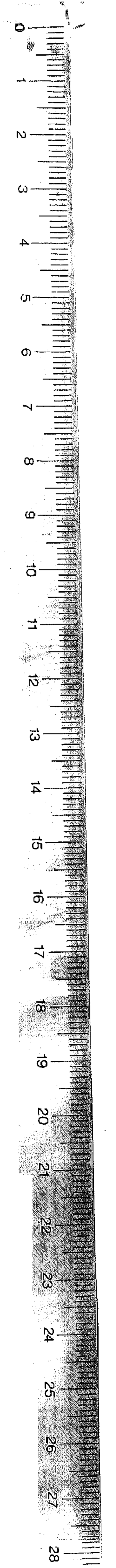

101
A
15
267

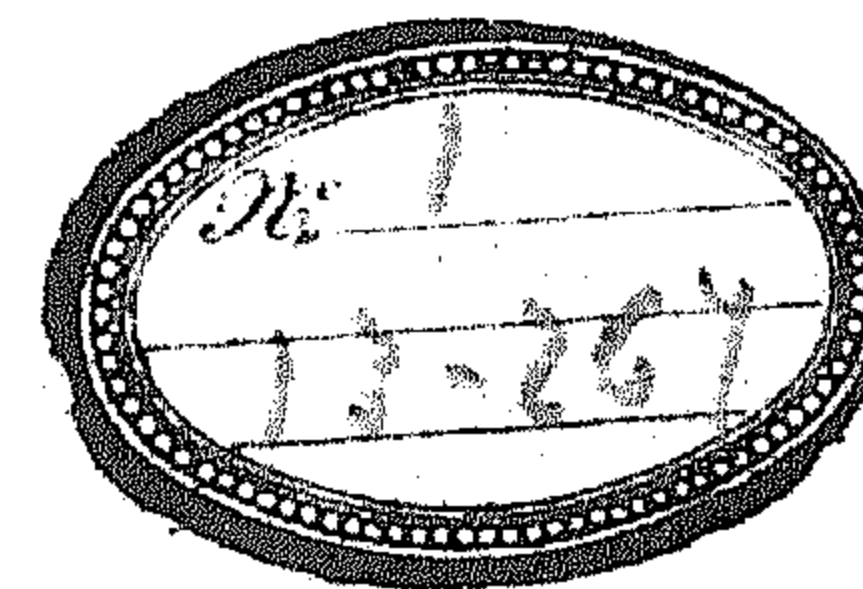
b.a.s.
9

No. 1
13-267

121
16
267

b.a.s.
9

Collegio de la Compañia de Jesus de Granada B. 2-5987

DEMONSTRATIO.
NVM RELIGIONIS CHRI-
STIANAE EX VERBO DEI
LIBRI TRES.

Auctore Francisco Sonnio Theologo.

Editio secunda ab Auctore diligenter
recognita & locupletata.

Verbum Dei vitæ Euangelicæ ratio.

ANTVERPIÆ,
Apud Martini Nutij Viduam, Anno
M. D. LXII.

Cum gratia et privilegio.

Regio edicto cautum est, ne quis præter Viduam Martini Nutij hosce Francisci Sonnij Demonst. Christ. Religion. Libros, in vniuerso R. M. Dominio imprimere liceat, aut alibi impressos venales proponere, sub pœnis in priuilegio Regio contentis & subsignatis

l. Facies.

TYPOGRAPHVS.

Dictiones, caritas sine h, auctor per ct & sine h, felix per e simplex, sic imprimere placuit secundum veram exquisitoris Ortographiz traditionem. Ne mireris Lector.

TETRASTICHON.

*Vt vaga dispergit Borealis nubila ventus,
Temporaq; exoriens Sol tenebrosa fugat:
Sic liber hic Sonnij sectas, & dogmata praua
Solvit, & in fumos cogit abire leuis.*

AVCTOR CANDIDO LECTORI S. D. P.

 Vo propius aquam ex suo fonte hauseris, candide Lector, eò salubrior est, & gustu suauior. Minus enim de succo alieno admittit, suaque natiua qualitate plus habet oblectamenti et efficacie. Haud dissimiliter quò propius doctrinam salutis ex suo fonte imbibaris (qui est verbum Dei natiuum, purum, integrum) eò sanè afficit magis, magisq; rapit in amorem muminis, cuius beneficentiæ erga nos velut prima est scaturigo, & medetur efficacius internis animi morbis, transformando recondita quadã energia, in eã, quæ secundum Deum est, creaturã. Quod certè licet olim studiosè perpenderint, veteris profapie Orth. Patres penè vniuersi: ab annis tamen plus minus ducentis, pleriq; rerum sacrarum tractatores proposuere Domini cogregi, partim libris, partim viuus cõcionib. aquã procul nimis à suo fonte haustum, nimumq; resperfam alieno succo, aut naturalis Philos. aut humane inuentionis, aut inanium ac sine pondere & neruis narrationum: adeò vt magna ex parte nauseosum reddiderint salutaris doctrinæ potum. Quo animaduerso ceperunt ij qui sectas amant, magno studio simulare vetustæ traditionis formã, nihil crepantes, nihil aliud iactitantes, quàm verbum Dei, Scripturam sacrã, Euangelium Christi: at imperitè animoque fallendi incautos, & id sanè ex principio non intellecto. Nescierunt enim quid sit, & vbi quærendum diuinæ reuelationis verbum, quod tantopere iactitabant, contententes id in sola posse inueniri Scriptura sacra, cum reuera & vetustius sit, & multò auctius quàm Scriptura. Eorū verò malum dolum licet ex eo detegere, quòd illam ipsam portionem diuini verbi, quam nobiscum communem retinent (Scripturam putã noui ac veteris Testam.) adeò deprauant adiectionibus, detractionibus, versionibus, commentarijs, vt dũ maximè videntur sua dogmata retulisse in verbũ Dei, deprehendantur à circumspectis viris nihil effecisse minus. Si quas autem integras scripturas promant, eas aut non suo loco, aut non eo sensu citant, què in illis intendebat auctor Spiritus sanctus, aliena supponetes pro veris, meraq; cacodidagmata pro axiomatibus sinceræ traditionis. Quæ duo, nempe haurire salutaris doctrinæ documenta procul à suo fonte, deinde ipsum fontem quoquo modo vitare (sicuti vitiarunt à triginta sex annis instatissimè Hæretici) in quas angustias & calamitates coegerint Ecclesiã Christi, cõstat palam, videt omnes. Nec quidẽ ego ignorare possum, qui bonã studiorum meorum partem collocaui in libris machinationibusq; Hæreticorum perlustrandis, quiq; functus sum, annis abhinc plurimis, munere purgandæ fidei per ditiones inferioris Germaniæ sic iubentib. Pontifice max. & pientissimo Imper. Carolo V. Operæ pretiũ itaq; duxi, exhibere candori vestro lib. Demonst. Relig. Christianæ ex verbo Dei, in quib. sincerè atq; dilucidè, & velut per hypotyposin proponuntur cunctis amatoribus veritatis, quæcunq; ad verã, verèq; Euangelicã Religionem pertinet: nõ ex lacunis aut cisternis, sed ex ipso primario fonte, verbo, in quã, Dei. Quos libros loco salutaris antiloti meditatatus sum aduersus prædicta duo mala, quibus acerbissimè, & quasi extremè infestatur Ecclesiã Catholica: eo inductus

1. Ioan. 3.

metuenda illa sententia Ioann. Apost. qua dicit, Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauerit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in illo? Si enim excidat à caritate Dei, ac proinde à salute, qui fratri egestate laboranti non subuenit: quanto magis ille, qui viderit suam, omniumque Christianorum communem matrem, hoc est, Ecclesiam Catholicam calamitatibus oppressam, nec tamen illi ullam tulerit suppetias? Nam quem amabit opere & veritate, qui ne propriam quidem genitricem amat, cuius fetu nascitur, cuius lacte nutritur, gremio fouetur, spiritu animatur? Itaque tu, inquit ad me cordis mei cogitatio, quomodo effugies iudicium Dei? Quomodo retinebis vel scintillam caritatis (quam qui non habet, manet in morte) si non pro viribus succurras necessitati Reip. Christi. quam tot rationibus exploratam, tantaque euidencia perspectam habes? Ex aduerso autem obstitit multo tempore conatibus meis angusta ingenij mediocritas, manumque crebro ab incepto opere retraxit. Ceterum vicit tandem veritatis amor, vicit & zelus animarum. Cogitabam enim, Numquid si non habes Cræsi diuitias, ideo stipem negabis indigentibus? Aut quia non est penes te vberissima illa copia eruditionis sacrae, quam habere proceres Ecclesiae Basili. Hiero. Aug. ideo ne tantillum quidem facies, quantum de tua penuria vales? Quorsum igitur tantopere laudatur pauperula illa Euangelica, quae mittens duo aera minuta in Gazophylacium, plus omnibus misisse dicitur: quia de sua penuria totum quod habuit, misit? Quorsum lex docet illum qui non habuit aurum, vel argentum, aut purpuram, aut lapides pretiosos, satisfecisse offerendo pilos caprarum, ad construendum tabernaculum Domini? Quorsum denique tam pie hortatur suum filium Tobias senior dicens, Fili, quomodo poteris esto misericors. Si abundanter tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude? Ne igitur impietatis arguar in die iudicij, aut pigritiae, quasi concredidisti pecuniam Domini mei non collocarim ad fenus, sed abscondidisti in sudario, sub terrenis foderim occupationibus, placuit hoc quaecumque. Demonstratio opus ad tuam totiusque Ecclesiae utilitatem edere. In quo si quid inueneris commodum tuis studiis tuisque functionibus, pro Somnio, precor, deuotè Deum exora. Si vero vspiciam cessasse videbimur, etiam Somnium hominem esse memineris. Verum non hic expectes variam opulentiam facundiae ornatum, aut verborum lenocinio disertam, sed solidam, sed veram vitam secundum Deum formam aeternam exegemata, facili quodam ac aperto dicendi genere ad captum popularè digesta. Cum enim de Deo, ac diuinis vox est (ut Cypr. sententia vtar) vocis pura sinceritas, non eloquentiae viribus nititur ad fidei argumenta, sed reb. At miraberis fortasse, cur hunc primum lib. totius operis exordium in lucem non dederimus sub alicuius magni nominis auspicio. Verum mirari desines, si mecum perpendas, nullius posse nominis auspiciam adeo faustum esse, nullius insuper hominis tanta in me collata beneficia, nullum denique patrocinium aequè profuturum aduersus obreclationes eorum qui gaudent contradicere, atque vnius Dei Opt. Max. Vni itaque Deo has nostrarum frugum primitias nuncupatas & dedicatas volumus. Vale beneuole lector, & quae damus, eo quo datur cadore suscipe. Vltraiecti v. Cal. Oct. 1555.

TRACTA

TRACTATUS
PRIMVS DE VER-
BO DEI.

Emonstratione tibi facturus, MAGI. Ioachime fili, de Religione Christiana, non aliunde, quam ex verbo Dei, principio id a te requiro, ut adis totus, tam animo quam corpore, ut au-

Quae sit intentio auctoris, & totius operis summa. Cap. I.

Quid nomine verbi Dei intelligi debeat. Cap. II.

Quae sint proprietates verbi diuini. Cap. III.

Omni & soli verbo Dei deberi fidem, qua Christiani fideles sumus. Cap. IIII.

Verbum Dei multo tempore fuisse seminatum in mundo, plusquam vlla extarent Scripturae sacrae, scripturas autem postea velut accessisse ad verbum Dei prius annuntiatum. Cap. V.

Non omnia mysteria fidei, scripturis prodita esse, sed quaedam traditione viuam, ac veluti per manus, in omnem aetatem transfusa custodiri. Cap. VI.

Ex dictis sanctorum Patrum constare, multa pertinentia ad fidem, & religionem, tradita fuisse per manus extra scriptum. Cap. VII.

Quae sint causae seruatae traditionis simul cum scripturis. Cap. VIII.

Quid proprie intelligatur per traditionem, & quae sit traditio sancta, cui Apostolicam tribuimus auctoritatem. Cap. IX.

Vbi inuenienda sit traditio sancta, quam Apostolicam vocamus. Cap. X.

Quibus notis discernatur verum verbum Dei, ab adulterino verbo, quod non protulit Deus. Cap. XI.

Quomodo discernamus Scripturam sacram, à non sacra, traditionem quoque Apostolicam ab ea quae non est talis. Cap. XII.

Vbi, & quando testata sit nobis Ecclesia de Scripturis sacris & traditionibus Apostolicis. Cap. XIII.

Iure praescriptionis utendum esse, aduersus contumaciter reijciunt quasdam Scripturas sacras, aut traditiones antiquas. Cap. XIII.

Quam impotens sit argumentum negatiuum, ab auctoritate scripturarum. Cap. XV.

Quam potest multipliciter imponere argumentum affirmatiuum factum ex Scripturis. Cap. XVI.

Tria esse in quibus velut suis finibus, ac propugnaculis tuta consistit fidei nostrae ac religionis defensio. Cap. XVII.

Quae sit intentio auctoris, & totius operis summa. CAP. I.

ribus, ita & mente. DISCIP. Adero domine, etiam charta & calamo, & omni qua potero diligentia. Nam hoc nostro tempore, nihil tam desiderari video, quam ut singula religionis nostrae demonstrarentur verbo Dei.

M. Coepit profecto nunc mundus aded esse Theologus, adeoque argutus in Scripturis, partim studio discendi, partim malitia contradicendi, partim libidine quadam nouandi omnia, ut libidine risum, saepe etiam stomachum moueat, quidquid protuleris in concione, extra verbum Dei. Hoc passim: hoc publicè, & priuatim eunctis est in ore, hoc & appellant velut sacrum, ac supremum tribunal omnis contouersiae dirimendae, circa fidem ac religionem. Male quidem, sed non prorsus immeritò, propter fabulosum genus docendi multorum. Quamquam igitur iam annum audientem te professiones theologicas, abundare confido praecipit eius institutionis: tamen, ut aliquando prodeas idoneus pastor gregis Domini, potens exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere, ex ipso cui additi sunt principio, nolui praetermittere, quin & hoc genere demonstrandi singula ex verbo Dei, te populo conspiciam & utilem facerem. Simplex erit, & plana institutio quam paramus, aptata vbi que ad captum popularem, per interrogationes, secundum specimen quidem plebeas, veruntamen peropportunas ad docendum. Tu autem facilis esto, & quantum poteris succinctus in responsione, nihilominus liber ac argutus in proponendo, in arguendo, in repliando, donec effectum fuerit quod promittimus, id est, donec penitus elucefeat demonstrata veritas religionis, qua Christianè viuunt. Omne enim studium nostrum, & intentio in hoc erit, ut plenè ac dilucidè demonstrarentur singula, quae ad ipsam veram, verèque Euangelicam Religionem pertinere dinoscuntur. D. Et quem, precor, seruabit dominus meus ordinem in progrediendo?

M. Diuina aspirante gratia, absoluemus sex libris totam hanc demonstrandi institutionem, & id quidem hoc ordine. Primaria portio Religionis Christianae est fides in Deum per Dominum nostrum Iesum Christum. Nam fide habemus accessum in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in

Summa operis ab soluetur sex libris.

metuenda illa sententia Ioann. Apost. qua dicit, Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, et clausit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in illo? Si enim excidat a caritate Dei, ac proinde a salute, qui fratri egestate laboranti non subuenit: quantum magis ille, qui viderit suam, omniumque Christianorum communem matrem, hoc est, Ecclesiam Catholicam calamitatibus oppressam, nec tamen illi ullam tulerit suppetias? Nam quem amabit opere & veritate, qui ne propriam quidem genitricem amat, cuius fetu nascitur, cuius lacte nutritur, gremio fouetur, spiritu animatur? Itaque tu, inquit ad me cordis mei cogitatio, quomodo effugies iudicium Dei? Quomodo retinebis vel scintillam caritatis (quam qui non habet, manet in morte) si non pro viribus succurras necessitati Reip. Christi. quam tot rationibus exploratam, tantamque euentiam perspectam habes? Ex aduerso autem obstitit multo tempore conatibus meis angusta ingenij mediocritas, manumque crebro ab incepto opere retraxit: Ceterum vicit tandem veritatis amor, vicit & zelus animarum. Cogitabam enim, Numquid si non habes Ceresi diuitias, ideo stipem negabis indigentibus? Aut quia non est penes te vberissima illa copia eruditionis sacræ, quam habuere proceres Ecclesie Basili. Hiero. Aug. ideo ne tantillum quidem facies, quantum de tua penuria vales? Quor sum igitur tantopere laudatur pauperula illa Euangelica, quæ mittens duo æra minuta in Gazophylacium, plus omnibus misisse dicitur: quia de sua penuria totum quod habuit, misit? Quor sum lex docet illum qui non habuit aurum, vel argentum, aut purpuram, aut lapides pretiosos, satisfacisse offerendo pilos caprarum, ad construendum tabernaculum Domini? Quor sum denique tam pie hortatur suum filium Tobias senior dicens, Fili, quomodo poteris esto misericors. Si abundanter tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude? Ne igitur impietatis arguar in die iudicij, aut pigritie, quasi concredidisti pecuniam Domini mei non collocarim ad fenus, sed abscondidisti in sudario, sub terrenis foderim occupationibus, placuit hoc qualecunque Demonstr. opus ad tuam totiusque Ecclesie utilitatem edere. In quo si quid inueneris commodum tuis studiis tuisque functionibus, pro somnio, precor, deuote Deum exora. Si vero vspiciam cessasse videbimur, etiam Somnium hominem esse memineris. Verum non hic expectes variam opulentiam facundie ornatum, aut verborum lenocinio diferta, sed solida, sed vera vitæ secundum Deum formam & exegemata, facili quodam ac aperto dicendi genere ad captum popularem digesta. Cum enim de Deo, ac diuina vox est (ut Cypr. sententia utar) vocis pura sinceritas, non eloquentie viribus nititur ad fidei argumenta, sed reb. At miraberis fortasse, cur hunc primum lib. totius operis exordium in lucem non dederimus sub aliquius magni nominis auspicio. Verum mirari desines, si mecum perpendas, nullius posse nominis auspicio adeo faustum esse, nullius insuper hominis tanta in me collata beneficia, nullum denique patrocinium æquè profuturum aduersus obreclationes eorum qui gaudent contradicere, atque vnius Dei Opt. Max. Vni itaque Deo has nostrarum frugum primitias nuncupatas & dedicatas volumus. Vale beneuole lector, & quæ damus, eo quo datur cadere, suscipe. Ultraieclii v. Cal. Oct. 1555.

TRACTATA

DE VERBO DEI ET NOTIS QUIB. DINOSCIT. 3
TRACTATUS
PRIMVS DE VERBO
BO DEI.

Emonstratione tibi facturus, MAGI.

Ioachime fili, de Religione Christiana, non aliunde, quam ex verbo Dei, principio id a te requiro, ut adis totus, tam animo quam corpore, ut au-

ribus, ita & mente. DISCIP. Adero domine, etiam charta & calamo, & omni qua potero diligentia. Nam hoc nostro tempore, nihil tam desiderari video, quam ut singula religionis nostræ demonstrantur verbo Dei.

M. Cœpit profecto nunc mundus ad eum esse Theologus, adeoque argutus in Scripturis, partim studio discendi, partim malitia contradicendi, partim libidine quadam nouandi omnia, ut lubinde risum, sæpè etiam stomachum moueat, quidquid protuleris in concione, extra verbum Dei. Hoc passim: hoc publicè, & priuatim eunctis est in ore, hoc & appellant velut sacrum, ac supremum tribu-

nal omnis controuersie dirimendam, circa fidem ac religionem. Malè quidem, sed non prorsus immeritè, propter fabulosum genus docendi multorum. Quamquam igitur iam annum audientem te professiones theologicas, abundare confido præceptis eius institutio-

nis: tamen, ut aliquando prodeas idoneus pastor gregis Domini, potens exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt argue-

re, ex ipso cui addicti sunt principio, nolui prætermittere, quin & hoc genere demon-

strandi singula ex verbo Dei, te populo conspicuum & utilem facerem. Simplex erit, & plana institutio quam paramus, aptata vbi-

que ad captum popularem, per interrogationes, secundum specimen quidem plebeas, ver-

runtamen per opportunas ad docendum. Tu autem facilis esto, & quantum poteris succinctus in responsione, nihilominus liber ac ar-

gutus in proponendo, in arguendo, in repli-

cando, donec effectum fuerit quod promittimus, id est, donec penitus eluceat demon-

strata veritas religionis, qua Christianè viu-

tur. Omne enim studium nostrum, & intentio in hoc erit, ut plenè ac dilucidè demon-

strantur singula, quæ ad ipsam veram, verè-
que Euangelicam Religionem pertinere di-

noscentur. D. Et quem, precor, seruabit dominus meus ordinem in progrediendo?

M. Diuina aspirante gratia, absoluemus sex libris totam hanc demonstrandi institu-

tionem, & id quidem hoc ordine. Prima-

ria portio Religionis Christianæ est fides in Deum per Dominum nostrum Iesum Chri-

stum. Nam fide habemus accessum in gra-

tiam istam, in qua stamus, & gloriamur in

Quæ sit intentio auctoris, & totius operis summa. Cap. I.

Quid nomine verbi Dei intelligi debeat. Cap. II.

Quæ sint proprietates verbi diuini. Cap. III.

Omni & soli verbo Dei deberi fidem, qua Christiani fideles sumus. Cap. IIII.

Verbum Dei multo tempore fuisse seminatum in mundo, plusquam vllæ extarent Scripturæ sacræ, scripturas autem postea velut accessisse ad verbum Dei prius annuntiatum. Cap. V.

Non omnia mysteria fidei, scripturis prodita esse, sed quadam traditione viua, ac veluti per manus, in omnem ætatem transfusa custodiri. Cap. VI.

Ex dictis sanctorum Patrum constare, multa pertinentia ad fidem, & religionem, tradita fuisse per manum citra scriptum. Cap. VII.

Quæ sint causæ seruatiæ traditionis simul cum scripturis. Cap. VIII.

Quid propriè intelligatur per traditionem, & quæ sit traditio sancta, cui Apostolicam tribuimus auctoritatem. Cap. IX.

Vbi inuenienda sit traditio sancta, quam Apostolicam vocamus. Cap. X.

Quibus notis discernatur verum verbum Dei, ab adulterino verbo, quod non protulit Deus. Cap. XI.

Quomodo discernamus Scripturam sacram, à non sacra, traditionem quoque Apostolicam ab ea quæ non est talis. Cap. XII.

Vbi, & quando testata sit nobis Ecclesia de Scripturis sacris & traditionibus Apostolicis. Cap. XIII.

Iure præscriptionis vtendum esse, aduersus contumaciter reijciunt quasdam Scripturas sacras, aut traditiones antiquas. Cap. XIII.

Quam impotens sit argumentum negatiuum, ab auctoritate scripturarum. Cap. XV.

Quam potest multipliciter imponere argumentum affirmatiuum factum ex Scripturis. Cap. XVI.

Tria esse in quibus velut suis simbus, ac propugnaculis tuta consistit fidei nostræ ac religionis defensio. Cap. XVII.

Quæ sit intentio auctoris, & totius operis summa. CAP. I.

Summa operis abfoluetur sex libris.

Verbum Dei est lux mundi.

Esa. 9.

Psal. 98. Verbum Dei lumen vitæ.

Sap. 6. Verbum Dei est imber fecunditatis.

Esa. 55.

Verbum Dei est fons sapientia.

verbum Dei, lux mundi, lux vitæ, lumen vitæ, fons sapientia, sol iustitiæ, imber fecunditatis, revelatio primæ veritatis, expressa voluntas Dei. Reuera enim verbum Dei, est lux quædam de cælo illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, hoc sensu. Quia omnis qui illuminatur in hac vita ad inueniendam viam felicitatis supernæ, illuminatur lumine verbi diuini. Mundus totus est caliginosus, non quod lumine corporali careat, sed quod propter tenebras, densissimosque fumos dissidentium opinionum, & plagam ignorantia, & infidelitatis errores, quibus obscuratur cor hominis, videre nequit vias vitæ, aut semitas iustitiæ, aut portas felicitatis æternæ. Populus, inquit, Elaias, (idque refertur à Matthæo capite quarto) qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, & habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis, scilicet per verbum Dei in prædicatione Christi. Hinc & Propheta: Lucerna, inquit, pedibus meis verbum tuum Domine. Quia autem verbum Dei mentes quas semel tetigerit, viuificat: haud secus atque radij Solares, vi quadam viuificatrice post brumam rediuuium reddunt terræ solum: ideo lumen vitæ appellatur. Nec dissimili ratione dicitur Sol iustitiæ siue intelligentiæ, quoniam opère impletum prorsus illustrem facit hominem decore iustitiæ. Quod autem sit imber fecunditatis declarat Elaias dicens: Et quomodo descendit imber & nix de cælo, & illuc ultra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit, & germinare eam facit. Sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunque volui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud. D. Ceterum, qua ratione dicitur fons sapientia, cum multi fuerint sapientia per celebres etiam ante annuntiatum verbum Dei? M. An sapiens, qui ne sui quidem notitiam habet? Sui autem notitiam quomodo habere potest, qui nescit Deum à quo factus est, nescit felicitatis æternæ beatitudinem, cuius gratia factus est, nec viam cognoscit qua itur in illam, nescit vulnera naturæ, nescit propriam insufficientiam ad bonum, nescit regenerationis & gratiæ superaddendæ necessitatem, dumque allequitur intellectu, essentialia eius naturæ, quam à progenitoribus mortis turæ carnis accepit, vix dimidiam sui notitiam habet? Ignorat enim quod nascimur omnes filij iræ, venundati sub peccato in damnationem mortis æternæ, quam nul-

lus vnquam hominum per se euadere potest vilo studio virtutis. Insuper nescit mediatorem Iesum, & sanguinem redemptionis eius, & modum quo liberamur à peccato, à seruitute, à morte, & damnatione, in vitam gratiæ, vitam gloriæ, vitam sempiternam. Nescit resurrectionem ex mortuis. Denique & ignorat, qua tandem ratione, fluxa & caduca mundi huius transitura sint in statum quendam æternitatis. Hæc autem & cetera eiusmodi, quoniam non discuntur nisi verbo Dei, ideo dicendum est cum Ecclesiastico, quod fons sapientia sit verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Ideoque & iniusto titulo possederunt nomen sapientis septem illi quos Græci vocauerunt Sapientes. Quod animaduertens Pythagoras, prudenter recusauit appellationem sopher, hoc est, sapientis: dicens, quod nullus mortalium, sed solus Deus sit sapiens. Quanquam & hoc non omnino sapienter dixerit. Addere enim oportebat, & cui voluit Deus reuelare per verbum suum, vel qui Spiritum sanctum acceperit ex Deo, dicente Saluatore: Confiteor tibi pater quoniam abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus (scilicet huius mundi, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Paulo quoque dicente: Oculus non vidit, neque auris audiuit, nec in cor hominis descendit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt illum. Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum sanctum. Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei. Non igitur Philosophi mundi, sed nos Christiani sapientes esse possumus, quia nos habemus verbum Dei, non illi. Secundò quia nos habemus Spiritum sanctum qui ex Deo est, non illi. Tertio quia nos sumus ex Deo in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia, non illis. Quoniam autem Arist. dicit: Errat omnis qui peccat: qui verò errat, non sapit. Similiter quoniam pronuntiat Sapiens: In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Nec dissimile est quod dicitur Iacobi 3: propterea non immeritò describimus veram sapientiam esse verbum Dei ad cor transiens, siue per quod corde creditur. Esse quidem verbum Dei eam ob causam, quia in illo est vera, efficax, plenaque diuinarum simul ac humanarum rerum notitia, & quomodo illæ harum causa existunt (sicut Cicero in sua descriptione sapientia posuit) præcipue autem, quia ipsa sapientia dicit de se: Ego ex ore altissimi prodij, velur verbum eius: In me gra-

Eccle. 1.

Matth. 23.

Sap. 1.

Vera sapientia est verbum Dei ad cor transiens.

Eccle. 24.

Sicuti verbum Dei non mittit radices in malis, ita nec vera sapientia est in eis.

tia omnis vitæ, & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis. Ad cor verò transiens: quia eloquia Dei tum demum, incipiunt nobis esse sapientia, dum capiunt in nobis, hoc est, dum cordi esse incipiunt. Vnde sicut vera sapientia non habitat, ita nec verbum Dei capit in homine subdito peccatis. De quo aliàs latius. Cur autem verbo Dei, & soli verbo Dei, adhibenda sit fides, quam qui habent. Christiani fideles appellantur, eius nunc demonstrandi locus erit.

Omni & soli verbo Dei deberi fidem, qua Christiani fideles sumus.

CAP. III.

M.

Verba, promissa, asserta, quod fide digna existat, vnde habet? D. Indubiè ab eo cuius sunt, nempe quia verax est persona referentis. M. Rursus, quod verbo huius certa fide sit credendum, verbum autem illius non nisi aliquali seu humana credulitate suscipiendum: vnde prouenit? D. Ex diuersa qualitate pronunciantium. Quia vnus indubitata est veracitatis, alius non item. M. Tertio quod verbum hoc meritò ac obuia fide suscipi debeat, non autem illud: vnde accidit? D. Ex eo quod verbum hoc, bona, vtilia, denique necessaria nunciat, illud verò minime. M. Accipe igitur pro institutione tres propositiones. Prima est, verbum Dei quia Dei est, ideo ipsum suscipere oportet fide tali, quæ prorsus nullam admittit formidinem de opo sito, nihil hæsitacionis, nihil dissidentia. Nec aliam huius rationem querere debes, quàm quia est Dei, hoc est, veritatis verbum. Est enim Deus ipsa veritas. Porro veritatem aut falli, aut fallere æquè repugnat. Elogium autem veritatis huc pertinens pulcherrimum habetur Esdræ cap. 4. libri 3. Veritas, inquit, magna est & fortior præ omnibus. Omnis terra veritatem inuocat, cælum etiam ipsam benedicit, & omnia opera mouentur & tremunt eam, & non est cum ea quidquam iniquum. Vinu iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filij hominū, & iniqua omnia illozum opera, & non est in ipsis veritas: & in sua iniquitate peribunt, & veritas manet, & inualefcit in æternum, & viuunt, & obtinet in secula seculorum. Nec est apud eam accipere personas, neque differentias, sed quæ

Qua fide sit verbum Dei suscipiendum 1. propo.

Elogium veritatis.

Vera sapientia est verbum Dei ad cor transiens.

Eccle. 24.

iusta sunt facit omnibus iniustus & malignis, & omnes benignantur in operibus eius, & non est in iudicio eius iniquum, sed fortitudo, & regnum, & potestas, & maiestas omnium æuorum. Benedictus Deus veritatis. D. Inquit ille, Deus veritatis. Cadit ergo quod dicebatur, Deus est ipsa veritas. M. Illud benedictus Deus veritatis, dictum intelliges secundum phrasim, qua dicitur Deus misericordiarum, Deus virtutum, Deus iustitiæ, Deus totius consolationis: nepe quia sic est veritas & veritatis Deus, vt omnis quæcūq; inuenitur veritas sit ab eo, sic misericors & misericordia, sic virtus & virtutū Deus, sic iustus & iustitia, vt prorsus nulli competant eadem, nisi donatione ipsius. Quapropter dicere verbum Dei, perinde est ac si dixeris verbum veritatis. Ab ipsa autem veritate non potest prodire nisi verum, consonum, æquum. Vnde euidenter consequitur, quod verbum Dei, eo ipso quo Dei est, & Dei esse cognoscitur, credi debeat fide penitus in dubitata, quæ vt omnem dubietatem excludit, ita omnem aliam certitudinem longè excedit. D. Meritò addita videtur hæc clausula: Et Dei esse cognoscitur. Quoniam etiam si verè Dei verbum esset, nesciretur tamen à Deo processisse, nequaquam eiusmodi verbum fidem obtineret inter homines. M. De hoc dicemus abundè infra, etiam de medijs seu notis, quibus certo certius scernitur verbum Dei verbo cuiusuis alterius. Vt autem ex scriptura habeas eius certitudinis, qua credi debet verbum Dei, dicit Apostolus: Qui (scilicet Abraham) contra spem in spem credidit, vt fieret pater multarum gentium. Credidit, inquam, quod dictume st ei: Sic erit semen tuum sicut stellæ cæli, & arena maris. Et non est infirmatus in fide, nec considerauit corpus suum emortuum, cum ferè esset centum annorum, nec emortuam vuluam Saræ. In repromissione enim Dei non hæsitauit dissidentia, sed confirmatus est fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciens, quia quæcūque promissit, potens est & facere. Ideo & reputatum est illi ad iustitiam. Hucusque Apostolus. Tu autem hic obserua, quod Abraham mox cognito verbo promissionis Dei credidit firmissimè contra spem & cursum naturæ, nec potuit physica ratione, aut vlla, vel sui senij, vel emortuæ naturæ vxoris consideratione abduci eò, vt vel quidquam in fide promissi hæsitaret: sed assertioni Dei, quia Dei erat, post habuit vniuersa, etiam si ignoraret modum, quo impleri posset. Quod est verè credere, verèque

Scriptura ris probatur certitudo, qua credi debet verbum Dei Rom. 4. Gen. 15. 45.

Roma. 4.

Deum

Deum colere tanquam meram primam infallibilemque veritatem. Ideoque subditur, dās gloriam Deo, plenissime sciens, quia quae cunque promisit Deus potens est & facere. Quoniam quidem in eo peculiariter damus gloriam Deo, si firmissimè atque indubitatè teneamus persuasum, etiam contra sensum proprium, & contra commune iudicium, denique contra insitam vim naturae, quodcunque dixerit vel promiserit Deus. Hoc namque vnum fecisse, est reuera Deo tribuere quod super omnem creaturam est. Ut vel hinc intelligas, fidem qua sic credimus, partem esse religionis Christianae, eamque eximiam, & certè præcipuam. Secunda propositio. Verbum Dei non grauatè suscipi debet aut otiose, sed libenter, sed religiose, sed corde pie sitibundo. Idque merito, vel eam ob causam, quia ipsum continet Euangelium Dei quod sonat bonum nuntium, in super quia lux mundi est, lumen vitae, fons veræ sapientiae etc. de quibus diximus supra. Quae quidem si animo obuiō colamus, societatem habemus cum Deo, & vnū efficitur cum illo sin minus, perimus dicere Ioāne: De lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum illō, & in tenebris (hoc est, extra præscriptum verbi Dei) ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce (hoc est, si secundum institutionem verbi diuini vitam nostram dirigimus, vt verè cū Dauid dicamus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine) societatem habemus ad inuicem (hoc est, nos cum illo, & ipse nobiscum) & sanguis Iesu Christi filij eius emūdat nos ab omni peccato. Ecce si ambulamus in luce verbi Dei, tunc demum societatem habemus cum Deo, tunc & abluimur à peccatis nostris per sanguinem filij eius. Addit his Saluator. Qui audit sermonem meū & custodit illum, non morietur in æternum. Item, Qui audit verbum Dei & custodit illud, habet vitam æternam. Fili non potest non ignominiosum esse & criminatione dignum spernere vel negligere oblatum, quod tati est, quod tam fruētiosè possidetur, tam periculose non habetur. Tertia propositio. Verbum hominis si suscipimus, non nisi humana credulitate suscipimus, neque huius aliam damus rationem, quam quia hominis est. Omnis enim homo, teste scriptura, mendax est, plus aliquid dico: Omnis homo mendacium. D. Ego domine sic loquendo putarem me iniuriam facere, & naturæ humanæ, & creatori qui finxit

illam. M. Scripturæ patrociniō sic loqui licet & mihi, & tibi, & omnibus alijs, quia secundum aliam versionem sic habet text. Omnis autem homo mendacium. Porro non in circo mendacium homo, quod nihil sit veri in ipso aut sermone eius: sed quia plus habet de falsitate quam de veritate, plus de non ente quam de ente, plus de insipientia, imprudentia, iniustitia, stultitia, quam de virtutibus oppositis, natura impotens cernere verum, animo duplex, malitia fallax, vanus, inconstans, corde denique prauo ac inscrutabili. Hæc autem de homine dicta intellige prostatu naturæ corruptæ, & vt homo tantummodo est, necdum sanctus, aut spiritu Christi illustratus. Secus enim est de eo qui virtutibus pollet, & donis de sursum à patre lumine acceptis. Nam eiusmodi plus aliquid est quā homo: quia homo diuus, diuino lumine supra se eleuatus. Et certè in quantum talis, verax est, & veritatis doctrinam in alios transfundere potest, ad instar Lunæ: quæ dum accipit radios à Sole, potest & alia corpora illuminare, & quatenus ipsa participat à Sole, potest plus minùs illustrare alia. Porro si aspectum Solis non accipiat, nec ipsa quidem videri potest. Quales fuerunt sanctus Basilus, sanctus Ambrosius, sanctus Hieronymus, diuus Augustinus, Athanasius magnus, & eius eminentiæ multi alij. Tamē nec illorum quidem dictis debetur fides qua Christi fideles sumus. Homines enim erant, cuiusmodi dum ex proprijs loquuntur, & falli possunt & fallere. D. Ergo nec Apostolicis dictis credendum foret: nam & illi homines erant. M. Non consequitur: quia in illis non proprius, sed Dei spiritus loquebatur, quem acceperant abundè. Ideoque non suū, sed Dei erat verbum quod prædicabant. D. At, qui sciri à nobis poterit, num spiritu Dei, & non potius spiritu suo proprio loquitur is, qui vtrouis loqui potest? M. Expecta aliquantulum, mox dicturi sumus de ea quaestione, loco paulò oportuniori. Pro hac vice certum habet, verbo Dei, non verbo hominis, & præcisè ac soli verbo Dei deberi eam fidem, quam qui habent fideles: qui verò non habent, infideles appellantur. Cuius exactam rationem colligere licet ex Dionysio discipulo Pauli, libro de Diuinis nominibus, capite vij. Dicit enim: Fides est circa simplicem, & semper existentem veritatem, hoc est, eam veritatem quæ Deus est. Quæ quidem veritas, quoniam eum Deo abscondita manet (iuxta quod dicitur: Vere tu Deus absconditus

Simile.

Probatur soli verbo Dei deberi fidem.

Esa. 45.

absconditus es) non cognosci potest sine lumine sibi proportionato. Sicut & veritas creata, quæ in rebus est, nō intelligitur absque lumine naturali, quod signatum est super nos naturaliter. Rursum quoniam aliter beatus, aliter viator participat de hoc lumine primæ veritati proportionato, ideo non vno modo, sed variè pro vario statu hominis fit hæc simplex, & semper existēs veritas obiectum intellectus humani: vel per intuitionem qua contemplamur Deum præsentem velut facie ad faciem in lumine felicitatis supernæ, & tum efficitur visio beatificata: vel per relevationem in verbo Dei, qua velut in speculo, & per ænigma, atque à longè cognoscimus de Deo, & tum efficitur fides lumine gratiæ sic promouente, & adiuuante infirmitatem nostram, vt possimus hic firmiter assentire etiam non visis, & non intellectis, neque vllam sui apparentiam præbentibus. Quomodo etiam lumen gloriæ in statu beatitudinis ita perficit intellectum humanum, vt valeat sustinere superexcellens illud, & superexcedens obiectum beatificum gloriæ, non in destructionem potentia, sed ad stabilem & plenam ipsius perfectionem. Itaque veritas prima, siue veritas simplex, & semper existens (vti Dionysius loquitur) nō absolute, sed secundum aliquam specificatorem sui est obiectum fidei, videlicet vltio quens siue reuelans se in verbo Dei. Quare proximum, & præcisum obiectum fidei Christianæ est verbum Dei reuelans mysteria. Le gisti apud Scholasticos de obiecto fidei? D. Omnino, apud diuum Thomam secunda quæst. prima. M. Relege precor eundem locum simul cum commentarijs docti Caietani, & probabis ea quæ diximus. Vt autem singula quoad possibile fuerit, probemus testimonijs Apostolicis. Paulus dicens: Fides ex auditu est, auditus verò per verbum: verbum vti que Dei, nonne videtur tibi dicere, quod verbum Dei sit præcisum obiectum fidei nostræ? D. Nescio, quia videtur ibi loqui de fide quæ concipitur ex vocali prædicatione, & auditu auriculari, quo audiuntur qui euangelizant verbū. M. Non posset melius responderi. Præcedit enim in eodem capite. Quomodo inuocabunt eum in quem non crediderunt? Aut quomodo credent eum quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? Literalis igitur sensus est, de corporalibus prædicatione & auditione. Nihilominus si extendatur idem processus hoc pacto. Aut quomodo credent ei quem non

Præcisum obiectum fidei est verbum Dei reuelans mysteria.

Rom. 10.

audierūt vllō quidem modo, neque per verbum quod intus pulsatur ostium cordis, neque per verbum quod foris sonat ad aures capitit. Quomodo verò audient sine prædicante, vel per viam vocis organum, vel per reuelationem internā, quæ prædicatio quædā est, & quidem efficacissima? Nemo enim credit nisi audiat, audit autē omnis (qui audit quod credat) per verbum Dei. Audit, inquam, vel auribus, quæ foris sunt corporis, vel auribus quæ intus sunt cordis, vel vtrisque simul, quod est verè audire: Christo dicente ad Apostolos suos: Vestri autem beati oculi quia vident, & aures vestre quia audiunt, vt foris scilicet ita & intus. Auditus autem tam hic quam ille, est per verbū siue foris prædicatū, siue intus reuelatū. Itaque vniuersaliter fides ex auditu est, vel interiori vel exteriori, vel vtroque simul: auditus verò per verbum, vel intus reuelatū, vel foris prædicatū. Per verbum, inquam, Dei, nō hominis, hoc est, per verbum quatenus procedit à spiritu Dei, non quatenus procedit ab homine, etiam si per hominem prædicatur. Vt optimè explicat Apostolus primæ Thessal. 2. dicens. Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed (sicut verè est) vt verbum Dei. Quod enim de ore hominis quamlibet sancti procedit, nō ideo credendum est quia hominis est; aut quia est hominis iusti, docti, vel eloquentis, sed quia Dei est loquentis per organum hominis. Hinc & iussit Corinthios captiuare intellectum in obsequium Christi, non autē in obsequium hominum. Concludo. Cælitus verbo Dei reuelatū oportet, quod certa, quod indubitata, quod insuperabili fide tenendum proponitur. Quapropter scopus huius Institutionis nostræ erit omnia quæ ad substantiam nostræ religionis pertinentē demonstrare ex ipso verbo Dei, vt plenè satisfiat tam hominum nostri temporis expectationi quam veritati doctrinæ.

Matth. 13.

Vniuersaliter fides est ex auditu.

2. Cor. 10.

Verbum Dei multo tempore fuisse seminatum in mūdo priusquā vllæ extaret scripturæ sacræ: scripturas autem postea velut accessisse ad verbum Dei prius annuntiatum. CA P. V.

DOMINE, nihil adhuc dixisti de scriptura sacra, quæ sanè omnium iudicio estimatur verbum Dei. M. Vti dicis ita reuera est, etiā meo & veritatis iudicio. Vereque impius & blasphemus dici meretur omnis, qui inficiatur scri.

Secunda propositio. Quam obuiō de beatissimi verbi Dei.

1. Ioh. 1.

III. propositio. Verbo hominis non debetur fides: quia Christiani fideles sumus. Psalm. 115.

Verbum
Dei anti-
quius est
scripturis
sacris.

scripturam sanctam esse verbum Dei, hoc est, qui negat scripturam sacram inuolatè verum, ac purum verbum Dei continere. Quod autem nondum de ea diximus, ideo factum est, quia necdum dicendi locus fuit. Cum enim sit inquisitione rerum: primò quæ substantiam concernit: deinde de acciden- tibus eius tractare conuenit. Accidit autem verbo Dei scriptum esse, siue per scripturam proponi hominibus. Vt enim voce illa- tum est mundo, insuper viua traditione eu- stoditum & transfusum de animis in animos multo tempore per annos & ætates absque omni scriptura. Ab initio etenim creaturæ conditæ vsque ad Moysen fuit verbum Dei factum, creditum, transfusum, absque chartis vel libris. Certo certius est quod dico, nec eget probatione, quia ante Moysen nulla fuit scriptura sacra, imò nulla omnino scri- ptura, vt communis est sententia, etiam Eth- nicorū. Fuit autem seminatū tum temporis per os Domini verbum Dei ad Adam, ad E- uam, ad Cain, ad Enoch qui ambulauit cum Deo, ad Noë, ad Abraham, Isaac & Ia- cob, prout affirmat Moyses per totum li- brum Genes. D. Cœpit tamen à tempo- re Moysi scripturis tradi verbum diuinum, vt est videre in volumine Legis. M. Om- nia quæ sunt in Pentateucho, hoc est, quin- que libris Moysi locutus est Dominus ve- lut ore ad os ad famulum suum Moysen. e- tra scriptum, excepto sermone decem ver- borum quem Decalogum dicimus. Hunc enim tradidit Deus scriptum in duabus ta- bulis, manibus suis confectis. Quas cum confregisset Moyses zelo Domini commo- tus: secundo inscripsit Deus digito suo eū- dem decalogum in alijs lapideis tabulis con- fectis à Moysè, vt est legere Exod. 32. & Deu- ter. 9. Eorum ergo quæ continentur volu- mine legis, nihil scripto illatum est mundo, nihil etiam à principio insertum auribus fi- liorum Israël per scripturam, præter vnum decalogum: donec Moyses mandatum ac- ciperet à Deo scribendi singula in vno volu- mine. Quod & dedicare oportebat sangui- ne, & exinde custodire in arca fœderis in sempiternum, ad perpetuam rei memoriã, verbique diuini testificationem, vt habes Deut. 24. & refert Paulus Hebr. 9. Ita quo- que de reliqua parte veteris Testamenti cen- sendum est quod primò reuelata fuit per vi- sionem, in somnia, siue oracula Dei. Hinc dici- tur visio Esaię prophete, visio Ezechielis &c. D. Et Euangelium Christi nunquid à prin- cipio scripturis traditum est? M. salua- tor noster toto vitæ suæ tempore nihil scri-

psit, nisi paucula verba digito suo in terrã: de quo habes Ioan. 8. & vnã epistolam quã putatur misisse ad regem Abagarum secū- dum narrationem historię Ecclesiasticę cap. 15. libri primi. Nihil etiam mandauit Apostolis suis vt scriberent: Sed euntes in mundum vniuersum (inquit) predicate Euā- gelium omni creaturæ. Malens insculpta es- se mentibus credentium, quàm materiali- bus chartis sancta Dei misteria. Quoniã li- tera scripta vt vt manet, tamē nihil prodest, nisi ad penetralia transeat cordis. Itaque si tempus & ordinem scripti Euāgelij anima- duertas, inuenies sola traditione citra om- nem scripturam viguisse doctrinam Euā- gelicam viginti annos à Christo passo, secū- dum probatos auctores. Lege diuum Hie- ronymum in prologo super quatuor Euan- gelia. Item in libro de viris illustribus. Lege præterea Irenæū lib. 3. aduersus Valentinū, et Eusebium lib. I. cap. 14. & inuenies quod Matthæus primus inter discipulos Domini scripserit Euangelium suis Hebræis Hebrai- cis literis. Qua autem occasione: explicat Eusebius loco iam citato dicens: Matthæus primò Hebræis predicauerat, verum cum pararet transitum ad gentes, patria lingua scripturam composuit, et ea quæ prædica- uerat comprehendens, dereliquit ijs in me- moriam à quibus proficisceretur, vt prædi- carerit gentibus. Quādo autem Matthæus id fecerit, idem Eusebius lib. 5. cap. 8. exponit adducens testimonium ex 3. Irenæi libro his verbis: Matthæus quidem Hebræis propria illorum lingua conscriptum edidit Euan- gelium, cum Petrus & Paulus in vrbe Ro- ma euangelizarent, atque Ecclesię ibi fun- damenta solidarent. Cum igitur ex Actis Apostolorum certum sit Paulum sub Nero- nis imperio Romam aduentasse (quam- uis Petrus antea tempore Claudij Romam venisset, Hiero. teste) compertum habemus plusquam viginti annis Ecclesiam sine scri- pto Euangelio stetit: licet alijs aliud videatur. Et certè ne tūc quidem omnibus diuul- gatum fuit Euangelium Matthei, sed soli gē- ti Hebræorum. Quod postea diuus Bartho- lomæus (vt testatur eius historia) in Indicium sermonem vertit, atque deinde (vt Hier. lib. de viris illustribus tradit) Græcis literis fuit interpretatum, sicque tandem plenariè Ec- clesię traditum. D. Fortasse scripserunt alij Euangelistæ longè ante Matthæum. M. Id dici non posse probant. Primò ordo quæ sortitum est Euangelium secundum Mat- thæum in volumine noui Testamenti: dein- de Epiphanius tractans hæresim Alogo-

Euāgelium non scri- pto, sed vi- ua voce à principio fuit tradi- tum. Christ⁹ nō hīl nobis scripto re- liquit. Viguit do- ctina Euā- gelij an- nos 20. an- te omnia scripturā noui Te- stamenti.

Quo tem- pore scri- pserit Mat- thæus:

Matthæus scripserit pri- mus Euan- gelium.

Quo tem- pore scri- pserit Mar- cus & qua occasio- ne.

rum & tempora Euangelistarum: post Mat- thæum (inquit) insecutus est Marcus, iussus à sancto Petro Romæ Euangelium edere, qui vbi scripserit mittitur in Aegyptiorum regionem. Qua autem occasione iussus sit scribere Euangelium, narrat Eusebius in ca- talogo scriptorum Ecclesiasticorum, eum Petri prædicationis meminisse dicens: Ser- mo veritatis & lucis, qui per Petrum prædi- cabatur, vniuersorum mentes placido illu- strauit auditu, vt quotidie audienti bus illū nulla vnquam satietas fieret. Vnde neque au- ditio eis solum sufficit, sed Marcum disci- pulum eius omnes precibus exorant, vt ea quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendam, scri- pturæ traderet, quo domi foris que in eius- modi meditationibus manerent. Nec prius ab obsecrando desistunt, quàm quod ora- uerant impetrarent. Et hæc fuit causa scri- bendi, quod secundum Marcum dicitur Eu- angelium. Ex quibus clarè datur intelligi Marcum scripserit suum Euangelium, post- quam Petrus iam multo tempore euangeli- zasset populo Romano. Nec sanè antea quã Simonis impostoris magicas demeratio- nes ac tenebras simul cum suo auctore Ro- mæ extinxisset. vt idem Eusebius eodem li- bro asserit. Sentit & Irenæus lib. 3. contra Va- lentinum, post Apostolorum scilicet Petri & Pauli exitum de hoc mundo per mortē, Marcum discipulum & interpretem Petri, euulgasse suum Euangelium, vt toto orbe le- geretur. Si igitur tempora diligenter suppu- temus, constabit plus quàm triginta annos fluxisse à Christo passo ante euulgationem Euangelij secundū Marcū. D. Et Lucas suū Euāgelium quo tempore scripsit? M. Hoc ali- quanto incertius est. Nam etsi Apostolus in sua epistola ad Cori. quam scripserat prius- quam Romam venisset, tribuat diuo Lucæ laudem ex Euangelio dicens: Cuius laus est in Euangelio; tamen incertum manet, num intelligat hoc Apostolus de scripto an de viua voce annuntiato eius Euangelio. Epi- phanius quidem lib. 2. tractans hæresim Alogo- rorum sentit Lucam scripserit circa idem fe- rē tempus quo scripsit Matthæus. Theophy- lactus verò super Matthæum asserit eum de- cimo quinto anno à Christo in caelos subla- to scripsisse. Verisimilius tamē est eum post Matthæū & Marcum scripsisse. Primò quia multa videtur supplere quæ illi omiserunt. Secundò quia ab Hiero. Euseb. & Greg. Na- zianzeno, & tota deniq; Ecclesię eius Euan- gelij post Matthæi & Marci Euangelia ter- tio loco ponitur in volumine noui Testamē-

Quo tem- pore scri- pserit Lu- cas suum Euāgelium.

ti. Dicit enim Greg. in canone quæ edidit de diuinis scripturis, Matth. scripsit Hebræis: Marcus Italis: Lucas Græcis: Ioannes omni- bus, præco maximè vocalis atq; cælestis: ter- tio loco ponēs Lucā. Quod siue ideo fuerit quia suū Euāgelium Lucas post illos scripse- rit, siue quod tertio loco receptū est ab Ec- clesiā, etiam si antea scriptum fuerit, perinde nobis in hoc nostro proposito esse debet. Demonstratū siquidem relinquimus, ad mi- nus quindecim annis Ecclesiam stetit sine scripto Euangelio, in quo concordant ferè omnes. Nā de Ioanne Euangelista extra om- nē controuersiam est, quod scripserit Apo- calypsim suam in Pathmo insula, quo rele- gatus fuerat tempore Domitiani Imperato- ris: Euangelium verò suū postquam reuoca- tus esset ex Pathmo circa finem vitæ suæ. Di- cit enim Epiphanius loco supra citato: Spi- ritus sanctus coëgit Ioannem recusantē an- nunciare, hoc est, scripto vulgare (de illa e- nim annūciatione loquitur) ob metū & hu- militatem, in senectā ipsius post nonaginta annos vitæ suæ, post reuersionē eius à Path- mo quæ facta est sub Nerua: vel sub Clau- dio Cæsare: vt alij volunt: postquam multos annos in Asia transegisset, Euāgelium expo- suit. Hęc ille. Vixit autē Ioannes annis nona- ginta nouem, & obiit mortē anno sexagesi- mo octauo post passionem, cum Traianus iā potiretur rerū: vt testatur Hieronymus. Quare sexaginta annis stetit Ecclesia à Chri- sto passo sine scripto Euāgelio Ioannis. D. Quid potuit precor tum impulisse sanctum Apostolum, vt inciperet scribere iam in vl- tima senectā vitæ? M. Huius aliam causam Eusebius, aliam reddidit diuus Hiero. Et potuit certè vtraque, quam reddunt, causa fuisse istius dilationis. Euseb. lib. supra cita- to dicit: Tradunt Ioannem vsque ad vltimū penē vitæ suæ tempus, absque vllis scriptu- ræ indicijs Euangelium predicasse: sed cum aliorum Euangeliorum etiam ad ipsum no- titia peruenisset, probasse quidem dicitur fidem & veritatem dictorum, deesse tamen vidit aliqua, & ea maximè quæ primo prædi- cationis suæ tempore Dominus gesserat. Hieronymus verò in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum: Ioannes (inquit) Aposto- lus quem Iesus amauit plurimum nouissimè omnium scripsit Euangelium, rogatus ab Asiæ Episcopis contra Cerinthum alios- que hæreticos, & maximè tunc Ebionita- rum dogma consurgens, qui asserunt Chri- stum ante Mariam non fuisse. Hęc Hieron. His itaque duabus de causis scripsit tan- dem, differens quousque per necessitatem

Quo tempore & qua occasione scripserit Ioannes suum Euan- gelium.

potuit. Quia maluit doctrinam sanctam cordibus insculptam, quod prodest, quam chartis inscriptam, quod non prodest, custodiri & circumferri, exemplo magistri sui Christi. D. Stetit profecto (vti probant ista) tempore multo doctrina Euangelica absque scripto Euangelio, verum quid potuit tum dirimere litem subortam in quaestione fidei? M. Verbum Dei, viua voce traditum, viuaque traditione custoditum. Nequaquam tum temporis obieciatur contentiosus, sic scriptum est, aut sic legistis. sed vt Apostolus inquit, siue ego, siue alij, sic praedicauimus, & sic credidistis. Rursum: In eo quod accepistis permanete. Item: Sic visum est nobis, & Spiritui sancto. Hoc satis erat tunc temporis, nec aliud respondebatur ab Apostolis. Si quis (inquit Paulus) videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei: D. Et epistolae Apostolorum an multo post praedicationem fidei aditae sunt? M. Omnes epistolae Apostolorum sunt commonefactoriae rerum, quae vel ab ipsis, vel ab alijs viua voce docta fuerant. Constat sane ex primo cap. ad Galatas, item ex Actis Apostolorum, Paulum replese Arabiam, Syriam & Cyliciam verbo Dei, priusquam vllam emitteret scripturam. Quando scripsit Thessaloniam, iam illis longe antea praedicauerat Euangelium, quia in illa epistola meminit de doctrina & praecipis eis traditis ante epistolam. Quando scripsit ad Romanos, iam Corinthijs praedicauerat, quia ex Corintho missa est epistola illa. Qui vero scripsit Corinthiam praedicauerat Philip. Ad Galat. vero, & Philipp. & Colloss. & Philemonem, & secunda ad Timot. scripsit ex vrbe Roma. Prima autem ad Timot. scripsit a Laodicea metropoli Phrigiae Capatiana. Ad Titum a Nicopolis Macedoniae. Ad Hebraeos denique ex Italia. Longo itaque tempore doctrina per traditionem (quantum ad ea quae ex Paulo habet Ecclesia) praecessit eiusdem Pauli scripturas. Sic diui Petri epist. longe post praedicatum Euangelium scriptas esse constat luce clarius ex eisdem. Dicit enim in priore. Salutem vos Ecclesia quae est in Babylone. Vbi per Babylonem vniuersi Patres intelligunt Romanam, quae luxu, luxuria, & omnis vitij corruptione non erat inferior Babylone. Certum est enim ex Historiographis Petrum multo tempore praedicasse in Iudea: adeo vt dicat Paulus: Qui operatus est Petro in Apostolatam circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes. Exinde Antiochia septem annis tenuisse sedem. Pon-

Quid respondere contentionis ante scriptum Euangelium. 1. Cor. 15. Act. 15. 2. Cor. 10.

Quando sint aditae epistolae Apostolorum.

tum in super Iustas, Galatiam, & Bithiniam, ad quos direxit priorem epistolam suam, priusquam Romam venisset: vt auctor est Epiphanius. Secundam vero scripsit sub extremum tempus vitae suae, dicens: Certus sum quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Iesus significauit mihi. Ex his colliges Euangelium salutis longe ante datum fuisse hominibus quam scriptum, ante promulgatum, ante receptum, ante radices missile in cordibus credentium annos plurimos priusquam prodiret vlla scriptura, vel Euangeliorum vel epistolarum. Antiquitate igitur venerabilius est verbum Dei, quam scriptura veteris & noui Testamenti. Deinde colliges, modo quodam aliud esse verbum Dei, aliud scripturam verbi Dei, aliud denique traditionem verbi Dei. Item aliud Euangelium Christi, aliud traditionem, aliud scripturam eiusdem Euangelij. Ad Adam, Noe, Abraham, factum fuit verbum Dei: apud posteritatem vero eorum vsque ad Moysen non nisi traditio erat eiusdem verbi. Cui tandem per Moysen accessit & scriptura libri Geneseos, ac aliorum. Sic per Christum venit Euangelium in mundum: post Christum vero per Apostolos dilatauit se in omnem partem mundi traditio eiusdem Euangelij. Elapsis autem annis non paucis, tandem accessit, & scriptura Euangelica. Rursum, modo quodam vnum atque idem esse verbum Dei, traditionem, scripturamque eiusdem verbi diuini. Vnum quoque & idem esse Euangelium Christi & traditionem sanctam, scripturamque sacram eiusdem Euangelij, eod quod illud in istis continetur, & haec sint vera, certa, irrefragabilis testificatio illius. Nec omnino dissimiliter, vno quidem modo, aliud & aliud sunt verbum Dei scriptum digito Dei in cordibus credentium (de quo habes Hier. 31. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam eam: addit Apostolus: Non atramentum, sed spiritu Dei viuus, 2. Cor. 3.) & verbum Dei scriptum in materialibus libris. Illud non nisi a pijs possidetur: istud vero eunctis esse potest pro enchyridio institutionis. Illud mox a reuelatione cepit nobiscum esse: istud vero non nisi post longam praedicationem. Alio vero modo, vnum & idem sunt, quia idem continent, idem annuntiant, & ad eandem erudiunt salutem: licet non aequè immediate, aut aequè efficaciter. Itaque & tempore antiquius, & efficaciter praesentius, & ob manum scriptoris multo, est venerabilius verbum Dei, siue Euangelium Christi inscriptum cordibus

Euangelium longe ante datum fuit hominibus quam scriptum in libris.

cordibus fidelium, quam idem inscriptum membranis librorum.

Non omnia mysteria fidei scripturis prodita esse, sed quaedam traditione viua, ac velut per manum in omnem aetatem transfusa custodiri.

C A P. VI.

M. Verbum Dei est ex scriptura sacra.

1. Cor. 11.

2. Tess. 2.

2. Tess. 2.

Non solum autem inuenitur verbum Dei antiquius esse scriptura sed & augustius, atque extensius, plura in se complectens, quam vtriusque Testamenti scriptura. D. Huic apprimè contradicunt, qui hoc tempore seisma faciunt. M. Attamen veritas est, vt demonstrabimus: primò ex ipsis scripturis sacris, deinde ex sanctorum patrum assertionibus. Apostolus Paulus sic scribit ad Corinthios, Laudo vos fratres quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, praecipua mea tenetis. Simili modo hortatur & Thessalonicen. hincce verbis. Itaque fratres stante, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam. Audis hic Corinthios laudari, quod retineant praecipua tradita extra scriptum. Dico extra scriptum, quia in qua eos laudat, est prima ipsius ad Corinthios epistola, antequam eos non nisi viua traditione instituerat. Audis & Thessalicen. acriter moneri, vt retineant traditiones, tam eas quas per sermonem extra scriptum, quam illas quas per epistolam didicissent. Quae loca tractans diuus Ioannes Chrysost. sic ait: Hinc patet quod non omnia per epistolam, sed multa etiam sine literis Apostoli Christi tradiderunt. Cuius alibi saepe meminit Apostolus. Eadem vero fide digna sunt tam illa quam ista. Itaque traditionem quoque Ecclesiae dignam putauimus. Traditio est, nihil queras amplius. Hec ille. Eandem quoque Apostoli sententiam ad Thessalicen. tractans Bulgarius vetustus auctor probatae eruditionis sic inquit: Hinc sane perspicuum est pleraque Paulum sine scriptis, sermone duntaxat, hoc est, viua voce, non epistolis solum his tradidisse. Non enim secus illa atque haec fide sunt digna. Itaque & Ecclesiae traditionem dignam existimemus, cui praestanda sit fides, vt si quid ab ea sit traditum nihil ultra perquiras. Hec Bulgarius. Eundem praeterea locum Pauli tractans Ioannes Damascenus libro 4. capite 17. vbi de imaginibus Sanctorum adorandis tradit. Quod plurima (inquit) sanctorum tradiderunt sine scripto. Docet Paulus gentium Apostolus scribens: Ergo fratres stante, & tenete traditiones nostras quas edo-

cti estis siue per sermonem, siue per epistolam. Et ad Corinth. Laudo vos fratres quia per omnia mei meministis, & sicut tradidi vobis, traditiones tenetis. Hac Damascenus. Stetit olim Ecclesia plus minus triginta annos illuminata tantummodo tribus scriptis Euangelijs, Matthaei, Marci, Lucae. Quot autem toto hoc tempore quaedam tradebantur, & posteris tradenda docebantur, quae necdum scripta erant, testatur Euangelium Ioannis scribentis de verbo incarnato, de regeneratione ex aqua & Spiritu sancto, de nuptijs in Cana Galilaeae, & alijs plurimis quae egit & docuit Christus priusquam Ioannes mitteretur in carcerem, quorum alij nullam fecerunt mentionem. Quae & causa fuit vt scriberet & ipse suum Euangelium. Vti supra probauimus. Quo tamen Euangelio Ioannis accedente, nec tum quidem omnia scripto comprehensa sunt. Dicit enim cap. 20. sui Euangelij. Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quae non sunt in libro hoc. Et ultimo cap. Sunt & alia (inquit) quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse, qui scribendi sunt, libros. D. At verò & hoc dicit eodem 20. cap. Haec autem scripta sunt, vt credatis quod Iesus est Christus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Vnde posse colligi videtur, saltè omnia illa quae credere necesse est, expressa esse scripturis quatuor Euangeliorum. M. Ex illo Ioannis nihil aliud inferri potest, quam quod Ioannes Euangelista enarrauerit populo, quae sufficere videbantur ad faciendam fidem de Christo, & beneficio redemptionis eius, idque ad vtilitatem ipsorum quibus scribebat: nempe vt credentes vitam habeant in nomine eius. Ex quibus non consequitur omnia mysteria fidei & religionis prodita esse vel Ioannis. vel quatuor Euangelistarum scriptis. Quoniam in his nihil adhuc habetur, de his quae contigerunt post ascensionem Domini in caelum: Nihil de modo quo missus est visibiliter Spiritus sanctus in Apost. Nihil de his quae operatus est igneus ille spiritus per manus Apost. Nihil de vocatione gentium ad fidem: de cessatione legalium: de plantatione Ecclesiarum inter gentes, de conuersione Pauli, de segregatione eius & Barnabae ad Apostolatam inter gentes, & ceteris eiusmodi quae Lucas exposuit in lib. Act. Apostolorum. Nihil de ordinatione Episcoporum per ciuitates, nihil de qualitatibus requisitis in ijs qui ordinari debent, de quibus Apost. Timotheo & Tito per epistolas scribit. Nihil de

1. Cor. 11.

Stetit Ecclesia annis multis habens tantummodum tria Euangelia.

Obiectio

Solutio.

Numera- tur multa non scripta in Euang. quae tamen pertinent ad doctrinam fidei.

diuersitate numerum spiritus sancti in my-
stico corpore, nō ad schisma, sed ad cōsum-
mationem ipsius. De coniugio impari se-
cundum cultum: de eo quod vir nudo ca-
pitate, mulier verò non nisi velato capite de-
bet orare, quodque mulieri omnino non
permittitur loqui in Ecclesia, de quibus ac
alijs instruit Corinthios per priorem episto-
lam. Qualia etiam quàm plurima, & per-
quàm necessaria ad religionem possunt de-
monstrari in alijs aliorum Apostolorū scri-
ptis, quorum nulla est mētio in Euangelijs.
Addo quod nec in ipsis adhuc epistolis tra-
dita sunt omnia quæ ad populi institutio-
nem circa mysteria religionis desideraban-
tur. Dicit enim Paulus vndecimo cap. prio-
ris ad Corinthios: Cetera (scilicet pertinen-
tia ad debitum vsum corporis & sanguinis
Christi) cum venero disponam. Dicit & Io-
hannes in sua secunda Cano. Plura habens vo-
bis scribere, nolui per chartam & atramen-
tum. Spero enim me futurum apud vos, &
ore ad os loqui, vt gaudium vestrum plenu
sit. Simile dicit & in tertia sua Canonica. Fa-
cit quoque Paulus xi. cap. epistol. prioris ad
Corint. & in prima ad Tessal. 4. cap. mentio-
nem præceptorum quæ tradidit illis docen-
do. De quibus præceptis nihil inuenitur vs-
quam in scripturis. Præterea: Sapientiam (in-
quit) loquimur inter perfectos. Scribimus
quidem omnibus etiam paruulis & imper-
fectis, sed sapientiam loquimur (nota quod
dicit, loquimur, non autem scribimus aut
dicimus) inter perfectos. Ex quo licet in-
ferre quod viua voce aperuit multa myste-
ria Episcopis, Euangelistis, & perfectiori-
bus, quæ non commisit omnibus per scri-
ptas epistolas. Quid enim ex diuo Petro
qui post Christum superuixit in Ecclesia cir-
citer annos 37. quid (inquam) in eius monu-
mentis habemus Ecclesiæ relictum præter
duas breues epistolas? An non putabimus
eum alia pleraque & saluberrima tradidisse
dogmata, quæ literis minimè commenda-
uit, præsertim, cum tā familiariter cunctis in-
terfuerit, quæ Christus vel docuit vel mirifi-
cè fecit? Sed & de Iacobo & Iuda quid præ-
ter vnicam vtriusque epistolam accepimus?
De ceteris verò Apostolis (si subdixeris E-
uangelistas) nihil, ne verbum quidem habe-
mus scriptum, & tamen singulos salutaria
reliquisse documenta, nemini potest obse-
rum esse. Itaque vt finia, si omnia credenda
agendaque sufficienter descripta erant in
Euangelijs Mathæi, Marci, Lucæ, cur neces-
sarium iudicauit Ioannes in extrema sua se-
necta superaddere & quartum Euangelium?

Epilogus
predicto-
rum.

Rursum si scripturis quatuor Euangelio-
rum omnia comprehendebantur, cur ope-
repretium erat, vt Apostoli multa detege-
rent suis epistolis? quod Lucas scriberet a-
cta Apostolorum? Ioannes Apocalypsimē
deinde si omnia salutis nostræ expediētia de-
scripta sunt in libris noui Testamenti: cur
dicit Paulus: Cetera cum venero disponam?
Cur Ioannes: Multa habeo vobis scribere,
sed nolui per chartam? &c. Cur monent vt
persistant in traditionibus per sermonem?
Vt teneant præcepta tradita, quorum nulla
extat scriptura? Si denique nulla est ratio
traditionum habenda, cur ad illas remittit
Moyses dicens: Interroga patrem tuum, &
annunciabit tibi, maiores tuos & dicent tibi
bi? Cur vel sola traditione vigerunt inter
fideles sabbati sanctificatio, animalium mū-
dorum & immundorum discretio, sacrifici-
candi ritus, observatio de non manducan-
do sanguine, & id genus alia per annos plus
minus bis mille, à Noë vsque ad scriptam le-
gem Moyse? Nec loquebatur hominibus
verbum Dei tum temporis minus in arca-
na illa traditione, quam postea in libris Mo-
ysi, cum serè omnia essent in legem scriptā
tradusta. Sed & post modicum ostendam tibi
quædam in vniuersali Ecclesiæ recepta, &
ea quidem necessaria ad salutē, quæ ex scri-
pturis sacris demonstrari non possunt. Nūc
autem videamus, an consentiant nobiscum
Patres qui antiquitate iuxta & sanctimonia
conspicui habentur, qui nec possunt tempo-
re controuersie nunc introductæ alteri par-
ti plus æquo videri studere.

Ex dictis Patrum constare multa pertinentia
ad fidem & religionē tradita fuisse citra scri-
ptum, velut per manum. CAP. VII.

Docet Dionysius Areopagita disci-
pulus Pauli lib. I. Eccl. Hierar. cap.
I. circa finem vbi testatur, eloquia
diuina duplicis esse generis: nimirum quæ-
dam in sanctis & theologice libris nobis
commendata, & alia præterea quæ ex ani-
mo in animum (medio intercurrente ver-
bo, corporali quidem, sed quod carnis sēn-
sum penitus excedat) sine literis transfusa, si
quidem (vt subdit) primi illi sacerdotes du-
ces nostri (Apostolos intelligit) summa illa
& super substantialia partim non scriptis in-
stitutionibus nobis tradiderunt. Item Basilius
magnus libro de Spiritu sancto cap. 27.
& 29. allegans verba Apostoli 2. ad Tessal.
2. Itaque fratres state & tenete traditiones,
&c. vt supra. Et 1. ad Corint. II. Laudo vos fra-
tres, quod per omnia mei memores estis,
& sicut

Deut. 32.

Eadē vim
habent
quæ tradi-
tione ac-
cepimus,
quæ quæ
scripta
sunt.

Irenæus
lib. 3. ca. 4

M.

Dionysius.

Orige-
nes.

Basilius.

& sicut tradidi vobis, præcepta mea tene-
tis: docet & infert quòd dogmata quæ in Ec-
clesia seruantur & prædicantur, habemus
partim ex conscripta doctrina, partim ex
Apostolorum traditione ad nos delata in
mysterio: addens, quòd vtraque ad pieta-
tem eandem vim habent. Ad hæc Aposto-
licum (inquit) arbitror esse, etiam in non
scriptis traditionibus perseverare. Nam in
antiquitate sua velut canicie quadam reue-
rendum quid habent: Si enim (inquit) ag-
grediamur consuetudines nullis scriptis
proditas, velut non magnam vim haben-
tes rejicere imprudentes, etiam ipsis prin-
cipalibus Euangelij partibus iniuriam infe-
remus, imò potius ipsam Euangelij prædi-
cationem ad nudum nomen contrahemus.
Et enarrans ibidem varios actus Euangeli-
cæ obseruantie, nempe quòd figura crucis
signamus nos, quòd verba inuocationis fa-
cimur, dum ostenditur panis Eucharistiæ,
& poculum benedictionis, quòd benedici-
mus aquam baptismatis, & oleum vntio-
nis, ipsamque olei illinitionem facimus, quæ
doctrina, inquit, scripto docuit: ex qua scri-
ptura manauit? nonne ex tacita, & arcana
traditione, quàm sollicito silentio Patres
nostri conseruarunt, vtpote docti myste-
riorum reuerentiam ac auctoritatem silen-
tio custodiri. Sanctus quoque Irenæus ean-
dem sententiam confirmat lib. contra hæ-
reses 3. Quid enim (ait) & si de modica ali-
qua quæstione disputatio esset, nonne oportebat
in antiquissimas recurrere ecclesias, in
quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis
de præsentis quæstione sumere quod certum
& re liquidissimum est? Quid autem si ne-
que Apostoli quidem scripturas reliquis-
sent nobis, nonne oportebat ordinem sequi
traditionis, quam tradiderunt his quibus
committebant Ecclesias? Cui ordinationi
assentiunt multæ gentes barbarorum, eo-
rum qui in Christum credunt, sine chara-
ctere vel atramento scriptam, habentes per
spiritum in cordibus suis salutem, & vere-
rum traditionem diligenter custodientes.
Hucusque Irenæus. Dicit & Origenes ho-
mil. 5. super Numer. hoc modo. Sed in Ec-
clesiasticis obseruationibus sunt nonnulla,
quæ omnibus facere necesse est, nec tamen
ratio eorū omnibus patet. Nam quòd (ver-
bi gratia) genua flectimus orantes, & quod
ex omnibus cæli plagis ad solam Orientis
partem quasi fundimus orationem, non fa-
cile puto cuiquam esse ratione compertum.
Sed & Eucharistiæ, seu percipiende, seu quo
ritu geritur explicandæ, vel eorum quæ ge-

runtur in baptismo verborum, gestorumque
& ordinum, atque interrogationum & re-
sponsum, quis facile explicet rationem?
Et tamen hæc omnia operata licet & velata
portamus super humeros, cum ita imple-
mus ea, & exequimur, vt à magno Pontifi-
ce Christo & à filijs eius tradita, & commē-
data suscepimus. Vide quàm serio docet
Origenes nos debere dictas obseruationes
Ecclesiasticas implere simul & exequi, sicut
à magno Pontifice Christo, atque filijs eius,
(nimirum Apostolis) traditas & commen-
datas suscepimus. Ad eundem modum do-
cent antiqui Patres omnes, Diuus Athana-
sius in disputatione contra Arrium, Ter-
tull. lib. de præscriptionibus hæreticorum,
& lib. de corona militis. August. in respon-
sione ad inquisitiones Ianuarij: Quorum
sententias inferius tibi loco opportuniori
explicabimus. Vnum duntaxat addo quod
Epiphanius titulo aduersus eos qui se Apo-
stolicos vocant inducit (inquens): Oportet
autem & traditione vti. Non enim omnia à
diuina scriptura accipi possunt, quapropter
aliqua sacris scripturis, aliqua traditione
sancti Apostoli nobis reliquerunt, quemad-
modum dicit sanctus Paulus: Sicut tradidi
vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi Ec-
clesijs. Multa igitur mysteria citra scriptu-
ram, plura ex scripturis canonicis venera-
mur, credimus, & religiosa obseruantia cu-
stodimus. Nec minus illa quàm ista, fide di-
gna sancti Patres arbitrati sunt, quod tam
illa quàm ista certo certius contineat ver-
bum Dei in se. Quapropter de istis duo-
bus scilicet scriptura sacra, & traditione
sancta non incongruè dici potest. Hi sunt
termini quos transgredi prohibuit Salo-
mon, dicens. Ne transgrediaris terminos
antiquos quos posuerunt Patres tui, par-
tim scriptis, partim traditione. Hæc sunt viæ
antiquæ per quas Hieremias populum Dei
incedere volebat, quum dixit: State super
vias antiquas, & videte, & interrogate de
semitis antiquis, hoc est, de his quæ antiqui-
tus aut scripta, aut tradita sunt, quæ sit via
bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiē
animabus vestris. Hæc sunt denique semitæ
propter quas dicebat Ecclesiast. Nō te præ-
tereat narratio seniorum, ipsi enim didice-
runt à patribus suis (vel per scripturam vel
per traditionem) quoniam ab ipsis discēs
intellectum, & in tempore necessitatis dare
responsum. Ceterum audistisne quid obij-
ciant hæretici aduersum hæc? Dicunt illi
Deutero. quarto, sic præcipit Dominus: Nō
addetis ad verbum quod vobis loquor, nec
aufe-

Epipha-
nius.

Prou. 22.

Hiere. 6.

Eccle. 6.

Obiectio
prima.

auferetis ex eo. Item Deutero. 12. cap. Quod præcipio tibi hoc tantum facito Domino, nec addas quidquam nec minuas. Ergo extra scripturam inferunt nihil esse recipiendum in cultum religionis: neque esse con- fugiendum ad vllas traditiones scripturis non proditas. **D.** Memini me simile quid audiuisse: sed quid ad hæc respondebimus? **M.** Quod eiusmodi scripturæ non debent, neque possunt intelligi, nisi de additione aut subtractione, quæ sensum mandati, siue verbi Dei cœlitus annunciati peruerteret, aut quoquo modo corrumpere, sed puram simplicemque mandati formam debere seruari in qua datum est. Quo modo intellexit dicta loca Diuus Ambrosius lib. de Paradiso. Aut responderi potest, ibidem prohiberi ne illis libris quippiam addatur tanquam dictum à Domino, quod non erat ibi à Domino dictum, neue subtrahatur quasi tum temporis non dictum à Domino, quum tamen ab eodem dictum ibidem erat. Nam error esset pestilentissimus, velle asserere propter dictas prohibitiones, nihil recipiendum præter ea quæ Dominus locutus fuerat Moyse. Nam hoc pacto non esset recipiendum quod habetur in fine Deuteronomij de morte Moyse, & de fletu quo fleuerunt cum filij Israel. Neque superaddi debuissent ad pentateuchum, hoc est, quinque libros Moyse, alij libri bibliorum, videlicet Iosue, Iudicum, Regum, Prophetarum, quatuor Euangeliorum &c. quæ est hæresis Samaritanorum & Saducæorum, exterminans dicto vno quidquid est religionis Christianæ. Addo præterea, quod dictæ scripturæ non possunt intelligi de additione quæ facit ad explicationem mandati, aut obseruantiam exactiorem. Constat enim ipsum Moysem addidisse quædam ad præcepta Dei explicationis causa: vt Exodi 12. adiecit de faculo hyssopi, & de aspersione &c. Similiter Exodi 20. 23. 24. addidit interpretando, vt in die sabbati neque ignis accendatur in omnibus eorū habitaculis. Insuper & mortis poenam ibidem comminatur violentibus sabbatum. Item Exodi 20. 24. interpretando primum præceptum Domini, addidit. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruias, & per nomen illius iurabis. **Solutio.** Obiect. 2. Quod autem obieciunt illud ad Galatas primo cap. Si quis vobis euangelizauerit præter id quod euangelizatum est, anathema sit: absurdus est, quam vt response egcat. Non enim dicit Apostolus: Si quis euangelizauerit præter id quod scriptum est, sed præter id quod euangelizatum est.

Constat autem ex præmissis plurima euangelizata esse ac tradita citra scriptum, viuaque traditione semper de animo in animū transfusa absque scriptura. Neque dicit Apostolus si quis euangelizauerit plus quam accepistis, sed præter quam accepistis. Siquidem prius non est inconueniens: nam & ipse Apostolus plus postea euangelizauit, quam antea euangelizatum erat, dicens 1. ad Thesalo. 3. Abundantius orantes, vt videamus faciem vestram, & compleamus quæ desunt fidei vestræ. Posterius verò, nempe euangelizare præter id quod euangelizatum est, hoc est, aduersum, vel diuersum, siue aliud aut repugnans ab eo, quod euangelizatum est, prorsus habetur inconueniens, estque contra regulam fidei. Vide Augustinum tractatu 98. super Ioannem. **D.** Etiam audiui obieci illud Apocalypsis vitimo: Si quis apposerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Ergo (inquit) nihil credendum aut recipiendum in cultū religionis, nisi quod inuenitur in canonica scriptura bibliorum. **M.** Et hæc obiectio non minus est infirma reliquis. Loquitur enim ibi Ioannes de verbis prophetiæ lib. Apocalypsis, volens nihil illis addendum siue inferendum, quasi tunc reuelatum Ioanni, aut in illo libro descriptum ab eodem. Prout patet ex subiunctis & immediatè præeuntibus particulis, loquentibus apertè de verbis prophetiæ libri huius, nempe Apocalypseos. Nec omnino aliter intelligi potest. Nam post Apocalypsim superaddidit ipse Ioannes totum Euangelium: quod inscribitur secundum Ioannem: tres item epistolas, quæ omnia plena sunt saluberrimis doctrinis: quarum nulla est mentio in Apocalypsi. Viua quoque voce rediens ex Pathmo plurimas traditiones fecit: vt ex supra dictis patet. Nihil igitur militant eiusmodi argumenta contra traditiones Apostolicas, in quibus verbum Dei nobis etiam citra scriptum ministratur, vt verbum Dei partim scriptum, partim non scriptum viua quadam traditione semper in Ecclesia fuisse custoditum, ex his clarissimè constat.

Quæ sint causæ seruatae traditionis, simul cum scripturis. CAP. VIII.

HT quæ potuit esse causa seruatae traditionis simul cum ipsa scriptura? **M.** Huius rei plures & eadè grauissimæ assignantur causæ. Prima est. Quemadmodum enim in primitiua Ecclesia alia infantibus, alia adole-

scen.

tionis simul cum scriptura. Ioan. 16.

1. Cor. 3.

Obiect. 3.

Solutio.

Matth. 7.

Secunda causa.

Basilius.

scenioribus, alia conueniebant prouectis, adè vt Christus dicat ad Apostolos suos ante missionem spiritus sancti: Adhuc multa habeo dicere vobis, sed non potestis portare modò: ideo iam non trado quæ habeo tradere, quia vos non potestis portare modò: Et Paulus ad Corinthios: Tanquam paruulus in Christo lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim carnales estis: per lac intelligens elementa doctrinæ Euangelicæ faciliora intellectu: per escam verò, arcana mysteria recondita à captu communi: ita conuenit alia docere electos seorsum, alia dum mixtim ac sparsim seminari sunt inter impios Iudæos vel gentes. Cuius quidem rei viuum exemplum est Lucæ 8. Nam Saluator multa occultabat ab Apostolis quum erant cum turbis, quæ seorsum illos docebat, dicens: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: ceteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Quapropter omnino non conueniebat singula mysteria religionis nostræ ad viuum depingi scripturis, sicque vulgari quàm diu Christiani adhuc mixtim intra gètes aut Iudæos habitabant: ne hoc modo violaretur præceptum illud Dominicum: Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas vestras spargitis ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos. Iudicantur igitur Apostoli necessarium magis citra scriptum transfundere quædam ex animo in animum, velut per manum, & sub silentio, quam per scripturam exponere ea gètium dentibus rūpenda, & pedibus conculcanda. Quod & fecisse constat diu Petrum, quemadmodum est videre in libris recognitionū Clementis, qui oculatus testis fuerat actorum Petri: Itè in lib. Sanctorum Martyrū & Pontificum Analeti, Euaristi, & Alexandri, qui postea traditiones Petri scripto cōmendauerunt Ecclesijs, postquam in reipublicas coalescere cœperat. Secunda causa seruatae traditionis est, ne nimia cōmunicacione sui vilescat (etiā inter domesticos) quod sacrosanctū est: sed preciū retineat, & semper in veneratione existat. Hæc causam demonstrat B. Basilius ex his quæ contigerunt in veteri Testamēto dicēs. Moyse multa instituit quæ scripto nō accepit, vt quod sacerdos magnus solus in sancta sanctorum intraret, & hoc semel in anno, & certa quadam hora, & solos Leuitas dignos mysterio indicarit, & multa alia quæ cōtemptū parerēt, si cōmunia essent, instituit. Ad eundè modū

Apostoli, & Patres in occulto silentio mysterijs auctoritatē conferuarunt. Neque enim omnino mysteriū est, quod ad populares, & vulgares aures effertur. Hæc est ratio, inquit, quod aliqua tradita sint citra scripturam, vt ne dogmatum cognitio neglecta fieret, & in cōtemptū apud vulgus veniret propter consuetudinē. Aliud enim est dogma, aliud prædicatio. Dogmata enim inscribuntur: prædicationes verò publicantur. Hucusque; Basilius. Quæ causa olim etiā antiquissimos illos philosophos, Trismegistū, Pythagoram, & quos plurimos alios continuit, ne omnino scriberent dogmata sua, sed viua tantū voce docerent: quo minus vilescerent, & in contemptū veniret apud vulgus hominum. Mouit quoque Dionysij Pauli discipulū, vt cōmonefaceret Timotheū cap. 1. caelest. hierar. (ad quē librū illū destinauit) hoc modo. Obserua diligentius, ne sancta sanctorū efferas, neue profanis luminibus violanda permittas. Verū reuereberis, rogo, magis, occultaque; Dei mysteria spiritualibus & inuisibilibus notionibus honorabis, atque intemerata seruabis, nequaquam ea passim rudibus tradēs, sed sanctis solis sanctorū rerū intelligētias sacratius pandens. Tertia causa est: vt ipsis scripturis ali-

Tertia causa.

Quid propriè intelligatur per traditionem, & quæ sit traditio sancta, cui Apostolicam tribuimus auctoritatem. CAP. IX.

Eterum quid Dominus meus intelligit per traditionem? **M.** Id ipsum quod Apostolus depositum vocat, concludens epistolam suam priorem ad Timotheum, hoc modo. O Timothee depositum custodi: deui-

1. Tim. 6.

Quid intelligatur per vocem depositum.

tans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Depositum (inquit) custodi, id est, quod tibi creditum est, quod tuæ fidei commissum est, quod accepisti: institutionem dico à nobis, ceterisque discipulis Domini transfusam: custodi, hoc est, inuiolatam, illibaramque conserua: ne obliteretur, neue profanis nouitatibus adulteretur, vel falsi nominis scientiæ ei supponatur. Ne præsumptio superadadat, aut inuertat iudicium proprii sensus, aut quouis modo corrumpat. Per depositum itaque intelligit Apostolus, fidei commissum, siue (vt Iuris periti loquuntur) rem non usurpationis priuatæ, sed doctrinæ antiquæ productione Apostolicam, vsu receptam, consuetudine probatam: quam nos vocabulo lo visitato in omnibus Patrum scriptis traditionem dicimus. Equidem non admittit circumstantiâ textus aliam huius loci interpretationem. Quid enim sonat deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ? Nisi quod sola nouitate suspectum debet esse, quidquid à veneranda antiquitate alienum fuerit, solaque oppositione pestiferum iudicari, quantumcunque præclarum appareat, specioso nomine falsæ scientiæ. Sunt etenim vocum nouitates quædam à spurij & suppositij filij recens excogitæ ad subuersionem Orthodoxæ fidei; patribus prorsus inauditæ. Quales sunt, terrores conscientia pro poenitentia, Cœna dominica pro sacramento Eucharistiæ, iustitia extrinseca, fides specialis, & cetera eiusmodi. Sunt & vanitates vocum sine pondere veritatis, sine radice traditionis antiquæ. Nam vt quidam legunt vocum nouitates, ita alij legunt vocum vanitates: quod dictio Græca aliud significet per diphthongon scripta, aliud sine diphthongo. Diuus Chrysostomus, recetæ quasdam & nouas adhortationes, vocum nouitates appellauit. Hic igitur obseruabis iuxta Theophylacti & Augustini monita, esse quandam vocum nouitatem non profanâ, quasdam item scientias non falsi nominis. Non enim (inquit diuus Augustinus contra Faustum) deuitas verborum nouitates, sed addidit profanas: Sunt enim & in doctrina religionis congruentes verborum nouitates: sicut ipsum nomen Christianorum, quum dici cœperit, nouerat. In Antiôchia enim primum post ascensionem Domini appellati sunt discipuli Christiani, sicuti legimus in Actis Apostolorum: Et Xenodochia, ac monasteria postea sunt appellata nouis no-

Sunt quedam vocum nauitates non profanæ.

Act. 11.

minibus. Res enim ipsæ & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur, quæ etiam contra improbos defenduntur. Patres olim aduersus impietatem Arrianorum hæreticorum nouum nomen homouision condiderunt: sed non rem nouam tali nomine designarunt. Hoc enim vocatur homouision, quod est, ego & pater vnum sumus, vnus videlicet eiusdemque substantiæ. Nam si omnis nouitas profana esset, nec à Domino diceretur: Mandatum nouum do vobis: Nec cantaret vniversa terra canticum nouum: Sed profanas verborum nouitates, & pollicitationes falsæ scientiæ prohibet Apostolus dicens: O Timothee depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates, & contradictiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Nihil enim tam amat isti, quàm scientiâ promittere, & fidem rerum verarum, quas credere paruuli præcipiuntur, velut imperitiam deridere. Porro ad profanas vocum vanitates, obiectionesque scientiæ falsi nominis, ne respondendum quidem est, sed contemptu quodam euertendæ sunt eiusmodi, & excutiendæ. Neque enim est vt cum talibus consistetur fideles: vacuum est, nouum est, oppositio est alicuius quæ falso nominatur scientiæ, ergo deuita. Nihil queras amplius, sed nec ratione aut certamen cum huiusmodi admittas: at deuita magis. D. Sed nunquid non aliud est depositum, quam traditio? M. In materia religionis, de qua loquimur nos, & de qua loquebatur Apostolus, agens cum Timotheo, prorsus non aliud est depositum quæ traditio. Quod ne finxisse videar, & non potius à Patribus accepisse: Tertull. peruerustus auctor de præscriptionibus hæreticorum sic dicit: Traditiones per viuam vocem doctrinæ Ecclesiasticæ, appellat Apostolus depositum. Theophylactus quoque sic interpretatur, Depositum serua, id est omnia quæ tibi à me sunt commissa, scilicet in traditione fidei, tanquam à Domino prouenientia custodi. Quoties ferè horatatur Paulus suos, vt permaneant in eo quod acceperunt, vel vt id ipsum dicant omnes, & in eadem permancant sententia, vt hortatur sæpius: Et quum scribit Corinthijs. Notum vobis facio Euangelium, quod prædicauimus, quod & accepistis, in quo & statis: Item sic prædicauimus, & sic credidistis: toties depositum fidei intelligit siue traditionem. Non sanè quamlibet, sed eam quæ ex doctrina Christi vel Apostolorum procedens, acceptatione populi, & communi insuper omni-

1. Cor. 7.

1. Corinth. 15. 5.

Describitur traditio.

Math. 15.

omnium vsu, sacra & inuiolabilis habetur. Est enim traditio, doctrina quædam verbi diuini per Apostolicos viros annunciata, & deinde iuxta seriem temporum, ex animo in animum transfusa, medio intercurrente verbo, recepta populi consensu, atque communi vsu fidelium comprobata, citra scriptum, viua tantummodo voce, & eadem vbiq; consuetudine nota. Nam quæ scripto facta est doctrina, illam scripturam sacram appellamus. Quæ verò non nisi viua voce, & consuetudine transfunditur, recepto iam vocabulo traditionem dicimus. D. Nonne & scriptura traditio quædam est? M. Omnino, & quidè sacrosancta, ac toti orbi venerabilis. Prout facillè demonstrat locus ille Pauli: Itaque fratres state & tene traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Locus item Act. 7. vbi (inquiunt Iudæi) audiui eum (scilicet Stephanum) dicentem quonia Dominus Iesus Nazareus destruet locum istum, & mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses. Ecce quidquid traditum erat à Moysè siue scripto, siue per manum, vocant traditiones. Sic Cyprianus subinde vocat Dominicam traditionem, quam in scripturis nobis donauit Dominus. D. Vnde ergo distinctio hæc, qua traditio diuiditur à scriptura? M. Rerum pluralitas, pariter & vocum penuria cogunt, non raro vocem generis per se positam accipi pro specie: Sicuti vox baptismus generalis ad omnem ablutionem, passim in scripturis accipitur pro ablutione sacramentali. Item vox presbyter significans omnem seniorè, accipitur plerunque pro sacerdote. Similiter & vox traditio per se posita, capitur pro doctrina per manum accepta citra scriptum: etiam si ex impositione vocabuli significet omnem doctrinam, siue hoc, siue illo modo factam, in malam, bonam, laudabilem, illaudabilem, sacram, prophanam, diuinam, humanam. D. Quo igitur modo intelligi potest, de quali traditione sit sermo, hoc vel illo loco? M. Subinde ex filo orationis, siue circumstantijs textus: aliquando ex adiunctione, aut materia subiecta, verbi gratia. Cum dicit Saluator: Quare & vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? Accipitur pro traditione humana, eaque mala: quod constat cum ex adiuncta particula, vestram, tum ex materia subiecta, quia iucepat eos Dominus super traditione impediende mandatum Dei. Cum autem dicit Apostolus: A emulor existens meorum: paternarum traditionum, accipitur

pro traditiombus veteris legis, quales quales fuerint. Porro in progressu huius nostri instituti, si quando demonstrabimus veritatem, ex traditione (vt fieri nonnunquam, sed rarius) non inducemus tum quamcunque traditionem: sed eam duntaxat, quæ est sacra, Apostolica, vniuersalis, eo quod tantummodo in illa certo contineatur verbum Dei, non autem in humanis & particularibus traditionibus.

Vbi inuenienda sit traditio sancta, quam Apostolicam vocamus. CAP. X.

T vbi querenda erit huiusmodi traditio sacra, Apostolica, vniuersalis? M. In viua & vniuersali doctrina Ecclesiæ, pariter & generali consuetudine per omnem vbiq; locum orbis Christiani à sæculis hucusque obseruata: Illa quidem docetur idem siue id ipsum apud omnes homines, per omnem ætatem, & in omnibus scholis, ac basilicis. Ista verò communi totius populi Christiani consensu recepta parem cum lege Dei scripta vim obtinere creditur. De illa habes 1. ad Corinth. 1. ad Philipp. 2. & alijs in locis. De ista verò 1. ad Corinth. 11. Apostolus prioris epistolæ ad Corinth. sic scribit: Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti, in eodem sensu, & eadè sententia. Ad Philipp. verò sic scribit. Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua victoria miseracionis, implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes id ipsum sentientes. In quibus locis siue legatur id ipsum, sicut communis textus habet, siue idem, vt volunt alij, semper particula, idem, vel id ipsum, relationem importat. Non quidem ad hunc vel illum, sed ad omnes, sed ad vniuersam Ecclesiam vel præcedentem, vel tum præsentem, vel ad vtramque simul, quod verisimilius est, vt sit sensus. Id ipsum siue idem illud quod à patribus accepistis, idem illud quod docent omnes aliæ Ecclesiæ, denique idem illud quod retinet vniuersitas credentium, hoc dicatis omnes. Non id ipsum, aut idem illud quod tenent quidam ex vobis, suo sensu abundantes, ne peius quid dicam: sed idem illud quod à nobis traditum, per omnem Ecclesiam ab vniuersis custoditur. Ita vt non sint inter vos schismata, hoc est, diuisiones, siue dissidia, quibus vel à patribus, vel ab alijs Ecclesijs, vel denique inter vos diuisi essetis circa fidem & religionem.

Phil. 2.

Quid sit id ipsum dicere.

nem. Hic est verus & germanus sensus verborum Apostoli. Per quæ quoniam tanta diligentia ea inculcat, tam Corinthijs quàm Philippens. licet sanè intelligere mirabilem inesse vim communi doctrinæ Ecclesiæ. Si enim non esset prorsus efficax ad stabilendum hominem in fide, non toties tantaque instantia hortaretur Apostolus vniuersos ad illam. De consuetudine autem quæ non est aliquorum tantum, sed omnium Ecclesiarum, quod vim legis scriptæ habeat, clarè demonstrant verba Apostoli dicentis: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Corinthij argutia subtiles, ne obijcerent syllogismos, & argumenta contra traditionem consuetudine viuendi perspicuam. Nos (inquit) talem consuetudinem non habemus, siue altercandi, siue quod vir comam nutriat, aut mulier capitis velamen omittat. Ne autem quis paruipendendum existimaret, quod Paulus cum pauculis Discipulis illam consuetudinem non haberet, addit: Neque Ecclesia Dei, seu vt alij legunt, neque Ecclesiæ Dei, obijciens simul generalem vniuersæ Ecclesiæ, vel omnium Ecclesiarum consuetudinem. Qualis nullo pacto, aut negligi potest, aut paruipendi, eò quod vim scriptæ doctrinæ Apostolicæ habeat, imò plus aliquid habeat, vt appareret. Quia ipsemet Paulus, suas præscriptas leges de velandis mulieribus, non autem velandis viris, consuetudine omnium Ecclesiarum confirmat. Quasi diceret: Si scripta nostra, nostraque viuendi obseruantia non persuadeant, saltem moueat vos consuetudo generalis omnium Ecclesiarum. Consuetudinem verò rationabiliter, ac merito tantum virium habere, quantum scriptam legem, demonstrat pius Papa vir admirandæ eruditionis dicens: Vis legis ex consensu resultat, consensus autem non minor inest consuetudini, quàm legi scriptæ. Nam consuetudinem longus & approbatus vsus inducit, quæ nullius impediende clamore, diuino magis quàm humano videtur recepta consilio. Leges autem quàmuis Dei nutu decerni credantur, sæpè tamen vel populi, vel Senatus magna parte dissentiente traduntur. Ob quam rem non minus plestendus est vetustæ consuetudinis, quàm scriptæ legis præuicator. D. Regula illa qua dicitur, consuetudo vim legis obtinet, habet quidem locum in rebus Polyticis: verùm transferre illam ad ea quæ non ab homine, neque per homi-

nem consistunt: vt sunt res fidei, & religionis, alienum videtur. M. Alienum dici non potest, quod Apostolus velut proprium ac pertinens inducit ad stabilendum mores hominis Christiani. Iterum alienum dici non potest, quo diuus Augustinus vtitur aduersus Pelagianos, ad probandum fidei articulum de baptismo paruulorum dicens: Paruuli baptizati in numero credentium ponuntur, & hoc solum ex consuetudine Ecclesiæ antiqua, Canonica, fundatissima. Et rursus: Iam (inquit) superius ostendimus paruulum credere, & inter baptizatos computari, hoc habet auctoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatissima veritatis obtinet Canon. Contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietauerit, ipse potius confringetur. Idem insuper Augustinus epistola 118. ad Ianuarium: Quædam (inquit) tota per orbem frequentat Ecclesia, quæ similiter atque illa quæ sacræ scripturæ præscribit auctoritas, obseruanda sunt. Nam quod est eiusmodi, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimè insanix est. Cuius aptissimam in eadem epistola rationem reddit, dicens: Illa enim quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel à plenarijs Concilijs (quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas) commendata, atque statuta retineri. Sicuti quod Domini passio, & resurrectio, & ascensio in caelum, & aduentus de caelo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa quacunque se diffundit Ecclesia. Reddit quoque eiusdem rationem Leo ille ter maximus in sermone de ieiunio dicens. Dubitandum non est, dilectissimi, omnem obseruantiam Christianam eruditionis esse diuinæ. Et quidquid ab Ecclesia in consuetudinem est deuotionis receptum, de traditione Apostolica, & de sancti spiritus prodire doctrina. Quæ nunc quoque cordibus fidelium suis præsidet institutis, vt ea omnes, & obedienter custodiant & sapienter intelligant. Possem hic similes sententias ex diuo Hieronymo & Tertuliano ac alijs tibi citare, sed differo in opportuniorem locum, atque magis commodum. D. Quid si consuetudo scripturis aduersetur? M. Hic nos oportet (inquit Augustinus) extra omnem esse controuersiam. Non enim istiusmodi moribus, verùm ei quod sacræ scripturæ auctoritas requirit obsequendum est. Do-

Consuetudine probantur vt mores viuendi ita & articuli fidei.

Consuetudini parti obtemperandi in eo loco vbi obtinuit.

Venerabilis sententia D. Ambrosij.

Males consuetudini non est obtemperandum.

Sententia Augustini de infructuosis obseruantijs. Matth. 15.

minus enim non ego sum consuetudo, sed ego (inquit) sum veritas lib. 3. de Baptif. contra Donatistas. D. Quid si bona fuerit consuetudo: attamen non vniuersalis per omnem Ecclesiam? M. Iterum respondet tibi diuus Augustinus dicens: Alia quædam non tota obseruat Ecclesia, sed per loca terrarum regionesque ad ædificationem fidei & moris, secundum singularum Ecclesiarum speciales condiciones introducta & recepta variantur. De quibus censeret ipse Augustinus ita dicens: Totum hoc genus rerum liberas habet obseruantias. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentiq; Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque forte deuenit. Ne aut ipse cuiquæ sit offendiculo, aut alius quispiam sibi. De quo genere consuetudinis subdit ibidem Augustinus responsum B. Ambrosij dicens: Mater mea Mediolanum me consecuta, inueniens Ecclesiam sabbato non ieiunantem, cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret, cum ego talia non curabam. Sed propter eam cõsului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium: Respondit ille, se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret: quia si melius nosceret, id potius obseruaret. Cumque ego putarem nulla red dita ratione, sola auctoritate sua nos voluisse admonere, ne sabbato ieiunarem, subsecutus est, & ait mihi. Cum Romam venio, ieiunans in sabbato, cum hic sum, non ieiuno: sic etiam tu ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum matri renunciaissem libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia, etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tanquam eam celestis oraculo suscepim: epistola 118. ad Ianuarium cap. 2. Sunt autem præter hæc & alia in Ecclesia Christi, quæ neque sanctarum scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Concilijs Episcoporum statuta inueniuntur, nec consuetudine vniuersæ Ecclesiæ roborata sunt. Neque itè notis & rationabilibus causis existentibus alieubi instituta sunt: sed diuersorum locorum diuersis moribus innumerabiliter variantur. Ita vt vix, aut omnino nunquam inueniri possint causæ, quas in eis constituendis homines secuti sunt: & quorū obseruationes alioqui inutiles, & infructuosæ sunt, sicut quando non aliò quàm ad seruile grauiamen populi Christiani tēdunt. D. Et de his quid cēserè nos oportet? M. Diuus August. sine vlla dubitatione eiusmodi refecanda existimat, vbi datur refecandi facultas, vt de quibus solis dixerit Christus; In

vanum me colunt, docentes mandata & traditiones hominum. Admonet tamen idem Augustinus, prudenter & cum discretionem talem refecationem fieri debere. Ipsa enim, inquit, consuetudinis mutatio, etiam quæ adiuuat vtilitate, nouitate perturbat. Quapropter quæ vtilis non est, perturbatione infructuosa, consequenter noxia est. Atque hinc fieri existimant, vt Ecclesia Dei, inter multam paleam, multaque zizania constituta toleret & dissimulet, & tamen quæ sunt contra fidem vel bonam vitam, non approbat, nec racet, nec facit. Hæc fili & similia inuenies prolixè tractata in responsionibus diui Augustini ad quæstiones Ianuarij duobus libris, siue duabus epistolis intitulatis, ad quæstiones Ianuarij, quæ in ordine epistolarum sunt 118. & 119. Item lib. 4. cap. 7. contra Donatistas. & libro de dogmatibus Ecclesiasticis, & multis alijs locis librorum eiusdem Augustini. Vt autem rem absoluam, idque verbis eiusdem Augustini: Catholica (inquit) Ecclesia per orbem terrarum diffusa, tribus modis probatur existere. Quidquid enim in ea tenetur, aut auctoritas est scripturarum, aut traditio vtilis, aut certè propria & particularis instructio. Subiungit: Sed auctoritate tota constringitur (ita scilicet) vt nemini liceat priuato suo consilio, aut aduersus scripturam, aut vtilis istiusmodi traditionem aliquo modo temerè obniti. Vtraque enim hæc auctoritatis priuilegio pollent, & in vtriusque omni dubietate procul, verum ac purum verbum Dei proponitur.

Quibus modis discernatur verum verbum Dei, ab adulterino verbo quod non protulit Deus. CAP. XI.

Nunc ad quæstiones quas prius sæpè proponere volui. Quarum prima est: Sancti Dei homines locuti sunt verbū Dei, locuti sunt & verbum suum. Quibus igitur notis cognoscant, quod illorum verbum sit verbum Dei, spiritui Dei suggerente pronunciatum: quod verò suum proprium verbum, non nisi humano spiritu prolatum? Secunda: Scripserunt Propheta, scripserunt Apostoli, scripserunt & sancti Patres. M. Adde, scripserunt etiam & pseudopropheta, pseudoapostoli, pseudochristiani, & quidem multa. Etenim circa exordia nascentis Ecclesiæ circūferebant Montani heretici Euangelium quoddam sub nomine Petri Apostoli, Marcionitè verò aliud quoddam sub nomine Pauli Apo-

De efficacia consuetudinis.

1. Cor. 11.

Præfert Apostolus consuetudinem vniuersalem auctoritati suæ epistolæ.

Ratio pij Papa de efficacia consuetudinis.

D. Proponitur tres quæstiones.

Prima quæstio.

Secunda quæstio.

foli. Sed & olim obtrusa fuere simplicitati credentium Euangelium secundum Bartholomæum, Euangelium secundum Andræam, Euangelium secundum Thomam, Euangelium secundum Mathiam, Euangelium secundum Nicodemum, Euangelium secundum Hebræos, & quod vocant Euangelium secundum Aegyptios, teste Theophylacto, quod inscribitur Euangelium secundum duodecim. Quam audaciâ supponendi Euangelia, diuus Lucas satis innuit cû orditur suû Euangelium dicens: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem quæ in nobis completæ sunt rerum &c. Per hoc enim quod dicit, multi conati sunt, innuit diuersorum temeritatem in scribenda historia vitæ Iesu. Fuerunt insuper & tunc temporis, qui secundum beatum Paulum adulterabât verbum Dei: secundum diuum Petrum verò deprauabant scripturas ab ipsismet Apostolis ac Prophetis datas, cap. tertio posterioris suæ epistolæ. D. Et inter hæc tam varia Euangelia, alia vera, alia supposititia, alia integra, alia deprauata, alia à sectarijs, alia à rectè sentientibus suscepta, quibus obsecro indicijs cognoscemus illam scripturam, quæ verè est diuina, non continens nisi purum ac sincerum verbum Dei? Tertia autem quæstio quam volebam proponere est ista. Videmus introductas in Ecclesiam varias traditiones, vt bonas, ita & vanas ac superuacaneas, ne dicam, supersticiosas: quibus itaque signis internoscemus, quæ sit traditio verè Apostolica, quam diuinam licet appellare, quæ non? M. Peropportunas mouisti quæstiones. Ceterum quantum ad primam penè nulla est difficultas hoc nostro tempore. Nihil enim nunc recipimus, aut veneramur tanquam verbum Dei, nisi quod continetur in Scriptura sacra, aut alioqui per traditionem vniuersalem matris Ecclesiæ proponitur. Dicant qui velint sibi spiritum locutum esse, aut vidisse visiones, vel somnia se somniasse, nos tamen nihil talium pro verbo Dei recipimus, nisi quatenus consonat scripturis, & antiquæ traditioni Ecclesiæ. Neque enim possumus, lege Apostolica id nobis prohibente per Apostolum Christi dicentem: Sed licet nos aut Angelus de caelo euangelizet vobis, præter id quod euangelizatum est, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico vobis: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit, ad Galatas primo. D. In primitiua igitur Ecclesia quomodo discernebatur verbum Dei à non verbo Dei? M. Magisterio spiritus sancti, lumine si-

dei, attestations Dei in signis, & miraculis, consensu matris Ecclesiæ. Christus Dominus post coenam nouissimam, illaturus se ipsum syderibus intra pauculos dies, omnia quæ forent institutioni fidelium, deinceps necessaria, retulit ad magisterium Spiritus sancti, dicens ad Apostolos contristatos de habitu suo: Ego rogabo patrem, & alium paraclætum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Subdit: Paraclætus autem spiritus, quem mittet pater in nomine meo, ille docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixerim vobis, Ioannis 14. Item capite decimosexto. Adhuc (inquit) multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: eum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à se ipso, sed quæcunque audiet loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis. De quo etiam permagnificè promittit in ipso die ascensionis, Lucæ ultimo & Actorum primo. Refert & Apostolus Paulus ad Ephesios quinto omnium rerum manifestationem ad ipsum lumen dicens: Omnia quæ arguuntur, à lumine manifestantur. Omne enim quod manifestatur (secundum aliam translationem) quod manifestat, lumen est. Quidquid enim celant nox & caligo, retëgit atque manifestat lumen. Vtque oculus corporalis non videt sine lumine corporali, ita & mens quæ spiritalis est, non intelligit sine lumine spiritali. De quo dictum est per Prophetam: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Et quemadmodum lumine naturali videtur quidquid est rerû naturalium: ita lumine supernaturali videtur quidquid est rerû supernaturaliû. De quo lumine dicit Ioannes: Tenebræ transierunt, & verû lumen iam lucet, hoc est, lumè fidei, videlicet celestis quædam illustratio præueniens mentem priusquam immutetur in assensum fidei. De quo lumine etiam frequè inuenitur mētio in doctrina quæ Christus per semetipsum fecit, vt ibi: Si lumè quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quæ erunt: De testificatione autè Dei per signa & miracula frequèter monet Saluator in suis prædicationibus, remittens ad signa siue opera miraculorum suorû. Primò discipulos Ioannis Baptistæ dicens: Euntes renūciante Ioani quæ audistis & vidistis. Cæci vidēt, claudi ambulāt, leprosi mūdantur, surdi audiūt, mortui resurgunt, pauperes euangelizātur. Secundo Iudeos, rursum dicens: Ego autè habeo testimonium maius Ioanis. Opera enim quæ dedit mihi pater vt perficiâ eam ipsa opera quæ ego facio, testimoniu perhibent de me, quia pater

ga aliter discernit verbum Dei quæ nostra. De magisterio Spiritus sancti.

Ioan. 14.

De lumine fidei.

1. Ioan. 5.

Matth. 6.

Saluator probat doctrinam suam per miracula. Matth. 11.

Ioan. 6.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

De attestations per miracula.

Aliter discernunt verbum quibus reuelatur, aliter quibus vltimus annūciatur.

pater me misit. Et alibi: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi: si autem facio, & si mihi nō vultis credere, operibus credite, vt cognoscatis & credatis, quia pater in me est, & ego in patre. Tertio proprios discipulos dicens: Verba quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor: pater autem in me manens, ipse facit opera. Non creditis, quia ego in patre, & pater in me est? Alioquin propter opera ipsa credite. Vides quàm passim refert Saluator suæ doctrinæ attestations in ipsa opera, signa, siue miracula, quæ dedit illi pater de caelo vt faceret. Vnde & postea Apostolorum doctrinam hoc eodem modo dedit manifestam fieri quod ex Deo esset, dicente Marco: Illi autem (scilicet Apostoli) profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Tribus itaque prædictis videlicet spiritus sancti magisterio, lumine fidei, & miraculorum attestations secernebatur olim verbum Dei, ab eo quod non protulerat Deus. At nunc distinctione quadam opus est. Nam aliter discernunt verbum Dei ab eo quod non est verbum Dei, illi quibus immediatè reuelatur cælitus, vt Noè, Abraham, Moyses, Helias, Paulus Apostolus: aliter illi ad quos loquitur Deus mediatè, per ora scilicet Prophetarum, Christi, & Apostolorum eius. Nam qui prioris ordinis sunt, cognoscunt & discernunt verbum Dei, solius luminis supernaturalis illustratiōne, & spiritus sancti magisterio, absque miraculis aut vlla exteriori testificatione Dei etenim opera perfecta sunt. Quapropter dum reuelat homini verbum suum, sic illustrat intus mentem, vt discernere possit reuelatum verbum non esse nisi ipsius Dei verbum, quod alioqui facultatem mentis excedit. Sicque spiritus sui operatione dirigit, & instruit cogitationes audientis, vt verè intelligat esse veri Dei verbum quod suscipit. Nam & discretio spirituum loquentium hominibus, est donum spiritus sancti: vt docet Apostolus 1. ad Corinth. 12. Nec istud demonstrari debet aliunde, quàm illis scripturis quæ supra posuimus de magisterio spiritus sancti, & lumine fidei. D. Attamen dubitabat Zacharias de verbo Dei factò ad se per Angelum Domini. M. Non tam dubitabat ille an esset verbum Dei, quàm an fieret quod promittebatur verbo Dei: vt ex textu constat. Veruntamen hoc, & si quid tale legatur, sic factum creditur dispensatione diuina, vt miraculo superaddito magis celebre esset, quod nunciabatur, & nobilis fieret in prophetia qui eousque obscurus fue-

rat in hac parte. Illis verò, qui sunt posterioris ordinis, præter lumen fidei & magisterium spiritus sancti, datur & clara quædam atque sensibilis attestatio, in designatione miraculorum, vt ex præallegatis scripturis fit manifestum: Partim vt fides nostra credentium non sit leuis, aut temeraria: partim vt inexcusabilis existat omnis, qui vti audiuit vocem annunciantium verbum Dei, ita & vidit stupenda illa miracula quæ superaddidit Deus, iuxta quod dicit Saluator: Si opera non fecissem in eis, quæ nemò alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & videntur, & oderunt & me, & patrem meum, Ioannis decimo quinto. Percurre si placeat omnes libros noui ac veteris Testamenti, certè non inuenies vnquam introductam nouam aliquam doctrinam Patribus inauditam, absque solenni attestations miraculorum. Quando Deus introduxit doctrinam circumcisionis, non vti que id fecit sine multis miraculis, quæ contigerunt circa Abraham patrem circumcisionis. Quando insuper populo acquisitionis filijs Israël dare voluit peculiarem legem, peculiare sacerdotium, peculiaria sacrificia & ceremonias, cuiusmodi patres eorum non acceperant, innumera verè que stupenda per Moysen addidit miracula, quibus testaretur à se suoque verbo hæc procedere, non ab humana cogitatione. Denique quando placuit altissimo transferre sacerdotium, & legem, sacrificia & ceremonias veteris populi, vt fecit per Christum filium suum, rursum adiecit miracula, & multo quidem plura, multoque maiora quàm prius, vt abundè testaretur nouam doctrinam Christi & Apostolorum reuera ex Deo esse: vt est videre in historia Euangelica. Quod sanè dico, & iterum atque iterum tibi dictum cupio, vt animaduertas quàm sunt alieni à scripturis, quamque leues, ne dicam excordes, qui hoc tempore suscipiunt, & quidem retinent mordicus doctrinas Patribus nostris profus inauditas: Suscipiunt dico, citra miracula & absque omni attestations cælitus facta: idque contra mandatam Apostolicum ad Galat. 1. cap. supra citato. D. Sed neque nos nostram doctrinam nunc temporis declaramus per miracula magis quàm hæretici doctrinam suam. M. Nos euangelizamus quod euangelizatum est ab initio, & credimus quod acceptum est à Patribus: illi verò annunciant præter id quod euangelizatum est, nouum quid, quod Patrum sinceritas ignorauit. Ipsorum itaque est per noua miracula ostendere nouam suam doctrinam ex-

Nunquã fuit introducta noua doctrina fidei sine miraculis.

Noua doctrina fidei debet ostendi miraculis, nō autē antiqua doctrina.

Tertia quæstio.

Resolutio primæ quæstionis.

Regula Apostolica de non recipiēdo nouo verbo Dei. Galat. 1.

Primitiua Eccle-

Deo esse. Quod enim nouum infertur, nouā requirit approbationem: quod verò ab anti-quo retinetur, non nisi suæ antiquitatis eget attestacione. Quæ quidem miracula etiam si nunc temporis superadderentur, tamen suscipi non deberet quod præter acceptum à Patribus docent, propter ante dictum Apostolicum mādaturum. Edicit enim Apostolus: Sed licet nos (ego scilicet meique collegæ Apostoli qui testimonium habemus, per miracula quæ passim & palam operamur) aut Angelus de celo euangelizat præter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Horrendum profectò mandatum, & reuera omnibus Christi fidelibus valde metuendū. Notrum ergo tantummodo est fideliter retinere, quod fideliter traditum est à Patribus, secundum quod idem Apostolus præcipit dicens: State & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostrā, 2. ad Thessalon. 2. Nihilominus etiam nostram doctrinam ostendimus ex eisdem utique miraculis, quibus olim in sua origine attestata est. De quibus sanè miraculis quod fuerint vera miracula, non nisi virtute diuina perpetrata nunc certius & infallibilius constat per ipsas scripturas & Ecclesiæ testimonium, quàm potuit olim illis constare per ocularem inspectiōnem. Eò quod sensus falsi potest (quomodo falleretur per magiam Simonis Actorum 8. & magiā Barieu Actorum 13. & incantationes Aegyptiacas Exodi 7.) scriptura autem & Ecclesia fallere non possunt. D. Ergo nec miraculorum attestatio est sufficiens, quia fallere potest. M. Non consequitur. Aliud enim est miraculū, aliud magica illusio. Interim verum est quod dicitur per se loquendo. Quia olim multi videntes miracula Christi & Apostolorum minime crediderunt. Cuius ratio vna, quæ pertinet ad propositum nostrum, redditur ista: Nempe quod lumen fidei non illuxit mentibus eorum, neque spiritus Dei informabat eos, quomodo aptum erat vt crederent, eò quod non essent præordinati ad vitam. Alia ratio est, quia noluerunt intendere oculos suos in lumen illud fidei, etiam si offerretur. Dillexerunt enim magis tenebras quàm lucem. Qui autem crediderunt, lumine fidei, & magisterio Spiritus sancti didicerunt illa Christi & Apostolorum miracula, esse vera miracula, reuera cælitus data in attestacionem doctrinæ quæ fiebat. D. Addidisti superius quarto loco consensum matris Ecclesiæ. M. Addidit eam sanè ob causam, quia nemo singularim certus est de lumine fidei aut magisterio Spiritus sancti, nisi forte duces

Non sufficit per se miraculorum attestatio.

De consensu matris Ecclesiæ.

fidei nostræ, qui Spiritū sanctum acceperant, vt visibiliter, ita ad plenitudinē. Ecclesia autē certa est de vtroque: quæ admodum iam iam incipiemus demonstrare. Itaque vbi cōcurrunt lumen fidei, & magisterium Spiritus sancti, attestatio miraculorum, consensus denique matris Ecclesiæ, ibi demum est omnimoda & infallibilis certitudo discernendi verbum Dei ab eo quod non protulit Deus.

Quo medio discernimus scripturam sacram à nō sacra, traditionem quoque Apostolicam, ab ea, quæ non est talis. CAP. XII.

AD secundam autem & tertiam questionum tuarum hanc accipe satisfacionem. Scripturam sacram ab alia non sacra: traditiones item Apostolicas ab ijs quæ irrepleverunt humana inuentione, dignoscimus, & quidem certo ac infallibiliter, iudicio & attestacione matris Ecclesiæ: Accedentibus rursus lumine fidei, & magisterio Spiritus sancti, sine quibus nō intelligitur ne natura quidem & qualitas Ecclesiæ: vt quam ipsa receperit & retulerit vel in Canonem scripturarum sacrarum, vel in numerum Apostolicarum traditionum, illi tribuamus planè diuinam auctoritatem probandæ veritatis Catholice. D. An igitur scriptura sacra & traditio sancta habeat suam auctoritatē ac certitudinē ab Ecclesiā? M. Non utique ab Ecclesia: attamen non sine Ecclesia sic attestante & iudicante, exempli gratia. Gemma reperta ab ijs qui gemmarum pretia ignorant, pretium quidem & valorem habet ex natura sua: attamen illis qui inuenerunt non est pretiosa: nisi postquam accesserit iudicium peritorum in hac parte. Aliud simile ex ipsa scriptura tertio Regum 3. Cùm duæ mulieres meretrices cōtenderent super infante, vtrius esset filius, Salomon per iudicium reddens infantem ei quæ verè mater erat, non effecit quod puer ille esset filius matris suæ, sed declarauit, & auctoritate iudiciali decreuit, vt deinceps haberetur pro eius filio, & non amplius super ea re contenderetur. D. Et qua ratione precor conuenit Ecclesiæ iudicare seu testari de scripturis ac traditione? M. Primò ea ratione: quia vtroque prior est Ecclesia, suis auribus excipiens doctrinam sanctam à Christo & Apostolis eius, suisque oculis contemplans miracula, quibus cælitus comprobata fuit. Vnde rectè iudicare potuit & de traditionibus quæ postea fiebant, & de scripturis, an conformes essent ei doctrinæ, quam ab ipsis Apostolis exceperat. Tu si audisses

in discernenda doctrina fidei.

M. Attestacione Ecclesiæ cognoscuntur scripturæ sacræ & traditiones Apostolicæ.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Matth. 16.

diffes Christum docentem, vidisses insuper miracula eius, & ordinem vitæ, nonne potuisses iudicare, num scripta historia vitæ Iesu syncerè fuisset scripta, an non? D. Potuisses. M. Potuit ergo & primitiua Ecclesia eandem ob causam: dicente Salvatore nostro ad Apostolos, Ioannis 15. Et vos testimonium perhibebitis (scilicet de me) quia ab initio mecum estis: dicente etiam Ioanne in sua prima Canonica circa initium: Quod audiuiimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ &c. annunciamus vobis, vt & vos societatem habeatis nobiscum. Si rectè testari potuerunt Apostoli de factis & doctrina Christi: quia viderant, & audierant, & personaliter interfuerant. Si præterea rectè testari potuerunt Lucas & Marcus Euangelistæ, quia fidei narratione didicerant ab his, qui ipsi viderant, & interfuerant, dicente Luca in præfatione sui Euangelij: Sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt & ministri fuerunt sermonis, visum est mihi assecuto omnia, à principio diligenter ex ordine tibi scribere, &c. Ergo rectissime nobis testari potuit primitiua Ecclesia quæ scripturæ, quæque traditiones verè essent conformes verbo à Christo & Apostolis annunciatum, quæ non: quia partim ipsa interfuerat annunciationi, partim fidei narratione didicerat ab ijs qui ipsi interfuerant. Secundò ea ratione, quia ipsa Ecclesia est præelecta. Christi sponsa quam diligit Christus sicut semetipsum, nutrit, & fouet, tradens seipsum pro ea: vt eleganter profequitur Apostolus ad Ephesios quinto. Insuper quia est & mater nostra, vt idem Apostolus tradit ad Galatas quarto. Et quis obsecro posset esse tam idoneus testis eorum, quibus annunciat Christus, scripturæ scilicet & traditionis, quàm præelecta illius sponsa mater nostra? Quæ vt de illo falsum testari non potest, propter amorem coniugalem, & æterni coniugij vinculum: ita & nobis imponere non valet propter viscera sua materna, quorum pignora operatione spiritus sancti existimus. Tertio ex eo, quoniam Ecclesia in testanda veritate, quemadmodum vtroque vtputa scripturis & traditione est antiquior, & extensior, ita & auctoritate maior: Idque non solum propter inhabitatē spiritum sanctum, quo animatur, regitur, illustratur, haud secus atque homo spiritu suo animali: sed etiam propter verbum Christi clara voce promittentis priusquàm extaret vlla scriptura his verbis. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiā

meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Hoc est, malitia, error, hæresis, persecutio, etiam si summa sint, & erumpendo cumulatim, portis inferni ad plenū apertis oppugnent, non tamen præualebunt aduersus eam, vt aberrare faciant. In quod verbum Christi prospiciens Apostolus constanter pronuncianit Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis. Quarto ex eo, quoniam legitimum est Ecclesiæ, testari de Christo, & per consequens de ijs quibus annunciat Christus, scriptura scilicet & traditione. Legitimum dixi: nam sunt illegitimi testes, qui ingerunt suum testimonium non vocati neque rogati. Ecclesia autem non solum vocata est atque rogata, sed & mandatum accepit perhibendi testimonium de Christo: quod plus est, accepit spiritum de celo, quo possit testari infallibiliter, nedum veraciter. Lege primum caput Actorum, vbi sic habetur: Dixit autem eis (scilicet qui conuenerant) nō est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ posuit pater in sua ipsius potestate: sed accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Porro numerus eorū qui conuenerant quibus dixit hæc Saluator, erat non tantum centum viginti personarum, de quibus ex eodem capite paulò inferius constat: sed plusquam quingentorum fratrum, vt ex certis rationibus & scripturis colligunt sancti Patres. Et nos latius demonstrabimus infra in tractatu de ascensione Domini. Qui utique representabant Ecclesiam Christi, quin potius erant tota Christi Ecclesia, nō enim erat alia tunc temporis. Ergo ex dictis verbis accepit Ecclesia mandatum perhibendi testimonium de Christo: & per consequens de doctrina eius. D. Sermo Christi dirigitur ibi ad personas tunc præsentis: sed quid hoc attinet ad alios nunc viuentes, aut eos qui tempore medio vixerunt? M. Quoniam Christus tum temporis loquitur ad omnes simul sub voce plurali citra specificationem vllius personæ: ideo intelligitur hæc requisitio testimonij ferendi facta directe & immediate ad ipsum conuentum, siue ipsam Ecclesiam credentium: non autē ad singulares personas, nisi secundario, & quatenus erant illius congregationis membra. Secundò, quoniam illa erat matrix Ecclesiæ, siue seminarium quoddam succedentiū sibi Ecclesiarum. Ideo intelligitur sermo factus ad illā, simul factus ad omnē succedentē Ecclesiam, hoc est, ad totam Ecclesiam quæ diu durat secundum lucifessionē nascētium & decedentium, etiam ad

Quarta ratio.

Ecclesia accepit mandatum testandi de scripturis.

finē vsq; mundi. Veluti si dux Brabantiae staturer, dicens: Vos Louanienses in administratione Ducatus Brabantiae, habebitis primum locum dicendae sententiae: vos Bruxellenses secundum: vos Antuerpienses tertium, &c. Nemo profecto secus intelligeret istud, quam quod dictae ordinationes fierent ad ipsas Communitates Louaniensium, Bruxellensium, &c. non autem ad personas singulares, nisi quatenus & quamdiu sunt membra Communitatis. Nec solum Communitates hominum tunc viuētium, sed ad Communitatem Louaniensium pro toto tempore quo stabit ciuitas illa, per successionem nascentium & decedentium ciuium Louaniensium, & sic de alijs. Quod etiam colligi potest hoc loco ex particula subiecta, videlicet vsque ad vltimum terrae. Verisimile enim est, ne dicam certum, tempore Apostolorum, & multis annis post Apostolos, necdum fuisset praedicatum Euangelium vsq; ad vltimum terrae. Porro infallibilitas testimonij quod Christus ibidem requirit ab Ecclesia facile colligitur ex filo orationis. Dicit enim: Accipitis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes: quasi diceret, & per hoc, nepe acceptum spiritum sanctum eritis mihi testes, haud dubie infallibiles & irrefragabiles, sicut ille & infallibilis est & irrefragabilis. Potest nihilominus idem probari, & sane fortius, ex fine Euangelij secundum Matthaeum vbi habet: Euntes ergo in mundum vniuersum praedicate Euangelium omni creaturae, baptizantes eos, &c. & docentes eos seruari quaecumque mandaui vobis. Et ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem saeculi. Nunquid Apostoli ad quos loquebatur ista Christus, vixerunt vsque ad consummationem saeculi? D. Imo ne vnus quidem illorum superstes fuit anno centesimo post Christum passum. M. Disce ergo Saluatorem in dicta promissione sic locutum esse ad collegium discipulorum suorum, vt in illo simul loqueretur ad vniuersam Ecclesiam, continuandam serie quadam successionis, vsque ad consummationem saeculi. Eo quod illud collegium discipulorum Domini erat tanquam parens siue matrix continens velut in visceribus suis vniuersam succedentem Ecclesiam. Sicut olim in visceribus Adae erat tota posteritas succrescentium hominum: propter quod & benedictio, maledictioque facta Adae vt primo parenti, transit ad omnes homines vsque in praesentem diem, & ad finem vsque generationis humanae: sic promissio facta collegio Apostolorum, hoc est, primitiuae Ecclesiae tanquam matri aliarum, transit ad vniuersam succedentem Ecclesiam, vsque

Probatur infallibilitas testimonij Ecclesiae.

Matth. 28

Promissio facta primitiuae Ecclesiae tra sit ad vniuersam succedentem Ecclesiam.

ad finem militiae Christiani super terram. Apostoli quidem omnes morituri erant intra paucos annos: tamen successio illorum nequaquam erat interitura vsque ad consummationem saeculi. Est autem consummatio saeculi, finis mundi, vt patet Apocalypsis 10. D. Nonne iam defecit successor Andreae Apostoli in Asia longe ante finem mundi. Successor Ioannis Apostoli in Epheso. Successor Philippi in Scythia, cum in omnibus istis Ecclesijs non inueniatur iam doctor verbi diuini? M. Disce ergo secundum in his verbis: Ecce ego vobiscum sum &c. promissione factam esse directe & principaliter ipsi collegio, non singularibus personis, aut singulis partibus collegij: eo quod Saluator loquitur sermone plurali, & collectiuo. Vox enim, vobiscum, est multitudinis vocabulum. Quapropter non promittitur hic infallibilitas doctrinae, aut certum & praesens auxilium Saluatoris, singulis pastoribus Ecclesiae, vel etiam particularibus Ecclesijs, Asiae, Graeciae, Galliae, Germaniae &c. sed vniuersitati pastorum Ecclesiae, vniuersali quoque Ecclesiae: quorum vtrumque in dicto Apostolorum collegio representabatur. Cum qua sane promissione stare potest: primum quod multi particulares homines permittuntur a Christo abire in errorem, sicut abiit Nicolaus aduena, vnus ex septem diaconis, de quibus Actuum 6. Tertulliano & Eusebio sic attestantibus: Abierunt quoque Hymenezus, & Philetus, & Alexander, de quibus 1. ad Timotheum. primo cap. & 2. ad Timotheum. secundo. Nec non & Galatae redeuntes ad infirma & egena elementa legis, vt habes ad Galatas. tertio. quales Apostolus vocat subtractionis filios. Deinde etiam quod multae particulares Ecclesiae in his aut illis regionibus prorsus deserantur a Christo, occulto quidem, sed non nisi iusto iudicio propter peccata earum. Verum vt deficiat in vniuersum pastor in Ecclesia & doctor veritatis, aut tota aberret Ecclesia fieri omnino non potest propter hanc promissionem Christi. Quod autem successor Petri, & eius Ecclesia Romana necdum defecerit, nec vnquam defectura sit, est, ob aliam promissionem peculiariter factam Petro, veluti vniuersalis Ecclesiae pastori primario, cum diceret Saluator: Et ego rogavi pro te Petre vt non deficiat fides tua. Lucae vigesimo secundo. D. Ceterum quomodo Christus exaltatus ad dexteram Dei patris in caelis potest nunc temporis esse cum Ecclesia militate hic in terris, iuxta dictam suam promissionem? M. Dixit Saluator: Ecce ego vobiscum sum per verbum praesentis temporis,

Qua ratione Christus

regnans in caelis nunc est nobiscum in terris. poris, non quidem ero, per verbum futuri temporis: quanquam sermo & promissio penitus spectarent tempus futurum: tum vt significaret se verum Deum esse, cui tantummodo conuenit esse, non autem fuisse aut futurum esse: tum vt intelligamus Ecclesiae promitti per hoc praesentiam Iesu, non quidem corporalem, sed diuinam, qua sic assistit forinsecus, vt & operetur intus in corde. Dicens autem, vobiscum sum omnibus diebus, sermone vniuersali, profecto nullum exceptit diem a sua nobiscum praesentia, nullam admittit interpellationem, quin semper adfuturus sit tanquam adiutor & director Ecclesiae suae vsque ad consummationem saeculi. Similiter autem modo oportet te intelligere omnes eius modi scripturas, videlicet. Non deseram vos neque derelinquam: Non relinquam vos orphanos: Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis quaecumque dixerero vobis: Non necesse habetis vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. In omnibus enim his scripturis debes aduertere esse sermonem pluralem, & qualicollectiuum, quo fit promissio directe congregationi credentium, non autem singulis de credentibus. Quam enim varij permittantur passim excidere a gratia, in quam vocati erant iam diximus. Quod vero non quemuis de congregatione illuminet Spiritus Dei per semetipsum intus in corde, ne sanctos quidem, quanto minus discolors & immorigeros, neque de his quae ad propriam personam pertinent, neque de his quae communem Ecclesiam concernunt, hinc fit manifestum. Moyses vir Deo placens loquebatur ore ad os eum Domino, & tamen per lectro socerum suum instrui debebat, de quibusdam vere ac necessario pertinentibus ad regimen tantae multitudinis. In super Dauid qui propter eximias inspirationes, Prophetae nomen peculiariter obtinuit, de quibusdam suam personam necessario cernentibus instruebatur per Nathanael Prophetam, non autem per internas inspirationes. Et ad Paulum Apostolum iam requirentem: Domine quid me vis facere, dixit Dominus: Surge & ingredere ciuitatem & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere: Dicitur, scilicet per Ananiam discipulum. Sic & Cornelius Centurio, cuius orationes & elemosinae Deo placuerunt, instructus est non per Spiritum sanctum intus reuelantem, sed per Petrum Apostolum foris docentem. Vt igitur licet ex eiusmodi scripturis colligere,

Spiritus sanctus non quemuis illuminatus in corde per reuelationem

Exod. 18.

2. Reg. 11.

Act. 9.

Act. 10.

quod Christus infallibiliter semper assistit Ecclesiae suae, eamque illuminat de omnibus: ita de singularibus personis non licet id ipsum colligere, nisi quatenus & quamdiu se continent bono animo in gremio matris Ecclesiae. Tales enim, quantum in se est, nunquam deserit Deus, quin & illuminabit illos de omnibus ad suam salutem necessarijs, vel per internas inspirationes, vel per communem doctrinam matris Ecclesiae, vel per alicuius calitatis inspirati adhortationem, alioque modo quem Deus magis conuenientem nouerit: nempe per bona exempla, aut aegrotationem, aut aduersitates: de quibus suo loco latius dicetur. Praemissis autem addendum est id quod Saluator dicit, Matthaei 18. capit. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus: Amen dico vobis, quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo, & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo. Quae quidem Saluatoris constitutio, si veritatem habet in singulari Praelatis, vt habet: multo magis habere debet in vniuersis simul Pastoribus Ecclesiae: maxime coniunctim atque concorditer vnium & idem ligantibus vel dissoluentibus, vt fit in plenarijs Concilijs Ecclesiae. Addendum similiter quod permittit Petro, Matth. 16. Et dabo tibi clauas regni caelorum, & quodcumque ligaueris super terram, &c. Ex quibus euidentissimè colligitur quod Ecclesia habet non solum potestatem testimonij ferendi super scripturis & traditione, sed & discernendi iudicialiter. Idque adeo per auctoritatem, vt si quis non audiat Ecclesiam decernentem hanc scripturam esse diuinam, illam vero non, hanc traditionem manasse ab ipsismet Apostolis, illam vero non, iure habendam sit velut Ethnicus & publicanus, hoc est, aduersus & alienus a salute, quae est in Christo Iesu. Bisariam itaque reddimur per Ecclesiam certiores de Canonice scripturis & traditionibus Apostolicis, testimonio scilicet & auctoritatis iudicio.

Penes Ecclesiam est potestas iudicialiter decernendi quae sit scriptura sacra, quae non.

Vbi & quando testata sit nobis Ecclesia de scripturis sacris & traditionibus Apostolicis. C A P. X I I I.

Nunc restat difficultas, nempe vbi, & quando testata sit Ecclesia, aut iudicium auctoritatis interposuerit super scripturis & traditionibus. M. De traditionibus, suis id locis ostendemus, quando opportunum erit. Foret enim nimis immensum praestare hoc de singulis vobis suo testimonium suumque iudicium ma-

Ecclesia testatur de scripturis quadrupliciter.

Primò.

ter Ecclesia: Primò in Apostolicis viris, quos nascens Dei beneficio fortita est: Secundò in definitionibus sedis Apostolicæ, penes quam est plenitudo suæ potestatis: Tertiò in plenarijs Concilijs, quæ pro necessitatibus occurrentibus sæpius celebrare cõpulsæ est: Quartò in communi & vniuersi attestatiõne omnium sibi succedentium Ecclesiarum, omniumque Patrum quos habuit secundum seriem temporum hyperaspistas & defensores fidei suæ ac religionis. D. Profectò tanta attestatiõ merito sufficere debet vniuersis, qui pietatem amant. M. Qui primam seu matricem gubernarunt Ecclesiam, ipsi primitijs spiritus sancti pleni, & miraculis gloriosi, qui aut ipsi interfuerant doctrinæ Dominicæ & Apostolicæ, aut fidei narratione acceperant ab ijs qui interfuerant, suam fidei sinceritatem declarantes operatione Spiritus S. Isti dico, videntes lumine fidei (quod in ipsis limpidißimum erat) quatuor Euangelia Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis planè consonare cum ea doctrina, quàm à Christo & Apostolis hauerant, alia autem Euangelia, quæ circumferantur sub nominibus Petri, Andreæ, Bartholomæi, ac ceterorum, non item testati sunt & iudicarunt prædicta quatuor Euangelia verè esse diuina, nihil spirantia præter verbum Dei, ideoque in vsu retinenda, vniuersis alijs reprobatis. Huius autem non possum tibi aliam dare probationem, quàm quæ est ex oculari inspectiõne, id est, lectiõne operum, quæ mox post tempora Apostolorum edita sunt: nempe Polycarpi, Dionysij Areopagitar, Philonis, Tertulliani, qui in suis scriptis vsi sunt nostris libris noui Testamenti, tanquam Canonicis, & à maioribus sufficenter comprobatis. Astipulatur huic nostræ assertiõni Athanasius ille magnus in quadam Paschali epistola, vbi fecernere volens libros Canonicos à non Canonicis, hæc verba præfatur: Quoniam nonnulli aggressi sunt & sibi scribere quæ apocrypha dicuntur, ac deinde eadem cum libris diuino afflatu compositis miscere atque confundere, de quibus (scilicet libris diuino afflatu compositis) certum habemus, sicut maioribus nostris traditum est, ab ijs qui oculis suis initio res ipsas viderunt, ipsiusque verbi ministri fuerunt, quoniam hoc illi tentarunt decreto & hortatu fratrum. Hæc ille. Idem inuenies apud Eusebium lib. 3. D. Et quomodo tunc temporis constabat de libris veteris Testamenti? M. Per doctrinam Christi & Apostolorum, qui docendo citarunt testimonia ex libris Moyßi ex libris Salomonis, ex libro Psalmorum, ex libris Prophetarum, ac alijs, tanquam ex illis,

qui Canonicam & irrefragabilem habebant auctoritatem: quemadmodum est videre in nostris libris noui Testamenti. Præter hoc autem iam comprobati fuerant dicti libri veteris Testamenti à sæculis multis, vsu & auctoritate Ecclesiæ quæ steterat ante Euangelium Christi plus minus bis mille annis. D. Vbi autem definiunt Sedes Apostolica, aut Oecumenica Concilia super libris sacræ scripturæ? M. Lege inter Canones Apostolicos quos recepit & approbavit sexta Synodus Ecclesiæ, octuagesimum quartum Canonem qui incipit: Sunto omnibus vobis clericis simul & laicis venerandi & sacri libri, &c. & videbis ibi canonizatos à Diuo Clemente Papa secundo quos habemus noui ac veteris Testamenti libros. Nam Canon ille est Clementis, vt ex fine eius colligere licet. Lege præterea decretalem epistolam Innocentij Papæ eius nominis primi ad Exuperium Tolosanum Episcopum circa finem, Is enim Pontifex vir sanctus, nec minus doctus sic ait. Qui verò libri recipiantur in Canonem sacrarum scripturarum breuis cõnexus ostendit. Hæc sunt ergo quæ desiderata moueri voce voluisti. Moyßi libri quinque, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numerorum, Deuteronomium, necnon & Iesu Naue & Iudicum, & Regum libri quatuor, simul & Ruth, Prophetarum libri sedecim, Salomonis libri quinque, Psalterium: Item Historiarum, Iob vnus, Iudith vnus, Machabæorum duo, Esdræ duo, Paralipomenon duo: Item noui Testamenti libri quatuor, hoc est, quatuor Euangelia, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis: Pauli epistolæ quatuordecim, Epistolæ Ioannis tres, Epistolæ Petri duæ, Epistola Iudæ, Epistola Iacobi, Actus Apostolorum, Apocalypsis Ioannis. Lege præterea caput 35. decretorum Concilij Laodicensis. Caput item 45. Decretorum Concilij Carthaginensis tertij. Denique lege sessionem 3. Concilij Tridentini his nostris diebus celebrati (cui ipse interfui secundo, vtraque vice, menses decem) & inuenies per Ecclesiam sæpius magna cum inquisitione definitum fuisse super libris quos nunc habemus noui & veteris Testamenti. Quod si lubet etiam videre quid sentiat in hac parte diuus Augustinus (cuius solius iudicium nemini nunc viucentium cedere debet) lege caput octauum secundi libri eius de doctrina Christiana, & inuenies penes eum catalogum sacrarum librorum quem recenset Innocentius primus, & Concilium Carthaginense tertium: quem eundem catalogum etiam Concilium Tridentinum confirmauit. Quartum autem modum quo Ecclesia testatur super scripturis quem posuimus supra, apertissimè tradit nobis diuus Irenæus libro 3. aduersus hæreses, docens quod scripturas eas Canonicas esse credimus, quas Apostoli à Christo, & primitiuæ Ecclesiæ ab Apostolis & ceteræ exinde Ecclesiæ per vniuersum orbem, ab Ecclesijs secundum seriem successiõnis antiquioribus acceperunt. Quas & nos deinceps habemus diligentia Patrum in hæc vsque tempora custoditas, providente Dei Spiritu sancto, qui olim locutus est in Patribus & Prophetis: nouissimè nobis & in Christo filio, & in Apostolis Spiritu sancto plenis. In ipso autem exordio obtrusa Ecclesijs sub nomine beati Petri apocrypha quædam (ex quibus postea deprehendebantur hæretici depromere patrocinia suarum hæresium) reiecta sunt, hoc solo nomine quod traditioni ab Apostolis receptæ non per omnia consentirent, quanquam ab aliquibus minus oculatis approbarètur: vt poteris ipse legere apud Eusebium libro secundo suæ historiæ. Hæc autem & huiusmodi aduertens diuus Augustinus, & sedulo vrgens aduersus epistolam Manichæi cap. quinto, quasi concludendo dicit: Ego Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoneret auctoritas. Ex quibus verbis licet & illud colligere quod diximus supra, Ecclesiam non solum testimonio, sed & auctoritatis iudicio quo pollet, discernere nobis inter scripturam sacram & non sacram: quia dicit nisi me commoneret Ecclesiæ Catholicæ auctoritas, nedum attestatiõ eius quanquam vel illa sola omnibus beneuolis sufficere debeat. D. Nihilominus hodie quidam non recipiunt libros Machabæorum, epistolam Pauli ad Hebræos, epistolam Iacobi, epistolam Petri secundam. M. Quidam etiam nec Christum recipiunt. Numquid ideo perijt à nobis veritatis attestatiõ? Fuit equidem olim super illis & nonnullis alijs libris suscitata controuersia, at procedente inquisitione legitime compertum est, & deinde auctoritate definitum, tam illos esse sacros, atque vniuersos alios quos pro sacris habemus, ideoque in Canonem sacrarum librorum referendos, & pro Canonicis habendos sub anathematis pœna.

De libris veteris Testamenti quomodo primitiuè Ecclesia cognouit quod diuini libri essent.

Definiunt Ecclesia de libris Canonicis scripturæ sacræ.

Obiectio

Solutio.

Deinde per Concilia generalia.

Tertiò per viros doctos omni exceptione maiores.

Quartò per successiõnem temporum quibus in vsu fuerunt.

apertissimè tradit nobis diuus Irenæus libro 3. aduersus hæreses, docens quod scripturas eas Canonicas esse credimus, quas Apostoli à Christo, & primitiuæ Ecclesiæ ab Apostolis & ceteræ exinde Ecclesiæ per vniuersum orbem, ab Ecclesijs secundum seriem successiõnis antiquioribus acceperunt. Quas & nos deinceps habemus diligentia Patrum in hæc vsque tempora custoditas, providente Dei Spiritu sancto, qui olim locutus est in Patribus & Prophetis: nouissimè nobis & in Christo filio, & in Apostolis Spiritu sancto plenis. In ipso autem exordio obtrusa Ecclesijs sub nomine beati Petri apocrypha quædam (ex quibus postea deprehendebantur hæretici depromere patrocinia suarum hæresium) reiecta sunt, hoc solo nomine quod traditioni ab Apostolis receptæ non per omnia consentirent, quanquam ab aliquibus minus oculatis approbarètur: vt poteris ipse legere apud Eusebium libro secundo suæ historiæ. Hæc autem & huiusmodi aduertens diuus Augustinus, & sedulo vrgens aduersus epistolam Manichæi cap. quinto, quasi concludendo dicit: Ego Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoneret auctoritas. Ex quibus verbis licet & illud colligere quod diximus supra, Ecclesiam non solum testimonio, sed & auctoritatis iudicio quo pollet, discernere nobis inter scripturam sacram & non sacram: quia dicit nisi me commoneret Ecclesiæ Catholicæ auctoritas, nedum attestatiõ eius quanquam vel illa sola omnibus beneuolis sufficere debeat. D. Nihilominus hodie quidam non recipiunt libros Machabæorum, epistolam Pauli ad Hebræos, epistolam Iacobi, epistolam Petri secundam. M. Quidam etiam nec Christum recipiunt. Numquid ideo perijt à nobis veritatis attestatiõ? Fuit equidem olim super illis & nonnullis alijs libris suscitata controuersia, at procedente inquisitione legitime compertum est, & deinde auctoritate definitum, tam illos esse sacros, atque vniuersos alios quos pro sacris habemus, ideoque in Canonem sacrarum librorum referendos, & pro Canonicis habendos sub anathematis pœna.

Iure præscriptiõnis vtendum esse aduersus contentiosos, qui contumaciter reiiciunt quasdam scripturas sacræ, aut traditiones antiquas.

C A P. XIII.

M.

Quis autem contentiosus omnino velit esse, obganniens nescio quid, contra tam dictas attestatiõ-

nes & decreta matris Ecclesiæ, huic obijcimus præscriptiõnem, & eam sanè legitimam ac sufficientem vtriusque iuris beneficio, immo etiam iurisdictionis auctoritate vt prorsus compesci debeat publica auctoritate qui nec hoc pacto acquiescit. Citat quidam in iudiciu super agro suo, aut parte hereditatis paternæ, nonne præscriptiõne defendet se, etiam si desint sibi omnia iuramentum iuris? Nonne & sola præscriptiõne ab soluitur ab impetitione aduersarij, modò legitima sit, triginta aut quadraginta annorum? D. Esto: At istud obtinet duntaxat in rebus corporalibus. M. Obtinet sanè & in rebus religionis nostræ. Nam insignis ille & antiquissimus auctor Tertullianus, quoties hæreticos insectatur, eis præscriptiõnem possessæ veritatis obijcere solet. Quem sanè modum obseruat non solum aduersus Marcionem & Hermoginem, quos acerrimè coarguit: verum etiam edidit librum aduersus omnines hæreticos, cui de præscriptiõne hæreticorum fecit titulum. In quo libro multis aduersus eos rationibus docet de veritate Catholica iam præscriptum esse & præscribendum. Si tempore Tertulliani, qui floruit circa annum Domini 130. quando duntaxat steterat Ecclesia à Christo passo plus minus centum 30. annis. Si dico, tum temporis validum erat argumentum à præscriptiõne, quantum magis debet nunc esse irrefragabile, post præscriptiõnem longissimi temporis, nimirum sexcentorum annorum: plus dico mille annorum, immo mille ducentorum, trecentorum, quadringentorum annorum & ultra? Nam quæ hoc tempore est Ecclesia Catholica, habet eosdem libros sacros, atque easdem traditiones, & ex illis credit eadem, docet eadem, colit denique eodem modo: quos libros & quas traditiones habuit, quæque ex illis credidit, docuit, atque in cultu retinuit Ecclesia præcedens nos, ducentos quinquaginta, trecentos, vel quadringentos annos. Patet id manifestè ex scriptis, quibus statum fidei ac religionis sui temporis depinxerunt nobis sancti Dei homines, qui illis temporibus claruerunt, viri in scripturis diuinis illuminatissimi, vt sanctus Bonauentura, diuus Thomas Aquinas, Albertus magnus Episcopus Ratisponensis, diuus Bernardus abbas Clareuallen. Lombardus Episcopus Parisiensis. Ricardus, & Hugo de sancto Victore, alijque quàm plurimi vita probati, & in rebus fidei insigniter oculati. Ad hoc Ecclesia quæ stetit tempore istorum adamussim conspirabat cum ea quæ fuit ante mille annos, aut mille ducentos, mille trecentos, mille quadringentos

Reiciuntur quædam scripturæ & antiquas traditiones, obijcenda præscriptiõne Ecclesiæ.

Præscriptiõ obtinet etiam in rebus fidei & religionis.

ros, sicque ascendendo in ipsa usque Apostolorum tempora. Patet & hoc euidenter ex libris relictis nobis per diuum Augustinum, diuum Hieron. diuum Chrysol. diuum Ambrosium, diuum Basilium, diuum Athanasium, per Cyprianum Martyrem, qui claruit anno 252. post Christum, per Tertullianum, per Philonem Alexandrinum, Dionysium Areopagitam Apostolum & Martyrem Gallia. Quorum vterque vixit temporibus Apostolorum: ille usque ad annum 50. iste usque ad annum 115. post Christum passum. Et hi omnes sicut reliquerunt nobis eandem doctrinam fidei, quam nunc hoc nostro seculo tradimus, ita conformiter probauerunt quisque suo tempore fidem suam, suamque religionem ex eisdem scripturis noui ac veteris Testamenti, ex eisdem quoque vitis traditionibus, qui bus vititur hodierno adhuc die sancta Romana ac vniuersalis Ecclesia. De quatuor itaque Euangelij, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis, & ceteris vniuersis libris Bibliorum olim in Canonem receptis nihil amplius dubitari potest, vel propter solam præscriptionem millenariam & eo maiorem. Sic vel sola præscriptione certa & indubitata haberi debet traditio, de Trinitate personarum in diuinis, de Baptismo paruulorum, de perpetua virginitate Mariæ, de pœnis purgatorijs animarum, de delectu ciborum, de quadragesimali obseruantia ieiuniorum, & quam plurimis alijs, de quibus suis locis tractabimus. Obijcientibus itaque, quo iure retineamus hæc & eiusmodi in vsu, dicamus iure præscriptionis. Quod si insuper contendant productis, nescio quibus rationibus aut scripturis, respondendum est, quod hallucinantur ipsi potius quam Ecclesia, quæ magisterio Spiritus sancti edocta ex scripturis & ratione, possedit ea optima fide iam multis centenarijs annis, citra vllam interpellationem temporis. D. At præscribi nõ potest contra veritatem. M. Esto: subinde tamen vel sola præscriptione elucescit veritas iuris secundum leges, quæ prius non deerat: adhæc vel sola præscriptione ostenditur veritas iustæ possessionis, quæ aliàs probari nequit. Ventiletur caussa quocunque velis tribunali, si præscriptio tua est legitima, si omni exceptione maior, quia centenaria vel millenaria, mox excidit caussa aduersarius, & iudicatur apud te esse veritas iustæ possessionis.

Præscriptione ostenditur veritas iustæ possessionis.

Quam impotens sit argumentum negatiuum sumptum ab auctoritate scripturarum.

C A P. X V.

Contingit passim duobus vti argumentis ab auctoritate scripturarum, quorum alterum est affirmatiuum alterum negatiuum. Negatiuum quidem ratiocinantur hoc modo. Non legitur in scripturis sacris sic traditum à Christo, vel Apostolis eius: igitur non pertinet ad veritatem religionis Christianæ, aut simili modo. Tibi autem quid apparet de huiusmodi genere argumentandi? D. Quod sit alienissimum ab arte, nam illationem negatiuum ab auctoritate nihil concludere, certo certius est. Non enim sequitur: Cicero parens eloquentiæ, non est eo pacto locutus, ergo nemo sic dixerit Latine. M. Quid si quispiam sic intulisset, aut mox, aut annis aliquot post Christum passum? D. Is penè nihil credidisset mysteriorum Euangelij, quia nihil adhuc proditum erat scripturis. M. Nunc autem an quæso plus habebit roboris eiusmodi illatio, quam olim habuit? D. Minimè. Quia negatiua est ab auctoritate. M. Secundò, quia per remotionem vnus vel alterius partis obiecti, non rectè excluditur operatio potentia. Veluti si inferas: Non est coloratum, ergo non potest videri. Nam Sol colore carens, luce sua ac lumine visibilis est. Itaque à simili non licet hoc pacto inferre: Non est scriptum in libris veteris ac noui Testamenti, ergo non est credendum fide Catholica. Nam potuit manasse ad nos usque, ex traditione Apostolica, vel ex plenarijs Concilijs Ecclesiæ, quibus reuelatur nobis verbum Dei haud secus atque scripturis. Quid autem si inferat quis hoc modo: Non est vsquam reuelatum verbo Dei, neque in scripturis, neque in traditione Apostolica, neque in plenarijs Concilijs, & sic deinceps: igitur non debetur ei fides? D. Iam bona est illatio à sufficienti inductione. Sublatis enim omnibus partibus obiecti, adeoq; toto obiecto, iam nulla potest esse operatio potentia. M. Rem tenes, laudo memoriam. Simili autem ratione, licet non consequatur: Christus viuens in terris nihil tale docuit, igitur nõ est credendum (dicit enim ipse: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò) valet tamen hæc illatio: neque Christus hoc docuit, neque Proph. ante Christum, neque Apost. post Christum, neque mater Ecclesia per Spiritum sanctum illuminata vsquam sic tradidit: ergo non pertinet ad veritatem religionis. Iam enim colligitur & argumentatur per sufficientem inductionem, à remotione omnium quibus in hac parte debetur auctoritas. D. Ceterum quid respondebimus ex ipso verbo Dei ijs, qui vbiq; scripturam exigunt super articulis fidei,

M. Quantum valeat argumentum negatiuum ab auctoritate scripturarum

præquid respondendum ex ipsis scripturis. **x. Cor. ii.** fidei, aut mysterijs vel cæremonijs Ecclesiæ? Nam quod adfertur ex Dialectica leuiusculum ducunt. M. Quod respondendum docuit Christus Matth. 18. dicens: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & Publicanus. Non enim dixit, si scripturam non audierit, sed si Ecclesiam non audierit: maximè quidem vniuersalem per omnem ætatem, omnemq; locum sic docentem, Si dico, illam non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus: Secundò quod respondit Apostolus Corinthijs dicens: Si quis videtur contentiosus esse, nostra consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Sicut supra latius explicauimus. Tertio quod respondit Tertullianus libro de corona militis dicens: Obijcientibus nobis hæreticis, quoniam scripturæ loco demonstramus hæc, scilicet, Eucharistiæ Sacramentum, non de aliorum manu quam præsentium sumere. Oblationes pro defunctis, pro natalitijs annua diè facere, Dominico diè ieiunium nefas dicere, vel geniculis adorare: Eadem à Pascha usque ad Pentecosten ieiunij immunitate gaudere, ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacrum, ad menfas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia quacunque nos conuersatio exercet, frontem signaculo terere: Harum, inquit, & aliarum disciplinarum, si legem scripturarum exoptules, inuenies nullam. Traditio tibi prætendetur autrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix. Rationem traditionis & consuetudinis fidei patrocinaturam, aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexerit, discas (præmissit ibidem paulò ante). Plane ut ratio querenda sit consuetudinis, sed salua obseruatione, nec in destructionem eius, sed potius in ædificationem, quo magis obserues, cum fueris etiam de ratione securus. Prædictas obseruatias si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ indubiè manauit de traditione Apostolorum. Quomodo enim vsurpari quid potest, si prius traditum nõ sit? Ergo nec nullum: nec incertum videri potest delictum, quoniam committitur in obseruationem, suo iam nomine vindicandam & satis autoratam consensus patrocinio. Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur, cum deficit lex. Nec differt scriptura an ratione consistat, quando & legem ratio commendat. Hæc ille, sparsim in principio libri de corona militis. Quarto respondimus quod respondit diuus Ambrosius: Traditio est, nihil quæras amplius. Denique quod responderunt diuus Basilus libro de Spiritu sancto pro defensione multarum

Exigentibus vbi que scilicet

cæremoniarum Ecclesiæ: Et diuus Augustinus contra Donatistas pro Baptismo paruulorum. Quorum sententias habes paulò superius explicatas. Profectò qui non mouentur eo argumento, quod Christo, quod Apostolo, quod vetustissimis & probatæ doctrinæ auctoribus quàm maximè placuit, illos ne audire quidem vltra oportet in vlla disputatione circa fidem. Quid tibi nunc apparet de ijs qui asseuerant solum ea credenda esse quæ ex scripturis probari possunt? D. Quod seductores sunt, errantes, & in errorem mittentes. M. Dic igitur illis, cum vel fortuito vel insidiosè venerint ad te, ex informatione diui Basilij. Si solum scripturis creditis, ergo nihil ereditis. Respondebit illi. Quomodo nihil? Immo omnia credimus quæ quatuor Euangelij, adeoque totius noui ac veteris Testamenti scripturis prodita sunt. Tunc autem tu quæres. Quæ sunt illa quatuor Euangelia? Dicent Matth. Marci, Lucæ, Ioannis. Ibi replicabis: Et quo testimonio, quod iudicio scitis ista Euangelia esse Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis, & non aliorum? Aut qua ratione cognoscitis epistolas Paulinas esse veraciter Pauli Apostoli, & non alicuius supponentis illas nomini Apostolico? Indubiè hæc aut tacendum erit eis, aut confugiendum ad traditionem antiquam, & infallibilem Ecclesiæ auctoritatem, velut ancoram sacram. Videlicet quia sic attestata est auctoritas matris Ecclesiæ, sic docet fundatissima antiquitatis traditio, sic in Concilijs Spiritu sancto suggerente determinatum est, sic concorditer per omnem ætatem Ecclesiæ docuerunt vniuersi patres. Et quotquot præfuerunt ante nos Catholici scriptores, vsi sunt ad probationem dictorum suorum his eisdem libris veteris & noui Testamenti, tanquam libris Canonicis. Huc dico, huc illis confugiendum est. Non enim possunt homines huius temporis doctiores esse, aut circumspectiores, quam fuerunt diuus Augustinus, diuus Basilus, Origenes, alijque Patres, qui non alio inducti quam Ecclesiæ testimonio, & traditionis antiquæ, receperunt scripturam noui Testamenti, tanquam diuinam, reuera exaltis illatam auribus nostris, & ab ipsismet Prophetis, Euangelistis, ac Apostolis inspiratis Spiritu sancto, sic compositam, sicque digestam in posteritatis vsu. Porrò si sacram scripturam citra scripturarum testimonium, ex sola traditione & vniuersali Ecclesiæ attestacione recipiunt, cur non & alia amplectuntur Religionis mysteria ex traditione eiusdem Ecclesiæ iugi quadam obseruantia custodita,

Hæretici sunt qui solum scripturis credendum contendunt.

ab ex-

ab exordio nascentis Euangelij vsque nunc? Quod si in scripturis comprobandis auctoritatem Ecclesie non recipiunt, ergo incerti manent & de libris veteris ac noui Testamēti, & de ijs quæ ex eisdem libris traduntur. Quapropter prorsus nihil credunt, quia de nullo habent certitudinem, quamdiu non credunt auctoritati Ecclesie attestantis. Cuius auctoritatem recipere velut infallibilem in quibusdam, in alijs verò non item, hominis est iudicantis de Ecclesia, suumque iudicium præferentis vnanimi attestatiōni omnium Patrum, omnium Sanctorū, omniumque doctorum, qui fuerunt ab initio nascentis Ecclesie vsque nunc. Qui autem iudicat sententiæ Ecclesie adhaerendum in hoc, non autem in illo, non filius est obediētiæ matris suæ Ecclesie: sed censor sit eiusdem: tractans illam haud secus atque solent qui pro tribunalibus sedent, populum sibi subiectum. Quod quàm sit plenum arrogantiæ, & impietatis, nemo nō intelligit: Fili memor esto eorum, quæ te hodie moneo, & caue, ne & tu eiusmodi arrogantiæ vento rapiaris. D. Domine dum viuam, omnia hæc altissima mente reposita manebunt.

Quam potest multipliciter imponere argumentū affirmatiuum factum ex Scripturis. C A P. X V I.

M. Vne pauca dicamus de affirmatiuo argumento quo vtuntur infrentes, hoc aut simili modo. Dicit Apost. Arbitramur hominem iustificari, per fidem sine operibus legis, ergo fides est quæ iustificat hominem. D. Et in eiusmodi argumentis an possit esse aliquid periculi? M. Hic opus est distinctione. Si enim legitime procedas argumentando ex scripturis integris, & incorruptis, intellectis eo sensu quem auctor scripturæ Spiritus sanctus intendebat, utique bona est illatio. Si verò argumentum feceris ex scripturis aut mutilis, aut deprauatis, aut intellectis secundum sensum quem quisque sibi præsumit, iam plurimum est periculi, ne error concludatur pro veritate, scelus pro pietate. Olim Arrius pro stabiliendo errore suo, quod docuit Christū quidem similem Patri, & vnum cum Patre largitate gratiæ & concordia voluntatum, non autem proprietate naturæ, produxit, quadraginta scripturarum capita. Sic Heluidius docens impiè, matrem Domini non permansisse virginem, plurimas attulit pro se scripturas. Sic Pelagiani docentes Baptisma non prodesse infantibus, valde multas pro

Argumentum affirmatiuum ex scripturis etiam suū periculū habet.

Hæretici ferè semper produciunt scripturas pro se.

se statuerunt scripturas. Et ferè omnes hæretici semper confugerunt ad scripturas. Aliunde (inquit Tertullianus) non possunt de rebus fidei aut excitari hæreses, aut excitari personam induere veritatis, nisi ex literis fidei. Et diuus Augustinus: Omnis, inquit, hæresis ex scripturis fundamentum sui erroris petit. D. Et quæ huius est ratio, vt sic contra fidem vertatur quod pro fide stabilienda cælitus datum est? M. Quia contingit scripturas multipliciter corrumpi, versione, editione, adiectionibus, detractionibus. Item multipliciter alio sensu intelligi quàm auctor ipsius Spiritus sanctus eam intellexit. Tantum autem obstrepit veritati adulter sensus, quantum corruptor stylus variæ præsumptionis: vt docuit Tertullianus libro de præscriptionibus hæreticorum, mox post tempora Apostolorum: Ostendens ibidem, quod hæresis si quas scripturas recipit, eas adiectionibus & detractionibus ad dispositionem sui instituti interuertit. Et si recipit, non recipit integras, & si aliquatenus integras præstat nihilo minus diuerſas expositiones commentata, conuertit siue controuertit. De quo si placet certius audire testimonium. Ecce Princeps Apostolorum Petrus cap. 3. suæ secundæ epistolæ, sic inquit. Sicut & carissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis: sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his. In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur fratres præscienter custodite, ne insipientium errore traducti, excidatis à propria firmitate. Fili obserua duo in hac Petri sententiâ. Primum in scripturis epistolarum Pauli esse quædam difficilia intellectu, & illa eam ob causam depruari, partim ab indoctis, partim ad instabilibus, hoc est, vacillantibus circa fidem. Secundum etiam ceteras scripturas, alioqui faciles intellectu, depruari ab eisdem, ad suam ipsorum perditionem, quo scilicet facilius stabiliant sua praua quæ cõceperunt dogmata. Et crede mihi, veritatem enim dicam, quod hoc nostro seculo inuenta sunt diuersarum editionum Biblia, plus minus viginti numero, prorsus corruptissima per malitiam hæreticorum. Alia in summarijs capitum, alia in annotationibus marginalibus, alia in indicibus, plurima in ipso simul textu. Nonnulla verò inuenta sunt valde truncata, vel subtractis quibusdam libris, vt libris Machabæorum, & epist. Apost. Iacobi, ac Pauli ad Hebræos, & Petri 2. epist. vel inscriptione seu prænotatione quasi apocrypha essent. Noua autem

Scriptura multipliciter vititur.

Quæ sit corruptio nostro tempore librorum veter. & nou. Test.

Testamenta deprauatissima passim occurrunt sine numero in omni idiomate, Latino, Græco, Teutonico, Gallico, Italico. Si Testamentum hominum vel instrumentum contractuum aliqua ex parte corrupta & vitata, nihil ultra habent auctoritatis, coram quibuscunque etiam tribunalibus fuerint producta, profectò multò minus retinere debent auctoritatem deprauata instrumenta noui ac veteris Testamenti. Hanc igitur ob causam non valet argumentum affirmatiuum à scripturis, nisi integræ sint & incorruptæ, quia ab vna nunquam dictione, immo ab vna syllaba dependet veritas Catholica: vt pulcherrimè ostendit Hilarius & etiam Cyprianus in particula. Et, super illo verbo Saluatoris Matth. 16. Tibi dabo clauis regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatū & in cælis. Et quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Quapropter si quis producat textum Pauli, & dicat: Ecce sic habet Apostolus ad Rom. 3. Arbitramur hominem iustificari per solam fidem sine operibus legis, ergo sola fides iustificat: Respondendū est illi non valere illationem, quia procedit ex scriptura deprauata adiectione illius particule, solam. Rursus si quis producat contra bona opera illud Petri: Quapropter fratres magis satagite, vt certam vestram vocationem & electionem faciatis. Dicendum talem nihil posse efficere, quia procedit ex scriptura deprauata subtractione harum vocum, per bona opera. Quomodo eo loco plurima noua Testamenta Gallica & Teutonica deprauata sunt. Tertiò si quis producat exemplar Teutonicum, dicens: Ecce Paulus reprehendit Galatas dicens: Ghy houd daghen ende maenden, ende seesten, ende iaer seesten: Ergo non sunt obseruanda vlla festa per annum. Respondendum est tali argumentum nihil habere virium, quia procedit ex scriptura versione deprauata: aliter enim habet textus Latinus, aliter hæc versio Teutonica. Similia possunt quàm plurima hoc loco adduci, sed hæc sufficiunt, quo & ipse abstineas, & alios tuæ curæ committendos abstinere doceas à corruptis libris, quorum nunc plenus orbis Christianus. D. Dabo operam. M. Præterea diuus Hieronymus super epist. ad Galatas pronunciat hoc modo: Quicumque scripturam aliter interpretatur, quàm sensus Spiritus sancti efflagitat, licet ab Ecclesia non recesserit, hæreticus appellatur. Porro ex Petri verbis demonstratū est in scripturis esse quædam difficilia intellectu, in quibus facile potest quis pro artificio ingenij sui statuere varias ac alienas sententias, ab

ijs quas Spiritus sanctus intendebat, easque palliare multis scripturis in speciem satis apparentibus. Quapropter non oportet statim acquiescere argumento ex scripturis producto, nisi constet assumptam scripturam intelligi eo sensu, quem Spiritus Dei in ea docere voluit, secundum Tropum, Metaphorā, Allegoriam, aliasque sermonū figuras, ac phrasas. Scribitur Matthæi 18. Si oculus tuus scandalizat te erue eum, & projice abs te. Hic si inferas hoc pacto: Traxit me oculus meus in illicitum amorem, ergo debeo corporaliter illum eruere, & projicere à me: sine dubio concludes meram quandam ac crudelem teipsum tyrannidem, qualem nec mansuetissimus ille Iesus voluit docere, nec vllus vnquā Euangelicæ traditionis discipulus in se est executus: Incidens in hunc errorem ex scripturis intellectis propriè: eo sensu quem verba per se significant: cum tamen Spiritus sanctus intellexerit eas Metaphoricè, de ijs quæ nobis vice oculorum sunt, aut manuum, aut pedum. Sic quando dixit Saluator: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: Multi discipulorum eius abierunt retrorsum, & iam non cum illo ambulabant: Quia quod ille de mystica siue Sacramentali dicebat manducatione sub specie panis, illi intelligebant de corporali manducatione sub propria specie carnis. Sunt in scripturis variæ & densissimæ quædam obscuritates, partim ex rerum sublimitate de quibus tractat, ad quas acies mentis velut tacta ab excellenti lumine obstupescit, ad eò vt exclamet Apostolus. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim nouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Partim ex dictione sermonis non vbiq; clarè eloquentis auctoris mentem, dum si gnorum, vt frequēs est, vel ignota, vel multiplex est significatio, aut varia orationis distinctio, aut alia & alia pronuntiatio sententiæ, troporumque inuolutio. Exempla causa breuitatis omittam. In eiusmodi igitur obscuritatibus scripturarum, si quis proprio natus ingenio, tam facile statuet argumentu erroris quàm veritatis: vt fecerunt ac faciunt Arrius, Heluidius, Enobius, Pelagius, Lutherus, Bucerus, Melanthon, ac alij eius notè homines. D. Quid igitur consilij captandum, ne & nos sicut illi ex scripturis errorem pro veritate statuamus? M. Hoc ipsum quod consuluit diuus Hieronymus in hac re ocularissimus, in epistola sua ad Paulinum dicens: In Actis Apostolorum Sanctus Eunuchus

Ioann. 6.

Rom. 11.

2. Petr. 2.

In scripturis intelligendis opus est magistri qui.

Sententia hic docetis scripturas per se non posse intelligi.

Quem oportet precipue sequi in scripturis intelligendis.

chus, cum legeret Isaiam, interrogatus à Philippo: Putasne intelligis quæ legis? Respondit. Quomodo possum, nisi aliquis me docuerit? Ego (inquit) vt de me loquar interrim, nec sanctior sum, nec studiosior hoc Eunucho. Et subdit: Hæc à me breuiter perstricta sunt, vt intelligeres te in scripturis sanctis sine præuio, & monstrante semitam ingredi non posse. D. Attamen clamant passim hoc tempore scripturas apertas esse & claras, nec opus esse vllius instructione, per se posse sufficienter intelligi. M. Horum stultitiam admodum cum stomacho insectatur diuus Hieronymus in eadem epistola, hoc argumento. Taceo de Grammaticis, & Rhetoribus, Physicis, Geometris, Dialecticis, Musicis, Astronomis, Astrologis, Medicis, quorum scientia mortalibus vel vtilissima est, & in tres partes scinditur, videlicet in doctrinam, rationem, & vsum. Ad minores artes veniam, & quæ non tam lingua quam manu administrantur. Agricola, cementarij, fabri, metallorum lignorumue caesores, lanarij quoque & fullones, & ceteri, qui variam suppellectilem & vilia opuscula fabricantur, absque doctore esse non possunt quod cupiunt: Quod Medicorum est, promittunt Medici, tractant fabrilia fabri. Sola Scripturarum ars est quam sibi passim omnes vendicant: Scribimus indocti, doctiq; poemata passim. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc Sophista verbosus, hanc vniuersi præsumunt, læcerant, docent, antequam discant. Alij ad ducto supercilio, grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris literis Philosophantur. Alij discunt, pro pudor, à feminis quod viros doceant. Et ne parum hoc sit, quadam facilitate edisserunt alijs, quod ipsi non intelligunt. Ecce quâto ardore insectantur temeritatem illorum, qui aut edisserunt scripturas, aut disputant de scripturis, priusquam ab aliquo monstrante verum scripturæ sensum didicerint. D. Quem ergo sequar duces? Promittentium se habere scientiâ Dei, alij errant, & in errorem mittunt, alij tamen si hodie recte doceant, tamen cras deuiare possunt: homines enim sunt, sensu & iudicio mutabiles. M. Vis igitur demonstrarem tibi duces certum, indubitatum, irrefragabilem? D. Rogo etiam atque etiam. M. Ecce Ecclesia sancta Catholica, mater nostra, prælestis Christi sponsa, de qua pronuntiat Apostolus dicens: Columna est & firmamentum veritatis. Hæc infallibiliter ducet te in eum intellectum scripturarum quem auctor Spiritus sanctus intendebat. D. Quo præcor modo? M. Per antiquam, venerandam,

atque vniuersalem traditionem ab initio vsque modo custoditam, per sacrorum Conciliorum definitiones, per concordem omnium sanctorum Patrum elucidationem. Vt si quid obscurum occurrat in scripturis aut ambiguū, aut à malè ingeniosis cōtrouersum tū recurras ad vniuersalem traditionē omnium Ecclesiarum, maximè præcedētium: Item ad saluberrima illa Oecumenica quæ antea fuerūt Concilia: Tertiò ad interpretationem præuictum Patrum sanctorumq; Pontificum. Qui licet diuersis temporibus, tamen eandem ac consentientem protulerunt de ambiguis scriptis sententiam. Atque ab illis disces, quid in eiusmodi difficultatibus scripturarum voluerit significare Spiritus sanctus. Iam tibi ostendimus testimonio Ecclesiæ nos discere quæ sit scriptura Canonica, quæ non. Nec dissimiliter faciendum, dum de sensu scripturarum controuertitur. Tum enim debemus ab eadē Ecclesia discere quis sit Germanus earum intellectus, quis non. Dixit enim Saluator: Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille suggeret vobis (id est Ecclesiæ, quam vos representatis) omnia, videlicet quæ sit traditio sancta, quæ scriptura Canonica, quis earum intellectus, & quis vtriusque proprius vsus. Valde ex animo, & cum pondere verborum mandat Apostolus Timotheo suo, seruare depositum, hoc est, concreditam suæ fidei doctrinam, ex traditione maiorum. Mandat & alijs non altū sapere, non etiam plus sapere quàm oportet, sed sapere ad sobrietatē, siue ad mensuram, hoc est, non plus aut minus, quàm patitur regula fidei, cōmunis scilicet traditio Ecclesiæ. Itē mandat idipsum dicere, idemq; sapere, & in eadē persistere sententia: deniq; non aliud euangelizare, quàm eūgelizatum est. Quæ indubiè aliquo referuntur quia relatiua sunt vt dixim⁹ supra. Nec possunt aliò referri, quàm ad certā aliquā & indubitatam regulā. Est autē certissima regula, commune iudiciū, siue consensus omnium Patrum, & vniformis atque vetusta traditio totius Ecclesiæ, cum Apost. in dictis particulis relatiuis respexerit ad acceptam à se doctrinā, iamq; per omnem Ecclesiam vsitatam. Quapropter vult solenne mandatū à nobis haberi debet, vt in scripturis explicandis & mysterijs fidei canucleandis, non altum, non nouū, non aliud dicamus, sed idipsum duntaxat quod habet regula traditionis antiquæ. Producent quidem scripturas quàm plurimas pro se Arius Heluidius, Lutherus, Bucerus, Philippus, sed nulla seruata mensura ad hanc regulam fidei. Tradunt eadē ad sensum quem sibi quisque præsumit, euangelizantes ex illis nō idipsum sed

Archimagistra est mater Ecclesia.

Qui Doctores legendi, qui sciendi.

Quæ sit regula fidei.

Galat. i.

sed aliud quàm vsque modò docuit vniuersitas Christianidelium, confictis pro artificio ingenij sui nouis sententijs, auribus Patrum inauditis, vt sit verissimum, quod eleganter prædixit diuus Petrus: Fictis verbis de vobis negociabuntur. Hinc beatus Clemens olim studiosè monuit vt lex Dei cum legitur, non secundum propriam ingenij virtutem vel intelligentiam legatur aut doceatur. Sunt enim multa verba, inquit, in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum quem vnusquisque sibi præsumpsit. Et ideo oportet scientiam scripturarū ab eo discere, qui eam à maioribus secundum datam sibi virtutem seruat, &c. Lege epistolam eius quartam, quæ est ad Ecclesiam Hierosolymitanam. Hinc & Eusebius lib. 2. cap. 9. plurimum cōmendat eos, qui non ex propria præsumptione scripturas interpretantur, sed ex antiquorum traditione, quod & ipsos ab ipsis Apostolis eam intelligentiam suscepisse constabat. Quod etiam fecisse Gregorium Nazianzenum, & Basilium quoddam loco cum laude commemorat. Hinc denique illud Hieronymi quod supra exposuimus, nempe in scripturis sanctis sine præuio, & monstrante semitam non posse nos ingredi. Est autem in hac parte dux & magistra præcipua mater Ecclesia Catholica, vt quidquid illa vel consonum vel absonum monstrauerit, id tale à nobis habeatur. Quoniam verò sub magisterio Ecclesiæ velut hypodiscalos quosdam habere conuenit sanè in delegendis illis ita circumspecti esse debemus, vt quos mater Ecclesia probauerit (vt probauit sanctos Doctores, Augustinum Hieronymum, Gregorium, Ambrosium & in vsum recepit) ab eisdem libenter scripturarū sensum discamus. Quos verò illa reprobauit, eos velut pestes vbique fugiamus. Inter eos autem qui nunc temporis viuunt, & necdum probati sunt, vel reprobat iudicio Ecclesiæ, tam diu illorum interpretationibus ad dicti maneamus, quàm diu non desectunt à prænomina ta regula traditionis antiquæ. Quod si tandem de aliquo olfacere cœperis, tunc demum memor esto anathematis Apostolici, de quo dixit: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod euangelizauimus, anathema sit. Si autem latius cupis informari de hac materia, lege secundū librum de dogmatibus Ecclesiasticis celeberrimi doctoris Turnhout præceptoris mei, & Roffens. contra articulos Lutheri in principio de decem veritatibus: maximè autem Augustinum libr. de doctrina Christiana: & post hunc vetustissimum illum Tertullianum de præscriptionibus hæreticorum. In quo libro sollicitè do-

cet præcauendum esse, ne in solis scripturis constituamus certamen veritatis, dicēs. Quid promouebis exercitatissimè scripturarum, cum si quid defenderis, negetur ex diuerso: si quid negaueris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in cōtentionem. Nihil consequeris nisi vilem de blasphematione laudem. Ille verò, si quis est, cuius causa in congressum descendis scripturarum, vt eū dubitantem confirmes ad veritatem, an non magis ad hæreses emerget? Hoc ipso motus quod te videat nihil promouisse, æquo gradu negandi & defendendi, diuersa parte statutum, certè & pari altercatione incertior discedet, nesciens quam hæresin iudicet. Hæc utique & ipsi habent in nos retorquere. Necessè est enim & illos dicere nobis potius adulteria scripturarum, & expositionum earū mendacia inferri, qui proinde sibi defendant veritatem. Ergo non ad scripturas prouocandum est, nec in his constituendum certamen, quibus aut nulla, aut incerta victoria est, aut parū certa. Hæc Tertullianus. D. Igitur quomodo præstabit dominus meus quod promissit: nempe se omnia demonstraturum ex verbo Dei? M. Neutiquam promissi me demōstraturum singula ex scripturis sacris. Meminisse te oportet quod diximus, verbum Dei nobis proponi, partim in scripturis, partim in vniuersali traditione: Ecclesiam autem viuō suo testimonio per inhabitantē Spiritum sanctum nos certos reddere de vtroque. Atque licet scripturæ per se & quouis modo intellectæ non præstent idoneam demonstrationem veritatis, tamen canonizata per Ecclesiam, insuper productæ in eo sensu quem Ecclesia testatur eis germanum esse iam certo certius ostendunt quàm sequi oporteat fidei veritatem. Tertullianus autem loquitur de his qui libero ingenio ludunt in scripturis, neque addicti manent ad vllam regulam aut communis fidei, aut traditionis antiquæ, aut Ecclesiæ sic attestantis & approbantis, cum tamen Apostolus moneat Timotheum dicens: Qui ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutē per fidem quæ est in Christo Iesu. Quasi diceret: Nudas scripturas sine fidei regula (hoc est, in intellectas extra sensum quem semper fide retinuit communis Ecclesiæ traditio, non posse instruere ad salutem.

Elegās sententia Tertulliani.

Tria esse in quibus velut suis finibus ac propugnaculis iura consistit fidei nostræ ac religionis defensio, CAP. XVII.

D. Spiritus sanctus est precipuus autor fidei

Tigitur præmissorū velut epilogum habeam, dic precor summam in quibus potissimum consistat plena fidei nostræ, & religionis defensor? M. In Deo ipso & illuminato- re mentium Spiritu sancto, dante & conser- uante tam initium quàm incrementum fidei in cordibus nostris. Dei enim donū est fides, & ea quæ ex fide pendet religio. Quapropter curare oportet ante omnia, vt corde bono, omnibusque votis inhereamus Deo, & serua- tori nostro Christo: nequando offensus ause- rat à nobis Spiritū veritatis, & tradat nos pro- pter peccata nostra in sensum reprobū, reple- tos spiritibus errorum & seductionis, habe- atque locum in nobis quod dictum est per Esaiam ad Iudæos: Aure audietis, & non in- telligetis, videntes videbitis, & non perspici- tis. Manus siquidem Domini est, vindicantis occultam malitiam agentium in hypocrisi, vt ex literis fidei, non nisi documenta contra fidem elicere studeant. Secundum Deum au- tem sunt tria hæc: videlicet, Traditio sancta, Scriptura sacra, Auctoritas matris Ecclesiæ. In quibus coniunctim seu simul sumptis, ve- lut suis finibus ac propugnaculis tuta manet fidei nostræ & religionis defensor. Non autē in quolibet eorum seorsum. Non enim in so- la Scriptura. Quia Scriptura neque sibi aucto- ritatem dare, neque sui interprete esse potuit. Sed nec omnia mysteria fidei scripturis pro- dita sunt: Non etiam in sola traditione. Quia placuit Spiritui sancto, & Apostolis superad- dere scripturam tanquam certum instrumen- tum historiæ vitæ Iesu, & Apostolorum cum multis documentis, in quibus velut speculo esset videre formam vitæ nostræ. Non deniq; in sola auctoritate Ecclesiæ. Quoniam quæ nunc temporis est Ecclesia, non nisi ex scri- pturis, & traditione antiqua cognosci potest, cessantibus modò signis & prodigijs, quibus olim nascens Ecclesia sufficienter demonstrari poterat. Sunt utique tria hæc sibi inuicem cognata & coherencia nexu quodam insepa- rabili in defensione religionis nostræ: vt si v- num sustuleris opposita credulitate, totum stabilimentum fidei eneruaueris. Si enim reij- cis auctoritatem Ecclesiæ, iam scripturā per- didisti, vt supra demonstrauimus, nec scire po- teris quæ sit verè Apostolica traditio, quæ non. Si scripturam negaueris, simul cum scri- ptura maiestatem Ecclesiæ negasti. Scriptu- ris enim ostendi debet quàm habeat à Deo auctoritatem mater Ecclesiæ. Quod si tantū- modo partem reijcis scripturarum, vt faciūt

Esaiæ. 6.

Tria sunt in quibus consistit plena fidei de- fensor.

hoc tempore nonnulli, iam totam reuera su- stulisti. Non enim alia ratione constat deyna parte scripturarum, quàm de alia. Si denique auersaris tanquā vana, aut superstitiosa, quæ in traditione per manum accepta sunt, & ritu vniuersali per omnem Ecclesiā velut sancita existunt, iam vniuersam Ecclesiā in simu- lasti erroris, quod doctrix fuerit aut fau- trix superstitionis, & vanitatis: Igitur in omnib. suspecta Ecclesia, quia in vno de errore con- uicta: incertum quoque erit quidquid ex eius definitione pendet. Vana igitur & incerta e- rit omnis religio nostra, totaque certitudo fidei in incertitudinem recurret opinionum. Vnde totum labefactat quisquis vnum ex di- ctis tribus opposita credulitate sustulerit. Iu- dex est, proculdubio & testis idonea veritatis credendæ scriptura sacra: tamen insufficiens manet, si præsidio aliorum destituatur. Iudex item, & testis idonea traditio sancta: sed & ipsa per se insufficiens. Tertio iudex & testis idonea mater Ecclesiæ: verum alijs sublati- perdit & illa auctoritatem. Porro tria hæc si- mul iuncta prorsus insuperabile habent reli- gionis Christianæ propugnaculum. Sicut ele- ganter dixit Ecclesiastes: Funiculus triplex difficile rumpitur. Quod huic loco quàm ma- ximè quadrat. Quia sicut quælibet chorda seorsum frangitur citra difficultatem: verum- funis contextus ex tribus, non nisi difficilli- mē: ita quodlibet dictorum trium seorsum fa- cile subuertitur, vel modico argumento. Ve- rum vbi tria ista connexa fuerint inter sese & contexta ad modum funis, iam nulla vi argu- mentorum, nullaque malitia solui potest, quod in doctrina religionis eo funiculo tripli- ci colligamus. Concludam itaque verbis bea- ti Hieronymi aduersus Luciferanos. Non igitur sibi blandiantur hæretici, si de scriptura- rum capitulis videntur sibi affirmare quod dicunt, cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo con- sistant, sed in intelligendo. Alioqui si literam sequimur, possumus & nos quoque nouum vobis dogma componere, vt asseramus non esse in Ecclesia recipiendos, qui & calceati sunt, & duas tunicas habent, Lucæ 9. Scriptu- ra in super, quæ 1. Ioan. 4. dicit: Omnis spiri- tus, qui confitetur Christum in carne venisse, ex Deo est, interpretationem recipit. Alio- qui & ex Deo esset ipse malignus spiritus, qui confitebatur Christum in carne venisse dicens. Scio quod tu es Christus filius Dei. Hæc ille.

DE FIDE

DE FIDE ET IVSTIFICATIONE. DE FIDE ET IVSTIFICATIONE TRACTATUS SECVNDVS.

De voce fides & varijs eius significationibus.

- Cap. 1. De differentijs, quas accipit fides ex parte ob- iectorum.
Cap. 2. De differentijs quæ sunt in fide ex parte habē- tis fidem.
Cap. 3. De fidei definitione, quam ponit Apostolus ad Hebræos undecimo capite.
Cap. 4. Fidem esse re ipsa distinctam à spe & caritate, atque subiecto ab eisdem separabilem.
Cap. 5. Qui sint errores hoc potissimum seculo circa fidem iustificantem, quodq; fides, quam vocant spe- cialem, non sit nisi ficta fides.
Cap. 6. De vera iustitia quæ homo iustus reputatur cor- ram Deo.
Cap. 7. De alijs particularibus iustitijs an nos iustos reddant coram Deo, quodq; iustitia fidei reuera donum Dei est, & non ex nobis.
Cap. 8. De nouo dogmate, quo fingunt quidam hominē non nisi extrinsecus iustificari quadam iustitia ex- trinseca, quæ extra ipsum est.
Cap. 9. De vocibus istis, sola, omnino gratis, absq; re- spectu operum, quousque admitti debeant in do- ctina iustificationis.
Cap. 10. Quæ sint opera precedentia fidem, quæ sequē- tia, & quomodo hæc, non autē illa cooperantur ad iustificationem hominis.
Cap. 11. Quomodo & quo genere causarum iustificet fides, & ea quæ ex fide procedunt.
Cap. 12.

De voce fides, & varijs eius significationibus. C A P. I.

M. T autem exordiamur promissas demonstrationes: Primum ostēde- mus scripturis quid sit fides, quæ Christi fideles sumus, quàm sit ne- cessaria, & quomodo per ipsam habeamus accessum in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Ne au- tem tu, aut alius quispiam vocis æquiuoca- tione decipiatur: aduertendum venit quod fidei vocabulum vt apud scriptores Latinæ linguæ, ita & in scripturis sacris varia- tiatur significationem. Nam aliquando acci- pitur pro constantia in præstando quod an- teā promiseras. Quæ significatione dicit Apo- stolus ad Rom. 3. Quid enim si quidam illorū non crediderunt? Nunquid incredulitas illo- rum fidem Dei euacuauit? Absit. Fidem Dei, id est, constantiam & fidelitatem Dei in seruā- do promissa. Nec dissonat ab hac significatio-

Fides vno modo acci- pitur pro constantia.

ne quod dicitur 1. ad Tim. 5. de viduis iunio- ribus. Habentes, inquit damnationē, quia pri- mam fidem irritā fecerunt. Fidem primā, id est, priorem illam veritatem & constantiam, quam debebant voto suo & sponcioni semel emisse. D. In hac certè significatione viderur Cicero primo libro Officiorum accepisse fi- dem, cum dicit: Fides est dictorum conuen- torumque constantia & veritas. Sic appella- ta, vt Stoicis videtur, quatenus fiat quod di- ctum siue conuentum erat. M. Rectè. Quam etymologiam alio loco insinuat idem Cice- ro dicens: Duæ syllabæ sonant, cum dicitur fides. Prior syllaba est à factio, posterior à di- cto. Interrogo ego te, inquit, vtrum credas, di- cis credo: fac quod dicis, & est fides. A fide autem in hac significatione sit fidelis, pro fir- mo ac constāte in seruandis promissis. Vt ibi: Si non credimus, ille, scilicet Deus, fidelis per manet, seipsum negare non potest. Aliquan- do verò accipitur fides pro conscientia in- tus diiudicante quid verum, quid falsum in his quæ aguntur quid simulatum fucatumq; quid sincerum ac simplex. Quo sensu Apost. loquitur ad Rom. 14. dicens: Omne quod nō est ex fide, peccatum est. Ex fide, inquit, hoc est, ex veritate & sinceritate conscientiæ, sic veluti religiosè persuasum habentis. Nec ista acceptio fidei debet veluti aliena iudicari. Nā quod nos vulgò dicimus conscientiā, Cicero sapius appellat fidē: vt in orat. pro Archita. Adest, inquit, vir summa auctoritate & relia- gione ac fide L. Lucillus, &c. Accipitur insu- per nonnunquā fides pro eō quod fide credi- tur, siue fide apprehenditur. Vt in Symbolo docti ac sancti Athanasij cum dicit: Hæc est fi- des Catholica, quam nisi quisq; fideliter ser- miterq; crediderit, saluus esse non poterit. Id est, hæc sunt fide Catholica credenda, quæ ni- si quisq;, &c. Nec potest vox fides, eo loco al- liter accipi salua sententia auctoris: Aliquan- do etiā sic accipitur, vt ea quæ sibi tribuantur eo loco, tribuatur ei nō tā ratione sui, quā- tenus cognitio est, vel assensus mentis quàm ratione eius quod fide creditur & velut fide substitit in nobis. Quo sanè modo accipitur apud Paulū, & id ferè quoties antithesim si- gnificat inter fidē & legē, vt vbi: Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis. Per fidem, id est, per ea quæ fide credū- tur, veluti per gratiam Dei, per mediatorem eius, per operationē Spiritus sancti viuifican- tis corda nostra. Enimvero, per illa vt fide ap- prehensa sunt, & fide quasi substitunt in no- bis, arbitramur hominem iustificari, etiam si opera legis nō faciat, neque vnquam fecerit.

Fides alio modo acci- pitur pro conscientia.

Tertio accipitur pro his, quæ fide creditur.

Nota.

Lex non iustificat, hoc est, ea quæ lege præscripta sunt, aut observantur in legis traditione: ea dico, non faciunt hominem iustum coram Deo. Ceterum fides, hoc est, quæ fide intelligimus & credimus nobis donata per Christum iustum faciunt: Vt iustificatio per fidem fieri intelligatur, quia fit per ea quæ fide apprehenduntur, & fide subsistunt in nobis: Per legem verò fieri non posse dicatur, quia ea quæ lege præscribuntur prorsus nullam habent vim iustificandi hominem. Et hæc, sine dubio, est sententia Apostoli quoties fidem legi, aut legem siue opera legis opponit fidei. Nō enim laborat in illis locis, an assensus mentis, quo credimus, iustificet. Quoniam nec ipsa qualitas mentis quæ fides vocatur, nec ipsum credere iustificat hominē effectivè vel meritorie, licet reputetur homini ad iustitiam, ut infra audies: sed quæ fide apprehenduntur, ea reuera iustificat & effectivè & meritorie hominem, vel absq; observatione legis. Et istud est quod Apostolus voluit ad Rom. 3. & 4. inculcare adversus Iudæos gloriantes in lege, quasi nemo posset iustus fieri, etiam per Christum, absq; observatione legis: ostendens eis ex scripturis veteris Testamenti Abraham Patriarcham fuisse iustificatū per fidem, hoc est, per ea, quæ fide apprehendit ex revelatione sibi facta, videlicet per omnipotentem bonitatem Dei, & per mediatorem ac redemptorem ex suo semine nasciturū, longè antequam lex data esset, aut vlla curreret observatio legis Mosaicæ. Quod tibi diligenter est observandum, ut evadas difficultates scripturarum, quemadmodū postea latius aperiemus. Quare accipitur fides tam apud auctores Latinæ linguæ, quam in scripturis sacris, pro habitu seu qualitate mentis, qua assentimur ijs quæ supra captū nostrum sunt, vel alioqui necdū sensu aut ratione nobis perspicua existūt. Assentimur, inquam, solummodo propter auctoritatem siue veracitatem referentis, aut revelantis, aut docentis. Hinc Aristoteles: Ad dicentem, inquit, oportet credere siue fidē adhibere, etiam si captū eius excedant quæ docentur, donec melius sentiat. Et Apost. ad Rom. 1. Desidero enim videre vos, &c. Subdit: Id est, simul consolari in vobis, per eam, quæ in vicem est, fidem vestram atque meam.

Qualitas fidei non iustificat, sed ea quæ fide apprehenduntur.

Quare accipitur fides propter assensum eorum quæ creduntur.

De differentijs quas accipit fides ex parte obiectorum. C A P. II.

M. Fides accipit diuer- sitatem ex parte ob-

Eterum in hac significatione postrema accipit fides permagnam adhuc æquiuocationem ex parte suorum obiectorum. Nam si cas-

ptiuat sese intellectus in assensum rerum quæ non videntur, quoniam verax est is qui sic asseruit: nempe vir probus, aut fida historia, iā est fides humana siue historica, qua homo homini credit, tantum habens de certitudine quantum verax est assertor rei propositæ. Si verò captiuat se intellectus in assensum, eam sanè ob causam, quoniam veritas prima Deus ipse sic revelauit per verbum suum, sic asseruit aut promisit, iam est fides sacra, qua fideles siue Christiani fideles dicimur. Quam appellare licet Catholicam, quia omni homini per omnem ætatem mundi, semper necessaria fuit, & erit, vt gratiam Dei & salutem consequatur: Item Christianam & Evangelicam, quia per eam Christo incorporamur, & doctrinæ Evangelicæ alumni efficiimur. Et ista fides tantum habet de certitudine, quantum veritas prima, ipse scilicet Deus habet de veracitate. Tantoque certior scientia est & omni notitia perficiente intellectum, quanto infallibilior est creator omni sua creatura. Potest enim quidquid est creaturæ nature aliter se habere, & fallere notitiam de se conceptā, etiam si euidenti quadam ratione, & ex primis rerum principijs concepta sit: vt fefellit Nabuchodonosor regem natura ignis euidenter cognita. Nam quem extruxerat ad combustionem trium puerorum, Sidrach, Misach, Abdenago, factus est illis instar ventis roris suauiter stantis ad refrigerationem. Daniel 3. Deus autem revelando ea, quæ creduntur, neque falli potest quoquo modo, neque fallere. Si enim potest aut falli aut fallere, nequam Deus haberi debet. Veruntamen licet certior sit notitia fidei quam notitia scientiæ (de certitudine que est ex parte obiecti loquor) tamen ista euidentior est quo ad nos hic peregrinantes à Domino, quam illa. Cuius ratio assignatur: quia scientia est rerum quæ clarè videntur lumine naturali in suis principijs: Fides verò est rerum non apparentium, atque eorum quæ ex parte, & velut per speculum in ænigmate hic cognoscuntur, vt habes 1. ad Corinthios 13. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum, clara scilicet & intuitiuæ notitia, quam visionem appellamus, inquam tandem velut suum præmium commutabitur fides nostra. D. Et fides qua credimus historiam vitæ Iesu, Actus idem Apostolorum, alijsque narratis in nouo ac veteri Testamento, debet ne appellari fides historica? M. Hic distinctione opus est. Nam si quis credat illis tanquā ijs quæ enarrata sunt, aut scripta a perso-

lectorum suorum. Fides historica siue humana.

Fides Catholica, certior est scientiæ.

Fides historice Evangelicæ

quādo dicenda sit historica quando Evangelica.

Qui hæreticus est in vno articulo non retinet Christianam fidem.

personis fide dignis, quomodo credimus enarratis à Iosepho in libris Antiquitatum Iudaicarum, quod is habeatur fidus ac verax historiographus, huius fides nō est alia quam historica fides. Si quis verò fide sua excipiat talia, tanquā verbum Dei, reuera ab ipso Deo ac spiritu suo diuino sic pronuntiatum, licet ore & opera hominum Prophetarū aut Apostolorum (quomodo excipiebant Thessalonicens. verbum prædicationis Pauli, non vt verbum hominis, sed sicut verè erat, vt verbum Dei 1. Thessalo. 2.) huius fides est reuera plus quàm historica: nempe sacra & Christiana ac cælestis infusa, etiam si informis sit, hoc est, caritate & spiritu sanctificationis carēs. Nam talis accipit narrationes in scripturis factas, nō tantum narrationes hominū historiographorum Lucæ, Matthæi, Pauli &c. sed tanquàm narrationes diuinas verbo Dei factas, licet ore hominum. Fides ergo eius est plus quam humana, quia verè diuina, eleuans mentem in Deum ipsum, longè supra id quod est humana cogitationis aut industria. D. Alud tamen dicunt isti neo-christiani, asseuerantes talem fidem non esse nisi historicam. M. Sed malè & imperitè, immo impiè, vt pleraque alia. Cuius ratio, præter scripturam iam citatam, assignatur ista. Fides speciem sortitur & unitatem à formali ratione sui proprii obiecti: Obiectum autem formale fidei qua Christiani sumus, est infallibilis illa & prima veritas Dei reuelantis mysteria secundum attestatorem Prophetarum, Christi, Apostolorum, ac totius exinde Ecclesiæ, qualem attestatorem meritò legitimam appellamus. Vnde quicumque fide recipit historias scripturarum, aut Patrum traditionem propter veritatem primam loquentem in eis, iuxta attestatorem legitimam matris Ecclesiæ, is indubiè Christianè & plus quam historicè credit, siue iustus existat siue peccator. Qua quidem formali ratione obiecti prætermissa vel in toto vel in parte, vt credat quidem, sed nō propterea quia Deus sic revelauit: aut quod Deus sic reuelauerit, non habet legitimè certum, sed tantummodo quia ipse ita imaginatur, aut proprii sensus iudicio, aut hominis alicuius persuasionem, talis reuera non nisi historicè credit, aut erroneè, aut impiè siue hæreticè. D. Quid si quispiam reiiciat opposita credulitate vnum ac alterum articulum religionis nostræ, negans scilicet baptismum paruulorum, aut Eucharistiæ veritatem, ille an in reliquis in quibus nobiscum consentit veram ac Christianam habeat fidem? M. Minimè. Immo prorsus nullam verè Christianam ac Catholicam vllius articuli fidem

habet. Ratio est in proprio: Quia iam excidit à formali ratione obiecti. Non enim innititur communi attestatiōi Ecclesiæ, quæ est regula infallibilis cognoscendi verbum siue reuelationem Dei: vt ex supradictis meminisse debes: sed innititur proprio aut priuato alicuius iudicio. Ideoque quod credit, est vel propterea, quia fingit ipsemet sibi sic reuelatum esse: vel, quia fictioni alterius subscribit, saltem nulla debita ac legitima ratione à Deo reuelatum esse cognoscit. Quapropter illius fides nō debet dici vera fides, aut Christiana fides, aut Catholica fides, sed præmaturo fides, qua nimis citò creditur: quam & scriptura redarguit, dicens: Qui cito credit, leuis est corde: aut ficta fides, de qua habes primæ ad Timoth. 1. Finis præcepti caritas, de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Et 2. Petri 2. fictis verbis de vobis negotiantur. Fictum siquidem dicitur, quod ingeniosè pro industria agentis est excogitatum: cuiusmodi est fides omnium sectariorum nostri temporis: nam singuli pro ingenio artificiosè fingunt tale quid, aut tale reuelatum esse à Deo, tale verò ac tale non esse reuelatum à Deo, hoc est, fingunt quosdam nouos fidei articulos, veteribus reiectis. Ac proinde eorum fides rectissimè Apostolico verbo vocatur ficta fides. Et de studio illorum conuenienter dicitur illud Petri: Fictis verbis in populo negotiantur, aut laudis aut ventris causa. Vnde à viris Scholasticis licet incongruo, tamen verissimo sermone sic doctum legitur: Quicumque discredat vni articulo, id est, perperam credit, pertinaciter inhærendo sententiæ contrariæ, is reliquorum Christianam fidem non habet. Sicut enim qui vnum peccatum mortale admittit veram caritatem perdit, etiam si retinere videatur quam habebat dilectionem: sic discredens in vno, quamuis in alijs articulis videatur seruare adhesionem mentis, non tamen seruat, per veram dico fidem, qua Christiani sumus, sed potius per fictam opinionem pendentem ex propria aut malè docentium persuasionem. Quemadmodum qui conclusioni adheret, non retinens medium demonstrationis eius, non adheret illi per scientiam, sed per opinionem.

Ficta fides quæ dicitur.

Eccle. 19.

De differentijs, quæ sunt in fide ex parte habitus fidei. C A P. III.

Accipit præterea fides per multas differentias ex parte eius qui fidem habet. Etenim dicunt Apostoli ad Christum: Domine adauge nobis fidem. Et Paulus: Infirmum in fide susci-

M. Luc. 17. Fides parua. Rom. 14. pite,

D E F I D E

Infirma. pite. Quod si est infirmitas, est sine dubio & sanitas fidei, sicuti alibi ostendit Apostolus dicens: Inrepa illos dure, ut sint sani in fide. Sana autem fides dicitur quæ est perfecta, potens capere omnia, nec in vilo scandalizatur. Et fides Petri nonne arguitur à Domino tanquam modica? Modicæ, inquit, si dei quare dubitasti? Fides autem Chananæ mulieris prædicatur, ne ab eodem Domino tanquam magna? Dicit enim: O mulier, magna est fides tua. Sic de Centurione ait sequentibus se: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israël. Præterea est fides in quibusdam viua, in alijs verò mortua: in quibusdam otiosa, in alijs studiosa, in quibusdam ad cor transiens, in alijs verò in solo intellectu consistens, ut habes Iacobi 2. ad Galat. 5. Rom. 10. alijsque in locis, sicut infra latius explicabimus. Ad hæc est fides quædam perfecta in genere fidei, ita ut montes transferat, & alia operetur miracula, non tamen saluans hominem, de qua habes 1. ad Corinth. 13. & Matthæi 7. Est & fides perfecta atque saluans, qualis fuit in Apostolis alijsque Sanctis. Est denique fides velut occulta, non prodiens in confessionem, qualis erat in Nicodemo qui venit nocte ad Christum, Ioannis 3. Et multi ex principibus Iudæorum crediderunt in eum, sed propter Phariseos non constitebantur, ut è synagoga non eijcerentur, Ioannis 12. Fides quoque zelans fortiterque prodiens in confessionem, qualis fuit in Apostolis post acceptum Spiritum sanctum, Actorum 2. 3. 4. 5. De qua & Paulus scribit dicens: Ore autem fit confessio ad salutem, ad Roman. 10. Omnes autem eiusmodi differentiæ sunt fidei qua Christiani fideles sumus, atque surgunt ex parte eius qui fidem habet, secundum aliam ac aliam intellectus aut voluntatis dispositionem. **D.** Nonne fides est habitus siue qualitas ipsius intellectus? **M.** Vtique. **D.** Quomodo igitur mutatur fides ex alia ac alia dispositione voluntatis? **M.** Quoniam actus fidei, scilicet ipsum credere ac confiteri sic sunt intellectus, ut tamen pendeant ex determinatione voluntatis. Vide Thomam 2. q. 1. ar. 4. ac alijs. Nemo enim credit eam ob causam, quia euidencia eius quod creditur, rapit aut immutat intellectum: sed ideo, quia imperio voluntatis captiuat intellectum suum in assensum rei cælitus annuntiatæ, siue in obsequium Christi, ut loquitur Apostolus, volens illi constanter ac firmiter inherere absque formidine de opposito. Quod igitur aliquorum fides sit infirma, modica, imperfecta, mortua, aliorum verò fides sana, magna, per-

fecta, viua, prouenit, partim ex intellectu in quo est, eò quod vis intellectiua in vno sit perspicacior, quàm in alio: in vno item maiori lumine cælitus illustrata, aut plenius per Theologicam scientiam edocta, quàm in alio: partim ex voluntate quæ potest maiori minorive fiducia, minori insuper maioriue feruore dilectionis, denique purgatoribus affectibus mouere intellectum vnus, quàm alterius, secundum quod gratia Dei est copiosior in vno, quàm in alio: Studium quoque virtutis magis est huic cordi quàm illi. Quoniam itaque assensus fidei quæ est in mente, pendet à voluntate, ideo ut reuera dici possit fides hominem debite fidelem faciens, potissimum ut dici possit fides perfecta, debet ei adiuncta esse certa quædam, firmaque animi fiducia, firmitas, siue constantia, qua absque vlla hæsitacione prorsus & immobiliter velit inniti veritati menti impressæ ex verbo Dei. Sicuti & error fidei fictæ non est perfectus error hæresim constituens, nisi ei accedat pertinacia in voluntate, qua penitus velit insistere fictioni conceptæ, non obstante Ecclesiæ iudicio in contrarium. Quæ quidem fiducia neitiquam æqualis est omnibus, quibus illa rationis fides est æqualis. Sicut nec pertinacia æqualis est omnibus, quibus error mentis est æqualis. De hac autem fiducia, qua fides exornatur ut perfecta sit, intelligitur illud: Habete fiduciam, ego sum, nolite timere. Et illud: Confide filia, fides tua (scilicet tali fiducia, qualem in te cereno, exornata) saluam te fecit. Etiam illud: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. De tali item fide sic fiducialiter tendente in Deum dicuntur illa, Postuler autem in fide nihil hæsitatis, Rursum: Si habueritis fidem, & nihil hæsitaueritis, non solum de ficulnea facietis: sed & si monti huic dixeritis, tollere, & iacta te in mare, fiet: & omnia, quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. **D.** Ceterum, differunt ne quasi toto genere, mentis assensus, & animi siue voluntatis fiducia? **M.** Differunt. Attamen fides ut perfecta sit, qua scilicet anima debite, & quidem vniuersa anima, non autem sola ratio, diuinæ veritati innitatur, vtrumque dictorum velut quasdam sui partes in se complectitur: Sua autem incrementa & decrementa (de quibus in his scripturis. Modicæ fidei quare dubitasti? Quid timidi estis modicæ fidei? O mulier magna est fides tua) accipit præcipue ex parte fiduciam: Suos verò profectus (de quibus in his scripturis, Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israël, quantam scilicet habet hic Centurio. Item, Respondens Petrus dixit:

Fides ad sui perfectionem requirit quandam animi fiduciam.

Matth. 16

Luc 17.

Scripturæ loquætes de fide vtraque sui parte perfecta. 1. Cor. 13.

Matth. 17

Matth. 14

Matth. 9.

Matth. 26

Iacob. 2.

Matth. 23

Matth. 13.

Matth. 14

Matth. 9.

Matth. 15.

Matth. 8.

dixit: Tu es Christus filius Dei viui &c.) accipit principaliter ex parte intellectus magis minusque illustrati cælitus, magis minusque perspicacis ad comprehendendum articulos fidei. Postulatio autem Apostolorum, qua petunt: Domine adauge nobis fidem, referenda est ad vtramque partem fidei: nempe ut eis intellectum aperiat lumine cælesti, quò plura, idque perspicacius de Deo intelligant per fidem, utque affectum roboret & confirmet, quò constantius & immobilius persistant in his quæ mente intellexerunt, sitque illorum fides, uti debet, perfecta. De fide autem vtraque sui parte perfecta, insinuat Apostolus se loqui, cum dicit: Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam &c. significat, inquam, primò per hoc quod dicit, omnem, hoc est, perfectam, nempe vtraque sui parte absolutam. Nam omne & perfectum, vnum sunt secundum Aristotelem 1. de cælo: Secundò, per hoc quod adiungit dicens, ita ut montes transferam. Nam miraculorū operatio præcipue spectat hanc secunda fidei partem: sicuti facile probari potest ex eo, quod respondens Saluator suis Apostolis interrogantibus: quare nos non potuimus eijcere illud? (scilicet demonium) dicit, propter incredulitatem vestram: Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, & transibit. Quo loco incredulitas nequaquam accipitur pro dubietate mentis certitudini fidei opposita (quoniam dubitare in fide, est non credere: Apostoli autem haud dubie credebant tum temporis ea, quæ à Christo prædicabantur): sed accipitur pro fluctuatione siue timiditate, aut potius diffidentia quadam animi opposita fiduciam, de qua diximus. Qua incredulitate siue fluctuatione existente in voluntate, fides non est perfecta. Verum illa sublata, & accedente debita confidentia animi, siue constantia, iam fides sit perfecta, etiam si sit sicut granum sinapis, id est, velut minimum quid, contempta habeatur in hoc mundo, propter stultitiam prædicacionis, ut Apostolus loquitur: crescens in terram paulatim in arborem, in qua volatilia cæli, hoc est, cogitationes summa-petentes nidulantur. Et quamlibet parua sit, potest nihilominus maxima operari, etiam montes transferre, modò ratio ædificandæ Ecclesiæ, atque necessitas id exposculent. Nam quod citra iustam causam id faceret, aut præter necessarium vtilitatem, stultum foret, quale quid non est expectandum à Deo Opt. Max. **D.** Nonne fiducia pertinet ad spem, ipsius spei quasi quoddam robur importans?

M. Etiam spes habet suam fiduciam impetrandi gratiam post culpam, & obtinendi vitam per Euangelium Christi. Sicuti & ardens illa exuberantis caritatis dilectio, qua affectus amatis velut liquefcit in amato Deo, secum habet & aliã quandã fidenciam siue fidenciam dictã à fido, qua totus inheret homo Deo, totumque se committit bonitati eius: haud secus atque vxor flagrans casto amore per omnia confidit se marito supra omnes res mundi amato. Prima fiducia, quæ est fidei qua debite fideles sumus, respicit veracitatem & infallibilitatem reuelantis Dei: quæ dum voluntas affecta est, velut imperat rationi, ne se auertat à veritate reuelata, etiam si eam necdum videat. Nam quis est verè Christianus, qui non firmissimè ac toto animo confidit, quæ facta credimus circa mundi opificium & redemptionem hominis, ita facta esse ad vtilitatem nostram, quæque futura credimus de iudicio, & pœnis infernalibus ita ventura esse ad laudem bonorum, ostensionem verò iustitiæ Dei in eos qui male agunt? Secunda fiducia quæ est spei, respicit bonum futurum, quatenus sibi suo tempore est communicandum, firmans animam contra timores ac meticulositates oppositas. Tertia verò quæ est illius eminentis atque ardentis caritatis, respicit bonum non vt futurum, sed potius vt præsens, & velut amplexibus comprehensum. Qua sanè exclamat Apostolus dicens: Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque potestates, neque principatus, &cet. separabunt me à caritate Dei, quæ est in Christo Iesu.

De fidei definitione, quam ponit Apostolus ad Hebræos undecimo capite. CAP. IIII.

D. Ides vtraque sui parte perfecta modo iam dicto, definitur ne vsquam in scripturis? **M.** Vtique. Et quidem clara, succincta, propriissimaque definitione: quam ponit Apostolus ad Hebræos 11. cap. dicens. Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. **D.** Substantiam rei solebamus dicere id ex quo res constat, sicuti carnem & ossa appellamus substantiam hominis. **M.** Etiam fundamentum rei, soliditatem, ac neruum, siue id quo res subsistit, vocamus substantiam eius. Vnde Plinius: Substantia inquit, omnis orationis, fuit cohortatio eius ad pacem: Et Psalm. Infixus sum in limo profundu, & non est substantia. Atque hoc quidem sensu dicitur Apo-

Fiducia nõ solum pertinet ad spem.

Roma. 8.

Definitio fidei.

Psalm. 28.

Apo-

Quæ pro-
priè dicā-
tur res
sperandæ.

Math. 19

Philip. 3.

Heb. 11.

Quæ spe-
randa sub-
sistant in
nobis per
fidem ge-
næ.

Apostolus, fidem esse substantiam rerum sperandarum: quoniam fides est id quo res sperandæ subsistunt in animo credentis, velut fundamento seu soliditate quadam. Per res autē sperandas intelliges ea, quæ eum longè seposita sint à sensu (nam quod quis videt quomodo sperat? inquit Apostolus) tamen in se suaque natura taliâ sunt, quod ab omnibus meritò sperari debeant, vt bona cælestia, salus animarum, corporum resurrectio, immortalitas, beatitudo, & cetera eiusmodi. Bona siquidem mundi huius, vt diuitiæ, honores, dignitates, sperandarum rerum nomine indigna sunt. Sunt enim res relinquendæ secundum Euangelium, & quod plus est, res æstimandæ velut stercorea, secundum Apostolum tantum abest, vt vel sperari debeant, vel cor eis apponi. Quod autem res sperandæ alioqui semotissimæ à nobis, reuera sint atque subsistant in cognitione nostra credentium, in affectu quoque & expectatione: hoc vni debemus fidei vtraque sui parte perfectæ, quam definit Apostolus. Quæ fide ad eò fixè manent illæ in cordibus nostris, vt nulla mora, nullaque vexatione, non mille millium mortium tormentis expugnari possent à nobis. Quod Apostolus ibidem multis demonstrat exemplis. Et manifestè patet in sufferentia Martyrum ac Confessorum, quam pertulerunt pro rebus per Christum sperandis, sine querela. Vnde quod eadem fides fuerit virtute perfectior, transiens ad cor per a morem, eò plenius subsistunt per eam speranda, non solum in intellectu hominis, sed & in affectu voluntatis, vt cognoscat speranda, amet in super, & anhelet ad ea, quantum potest. Porro fidem illam, quæ est rationis assensus, tantummodo perficiens intellectum, nemo propriè dixerit substantiam esse rerum sperandarum. Quoniam per illam speranda non subsistunt in nobis sub ratione qua speranda sunt, licet per ipsam sint in nobis, modo quo cognitum est in cognoscente. D. Et quæ speranda subsistunt in me per fidem, qua credo æterna supplicia damnatorum? M. Omnia quæ verbo Dei promissa sunt. Nam fides qua credis de pœnis inferni, primò & immediatè innititur verbo Dei, velut proprio suo obiecto, in quo vti que continentur omnia & singula speranda: omnia in super quæ credit fidelis, vna & eadem fide credit. Aliud autem est de particulari assensu huius vel illius credibilis. Vt enim articulus de pœnis inferni non est obiectum fidei nisi secundariò & per inductionem, scilicet quatenus verbo Dei est reuelatus: ita assensus eius non est propriè fides,

sed actus quidam fidei, in quem mens nostra secum ratiocinando conuincitur ex fide verbi diuini. Apostolus autē definit hic fidem, qua fideles sumus, non actum hunc, vel illum fidei. Et licet ad multò plura se extendat fides, quàm quæ sperandâ sunt: tamen vniuersaliter verum est, quod fide velut substantia seu soliditate quadam subsistunt in nobis vniuersa speranda à Deo per Christum Dominum: aliter tamen ac aliter in diuersis personis, iuxta aliam ac aliam dispositionem fidei, vt diximus. Nunc pergamus ad reliquam partem definitionis, videlicet argumentum rerum non apparentium. D. Cicero in Topicis: Argumentum, inquit, est ratio rei dubiæ fidem faciens. Simile est & apud Aristotelem. M. Illi loquuntur de argumento quo constituitur ratiocinatio aut oratio. Propriè verò argumentum dicitur medium, quo mens secum deliberans conuincitur in assensum rei propositæ: sicut intellectus principiorum, est medium, siue argumentum capiendi scientiam de conclusione. Nec dissimiliter hoc loco fides qua firmiter inharemus verbo Dei, est medium siue argumentum accipiendi certum ac indubitatum assensum de hoc articulo, Christus sedet ad dexteram Dei patris, singulisque alijs credibilibus, etiam si omnino nullam sui apparentiam præbeant. Veluti si quis querat, quare persuasam habes resurrectionem mortuorum, dicis, quia credo verbo Dei, quo euangelizatur futura in nouissimo die. Nec aliud respondendum est ad alios articulos fidei, quales sunt: Incarnatio filij Dei, Conceptio eiusdem de Spiritu sancto, Regeneratio per Baptismum, Vita æterna post mortem, Transsubstantiatio panis Eucharistiæ, Operatio sanguinis Christi in Sacramentis, & cetera eiusmodi. Quæ omnia dicuntur non apparentia ab Apostolo, quoniam de se nullum præbent specimen, nec vllam apparentiam in se habent, qua traherent in assensum sui. Estque omnium eiusmodi sola fides argumentum, rapiens intellectum nostrum incertum, firmum, atque constantem assensum: Ad eò, vt omnia illa mens nostra habeat persuasissima, citra omnem formidinem, ac animi fluctuationem: quia confidenter credit verbo Dei sic euangelizanti, voluntate ita imperante, licet nondum videat ratio, sed nec videre possit eorum dem veritatem. Vnde diuus Ambrosius tractans dictam definitionem fidei loco vocis, Argumentum, ponit conuictionem, dicens. Fides est conuictio earum rerum quæ non videntur, quia fides quasi compellit in assensum eorum, quæ viribus rationis humanæ inu-

Exponitur alia pars definitionis fidei.

Alijs scripturis probatur fides esse eorum quæ non videntur.

Error Petri Abailardi dicitur ratione debere præire fidem.

Ioan. 20.

Ioan. 20. Aliud vidit Thomas Apostolus aliud credidit.

inuestigari nequeunt: vt pulcherrimè demonstrant ex alijs scripturis diuus Basilus, & diuus Augustinus. Diuus quidem Basilus ex illo Actuum tertio: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Fides, inquit, non Geometricis aut necessarijs nititur probationibus. Dic quæso, quid ad fidem faciendam veritatemque persuadendam vehementius, an Dialecticæ propositiones secus symperasmata consequentia trahentes? an potius tale tantumque ostentum ab omnibus clarissimè visum, omnemque virtutem excedens? Hæc ille exponens Psalmum cxv. Diuus verò Augustinus ex illo Esaiæ 7. Nisi crederitis, non intelligetis (contra eos qui dicunt fidem non adhibendam ante rationem, sed primò ratione intelligendum quod proponitur, deinde credendum: quemadmodum impiè docuit Petrus Abailardus, cuius insaniâ depingit Bernardus epistola sua 190.) Habet inquit Augustinus & fides ipsa lumen suum in scripturis, in Prophetia, in Euangelio, in Apostolicis lectionibus. Et paucis interpositis subdit. Videtis ergo fratres, quàm sint peruersi & properando vitiosi, qui tantquam immaturi conceptus ante ortum querunt abortum, qui nobis dicunt, quid me iubet credere quod non video? Videam ego aliquid, vt credam. Iubes credendum quod non videam? Ego videre volo, & videndo credere, & non audiendo. Dicat Propheta: Nisi credideritis, non intelligetis. Ascendere vis, & gradus obliuisceris. Vti que peruersè homo, si iam tibi possem ostendere quid videres, non hortarer vt crederes. Quid enim est fides, nisi credere quod non vides? vt in mysterijs Dei concepiendis, fides debeat esse præambulo: intelligentia verò pe dissequa. D. Attamen Thomas Apostolus credidit quia vidit & palpauit, nec credere voluit prius quàm vidisset dicens: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. M. Aliud vidit Thomas, aliud credidit. Hominem vidit, & Deum confessus est, dicens. Dominus meus & Deus meus, fide credendo hominem illum quem palpabat & videbat, Deum suum ac Dominum esse. Quod vti que videre aut palpate non potuit. Vnde subdit Saluator. Quia vidisti me Thoma, supple surrexisti à mortuis, credidisti, beati qui non viderunt (hoc resurrectionis meæ miraculum) & crediderunt, scilicet me esse Deum suum ac Dominum. Quod si non sit adhibenda fides ante rationem, vt somniauit Abailardus, immeritò lau-

dauit Paulus Abraham patrem credentium, Rom. 4. quod contra spem in spem credidit. Fuit & Zacharias pater Ioannis Baptistæ immeritò reprehensus, quia partum vxoris suæ, quam senem ac sterilem sciebat, credere noluit. Nec prudenter dixisset Apostolus. Sermo meus & prædicatio mea non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Nam si non sunt credenda, nisi ea quæ ratione comprehendi possunt, penderet fides nostra ex humana sapientia, nec rectè dixisset Apostolus, fidem non esse ex sapientia hominum, sed ex virtute Dei: Itaque cordatè, propriè, ac luculenter depinxit nobis Apostolus naturam fidei, qua Christifideles sumus, hac antedicta sua definitione. Nec vllò modo audiendi sunt, qui fingunt Apostolū ibi loqui non de fide, qua ea quæ credenda sunt, credimus, sed de fide qua alicui fidimus, hoc est, de fiducia. D. Simile quid & ego audiui à quibusdam, qui assertionem suam nitebantur probare ex eo quod præcedit dictam descriptionem Apostoli, videlicet: Iustus autem meus ex fide viuit, hoc est, ex fiducia, siue certa expectatione eorum quæ promissa sunt à Deo. M. Porro rem se longè aliter habere conuincunt, partim ipsamet verba Apostoli, partim sanctorum Patrum interpretationes. Principiò Apostolus, mox post illam fidei definitionem, subiungit multa quæ ad fiduciam referri non possunt: Vt est illud, Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei. Et illud, Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus remunerator sit. At credere hæc, quomodo, precor, posset ad fiduciam referri? Possunt autem omnia alia quæ ibidem subiungit Apostolus rectè intelligi de fide qua fideles sumus, debite ac fiducialiter credentes verbo & promissis Dei. Nam quod dicitur: Fide plurimā hostiā Abel, quæ Cain obtulit Deo. An de nuda fiducia intelligendū erit, & nō potius de fide perfectâ, qua Abel totus, vt mēte, ita & affectu tendebat in Deū, fidētissimè credēs omnia esse à Deo, ideoque de adipibus, hoc est, de melioribus offerendum fore pro gratiarum actione? Et illud: Fide translatus est Enoch. An non de ea fide erit intelligendum, qua totus assensu affectuque ferebatur in ea quæ Dei reuelatione cognoscebat? Sic quod scribitur de Noë, Abraham, Sara, & subsequentiibus Patribus, proculdubio debet intelligi de fide qua prius fiducialiter crediderunt verbis & promissis Dei. Et si quædam propius videantur parti-

Luc. 1.

1. Cor. 2.

Error eorum, qui dicunt Apostolū hic non definire fidem, sed fiduciam.

Heb. 10.

Heb. 11.

part-

pertinere ad fiduciam (vt non videntur meo sanè iudicio) tamen non possunt pertinere nisi ad eam fiduciam, quæ præsupponit & surgit ex fide, quam antea definierat Apostolus. Quod autem in illo Aabacuc Propheta: Iustus ex fide viuuit, rectius ac verius accipiatur fides pro fide qua firmiter credimus, & citra vacillationem, hoc est, diffidentiam animi inhæremus dictis ac promissis Dei, quàm pro fiducia, sit manifestum ex primo capite ad Romanos, & tertio ad Galatas, in quibus citatur eadem auctoritas: Fit, dico, manifestum bene perpendentibus ordinem & filum orationis Apostolicæ in dictis locis. Tu perpende singula & idem mecum iudicabis. Nunc audi sententias Patrum. Magnus ille Basilius in expositione Psalm. cxv. interpretatur antedictum locum definitionis fidei, de fide qua debite fideles sumus, nõ de fiducia. Item Beatus Augustinus in libro quinquaginta homeliarum: homelia 32. exponit eundem locum Pauli de fide, & non de fiducia. Insuper Beatus Bernardus in antedicta epistola cxc. Et Theophylactus in Commentarijs super epistolam ad Hebræos exponunt eundem locum de fide qua credimus, vt dixi, non autem de fiducia. Et hæc quidem merito tibi omnibusque beneuolis Christianis sufficere debent, quoad prædictam difficultatem & fidei definitionem. Dico igitur loco epilogi. Fides est virtus, qua fideliter ac fiducialiter creduntur quæ non videntur, quaque subsistunt in nobis quæ speranda proponuntur. Scholasticè autem sic describitur. Fides est habitus animi, quæ certò, & absq; omni hæsitatione assentimur his, quæ à Deo salutis nostræ causa reuelata sunt, quo velut immobili fundamento, rebus per Christum sperandis inhæremus. Nunc dico mihi quare intellectus, scientia, opinio, & cetera eiusmodi nõ sunt fides? D. Quia illa sunt rerum apparentium, aut euidenter, aut probabiliter: Fides autem est rerum non apparentium. Rursum per illa non subsistunt in nobis ea, quæ in futurum speranda sunt: fides autem est substantia rerum sperandarum.

Sententiæ Patrum.

Aliæ definitiones fidei.

Fidem esse re ipsa distinctam à spe, & caritate, atq; subiecto ab eisdem separabilem.

CAP. V.

D. Vne opportunè mihi quærendum videtur: Num fides de qua hucusque est dictum, sit re ipsa distincta à spe & caritate? M. Distinctionem esse inter has virtutes, non solum

Ostenditur distinctio inter

scripturæ demonstrant, sed & propriæ earum descriptiones euidenter conuincunt. Siquidem spes est certa expectatio bonorum futurorum, ad quæ, velut suo tempore vtilia sibi, quis anhelat. Nemo enim sperat malum, aut obtinere bonum, quo nunc temporis fruatur: Nam quod quis videt, inquit A postolus, quid sperat? Similiter quod quis bonum considerat, non tamen sibi præparatum, quomodo sperat? Fides verò est indubitatus assensus cum animi fiducia in verbum Dei: siue illud nütiet bonum, siue malum, siue præteritum, siue futurum, siue præsens: tantummodo in hoc communicans cum spe, quod sit rerum, quæ non videntur. Caritas autem est ordinata debitaque dilectio, qua diligitur Deus propter se, proximus verò propter Deum, vel in Deo: Ita, vt caritas non sit propriè rerum, sed personarum: quia species est amicitie inter personas, propter aliquid vere amabile consideratum in ipsis personis, vt personæ sunt. Quas differentias bene perpendens Apostolus I. ad Corinthi. 13. dixit. Nunc manent fides, spes, caritas, tria hæc, maior autem horum est caritas. Tria, inquit, hæc: distincta proinde vt sint necesse est. Inquit præterea: Nunc manent: quia post peregrinationem istam, dum in superna patria erimus, non manent simul tria hæc: sed manet sola caritas, quæ nunquam excidit (vt declarat ibidem Apostolus) sed quo proprius ruit in amplexu amati, eò plenior efficitur. Fides autem & spes excidunt in patria, & transeunt: fides in claram visionem, spes verò in gaudium & exultationem, vtrunque cum securitate rei possessæ. Rursum ergo distincta esse oportet, vt manent caritate in patria, reliqua ibidem esse non possint. Et eodem capite paulò superius declarat Apostolus, Fidem non solum re ipsa distinctam esse à caritate, sed planè separabilem ab eadem nunc in hac peregrinatione, etiam illam quam exposuimus dici perfectam fidem, constantem omnibus suis partibus. Si habuero, inquit, omnem fidem, ita vt montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. Idem clarè testatur Ioannes Euangelista dicens: Veruntamen ex principibus multi crediderunt in eum (Ergò fidem habebant) Sed propter Phariseos non confitebantur, vt è synagoga non eijcerentur. Dillexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei. Ergò eidem caritatem Dei non habebant. Quapropter confiteri oportet fidem & distinctam à caritate, & subiecto separabilem esse ab eadem, tam in hac vita quam in futura beatitudine. Nec

fide, spe & caritate.

Rom. 1.

Fides informis, si des formatam.

Fide est separabile à caritate.

I. Cor. 13.

Ioan. 11.

Quomodo caritas fit forma fidei.

Heb. 11.

posset demonstrari istud euidentius, quàm ex illo Matthæi 7. vbi sic legis: Multi dicent mihi in illa die, Domine Domine nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, inquit Christus, quia nunquam noui vos, discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Profectò magna fides est, qua sic duplicatò dicitur Domine, Domine, quaque miracula fiunt. Hæc tamen caritate carere potest, quia dicit Dominus: Nunquam noui vos, discedite à me &c. non obstante quod fidem etiam miraculorum feracem habeatis. Fidem autem eiusmodi quæ caritatem secum non habet, appellant Doctores scholæ Theologicæ fidè informè. Eam verò quæ caritatè secū habet, appellat fidè formatam. D. Et appellationes tales an vsquam sint in scripturis? M. Non sunt. Sed inuenit eiusmodi voces diligentia Scholasticorum, doctrinæ gratia: quò rem editam scripturis, breuiter & distinctè auditoribus suis explicarent: intelligentes per fidem formatam eam fidem, quæ habet formam virtutis Euangelicæ, hoc est, caritatem: quam docet Paulus esse fidem valentem siue operantem per dilectionem: quam & Iacobus vocat fidem vitam, bonorumque operum feracem, qua corde, hoc est, amore siue amando creditur. Prout idem Paulus scribit ad Romanos dicens: Corde creditur ad iustitiam. Siquidem per cor intelligit scriptura amorem, iuxta illud: Fili præbe mihi cor tuum, id est, amorem tuum, siue affectum. D. Tradit Aristoteles formam esse, quæ dat esse rei. At caritas quomodo dat esse fidei, cum sit in quibusdam vera fides, vel absque caritate, vt dictum est? M. Caritas non dat fidei suum esse propriæ naturæ, qua est firmus assensus veritatis reuelatæ. Siquidem hanc naturam non habet fides à caritate, (possum enim credere illi quem non diligo, & à quo nihil spero accipere) sed dat fidei esse virtutis Euangelicæ. Nam à caritate habet fides quod sit virtus. Virtus, inquam, non naturalis, non philosophica (qualis non potest iuuare aut formare, nisi ad naturæ vel honestatis humanæ officia) sed vera, sed Euangelica, sed diuina virtus, vim habens immutandi totum hominem in melius, vt sit deinceps iustus, sanctus, filius Dei, heres regni, alumnus vitæ æternæ, potens vincere mortem, infernum, & quidquid est diabolicæ machinationis, iuxta illud Apostoli: Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Per fidem, inquam, caritate for-

matam, siue per dilectionem operantem, vt sit vera Euangelica virtus. Nam hoc est esse virtutem veram ac Euangelicam, videlicet, operari per dilectionem caritatis infusæ in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Siquidem quando sic operatur habitus vel infusus vel acquisitus, tum demum adiuuat & eleuat hominem extra necessitatem mortis, ac damnationis, totumque statum eius meliorem facit in perpetuas æternitates. Quo sanè modo caritas est forma, non solum fidei, sed & omnibus habitibus animæ, vt veræ & Euangelicæ virtutes existant. Per fidem autem informem intelligunt Scholastici eam fidem, quæ caret hac forma virtutis Euangelicæ: quam secundum Paulum licet vocare fidem impotentem atque inutilem coram Deo: quia per eam, inquit, nihil sum. Iacobus verò expressè eam vocat fidem mortuam vt dictum est. Quoniam quod formam non habet, etiam actione caret, & velut mortuum sine functione vitæ manet. Quamquam autem dictæ appellationes non sint in scripturis, non tamen propterea abstinendum est ab illis. Apostolus enim quado præcipit vitandas vocum nouitates, sed profanas duntaxat, dicens: O Timothee custodi, deuitans profanas vocum nouitates: quomodo supra latius ex diuo Augustino alijsque Patribus docuimus.

Quæ sit fides informis.

I. Cor. 13.

Qui sint errores hoc potissimum seculo circa fidem iustificantem, quodq; fides, quam vocant specialem, non sit nisi ficta fides.

CAP. VI.

D. Aepè multumque controuertitur nunc temporis de virtute, siue efficacia fidei qua fideles sumus: multis contendentibus nos sola fide iustificari, & saluari per Christum, idque merè gratis, absque vilo respectu operum, solaque fide certò accipere nos tam iustificationem quàm salutem. Quod si verum est, profectò magnam debemus laudem fidei Christianæ. M. Errant prorsus, & certè tota via, qui sic dogmatizant. Primò in particula exclusiua, Sola, quam nusquam adiecta inuenies, quoties fidei in scripturis tribuitur iustificatio: sed nec addi potest, salua veritate aliarum scripturarum. Secundò errant in voce, Iustificari: per quam intelligunt iustum fieri: non quidem iustum iustitia inhærente, qua mens intus rediret ad debitam rectitudinem, sed iustum iustitia quadam extrinseca: nempe ea quæ est, & manet in Christo mediator, sitq; nostra solummodo per reputationem siue im-

Primus error latet in particula, Sola. Secundus error latet in voce, Iustificari.

E puta.

Tertius error latec in voce, merè gratis.

Quartus error latec in illo, absq; vilo respectu operum.

Quintus error latec in voce fides & adiuncta particula Certò.

Convinci aur fides specialis non esse fides.

putationem, dum fide velut manu illam apprehendimus. Tertio errant in adverbio gratis: quo illi docent debere nos ita gratis à Deo per Christum iustificationem & salutem expectare, vt si quid nos ipsi ea in re, aut eius rei gratia, nostrorum operum, nostræ præparationis, nostri studij, aut conatus adiunxerimus, hoc ipsum ad diuinæ gratiæ iniuriam pertinere intelligant. Atque ideo plerunq; addunt merè, dicentes merè gratis. D. Nonne scripturæ, & nostræ quoque Scholæ docent, hominem gratis & absque operum meritis iustificari? M. Docent sanè: sed multò aliter, magisque Euangelicè, quàm illi, vti audies. Quarto errant in eo quod addunt, absque vilo respectu operum: quasi non posset iustitia in nobis accrescere, & consummatio effici, sancto honorum operum exercitio: salusque obtineri, virtutum meritis. Quinto errant in voce, Fides, & adiecta particula Certò: per fidem intelligentes, non vtique veram ac Catholicam fidem, sed fidem quandam specialem, vt vocant, qua quis ad eò certò, adeoque infallibiliter statuit sibi remissa esse peccata, atque certò credit Christum natum ac passum pro nobis. Ideoque specialem vocant, quòd per eam credant non in genere tantum pœnitentibus remitti peccata per Christum, sed specialiter sibi iam remissa esse peccata, sibi que Deum propitium factum propter Christum. Cuiusmodi fides reuera est ficta fides, scripturis ac Patribus penitus incognita. Vnde piè pariter ac prudenter ad informationem simplicium statuit schola Theologica Louanienf. hunc articulum. Fides qua quis firmiter credit, ac certò statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, seque possessurum vitam æternam, nullum habet fundamentum in scripturis, immo eisdem aduersatur. Vt autem rem aperiamus: tu quid fide Christiana credendum existimas ex demonstrationibus supra positis? D. Quod verbo Dei est reuelatum, atq; illud solum. M. Et qua de causa credis? D. Quia reuelatum est à Deo, vti legitimo testimonio matris Ecclesiæ nobis constat. M. Nunc autem vbi posset reuelatum inueniri quòd tibi Ioachimò remissa sunt peccata tua, quòd tibi datus est spiritus sanctificationis, quòd tu Ioachimus factus es filius Dei, heres æterni regni? An tale quid legitur in scripturis? An vnquàm hoc docuerunt traditiones Apostolicæ? Vel vspici super eo definierit mater Ecclesiæ? D. Puto quod non. M. Puto inquis? Certo certius est, neque in scripturis, neque in traditionibus Apostolicis, neq; in saluberrimis,

quæ habemus, Concilij Ecclesiæ facta esse vllam reuelationem in particulari de me, aut de te, aut quopiã nunc viuentiũ, q̄ Deo grati sumus, & accepti tanq̄ filij eius. Fuerit queq; huc pertinentia olim reuelata Deiparæ Virgini, Angelo dicente: Aue gratia plena, Dominus tecũ, benedicta tu inter mulieres. Ecce cõcipies in vtero, & paries & filiũ &c. Potuit ergo omnia hæc de se credere fide indubitata virgo Maria. Dixit & Saluator de Nathanael: Ecce verus Israëlita, in quo dolus nõ est. Potuit ergo hoc ipsum de se credere Nathanael. Dixit insuper paralytico. Confide fili remittuntur tibi peccata tua. Itẽ de Magdalena: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et ad illam: Fides tua te saluã fecit, vade in pace. Meritò ergo potuerunt isti credere firma fide sibi hæc contigisse per Christum. De me autem, vel de te, vbi quæso simile quid reuelatum inuenitur: vt fide specialiter certò ac infallibiliter credam, mihi eiusmodi contigisse? D. Nusquam: nisi fortassis in istis vniuersalibus propositionibus. Omnis qui credit in illum non confundetur. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. M. Ceterum nunquid ex illis vniuersalibus inferre licebit. Ergo Ioachimus iustus est, & saluus erit? D. Non. Primum subsumere oportebat. Et Ioachimus credit in illũ vereq; pœnitet &c. M. Optimè. Quia saluus non offertur per Christũ, nisi certo modo qualificatis. Sicut demonstrant hæc scripturæ: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnũ Dei. Pœnitentiã agite, appropinquauit regnũ Dei. Nisi pœnitentiã habueritis, omnes similiter peribitis. Factus est omnibus obtẽperantibus sibi causa salutis æternæ. Et plures, quas longum esset recitare. Ecce qualitates fidei, baptisimi, pœnitentiæ, & spontaneæ voluntatis ad obtemperandum Christo prærequiruntur. At esto q̄ sis ita qualificatus; nempè sincerè credēs, vereq; pœnitēs, & voluntariè obtẽperās. Vnde precor scis te ita qualificatũ esse? an per reuelationẽ Dei? D. Minimè, sed per experiẽtiã, siue per sensum, quo sentio me intus taliter affectũ. M. Itaq; minor propositio quã subsumẽdã dicebas, nõ est fidei, quia nõ scitur per reuelationem, sed per sensum. Quapropter nec cõclusio quẽ inferitur poterit esse fidei. Quia iuxta regulã Dialecticã: Cõclusio semper sequitur de biliore partẽ antecedẽtis: vt si illa sit probabilis, cõclusio illata solũ probabilis esse debeat. Reliqua tu tecũ perpende. Quia itaq; nemo scit per reuelationẽ se sincerè credere, vereq; pœnitere, & cõuersum esse ad Deũ; sed si aliquo modo sciat,

Qui accipit specialẽ de reuelatione potuerit & habere de se specialẽ fidem. Luc. 1. Ioan. 1. Match. 1.

Luc. 7.

Rom. 10 Mar. 16.

Salus non offertur per Christum nisi certo modo qualificatis. Ioan. 3. Match. 4. Luc. 13. Heb. 5.

Notitia ex proprio sensu, vel testimonio conscientie nõ est infallibilis. 1. Cor. 8.

Error maximus dicitur hominẽ nõ posse excidere à fide specialiter semel obtenta.

2. Tim. 20. 1. Tim. 6. Ad Gal. 5. 2. Cor. 11. 2. Pet. 3. Gal. 5. 1. Tim. 1.

Galat. 5. Rom. 11.

1. Cor. 10. Eph. 2.

scit tantummodo proprio sensu, & experientia affectuum, vel testimonio conscientie suæ, ideo rectè inferre licet neminem posse certò statuere sibi remissa esse peccata, eaceritudine quæ fidei esset, & hominem prorsus redderet securum. Nam experientia sensuũ, & propria conscientie testimonium, quibus iudico me sincerè credere in illum, vereque pœnitere, non habent infallibilitatem: propterea quod cor hominis instabile sit, pariter & inscrutabile. Quemadmodum conuincit irrefragabiliter vna sententia Apostoli dicentis. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Quasi diceret: Non testatur mihi conscientia, quòd aliquid omiserim eorum, quæ requirit Deus in Apostolo, vt iustus sit: attamen propter hoc non audeo certò statuere quòd coram Deo iustus existam. Superaddunt autem quidam illorum huic suæ ineptiæ, dicentes hanc fidem specialem prorsus inseparabilem ab eo, qui semel verè sic credidit: eò quòd per talem fidem quis fiat ouis Christi. Oues autem Christi nemo potest rapere de manu eius. D. Posset quis similiter inferre de vera fide Catholica: Quoniam per illam reuera efficiamur oues Christi. M. Bene dicis. Vt autè falsitas rei appareat: fingamus quod tibi sit reuelatum, te nunc iustificatum esse, vt reuelatum fuit Magdalene verbo Christi: Nunquid propterea securus eris, & citra omnem formidinem certus, te semper talem mansurum, ac saluum fore? Quorsum igitur expressè tradunt scripturæ quòd contingit hominem excidere à veritate, excidere circa fidem, excidere à gratia, excidere à simplicitate, excidere à propria firmitate? Item euacuari à Christo, & naufragium facere circa fidem? Hæc enim omnia habet scriptura sancta. At qui excidit ab aliquo, indubiè in eo fuit vnde excidit. Sic qui euacuatur ab aliquo, particeps fuit illius vnde euacuatur. Et nemo naufragium circa fidem facere potest, nisi qui in nauis fuit Ecclesiæ. Scribit Apostolus Galatis semel Christo incorporatis: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Sic Romanis credentibus scribit: Tu autem fide stas, noli altum sapere: sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non peperit: ne fortè nec tibi parcat, ad Romanos vndecimo. Et rursum: Qui existimat se stare: videat ne cadat. Hinc hortatur Philippens. dicens: Itaque carissimi mei, sicut semper obedistis, nõ in presentia mea tantum, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini. Hinc & Saluator tam in-

culcat studiose repetitis vicibus illud Euangelium, Vigilate, dicens: Itaque vigilate, vigilate semper: iterum dico vigilate: quod vobis dico, omnibus dico, vigilate. Sed quid in re clara terimus tempus? Abecant fictores isti, si non in malam rem, saltem ad rotas fingulorum, qui tam imprudenter (& quidem contra proprium suum principium, quo dicunt nihil credendũ esse præter verbum Dei) fingunt nobis fidem specialem, & eam (quod multò est alienius) prorsus inseparabilem ab illo cui semel contigit. Addunt tertio in supplementum sui erroris, hanc fidem specialem nunquam esse, neque posse esse, sine caritate. Quem errorem terrum ac pestilentem, quia superius ex scripturis abundè conuicimus, nihil hic de eo dicendum iudico. D. Ceterum quid ad argumentum quod faciunt? Per fidem quis efficitur ouis Christi. Oues autem Christi nemo rapit de manu eius. Ergo. M. Et non peribunt in æternum, inquit Saluator, de ouibus suis: Rursum, & non rapiet eas quisquam de manu mea: Volens ostendere tam esse potentem salutem quam ipse daturus erat, vt nemo posset eam quoquo modo impedire, vi, astu, viliã alia machinatione, neque in vita hac, neque in morte, neque post mortem, sed saluæ forent in æternum. Intellige dum ipse met oues se continet in simplicitate ouium, nec Christi ouile deserunt. Nam potest quicquid dum velit sua sponte (quia liberum hominis arbitrium non aufert redemptio Christi) aliò se conuertere, animique sui malitia excidere à veritate, à fide, à simplicitate, à caritate, atque sic euacuari à Christo (vt scripturæ superius citatæ demonstrant) adeoque in lupum degenerare & perire: non tamen nisi sua ipsius voluntate: non vi, potentia, astu, malitia alicuius alterius. Nemo enim læditur nisi à seipso, vt pulcherrimè deducit Chrysostomus. Nemo separatur à caritate Dei, quæ est in Christo Iesu, per alium vel aliud, quodcunque fuerit illud (vt Apostolus docet ad Roman. octauo. Potest tamen ipsemet seipsum separare modò velit, ipsemet excidere, modò negligēs & supinus existat. Satis de hoc. Reliquos verò errores in principio huius capituli enumeratos palã detegere nõ valemus, nisi prius demõstremus, quòd sit vera iustitia, qua iusti sumus corã Deo.

Luc. 21. Mar. 13.

Tertius illorũ error, quòd dicit fidẽ hanc non posse esse sine caritate.

Argumentũ eorum, qui fidem specialem prædicant: Ioan. 10. Solutio.

De vera iustitia, qua homo iustus reputatur coram Deo. CAP. VII.

Ria hæc, ius, iustum, iustitia, per magnam inter se habent cognitionem. Nam, vt inquit Vlpianus, à iustitia nomen iuris est appellatum.

M. Vnde dicitur ius & iustitia.

latum. Ius autem ars æqui & boni est, secundum Celsum. Porro à iure deductum volunt nomen iusti, quod præcepta iuris obseruet. Iustitia autè à Iuris peritis definitur esse constans & perpetua voluntas tribuens unicuique ius suum, Deo religionem, parentibus obedientiam, maioribus reuerentiam, paribus concordiam, minoribus disciplinam, sibi ipsi castimoniam, miseris eompassionem.

D. Simili modo inquit Cicero. Iustitia est habitus siue affectio animi suum cuique tribuens. **M.** Vnde iustitia absolutè dicta (de qua hinc tractabimus) est virtus seu animi qualitas, qua quis est quoquo versum quod esse debet ad Deum, ad proximum, ad seipsum tribuendo unicuique quod illi est iure debitum, secundum præcepta legum, debitaque officia virtutum. Igitur qui caret pietate, is non habet iustitiam. Ratio est, quoniã non reddit vicem Deo, patriæ, & parentibus optimo iure debitam. Rursum: Qui in commutationibus rerum fraudat proximum, aut est immisericors erga miseros, vel negligens erga subditos, vel sibi pro ratione, qua donatus est, non satisfaciens, is non habet iustitiam. Nec id solum eam ob causam, quod non reddit hominibus quod illis debetur: sed etiam ideo quia illis non reddendo, non reddit Deo ius suum, hoc est, debitam obedientiam: lex enim Dei hæc omnia implere iubet. Item qui non credit verbo Dei sufficienter sibi promulgato, neque fiduciam habet in eo, qui habet omnipotentiam cum infinita bonitate, & misericordia coniunctam, is non potest dici iustus: iniuriam enim facit primæ veritati, & omnipotenti bonitati Dei. Sic qui intus in corde non implet debitum caritatis, diligendo Deum ex toto corde, tota anima, omnibusque viribus, & proximum sicut seipsum, is iustitiam non habet. Ratio est, quoniam non facit primum præcipuumque debitum, ad quod obstringitur à Deo, à natura, in lege, in Euangelio, ratione creationis, ratione redemptionis, ratione adoptionis. Ut igitur summatim dicam: Quicumque villo modo peccat, vel foris vel intus in corde (de peccatis mortalibus loquor) is omnino perdit iustitiam. Quia secundum definitionem Ioannis, Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. **D.** Quid, si vnum tantummodo peccatum faciat? **M.** Vnum solum peccatum vniuersam hominis iustitiam subuertit. Quemadmodum enim quod ex vna parte retortum est, aut inflexum, hoc neutiquam rectè dici potest: Ita qui aliqua ex parte vel vnum debitum prætermittit, is nullo

facto iustus dici potest. Hinc illud Apost. Iacob. 2. **Quicumque totam legem seruauerit, offendet autem in vno, factus est omnium reus.**

D. At fingamus quod quis ultra non peccet, seruet insuper quantum in se est, præcepta caritatis, & omnia alia quæ legis sunt, an tunc reuera iustus existit? **M.** Ne sic quidè iustus dici potest. Quia et si ultra non peccet nouum peccatum, nihilominus manet obaratus diuinæ iustitiæ, & reus siue debitor propter præcedentia delicta nondum condonata, pro quibus necdum quidquam recompensauit, vti palàm demonstrant scripture. Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. Qui verò dixerit fratri suo racha, reus erit cõsilio. Qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Post peccatum commissum, reus inquit iudicij, consilij, gehennæ ignis, etiam si affectus peccandi iam cesset. Dicit enim omnis qui irascitur, reus est, haud dubiè post iram iam perpetratam & transeuntem. Nemo autem reus est, nisi quia iusti violator existit. Itè dimitte nobis debita nostra, id est, peccata nostra, quæ postquam commissæ sunt debitorum nos tibi constituunt. Et illud: Oblatus est illi vnus qui debebat decem millia talenta, id est, qui innumeris peccatis obstrictus erat diuinæ iustitiæ: Neque solum diuinæ iustitiæ, sed & illi qui potestatem accipit in eos qui malè agunt. Horum autem debitorum est legitima obsignatio, quam Apostolus vocat chirographum peccati, curritque indefinèter tempus quo soluere debes. Quæ duo, scilicet debere, & non reddere tempore constituto, vbi concurrunt, iniustum faciunt non redentem debitum. Non potest itaque peccator fieri iustus, nisi prius satisfaciat iustitiæ diuinæ, vel dando, vel patièdo condignum aliquid pro ingratitude, rebellionem, & iniquitate, quæ insunt commissis suis peccatis. Quod quidem condignum, quoniam non habet ex se, aut in sua potestate, debet conuolare ad Christum fide sua, & offerre Deo patri, quantum satis est iustitiæ læsæ de thezauro redèptionis, quæ est in sanguine Christi: simul cum poenitudine cordis propriij, & proposito exinde reddèdi Deo honorè & obedientiam, quæ peccando iniuste Deo subtraxerat. Fit enim iustificatio secundum Apostolum per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, in sustentationem Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi. Quam Apostolus

Iacob. 2.
Nemo iustus nisi fuerit à præcedentibus delictis exoneratus.
Math. 5.
Math. 6.
Math. 2.
Collof. 2.
Debitum præcedenti delicti redimitur sanguine Christi per fidem.
Rom. 3.

Nemo iustus, nisi impleat omnia legum & virtutum debita.
Nemo iustus, qui debitum officij virtutis caret.

Nemo iustus quãdiu peccat.
z. Ioan. 3.

Peccator non fit iustus nisi prius reconcilietur Ecclesie.

Heb. 11.

Psalm. 38.

Nemo iustus nisi reconcilietur proximo quem læserat per iniquitatem.

foli auream sententiam infra latius explicabimus. Ad hæc verò, quia Deus per sacramentum illud magnum quod est in Christo & Ecclesia (de quo Apostolus loquitur ad Ephes. 5.) fecit Ecclesiam esse vnã cum Christo, quodam æterni coniugij vinculo: Ideo nemo post iniquitatem commissam potest iustificari, vt sit quod esse debet in communi familia, filius scilicet pacis, & obedientiæ, nisi prius reconcilietur Ecclesie, quæ est mater nostra & prælecta Christi sponsa, satisfaciendo legibus quas communes esse voluerunt omnibus peccantibus, & Deus paterfamilias, & sponsus Ecclesie Christus. **D.** Et quæ sunt istæ leges? **M.** Quas passim proponit Euangelium, tractans primò de poenitentia peccatorum, de confessione, & poenitentia remittendi retinendique peccata delinquentium. Ioan. 20. I. Io. 1. Matth. 4. 8. Luc. 15. Act. 19. Iacobi vltimo. Deinde de disciplina sufferenda pro peccatis commissis, de qua habemus vna quædam exèpla in factis Publicani, Magdalenæ, Pauli, Davidis, necnon in lacrymis Petri post negationem qua abnegauerat Christum, in doctrina insuper Ioannis Baptistæ de fructibus poenitentia, & Pauli docentis, quod Deus castigat omnem filium quem recipit. **D.** An non peccator iustificatur aliquando, vel sine his in solo voto melioris vitæ? **M.** Prorsus. Sicut legitur de Dauide: Dixi, inquit Dauid, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Nos autem tradimus quod regulare est secundum expressam institutionem verbi diuini, datam Ecclesie in terris. Quanquam & hæc quæ diximus aliquo modo habeat homo vel ante iustificationem, dum reuera inesse voto poenitentis cognoscuntur à Deo: sicut exactè demonstrabimus lib. 4. de Sacramentis. Neque prætereundum est hoc loco, esse quædam peccata iniustitiæ aduersus proximum. Qualia sunt furtum, sacrilegium, falsum testimonium, homicidium, vltura, detractio, & id genus alia, à quibus non iustificatur homo, nisi prius reconcilietur illi, qui propter huiusmodi peccata habet querelam aduersus eum. Docet enim Saluator Matth. 5. dicens: Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade, prius reconciliare fratri tuo: & tunc veniens offer munus tuum. Quia non potest gratum esse Deo quod facis, nisi prius reconcilieris fratri, quem iniquè offenderas. Reddat enim in communem patrem omnis iniquitas in fratrem commissa. Nec

dimittitur peccatum, teste Augustino, nisi restituatur ablatum. Nequaquam igitur factis est, de cetero non facere peccata, vt ex iniusto iustus esse incipias. **D.** Et istis, vt iam dixisti, ita peccatis, an tunc homo reuera iustus existat? **M.** Necdum iustus, nec sic quidem. Per ea enim quæ dicta sunt, nondum omnino est, quod iure eum esse oportet ad finem creationis suæ. Deus enim creauit hominem ad imaginem suam Gen. 1. Finis autem huius creationis erat felicitas æterna in regno & gloria maiestatis suæ, sicut scriptum est: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Ne verò deesset homini debita qualitas, siue proportio ad dictum creationis suæ finem obtinendum, fecit ab initio Deus hominem rectum, vt testatur Ecclesiastes, id est, debite qualificatum, sicque dispositum per gratiam iustitiæ originalis naturæ superadditam, vt oportuit ad consecutionem dicti finis. Qua gratia velut semine quodam ex Deo, cepit homo consors esse diuinæ naturæ, & viuere iam non solum naturaliter, sed & spiritualiter vitam quandam sanctam quæ secundum Deum est: qua sola idoneus est inseri sedibus æternis, vt sit tandem idipsum ad quod creatus erat. Vis verbo vno demonstrarem tibi, quod non est quispiam iustus, nisi viuat vita gratiæ in Deo? Ecce sic infert Apostolus: Si data esset lex quæ posset viuificare: verè ex lege esset iustitia. Coniunctio, si, haud dubiè facit necessariam illationem: qua necessitate consequitur, legem, quia non potest viuificare in Deo, ideo nec posse iustificare. Nam iustitia vera non est sine vita, qua viuatur in Deo diuinè & spiritualiter. In qua vita erat homo constitutus beneficio Dei ante peccatum. Quapropter qui non habet neque gratiam iustitiæ originalem, neque alia dona æquivalètia, quibus similiter efficiatur consors diuinæ naturæ, vt denuò viuatur in Deo (vti Adam olim ante peccatum viuificatus erat) is nondum rectus est aut iustus, hoc est, talis, qualem eum iure esse oportet. Iure autem tenetur quisque esse in eo ordine, statu, & qualitate, vnde posset consequi finem ob quem creatus est. Qui verò non est quod iure esse debet, idque non necessitate, sed spontanea operatione suæ iniquitatis, is haud dubiè iniustus est. **D.** Et vnde obsecro surgit hoc ius, quo quis tenetur esse in eo ordine, & qualitate, vnde sit idoneus ad finem creationis suæ? **M.** Ex ipsa dico creatione, & conditione hominis, sicut vniuersa alia primæua iura naturæ. Nam vnde surgit ius quo debeo me conseruare in

Nemo iustus nisi fuerit reformatus in eum ordine vnde peccando exciderat.
Matth. 25

Eccle. 7.

Galat. 2.

Ius quo quis tenetur esse idoneus ad finem creationis suæ vnde de surgat.

vita, & ob quod non possum meipsum interficere? Nonne illinc quod factus sum à Domino omnium, ad hoc, vt sim membrum vnum in vniuerso? Item vnde nascitur ius viuendi secundum rectam rationem, nisi ex eo quia factus sum animal rationale, habens lumen vultus Domini signatum super me, ad eum finem, vt sim in actionibus meis ratione moderatus? Quapropter sicut ille, qui dimissa ratione ducem sequitur concupiscentiam carnis, reuera iniustus est, eam ob causam, quia aliud de se facit, quam ius habet à Deo conditore suo, sibi que iniurius efficitur, comparatus nunc iumentis insipientibus, & similis factus illis, quorum Dominus institutus erat: Iuxta illud: Dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & omnibus animantibus quæ mouentur super terram: Sic quicumque sua culpa excidit ab ordine, & qualitate, vnde idoneus erat ad finem creationis suæ, is reuera iniustus est quàm diu sic manet. Primò quia destruit ordinem quem conditor Deus in rebus esse voluit, fraudans Dominum suum intento sine opere creationis suæ. Secundò quia talentum acceptum à Domino ad vsuram, hoc est, gratiam Dei qua erat debitè, qualificatus ad finem suum, non solum non reddit eum fenore, sed & abijcit, & abdicat à se. Fit ergo iniustus seruus, iniquus Domino suo, acceptum talentum ad fenus, abscondens sub terra, aut perdens, aut conuertens in aliud contra Domini committentis beneplacitum. Quòd si talis non est culpabiliter iniustus, nequaquam debuit seruus ille abscondens talentum Domini sui sub terram, eriminari vt piger & nequam, ligatisque propterea manibus & pedibus projici in tenebras exteriores: quod tamen velut factum bene, laudat parabola Euangelica. Matth. 25. Luc. 19. Nam iste ne custodit quidem gratiam gratum facientem tantum abest, vt ea vtatur ad finem propter quem acceperat illam. Tertio qui sic agit, ille interimit (quod iniustissimè est) se creaturam Domini sui, Domino inuito, adeoque contradicente, vt puniat factum damnatione æterna. Quapropter eam etiam ob causam iniustus, quia sibi nequam & iniustus, inferens sibi mortem, nedum priuans se felicitate æterna, ad quam creatus erat. Sicut Adam comedens de fructu vetito factus est iniustus: non solum quia subtraxit legitimo domino obedientiam, & talento iustitiæ originalis abutebatur: sed etiam ideo, quia sibi mortem intulit, seque immortalitate, in qua creatus erat, priuauit: vt habes Genes. 1. Hæc debes fili, oculatissimè perpè-

Genes. 1.
Rationes ob quas iniustus est dicitur, qui non est in eo statu, vnde posset conferre qui suam suam.

dere, alioquin nunquam intelliges naturam veræ iustitiæ. Nisi enim habeat quis hæc tria, videlicet quod redemerit sua præcedentium delictorum debita, secundò quod velit deinceps implere præcepta Dei, & matris Ecclesiæ, tertio quod restitutus sit in eum ordinem & qualitatem, vnde attingere possit finem creationis suæ, nullo modo dicendus est esse iustus, hoc est, talis, qualis iure esse debet. Dicta autem tria dum insunt, tum demum inest ea quæ reuera & absolute dici potest iustitia. Quam scriptura appellat aliquando iustitiam Dei, siue quæ ex Deo est, aut qua iusti sumus coram Deo: aliquando iustitiam fidei, siue quæ ex fide est: aliquando iustitiam Christi, aut iustitiam Dei in Christo: aliquando iustitiam absolute, hoc est, sine addito: quòd ipsa sola sit vnica, ac vera iustitia, faciens hominem esse, quod ipsum quaqua verum esset oportet, sic dispositum sub Deo, sicut oportet, sic ad proximum, vt oportet, ita ad seipsum & in viribus suis, quo modo secundum rectæ rationis dictamen fideique lumen oportet: ita denique ad futuram gloriam in quam creatus erat, vt oportet, pro status, loci, ac temporis huius conditione. Iustitia itaque qua iusti sumus coram Deo, per se importat rectitudinem, qua idonei sumus ad finem creationis nostræ, qualis rectitudo debet meritò esse in nobis ratione eiusdem creationis. Rectitudo autem eiusmodi velut essentialiter includit duo pro statu naturæ lapsæ. Primò ablationem peccatorum, quibus fit defectio siue degeneratio ab eiusmodi rectitudine. Peccata verò auferuntur remissione debitorum, quibus se homo peccando obrauerat diuinæ iustitiæ, & ablatione siue expiatione fordium, quæ animam contaminauerant, & abominabilem reddiderant coram Deo. Deinde & regenerationem siue renouationem Spiritus sancti per dona cælestia, quibus iterum efficiamur consortes diuinæ naturæ, & noua creatura in Deo, siue filij Dei. Sine quibus vtique non est aptitudo ad finem creationis nostræ, etiam si peccata modo iam dicto sublata foret. Nam quod non est confors diuinæ naturæ, neque viuunt, ne in initiatiuè quidem, vitam quandam æternam secundum Deum: neque debitè est ordinatum quaqua verum per caritatè, quæ in nos infundit Spiritus sanctus: quo precor modo poterit aptum esse sedibus æternis, regno beatitudinis, triùphali cõsortio super benedictæ Trinitatis, ac alijs que solis spiritibus æternis cõmunia sunt? D. Et quibus obsecro scripturis hæc demonstrabis? M. Istitis. Non intrabit in eam, scilicet cælestem Hierusalem,

Quid per se importet vox iustitia.

Apo. 21.

Scripturæ quibus declarantur prædicta pertinere ad iustificationem. Apocal. 22. Gala. 5.

Galat. 3.

Ioan. 3.

Tit. 5.

Iac. 2.

Rom. 8.

lem aliquid coinquatum, aut abominatiorem faciens, & mendacium. Sed foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ & idolis seruentes, & omnis qui amat vel facit mendacium. Et illud Pauli: Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur: loquitur de prædictis operibus carnis. Ratio est quoniã peccata faciunt hominem adeò degenerare ab ea rectitudine, in qua ab exordio creatus erat, vt in conspectu Dei iam non sit, nisi vt canis, aut abominatio quedam. Dicitur autem Iad Corint. 6. Et hæc quidem (videlicet, fornicarij, adulteri, idolis seruentes, &c.) fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. Vbi notabis duo præcedere iustificationem, quæ velut essentialia sunt rectitudini quam importat iustificatio, videlicet: ablationem peccatorum & sanctificationem, quæ fit per dona pretiosa gratiarum Dei. De debitis verò quæ insunt peccatis, & quæ remissa esse oportet ante iustificationem, iam paulò antè indicauimus scripturas. Scripturæ autem quæ ultra ablationem peccatorum, exigunt & regenerationem aut renouationem hominis in nouam creaturam, vt sit iustus, sunt istæ. Si enim data esset lex quæ posset viuificare: verè ex lege esset iustitia. Vbi notabis, quod viuificare est, viuum facere, nõ sanè vita corporali, sed vita anime, qua secundum Deum viuimus, qua & filij Dei nominamur. Quæ siquidem vita quod potest viuificare, potest & iustificare. Quod verò hac vita non potest viuificare, nec potest iustificare. Item: Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo non potest videre regnum Dei: Et iterum: Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: Quod natum est ex Spiritu, Spiritus est. Et ad Titum. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè. Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ eius, quam scilicet destinauerat in gloriam beatitudinis. Et rursum: Spiritum accepistis adoptionis filiorum, in quo clamamus abba, pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit Spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Esse enim filium Dei, siue nouam creaturam in Deo, operatione Spiritus sancti, siue per regenerationem in Baptismo, siue per resuscitationem in Sacramento Penitenti-

tiæ, hoc dico prorsus est essentialia rectitudini, in qua consistit iustitia vera. Reliqua verò, videlicet, esse heredem Dei, coheredem Christi, consequuntur: vt bene indicat sermo Apostoli: Insuper & diuus Petrus. Per cognitionem, inquit, eius qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quæ maxima & pretiosa nobis promissa donauit: vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Possent adduci & infinitæ aliæ scripturæ huc pertinentes, vt illæ: Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte, diligit, inquam, ea caritate, quæ ex Deo est, & diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, manet in morte, & per consequens longè extra illam rectitudinem, qua idonei sumus ad finem creationis nostræ. Et hæc quidem copiosissimè docent vniuersi Patres: In primis diuus Augustinus toto ferè libro de Spiritu & Litera. Item de peccatorum meritis & remissione, dicens libro. 1. cap. 10. Legimus iustificari hominem in Christo propter occultam communicationem & inspirationem occultæ gratiæ spiritualis, qua quisquis adhæret Domino, vnus Spiritus est. Et libro de natura & gratia cap. 36. Qui scilicet Christus præstat Spiritum sanctum qui datus est nobis, per quem diffunditur caritas in cordibus nostris, per quam iusti sunt quicumque sunt iusti, Nam caritas Spiritu Dei viuifica diffusa est in cordibus nostris, & reponit hominem eò, vnde aptus sit fini creationis suæ, & ordinem ponit in omnibus viribus, omnibusque actibus eius. Quapropter caritas ab Augustino non incongruè vocatur ipsamet iustitia, qua iusti sumus coram Deo.

2. Pet. 1.

1. Ioan. 3.

Rom. 5.

De alijs particularibus iustitijs, an nos istos reddant coram Deo, quodq; iustitia fidei reuera donum Dei sit, & non ex nobis.

CAP. VIII.

Vnt autem & aliæ iustitiæ quædam, vt iustitia Commutatiua, & iustitia Distributiua, quæ quidem veri iusti rationem habent, sed non sunt integra iustitia, efficiens hominem prorsus ac totum rectum.

sum, tã intus in seipso, & sub Domino Deo suo, quã in cõmutationibus rerũ ad proximi. Item iustitia Legalis quę forinsecus præcepta legis exequitur. Et iustitia Politica implet officium boni ciuis. Iustitia insuper Naturalis siue humana, quę naturalem rationis facultatem non egreditur, nec alium quã naturę proportionatum finem spectat. Etiam iustitię quędam sunt facientes hominem iustum non quidem simpliciter, sed iustum secundũ quid: nempe secundum exteriorem conuersationem, & ordinem facultatis naturalis. Sicut candor dentium facit Aethiopem album secundum quid: non autem album simpliciter. Iustitia autem quam vulgò Pharisaicam vocamus, de qua habet Matth. 6. non est iustitia sed fucus quidam, seu hypocritica iustitię simulatio. Hinc Saluator ad Apostolos: Nisi abundauerit iustitia vestra plus quã Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnũ cælorum: D. Ibi saluator videtur in parte approbasse illorum iustitiam, plus tamen requisisse in Apostolis. M. Non respexit Saluator solum ad illam hypocriticam ipsorum iustitiam, sed etiam ad alias iustitias eorum, Naturalem, Legalem, Politicam, Distributiua, Commutatiuam, quas habere potuerunt quidam sinceriores inter illos: sicut & multi Romanorum & Græcorum habuere. Nihilominus dixit: Vos Apostoli, & omnes Christiani, nisi abundauerit iustitia vestra plus quã Scribarum & Phariseorum, Græcorum, & Romanorum, & qui inter eos optimi esse videntur Philosophorum, (nam ideo meminit nominatim Scribarum & Phariseorũ, quod illi præ ceteris videbatur iustissimi) vt sit vera integraq; iustitia quę vos faciat iustos omni ex parte, intus & foris, vt coram hominibus, ita & coram Deo: non intrabitis in regnum cælorum. Fili, aliud est remissio peccatorum, aliud iustificatio. Iterum aliud iustificatio impij, aliud iustificatio absolute dicta. Nam potest intelligi iustificatio absque remissione peccatorum. Adam enim in prima creatione rerum, iustificabatur à Domino per iustitiam originalem: naturę superadditam in ipso creationis suę momento, antequam peccasset. Potest etiam intelligi remissio peccatorũ absque iustificatione. Vt si impius per gratiam cõdonationis reponatur in puris naturalibus tunc enim remissa essent peccata, sed tamen persona nõ esset adhuc iustificata. Sicut si Adã creatus fuisset in puris naturalibus, & nõ accepisset desuper infusam iustitiam originalem, profecto non fuisset iustus: quia non fuisset quod eum esse oportuit ad finem creationis suę. D. Ergo fuisset iniustus. M. Non conse-

Matth. 5.

Aliud est remissio peccatorũ aliud iustificatio

quitur. Quia datur medium inter iustum & iniustum. Fuisset quidem Adam eo casu imperfectus: sed non iniustus. Quia hæc imperfectio non ei imputanda, sed in Dei voluntatem fuisset referenda. Iustificatio autem impij, sine remissione peccatorum, & gratiarum donatione intelligi non potest: vt demonstrabimus infra. At nunc quid tibi apparet, ex his quę diximus? D. Certè quoddam iustitia, qua verè, & corã Deo iusti sumus, quam sit intus in nobis, & in visceribus nostris Dei miseratione diffusa, longè tamen extra nostram potestatem sit posita, adeo vt ex nobis vel nostris viribus parari nequeat. Ponamus enim quod posset quis æquus esse in cõmutationibus rerum, & foris vt eunquę præstare quod præcipit natura, lex, scriptum Euangelium, nemo tamen potest se liberum facere à peccatis in Deum commissis, nemo potest viuificare seipsum, & confortem diuinę naturę efficere, vt sit denuò in ea qualitate, vnde peccando exciderat humana natura. M. Optimè, rem ipsam tenes. Hinc Apostol. Ignorantes, inquit de iudicis, iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitię Dei non sunt subiecti. Rursum: vt inueniar, inquit, in illo non habens meam iustitiam, quę ex lege est, sed illam quę ex fide est Christi, quę ex Deo est iustitia in fide. Si enim ex lege est iustitia, ergo Christus gratis, hoc est, sine causa mortuus est. Quę illatio Apostoli prorsus conuincit per necessariam consequentiã. Quapropter & nos simili inferendi lege rationabiliter dicimus cum diuo Aug. Si ex natura aut viribus liberi arbitrij est iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Scimus autè quod ex operibus legis siue naturalis siue Mosaicę non iustificabitur omnis homo coram illo. Nam si ex eiusmodi operibus Abraham iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Talis enim iustitia est Politica tantum, & Moralis reddens habentem, si qua laude dignum, tantummodo laude & gloria dignum inter homines, eo quod attingit decorum siue reãtitudinem honestatis humanę ad finem felicitatis cuiusdam humanę, quę vtique est moritura simul cum homine: non autem apud Deum, quia non inducit eam reãtitudinem in qua creatus est homo à conditore Deo, neque aptat ad illum finem, propter quem Deus ipse creauit hominem, nempe vt tandem homo vnus sit cum Deo, ipse Deificatus & particeps felicitatis æternę sicut Deus. Ad quod dum surgit & aptatur homo, tum demum habet gloriam apud Deum. Ceterum ad hoc surgere non potest ex loco & statu, in quo erat propter peccatum: neq;

Inter iustum & iniustum est dare medium.

Iustitia qua iusti sumus coram Deo non est ex nobis, neque nostris paratur vitiis.

Rom. 19.

Philip. 3.

Vt non ex lege Moy si, ita ex nulla lege neque vilis viribus nostris est iustitia. Rom. 4.

per

per vires naturales, neque per legem, neque per institutionem & auxilium hominũ. Potest autem eò surgere per gratiam Dei, per fidem, per redemptionem, quę est in sanguine Christi, quę omnia sunt eximia & pretiosa dona Dei. Habet ergo gloriam in hac parte non apud homines, quia nihil humani est, quod posset eò surgere, sed apud Deum, quia Dei sunt munera gratis & misericorditer sibi à Deo impensa, quibus eò surgere potest, vt sit quod esse debet secundũ rationem creationis suę.

De nouo dogmate, quo fingunt quidam hominem non nisi extrinsecus iustificari quadam iustitiã extrinsecã, quę extra ipsũ est. C. I X.

M.

Extrinsecã iustificationem & extrinsecam iustitiam sunt prophane vocum appellationes. 1. Tim. 6.

Argumenta quę adferunt hæretici pro extrinsecã iustitiã.

1. Ion. 1.

Esa. 64. Iob. 9.

Vnc clara demonstratione retegimus errores illos, quos supra enumerauimus. Quantum autem ad primum, satis superq; demonstratum est, in præmissis, iustitiam fidei, qua iusti sumus coram Deo reuera nobis inesse, cordibusque nostris per modum formę inhaerere. Nam quod fingunt alij de eo quod est extrinsecus iustificari, & de extrinsecã iustitiã, planè continet profanas vocum nouitates, effictas ad stabilimentum erroris, ideoque vitandas secundum mandatum Apostoli dicentis. O Timothee depositum custodi, profanas vocum nouitates vel inanitates ditans. Sicuti hucusq; vitauit easdem nouitates siue nouas appellationes in materia iustificationis veneranda Patrum Antiquitas. D. Illi verò qui has voces introducere, adferuntne colorem aliquẽ huius suę nouę traditionis? M. Adferunt. Sed qualem efficiunt radij solares per pictum aliquod vitrum, hoc est colorem falso apparentem. Sic enim colligunt. Iustum dicitur quod exactè respondet suę regulæ. Regula autem nobis præfixa est lex Dei, de diligendo Deũ ex toto corde, & de non concupiscendo. Nemo autem dum hic peregrinatur à Domino, diligit quantum diligere debet: nempe ex toto corde, adeo vt ad nihil aliud cor afficiatur, nemo est sine concupiscentia, nemo sine peccato inhabitante in carne sua. Imò si dixerimus quoniã peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Addunt ex Esaia dicente: Facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruata vnuerse iustitię nostrę. Item ex Iob. Non iustificabitur homo compositus Deo. Ex quibus eliciunt immundas esse iustitias nostras coram Deo: quod plus est, nihil esse cõparatione Dei. Vnde tandem concludunt. Igitur in nobis nulla est, neque esse potest iustitia inhaerens animabus nostris, qua iusti reputemur coram Deo. Itaque si iusti sumus co-

ram Deo, vt sumus, quotquot fide Christum apprehendimus, sumus tales extrinsecus, per iustitiam quę in Christo est, procul extra nos nobis tamen imputatã propter fidem in ipsum. Hęc ferè summa est eorum quibus vrgent iustitiam extrinsecam. D. Et ista conuincuntne? M. Minimè. Nihil enim aliud probant, quã quod iustitia nostra non habet pro tempore peregrinationis huius eam perfectionem, quam habitura est in patria. Item quod non semper, neque in omnibus attingit omnem perfectionem possibilem statui huius vitę. Tertiò quod secum admittit in mortali isto corpore multas rebelliones, & impuritates, & minutula peccata non pauca: quod libenter concedimus. At nõ efficitur quod perfectio rei est accidens eius. Accidens autem si desit, non propterea mox oportet re sublatam esse. Perfectio hominis, est robur eius, accrescens statura eius, peritia, industria, prudetia ei. Quę si desint, vt desunt infantibus, nõ propterea cõsequitur infantes nõ esse homines. Secundo sciendũ, quod defectus perfectionis, quę potuit inesse, nõ debet statim culpa iudicari. Alioqui, sancti infimĩ ordinis, non habentes perfectionem supremĩ ordinis, habent culpam. Ceterum defectus perfectionis necessarię, modo tibi tua culpa accidat, in peccatum reputatur. Multa ex parte nobis hic cõtingunt, quę tamen veritatem possident, & sine culpa manent. Hic ex parte cognoscimus, inquit Apostol. & ex parte prophetamus, verè tamen cognoscimus, verèque prophetamus. Hic quoque minis perfectè diligimus, quã in patria, verè tamè diligimus, & quidem perfectè, quantum satis est mandata Dei. Quod vel vna auctoritate Apostolice demonstrari potest. Docet enim Ioannes: Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit: mendax est, & in eo veritas nõ est. Qui autem seruat verbum (hoc est mandatum) eius, verè in hoc caritas Dei perfecta est. Et quinto cap. Hęc est enim caritas Dei, vt mandata eius custodiamus. Itaque qui sit toto corde diligit Deum, vt nihil eorum, quę ille præcepit, omittat, nihil etiam eorum, quę vetuit faciat, ille reuera satisficit præceptioni de diligendo Deum, & habet in se caritatẽ verè perfectam: perfectam, inquã, perfectione vitę. Vbi autem est vera caritas, ibi est & vera iustitia: vt audisti ex Aug. & mox plenius audies. Spiritus viuificus Dei, regenerans aut reformans in nouam creaturam, est ipsum substantiale fundamentum iustitię: caritas verò ab eodẽ spiritu diffusa in cordibus nostris, est ipsa reãtudo actionum, quã importat iustitia. Igitur quãdiu nõ extinguimus Spiritũ Dei in nobis

Solutio doctorum argumentorum.

Perfectio rei est accidens eius

Scripturis docetur quod hic possumus satisfaccere pro caritate. 1. Ioan. 11.

Iustitia fidei suscipit incrementa & decremēta. 2. Petr. 11. Iacob. 1.

Apo. 22

Bernardus ponit quatuor gradus iustitię

Solutio argumenti quod sit ex parte concupiscentię

nobis, iuxta adhortationem Apost. Spiritum nolite extinguere, sed manet ille in nobis, testimonium reddens spiritui nostro quod sumus filij Dei: Item quā diu non inuertimus ordinem caritatis, per enorme peccatū, quod Mortale siue damnabile dicimus, tam diu retinemus veram iustitiam, quā iusti sumus coram Deo: semper tamen minū perfectam, quā meritō esse posset, iuxta feruorem caritatis etiam in hac peregrinatione. Quapropter aduertere debes, quod iustitia fidei, quia seminatur in nobis per modū renascentię, velut fetus nouę infantię (iuxta illud Petri: Quasi modo geniti infantes: Et illud Iac. Vt simus initium aliquod creaturę eius) ideo habet suas ætates, suosq; profectus, incrementa & decremēta, magis denique ac minus: secundum quod magis aut minus ei subseruiunt antedictę iustitię, & virtutum officia, magis minūque feruet caritas Spiritu Dei viuifico diffusa in cordibus nostris. Docet enim scriptura. Qui iustus est, iustificetur adhuc, & qui sanctus, sanctificetur adhuc. Docet & Aug. cōcludens suum librum de natura & gratia hoc modo. Caritas ergo inchoata, inchoata est iustitia, caritas prouecta, est iustitia prouecta, caritas consummata, est iustitia consummata. Atque huc sanē pertinet quod eleganter docet diuus Bernardus de gradibus iustitię, sermone 5. super verbis Esaię dicens: Quod quędam est iustitia recta, nō tamen pura. Qualis in nobis viatoribus est, in quibus per gratiā reparatis, non regnat peccatū vt obediāmus concupiscentijs eius: impura tamen est, quia non sumus prorsus immunis ab omni culpa. Alia est iustitia recta, & pura, sed non firma, qualis erat iustitia originalis. Tertia est recta pura, ac firma: et sublimis quidem, sed tamen longē inferior quā sit diuina: Qualis est iustitia Angelorū. Non enim innata est eis, sed à Deo collata: à Deo, vt natura ipsa Angelorū, quantum ex se est, non modō iustitię, sed etiam iniustitię capax inueniatur. Quarta est recta, pura, firma, & prorsus immutabilis, qualis est iustitia Dei, quę omnino omnibusque numerus est absolutissima. Ad illud autem quod obijciunt de cōcupiscentia, & peccatis, sine quibus non viuunt homo, dices. Verū quidem esse, quod caro concupiscit indefinēter aduersus spiritum, etiam in homine iustificato, vt docet Apost. ad Gal. 5. & ad Rom. 8. Ceterū hęc carnis concupiscentia nō est tibi aut mihi prohibita lege Domini, ac proinde non imputatur nobis in peccatū. Non enim dicit lex, Caro tua non concupiscent, aut in carne tua non habebis concupiscentiam: verū sic dicit lex. Non concupisces, id est,

tu homo, ea parte qua homo es, hoc est ratione deliberata, non concupisces. Quod concupiscere, ratione scilicet deliberata, est, vt alibi vocat Apostolus, desideria carnis perficere ad Gal. 5. Curam carnis facere in desiderijs, ad Rom. 13. Seruire desiderijs & voluptatibus. 2. ad Timoth. 3. Ire post carnem in concupiscentia, 2. Petri 2. Exardescere in desiderijs, ad Rom. 1. Neque hortatur Apostolus ne sit in nobis peccatum, sed vt non regnet in nobis, vt obediāmus concupiscentijs eius, ad Rom. 7. Siquidem hoc est peccatum regnare in nobis, obedire concupiscentijs eius. Docens ad Rom. 7. nobis non imputandum esse quod in nobis, nolentibus nobis, operatur peccatum habitans in carne, hoc est, concupiscentia. Dicit enim: Si quod odi malū hoc facio, iam non ego (quia non mea voluntate consentiente) operor illud, sed quod inhabitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Inuenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet. Condelector enim legi Dei secundū interiorem hominem. Video autem aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuantem me in lege peccati, quę est in mēbris meis. Hęc Paulus. Porro circumferre hęc secum concupiscentiam malorū tanquam malum adiacens, tanquam peccatum habitans in carne, tanquam legē membrorū captiuante in lege peccati ac mortis, mera miseria, meraq; seruitus est, & captiuitas, non autem peccatū propriē dictum, imputabile ad culpā dānationis. Siquidem, teste August. peccatum tam est voluntarium, vt si nō sit voluntarium peccatum esse non possit. Quę sentētia dicit Aug. li. primo Retractationum se definiuisse peccatum quod ita est peccatum vt non sit pœna peccati. Nam quod est pœna peccati, vt sunt primi motus concupiscentię in regeneratis, propriē non est peccatum. D. Quę igitur ratione vocatur concupiscentia peccatum? M. Figuratē sic vocatur. Tum quia fomes est & incitamentum peccati: tum quia ex peccato primi parentis relicta est: partim in pœnam inobediētię commissę: partim in exercitium virtutis colendę. Sicuti scriptura manu ioachimi facta, manus ioachimi dicitur. Cuiusmodi exemplum tradit nobis ipsemet August. docendi gratia. Potest nihilominus elici ex scriptura simile exemplum non minus proprium. Vt sciānt, inquit Propheta, quia manus tua hęc. Vbi manus sine dubio accipitur pro salutē potenti manu Domini facta, quia subdit: Et tu Domine fecisti eam scilicet manum, hoc est, eam salutem manu

Quaratio ne vocetur concupiscentia peccatum in hominibus iustis.

Psal. 105.

tua consummatam. Denique ideo vocatur aliqua ratione, sed impropria, peccatum: quia adhuc nititur contra dominatum mētis. Mōuet enim concupiscentia contra dominatum mētis, tam post regenerationem, quā ante regenerationem. Ceterū quā diu ille motus non potest aliquo modo dici tuus, hoc est, à te commissus, tua scilicet ipsius voluntate, vel saltem voluntate aliena primi parentis Adę, tam diu non est peccatum propriē dictum, hoc est, peccatum ab homine commissum contra legem Dei, homini, vt homo est, datam. Sicuti in nobis regeneratis primi motus concupiscentię non committuntur à nobis neque nostra voluntate. Nam pręueniūt siue precurrunt voluntatem nostram: Neque voluntate aliena primi parentis Adę: quia regenerati sumus in Christo, qua regeneratio ne moritur in nobis vetus Adam, & vetus vita, teste Apost. Adeo vt nihil amplius nobis sit imputabile velut peccatum ratione voluntatis primi parentis Adę, eod quod ille amplius non est in nobis, neque nos in illo. Vt dicat idem Apost. plano & absoluto sermone: Nihil igitur dānationis est ijs qui sunt: (nota sunt) in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulāt: Nihil, inquit dānationis, hoc est, quod aliquo modo damnari aut culpari, veluti peccatum aut delictum possit, est ijs qui sunt iam in Christo Iesu per regenerationem, quā diu ipsi non ambulant secundum carnem sua propria voluntate vel consentiente in motum concupiscentię, vel non impediēte vbi aduertit & impedire potest. Vt sit verū quod tantū prodest naturę humanę beneficium allatum per Christum: quantum obfuit eidem naturę maleficium illatum per Adam. Sintq; verē liberi à peccato, quos fili⁹ liberauit, siue liberatorū volūtas, domina & regina actionum (quas hominis, vt homo est, esse dicimus quasq; illi, siue ad laudem, siue ad culpā, imputare licet) omittat vel committat quippiam contra legem Dei, vel contra feruorem caritatis, vt facile & subinde cōtingit, plus aliquid dico, contra ordinem caritatis, attamen quasi ex surreptione, aut vehemēti perturbatione priusquā secum debite deliberare poterat, etiam hoc sanē peccatū dicimus: sed nō Mortale peccatum, verū leuiusculum, quod Veniale appellamus. De cuiusmodi peccatis intelligendū venit, quod Ioannes Euang. docet in sua prima Cano. dicēs. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ceterū peccata hęc, quoniam non extinguunt in nobis spiritum Christi, nec nouam illam creaturam, quę secundum Deū est, interimunt, neque propriē inuertūt ordinem caritatis, quia citra debitam deliberationem contingunt, ideo non tollunt iustitiam fidei, quā iusti sumus coram Deo. Sed sicut minū dilectionē caritatis, ita & iustitiam fidei minū plenam, & abundantem efficiunt, & in circuitu suo multis, quasi maculis resperam reddunt. Veruntamen illud Esai. 64. neuiquam huc citari debet, vt citant hęcetici, quasi Esai. ibi voluerit docere nostram iustitiam fidei, esse immundam instar panni mulieris menstruatę. D. Hoc tamen videretur satis cōsonare doctrinę diui Bernardi iam citatę. M. Nequaquam. Loquitur enim Esaias de iustitijs operū, quas Iudaicus populus ex obseruatione legis sibi conquirebat, alioqui immundus, iniustus, foetidus, atque longē extra gratiam Dei positus dicēs: quod vniuersę illę iustitię legis, in quibus gloriari poterāt, sunt sicut pannus menstruatę: Qui licet in quibusdam partibus nitorem quendam retineat, tamen sic turpitudinis sanguine respersus est, vt sit planē immundus, ac foetidus, nec in conspectum hominum prodire debet, quāto minū in conspectum Dei. Lege textum, & me verum dixisse iudicabis, sic enim habet: Ecce tu Domine Deus iratus es, & peccauim⁹, & in ipsis fuimus semper, & saluabimur (scilicet supereminente tuā bonitate) & facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatę vniuersę iustitię nostrę (scilicet quas secundum legis obseruationem collegimus nobis) Et cecidimus quasi folium vniuersi, & iniquitates nostrę quasi ventus abstulerunt nos, &c. An hic loquitur Propheta de iustitia fidei, quā iusti cōstituiamur coram Deo? Et non potius de iustitijs operum, quas homo operatur implendo legis decretum, nihilominus permanens in diuersis iniquitatibus, & peccatis? Sōnium est quod fingunt. Quia iustitia fidei vna est numeroq; singulari efferitur: iustitia verō operū plures sunt, & numero plurali efferuntur, vt eas eloquitur Esaias. Nec minū quoque in eod est citare hoc loco illud Iob 25. Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus, natus de muliere? Principio, quoniam Baldad Suhites qui dixit istud, parum habet auctoritatis ad astruendam fidei veritatē. Si verō dixeris, idem asseruim esse ab ipso Iob cap. 9. Scies sententiam illius dicti esse istam. Quod homo operas ea parte qua homo est, & omnib. virib. humanę suę virtutis intendens benefacere, nihil aliud in se habens, quā quod secum attulit ex visceribus maternis, aut studio virium suarum sibi cōparauit, nō potest apparere iustus coram Deo

Exponitur dictū Esaię de panno menstruatę.

Exponitur quod obiectum fuit ex 25. cap. Iob.

Deo. Quin potius omnib. suis iustitijs, quas solius liberi arbitrij viribus paravit, nihil est comparatus Deo. Deniq; quod homo renatus, & intus gratia Dei sanctificatus, viues in hoc mundo, tot in perfectionibus, tot minutulis peccatis, tot excessibus & defectibus inuoluitur, vt compositus Deo, potius iniustus quam iustus, potius tenebræ, quam lux dici debeat, eò quod in Deo prorsus nihil est impuritatis, nihil imperfectionis vel minimæ. In homine autem sancto ac iusto cõcurrunt plerunq; impuritates quædam, & minuta peccata. qualia tamen neque spiritum extinguit neque caritatem inuertunt, quare nec iustitiã fidei, qua iusti dicimur, auferunt. Quod utiq; verum arbitramur, vt in supradictis demonstrauiamus, constanter asserentes quod ipsa iustitia fidei, desuper cordibus nostris infusa operatione Spiritus sancti, qui datus est nobis aliquid est, immo multum est cõparata Deo. Hoc siquidem, quod est fetus nouæ prolis cõparatus viro perfectæ ætatis, quod filius recens natus comparatus suo parenti, quod lumen eandela comparatũ luci Solis, quod denique semen comparatum messi futuræ. Omnis, inquit Apostolus Ioannes, qui natus est ex Deo peccatum nõ facit (scilicet enorme quod vocamus mortale, veram peccati rationem possidens) quoniam semen Dei in eo manet, & nõ potest peccare, quia ex Deo natus est. Audis semen Dei, quod est iustitia qua iusti sumus coram Deo. Audis quoque nos natos esse ex Deo, per modum licet infantia: quia nõdum apparuit quod erimus. Sicut igitur lumen candelæ, verè lumen est, lucem præbens omnibus qui in domo sunt, fetus quoque nouæ prolis verè homo est: non obstantibus, imperfectione, inæqualitate, dissimilitudine, quas est inuenire in lumine candelæ comparatione Solis, in fetu insuper comparatione parentis, vt que semen veraciter in se cõplectitur totam messem, cuius tamen comparatione ferè nihil apparet. Ita iustitia fidei nobis inhærens reuera iustitia est, in se virtualiter complectens illam absolutam & glorificatam iustitiam futuri sæculi, qua tandè comparati Deo non utiq; iam nihil dicemur, quin potius vnũ erimus cũ Deo, teste Saluatore dicente: Rogo pater vt omnes vnũ sint nobiscũ, sicut ego & tu Pater sum. Vt omnes vnũ sint sicut tu Pater in me, & ego in te: vt & ipsi in nobis vnũ sint: vt credit mundus quia tu me misisti. Simili modo vt dictũ Iob, ita intelliges & illud Psal. Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Omnis, inquit, viuens, quicumque ille fuerit siue Angelus, siue homo, siue veteris siue noui Testamenti, nõ iustificabitur, in qua,

in conspectu tuo: ex his scilicet quæ ipse agit suis sibi que innatis viribus naturæ, non concurrente neque cooperante gratia diuina. Vtique tamen iustificabitur coram Deo homo Christianus, ex his quæ Spiritus Dei in eo, & per eum operatur, per fidem, aliaque dona, Dei miseratione cælitus infusa. D. Intelligo. Attamen illa loca Pauli, Vt inueniar in illo, scilicet Christo, non habens meam iustitiã quæ ex lege est, sed iustitiã quæ ex fide est Iesu Christi. Item. Qui factus est nobis sapientia, iustitia, sanctificatio, &c. videtur innuere quod iusti sumus, non nostra nobis inhærente iustitia: sed iustitia Christi, quæ ex fide est. M. Apostolus priori loco, non dicit: Vt inueniar non habens iustitiam, sic absolute cõtra additionem: sed vt inueniar non habens meam iustitiam quæ ex lege est: sed quæ ex fide est Iesu Christi, quæ ex Deo est, vtique in me. Ideo que dicta est iustitia Dei: quia ex Deo, & per illius miserationem nobis inest: Iustitia in super Christi, quia non contingit nobis, nisi per Christum, & per gloriosa merita eius. Iustitia denique fidei: quia datur, apprehenditurque per fidem. Illud autem, Qui factus est nobis sapientia, iustitia, &c. interpretatur Theophylactus dicens: id est, sapientes nos & iustos, & sanctos, & liberos fecit. D. Quare igitur non dixit Apostolus: Sapientia nos ac iustos fecit, sed factus est nobis sapientia & iustitia &c. M. Respondit idem Theophylactus. Vt largitatem doni & exuberantiam ostenderet. Perinde ac si diceret: totus seipsum nobis tradidit, factus scilicet nobis totalis ratio & causa, quod Deo donante sapiamus sapientia Euangelica, quod iusti simus vera iustitia fidei Deo placente. Quis vnquam Catholicorum hic somniauit eius modi Commentarium? Factus est nobis sapientia, hoc est, effecit quod sapiamus extrinsecus sapientia, quæ in ipso est: aut effecit nos sanctos extrinsecus sanctimonia quæ in ipso est: nobis interim intus in corde permanentibus stultis & profanis? Quare nec in isto eius modi Commentarius recipi debet: Factus est nobis iustitia, id est, effecit nos iustos extrinsecus iustitia quæ extra nos est, & permanet in ipso: nobis interim permanentibus in nostris iniustitijs & iniquitatibus. Quasi Deus propter filium suum reputet eos iustos, qui reuera sunt iniusti & impænitentes. Aut Christus suis meritis patronus sit factus iniquitatis, & non magis mortuus sit, vt deleat iniquitates omnium nostrum. Alienũ est, blasphemum est, & impiũ, neque viro bene Christiano in animum vel mentem venire debet. Numquid non iudicium Dei est secundum veritatem?

Iustitia fidei comparata Deo multũ est.

Ioan. 5.

Ioan. 17.

Psal. 142.

Alia obiectio. Philip. 3. 1. Cor. 1.

Solutio:

Exponitur illud, factus est nobis sapientia.

rem Verbum Domini apud Esaiam sic habet: Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum. Væ qui iustificatis impium pro muneribus. Num iniquus Deus? An non potius iniqui illi, qui blasphemando docent Deum propter filium suum reputare pro pio & iusto eum, qui manet reuera impius, & iniustus? Vbi ergo manebit promissio Dei facta per os Prophetæ: Dabo eis cor vnum, & spiritum nouum tribuam in visceribus eorum, Et auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum: vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciantque ea, & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum? Vbi & illud, quod nunc impletum asseruit Petrus, dicens: Per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ? Vbi denique illud: Vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in caritate, ad Ephes. 1? Et sexcenta alia his similia. Valeat igitur isti extrinsecus cum suis profanis & blasphemis vocibus, extrinsecus iustificari, extrinsecus iustitia. Nobis autem certissimum maneat, secundum traditionem scripturarum, quod iustitia iusti in eo & super eum: sicut impietas impij in eo, & super eum. D. Iustitia itaque Christi quomodo se habet ad iustitiam fidei nobis inherentem. M. Sicut causa sine qua non. Præterea sicut causa exemplaris, plº dico, sicut causa efficiens, non vtique principaliter: sed per modum inducentis, & impellentis principale agens ad effectum nostræ iustitiæ: Adde quod amplius est: sicut causa meritoria. Quia meruit Christus sua iustitia, sibi que debitum fecit, quod nobis ritè credentibus infundatur iustitia, qua iusti sumus coram Deo. Primum habes Ioannis 15, dicens Domino: Sine me nihil potestis facere: quod & apta quadam Parabola ibidem probat. Secundum, videlicet iustitiam Christi esse exemplar primarium nostræ iustitiæ formandæ probatur, Quoniam qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipsam bulare 1. Ioannis 2. Rursus: Christus passus est pro nobis, inquit Petrus, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Et tota scriptura Euangelica, nihil ferè aliud agit, quam quod proponit Christum in actionibus suis, & iustitijs imitandum, ipso Christo dicente: Qui non sequitur me (id est imitatur me) non est me dignus. Tertium verò licet sic probare. Quoniam, sicut Apostolus docet ad Hebræos, Christus ascendit in ipsum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis; Ad interpellandum, hoc est, vt sua iustitia præsentata, velut interrumpat conceptam

Ezech. 11.

2. Petr. 1.

Modi quibus se habet iustitia Christi ad nostrã iustitiam.

1. Petr. 2.

Matth. 10 Hebr. 7. 9

indignationem Dei aduersus genus humanum. Quæ indignatio intelligitur in nomine vultus, iuxta illud: Vultus autem Domini super facientes mala: Atque hoc est quod Propheta rogat dicens: Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui, id est, in iustitiam Christi tui (quia iustitia, velut facie, quis cognoscitur probaturque Deo) atque illa inclinetur, vt propitius fias. Vltimum denique, videlicet, quod iustitia Christi, ratione passionum, quas vt iustus & propter iustitiam sustinuit pro nobis, promeruit, vt cælitus iustificemur ab impietatibus nostris, iuculentissimè probabimus infra in Articulo Symboli: Passus sub Pontio Pilato. D. Nunc autem quæ est causa principaliter operans in nobis iustitiam fidei? M. Deus ipse in sæcula benedictus. Omnipotens namque miseratio Dei patris, diuinitas Christi Domini, virtus Spiritus sancti, causant effectiue in nobis eam iustitiam, qua iusti sumus coram Deo. Ego sum, ego ipse sum, inquit Dominus, qui deleo iniquitates tuas propter me. Narra si quid habes vt iustificeris. Deus est qui iustificat. Nam quos vocauit, hos & iustificauit, ad Romanos 8. Rursus: Sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. Qui operatur in nobis fidem, spem, dilectionem, coram deique immutationem, quibus velut causis dispositiuis & susceptiuis præparamur à Domino ad iustitiam suscipiendam. Effundit insuper in nos pretiosa illa dona Dei, quibus efficitur in nobis cor nouum, spiritus nouus, nouaque creatura secundum Deum, amor denique velut diuinus, cõtinens hominem quaque versum in ordine & officio. Atque illa pretiosa dona gratiarum Dei, sunt causa formalis nostræ iustitiæ, qua anima est iusta. Quomodo homo bene dispositus, sanitate est sanus. Ita vt totum Deo, & benedicto filio eius tribuere oporteat, nihil omnino nostris viribus, nostræque vigilantia, aut vllis operibus nostris præuijs vel concurrentibus. Quasi per illa hæc efficiamus in nobis: quamquam non fiant à Deo in nobis adulti sine illis: Vel promercamur vt fiant à Deo in visceribus nostris. Vt infra latius ac distinctius explicabimus.

Psal. 35.

Psal. 73.

Quæ sint cause principales iustitiæ nostræ. Esa. 43.

1. Cor. 6.

De vocibus istis sola, omnino gratis, absq; respectu operum, quousque admitti debeant in doctrina iustificationis. C A P. X.

F Nunc

M.

Nunc ad reliquas deceptiones eorum quas supra notauimus in his vocibus, sola fides, omnino gratis, absque villo respectu operum. **D.** Quid precor voluit excludi, dum dicunt sola fide nos iustificari? **M.** Sacramenta Ecclesie, penitentiam cordis, propositum melioris vite, caritatem, virtutum officia, & vniuersa bona opera, etiam scripturis commendata. Non quod ista homo non debeat habere, sed quod prorsus nullam conferant vim ad iustificationem, qua iusti efficiuntur coram Deo. Per illa siquidem, ut dicunt, neque incipit iustitia in nobis, neque plenior redditur, neque consummatur, sed per solam fidem ut accipitur, ita & perficitur, & consummatur. Non enim Sacramentum iustificat, sed Sacramenti fides. Opera quoque nostra pleraque imperfecta sunt & immunda, velut panus menstruatæ. Et ut quædam quamlibet bona existant, tamen non sunt nisi fructus, & testimonia veræ fidei, & eius quæ ex fide paratur iustitiæ. Caritas denique & spes, licet inseparabiliter concurrant cum fide: tamen non illa, sed fides spiritu suo viuifico iustificat. Hæc & similia illi. Tu autem ut scias eos fingere ista proprio sensu: principio certum habe, uti supra dixi, nusquam in scripturis inueniri dictionem exclusiuam additam fidei, quoties ei tribuitur iustificatio. **D.** Legimus ut sine expressis scripturis: Sola fides sufficit? **M.** Legimus quidem: sed extra scripturam sacram, in hymno quodam de venerabili Eucharistia: quo auctor voluit significare, satis esse credidisse, etiam si ratione non penetres tanti Sacramenti mysteria. Ceterum, quid hoc facit ad causam istam? Legimus præterea apud Hilarium Canone octauo in Mathæum hoc modo. Sola enim fides iustificat. At noluit ille per vocem, sola, aliud excludere quam legem: ut textus orationis eius palam ostendit. Dicit enim: Mouet scribas remissum ab homine peccatum, hominem enim tantum in Iesu Christo contuebantur & remissum ab eo, quod lex laxare non poterat. Sola enim fide, scilicet absque lege, iustificat. Legimus tertio apud diuum Ambrosium in eadem epistola ad Romanos, ubi inquit. Iustificati sunt gratis, quia nihil operantes, neque vicem Deo reddentes, sola fide iustificati domino Dei. Verum Ambrosius eo loco non voluit per, solam, excludere, nisi ea quæ præcedunt fidem. Loquitur enim de gentibus Romanis, & Iudæis, quos neque lex Moysi, neque natura, aut vlla bona opera fecerant iustos, aut iustificatione dignos, plus dico, ne idoneos quidem ad iustitiam susci-

piendam. Ceterum his omnibus præiis, in quibus gloriabantur, partim Gentes, partim Iudæi, ommissis, sola fides iustificat. Quis hic somniaret, excludi quoddam subsidium est fidei, pertinens ad familiam eius: qualia sunt bona opera, virtutes Evangelicæ, quæ faciunt, & Sacramenta quæ suscipit homo, ex sincera & ardente fide? Qualia pertinent ad iustificationem abunde in suis scriptis docuerunt Ambrosius, & Hilarius. Quamquam sint qui rationabiliter sentiunt vocem exclusiuam in Commentarijs Ambrosij à falsarijs adiectam esse. **D.** Etiam ne innuitur quidem vsquam in scripturis par sim positus, quod sola fides iustum facit. **M.** Quoniam Apostolus ad Romanos docet, quod ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Item: Arbitramur hominem per fidem iustificari sine operibus legis: Addens quarto cap. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum: Ex his certò colligi posse dicunt, hoc modo. Homo non iustificatur ex operibus, sed ex fide, sine operibus. Ergo ex fide tantum. Ceterum quam sit impotens hæc Caluini & aliorum collectio, iam demonstrabo. Primum, pro indubitato habendum est, Apostolum in nullo loco docuisse hominem iustificari per fidem sine Sacramentis: et quidem scitè ac prudenter, ne docendo dissentiret à suo magistro Christo, qui in opere iustificationis fidei, coniunxit Baptismum, dicens: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Tantum abest, ut excluderet Sacramentum: neque contrarium doceret Principi Apostolorum Petro, qui incipientibus credere persuasit penitentiam simul & Baptismum, Actorum secundo, ut dicemus infra: Vel etiam ne sibi ipsi contradiceret. Nã Mileti inter maiores natu Ecclesie, protestatus est, hoc modo, Quod minus annuntiauerim vobis, & docerem vos publice, & per domos testificans Iudæis atque Gentilibus, in Deum penitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. **D.** Responderent fortassis, ut dixisti supra, Sacramentum quidem requiri simul eum fide: attamen non Sacramentum, sed fidem Sacramenti iustificare. **M.** Sic quidem dicunt. At verba Apostolica longè nobis aliud demonstrant. Pronuntiat enim Petrus, dicens: Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma. Baptisma, inquit, saluos facit, non fides Baptismi. Et Paulus, Sicut & Christus, inquit, dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ, id est, Sacramentali ablutione: ut mund-

Roma. 3.

Rom. 4.

Sacramentis iustificamur, & non fide tantum.

Marc. vii.

Act. 16.

Ipse baptizatus iustificatur & saluum facit non sola fides. 1. Petr. 3. Ephel. 5.

Quid hæretici intelligant excludi per vocem sola.

Vox sola nusquam adiungitur fidei in scripturis.

ut mundatio intelligatur fieri per ipsum Sacramentum. Hinc Baptismum vocat lauacrum regenerationis & renouationis, dicens, per ipsum nos saluos fieri, conformiter doctrinæ saluatoris Ioannis. Si Christus & Apostolus eius tribuunt Baptismo regenerationem hominis in nouam creaturam Dei, quam nusquam leguntur tribuere fidei, licet eidem tribuant iustificationem, purgationem, sanctificationem, &c. Si præterea regeneratio non potest intelligi absque iustificatione, quini- modò est ipsa iustificatio: quis mortalium loquens secundum veritatem audebit astruere solam fidem, non autem Sacramenta iustificatione hominem? Verum de Sacramentis fideliter perceptis, quomodo & quousque alia iustificet alia sanctificet, exactè differemus quarto nostro Demonstratiõis libro. Quod autè caritas vim conferat non modicam ad iustificationem, præter ea quæ diximus supra, ex doctrina Saluatoris & Ioannis Apostoli, certò conuincitur. Si enim ut asserit Ioannes, dilectione proximæ, quæ est & dilectio Dei, transferimur à morte ad vitam, sequitur infallibili argumento quod dilectione iustificamur. Iustificatio enim non est aliud, quam translatio ab impietate, quæ mors est animæ, ad veram pietatem, qua rectè & ordinatè viuunt ad omnes, quod vtrique est iustum esse. Si præterea, ut Dominus asserit, dimissa sunt Magdalene peccata multa, quoniam dilexit multum: Ergo dilectio operatur remissionem peccatorum. At remissio peccatorum, est pars iustitiæ qua iusti sumus coram Deo, ut ex supradictis meminisse debes. **D.** Nunc de operibus, an prorsus à Symbola sint in opere iustificationis. **M.** Diuus Augustinus tractans de his, quæ vel suo tempore, vel longè antè contigerant, testatur hæreticos ex Pauli verbis aniam accepisse dicendi, quod fides per seipsam sufficiens est absque operibus ad salutem. De qua re & Petrus in epistola sua secunda meminit dicens: In quibus, nempe verbis Pauli, sunt quadam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Propter quod necesse fuit Spiritui sancto in scripturis hanc hæresim alicubi refellere, quod & copiosè fecit per diuum Iacobum. Is igitur docet, Abraham non sola fide iustificatum fuisse, sed eius fidem habuisse dilectionem & opera. Hæc Augustinus: qui & alio loco sic scribit. Quoniam, inquit, hæc opinio, tunc (scilicet tempore Apostolorum) fuerat exorta: alia epistola Apostolica, Petri, Ioannis, Iacobi, contra eam maxime dirigunt intentionem, ut vehementer astruat

Caritate iustificamur non sola fide. 1. Ioan. 3.

Luc. 7.

Bonis operibus iustificamur & non fide tantum. Pulerat sententia Augustini de verbis Apostoli. 2. Petr. vii.

Iacob. 2.

fidem sine operibus non prodesse: Sicut etiam ipse Paulus non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planeque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Vnde illam fidem quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat, ut dicat: Si habeam omnem fidem: ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem fidelis caritas operatur, sine dubio ibi bene viuunt. Plenitudo enim legis est caritas. Hucusque Augustinus. Nam cetera eius verba breuitatis causa omitto. Ex quibus verbis Augustini hortatur doctus, & sanctus Martyr Ioannes Rossensis quædam annotanda, quæ tibi, omnibusque studiosis semper præ oculis esse debent. Primum, emeruisse quondam hæc quorundam nostri temporis opinionem, qua asserunt fidem iustificare sine operibus: quodque ipsemet Augustinus talem opinionem hæresim appellat. Secundum, quod huic opinioni ex instituto contradicunt Catholicæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ epistolæ: In quibus autem locis mox subiungam. Tertium, quod nec ipse Paulus quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sufficere ad iustificationem putat, sed Euangelicam illam, cuius opera ex dilectione procedunt. Quartum, quod Paulus illam fidem, quæ sufficere quibusdam ad salutem videtur, asseuerat prorsus nihil esse, nihilque prodesse sine caritate. I. ad Corinth. II. Quintum, quod diuus Petrus aduertens quosdam ex illis Pauli verbis occasionem erroris accepisse, ut tanquam de salute, quæ in fide est, securi, bene viuere, non curarent, diligenter monuerit in epistolis Pauli quædam esse difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauarent: quodque ipsemet Petrus sedulo ad morum, vitæque sanctitatem cunctos adhortatur, dicens inter cetera in hunc modum: Quapropter, inquit, fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis, secundum Petri primo. Vnde & Ioannes sic scribit: Filioli nemo vos seducat, qui facit iustitiam, iustus est: non sane qui credit tantum, sed qui facit iustitiam, est iustus: sine dubio notans tum temporis fuisse exortum errorem quendam dicentium, nos sola fide iustos ac saluos fieri. Et capite præcedente inquit: Si scitis quoniam iustus est, scilicet Deus, aut Christus, scitote quoniam & omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus est. Nec minus studiose dirigit sanctus Iacobus suam epistolam contra hunc errorem, dicens: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis

1. Cor. 13.

Multa ex verbis Augustini diligenter annotanda.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 2.

Iacob. 2.

dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicet quis. Tu fidem habes, & ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quod vnus est Deus, bene facis, & demones credunt & contremiscunt. Vis autem scire, o homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est scriptura dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum? Similiter & Raab meretrix nonne ex operibus iustificata est, suscipiens nuntios, & alia via eiciens? Sicut enim corpus sine spiritu, mortuum est, ita & fides sine operibus, mortua est. Hucusque Iacobus. Cuius sententia nihil possit dici clarius, aduersus maledictam hanc hæresim nostri temporis. D. An igitur contraria docent Apostoli, etiam circa vnum eiusdem Patriarchæ factum, Iacobus dicens, quod Abraham ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare: Paulus verò, contra asserens. Si Abraham ex operibus est iustificatus, habet gloriam, sed non apud Deum? M. Augustinus libro lxxxiiij. Quæstionum dicit. Non sunt sibi contraria duorum Apostolorum sententiæ Pauli & Iacobi, cum dicit vnus iustificari hominem sine operibus, & alter dicit, inanem esse fidem sine operibus: Quia ille dicit de operibus, quæ fidem præcedunt: iste autem de operibus: quæ fidem sequuntur: sicut & ipse Paulus alijs in locis ostendit. Hæc ille. Neque loquantur de eodem facto Abraham. Nam quod dicit Paulus, refertur ad id quod narratur Genesis 15. vnde citat testimonium. Ibi enim Deus promissit Abraham, quod semen eius futurum esset tam numerosum, quam stellæ cæli, quæ numerari non possunt: Quod quia credidit Abraham Deo, non obstante quod adhuc nullam haberet prolem: hoc ipsum credere, absque respectu vllorum præcedentium operum, aut specificatione alicuius boni

operis, reputatum est Abraham ad iustitiam: ad ostendendum, iustitiam à Deo dari propter fidem. Quod verò inducit Iacobus, narratur Genesis 22. & corrigit multo tempore post dictam iustificationem Abraham. Estque opus eximium singularis obedientiæ, qua paratissimus erat offerre filium suum vnigenitum, ex eadem fide qua illum acceperat, fide, dico, subijciente totum hominem, omniaque sua obedientissimè Deo. Vnde narrat ibi historia, quod propter factum hoc, & hanc tam eximiam obedientiam, irauerit Dominus, non solum multiplicatum se semen Abraham, sicut stellæ cæli, sed & benedicendas esse in semine eius omnes gentes terræ: adeo vt rectissimè dicat Iacobus: Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est? Vides ergo quam eleganter distinxerit secundum scripturas Augustinus, inter opera præcedentia fidem, & opera subsequentiā, quamque disertè conciliarit hæc distinctione duorum Apostolorum sententias. Quis enim posset tam esse inops iudicij, vt censere fidem iustificare, non autem opera fidei? An enim fides iustificat, quia forma est, & non potius quia virtus illuminans intellectum, omnesque alias potentias, ac vires hominis excitans, & dirigens in opus Dei? At nunc inuestigemus, quæ dicantur opera sequentia fidem, quibus iustificationem tribuimus, sicuti & fidei.

Quæ sint opera præcedentia fidem, quæ sequentia: et quomodo hæc, non autem illa cooperantur ad iustificationem hominis.

CAP. XI,

Intelligisne distinctionem quam ponit Augustinus inter opera præcedentia, & opera sequentia fidei? D. Intellego. Quia quæ facit homo nondum Christianus, sunt opera præcedentia: quæ verò facit Christianus, sunt opera sequentia fidem. M. Certè vix semiplenè intelligis. Nam præcedentia opera sunt, non solum ea quæ facit homo ante susceptam fidem, sed etiam quæcunque iam Christianus facit, citra imperiū & directionem fidei. Et enim Christianus multa facit, vt homo, quæ neque actu, neque habitu, neque virtute procedunt ex directione fidei in Deū. Et hæc sanè nullā vim conferunt ad iustitiam, vel introducendam, vel promouendam. Ceterum opera quæ procedunt in homine, siue ante siue post iustificationem ex directione & lumine fidei,

M.

Quæ dicuntur opera præcedentia fidem, quæ sequentia.

Exempla scripturarū quibus ostenditur opera valere ad iustificationem.

Exponitur illud. Fides tua te saluam fecit.

nampe quæ facit quia à Christo docta sunt, aut quia cognoscit eiusmodi operibus placari vel promereri Deum, hæc sequentia dicuntur. Et vtique valent multum, potissimum quando procedunt ex fide per quandam dilectionem: alia quidem ad iustitiam introducendam, alia verò ad augendam eam & consummandam. Vis hæc tibi scripturis demonstrare? D. Obsecro. M. Lege cap. Lucæ 18. & perpende opera quæ faciebat Publicanus ex fide in Deum, veniendo ad templum, stando à longe, percutiendo pectus suam, adeo humiliter ac pudibundè, vt nec oculos auderet attollere in cælum, dicens valde suppliciter: Deus propitius esto mihi peccatori. Hæc fidei opera, si nihil conferant ad iustificationem, cur ea commemorat Christus tam magnificè? Pronuntians ex illis: Amen dico vobis, descendit hic Publicanus iustificatus præ illo, scilicet Phariseo. Lege præterea caput Lucæ 15. & perpende actiones filij prodigi reuertentis ex fide, & fiducia pietatis paternæ: nonne prouocarunt ita pium patrem, vt rueret in collum & oscula filij, priusquam ille adhuc confiteretur culpam? Lege tertio, Actorū 10. Orationes & elemosinæ Cornelij Cæturionis procedentes ex illuminatione quadam fidei, quæ ex institutione Iudæorum de Deo habebat, nonne exaudita fuerunt in conspectu Dei, & commouerunt miserationes eius, vt hominè perduceret ad fidem plenam mediatoris, atque spiritum iustificationis desuper ei infunderet? Lege quarto, cap. 7. Lucæ, & perpende eximia illa opera penitentis Magdalene ex magna fide in Christum, nonne obtinuerunt ei remissionem peccatorum & iustificationem? Sic & opera Centurionis, atque mulieris Chananae humillimè supplicantium Domino ex fide, nonne obtinuerunt eis quæcunque voluerunt? Lucæ 7. Matth. 15? D. Verūtamen dicit Saluator ad Magdalenam. Fides tua te saluam fecit, tribuens salutem fidei. M. At nota hic duo. Primum, quod præmiserat, nempe remittitur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Secundum quod non dicit absolute, fides te saluam fecit: ne videatur salutem tribuere vni fidei, sed fides tua te saluam fecit. Tua, inquam, fides, hoc est, fides sic disposita, vt in te tam operas per dilectionem, sic cor immutans debita penitentia, ad imbres vsque lacrymarum. Fides tua talis ac tanta, o Magdalena, te saluam fecit. Sicut te, fili, & me indubiè saluos faceret, si sic in nobis viua, fertilis, ac studiosa esset bonorum operum per dilectionem. Similes scripturas similiter interpretaberis. Fides itaque nisi adiuuetur eiusmodi sequentibus bonis operi-

bus, manet inanis ac mortua, sicuti Iacobus docet. Qualia opera si secum habeat, profectò multum valet, sicuti Paulus docet, dicens. Galat. 5. Nam in Christo Iesu neque circumcisio, hoc est, quidquid egeris secundum legem, aliquid valet, neque præputium, hoc est, quidquid egeris secundum dictamen rectæ rationis, aliquid valet (vt intelligas opera præcedentia nihil prodesse) sed fides. Et quæ obsecro fides? Fides, inquit, quæ per dilectionem operatur, supple valet. Quoniam autem, dicit, fides quæ operatur, manifestum est, quod Paulus non excludit opera sequentia fidem à iustificatione. Verum quæ sunt ista opera? Hoc quia non exprimit Apostolus, relinquatur ergo intelligendum de quibuscumque operibus fidei, elicitis vel imperatis, hoc est, de omnibus quæ cognoscimus lumine fidei bona, Deoque grata esse, eamque ob causam prosequimur. Et hæc quidem operatur, non quocunque modo, sed per dilectionem qua affectuose in Deum fertur anima, etiam si necdum sit illius veræ caritatis qua iusti sumus. Cuiusmodi fuit dilectio Cornelij Centurionis, & Magdalene ante adeptam iustificationem. Deus bone, quam probè animaduertit hæc diuus Petrus, quando interrogatus ab incipientibus credere consilium dedit, inquit: Penitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum, &c. Quasi diceret: Benè est quod creditis verbo Dei, per os meum annuntiato, verum hoc non sufficit vt iusti ac salui sitis: Oportet præterea etiam penitere vos veteris vitæ, & iniquitatis quæ exercuistis crucifigendo Christum Domini, & conuolare ad Baptismum, illoque ablui. Atque tum demum accipietis remissionem peccatorum, & Spiritum sanctum. Quoniam illa multum per omnia cooperantur ad iustificationem. Hucusque de operibus bonis sequentibus fidem, præcedentibus tamen iustificationem. Nam ea opera bona quæ & fidem sequuntur & iustificationem, longè sunt eminentiora istis, quia procedunt non solum ex fide, sed etiam ex Spiritu Dei inhabitante, quo aguntur, quicunque filij Dei existunt. Ad hæc procedunt ex pretiosis illis donis Dei, quibus homo confors efficitur diuinae naturæ. Vnde haud dubiè sapiunt & redolent ipsam naturam iustitiæ diuinæ. Quapropter non possunt non augere eam, iustitiam, quæ erat iam in corde nostro, & ex cuius principijs procedebant, efficiendo vt homo iam non solum iustus sit intus in corde, sed & foris, atque quaqua versus, per omnes vires omniaque membra, quantum patitur humana infirmitas. Pius in Deum, in patriam,

Galat. 5.

Acto. 13.

Quantū valeant opera bona quæ & fidem sequuntur & iustificationem.

in parentes, castus in seipso, æquus in commutationibus, modestus in congressibus, pudibundus in oculis, in lingua moderatus, & sic de alijs membris. In hoc enim, teste Apostolo, apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo: nedum iusti simus intus in corde. Sicque viuamus diuino quodam modo ex Spiritu Dei intus adiuuante, multoque eminentius quam Soerates, aut Plato hæc facere poterunt suis virtutibus Moralibus. Secundò auget eiusmodi opera iustitiam nostram intus, idque bifariam. Vno quidem modo, quo solent omnes habitus intendi, ac robur & firmitatem accipere debito exercitio sui. Alio verò modo per viam meriti, propter occultam vim, & pretiositatem velut diuinam, quam possident ex antedictis suis principijs, qua indubiè promerentur apud Deum abundantiorum gratiarum infusionem. Iuxta illud Salvatoris: Omni habenti dabitur, & abundabit habenti, inquam, bonum vsum gratiarum quas acceperat, vti manifestè indicat Parabola Matth. 25. & Lucæ 19. Quòd autem opera bona, ex fide simul & Spiritu sanctificato procedentia, sint meritoria vitæ æternæ, negari non potest, propter euidentiã scripturarum, in quibus expressè ponuntur hæ voces: Secundum meritum operum suorum, Ecclesiast. 16. Merces vestra copiosa est in cælis, Matth. 5. Brauium supernæ vocationis, ad Philipp. 3. Corona iustitiæ reposita in cælis. 2. ad Timoth. 4. Reddere, retribuere, dare vnicuique secundum opera, ad Rom. 2. Accipere mercedem secundum suum laborem, 1. ad Corint. 4. Recipere à Deo prout gessit vnusquisq; in corpore suo, 2. ad Corint. 5. Omnia enim hæc habet expressè verbum Dei in locis prædictis, quæ suo loco fusius explicabimus. Vnum tantummodo adijcio, quod dicit Apostolus ad Roman. 2. æqua lance diuides inter opera iustorum, & opera impiorum, quantum ad retributionem quæ in die iudicij fiet vtrisque dicens. Secundum autem duritiam tuam, & impenitentem cor, thesaurifas tibi iram in die, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius. Iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem quærunt. Quærunt inquit (vt intelligamus eum loqui de operibus ex lumine & directione fidei procedentibus) vitam æternam. Iis autem qui sunt ex contentione, & non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira &

Tit. 2.

Opera bona iustorum merentur pleniorè iustitiam

Matth. 25.

Opera bona iustorum merentur vitam æternam

Tam iustis quam impijs fiet retributio iusta pro operibus.

indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: Gloria autem & honor, & pax, omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco. Si ergo reddit Deus in reuelatione iusti iudicij, mercedem condignam, tam pro operibus iustitiæ, quam pro operibus impietatis, quis poterit negare, quin illa sint meritoria vitæ æternæ, sicut ista sunt demeritoria damnationis perpetuæ? Potissimùm cum dicat claro & expresso sermone: reddet eis vitam æternam. Et hæc sanè quæ hucusq; diximus de operibus sequentibus fidem, hoc est, fideliter, & secundum fidei directionem factis, si vera sunt, vt sunt, propter euidentiã scripturarum testimonia, quo ergo modo posset quispiam eò dementiæ peruenire, vt diceret apud Deum in danda salute hominibus, nullum esse respectum bonorum operum? Aut sic omnino gratis iustificare, vt si quid ipsi nos ea in re nostri operis, nostræ preparationis, aut studij per penitentiam aut conuersionem cordis velimus adiungere, hoc ipsum ad diuinæ gratiæ iniuriam pertinere? Cum longè aliud tibi nunc ostensum sit, in Publicano, in filio prodigo, in Magdalena, in Centurione, & mille alijs exemplis scripturæ, plurimisque rationibus ostendi posset, quemadmodum copiosius ostendetur in materia Penitentis. Dices igitur & quidem Catholicè, quòd opera bona sequentia fidem, præcedentia tamen iustificationem, cooperantur ad iustificationem, sicuti & ipsa fides, quia opera fidei existunt. Insuper dices, quòd bona opera quæ sequuntur vt fidem, ita & iustificationem, vtque ex fide procedunt, ita & ex Spiritu sancto inhabitante verissimè iustificat hominem ea ratione, quia fouent, extendunt, intendunt, & augent iustitiam fide conceptam. Dices tertio, quòd eiusmodi opera merentur, non solum augmentum iustitiæ prius habitæ, sed & coronam iustitiæ in cælis nobis repositam, quæ est modis omnibus consummata, & glorificata iustitia. Quapropter rectissimè distinxerunt Patres eruditionis nostræ, inter primam & secundam, hoc est, inchoatam, & prouectiorem iustitiam: dicentes, illam non cadere sub nostro, sed solius Christi merito: istam verò, sicut & coronam iustitiæ, etiam nostris sanctarum actionum meritis tribui. Hinc Corinthios studiose hortatur Apostolus dicens. Sive ergo manducatis, sive bibitis, vel aliud quid facitis: omni in gloriam Dei facite, scilicet per directionem fidei, nam tunc demum profunt, tuncque respicit illa Deus, vt grata ad futuram retribu-

1. Cor. 10.

tributionem. Alioqui si fiant citra directionem fidei, non in gloriam Dei Salvatoris, etiam si in se optima existant qui ea faciunt, profectò nihil sunt, nihil valent, nihil nobis profunt, magis quam si gentes essemus: nisi fortè quæ impediunt ne excidamus à iustitia, si iusti eramus. Dum enim illa facimus, interea nihil agimus mali: aut si iusti necdum eramus, faciunt, ne deteriores, damnabilioresque efficiamur: simus insuper minus indigni gratia iustificante, suo fortassis tempore à pietissimo Deo nobis largienda.

Quo modo, & quo genere causarum iustitiæ fiunt fides, & ea quæ ex fide procedunt.
CAP. XII.

D.

Nuper est quod necdum satis inteligo, videlicet, quomodo, siue quo genere causarum iustificet fides? M. Si fidei tribuatur iustificatio hominis, nõ ratione sui, quæ est notitia mentis, sed ratione eorum quæ fide creduntur, seu potius apprehenduntur, quomodo in scripturis ei iustificationem subinde tribui supra ostendimus cap. 1. huius tractatus: tunc fides iustificat efficienter, meritorie, formaliter, dispositiue, consummatiue, & omni ferè genere causarum. Quandoquidè Deus promittit, Christus mediator, Spiritus paraclæticus, sanguis redemptionis, pretiosa dona gratiarum Dei, dum fide apprehenduntur, reuera causant in nobis iustitiam. Deus quidem effectiue condonando culpas, præparando eor ad penitentiam, & superaddendo gratias iustificantes: Christus verò reconciliatiue atque meritorie: Spiritus sanctus autem datus ac missus, præparando primùm cor, dein de infundendo gratiarum dona, quibus velut formis quibusdam ac formaliter, vt ita dicam, iusti efficiuntur. Sacramenta autem Ecclesiæ, quia illis Deus vtitur, velut vasis gratiæ suæ transfundendæ, etiam & ipsa causant iustificationem: attamen sicuti instrumenta, per quæ agens principale Deus operatur. Fidei verò qualitas, spes, dilectio, fiducia, penitentia veteris vitæ, conuersio cordis ad Deum, sunt in iustificatione tanquam media quibus vtitur Deus, faciendo cor hominis idoneum ad iustitiam suscipiendam. Et quis est iste qui fatetur Deum, Christum, Spiritum sanctum iustificare hominem (vti in confesso est apud omnes) atque insanit ad eò, vt exclusa velit ea instrumenta atque media, quibus verbum Dei attestatur diuinam miserationem vt in iustificandis hominibus, dicens: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis,

Fides aliter & aliter accipitur ac alio genere causarum iustificat.

Bona opera quomodo iustificant.

Tit. 3.

Rursum: Arbitramur hominè iustificari per fidem. Item: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos? Profectò hunc modum dicèdi si secutus fueris, euades multas difficultates, potissimùm in epistolis Pauli ad Rom. & ad Gal. Si autem fides accipiatur pro qualitate animæ, vt proprie accipitur, eique ratione sui iustitiam tribuere velimus: iam certissimum habet, neque fidem, neque ipsum credere, neque actus penitentis qui procedit ex ipsis, iustificare effectiue aut meritorie. Alioqui Christus gratis mortuus esset. Quid enim opus erat Christum mori, si fides, aut fiducia, si penitentia, aut amor noster poruerunt vel efficere vel promereri apud Deum, vt iustus fiam? Et qualitas illa, quæ fides dicitur, eiusque actus, qua ratione possent remittere offensas in Deum commissas, aut emundare ab anima sordes, & abominationes inductas per peccata, aut regenerare in nouam creaturam, vel mortè animæ commutare in vitæ æternæ? Profectò nihil tale cogitari debet ab homine Christiano, nihil etiam tale docere voluit Apostolus. Quod valde clarè insinuat scriptura, ad modum circumspectè dicens Gene. 15. & ad Rom. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatus est ei ad iustitiam. Et rursus: Ei autem qui nõ operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam: Reputatur, inquit, fides: reputatur quoque ipsum credere ad iustitiam. Quasi diceret: Fides nõ operatur, neque sua ipsius virtute introduct iustitiam, eamue meretur. Veruntamen inducit eam dispositionem, quam reputat Deus sufficere ex parte subiecti, vt iustitiam infundat. Qualem sufficientem dispositionem subiecti, neque legis opera, neque nature, quoquo pacto efficere possunt. Fides itaque talis, qualis erat in Abrahamo, id est, habens coniunctam debitam conuersionem cordis ad Deum, est sufficiens dispositio ad suscipiendam iustitiã. Ideoq; vocari debet causa dispositiua siue susceptiua, non autè causa effectiua, aut meritoria iustitiæ. Quam ob causam aduertere debes vocè. Per, non vbique in scripturis indicare idè genus causæ. Nam quando scriptura testatur nos iustificari per solum Deum, intelligendum est, tanq; per vnicam causam efficientem. Cum autè testatur per Christum nos iustos fieri, intelligendum est tanquã per causam meritoriam. Cum verò dicit nos saluos fieri per lauacrum regenerationis, intelligendum est tanq; per causam instrumentalem. Insuper cum dicit nos iustificari per fidem, intelligendum est, tanquam per causam dispositiuam subiecti. Cum denique docet nos iustificari per gratiam Dei, intelligendum

Rom. 3. Zach. 1.

Fides quo modo reputatur ad iustitiam.

Vox, per, non vbique indicat idè genus causæ.

dū est tanquam per causam formale. De hac autem quasi æquiuocatione vocis, Per, poteris plura legere in tertio lib. de Dogmatibus Ecclesiasticis eximij Magistri nostri Turnhout. D. Ceterū quid causæ est, quod passim magis tribuitur fidei iustificatio, q̄ Sacramentis, aut caritati, bonisq; operibus? M. Rectè addidisti magis. Quoniam etiam illis, atq; singulis illorū tribuitur hominis iustificatio expresso sermone scripturarū: ut demonstratū est. Magis tamen ac peculiarius fidei: eō quod fides sit veluti principiu, radix, forix, atq; directrix omnium quæ in homine fiunt, ut iustificationē & salutē consequatur: apprehendēs veluti manu beneficia Dei, quibus datur & absoluitur in nobis iustitia & salus. Ad eō ut nec illis in hac parte quippiā tribui posset, nisi quatenus fidelia sunt, id est, ex fide pcedētia. Nā & Apost. dicit: Finis præcepti caritas, non quæcunq; sed quæ ex fide est nō ficta. Nōne per fidē est primus accessus ad Deū, ut habes ad Heb. 11? Nōne etiā per fidē habemus accessum in gratiā istā qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorū Dei, ut habes ad Rom. 5? Nōne fides est substantia rerum sperandarū, argumentū nō apparentiū, ad Heb. 11? Nōne Deus est purificās corda nostra per fidē, A. 15? Et fide nunquid filij Dei efficiuntur, ad Gal. 3? Nōne ex fide iustus uiuit, ad Rom. 1? Nōne fide resistimus diabolo, eumq; vincimus, ac mundū, 1. Ioan. 4. & 1. Pet. 5? Nōne fides cōstantes nos facit, & perseverantes in opere, & tandē saluos salute æterna, ad Heb. 11. ad Rom. 5. ad Ephes. 2. 2. ad Tim. 3? Fides indubiē oculus noster est & lumē, quo illuminatur totū corpus actionū nostrarū, in quo ambulandum hortatur subinde Saluator. Et sine fide manet cæca mens nostra, cæcus affectus, cæca dilectio, cæca pars irascibilis, cæca pars cōcupiscibilis, cæcus deniq; totus homo, non vidēs sinē ob quē creatus est, neq; media quibus ad illū nitī oporteat, neq; ubi sit, neq; vnde ceciderit. Ita ut de talibus absolutē liceat pronūtiare, cæci sunt, in tenebris ambulant, palpitant, ac manu tentant, errant, obtenebrati sunt: uti non rarō de ipsis pronuntiat scriptura. Vbi deniq; non est fides, ibi nō aliud expectari potest, q̄ certa dā natio mortis. Qui non crediderit, inquit Saluator, condēnabitur. Quod plus est, Qui nō credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. D. Horrendum est istud Iudæis, Saracenis, Gētibus, & ijs qui à fide Christiana penitus descieuerunt: iam enim iudicati sunt. M. Nec minūs est horrendum illis, qui errore hæretico deficiunt vel ab vna particula fidei, firmiter adhæretes

Quare si dei passim tribuitur iustificatio.

1. Tim. 1.

Summatim perstringitur virtus fidei & necessitas.

Marc. vii. Ioan. 3.

cōtrariæ doctrinæ: Nam, ut suprà demonstrauimus, qui perperam credit vnum articulu, is prorsus nō retinet veram & Catholicā fidē. Rursus nō minūs horrendū illis, qui rationis assensu dūtaxat credunt, non autem corde & affectu amoris: quoniam hoc est semiplenē credere, quantum ad personā credentis. Quæ debet, ut salua fiat, non solum mente, sed & corde credere. In iure autem & vbiq; coram tribunalibus, etiā in scriptura sacra, pro eodē habetur nō esse factū, & semiplenē esse factū: ut ibi: Vestri autem beati oculi, quia vident, & aures vestræ, quia audiunt Matth. 13. Indicat enim Saluator Aposto. veraciter videre, quia plenē videbant, ut oculis externis, ita & consideratione mentis, & affectu cordis. Ideoq; illorum oculos dicit beatos. Iudeos autem reuera nō videre, quia semiplenē videbant, externis quidem oculis, nō autē mentis cōsideratione & affectu cordis. Ideoq; in eos dicit: Vidētes nō vidēt, & audientes non audiunt, neq; intelligunt. Ut impleatur in eis Prophetia Esā. dicentis: Auditū audietis, & nō intelligetis, & videntes videbitis & nō videbitis. Veluti nunc in Christianos quāplurimos dici potest: credentes creditis & nō creditis. Creditis quidem, quia mente assensum præbetis, & nō creditis quia non corde bono adhæretis cognitis per fidem. Sicut inquit Apost. ad Tit. 1. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Quod sanē nō est credere ut oportet credere, quia est semiplenē credere: mente scilicet tantū & non corde. Nōne totum hominem fecit Deus? Nōne & Christus venit totum hominem iustum facere, sicut totum hominem rectum ab initio creauerat pater? Non utique mentem tantū, sed mentem simul & affectum, omnesque vires & actiones eius. Ut itaque fide saluetur homo, debet nō solum mente credere, sed & corde, & bonis insuper operibus. Quod abū dē demonstrant hæ scripturæ suprà discussæ: Corde creditur ad iustitiam, Si habuero omnem fidem: caritatem autem non habuero, nihil sum: Fides quæ per dilectionem operatur valet: Fides verō sine operibus mortua est: Amen dico vobis, discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: Discedite, inquam, nō obstante fide vestra tanta, quod miracula operati estis. Quam ob causam quoties legis apud Apostolum vel Evangelistas, Fidei attribui iustificationem, debes intelligere de fide qua plenē creditur ut mente, ita & corde, siue amore, & spontanea voluntate prosequendi quæ Deo grata sunt, potissimū mā data eius.

Mali christiani semiplenē credunt.

Esa. 6.

Rom. 3.

PRIMI LIBRI DEMONSTRAT. FINIS. DE

DEMONSTRATIONVM RELIGIONIS CHRISTIANÆ EX VERBO DEI, LIBER SECVNDVS.

REVERENDISSIMO GENEROSISSIMO QVE DOMINO D. CAROLO A CROYA, PRAESVLI TORNACENSI DIGNISSIMO, FRANCISCVS SONNIVS SALVTEM PRAECATVR ET FELICITATEM.

scribendo, Praesul ornatissime, admodum benemereri de Republica parant, id in primis spectant, ut compendio profint quamplurimis, potissimum in illustranda stabilitate, virtus, concordia, caritas erga Deum & proximum, salus deniq; tam publica quam priuata singulorum: nec non brutescunt penitus homines, cæli diuinæq; felicitatis campas. Lustrans itaq; omnia, qua potui circumspectione, sollicitèq; perquirens, quidnā tantopere labefaceret Religionem Christianam, nunc temporis magis quam pridem: vnde tam immensus languor eius: vnde scissura: vnde nascatur quod tam paucis placeat vetus tradendi forma, & noua posse diu subsistere extra suum, quo conseruatur, principium. Si aquatilia submoueat extra aquam, aut aërea extra aërem, contabescunt illico, diu consistere nequeunt. Haud dissimiliter, si subducas Religionem paulō longius extra verbum Dei, genuinum & originis suæ & conseruationis principium, tepescit, languescit, intercidit tandem: & id quidem certō, si peregrinam admistionem multo tempore storum mentibus inclinationem seu quādam physicam, cognoscendi veri, ex suo ipsius principio: ita & Spiritus Dei sanctus, quo signatur in die redemptionis nostræ, inserit peccatoris Christianorum iugem quādam propensionē cognoscendi quæ Religionis sunt, ex ipso diuinæ reuelationis verbo, velut nativo suo fonte, vnde & purius profluit, & afficit magis eam, quæ secundū Deū est, regeneratione Spiritus sancti, creaturam. Quæ sanē duo me cū recolens iterū atq; iterum, operæpretium duxi: si cōscriberem libros Demonstrationum Religionis Christianæ ex verbo Dei, quibus subindicare mysteria meis, ac pastoribus, & ecclesiasticis viam demonstrandi populo mysteria Religionis similimodo: ut obseruatur os iniqua loquentiū, quasi aliud doceamus in Ecclesia, q̄ in verbo diuino radicatū monstemus. Qui scholasticè tractarunt hæc eadē, bene quidē & exactè tradidere veritatem. Ceterū quia paucis id genus tractandi diuina perspicuū est: rursum quia philosophia naturalis, humanaq; ratio cinationem magis fore cōmodam, magisq; vtilē cunctis atq; amabilem. Primum quidem quod Religio in proprium relata principiu, viuidior sit, secundiorq; fructu salutiferæ vbertatis in populo. Deinde verō quæ soleant ea dulcedo ac puritas, quæ percipiuntur in ipsa scaturigine fontis Euāgelici, trahere ad se Christiana pectora, vi quadā recondita: haud secus atq; Magnes ferrū, aut Cæcias nubes. Non autem diu aniceps hæsi, cuiusmodi mortaliū meas lucubrationes nuncuparem. Siquidē Celsitudo tua genere amplissima, Episcopali dignitate reuerenda, beneficentia in me non minima, mox omnē sustulit ex animo meo cogitationem de alijs, idq; merito. Nemo enim à tēpore quo Academia Louaniensem ingressus sum, adeo iuuuit, adeoq; fouit, atq; promouit mea studia, ac tua vnus liberalitas: in omnes quidē propensa, in me autem tam profusa, ut etiā pensioe annua centum aureorum me dignū existimaret. Quam & recepi, donec amuli suis vrentibus malarum delationum sibilis, beneficentiæ vestræ fontē erga me exiccarent. At serenu post nubila spero, ac tū quoq; vberiorē eiusdē fontis recursum. Interea autē haudquaquā prætermittam id officij, quod iure solent Mæcenates à suis expectare alij. Quin potius præstabo, dū diuā nunc munuscula literaria, symbola gratitudinis, nūc obsequia ad nutū paratissima, nunc operas auxiliāres in pascēdis gregibus, quorū pastoralē curam suscepisti, vbi quādo, & quantū potero: sicut et præstiti hucusq; quaqua data opportunitate. Neq; quid habui in quā prius in votis, q̄ id quod diuturno cōquesterā studio, vestra Tornacensis Ecclesiæ vsibus impendere, etiā presens extirpādo, vbi vbi cecidissent pessima ista errorū semina. At obstitere hætenus, nescio quæ. Ne tamē omnino non præstē vel abstri verbi sunt per Diocesium vestrā Tornacensem. In quo inuenient demōstrata ex verbo Dei, nō solum rudimēta fidei, sed & cōtrouersias difficiliores penē vniuersas: quantū satis est populari institutioni. Quem si de manu nostra susceperis, ea qua soles esse erga nos humanitate, dabimus per gratiam Dei & vltate tū quinto nonas, Octobres, 1555.

Act. 10. super duodecim illos quos Paulus baptizavit Ephesi. Act. 19. Post hæc dico, cœpit necessarium esse credere expressè in Deum patrem, & in Spiritum sanctum sicut in Iesum Christum redemptorem, vt cognoscat omnis fidelis, esse Deum patrem, à quo omnia facta & creata sunt, vt habetur Gene. 1. & 2. Esse quoque Deum filium, atque hunc incarnatum, per quem omnia collapsa instaurantur, vt habes ad Ephes. 1. & per totâ deinde scripturam. Esse denique & Deum Spiritum sanctum, in quo omnia viuificantur, sanctificantur, atque aguntur, vnum quodque in sum debitum finem, vt habes varijs in locis. Quorum hoc tempore reuelatæ gratiæ vix potest esse ignorantia, nisi crassa & supina. Quia omnis benedictio, omnis consecratio, omnis Sacramentorum ministratio fit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, tanquã tres illi operatione indiuisa sint causa omnis salutis, præcipiente Christo, Matth. vltimo: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Apostoli igitur intelligentes per Spiritum sanctum quo plenerant, quædam esse cognitu necessaria de Deo patre, quædam de Deo Filio Christo Iesu, quædam de Spiritu sancto, coneeperunt, & in paruum velut compendium contraxerunt quosdam articulos fidei Christianæ, Vnum de Deo patre, videlicet: Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cæli & terræ. Sex insuper de Deo filio Christo Domino, videlicet: Et in Iesum Christum filium eius vnigenitum, Qui conceptus est de Spiritu sancto, Natus ex Maria virgine, Passus sub Pontio Pilato, Crucifixus, mortuus, & sepultus, Descendit ad inferna, Tertia die resurrexit à mortuis, Ascendit in cælos, Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Quinque denique de Spiritu sancto viuificatore omnium, scilicet: Credo in Spiritum sanctum, Sanctam Ecclesiam, Catholicam, Sanctorum communionem, Remissionem peccatorum, Carnis resurrectionem, Et vitam æternam. Amen. D. Quid si quispiam hos duodecim articulos fidei ignorauerit, vt ignorant multi, nunquid saluus esse poterit? M. Quosdam excusat insuperabilis stupiditas nature, alios autem parentum pastorûque negligentia, in catechizandis illis quos aut generant, aut regenerant Christo. Quales à salute excludere non possumus, quamdiu tacitè inhærent fidei maiorum & matris Ecclesiæ. Quia sic dispositi credunt omnia credenda, si non explicitè, saltem implicitè, sicuti eruditè tradit Magister sentent. distinct.

Articuli fidei Christianæ.

Simplices Christiani possunt saluari in fide Ecclesiæ, siue maiorum.

25. tertij libri. Credunt enim quæ ignorant, habentes fidem velatam in mysterio, qua firmiter inhærent doctrinæ matris Ecclesiæ, etiam si necdum intelligant articulatum quid doceat. Qualis fides tam est certa, tamque aliena ab erroribus, quam explicita fides maiorum, eodè Ecclesia columna sit, & firmamentum veritatis, teste Apost. Vnde in libro Iob dicitur. Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta illas. Vbi simplices & minores intelliguntur per asinas pascentes iuxta boues, hoc est, iuxta pastores & maiores in agro Dominico, quia humilitate inhærendo maioribus, in mysterio credunt, quod illi pro capacitate istorum velut in mysterio docent, tradentes eis lac, id est, rudimenta quædam fidei, non autem solidam escam, id est, doctrinam perfectionem. Eadem itaque fides est maiorum & minorum, tam nunc in Ecclesia, quam olim tempore legis, aut etiam ante legem, sed explicata in maioribus quam in minoribus. Nec tamen ob hoc simpliciter maior dici debet illa quam ista. Quoniam vt illa quam ista, ita & ista maior potest esse quam illa. Fides enim dicitur magna, vel cognitione, articulo- rumque quantitate, vel constantia & deuotione. Priori ratione plerunque maior est fides maiorum, vt fides scribarum designantium ex scripturis locum natiuitatis Christi, quam Magorum. Maior item fides Apostolorum, quam latronis à dextris Christi crucifixi. Posteriori verò modo, maior erat fides Magorum deuotissime properantium ad adorandum Christum longissima via, quam Iudæorum nolentium ire ne ad vicinum quidè locum vt viderent eum. Maior item erat fides latronis dextri quam omnium Apostolorum pro eo tempore. Eadem denique est fides nostra, cum fide illorum, qui Euangelium præcesserunt. D. Illi credebant Christum venturum, Nos verò credimus eum venisse: ergo alia fide credebant illi, alia nos. M. In eundem Deum, eundemque mediatorem in quem credebant illi, credimus & nos, & ex eodem principio, nempe ex verbo Dei reuelante, & propter eundem finem, salutem videlicet animarum & corporum. Eadem ergo est fides illorum atque nostra, licet alio modo crediderint illi, velut à longè aspicientes, per umbras & figuras venientem, alio modo nos, intelligentes articulatum mysteria redemptionis iam exhibitæ. Sicuti eadem est visio, specie inquam, qua duo vident eundem hominem, alter eminus velut à longè, & per nebulam, alter cominus: at iste propius intueudo plura & articulatiùs cognoscit de homine viso, quam ille à longè prospiciendo. Iudæi autem

1. Tim. 3. Iob. 17.

Eadem est fides simplicium & maiorum.

Eadem est fides Christianorum & filiorum Israël.

Fides Iudæorum nunc viuētium, est perfidia & blasphemia hæreticis.

autem & Hæretici qui nunc credunt Christum venturum, longè alia fide credunt quam nos. Quia non solum aliter credunt atque nos, sed & aliud. Siquidem alium quarunt Saluatorem, quem falsò ac mendaciter expectant, tã contra scripturas veteris testamenti, promittentes redemptionem, qualis est in Christo Iesu exhibitæ, quam contra scripturam noui testamenti, quæ asserit non esse aliud nomen sub celo, in quo oporteat nos saluos fieri. Ideoque illorum fides, non est fides, sed merus error, meraque perfidia & hæresis, prorsus blasphemia in Deum, & Christum Dominum nostrum.

De quatuor Symbolis fidei nostræ, scilicet Apostolorum, Athanasij, Nicæni Concilij, & Constantinopolitanum, & vnde ortum habeant. C A P. II.

M.

Ribus profectò aut quatuor Symbolis dignoscimus, quid pro tempore nouæ legis credere conueniat. Primum vocatur Symbolum Apostolorum: secundum appellatur Symbolum Nicænum: tertium Symbolum Constantinopolitanum: quartum Symbolum Athanasij. Primum ab initio adeoque ab ipsis Apostolorum temporibus fuit in Ecclesia. Alia verò multo tempore post edita sunt occasione hæreticorum. De quibus hoc loco, potissimum autem de Symbolo Apostolico diligenter differendum videtur, eodè quod seculuri simus ordinem articulo- rum huius Symboli, in demonstrandis ijs que spectant ad fidem Catholicam credere oportet. Principiò itaque dic mihi: quid significet vox Symbolum, & cur breuis comprehensio articulo- rum fidei, Symbolum vocetur? D. Symbolum Græca vox est, quæ vno modo Latine interpretatur signum siue indicium. Translatum sanè à militibus, qui Symbolis, hoc est, certis indicijs, vel aphonis, vel vocalibus se mutuo cognoscunt, exploratores quoque deprehendunt, ne qua doli surreptio fiat, vt si fortè occurrat quis de quo dubitatur, Symbolo prodat si sit hostis aut socius. M. Quam rationem secuti duces fidei nostræ Apostoli, mox ab initio nascentis Ecclesiæ, tradiderunt credentibus Symbolum quoddam, quo velut certo indicio deprehendi possent, qui ex circumeuntibus Iudæis, simulabant se esse Apostolos Christi, & lucri alicuius, aut ventris gratia ad prædicandum proficiscerantur, sicut Paulus dicit, & refertur in Act. Apostol. nominantes quidem Christum, sed non integris traditio-

Quatuor Symbola fidei habemus.

Symboli vocis Græcæ interpretatio.

num lineis nuntiantes. Idcirco istud indicium posuerunt, per quod agnosceretur quis Christum verè secundum Apostolicas regulas prædicaret, quis item rectæ doctrinæ fidem esset assecutus, quis non. Quo faciliùs posset in praxim deduci illud Ioannis Apostoli: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite eum recipere in domum, nec aue illi dixeritis. Nec istud velut noui iudicari debet. Nam olim & Pythagoras tradiderat suis discipulis, Symbola quædam mysterio- rum secretioris doctrinæ, quibus sententiæ morales, & salutaria documenta continebantur.

Alia significatio Symboli.

D. Alio modo Symbolum vocatur collatio, hoc est, quod plures in vnum conferunt, à Græco verbo συμβάλλω, id est, confero, vt in Andria Terentiana: Quid Pamphilus? Quid? cenauit, Symbolum dedit. M. Etiam ista significatio optime quadrat in summulam fidei nostræ. Id enim fecerunt Apostoli prius quam digiderentur ab inuicem, conferendo in vnum: quod quisque sensit populo Christiano credendum esse. Non quod singuli singulos articulos fidei contulerunt. Licet sic D. August. sermone 115. de tempore sentire videatur: si tamen sermo ille D. Aug. sit, sed quod tã diu contulerunt quisque suam sententiam, donec vnanimi consensu effecta esset breuis & facile perceptibilis summula articulo- rum fidei. Doctrina ergo quæ pueris Christianis ediscenda proponitur, & incipit hoc pacto: Credo in Deum patrem: rectè dicitur Symbolum & quidem Apostolorum, quia ab ipsis Apostolis vnanimiter compositum est, singulis conferentibus suam sententiam. Insuper quia ab ipsis Apostolis Ecclesijs traditum est, velut certum indicium veræ doctrinæ Apostolicæ. Fidei autem Symbolum dicitur: quod summam fidei credendorum contineat, mira quadam breuitate firmul & maiestate idoneam, tam ad institutionem simplicium, quam ad discretionem salforum fratrum. D. An omnino sit indubitatum ipsos Apostolos collegisse, & composuisse hanc summulam credendorum, quam Symbolum appellamus? M. Certissimum habet, Symbolum hoc sua antiquitate esse mirum in modum venerabile, esse præterea inuictæ auctoritatis, quia totius Ecclesiæ vsu & consensu est receptum & probatum, vt ex Concilijs vniuersalibus infra allegandis constare potest. Esse denique non solum Apostolico spiritu dignum, sed etiã ab ipsis Apostolis traditum. Quod exinde dictis sancto- rum Patrum comprobabo, quibus non adhibere fidem, aut stolidi est ingenij, aut temerarij. Caietan. vir doctissimus nostræ æta-

Credo in Deum, quare vocetur Symbolum.

Cur Symboli fidei appellentur.

Probatum Symboli fidei esse traditum & compositum ab Apostolis. Caietan.

M.

Nunc autem prosequamur articulos fidei, hoc est, ea quæ fide Christiana credenda sunt, secundum ordinem traditionis Apostolicæ. Et primò quidem ostendemus ex verbo Dei, quæ sint credenda de Deo patre. Secundò, quæ sint credenda de Deo filio pro nobis incarnato & passo. Tertio, quæ sint credenda de Spiritu sancto, & operatione eius quam operatur in Ecclesia Catholica. D. An igitur credenda distinguantur secundum numerum personarum in diuinis? M. Omnino, adeò, ut Apostolica diligentia vnum articulum Patri, sex Filio, quinque aptauerit Spiritui sancto. Quæ autem à populo Christiano velut symboli rectè fidei retineri debent, de Deo patre, in hunc vnum articulum contraxerunt: Credo in Deum patrem omnipotentem factorem cæli & terræ. Cuius profectò articuli tot sunt sacramenta, quot voces. Ceterum nos demonstrationes nostras expandemus, non sanè pro maiestate & amplitudine rei, sed quantum satis erit institutioni populari, illam vbique velut scopum præ oculis habentes. Nam ad illam ritè perficiendam suotempore, hoc nostro labore te præparare intendimus. Principiò itaq; verbum, Credo, quid propriè significat? D. Dicitis vel factis fidem habere. Nimum Quirites, inquit Cicero, creditis vniciquæ. Et Virgilius: Nimum ne crede colori. Aliquando verò significat, fidei committere, siue seruandum tradere. Plautus. Vbi is obijt mortem, mihi id aurum credidit. M. Vtramque hanc significationem est inuenire in scriptura sacra, Ioan. 2. cap. Multi crediderunt in nomine eius, videntes signa eius quæ faciebat, hoc est, dictis & factis eius fidem adhibuerunt. Ipse autem Iesus non credebatur se fidei eorum. Ipse enim sciebat quid esset in homine. Prior autem significatio, vt in historijs, in negotijs, in iustitiæ & amicitie legibus, ita & in religionis materia locū habet, quoties assensum præbimus: nò quod nobis res perspecta sit, sed quia referentis veracitatem cōfidimus minimè fallacè. Verum sicuti alia est maiestas diuinorū, alia rerum humanarū, alia auctoritas Dei reuelantis mysteria, alia hominis humana referentis negotia. Ita alius est modus credendi Deo diuinisq; mysterijs, alius credendi homini, & humanis negotijs. Illic firmum, certum, indubitatum assensum adhibere oportet: hic verò non nisi qualem res narrata, narrantisque veracitas exposulat. Vnde Theologis in materia religionis, verbū, Credo, idem valet, quod teneo & iudico in

corde meo verum esse, idque firmiter & absque vlla formidine de opposito: non sanè aliā ob causam, quā quia sic reuelauit Deus, apud quem nulla est fallendi potestas. Sic docuerunt Christus & Apostoli eius, sic habent scripturæ sacræ, & Traditio sancta, sicuti nobis cōstat legitimo testimonio matris Ecclesiæ. Quæ certè vna est & integra ratio rectè credendi ea quæ religionis nostræ sunt, extra quam, si quis aliam quærat, errat. Nemo enim credit quod fidei est, quia sic suggerit iudicium proprii sensus, vel quia sic demonstrat ratio à rebus sumpta, aut ita suadet coloratis neruosisq; orationibus, aut denique, quia eo modo tradunt vel Sectariorū vel Catholicorum Doctores, siue quæ ita inuenitur in hoc vel in illo cuiuspiam Scriptoris libro: sed tantummodo credit, quicumq; rectè credit, propter causam iam dictam, vt latius ex supradictis meminisse debes. In primis itaque qualis sit sermo in capite Symboli, diligenter aduerte, & quali principio inchoentur solictus pertracta. Primo siquidem loco collocat Apostoli verbū, Credo, quasi diceret: Non iubemus vos discutere diuina mysteria, sed credere, neq; rationē perquirere, sed fidē simpliciter ac immobiliter adhibere. Quia non nisi credēdo habemus accessum ad Deū, & in gratiā istā, quæ est per Christū. Insuper sacræ scripturæ nō nisi per fidē nos instituūt ad salutē. Deniq; quidquid est religionis Christianæ, nō nisi credēdo intelligitur, dicere Esaiā: Nisi credideritis non intelligetis. Hinc Saluator, hinc & Apostoli omnibus modis, & præ omnibus fidē inculcant atq; credere, quod ab illis pēdeat vniuersa institutio Euangelica. D. Ceterum indignum ne apparet salutem totius generis humani alligatam esse fidei siue credentis, & non potius certæ scientiæ vel euidenti alicui notitiæ? Istud sanè sophis illis antiquis quasi risum moueret. M. Respondet eleganter ad hanc quæstionem Magnus ille Basiliius in suis cōmentarijs super Psal. 115. dicēs. Neq; sermonē nostrū aliquis irrideat, quasi citra probationē auditores ad ea credēda quæ dicimus, facillè inducamus. Necesse nāque est cuiilibet disciplinæ indemonstrata esse discētibus principia. Quoniam circa principia pugnantes ac contendentes, rectè ac ordine posse ad finem procedere, impossibile est. Hoc enim manifestè ex ijs quæ sunt externa apparet. Nam si Geometriæ prima principia non concedas, impossibile fuerit inde quidquam concludere. Item in Arithmetica, qui primis repugnat elementis, reliqua quæ ex his sequuntur impediūt. Sic à medicis, medicinę principia animè demonstrantur. Deniq; in

Cur primū verbū Symboli sit Credo.

Esai. 7.

Num indignū sit salutē esse alligatā fidei siue credentiæ?

Nullā esse disciplinā cuius principia non præsupponantur credenda.

Articuli distinguuntur secundum distinctionem personarum in diuinis.

Quid significet verbum Credo.

Theologis quid valeat verbum Credo.

quolibet studio quod ordine in finem procedit, impossibile est primorum subiectorum demonstrationes inquirere. Sed necesse est omnium artium quæ probatione nituntur, principia sine inuestigatione, aut ratione admittentem, ad reliqua quæ deinceps sunt respicere. Sic & Theologiæ mysterium, ex fide minimè rationibus probata, ædificium quærit. Hæc ille. D. Vt quid ergo Dominus meus promisit demonstrationes se facturum articulo fidei, qui demonstrari nequeunt? M. Principia doctrinæ Christianæ primo prima, sunt, Deus verbo suo reuelans, Scriptura sacra, Traditio Apostolica, & Catholica Ecclesiæ auctoritas. Quæ ne utiquam demonstrari possunt, interim certa haberi debent, licet indemonstrata permaneant. Neque idoneus est ad vllam partem institutionis Christianæ, qui vel repugnat istis, vel circa hæc ingenio contendit. Principijs autem præsuppositis, vt præsupponi debent, faciemus demonstrationes, quales in vnaquaq; disciplina expectare cōuenit, hoc est, ex primis præcipuis certissimisque eius disciplinæ principijs, claras syllogismo perfecto illationes. Quales in re Theologica & circa articulos fidei, inducunt indubitatam certitudinem eius, quod concluditur. Et licet non faciant conclusionem euidentem, quod fides sit rerum non apparentium, tamē excludunt omnem prorsus de opposito formidinem, vt certius, vt securius, vt infallibilius intelligat, quicumque ex principijs religionis nostræ fide cognoscit, Deum vnum esse & trinum, Christum redemptorem mundi esse, aut carnis resurrectionē futuram, quàm qui se ita illatione ex phisicis principijs hominem susceptiui esse disciplinæ. Rectè igitur promissimus nos facturos demonstrationes, quia ostendemus credenda & agenda Christianæ, ex primis nostræ disciplinæ principijs (quæ plus habent certitudinis, quàm omnia aliarum disciplinarum principia) idque syllogismo perfecto & euidenti, haud secus, atque fit in alijs disciplinis. Quod autem non sit absurdum, passim & in primis requiri ab alumnis religionis nostræ, vt credant: pulcerrimè ostendit D. Cyprianus dicens. Nec nauem quis ingreditur, vt liquido ac profundo vitam committat elemento, nisi se prius credat posse saluari. Nec agricola semina sileis obruit, & pro frugibus spargit in terram, nisi crediderit venturos himbres, affuturum quoque solis teporem, quibus terra confortata, segete multiplicata frugē producat, ac ventis spirantibus nutriat. Nihil denique est, quod in vita geri possit, si non credulitas ante præcesserit. Quid ergo mirū,

Nō debet iudicari alienum, quod scriptura passim requirit. vt credamus.

si accedentes ad Deum credere nos primò omnium confitemur, cum sine hoc nec ipsa exigi possit vita communis? Hæc autem incirco in principio præmissimus, quia pagani nobis obijcere solent: quod religio nostra, quæ quasi rationibus deficit, in sola credendi persuasionem consistat. Et ideo ostendimus nec agi, nec stare aliquid posse, nisi præcesserit vis credendi. Denique ideo & matrimonia contrahuntur, quia creditur successura posteritas, & pueri discēdis artibus traduntur, quia magistrorum in discipulos trāsfundenda creditur disciplina. Imperij quoq; vnus insignia suscipit, dum credit sibi vrbes, & populos, armatum quoque exercitum parituros. Quod si hæc singula, nisi prius crediderit futura, nullus aggreditur: quomodo non multò magis ad agnitionem Dei credendo veniatur? Hæc Cyprianus. Cum itaque dicitur Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ, id est ac si diceretur: firmissimè teneo, & persuasum habeo ex reuelationibus diuinis, quod sit Deus aliquis, non autem Dij plures, in quem fiducialiter tota animi affectione tendo: Item eredo, quod is sit pater Domini nostri Iesu Christi, affectuque paterno omnibus nobis præsideat: Et quod sit omnipotēs, vt nihil possit ei resistere: Et creator omnium, quæ cæli & terræ nominibus comprehenduntur, vt nihil sit extra ipsum. At nūc paulò exactius discutiamus singula.

Breuis explicatio primi articuli.

Quid significetur nomine Deus. CAP. IIII.

Ic in primis inquirendum venit, quid, & cuius naturæ sit Deus. Deinde cur dicat Symbolum, Credo in Deum, singulatim, & non sic, Credo in Deos, numero plurali. D. Scio quod vox deus Græcis deducatur, & hoc est, a currendo: quod vbique dum opus est accurrat, ad sit, opemque ferat. M. Secundum alios verò, & hoc est, a speculando, quod spectet omnia. Iuxta illud Apostoli: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius. D. Ceterum quæ est huius vocis Deus, etymologia? M. Incertum id est: Nisi quod quidam putant, Deum à Græca voce τὸ θεῖον dictum, quod timorem significat. Ideoque sic dictū, quod præ omnibus illi timor debeat. Iuxta illud Statij: Primus in orbe Deus timor fecit. D. Dimissa autē etymologia vocis, hoc præcor, vt definias mihi, quid propriè sit Deus, & cuius naturæ. M. Fili, ego ne tibi definiā naturā eius, quid lucē habitat

Quid significet vox Deus. Heb. 4.

Nemopote est cōprehendere naturam Dei. ad Ti. 6.

Esa. 45. habitat inaccessibilem? De quo Esaias, Verè tu Deus obsconditus es, de quo Sophar Naamathites Iob 2. Excelsior, inquit, cælo est Deus, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognoscet? longior terra mensura eius, & latior mari. Deum nemo vidit vnquam, sed nec videri potest, secundum Apostolum. Vnde sicut omni mente maior est, nulloque intellectu valet propriè cogitari, ita nulla potest diffinitione definiri. D. Nihilominus legi Ioannem Baptistam dixisse: Vnigenitus Dei filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrabit. Ergo quantum constare poterit ex illius enarratione, alijsque scripturis sacris, vel tantum quæso edisserere nobis diuinæ nature qualitatem? M. Libenter. Principiò itaq; sic habet scriptura. Ego sum alpha & ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens. Igitur Deus est principium & finis, non huius rei, vel illius, sed totius ordinis rerum, & omnium quæ mundi ambitu, vel vniuersi nomine cõplectuntur. Hinc esse, hinc bene esse, hinc rerum substantiæ, rerumque accidentiæ, & omnes denique omnium naturarum essentiæ, vires, ac proprietates. In hunc quoque velut vnicum finem, cursu reciproco remeant vniuersa. Ne quis verò opinetur omnia quidem procedere à Deo, omniaque in Deum recurrere, nõ tamè in Deo, sed in proprijs subsistere viribus: ideo superaddit scriptura paulò expressius, dicens.

Rom. 11. Quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso, sunt omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum. Qui dicit omnia, prorsus nihil excludit. Deus igitur est, ex quo, per quem, & in quo sunt omnia, non solum ex quo, & per quem sunt omnia, sed etiam in quo sunt omnia, aded vt nihil eorum quæ sunt, vel momentum subsistere possit in seipso. Item Deus appellatur nomen quod est super omnes, per omnia, & in omnibus nobis, quod & operatur omnia in omnibus. Etiam Deus est qui efficit nos in hoc ipsum, vt scilicet absorbeat quod mortale est à vita. Ad hæc, Deus lux est, & pater luminis, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, dans solem, vt inquit Hieremias, in lumine diei, & ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis. Ne autem existimet quisquam, Deum esse substantiam solis, aut astrorum, more gentium, addit Propheta, Hęc enim & omnia fecerunt manus eius, Præterea, Deus est spiritus, inquit Saluator, ne scilicet corporeum quid imaginis, cum de Deo sermo est, sicut fecerunt olim Anthropomorphy: Item Deus caritas est, ne rigidum quid suspiceris dum castigat electos, aut perdit sceleratos. Dat in super sui noticiam De-

Explicatur natura diuina quatenus est in scripturis reuelata. Apoc. 1.

Ad Eph. 4. 2. ad Cor. 12.

1. Ioannis & Iaco. 1.

Ioan. 4.

Ioan. 4.

us dicens: Ego sum qui sum: Et dices, inquit ad Moysen, qui est, misit me. Ratio autem cur sic appellari voluerit, est, quoniam ipse est suum esse & essentia, vt inquit D. Thomas, incommutabiliter semper existens, cui nihil accedit, nihil potest decedere. Quare nec præteritum agnoscit, neque futurum. Hinc Christus secundum quod Deus, Antequam Abraham, dicit, fieret, ego sum. Esse enim sine præterito & futuro conuenit mihi, secundum eam naturam, quam habeo Deo patri consubstantiali, non autem secundum eam, quam in tempore mortalem ex mortali matre assumpsi. Vt autem philosophicè dicam, Ens entium Deus: Primus mouens immobile, mouens tamen vniuersa Deus: Actus purus, simplicissimaque natura Deus, Immo omnium naturarum, vt ita dicam, natura Deus: Omnium viuentium vita Deus: Omnium perfectionum plenitudo Deus: Omnis denique decoris, maiestatis, ac pulchritudinis forma, & exemplar Deus: Et quidquid in omnibus rebus, tam corporalibus, quàm incorporalibus videri potest aut intelligi: hoc supra omnes modos & fines, infinitis gradibus in Deo eminentius est.

De unitate Dei, quomodo ex scripturis ratione demonstratur. CAP. V.

Nunc autem & hoc discutendum est, cur dicatur, Credo in Deum, singulariter. D. Quia nimirum Deus noster Deus vnus est, & non sunt Dij multi. M. Ita sanè credendum est indubitata fide, & propterea Symbolum Constantinopolitanum addidit particulam exclusiuam pluralitatis, dicens, Credimus in vnum Deum, conformiter scripturæ, quæ ait: Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Et alibi: Ego Dominus Deus tuus, & non est alius Deus præter me, Et per Esaiam prophetam: Ego inquit primus, & ego nouissimus, & absque me non est Deus. Ante me quoque non est factus alius Deus, & post me non erit, & præter me nullus est, Esa. 43. & 44. Et Saluator in Euangelio sic ait ad Patrem: Hęc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, Ioannis 17. Ecce quam pulchrè declarat scriptura vnum esse Deum, & sic vnum: vt neque ante illum fuerit alius, neque post illum futurus sit alius, neque aliquis alius Deus simul eum illo. Nam qui Dij nominantur inter Gentes, non sunt Dij, sed ficta falsorum deorum simulacra, prout Apostolus Christi dicit. Scimus quia nihil est idolum in mundo, & quia nullus est deus nisi vnus. Nam si sunt qui dicuntur dij, siue in cælo, siue in terra, (siquid sunt dij multi, & domini multi) nobis tamen non est nisi vnus deus pater, ex quo omnia, &

Exod. 3.

Ioan. 8.

M.

Probatua scripturis non esse nisi vnum Deum. Exod. 20. Deut. 6.

Nihil est idolum in hoc mundo. 1. Cor. 8.

nos in illo, & vnus Dominus Iesus Christus per quem omnia, & nos per illum. Sed non in omnibus est scientia, id est, clara & certa notitia huius rei. Videlicet Apostolum hic asserentem idolum prorsus nihil esse? D. Quomodo nihil, cum certum sit idolum esse figuram ligneam, auream, aut lapideam? M. Nosti quid vox idolum significet? D. Idolum & simulacrum, vnum & idem significant, licet in diuerso idiomate. Simulacrum vox Latina est, à similitudo dicta. Idolum verò Græca vox ab *idolos*, species, quod speciem & imaginem inanè præ se ferat, cum absit veritas. M. Hinc, quæ nos spectra vocamus: illa Græci vocant idola. Hęc est vera & Germana significatio vocabulorum. Verum in scripturis sanctis, sunt hæc vocabula appropriata ad statuas & imagines eius, quod falso numen creditur, sicut baptismus significans ex se omnem abluitionem, appropriatum est, vt nobis significet abluitionem Sacramentalem. Idolum igitur hic, atque in alijs locis scripturæ accipitur pro statu, atque simulacris, & imaginibus erectis ad representandum id, quod falso creditur Deus, representans quidem Deum, sed mendaciter, quia omnino non est Deus, quod pro Deo representatur. Ideoque Apostolus verissimè dixit. Idolum nihil esse, hoc est, nihil habere in se, eius, quod creditur, numinis aut veritatis. Siquidem ficta falsaque est effigies eius, quod non subest. Quam ob causam, statuas & imagines Sanctorum inter Christianos, nequaquam dici possunt simulacra, aut idola, quia nihil tanquam Deum nihil item mendaciter representant, sed vera est earum representatio, eius scilicet quod representat, vt statua Diuæ Virginis representat nobis virginem Mariam, tanquam matrem Domini, & speculum virtutis, quod reuera ita est: non autem representat eam tanquam Deam, quomodo idolum Dianæ representabat Dianam tanquam Deam, idque mendacissimè. Si certè fieret apud nos ita tua alicuius Sancti, ad representandum sanctum illum tanquam Deum Christianorum, iam verum esset idolum, sicut idolum Iouis, aut Solis. Itaque idolum vel simulacrum, prout Ioannes loquitur, est quidquid colitur tanquam Deus, eum reuera non sit Deus, nihil habens numinis, aut omnipotentia, neque in se, neque in eo cuius figuram gerit. Nihil in se, quia in idolo ligneo, aut aureo nihil est præter naturam ligni aut auri, quod facile probat ignis, dum admouetur, eobutrens lignum, & liquefaciens aurum: quamuis nihilominus plurimæ gentes crederent eum modum

Idolum & simulacrum idè significat.

Appropriatio vocabulorum.

Descriptio Christiana idoli.

Statuas & imagines sanctorum, non possunt dici idola.

1. Ioan. vi.

rebus veraciter inesse numen, adorantes lignum vel lapidem, facta in imaginem tanquam verum suum Deum. D. Est possibile, vt homo crederet, figuræ saxeæ, ligneæ, vel aureæ inesse diuinitatem, quibus nec humana quidem inerat intelligentia? M. Tanta erat caligo erroris in hominibus illis, vt crederent lapideas statuas, virtute numinis in ijs existentis, audire preces, responsa dare, & oracula bona prospicere cultoribus suis. Atque hanc sanè ob causam improperat eis Psalmista dicens: Simulacra Gentium argentum & aurum: opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt, manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Et Iudicum 6. Cumque dixissent viri ciuitatis ad Ios, Produce filium tuum huc, vt moriatur, quia destruxit aram Baal, & succidit nemus: respondit ille, Nunquid vltiores estis Baal, vt pugnetis pro eo? qui aduersarius est eius, moriatur antequam lux crastina veniat. Si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram eius. Ex illo die vocatus est Gedeon Hierobaal, eod quod dixisset Ios, vltior est de eo Baal, qui suffodit aram eius. Et Esaiæ 44. Succidit cedros, tulit illicem, & quereum, quæ steterat inter ligna saltus. Plantauit pinum quam pluuiæ nutriuit, & facta est hominibus in focum: sumpit ex eis, & calefactus est, & succendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus est Deum, & adorauit, fecit sculptile, & curuatus est ante illud: Medium eius eobussit igni, & de medio eius carnes coxit, & comedit, coxit pulmentum, & saturatus est, & calefactus est, & dixit. Vah calefactus sum, vidi focum: Reliquum autem eius, Deum fecit, & sculptile sibi, curuabitur ante illud, & adorabit illud, & obsecrabit dicens, Libera me: quia Deus meus es tu. Insuper Exodi 23. locutus est Dominus ad Moysen dicens, Vade, descende, peccauit populus tuus quem eduxisti de terra Aegypti: recesserunt cito de via, quam ostendisti eis: fecerunt que sibi vitulum conflatilem, & adorauerunt, atque imolantes ei hostias, dixerunt. Isti sunt Dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Ex his fili, luce clarius constat, eam olim fuisse cæcitatem in hominibus, vt crederent fabricata & erecta in imagines, aut lignum, aut lapidem, veraciter esse Deum. Quam illorum cæcitatem magis demontabat illusio demonum, nonnunquam dantiu responsa per os idoli, nonnunquam mentientiu

Quomodo Gentes credebant ligno inesse numen.

curaciones morborum, cum non essent curaciones, sed cessationes potius à maleficijs, quibus affligebant miseros donec implorarent numen idoli. Interim tamen quidam perspicacioris ingenij satis intelligebant simulachrum siue idolum esse opus hominis, ex ligno vel auro absque sensu & numine: veruntamen Iouem, aut Ianum, aut Venerem, aut Solem, aut lunam, vitulum, bouem, aut serpētem, aliamue feram, cuius imaginem habebat idolum, veraciter Deum esse credebant, suoque numine & omnipotentia posse iuuare cultores suos: paulò quidem callidius, quam alij, sed non minùs insipienter: sicut enim lignum, & lapis, ita Iupiter, Ianus, Venus, Sol, luna, ignis, bos, vitulus, serpens, creaturæ Dei sunt. Immo stultius credebant isti, quoniam Iupiter, Venus, Saturnus, cum viuerent, homines erant impuri, & vehementer scelerati, nunc quoque condemnati manent perpetuò in tormentis inferni, tantùm abest, vt vel numen habeant, vel possint ipsi alios iuuare. In hoc profectò errore fuerunt ante prædicationem Euangelij, non solum plebei, sed & sapientes mundi huius, vt patet ex epist. Pauli ad Rom. cap. i. D. Et quid obsecro potuit eò cæcitate adigere hominem, vt crederet manu factis statuis, aut brutis animantibus, aut mundi elementis inesse diuinitatem, saluamque posceret à lapide vel ligno, in quibus nec vita inerat, nec forma, nisi quam finxerat artifex manus hominis? M. Quid eò adegerit, pulcherrime explicat Apostolus ad Rom. i. dicens, Quia cum cognouissent Deum, nõ sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, & voluerum, & quadrupedum, & serpentium. Causa igitur, propter quam gentium nationes factæ sunt tã obsecati idololatræ, est, quia non glorificauerunt Deum secundum mensuram notitiæ, quam de eo acceperant, neque gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, excæcantes eos malitia eorum. Et quicumque (etiam si Christiani hominis nomen gerat & professionem) non glorificauerit Dominum Deum suum cū gratiarum actione, iuxta mensuram notitiæ, quam de illo accepit, euanesco ille in cogitationibus suis, & sic obscurabitur insipiens cor eius, vt tandem non habeat alium sibi Deum quam ventrem proprium, aut æs in arca, aut mundipompam, aut quid aliud multò fortassis absurdius. D. Inter Christianos homines

ne vnum quidem talem adhuc cognoui. M. Et talibus hominibus plenus est orbis Christianus. An vsquam desint, qui omnia ventris causa faciunt? aut avari? aut superbi? D. Deessent? Deus bone, quam copiosa horum vbique est copia. M. De primis pronuntiat scriptura, quòd illorum Deus ventris sit: Insuper auaritiã definit esse idolorum seruitutem: Denique superbos appellat mundi cultores & amatores: nempe qui omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus. Mat. thæi 23. & qui ambulant secundum sæculum mundi huius ad Ephese. 2. de quibus etiam habetur primæ Ioannis 2. ac 4. alijsque multis in locis. D. Attamen isti omnes colunt nobiscum vnum Deum, & Christum Salvatorem filium eius. M. Audi precor Apostolum: Confitentur, inquit, se nosse Deum, factis autem negant. Et Propheta, Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Insuper constanter pronuntiat Ioannes Euangelista, inquiens, Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Quam sanè ob causam rectè velut à Domino iudicabuntur in iudicio veritatis, quicumque eiusmodi sunt. Nam vbi transferit mundus & omnis gloria eius, prout transibit, si verum dicat Christus & Apostolus eius Ioannes, nõne tum erunt mundani, hoc est illi, qui in mundo & honoribus eius finem suum constituerint? Postquàm destruxerit Deus & eam & ventrem, prout destruet secundum Apostolum, vbi tunc manebit ventri ditorum Deus? Et viri diuitiarum, postquàm dormierint somnum suum, nihilque inuenerint ultra in manibus suis, vbi precor tunc erit fuluum illud suum congestæ pecuniæ idolum? An tunc temporis minus erunt, quam idololatræ gentes, postquàm igne perierit quidquid finxerit manus hominis? Tunc dicet ipsis Dominus, vbi sunt Dij eorum, in quibus habebant fiduciam? De quorum vitis, & in necessitate vos protegant. Videte quòd ego sim solus, & nõ sit alius Deus præter me. Illi igitur qui Deum cæli pro Deo suo nõ colunt ex animo, reuera non habent Deum, licet ita appareat, & aliqualem fidei confessionem habere videantur: Non quòd Christiani non sint, sed quòd veraciter non colunt quòd secundum fidem confitentur. Ceterum de hoc alibi fufius dicendi erit locus: hoc loco sufficiat. Primò, quòd in fide oporteat cognoscere esse aliquem verum Deum, idque voce & opere, mente & affectu,

Multi Christianorum sunt idololatræ.

Ad Phi. 3. Ad Eph. 5.

Ad Tit. 1. Esai. 29. Math. 15. 2. Ioan. 2.

1. Ioan. 2.

1. Cori. 6.

Exprobratio Domini ad idololatras. Deute. 32.

Duo hoc loco commendanda memorie.

non

Psalm. 23.

non tam in speciem, quam secundum veritatem: ne in te cadat illud Psalmistæ, dixit insipiens in corde suo, non est deus: Sed audi quid addat, Corrupti sunt, inquit, & abominabiles facti in studijs suis. Secundò quòd necessarium sit credere & confiteri, Deum esse vnum, & nullo modo plures.

Quibus rationibus demonstretur vnitatis Dei, aduersus eos qui non recipiunt scripturas. CAP. VI.

D. Quaratio ne persuadendum vnum tantum esse Deum ijs, qui scripturas non recipiunt. Ioannes Damasc. Orthodo xæ fidei, li bro 1. ca. 5.

BX Scripturis iam satis superque probatum est, vnum esse Deum, non plures. Verum, quid dicemus ijs, qui scripturas non recipiunt. M. Aduersus eos, inquit Ioannes Damascenus, qui diuinæ scripturæ non credunt, sic differimus: Deus perfectus est, & indeficiens secundum bonitatem, sapientiam, & virtutem, sine principio, sine fine, sempiternus, incircumscriptus, & vt simpliciter dicam, secundum omnia perfectus. Si igitur multos asserimus Deos, etiam in multis differentiam contemplari oportet. Nam si nulla in ipsis differentia, vnus potius erit, & non multi. Si autem differentia est in ipsis, vbi perfectio? Nam siue secundum bonitatem, siue secundum virtutem, siue sapientiam, siue tempus, siue locum, vnus subeat discrimen à perfectò decedit. Non itaque fuerit Deus. Sin autem fuerit per omnia identitas: vnum potius ostendet, & non multos. Quomodo etiam si multi diuersique sint, incircumscripti erunt? Quandoquidem vbicumque fuerit vnus nequaquam erit alter. Quo pacto etiam & ab huiusmodi multis gubernabitur mundus, & non dissoluetur, ac corumpetur, attenda in his ipsis gubernantibus pugna? Differentia enim contrarietatem inducit. Si autem dixerit quispiam, quod quisque parti principatur, quid ergo idipsum est quod ordinar, & hanc illis distributionem effecit? Illud sanè fuerit valentiore iure Deus. Vnus ergo perfectus Deus est, incircumscriptus, vniuersi factor, contentorque & gubernator superperfectus & antepfectus. Necessitas in super etiam naturæ est, monadem diuinitatis esse principium, Hæc ille. Adde, si duo sunt Dij, vel neuter est ab altero, vel alter ab altero dependens. At vtrumque æquè repugnat, & eandem includit contradictionem. Si enim neuter est ab altero dependens, ergo neuter est primum vniuersale, summumque bonum à quo omnia, & sine quo nihil, quia alterum bonum quod etiam sine

itur Deus, non est ab illo, neque in illo, neque illius subieitur potestati. Quare collega Deus non est omnipotēs. Si verò alter dependet ab altero, rursus hic est contradictio. Nam quod dependet, non est primum ac summum à quo omnia, ergo nec Deus. Ex his & pluribus alijs euidenter concluditur: non solum hæresim, sed & contradictionem includere, si quis asserat, duos vel plures esse Deos. D. Quomodo contradictionem? nunquid ex Paulo dictum est supra, siquidem sunt Dij multi, & domini multi? M. Hoc Pauli, vel intelliges dictum esse secundum vanam falsamque imaginationem Gentilium idololatrarum, vel secundum phrasim quandam scripturæ: dij scilicet participatione quadam, quæ eminent supra alios homines, velut vicem dei gerentes in terra. Qua phrasî rex dici solet, qui prorex est, aut consul, qui proconsul, aut prætor, qui locum supplet prætoris. Hoc pacto Moyses dictus est Deus Pharaonis, Exodi 7. Hoc pacto & principes populi, Dij vocantur, Exodi 22. dijs non detrahes. Hoc denique modo viri sancti, dij quadam ratione sunt & filij Dei. Hinc in Euangelio Christus ad os suos dicit, Nonne in lege vestra scriptum est, Ego dixi, Dij estis? Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, & nõ potest solui scriptura: quam pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis, Quia blasphemias: quia dixi filius Dei sum? Verum hi non sunt natura dij, sed solummodo veri Dei benignitate, hac magnifica appellatione digni habiti, vel quod legatione fungantur pro deo vel diuina quadam virtute & sanctitate præmineant supra alios tanquam Dij quidam essent. D. Esto. Verum nõne Pater est natura deus, & Filius natura deus, & Spiritus sanctus similiter natura deus? M. Symbola B. Athanasij, quod comprobauit Concilium Oecumenicū, & vniuersa insuper Ecclesia in vsum publicū recepit ab anno domini 340 (nã tunc claruit vir ille sanctus, & scientia rerū diuinarum illustris super omnes coætaneos suos) id clarissimè docet, hoc modo. Fides, inquit, Catholica hæc est, vt vnum deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitatem veneremur. Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. sed Patris & Filij & Spiritus sancti, vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus. Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus. Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus

Includit contradictionem plures esse Deos.

Explicatur ex Pauli.

Legati Dei in terris, & sancti & participatione quadam dij sunt.

1. Ioan. 10.

An trium personarū in diuinis, quælibet sit natura Deus.

Alij non credebant ineffelapidi aut ligno aut icilicet re presentate rei per figuratili gnam.

Insipientes crederent iouem, quam statua Iouis Deū esse.

Quid præbuerit cauam idolatriæ.

Non glorificas Deum secundum gratiam acceptam, ple- runque sit idololatria.

Spiritus sanctus. Et tamen non tres æterni, sed vnus æternus. Sicut nõ tres increati, nec tres immensi, sed vnus increatus, & vnus immensus. Similiter, omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus Sanctus. Et tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Et tamen non tres Dij, sed vnus est Deus. Ita Dominus Pater, dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus. Et tamen nõ tres Domini, sed vnus est Dominus. Quia sicut singulatim vnamquamque personam, deum ac dominum confiteri Christiana veritate compellimur: Ita tres deos aut dominos dicere Catholica religione prohibemur. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergo Pater, non tres Patres vnus Filius, non tres Filij, vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti. Et in hac trinitate, nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales. Ita vt per omnia, sicut iam supradictum est, & Trinitas in vnitatis, & Vnitas in Trinitate veneranda sit. Qui vult ergo saluus esse, ita de Trinitate sentiat. Hæc ille. D. Equidem insumpsi ego non parum olei in libris Aristotelicis, attamen eiusmodi Philosophiam nondum inueni, vt quippiam simul vnum sit & trinum. Quodque tres diuersæ personæ, quarum vna non est alia, habeant planè vnã eandemque atque indiuisã naturam, denique quod vna persona discreta sit ab alia, nihil tamen ibi prius, nihil posterius, vna genita, alia ingenita, nihil tamè maius, nihil minus. Et quo nihil mirabilius dici posset, quod quælibet persona sit Deus & Dominus, & tamen non tres Dij, aut tres Domini, sed vnus Deus & vnus Dominus: Quis intelliget? M. Dicitur Esaiæ 7, Nisi credideritis non intelligetis. Vana est hic omnis philosophia, vana quælibet humanæ cogitationis subtilitas: Nerui Dialecticorum argutiarum nihil hæc necunt. Redigere oportet sensum in obsequium Christi ac fidei. Si quando obmurmuret rationale iudicium, exclamatum Apostolo, O altitudo maiestatis diuinæ, quam incomprehensibilia manent, quæ in te & circa te sunt, quam inuestigabiles sunt viæ tuæ. Altiùs noli interrogare, si non vis errare. Qui curiosè tentant alta fluminum: periculo proximi sunt, sic qui exquisitè nimis scrutantur inscrutabilia Dei, prope errorem, non citra discrimen volitant. Simpliciter credendum est definitioni Ecclesiæ, factæ

ex verbo Dei & scripturis sacris, quæ apertè testantur tres esse distinctas personas in diuinis, sub nominibus ac proprietatibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti, siue Patris, Verbi, & Spiritus sancti. Matthæi ultimo: Data est mihi, inquit Saluator noster, omnis potestas in cælo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Iterum i. Ioannis 5. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Item ego & Pater vnum sumus. Et Spiritus sanctus, quem ego mittam vobis. Alibi, quem Pater mittet in nomine meo, ille est qui viuificat omnia. Item misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra, Ad Galatas quarto. Similiter ad Ephesos primo docemur, quod Deus Pater est reformans & reconcilians sibi mundum per Christum filium suum in Spiritu sancto. Eadem nihilominus personarum Trinitas nobis insinuatur, etiam in veteri Testamento: Genesis primo, Faciamus hominem ad imaginem nostram. Imago est personæ, ideo cum dicitur, faciamus nos, idque ad imaginem nostram, non meam, ad pluralitatem pertinet personarum inter sese loquentium. Iterum quando dicitur Exodi tertio, & Matthæi vigesimo secundo. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. In tribus personis humanis, quarum Isaac ab Abraham, Iacob verò ab vtroque processit, insinuatur nobis, & numerus diuinarum personarum, & aliquis ordo. Dico aliquis: quia humana diuinis per omnia consonare nullo modo possunt. Hanc superbenedictæ Trinitatis confessionem retinuit, & docuit, retinet & docet Ecclesia sancta à primis suis vnguiculis hucusque, non solum ad sanguinem, sed vsque ad tolerantiam mille tormentorum, mille etiam mortium resistendo contradicentibus. D. At nunc bona illatione sequi videtur. Tres sunt personæ in diuinis, quarum quælibet est Deus, ergo sunt tres Dij. M. Sequeretur quidem, si quælibet trium personarum esset alia ac alia diuinitate Deus, Nunc autem prorsus vna est, eademque natura, substantia, diuinitas, omnium trium personarum. Nam qua diuinitate Pater est Deus, eadem & Filius est Deus, & eadem Spiritus sanctus. Dicit enim Filius: Ego & Pater vnum sumus, hoc est vnus substantiæ, vnus naturæ, vnus Deitatis, voluntatis, omnipotentis, operationis. Ex eo itaque quod quælibet personarum sit Deus, vna eademque diuinitate: non aliud potest sequi, quam quod tres personæ sunt vnus Deus. Quoniam

Obiectio

Solutio. Circa mysteria diuinitatis oportet simpliciter credere.

Ioann. 10.

Cur non sequatur tres esse Deos ex eo, quod Pater est Deus & Filius est Deus, &c.

niam vbi nulla est distinctio, nullaque differentia, prout nulla est in ipsa diuinitate, ibi non potest vllus reperiri numerus. In personis quidem est distinctio, & ideo ibi numerus. In natura autem personarum prorsus nulla est distinctio, quare nec numerus. Respondeo igitur tres personæ, rectè etiam quælibet trium, Deus, nequaquam tamen tres diuinitates, vnde nec tres Dij vllò modo imaginari possunt: prout pulcherrimè expressit Athanasius, & post eum Leo Pontifex, dicens. Beatè & incommutabilis diuinitatis, vna est substantia, indiuisa in opere, concors in voluntate, par in omnipotentia, æqualis in gloria. De qua cum sancta scriptura sic loquitur, vt aut in factis aut in verbis aliqua assignetur, quod singulis non videatur conuenire personis, non perturbatur fides Catholica, sed docetur, vt ita per proprietatem aut vocis aut operis insinuetur nobis veritas Trinitatis, vt non diuidat intellectus quod distinguit auditus, ne non maneat veritas vnitatis in substantia. Et hæc dicta de Trinitate sufficiant.

Leo.

Quæ sit differentia inter hæc: credo Deo, credo Deum, & credo in Deum. CAP. VII.

M.

Eterum, an aliquid mysterij contineat hoc loco præpositio, in, cum dicitur: Credo in Deum patrem, hoc est, an pro eodem haberi debeant, credere Deo, & credere Deum, & credere in Deum siue in Deo, aut in nomine eius? Omnia enim hæc inueniuntur in scripturis sanctis. D. Memini me audiuisse aliquid esse differentie inter hæc. Nam credere Deo, aiunt, esse fidem habere his quæ dicta sunt siue asserta à Deo. Credere verò Deum, sibi persuasum habere omni dubietate postposita, esse Deum aliquem, contra insipientes, qui dicunt in cordibus suis, quoniam non est Deus. Porro credere in Deum siue in Deo, siue in nomine eius, esse corde bono atque perfecto per fidem viuam seipsum in Deum extendere: vt postremum hoc sit illorum duntaxat qui iusti sunt coram Deo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus eius: Duo autè priora membra, sint impijs enutritis in fide, demonibusque nobiscum communia. Nam demones credunt & contremiscunt. M. Huiusmodi. Tantumne tam citò profecisti in institutionibus Theologicis? Laudo ingenium, amo diligentiam tuam. Verum differentia hæc vt popularis est, & non impia, ita parum habet momenti collata ad scripturas. Nam ad Rom. quarto, vt cetera taceam, sic habes: Cre didit Abraham Deo, & reputatum est illi ad

An differant credere Deo & credere in Deum.

Iacob. 2. Nõ reprobatuè dicitur differentia tanquam impia. Aperitur veritas ex scripturis

iustitiam. Et paulò inferius: Ei verò qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Pro eodem ergo habentur credere Deo, & credere in Deum. Iterum Ioannis 12. Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Phariseos non confitebantur, vt è synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei. Hoc sanè loco credere in Deum siue in Iesum Christum, est eorum qui permanent in iniquitate sua. Nam qui diligunt magis gloriam hominum quam Dei, pro iustis reputari non possunt. Insuper nihil habet momenti eadem differentia collata ad proprietatè linguæ Latinæ. D. tamen Augustinus tractans Psalm. 73. insuper tractatu xxix. super Ioannem & sermone primo in vigilia Pentecostes dicit credere in Deum, esse, credendo ei adherere ad bene cooperandum Deo operanti bona in nobis: veluti cum credendo diligimus, aut credendo in ipsum velut imus corde bono, atque perfecto, aut credendo illius mandatis nos per omnia subiicimus. Et hoc quidem pacto definit Augustinus, quid sit credere in Deum, pie vtique & crudite atque ad institutionem simplicium accommodè. Secuti quæ sunt permulti doctorum D. Augustini iudicium. Sed fallit distinctio in locis præallegatis Ioann. 12. & Rom. 4. D. An igitur extra causam factum sit quod in quibusdam articulis symboli huius, apponitur præpositio, in, in alijs verò non item? M. Nequaquam. In Symbolo enim hoc, sicut & in Symbolo Nicæano accuratè obseruatum est, vt non apponatur particula, in, nisi vbi fides se debet resolueri in personam aliquam diuinitatis, velut principium, & finem, proram, ac puppim salutis obtinendæ. Sicuti in articulo primo: Credo in Deum patrem omnipotentem. Iterum in secundo: Et in Iesum Christum filium eius. Tertio in octauo articulo, Credo in Spiritum sanctum. Non quod omnes qui sic credunt, statim sint iusti aut filij regni & vitæ, de quo abundè satis diximus superiori lib. tract. 2. Nunc, vt ceptum est, pergamus.

Iudicium Augustini.

Cur ponatur præpositio, in, in quibusdam articulis, non in omnibus.

Quorum Deus sit pater, & qua ratione uouerunt Apostoli hoc loco magis innotescere Deum sub nomine Patris, quam Domini.

CAP. VIII.

Redo in Deum patrem omnipotentem, &c. M. Hoc est credèdo in Deum, mihi persuasissimum habeo, quod ipse sit pater, & omnipotens, & omnium creator. D. At, cuius pater? Nam pater ad

ad aliquid dicitur. Nemo enim pater, sine filio, neque filius quis esse potest sine patre. M. In primis, & ab aeterno pater domini nostri Iesu Christi, quem genuit sibi coaeternum & consubstantialem. Deinde pater omnium bene uiuentium. Dicit enim Saluator Marię Magdalenę, Vade, ad fratres meos, et dic eis, Ascendo ad Patrem meum, et Patrem uestrum, Deum meum, et Deum uestrum. Quotquot autem receperunt eum, scilicet Christum, dedit illis, Deus uidelicet, potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Nam quos praesciuit, & praedestinauit conformes fieri imaginis Filij sui, ut sit ipse primogenitus, in multis fratribus. Et vnus sit Pater omnium, ad Eph. 4. Hęc autem fusiüs explicabimus suis in locis, maximè tamen in exordio orationis Dominica. D. Apparet mihi magis debuisse dici, Credo in Dominum Deum, quàm Credo in Deum patrem, illud enim magis est obuium in scripturis. M. Vbicunque scriptura exprimit nobis aut pracepta dei, aut ordinationes, aut minas, ibi ferè est hęc appellatio, dominus deus: Ego dominus: Hęc dicit dominus, eò quòd dominus proprie debet beatum timor, & obedientia. Vbi autem scriptura, vel Spiritus domini inuitat nos ad credendum, vel fidendum in deo, aut ad obsecrandum numen eius, ferè proponit deum sub appellatione patris: eo quòd filij merito debeant collocare in patre omnem spem suam, fiduciam quoque & amorem, siue expectationem, tanquam pignora uiscerum eius, quorum obliuisci non potest: sicuti & ipse dicit: Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut nò misereatur filio uteri sui? Etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te, &c. Rursum Matth. 7. Si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filijs uestris, quantò magis pater uester caelestis dabit bona petentibus se. Quamquam enim omnipotens deus, quamquam omnium creator, omnia habens in potestate sua, non tamen dominatu quodam ut princeps: sed affectu pietatis praedit mundo, haud secus atque beneuolus pater familias praedit domesticis suis: Illis prouidens victum & amicum, omniaq; necessaria unicuiq; iuxta qualitatem suam, functionem, ac meritum: Illis colligens aestate, unde uiuant hieme: Illis sementem faciens hieme, unde colligant aestate: Illis vindemiam: Illis armenta & pecudem alens, tantum requirit ab eis ut faciant quae praecipit, & caueant quae uetat. Eodem sanè modo deus noster prouidet nobis per annos singulos de uel

leribus ouium lanam, de culminibus agri lino, ex uisceribus uermium, holosericum, ne quid desit cuiquam ad indumentum vel necessarium, uel honorificum. Insuper indefinenter facit sementi messem, & messi succedere nouam sementem: Vineas fecundas rore caeli: & per uindemiam annuati implens cellaria uino: Per mare pisces, per gramina capi pecora pingue faciens, ne uinquam desit nobis annona, aut uelut speciem annonariae ad usum. Nò aliter atque prouidus pater facit pro suis domesticis prouisiones, ut uocet, in annos singulos. Et, quòd plus est, in hac parte uult nos securos esse, & sine solitudine: uti expresse docet Christus. Ideo dico uobis ne solliciti sitis animarum uestrarum quid manducetis, neque corpori uestro quid induamini. Nonne anima pl' est quàm esca? Et corpus plus quàm uestimentum? Respicite uolatilia caeli, quonia nò serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater uester celestis pascit illa. Nonne uos magis pluris estis illis? Quis autem uestrum cogitans potest ad iocundum ad staturam suam cubitum unum? Et de uestimentis, quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt, nò laborant, neque uolunt. dico autem uobis, quonia nec Salomon in omni gloria sua cooperatus est sicut unum ex istis. Si enim fenum agri quod hodie est, & cras in clibanum mittitur deus sic uestit: quãtò magis uos modicae fidei? Nolite ergo solliciti esse, dicentes quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hęc enim omnia Gentes inquirunt. Scit enim pater uester quia his omnibus indigetis. Quarite ergo primum regnum dei & iustitiam eius, & hęc omnia adicientur uobis. Porro tibi cauendum est hoc loco, ne intelligas Saluatorè uelle hominibus otium persuadere. Non enim dicit ne operimini, ne laboretis, sed, ne solliciti sitis. Quia non uoluit prohibere laborem, sed sollicitudinem: hoc est, dubiam anxiamq; curam mentis: quam licet uocare angorem, siue animi inquietudinem: quam & Cicero uocat aegritudinem cum cogitatione: qualis surgit in homine ex defectu, uel imperfectione fidei diuinæ circa nos prouidentia. Homo enim faciens officium suum, & adhuc anxius, curisq; variarum cogitationum perturbatus ac suspensus, ne sibi deficient uictui suo, aut uestitui necessaria, quod est sollicitum esse, uel non credit deum habere curam nostri, paternoq; esse erga nos affectu, uel non confidit in bonitate eius. Secundò cauendum tibi ne ex hoc dicto Saluatoris: Respicite uolatilia caeli, &c. existimes nò esse ferendum aut metendum, aut congregandum in horrea, ad imitationem auium. Siquidem hoc tantummodo considerandum uoluit, quod quem-

Matth. 6. Non oportet Christiani angere sollicitudine rerum.

Sollicitudo anxia uenit ex imperfectione fidei.

Quorum Deus sit pater. Ioan. 1.

Ioan. 3.

Rom. 8.

Cur in Symbolo potius pater uocetur Deus quàm Dominus.

Esaie 49.

Deus gubernat in affectu paterno.

Tribus de causis ponitur in articulo Simboli, uox Patris.

quæ admodum pascuntur uolatilia a deo, etiã si omitterat quæ sibi incopetentia sunt uiresq; suas excedunt, ut sunt ferere, metere, & alia eiusmodi, tantummodo faciendò quod in se est: ita haud dubiè a deo pascetur homo multo dignior auibus, etiã si praetermittat omnem anxiam curam & sollicitudinem, eorum quæ extra suam potestatem sunt, & solummodo agat quod potest, pro natura suæ, & temporis conditione. Hinc & ipse deus per Prophetam dicit, lacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, modò sis quod filius familias esse debet, uigil in commissione patris, sed uolens in actione, semper autem amore, & reuerentia propensus erga ipsum. Itaque Symbolum Apostolicum statim in ipso sui exordio proponit Deum sub nomine Patris. Non solum quia reuera pater est & Christi, & omnium Christianorum bene uiuentium: sed etiã quia mundum hunc paterno amore, paternoq; affectu gubernat, cupiens sua in nos uelut filios transfundere: non autem dominatu, more principum, cupiens de nostris sibi bene esse. Deinde, ideo Apostolica circumspectio tradens fidem de deo expressit primum articulum Symboli sub nomine Patris: secundum, sub nomine Filij: tertium, sub nomine Spiritus sancti, ut tacitè, sensim, ac prouidè, seminaret in cordibus Neophitorum fidem Trinitatis diuinæ quam planè expressam infantia credentiũ ex Iudæis, uelut ab lactanda à lege capere nò potuissent. Quemadmodum enim matres dũ ab lactant filios suos, non statim ingerunt eis cõmunia cibaria: sed sensim assuefaciunt tenellas fauces ad escam magis ac magis solidam.

Quomodo deus sit omnipotens, & quæ ex illius omnipotentia deduci possint. CAP. IX.

M.

Quonia autem in Symbolo communis fidei, Apostoli aptarunt deo hoc epitheton, Omnipotens, ut omnes confiteantur palam omnipotentiam eius: Ideo inquirendum nunc est, qua ratione sit deus, appellaturq; omnipotens. D. Ea opinor ratione, quia nihil nò potest. M. Rectè. Nã si aliquid excederet uires potentie eius, iã nò esset penes eum omnipotentia. Nemo autem scitè magis expressit omnipotentiam dei, quàm Angelus Gabriel ad Diuam Virginem, Luc. 2. dicens: Quia non erit impossibile apud Deum omne uerbum, id est omne quod dici aut cogitari potest. Siquidem est uerbum oris, faciens foris aerem loquentem: Est & cordis, quod alio modo conceptus siue cogitatio dici potest. Sunt autem omnia di&u

Quomodo deus omnipotens. Non est impossibile apud Deum omne uerbum late interpretatur.

quàm factu faciliora, & ut cogitentur multò adhuc magis in promptu quàm ut dicantur, aut fiant. Verum deo ad manum est non solum omne quod fieri potest, sed & omne uerbum, id est, omne quod dici sermone scilicet ueritatis, aut uillo modo cogitari potest cogitatu ueritatis. Porro quia Angelus pronuntiat absolute omne uerbum, non addendo hominis uel Angeli uel Dei: ideo absolute intelligendum est, uidelicet quod prorsus nullum uerbum oris, nullumq; uerbum cordis siue hominis, siue Angeli, siue maiestatis diuinæ, quæ non recipit intelligendi finem, sit impossibile apud deum. Omnia enim illi æquè possibilia, quod plus est, omnia illi æquè facilia. Ad eò ut eius dicere sit facere. Dixit enim & facta sunt, Genes. 1. Qui teste scriptura, æquali manu dicit praeterita, futuraque ut praesentia, Reg. 2. Qui uocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Ad Rom. 4. Qui imperium habet, sicut uitæ, ita & mortis. Qui mortificat & uiuificat, deducit ad inferos & reducit, pauperem facit & ditat, humiliat, & subleuat. Qui suscitatur de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, ut sedeat cum principibus, & solium gloriae teneat. Qui condidit, sustinet, pascit, iudicat, trahit, proiecit, remunerat, condemnat, omnia quæ sunt, erunt, uel esse poterunt, siue in caelo, siue in terra, siue in mari longè, & non est qui resistat eius uoluntati, aut dicat eum fecisti sic: is haud dubiè omnipotens est in opere suo: ad eò ut dicat: Ego occidam, & ego uiuere faciam, percutiam & sanabo, & nò est qui de manu mea possit erueri. Potest quidè homo morti tradere, sed nihil ultra, deus uero ubi corpus occiderit, potestatem habet mittendi corpus & animam in gehennam ignis. Potest homo ex praesente materia facere quippiam, & ibi est totum quod potest. Ideo deus ex nihilo potest produere omnia. Adde, si quid habet homo, aut si quid potest homo, uel Angelus, uel quæcunque alia creatura, hoc à deo habet, hoc per deum potest, testante Apostolo: Quonia ab ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi honor & gloria in saecula saeculorum. Sine ipso nihil subsistit, nihil habet esse uel ad momentum, aut uiuere, aut posse. Quod sumus, in ipso sumus, quod uiuimus, in ipso uiuimus, & quod possumus, in ipso possumus: etiã si principes sumus, & Reges. Per me, inquit, scriptura: Reges regnant, & principes terræ iusta decernunt. Et ad Romanos decimo quinto. Omnis potestas à deo est. De quo latius in explicatione primi mandati. Vides fili, quomodo apud deum sit omnis omnium potentia, ut nò solum sit omni-

H tens,

Ideo deus omnipotens, quia omnia potest. 1. Reg. 2.

Ideo deus omnipotens, quia penes ipsum est omnis omnium rerum potentia.

rens, quia omnia potest: sed etiam quia pe- nes ipsum est omnis omnium rerum poten- tia. D. Igitur potest Deus, sicut omnipotēs, ita & solus potens nuncupari. M. Benedic- currens ratiocinatio facile efficit & concludit quod non esset deus omnipotens, nisi & esset solus potens. Interim tamē id ipsum clarē de- finit scriptura ad Tim. dicens. Quem suis tē- poribus ostendit beatus & solus potens, rex regum & dominus dominantium. Qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat in accessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum. Sicq; canit Ecclesia: Tu solus sanctus, tu solus dominus, tu solus altissimus. Non quod alia non habeant vim vllā, aut po- testatem agendi (verē enim agit ignis combu- rendo: vere potest aliquid princeps gubernā- do: verē aliquid facit Sacerdos exequēdo fun- ctionem Euangelicam: denique liberum ar- bitrium veraciter vim habet & operatur, dū officium profequitur virtutis, aut vitæ, quæ tibi infra irrefragabilibus ostendemus argu- mentis) sed ideo solus potens, quoniam om- nem quam alia habent vim & potestatem, eam habent à Deo pro sua miseratione do- nante, Deoque intertenente. Nec diutius ha- bent, neque augustius, neque maiori minori- ue efficacia quam altissimissimi disponit be- neplacitum. Tantūm habet aquarum riuu- lus, quantum fons dederit. Tantūm habet lu- minis aer, quantum diffundit à se lux Solis. Totum lumen est in luce, totum flumen in fonte. Nec habet aer aliquid luminis, aut quidquam aquarum flumen, illis non danti- bus. Vbi dederint illa, habent ista, etiam ad sensus vsque experimentum. Verūm dicito mihi, nunquid plus potest peritus rerū, quam idiota, plus Iureconsultus, quam Leguleius? D. Proculdubio, magis enim valet ille ad de- finiendum & consulendum, quam iste. M. Igitur, si credis Deum omnipotentem, debes & omniscientem credere. Quia si non om- niscientem est, nec potens omnium erit. Plus e- nim potest qui plura cognoscit. Vt autem constet Deum omniscientem esse, dicit scri- ptura ad Hebræos quarto: Omnia nuda & aperta sunt oculis eius: adēd vt nec vnum folium cadat de arboribus sine scitu patris vestri qui in cælis est. Qui & scrutatur corda omnium & renes. Rursum, dicito mihi, di- uites nunquid plus possunt quam inopes re- rum, & imperatores quam gregarij milites? D. Prorsus. Quoniam illis promptuaria plena sunt, eructantia ex hoc in illud. Et ma- ior ditio eius qui scepra tenet, quam illo- rum qui arma solummodo tractant. M. Igi-

Quia om- nipotens Deus ideo solus po- tens. 1. Tim. 6.

Deus quia omnipotens, ideo & omni- scientes.

Psalm. 7.

tur, Deus si est omnipotens, debet quoq; pan- tonator, id est, omnitenēs esse, hoc est, debet habere dominium omnium, quæ in cælo, & quæ in terra, & quæ in mari longe. Debet ha- bere omnes omnium diuitiarum thesauros, omnem quoque omnium gratiarum, dono- rum, miserationum plenitudinem: vt sit ipse diues, ac potens in misericordia & misratio- nibus. Largus insuper super omnes in bene- dictionibus. Sitque verū: Domini est terra & plenitudo eius. Et quod Apost. inquit: Rex regum & dominus dominantū. Nam si quis habet quod non est Dei, iam non est omni- potens Deus. In eo enim quod non est suum, ni- hil potest. Sicut in eo quod non est tuum, tu nihil potes. Ideo omnia tua, omniaque mea, & omnia quæ diuitem, quæq; pauperum sunt, Dei esse constat. D. An ad Deum pertineat, & non potius ad me, mea ouicula, quam pe- perit mihi mea pecus, alit proprius meus a- ger? Et hæc mea modici panni vestis, quam propria mea pecunia mercatus sum, an sit vestis domini dei? M. Et ouicula tua, & pec- cus quæ peperit eā, & ager qui pascit tibi ean- dē, & tua tunica licet pannola sit, & pecunia parta sudore tuo, qua illam mercatus es, & quidquid habes, aut habere poteris, siue in bonis fortunæ, siue in gratuitis gratiarum do- nis, totum est Domini Dei tui. Apud illum est merum plenum, & minimē abdicabile domi- niuum, nō solum rerum dictarum, sed & om- niū quæ cæli ambitu continentur, omnium hominum, omniumque spirituum tam infer- nalium, quam cælicolarum, tui quoque cor- poris, tuæ linguæ, tuarumque manuum, pro- prietatū, virtutum, actionum. Penes te autē est tuarum rerum dispensatio, siue dispensa- tionis dominium magis quam rei, aut in ip- sam rem, seu quam dominium merum, & in- dependens. Dependet enim totum dominiū quod homo habet, à voluntate Dei commit- tentis. Quam ob causam, qui abutitur vel se ipso, vel rebus suis, vel sibi subiectis personis, contra beneplacitum Altissimi, nobis in man- datis eius satis superque expressum, is ini- quē agit contra merum illud diuinæ poten- tiæ dominium. Vt sit vera definitio Ioannis di- centis, Omnis qui facit peccatum, & iniqui- tatem facit, & peccatū est iniquitas. Rursum, res quæ est ætatis perfectæ consistens natura sua consummata, plūsne potest, quam quæ est in accessu, & incremento naturæ, aut viri- um defectione? D. Plane. Plus enim potest vir manibus pedibusque firmus, quam in- fans aut decrepitus. M. Igitur si Deus est omnipotens, ergo & æternus, & incommu- tabilis, & semper vnus ac idem, nullum in se

Deus quia omnipotens, igitur & om- nitenens.

1. Tim. 6.

Quomo- do apud Deum sit merum do- minium omnium.

1. Ioan. 3.

in se recipiens accidens, non præteritum, ne- que futurum, nec vllam prorsus vicissitudi- nis obumbrationem. Si enim accidentē quali- tatē reciperet, aut haberet ætates posset vno tempore aliquid, quod non posset alio. Itaq; nō esset absolute omnipotens. Propter quod quidquid de Deo dicitur, hoc ipsum Deus veraciter est. Deus est sapiens, & ipsa sua sa- pientia. Deus est verus, & ipsa veritas. Deus est potens, & ipsa potentia. Misericors, & ip- sa misericordia. Bonus, & ipsa bonitas, ipsa di- lectio, ipsa caritas, ipsa vita, ipsum suum esse suaque essentia: iuxta scripturam: Ego sum qui sum. Et: Qui est misit me, hoc mihi nomē in æternum. Et 1. Ioannis 4. Deus caritas est, & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo. Deus ergo quia omnipotens est, ideo habet in sua ipsius potestate tempora & mo- menta, prout Actuum primo dicitur. Quod plus est, ideo omne tempus illi præsens est. Nec habet solum omnem perfectionem: sed ipse est omnis perfectio. Essentialiter quidem omnis sua perfectio: per modum autem fon- tis, omnis omniū creaturarum perfectio. D. Deus non potest deficere, non potest mori, aut minus habere (dixisti enim dominium re- rum non posse abdicari à Deo) igitur nō po- test omnia. M. Omnia quæ sunt potentia, Deus potest. Quæ autem impotētia sunt aut infirmitatis, Deus non potest. Nec alia id ra- tione, quam quia omnipotens est. Non est po- tentia agere impoten ter, non est virtutis ha- bere infirmitatum opera. Distant ex diame- tro potentia & impotentia. Quanto ergo ma- gis distant omnipotentia & infirmitas? At pos- se mori, posse deficere, aut nō esse, aut minus habere, impotentia sunt & infirmitatum. Lō- gē igitur abesse debent à Deo, qui est ipsa om- nipotentia, nedum omnipotens. D. Deus non potest proficere in melius, aut de loco procedere in locum, quæ tamen potest ho- mo, & quod fuerit perfectior homo secundum naturam, eō potest expeditius. M. Profi- cere in melius, locūm ue accedere absentem, præsupponit melioris conditionis indigen- tiam, locique absentis carentiā. Quod haud dubiē est impotentia, & naturæ quæ certis li- mitibus continetur. Quæ autem impotentia sunt, aut naturæ finitæ, ea omnipotentiam contingere non possunt. Quod velut euidēs relinquo ex lumine naturali. D. Deus non potest facere alium Deum: tamen id verē virtutis esse videtur. Nam perfectio quædam viuientis creaturæ est, generare sibi similem secū- dum naturam. M. Quod autem hoc posset Deus, idq; infinitis modis perfectius quam homo aut animal, patebit in sequenti articulo.

Si Deus omnipotens, ergo & æternus.

Exod. 3.

Deo om- nitempus est præses.

Obiectio contra om- nipotentiam Dei. Omnia quæ potē- tiæ sunt po- test Deus.

Alia obie- ctio.

Cur Deus nō potest proficere in melius

Alia obie- ctio.

lo: Vbi declarabimus quomodo ab æterno genuerit Filium, non solum sibi similem secū- dum naturam: sed etiam sibi consubstantia- lem, coæqualem, coæternum, eiusdem secum essentia ac naturæ. Porro quod non posset ge- nerare alium à se Deum, vt sint duo aut plu- res Dij, est, quia omnipotēs est. Si verō alium à se generaret Deum, iam desineret esse om- nipotens: nihil enim posset in illum. Quia si potest quidquam in illū, iam nō est Deus ille: sed depēdens natura ab alio. Iterum si alium à se posset generare Deum, posset ipse non esse Deus. Siquidem pluralitas adēd repug- nat rationi deitatis, vt Dij esse non possint, qui plures esse dicuntur. Nulla autem est po- tentia ad non esse. Circumscripsum denique esse loco vno, & non posse eodem tempore vbique esse præsentem, quis dubitat quin ma- gnæ sit imperfectionis? Quod vel hinc tibi manifestum fiet. Corpus tuum non potest vno tempore præsens esse in omni loco pos- sessionum suarum. Si intus est in domo, abest ab agro, si foris est in agro, abest à domo. Ta- men anima tua, eō quod corpore spiritualior est, & perfectior, ipsa eadem simul & semel præsens est in omni loco possessionis suæ, hoc est, in omnibus partibus corporis, quod inhabitat, est in pedibus, est in manibus, est in cerebro, est in pectore, omnibus commu- nicans esse viuificum, secundum qualitatem partis recipientis. Quanto magis Deus qui in- effabiliter spiritualior est, & perfectior, sem- per, & eodem momento est vbique præsens. De quo plura dicemus in oratione dominica. Vides fili quam multa credit de Deo, qui cre- dit ipsum omnipotentem esse: quamq; sunt hæc idonea incitamenta cordis alioqui tardi in Deum. D. Et video, & gaudeo, & gra- tias ago immensas. M. Necdum tamen om- nia monstrauimus, quæ de omnipotentia dei contemplanda veniunt, dedimus tantūm mo- dum inquirendi quæ restant. At nunc perga- mus ad reliquam eiusdem articuli partem.

Deus po- test gene- rare, non tamē De- um alium à se.

Simul & semel esse vbique, sum- me est per- fectionis.

De modo, quo deus creauit cælum & terrā, omniaq; quæ in eis sunt. C A P. X.

Actorem cæli & terræ. M. Scis, D. credo, quæ sit differētia inter crea- re & facere, creatorem & factorē: D. Creare propriē est, de nihilo aliquid facere, Facere autem non modō de ni- hilo aliquid operari: sed etiā de materia pri- us existente. M. Vtrumq; ergo conuenit deo sed alterum propriē. Nam Angelus, vel ho- mo potest aliquid facere: neuter autem crea- re. In Deo verō est & illud, & hoc inuenire.

Quid sit creare quid face- re. Deo cōue- nit tā facere quam

DE FILIO DEI

creare: sed
creare co-
uenit ei
proprie.
Roma. 9

Quoniam vt de nihilo mundum, & elementa
primaque semina rerum fecit, ita quotidie
multa facit ex alijs, hoc est, ex subiecta mate-
ria. Quapropter deus est & creator, & opifex
& factor. Verum creationis nomen sibi pro-
priè retinuit: alia verò etiam creaturis com-
municauit. Nam faber facit domos ex lignis.
Et potestatem habet figulus faciendi aliud vas
in honorem, aliud verò in còtumeliam. Hoc
itaque loco factor & creator pro eodem ha-
bentur. Sicut in scripturis sæpe accipitur crea-
tor tanquam factor, & creare tanquam face-
re, & ecòtrario, sine distinctione significatio-
nis. Nam quod dicitur Genes. primo, in prin-
cipio creauit deus cælum, & terram, hoc dicitur
Hester 13, domine rex omnipotens, tu fe-
cisti cælum & terram, & quidquid cæli ambi-
tu continetur. Iterum deut. 32, vtrumque pro
altero ponitur: dereliquisti deum factorem
tuum. Subditur: Et oblitus es domini creato-
ris tui. Accipiuntur etiam condere & condi-
tor pro eo quod est creare & creator, ad Co-
lossens. primo: Primogenitus omnis creatu-
ræ, quoniam in ipso condita sunt, vniuersa in
cælis, & in terra, visibilia & inuisibilia, siue
throni siue dominationes, siue principatus, si-
ue potestates, omnia per ipsum & in ipso crea-
ta sunt, & ipse ante omnes. Et omnia in ipso
constant. Eodem modo fabricare & fabrica-
tor pro ipsidem accipiuntur. Eccles. 11, Quomo-
do ignoras qua ratione compingantur mem-
bra in ventre prægnantis, sic nescis opera dei,
qui fabricator est omnium. Rectè igitur in di-
uinis officijs vocatur deus, creator, factor, cò-
ditor, fabricator omnium quæ mundi ambia-
tu continentur, etiam creator eorum quæ ex
aliquo fiunt, vt ibi: Deus de terra creauit ho-
minem, Eccl. 17. D. Et voces, cælum & terra
an accipiantur hic in proprijs significationi-
bus? M. Cæli nomine, etiam secundum Aug.
intelligitur, tam Genes. primo, quam in hoc
Symbolo, omnis creatura spiritalis & inuisi-
bilis. Terræ verò nomine, omnis creatura cor-
poralis & visibilis. De quo ne quisquam dubi-
taret, propterea in Symbolo Nicæno adiun-
gitur, visibilium & inuisibilium, dicendo. Cre-
do in vnum Deum patrem omnipotentem,
factorem cæli & terræ, visibilium omnium &
inuisibilium. Quod sumptum est ex verbis
Apost. ad Coloss. 1. dicentis. In ipso condita
sunt omnia visibilia & inuisibilia. Et ne dubij
maneremus de quib. inuisibilibus loquatur,
Apostolus addit distinctionem ordinum An-
gelicorū, dicens: Siue throni, siue dominatio-
nes, siue principatus, siue potestates. D. Er-
go in principio à deo creati sunt omnes spiri-
tus Angelici, M. Vniuersa dico quæ in cælo

Deus re-
ctè voca-
tur crea-
tor, condi-
tor, factor
fabricator
mundi, &c.

Per cæli
intelligi-
tur omnis
creatura
spiritalis
Per terræ
omnis cor-
poralis na-
tura infe-
rioris mū-
di.

sunt & in terra. Quod eleganter & distinctè
expressit Angelus Apocal. 10, Iurans ibidem
per viuentem in sæcula sæculorum. Qui crea-
uit cælum, & ea quæ in eo sunt: & terram, &
ea quæ in eo sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt:
Quot autem diebus fecerit ac distinxerit cre-
aturas visibiles mundi inferioris, luculentissi-
mè tradit primum caput Genes. adeò vt noti-
sit opus quidquam addere. D. Verum quid
de modo faciendi? An scilicet eo modo fece-
rit mundum, quo fabricator domum? M.
Nequaquam. Facit enim domum fabricator
ex materia subiecta, ligno, lapide, cemento.
deus autem ex nihilo, quod omnipotentis
est. Fabricator homo faciendi mouetur, la-
borat, studioque præcurrentium cogitatio-
num occupatur, nihil verò talium est inueni-
re in Deo. Quapropter verba hæc creare, face-
re, agere, & alia huiusmodi, longè alia ratione
dicuntur de Deo, quam de creaturis. Quippe
cum dicimus Deum aliquid facere, non ali-
quem in operando motū illi inesse intelli-
mus, aut aliquam passionem laboris vel solici-
tudinis, sicut nobis solet accidere: sed eius sem-
piternæ voluntatis noui aliquem significa-
mus effectum, id est, æterna eius voluntate a-
liquid recenter existere. Cum ergo aliquid di-
citur facere, tale est, ac si dicatur iuxta eius vo-
luntatem aliquid iam primum existere aut ef-
se: Vt in ipso nihil noui contingat, tamen no-
uum aliquid fiat, quod sicut in æterna Dei vo-
luntate fuerat, ita nunc illius imperio existat,
tamè citra motionem ipsius Dei vel mutatio-
nem. Facit ergo deus sine motu quia immu-
tabilis est, iuxta illud: Ego dominus & nō mu-
tor. Facit sine labore & duratione temporis:
quia omnipotens est, & purus, primusque a-
ctus, semper actu, nunquam in potentia. Facit
citra præcedentium cogitationū discursum:
quia ipse simplicissima intelligentia est, om-
nia simul, omnia semper intuens citra actio-
nem, actionūque successionem. Nam sua na-
tura, suum velle, suum dicere, suum denique
facere indistincta sunt. Neque distant à se in-
uicem in deo, quo modo in homine. Quod
aptissimè exprimit textus Genes. primo, di-
cens: Dixit & facta sunt: fiat firmamentum,
& factum est, quasi nullum omnino me-
ditum sit inter illius dicere & facere. Tertiò
homo fabricatum opus quod fecit non conser-
uat, sed factum suis deinde proprietati-
bus conseruandum relinquit. Deus autem
quoniam est causa causarum, ens entium,
principium & finis, alpha & ω, hoc est, pleni-
tudo & summa omnium rerum, quo non a-
gente nihil agit, non instillante esse, nihil ex-
istit, non conseruante nihil subsistit, ideo
opus

Multæ di-
uersitates
in modo
faciendi,
quo facit
Deus, &
quo facit
homo.

Mala 3.

Nō distat
dicere &
facere in
Deo, sicut
in homi-
ne.

Tertiò dis-
tancia.

Deus non
potest ita
facere ali-
quid vt per
se subsi-
stat citra
conserua-
tionē Dei

Astor. 17.

Ratio phi-
sica.

Homo om-
ni momē-
to accipit
à Deo quæ
eunque ha-
bet.

opus suum quod fecit, semper & indefinen-
ter facit conseruando ipsum, quamdiu subsi-
stet in rerum natura, nec vnquā deserit opus
suum proprijs deinceps viribus conseruan-
dum, sicut homo. Immo non potest Deus sic
facere opus suum, vt per se subsistat extra cò-
seruationem ipsius. D. Hoc valde mirabile
est. Et istius rei quæso quam dabimus ratio-
nem? M. Hanc certè: quia non potest non
esse Deus, ideoque non potest non esse cun-
ctis causa & ratio essendi quamdiu existunt.
Repugnant æqualiter, riuulum esse, & non
pendere à fonte: lumen esse & non pendere
à luce: creaturam esse & non pendere à crea-
tore, quantum ad conseruationem & quan-
tum ad essentiam. Hinc scriptura sancta:
Ipse enim est portans omnia verbo virtutis
sue, ad Hebræos primo. Omnia enim in ipso
constant, ad Coloss. 1. In ipso enim viuimus,
& mouemur, & sumus, Act. 17. Quod idem
ad Rom. 11. sic exprimit Apostolus, Quoniam
ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Om-
nia quidem non solum ex ipso, aut per ipsum
sed & in ipso sunt, ita vt extra ipsum prorsus
nihil esse possit, aut conseruari. Eiusdem da-
tur hæc ratio physica: Ens entium Deus. Ra-
tio insuper essendi vniuersis Deus. Denique
causa causarum Deus, qua non agente agit
nulla: igitur nihil per se subsistere potest ex-
tra còseruationē Dei: Quemadmodū scriptū
est Psal. 103: Porrigente te manum tuam om-
nia replebuntur bonitate: auertente autem te
faciem, turbabuntur, auferes spiritum eorum
& deficient, & in puluerem suum reuertentur.
Et nos oues pascuæ eius, nullum momentum
vitæ nostræ agimus, in quo non continuo ac-
cipimus quidquid sumus, quidquid habea-
mus, quidquid possumus, idque misericor-
diter, quoniam bonus est Deus. Et vbi quæ-
so condigna gratiarum actio? vbi amor re-
tribuens? vbi offendendi timor? Vt igitur
concludam, quamuis dixit Dominus, Ger-
minet terra herbã virentem, & facientem se-
men, & factum est ita, non propterea tamen
desijt operari mox post primam creationem
rerum: sed perpetuò & indefinenter opera-
tur vsque ad consummationem sæculi. Sic
quoque de reliquis creationis formulis dicen-
dum est. Quartò, facit homo domum aut si-
mile quid propter commoda sua aut lucrum
aut ne cessitatem. Nihil autem tale de Deo fa-
briante mundum cogitari potest citra im-
pietatem. Non enim facit Deus quidquam
propter commodum suum aut luerum, quo-
niam bonorum nostrorum non eget, inquit
Propheta. Aequè felix, æquè beatus, æquè
diues atque gloriosus erat Deus ante mun-

di constitutionē atque postea. Ipse enim sem-
per idem est, & semper manet perfectus ple-
nitudine omnium perfectionum. Non igitur
fecit mundum, & ea quæ in illo sunt, quia in-
digebat, vel quia gloriam aut felicitatem vllā
qua prius caruisset, quærebat ex condito
mundo.

Qua de causa creauerit Deus omnia quæ
creata sunt, & quomodo vna creaturarum
est propter aliam. CAP. XI.

Væ igitur causa mouens vt crearet D.
Deus hæc omnia? M. Causa pri-
ma, causam habere non potest, a-
lioquin non esset primo prima, & om-
niū causarū causa. Seipso igitur suaque boni-
tate motus, fecit hæc omnia. Bonū omne dif-
fundit sese suapte natura, maxime igitur &
summum bonum. Itaque Deus vt se suaque
communicaret multis, ideo fecit omnia, tan-
quam bonus, non, vt haberet multa tanquam
auarus. Hinc d. Aug. Quoniam bonus est De-
us, ideo sumus, & quantum sumus, boni su-
mus. Siquidem à summo bono non nisi bo-
num manare potest. Secundò, ideo fecit De-
us hæc omnia, vt inuisibilia Dei per ea quæ
facta sunt, intellecta còspicerentur, sempiter-
na quoque eius virtus & diuinitas: Ita vt inex-
cusabiles essent sapientes mundi huius, qui
cum ex creatura cognouissent Deum, non
sicut Deum glorificauerunt, prout eleganter
prosequitur Apost. ad Rom. 1. Igitur si quæ-
ratur à te, quare creatus est à Deo homo vel
Angelus: respondebis. Quia bonus est is, qui
fecit omnia. Si vterius quæretur, ad quid crea-
ta est rationalis creatura: respondebis, Ad
seruiendum ei, à quo facta est: non quidem
propter illius qui fecit, sed propter suam qui
factus est utilitatem. Nā seruiendo Deo pro-
ficat, perficiturque seruiens, non is cui serui-
tur. Iuxta illud: Seruire Deo, regnare est. Quia
seruiendo quis summo bono, hoc est, deo, sit
paulatim illius magis ac magis particeps, tan-
dem verò eiusdem felicitatis, immortalitatis,
gloriæ, & decoris cum illo. Porro sicut ho-
mo factus est propter deum, id est, vt ei serui-
ret: ita mundus factus est propter hominem,
scilicet vt homini seruiret. D. Ergo ordi-
nem quandam habent ad inuicem res crea-
tæ à Deo. M. Elegantem optimeque distri-
butum, Nam, quæ sunt, à Deo ordinata, sunt
iuxta Apost. De quo tractabimus longè late-
que in quatuor libris, quos meditamur de or-
dine. Vnum hoc addo. Homo positus est in
mundi huius; Sub Deo quidem vt ei serui-
letur,

Causa pri-
ma pō ha-
bet causam
Deus sei-
pso & sua
bonitate
motus fe-
cit omnia.
Ratio 1.
Ratio 2.

Quare cre-
at' homo
vel Ange-
lus.
Homo fa-
ctus est
propter
Deum vt
ei seruiat.
Homo ser-
uiedo Deo
sibi pro-
ficat non
Deo.
Mundus
factus est
propter
hominem
vt ei ser-
uiat.
Rom. 13.

Homo pō
fitus sub
Deo, & supra
reliquam creaturam,
per reli-

quam cre-
aturā mū-
di huius.

setur, non dico tanquam seruus merē seruiēs,
qualis non manet in domo ināternum: sed
tanquam filius capax paternæ felicitatis &
gloriæ. Super mundum verò vt ei dominetur
non vtique tanquam habens merum domi-
nium in rebus mundi, quale est inabdicabile
à Deo, sed tanquam habens dominium dis-
pensationis, quatenus probè dispensans secū-
dum voluntatem Dei quæ sibi credita erant,
mereatur constitui super multa, eaque cæle-
stia & æterna, qui prius constitutus erat supra
paucā, eaque terrena & temporalia. Sicque
vtroque, & seruendo Deo, & præsidendo
mundo inferiori, lucrificeret sibi mundum
superiorem, statum quoque & maiestatem,
gloriam, & honorem Deo diuinisq; spiri-
tibus propria. Totum ergo quod factum est
à Deo creatore, cedit in bonum hominis, &
quod factus est ipse, & quod alia facta sunt
propter ipsum. Totum in lucrum hominis,
tam scilicet seruire Deo, quam præsidere a-
lijs in mūdo. Omniaque ad felicitatem ipsius
non minus bona increata quam creata, vt in
istis dispensandis esset meritum: in illis verò
consequeretur præmium actæ virtutis, vtro-
bique circumdatus imperio, gloria & hono-
re supra omnem aliam creaturam mundi hu-
ius, ad eò vt verissimè dixerit Propheta: Homo
eum in honore esset non intellexit, compara-
tus est iumentis insipientibus, & similis factus
est illis. Quod aduertens Apostolus subtilis-
simè dixit: Nobis tamē vnus Deus est, ex quo
omnia, & nos in illum. Omnia quidē entia ex
illo, sed nō omnia in illū, neque etiam omnes
in illum, quia non peccatores, non idololatræ
non damnati spiritus, sed nos qui fide & gra-
tia restituti ad priorem ordinem, seruimus il-
li in sanctitate & iustitia, nos dico in illum
scilicet destinamur. Addit Apostolus: Et
vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia,
& nos per illum. D. dicit ibi Apосто-
lus de Christo, per quem omnia. An igitur
Deus pater creator sit cæli & terræ per alium
M. Omnino. Quia per Verbum, hoc est,
per Filium suum vnigenitum, Ioannis primo.
In principio erat Verbum, &c. Omnia per
ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.
Vt Deus pater, sit principium ex quo omnia,
Deus filius principium per quod omnia, De-
us spiritus sanctus principium in quo signa-
mur & sanctificamur omnes. Verūm Aposto-
lus dicens, Nobis est vnus Dominus Iesus
Christus, per quem omnia, & nos per illum,
non tam respexit ad opus creationis, quam
redemptionis generis humani. Et loquitur
de verbo incarnato, Christo filio Mariæ per
quem omnia, scilicet, collapsa instaurantur,

Omnia ce-
dūt homi-
ni in bo-
num.

Deus pa-
ter creauit
cælum &
terram per
Filium.

& quæ in cælo, & quæ in terra, interposito
pretio redemptionis sufficienti pro pecca-
tis totius mundi. Et nos per illum, scilicet,
actu instaurati sumus inuenta redemptione
per sanguinem eius. Vt igitur omnia creata
à Deo patre per filium sibi coæternum, ita
quoque omnia collapsa reparantur à Deo
patre per Iesum Christum in tempore natum
& hoc in Spiritu sancto, qui vt non defuit in
creatione rerum, (Spiritus enim Domini fe-
rebatur super aquas creatas. Genesis primo)
Ita neque debuit neque potuit deesse in ope-
re redemptionis generis humani. Porro my-
sterium hoc vt in multis locis, ita pulcherrimè
prosequitur Apostolus capite primo ad E-
pheseos. Nunc pergamus ad sequentes ar-
ticulos.

DE FILIO DEI, EIVS-
QUE INCARNATIONE
ET NATIVITATE TRA-
CTATVS SECVNDVS.

Dei filium ideo coæternum esse Deo patri, atq;
eiusdem nature cum eo, quod filius eius est.

Cap. I.

Quibus auctoritatibus probemus filium Dei
Deo patri coæternū esse, & quā posset consequē-
tia inferri. Est filius Dei, igitur & Deus. Cap. II.

Quibus scripturis demonstratur Christum re-
uera esse Deum de Deo. Cap. III.

Christum esse & vnigenitum Dei patris, & ni-
hilominus primogenitū in multis fratrib. Cap. IIII.

Quibus modis & rationibus sit Iesus Dominus
noster. Cap. V.

De his duabus vocibus Iesus Christus. Cap. VI.

De alijs nominibus quibus nobis commendatur
filius Dei in scripturis. Cap. VII.

De modo concepti in vtero virgineo. Cap. VIII.

Qua via sit demonstrandum ex scripturis, Ma-
riam fuisse virginem ante partum, in partu, & post
partum. Cap. IX.

Christum reuera natum esse ex visceribus Ma-
riæ, non effusum aut eiectum. Cap. X.

Quid referat in articulo Symboli vocula, Qui
eum dicitur Qui conceptus est. Cap. XI.

Dei filium ideo coæternum esse Deo patri,
eiusdemq; nature cum eo quia filius eius est.

CAPVT I.

Ro Symbolo Catholice fidei, de M.
Filio Dei eiusque incarnatione &
natiuitate, tradiderunt duces nos-
tri Apost. duos articulos. Quorū
alter

alter est, Et in Iesum Christum Filium eius vni-
cum Dominum nostrum: cui, vt sensum per-
fectum habeas, debes addere per intellectū,
verbum credo. Docemur autem isto articu-
lo, qd filius Mariæ qui vocatur Iesus Christus,
sit filius Dei patris, non qualiscunque, sed fi-
lius vnicus siue vnigenitus. Deinde quod sit
Dominus noster. Quapropter non frustra di-
cebatur in priori articulo: Credo in Deū pa-
trem, quoniam hinc monemur credere in filiū
eius. Vt re vera, in diuinitate sit, credaturque
esse, alius Pater, alius Filius, & is vnigenitus.
D. Ergo in personis diuinis vna accipit na-
turam suam ab alia per generationem. M.
Sic est. Nam quicumque verè est filius, nempe
secundum naturam, & non secundum ado-
ptionem tantum, is esse suum & naturam ac-
cipit ab eo qui pater est, alioqui non esset fi-
lius. Pater istud luce clariùs in generationi-
bus humanis. D. Igitur prior est pater, de-
inde filius. Nam & hoc videmus in omni
generatione hominum. M. Quin potius, om-
nino contrarium sequitur. Sunt enim corre-
latiua Pater & Filius. Correlatiua autē simul
natura esse oportet, quod pro primo vero &
per se noto, habet Aristot. Nunquam igitur
prius pater deinde filius: sed corpore quo pa-
ter est, est & filius, & ediuerso. Semper enim
ac necessariò omnis pater est filij pater. Ergo
nūquam nullòue momento potest esse pater
sine filio. D. Tamē inter homines, semper
pater antiquior est filio. M. Est verum: quia
is homo qui postea generando sit pater, mul-
to tempore vixit, prius quam generaret, pri-
mò infans, deinde puer, exinde adolescens,
tandem vir. Nec his temporum incrementis
fuit pater: sed tum demum pater, quando sibi
natus est filius, & vno eodēq; momento quo
cepit ei esse filius, incepit ipse esse pater. Por-
rò deus pater semper, & ab æterno, & ante sæ-
cula fuit pater. Semper ergo, & ab æterno, &
ante sæcula fuit ei filius. Non iunior patre,
quia pater non prius existens, & deinde pa-
ter, sed qd diu existēs tā diu pater, hoc est, æter-
naliter. Non alterius naturæ qd pater, quia ex
substantia patris. Sicut in omni naturali gene-
ratione filius est ex substantia patris, patriq;
suo consubstantialis. Denique non minor pa-
tre. Quandoquidem generatio diuina omniū
est absolutissima, habens omnimodam per-
fectionem, vltra quā possibile est imagina-
ri, ideo in filium suum transfundit pater cæ-
lestis, non eandem duntaxat naturam specie,
quomodo homo transfundit in filium suum,
sed naturam eandem simpliciter, & omni mo-
do eandem: nempe specie, indiuiduo, nume-
ro, proprietatibus. Et eā sanè ob causam ha-

bet filius prorsus eandem naturam quam pa-
ter, diuinam, æternam, omnipotētem, omni-
scientem, omnitenentem, omnia dantem, om-
nia regentem, deniq; primo primam. Hinc in
Symbolo missæ sic canit Ecclesia. Et in Iesum
Christum, scilicet credo, filium Dei vnigeni-
tum, & ex Patre natum ante omnia sæcula,
Deum de deo, lumen de lumine, Deum verū
de Deo verò, genitum non factum, consub-
stantialē Patri per quem omnia facta sunt.

Quibus auctoritatibus probatur, Filium Dei,
Deo patri coæternum esse, & quā posset con-
sequentia inferri. Est Filius Dei, igitur &
Deus. CAP. II.

Mirabile est mirabile, simul & ab æ-
terno esse, & semper patrē esse, &
filium habere sibi coæternū. M.
Mirabile quidem, sicut mirabilia
sunt omnia opera Dei: sed tamen verum, dicē-
te scriptura: Ab æterno & antequā quidquā
fieret genuit me. Rursum Michææ: Et egres-
sus eius ab initio à diebus æternitatis. Hinc
Leo Pontifex: Sempiternū est patri, filij sui
esse genitorem, sempiternum est filio, intem-
poraliter à patre esse genitum. Sempiternum
quoque Spiritui sancto, spiritum esse Patris
& Filij: vt nunquam Pater sine Filio, nunquā
Pater & Filius fuerint sine Spiritu sancto. Et
omnibus exclusis existentie gradibus, nulla
ibi psona sit anterior, nulla posterior. Quod
vtique solius omnipotentie opus est, & in-
explicabilis perfectionis. Homine verò prius
multo tempore existere, deinde generare, &
id longa mora succedētium sibi operationū,
totum hoc arguit impotentiam quandam, &
limitationem naturæ creatæ. At posse idem
æquè perfectè, immo infinitis modis perfe-
ctius, citra omnem moram, omnemque suc-
cessionem operationum, ab initio, quin po-
tius sine initio, & ante sæcula, haud dubiè
summæ, absolutissimæque est perfectionis. Si
enim prius fuisset Deus deinde Pater, aut si
mora indignisset generatio, denique si minus
transfudisset pater quam ipsemet habet, pro-
fectò aliquid ibi fuisset ex parte, potuissetque
desiderari nonnulla perfectio in opere imma-
nente diuinitatis, quod esset absurdissimū. D.

Ceterum cur nō expressè dicitur in hoc ar-
ticulo, Credo in Deum filium, sicut in præ-
cedenti, Credo in Deū patrem? M. Quod
natum est ex homine homo est: quod natum
est ex animali, animal: quod natum ex carne, ca-
ro: quod natū est ex spiritu, spiritus est. Istud
certū habemus, nō solum euidētia naturali,
sed & scripturæ testimonio Ioan. 4. Sequitur
ergo optima consequētia. Igitur quod natū
est ex Deo, Deus est: Itaq; qui credit Christū

Symbolū
Missæ.

Nō posse
ab initio
ac citra
morā ge-
nerare im-
perfectio-
nis est.

Sequitur
optimacō
sequētia,
est filius
Dei, ergo
Deus.

consubstantialiter genitum ex patre Deo, is non potest non credere Christum esse Deum. Sicut qui credit Petrum Apost. genitum ex Iona patre homine, is non potest non credere Petrum Apost. esse hominem. Simili quoque modo qui credit Christum conceptum, & exinde tractato noue mensium spatio natum ex Maria femina non potest non credere Christum fuisse verum hominem. Quod autem istud symbolum velut innuit, hoc alia symbola, Nicenum scilicet, & Athanasij claro sermone docent, videlicet Christum esse Deum de Deo, aeternum ab aeterno, consubstantiali Patri, natum ante omnia saecula, ac deinde quasi renatum in tempore praefinito ex virgine Maria. Quae quia homo erat, non potuit nisi hominum substantiam de suis visceribus generare. Ex quibus omnibus palam consequitur, quod Christus fuit verus Deus ex Deo, verus etiam homo ex homine, non duo tamen, sed vnus filius, non alius, sed idem: aliter tamen natus de Deo, aliter ex homine, prout mox audies.

Quibus scripturis demonstratur Christum reuera esse Deum de Deo. CAP. III.

D. Vnt quidem haec optima ratione dicta. Verum an scripturis probari posset, quod Christus sit veraciter Deus ex Deo? **M.** Non obscure. Nam Psal. 24. dicit Psalmista sub persona Ecclesiae ad Messiam: Dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus Saluator meus. Et rursum Psal. 61. Ipse Deus meus & Saluator meus. Item Esa. 35. cap. Confortamini, inquit, & nolite timere, ecce Deus vester, ipse veniet, & saluabit vos. Et Sophonias 3. cap. suae prophetiae dicit, Dominus Deus in medio tui fortis, ipse te saluabit. Accedit & illud vaticinium Esaiae, quod in suo Euangelio reperit Euangelista Matthaeus, videlicet: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatum est, nobiscum Deus. Adhaec ipsemet Saluator noster sic ait: Ego & pater vnus sumus. Si vnus, ergo vterque Deus. Quonia summa differentia est, summaque distantia inter Deum & non Deum, nec vnus simpliciter esse possunt, deus & non deus. Et quo nihil potest esse apertius, sic orditur Ioannes suum Euangelium de Christo: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Subdit: Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et vidimus gloria eius, gloria quasi unigeniti a patre, plenum gratia & veritate. Et Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: hic erat quem dixi, qui

Scripturae quibus probatur Christus esse Deus de Deo.

Paulo infertus.

post me veturus est, ante me factus est, quia prior me erat (non quidem natiuitate ex virgine, quoniam per illam iunior erat Ioanne sex mensibus. Luc. 1. sed natiuitate, qua natus erat ex patre ante saecula) & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Hucusque Ioannes. Indubie per Verbum non aliud intelligens quam aeternum Dei patris Filium, postea natum ex virgine Maria. Nec istud minus expresse dicitur I. Ioan. vlt. Et scimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio eius, hic est verus deus & vita aeterna, hic scilicet Filius. Nam patrem verum Deum esse iam antea asseruerat. Idem quoque constat clarissime ex confessione B. Thomae exclamantis ad Christum, dominus meus, & Deus meus. Ioan. 20. Item ex confessione B. Petri respondens: Tu es Christus filius Dei viui. Siquidem addidit, viui, ut insinuet se confiteri Christum esse naturam filium Dei vitaliter generantis, non gratia quadam adoptantis, Matth. 16. Tertio ex confessione Marthae dicitis: Ego credidi quia tu es Christus filius Dei viui, qui in hunc mundum venisti. Profecto admodum conformiter ad doctrinam Ioan. superius citatam, doctrinam quoque Apost. qua instruit Philip. infra citandam, adeo ut vterque elegantissime exprimat clausulam illam Marthae, videlicet, qui in hunc mundum venisti. Et consonat eisdem Christi de seipso assertio: Amen amen dico vobis, prius quam Abraham fieret, ego sum. Abraham haud dubie coeperat fieri a constitutione mundi, cum fierent Adam & Eua, iamque bis mille annos & ultra mortuus fuerat ante Christum incarnatum. Nihilominus cum iuramento affirmat Christus dicens: Prius quam Abraham fieret, ego sum. Non, ego fui, sed ego sum: nempe citra praeteriti futurique vicissitudinem, utpote Deus. His sane potest superaddi & illud Matth. vlt. Praedicate Euangelium omni creaturae, baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Si enim remissio peccatorum, & regeneratio, ac salus, dantur tam in nomine Filij, quam Patris: ergo tam Filius est Deus potens saluum facere, quam Pater. Vis addam plura testimonia? **D.** Non est necesse. **M.** Itaque pergamus.

Christum esse vnigenitum Dei patris, & nihilominus primogenitum in multis fratribus. CAP. IIII.

D. Icitur in Symbolo: Et in Iesum Christum filium eius: non quidem simpliciter, sed filium eius vnicum. **M.** Idem dicitur in Symbolo Mis. Sed

Ioan. 3.

Non repugnat in Christo, esse vnigenitum & primogenitum in multis fratribus.

In Christo duae sunt naturae.

Quomodo etiam in hominibus iustis reperitur contra-ria citra repugnantiam, sicut in Christo.

Matth. 9.

sa. Sed & Ioannes Apost. vocat eum filium Dei patris vnigenitum. Nempe ideo, quoniam solus est Filius Dei patris, non habens fratres aut sorores. **D.** Legimus tamen Christum esse primogenitum in multis fratribus. **M.** Sic habetur ad Rom. 8. Verum obserua quaedam. Sicut omnino nihil repugnant in Christo, mortalem esse & immortalem, natum ante saecula, & renatum in tempore nouissimo, vitam mundi esse, nihilominus mortem sustinere in mundo, viuere ab aeterno & perpetuo, attamen mori temporaliter, & cetera eiusmodi. Sic vnigenitum esse Dei patris, & primogenitum in multis fratribus, prorsus nullam habet repugnantiam in Christo Domino. **D.** Eadem tamen dicta de nobis, repugnant. **M.** Nec hoc omnino verum est vt audies. In Christo quidem duae sunt naturae, altera diuina, altera humana, coeuntes in vnitatem eiusdem suppositi. Secundum illam est vnicus, vnigenitus, sempiternus, immortalis non habens neque fratres, neque coheredes. Ratione vero ista, dicitur primogenitus in multis fratribus, quia natus in tempore homo ex homine assumpsit carnem & ossa, integramque nostram naturam humanam ex virgine Maria, in vnitatem eiusdem suppositi cum diuina, idque operatione diuinitatis. A qua & nos gratia & misericordie adoptione, non quidem in vnitatem suppositi Filij Dei: sed tantummodo in societatem eius, dicente Apost. Per quem, scilicet Deum, vocati estis in societate filij eius Iesu Christi Domini nostri: I. ad Cor. 1. Adde ad Heb. 2. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens, Nuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiae laudabo te. Et Christus post resurrectionem ad mulieres, Sed ite, inquit, & dicite fratribus meis. Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum, Ioan. 29. Qui ergo hic communicant cum Christo, non solum in natura secundum carnem & ossa: sed & in Spiritu Dei ac gratia, adoptati atque regenerati in noua creaturam quae secundum Deum est, hi veraciter sunt filij Dei, veraciter etiam fratres Christi, heredes quidem Dei, coheredes aut quoque habet in se praenominata illa, citra repugnantiam. Nam mortales sunt & immortales, mortales quidem secundum carnem: immortales vero secundum spiritum, vt inquit Petrus: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt offerret nos deo mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. Secundum spiritum enim vera femina aeterna vita, secundum carnem vero circumscribitur vera quaedam praesidia mortis, ha-

bentes in vno supposito vitam quandam aeternam secundum Deum, coniunctam cum vita temporanea, quae secundum hominem est. Tales quidem simus nos gratia Dei per Christum, sed ordine quasi contrario. Nam nascimur prius ex homine, deinde renascimur ex aqua & Spiritu sancto, cum tamen Christus prius natus sit Deus de Deo, deinde quasi renatus homo ex homine, iuxta illud Apost. Qui cum in forma esset dei patris, non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo, sed exinanivit semetipsum formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: vt nos qui eramus in substantia hominis, formaque serui, fieremus per ipsum conformes imaginis filij Dei: vt sit & ipse primogenitus in multis fratribus, non obstante quod sit, maneatque vnigenitus Dei secundum aeternam generationem, qua genitus est Deus ex Deo. Tu fili sic crede, alioqui traditio sancta, velut fornax Domini, probabit te non habere aurum in pectore. **D.** Distinctio, quae vnus es, rem adeo clare demonstrat, vt non possim non credere.

Philip. 2.

Quibus modis ac rationibus sit Iesus filius Mariae Dominus noster. CAP. V.

Vnc ad id quod additur, dominum nostrum. **M.** Hic denuo opus est considerare diuersas naturas in Christo. Nam secundum diuinam suam naturam, habet vnum ac idem dominium cum deo Patre & Spiritu sancto, sincerissimum, plenissimum, potentissimum, tam in ea quae non sunt, quam in ea quae sunt, sibi cum Patre & Spiritu sancto connaturale & inabdicabile. Ego, inquit, & Pater vnus sumus: haud dubie sicut natura, ita & dominio & potestate, & operatione. Secundum humanam vero naturam, etiam dominus vniuersorum, sed alio modo, quia non proprietate naturali, sed donatione dei siue deitatis, prout ipse testatur de se dicens: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra, Matth. vlt. Qui dicit omnis, nihil excipit. Rursum, inquit: Pater omne iudicium dedit Filio: Filio, inquam, nunc constituto ad dexteram Dei in caelestibus super omnem principatum, & potestate, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro, vt habes ad Ephe. 1. In epistolis itaque Apostolorum, quando legis, gratia & pax a Deo Patre & Domino nostro Iesu Christo: Item, Benedictus Deus pater, & Dominus noster Iesus Christus: per appellationem Dei, intelliges ipsam diuinitatem citra personarum distinctionem: per dominum

Aliter Deus secundum diuinam naturam.

Ioan. 10. Aliter Dominus secundum humanam naturam.

Obserua. 1. Cor. 1. 2. Cor. 1. Gala. 1. Ephe. 1.

DE FILIO DEI

Christus specialius Dominus noster q̄ gentiliū.

Quare noster Dominus.

1. Cor. 1. 1. Testa.

1. Cor. 8.

Matth. 7.

Aliter Dominus pio r̄, aliter Dominus malorū.

minum verò intelliges Christum, secundum quod homo est, à Deo constitutus dominus vitæ & mortis, iudex item viuorum & mortuorum, habens in manu sua quidquid redemptioni obtinendæ necessarium intelligi potest. Qua ratione specialiter est dominus noster, interposita redemptione, ad salutem nostram in sanguine proprio. D. Mirabar, cur hic doceamur credere in filium Dei, tanquam Dominum nostrum, & non potius in eum tanquã dominū omnium. M. Vt articulus iste sit velut excitamentum quoddam gratitudinis & amoris nostri in eū, ideo additur nostrum. Non enim Dominus noster, quasi solūm in nos habens dominium: sed quasi datus propter nos, & propter salutem nostram: totus propensus in nos saluandos, totus intentus in nos liberandos à dominatione diaboli, & seruitute peccati, sibi in peculiū & populū acquisitionis, quod plus est, sibi in socios gloriæ & felicitatis æternæ. Hinc 1. Cor. 8. Apostolus, Etsi Domini multi sunt, nobis tamen vnus est Dominus Iesus Christus, per quem omnia facta sunt, scilicet quæ necessaria erant redemptioni generis humani, & nos qui sequimur vestigia eius per illum scilicet facti sumus hoc ipsum quod sumus in Deo, & spe gloriæ filiorum Dei. Secundò vocatur Christus Dominus noster, quia agnoscitur, coliturque à nobis tanquam Dominus. A Iudæis autem & gentilibus ac damnatis spiritibus, non recipitur tanquam proprius illorum Dominus, neque à malis Christianis: quia illi, etsi verbis confitentur Christum pro domino suo, factis tamen, id est, inobedientia & rebellionem negant. Vnde ipse, Multi, inquit, dicent mihi in illa die, Domine, Domine, aperi nobis. Et ego respondebo illis, Amē amen dico vobis, non noui vos, vnde estis? Igitur noster quidem piè credentium in eum Dominus omni modo, iure creationis, iure redemptionis, potestate regiminis, denique affectu & amore, quo velut pater aut pius pastor cupit, ac laborat nos dirigere in viam salutis æternæ. Aliorum autem Dominus præcipuè potestate dominij, quo illos tanquam malos malè perdet, tempore suo pro meritis eorum. D. Durum est, Christum habere Dominum hoc postremo modo. M. Verè durum, Nam vt inquit Apostolus, horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Est autem Christus Deus viuens, ac regnans plenitudine potestatis super vniuersa.

AT, quorsum designatur hoc loco D. filius Dei sub his nominibus Iesus Christus? M. Dicit scriptura: Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Vt igitur constet in quem sit credendum tanquam verum ac naturalem filium Dei, ideo articulus suis proprijs illū nominib⁹ exprimit: altero ei imposito cælitus ab Angelo Matth. 1. Luc. 1. & 2. Et vocabis nomen eius Iesum: Rursum, Et vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatū est ab Angelo prius q̄ in vtero cōciperetur: altero ei appropriato per antonomasia. Etsi enim sunt multi Christi, id est, vncti, vt reges & pontifices, vnus tamen Iesus vnctus est oleo exultationis præ participibus suis, ad Heb. 1. Quapropter quoties per se ponitur vox, Christus, non nisi Iesum designat. Sicut vox, philosophus, per se posita Aristotelem significat, vox sapiens, Salomonem, vox propheta, Dauidem, eadē prorsus phrasi sermonis. Duo autem hæc vocabula, Iesus, Christus, iuncta simul sufficere distinguunt filium Dei natum ex Maria ab vniuersis filijs adoptiuis. Secundò adduntur hæc nomina, vt ex ipsis vocibus constet quomodo Filius Dei sit Dominus noster, nempe sic Dominus, vt simul sit Iesus Christus noster. Puto ego tibi notam esse significationē istorum vocabulorum. D. Optimè. Nam Iesus, Hebræis Saluatorē sonat, diciturq; Græcè σωτηρ, Latine verò Saluator. Christus autem Græcè, Latine vnctus dicitur, & Hebraicè Messias. M. Nominis Iesu, non potest reddi alia aut melior ratio, quam data est per Angelum dicentem, vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Brevis quidem ratio in verbis, sed copiosissima in sententijs. Ipse scilicet quæ habet in vtero & pariet virgo Maria, non fecit, sed saluum faciet: quoniam vsque ad Christum glorificatum omnes patres patiebantur exilium propter peccatū, Adam, Abraham, Isaac, Iacob, Helias, Lazarus &c. Saluum, id est, liberum, & immunem à peccatis, ad eò vt non patiatur vltra, supplicium exterminij siue exiliū & miseriam propter peccata. Non solūm immunem à reatu peccatorum, sed & iustum, Deoque gratum, atque ad eò gratijs diuinis præuentum & adiutum, vt sit potēs, ac liber ad seruiendum Deo suo, in sanctitate & iustitia omnibus diebus vitæ suæ. Neque faciet mox saluum ab infortunijs, pressuris & aduersitatibus mundi huius, sed saluum à peccatis & ab omnibus incommodis quæ ratione peccatorū patimur, quæ vtiq; nomine peccatorum intelliguntur, ac etiam ab aduersitatibus mundi, hoc modo, vt non possint iā obesse

Iesus per impositionem vocatur.

Christus per antonomasia.

Duo vocabula, Iesus, Christus, sufficere distinguunt filium naturalem ab adoptiuis.

Angelica ratio nominis Iesu explicatur. Matth. 2.

Quid sit saluum esse à peccatis.

De modo quo saluum faciet Iesus populum suum.

Que præntiauerit, lex de hoc nomine Iesu.

Zacha. 3.

Iud. 1.

Eccle. 14.

Eccle. 31.

obesse nisi ipse velis, iuxta illud Chrysofomi: Nemo leditur nisi à seipso: immo profunt magis si cōtineamus nos in amore Dei, iuxta illud Apostoli: Diligētib⁹ Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti, &c. Rom. 8. Siquidē hoc est saluum esse iuxta scripturā. Et saluum faciet, nō quæcunq; populum, sed suum populum sibi fide, sacramēto, & obedientia, copulatum. Nec tantūm populum Israëliticum tūc tēporis suum, sed quæcunq; populum, quocunq; etiam tempore ab initio mundi vsque ad cōsummationem sæculi, sibi adherentem modo iam dicto. Et quidem saluum tandem faciet vsque in regnum suum æternum ac cæleste, in quo sunt omnia bona quæ desiderari possunt, & nihil potest esse mali. D. Verum, in modo quo saluum faciet, ibi credo latere difficultatē. M. Saluum faciet vtiq; per doctrinam veritatis, per sanguinem redemptionis suæ, per fidē in ipsum, per gratias, quibus iustificamur, & ad benè viuendū adiuuamur, per sacramenta, prout hoc in quatuor Euangelij & epistolis Apostolicis longè lateq; traditum est: & nos latius explicabimus in articulo 10. huius Symboli, & in sacramentis Baptismi ac pœnitentiæ. Et ipse quidem saluum faciet: non est enim aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri, Act. 4. Attamen nō saluum faciet quinquā ex nobis sine nobis, qui rationis capaces sumus. Nam ex parte nostrā requiritur fides cū pœnitentiā, propositum quoque melioris vitæ, cum humili aliqua supplicatione pro salute per Christū, licet eadem nō præstentur à nobis sine gratia & donatione, ac etiā cooperatione Dei, quæ admodum suo loco scripturis demonstrabitur. D. Huius tā magnifici nominis, Iesus, an nō præcesserint vmbre aliqua, vllāue vaticiniā in scripturis veteris testamenti? M. De hoc nomine meminit Habacuc cap. 3. loquēs in persona fidelis populi, hoc modo. Ego autem in domino gaudebo, & exultabo in deo Iesu meo. Meminit & Zacharias huius nominis his mysticis verbis: Et ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum. Typum verò nostri saluatoris Iesu gerebant primò Iesus filius Naue dux filiorum Israël, introducens populum Dei de solitudine in terram promissionis. Deinde Iesus filius Iosodec, sacerdos magnus, qui reedificauit templum Domini, instaurauit sacrificia, & abstulit errores idololatriæ. Tertiò Iesus filius Sirach, qui fuit doctor legis eximius. Etenim Iesus Christus Saluator noster, ipse est dux prædestinatorum omnium qui hereditatem accipiunt salutis. Ipse sacerdos, vti mox audies. Ipse cæle-

stis doctor, inscribens cordibus nostris infinitum verbum, quod potest saluare animas nostras. Quapropter in Iesu Naue fortitudinē, constantiam, victoriam: in Iesu filio Iosodec sacerdotij dignitatē: In Iesu filio Sirach celestem doctrinam Domini nostri Iesu Christi, (quibus perficit opus nominis sui, hoc est, opus redemptionis & saluationis generis humani) velut in vmbra quadam, agnoscimus. Vox autem Christus & regium nomen est, & pōtificale etiam prophetis communicatum: quod tam reges q̄ sacerdotes nec non eximij quidam propheta vnguento Chriftimatis vnguebantur apud Iudæos. Ex vocabulo igitur, Christus, docemur credere de Iesu, q̄ veraciter sit, fueritque rex & sacerdos, habens sicut regnum, ita & sacerdotium sempiternum & potentem illum spiritum prophetiæ, qui fuit in Moysē, Helia, Heliseo, iuxta illud: Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus, sicut me ipsum audietis. Deu. 18. De regno verò patet Luc. 1. & Ioan. 18. Dicit enim Angelus Mariæ: Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regnū eius non erit finis. Christus quoque respondens Pilato dicit. Tu dicis, quia rex sum ego. Regnum meum non est de hoc mundo. Nemo autem elegantius depingit regnum Christi quam Psalmista Psalm. 71. De sacerdotio verò Christi habes pulcherrimè apud Paulum ad Hebræos 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Sexto quidem capite sic legimus: Vt per duas res immobilis, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus, tutam ac firmam, & incedentem ad interiora velaminis. Vbi præcurfor pro nobis introijt, secundum ordinem Melchisedec, pontifex factus in æternum. Septimo verò capite sic legimus: Alij quidem sine iureiurando. Sacerdotes facti sunt. Christus autem cum iureiurando, per eum qui dixit ad illum. Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum. Et infra: Sempiternum habens sacerdotium, vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis, huc vsque Apostolus. In quibus scripturis ministrat nobis fides, velut faces ardentes ad inflammandum amorem nostrum, fiduciamque in Deum per Christum Dominum. Si enim Rex est, regnum habens, cuius non est finis, quoquo versum etiam spectes, quia sine fine ditionis, sine fine durationis, sine fine potestatis, sine fine diuitiarum,

Explicatio nominis Christi.

Christum esse regē ac sacerdotē, quæ mirè inflammant mentem.

De his duabus vocibus Iesus, Christus. CAP. VI.

rum gloria, felicitatis, cur non eo contendimus toto cordis affectu? Rursum: Si sacerdos est semper allistens vultui Dei, ad interpellandum pro nobis, semper offerens hostiam in odorem suavitatis, causa reconciliandi nos Deo, cur non sequimur consilium Apostoli sic concludentis ad Heb. 4. Habentes ergo pontificem magnū, qui penetrauit caelos Iesum filium Dei, teneamus spei nostrae confessionē. Non enim habemus pontificem qui nō possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absq; peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronū gratiae eius, ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in tempore opportuno. Videntur quidem mihi hęc posse sufficere, tā pro tua quā pro populi informatione, circa istum articulum. Nam nunc temporis, quod ad hunc articulum spectat, non admodum ab haereticis impugnamur; attamen quaedam addam etiam de alijs nominibus Filij Dei, quae habentur in scripturis sacris.

De alijs nominibus quibus nobis commendatur filius dei in scripturis. CAP. VII.

M. Explicatur nomen quae in scripturis approprianatur Christo.

Ratum est illud, dilectis natis nomina multa damus. Sunt itaque & alia nomina multa, quibus appellatur tum in veteri, tum in nouo testamento, vni genitus Dei Patris Filius, natus ex virgine temporibus nouissimis. Quae si probe exprimatur, mirē prouocāt affectum. Elaias cap. 7. inquit, Vocabitur nomen eius Emanuel. Et cap. 8. Voca nomen eius, accelera, spolia detrahe, festina praedari. Rursum: cap. 9. Vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis. Zachariae verò 6. cap. vocatur Oriens: Ecce vir, inquit, Oriens nomen eius. Et Malachiae 3. cap. Angelus testamenti. Sicut Hierem. cap. 23, appellatur Dominus iustus noster. Et hoc est, inquit, nomen quod vocabitur eum, Dominus iustus noster. D. At, quorsum varijs his nominibus descriptus est a prophetis? M. Vt ex ipsis constet, ad quid venerit in mundum, & quae officia eius. Dicitur Emanuel, quod interpretatur, nobiscum Deus, quia sic exinaniuit se, ut vnum factus sit nobiscum veraciter homo & Deus, totus noster & nobiscum, ut saluum faciat quod peccerit. Dicitur accelera, quod nomen significat celerem eius benignitatem, & propensam clementiam erga peccatores. Iterum dicitur, Spolia detrahe, quia vincendo vicit principem mundi huius dicens ad nos: Con-

Math. 1. Emanuel. Accelera. Spoliade-trahere.

fidite, quia ego vici mundum. Nunc princeps mundi huius eijcietur foras. Ero mors tua, o mors, morsus tuus inferne. Eadem ratio illius, Festina praedari. Praeterea appellatus est mirabilis: Etenim mirabilis erat in se, habens duas naturas summē distantes, summē tamen coniunctas, nempe in vnam hypostasin. Mirabilis in sua natiuitate, habens patrem quidem in caelis sine matre, matrem verò in terris sine patre. Mirabilis in operibus, quonia cecos illuminauit, leprosos mundauit, suscitauit mortuos: Mirabilior tamen in officio virtutis, doctrinaque veritatis: Mirabilis denique in morte, resurgēs clauso sepulcro, factus primitiae dormientium, collocatus tandem in maiestate ad dexteram Dei Patris. Meritò quoque appellatus est consiliarius, quoniam propter plenitudinem sapientiae, omne iudicium dedit illi Pater. Meritò Deus, quia ab aeterno genitus a Deo Patre, illi consubstantialis, & per omnia aequalis. Meritò fortis, quia vicit mundum, & diabolus, & mortem, & infernum. Per mortem destruens eum qui tenebat mortis imperium, inquit Apostolus, reddens libertati nos, qui multipliciter obnoxij eramus seruituti. Pater futuri saeculi, regenerans sibi ex aqua & Spiritu sancto, quotquot alumni sunt noui testamenti, cum quo incepit, quod Elaias vocat futurum saeculum. Princeps pacis, faciens vtraque vnum, diruta maceria media, nosq; reconcilians Deo. Oriens, quoniam lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, orta his temporibus nouissimis semper orientis luminis vim retinet. Angelus, id est, legatus testamenti: quia venit ut nouum, aeternumque largiretur testamentum, consignatum in sanguine suo, morte interposita. Denique Dominus iustus noster: quoniam omnis iustificationis nostrae auctor & causa, qui factus est nobis sapientia & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Sed & in nouo Testamento plurimis decoratur nominibus. Vocatur enim lux mundi, via, veritas, vita, resurrectio, salus mundi, salutare, saluator, redemptor, mediator, pax, sanctificatio, & propitiatio nostra, rex Israel, pastor, pontifex, sacerdos, lapis angularis, vitis, sponsus Ecclesiae, prophetarum finis, expectatio nostra, quorum nominum mysteria, suis locis explicabimus. At nomen Iesum, ei proprium, ferē vniuersa iam dicta in se complectitur. Cum enim dicimus Iesum, intelligimus Saluatorem humani generis: Itaque admirabilem consiliarium, patrem futuri saeculi, lucem mundi, viam, &c. Iam pergamus ad articulum sequentem.

Ioan. 16.

Mirabilis

Consiliarius.

Deus.

Fortis.

Pater futuri saeculi.

Princeps pacis.

Oriens.

Angelus testamenti.

Iustus noster.

1. Cor. 12. Plurima quoque nomina habet in nouo testamento.

De modo

De modo conceptionis in vtero virgineo. CAP. V.

M.

Nemini maneret occasio errandi circa incarnationem Domini nostri Iesu Christi, tradiderunt Apostoli pro Symbolo rectae fidei, hunc articulum. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. D. De qua certē diligentia Apostolica, & nos merito ingentes gratias agere debemus. Nam etiam nunc, nescio quid nostri in doctrina fidei pariat nobis secta Mennonistica: quasi Christus non sit incarnatus ex visceribus virginis Mariae. M. Vt igitur probe intelligas verba articuli. Conceptus, scilicet, officio & opere materno, prout mulieres concipiunt in vtero fetum nasciturae proles. Non tamen conceptus de viro, sed de Spiritu sancto. Lege naturali concipiunt mulieres, dum vtrumque genitale semen viri & ac mulieris coit in vtero, ad formationem noui partus. At lege supernaturali concepit virgo Maria, operatione solius Spiritus sancti, extra commissionem semini. D. Miram valde & repugnans, mulierem concipere, ac matrem fieri sine viro. M. Mirum sanē est, & non mirum, repugnans, & non repugnans. Si enim spectes communem legem nascentium, mirum: Si omnipotentiam Dei, non mirum. Quid enim mirum, si omnipotens deus, quod facit quotidie per creaturam, ut facit generationes hominum, aliquando faciat sine creatura, per semetipsum? Nec repugnans dici potest quod conformē est voluntati eius, qui potest omnia. Voluntate quidem Dei nunc temporis crescunt poma, fructusq; terrae ex seminibus eorum. Attamen caelum, & terram, & omnia quae in eis sunt, fecit Deus olim absque vilo semine prauio. Nunc producit Deus filios hominum, ex genitili semine virorum, tamen in exordio mundi Adam de limo terrae: Euam verò de costa fabricauit Adae, vtrumque hominem citra genitale semen hominis. Hoc tunc factum est ad propagationem vniuersae creaturae. Quid igitur mirum, aut quae repugnantia, si auctor puritatis & gratiae, nunc conceptus sit in vtero virgineo, citra omnem impuri seminis, commissionem, sola operatione Spiritus sancti, quae Deus patrem esse voluit futuri saeculi, futuraeque nationis sanctae? Futuri inquam saeculi nascentium non ex seminibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo, operatione Spiritus sancti. Siue igitur spectes opus, non omnino debes mirari, quia aliquando factum est simile in omnibus generibus rerum, si quidem omnia semel conce-

Lege supernaturali concepit virgo Maria.

Mirum & non mirum, repugnans & non repugnans, quod factum est in virgine Maria.

Relationes cur non sit mirandum opus conceptionis.

pta, nataq; sunt sine prauio semine. Siue spectes rationem operis, rursum non debes mirari. Si enim protoplasti, ex quibus disseminatum est vniuersum genus humanum, sine feminibus sola Dei operatione facti sunt, Adae ex terra adhuc virgine Heua ex costa Adae virginis: quanto rationabilius Christus futurus pater eius nationis, quae non ex seminibus, sed ex Deo nascitur, debuit concipi ex virgine, operatione Spiritus sancti, absque omni seminatione viri? Tertio, si spectes omnipotentiam Dei, debes quoque omnē deponere admirationem: quoniam non est impossibile apud Deum omne verbum, sic attestante Angelo de hac re, Luc. 1. Quod dictum Angeli, supra abundē interpretati sumus Mirabatur quidem Maria virgo audiens Angelum Dei dicentem sibi. Ecce concipies in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum, &c. Mirabatur, dico, de modo quo fieret quod dictum erat ab Angelo, nondum instructa de voluntate Dei. Certa interim de sua voluntate non cognoscendi virum, & dixit admirando: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Tum Angelus, Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Esto, quod non cognoueris, nec vnquam cognitura sis virum: tamen fiet quod annuntio, non viri, sed Spiritus sancti operatione, qui sanē superueniet, id est, desuper veniet in te, non quidē vt repleat mentem, quoniam iam dudum gratia plena es, sed vt repleat ventrem tuum nouo fetu inauditi partus. Virtus quoque altissimi, cui nihil difficile, obumbrabit tibi, praeseruando te velut umbra quadam ab actu concupiscentiae, & omni virginalis integritatis corruptione: adeoque supplebit in te actionem genitalis seminis viri, vt eam ob causam, id quod nascetur ex te sanctum, id est, sanctē, modo scilicet purissimo, nobilissimoque penitus sit pereminente, supra omnem legem naturalem, vocabitur Filius Dei, id est, sic erit Filius Dei, vt non solum veritate, sed & publica appellatione sit talis. Audita autem hac ratione siue modo, quo fieret quod dictum erat ab Angelo, mox desijt mirari Maria, non habens vltra velut repugnans, id cui consonant voluntas, atque virtus diuina, ac proinde possibilitas rerum. Et dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: credo verbum tuum, verbum esse Domini: at omnipotens sermo tuus Domine. Fiat igitur mihi secundum verbum tuum, non secundum communem meam aut hominum cogitationem, vt scilicet non perferam virum in concipiēdo, sed virtutis diuinae

DE FILIO DEI

fentiam obumbrantis beneficium. Et factū est ita. D. Dixerat quidem Angelus, concipies, optat quoq; Maria, vt fiat sibi secundū verbum Angeli, verūm quōd factum sit ita, nondum ostensum est. M. Dixit Christus ad Patrem: Sermo tuus veritas est, Ioan. 17. Et Apostolus: Fidelis sermo omni, & omni acceptione dignus. Deum non stare promissis, factū impossibile est. Quoniam igitur sermo Domini testatur, ita futurum in Maria, ideo firmiter est credendum, quod factum sit ita. Nihilominus ita factum esse testantur, tam Euangelista, quām Angelus Domini, Matth. 1. Christi autem generatio sic erat: Cū esset desponsata Maria mater Iesu Ioseph, antequā conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. Ioseph autem vir eius, cū esset infusus, & nollet eam, traducere voluit occultē dimittere eam. Hæc autem eo cogitate, ecce Angelus Domini apparuit ei in somnis dicēs. Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum, &c. Nunc obserua verba Euangelistarum, primum Lucæ dicentis: Ecce concipies in vtero, non in mente, non in corde, sed in vtero, hoc est in loco naturaliter conceptioni deputato: secundū, verba Matthæ dicentis: Inuēta est in vtero habens de Spiritu sancto. Obserua insuper quod Ioseph humano modo cogitante de conceptione desponsatæ sibi vxoris, & sciēte non ex se esse, quod natū in ea apparebat, afferuit illi Angelus dicens: Quod natum est in ea, de Spiritu sancto est, nō de fornicatione hominis. Denique obserua quod Ioseph sic instructus cælitus, mox credidit, & exurgens fecit sicut præcepit ei Angelus, Matth. 1. Tu igitur fili fac similiter: desine mirari, aut repugnantiam cogitare, iam instructus ex scripturis: sicut Maria & Ioseph post instructionem, deposuere omnem contrariæ opinionis cogitationem. D. Faciam. Ceterū, nunquid tota Trinitas operata est mysterium hoc incarnationis? M. Ita, quoniam opera Trinitatis adextra (vt theologice loquamur) indiuisa sunt. D. Quare ergo, tam in Symbolo quā in scripturis iam citatis, dicitur factū specialiter à Spiritu sancto? M. Hoc fit tropicē, per modum attributi: veluti cū peculiariter attribuimus vni ob rationem aliquam, quod cōmune est multis. Pater est primum principium omnium, à quo etiam Filius, & Spiritus sanctus: Filius verō est sapientia atque verbum Patris: porro Spiritus sanctus est caritas vtriusq;. Quæ igitur omnipotentia sunt, tribuit scriptura

Probatur quod Maria concipit sine viri semine.

Cur opus conceptionis tribuatur specialiter Spiritui sancto.

plerumq; Patri: quæ sapientia, Filio: quæ caritatis, Spiritui sancto. Iam cū opus incarnationis sit incomprehensibilis & ineffabilis caritatis dei, dicente Filio: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: ideo hoc opus conceptionis tribuit Spiritui sancto, tam scriptura, quā symbolum. Nihilominus indiuisum est, & commune tribus diuinitatis personis. At nunc pergamus.

Qua via sit demonstrandum ex scripturis Mariam fuisse virginem, ante partum, in partu, et post partum. C A P. IX.

Natus ex Maria virgine. M. Hic rursum dicit tibi cogitatio tua, repugnat, nasci ex virgine. D. Certe, natura nō minus repugnat, nasci ex virgine intacta, quā concipi in vtero, claustris pudoris prorsus incorruptis. M. At supernaturale est totum quod hic geritur. Porro, Mariam fuisse virginem ante partum, in partu, & post partum, abundē satis exprimit verbum Dei, de quo verbo Dei testatur nobis nō solū D. Aug. sed vniuersitas Patrum, & omnis ab initio Ecclesia Catholica. Luc. 1. sic dicitur: Missus est Angelus ad virginem desponsatam viro, cui nomen Ioseph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria. Similiter dicitur Esaiæ 7. & Matthæ 1: Ecce virgo concipiet, siue, in vtero habebit, &c. Igitur indubiē mansit virgo donec conciperet in vtero eum, qui vocatur Emanuel. Testatur autem Angelus, quod conceptio hæc fiet superueniente Spiritu sancto, & virtute altissimi obumbrante Mariam, addens Matthæ 1. quod natum est in ea, de Spiritu sancto est, non ab vllō homine, sicut metuis tu o Ioseph. Igitur permanit virgo, non solū vsque ad conceptionem, sed & post conceptum Christum, cū iam esset manifestē in vtero habens. Quod verō vterius vsque post partum manserit virgo, patet iterum ex verbis Euangelistæ dicentis: Exurgens autem Ioseph, accepit Mariam coniugem suam, & non cognouit eam, donec peperit filium suum primogenitum. Addit Euangelista: Hoc autem totū factū est, vt impleretur quod dictū est à Dño per Prophetā dicentem. Ecce virgo concipiet & pariet filium &c. totum hoc, scilicet, quod conceperit virgo, quod habeat in vtero virgo, quod pariet virgo, denique quod filium quī vocabitur & erit Iesus, atque Emanuel pepererit sine virili semine, sola operatione Spiritus sancti hoc, dico, totum factum est vt impleretur prænominata scriptura. Et

Probatur ex Euāgelio, Mariā mansisse virginem vsq; post partum.

Virgo vsque ad conceptionem.

Virgo vsque post partum.

An Maria manserit perpetuo virgo. Argumenta contra perpetuā virginitatem Mariæ.

Solutio argumēti ex Hiero.

Solutio argumēti Heluidij cōtra virginitatem perpetuā Mariæ.

Et quale obsecro fuisset promissum Domini, aut signū datū hominibus, si intellexisset Propheta dictū suum hoc pacto. Virgo quæ prius erat incorrupta, per corruptionem concipiet & pariet filium, cū hoc sit commune omnibus parientibus? Vides ergo verissimam esse sententiam D. Aug. dicentis. Virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partū. Nec hominum sententiam esse, sed verbī Dei, intellectam & dictam ex scripturis sanctis. Et hinc vtique est quod Maria celebratur ab Ecclesia, alina, intacta, & intemerata virgo. D. Verūm an manserit perpetuo virgo. M. Iā satisfacimus articulo. Quod præterea queris, extrā causam est quā tractamus. Verūm, quæ est ratio dubitandi, de perpetua virginitate Mariæ? D. Ex verbis Matthæ dicentis: Et non cognouit eam, donec peperit filium suum primogenitū. Non cognouit donec peperit, ergo cognouit post partum: iterum: Donec peperit filium suum primogenitum. Igitur habuit & secundogenitum, nam vbi nō inuenitur secundogenitus, ibi nec primogenitus esse potest. Addo quod plus est. Legimus Matth. 12. Ecce mater tua & fratres tui foris stāt querētes te alloqui. Ergo habuit Christus fratres & sorores. Quæ sanē scriptura videtur mihi prorsus tollere perpetuam virginitatem Mariæ. M. Subtilius colligis, quā expectaueram. Olim quidem impius Heluidius ex his alijsque scripturis malè intellectis, ausus fuit asseuerare, Deiparā post partum fuisse cognitam à Ioseph, pluresque peperisse filios. At respondet eleganter D. Hiero. hominis temeritati, duobus libris intitulatis, aduersus Heluidium, dicēs. Doleam ne arideam, nescio: imperitiæ arguam, an temeritatis hominem istum, Heluidium scilicet, qui ex vocula ista, antequam, qua vtitur Euangelista dicens, antequam conuenirent inuenta est in vtero habens, improbandam putat virginitatem Mariæ perpetuam, quasi stare non posset veritas sermonis, antequam conuenirent inuenta est, &c. nisi postea conuenissent. D. Sic apparet. M. An igitur stare nō possunt hæc sententiæ: Paulus Apostolus antequā vel prius quā nauigaret in Hispanias, Romæ coniectus est in vincula: Heluidius, antequam pœnitentiam ageret, morte præuentus est: Nisi verum sit & Paulū post vincula profectum esse in Hispanias, aut Heluidium post mortem egisse pœnitentiam? D. Certe, Paulus Romæ coniunxit mortem cum vinculis suis, tantūm abest, vt post vincula iuisset in Hispaniam. Et post mortem, neque Heluidius, neque quispiam pœnitentiam agere potest. M. Tamen præfata sententiæ verę sunt,

& Latinæ secundum artem Grammaticam. Disce igitur ex D. Hiero. aduerbia hæc, antequam, prius quā, licet sæpè consequentiā indicent, tamen nonnunquam solū ea quæ prius cogitabantur, aut statuebantur, vel in animo erant, aut esse debuerant, demonstrat. Profectō Latinè dicitur: Iudices, antequam cognoscerent causam, condemnarunt, non quod postea cognouerint: sed quæ antè condensationem cognoscere debuissent. Sic & hoc, Paulus prius quā in Hispanias pergeret, coniectus est Romæ in vincula. Non quod post iuerit: sed quod ante vincula ire cogitauerat vel ire disposuerat. Eadem prorsus ratione, intelligendum est istud: Prius quā conuenirent, inuenta est in vtero habens. Non quod postea conuenirent, sed quod etiam ante vterum intumescerent, dispositum erat, atque opportunum conuenire, si voluissent, quoniam desponsata erat, & tradita viro suo Ioseph. Intelligis? D. Optimè, sed quid dicemus de aduerbio, Donec. M. Hoc ipsum quod ex scripturis docet D. Hieronymus, videlicet quod sæpè significat tempus certum, vt ibi: Donec reddideris concreditam tibi pecuniam, non faciam. Sæpè tempus infinitum, vt in illo Propheta, Ego sum, ego sum, & donec consenescatis ego sum. Nunquid postquam senuerint illi, Deus esse desistet? Item in illo Pauli: Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. An non tum maxime regnare incipiet, cū fuerint inimici eius positi sub pedibus suis, vt solent reges deuictis iā hostibus? Plurimo eiusmodi sunt in scripturis. Hoc autem modo Matth. 1. vox, donec, non significat tempus certum, quasi ad partum vsque non cognouerit Mariam, sed tempus infinitum, videlicet quod omnino nunquam cognouerit eam, vt in illo. Non est reuersus coruus donec sicaretur terra, Genes. 8. quia nunquam redijt ad arē, neque dum aquæ decrescerent, de quo dubitari potuit, neque vnquam post deficcationem terræ, de quo omnino non erat dubium. Sic in proposito indicauit Euangelista de quo scandalū moueri potuisset, eam non esse cognitā à viro suo Ioseph, videlicet vsq; ad partum, vt multo magis intelligeremus non fuisse cognitam, neque post partum. Si enim prius continuit se Ioseph ab illa, propter visionem indicantem de Spiritu sancto esse, quod in eam natum videbatur, Angelo interim adhortante, vt acciperet coniugem suam, & nullo verbo prohibente concubitus, quantō credendum est magis, eam abstinuisse post partum mirabilem, post apparitionem cælestis militiæ laudantis, post narrationem pastorum,

Quid significent anteq & prius q.

Quid significet in scripturis vox, donec.

I. Cor. 15.

Luc. 1.

post adorationem Magorum, post confessionem iusti Simeonis, post Annę vaticiniũ, quibus omnibus interfuit Ioseph, dicente Luca: Et erant pater illius & mater mirantes super his quę dicebantur de eo. Si igitur religione tactus Ioseph, abstinuit vsque ad partũ, haud dubiẽ magis abstinuit post partum, quia tũc magis vrgebat religio, ne tangeret matrem Domini sui, postq̃ tot visa essent miracula.

Matth. 1. Luc. 2.

D. Prorsus conuincit hæc ratio. Ceterũ, quare nominat Matthæus Christum primogenitum, si Maria mater eius non habuit secundo genitum? M. Respondet D. Hiero. ex scripturis dicens: Omnis vnigenitus, est & primogenitus, sed non omnis primogenitus est vnigenitus: nam primogenitorũ alij sunt vnigeniti, alij non. Dicitur enim primogenitus, non tantum post quẽ & alij geniti sunt, sed ante quem nullus. Nam secundum legem quidquid primo erat genitum de vtero matris, vocabatur primogenitum, & sanctũ erat Domino, tam in iumentis quã hominibus: vti patet Exo. 34. & 12. siue alius sequebatur partus, siue non. An quẽso exterminator Angelus percutiens primogenita Aegypti, abstinuit donec nasceretur secundogenitus? Et Ioan. Baptista qui vnigenitus erat, nõne & primogenitus? An, precor, non fecerunt parentes eius pro eo secundum legem primogenitorum? Sed & de Christo dicit Euangeliũ, q̃ fecerunt pro eo parentes eius secundum legẽ primogenitorum, idque quadragesimo die natiuitatis eius, cũ Marię adhuc non potuit esse aliquis secundogenitus. Christus itaque vocatur primogenitus, non, quia post eũ natus est alius de vtero virginis Marię: sed quod ante eum nemo sit natus ex eadem. Nec finis go istud, sed quod doctus Hieronymus, vir sanctus, ex scripturis diligenter demonstra- uit, hoc te doceo. D. Interim alię scripturę testantur Christum habuisse fratres. M. D. Hiero. diligens obseruator scripturarum, docet, in scripturis, fratres dici quatuor modis, natura, gente, cognatione, affectu siue religione. Natura, inquit, Esau & Iacob, & duodecim Patriarchę fratres erant: vti liber Genesis testatur. Gente verò omnes de populo Israëlitico fratres erant, Deut. 15. 22. & ad Rom. 9. Optabam & ego ipse anathema esse pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israëlitę. Tertio, cognatione fratres erant Abraham & Lot, quoniam Lot cognatus erat Abraham, filius fratris eius ex Arã, Gen. 12. 13. Atque hoc sanẽ pacto cognati Christi, vocantur fratres eius. Matt. 12. Luc. 8. Ioan. 7. Act. 1. ad Gal. 2. Non quidẽ fratres Christi, quia ex eadẽ matre: sed quia co-

gnati, nati ex fororibus matris suę. Quarto, affectu siue religione vocantur fratres, quos affectus verẽ germanus coniungit, nõ inuẽs q̃ alios qui eiusdem parentis viscera existunt, hoc modo inquit Psal. Ecce quã bonũ & q̃ iucundũ habitare fratres in vnum! Psal. 132. Rursũ: Narrabo nomẽ tuũ fratribus meis. Psal. 21. ad Heb. 2. His addit D. Hiero. dicens: Tu Heluidi dicis B. Mariam non permansisse virginem, ego mihi plus vendico, etiam ipsum Ioseph virginem permansisse per Mariã, vt ex virginali coniugio, virgo Christus nasceretur: Atque hoc ipsum multis solidis rationibus probat. Quare si cupis magis informari super virginitate Marię, lege diligenter opus Hiero. aduersus Heluidium Hæreticum

Quot modis dicamur fratres secundũ scripturam.

Christum vere natũ esse de visceribus Marię, nõ effusum, aut eiectum. CAP. X.

Vod autẽ Christus sit natus ex Maria, nõ eiectus, non effusus, quomodo effundi solet quippiam per fistulam, sed veraciter natus, officio, modo, eaque parte corporis, quo & qua solet fieri vera generatio ex muliere, præuis officijs vterinis, illo solo excepto, quod non de viri semine: pulcherrimẽ testatur scriptura sancta, his verbis: Ecce virgo concipiet & pariet filium. Iterum, Quod natum est in ea. Tertio: Cum Maria desponsata sibi vxore prægnate. Quarto. Et impleti sunt dies eius vt pareret, & peperit filium suum primogenitum. Hęc enim & eiusmodi competere non possent in Mariã, nisi interuenisset naturale opus vteri, eaque officia quę solent communia esse prægnantibus. Nec posset secundum veritatem Maria dici mater Iesu, aut Iesus filius eius, & filius primogenitus, nisi in ea accepisset, vitã & formam, deque illius visceribus carnẽ, sanguinem, & ossa, nutrimentum, & incrementa corporis, more aliorum infantum, expleto certo mensium spatio in vtero materno. Aliud est excrementum mulieris, aut fons sanguinis eius: aliud partus vterinus, aut filius maternis officijs genitus. Taceat igitur blasphemia Valentini asserentis Christũ habuisse corpus caeleste, & per virginem velut fistulam transiisse. Si enim aliunde habuit corpus suum, & transijt per eam velut per fistulam, falsõ igitur dicitur in scripturis. Quod natum est in ea, falsõ paries, falsõ peperit, falsõ impleti sunt dies eius vt pareret, falsõ quoque appellatur prægnans, falsõ mater Iesu, falsõ Iesus filius eius, falsõ denique & illud dicitur: Cũ natus esset in Betleẽ ludæ, quia nõ natus ibidẽ sed effusus. Tu fili,

Ioseph mã sit perpetuo virgo secundũ Hieronũ.

M.

Scripturis probatur Mariã reuera genuisse Christũ, nõ effudit se velut per fistulam. Esai. 7. Matth. 2. Luc. 2.

Cur addatur nomẽ Maria.

ab eiusmodi falsitatibus diligenter tibi caue, firmas te in verbo dei, quod est veritas. Quod autem additur in articulo, Maria: factum est, vt ex nomine designata Virgine, quę peperit saluatorem, articulus expressius cõcordet eũ historia Euãgelica, Mat. 1. & Luc. 1. Siquidem hæc est illa virgo quę desponsata erat viro, cui nomen Ioseph de domo David, & nomẽ Virginis, Maria. Satis.

Quid referat in articulo relatiuũ, Qui, cũ dicitur, Qui cõceptus est &c. CAP. XI.

D.

Unde declaratum est, quid referat in articulo isto particula, Qui. M. Refert, dico, filium Dei vniciũ, vt sit sensus. Qui filius Dei vnicus, conceptus est, de Spiritu sancto natus ex Maria Virgine. D. At, ille est æternus ex æterno Patre, ante Virginem Mariam, & ante sæcula consistens, vti declaratum est. M. Nihilominus tamen, idem conceptus est in diebus nouissimis, idem natus, idem passus, crucifixus; mortuus, idem descendit ad inferna, resurrexit à mortuis, ascendit in caelos. Nam relatiuum qui, ad omnes hos sequentes articulos repetendum est, indicans hæc omnia conuenire eidẽ filio Dei, de quo loquitur Symbolum in secundo articulo. D. Qui concipitur aut nascitur, is conceptione & natiuitate incipit esse, postquam non fuit, at qui prius extitit & est semper, quomodo incipit esse? Ad hæc, solet homo nasci ex homine, solet homo pati, mori, sepeliri &c. verũ filius Dei, Deus est de deo, apparet igitur prorsus blasphemum, asserere Deum nasci ex muliere, Deum pati, mori, sepeliri, resurgere. M. Nihil hęc blasphemię aut absurdũ, immo nihil difficultatis, si bene perpendas distinctionem naturarum, cum vnitatem hypostaseos in Christo domino, quam distinctẽ & clarẽ supra expressimus. Verũ ne illam nostro aut doctorum sensu cõsictam putes, eandem eleganter prosequitur concilium Hispalen. dicẽs, Ergo sicut immaculata fides, & sancta dei Ecclesia docet, confitemur Dominum nostrum Iesum Christũ intemporaliter ex Patre Deũ natum, temporaliter ex vtero virginis Marię hominem editum, & ob hoc in vna persona duas naturas habentem, Deitatis, qua ante sæcula genitus, & humanitatis, in qua diebus vltimis seditus est: In illa secundum formã Dei, in ista secundum formam serui consistens. In illa Patri manens æqualis, in ista sine peccato similis nostrę conditioni. In illa inuiolabilis, in ista passibilis. In illa ex qua mori nõ potuit, in ista in qua mortẽ suscepit. Hęc concilium

Filius Dei æternus tamẽ cõceptus & natus in tempore.

Obiectio.

Solutio.

Ex cõcilio Hispalen. demonstratur diuinitas naturarũ in Christo. Cap. 13.

Hispalen. cõtra Acephalos hæreticos. Sed & B. Athanasius in suo Symbolo hæc pulcherrimẽ prosequitur, dicẽs. Est ergo fides recta vt credamus & cõfiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus Dei filius, Deus & homo est. Deus ex substantia Patris ante sæcula genitus, & homo ex substantia matris in sæculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens. Aequalis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit & homo, non duo tamẽ, sed vnus est Christus. Vnus autem, nõ conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum: vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitatem personæ. Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita deus & homo vnus est Christus. Qui passus est pro salute nostra &c. Ecce q̃ aptẽ depingunt in Christo duas naturas esse, alteram diuinam, alterã humanã, illam æternam, hanc ex virgine incipientem, illam impassibilem, hanc verò passibilem. Verũ quia natura hæ vnus sunt suppositi scilicet filij Dei, qui est Christus, ideo, vt habet persona Christi vtriusq; naturę in se proprietates, ita ab vtriusq; recipit denominationem. Dicitur quidẽ secundum diuinã æternus, impassibilis, ante sæcula genitus, secundum humanã verò natus: ex Maria, passus, crucifixus, mortuus &c. Ad eũ vt Maria veraciter sit mater Dei, & Deus veraciter natus ex illa: Non quidẽ natus ex illa Deus, vt generatione eius inciperet esse Deus, sed Deus natus ex illa homo, ita vt generatione eius & de illius visceribus inciperet esse homo, quod prius nõ erat. sic Deus passus, sic Deus crucifixus est, nepe secundum naturam qua homo, nequã secundum naturam qua Deus est, sicut habes in tertio cõcilio Ephesino. Dicim⁹ Christũ passum esse & resurrexisse, nõ quia Deus verbũ in sua natura passus est, aut plagas, aut clauos, aut transixiones, aut alia vulnera suscepit, Deus nãq; incorporalis & extrã passionẽ est, sed quia corpus illud quod ipsi propriũ factũ est, hæc sustinuit &c. Hinc Petrus: Christo igitur passo in carne, & vos eadẽ cogitatione armamini. In carne passum dicit, non in Deitate. Et Christus dicens: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, dicebat id; teste Ioan. de templo corporis sui, quod quidẽ solum fuit in morte, & excitatum in resurrectione. Quædam etiam & prophetę atq; Psalmista præuertiãtes de passionibus Christi, testatur eas in carne Christi complendas Psal. 21. Esai. 50. 6. Iam, credo, intelligis. D. Vtinã rẽ aliquo simili, paulõ amplius illustrares. M. Tu in te duas habes natu-

Athanas.

Maria veraciter mater Dei.

Circa finẽ Decretorum.

1. Pet. 4.

Ioan. 2.

ras coeuntes in vnam personam, animam sci licet & corpus, & ab vtriusque naturae proprietatibus, & qualitatibus denominatione veram recipis. Secundum animam diceris rationalis, spiritalis, immortalis: secundum corpus vero mortalis, sensibilis, magnus, aut parvus. In corpore recipis vulnus, plagam, cicatrices, mortem denique ipsam, non autem in anima. Iuxta illud: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam occidere non possunt. Secundum animam recipimus instructionem, scientiam, artem, non autem secundum corpus. Vnde sicut recte dicimus, Ioachimus est vulneratus, aut mortuus, etiam si in sola carne vulnus acceperit, aut mortem: sic recte dicimus filius dei passus est & mortuus, etiam si in sola carne hoc sustinuerit. Deus item natus est ex Maria virgine rectissime dicitur, idem quia, iuxta Nicenum concilium, ex Maria virgine incarnatus est, & homo factus. Nunc ad sequentem articulum.

DE PASSIONE DOMINI, ET VBERRIMIS EIVS FRUCTIBVS. TRACTATUS TERTIVS.

Quem sensum habeat articulus quartus Symboli. Et quod Christus, licet per formam Iudaei, tamen iniustissime sit passus a Iudaeis. Cap. I. De causis ob quas dolor passionis Christi fuerit longe maior, quam omnes dolores cuiuscunque hominis esse potuerunt. Cap. II. Quod Christus in passione sua, veraciter, & more humano senserit poenas, atque dolores illatos per tormenta, non obstante quod simul Deus esset & homo. Cap. III. Non fuisse indecens aut indecorum, vel iniquum, quod Deus Pater imposuerit filio innocenti, tantas tamque graues poenas. Cap. IIII. Vnde nascatur necessitas patiendi quam denotat verbum, oportet, sepius repetitum a Domino, quando loquitur de passione sua. Cap. V. Quo consilio sit factum decretum diuinitatis, sit per incarnationem, et passionem Filii Dei. Cap. VI. Deum quidem potuisse infinitis alijs modis liberasse genus humanum, hunc tamen modum per amarae passionis mortis, fuisse conuenientissimum. Cap. VII. Cur peccauerint Iudaei tradentes Christum in damnationem mortis, cum hoc ipsum esset secundum beneplacitum Dei, & Christi voluntatem, ut inle insuper pro totius humani generis liberatione. Cap. VIII. Qui sint fructus passionum Christi in genere. Cap. IX. Quare ratione & quibus medijs, sit nobis Christus

Matt. 10.

factus, sapientia, patiendo. Cap. X. Quomodo Christus sit nobis factus iustitia, sanctificatio, redemptio, vita, pax, salus, & cetera eiusmodi, & quid nobis istis significetur. Cap. XI. Quibus scripturis demonstratur, Christum merito suae passionis, vere, & re ipsa operari in nobis ante dicta beneficia. Cap. XII. Qualia epitheta habeat sanguis passionis Christi in scripturis. Cap. XIII. De quibusdam difficultatibus quae moueri possint circa modum, quo passio Christi & sanguis eius tollunt peccata nostra. Cap. XIII. Quod victoria quae habetur per passionem Christi, de omni morte, & de omni peccato, & de omni seruitute, & de omni hoste, & de omnibus viribus inferni, non subito, ac simul obtinetur, sed ordine quodam, & temporis mora. Cap. XV. Cur non simul ac semel infundit se in totum hominem, secundum utramque sui partem, haec victoria per Christum parta, & quam eadem victoria sit constans ac stabilis. Cap. XVI. Quare passio Christi pro nobis non patitur neque sentientibus dolore. Cap. XVII. Cur fructus passionum Christi non perueniat in omnes. Ad filios, cum tamen sit passus Christus non pro vno, ac altero, sed pro omnibus contra exceptionem personae aut status. Cap. XVIII. Meritis Christi non fieri iniuriam, licet multi homines non saluentur, quia non voluit Christus finaliter saluari per suum meritum nisi praedestinos a Patre. Cap. XIX. Quae sit causa ex parte nostra, cur in tam paucos perueniat fructus passionis Christi. Cap. XX.

Quem sensum habeat articulus quartus Symboli: Et quod Christus licet per formam Iudaei, tamen iniustissime sit passus a Iudaeis.

CAP. I.

Vanquam absconditum videatur, & alle num, colere pro deo, illum qui despicabili mortis supplicio sublatus sit de medio, nihilominus voluit Apostolica circumscriptio, Christifideles pro Symbolo recte fidei, hunc in memoria, hunc vbi que in sua confessione habere articulum: Qui passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Non dubito autem quin voces huius articuli habeant tibi notam significationem. D. Habent: Siquidem pati est sustinere, tolerare, aut aequo ferre animo: Et crux dicitur furca, siue patibulum in quo figuntur damnati. Vnde crucifigi, est in crucem tolli, aut patibulo affigi. Nihilominus quidquid cruciat vel affigit, figurate

rate solet crucis nomine intelligi. Hinc Tertianum illud: Et illis crucibus, quae nos, nostramque adolescentiam habent despiciam. M. Hac quoque phrasi utens Saluator, eleganter dixit. Qui non tollit crucem suam, hoc est, aduersa, tristitia, & amara, sibi Dei dispensatione in hoc mundo superuenientia, & sequitur me, non potest meus esse discipulus. Et Apostolus. Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt, cum concupiscentijs. Crucifixerunt, hoc est, affixerunt abstinentijs, vigilijs, ieiunijs, alijsque poenitentijs. D. Insuper, mori est vita defungi, siue animam expirare. Sed & sepeliri nihil aliud significat, quam in sepulcrum inferri, siue tumulo mandari. At, quorsum oportuit omnia haec in vno articulo coniuncta esse, Passus, crucifixus, mortuus, sepultus, & hoc, sub Pontio Pilato? M. Vt constat, non minus veritas historiae, quam ipse modus passionis peractae, nepe quis passus, quando, sub quo, & quouique, quoniam ad mortem usque, aded ut more defunctorum illatus sit sepulcro. Na certe contingit pati varijs modis, etiam contra crucis suspensum. Insuper posset quis crucifigi, & ante mortem rursum deponi. Tertio, quorundam corpora crucifixa penultima manent in patibulo, semper insepulta, ut exemplo iustitiae terreat facinorosos. At, Christus sic est passus, ut sustinuerit simul ignominiosum illud & durissimum crucis supplicium, atque id ad mortem usque in ipsa cruce, nec tamen ibi mansit in sepulcro, sed fuit tribus diebus & noctibus, in sepulcro. Praeterea contingit non raro pati quempiam, sed clanculum aut tumultuariam, & praeter iudicij formam. At Christus passus est publice sub Pontio Pilato iudice, qui inter Iudaeos praesidendi, iudicandique potestatem acceperat ab imperio Romano. Valde quidem tumultuariam, non tamen sic tumultuariam, quin fuerit simul & forma iudicij seruata, & potestatis auctoritas interposita. Nam ex decreto summorum Pontificum, Seniorum, Scribarum, ac Pharisaeorum, adeoque totius consilij Iudaici fuit apprehensus, ac deinde iudicatus reus esse mortis, & exinde traditus Pontio Pilato, tanquam reus mortis. Quod ut palam constaret, tradiderunt illum vincitum more damnatorum, instantes postulantes ut crucifigeretur. Pilatus autem multis interpositis actibus iudicarijs, tandem sedens pro tribunali in praetorio, adiudicauit fieri petitionem eorum. Testes horum sunt quatuor Euangelistae, scribentes historiam passionis Christi. Denique, contingit pati, tam nobiles quam ignobiles, tamque maiores a minoribus, quam minores a maioribus, aequales item ab aequalibus, alios quidem merito, alios vero

Cur simul coniuncta sint in articulo passus, crucifixus, mortuus, sepultus.

Christus passus est ignominiosissimum genus supplicij ad mortem usque.

Christus iniuste afflicus est, idque a suis subditis.

Matt. vlt. Marc. vlt. Christus erat Dominus eorum qui ipsum crucifixerunt.

Christus fuit sine peccato originali.

Christus fuit sine omni peccato actuali.

immerito, oes autem inuoluntarie. At Christus Dominus passus est voluntarie, & id ab ignobilibus pariter & nobilibus, sibi prorsus & omnium iure subiectis, a quibus merito amari debebat & venerari. Atque eam ob causam, exprimitur articulus per voculam relativam, qui, ut scilicet constet, quis sit passus, & a quibus, quam voluntarie, quamque immerito. Siquidem dictio relativa, Qui, refert vnigenitum dei filium, Dominum nostrum, natum ex intacta virgine, operatione Spiritus S. Ex quo inferre licet. Si is, qui passus dicitur sub Pontio Pilato, est vnigenitus Dei filius, ergo est & Deus. D. Sic deductum est supra. M. Insuper, si noster omnium est dominus, simpliciter & extra restrictionem, habens etiam ut homo constituta in manu sua vniuersa, & quae in caelis sunt, & quae in terris, ergo ut Pilatus, ita & Herodes, ita & principes sacerdotum, et seniores populi ac scribae, eorumque ministri, & tota denique gens Iudaica subditi eius erant, constituti mensuram, plenissimum & inabdicabili iure sub dominio ipsius, quem ita ignominiose afflixerunt supplicio crucis. D. Etiam illa illatio clara est ex supradictis. M. Ad haec, si ex intacta Virgine natus est, & quidem sancte, dicente Angelo: Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei: sequitur recte, quod non habuit peccatum originale. D. Videretur & hoc bona illatione sequi. M. Nec actuale habuit, quia deus erat & dominus vniuersorum, via insuper ad Patrem, atque contra deum. Dominus item omnium nullis obstringitur legibus, illis, quorum plenum ac merum habet dominium. Nec in vilo deflexit humana Christi voluntas a mandato Dei Patris, propter summam illam & hypostaticam vnionem duarum naturarum in vno supposito. Hinc & ipse dicit: Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio, item: Amen amen dico vobis, non potest Filius a se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quaeunque enim ille facit, haec & Filius facit similiter. Ergo non fuit in Christo vlla iniquitas, at omne peccatum est iniquitas. Via autem ad Deum Patrem, non est aliud, quam virtus & rectitudo eius. Nec veritas aliud, quam lux, in quo nulla tenebrae sunt, peccata vero sunt error & tenebrae. Hinc vocatur in scripturis, iustus meus, sanctus sanctorum, agnus immaculatus, quia non est inuenta iniquitas in eo, neque dolus in ore eius. Igitur si bene attendis relationem, quam facit vocula, qui, docet articulum, quod sub Pontio Pilato passus est deus omnipotens, a sua

creatura, Dominus omnium a suis subditis, innocens a nocentibus, sanctus sanctorum a sceleratis, veritas ab ijs qui amabant falsitatem, via ab erroribus, virtus denique ab iniquitate. D. Itaque immerito, & contra aequitatem passus est. M. Hoc ut ex ipsa relatione intelligendum relinquit articulus, ita scriptura aperte testatur dicens. Tradebat autem se iudicanti iniuste. Quod vero immerito sit passus, patet: quia peccatum non fecit, &c. 1. Petri 2. Nec tamen eam duntaxat ob causam immerito, quia iustus erat in semetipso & immaculatus, verum etiam ideo indebitè passus est, & contra aequitatem, quia iudicatus est propter indebitam causam: a Pilato quidem, propter timorem humanum, ne scilicet perderet amicitiam Caesaris: quoniam si hunc dimittis, inquit, non es amicus Caesaris: a Iudæis vero, propter praedicationem veritatis, qua traxit ad se omnes spontaneos in virtutem. dicunt enim: Videtis, quia nihil proficimus, ecce totus mundus vadit post eum. Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem. Præterea, ideo indebitè & contra aequitatem, quia non est iudicatus a iudice congruo & conuenienti, siue, ut inuisperiti loquuntur, eopetente, sed a suis sibi omnino subiectis, quales non habent iudicij potestatem in superiorem suum. Si enim non licet iudicare alienum seruum, eò quòd domino suo statur cadit, ad Romanos 14. Iterum, si non licet iudicare fratrem aut proximum, ut Iacobus testatur. Ergo multò minus licet seruis iudicare dominum suum; benefactorem suum, doctorem suum, miraculis iam toti mundo illustrem. Quod autem fuerint iniqua iudicia, quæ exercuerunt in Christum, tam Pilatus quam Pontifices, patet ex Euangelista. Dicit enim Pilatus: Ecce ego coram vobis interrogas, nullam causam inuenio in homine isto, ex his, in quibus accusatus eum, sed neque Herodes, &c. Rursum pronuntiaturus sententiam, lauit manus suas, dicens: Innocens ego sum a sanguine iusti huius, vos videritis. Testatur vero Euangelista, de Pontificibus dicens: Et quærebatur, inquit, summi Sacerdotes falsum testimonium aduersus Iesum, & cum multi falsi testes accessissent, &c. Indubie non potest esse æquum iudicium, quod procedit ex quæstis falsis testimonijs. Rursum testatur Euangelista, quòd iudicauerunt Christum blasphemum, & reum mortis, eò quòd adiuratus per Deum viuum, confitebatur veritatem, nempe se Filium Dei esse, venturum in nubibus cæli. Quale iudicium non potuit non esse iniquissimum. Sed quid terimus tempus

Christus passus est immerito & contra aequitatem.

Ioann. 11.

Iacob. 4.

Probat iudicij, quo Christus iudicatus est, fuisse planè iniquum.

Matt. 16. Marc. 14.

Mar. 14.

in re certa, cuius demonstratio luce clarior est in historia Evangelica? D. Si immerito & contra aequitatem passus est, ergo non per formam iudicij, quia iudicium est iusti iurisque determinatio. M. Iniqui iudices, cum intendunt iudicare iniuste, tum quàm maxime obseruant communes formulas iudicij, ut meditata iniustitia fucù accipiat, ex cõsuetis iudicandi formulis. Sic Iudæi eradicare volentes Christum per fas perque nefas, studuerunt omnibus modis hoc perficere, ordine ac modo iudicariõ, intercedente tam sui quàm Romani iudicij auctoritate, ne oppressione, odio, vel inuidia id ipsum fecisse criminarentur a populo, uti in Naboth, & Susanna contigisse legimus: Itaque iniustum quidem iudicauerunt iudicium, sed tamen consuetas iudicandi formulas seruarunt ad fucum & velamen iniquitatis sue. Veruntamen non vniuersa quæ passus est Christus in hoc mundo; passus est per formam iudicij. Nam passus est nobiscum communia incommoda vitæ huius, vt rerum indigentiam, Matt. 8. famem, Matt. 5. fatigationem, Ioann. 4. & cetera eiusmodi. Secundò, passus est grauiam illa onera legis tanquam factus sub lege, vt carnis suæ circumcissionem Luc. 2. Tertio, passus est tentationes, prius a Diabolo in deserto, deinde a legis peritis. Ad hæc grauisimam persecutionem ab Herode, tempore infantie suæ, Matth. 2. Irriisionem a Iudæis propter praedicationem contra auaros, Luc. 15. Apertam contumeliã quoque, dicentibus illis, quoniam vini potator est, & amicus Publicanorum. Matth. 11. tẽ: Non bene dicimus, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Ioan. 10. Insuper passus est offuscationem suorum miraculorum, dissimulantibus illis in vulgus, quia in Beelzebub principe dæmoniorum, eiecit dæmonia. Matth. 12. Luc. 11. Denique talem emulationem, vt sæpius eum voluerint lapidare. Ioann. 10. & 11. semel de monte præcipitare. Luc. 4. Facientes postea conspirationẽ (ex deliberatione utique totius concilij sui) vt si quis eum cõfiteretur esse Christum, extra Synagoga fieret. Ioan. 9. Quod plus est, quicunq; cognouerit vbi sit, indicet vt apprehendat eum. Ioan. 11. Tandem ementes pretio 30. argenteorũ proditionẽ ei? a Iuda proditore, Matt. 26. per notem venerunt eum gladijs, fustibus, ac armis apprehendentes eum tanquã latronem, & publicum malefactorem. Et hæc quidem omnia tumultuarie ac velut ex insidijs. Verum exitum illud supplicium crucis, quo consummavit Iesus vniuersa, nõ imposuerunt ei nisi palam, & per formam iudicij, interposita Romani imperij auctoritate per præsidem Pilatum.

Obiectiõcula.

Plurima passus est Christus, citra formam iudicij.

De causis

De causis, ob quas dolor passionis Christi fuerit longe maior, quàm omnes dolores cuiuscunq; hominis esse potuerunt. C. A. P. II.

D. Vdium frequenter, quòd dolor passionis Christi, excedit vniuersos dolores, quos vnquam sustinuit in hac vita vllus mortalium. M. Bene audisti. Verum quòd audiisti te scire oportet. Et autem scire, causam rei cognoscere. D. Et quæ sunt excessus istius causæ? M. Sancti Patres scripturis illuminati assignarunt quatuor. Prima est multitudo rerum dolore ingerentium. Secunda, nobilissima tenerrimaque complexio corporis Christi, cum summa viuacitate sensuum tam interiorum quàm exteriorum. Tertia, destitutio omnis solatij dolore mitigantis. Quarta, quia passus est citra culpam & pro beneficio, atque ab his, a quibus honorari debuisset: immo a suis quis sine eo nec esse quidem possent, quos venerat docere veritatem, & saluos facere. Multitudinem quidem rerum dolorem ingerentium pandit nobis abundè, non solum Evangelica historia, sed & Prophetarum & Psalmorum vaticinia. Siquidem passus est non ab vno duntaxat aut altero, sed ab vniuersis statibus hominum qui tum erant: A Pilato præside, ab Herode rege, a Tribuno & cohorte militum Romanorum, a Pontificibus Anna & Caipha, a Legis peritis & scribis, a pharisæis, a senioribus populi, a magistratu templi, a seruis & ancillis Iudæorum, a proprijs discipulis fugientibus, a Petro negante, a Iuda traditore, a latronibus simul crucifixis. Nec passus est in vno tantum, sed in omnibus quæ hominis esse possunt: In rebus: Quia diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. In fama: dicentibus Iudæis. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Caesari. Iterum: Recordati sumus, quia seductor ille dixit, &c. In omnibus insuper corporis sui membris: In capite quidem spinea corona: In facie vero, alapis & sputo impurissimorum hominum, adeo vt dicat Propheta: Non est ei species neque decor, absconditus & despectus est vultus eius: & nos reputauimus eum quasi leprosum. In oculis insuper, velamine superposito ad irriisionem: in gustu, felle & aceto: in lingua & omni virtute corporali, quia aruit tanquam testa (dicit in persona eius Propheta): Virtus mea, & adhesit lingua mea faucibus meis: In auditu, innumeris contumelijs & iniurijs dicentibus illis, Blasphemauit, reus est mortis. Item tolle tolle, crucifige crucifige eum, & innumera alia. In manibus ac pedibus, ac per omnem partem corporis; quia

Quatuor sunt causæ se propter quas passus est Christus, citra culpam omnem passionem alicuius.

Passus est vniuersis statibus.

Passus est in omnibus quæ hominis esse possunt. Luc. 13. Matt. 27. Passus est in omnibus membris. Esaias 53.

foderunt (inquit) manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. Et alligantes eum columnæ, flagellis cæciderunt eum a capite vsque ad pedes: vt sicut in corpore totius generis humani, a planta pedis, iuxta Esaiam, vsque ad verticem, id est, a minimo vsque ad maximum non erat sanitas (omnes enim declinauerunt & inutiles sancti sunt, vt allegat Apol. ad Rom. 3.) Ita & in corpore domini nostri, a planta pedis vsque ad verticem capitis sui non erat sanitas: omnibus suis benedictis membris cæsis, sauciatis, cruciatis pro sanandis mystici sui corporis membris. Nec passus est in fine tantum vitæ, sed ab incunabilis suis, & per omnem vitæ suæ aetate, vt dixim? supra. Nec vnã duntaxat, aut alterã passionum speciem sustinuit, sed vniuersas, per irriisionem, & ignominiam, per opprobrium & despectum per inuidiam, & malevolentiam, per libidinẽ denique saturandi animam eius, contumelijs, iniurijs, ac pœnis. Nam Herodes induitum illi veste alba illudit quasi fatuum: Et milites exprobrantes ei quòd se regẽ fecisset, imposuerunt ei coronam de spinis, & vestem coccinẽ circumdederunt ei, & arundinem in manu eius, atque genu flexo illudebant ei dicentes: Ave rex Iudæorum. Alij colaphis cædebant eum, alij palmas dederunt in faciem eius dicentes: prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? etiã hoc velut impropertantes quòd pro Propheta se gessisset. Et quò magis ex genere supplicij cresceret patientis dolor, tandem suspenderunt eum viuum in patibulo crucis, quo genere mortis non erat tum temporis aliud aut ignominiosius aut despiciatius. Nec illo contenti, suspenderunt eum inter duos insignes latrones, quasi vnum ex eis. Medium autem Iesum, tanquam illis sceleratorem. Sicque reliquerunt eum viuum penitentem toto pondere corporis, ex transfixis clavis per manus & pedes, quo lento & non accelerato mortis genere, afflictio & dolor grauior fieret. Interim blasphemabant eum mouentes capita sua, & dicentes: Vach qui destruis templum Dei, & in triduo reedificas illud, salua temetipsum. Si Filius Dei es, descende de cruce. Similiter & princeps Sacerdotum illudentes eum scribis & sacerdotibus dicebant, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Si rex Israel est, descende de cruce, & credimus ei. Confidit in Deo, liberet eum nunc si vult. Dixit enim: Quia filius Dei sum. Idiplum autem & latrones, quicum ipso crucifixi erant, impropertabant ei. Et his quidem replebant animam eius, cum iam suspensus inter cælum & terram, summum cruciatum carnis, & agoniam mortis

Passus est per omnem aetatem vitæ suæ.

Passus est omnem speciem passionum.

mortis sustineret, ita ut recte diceret de eo Propheta, Ego vermis sum & non homo, oprobrium hominum & abiectione plebis, posuisti me abominationem eis. Cumque iam mortuus esset, etiam lancea latus eius perforauerunt, ut exiret quod reliquum erat sanguinis & aquae, de ventriculo cordis ipsius. Et haec quidem de prima causa. Quantum vero ad secundam causam, scilicet magnitudinis dolorum eius, poteris sane illam colligere ex eo, quod incarnatus sit de purissimis sanguinibus intemeratae virginis, idque non hominis, sed Spiritus sancti operatione, ut habes Luc. 1. Item ex eo quod expirauit cum clamore valido dicens, Pater, in manus tuas commendo Spiritum meum, adeo ut in admirationem ducerentur, Centurio & qui eum ipso erant. Ex quibus abunde satis constat, quod fuerit nobilissima tenerrimaque caro corporis Christi, cum summa pariter viuacitate sensuum ad mortem usque. Quapropter, plagae & tormenta naturaliter causauerunt in carne ipsius multo maiorem dolorem, quam in quouis alio possent. D. Dicit Cice. 2. Tusc. q. quod dolor est mortuus asper in corpore, a sensibus alienus, id est quem sensus maxime refugiunt. M. Bene ad propositum. Bona igitur complexio Christi, carnis teneritudo, & sensuum viuacitas, effecterunt, ut Christus grauiorem sentiret dolorem a flagellis, a spinea corona, a crucis patibulo, ac alijs, quam quiuis purus homo sentire potuisset ab eisdem. Nec quidquam aequum angit, ac cruciat animum hominis patientis, atque illud, quod immeritum, quod pro benefactis, quod a suis patitur, quodque eum ignominia & ex crudelitate, & quadam velut libidine perdidit: idque ab ijs a quibus merito summe amari, venerari, & coli debuisset. Denique & illud summe angit, frustra & in vacuum, vitam impendere sanguinemque cordis, ut salui fiant illi, qui per te saluari nolunt: immo te saluatorem vilipendunt, ludibrio habent, perdere querunt. Haec autem omnia incrementa dolorum in passione Christi concurrerunt, ex his quae dicta sunt facile est perpendere: adeo ut Propheta dicat in persona Christi: Repleta est anima mea malis. Repleta, inquam, quia nihil in ea doloribus vacuum, adeoque ut ipso teste, Tristis esset anima eius usque ad mortem: partim, propter multitudinem poenarum, partim propter malevolentiam inferentium illas, partim denique propter ingratitude eorum, pro quibus haec tanta sustinebat. Quod autem Christus in passione sua fuerit destitutus omni solatio doloris mitigante, hinc patet. Nam & primi & nouissimi de populo, non solum reliquerunt dominum, sed &

Pass' post mortem.

Quod Christus fuerit destitutus omni solatio doloris mitigante.

persecuti sunt, contumeliosi ac poenis saturantes animam eius ut iam demonstratum est. Inter notos vero & Apostolos eius, vnus vendidit ac tradidit eum, ut Iudas: alius negauit eum cum iuramento, quia non nouisset eum, ut Petrus: ceteri relicto eo fugerunt omnes: adeo ut dicat per os Prophetae, Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber, destitutus scilicet omni auxilio, solatioque, haud secus atque destituuntur vulnerati dormientis in sepulchris. Quia notos meos fecisti longe a me. Noti enim & amici fugerunt a me, & derelictus sum ego solus. D. Ceterum, non destituit eum Deus Pater, qui vnus pro milibus esse solet. M. Et hoc, ne quis persuasum haberet, ideo clamans in cruce dixit: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me, scilicet tantum pati sub istis tormentis, ultra quam vires humanae sufferre possunt, ut infra latius explicabimus. Itaque ob quatuor dictas causas simul iunctas, quarum collectio in nullo alio mortalium fuit eadem, recte tradiderunt Patres, cruciatus & dolores quos sustinuit Christus, incomparabiliter excedere omnem cuiuslibet creaturae passionem: adeo ut quem admodum synagoga Iudaeorum grauius afflicta, & in captiuitatem Babylonicam deducta, deplorabat olim suam miseriam tanquam ceteris omnibus maiorem, dicens: Vide domine & considera quomodo facta sum vilis: O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte si est dolor, sicut dolor meus. Quonia vindemiauit me Dominus, id est, de vinea sua succidit me, tanquam sterilem & infructuosum, ut locutus est in die furoris sui Thren. 1. Ita & Christus in multis Psalmis & Prophetis tormenta suae passionis commemorat, tanquam ceteris omnibus omnium aliorum hominum passionibus grauiora. Lege Hierem. cap. 35. in primis Threnos eiusdem. In quibus licet pleraque literaliter dicta sint de ciuitate Hierosolymitana, de populo Iudaico, & de sua ipsius Hieremiae persona, tamen Christiani Doctores perpendentes Spiritum Dei in scripturis, maxime veteris Testamenti, non solum uocibus, sed & rebus, typis, ac metaphoris, prophetare, intelligunt in similibus scriptis ueros sensus a Spiritu sancto designatos, magis esse de Christo Domino, de gestis illius, ac passionibus in carne sua tolerandis, deque spiritali eius regno, quam de rebus olim apud Hebraeos gestis. Ita tamen ut quotienscunque congruit, non negligatur historiae sensus, qui est tanquam basis veritatis, typus insuper ac figura eorum quae in Christo futura erant. Lege insuper Esaiam capite 5. & 53. Lege & Psalmum 27. 57. 68. ubi inter cetera dicitur

Psal. 87.

Collectio causarum aggrauantium dolorem Christi, in nullo alio reperitur eadem.

Thren. 1.

Multa quae ad litteram de alijs sunt dicta ad Christum referenda.

dicitur in persona Christi: Infixus sum in limbo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Confortati sunt qui persequantur me inimici mei iniuste, quae non rapui, tunc exolebatur, &c. Quibus uerbis alijsque similibus nunc plane & absque tropo, nunc metaphoricè significantibus, docet Psalmista grauissimum fuisse supplicium passionis domini nostri Iesu Christi, Per aquam intelligens copiam passionum inundantium super corpus ipsius, & penetrantium usque ad interiora animae eius. Per limum seu lutum profundi, in quo non est substantia, neque fundamentum, ubi pedibus fixis valeat consistere ne submergatur, intelligens extremam in passione desertionem siue desolationem, quousque absorberetur a morte. Per mare significans populum Iudaeorum insanientium contra ipsum. Sic per elationem, altitudinem, seu tempestatem maris, intelligens cocitatum illius populi furorem, insaniam, & seditionem ingerentis quidquid potuit facere, ad exaggerandum dolorem eius.

Quod Christus in passione sua ueraciter, et more humano senserit poenas atque dolores illatos per tormenta, non obstante quod simul Deus esset et homo. CAP. III.

D.

Gratiadei mitigauit martyrib. quibusdam dolorem passionis suae.

Christus nunquam legitur gestis esse subtormentis passionis suae.

Ratia Dei assistens quibusdam Martyribus, ita absorbit sensum doloris, ut gestirent ipsi magis sub tormentis, quam alij possent inter splendidissimas epulas. Mirum igitur, tale quid non contigisse in Christo, qui simul deus erat & homo. M. Legitur B. Laurentius dum afflaretur super cratem ferream, ad Decium tyrannum dixisse: Dilce miser, quia carbones isti mihi refrigerium praestant. Legitur & Stephanus in passione positus uidisse caelos apertos, & Iesum stantem a dextris virtutis Dei. Quamobrem, & lapides torrentis illi dulces fuerunt, quemadmodum de illo canit Ecclesiast. Insuper legitur, quod B. Andreas crucem a longe aspiciens gaudebat, & gratulabatur, pro voto ac desiderio clamans: Salue crux sancta, quae ex corpore Christi dedicata es, antequam ascenderet in te magister meus Christus, timorem terrenum habuisti, nunc autem pro voto susciperis. Nihil autem tale legitur dixisse Christus in passione sua, nihil etiam tale de eo vaticinati sunt Prophetae. Sed contra habet Euangelium de Christo, quod passione imminente cepit Iesus pauere, tædere, & maestus esse, dicens: Tristis est anima mea usque ad mortem. Et sub articulo mortis: Deus

meus, deus meus, ut quid dereliquisti me. In Psalmis quoque scriptum est de eo: Terrores conturbauerunt me, humiliatus sum & conturbatus, Conturbata sunt omnia ossa mea. Quae omnia manifestè demonstrant admirandum illud sacramentum unionis hypostatice, qua in Christo fuerunt coniunctae, diuina & humana natura in unitate suppositi, ita fuisse dispensatum, ut neque diuina natura impeditur proprietates, actiones, & passiones naturae humanae, neque humana excluderet omnipotentiam, aliasque qualitates naturae diuinae. Sed ut mysterium redemptionis esset consummatissimum, tantum est passa humana natura in Christo, quantum in ullo puro homine pati potuisset, diuinitate in nullo impediente sensum doloris. Quod ut probè ac penitus intelligas, nec conturberis in scripturis personae Christi diuersas operationes tribuentibus: semper tibi praec oculis habendum est, propter duas naturas, diuinam scilicet & humanam, unitatem quoque suppositi in quam coeunt, triplex operum genus Christo attribui in scripturis, Primum genus est, eorum quae sunt solius Dei opera ut uiuificare, iustificare, peccatum remittere, sanctum, diuinum, sempiternum, atque beatum facere, & similia. Secundum genus est eorum operum, quae non conueniunt Deo, nec inueniri possunt, nisi in homine, ut obedire, orare, sacrificare, pro iustitia agonizare, tormenta ferre, pauere, tædere, conturbari, mori. Tertium genus est eorum operum, quae non possunt esse, nisi eius qui simul est Deus & homo, ut pro uoluntate ponere animam suam, & iterum resumere illam, suscitare seipsum ex mortuis, praetium condignum soluere pro peccatis totius mundi. Secundo, tibi habendum est praec oculis, quod secundum eiusmodi naturarum diuersitatem, fuit in Christo gemina uita, increata uidelicet, quae est sempiterna Deitas quae mori non potest, & creata, quae est humanae naturae, ex carne & anima consistens secundum quam, mortuum esse Christum in cruce per diuisionem animae a corpore, testatur Euangelium Matth. xi. vigesimo septimo. Ioannis decimo nono. Mar. 15. dicens: Expirauit, emisit spiritum, tradidit spiritum, id est, animam. At Iesum autem cum uenissent, ut uiderunt eum iam mortuum, &c. Gemina item sapientia, gemina potestas, gemina uoluntas, creata uidelicet & increata. Rursus creata uoluntas in Christo, ut in ceteris hominibus est gemina, una naturalis secundum sensum carnis, naturaliter uitam appetentis, & mortem exhorrentis, a qua uenit quod cepit pauere, tædere, & maestus esse, & sudare

Vna natura in Christo non impedit proprietates alterius.

Christo attribuitur triplex operum genus.

In Christo secundum diuersitatem naturarum esse geminam uoluntatem geminamque uitam.

Duplex uoluntas in Christo.

sudare sanguineum sudorem, cum expenderet secum imminentis passionis gravitatem: Altera rationalis, secundum rationem mentis decernentis vitam esse dandam pro liberandis fratribus, Deoque per omnia obediendum, qua & dixit: Veruntamen Pater, non mea, sed tua voluntas fiat. Tertio, prae oculis habebis, quod anima quae est pars altera naturae humanae, ut in reliquis hominibus, ita & in Christo habuit duas partes. Superiorem, qua contemplabatur diuina ac caelestia. Et inferiorem, qua intendebat rebus agendis circa corpus, quae sensui proxima est. Secundum illam toto tempore vitae suae, etiam in morte, semper fruebatur contemplatione diuinitatis: secundum alteram vero sensui vicinam, timebat, dolebat, maestus erat usque ad mortem. Eratque dispensatione Dei sic effectum, sicque temperatum in hac dualitate naturarum, voluntatum, ac partium animae, ut summum diuinæ fruitionis gaudium, non mitigaret in eo vilius cruciatus sensum, neque acerrimus corporis cruciatus minueret gaudium illud diuinæ fruitionis. D. Profecto mirum apparet, & quasi incredibile, quod vnus ac idem, simul gaudeat & doleat, fruatur & patiat, sic quod nec passio fruitionem, nec gaudium minuat dolorem. M. Nequaquam mirum est, si ad diuersas naturas diuersasque vnus naturae partes respicias. Verum, secundum vnā naturam, eandemque naturae partem, id fieri non potest. Quemadmodum enim gaudere secundum spiritum ac rationem, & pati simul secundum carnem ac sensum, uti in multis contingit, ita euidenter accidit in Apostolis. Ibant gaudentes à conspectu consilij, quoniam digni habiti sunt cōrumeliā pro nomine Iesu pati. Rursum tristari, turbari, atque horrere, secundū partem animae inferiorem, propter cruciatum carnis: interim tamen secundem partem animae superiorem, fide, spe, firmissimāque dilectione inherere Deo, in martyribus adeo palam est demonstratū sexcētis & eo amplius, exēplis, ut pleniori probatione nō egeat. Porro, si nihil aduersi, nullumque tormentum se parat hominem sanctum à fide, fiduciaque & amore, quibus firmissimē adhæret Deo, quid mirum, si nihil tale impediuerit fruitionem, qua Christus Deo fruebatur secundum superiorem partem animae, propter vnionem hypostaticam? Rursum, si fides, spes, amor, quibus Martyres inherēbant Deo, atque gaudium inde natum, non auferebant ab eis sensum doloris: quid mirum, si diuina fruitio, quae erat in parte animae Christi supe-

riori, non abstulerit tristitiam, dolorem, cruciatum, mortem, quae erant in carne ipsius ac parte animae inferiori? Tertio, si duplex est vita in homine pio ac sancto, scilicet diuina atque aeterna, humana insuper ac mortalis, uti demonstrabimus in ultimo articulo Symboli, moriturque humana per diuisionem animae, à corpore, altera permanente in sua immortalitate per continuam coniunctionem animae cum Deo in donis gratiae, adeo ut anima hominis pij viuat continuo in Deo & sub tormentis, & in morte & post mortem corporalem. Quid igitur mirum si in Christo fuerit gemina vita, quodque mortuus sit secundum alteram per diuisionem animae à corpore, prout factum est in cruce, altera manente in sua aeternitate, quodque manserit iugiter vnio illa hypostatica diuinitatis cum humanitate, ut in vita, ita sub tormentis, ita in morte, ita quoque post mortem. Eo quod diuinitas naturam semel assumptam nunquam dimittit, quomodo & purum hominem semel adoptatum in sortem filiorum nunquam deserit aut abiecit, nisi sponte sua seipsum per iniquitatem projiciat extra gratiam Dei, uti probari facile potest ex sine capitis octauo ad Romanos. D. Certè similia haec valde consonam adferunt probationem. M. Quibus si adiungas scripturas illas, quae tribuunt Christo opera diuinitatis, quales sunt: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Item, Remittuntur tibi peccata tua. Item, Adolescens tibi dico surge. Et, Lazare veni foras, & id genus alia: Illas insuper quae tribuunt ei simpliciter & per affirmationem opera veri hominis quales sunt, Coepit Iesus pauere, tædere, & maestus esse. Item, Tristis est anima mea usque ad mortem. Item, Factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. Item, Dolores nostros ipse portauit, Conturbata sunt omnia ossa mea, Aruit tanquam testa virtus mea, Adhaesit lingua mea faucibus meis, Sitio, expirauit, mortuus est, & cetera. Iam habebis idoneam demonstrationem eius quod diximus, videlicet quod in Christo fuerit verū tædium, verus timor, vera tristitia, verus dolor, vera afflictio, verus cruciatus, veraque defectio virium naturalium, ad diuisionem usque animae à corpore, non obstante quod Deus esset, quodque nihilo fecius in eo indefinenter permanerit fruitio diuinitatis, secundum portionem animae superiorem. Quod utique ut constaret euidentius, clara voce dixit in cruce pendens, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? adeo

vt in

vt in nullo subuenias mihi secundum humanam naturam, quam te auctore, ex virginis visceribus matris meae sumpsi, quasi proietum, & ad te ultra non pertinentem, permitrens in tormentis excruciarī, quantum secundum proprias qualitates illius naturae ferre possum: immo plus quam ferre possum, quia ad interitum usque. Non itaque sunt verba illa Christi, ut quidam mentiuntur, hominis impatientis aut diffidentis de Deo Patre, sed clara voce confitentis veritatem eius quod gerebatur.

Non fuisse indecens aut indecorum vel iniuriam, quod Deus Pater imposuerit Filio innocenti, tantis, tamque graues poenas
CAP. IIII.

D. Oena, nonne comitari debet sceleris auctorem? Et mors nunquid solus peccati stipendium est? ut illi duntaxat debeatur, qui patrarit iniquitatem? M. Esto, sic enim docet Paulus, dicens: Stipendium peccati mors: D. An non igitur indecens & indecorum, immo iniquum, quod Deus Pater tantas poenas, tamque horrendum supplicium mortis imposuerit illi qui nihil peccauerat, nec commeruerat quidquam ut pateretur? M. Duplex est genus poenae. Alia enim est poena diuinæ ultionis super inuitum, & hanc decet esse eum duntaxat, qui peccatum fecit: alia est poena diuinæ placationis, voluntarie assumpta pro reconciliatione aliorum. Estque decorum & pulchrum hanc esse in eo, qui licet non peccauit, nihilominus ex commiseratione peccantium, sua sponte suscipit eam, ut & illi habeant redemptionis beneficium, & in ipsis quoque glorificetur Deus. Et quauis Deus non delectetur, sed nec delectari possit in poena & perditione innocentis: utique tamen ei complacet caritas vltro patientis pro salute aliorum, quoniam hoc proximum facit bonitati Dei, impendentis se suaque omnia ex pura commiseratione, in aliorum alioqui pereūtium, saluationem. Quam quidem Dei voluntatem erga nos, volens Apostolus commendare, ait: Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo nō etiam eum illo omnia nobis donauit? Qua eadem bonitate erga nos, eum qui non nouit peccatum, hoc est, Filium suum, qui alienissimus erat ab omni peccato, fecit peccatum, hoc est, fecit ita tractari in passione, ac si non aliud fuisset quam merum peccatum: idque eum ob faciem, ut nos efficeremur iustitia Dei in

in ipso, id est, efficeremur tandem per ipsum prorsus & omni ex parte iusti. Quod dictum, nihilominus alij interpretantur hoc modo: Fecit eum peccatum, id est, hostiam pro peccato, sequentes phrasim Osae quarto. Peccata populi mei comedent, scilicet Sacerdotes, quia comedent hostiam oblatam pro peccatis. D. Ceterum hic videtur esse aliqua iniuriæ iniustitiæque ratio, quod deus Pater fecerit filium oblationem pro peccatis, aut non secus tractari quam si merum fuisset peccatum, cum tamen esset quam alienissimus ab omni operatione peccati. M. Siquidem hoc fecisset Pater Filio inscio, & sine consensu, ac voluntate Filij, haud dubie iniuriæ speciem haberet. Nunc autem quia dicit Scriptura: Oblatus est quia voluit, ideo nulla hic inueniri potest iniustitia & iniuria. Sic enim habet regula Iuris, Scienti & consentienti non fit iniuria. Quam spontaneè autem consenserit ad finem usque, ex ipsis suis verbis & factis probatur. Dicit enim per Prophetam: Corpus meum dedi percipientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me. Deinde dicit per semetipsum: Sicut nouit me Pater, & ego cognosco Patrem, & animam meam, pono pro ouibus meis. Propterea diligit me Pater, quia ego pono animam meam ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso, hoc mandatum, id est, hanc ordinationem siue commissionem habeo à Patre meo, videlicet ut à meipso, siue mea sponte, non ex necessitate, aut violenta impulsione cuiusquam, ponam vitam meam pro ouibus meis, adeoque ipsemet tradebat se iudicanti iniuste. Ut autem certò certius esset quod sponte propria sit passus, praedixit septius suam traditionem, passionem, flagellationem, irrisionem, occisionem, Matth. decimo sexto, decimo septimo, & vigesimo: praedixit quoque tempus quo haec fierent Matthaei vigesimo sexto. Scitis quia post biduum Pascha fiet, & Filius hominis tradetur ut crucifigatur. Ad haec, praedixit à quo tradendus esset, nempe ab vno ex duodecim, qui manducabat secum panem iuxta vaticinium Prophetæ. Tradendus, inquam, à Iuda principibus Sacerdotū, & Scribis, atque ab illis vltius gentibus: dicit enim, Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quae scripta sunt per Prophetas de Filio hominis. Tradetur enim Gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget, Luc. decimo octauo. Denique praedixit, à quibus esset passus

quod Deus fecit Filium suum peccatum.

Christus praedixit qualitatem passionis & tempus

K

passus

Anima Christi habuit duas partes, superiorem & inferiorem

Nō est mirum quod in Christo fuit gaudium diuinæ fruitionis simul cum dolore seipsum

Matth. 7.

Matth. 9.

Luc. 7.

Ioan. 11.

Matth. 26.

Mar. 14.

Luc. 21.

Esa. 53.

Psal. 21.

Ioan. 19.

Luc. 23.

Duplex esse genus poenarum

Non est indecorū quod Deus Pater imposuerit Filio innocenti, tormenta passionis.

Rom. 8.

2. Cor. 5.

Qualiter est intelligendum

passurus, quia à senioribus & scribis & principibus sacerdotum Matthæi decimo sexto. Etiam à Gentibus, scilicet Pilato, Herode, & militibus eorum, Ex quibus eximius ille Apostolus Andreas probabat Egeæ proconsuli quoddam Christus non erat passus ut maleficus, aut ex necessitate, sed sua sponte, & ex mera caritate iuuandi alios. D. Quare igitur imminente passione cepit pauere, & dædere, mæstus esse vsque ad mortem? Quare insuper tertio orauit Patrem, vt transfret ab eo calix passionis iam iam imminenti? M.

Christus quod verus homo esset ideo mæstus, ideo expaui, ideo & deprecabatur passionem.

Quia homo erat, neque quidquam humani alienum erat ab eo, præter peccatum, & vitiosam corruptionem naturæ. Dum viueret liber à tormentis, esuriebat, sitiebat, fatigabatur sicut ceteri homines, manducabat, dormiebat vt ceteri. Dum sentiret imminere horrenda supplicia mortis, naturaliter expaui, & conturbatus est secundum carnem, ac sensum, & partem animæ sensui proximam, sicut & ceteri homines, imminente iam mortis agone, omnium enim, terribilium terribilissimum est mors, inquit Philosophus, seruata tamen mentis constantia & promptitudine patienti in voluntate, vt non raro in ceteris pijs contingit hominibus per gratiam adiutricem Dei. Nam Paulus dicebat, Dum infirmor (scilicet secundum carnem) tunc fortior sum, scilicet secundum spiritum. Quanto ergo magis tum temporis Christus fortiozem se exhibebat ac promptiozem secundum mentem ac spiritum, quando iam patiebatur caro eius? Quod vel hinc fit manifestum, quoniam etsi paueret, & mæstus esset, adeoque horreret mortem tota natura carnis, vt sudaret sudorem sanguinis: nihilominus inter hæc vicit ratio, vicit amor recti, vicit & obedientia Dei Patris. Tertio enim subiunxit orationi suæ: Veruntamen Pater, non mea, sed tua voluntas fiat. Et surgens processit obviam illis, qui illaturi erant tormentum mortis, cum tamen fugere potuisset, haberetque liberam potestatem ponendi, & non ponendi animam suam. Non igitur metuit, aut contristatus est, quasi necessitate aliqua conclusus in eo quod nollet: sed quasi verus homo, habens nobiscum communes humanæ naturæ proprietates. Quas quidem proprietates, palam in eo designatas mundo oportuit, duplicem ob causam: Prior est vt constaret in Christo veritas humanæ naturæ, tam contra hæreticos asserentes Christum non verum corpus, sed phantasticum assumpsisse, quam contra eos qui contendunt, Christum non habuisse sensum doloris sub tormentis: Altera est, vt suo

Christus non metuit quasi necessitate aliqua conclusus. Dux sunt causæ, ob quas cepit Iesus palam pauere, &c. Eccl. 4.

nos exemplo doceret illud Ecclesiastici: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnet bit pro te inimicos tuos. Propter Deum homo, & propter totum est quælibet pars totius. Ergo quiduis, o fili ferendum tibi parti, vt totum liberet, quiduis patiendum potius, quam Deum offendas, aut tuam, illius voluntati præponas.

Vnde nascitur necessitas patiendi, quam denotat verbum, oportet, sæpius repetitum à domino, quando loquitur de passione sua.

CAPVT V.

Ned nunc interrogabis, si nulla necessitate, sed omnino sua sponte passus est Christus, quare ergo toties repetitur in Euangelijs, illud

verbum, oportet: Oportet Filium hominis multa pati à Principibus Sacerdotum, & Scribis & Phariseis. Item: Nonne hæc oportuit Filium hominis pati, & ita intrare in gloriam suam? Item: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, &c. D. Profecto admiratus sum nonnunquam, frequentem repetitionem huius vocis, oportet, in ista materia. Et vnde, precor, nascitur ista necessitas, quam significat vox, oportet? M. Exdereto quod ante sæcula factum erat, in consistorio super benedictæ Trinitatis, & in diebus antiquis est manifestatum per ora Prophetarum, hinc post passionem ait ad Apostolos: Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam am necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi & Prophetis & Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportuit Christum pati, & resurgere tertia die. Itaque eam ob causam fieri oportebat, quoniam scriptum decretum diuinitatis debebat impleri. Secundo, nascitur dicta necessitas ex mandato, quod Christus homo, hoc est, secundum quod homo acceperat à Deo Patre, siue à diuinitate, de quo mandato dicitur Ioan. decimo quarto: Et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio: Surgite eamus hinc, scilicet ad locum vbi tradat in manus iniquorum. Tertio, nascitur ex fine intento, qui est redemptio generis humani, talis, in qua scilicet reluceant simul, misericordia Dei, & iustitia eius, qui finis obtineri non potuit sine sanguinis effusione, vt multis rationibus probat Apostolus, potissimum capite nono, ad

Vnde nascitur necessitas patiendi, quæ denotat verbum oportet.

Lucæ vii.

Hebr.

Heb. Omnia tamen hæc, videlicet decretum diuinitatis, mandatum Dei Patris, determinatio mediæ quo fieret redemptio generis humani, omnia, dico, hæc præsupponunt liberam voluntatem Filij, sua sponte ex commiseratione hominum, acceptantis. Itaque, vt indecens est & indecorum, acceptantem, rapere inuitum ad supplicia, quæ non ipse sed alij commeruerunt: Ita decentissimum est & pulcherrimum, acceptare hostiam sua sponte sese offerentis pro liberatione patriæ, parentum, & cognatorum. Nam & hoc olim apud Romanos, statua ad monumentum immortalitatis dignum habebatur, non obstante quod occumbens pro patria prorsus interiret, citra spem futuræ resurrectionis: Hic verò certum erat, & Deo Patri, & ipsi Filio, illud Prophetæ: Quoniam non dereliques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ, replebis me iucunditate cum facie tua. Itaque Filius Dei Patris hoc genere mortis non erat interiturus, sed post modici temporis passionem, æternum victurus in gloria Patris, cum eisdem quos moriendo Deo lucrificeret. Opus igitur redemptionis per passiones Filij innocentis fuit omni ex parte pulcrum, omni item ex parte vile, habens omni ex parte manifestum summæ caritatis Symbolum. Pulcrum quidem Deo Patri, talem tamque spontaneum habere Filium. Pulcrum item æterno iudici, sic temperasse iustitiam misericordia, vt & peccata hominum sint pro meritis vindicata, & tamen non nisi mors vnus interposita, qui & ipse moriendo, vt alijs, ita & sibi vias vitam inuenit. Pulcrum in super Filio, quoniam obediendo Patri vsque ad mortem, hereditauit sibi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei Patris. Pulcrum denique generi humano, habere Pontificem assumptum de suis visceribus. Iuxta illud: Omnis pontifex ex hominibus assumtus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Nec minus congruum, talem habere Pontificem, qui posset compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine abique peccato. Sic quoque vile Deo Patri (sit tamen hoc dictum cum gratia eius, qui bonorum nostrorum non eget) quoniam instaurata sunt omnia in Christo, & quæ in cælo, & quæ in terra in ipso: Quod est vile rerum vniuersitati cuius curam gerit De-

Psal. 27. Acti. 2.

Opus pulcherrimum fuit omni ex parte pulcrum, vile ac plenum caritate. Pulcrum omni ex parte Christum pati.

Hebr. 5.

Hebr. 4.

Christum pati fuit vile omni ex parte. Ephes. 1.

us. Vtile etiam Christo passo, quia obediendo vsque ad mortem, constitutus est à Deo Patre, Iudex viuorum ac mortuorum, habens omne iudicium, omnemque potestatem, tam in cælo, quam in terra, positam in manu sua. Ad hæc, vile nobis hominibus super terram, quoniam per mortem Christi translatus sumus de morte ad vitam, transferebatur vltimus de exilio in patriam, de miserijs huius mundi ad felicitatem gloriæ Dei. Vtile Angelis in cælo, quoniam instauratum nunc passum ruina lapsorum spirituum animabus iustis. Vtile denique existentibus sub terra, quoniam ero, inquit, mors tua, o mors, ero morsus tuus infernæ. Quod autem passio Christi habeat omni ex parte Symbolum summæ, ardentissimæque caritatis, patet: quia maior caritas esse nequit, quam vt quis det vnigenitum suum pro inimicis suis, iniustis & rebellibus. Hoc autem fecit Deus Pater, tradendo Filium pro nobis peccatoribus, cum adhuc inimici essemus, vt habes ad Romanos quinto. Iterum, quia maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis, quod fecit Christus patiendo, vt habes Ioannis decimo quinto. Tertio, quia nequit prior esse affectus dilectionis in Filio erga Patrem, quam vt obediat vsque ad mortem, & proposito sibi gaudio, malit sustinere crucem, quam non per omnia placere Patri. Testatur autem Apostolus de Christo, quod factus est obediens Patri, vsque ad mortem, mortem autem crucis. Vtinam filij, vtinam & nos essemus in caritate radicati & fundati, quod flexis genibus orat Apostolus, vt possumus comprehendere eum omnibus sanctis quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum, conciliorum scilicet Dei, in opere redemptionis generis humani, scire etiam super eminentem scientiæ caritatis Christi. Inquit Apostolus, super eminentem scientiæ, in datiuo casu, quia maior est caritas Christi, quam exhibuit patiendo, quam sciri à nobis aut intelligi posset. Et quæuis nunc patefacta sit caritas Christi, cum operis exhibitione, tum, scripturarum testimonijs, tamé non tam mentis acumine intelligitur, quam amoris affectu comprehenditur. Hinc Apostolus: In caritate, inquit, radicati & fundati, vt possitis comprehendere. Vis enim amoris erga nos & pondus eius, non tam discuntur quam sentiuntur, & quo magis redamaucris, eò comprehendis plenius similitudine ardoris, quo ipse intus in corde tuo ignescis.

Mat. vii.

Christi passio habuit omni ex parte Symboli perfectæ caritatis.

Ioan. 15.

Philip. 2.

Ephes. 3.

Vis amoris Dei erga nos non tam discitur quam sentiuntur.

Quo consilio sit factum decretum diuinitatis super incarnatione, & passione Filij Dei.
CAP. VI.

DE illo decreto diuinitatis propter quod oportuit Filium hominis pati, ediffere rogo parum, quoniam consilio sit factum, ac conclusum in consistorio superbenedictæ Trinitatis? **M.** B. Augustinus, & D. Bernardus, & nonnulli alij Patres tradiderunt ex scripturis, quandam quasi forensis disceptationem diuinarum virtutum inter se, vtpote æternæ dei sapientia, Iustitia, Misericordiæ, Veritatis, & Pacis. **D.** An igitur in Deo sicut in homine, vlla est succedentium cogitationum disceptatio? **M.** Nulla prorsus. Sed ad imbecillitatem intellectus nostri, aptantur eiusmodi disceptationem, quo rerum corporaliu similitudinibus, vel gustum aliquem accipiamus iudiciorum Dei, alioquin incomprehensibilem. Misericordia Dei secundum nomen suum, volens Deum præstabilem esse ac propitium, super miseria, & peccatis hominum, sic inquit: Suavis es Domine, & miserationum tuarum non est numerus aut finis. Tui igitur memor esto, condonans peccata hominibus propter nomen tuum, tuamque bonitatem. Econtrario verò Iustitia: Iustus es, inquit, Domine, & iustitia tua in æternum permanet. Si citra dignam vindicationem donaueris hominibus peccata, quid dicent illi, quibus ipse mandasti exercere iustitiam? Exinde autem & Pax dixit: Tu Domine non es dissentionis Deus, sed pacis, adeo vt in scripturis appelleris Deus pacis, & Deus totius consolationis: At vindicare, perdere, exterminare, sunt potius opera inimicitias exercentium, quam eius qui natura bonus est, & pacificus. Cui ediuertit sic resistebat Veritas inquit: Domine Deus, Nonne inter Angelos, vt bonos tibi adunasti inseparabiliter, ita & malos perdidisti irreuerabiliter? Nonne & in volumine legis tuæ fecisti scribi, Odibilis Deo impius & impietas eius? Ad hæc: Iuxta mensuram delicti, erit & plagarum modus? Vbi leges tuæ? vbi comminationes tuæ? vbi quod dici solet, Deus est pura primaque veritas? Profecto mendacium inuenietur in ore omnium tuorum Prophetarum, si non perdidisti impium iuxta impietatem suam. Ceterum, ad hæc contra obiebat Misericordia. Vbi Domine multitudo miserationum tuarum? vbi id quod es, quia bonus es, & ipsa bonitas, si non miseraris hominis lapsi per infirmitatem? Ad quod rursus Iustitia: Si, inquit, maneat im-

Qualis fuerit in consistorio Dei quasi forensis disceptatio.

punita malitia replebuntur mox omnia, nequitia, iniquitate, scelere, & impietate, & tunc Deus sine regno eris in terra. Nam stabilimentum regni, iustitia, tutela innocentia iustitia, neruus disciplina, magisterium virtutis, custodia pacis, iustitia. Rursus Misericordia: Nec ero, inquit, amabilis Domine inter homines, nec vltra spem poterò offerre deploratis, si non gratuita pietate condonetur culpa. Nec ego, ait Iustitia, vltra timore cuiusquam, si non pro meritis vindicetur iniquitas. Tum demum æterna Dei Sapientia sic exorta est: Iusta est Domine querela, quam faciunt vtrinque Iustitia & Misericordia. Equidem perijt te Iustitia, perijt Veritas, si non sit iuxta mensuram delicti, & plagarum modus. Rursus perijt te Misericordia, si in æternum irascaris ei, qui conceptus in iniquitatibus, natura manet pronus in malum, cui lex membrorum, siue caro concupiscens aduersus spiritum, nec non & locus peregrinationis in terra, vix permittunt, aut esse bonum, aut cernere verum. Ad æquitatis igitur iudicium confugiendum suadeo, nempe, vt peccatum hominis, propter Veritatem quidem morte puniatur, propter Misericordiam verò gratis remittatur. Sit rigor vindictæ, quantum satis est Iustitiæ, sit spes veniæ, quantum optare potest Misericordia. Vnus innocens, & continentis animæ, cuius non est digna ponderatio, luat pro omnibus, & omnes in vno Misericordiam consequantur. Sic luat vnus, vt condignum pro peccatis omnium precium reddatur, quod cesset querela tua, O Iustitia. Et omnibus per meritum vnus misericorditer offeratur, non solum gratia, sed & vita, & salus, & gloria denique Filiorum Dei, vt prorsus & tua, O Misericordia cesset questus. Hac enim via & tu Iustitia reuerenda permanebis, manu tenens bilancem, æqua ponderatione reddentem vnicuique pro meritis suis: ijs quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quarunt, vitam æternam: ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, iram & indignationem. Et tu quoque Misericordia fies amabilis cunctis, præbens spem veniæ percussis metu conscis. Prælaram denique instructionem accipiet homo, videns nullum malum relinqui impunitum, nullum etiam bonum irremuneratum, nullum denique poenitentem a spe veniæ, quo modo reiiciendum. **D.** Quid, precor, tandem audito hoc consilio sapientia dei, An concordiam receperunt Misericordia, & Veritas? Iustitia & Pax? **M.** Mox Misericordia & Veritas.

Rom. 22

Tertia causa. Quarta causa.

Sententia August.

rissimus. Tertia, quia fuit ad curandum morbum humane miserie logè aptissim. Quarta, quia fuit ad vincendum inimicum humani generis sapientissimè institutus. Quarum causarum demonstratio, partim ex dictis, partim ex dictis deinceps manifesta fiet. Hinc D. Augustinus: Alius modus liberandi hominem possibilis Deo non defuit, sed sanandæ nostræ miserie conuenientior non fuit, quam ista, in quo nobis, non solum contulit remedium, sed & humilitatis, & patientiæ, & dilectionis præbuit exemplum. Et Bernardus: Mihi, inquit, scire licet quod ita fecerit deus (scilicet redemptionem generis humani) sed cur ita fecerit, & non aliter, mihi curiosè scrutari non licet. Addit Augustinus: Quocumque enim alio modo fecisset, semper stulta creatura diceret, Cur isto modo & non aliter fecit, qui innumeros faciendi modos apud se tenet?

Cur peccauerint Iudæi, tradentes Christum in damnationem mortis, cum hoc ipsum esset, secundum beneplacitum Dei, & Christi voluntatem, vtiliter insuper pro totius generis humani liberatione.

CAP. VII.

DUc autem interrogo, si beneplacito Dei Patris traditus est Christus in dictas passionis mortis: si & ipse sua sponte & ex mera caritate suscepit eandem: si præterea vtile erat & pulchrum, habens in se perfectæ caritatis Symbolum, has fuisse impletas in Filio Dei: Quid ergo peccauerunt, Iudas, Iudæi, & Pilatus qui intulerunt illas, implentes & Dei Patris beneplacitum & Christi voluntatem, nec non & publicam generis humani utilitatem? **M.** Quod non peccauerunt hoc faciendo, Deus Pater, & Filius, patet ex regula iuris, quæ dicit: Nemo peccat faciendo, quod facere ius habet. Quod autem peccauerunt isti, testatur Christus dicens ad Pilatum: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Habes quidem tu Pilate peccatum, propter iniustum iudicium, habet & illi peccatum propter iniquissimam traditionem, sed grauius illi quam tu, quia illi ex inuidia & obfirmata malitia, vt perdant iustum & sanctum Domini, tu verò ex metu humano, ne amittas quam tenes præsidendi dignitatem. Tamen tam tu quam illi grauius deliquisti. Primo, contra mandatum caritatis, quia Deus erat & homo, quem interemisti: ratione quidem prioris diligendus atque colendus ex toto corde & ex tota anima: ratione verò posterioris, a mandus vt proximus, non autem tractandus, vt mundi purgamentum. Secundo, contra

Cur peccauerint Iudæi, facientes quod secundum decretum Dei faciendum erat.

Quam multipliter peccauerunt Iudæi & Pilatus infredo morte Christi.

præcepta Iustitiæ, cum in venditione & emptione eius quod neque vendi potuit, neque emi: tum in condemnatione eius in quo nulla inueniebatur causa condensationis. Nam, vt illi querebant falsum testimonium aduersus eum, quò causam aliquam fingerent, ita tu Pilate palam dicebas: Ego enim nullam inuenio causam in eo, ex his in quibus accusatus eum. Et iudicaturus addebas: Innocens sum à sanguine iusti huius, vos videritis. Nec erat populus immunis ab hac iniquitate iudicantium, quia acclamabant, Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam. Sanguis eius super nos & super filios nostros. Tertio, deliquisti contra naturalem inclinationem qua omnis homo, & quod plus est, bruta animalia, solent esse propensa in benefactorem. Nam & bos cognouit possessorem suum, dicit Esaias, & asinus præsepe Domini sui: Israël autem non cognouit, & populus meus non intellexit. Vis hic enarrem beneficia quæ Christus contulit in gentem Iudaicam? **D.** Non est necesse, Pertransiens enim regionem eorum, sanabat omnem infirmitatem & omnem languorem eorum, sed & demones eiciebat ab obsessis, mortuos quoque reuocabat ab inferis, præter continuum studium docendi Euangelium salutis. **M.** Vti ipse Christus paucis renuntiat Iohanni Baptistæ, dicens: Cæci vident, (scilicet meo beneficio) claudi ambulat, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Quæ certè benefacta non potuerunt Iudæi ignorare, quia passim ac palam, & in medio eorum contingebant, erantque omni in loco diuulgata: Sed esto quòd potuissent ignorare eum esse deum, aut creatorem mundi vel promissum Messiam, sicut est verisimile de turdi plebe & militibus crucifigentibus eum, pro quibus propterea orabat dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: nihilominus vt illis satis exploratum erat, eum eximum esse benefactorem, Prophetam insuper magnum, ac potentem opere & sermone, qualis antea non surrexerat inter ipsos. Ita duces, scilicet Legisperiti, Scribæ, Pharisei, Principes sacerdotum, omnino non potuerunt prorsus ignorare ipsum esse promissum Messiam, tū propter scripta Prophetarum, tū propter opera eius, dictis Prophetarum perpulerè correspondentia, dicente Domino ad illos: Alioqui operibus credite, & scripturæ vestrae ipsæ loquuntur de me. At excæcauerat illos malitia, ne agerent secundum veritatem alioqui sibi notam. Quam Iudæorum malitiā pulcherrimè depingit Sapiens,

Beneficia sensibilia quæ Christus contulit in gentem Iudaicam.

Matth. 23

Causse in
uidia lu-
dæorum
aduersus
Christum
describun-
tur Sap 2

exprimens simul causas inuidiæ qua flagra-
bant aduersus Dominum: cap. 2. lib. Sap. vbi
ex persona Iudæorum dicit in Christum: Cir-
cumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis
est nobis, & contrarius est operibus nostris,
& improperat nobis peccata legis, & diffama-
t in nos peccata discipline nostræ. Promit-
tit se scientiam Dei habere, & filium dei se no-
minat. Factus est nobis in traductionem cogi-
tationum nostrarum, grauis est nobis etiã
ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vi-
ta illius, & immutata sunt viæ eius. Tanquã
nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se
à vijs nostris, tanquam ab immunditijs, &
præfert nouissima iustorum, & gloriatur pa-
trem se habere Deum. Videamus ergo si ser-
mones illius veri sint, & tentemus quæ ventu-
ra sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima il-
lius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet eũ,
& liberabit eum de manibus contrariorum.
Contumelia & torméto interrogemus eum,
vt sciamus reuerentiam eius, & probemus pa-
tientiam illius. Morte turpissima condemne-
mus eum, erit enim ei respectus ex sermoni-
bus illius. Hæc cogitauerunt & errauerunt,
exæcrauit enim illos malitia eorum. Et ne-
scierunt sacramenta Dei. Hucusque verba Sa-
pientis de Iudæis & Christo. Nec possent ele-
gantius depingi causæ, ob quas tradiderunt
Iudæi Christum in damnationem mortis. Ba-
silius quoque, eiusdem inuidiæ & crudelis a-
ctiois causam assignat, prædicationem veri-
tatis. Quia enim reddebat Christum testi-
monium veritati, ad quod venerat in mun-
dum, non dissimulans aut parcens vlli, sed cõ-
stanter inculcans illud Euangelicum, Vx, om-
nibus, qui non rectè ambulabant cuiuscun-
que essent status, vti patet Matth. 23. & 24.
alijsque plurimis locis, & quod totus insuper
populus abiret post eũ propter virtutes eius,
& miraculorum operationem, vt habetur Io-
an. 12. ideo, & non aliam ob causam, morte
crudelissima sustulerunt eum Iudæi. D. Vt
apparet, rectissime conuenit in Christum, id
quod sapienter dixit Comicus: Obsequium
amicos, veritas odium parit, qui aut obsequiũ
miraculorum rapiebat populum in amorem
Christi, ita ex alia parte, veritas prædicationis
inflammabat odio aduersus Christum, scri-
bas, Phariseos, & Principes sacerdotum. M.
Rem tenes. Itaque certum habet ex præmis-
sis, passionem Christi fuisse simul, opus Dei,
opus item Diaboli, opus insuper Iudæorum,
opus Pilati, opus militum crucifigentium, o-
pus Christi patientis, opus deniq; nostrũ. At
in vno isto opere, aliud ac aliud intendebant
singuli, Deus quidem & Christus, redẽptionẽ

Quã cau-
sam assi-
gnat Bas-
ilius inui-
diæ Iudæ-
orum.

Vt miracu-
la Christi
amicos,
ita & veri-
tas prædi-
cationis
sibi inimi-
cos para-
bat.
Vna pas-
sio Chri-
sti fuit o-
pus mul-
torũ, sed
diuersi-
modẽ.

eius quod perierat: Diabolus verò lucrum
mortis & peccati: Iudæi autem perditionem
eius, qui inculpatus præconem agebat iusti-
tiæ. Porro Pilatus & milites, non videntur re-
spexisse ad aliud q̃ vt placerent hominibus.
Ille quidem, ne perderet, qua fulgebat, digni-
tatem prædicationis: isti verò vt reciperent, ad
quæ inhiabant, stipendia vitæ. D. Verũ,
qua ratione dicitur passio Domini opus no-
strum, qui tum temporis non fuimus in rerũ
natura? M. Ea ratione, quia peccata nostra
effecerunt vt pateretur, dicente Eliaia: Vulne-
ratus est propter iniquitates nostras, attritus
est propter scelera nostra. Et Paulus, Qui tra-
ditus est propter delicta nostra, & resurrexit
propter iustificationem nostram. Iterum ea
ratione, quia salus nostra credentium, erat fi-
nis propter quẽ patiebatur. Iuxta illud: Ego
veni, & animam meã pono pro ouibus meis,
vt vitam habeant, & abundantius habeant.
Vnde passio Domini est opus nostrum, tanq̃
effectus nostrorum peccatorum sic meren-
tium, vt vel nos pateremur, vel alius pateretur
pro nobis. Rursus opus nostrum, quia ef-
fectus nostræ salutis tanquam causæ finalis:
contemplatione quidem prioris stenda, cõ-
templatione verò posterioris, amanda magis
& colenda, quam deslenda. Nisi q̃ hoc quo-
que omnium viscera concutere debeat, tan-
tum videlicet dolorum pondus, tam modicũ
aut nullum in quam plurimis hominibus o-
perari fructum salutis, quod certè præuisum
effecit, vt ipsius Christi anima esset tristis vs-
que ad mortem.

Quomo-
do nos
fuerimus
caussa pas-
sionis
Christi.

Passio
Christi v-
na ratio-
ne est de-
stenda, a-
lia ratio-
ne ama-
da.

Qui sint fructus passionum Christi in ge-
nere. CAP. IX.

Postolus scribens Corinthijs in hũc
modum, Ex ipso autem vos estis in
Christo Iesu, qui factus est nobis sa-
pientia à Deo, & iustitia, & sanctifi-
catio, & redemptio, vt, quemadmodum scri-
ptum est, qui gloriatur in Domino gloriatur,
breui sermone aperuit nobis vbertatem fru-
ctuum passionis Christi. Ex ipso, inquit, scili-
cet Deo vocante & trahente, estis in Christo
Iesu, vos scilicet reconciliati. Sed obserua ibi
vocalam, estis, quod sit verbum substantiæ,
siue substantiuum, vti grammatici docent,
quasi dicat, Ex ipso subsistitis in Christo Ie-
su, siue quod verè ac salubriter atque idoneo
modo estis, ad finem creationis vestræ con-
sequendum, id per ipsum Christum ex Deo
estis: Iuxta illud Pauli Apostoli. Gratia Dei
sum id quod sum. Qui Christus factus est no-
bis (scilicet patiendo) sapientia, iustitia, &c.
Vt

M.
Exponi-
tur sentẽ-
tia Apost.
1. Cor. 1.

Alia alter-
cacio, in-
ter miseri-
cordiã &
iustitiam.

Veritas obuauerunt sibi, vt dicit Psalmista,
Iustitia & Pax osculata sunt. Nihilominus,
questio alia suboriebatur, vbinam inuenire-
tur iste vnus, qui lucret solus pro omnibus.
Inter homines, inquit Misericordia: Iustitia,
verò respondit, nequaquam. Omnes enim
peccauerunt, & inutiles facti sunt, non est
qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.
Non potest satisfaccere pro alijs, qui totus est
obætatus, & longè plus debet pro se, quam
præstare sufficit. Respondit Misericordia:
Mittatur ergo aliquis Angelus, neque id fieri
potest, inquit Iustitia. Nam pulcritudo vni-
uersi, & æquitatis libratio requirunt, vt ibi
sit pœna, vbi fuerit culpa, ibi mors, vbi pec-
catum, at Angeli boni nihil peccauerunt,
Angeli autem damnati nihil possunt prome-
reri, neque sibi neque alijs. Rursus Miseri-
cordia: Incarnetur ergo Angelus ex traduce
Adæ, & sic in carne hominis pro hominibus
satisfacciat. Respondit Iustitia, vbi tradux
est naturæ, per seminationem, ibi & pecca-
tum originale. Porro qui peccatum habet,
non sufficit sibi, tantum abest vt satisfacciat
pro alijs. Rursus Misericordia: Incarnetur
igitur ex sanguinibus Adæ, citra tradu-
cem: aut creetur nouus homo, vt olim fa-
ctum legitur in paradiso. Respondit Iusti-
tia: Reuera neutrum fieri potest, quoniam
vterque existeret finita naturæ, qualis pro
culpa infinita omnium peccatorum totius
mundi, condignam satisfaccionem facere
non potest. Sed & ille de nouo creatus, non
fuisse vilo pacto in lumbis Adæ. Neque car-
nem neque sanguinem haberet peccantis na-
turæ. Vbi autem nulla est communicatio
in natura, ibi nulla potest esse meritorum par-
ticipatio. Tum demum æterna Dei Sapien-
tia, conuersa ad diuinitatem, bone Deus, in-
quit, qui post tempestatem serenum facis,
& nõ delectaris in perditionibus hominum,
audi obsecro parumper me, sedium tuarum
assiltricem. Vnum video restare medium,
quo solo & populum tuum quem creasti, po-
teris saluum facere, & vtriusque, tam Iustitiæ
quam Misericordiæ obiectiones penitus ex-
cludere, & Symbolum amoris, quale à sæcu-
lo non est auditum, mundo patefacere, mit-
tendo in carnem vnam personarum superbe-
nedictæ Trinitatis, vt homo fiat & in huma-
na natura peccantis Adæ, sustineat suppli-
cium mortis, quod alij peccando, com-
meruerunt. Neque cunctandum hie vi-
detur. Potest enim, quod dico, fieri, & citra
maiestatis tuæ derogationem, quia impassi-
bilis est, & incommutabilis, & cum summa
bonitatis tuæ erga genus humanum illustra-

tione, quia summè bonus videtur, qui dat pro
inimicis, & immeritis, quod intimum sibi est,
& citra iniuriam ac damnum personæ quæ
opus hoc consummabit. Citra iniuriam qui-
dem quia volens faciet, citra damnum verò
quia post completum mysterium passionis,
eandem humanam naturam assumptam, redi-
uiuam facere poteris vbi voles, atque sic redi-
uiuam, vt lucrificat sibi in infinitum plus re-
surgendo, quam perdiderat moriendo. Inte-
rim plena erit & superabundans satisfaccio pro
omnibus. Qui patietur, erit Deus, simul & ho-
mo innocēs, & viator, Pater futuri sæculi per
fidem, sicut Adam pater est antiqui sæculi per
carnem, quare & infiniti erit meriti passio e-
ius, profutura omnibus quotquot sunt per
fidem in illo, sicut nocuit petulantia Adæ, o-
mnibus quotquot sunt per carnẽ in illo. Au-
diens autem hoc consilium, æternus Dei Fi-
lius, non rapinam arbitratus est se esse æqua-
lem Deo, sed exinanivit semetipsum (tũc qui
dem voto, postea verò carnis assumptione)
dicens ad Patrem: ecce ego, mitte me. Vt e-
nim ego tibi õ Pater ab æterno coæternus
sum Filius, ita & homo factus ad imaginem
nostram, cœpit in tempore esse filius eiusdẽ
diuinitatis nostræ. Et ideo in parto mihi fra-
ter. Ego igitur, si placet, annuntiabo nomen
tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ eo-
rum laudabo te. Sed & animam meã ponã
pro eis, soluentis pro peccatis eorum, quod
ipsis factu est impossibile, quod redempti san-
guine meo, sint tandem vnum nobiscum, di-
ui & Deificati, atque coheredes gloriæ, quam
nunc Pater tecum possideo communem. Nõ
deceat vt tu Pater suscipias hoc legationis ge-
nus, quia Pater es, & principium primo pri-
mum. Neque deceat, vt eandem suscipiat Spi-
ritus sanctus, quia is vt est cõmunis inter nos
amor, ita post redẽptionem nostram impo-
sitam, debet esse communis amor inter ho-
mines & nos, sanctificans illos, eosq; faciens
vnum nobiscum, vinculo amoris, sicut tu Pa-
ter & ego factus homo vnum erimus. Me au-
tem qui Filius sum sicut & illi, deceat per om-
nia assimilari fratribus meis, tamen absque
similitudine peccati, nascendo in carnem fa-
cut illi, viuẽdo sub miserijs, incommodis ten-
tationibus in valle lacrymarum, sicut & illi.
Haud quaquam tamen nequiter & præuari-
cando sicut illi, sed innocetẽt & obediẽ-
do per omnia tibi, in exemplum illis, tan-
dem moriendo, non ex necessitate naturæ,
vel ob peccati mei culpam sicut ipsi, sed sponte
tanta oblatione mei ipsius ad mortem in re-
dẽptionem pro illis. Vt simis & saluator
pretio redẽptionis interposito, & patine-

Præsentia-
tio qua se
Filius Dei
obtulit ad
redimen-
dum homi-
nem.

riae speculum in calamitatibus mundi, & exēplar vitæ deinceps instituendæ, denique & Pa- racleus facilis ad commiserandum, tenta- tus per omnia in mundo sicut & ipsi. Cuius quidem congruæ rationis, vt scilicet Filius Dei fieret hominibus auctor salutis per pas- sionem mortis, pulcrâ reddit causam Apof. ad Heb. cap. 2. per totum, & cap. 4. circa finē. His ita que sic peractis, conclusit super bene- dicta Trinitas immutabile quoddam æterni- tatis decretum, videlicet, debere fieri quoddi- ctauerat æterna sapientia, ac deinde exequen- dum suscepti Filius ante sæcula genitus, pro- fratribus in tempore agnascitur. Et venien- te plenitudine temporis, datum est decretū istud executioni, & Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et vidimus duo in eo, vidimus, inquit Ioannes, gloriam eius (videli- cet in doctrina & virtute, in miraculis & re- surrectione ipsius) quasi gloriam vnigeniti à Patre, vt meritò plus quam homo esse crede- retur. Rursum Esaias: Et vidimus eum, & nō erat ei aspectus, Et nos putauimus eum quasi leprosum & percussum à Deo, aded totus deformatus fuit pœnis, sputis, liuore, vulne- ribus sanguine, propter peccata nostra. Ter- tiò viderunt & Apostoli, ac alij, & quidem suis oculis dum fierent, videmus etiam nos, postquam facta sunt, oculis fidei nostræ in historia Euangelica, quam de passione Chri- sti scripserunt Euangeliste. Vt sciat omnis ho- mo & timeat, quia si Deus Angelis peccanti- bus non peperit, sed rudentibus inferni de- tractos in tartarum, tradidit cruciandos in iudicium referuari, insuper si originali mun- do non peperit, sed octauum Noë iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo im- piorum inducens. Adhæc, si ciuitates Sodo- morum & Gomorrhæorum in cinerem redi- gens, euerfione damnauit peccatum eorum, si denique nec vnigenito filio suo peperit, sed tradidit illum in tam acerbas passiones mortis, propter peccata nostra: Qua ratione aut qua fronte, poterit quis impunitatē pro- mittere sibi perseuerati in peccatis. D. Pro- fectò, nemo mortalium potest Deo carior es- se Filio suo vnigenito, nemo dignior Angelis, aut originali mundo præciosior: illis ergo pe- reuntibus propter peccatum, fallitur prorsus quisquis sibi promittat impunitatē post pee- catum. M. Ex præmissis clarè vides decre- tum Dei, ex quo natum est illud Euangeli- cum, oportet, toties replicatum (quia oportet: nonne oportuit? quoniam oportebat Filium hominis pati, & ita introire in glori- am suam) fuisse factum & conclusum ex rationabili disceptatione diuinarum virtu-

tum inter se, demonstrantium longè expe- dientissimum esse, sic, nempe per passiones mortis incarnati filij Dei, & non aliter, redi- mere genus humanum perditum, perditum, inquam, non tam malitia, quam seductio- ne.

Deum quidem potuisse infinitis alijs modis liberasse genus humanum, huic tamen mo- dum per amaras passiones mortis fuisse con- uentientissimum. CAP. VII.

Ex prædictis videtur, potuisset D. quidem Deus & alio modo fecis- se hanc redemptionem. M. Vti- que potuisset, citra iniuriam vel iustam quærelam cuiuscunque. Primò, quia Deus est Dominus mortis & vitæ, & omni- potens nomen eius, nec vlli potest fieri de- bitor. Et non est qui resistat eius voluntati, aut dicat cur fecisti sic? Secundò, quia totum genus humanum erat vna communis massa perditionis. Omnes enim peccauerunt, om- nes declinauerunt, & inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Potuisset itaque Deus prorsus non libera- se hominem de massa perditionis, citra iniu- riam, vel iustam ipsius quærelam. Iuxta il- lud: Quis tibi imputabit si perierint omnes nationes terræ? Potest insuper alios trahere ad Filium, vt in sanguine eius liberentur, a- lios verò derelinquere vt pereant. Iuxta il- lud: Iacob dilexi: Esau autem odio habui, Deus enim cuius vult miseretur, & quem vult indurat, hoc est, deserit. Potuisset tertio vel sola miseratione, vel solo verbo, vel sola incarnatione, vel vna denique guttula san- guinis aut sudoris, alijsue infinitis modis li- berasse totum genus humanum absque di- ris illis tormentis passionis, & execrando il- lo supplicio mortis: quemadmodum Rex temporalis, nulli subiectus, potest malefici- cum reum mortis liberare, vel purè condo- nando maleficium, vel spe seruitij cuiuspi- am quod expectat ab illo, vel ob redemptio- nem aliquam, veluti si alius soluat pro reo, quantum exactum fuerit. Nihilominus con- gruentissimum erat, vt non alio modo libe- raretur genus humanum, quam eo qui con- clusus erat in consistorio super benedictæ Trinitatis, videlicet per passiones probro- sæ mortis incarnati filij Dei: idque propter quatuor potissimum causas. Quarum prima est, quia isto modo fit sacrificium ad placan- dū iram eius qui offensus erat, acceptissimū. Secunda, quia modus iste fuit ad declarandā diuinā iustitiā simul & misericordiā congruē- tissimā.

D.

Potuisse Deū multis alijs modis liberaſſe ho- minem...

Potuiſſet Deus non liberaſſe hominem

Malac. x. Rom. 9.

Congruē- tiſſimum erat quod hominem libera- ret per paſſio- nem mor- tis, ob qua- tuor cauſas: Prima cauſa. Secunda cauſa.

Vt qui gloriatur, (vti possunt meritò gloria- ri omnes qui sunt Christi) in domino glorie- tur, non in seipſo, quasi ex se aut ex proprijs viribus haberet hoc, & non à Domino. Qui- bus si addas quod alijs locis insinuat scriptu- ra, videlicet quòd Christus est vita nostra, vi- ctoria nostra, pax nostra, salus nostra, deni- que gloria nostra: iam summā habebis fructuū passionum in carne Christi, quia omnia hæc habemus per Christum, & peculiariter ratio- ne passionum eius. D. Profectò summam fructuum verè desiderabilem. Ceterum quo pacto fieri potest, vt Christus sit nostra sapi- entia, qua nos sapimus, nostra iustitia, qua nos iusti sumus, aut victoria, qua nos vin- cimus? M. Causalis est sermo Apostoli. Quandoquidem factus est nobis sapientia & iustitia & cet. id significant, factus est no- bis ratio, & causa sapiendi, causa iustitiæ qua iusti sumus, causa sanctitatis qua sancti sumus, causa redemptionis qua redempti sumus. Eiusmodi autem causalis, quem- admodum aliquoties in propositione abso- luta inuoluitur, vt ibi: Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiam si mortuus fue- rit, viuet: ita sapè, citra inuolutionem clarè exprimitur, vt ibi: Qui factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis, Heb. 5. Habet tamen plus gratiæ & energiæ sic di- ctum, Qui factus est nobis iustitia, quam, qui factus est nobis causa iustitiæ nostræ. Signi- ficat enim illa propositio, quòd ipse sit sum- ma, siue, vt aiunt, puppis & prora iustitiæ no- stræ, adeoque non subsistat in nobis vera iu- stitia, nisi ex illo, per illum, & in illo. Ista ve- rò propositio, Factus est nobis causa salu- tis, potest habere veritatem, etiam si quomo- dolibet causa existat, vel plantando, vel ri- gando, vel absoluendo, quomodo Paulus e- rat Corinthijs & Ephesijs causa salutis, di- cens, Nam in Christo Iesu per Euangelium, ego vos genui. Nequaquam tamen Paulus e- rat Corinthijs iustitia, salus, redemptio. Hoc quoque in verbis Apo. debes aduertere, qd Christus factus est nobis nō vti que solum sa- piētia, vti finxerunt Pelagiani, sed & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Ponit enim Apostolus quatuor, & hoc quidem per con- iunctionem copulatiuam sæpius repetitam, exaggerandi causa. Nec solum factus est no- bis ista, sed & vita & victoria, & gloria, & pax, & salus denique totius hominis, in feli- citate æterna. D. O felix peccatum, quod talem meruit habere redēptorem. Verum, an credant vnuerſi hæc se ita habere? M. Crederent? Quin potius irrident hæc Genti- les, & scandalizantur ex eisdem Iudæi, iuxta

Qua ratio- ne Christi sit nobis sapientia, iustitia, & cet. Sermo Apostoli est causalis.

Ioan. 11.

Hebr. 5.

Significat enim illa propositio, quòd ipse sit summa, siue, vt aiunt, puppis & prora iustitiæ nostræ, adeoque non subsistat in nobis vera iustitia, nisi ex illo, per illum, & in illo.

illud Apost. Nos prædicamus Christum cru- cifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Ipsi autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem. Virtu- tem, inquam, propter beneficia quæ patien- do operatur in nobis, Dei insuper sapientiā propter sacramentum inscrutabilis consilij dei, quod in opere redemptionis nostræ in- uenitur. Verbum enim crucis, id est, hoc quod prædicamus de merito & beneficio crucifi- xi & passionum eius, pereuntibus quidē stul- titia est, ijs autem qui salui sunt, id est, nobis, Dei virtus est. D. Aliud est stultitia, aliud scandalum, vnde igitur hæc differentia, quia dicitur crucifixum Iudæis esse scandalum, gen- tibus verò stultitiam? M. Ex eo, quia Iudæi in lege diuina enutriti erant: Gentes verò in lege naturali, quæ in dictamine rationis est fundata. Hinc offendiculo est Iudæis quid- quid derogat quoquo modo vel dei vel pro- missi Messiæ maiestati, vt faciunt secundum prauum illorum iudicium, nasci in stabulo, pati, mori, supplicium crucis ferre, inter ini- quos deputari, & similia. Gentibus autem re- putatur quasi vanum, factum, ac delirum, quidquid alienum esse videtur à iudicio ra- tionis, vt esse videtur, quòd Deus sit homo, quòd immortalis moriatur, quòd impassibi- lis tormentum sentiat mortis, quòd mors morte destruat, quòd sanguine supplicij abluantur animæ, quòd redimatur genus hu- manum necdum perditum, venundatum, aut incarceratum, quòdque idem si redimi de- bebat, non nisi diris & execrandis supplicijs hominis innocentis sit redemptum, & id ge- nus alia. Verum vt iudicant illi, tamen om- nibus Christianis verbum crucis, virtus Dei est, exceptis hæreticis quos Pelagianos vo- cant, qui contendunt Christum non liberaſſe se genus humanum ab vlla captiuitate, aut e carcere, aut vinculis, vel ab vlla seruitute, sed ob hoc solū venisse in carnē vt demonstraret nobis viā salutis, & vitæ æternæ traderet do- cumenta, præberetq; salutaris vitæ exēpla, vi- uendo secundū virtutē, patiendo itē, ac mo- riēdo secundū virtutē, sicut ipse dicit: Exem- plū dedi vobis, vt quæadmodū ego feci, ita & vos faciatis. Perniciosa autē pestis ista parum distans à Gentiliū infidelitate, vsq; adeò infe- cerat orbem Christianū tempore D. Aug. vt ad tempus vsque D. Bernardi eius reliquæ permanerent. Nam scribēs Bernard. aduersus quendam Petru A bailardū hominem huius fa- ctionis, dicit: Quid aliud Lex, quid Prophe- tæ, quid Psalmi, quid Apostolici viri, quid, quod omnibus maius est, ipse Christus, nobis aliud euangelizauit, q̄ quòd Deus factus sit homo.

Quare verbum crucis sit gentibus stultitia: Iudæis ve- rò scanda- lum.

Pelagiani dicunt Christum nō rede- misse ge- nus huma- num.

homo, vt hominem liberaret, & animam suā daret redemptionem pro multis? Ne autem & tu fili deus à veritate, aperiā tibi scripturas, vt in illis ipse videas, & legas per Christū passum reuera nobis impensa esse, liberationem, emptionem, redemptionem, victoriam, reconciliationem, illuminationem, iustificationem, ablutionem, sanationem, viuificationem, sacrificium propitiatorium, victimam pacificam. Quo facto persuasissimum habebis, Christum non solum docuisse nos, sed & verè vicisse diabolū, verè liberasse nos, verè emisse aut redemisse, verè viuificare, illuminare, sanare, & lauare animas nostras in sanguine suo. Aliud enim est docere, aliud emere & redimere, aliud bellare & vincere, aliud iustificare, aliud viuificare, aliud sanare, mundare, & sacrificium seu oblationem offerre, & reconciliare. Vbi enim emptio, ibi & pretium. vbi redemptio, ibi solutio pretij recuperatio fit eius quod amissum erat. vbi liberatio, ibi absolutio de captiuitate. vbi reconciliatio, ibi inimicitiarum destructio. vbi pretij solutio, ibi compensatio quaedam & satisfactio, & iusta commutatio: vbi viuificatio, ibi vel ad vitam generatio, aut à morte resuscitatio. vbi hostia aut victima, ibi pro deicis hostibus oblatio in gratiarum actionem. vbi lorio, ibi à fordibus purgatio. vbi sanatio, ibi ab infirmitate & languore curatio. Quæ omnia nobis per Christi passionem esse donata, iam nunc ostendemus. Incipiendo ab illo Apostoli, qui factus est nobis sapiētia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio.

Quaratione, et quibus medijs, sit nobis Christus factus sapientia, patiēdo. C A P. X.

Multis modis factus est Christus nobis sapientia.

IOAN. 22.

LUC. 14.

M Emini ex supradictis quid sit vera sapientia, tantummodo hoc quæro quibus medijs Christus, quæue ratione factus est nobis sapientia à Deo? **M.** Exemplo vitæ, verbo doctrinæ, merito acerbissimæ passionis, efficacia operationis, qua operatur non solum, vt Deus, verum etiam vt homo, habens potestatem omnium, & quæ in celo & quæ in terra. Dominus Iesus veniens ad illuminandum mundū lumine vitæ, hoc est vera sapiētia (sicut dicit: Ego lux in mundum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris nō maneat) egit magistrū, magis ac prius exemplis, quàm præceptis. Nā cœpit facere & docere, eratque vir propheta potens in opere & sermone. Præcedit facere velut principalius, subsequitur docere: quia, secundum Senecam, longa via per præcepta, breue autem compedium per exempla. Per-

egit autem vtrumque non vt alij, sed tanquā potestatem habens à Deo. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ & Pharisei: Idque ad admirationem vsque. Quod certè genus magisterij energiam habet, & vim peculiarem persuadendi, quod velis. Quàm exitimū verò Euan-gelicæ vitæ exemplum reliquerit nobis patiēdo, explicat D. Petrus in I. Canonica sua, cap. 2. dicens: Hæc est enim gratia, si propter dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste. Quæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur. Tradebat autem iudicanti se iniuste, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo, &c. Obserua precor quod dicit, Si propter dei conscientiam, quam videlicet habet quis secundum Deum de se suaque vita, sciens quòd nihil læserit illos à quibus patitur, se tamen ferre libenter, agnoscens sicut omnia, ita & hanc tribulationem esse à Deo, vel vt disciplinam pro antea actis suis peccatis, vel vt medicinam curatiuam malarum suarum affectionum, vel denique vt materiam virtutis exercendæ. Obserua secundò, quod dicit: Qui peccata nostra ipse (ipse dico qui peccatum non fecerat) pertulit in corpore suo, agendo quasi poenitentiam & durissimam satisfactionem pro alijs. Et cogita tecum. Meritò ergo nos pro nostris peccatis debemus pati, poenitentiam insuper & satisfactionem agere in corpore nostro, quantum in nobis est. Nam si exemplum dedit, voluit haud dubiè nos imitari, quod ipse fecit. O quàm bene olim Apostoli, quàm verò malè nunc temporis dogmatizant hæretici, dicentes: sufficit credidisse, quod Christus passus est pro peccatis tuis. Superuacaneum est, vt te crucies pro tuis peccatis, vllis poenitentijs. **D.** Certè longè aliud videntur sonare verba ista D. Petri. **M.** Longè quoque aliud sonant infinitæ aliæ scripturæ, verum de hoc agemus in materia sacramenti poenitentiz. Est præterea ipsa passio Domini, velut tabula subtilissimè depicta, in qua licet legere prima illa & altissima religionis nostræ principia quorum primum est: Omnia posthabenda diuinæ voluntati, quia orationi suæ deprecatoriz passionum, tertio subiicit Christus: Veruntamen Pater non mea, sed tua volun-

Matth. 7.

Quantū exemplū patiētiæ sit in passione Domini.

Prima principia religionis nostræ quomodo eluceant in passione Domini.

tas

tas fiat. Secundum, Neminem lædi, nisi à se ipso, id est nisi se sua voluntate diuidat ab eo cui obediunt omnia, voluit dum mortem Christo intentant, vitam eius mortalem, immortalem efficiunt, adeò vt mors illata & fons illi & nobis immortalitatis efficeretur. Tertium, omnes pios tandem emergere de sub quouis pondere quamlibet immenso tribulationum mundi huius, haud secus atque oleum de sub aquis semper emergit: Quia Christus despectus, proiecetus, depressus sub pondere passionum suarum vsque ad mortem, quod plus est, vsque ad sepulcrum excisum de petra, clausum saxo, signatum sigillo, munitum milite, quo subitus detineretur, nihilominus emerit ad thronum vsque gloriæ Dei, adeò vt sedeat à dextris virtutis Dei, propter virtutem quam coluit dum viueret in mundo. Etenim virtus vti à Deo, & aliquid Dei est, ita semper nititur ad Deum, potens vincere omnia. Quartum, Omnia diligentibus Deum cooperari in bonum, his qui secundū propositum vocati sunt sancti. Nam malitia Iudaica, probra, maledicta, tormenta, patibulum tandem crucis, omnia Christo cesserunt ad cumulatiorem gloriam, adeò vt in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium & infernorum. Quintum, Perfectam caritatē nihil non impendere pro alijs iuandis. Christus enim & animam & sanguinem suū dedit redemptionem pro omnibus etiam crucifigentibus se, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Sextum, Possè quidem hominem à Deo derelinqui ad tempus in tribulationibus suis, in finem autem derelinqui non posse: quia non est anima eius derelicta, in inferno, nec caro eius vidit corruptionē. Septimum, Post mortem corporis superesse animam, immo pios viuere feliciter, post intentatā ab impijs mortem: quia dixit ad latronem dextrum: Hodie mecū eris in paradiso. Octauum, Deū summè amare naturam hominis quam condidit, licet summè oderit peccatum hominis quod non cōdidit, quia dicit per Prophetam, Propter peccata populi mei percussit eum, malens perdere filium quàm non redimere seruum. Nonum, Tyrannos posse corpus occidere iustorum, animam autem nō posse. Decimum, Mortem piorum esse ostium vitæ, potius quàm vltimam lineam rerum, vti Poetæ fabulantur. Vndecimum, Neminem quamlibet scelerato desperandum esse dum viuūt: quia latroni semper malo, in articulo tātum mortis credenti & poenitenti, dixit Christus, hodie mecum eris in paradiso. Hæc, dico, & id genus plurima, licet peculiariter legere in ip-

sa passione Domini, vt verè quis sapiens fiat, vel sola Dominicæ passionis meditatione. Præter hæc autem iam dicta, etiam meruit Christus apud Deum Patrem passionem suam, quòd sedentibus hic in tenebris, & in regione ymbræ mortis, desuper infunderetur Iu-ris spiritus sanctus suggerens omnia, sicut post passionem eius factum legimus Actuum 2. & antea promissum, Lucæ ultimo. Ioan. 16. Nihilominus etiā factus est nobis sapientia. Primo operatione diuinitatis suæ, qua aperit intus oculos mentis, vt videant & intelligant, ea quæ salutem suam concernunt, sicut solet foris aperire oculos excoecorum, dicente Luca: Tune aperuit illis sensum, vt intelligerēt scripturas. Iterum, Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum in fractione panis, Luc. 24. Deinde potestate auctoritatis, quam habet in Ecclesia velut caput & Dominus eius, qua & dedit in Ecclesia, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, vt habes Ephes. 4. Quorum alij ediderunt nobis scripturas, alij viua voce nos docuerunt, & exemplis: omnes tamen sub Christo, & velut hypodidascali eius. Quæ etiam potestate dedit Ecclesiam suam, esse columnam ac firmamentum veritatis, dicens: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethniscus & publicanus. Sed nec istis postremis modis factus fuisse nobis sapientia, nisi intercessisset meritū gloriosissimæ passionis eius. Hæc igitur ob causas, siue proprietates, quarum collectio in alio non reperitur eadem, solus Christus legitur nobis factus sapientia à Deo Patre. Vnde etiam iure, & sibi sumpsit, & alijs adeptum esse voluit nomen Rabbi, quod interpretatum dicitur, magister, inquit, Vos vocatis me magister & domine, & benedicitis, sum etenim. Iterum dicens: Nolite vocari Rabbi, vnus enim est magister vester, omnes autem vos fratres estis. Non quòd impia sit appellatio hominis, qua magister vocatur, sed quòd Christus solus per se & plenitudine quadam sit magister, lux mundi, via & veritas, dans initium, dans & incrementum veræ sapiētiæ intus in cordibus credentium. Quid enim Paulus? quid verò Apollo? ministri eius cui credidistis, hoc est, Christi. Et vnicique sicut Dominus dedit, Ego plantauit, inquit Apost. Apollo rigauit, sed Deus in incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui autē plantat & qui rigat vnus sunt.

Christus factus est nobis sapientia merito passionis sue.

Secundo operatione diuinitatis suæ.

Luc. 24.

Tertio potestate auctoritatis.

Ephes. 4.

Matth. 23.

Solus factus est nobis sapientia.

Solus factus est nobis magister.

sunt. Vnusquisque autem propriam mercedē recipiet secundum suū laborem (velut ministri seu submonitores eius cui credidistis): Deienim sumus adiutores, Dei agricultura estis vos. Tantum de voce sapientia, & de modo quo Christus factus est nobis sapientia.

Quomodo Christus sit nobis factus iustitia, sanctificatio, redemptio, vita, pax, salus, & cetera eiusmodi, & quid nobis istis significetur.

CAP. XI.

D. Vnc de voce Iustitia. **M.** De illa diximus abundē cap. vi. Tantum meminisse nunc oportet iustitiam hic non accipi pro iustitia commutativa, aut distributiva, aut vindictiva, quæ partes iustitiæ sunt, sed pro iustitia absolutē dicta, quæ implet homo omne debitum naturæ, debitum legis, debitum insuper virtutis, ubi & quando oportet, quæ facit hominem & intus & foris, ac quæ verum esse, quod iure seu merito esse debet, sub Deo & erga proximum suum. Sanctificatio autem accipitur pro præstantiori statu & conditione, ut ita dicam, quæ homo ita sublimatur, ut deinceps sit plus quam homo, nempe Divus ac Deificatus siue consors Divinæ naturæ. In Apoc. quatuor animalia & viginti quatuor seniores acclamant indefinēter Deo, sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, quasi propriissimè proprium sit soli Deo sanctum esse, nec transit vera sanctitas, ad alios, nisi per communicationem cum Deo in proprietatibus eius, ut plenius explicabimus in sequentibus. Verum vox, redemptio, quid tibi videtur significare? **D.** Redimere nonnunquam accipitur pro suo similitudine, scilicet emere, aliquando verò significat iteratō suam facere, quod in alterius potestatem venerat, pretio interposito. **M.** Et ita sanctus accipitur hoc loco, nempe pro liberatione qua genus humanum prius venundatum sub peccato, denuo vendicatur in libertatē, à seruitute peccati, à captivitate ac dominatu illius, qui potestatem accepit a Deo, in eos qui malè agunt, pretio sufficienti annumerato. Iuxta illud: solve vincula colli tui, captiva filia Sion, quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini. Gratis, id est sine commodo, quia quod peccando querebatis, non estis consecuti. Et sine argento redimemini, quia non corruptibilibus, ut ait Petrus, auro vel argen-

Vox iustitia quomodo accipitur. 1. ad Cor. 1. cap.

Vox sanctificatio quid significet.

Vox, redemptio, quid significet.

Gratis venundati sumus, & sine argento redimemur. 1. Pet. 1.

to redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, 1. Petri 1. Præsupponit itaque redemptio de qua hic sermo est, venundationem, captivitatem, & seruitutem in quæ coniectus erat homo peccando, & includit pretium, non qualecunque, sed pretium iustum, illiusque pretij exhibitionem, ut sit vera emptio eius quod venundatum erat, unde aliud est liberare, aliud emere, aliud redimere, aliud satisfacere. Liberare est vincitum, siue redactum in necessitatem aliquam, liberum ac solutum facere. Emere est rem pretio dato suam facere. Proinde emptio supra liberationem addit pretij solutionem. Redemptio autem proprie sonat iterationem quandam iuris, possessionis, aut libertatis, reddito pretio pro re semel amissa. Satisfacere verò est tantum facere, quantum satis est, aut offensa ad vindictam, aut creditori ad solutionem. Porro reddere condignum pretium pro captivitate totius generis humani, aut facere tantum, quantum satis est, pro peccatis totius mundi, non potest nisi is qui est infinitæ dignitatis ac meriti. Quare purus homo, ipse totus obratus proprio suo peccato, non potuit, neque pro se neque pro alijs, interponere redemptio-nem. **D.** Hoc fit satis verisimile. Nam dignius est totum genus humanum, quam res, aut actio, passio, aut oblatio cuiuscunque privati hominis. Et qui ipse est captus, atque bonis omnibus spoliatus: quid, precor, pro se dabit? **M.** Diximus præterea quod Christus patiendus factus est nobis vita, victoria, & pax, salus, & gloria à Deo Patre. Vita dico, non corpora illa & naturalis, qua filij sumus progenitorum nostrorum, sed spiritualis, qua nominamur & sumus filij Dei, de qua loquitur Ioannes in prima sua canonica, capite tertio & ultimo, quæ quoniam est per spiritum sanctum vivificantem, sicut naturalis per animam animantem, ideo non est in viribus nostris habere eam, sicut nec in viribus hominis generandi est, habere suam animam, qua vivit. Victoria insuper, non utique qua vincimus muratas vrbes, aut vicinos principes, sed qua mundum vincimus, de qua 1. Ioanis quinto qua & sumperamus carnem indefinēter concupiscentem adversus spiritum, ut habes ad Galat. 5. qua insuper triumphamus de diabolo ac principibus & potestatibus tenebrarum harum, per arma Iustitiæ à dextris & sinistris, de quibus habes ad Ephesios sexto, qua denique triumphum agemus de ipsa morte, & omni machinatione eius, prout est videre 1. Cor.

Quid liberare.

Quid emere.

Quid redimere.

Quid satisfacere.

Quæ vita per Christum.

Quæ victoria per Christum.

Quæ pax per Christum.

Quæ salus per Christum datur.

Quid gloria quam per Christum obtinemus.

1. Cor. 4.

rint. 15. Præterea pax nostra, non qualem habent inter se impij, aut qualē disciplina præstat legum civilium, sed pax nostra inter Deum & conscientias nostras, de qua Apostolus inquit dicens: Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus & gloriamur, in spe gloriæ filiorum Dei, ad Roman. 5. Item pax nostra inter nos homines, ut iam non sit ultra distinctio populi à populo per legem aut cultum, non amplius Gentilis & Iudæus, ritu colendi diuisi, Circumcisio & præputium, Barbarus & Scythæ, servus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. In Christo enim Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium (sicut nec amplius quid gloriandum in illis) sed fides quæ per dilectionem operatur, ad Ephes. 2. ad Colossens. 3. ad Galat. 5. Huiusmodi autem pacem non potuit dare, nisi qui potuit fieri propitiatio pro peccatis totius mundi, habens omnia in manu sua. Nam talis potuit ex duobus populis condere unum, efficiereque ut ij qui longè erant, inciperent esse propè per gratiam reconciliationis, ut infra dicemus. Ad hæc salus nostra, primum animæ, deinde per redundantiam & corporis, non solum ab exitio (nam salus significat incolumitatem contrarium habens exitium) sed etiam ab universis miserijs & incommodis, non tantum corporis, sed & animæ. Denique gloria nostra qua hic gloriatur in spe gloriæ filiorum Dei. **D.** Quintilianus consentiens inquit: Laus bonorum gloria appellatur. **M.** Definitione Ciceronis, si exactè legeris scripta eius, Gloria est constans, incorruptaque vox bene iudicantium de excellenti virtute. Iterum gloria est fructus veræ virtutis, rerumque præclare gestarum merces: immo ex omnibus præmijs virtutis amplissimum est gloria. Et reuera gloria quæ nobis contingit per Christum est hæc omnia, nascens hic ex virtute Evangelica, & succrescens paulatim in laude bonorum quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cõcilia cordium, reddens unicuique secundum opera sua. Et tunc laus erit unicuique à Deo palam & coram universo mundo, quæ erit gloria consummata, adeo ut impij rerum evidentiâ compulsi, eructabunt tunc in laudem bonorum, dicentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improprij. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Ergo erravimus & c. Sap. 5. Gloria

hæc est omnibus sanctis eius, non ex lege aut viribus naturæ. Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei. Præsupponit autem gloria officium veræ virtutis. Quæ quia inesse non potest sine gratia Dei, per mediatorem Christum in sanguine redemptoris, ideo non est virium humanarum acquirere veram ac stabilem gloriam. Nam omnis gloria quæ mundus miratur, erit in confusionē eorum, cum intonuerit illud: Amen amen dico vobis, nescio vos, discedite à me qui operamini iniquitatem. Igitur, ut finiam, quod legi, quod naturæ, quod studio philosophantium erat impossibile, hoc factus est nobis Christus à Deo Patre: nempe sapiētia, iustitia, iustificatio, redemptio, vita, victoria, pax, salus, & gloria. Quod homines sumus & substantiæ rationalis, opus est Dei conditoris. Quod autem tales sumus utpote mortales, insipientes, infirmi, ad vitia proclives, servi, captivi, filij mortis, est opus divinæ iræ simul & peccantis animæ: Quod verò rursum eò emergimus, ut simus sapiētes, sapientia vera, & iusti, iustitia quæ ex Deo est, & sancti sanctificationibus Dei, redempti de captivitate mortis, liberi à vinculis peccatorum, potentes vincere omnem aduersarium, in salutem & gloriam sempiternam, opus est Christi redemptoris, qui factus est nobis hæc omnia patiendo pro nobis.

Quibus scripturis demonstretur, Christum merito suæ passionis, verè & re ipsa operari in nobis ante dicta beneficia.

CAP. XII.

M. Erissima est propositio, qua dicitur in Ecclesia quod Christus sua passione, non solum formam nobis exhibuit virtutis servandæ sub incommodis mundi huius, verum etiam reuera obtulit pro nobis sacrificium reconciliationis, gratum Deo Patri in odore suavitatis. Reuera satisfecit iustitiæ vindictivæ Dei pro peccatis nostris, reuera liberauit nos à captivitate, emit & redemit, interposito iusto pretio. Reuera abluit nos, sanat, regenerat, vivificat, reuocat, sanctificat sanguine suo tunc effuso tormentis passionum. Reuera fecit pacem inter cælestia & terrestria, socians ista illis inseparabili & perpetuo coniugio. Reuera vicit mundum, diabolum, mortē, & omnē tyrannicam machinationem eorum, nobisque paravit victoriam trophæo crucis de universis inimicis nostris. Reuera denique meruit nobis gratiam, adoptionem, regnū & gloriā Dei Patris. Sunt autē hæc tibi alijsq;

Propositio certa exprimens fructum passionis Christi.

alijsque Christi fidelibus accipienda, nō tanquam probabilia duntaxat, & incerta aliqua magistrorum opinione introducta, sed tanquam certa, firmissima fidei veritate constantia. **D.** An sit vsipiam in scripturis dicta propositio? **M.** Non in ea quidem forma, actamen omnia quæ in hac propositione continentur, sunt in scripturis, luceque clariùs demonstrantur ex scripturis. Et possem quidem hinc siluam scripturarum producere, attamen de multis illa solummodo recitabo quæ euidentiā habent. Primum de sacrificio, Tradidit, inquit Apost. semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odore suauitatis, ad Ephes. 5. Iterum: Eū qui non nouerat peccatum (hoc est Christū) Deus pro nobis peccatum fecit (id est hostiam pro peccatis secundum communem interpretationem) vt nos efficeremur iustitia in illo. 2. Corint. 5. Iterum: Semel oblati est ad multorum exhaurienda peccata. Quid autem sit sacrificium, quid hostia, & quomodo omnia nostra sacrificia, & hostiæ vim habet, & placent Deo patri ratione sacrificij, quod obtulit Christus in ara crucis, latè explicabimus lib. 3. Secundò, de satisfactione, qua satisfecit iustitiæ Dei vindicatiæ pro nobis. Apud Esaiam est vox Ecclesiæ de Christo, Po suit, inquit, Deus in eo iniquitatem omnium nostrum, hoc est, supplicia quæ nos nostris merueramus peccatis. Disciplina pacis nostræ super eum, (hoc est castigationem peccatis nostris debitam, ipse sustinuit pro nobis, per quod nos pacem habemus ad Deum. Item Christus, inquit Petrus, semel pro peccatis nostris est mortuus, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu, peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, quia supplicium mortis peccatis nostris debitu pertulit in corpore suo, aded vt ipse per Psalmistā dicat. Quæ non rapui (hoc est quæ ipse non commerui subtrahendo Deo obedientiam, honorem, aut cultum, optimo iure ei debita) tunc exolebā. Si patiendo soluit pro rapinis siue peccatis nostris: si supplicia peccatis nostris debita pertulit: si supra eum disciplina qua solet relarciri pax inter offendentem & offensum, ergo Christus reuera satisfecit id, quod iustitia vindicatiua Dei pro peccatis hominum requirebat. **D.** Superuacue igitur nobis imponuntur poenitentia, & satisfactiones. Nam si Christus satisfecit pro nostris peccatis, qua precor iustitia quid vltra exigitur à nobis pro iisdem? **M.** Huius argumenti vanitatem euidentissimè tibi demonstrabo in tractatu de Poenitentia,

vbi agendū erit de satisfactione, tertia parte poenitentia, tantisper contentus esto. Tertio, de emptione sunt hæ scripturæ: Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animā suam, redemptionē pro multis, Matth. 19. & 20. Itē: Empti estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro, 1. Cor. 6. Addit B. Petrus exprimendo pretium quo empti sumus: Non corruptibilibus, inquit, auro, & argento redempti estis de vana vestra cōuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine agni immaculati, 1. Pet. 1. Item in cena vltima, Hoc est, inquit Dominus, corpus meum, quod pro vobis tradetur, alibi, quod pro multis datur. Item: Hic est sanguis meus qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Igitur sanguis Christi effusus per passiones, item corpus Christi traditum in tormentum mortis. Tertio, anima, hoc est, vita Christi data in redemptionem pro nobis, est pretium, & quidem pretium iustum quod soluit Christus pro nobis patiendo in cruce. Pro nobis, inquam, vendidatis per peccatum, & redactis in seruitutem peccati, captiuitatem in super mortis, & dominatum diaboli. Quare fuit ibi vera emptio, veraque redemptio, excutiens iugum seruitutis & damnationis, ab ijs qui fide confugiunt ad Christum, vt emptio hæc habeat effectum in nobis veræ libertatis, iuxta illud: Si Filius vos liberauerit, verè liberi eritis. De ablutione, sanatione, viuificatione & cet. per Christum factis, sunt hæ scripturæ: Sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato, 1. Ioannis 1. Item: Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, Apocalyp. 1. Item 1. Corint. 6. Et hæc (scilicet fornicatores, adulteri, fures, rapaces, & cet.) fuistis aliquando, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Ad hæc, habes ad Heb. 9. q. tēpore legis omnia penè sanguine mundabatur, & sine sanguinis effusione nō fiebat remissio peccatorū, in typū & figurā, q. futurus Messias faceret ablutionē & remissionem peccatorum per sanguinē suum. Insuper orat Propheta, Sana domine animam meam, quia peccaui tibi. Dicit autem Esaias de Christo: Ipse attritus est propter scelera nostra, cuius liuore sanati sumus, aded vt Christi vulneratio reuera sit medicamentum nostrum, & curatio nostra. Quod plus est, mors Christi est vita nostra, qua viuimus nos spiritualiter in Deo, qua viuunt sancti gloriosè cū Deo, qua & viuunt in æternum omnes pij, tam secundum corpus, quam secundum animam post

De emptione.

De ablutione & sanatione, & c.

De viuificatione.

Fructus passionis demonstratur scripturis. De oblatione.

De satisfactione.

resurrectionem, quæ & ipsa fiet merito passionis Christi, dicente Domino: Ego sum vita & resurrectio, omnis qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Ista sunt indubitata fidei nostræ documenta, ab Apostolo iterum atque iterum repetita: Sicut per vnum hominem, Adam scilicet, peccatū intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors: ita per vnū hominē Christum iustitia intrauit in hunc mundū, & per iustitiā vita: Sicut per vnus delictum in omnes homines in condemnationem, sic per vnus iustitiam in omnes homines in iustificationem: Sicut per inobedientiam vnus, peccatores constituti sunt multi, ita per vnus obedientiam (qua scilicet factus est obediens vsque ad mortē, mortem autem crucis) iusti constituentur multi. Sicut per vnum hominem mors, ita & per vnum hominem resurrectio mortuorū. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, ad Roma. 5. & 1. ad Corint. 15. Ex quibus facillè colligitur, quod sermo Christi ad Martham, videlicet, Ego sum resurrectio & vita, est sermo causalis, non formalis. Non enim Christus viuēs nunc in cælis, est formaliter vita nostra habitantium hinc in terris, sed ipse merito obedientia suæ, causa est vitæ nostræ, & resurrectionis, sicut Adam in obedientia sua, edens de ligno vetito, est causa mortis nostræ & damnationis. Verū si per omnia compares secundum Adam, hoc est, Christum, ad priorem Adam, inuenies copiam gratiarum & benedictionis, & iustitiæ, & vitæ, quæ intulit mundo Christus, longè superare magnitudinem miseriarum quas prius mundo intulerat Adam, vt licet videre ad Roma. 5. De pace autem, quam fecit Christus moriendo, habes apertam scripturam ad Colo. 1. vbi Apostolus sic dicit: In ipso placuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinē crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt. Et Ephes. 2. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem mæceriæ soluens inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, vt duos cōdat in semetipso, in vnum nouum hominem, faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens euangelizauit pacem vobis qui longè fuistis, & pacem eis qui propè: quoniam per ipsum habemus accessum, ambo in vno spiritu ad Patrem, hæc Paulus. Præterea de victoria quam parauit nobis Christus, dicit hoc modo Apostolus

1. Corint. 15: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriā (scilicet de mundo, de diabolo, de peccato, de morte) per Dominum nostrum Iesum Christum. Dicit & Ioannes in Apocalyp. Et ipsi, scilicet sancti, vicerunt eū (puta accusatorem fratrum) propter sanguinem agni, & propter verbum sacramenti sui. Vnde Saluator. In mundo, inquit, pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum, Ioann. 16. Et alibi: Nunc iudicium est mundi, Nunc princeps mundi huius eijcietur foras, Nunc, dico, per passiones mortis hæc nocte mihi imminetis. Quod autem victoria hæc, quæ est per trophæum crucis, extendit se ad thronum vsque gloriæ magni Dei omnibus quæ mundi sunt superatis: habes Ioan. 14. & Apocalyp. 3. In domo Patris mei, inquit, mansiones multæ sunt, vado parare vobis locum. Et si abiero, & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego & vos sitis. Iterum: Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & con sedi cum Patre meo in throno eius. Omne enim quod natū est ex Deo, vincit mundum. Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides vestra, qua scilicet creditis in Christum Dominum, qui est victoria vestra.

Qualia epitheta habeat sanguis passionis Christi in scripturis. CAP. XIII.

Remissis autem scripturis ac alijs M. probè consideratis, fit manifestū quod sanguis quem Dominus effudit patiendo, rectè vocatur, Primo, sanguis redemptionis, quia per ipsum velut precium facta est redemptio generis humani. Secundò, sanguis propitiationis, quoniam Deus proposuit Christum propitiatorē per fidem in sanguine ipsius. Et nos qui longè eramus, facti sumus propè in sanguine eius. Tertio, sanguis ablutionis, quia sanguis Christi emundat nos ab omni peccato, Ephes. 2. 1. Ioann. 1: Et nos lauamus conscientias nostras in sanguine ipsius, vt dicitur in Apocalyp. Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Quarto, dicitur sanguis asperisionis & sanctificationis, quia per fidem velut aspergimur sanguine oblatis agni in sanctificationem. Quintò, dicitur sanguis testamenti, quoniam per sanguinem passionis, confirmatum est testamentum, quo heredes institui in futuram felicitatem, dicente Domino: Hic est sanguis noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur. Nam

De pace.

De victoria.

Roma. 3.

Ephes. 2.

Apoc. 7.

Heb. 10.

& vetus testamentum non sine sanguine dedicatum est, ad Hebræos 9. Vltimò, vocatur sanguis pretiosus, quòd pretiù eius excedat omnia quæ pretio æstimari possunt, I. Petri 1. Scientes quòd non corruptilibus auro & argento, & cet. sed pretioso sanguine agni immaculati, & cet. Quas ob causas, quoties in diuinis officijs nominatur sanguis Domini nostri Iesu Christi, omnis Ecclesia psallentium & astantium se inclinat magna cum veneratione, testando nobis omnia bona venisse per illum, sic edocta ubique per ministros verbi ex scripturis sanctis, magis autem per ipsum Spiritum sanctum intus illuminatam, qui non sinit suos immemores esse tanti beneficij.

De quibusdã difficultatibus quæ moueri possunt circa modum, quo passio Christi & sanguis eius tollunt peccata nostra. CAP. XIII.

D. Vanquam demonstratio hæc fructuum passionis Christi quam fecisti, vim inferat intellectui, rapiens in assensum, debeo tamen obijcere pauca quæ cogitationem meam conturbant.

Prima difficultas. M. Audacter, ne verearis. D. Primum, qua ratione passio Christi, quæ non est, sed transijt, potest remittere peccata nostra nunc viuentium, quando quidem quòd non est, non operatur. Iterum, quomodo sanguis, sicut quidam luridus, & rubicundus potest dealbare aut nitidum facere, idque animam hominis, cum illa sit incorporea, sanguis verò corporeus? Tertio, quo pacto sanguis Christi existens cum Christo in cælis, potest abluere peccata nostra nunc existentium in terris, cum ablutiones non fiant nisi per contactum, vt est videre in rebus corporalibus?

Secunda difficultas. M. Profecto idoneas mouisti difficultates, quas prius quam expediam, præmittere oportet, quòd in gloriosa passione Domini est inuenire quatuor: nempe meritum infinitæ dignitatis, pretium infiniti valoris, efficaciam infinitæ actionis, hostiam denique & sacrificium infinitè gratum, hoc est, gratum citra modum aut mensuram. Quòd autem est infinitum, omnino excedit omnem finitarum rerum quas videmus actionem & modum. Cuius quidem præmissa tota probatio in hoc est, quòd Christus passus pro nobis erat Filius Dei viui, consubstantialis & coæternus Deo Patri, ideò quæ reuera & essentialiter Deus, vt demonstrauimus supra. Quam vnã ob causam omnia quæ sunt Christi, etiam ea quæ conueniunt ei ratione humanæ naturæ, fortiuntur infinitatem quandã ex parte super-

Tertia difficultas.

In passione Christi est inuenire quatuor.

Omnia quæ Christi sunt habent quãdam infinitatē ratione superpositi.

positi cuius sunt, quòd est filius Dei, Deus de Deo. Hinc anima Christi, quam dedit in redemptionem, Sanguis item, quem effudit in remissionem peccatorum, habent pretiū infiniti valoris, habent & efficaciam infinitæ actionis. Non vtique ea ratione, quòd anima aut sanguis in se, suisque proprietatibus continent vim vel dignitatem aliquam infinitam, sed ratione personæ cuius sunt, hoc est Christi, qui Deus est & homo, ratione diuinitatis suæ excedens infinitis modis omnia, ratione humanitatis suæ factus dominus mundi, Pater futuri sæculi, caput super omnem Ecclesiam, iudex viuorum ac mortuorum, habens in se per hypostaticam vnionem plenitudinem diuinitatis, vt etiam hinc liceat colligere, ineffabilem imò incomprehensibilem valoris dignitatem, vim quoque virtutis qua potens est subijcere omnia corpori suo, quòd tradidit pro nobis. Hinc & labor Christi, orationes eius, passionis eius, & obedientia, meritum habent infinitæ estimationis. Actiones enim & passionis fortiuntur modum siue mensuram meriti sui, ex qualitate personæ cuius sunt. Eadem sufficientia laborum plus meretur nobilis, quam ignobilis, plus illustris, quam generosus. Quare in infinitum plus omnibus meretur is qui est infinitæ dignitatis, vt erat Christus, habens meritum passionum suarum, quia homo, habens & infiniti huius meriti estimationem, quia homo Deus. Hinc denique hostia, qua se obtulit in ara crucis, in infinitum grata fuit, quia erat hostia Filij Dei offerentis non fruges, non aurum, vel argentum, sed semetipsum sub atrocissimo tormento mortis ex summo amore, promptissimaque obedientia. Non quòd delectatur Deus sanguine, vel mactatione hircorum aut hominum; sed quia multum per omnia delectatur in affectu & amore personæ offerentis, & oblatione recognoscentis omnia à Deo procedere, omniaque in Deum referenda esse: Iuxta illud: Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius, ad Cain autem & ad munera eius non respexit. Ita respexit ad Christum tanquam filium, in quo sibi bene complacuit, Deinde & ad hostiam, qua obtulit zelo amoris pretiosissimum quòd habuit, nempe vitam, animam, sanguinemque cordis, & seipsum denique totum, quòd vtique omnibus holocaustomatibus maius est, omnia enim quæ habet homo, dabit pro anima sua, sed & pondus intimæ caritatis eleuat vnuerfa. Nunc ad tuas difficultates, & quidè ad primam, Verum esse respondemus, quòd res quæ desijt esse, non operatur secundum eam effici-

Genes. 4.

Match. 28

Resolutio primæ difficultatis.

Passio Christi licet nunc non sit, tamen nunc operatur per viam meriti.

efficientiam quam habet ex naturæ suæ proprietatibus: vtique tamen operatur secundum meritum & valorem quæ reliquit in estimatione sui. Sicut Symbola amicitia, obsequia, seruitia, item labores, passionis, discrimina, quæ quis præstat aut subit, siue vt placet animum offensi, siue vt impetret gratiam alioqui indebitam, operantur sanè per modum meriti ac reconciliationis, etiã postquam esse desierunt: Immo non habent vim vllam meriti, nisi vbi consummata fuerint. Eodem modo corporalis afflictio Christi, & mors eius, transierunt quidem secundum actum, attamen manet in conspectu Dei meritum carum, manet & pretium, vtrumque infiniti valoris ob rationem supradictam. Eodem modo sacrificium illud cruentum in ara crucis transijt olim, nec repetitur vnquam in ea qualitate qua cruentum erat. Verum res oblata, hoc est, Christus manet in æternum, sempiternum habens sacerdotium, & saluare in perpetuum potest, accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis, ad Hebræos septimo. Ad interpellandum dico, sui olim pro nobis passim representatione, non autem suis ibi coram Patre precibus, vt quidam opinantur, satis impiè. Ad secundam verò & tertiam difficultates, dicimus, quòd sicut lixiuum aut sapo vel herba fullonum mundat, & emaculat, non ea qualitate quam vides, quia illius contactu magis polluit, sed virtute occulta quam non vides, sic sanguis Christi abluuit peccata, non quidem sua qualitate naturali, sed virtute occulta quæ inest ex merito & diuinitate Christi. Siquidem virtus diuina assistens, & vis meriti peracti in effusione sanguinis, nunc eidem eternaliter in hæres, faciunt ablutionem & præsentium & præcedentium & subsequentiū delictorū, omniumque quæ vnquam committentur vsque ad consummationem sæculi. Et licet iam sanguis Christi sit in cælo, tamen virtus hæc siue vis meriti, extendit se ad omnem ætatem hominum, ad omnem partem mundi, omniaque tempora & momenta vitæ tuæ & meæ. Non spatio frustratur, non rebus intercipitur, neque vlla communicatio ne sui diminuitur, quia infinita est. Nequam tamen facit actualem horum vel illorum peccatorum emaculationem absque contactu, non vtique corporali, sed spiritali per fidem aut fidei sacramentum. Itaque sanguis Christi diluit peccata, quia Christus hoc facit per sanguinem. Facit autem per sanguinem, non quomodo nos lauamus per aquam aut lixiuum, sed ea ratione, quia sanguinis effusione meruit nobis aquam quan-

Resolutio secundæ difficultatis & tertiaz.

dam spiritualem, fide transeuntem ad animam nostram, quæ est gratia Spiritus sancti, quam licet haurire de fontibus Saluatoris, iuxta modum loquendi Esaiæ. Et sicut sanguis Christi, ne tunc quidem quando fundebatur, abluibat peccata vllius per contactum aut qualitatem naturalem, ita nec modo, sed vt tunc, ita & nunc, abluuit peccata per gratiam Spiritus sancti transeuntem ad eor, vel fide, vel fidei sacramento. Quæ gratia eam ob causam in scripturis sacris nunc aquæ, nunc rori, nunc pluuia, nunc luci inuenitur comparata. D. Nonne causa præcedit effectum? M. Præcedit. D. Non potuit igitur sanguis Christi tollere peccata Patrum qui fuerunt aut ante legem aut sub lege. M. Aliud est de causa quæ producendo seu efficiendo est causa rei: Aliud de causa, quæ solum promerendo est alicuius rei causa. Potest enim opus esse meritorium alicuius effectus longè antecedentis, quem admodum passio Christi fuerat meritoria gratia, quam obtinuit Adam post lapsum suum. D. Nonne meritum omne prius est suo premio? M. Est, quia omne præmium datur propter meritum. D. Igitur passio Christi non erat meritoria gratia, quam habuerunt Patres ante incarnationem. M. Non rectè infer, quia vnum dicitur prius alio bifariam, tempore scilicet, vel natura. Datur autem præmium propter meritum vel prius præuiusum siue promissum, vel tempore prius exhibitum. Itaque causa, rationeque passionis Christi ab æterno præuisa, immo ab æterno sic conclusa & determinata, vt rectè dicatur Christus agnus qui ab æterno occisus est, data est remissio peccatorum & gratia vitæ Patribus ante Christum, adeò quòd tunc temporis nemo est iustificatus sine merito passionis Christi, & redemptione quæ est in sanguine eius. Haud dissimili modo, dicendum est de morte Christi, quòd scilicet vincit mortem, vincit & infernum, ac liberat à seruitute. Non equidem ea ratione qua est priuatio vitæ, nam priuatio, vt talis nihil habet actiuitatis: sed hac ratione, quia Christi est, voluntariè tradentis se in mortem, quòd nos merito eius viuemus per ipsum. Rursum hac ratione, quia Christi est, potenter absorbentis mortem in victoria per resurrectionem. Absorbentis, dico, & depellentis primum à se, deinde ab omnibus suis. Dicit enim scriptura: Primitiæ dormientium Christus, deinde hi qui sunt Christi. Vincit igitur per viam meriti, vincit secundò virtute, qua ille potens est subijcere sibi omnia.

Omnis causa præcedit effectum vel tempore, vel natura.

Qua ratione dicitur mors Christi viciisse mortem.

Quod victoria que habetur per passionē Christi de omni morte, & de omni peccato, & de omni seruitute, & de omni hoste, & de omnibus viribus inferni, non subito, ac simul obtinetur, sed ordine quodam, & temporis mora.

CAP. XV.

D. **R**efus oportet & hoc interrogare. Nonne morimur, etiam nos Christiani? Nonne carne seruimus legi peccati, etiam si nolimus? Et quem nostrum non premunt durissima seruitute, mala mundi, corpus aggrauans animam, impugnatio demonum, malorumque hominum, formido denique damnationis aeternae? **M.** Certè, patet os inferni omnibus, non minus nunc quam vnquam aliàs. Sed & diabolus circuit semper tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret, tentans, vincens, deglutiens non paucos. **D.** Quomodo igitur vicit pro nobis Christus mortem, aut peccatum, aut infernum, aut diabolus, aut seruitutem? **M.** Est mors animæ, est mors corporis, est mors prima, est mors secunda, uti demonstrabimus infra, cap. 2. tract. II. De omni autem morte habemus victoriã, per Christum Dominum, sed ordine quodam. Est infern^o inferior, est infern^o superior. Et inferni superioris pars altera vocatur limbus siue sinus Patrum, pars altera carcer, vel ignis probatorius, vel consueto vocabulo purgatorium, prout scripturis demonstrabimus infra, cap. 2. tract. 4. De omni autem inferno habemus victoriã, per Christum Dominum, sed ordine quodam. Insuper est peccatum habitans in carne, quod fomitem vocamus: est peccatum in anima ad interitum eius, quod mortale dicimus: & subdividitur in originale quod natiuitate contrahimus, & actuale quod voluntate propria committimus. Est tertio peccatum dedecorans, non tamen interimens hominem, quod veniale appellamus, de quibus fiet exacta demonstratio infra. De omni autem peccato habemus victoriã per Christum Dominum, sed ordine quodam. Adhæc, sunt nobis hostes spirituales, de quibus ad Ephes. 6. Sunt nobis & corporales hostes, Mundus, Caro, Inimicus homo, de quibus est sermo per omnem scripturam sacram. Inter hos autem, alius est hostis possidens & captiuum tenens, prout diabolus possidet peccatores, maxime autem infideles, ut habes 2. Timoth. 2. ne respiciant ad diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Alius est tentans & quærens quem deuoret de quo habes 1. Petri 5: qualis rursus est diabolus, omni tempore inuidus & malèuolus homini: qua-

Varia mors.

Varius infernus.

Varij peccatum.

Varij hostes.

lis est & inimicus homo, potissimum inimicus fidei, Gentilis, Iudæus, Hæreticus, Apostata. Alius denique est hostis seducens, vel citra inuidiam, aut malèuolentiam, illecebris suis ad ea vnde paratur tibi interitus, ideoque verè hostis, etiam si videatur benefacere velle, ut mundus, caro, homo amicus secundum carnem & sanguinem. De omni autem inimico habemus victoriã per Christum Dominum, sed ordine quodam. Denique, est seruitus peccati ad peccatum, siue peccati ad mortem, de qua habes Roman. 6. Est seruitus legis sub infirmis & egenis elementis, de qua habes ad Galat. 4. Est seruitus idolorum, de qua habes ibidem & multis alijs locis. Est seruitus sub miseris mundi huius, & durissima moriendi necessitate secundum carnem, de qua illud: Statutum est omnibus hominibus semel mori. Est & seruitus occulta, qua carne seruimus legi peccati, etiam post iustificationem, ad Roma. 7. Est denique seruitus civilis, quam ius gentium induxit, de qua loquuntur Iurisperiti & Apostolus, 1. Corint. 7. De omni autem seruitute liberamur per Christi passionem, sed ordine quodam. Econtrario autem, est & seruitus quædam utilis ac bona, qua seruimus iustitiæ in sanctificationem, qua item seruimus Deo in iustitia & sanctitate, qua denique Sancti qui in celo sunt ante thronum Dei, seruiunt ei die ac nocte in templo eius, Apocal. 7. Verum quoniam sic seruire reuera est regnare: ideo ut ab alia seruitute liberat Christus, ita hanc in nobis suo merito parat, perficit, consummat, sed ordine quodam. Secundum vero iam dicta etiam reperitur multiplex victoria. Est enim victoria incipiens, est victoria proficiens, est & consummata victoria. Omnis autem victoria est per Christum Dominum, sic tamen ut ab imperfecto paulatim proficiat ad sui consummationem: Quam attinget cum tradiderit Christus regnum Deo & Patri, & euacuauerit omnem principatum, & potestatem, & virtutem, ut habetur 1. Cor. 15. **D.** Vtinam ostenderes mihi, quibus hæc scripturis demonstrari possent. **M.** Ostendam per singula. Dicit Esaias: Iniquitates vestrae diuiserunt inter vos & Deum, igitur mors animæ est per peccatum. Sicut enim Deus per gratiam Spiritus sancti est vita animæ, sic diuisio inter Deum & animam, per peccatum, mors est eiusdem. Porro Christus merito passionis suæ dissoluit mediã hanc maceriam peccati, reddens sic propitium Deum, sicque propensum in nos, ut dignetur ipse inhabitare in nobis. Iuxta illud: Ad eum venimus, & mansionem apud eum faciemus: sic conglutians

Varia seruitus.

1. Joan. 3.

Rom. 6. Luc. 1.

Multiplex victoria.

Quomodo paulatim vincimus omnem mortem.

1. Cor. 6.

nans animam cum Deo, per fidem, spem, caritatem, ut vnus spiritus efficiatur cum eo, atque viuat in Deo, & secundum Deum vitam veram, vitam sanctam, vitam æternam. Quod autem per Christum liberemur etiam à morte corporali, pulcherrimè demonstrat Apostolus 1. Cor. 15. uti supra citauimus. Transiit igitur nos Christus de morte ad vitam, primò, secundum animam. Quod quoniam præcipuum est, vnde omnis alia liberatio à morte dependet, ideo simpliciter pronuntiat Ioan. Apostolus diens: Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Affirmat autem nos absolute translatos esse ad vitam, licet tantummodo secundum animam translari simus. **D.** Istud quidem de anima credibile videtur, verum, de corpore quis credet, cum non sit homo, qui viuat super terram, & non moriatur? **M.** Etiam de corpore credi debet, sicut de anima: quia Scriptura luce clariùs loquitur dicens: Qui viuuit & credit in me, non morietur in æternum. Item Si quis sermonem meum seruaerit, non morietur in æternum. **D.** Morietur tamen. **M.** Vtique morietur corpore, sed non morietur morte durante in æternum. Quod clarè insinuat Ioan. 6: Qui manducat, inquit Christus, meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Quasi diceret, licet ad tempus moriatur secundum corpus, tamen non manebit semper in illa morte, sed ego resuscitabo illum. Nemo filii triumphat de morte animæ per Christum, nisi postquam insuit, gustata est deicit. Ita nemo triumphat de morte corporis, nisi postquam insuit, gustata est, & profrauit. Venit enim Iesus quærens & saluum facere quod perierat. Venit & instaurare omnia quæ in cælis, & quæ in terris, Instaurare, dico, non de nouo creare. Venit igitur viuificare eos qui mortui erant secundum animam: viuificare insuper eos qui mortui sunt secundum carnem, quod est transire de morte ad vitam, non autem venit præseruare mortales ne moriantur, quia nec seipsum præseruauit. Quod si quid aliud legatur de Enoch, de Helia, de Ioanne Euangelista, peculiaris id priuilegij est aut dispensationis diuinæ nos regulas communes tradimus. Primò itaque, effecit Christus sua passione, quod mors corporis, quæ sua natura est æterna (quia deducit ad incinerationem carnis) non sit Christianis æterna, sed tantummodo temporanea. **D.** At tamen longa admodum & diuturna manet, quia vsque ad nouissimum diem, siue consummationem sæculi. **M.** Non potest

longum dici aut diuturnum, quod à Christo horarium appellatur, & ab Apostolo eius, hora nouissima. Docet enim Christus Ioannis quinto à tempore quo ipse prædica-bat, vsque ad generalem resurrectionem mortuorum, non nisi horam vnã intercedere quam Apostolus Ioan. vocat nouissimam horam, prima sua epist. cap. 2. **D.** Mirabilis hora, quæ sæcula & lustra continet, tamque mille quingentos quinquaginta quatuor annos durauit. **M.** Secundum phrasim dictum intellige, qua dum minimum tempus significare volumus, causa excutiendi tædij, horam dicimus siue horulam, siue nouissimam horam. Et reuera totum illud tempus à Christo nato, vsque ad iudicium extremum, vix hora est comparatione æternitatis, aut secundum horologium, ut ita dicam, quod in cælis indicat æternæ durationis portiunculas. Secundo effecit passione sua, quod Christianis mors corporis, non sit tam mors dicenda, quam somnus aut requies. Locus insuper sepulturæ non sit eis fouca interuentium, quin potiùs cœmiterium, hoc est dormitorium quiescentium, anima interim viuentis suauiter in Deo, & carne sua sponte resoluente se ipsam in suum principium vnde sumpta erat, citra sensum ad dolorem. Hinc dicit scriptura de B. Stephano moriente: Et obdormiuit in Domino. Et Paulus: Nolumus vos fratres ignorare de dormientibus, &c. hoc est, de illis qui Christianè mortui sunt, in spe certa resurrectionis ad vitam. Effecit tertio, ut resurgant corpora nostra ex mortuis, multo cum fenore, & cum eodem fenore, quo cum surrexit ipse Christus de sepulcro, dicente Apostolo: Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam posuit subijcere sibi omnia. Modum autem quo configurabit corpora nostra sibi, explicat Apostolus, primo Corinth. 15. sicuti ostendimus infra in materia resurrectionis mortuorum. Est quidem verum, quod etiam resurgent impij, sed non ut immutentur ad doctes illas, quas Christus accepit in corpore suo resurgendo, sed ut transeant de morte prima ad mortem secundam, cuius sit mentio Apocal. 2. A qua certè morte etiam liberamur per redemptionem, quæ est in Christo, cuius solius sanguine inscribuntur libro vitæ, quot quot salui fiunt per ipsum. Itaque ordine quodam habemus victoriã de omni morte per Christum passum: primò, de morte animæ, dein de morte corporis, atque ita de morte prima. Nam mors prima est, quam moritur homo vsque ad iudicium extremum. Nouissimè autè

1. Cor. 7. 1. Tess. 4.

Philip. 3.

Paulatim vincimus omne peccatum.

Genes. 3.

Paulatim eijcitur diabolus.

de morte secunda, cū mortale hoc induerit immortalitatem: Nam tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Eodem prorsus modo primū emaculatur peccatum mortale ab anima, uti prædictum est, deinde debilitatur peccatum habitans in carne, videlicet, fomes, siue lex membrorū, adeo ut licet sit ibi, non tamen regnet. Peccatum enim, inquit Apostolus, non dominabitur vobis, quia non sub lege estis, sed sub gratia, Roman. sexto. Nam & Paulo tertio rogan- te pro liberatione à stimulis carnis, dictum est illi: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Destruetur autem penitus, quando fiet resolutio corporis nostri, in suum principium vnde sumptum erat ante peccatum. Iuxta illud: Cinis es, & in cinerem reuerteris. Quandoquidem illinc resurget non iam amplius corpus animale aut obnoxium pravis cupiditatibus, sed spirituale, sed Deificatum, uti patet ex antedictis. Itaque paulatim & ordine quodam vincimus per Christum: Primò, peccatum quod est in anima, deinde peccatum habitans in carne, tertio & minutula illa quæ citra mortem animæ admittuntur, atque ita omne peccatum originale, mortale, veniale denique, & carnale, illud habitans perpetuò in carne. Similiter eijcit Christus inimicum diabolum foras, non vti que statim extra mundum, sed extra cor tuum, & aliorum quos iustificat, relinquens illum adhuc in aère circa & circum te; inhiantem quidem prædæ, attrahentem impotentem deprædari nostras Christianorum animas, baculo crucis adeo confRACTA virtute eius, ita quoque nostris viribus consolidatis gratia Spiritus sancti, armatura insuper Dei adeo circummunitis, ut non possit vincere nos, quantumcumque circumeat tanquam leo rugies, nisi per vnum nostræ voluntatis consensum. An non probe superatus est ac victus pro te, qui non potest neque vincere te, neque incommodare tibi, nisi tu tua ipsius voluntate velis? Veruntamen quoniam ille habet mille nocendi artes, mille modos trahendi in consensum, nunc per illecebras carnis, nunc per mundi deceptionem, nunc per notos & ignotos, per amicos & inimicos homines, ideo oportet nos vigilare esse, & sobrios, secundum monitionem Petri. Oportet & vndique circummunire nos armis Dei, secundum adhortationem Pauli, ad Ephesios sexto. Tandem autè proijcietur ipse diabolus cum omni satellitio suo dæmonum, malorumque hominum penitus foras extra omnem ditionem electorum dei cū pronuntiabit Christus terribilem il-

lam sententiam, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius, ut sint in æternum & glorificaturi sanctorum felicitatem, & deploraturi suam ipsorum in felicitatem gemitibus inenarrabilibus, prout est videre sapient. quinto capite. D. Igitur non statim fit, quod statim futurum post mortem suam prædicebat Christus inquit: Nunc princeps mundi huius eijcietur foras. M. Coeptum est id fieri statim à Christo passio, & perficitur indefinenter, sed ordine quodam. Nam primò proijcitur foras extra animas iustificatas, deinde deijcitur ac depellitur quotidie à conatibus suis, per armaturam dei simul & diligentiam nostram. Tertio longissimè abigitur ab animis sanctorum, cū transferuntur ad sinum, non quidem Abraham, ut olim, sed felicitatis æternæ. Nouissimè autem per iudicium extremum proijcietur totus foras extra omnes terminos regionis vivorum, Iuxta illud Davidis: Quoniam qui malignantur, exterminabuntur. Sicut non nisi nouissimè destruetur prorsus mors, Iuxta illud: Nouissimè autè destruetur inimica mors ut & illud verificetur paulatim: Ero mors tua, o mors. Haud dissimili modo, primum liberat Christus animam à seruitute peccati, ut possit seruire Deo liberè & vtiliter, in iustitia & sanctitate omnibus diebus coram ipso, Luc. primo. Dico, coram ipso, scilicet inspiciente & acceptante eiusmodi nostram seruitutem, velut gratam ac dignam æterna remuneratione. Deinde liberat & carnem nostram mediante pædagogia spiritus nostri, ne seruiat voluptatibus, & spurcitij ad iniquitatem. D. Interim relinquit nos Christus seruire miseram quandam seruitutem sub stimulis carnis, & infinitis malis mundi huius. M. Est verum, tamen hoc pacto, ut det per suam gratiam etiam in hoc inuenire lucrum vitæ, & inestimabile meritum thesaurum. Sicut pulcerrimè exprimit Apostolus 2. Cor. 4. dicens: Propter quod non desicimus, sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternam gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videtur. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt. Tandem verò liberabit carnem nostram penitus & omnino ab omni seruitute, eum scilicet mortale hoc induerit immortalitatem, idque ordine quodam & temporis mora. Denique & omnem infernum vicit pro nobis, sed ordine quo-

Paulatim liberamur à seruitute.

Paulatim liberamur ab omni parte inferni.

quodam. Nam primū mox à passione sua abstulit totum limbum Patrum, simul ac semel, velut morsum vnum de inferno. Iuxta illud: Ero morsus tuus inferne, secum ducens ad regnum Patris totam illam captiuitatem Patrum quæ erat in limbo. Deinde à purgatorio quotidie spolia detrahit, transmittendo indefinenter animas purgatas ad gloriam Patris, ut declarabimus infra. Adhæc, inferni inferiores fauces sic conclusit, ut ultra deglutire non possit animas vllas Christi sanguine purgatas à peccatis: tandem per iudicium finale proijcitur totum infernum cum morte in stagnum ignis. Hæc est mors secunda, ut habes Apocalyp. 21. Vides & hæc ordinem ac temporis moram. Nam anima nostra beneficio Christi, primū liberatur ab inferno inferiori, dum per gratiam reconciliatur Deo, dicente Dauide. Liberaisti animam meam ab inferno inferiori, Psalm. 85. Secundò liberatur ab inferno superiori, partim per martyrium aut plenam purgationem in hoc seculo, partim per ignis purgatorij expiationem, Iuxta illud: Ipse autè saluus erit, sic tamè quasi per ignem. Vltimò, liberatur & corpus à suo inferno, hoc est, à sepulero per resuscitationem in nouissimo die in resurrectione mortuorum, Ioann. 5. & II. Item I. Corinth. 15. Omnia autem hæc per Christum & meritum gloriosissimæ passionis eius. Et primū quidè, infundunt se omnia ista in animam hominis, ex anima autem transeunt in corpus, ac totū denique hominem saluum faciunt.

Cur non simul ac semel, idque statim, infundat se in totum hominem secundum vtramque sui partem, hæc victoria per Christum parta, et quam eadem sit constans ac stabilis.

C A P. XVI.

D.

Vr autem primū in animam, ac deinde in corpus? Iterum, cur non simul ac statim infundit se in totum hominem hæc victoria per Christum parta? Tertio, cur voluit Deus hominem fragilem multo adhuc tempore versari in dubia pugna, subinde non siue magno discrimine salutis? M. Dicam paucis ad singula, & primò ad tertium. Non sunt gloriosa nisi quæ fortia, fortia autem inter nos homines dici non solent, nisi quæ subeunt pericula. Vbi igitur non est dubia pugna, ibi nec gloriosa victoria. Porro ubi non apparet victoria, ibi non debet expectari corona, Iuxta illud: Non coronabitur nisi qui legitime certauerit. Reliquit igitur nobis carnem concupiscentem aduersus spiritum, reliquit & diabo-

Gloriosa quæ fortia.

lū in circuitu & vnde qua que impugnantem, mundū quoque suis illecebris attrahentē, ut & nostra sit, nostris aliquatenus viribus parta, qua fruimur per Christum victoria, de diabolo, de mundo, de carne, de inimico homine: nobis quoque reddatur tanquam nostris meritis aliquo modo debitum trophæum gloriæ, Iuxta illud Apostoli: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quæ reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius, 2. Timoth. 4. Ad secundum quod quaesieras, sic respondemus. Quod si sicut natura, ita & gratia procedit ab imperfecto ad perfectum, ordine quodam & temporis mora. Primū semen, deinde gramen, tertio seges, denique panis ad usum commodus. Primū fetus humanus, deinde infans, postea puer, exinde adolefcens, tandem vir ad omnem functionem idoneus, Nemo nascitur vir, nec vnquam producitur coctus ex terra panis, sed initia quædam dat natura, cetera perficit tempus & diligentia. Sic initia quædam ac velut seminaria futuræ felicitatis dat Deus per meritum Christi, ut deinde tempore nostraque diligentia paulatim crescant in consummationem, uti hucusque ex scripturis demonstraui. Postremo, ad primum tuum problema tale dāmus responsū. Deus spiritus est, Ioann. 4: Homo quoque secundum præcipuam sui partem spiritus est. Prima itaque communicatio hominis cū Deo est per spiritum. Quapropter omnis participatio fructuum passionis Christi, primò infundit se in animam, & deinde paulatim in corpus, & totum denique hominem. Sicut & in Christo Domino capite nostro: Primū infudit se plenitudo gratiæ in animam eius, relicta adhuc carne sub magnis multorum malorum passionibus, tandem autè post multa exercitia virtutum, infudit se gloria Dei totaliter in omnem partem corporis Christi per resurrectionem. Dicit autem scriptura. Nō est discipulus super magistrū, nec seruus super dominum suū, sed sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius, & seruo ut sit sicut dominus eius. Nō debemus ergo detrectare, insequi vestigia domini, ac magistri nostri Christi, qui multo tempore per multas, ac varias tribulationes, atque acerbissimas passiones, per mortem denique, tandem peruenit ad gloriam resurrectionis, prius tentatus per omnia, sicut & nos. Hinc hortatur nos Scriptura alio loco dices: Primus homo de terra terrenus, secundus homo, de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cælestis, tales & cælestes. Igitur sicut

Sicut natura procedit de imperfecto ad perfectum, ita & gratia procedit ab imperfecto ad perfectum, ordine quodam & temporis mora.

Paulatim liberamur ab omni parte inferni.

sicut portauimus imaginem terreni, ita portemus & imaginem celestis. Illius imaginem portauimus concupiscendo, & fruendo concupitis, contra beneplacitum Dei, portemus ergo & imaginem istius abstinendo à veritis, per omnia patienter exequentes voluntatem Dei patris, vt in prosperis, ita & in aduersis, vt sub commodis, ita & sub incommodis, di, carnis quoque afflictionibus, vsq; ad mortem, mortem autem crucis, si ita oportet. Dicit enim. Nonne hæc oportuit Christum pati, & ita introire in gloriam Dei patris? Itaque licet non nisi paulatim, ac tempore & ordine quodam secundum dispensationem consilij diuini, potiamur victoria per mortem Christi, de ijs quæ nobis, nostræque saluti contraria sunt, attamē qua potimur per Christum, tandē plena efficitur & generalis victoria de vniuersis, quæ quoquo modo saluti nostræ & gloriæ aduersari possunt. D. Vtinam & valida foret ac constans, ita vt semel parra, de manibus nostris denuo excuti non posset. Nunē autem recurrit subinde mors in animā quia sæpē labimur omnes. M. Fili, neq; peccatū, neque mors, neque seruitus, neque reatus damnationis, neque quicquam eorū, quæ per victoriam iam exclusa erant, iteratō recurrit in te nisi velis: immo nec recurrere potest nisi velis. Quod plus est, nihil eorum quæ sunt, aut in cælo, aut in terra, aut sub terra, neque hæc omnia simul iuncta, possent hanc tibi denuo intentare mortem, nisi velis: Ad eodē inuicta est hæc per Christum victoria, adeoque in tua ipsius posita voluntate. Quādiu enim manet in te caritas Dei quæ est per Christum dominum, manet & in te vera vita, pulsā procul à te morte animæ. At nihil eorum quæ sunt, erunt, vel fuerunt, potest te separare à caritate Dei, quæ est in Christo Iesu, nisi tu tua spontē separares temetipsum a Deo. Lege caput 8. ad Romanos & ipse probabis quod dico. Sic habet. Quis ergo separabit nos à caritate Christi. Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: estimati sumus, sicut oues occisionis.) sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à caritate dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Vbi enumeratis omnib. solā propriæ voluntatis potestatem non enumerauit, significans nihil posse te separare, nisi

Quam sit valida gloria data per christum.

tu tua sponte separe temetipsum. D. Cur non & hoc dedit Deus, vt non possimus ne nostra quidem voluntate rursus superari à morte? M. Quia gratia perficit naturam, non destruit. Præcipua verò portio qua differimus à brutis animalibus, est liberum arbitriū. At Christus nō venit perdere liberum arbitriū, sed liberare suis gratijs, promouere item & adiuuare, quo possit hic certare bonū certamen, & vincere omnia sibi aduersantia, tandē coronandum corona gloriæ in cælestibus, vbi nec pugna amplius erit, nec vinci continget. Qualiter per Christum nos adiuuari certissimē scimus ex verbo Dei, dicente Apost. Omnia possum in eo qui me confortat. Id enim possum quod per amicos, aliorumque auxilio possumus. Rursus dicente Deo. Sufficit tibi gratia mea; scilicet, ad hoc vt non vincaris stimulis carnis, nisi velis. Porro velle te vinci certum est, si quæ tui sunt officij, & in tua sunt sita potestate, per negligentiam omiseris, aut contemptum, aut malitiam. Magna profectō dignatio Dei est constituentis nos per redemptionem Filij, eo loco vnde possumus tanquam electi contendere ad brauium supernæ vocationis. Dantis præterea, quo sumus potētes superare per gratiā suam omne quod aduersatur nobis, vt sit hoc pacto, & in nobis ratio iusta, ob quā coronemur gloria. Non enim disposuerat Pater coronare gloria solum Filium, sed & nos vincentes, sicut ille vicit prout habetur Apoc. 3. circa finem, multisque alijs locis. Magna quoque dignatio Filij, qua dignatus est vincere pro nobis mortem, mundum, diabolum, peccatum, infernum, seruitutē, vt dederit & nobis arma ac virtutem, quibus ipsi vincamus eadem, vt simus ei non solum fratres & coheredes, sed & simul cum eo triumphatores, habentes singuli stolas gloriæ, palmas victoriæ, diademata triumphantium sicut & ipse. Quod est perfectissimæ & ineffabilis caritatis Dei Patris, & Filij eius erga nos, agentium non solum pro nobis, sed & in nobis, atque nobiscum, vt possumus dicere cum Apostolo. Vno autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Et alibi. Abundantiū omnibus laboraui, non ego autem: sed gratia Dei mecum, 1. ad Corinth. 15. Similiter vincto mortem, mundum, diabolum, carnem, peccatum, iam non ego, verum vincit in me siue mecum Christus. Satisfactio pro peccatis iam non ego, verum satisfactio in me Christus, siue gratia Dei mecum. Certo bonum certamen non iam ego, verum certat in me Christus. Siue, non iā ego, sed gratia Dei mecum.

Cur non dedit Deus, quod nec nostra voluntate consentiē te possum superari. Philip. 4.

Qua ratione passio Christi proficit nobis, non patientibus, neq; sentientibus dolorem. CAP. XVII.

M.

T autem à capite, & à fonte, vti autem, intelligas, cur passio Christi antedictas proprietates, videlicet, meritum infinitæ dignitatis, precium infiniti valoris, efficaciam infinitæ virtutis, hostiam in infinitum gratam habeat, etiā in nostrum commodum, nostramque hinc videntium salutem, & non solummodo in suā solius patientis vtilitatem, oportet perpendere tria. Primum, quod quemadmodum Adam fuit constitutus, non vt singularis persona, sed vt principium totius humanæ naturæ à se propagandæ: ita & Christus fuit constitutus à Deo Patre, non vt singularis quædam persona, sed vt principium & caput siue pater omnium renascentium ex ipso, per propagationem spiritualement, velut secundus quidam Adā. Iuxta has scripturas. Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur, (secundum aliam versionem implet, id est, perficit) Ephes. I. Item. Et factus est principatus super humerum eius & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi. Futuri, inquam, sæculi, in quo fiet regeneratio saluandorum, quod tunc futurum erat, Esaię nono. Quapropter, sicut Adam quæ accepit in creatione à Deo, accepit non pro se solo, sed pro se, & pro omnibus posteris, qui erant in lumbis eius: Et quæ perdidit peccando, non sibi duntaxat perdidit, sed sibi & toti simul posteritati perdidit. Sic Christus benedictiones quibus præuentus erat, & bona merita quæ superaddidit patiēdo, non sibi vni accepit aut superaddidit, sed toti posteritati regenerandæ, non quidam ex lumbis eius, sed ex corde ipsius, per aquam & sanguinem quæ fluxerunt de latere eius, quod lancia militis aperuit. Quam sanè comparisonem Adæ ad Christum pereleganter explicat Apostolus ad Romanos 5. sumens argumenta ex lege proportionis & oppositionis primi Adæ, qui terrestris erat, ad secundū Adā Christum qui est cælestis. Primus Adam forma seu figura fuit secundū Adā tunc futuri: forma, inquam, quia sicut per illum peccatum, ita per istum iustitia. Et sicut per illum mors, ita per istum vita. Sic enim passim argumentatur Paul. Sicut in illo illud, sic in isto istud. Addens tamen hanc formam, non ex omni parte esse conformem. Sed non sicut delictū, inquit, ita & donum. Et rursus: Non sicut

Adam nō fuit constitutus à Deo, vt singularis persona Christi, nō est priuata persona, sed caput & principium Ecclesiæ.

Adamque accepit à Deo, accepit pro omnibus posteris.

Vide quo modo Apostolus explicat similitudinem & dissimilitudinem inter Christū & Adā.

per vnum peccatum, ita & donum, tanquam dicat, fortius est donum quàm delictum: fortius dico, non effusius aut propagatū latius. Nam donum Christi non prodest pluribus, quàm noceat delictum Adæ, attamen prodest omnibus regeneratis per Christum sicut illud nocuit omnibus genitibus ex Adam, multoque magis ac largius profuit illud quàm nocuit istud, quia plus mali tollit, & plus boni præstat Christus regeneratis, quàm mali attulerat Adam ex se generatis. Adā per vnum delictū transmisit in filios vnum peccatum originale: Christus verò per donum suum non solum vnum hoc, sed cetera omnia suscipit regeneratis. Si igitur ex Adā in obedientia nascuntur filij iræ omnes qui propagantur ab ipso, multo magis ex Christi obedientia efficiuntur filij gratiæ & pacis, quotquot renascuntur ab ipso. Nam caritas seu bona voluntas Christi pro nobis in carne patientis, longè est potentior, quàm mala voluntas Adæ transgressientis, aut iudæi crucifigentis. Est præterea & hæc differentia inter Adam & Christum. Nā Adam transmisit in posteros peccatum originale, non quidē hoc ipsum illis merendo, sed naturam originali peccato vitiatam propagando. Christus autem quatenus homo, transmisit iustitiam in filios nō propagando illam, sed merendo suis passionibus, apud Deū quod hæc daretur omnibus, qui fide aut fidei sacramēto efficiuntur palmites in ipso. Secundō, perpendendum quod meritum Christi sese habet ad mēbra fide sibi connexa, & coherentia, perinde, atque sese habet meritum hominis ad seipsum, suum corpus, suaq; membra. Quemadmodum igitur homo, nō solum animæ, sed & corpori, suisq; mēbris omnibus. Dei gratia suscipit meretur incorruptionem & gloriā, ita Christus omnibus membris fide sibi colligatis meretur remissionem peccatorum, exaltationem, & gloriā. Si iustus quispiā persecutionem patiens propter Euang. siue iustitiam, habet mercedem repositam in cælis pro se, & omnibus membris corporis sui: multo magis Christus orando, supplicando, contumelias, opprobria, & mortē turpissimam sustinendo propter iustitiam, meruit nobis in lumbis per fidē mēbris in corpore suo, gratiā & vitam eternā. Tertiō perpendēdū quod Filius Dei Christus acceptans hanc laboriosam legationē pro salute hominū, vt ipse in se suscepit causam totius generis humani, ita & Pater posuit in eo omnes omnium nostrum iniquitates, quatenus ipse pro illis tāquā suis lueret & satisfaceret, velut ex condicō inter sese totius generis humani causam tractantes, prout scripturis his euidenter demonstratur. Eum qui nō noceat

Adam meruit posteris originale peccatū & mortem. Christus meruit regeneratis gratiam & vitam.

Secundū perpendēdū.

Tertiū perpendēdū.

Christus in se suscepit causam totius generis humani.

peccatum, hoc est Christum, fecit pro nobis peccatum, scilicet Deus Pater. Et posuit dominus in eo iniquitates omnium nostrum. Item: Propter scelus populi mei percussit eum. Rursum: Verè languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit, ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Ipse, inquit, tulit, ipse portauit, ipse vulneratus est propter scelera nostra, quasi diceret, sua sponte suscepit in se causam nostram, oblatum pro nobis quia voluit, Esa. 53. Ideo quæ ingrediens mundum, inquit Apostolus dixit: Hostiam & oblationem noluit, corpus autem adaptasti mihi, holocaustomata & pro peccato tibi non placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio (scilicet mea sponte.) In capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus voluntatem tuam. Hebr. 10. Ego, inquit, animam meam pono pro ouibus meis, ut vitam habeant, & ut abundantius habeant. Hoc dixit, ut autem dixit, ita & fecit, dicente Paulo 1. Timoth. 2. Quid dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Ex his itaque puto te satis intelligere, qua ratione passio Christi in suo ipsius corpore impleta, potuerit, immo debuerit prodesse etiam illis qui ipsi non senserunt plagas, & tormenta huius passionis. D. Optimè. Nempe quia Christus patiendo egit personam totius generis humani, tanquam caput omnium saluandorum. Capitis autem commoda & incommoda, in membra solent redudare totius corporis. Rursum, quia velut ex cõdicto & beneplacito Dei patris suscepit in se causam totius generis humani. M. Patiendõ, non quidè pro se, quia peccatum nullum fecerat, sed pro fratribus suis, quorum carne vestitus erat, ut salui fierent per ipsum. D. Verum nunquid patiendo etiam sibi aliquid meruit? M. Hoc aperte testatur Apostolus ad Philip. 2. dicens. Qui cum in forma Dei esset, &c. humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum, Et omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Ergo quatenus homo meruit sibi exaltationem, & nomen quod est super omne nomen. Meruit quoque sedere in throno Dei patris, prout habes Apocal. 3. ubi sic loquitur Christus. Qui vicerit dabo illi sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & cõsedi cum Patre in throno eius. Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs. Meruit tertio iu-

dex fieri viuorum & mortuorum, ut habes Act. 10. cap. Meruit denique sibi omnia quæ naturæ suæ humanæ accesserunt per resurrectionis gloriam, hominibus autem meruit vniuersa illa quæ commemorauimus supra. Et quæcunque nobis accrescunt siue accrescere possunt, ad salutem & consummatam vitam æternæ felicitatem.

Cur fructus passionum Christi non perueniat in omnes Adæ filios, cum tamen passus sit Christus, non pro vno ac altero, sed pro omnibus citra exceptionem personæ aut status. CAP. XVIIII.

U. Vt igitur ad tam paucos transit gloriosus iste fructus passionum Christi? Immo cur tam percuti multi, postquam tanta in nos cumulata sunt subsidia vitæ? M. Sicur peccatum & mors, illata mundo per Adam, non transeunt ad quenquam pro prima infectione naturæ, qua nascimur filij iræ, nisi per generationem carnalem: ad eum ut si Deus aut creatione, aut operatione Spiritus sancti produceret homines absque semine Adæ, illi non haberent peccatum Adæ: ita salus quam attulit mundo Christus patiendo, non transit ad quenquam pro prima iustificatione, qua velut noui palmites inserimur Deo, nisi per regenerationem spiritualem, ut habes Ioann. 3. Et sicut peccatum Adæ in posteris suis, non operatur ultra damnationem ubi transeunt ad Christum, iuxta illud: Nihil igitur damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, etiamsi carnaliter nati sunt ex Adam. Ita quoque meritum passionis Christi, non operatur effectualiter salutem in eis, qui post regenerationem acceptam, rursus retrocedunt, ad opera Sathane & inobedientiam Adæ secundum carnem ambulantes, & secundum spiritum. Excidunt enim à gratia, & rursus euacuantur à Christo, non retinentes vinculum quo viuificè connexi fuerant, in corpore mystico Christi. Nempe fidè ad cor transeuntem, siue per dilectionem operantem, qua baptizatus obtemperat Christo inherens vestigijs eius. Rursum, sicut imitatione inobedientie Adæ, vel augemus in nobis, vel si liberati eramus denuo reuocamus ad nos peccatum & damnationem Adæ, non quidem peccatum originale, vel ipsam Adæ præuaricationem, sed aliud peccatum teiusdem præuaricationis, habens similem damnationem annexam, ita imitatione Christi, vel augemus in nobis, vel si perdidimus, recuperamus de nouo nobis gratiam & iusticiam, quæ secundum

D.

A simili ostenditur, cur non perueniat meritum Christi ad omnes homines.

Nasci & re-nasci contingit tantummodo semel imitari contingit multoties.

T.

De sufficientia & efficientia meritorum Christi.

dum deum est. Recuperamus, dico, per penitentiam, qua sponte ac fideliter subimus iudicium Sacerdotis vicarij Dei de nobis ipsi, disciplinam insuper & satisfactionem in orationibus, ieiunijs, lacrymis, alijsque afflictionibus carnis, sicut & Christus subiit pro nobis, iudicium ferendum contra se, propter peccata nostra, prout latè explicabimus in Sacramento Pœnitentiæ. Nam sicut generatio carnis non iteratur, ita nec regeneratio spiritus iterari potest, sicut infra demonstrabimus in materia de Sacramento Baptismi. Nasci quidem & renasci semel tantum: imitari verò contingit sæpius. Semel duntaxat nascimur filij iræ in Adam, sæpius autem per imitationem relabimur in peccatum & mortem, quæ intulit mundo Adam. Similiter semel duntaxat regeneramur à Deo in sanguine redemptionis Christi. Sæpius autem imitatione, & apprehensione eorum quæ Christus docuit & præstitit, resurgere licet ab iterata iniquitate, vel septuagies septies, ut docet Saluator Matth. 18. Multi igitur nati ex Adam pereunt, licet Christus passus sit pro eis, quia non regenerantur in sanguine Christi. Multi item regenerati in Christo pereunt, non obstat quod Christus passus sit pro eis, quia sua voluntate euacuant se à Christo, reuertentes ad opera, & præuaricationem Adæ. Etenim quamquam Christus passione mortis suæ sufficienter meruerit omnibus gratiam & salutem, sic quod ex parte meriti eius, nulla est insufficientia ad propitiandum Deum pro peccatis totius mundi, tamen hoc ipsum eius meritum non operatur actu salutem, nisi in his qui regenerantur in sanguine passionis eius, & regenerati manent in fidè ipsius & obedientia, iuxta has scripturas. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, Ioan. 3. Qui verò crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, scilicet per meritum passionis Christi, Marc. ult. Item: Qui factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis. Non quidè factus effectualiter causa salutis omnibus simpliciter, neque omnibus credentibus quocumque modo, sed omnibus obtemperantibus sibi, hoc est, omnibus sic credentibus, ut fides ad cor trãseat, & in debitam obedientiam credentis affectum commutet, sicuti supra demonstratum est. Undè Ioann. Qui dicit se in Christo manere (hoc est, qui dicit se participem esse eorum quæ Christi sunt) debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. 1. Ioan. 2. Vt igitur probe intelligas ea quæ doctores tradunt, de sufficientia & efficientia meritorum Christi, semper tibi præ oculis habendum est simile quod po-

suimus. Iuxta monitionem Apostoli, dicens. Qui (scilicet Adam) est forma futuri, (scilicet Christi) Roman. 5. Nam etiamsi decies centena milia hominum nascerentur, supra eos qui vnquam nascituri sunt, omnibus sufficeret ad damnationem vnus peccatum Adæ, tamen hoc non operatur effectiue, nisi in illis qui generantur actu ex visceribus Adæ, nec diuini operatur in ipsis quam manent in Adam. Eodem modo etiam centies centena milia hominum nascerentur, ultra eos qui fuerunt, vel vnquam erunt, sufficeret tamen omnibus saluandis vnus vnus passionis Christi meritum, quia infinitum est. Infinitum vero neque vsu finiri potest, neque ablatione. Verum effectiue non operatur salutem nisi in illis qui actu regenerantur in ipso, & hoc quàm diu manent fidè & obedientia conglutinati cum illo. Nam si rursus excidant à Christo, conuersi ad opera tenebrarum & carnis, iam iteratò computantur in veteri Adam, expertes meritorum quæ præparauit hominibus. Christus, donec per penitentiam reconcilientur, ut rursus Christi, & meritorum eius participes fiant. Meritum enim passionis domini & pretium redemptionis eius, hostia insuper quam obrulit in odore suauitatis, sunt velut immensus thesaurus, quæ sitis & conseruatus in utilitate omnium nascentium in mundo. Verum hic thesaurus non incepit esse meus, aut tuus, vel alterius, ut saluemur per ipsum, nisi & Christus fiat noster, nosque in eipiamus reuera esse ipsius subditi, membra, & filij familiaris. Nam ipsius sunt merita, actu non communi eanda nisi suis, qui scilicet facti sunt vnus corpus cum ipso, ut sic per fidei copulam ipsa Christi opera, merita, hostia, fiant quodam modo nostra opera, nostra merita, nostra hostia. Quod etiam vel sic cõsistat vniuersalis veritas illius, quod dicitur 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet, ante tribunal Christi ut referat vnusquisque propria corporis prout gesserit, siue bonum siue malum. Et alibi Paulus redens vnicuique secundum opera sua, ad eundem Augustino in epistola ad Vitalem, Vitam æternam (etiam dum paruulis datur propter Christi merita) simul dari propter ipsorum opera ac merita. Nam Christi merita efficiuntur ipsorum: Dum regeneratione fiunt vniuersa membra corporis eius, siquidem quæ capitis sunt, ea etiam totius sunt corporis, & per eõsequens omnium membrorum eius.

Nisi Christus fiat noster, ipsius merita actu non operantur in nobis.

Meritis Christi non fieri iustitiam licet multi homines non saluentur, quia non voluit Christus finaliter saluari per suum meritum nisi prædestinatos à Patre. CAP. XIX.

M Nonne

An Christus patiendo meruit aliquid sibi.

D. **N**onne Dominus meruit, redemptionis que pretium posuit, etiam pro infidelibus, ut fideles fierent? & pro impijs ut ad poenitentiam redirent, secundum quod dicit: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam? **M.** Meruit, dico, pro omnibus extra exceptionem nationis vel personae. Iuxta illud Ioannis. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris non nostris tantum, sed etiam totius mundi peccatis. Et illud. Unus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, ad Timotheum. 2. **D.** Attamen pereunt infiniti, alij in infidelitate sua, alij in alijs suis peccatis, fit igitur iniuria Christo. **M.** Est certa regula iuris. Quod scienti & consentienti non fit iniuria. Christus dominus Deus erat & homo, habens iuxta distinctionem naturarum, etiam duas distinctas voluntates, diuinam scilicet & humanam. Estque diuina ipsius voluntas prorsus eadem cum voluntate Dei Patris, sed & voluntas eius humana, nunquam se deflexit aut deflectere potuit a beneplacito voluntatis diuinae, propter hypostaticam unionem, qua nulla arctior aut maior esse potest, quod & scripturis manifeste demonstratur. Descendi de caelo, inquit Christus, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Item: Amen amen dico vobis, non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem, quaecumque enim ille facit, haec & Filius similiter facit, Ioann. 5. Deus autem non omnes ab aeterno praedestinavit ut salui fierent, vti demonstrauimus suo loco. Neque omnes trahit Pater ad Christum, sed cuius vult miseretur, & quem vult inducit, id est, deserit. Ut sit sensus, cuius vult misereri, trahendo ipsum ad Christum, ut meritis illius saluetur, illius miseretur, quem vero vult obdurari, illum obdurat, relinquendo eum sine pulsu, tractu, aut inspiratione, quibus conuertatur ad Christum saluatorem mundi. Dicit autem Christus, Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit illum. Nemo enim potest saluari per Christum, nisi incipiat esse vnus cum Christo, & membrum eius. **D.** Nunquid ergo, quod tamen horreo dicere, iniquitas est apud Deum, qui eorum quos fixit manus eius, vnum trahit, alium non trahit, vnius miseretur, alterius non miseretur, vnum diligit, alium vero odio habet? **M.** Absit, inquit Apostolus, absit, ut apud Deum sit iniquitas, de quo ait Psalmista. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Item: iustus est Dominus, & iustitias dilexit, equitatem vidit vultus eius. Sed altitudo est apud De-

In christo erant duae voluntates.

Deus autem non omnes ab aeterno praedestinavit ut salui fierent, vti demonstrauimus suo loco.

Psalm. 118. Psalm. 10.

um inenarrabilis sapientiae, qua sic moderatur mundum, ut reluceant in eius moderamine, iustitia simul & misericordia ipsius. Non sola misericordia, nec sola iustitia, sed misericordia simul & iustitia: Quod ut perspicias saltem aliquo vsque, cogitandum tibi est: Omnes homines, hoc est, Adam cum tota posteritate eius facere vnā massam perditionis, propter peccatum originale, aliaque superaddita. Omnes enim sunt filij irae, omnes digni morte. De hac autem massa perditionis quos eripit Deus, misericorditer eripit, quos deserit in eadem, iusto suo iudicio deserit propter peccatum, quod habent. Istos relinquens quia iustus, ad ostensionem iustitiae suae, illos misericorditer eligens quia bonus, ut ostendat diuitias misericordiae suae in ipsis, habens liberam, meram, & omnipotē potestatem vtrunque faciendi. Dicit enim Apostolus: An non habet potestatem figulus lutum, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Porro sicut lutum se habet ad manum figuli, ita se habet genus humanum venundatum sub peccato, ad beneplacitum creatoris Dei, habentis liberam potestatem eligendi ex hac massa quosdam, ut sint sibi vasa misericordiae, alijs relictis in massa perditionis, velut vasa irae & indignationis, ad ostensionem iustitiae suae in eos qui male agunt, ut sic secundum electionem propositum Dei maneat, prout loquitur Apostolus. Propositum, inquam, quo ab aeterno, & ante saecularia tempora, quosdam praedestinavit in gloriam suam, alios vero reprobauit. Ut hoc, dico, propositum maneat, non quidem secundum vllum vel Christi, vel hominis meritum, sed secundum meram electionem voluntatis Dei, liberē disponentis ab aeterno, conferre quibusdam auxilium gratiae suae preparando eis redemptorem Christum, cuius meritis & beneficijs perueniant ad futuram gloriam, quod est praedestinare, aut, ut Scriptura dicit, eligere secundum propositum gratiae, vel diligere ab aeterno. Quibusdam vero non conferre opem gratiae, sed ipsos sibi ipsis relinquere in illa massa perditionis, cui per peccatum annumerati sunt, quod est reprobare, aut odio habere, priusquam aliquid boni egissent vel mali, secundum Apostolum ad Romanos 9. Adde ut tam praedestinationis quam reprobationis prorsus nullum sit meritum, neque Christi, neque nostrum. Sicut & illius liberalitatis, qua nobis preparauit mediatorem & redemptorem potētem instaurare omnia, nullum est meritum. Siquidem hoc neque

Omnes homines faciunt vnā massam perditionis.

Praedestinationis diuinae nullū est meritum.

Christus

Christus pro nobis, neque quisquam hominū ipse sibi promeruit. Verum enimvero quod reprobis, actu nō datur auxilium gratiae, qua salui fiāt, quodque finaliter damnentur ad tormentum mortis aeternae, haud dubie hoc est pro merito, quia propter peccatum eorum vel originale, vel actuale, vel vtrunque simul. Iuxta illud. Stipendium peccati mors est. Item, quod electus sic trahitur ad Christum sicut Deus aptum nouit ut veniat, quodque veniens purgetur a peccatis suis, & sanctificetur in peculium, quod plus est, in filium Domino; hoc certe partim gratiae Dei, partim gratiae dei simul & meritis, non quidem nostris, sed Christi meritis acceptum ferre oportet. Adhuc, quod exinde iuste viuendo perueniat ad gloriam, in quam ab aeterno praedestinatū fuerat, hoc gratiae Dei, in super meritis Christi, simul ac nostris bonis operibus, gratia Dei peractis imputari potest, ut sit etiam: Gratia dei vita aeterna. Nihilominus sit etiam verum, id quod de se loquitur Christus. Sine me nihil potestis facere. Tertio sit & hoc verū. Merces vestra copiosa est in caelis. Et hoc: Itaque fratres mei dilecti stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino. Adde ut in ipsa saluatione praedestinatorum non desit ostensio iustitiae dei reddentis meritis Christi, ea quibus iustificatur praedestinati, ut habes Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quae est in Christo Iesu, quem proposuit deus propiciatorem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiae suae, propter remissionem praecedentium delictorum, in sustentatione dei, ad ostensionem iustitiae eius in hoc tempore, ut sit ipse iustus & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi. Obserua singula. Dicit enim gratis, per gratiam ipsius, comparatione scilicet nostri. Addit per redemptionem quae est in sanguine eius, ergo per meritum passionum Christi, idque ad ostensionem iustitiae suae, &c. Ergo iuste & per iustitiam, quia propter condignum meritum Christi. Itaque recapitulando, de primo ad vltimum. Omnibus quidem sufficienter meruit Christus patientia, attamen non ad omnes peruenit fructus meritorum eius. Primo, quia non omnes praedestinati sunt, ut salui fiant per Christum. Voluit enim Deus, ab aeterno quosdam in massa perditionis, cui per peccatum accreuerant, perire, ad ostensionem iustitiae suae in vindicando peccatum. Cui voluntati Dei Patris semper mansit conformis voluntas Christi, ideoque non fit ei iniuria, si non detur omnibus salus, quam omnibus patientia meruit, quia non

Roma. 6.

Ioann. 15. Matth. 5. 1. Cori. 15.

luit meritis suarum passionum finaliter saluari, nisi illos quibus ab aeterno placuit Deo Patri dare regnum. Iuxta illud. Sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratū est a Patre meo, Matthaei 20. Huic consonat illud Saluatoris: Hic est sanguis meus qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, tacite subindicantis non pro omnibus, sed pro multis effusum esse, nempe illis quibus ab aeterno placuit Patri dare regnum. **D.** Ceterum, nunc quid dicemus ad illud Apostoli. 1. Timotheo. 2. Hoc enim bonum est & acceptum, inquit Apostolus, coram Saluatore nostro Deo, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire? Dicendo, omnes, videtur neminem excepisse. Et subditur ibidem de Christo, similiter vniuersalis sermo, videlicet: Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. **M.** Vti frequens est apud omnes scriptores linguae Latinae, ut vniuersalitati signum faciat distributionem, non pro singulis generum, sed pro generibus singulorum, ita & in scripturis hoc passim obuiam habemus, ut in istis. Et erunt omnes docibiles Dei, Ioann. 6. Item: Effundam de spiritu meo super omnem carnem, Act. 2. Item. Omnia animalia fuerunt in arca Noë, quia de omni genere animalium aliqua fuerunt in arca. Ita hoc loco per omnes homines, omne hominum genus, quibuslibet differentijs distributum intelligimus, quia non est natio, qualitas, siue status hominum, cui non velit Deus salutem impartiri. Reges, principes, plebeos, nobiles & ignobiles, doctos & indoctos vult saluos fieri. Ideoque pro omnibus statibus hominum orandum, ut saluetur. Sicut & Christus pro omnibus contra exceptionem nationis, vel personae, semetipsum redemptionem dedit. Ista interpretatio est propria secundum literam. Nihilominus, si velimus hoc loco esse distributionem pro singulis generum, hoc est, pro omni indiuiduo humanae naturae, oportet tunc dicere hic sermonem esse, non vtique de voluntate beneplaciti diuini, de qua scriptum est. Omnia quae voluit Deus fecit, in caelo, & in terra. Item. Et non est qui tuae resistat voluntati. Certum est enim, quod Esau, quod Pharaonem, quod Gentes multas ab aeterno reprobauerit, immo quod ex vocatis multis, paucos solum elegerit. Iuxta illud: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Sed accipiendum est, de voluntate signi, id est, de voluntate Dei quatenus nobis praecipis eius, doctrinaque fidei innotescit, quibus omnes homines extra exceptionem inquit ad salutem, omnibusque salutis me-

Signum vniuersale facit distributionem aliquando pro generibus singulorum, aliquando pro singulis generum.

Aliud est beneplacitum, aliud signum voluntatis diuinae.

dia proponit, adeoque præcipit, vt pro omnibus oremus, quo saluentur. Siquidem attendendo ad signa voluntatis eius, de nullo scire possumus, num à beneplacito Dei eligentis reiectus sit, velut vas quoddam iræ, & indignationis diuinæ, itaq; pro omnibus orandū vt saluentur. D. Vtrunque intelligo, Verūm, quæro an solū sit ex parte electionis diuinæ quod in tā paucos perueniat fructus passionis Christi? M. Nequaquā, prout nūc audies.

Quæ sit causa ex parte nostra, cur in tā paucos perueniat fructus passionis Christi
CAP. XX.

uestioni qua quæri solet, cur fructus passionis Christi perueniat in quosdam Adæ filios, in quosdam vero non, hoc est, cur non perueniat in omnes Adæ filios, respondetur Christianè, id partim prouenire ex electione, & voluntate diuina, partim ex libera voluntate humana. D. De electione diuina iam dictum est. M. Aliquousque, quantum satis erat huic nostro proposito, quia materia prædestinationis & reprobationis, longè maiorem tractatum requirit. Quod autem subinde sit impedimentum ex parte nostra, cur non proueniat in nos fructus passionis Christi, clarè discimus ex doctrina parabolica Saluatoris, Matth. 22. Et Luc. 14. qua docetur, non omnes vocatos venisse ad cenam, siue prandium præparatū, hoc est, ad copiam & vbertatem gratiarum, quas meruit nobis Christus patiendū, sed vocatos quosdam neglexisse, alios repudiasse, alios contempsisse, alios etiam persecutores vocantium extitisse, de quibus dicit Paterfamilias: Amen dico vobis, quia nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cenam meam. Quod ergo talium hominum genus non percipiat fructum meritorum passionis Christi, non est ob defectum vocationis diuinæ, quia studiosè ac diligenter inuitati erant & vocati: Non est etiam propter insufficientiam meritorum Christi, quia dicit: Omnia parata sunt. Nihil enim deficiebat ad plenam refectionem inuitatorū. Sed est propter negligentiam, vel contemptum aut malitiam eorum qui vocati erant, qua vel neglexerunt, vel noluerunt se aptare ad percipiendum fructum passionis, alio conuertentes affectum. Sicut ignis in commune expositus & ad calefaciendum quosuis sufficiens, non transmittit calorem nisi in eos, qui vel sua sponte appropinquant, vel aliena voluntate propinqui fiunt. Ita Christus attulit medicinam omnibus sufficientem, sed hæc non ope-

Quomodo negligentia voluntatis humane sit causa, cur non accipimus fructum passionis Christi.

ratur nisi in eos, qui vel sua sponte per fidem appropinquant, vel aliena voluntate propinquant qui fiunt, vt paruuli in Baptismo. Ignem dicit Christus, veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt ardeat? Ideo veni, ideo passus sum, vt hic ignis perfectæ dilectionis ardeat in cordibus singulorum, sin minus, ipsi in culpa sunt, quia non appropinquant ad ignem. D. At nemo potest venire ad Christum, nisi Pater traxerit eum. Quid ergo culpæ est, si non venerit is qui nondum est tractus à Patre? M. Qui non est tractus à Deo, aut non sic tractus, qualiter aptum erat vt veniret, ille non fit quidem particeps meritorum passionis Christi, attamen citra nouam culpam contemptus, vel negligentia. Qui verò est tractus & inuitatus à Deo sufficienter, nihilominus tamen non accommodat se, sed negligit, vel contemnit venire, profecto is multò sit damnabilior propter hunc neglectum suum vel contemptum. Erat enim sic præuentus & tractus, vt potuisset gratia Dei cooperante credere, pœnitere, ac benè viuere, sed noluit. Vnde & apud Esaiam conqueritur Dominus, se quodammodo frustra, & in vacuum laborasse sub prælo acerbissimæ passionis, pro Iudæorum salute, dicens: Quid vltra facere debui & non feci? Quasi diceret. Non Patri venit imputandum qui donauit me vobis, non mihi qui superabundans exolui precium in sanguine meo pro vobis, nō in sufficientiæ vocationis diuinæ, sed vestræ est negligentia aut malitiæ imputandum, quod non peruenerint in vos vberissimi fructus passionis meæ. Vt igitur finiam, quidam non habent fructum passionis Christi, quonia illud per fidem accipere noluerunt. Iuxta hæc scripturas: In propria venit, & sui eum nō receperunt, Ioann. 1. Hierusalem Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum congregat gallina pullos suos sub alas, & noluit: Matth. 23. Errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa, furor illis secundū similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Alij verò nō habent, quia postquam acceperunt, rursus repulerunt à se, conuersi retrorsum. De quibus Apost. ad Galat. 5. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Et D. Petrus. Si enim refugientes conuersiones mundi in cognitione domini nostri Iesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum conuerti ab eo, q̄ illis traditū est, sancto mandato. Contigit enim eis illud veri prouerb. Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Tertij non habent, quia merentur non accipere, de quibus Roman. 1. quod illos tradidit Deus in sensum reprobum sic merentibus illorum sceleribus. De quibus & Psalmista dicit: Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Appone iniquitatem super iniquitatem, & non intrent in iustitiam tuam, &c. Quartj denique non habent, quia Deus non dedit eis vt accipere possent. Quemadmodum paruulis quibusdam non datur, vt perueniant ad lauacrum regenerationis. Quibusdam etiam adultis, forsità absque noua culpa propriæ negligentia, non datur vt audiant Euangelium salutis. Itaque primi secundi, & tertij generis homines non possunt prætexere vllam contra Deum querimoniam propria conscientia illos arguente, nisi mirum se iusta ratione derelictos esse propter suam ipsorum culpam. Quartj item generis homines, cum videbunt se iusto Dei iudicio vel propter originale peccatum, quod Deus in eis non condidit, sed malitia nature superaddidit, vel propter originale simul ac alia contra legem nature superaddita, derelictos in massa perditionis, atque damnatos, tunc & ipsi obmutescunt nullum habentes iustæ defensionis prætextum. Quia etsi non sit eis damnabile, siue imputabile quod non habuerunt fructum passionis Domini, tamè imputabilia sunt eis illa peccata cum quibus ad iudicium veniunt. D. Nunquid iusta erit querela, dicentium sibi non fuisse datam eam, quæ data fuit alijs, gratiam, qua resurgere potuissent à peccatis. M. Hoc si dixerint, respondebitur eis illud iuris: Si inter duos vel tres æquè reos vni fiat gratia, alteri non fit iniuria, quod iurisprudencia pro regula tradit. Illud, item Pauli: An non habet figulus potestatem ex eadem massa luti facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Tertio, illud Euangelicum: Amice tolle quod tuum est, id est, tibi pro meritis debitum. An non licet mihi quod volo facere? Et in hoc vtrique erit omnis illorum querimonie finis. Quoniam quidem Deus quia iustus & iustitiam faciens, neminem condemnat nisi ob peccatum quod inest vel ex traduce, vel ex propria voluntate, vel vtroque modo simul. Iterum, quia misericors est, & diues in misericordia, & miserationibus, quosdam præter omne illorum meritum e legit ab æterno segregare, de communi massa perditionis, & saluos facere, per sanguinem redemptionis Filij sui, idque ad laudem & gloriam siue ostensionem ineffabilis bonitatis suæ, alijs relictis in massa perditionis vomitum, & sus lota in volutabro luti.

Qui tractus non venit, culpa habet, qui non tractus non venit, non habet culpam.

Diuersitas ob diuersas causas non percipiunt fructum passionis Christi.

Psal. 68.

Rom. 9.

Matth. 20.

ad ostensionem iustitiæ suæ in eos qui male agunt. Itaque omnia iustè, omnia verè, ac sapienter facit Deus in sæcula benedictus.

DE INFERNIS AD QVAE DESCENDIT CHRISTVS, ET DIVERSIS ANIMARVM RECEPTACVLIS, TRACTATVS QVARTVS.

- Vbinam sint inferna, & quomodo Christus descenderit ad inferna. Cap. I.
- Diuersum esse statum, diuersa etiam receptacula eorum qui sunt in inferno. Cap. II.
- Quibus scripturis demonstratur esse Purgatoriu animarum post hanc vitam. Cap. III.
- Ignis Purgatorius quomodo, & à quibus purget, seu expiet animas defunctorum. Cap. IIII.
- De cura pro mortuis agenda. Cap. V.
- In tremendis mysterijs seruandas esse memorias defunctorum, & oblationem in Missis debere fieri pro defunctis. Cap. VI.
- De elemosinis factis pro defunctis, & qua ratione prosint defunctis opera viuentium, quæ nō sunt facta ab ipsis defunctis in corpore suo. Cap. VII.
- De argumentis quæ ab hæreticis obijciuntur contra Purgatorium. Cap. VIII.
- Quomodo ex præmissis posset fieri debita & infallibilis demonstratio Purgatorij animarum post hanc vitam. Cap. IX.
- Quæ sit dispositio inferni damnatorum, & quæ poenæ eius. Cap. X.
- Predictorum, quasi epilodus. Cap. XI.

Vbinam sint inferna, & quomodo Christus iam corpore defunctus descenderit ad inferna. CAP. I.

NE vlla vnquam obliuione delere. Matur ex animis Christianorum, esse quædam infernalialoca, in quibus recipiantur animæ defunctorum: ante redemptionem generis humani quidem omnes, nunc verò illæ duntaxat quæ nō sunt omninò puræ: noluerunt prætermittere Apostoli, quin succincto quodam articulo Symboli docerent, etiam Christum corpore defunctum descendisse ad inferna, dicentes. Descendit ad inferna, subintellige, Filius Dei natus ex Maria, nomine Christus Iesus. D. Verum vnde, & ad quæ inferna descendit? M. Christus iam mortuus erat, & sepultus, nihilominus (vt testatur ordo articulorū) descendit ipse qui crucifixus fuerat, deinde

mortuus, & sepultus, non quidem secundum diuinitatem, quæ locum non mutat, sed secundum naturam humanam ex virgine Maria assumptam. **D.** At Christus secundum illam iam mortuus erat. **M.** Verè iam mortuus erat per diuisionem animæ à corpore. Nihilò secius vera locutione descendit ad inferna, secundum illam naturam, iuxta quam mortuus non erat. Quia eò descendit secundum animam, præcipuam totius hominis partem, iuxta phrasim qua & ipse Dominus utitur in cruce, loquens ad latronem poenitentem: Hodie mecum eris in paradiso. Quasi diceret: Licet hic moriamur ambo: tu tamen hodie mecum eris in paradiso. Quia tua anima cum mea ibidem erit hodie, etiam si tua caro semper vsque ad consummationem sæculi: mea verò triduum clausa maneat in sepulcro. Quam phrasim etiam vulgò sequimur dicentes: sanctus Petrus est in cælo: eius modi Christi verbis edocti, ac alijs, præcipue Apost. dicetis: Cupio dissolui, & esse cū Christo. Quod crederet sese Paul. regnaturum cū Christo in cælis, etiam facta dissolutione animæ à corpore, carne adhuc putrescente sub terra. Quoniam autem infernus dicitur relatiuè ad ea quæ sunt superiora, additurque in articulo, descendit, sequitur ergo quod Christus ad inferiora loca perrexit quàm erat locus mortis, & sepulturæ eius. immo quia dicitur, ad inferna, absolutè & sine addito, ideo ad loca quæ in vniuersitate rerù infima sunt, sicque sunt inferna, vt nullius comparatione dici possent superna. Descendit itaque Christus ad inferna secundum animam, corpore interim quiescente in sepulcro. **D.** Descendero, propriè est ire ad inferiora loca, per metaphoram verò dimittere sese, ac humiliare, At, quæ sunt ista inferiora loca ad quæ descendit Christus, & cuius rei gratia ad illa descendit? **M.** In scripturis inueniuntur, supernum & infernum, altum & imum, summum & infimum, & dicuntur hæc relatiuè ad se inuicem. Summum, est super omnes cælos vbi est thronus gloriæ Dei. Altum & supernum similiter, dicente scriptura: A summo cælo egressio eius, & occurfus eius ad summum eius. Item: Ascendens Christus in altum, captiuam duxit, & cet. Rursum: Ego, inquit Christus de supernis sum. Quia de throno gloriæ Patris erat. Inferna itaque per relationem, dici debent ea loca quæ summè distant à throno gloriæ Dei, quæ ab Apostolo vocantur inferiores partes terræ. Nam superior pars terræ, seu superficies eius, non summè distat à throno Dei. Iacob Patriarcha existens in superioribus partibus terræ, dixit:

Deducetis canos meos cum dolore ad inferos, id est, ad eos qui positi sunt & siti infra nos viuètes super terram. Item Dathan & Abiron, cum complicibus suis stantes super terram, descenderunt viuètes ad infernum, voragine dehiscens terræ absorpti, & proiecti ad inferiores vsque partes terræ. Et de voluptuosis dicitur Iob 21. Ducunt in bonis dies suos (nempe super terram) & in puncto ad inferna descendunt. Quia caro morientium sepelitur sub terra, & anima subinde transit ad receptaculum sibi præparatum in inferno, siue in inferioribus partibus terræ. **D.** An igitur sub terra sint receptacula pro animabus defunctorum. **M.** Omnino, pro illis animabus quæ non inueniuntur dignæ throno gloriæ, hoc est, locis supernis. Obserua dictum Apostoli: Vt in nomine Iesu, inquit, omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Nam ordo verborum subindicat, infernorum locum esse sub loco terrestrium, sicut terrestrium locus est sub loco cælestium. Quod paulò expressius indicatur in illo Apocalypsis: Et nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque sub terra aperire, & cetera: quasi diceret, quantumlibet vnum sunt cum Deo qui cælos inhabitant. Item quantumlibet adoptati in gratiam multi super terram, denique licet quidam cari sunt & salutis vicini sub terra, nemo tamen omnium inuentus est dignus aperire librum. Sunt itaque quidam, etiam Deo cari, in quibusdam receptaculis sub terra. Verum, demonstratur istud luce clariùs. Primò, ex Psalmista, qui viuens super terram dicit: Si ascendero in cælum, tu illic es, Si descendero ad infernum, ades. Ecce viuens super terram non venit ad infernum nisi per descensionem: Ergo infernus est sub terra. Secundò ex Apostolo ad Ephesios quarto, dicente: Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quod autem ascendit (scilicet hoc pacto secum ducens captiuam captiuitatem, & dona faciens hominibus) quid est, nisi quia priùs descendit ad inferiores partes terræ? (non solum ad homines viuètes super terram, qui iuuandi erant, & illustrandi donis, sed etiam ad inferiores partes terræ, vbi erat illa defunctorum Patrum captiuitas, hoc est, detenta multitudo, quam exaggerandi causa vocat captiuam captiuitatem. (Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cælos, vt (hoc scilicet ordine processionis) implet omnia: Primùm quidem implet homines super terram

Qua ratio ne verum sit quod Christus mortuus descendit.

Infernus dicitur relatiuè.

Ephes. 4.

Quæ sunt inferna.

Ephes. 4.

An inferna sunt sub terra.

Philip. 1.

Apoca. 5.

Psal. 138.

Quæ dicuntur inferna si termini articuli accipiuntur metaphoricè.

terram sua præsentia, saluari insuper doctrina, atque miraculis, nec non & superadditis pretiosis donis, de quibus 2. Petri 1. Deinde implet, & anhela illa desideria patrum in inferioribus partibus terræ, consolatione diu multumque expectata suæ præsentia. Tertio, etiam cælum implet, triumpho admirabili inferendo in locum vnde ceciderat Lucifer cum suis, captiuam illam sanctorum patrum captiuitatem, velut primitias redemptionis peractæ. Siquidem hoc est implere omnia, superficiem terræ doctrina ac donis, inferiores partes terræ expectata liberatione, cælum denique animabus iustis. Quod sanè vt tunc incepit, ita & nunc facit continuè, facietque vsque ad consummationem sæculi, instillando gratiam in corda viuentium super terram, transferendo quoque indefinenter de infernis, sanctas animas defunctorum post expiationem factam, idque ad superna, quò impleatur tandem locus vnde ceciderat mali angeli. Quod si descendere, supernum quoque, & infernum, accipiuntur metaphoricè, vt descendere sit dimittere sese, & infernus dicatur locus vacuus honore, vilis & abiectus, sicut supernus, vocatur locus honoris, iuxta illud Luc. 14. Amice ascende superius, id est, ad locum honoratiorem, etià hac phrasim locus animarum quæ nondum habentur dignæ societate cælestium, rectè dicitur infernus, hoc est, in vniuersitate rerum vilissimus & abiectissimus, quia secundum scripturam infernus est locus exilij ac carceris, fletus & stridoris, tenebrarum & gehennæ, horroris & vastæ solitudinis. Ideoque meritò summè distans à solio gloriæ Dei, sub terra, siue in inferioribus partibus terræ. Nam terra vt est elementorum infimum, ita vilissimus & abiectissimus locus totius vniuersi est in gremio eius, quasi extra terminos gloriæ magni Dei. Vt infra plenius exponemus.

Diuersum esse statum, diuersa etiam receptacula eorum qui sunt in infernis.

CAP. II.

D. **T**, secundum scripturam in inferno nulla est redemptio, quomodo igitur verum est, quod Christus descendit ad inferna, vt liberaret inde animas defunctorum? **M.** Sicut viuètes super terram, ita & existentium in infernis varius est status. Inter homines hic viuètes, alij prorsus sunt sine redemptore, puta infideles, qui vt tales salui fieri nõ possunt, iam enim iudicati sunt & condemnati, iuxta verbum Domini: Qui non credit, iam iudi-

catus est, quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei. Item qui scelera faciunt, etiam si fidem retineant, prout pater ad Ephes. 5. & ad Galat. 5. & 1. Corint. 6. Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur, supple, si tales permanserint. Alij fidem sic habent vt sint in Christo Iesu, neque secundum carnem ambulant, quibus secundum Paulum iam nihil est damnationis, ad Roman. 8. Veruntamen inter hos plerique, multa adhuc egent purgatione propter lubricitatem sensus, & quotidianas offensiones. Quidam autem sic sunt purgati sicque dispositi, vt nõ indigeant nisi sola dissolutione à corpore mortis huius, sicut diua Virgo, & Apostoli, post acceptum Spiritum sanctum. Itaque, sicut in hoc mundo, alij sunt in ea qualitate in qua salui fieri non possunt, alij in eo statu in quo placent Deo positi extra damnationem, sed tamen egent adhuc multa purgatione affectuum, alij denique sic dispositi vt non egent, nisi sola dissolutione animæ à corpore: ita, dico, inter infernales, alij prorsus damnati sunt, ac resecti ab omni spe melioris fortunæ, vt diues epulo, Dathan, & Abiron, Iudas item cum ceteris omnibus qui non obedierunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui penas dabunt, vt Paulus docet, in interitu eternas, à facie Domini & gloria virtutis eius. Alij sunt ibi vtique extra damnationem æternam, attamen velut captiui ad tempus, in igne expiatorio: vt Christiani qui cum pietate dormitionem acceperunt, nondum tamen ad viuam repurgati ab omni inquinacione, de quibus mox dicemus. Tertij etiam suum in infernis habent receptaculũ, nihil tamen ibidem patiuntur mali præter exilium à gloria, solam regni cælorum apertionem expectantes, vt animæ sanctorum Patriarcharum ante Christi aduentum. Quam sanè diuersitatem inferorum vt paucis insinueret Symbolum fidei, dixit: Descendit ad inferna, numero plurali, eò quod non vnus dicitur est locus ac status inferorum siue infernallium, sed plures ac varij, quæ receptacula appellantur animarũ discedentiũ à corpore. **D.** Verum an scripturis possent ista demonstrari? **M.** Possunt, & id clarissimè. Dauid Propheta sic dicit: Misericordia tua magna est super me, eruisti animam meam ex inferno inferiori. Quod interpretantes magistri Hebræorum: Viam, dicunt adulterorum esse, vt sint in profundo inferni, siue in inferno inferiori: sed inde, inquit Dauid, Liberaisti me Domine, cum Nathan Propheta dixit mihi ex te, Dominus quoque trãstulit peccatum tuum, nõ mortuaris, 2. Reg. 12. Itaq; Dauid dicens se liberatum

2. Testa.

Varia esse inferna ex scripturis demonstratur.

ab inferno inferiori, dedit intelligere esse quendam infernum superiorem, & ab eo non fuisse animam suam liberatam. Nam ut vniuersis sanctis patribus ita & ei, eò descendendum erat, donec redemptio per Christum interposita esset. Iterum, dicens Dominus Deuteronomio 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vique ad inferni nouissima. E: Sapiens Prouerb. 15. dicens. Semita vitæ super eruditum, vt declinet de inferno nouissimo, indicant esse prima inferni sicut sunt nouissima inferni. Infernum autem superiorem siue prima inferni, vocat Ezechias rex sanctus portas inferi, dicens: Ego dixi in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Iacob verò vocat inferos absolutè, Genes. 44. dicens: Deducetis canos meos cum mærore ad inferos, id est, ad eos qui comparatione viuientium super terram inferi appellantur: non autem dixit ad infimos qui scilicet sunt in inferno nouissimo, quales comparatione omnium statuum sunt prorsus infimi & nouissimi, quia ab illo infimo inferno facit semita vitæ hominem declinare, sed non ab inferno superiori, siue à portis inferni, maximè ante Christum glorificatum. Christiani verò subdiuidunt infernum superiorem, seu portas inferi, in Limbum, & Purgatorium. Atque Limbum patrum subinde vocant sinum Abraham, in quem deportatus fuit Lazarus, sic edocet ex Euangelio, Luc. 16. Patet autem liquido ex parabola ibidem posita, Lazarum sanctum ab impio epulone longè fuisse separatum, non solum qualitate vitæ & meritorum remuneratione, sed & loco, quoniam sic dicitur: Et factum est vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abraham. Mortuus autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius, & ipse clamans dixit: Pater Abraham miserere mei, & mitte & cet. Et dixit illi Abraham: Filii recordare quia recipisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur, tu verò eruciaris. Et in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transire. Itaque receptaculum Patriarcharum sic fuit separatum à loco damnatorum, vt esset magnum chaos firmatum in medio. Hebræi verò solent appellare idem receptaculum Patriarcharum, apothecam, cellarium, seu locum conseruatorium animarum iustorum hominum, quòd ibi extra tormenta consolabantur, spe redemptionis interponendæ per Christum.

Porrò, purgatorium conformiter scripturis Matth. 5. Luc. 12. 1. Corint. 3. rectè vocamus carcerem expiationis, vel ignem probatoriu, siue purgatorium, quòd ibi vniuersis que opus probatur quale sit, expurgantur; quæ repurgatione opus habent. Item quòd qui reatibus obligati è viuus discedunt, coercentur vt ibidem permaneant, donec luèdo soluerint nouissimum quadrantem. At, infernus inferior, vocatur in scripturis ignis æternus, ignis inextinguibilis, gehenna ignis, locus supplicij sempiterni, lacus ignis & sulfuris, mors secunda: aliquando etiam infernus simpliciter: accepto nomine per se posito, pro significato famosiori, vt Luc. 16. Sicut olim patres subinde vocauerunt infernum superiorem, inferos absolutè. Sed & hoc non parum momenti habet, quòd in vernaculo sermone hæc tria receptacula infernorum habuerunt distincta sua nomina, à quàm plurimis retro sæculis. Nam Limbum Patriarcharum vocauerunt Teutones patria lingua *het voorgeborcht der hellen*, conformiter dicto Ezechielis. Vadam ad portas inferi. Purgatorium verò Christianorum vocauerunt, *het vegheuer*, conformiter doctrinæ Pauli: Ipse saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Denique, damnatorum locum appellarunt *die helle*, designantes abyssum, vnde non est reditus aut liberatio, conformiter scripturæ dicenti: In inferno nò est redemptio: aut alio vocabulo, *het ewich vier*. Iterum conformiter Euangelistis loquentibus de igne æterno & inextinguibili habente supplicium sempiternum. Redeundo itaque ad tuam obiectiõnem, scies quòd in inferno quidem inferiori siue nouissimo, nulla est redemptio. Ceterum in inferno superiori quem diuissimus in Limbum & Purgatorium, certa sed differens & inæqualis est liberatio: & ad hunc descendit Christus corporaliter secundum animam, educens de Limbo captiuam illam patrum captiuitatem. D. Symbolum habet: Descendit ad inferna, plurali numero, igitur tam ad infernum inferiorè quàm superiorem. M. Non consequitur, sicut non rectè infertur: Exurgens autem Maria abiit in montana eufestinatione, ergo adiit singulas montanæ regionis partes. Veruntamen Christus, sicut omnibus natus est in mundum, non tamen omnes salui sunt per ipsum, vt habes Ioan. 3. alijsque infinitis locis. Iterum, sicut apparebit omnibus in gloria, dum venerit iudicare sæculum per ignem, non tamen omnibus ad gloriam ipsorum. Sed tunc, inquit Apostolus, nos scilicet, qui ambulauimus sicut & ille ambulauit: apparebimus cum illo in gloria nò alij,

Vnde dictum purgatorium.

Quibus nominibus appellatur infernus inferior.

In aliqua parte inferni est redemptio, in alia parte non.

Obiectio.

Solutio. An Christus descendit ad omnia loca infernorum.

alij, prout pulcherrimè hoc declaratur, Sapien. 5. & Matth. 25. Sic quoque, omnibus infernalibus descendit ad inferna, non tamen illi qui sunt in inferno inferiori, facti sunt participes redemptionis, quæ est in ipso. Verum sicut nasci voluit omnibus, pijs quidem ad gloriam, impijs verò ad ignominiosorem suæ impietatis damnationem, eò quòd dilexerunt magis tenebras quam propositam lucem, sic voluit descendere ad inferna omnibus infernalibus, pijs quidem qui in inferno superiori sunt ad consolationem, impijs verò qui sunt in inferno inferiori, ad grauiorem damnationem. Quo videant doleantque magis, quia non sperauerunt in Deo qui talem donaturus erat saluatore, sed abierunt post desideria cordis sui, quasi non esset qui redderet vnicuique iuxta opera sua. Itaque Christus veniens in mundum, sicut non saluauit, neque saluat, nisi eos qui fide colunt pietatem quæ est in ipso: ita descendens ad inferna, nò liberauit inde nisi eos qui dormitionem acceperant cum pietate: soli enim illi habent optimam sibi repositam spem futuræ liberationis. Vis verbo vno rem tibi quasi demonstrarem? Dictum est à Domino, per Oseam Prophetam: Ero mors tua ò mors, morsus tuus ero inferne. Quasi diceret. Redemptione quæ est in sanguine meo, mors quidem ero totius mortis, sed non nisi morsus inferni, quia non auferam totum infernum, sed tantummodo partem, nempe infernum superiorem, velut morsum vnum ex toto. Sed & illum auferam ordine quodam. Nam limbum seu sinum Abraham prorsus abstulit, mox post crucifixionem suam, confringens illius portas, vestes ferreas, atque repagula, hoc est, omnem vim & potestatem vltra retinendi purgatas animas sanctorum: quemadmodum à multis retro sæculis canit Ecclesia. Inferni claustra penetrans, tuos captiuos redimens, victor triumpho nobili ad dextram Patris residens. Purgatorium verò, quæ pars altera est inferni superioris, non abstulit, sed consolatus est donis redemptionis suæ, indefinenter transferens inde animas purgatas, nò iam ad sinum Abraham, vt olim (vbi requies duntaxat erat à pœnis, & consolatio in spe certa liberationis) sed ad thronum gloriæ Dei in cælis, vbi est beatitudo perfecta, destructurus totum illud carcerem expiationis, hoc est, Purgatorium, cum venerit iudicare sæculum per ignem, missis inferno, morte, & ijs qui non sunt inuenti ac scripti in libro vitæ, in stagnum ignis, quæ est mors secunda. Vt sit verum: Ò mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne, quia pars altera & ea

maior, eò quòd multi ingrediuntur viam perditionis, infernus scilicet inferior, permanebit in stagno ignis & sulfuris in æternum. Mors autem penitus absorbebitur ab omnibus electis, iuxta illud Apostoli: Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est: virtus verò peccati lex. Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam, per Dominum nostrum Iesum Christum.

1. Cor. 15.

Quibus scripturis demonstratur esse purgatorium animarum post hanc vitam.

CAP. III.

DE Limbo Patriarcharum, & inferno damnatorum satis & abundè testatur nobis scriptura, Luc. 16. loquens de sinu Abraham in quo extra tormenta consolabatur Lazarus, & diuite epulone qui sepultus in inferno cruciabat in flamma ignis, absque spe vllius refrigerij aut liberationis. Verum de purgatorio dicunt nihil inueniri in scripturis. M. Dicant & fingant impij quod velint. Nihilominus traditio Ecclesiæ velut firmamentum veritatis stabit in æternum. Ego scripturis tibi demonstrabo: Primò, esse quendam carcerem expiationis & repurgationis pro animabus eorum qui cum pietate dormitionem acceperunt. Secundo post mortem remitti peccata, solui debita, expiari insuper & exuri quæ inter facta nostra, ligni, feni, stipulæ similitudinem habent. Tertio, defunctos iuari viuorum orationibus, sacrificijs, elemosinis. Deinde velut digito ostendam eam quam nunc retinemus doctrinam de Purgatorio, & cura pro mortuis agenda, prorsus ac clarè contineri in scripturis sanctorum Patrum, in traditione antiqua ac vniuersali, per omnem vniuersam Ecclesiam, & in concilijs œcumenicis, vt euidenter videas merum figmentum esse quod pro documento obtrudunt Lutherani ac Protestantes. D. Obsecro, Domine etiam atque etiam, vt facias mihi hanc demonstrationem, ne & ego sicut multi alij Christiani fideles incipiam vacillare. M. Christiani fideles non merentur dici qui infideliter custodiunt, quod tam fideliter traditum est, non solum à Christo, verum etiam ab Apostolis, & ab vniuersa insuper Ecclesia. Scripturas audi, Christus Matthæi 5. sic docet: Esto consentiens aduersario tuo citò, dum es in via cum eo, dicens: Esto consentiens aduersario, non loquitur de maligno aduersario, qui circuit, quærens quem deuoret.

Quid de purgatorio ex scripturis demonstrari potest.

Scripturis probatur quòd purgatoriu sit carcer expiationis.

Quos liberet Christus ex inferno: & quos nò.

Quomodo Christus fuerit & sit mortuus inferni.

ret, quia noluit Christus docere tali aduersario consentendum, quin potius dissentendum. Sed loquitur de fratre aduersante tibi in bonum, vel quia habet aliquid iustæ querelæ aduersum te quod reconciliatū conuenit, de quo præcedens particula loquitur, vel quia cupit animam tuam saluam facere, instans oportunè, importunè apud te, quod pœnitentiam agendo te exoneret, ab his quæ Deo tuo debes propter iniquitatem commissam. Qua sanè ratione nobis qui caro & sanguis sumus, prouisi in malum ab adolescentia nostra, aduersantur vniuersi qui Christum prædicant, aut bonum suggerunt, cupientes nos Deo lucrifacere. Nam omnis Euangelij prædicatio ab hoc themate incepta: Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum Dei. Dum es, inquit, cum eo in via (non quidem ea quæ ducit Bruxellam vel Antuerpiam, sed in via vniuersæ carnis, hoc est, dum nondum es mortuus, sed in peregrinatione hac, tendens paulatim ad mortem) ne fortè tradat te aduersarius iudici (iustis suis querelis contra te, ea scilicet phrasi sermonis, qua dictum est ad Cain: sanguis fratris tui clamat ad me de terra, Gene. 4.) & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris (hoc est in locum vbi solent debita & malefacta expiari) Amen tibi dico non exies inde, donec reddas nouissimū quadrantem (omnium scilicet debitorum, etiam eorum quibus fratri aduersanti obstratus eras. Vides ex doctrina Christi post cursum huius vitæ restare carcerem expiationis, pro ijs qui in via vitæ huius non fuerunt prorsus consentientes aduersanti sibi in bonum, salutis suæ causa. Planè idem sed paulò apertius dicitur Luc. 12. Cum vadis cum aduersario tuo (quoniam querelæ illius qui affectibus tuis aduersabatur, sequuntur te euntem) ad principem (nempe Deum vel Christū qui est princeps regum terræ, & designatur hoc loco in nomine princeps siue magistratus, vti alij legunt) in via, hoc est, in peregrinatione vitæ huius, da operam liberari ab illo, id est, ab impetitione qua tibi propter salutem tuam aduersatur, ne fortè trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas. Tu fili facile animaduertes hunc esse verum, ac germanum sensum verborum Christi, etiam si quidam ex veteribus paulò aliter interpretantur, si modò bene perpendas mecum hæc non esse verba proyicientis à facie sua in damnationem mortis, sed potius conseruantis in vitam, attamen sub rigore carceris, ad expiationem eius quod disciplina emendatum o-

portuit. Carcer enim à coercendo dicitur, non ab exterminando. Qui damnati sunt ad mortem, non vltra in carceribus detinentur, sed exterminantur in furcam. Qui verò deliquerunt, sed non prorsus hostiliter, aut adhuc debent pro peccatis antea remissis, ij solent carceribus puniri ad emendationem, non autem iudicari ad mortem, aut exterminium. Habes præterea ad Philippenf. 2. Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum. Item, Apocalyp. 5. Et nemo poterat, neque in caelo, neque in terra, neque sub terra aperire librum, neque respicere illum. Et ego flebam, quoniam nemo dignus inuentus est aperire librum, nec videre eum. Et infra eodem capit. Et vidi, & audiui omnem creaturam quæ in caelo est, & super terram, & sub terra, & quæ in mari, & quæ in eo, omnes audiui dicentes: Sedit in throno, & agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum. Ex quibus, rationabili argumento licet colligere, sub terra quosdam genua flectere in nomine Iesu, spem habentes in eo, & pietate quadam animi tribuere sediti super throno & agno benedictionem, honorem, gloriam, potestatem. Quales etiã ratione aliqua potuissent videri digni, aperire librum, sicuti & ij qui viuunt super terram: Eam sanè ob causam quia in fide defuncti sunt, & dormierunt in Christo cum pietate, habentes optimam repositam spem perueniendi ad thronum gloriæ, vbi Deus sedet cum agno. Hi autem sunt in inferno, quia sub terra: non vti que in inferno inferiori damnatorum. Non enim ille infernus, teste Esaiâ, confitebitur tibi, neque mors laudabit te. Addit Psalm. In inferno autem (damnatorum scilicet) quis confitebitur tibi? Sunt igitur in inferno superiori qui est locus purgatorius siue emendatorius saluandorum. Sed transeo ista vt veniam ad Apost. I ad Corint. 3. Vbi dicit hoc pacto: Vt sapiens architectus fundamentum posuit (tam scilicet in communi doctrina fidei, quam in cordibus vestris ad piè viuendum secundum Deum) alius autem superædificat) aut per doctrinam quam facit in Ecclesia, aut per incrementa virtutum in seipso) vnusquisque autè videat quomodo superædificet (siue in seipso, siue in Ecclesia credentium, quoniam de fundamento posito nihil est disceptandum) Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, qui est fundamentum structionis quæ fit indefinenter in Ecclesia, fundamentum quoque ædificationis spiritualis in cordibus singulorum,

Scripturis probatur quod purgatorij sic ignis expiatorius.

rum, per spiritum fidei. Si filij orationis spectes, clarè videbis hoc voluisse Apostolum. Subiungit autem conditionalem dicens: Si quis autem superædificet super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fenum, stipulam, vnus cuiusque opus manifestum erit. Et hoc quidem conditionaliter dixit. Quoniam non omnes superædificant lignum, fenum, stipulam, cum auro, argento, &c. sed quidam superædificant aurum, argentum, & lapides pretiosos, vt fecerunt D. virgo Maria, Apostoli & sanctissimi illi, quibus omnis vita non erat nisi virtus mera, repurgatio carnis, & emendatio veterum delictorum, quæ fortè præfuerant. Alij verò mistum superædificant vtraque simul, vt faciunt passim plerique Christianorum. Multi autem ne fundamentum quidem retinent, tantum absunt à superædificatione, vt impij. D. At, quomodo supra Christum ædificari possunt res materiales, aurum, argentum, lignum, vel fenum? M. Non accipiuntur hæc proprie, sed metaphoricè, vt per aurum intelligatur quod optimum est in doctrina fidei, aut vita vnus cuiusque: per argentum, quod eximium: per lapides pretiosos, quod vti que dignum est pretio remunerationis. Si quidem metallum optimum est aurum, argentum verò eximium, & inter ceteras terræ glebas multi lapilli excellunt pretio. Per lignum verò, fenum, & stipulam, intelliguntur ea quæ in doctrina fidei seu etiam vita vnus cuiusque, humano spiritu inuenta sunt secundum carnem, aut infirmitatem, vel iudicij defectum, quale erat schisma Corinthiorum dicentium in doctrina fidei: Ego quidem sum Pauli, ego autem Appollo, ego verò Cepha, ego autem Christi. Et illud Petri increpantis Dominum dicendo: Absit à te Domine, non erit tibi hoc. Et illud duorum fratrum, Ioan. & Iacobi dicentium: Domine, vis dicamus vt ignis descendat de caelo, & deuoret ciuitatem istam? Et signum Iudith quibus imposuit Holoferni. Mendacium denique, obstricium inter Aegyptios &c. quæ etiam vtilitatem aut vigorem habere videantur, tamen vim ignis probantis sustinere non possunt. Vt sit sensus verborum Apostoli: Si quis in doctrina fidei superædificet, non solum aurum, argentum, lapides pretiosos, id est, non solum doctrinas, ac ritus viuendi merè diuinos, vel ut aptissima media caritatis, virtutisque intertenendæ, sed etiam lignum, fenum, stipulam, id est, traditiones seu cultus quosdam minus idoneos fouendæ pietati, quinimmo subinde non parum impediens cursum caritatis. Sic in vita propria,

Quid intelligatur per aurum, argentum, & lapides pretiosos. Quid intelligatur per lignum, fenum, stipulam.

1. Cor. 3.

Math. 16. Luc. 9. Iudith. 11.

si quis retento fundamento in corde suo, superædificet non solum aurum, id est, puræ caritatis opera, Argentum, hoc est, aliarum virtutum officia, lapides pretiosos, id est, mores seu statum vitæ consultum in Euangelio, verum etiam lignum, fenum, stipulam, id est, opera quæ aut otiosa sunt, aut indiscreta, aut tarda nimis, aut aliàs secundum carnem, amorem sæculi, inanem gloriam, vel presumptionem (quomodo superædificat ferè Christiani. De his dico, qui secum in die Domini fundamentum cum tali mista superædificatione adferunt) dies Domini probabit, vnus cuiusque opus quale sit. Ideoque dixi conditionaliter. Si quis superædificet &c. Nec solum probabit, sed & ignis purgabit exurendo, quidquid inest materiæ combustibilis. Nam prima proprietas ignis est comburere, proxima expurgare, tertia reddere nobilius quod incombustibile reperit, sicut aurum non comburit fornax, sed melius reddit ac splendidius. D. Et de ijs qui non adferunt secum fundamentum, quod est Christus Iesus, vt Iudæi, ac gentes. Iterum de ijs qui licet credant, tamen longe sunt à Deo, vt hæretici, schismatici, & quotquot operantur iniquitatè, quid precor fiet? M. Iudæos, Gentiles, Saracenos, & ceteros eius notæ dies Domini non probat, neque ignis diei Domini purgat, sed vastat, sed interimit, quoniam qui incredulus est filio, iam iudicatus est. Similiter nec eos qui defecerunt à fundamento fidei per apostasiam, aut hæresim, aut schisma. Itè impios Christianos qui licet rectè credant, tamen in cordibus suis non afferunt secum fundamentum quod est Christus, non probabit ignis diei Domini, sed vastabit gehenna damnationis, quoniam neque spiritum sanctificationis habet, neque fidem ad cor transeuntem, siue per dilectionem operantem, quibus solis Christus subsistit in cordibus iustorum, tanquæ fundamentum vitæ Christianæ. D. Denique quid fiet de ijs qui superædificauerunt aurum, argentum, lapides pretiosos? M. Neque hos purgabit ignis diei Domini, quia non mistum vtraque simul superædificauerunt, sed probata tantum. Nihil enim aliud fuit vita illorum à tempore conuersionis, quæ aureum quoddam studium puræ caritatis, sanctissimæque disciplina veræ virtutis. Et si quid aliud fortè ingerebat deceptio sathanæ, aut surreptio carnis, id statim indefinenter expurgabant fontibus lacrymarum, ac pœnitentijs iudicantes seipsos, præueniendo, ne iudicaretur à Domino. Adeoque purgatos reddebant proprios affectus ab his quæ sunt secundum carnem, & sanguinem, & mundi huius corruptionem, vt libere mente exclamarent: Cupio dissolui, & esse cum

Quibus non congeret purgatorium.

Infideles non habent purgatorium. Hæretici & impij Christi ani non habent purgatorium.

Apostoli, Martyres, alijque sancti non habent purgatorium.

cum Christo. Infelix ego quis me liberabit de corpore mortis huius? Vno enim iam nō ego, verum vivit in me Christus. Mundus mihi crucifixus est, & ego mūdo. Si quid autem stipularum adhuc inhæreat tempore dissolutionis animæ à corpore, id aut mortis amaritudo excoquit, aut ignis diei Domini, mox adeoque subito absumit, vt nulla sit talium mora in purgatorio. Nam stipula mox vt tegerit ignem absumitur, quodque modicum est pro nullo reputari solet. At Christiani qui communem agunt vitam, miscentes bonis sanctisque operibus plerunque vana, curiosa, indiscreta, phantastica, reatus item ac rugas, seu cicatrices, & callos ex præuentibus delictis, hos dico probat ignis diei Domini, quale vnus cuiusque opus sit. Si cuius opus manserit superans vim ignis, virtutis suæ nobilitate, mercedem accipiet æternæ retributionis. Si cuius verò opus arserit, detrimentum patietur, quia combustionem expurgabitur. Ipse autem saluus fiet, sic tamen quasi per ignem. Vides fili traditionem Ecclesiæ in nullo discrepare à verbis Apostolicis. Docet Apostolus non venire ad probationem & purgationem quæ est in igne diei Domini, nisi eos qui retento fundamento superædificaverunt. Idem docet Ecclesia quod non sit purgatorium aliquod, sed gehenna ignis pro infidelibus, hæreticis, schismaticis, & vniuersis impijs hominibus. Insinuat insuper Apostolus eos qui vel solum fundamentum afferunt, vel fundamentum cum superædificatione solius auri, argenti, & lapidum pretiosorum, non accipere vllam probationem & purgationem, quæ fit in igne diei Domini. Idem eredit & docet Ecclesia. Nempe infantes à baptismo morientes, Martyres item ac alios sanctos non sentire purgatorias pœnas, sed mox euolare ad cælum: quapropter pro talibus nullas facit pœnas, neque publicas neque priuatas. Dicente Augustino: Iniuriam facit Martyri, qui orat pro eo. De alijs verò Christianis, vt Apost. ita & Ecclesia semper tenuit ac credit, quod non saluatur nisi prius probentur in igne diei Domini per pœnas purgatorias, vt audies. D. At quis est iste ignis, & vbi inuenitur? M. Non vti que est ignis tribulationis mundi huius, neque ignis qui præparatus est Diabolo & Angelis eius, aut ignis conflagrationis, qui præcedet ante Dominum in iudicio extremo, sed ignis diei Domini, siue ignis in quo reuelatur dies Domini post mortem vnus cuiusque. D. Etiã istud in scripturis probari possit? M. Hæc ipsa scriptura Apost. vt alias taceã. Ignis enim tribulationis mundi huius nunc est, & passim

De quo igne intel ligatur di cti Apost.

sentitur ab hominibus. At dicit Apost. Dies Domini qui reuelabitur in igne, non qui nunc est in igne. Rursum dies septimanæ, & anni, non dicuntur secundum phrasim scripturæ dies Domini, sed potius dies hominum. Nam dies Domini est ille, qui peculiariter & secundum phrasim scripturæ Domini vocatur. Nempe in quo agit & retribuit Dominus, tacet ac (patitur homo, qui est dies mortis vnus cuiusque) dies insuper extremi iudicij in quo redditur ratio villicationis, sitque retributio, vindicatio, atque iudicium pro meritis singulorum. Ratio autem cur talis dies vocetur, dies Domini est: quoniam in illo die agit secundum beneplacitum suum Deus, patitur secundum merita sua homo. Quosque sanè dicitur dies hominis, quod in eo agat homo vt lubet, vel bene, vel malè, iuxta beneplacitum suum. Est autem phrasim ista notissima apud vulgus, dum patres aut præpositi dicunt delinquentibus, Age fili, age vt lubet, erit aliquando dies meus. Quasi dicerent: Nunc tu agis quod lubet, veniet autè dies in quo ego agam quod velim, tu verò patieris quod nolis. Præterea non omnes saluantur per ignem tribulationis mundi huius. Nam vt boni, ita & mali, vt fideles, ita & infideles patiuntur multam tribulationem in hoc mundo: preunt tamen horum plurimi. At Apostolus loquitur indefinitè (quod vim habet propositionis vniuersalis secundum Aristotelem) dicens. Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem, quasi diceret: Quicumque veniunt cum fundamento Christo & superædificatione ad diem Domini, purgandi in igne illius diei, salui erunt quasi per ignem. Omnes enim tales ceciderunt ad Austrum, Eccle. 11. Omnes tales acceperunt dormitionem cum pietate 2. Mach. 12. Nullus talis peccauit peccatum ad mortem vsque, Ioan. vlt. Eandem insuper ob causam nō potest intelligi dictus locus Pauli de igne damnationis in inferno inferiori. Ratio est, quoniam in inferno nulla est redemptio. In igne autem purgatorij est certa salus, sed tamen per ignem. Præterea quod non potest intelligi de igne conflagrationis, patet ex eo quod tunc salus vnus cuiusque purgandorum deberet differri vsque ad diem iudicij extremi, quod suo loco demonstrabimus prorsus alienum esse. Relinquitur ergo intelligendus locus iste Apostoli de igne expiatorio, siue vt August. loquitur, emendatorio post mortem cuiusque discedentium de hoc mūdo cum fundamento Christo, & mista superædificatione, vt iam diximus. D. Verum, an dictæ scripturæ, Matth. 5. Luc. 12. 1. Corint. 3. reuera

Quis dies dicitur dies Domini.

demonstrent esse locum, & ignem, quibus probet & puniat Deus animas iustorum post hanc vitam? M. Per se quidem hoc non demonstrant. Non enim loquuntur claro sermone de statu animarum post hanc vitam. Et aliam apud nonnullos patres recipiunt interpretationem. Ceterum, vbi his adiunxerimus & alias scripturas, adiunxerimus insuper vniformem, Catholicam, vereque Apostolicam traditionem totius Ecclesiæ, vt infra adiungemus, tunc demum surget huius rei sufficiens, plenaque demonstratio ex verbo dei. Debes enim meminisse ex primo libro, verbum Dei tam loqui nobis, in vetusta ac Apostolica traditione Ecclesiæ, quæ in scripturis noui ac veteris testamēti. D. Memini. Sed hoc, præcor, adde: an vlli Patrum intellexerint dictum locum Pauli de Purgatorio igne animarum post hanc vitam? M. Lege Enchiridion D. Augustini ad Laurentium. Lege insuper sermonem eius quartum de commemoratione animarum, & homiliam eius 16. lib. 50. homil. In primis autem Commentarium ipsius in Psalm. 37. Domine ne in furore tuo & ibi sic precatur. Non sum inter illos, quibus dicitur es: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius. Neque in ira tua emedes me, at in hac vita purgas me, & talem me reddas, cui iam emendato igne non opus sit, propter illos qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare, nisi quia ædificant supra fundamentum, ligna, fenum, stipulam? Aedificarent autem aurum, argentum, lapides pretiosos, & de vtroque igne securi essent, non solum de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios, sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui salui erunt per ignem. Dicitur enim: Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur: Saluus erit, cõtemnitur ille ignis. Ita planè, quauis salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quam quidquid homo potest pati in hac vita. Lege præterea finem Commentariorum Hiero. super Esaiam. Scripta quoque B. Gregorij. Potissimum autè Origenem super Hieremiam, Homil. 12. vbi sic habet: Si post fundamentum Iesu Christi, non solum in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem pretiosum (si tamen habes aliquid auri vel argenti) superædificaueris, verum & ligna, fenum, & stipulam, quid tibi vis fieri cum anima seuncta fuerit à corpore? Vtrum nam ingredi vis in sancta cum lignis tuis, cum feno & stipula, vt polluas regnum Dei? An propter lignum, fenum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide pretioso nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum est. Quid

igitur sequitur, nisi vt primum propter ligna, ignis tibi detur, qui consumat fenum, lignum, vel stipulam. Hæc ille. D. At, Origenes dicitur fuisse in eo errore, vt crederet omnem hominem saluandum etiam à pœnis inferni, post certas quasdam nescio quas, annorum myriades. M. Est verum, sicuti Augustinus docet lib. 22. de ciui. Dei cap. 17. Et nos infra latiùs explicabimus. Veruntamen prædicta verba Apost. haud secus interpretatus est Origenes, atque nos exposuimus. Intelligit enim per aurum, argentum, lapides pretiosos, qualia nos intelleximus. Per ligna, fenum & stipulam, intelligit peccata, aliaque facta secundum carnem, aut alioqui miris discreta, siue pura. Per ignem verò, ignem aliquem probatorium animarum post hanc vitam, siue expiatorium & punitorium. Ne putes nos comminisci in scripturis enucleatis, quod non sit acceptum à Patribus etiam vetustissimis. Sed & filum perpende orationis qua vtitur Apost. & videbis luce clariùs nos nihil dixisse, nisi quod consonum est verò, & germanum textui Apostolico. Astipulantur autem huic loco Apost. & alia scripturæ, Esaiæ 4. & Malachiæ 3; Esaias enim sic dicit: Dominus abluet sordes filiarum Sion, id est, earum quæ ascenderunt montem Domini (sic enim interpretatur Sion) fide per dilectionem operante. Et sanguinem Hierusalem, id est affectiones carnales, siue secundum sanguinem, abluet in spiritu iudicij (quale exercetur à domino, non solum in cõsummatione sæculi, sed etiam in morte vnus cuiusque) & spiritu ardoris (ardor verò est ipse æstus ignis). Ecce cõiungit Propheta iudicium Domini cum igne æstuate super animas eorum qui retinent secum fundamentum cum superædificatione mista. Malachias verò sic dicit: Ipse est quasi ignis cõflans, & quasi herba fullonum, & sedebit (scilicet in die Domini, quæ est dies iudicij, quale sit, tam in morte vnus cuiusque, quam in cõsummatione sæculi) cõflans & emundans argentum. Et purgabit filios Leui (id est, filios tibi copulatos per fidem ad cor transuentem) Et colabit eos quasi aurum, & quasi argentum. Et erunt (scilicet post hanc purgationem) Domino offerentes sacrificia in iustitia (scilicet ante thronum Dei) seruientes ei die ac nocte in templo eius, (prout habes Apoc. 7.) Et placebit Domino sacrificium Iuda & Hierusalem sicut dies sæculi, & sicut anni antiqui. Hæc Malachias: Ne autem miretis nostram hanc interpretationem, ecce Aug. tractans locum istum lib. 20. de ciui. Dei, cap. 25. Sic dicit: Ex his quæ dicta sunt, videtur euidentius apparere

in illo iudicio (in quo scilicet sedet Dominus confans & emundans) quaedam quorundam purgatorias penas futuras. Subdens eodem cap. Verum ista questio de purgatorijs pœnis, vt diligentiùs pertractetur, in tempus aliud differenda est. D. Quin potius, Domine, audiui à quodam, Augustinum nullas admittere pœnas purgatorias animarum post hanc vitam: sed tantummodo punitorias. M. Aut certè ille non dixit bene, aut tu eum intellexisti malè. Quoniam August. lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 16. ac alijs locis manifestè admittit pœnas purgatorias animarum, ante illud vltimum tremendumque iudicium. Sed non admittit vllas esse pœnas purgatorias post extremum iudicium, aut in damnatis hominibus. Reprehendens cap. 13. eiusdem lib. Platonicos docetes vniuersas pœnas, tam in hoc sæculo quàm futuro esse purgatorias, & non nisi purgationis causâ infligi. Docet quoque idem August. super Psal. loco supra allegato esse post hanc vitam ignes quosdam, alium verum, alium emendatorium animarum. Verum si est ignis aliquis post hanc vitam emendatorius, est & purgatorius. Quia emendatio fit expurgatione eius, quod diuinè maiestatis oculis aliquo modo est ingratum.

Ignis purgatorius quomodo & à quibus purget seu expiet animas defunctorum.

CAP. IIII.

D. Eternus, ignis, ille quem verba Apostoli, in effectu docent probatoriū esse & purgatorium, à quibus obsecro purgat & expiat animas defunctorum? M. Hoc tibi facilimum erit intellectu, vbi priùs demonstrauero secundam partem promissū nostri, videlicet, remitti post hanc vitam peccata, solui debita, expurgari rugas seu cicatrices relictas ex præuentibus peccatis, affectiones insuper carnis & sanguinis, & quidquid ligni, feni ac stipulæ similitudinem habet. D. Peccata hic commissa an remittantur post hanc vitam? M. Haud dubiè. Constat enim id clarè testimonio scripturarum vtriusque testamenti. Nam 2. Machab. 12. sic habes: Sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Si exorandū pro defunctis eum ob finem, vt soluantur à peccatis suis, si hoc quoque sanctum est, ergo quædā peccata soluantur seu remittuntur post hanc vitam. Matth. verò 12. cap. sic dicit Saluator: Quicumque dixerit verbum contra Filium remittetur ei: qui autè dixerit cōtra Spiritū sanctū, nō remittetur ei, neq; in hoc sæculo, neq; in futuro. Quibus verbis apertè innuit Saluator quædā pec-

Probatur peccata remitti post mortem.

cata remitti in futuro sæculo, quod est post hanc vitam. Nam si nulla omnino culpa remittatur post mortē, quid opus erat addere neq; in futuro? hoc testimonio vtitur B. Gregorius ad probandum purgatorium post hanc vitam, lib. 4. Dialogorū, cap. 39. Eodem quoque vtitur D. Bernardus serm. 66. super Cantica aduersus quosdam hæreticos negantes purgatorium, qui se dicebant Apostolicos. D. Nunç denuò quærendū est mihi, an omnia peccata cuiuscunque generis sint, remittantur post hanc vitam? M. Et venialia, & mortalia remittuntur post mortem, aliter tamen illa, aliter ista. Venialia, quoniam minuta sunt, nec repugnant ex diametro caritati, ideo sicut hīc, ita & post mortem possunt inesse etiam secundum culpam, ac reatum homini pio, cui fundamentum Christus est in corde. Et contrahuntur subinde multa venialia tempore infirmitatis, etiam sub ministerio sacramentorum, & in ipso sæpè agone mortis, per insufficientem reuerentiam ad sacramenta, per impatientiam, per nimium affectum ad vxorem, ad proles, ad bona mundi huius, & id genus alia. Cuiusmodi peccata, quoniam non expurgantur ante mortē, ideo expurganda veniunt post mortem igne purgatorij, & quoad culpam seu maculam, & quoad reatum, priusquā sit ingressus in sanctum sanctorum. Quia non intrat in illam cælestem Hierusalem aliquod coinquinatū, aut abominationem faciens, & mendacium. Si quæris quare non expurgantur minuta illa peccata efficacia sacramentorū, vel ipsa mortis amaritudine? lam causam dixi. Quia sæpissime contrahuntur sub sacramentorum sumptione, & in ipso agone seu articulo mortis. Qui mundus est, inquit Saluator, nō eget nisi vt pedes lauet, hoc est, affectus quibus velut pedibus fertur in hoc vel illud. Itaq; mundus ab opere iniquitatis, potest egere repurgatione ab indeliberatis, otiosis, aut indiscretis affectibus, & ante mortem, & in morte, & post mortem. Peccata verò mortalia similiter expiantur seu solvuntur post hanc vitam, sed quoad reatum tantum, hoc est quoad pœnas aliquas eiusmodi peccatis debitas. Non autè quoad culpam aut maculam. Ratio est, quoniam culpa mortaliū non patitur secū caritatē, vestem nuptialē, seu Christū inhabitantē. Quæ enim conuentio Christi, ad Belial, lucis ad tenebras? At reatus quidam mortaliū peccatorum stare possunt eum gratia Dei, & reconciliatione post dimissam culpam, vt luce clariùs demonstratur in Dauide 2. Regum 12. In populo Israëlito Deut. 1. In Moyse & Aarone, Numerorum 20. & Deut. 1. De reatibus

Tā venialia q̄ mortalia remittuntur post mortem.

Apoc. 11.

Quomodo remittuntur mortalia post mortem.

Reliquia peccatorū expiatur ab anima post mortem.

Ephes. 5.

Apoc. 25.

tibus autem mortalium peccatorum non dilutis, seu expurgatis cōgrua satisfactioe ante mortem, intelligi potest, tam illud Saluatoris: Amen amē dico tibi, nō exies inde donec reddas nouissimum quadrantem, Matth. 5. Luc. 12. quàm illud Machabæorum: Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Nam si tibi mētio etiam de grauib; peccatis, vt est ibidem videre. Postremò, sicut frequens vulneratio relinquit in carne cicatricum deformitates, etiam vulneribus probè curatis. Item, sicut longo vsu operandi, calli cōtrahuntur in manibus, rugæ in facie: ita longo vsu peccandi obducitur anima callis ac rugis, & sæpius icta peccatis, non potest non habere cicatricum maculas. Quæ haud dubiè non statim recedunt recedente peccato quoad culpam, prout quicque nostrum experitur facile in semetipso. Nam etsi per confessionem sit culpa remissa, tamen malæ illæ habitationes peccandi seu calli, non nisi multa sedulitate contrarijsque exercitijs tolluntur. Eiusmodi ergo cicatrices, prauos habitus, callos, ac rugas, expiat ignis purgatorius ab animabus defunctorum. Siquidē Christus, vt habet scriptura, exhibebit Ecclesiam suam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi. Neque intrabit in illam cælestem Hierusalē aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium. Prædicta autem, & maculant, & abominabilia sunt in oculis ciuium cælestiū: Verum & hoc addere debeo, quod Apostolus dicit per tropum 1. Corint. 15: Caro enim & sanguis regnū Dei non possidebunt, neque corruptio incorruptelam. Certū est non voluisse hoc loco docere Apostolum, quod substantia carnis & sanguinis non possidebunt regnū Dei, alioqui & sibi ipsi, & Christi resurrectioni contrarium docuisset, sed hoc voluit docere, quod caro prout hīc est disposita, lubrica, passibilis, opaca, carnales itē affectiones animæ ad suauiā oblectamenta carnis, quibus anima velut caro afficitur, regnū Dei non possidebunt. Sic & sanguis, prout hīc est dispositus, siue affectiones hominis propensū nimium ad sanguinis propaginem, parentes, proles, vxorē vel cognatos, regnū Dei non possidebunt. Sed si sint in morientibus eiusmodi affectiones carnis & sanguinis, vt sunt plerumque experientia teste, expurgatas illas oportet igne purgatorij, ante ingressum in regnū Dei. Quoniam caro & sanguis regnū Dei non possidebunt. Vt igitur satisfaciam quæstioni tuæ. Ab animabus defunctorū expiat ignis purgatorius peccata venialia, reatus quoque seu

debita peccatorum mortalium, affectiones insuper secundum carnem & sanguinem, denique & cicatrices, rugas, callos, siue prauos habitus relictos in anima, ex præuio peccandi vsu. Nūc quid tibi apparet fili, nihilne inuenitur in scripturis de Purgatorio? D. Multum per omnia. Immo vniuersa quæ hucusq; credit & docuit mater nostrā Ecclesia. Nēpè quod sit ignis nō huius temporis, sed dei Domini probans & expians, sicut docuit in loco præallegato Apost. quodque sit carcer ad expiationem debitorum, sicut insinuauit docendo Christus, Matth. 5. Luc. 12. Item quod post hanc vitam in illo igne ac carcere remittuntur peccata, solvuntur debita, eluitur insuper macula, & quod abominationem facit. Postremò, quod non habentur digni probatione & expiatione illa, quæ fit in Purgatorio, nisi Christiani cum pietate dormitionem accipientes, hoc est, Christianè morientes. Nec tamen illi omnes sustinebunt pœnas purgatorias, quia non infantes à baptismo morientes, non Apostoli, non Martyres, alijsque sancti plenè purgati ante mortem, plenè conformiter dictis Apostoli 1. Cor. 3. M. Interim fili persuasum tibi habe paucissimos Christianorum, exceptis paruulis, hinc transire ad cælum sine purgatorio. Plerique enim habent mistam superædificationē: in multis insuper ad extremum vsque offendimus omnes. Et si dixerimus (etiā in articulo mortis, dum hinc migrandum est) quoniam peccatum non habemus: ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Nunc disseramus paululū, de cura pro mortuis agēda. In qua materia simul explicabimus, & alias scripturas, quæ aliquantulum clariùs, pertinentiusque demonstrant, quod animæ piè morientium possunt post mortem, & debent iuari nostris hīc viuentium suffragijs, alijsque pietatis officijs. Quibus demonstratis, fit mox luce clariùs animas morientium cum pietate, detineri ad tempus, eo in loco ac statu, in quo istis egent, istisque iuari possunt. Quem locum ac statum Ecclesia consueto vocabulo appellat Purgatoriū. Quibus omnibus exinde subiiciemus vetustissimam vereque catholicam huius doctrinæ traditionem, vt tandem plenè sit demonstratum, quod in hac materia credidit semper, ac docuit vniuersalis Ecclesia.

Quam cōueniat doctrina Ecclesie de Purgatorio cū scripturis sacris.

1. Cor. 3. Iaco. 3. 1. Ioan. 1.

De cura pro mortuis agenda. CAP. V.

Onecium Florentium sub Eugenio 4. celebratū, pro vniōne Græcorū, clarè definit, quod nos partim iam diximus, partim dicturi sumus, dicens: si verè pœnitentes in Dei caritate

M. Definitio concilij Florentini.

rare disceserint, antequam dignis pœnitentia fructibus de commissis & omisis satisfecerint, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari, & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes & elemosynas, aliaque pietatis officia, que à fidelibus fieri consueuerunt secundum Ecclesie instituta. Hec Concilium. D. At pro miseris te scripturis demonstratur, quod hæc iam dicta, animabus defunctorum profident. M. De orationibus viuorum an profint defunctis, audi precor scripturam vtriusque testamenti, 2. Mach. 12. sic insertur. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Et Angelus Domini ad Tobiam, inquit, hoc modo: Tobia quado orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, ego obtuli orationes tuas Dño. Priori loco dicitur sanctum esse, & salutare exorare pro defunctis. Ex posteriori verò loco certum est, & sanctos Dei homines orasse pro mortuis, & Angelis Dei curæ esse offerre deo orationes viuorum pro defunctis. Itaque indubiè profunt, & non solum profunt defunctis, sed & vtilis sunt viuus eadem offerentibus. Quoniam hac pietate meruit Tobias sibi consolationem Angelicam, & Machabæus dicit cogitationem orandi pro defunctis salutarem esse. Est enim species misericordie. Omnis autem misericordia facit locum vnicuique secundum meritum operum suorum. Dicit præterea Saluator in iudicio extremo: Amen amen dico vobis, quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Quod dictum Domini satis irrefragabiliter testatur, officia defunctis fratribus impensa, vsque ad diem iudicij extremi grata esse, & meritoria vita, quia dicit, quamdiu. Est tamè in nouo testamento, & aliud planè viuum huius rei testimoniũ. Ioan. cap. 5. vbi sic habet: Scimus quia audit nos deus, quidquid petierimus, scimus quia habemus postulationes nostras, quas postulamus ab eo. Ergo qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, hoc est, peccatum non durans ad mortem vsque, orat pro illo. Nam peccatum ad mortem non potest hic intelligi peccatum mortale: quoniam indubiè pro illis orandum est qui peccant mortaliter. Sed peccatum ad mortem, est peccatum in quo homo perseverat ad mortem vsque. Qui ergo scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita non peccati ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, vt quis roget. Omnis iniquitas est peccatum, indubiè mortale, & est peccatum ad mortem scilicet peccatum finalis

Scripturis probatur quod orationes viuorum profint defunctis.

Quod sit peccatum ad mortem.

Orandum pro fratribus, qui non perseverant in peccatis, vsque ad mortem in eluunt.

impœnitentiæ, & quoduis mortale habes sibi coniuncta finalem impœnitentiam. Hoc loco de Iudæis & Gentibus nihil curæ est Apostolo: tantum de fratribus loquitur, hoc est, Christianis, quorum alij licet peccent, non tamè manent obdurati in peccato ad mortem vsque, sed pœnitent commutantes vitam in melius ante articulum mortis, alij peccat, & continuo perseverant in peccando ad mortem vsque. Nequaquam autem sciri, hoc est, certo cognosci potest, an frater peccauerit peccatum ad mortem vsque, nisi postquam expirauit animam, quia quidam spiritus hos alit art? omni momento pœnitere potest. Si ergo quis sciat fratrem peccare peccatum, & videat impœnitentem manere ad mortem vsque, non modo, neque constituo, vt pro illo oret. D.

At particula, illo, dū dicitur pro illo, refert in textu non peccatè, sed peccatum vt probatur ex Græco textu. M. Esto, Perinde enim est. Quia non dicit Apost. orandum, vel non orandum pro peccato, nisi per relationem ad peccatè, non enim vult orandum vel non orandum pro peccato, sed pro peccatè peccatum. Si videat peccatè ad mortem vsque non oret quis pro eo. Verum si videat signa pœnitentiæ ante expirationem anime, pro illo, dico, oret. Hoc est ordinò & constituo vobis, vt pro illo fiat oratio, & dabitur illi vita, scilicet beatitudinis, quæ est in regione viuorum, extra angustias mortis. Nam vita quæ viuunt anime in pœnis purgatorijs, mors potius dicenda est, quàm vita. Hanc Apost. ordinationem obseruauit Ecclesia Catholica à temporibus Apost. vsque in presentem diem, adeo vt nunquam faciat officium exequiarum pro Iudæis, ac Gentibus: quia moriuntur in infidelitate sua, peccatè peccatum ad mortem vsque. Non etiã pro illis Christianis, qui seipsum crudeliter interimunt laqueo, gladio, vel vndis, neque pro hereticis, schismaticis, usurarijs, & alijs publicis peccatoribus, nisi videat signa veræ pœnitentiæ ante mortem. Quæ nisi videat, scit eos peccare peccatum ad mortem, quare iudicat pro eis, neque publicè, neque priuatim orandum. Porro pro alijs fratribus orat, tam publicè quam priuatim, quantumcunque etiam enormiter peccauerint modo Christianè moriantur, confugiendo ad consilia Christi, pœnitentiam scilicet, & confessionem, aliaue sacramenta in vtroque insequendo exactè traditionem Apostolicam Ioannis Evangelistæ. D. An temporibus Apostol. fecerint publicas orationes pro defunctis?

M. Quod docuerunt Aposto. hoc indubiè & fecerunt auditores eorum. Nam discipulus Pauli, Dionysius Ariopagita contemporaneus Apostolis testatur cap. 7. Eccles. Hierarchiæ suæ dicens: Accedens venerandus

Constitutione Ioannis Apost. de oratione pro fratribus defunctis semper obseruauit Ecclesia Catholica.

A temporibus Apostol. oratum est pro defunctis. Dionysius Ariopagita.

anti

antistes precem super mortuum peragit, & suo deinceps ordine qui astant omnes precatur diuinam clementiam, vt cuncta dimittantur per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in lucem statuatur, & regione viuorum simulque peragitur officium missarum, vt infra probabimus. Nec alio modo nunc facit Ecclesia, quam tunc temporis fiebat. Nam qui primus est inter sacerdotes, prior orat super mortuum: deinde qui astant omnes, omnesque dicunt amen. Vt est videre in officio funeris. Post Dionysium Tertullianus de exhortatione castitatis pag. 81. expressè meminit annuarum precum, & oblationum pro defunctis. Post Tertullianum verò B. Ambros. ante annos mille ducetos similiter testatur nobis, vsque ad sua tempora diligenter obseruatos fuisse in Ecclesia, tertium, septimum, trigelimum, quadragesimum dies pro defunctis, in oratione sua super obitu Theodosij Imperatoris dicens: Alij tertium & trigelimum obitus diem, alij septimum, & quadragesimum obleruare consueuerunt, & vtraque obleruatio auctoritatem habet, qua necessarium pietatis impletur officium. Item in tractatu suo de fide resurrectionis. Die, inquit, septima, ad sepulcrum redimus, qui dies symbolum est futuræ quietis. Ex quibus dictis patrum, qui Apostolis vicini fuerunt, clarè constat, vetustissima obleruatio Ecclesie hucusque productum esse, quod amici & cognati cum vicinis defuncti, conueniant ad preces & diuina peragenda mox post expirationem anime, vel ante, vel in ipsa adhuc sepultura eius, quod nos exequias, vel funus nominamus. Rursumque conueniant die septimo ad iterandum orationem, pietatisque officium super eodem defuncto, quod vulgò septenarium appellamus, deinde trigesimo die, quod tricenarium vocamus. Nec non & annuo, subinde mortis die conuenimus ad orationem, quod anniuersarium dicimus, comendantes Deo religiosè deuotisque precibus animam defuncti. D. Nihil ne inuenitur in scripturis sacris de exequijs, septenario, tricenario, ac anniuersario, vt vocamus? M. Omnino: & quidè in capite scripturarum, Genes. 23. habes de officio funeris, hoc est, exequiarum quod religiosè impendit Abraham vxori suæ Saræ prostratus in fletu & oratione. Dicitur enim ibidem: Cumque surrexisset ab officio funeris locus est, &c. Similiter Gen. 50. cap. habes, quod filij israel celebrantes exequias patris sui iacob, planctu magno, & vehementi impleuerunt septem dies. Et ibidem inuenies quod Aegyptus iteuit iacob patrem ioseph defunctum septua-

Tertull.

Ambros.

De exequijs, septenaria, tricenaria, anniuersaria memoria defunctorum.

Quid habeat scriptura de memorijs defuncto rii certis diebus peragendis. De luctu peragendo super defunctum.

ginta diebus. Sic quoque Deuter. 34. legimus quod filij Israel fleuerunt Moysen defunctum triginta diebus in campestribus Moab. Ecce manifesta mentio exequiarum siue officij funeris, septimi, siue septenarij, trigelimi, siue tricenarij, & septuagesimi in scripturis sacris: idque ante omnem legem scriptam, Spiritu Dei sancto suggerente pijs hominibus, quod officium pietatis impendi debeat defunctis aliquanto tempore, vel septem, vel triginta, vel septuaginta diebus. Cum autem, difficulter posset populus continuo vacare ab operibus suis, quoties cognati funus vel vicini curandum est, obtinuit tandem consuetudo vt saltem septimo vel trigelimo vel quadragesimo die, vel singulis mensibus, & anniuersario mortis die, iterato, ac sepius conueniant ad preces, & diuina peragenda super defuncto in refrigerium anime eius. Fili non potest aut vanum dici, aut nouitium, quod tanto tempore stetit, & radicem habet in scripturis. Ante centum annos abiurarunt Græci hanc hæresim, videlicet: quod suffragia viuorum non profunt defunctis, idque in concilio Florétino. Sed & in concilio Carthaginensi quarto cap. 95. Itè in concilio Valenti cap. 2. Tertio, in concilio Aghathensi damnatur omnes qui retrahunt populum à suffragijs viuorum pro defunctis.

Damnare concilia Ecclesie eos qui retrahunt populum à suffragijs viuorum pro defunctis.

In tremendis mysterijs seruandas esse memorias defunctorum, & ipsam oblationem in Missis debere fieri pro defunctis.

CAP. VI.

Nihil adhuc probatum est de sacrificio Missarum, an sit offerendum pro defunctis? M. Habuit vetus testamentum certa quedam sacrificia, habet & nouum testamentum sua. Inter quæ primas tenet sacrificium missæ. Testatur autem biblia nostra de vtriusque, quod vtiliter offerantur pro defunctis. Iudas Machabæus eximie sanctus, considerans populum suum peccasse, interfecitque multis eorum qui se pie commendarant Deo: ante pugnam, Misit, inquit textus, duodecim millia dragmas argenti Hierosolymam offerri pro peccatis interfectorum sacrificium. (Nota offerri sacrificium) bene & religiosè cogitans de resurrectione mortuorum &c. 2. Mach. 12. Hoc in veteri testamento. In nouo autem testamento ipse Saluator noster primū suū sacrificiū seu oblationem quam fecit in ara crucis, qua & eodem summauit vniuersa, obtulit pro vniuersis simul & defunctis, tã pro istis quam pro illis, vt patet Matth. 27. D. Nunquam legi hoc eo loco, attamen non indiligens fuisse lector illius capituli. M.

Oblatio in cruce facta fuit, tã pro defunctis quam pro viuis.

N 3

Non

Non verba textus, sed effectus oblationis in cruce ibidem descriptus, rem quam dico manifestè demonstrat. Nam Domino in sacrificio illo crucis expirante animam suam, Centurio, & qui cum illo erant compungebantur corde virtute illius oblationis, dicentes: Verè hic homo filius Dei erat, & percussiones pectora sua reuersi sunt in ciuitatem. Vides ne fructum illius sacrificij in viuus personis? Audi nunc ulterius de mortuis. Et monumeta, inquit textus, aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Haud dubiè virtute Missæ illius quam tunc fecit Christus. Nā Missa erat oblatio illa Christi in ara crucis, sicut suo loco declarabimus. Obtulit ergo Christus primitias suas pro viuus, & defunctis. Sed & potestatem dedit, ac mandatū Apostolis faciendi hoc ipsum quod tum temporis fecerat ipse, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Facite hoc quod ego facio, accipite panem, consecrate, offerre pro viuus, & defunctis, sicut iam nunc me ipsum offero pro eisdem, uti effectus docebit. Si Christus obtulit primum sacrificium Missæ pro viuus & defunctis, si insuper idem faciendi potestatem, & mandatū dedit Apostolis, si denique ritum offerendi sollemnia Missarum pro defunctis semper, & per omnem vbiq; orbem terrarū constanter obseruauit Ecclesia Catholica, quo ausu, quæ ueremeritate audebimus dicere sacrificiū Missæ non prodesse defunctis? D. Sed postremum hoc vnde constat? M. Constat, partim ex vniuersali traditione, quia sic semper per omnes ætates Ecclesiæ, sic vbiq; per omnem angulum Christiani orbis fit, factumque est ab initio, ad hæc vsque tempora. Partim ex scriptis sanctorum Patrum. Nam B. Augustinus in libro de cura pro mortuis agenda cap. i. sic ait: In Machabæorum libris legitur pro mortuis oblatum fuisse sacrificium: sed etsi nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac cōsuetudine clarè, auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad altare eius funduntur, locum suū habet etiam cōmendatio defunctorum. Hæc Augustinus. Ne autem quispiam existimet consuetudinē hanc offerendi pro defunctis, de qua loquitur Augustinus, obrepisse, aut leui aliquo momento introductā: Ostendā tibi ex probatissimis Patribus & vetustatem eius, & causam. Tertullianus temporibus Apostolorum vicinus, lib. suo de Corona militis refert, oblationem pro defunctis inter eas cōsuetudines quibus Apostolicam tribuit auctoritatem. Item Chrysostr. homel. 41. in pris-

mam ad Corinth. epistolam, docet: Spiritus sancti ordinatione factum esse, quod sacerdotes Græcorum in Missa orent, & clament ad Dominum pro fidelibus defunctis. Idem homel. 69. ad populum Anthiochenum, docet sancitum esse ab Apostolis, & id nō temerè, ut in tremendis mysterijs, defunctorū agatur commemoratio, docens hunc ritum in Græca Ecclesia semper fuisse obseruatum. Sciuerunt enim Apostoli, quod addit pro causa, illis inde multum contingere lucrum, multam vtilitatem. Cū enim constiterit populus extensis manibus, & tremendum proponatur mysterium, quomodo Deum non exorabimus pro his, scilicet defunctis, deprecantes. Hæc ille. Beatus insuper Ambrosius in epistola consolatoria ad Faustinum super sororis suæ obitu, hortatur animam eius oblationibus Deo commendare. Sed & Epiphanius lib. 3. contra hæreses damnat Aërium eo quod negaret memoriā pro defunctis in Missa faciendam negaret, dicens, quod Ecclesia perficiat hoc, necessaria a Patribus accepta traditione. Damnata etiam eundem Aërium, idq; ob eandē hanc causam, D. Aug. lib. suo de hæres. 33. quod Arrianorū addidisset hæresibus & hoc, videlicet, non oportere orare pro defunctis, oblationē uero offerre. Deniq; Ioannes Damascenus in serm. quem scripsit de ijs qui huic in fide migrarunt, asserit Apostolos edixisse, hoc est, mandasse (edictum enim & mandatum vnum sunt) ut in tremendis, vitabilibusque sacramentis, hoc est, in Missis haberetur memoria eorum qui fideliter obdormierunt. Ostendens toto illo sermone, hanc tunc temporis acceptam, generalemque fuisse totius Ecclesiæ consuetudinem. Ut autem resumam vim argumenti: Si consuetudo offerendi pro defunctis obtinet auctoritatē Apostolicā, sicuti Tertullianus docet: si ab Apost. sancitū est, & Spiritus sancti ordinatione factum, ut memoria habeatur defunctorum in Missa, uti Chrysostr. asserit: si sic edictū est ab Apost. ut affirmat Damascenus: si Ecclesia necessaria hoc à patribus accepta traditione perficit secūdū Epiphaniū: si hæreses dānant idē Epiphanius & Augustinus Aëriū qd cōtrariū docere præsumpsisset: si deniq; D. Aug. lib. suo de cura pro mortuis agenda, itē in Enchirid. ad Laurentium. Itē in respōsione ad quæstiones Dulcitij, insuper de verbis Apostoli serm. 32. vrget vniuersitatē Ecclesiæ sui tēporis: vrget & illud Mach. 12. Sancta ergo & vrget præterea cōsuetudinē ab antecessoribus acceptā: vrget deniq; piū sanctę Monicę matris suę votū, quæ mories memoriā sui ad altare Christi fieri desiderauit, ligās animā suā vinculo fidei ad pres-

toritatē. Chrysostr. Spiritus sancti ordinatione factum quod in Missa offeratur p defunctis. Sancitum ab Apostolis quod in Missa fiat memoriā defunctorum. Ambrosius. Epiphanius. Aërius dā natus est hæresios, eo qd negaret memoriā defunctorū faciendā in Missis. Augustinus Damascenus. Edictū Apostoli cōstatutum, ut in Missis habeatur memoria defunctorum. Generalis consuetudo offerendi p defunctis tēpore Damasceni. Vis argumenti ex traditione.

Potestas offerendi pro defunctis data fuit Apostolis a Christo.

August. Cōsuetudo faciendā memoriā p defunctis in Missa tēpore Augustini.

Tertull. Cōsuetudo offerendi p defunctis habet Apostolicā auctoritatem.

ad pretij nostri Sacramentum: Si hæc, inquit, & similia vrget August. in libris suis prædicatis ut persuadeat orationes faciendas oblationesque pro defunctis, ostendens quousq; & quibus defunctorum animabus id ipsum prodesse potest, profectò valde temerarius iudicari debet, qui à tali tanquam demonstrata doctrina fidei, vel latum culmen audeat discedere. Antiquissimum igitur est & Apostolicum, immo Evangelicum quod nunc fieri videmus inter Missarum sollemnia, ut sicut ante oblationem fit memoria viuorum, quia Christus antequam offerretur in cruce, totum se impenderat viuus, ita post oblationem, defunctorum fiat memoria, eo quod Christus postquam se obtulerat in cruce, mox descendit ad inferna, causa liberandi defunctorum animas. De quo dicemus fusius libro quinto in tractatu de sacrificio Missæ.

Antiquissimum est & verè Apostolicū, facere memoriā defunctorū in Missa.

De elemosynis factis pro animabus defunctorum: et quaratione profunt defunctis operari uentium, que non sunt gesta ab ipsis defunctis in corpore suo. CAP. VII.

M.

Estat ut aliquid dicamus de distributionibus elemosynarum quas faciunt pij homines pro animabus defunctorum, an quidquā profint eisdem. D. Fiducia magna, inquit Tobias, coram domino elemosyna omnibus facientibus eam. Verū an in ea sit fructus aliquis ijs pro quibus fit, necdum legi. M. Parum igitur attentè legisti cap. 4. Tobie. Quoniam ibidem, utpote vir sanctus, & pijsimus in defunctos, docet filium suū dicēs: Panē tuum, & vinum super sepulcrum iusti constitue. i. super sepulcrum eius qui cum pietate dormitionem accipit (quod nunc diceretur, eius qui Christianè mortuus est) & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus, scilicet, ut sit tibi quod in refrigerium mortuorum distribuas. D. Quorsum hoc, super sepulcrum? Et quomodo constituuntur panis, & vinum super sepulcrum? M. Phrasīs est dicēdi, Constitue super sepulcrum, quasi diceret statim post mortem, dum adhuc sit sepultura iusti, distribue in refrigerium eius panem tuū, & vinum egenis, quo tua misericordia erga proximum excites viscera misericordiæ Dei super illum. Obserua hęc dici, super sepulcrum, nō autem super sepulcrum. Quia expedit statim post obitum priusquam adhuc humatio defuncti completa sit, largas facere distributiones elemosynarū pro refrigerio animę ipsius. Et certè ab initio in hæc vsq; horam, nō ex fitione aliqua, sed ex cōsilio Tobie, & Spiritus

Elemosyna danda pro defunctis.

Quid sit panem ac vinū constituere super sepulcrum defuncti.

sancti suggestionē fiunt in exequijs defunctorum distributiones elemosynarum, per omnem vbiq; Christiani orbis Ecclesiā. Hunc autem morem distribuendi elemosynas pro defunctis fuisse obseruatum ab initio in Ecclesia, velut gratum Deo, & illis vtile, sit manifestum ex vetustissimis patribus. Nam Clemens Martyr contemporaneus, Apostolis, in suo compendiolo commemorat tum temporis in pretio fuisse, & commendatione dignū, visitare, infirmos, sepelire mortuos, & diligenter eorum exequias peragere, pro eisque orare, & elemosynas facere. Item D. Aug. ut ceteros taceam, anno post Christum 430. septimo in suo Enchiridio ad Laurentium cap. II. sic scribit: Neque negandum est defunctorū animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel elemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc profunt qui dū uiuēt, ut hæc sibi postea prodesse possent, meruerūt. Est enim quidā uiuenti modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post mortem, nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, ut ista non requirat, & est rursus talis in malo, ut nec his valeat, cū ex hac vita transierit, adiuuari. Quocirca omne meritum hęc comparatur, quod possit post hanc vitam releuari quispiam, vel grauari. Nemo autem se speret, quod hic neglexit, cū obierit, apud Deum promereri. Non igitur, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum est: Omnes enim astabimus ante tribunal Christi, ut referat vnusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum. Quia etiam hoc meritum sibi quisque cū uiuere in corpore comparauit, ut ei ista possent prodesse. Non enim omnibus profunt, & quare non omnibus profunt, nisi propter differentiam vitæ quam quisque gessit in corpore? Cū ergo sacrificia, siue altaris, siue quarumcunque elemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt, pro non valde malis propitiationes sunt, pro valde malis, etsi nulla sint adiumenta mortuorum, qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus autem profunt aut ad hoc profunt, ut plena sit remissio, aut certè ut tolerabilior fiat ipsa condemnatio. Hæc Augustinus loco præallegato. Habes eadem lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 1. 4. & 18. Ex quibus annotabis: Primum, quod pietas distribuendi elemosynas pro defunctis, ut nunc, ita & tempore Augustini in vsu fuit, easque prodesse defunctis ad duo, scilicet ut plena remif-

A tempore Apostolorum sunt exequiæ & distributiones elemosynarū pro defunctis. Clemens Augustinus.

Quibus defunctis profunt elemosynæ, orationes, & sacrificia pro ipsis facta.

distinctio qua vitur Aug. valde notanda.

Tria sunt diligētè annotanda ex verbis Augustini.

remissio, aut certe tolerabilior fiat ipsa, quā
 patiuntur, damnatio, sicuti ad eadem condu-
 cunt orationes, & oblationes. Secundò an-
 notabis quod eleemosynæ viuientium, ora-
 tiones, & oblationes non prosunt omnibus
 defunctis, sed tantum illis qui id ipsum me-
 ruerunt ante mortem. D. Et quibusid medijs
 meremur in hac vita? M. Eo ipso, quo effi-
 cimur viua membra in corpore Christi, sicq;
 è viuis discedimus, digni sumus post mortem
 subsidio eorum, quæ à reliquis membris eius-
 dem corporis præstari possunt. Naturalissi-
 mum enim est, vt singula membra de aliorū
 membrorū eiusdem corporis functionibus,
 & beneficijs sentiant mutuū subsidium,
 gaudeantque, vti habes I. Corinth. 12. Potissi-
 mum autem id meremur operibus caritatis
 in hoc mundo impentis religiosa pietate, in
 alios, cum viuentes, tum ante nos defunctos,
 dicente Salvatore: Facite vobis amicos de
 mammona iniquitatis, vt cum defeceritis re-
 cipiant vos in æterna tabernacula. Quo sanè
 loco, si bene perpendas, & ipsam parabolam
 inductam, & applicationem eius videbis
 quod homo benefica largitione facultatum
 Domini Dei sui, quarum est dispensator, effi-
 cit, siue meretur, vt cum defecerit ab hac vita
 possit adiuuari beneficentia illorum in quos
 ipse beneficus antea exstitit. Cuius viuū quod-
 dam exemplum habes Act. 9. Vbi Dorcas de-
 functa ad instantiam viduarum, ac pauperū
 ostendentium Petro tunicas quas faciebat il-
 lis dum viueret, obtinuit beneficium resusci-
 tationis à mortuis, merita, per eleemosynas
 quas fecerat videns, vt sibi prodesse post
 mortem pia vōta illorum viuientium quibus
 benefecerat. Si verò pia vota viuientium inter-
 cessiones, & factarum eleemosynarum osten-
 tationes, seu præsentationes commouent di-
 uinam misericordiam super defunctum, mul-
 tō vtique magis debent commouere eleemo-
 synarum largitiones, simul ex eiusmodi votis
 in refrigerium illorum factæ. D. Et vbi ha-
 bet Dominus, q̄ eleemosynæ factæ à quopiā,
 prosint alijs qui non fecerunt eas? M. Manife-
 stè id docet Act. cap. 10. Nam eleemosynæ, &
 orationes Cornelij Centurionis, non tantum
 profuerūt vni Cornelio, sed & omnib. dome-
 sticis eius, cognatis insuper, & necessarijs, vt si-
 mul cum ipso fideles fierent, tamen nō fece-
 rant ipsi eleemosynas, et orationes, sed tantum
 Cornelius, haud dubiè pro se, & suis, vt mere-
 rētur simul ad gratiam salutis peruenire. Por-
 rō si profuerunt illis domesticis, ac cognatis
 nō dum Christo incorporatis: quanto magis il-
 lis possunt prodesse defunctis qui nobiscum

sunt viua in eodē corpore membra Christi,
 habentes eundē Spiritum Dei nobiscū. Verū
 tiò, notabis ex præmissis Aug. dictis, q̄ doctri-
 na qua docemus prodesse defunctis viuen-
 tium suffragia, eleemosynas insuper, & obla-
 tiones, neutiquā aduersatur doctrinæ Pauli,
 qua docet q̄ quisq; recipiet à Deo prout ge-
 sit in corpore suo. Quoniam defuncti etiam
 illa bona quæ pro ipsis fiunt post mortem,
 aliquo modo gesserunt in corpore suo. Pri-
 mō, quia in corpore suo dū viuerent merue-
 runt, vt hæc sibi prodesse post mortem. Se-
 cundò, quia opera viuentiū quæ fiunt pro de-
 functis, fiunt in corpore mystico Ecclesiæ, cu-
 ius ipsi defuncti & sunt, & fuerunt viua mē-
 bra, quapropter talia sunt aliquo modo & de-
 functorum opera, in suo ipsorum corpore ge-
 sta. Sicuti merita capitis nostri Christi, sunt
 aliquo modo nostræ & defunctorū, quamdiu
 viua ipsius membra manemus. Nam si non est
 aliquo modo meum, quod geritur ab alijs cō-
 membris meis, in gratiā, & vtilitatem meam:
 quomodo verè potest dici, esse in Ecclesia cō-
 muniō sanctorum? Aut quomodo verè dixit
 Propheta: Particeps ego sum omnium timē-
 tium te Domine? Habes fili ex scripturis & ve-
 rustissima Patrū traditione. Primò, quòd
 orationes viuientium: secundò, quòd sacrifici-
 um Missarum: tertio, quòd distributiones
 eleemosynarum, vtiliter fiunt pro defuncto-
 rum animab. vt citius soluantur à pœnis pur-
 gatorijs. Quod autem ex D. Aug. adduximus
 id simul velut diuinum oraculum in corde
 tuo reconditum serua. Nihil enim posset suc-
 cinctius, conformiusq; tradi scripturis in hac
 materia. Cui non possum non addere illustre
 illam sententiam quam idē Aug. habet Serm.
 32. de verbis Apost. dicens: Orationibus san-
 ctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemo-
 synis, quæ pro eorum spiritibus erogantur,
 non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cū
 eis misericordius agatur à Domino, quam
 eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patri-
 bus traditum, vniuersa obseruauit Ecclesia,
 vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi
 communione defuncti sunt, cum ad ipsum sa-
 crificium suo loco commemorantur, oretur,
 ac pro illis quoque illud offerri commemo-
 retur. Cum verò eorum cōmendatorum causā
 facta opera misericordie celebratur, quis eis du-
 bitet suffragari, pro quib. orationes Deo, nō
 inaniter allegantur? Non omnino ambigen-
 dum est ista prodesse defunctis, sed talib. qui
 ita vixerit ante mortē, vt possint eis hæc vtilia
 esse post mortē. Nam qui sine fide quæ per di-
 lectionē operatur, eiusq; Sacramētis, de cor-
 porib. exierunt, frustra illis à suis huiusmodi
 picta-

Tertium.

Defuncti etiam illa opera que fiunt pro ipsis post mortem, aliquo modo dicuntur gessisse in corpore suo.

Augus. de verbis Apostoli sermone 32. Traditio nē iuuant di defunctos vniuersa obseruabat Ecclesia tempore Augustini.

Secundū.

Quibus medijs meremur in hac vita, vt nobis possit aliquid prodesse post mortem.

Luc. 16.

Eleemosynæ etiam ipsi proficiunt pro quibus fiunt.

pietatis impenduntur officia, cuius dum hęc
 essent, pignore caruerunt, vel nō suscipiētes,
 vel in vanum suscipientes Dei gratiam, & sibi
 non misericordiam thesaurizantes, sed iram.
 Non ergo mortuis noua merita comparan-
 tur, cum pro eis boni aliquid operantur sui,
 sed eorum præcedentibus, consequentia ista
 redduntur. Hucusque August.

De argumentis hereticorum, quæ iactitant aduersus Purgatorium. CAP. VIII.

M Vnc obijce, si quid aliud contra
 præmissa obijciendum putas? D.
 Contendunt multi ex Scripturis,
 Tantum duas esse vias: alterā quæ
 ducit ad cælum: alteram verò quæ ducit ad
 infernum. Vbi igitur tertia ducens ad Purga-
 torium? M. Præter veritatem loquitur, qui-
 cunque dicit scripturam sic habere. Quoniā
 in textu nequaquam inuenitur vox exclusiua
 tantum. Insuper Saluator docens Matt. 7. nō
 loquitur de vijs quas ingreditur anima post
 mortem, sed de vijs quas ingreditur homo
 viuens suo arbitrio in hoc mundo. Dicit e-
 nim duas esse portas, ac vias viuētium in hoc
 sæculo, alteram virtutum quæ arcta est, & ar-
 dua, alteram quæ lata est: illam finaliter duce-
 re ad vitam: istam verò ad perditionem. Hęc
 ibi Christi sententia. Sunt autem haud dubiè
 omnes hic piè viuētes in priori via, omnes
 autem viuētes impiè in posteriori via. Om-
 nes item morientes in peccato mortali sunt
 in via ducente ad perditionem. Omnes verò
 accipientes dormitionem mortis cum pieta-
 te, sunt in priori via quæ ducit ad vitam. At
 nō omnes mox finem attingit eius viæ, quo-
 rundam enim animæ patiuntur remoram in
 hac via ad vitam, donec probatæ & purifica-
 tæ fuerint per ignem purgatorij, & tum de-
 mum salutæ fiunt. De qua remora, quomodo
 & quam ob causam fiat, supra explicauimus
 tractantes locum Pauli primæ Corinth. 3. Lo-
 cus autem, seu carcer eiusmodi remoræ, pur-
 gatorium scilicet, est in altera diatarum via-
 rum, nempe ea quæ arcta est, & ducit ad vi-
 tam. Quia omnes qui purgatorio digni ha-
 bentur, sunt extra peccatum mortale, & reti-
 nent fundamentum Christum in cordibus
 suis, acceperuntque dormitionem cum pieta-
 te, & sepulturā iusti: ergo sunt in via ad vitā.
 Quare tu non debes querere tertiā viā quæ
 ducit ad purgatoriū, sed purgatorium quære
 in illa arcta ac ardua via quæ ducit ad vitam.
 Quòd autem plures sint viæ vitæ, & non vna
 tantum luce clarius demonstratur ex illo
 Propheta. Notas mihi fecisti vias vitæ, Vias

Obiectio

Solutio.

De duab' vijs.

Non omnis quiest in via ad vitam mox attingit terminum eius.

inquit, vitæ, non viam vitæ quia plures sunt,
 Nam vnā ingreditur homo hic piè viuens:
 secundam ingreditur anima sancta exuta cor-
 pore: tertiā ingreditur homo resurgens in
 anima & corpore ad gloriam Dei. Propheta
 autem pronuntiat de Christo vt patet Act.
 2. quòd habuerit sibi notas omnes dictas vi-
 as vitæ, quòdque illas ingressus fuerat. Sed
 hæc alibi fufius explicabimus. D. Est aliud
 quod obijciunt. Nempe, lignum vbicumque
 ceciderit, ibi manebit. M. Ecclesiastica II.
 cap. sic habetur: Si ceciderit lignum ad Austrū
 aut Aquilonem, vbicumque ceciderit ibi erit.
 At hoc, quid facit precor contra doctrinam
 purgatorij? Verum quidem est, quod per li-
 gnum cadēs rectè intelligitur homo moriēs:
 per lignum autem cadens ad Austrum, partē
 scilicet electorum, rectè accipitur moriens in
 gratia: cadens verò ad Aquilonem, vnde pan-
 ditur omne malum, moriens extra gratiam.
 Præterea verum est, quod vbicumque cecide-
 rit lignum, ibi erit in æternum. Nam post mor-
 tem, non erit transitus ab Aquilone, ad Au-
 strum, id est, à statu damnationis ad statum
 electorum: neque rursus ab Austro, ad Aqui-
 lonem. Quia qui sunt in loco electorum, nū-
 quam transibunt ad locum reproborum. Cu-
 ius rei manifestum describitur exemplū Luc.
 16. Ceterum istud nihil facit contra doctrinā
 de Purgatorio. Nam omnes qui in Purgato-
 rio sunt, ceciderunt ad Austrum. Omnium e-
 nim fors, & pars est, eritq; in æternum cū ele-
 ctis Dei, quia omnes mortui sunt cū pietate,
 licet ibi modicum remorentur à gloria, do-
 nec plene purgentur. Nec istud mirū videri
 debet, quando quidē sancti in terris quantū-
 cunque Deo sint cari, & in via arcta quæ du-
 cit ad vitam, tamen adhuc rem orantur à glo-
 ria & probantur varijs tribulationibus, velut
 aurum in fornace vt in martyris sanctorum
 liquidò patet. Electi quoque tempore Legis
 & ante legem etsi moriētes cecidissent ad Au-
 strum, vt Abraham, Isaac, Iacob, Moyses, La-
 zarus, &c. tamen multo tempore remora-
 bantur à gloria cælesti, sicuti videre est Luc.
 16. Et probatur ex eo, quoniam nemo po-
 tuit ingredi cælum antequam Christus per
 clauem crucis aperuisset ostium eius. Ex di-
 cto itaque Ecclesiast. II. non potest aliud ha-
 beri, quàm quod dicimus ac prædicamus
 omnes, videlicet, quòd quicumque moritur
 in gratia, quod est cadere ad Austrum, in
 æternum manebit in gratia Dei, nec vnquam
 excidet ab illa, qualiter sunt in gratia om-
 nes qui Purgatorio pœnis expiantur. Qui-
 cunque verò moritur extra gratiam, quod
 est cadere ad Aquilonem, semper & in æ-
 ternum

Obiectio

Solutio de liguo cadens ad Austrum.

Omnes qui in Purgatorio sunt, ceciderunt ad Austrum.

æternum manebit extra gratiam, & extra omnem spem reconciliationis. An & aliud habeas, quod tibi faciat scrupulum? D. Etiam obijcitur nobis illud Scripturæ: Post hoc tempus non erit tempus, scilicet pœnitentiæ, & gratiæ, quo quis sibi, vel alius pro ipso mereri possit. M. Ioannes in Apocal. cap. 10. dicit Angelum Dei iurasse per viuentem in sæcula, per eum qui fecit cælum, & omnia quæ in eo sunt, &c. Quia non erit tempus amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli, cum coeperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos Prophetas. At Scriptura hæc non loquitur de tempore vitæ meæ, aut tuæ, sed de tempore nouæ legis, quod durat à Christo vsque ad extremum iudicium: quo appropinquante canet tuba septimus Angelus: & consummabitur vniuersum mysterium Dei, vt ibidem habetur, euangelizatum per Prophetas eius, de resurrectione, de vita, de morte, de regno Dei, & gloria eius, de damnatione, & supplicijs malorum, de electorum immortalitate, &c. Hæc autem non fiunt quando ego, aut tu, sive Petrus vel Paulus morimur. Tempus ergo de quo loquitur Apocalyp. est vniuersum tempus legis Euangelicæ, seu potius totum huius mundi tempus, quod finietur in extremo iudicio. Nec erit aliud tempus post illud, iuxta illud Pauli: Tunc finis, cum tradiderit Christus regnum Deo & Patri: Tunc, inquam, finis omnium. Non enim erit amplius cursus astrorum aut vicissitudo rerum, sed stabunt vniuersa statu æternitatis. Auctoritas igitur hæc prorsus nihil facit cõtra Purgatoriu. Attamen verum est, quod nemo hominũ post mortem potest mereri quippiã propriæ suæ voluntatis operatione. Quod euidenter demonstrare licet, tum ex illo Eccles. 11. Lignum vbicunque ceciderit ibi manet. Dicit, manet ibi, quia suæ actionis merito non potest vltra se iuuare aut promouere de statu in statum. Tum ex illo Eccles. 6. dicentis. Quodcunque facere potest manus tua instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos quo tu properas (supple quibus tu te ipsum ibi iuuare possis). Tū denique ex illo Saluatoris Ioann. 9. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est, venit enim nox, quando nemo potest operari. Obserua quod dicit: Quando nemo potest operari. Nox autem in qua nemo potest operari, est tempus post mortem, in quo quisque pati potest pro meritis, non autem operari meritorie. Sic enim concorditer interpretantur hunc locũ B. August. super Ioann. Homel. 64. B. Chrylost. Homel.

Obiect. 3.

Solutio.

Post tempus legis Euangelicæ nullum erit tẽpus.

Post mortem hominis nõ restat ei tempus merendi.

55. super Ioann. B. Hieronimus in commentarijs super epist. ad Galat. & Origenes in expositione Psalm. 35. Quod certè, hoc modo testimonio coaceruando, te præmonere volui, quo declines impium dogma Lutheri asserantis, tam contra scripturam, quàm contra commune iudicium totius Ecclesiæ, animas in Purgatorio non esse extra statum merendi, & demerendi: ideoque non esse certas de sua salute. Porro quod mortui iuuari possunt viuorum intercessione, euidentibus demonstratur exemplis. Quia Lazarus mortuus iuuabatur Marthæ & Mariæ sororum apud Christum intercessione Ioann. 11. Et puellam quandam mortuam resuscitauit Christus ad intercessionem parentum eius Marci 5. Sed & Petrus suscitauit à mortuis matronam quandam, nomine Tabitham ad supplicationem circumstantium, Actuum 9.

Hæresis est dicere defunctos mereri.

Exempla vbi mortuum iuuantur viuorum intercessione.

Quomodo ex præmissis possit fieri debita & infallibilis demonstratio Purgatorij animarũ post hanc vitam. C. A. P. I. X.

Vis nunc vt faciam tibi veram, efficacem, & indissolubilem demonstrationem Purgatorij post hanc vitam? D. Precor Domine. M. Quod non solum Scripturis sanctis est consonum, sed & inuenitur perpetuo sic doctũ, sicque de animis in animos transfusum per omnem ætatem Ecclesiæ ab initio vsque nunc, hoc sanè non potest non niti verbo dei. Talis autem est doctrina de Purgatorio animarum post hanc vitam. Igitur & credi ab omnibus, & in vsu, velut sacra ac sancta, retineri debet. D. Illatio illa vtique bona haberi debet. Nam sicuti in scripturis sacris, ita & in Catholica Ecclesiæ traditione loquitur nobis verbum Dei. At in subsumpta propositione videtur esse difficultas: an scilicet doctrina Purgatorij probe consonet scripturis, simul & antiquæ ac Apostolicæ traditioni Ecclesiæ? M. Vt nulla tibi aut alijs super eo maneat vacillatio, recolligam pauca, quæ à nobis hic sparsim tractata sunt: Scripturæ Matth. 5. Luc. 12. ad Phil. 3. Apo. 5. 1. ad Corint. 3. Esa. 4. Malach. 3. verisimili argumento ostendunt locum in quo fiat animarum expiatio post hanc vitam, nempe carcerem, & ignem probatorium, siue emendatorium, aut purgatorium, vt supra indicauimus. Scripturæ insuper vtriusque Testamenti, nimirum 2. Machab. 12. & Matth. 12. concorditer declarant, & id quidem satis dilucidè fieri post hanc vitam quorundam peccatorum remissionem: D. Et hoc ex præmissis satis cõstat. M. Tertio,

tiò, scripturæ tam veteris quàm noui Testamenti admodum clarè ostendunt, animas defunctorum posse iuuari nostris hic viuentiũ orationibus, sacrificijs, eleemosynis, Genes. 23. & 50. Tobia 4. 2. Machab. 12. primo Ioannis ultimo. D. Etiam hoc in præmissis satis est declaratum. M. Ad hæc traditio antiqua, Catholica, vereque Apostolica, à temporibus Apostolorum, & ex eorum institutione semper tenuit, credidit, docuit sanctum esse, ac pium orare pro defunctis fratribus, memorias eorum facere in tremendis Missarum mysterijs, eleemosynas distribuere, aliæque pia opera pro ipsis facere tãquam pro ijs qui his egeant, hisque iuuari & expiari possent ab ijs quæ remoram ipsis faciunt ab ingressu cælorum, in quodam pœnarum ac purgationis loco. D. Istud optarem paulo exactius velut epilogo quodam declaratum esse. M. Veneranda & Orthodoxa Patrum sibi secundum seriem temporis succedentium scripta, quibus enarrant quilibet fideri & vsitatam religionem sui temporis, ad eò euidenter postremum hoc ostendunt, vt non possent euidentius. Lege compendiolum Clementis, & inuenies ab eo commendatum, quod fiant exequiæ, & suffragia, & eleemosynæ pro defunctis fratribus, hoc est, pro his qui Christianè mortui sunt. Lege insuper Ecclesiast. Hierarchiam Dionysij Areopagitæ capite 7. & inuenies quàm religiosè describat sanctus Martyr illi, ritum ac cæremonias sepeliendi Christianos, modum quoque & rationem fundendi preces super defunctum, etiam sub Eucharistiæ oblatione dicens: De prece super defunctis faciendâ, ex diuini ducibus, id est, Apostolis, traditio peruenit ad nos. Vixit vterque temporibus Apostolorum, nec aliud in suis libris commendarunt, quàm quod tum temporis Apostolica traditione doctum, religio-sa deinde ab omnibus Ecclesijs frequentabatur obseruantia. Lege præterea quod scribit Tertullianus de Monogamia pag. 596. Item in Exhortatione castitatis pag. 381. & inuenies tunc temporis valde sedulo oratum pro defunctis, annualque oblationes pro ipsis in die dormitionis eorum factas. Claruit autem vir ille circiter annum 200. à Christo passo. Lege Originem in Psalmos pagin. 38. præter ea quæ habet in Hieremia, atque supra allegata sunt, & inuenies tempore eius visitatum fuisse, celebrare diem mortis sanctorum, insuper memorias facere parentum, & amicorum in fide morientium. Lege Cyprianum, libr. 2. Epistolarum, epistola nona, & libro quarto epistola quinta, & facillè notabis,

Clemens.

Dionysij.

Tertulli.

Origenes

Cyprian.

quòd tam ipse quàm clerus eius, subinde offerrebant sacrificium pro defunctis fratribus. Pro dormitione autem Victoris (quanquam & ipse frater esset) neque oblatio neque deprecatio aliqua frequentabatur in Ecclesia: eò quòd contra decretum Sacerdotum instituit quendam Geminium Faustinum presbyterum, rerum suarum actorem. Claruerunt autem isti duo, alter 232. anno, alter 260. post Christum. Ad hæc, lege opera Gregorij Nazianzeni, & inuenies quòd quem admodum ipse animas defunctorum Deo oratione commendabat, ita & commendandas docebat. Oratione septima: Commemorans Oratione secunda in Iulianum Imperatorem, quòd Constantius communibus omnium elatus sit (scilicet ad sepulcrum) laudibus & pompis ijsque venerandis, nec non cantibus tota nocte resonantibus, ac luminari-bus accensis. Et hæc quidem scripta sunt à sancto illo viro, circa annum Domini 380. Lege & Ambrosium, in oratione sua super obitu Theodosij Imperatoris. Item, in epistola sua ad Faustinum, & inuenies vsque ad ætatem suam religiosè fuisse oratum in Ecclesia pro animabus defunctorum, fuisse insuper obseruatos, tertium, septimum, tricesimum dies, pro defunctis, ad fundendum orationes, offerendumque pro ipsis. Vixit autem anno Domini 380. Lege Epiphanium libro tertio contra hæreses, & inuenies quòd damnauerit Aërium hæreticos eam ob causam quia negabat orationes ac oblationes debere fieri pro defunctis. Quas dicit Ecclesiam pro eis necessariò perficere traditione à Patribus accepta. Lege etiam Homeliam tertiam Chrystostomi in capite primo ad Philipenses, & Homeliam quadragesimam primam, in primam ad Corinth: & Homeliam 69. ad populum Antiochenum, inuenies eum dicere in hunc modum. Precantes (pro defunctis) hortemur & alios, vt pro ipsis orent, pauperibusque indefinenter pro illis eleemosynas demus. Inuenies præterea ipsum docere ab Apostolis sancitum esse, ac Spiritus sancti ordinatione factum, vt in celebratione Missarum, memoria fiat defunctorum. Claruit vterque eodem fere tempore, circa annum Domini 430. In primis autem lege diuum Augustinum in suo enchiridio ad Laurentium cap. 109. vbi sic habet: Neque negandum est defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt, & quæ ibi sequuntur in eandem sententiam. Item libro suo, De cura pro mortuis agenda, cap. 1. 4. 8. Item in libro Confess.

Gregor. Nazian.

Ambrosi.

Epiphani.

Chrystost.

August.

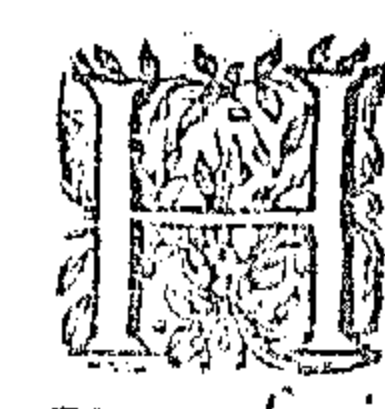
fest. 9. cap. II. 13. ultimo. Item in Commentarijs suis super Psalm. 37. Item in epistola eius 64. ad Aurelium. Et clarè videbis, quanto studio vir ille in religione nostra asserenda oculatissimus, doceat orare, offerre, eleemosynas dare pro defunctis: ostendens quibus defunctis eadem profunt, quibus non: quamque seriò pronuntiet dicens, oblationes pro spiritibus dormientium, ipsos verè, aliquid iuuare credendum esse: damnans libro suo, De hæresibus, Aërium quendam hæreseos, quod Arrianorum hæresibus addidisset etià hoc, videlicet, non oportere orare pro defunctis, oblationem facere. addens libro 2. de Genes. contra Manichæos, capite 20. in hunc modum: Qui agrum non coluerit, & spinis opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam: scribens super Psalm. trigessimum septimum, quod ille ignis purgationis, per quem saluæ fiunt animæ, grauior erit quàm quidquid homo potest pati in hac vita. Vixit autem D. Augustinus circa annum Domini 430. Lege insuper Isidorus de origine officiorum, vbi sic dicit: Sacrificium pro defunctorum requie offerre, quia per totum orbem custoditur, credimus ab ipsijs Apostolis esse traditum. Claruit anno Domini 630. Lege præterea sermonem quem scripsit Ioannes Damascenus, de ijs qui in fide hinc migrarunt, & inuenies illum testari, quod Apostoli Saluatoris edixerunt (obserua, edixerunt, hoc est, præcipiendo statuerunt) habendam esse memoriam in tremendis vitalibusque Sacramentis, eorum qui fideliter obdormierunt. Claruit tempore Gregorij secundi circa annum Domini 733. vt constat ex historia Eutropij. Lege præterea D. Bernardum sermone sexagesimo sexto, & inuenies quod vir ille sanctus suo tempore annu-merauit inter hæreticos, eos qui vel negant ignem purgatorium restare post mortem, asserentes animam solutam à corpore, statim ad requiem transire, vel ad damnationem: vel nolunt quod oremus pro mortuis, quodque sanctorum suffragia postulemus, fraudantes & mortuos, viuentium auxilijs, & viuentes sanctorum qui decefferunt suffragijs. Vixit autem Bernardus, anno ab incarnatione Domini 1140: Ultra annos 400. ante hæc nostra tempora. Lege præterea Concilij Cabilonen. decretum, quod de hac re sic definit. Antiquitus hunc morem sancta tenet Ecclesia, vt & Missarum sollennibus & alijs precibus, Domino spiritus quiescentium commendentur: dicente Augustino: Non

sunt prætermittendæ supplicationes, quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate laudamus. Lege Concilium Carthaginense 4. cap. 95. vbi tale statuit decretum: Qui oblationes defunctorum, aut negant Ecclesijs, aut cum difficultate reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur. Item lege Concilium Valense, quod capite secundo sic definit: Qui oblationes defunctorum retinent, & Ecclesia abijciendi, quia vsque ad exinanitionem fidei peruenire certum est hanc diuinæ pietatis exacerbationem, quia & fideles de corpore recedentes votorum plenitudine, & pauperes consolatu alimoniam, & necessaria sustentatione fraudantur. Hi ergo tales, quasi egentium necatores, nec credentes iudicium Dei habendi sunt. Lege denique Petrum Lombardum libro quarto sententiarum, distinctione 45. & inuenies eum exactè tradere de varijs animarum receptaculis, de suffragijs viuorum pro defunctis, & quibus eadem profunt, quibus non, valde conformiter Catholicæ doctrinæ à veteribus traditæ. Vixit autem vir ille anno Domini 1140. Similiter D. Thomas Aquinas, D. Bonauentura, Albertus Magnus, ac alij, qui præcesserunt temporis nostri vltra ducentos quinquaginta annos, exactissimè tradiderunt fidem sui temporis de pœnis animarum in Purgatorio, & de subsidijs quibus iuuari possunt à nobis viuentibus hic in terris, per orationes, Missas, & eleemosynas. Ad hæc, si vacat inspicere virtutes sanctorum, qui multis ante nos sæculis claruerunt, descriptas non quidem à fabulosis aut nugacibus, sed ab ijs qui indubitatè habentur fidei apud omnes, clarè videbis quàm fuerit semper creditum per omnem Ecclesiam, esse purgatorium locum, in quo post mortem luant animæ pœnas peccatorum suorum, nostraque hic viuentium opera & orationes, posse huiusmodi animis defunctorum prodesse. D. Et quæ sunt istæ virtutes sanctorum? M. Indicabo quasdam. Nam omnes recitare, & tibi molestum, & mihi nimis foret laboriosum. Lege vitam sancti Humberti descriptam à D. Bernardo Abbate Clareuallens. sibi sic inuenies: Volat irrevocabile tempus, & dum creditis vos cauere illam pœnam minimam, incurritis ampliorum. Illud enim scitote, quia post hanc vitam in purgabilibus locis, centupliciter quæ fuerint hic neglecta, redduntur vsque ad novissimum quadrantem. Lege insuper vitam Surani Abbatis ac aliorum, per D. Gregorium conscriptam, & inuenies ibidem dici, quod

quod quorundam iustorum animæ à cælesti regno, quibusdam adhuc mansionibus differuntur. In quo dilationis damno quid aliud inuenitur, nisi quod de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt? Ecce mansiones nominat, in quibus animæ quorundam iustorum detinetur purgandæ. Lege etià vitam S. Fabiolæ, matronæ Romanæ, descriptam à D. Hieronymo, rursus clarè videbis mortuos iuuari posse orationibus viuentium. Videbis etiã veram intelligentiam illorum verborum Christi: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Qualia haud dubiè Purgatorij veritatem comprobant. Ad hæc, lege vitam Satyri, fratris diui Ambrosij descriptam ab eodem, & videbis eum testari quod pauperes lauerint suis lacrymis delicta Satyri defuncti. Quas lacrymas vocat redemptrices. Profunt ergo pia vota, & gemitus viuentium, animabus defunctorum. Neque omittas legere & annotare quæ scribit Ioannes Damascenus de vita beatorum Barlaham & Iosephat. Quia inuenies quod sanctus ille Iosephat exhibuit dignas exequias patri suo, & texit corpus eius in sepulcro pœnitentiæ cilicio, fundens ardentissimas orationes pro patre suo defuncto, idque totis septem diebus, nullo modo à monumento surgens. Distribuens octaua die largissimas eleemosynas pauperibus. Longè itaque ab sunt à vero, qui reiiciunt exequias mortuorum, septenaria, item trecentaria, vel annuaria eorumdem, quæ obseruauit Ecclesia, etiam temporibus Ambrosij, & Damasceni, & longè ante tempora eorum. Sic si inspexeris vitam Paulinæ Pammachi vxoris descriptam per D. Hieronymum, videbis eum testari ex factò Pammachi sepelientis vxorem, quod veneranda defunctorum ossa sunt riganda eleemosynâ Balsamo, quodque eleemosynæ extinguant etiam defunctorum peccata. Haud dissimiliter si legeris vitam Atthici Episcopi Constantinopolitani, per Casiodorum Senatorem descriptam, videbis Atthicum iussisse vt in orationibus Ecclesiæ memoria haberetur Ioannis Chrysostomi, sicut aliorum dormientium Episcoporum haberi consueuerat. Poteris etiã legere vitam S. Benedicti Abbatis, conscriptam per D. Gregorium, & inuenies quod olim pro animabus defunctorum in Missa memoria fiebat, quodque orationes factæ pro defunctis profunt eis ad pœnarum alleuacionem. Vt autem sciam, debeo tibi & illam historiam indicare quam scripsit Bernardus Abbas Clareuallens de vita Malachie Episcopi, in qua inuenies, & Missas applicatas defunctis,

& orationes pro ijsdem factas, & exequias cum sacrificio missarum illis exhibitas. D. Deus bone, quàm clarè, quàm exactè, quàm vniformiter exprimitur nobis à veneranda Patrum antiquitate, secundum seriem temporum sibi succedentium, eadem illa doctrina de purgatorijs pœnis animarum, & subsidijs impendendis eisdem post mortem, quam adhuc nunc temporis retinet mater Ecclesia. M. Placuit quidem hæc tibi sic annotare, cum designatione temporis quo quisque Patrum scripsit, & cum insertionem harum clausularum: A diuinis du cubis traditione ad nos peruenit. Apostoli Christi edixerunt. Sanctum est ab Apostolis. Sancti Spiritus traditione factum est. Necessariò pro defunctis hæc perficit Ecclesia, traditione à Patribus accepta, &c. Vt possis luculenter perspicere, traditionem de purgandis & iuuandis animabus defunctorum, esse vetustam, esse Catholicam, esse & Apostolicam. Et ideo vim habere probandi fidem Purgatorij, haud secus atque scriptura sacra, quamquam etiam scripturæ supra citatæ simul collectæ, permagnam eiusdem doctrinæ euidenciam adferant. D. Et quis, precor, his perspectis vltra audebit dicere: De Purgatorio animarum nihil inuenitur in scripturis sacris, aut vetustis Patribus?

Quæ sit dispositio inferni damnatorum, & quæ pœna eius. CAP. X.

 Vtque egimus de duabus superiorioris inferni partibus, Limbo scilicet, & Purgatorio. Nunc restat, vt dicamus de inferno inferiori, quem scriptura subinde vocat infernum absolute, quemadmodum & nos loquentes de loco damnatorum, nominamus eum communi vocabulo infernum. D. Domine, vbi est infernus, & quæ qualitas eius? M. De loco infernorum diximus superius capite primo, cuius te meminisse oportet. Est enim infernus damnatorum in infimo totius vniuersi, abiectissimoque loco, in inferioribus partibus terræ longè sub inferno superiori. Nam diues ille epulo dum esset in inferno damnatorum, eleuans oculos suos, vidit à longè Abraham, & Lazarum in sinu eius, Lucæ 16. Eleuans, inquit textus, oculos vidit à longè. Ergo infernus damnatorum longè est sub inferno superiori, in quo erant Abraham, ac Lazarus, quàm maximè distans à throno gloriæ Dei, prorsus extra terminos maiestatis, gloriæ, felicitatis, munificentiæ, beneficiæ, miserationisque Saluatoris Dei, iuxta illud:

Tomopri
mo fo. 67

Tomoter
tio fol. 16.

Tomopri
mo fo. 55.

Habetur
lib. II. Hi-
storie tri-
partitæ.

Lib. Dia. 2

Habetur
inter ser-
mones ei.
fol. 69.

illud: Qui malignantur exterminabuntur, id est, proijcientur foras extra fines regni, gloriae, felicitatis magni Dei regnantis etiam super terram. Nam iusti haereditabunt terram. Erit ergo locus iniustorum, siue malignantium, subter terram, in infimis partibus uniuersi. At tu quaerens de loco, & qualitate inferni, videris praesupponere esse infernum, cum tamen plurimi sic viuunt, quasi nullus esset damnandorum infernus. Quidam etiam hoc audent comminisci, nullum post hanc vitam esse infernum, vt Albicū. Hermannus Kissink Alcmareicus, sed habentem peccatum mortale, habere in se simul & infernum, peccati nepe consciētiam, quo nullum grauius tormentum. Alij verò admittunt post hanc vitam infernum, at poenas inferni contendunt non esse perpetuas, sed post annorum curriculum solui. Cuius erroris antesignanus fuit Origenes. Ceterum vbi demonstratē tibi fuerint ex scripturis inferni qualitates, prorsus nihil erunt in oculis tuis fragmenta eiusmodi. Nam esse infernum, passim in scripturis sacris obuium. Ait enim Iob: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Et Psal. Sicut in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Item parabola saluatoris testatur de epulone in inferno sepulto Luc. 16. Et illud Petri: Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium referuari. Et similia testimonia numero quasi infinita, certè demonstrant esse infernum aliquem pro impijs, ac sceleratis. Quod idem & ratio dicit. Si enim ordo iustitiæ requirit, vt hic sint principes, & potestates ad vindictā malefactorum, laudem verò honorum, vt habes ad Rom. 13. & 1. Pet. 2. quomodo Deus ipse, à quo est omnis potestas, relinquet aut bona irremunerata, aut mala impunita, aut bonos in perpetuum simul cum malis permistos, quod citra miseriam, & vexationem esse non potest, cum certū sit ex scripturis, quod vindex est Dominus, & iustus iudex, reddens unicuique iuxta vias adinventionum suarū? D. Credo facillè, esse infernum: sed de qualitatibus inferni, & ijs quæ fiunt in ipso, audire cupio. M. Dispositio inferni terribilis est, & horribilia fiunt in eo. Siquidem infernus damnatorum est gehenna ignis, sic dicta à valle filij Ennon, iuxta Hierusalem dæmonijs dicata ob filiorum per ignem consecrationem. Item est caminus ignis, Matth. 3. 13. Item stagnum ignis & sulfuris, Apoc. 20. 21. Est præterea ignis æternus præparatus Diabolo, & Angelis eius, Matth. 25. Ignis inextinguibilis Marc. 9. Ignis crucians per flammam Luc. 16. Ignis ha-

bens supplicium æternum, Matth. 25. Nec sane alienum supplicium, sed proprium cruciatum ipsius ignis, ac sulfuris, vnde fumus tormentorum ascendit in sæcula sæculorum, Apoc. 14. Nam ignis, sulfur, spiritus procellarum, pars calicis eorum, supple, qui descendunt ad infernum Psal. 10. D. Deus bone, hæc cene duntaxat sunt pars inferni damnatorum? M. Audi præterea quod dicitur Matth. 25. ad seruum inutilem. Ligatis manibus, & pedibus eius, proijcite eum in tenebras exterioris, vbi erit fletus, & stridor dentium. Idem est in esse etu: Matth. 8. & 24. Sūt ergo in inferno damnatorum tenebræ. Nec solum tenebræ interiores, sed & exteriores, quas palpabiles solem⁹ vocare. Et præter tenebras, fletus propter nimios cruciatus ac dolores, quales etiam solēt de oculis virorum fortium exprimere lacrymas. Insuper præter fletus, & tenebras, etiam est ibi stridor dentium, id est, malitia, & maleuolentia perfecta, ad stridorem vsque dentium. Nam mali in inferno summè maligni erunt, sicut & boni, summè benigni in cælo existūt, qualis summa maleuolentia significatur per stridorem dentium. Et tormentorum infernalium dolor tantus erit, vt non poterit non exprimere lacrymas de oculis patiētium. D. Nunquam audiui talem huius scripturæ locorum per phrasim accommodata sunt, & mihi crede, hunc habent sensum textui Germanū. Nam cum vulgò dicimus de aliquo, flebat, tropicè significamus eum in vehemēti positum fuisse dolore. Sic dicentes, stridet dentibus suis, significamus ira & indignatione supra modum esse inflammatum. Præterea inquit Esaias: Præparata est ab heri Tophet, id est, vallis diffluens, seu dispositio habitacionis infernalis, à rege, scilicet regum, præparata est profunda, dilatata. Nutrimenta eius ignis, & ligna multa, & flatus spiritus domini, sicut torrens succendens eam. Addit cap. 34. Et conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulfur, & erit terra eius in picem ardentem nocte ac die, non extinguetur in sempiternum. Ascendet fumus eius à generatione in generationem, desolabitur in sæcula sæculorum. Ecce filii, nutrimenta ignis infernalis sunt ligna multa, pix, sulfur, ne putes concionatores aliud à scripturis prædicare, dum poenas inferni exponunt. D. Vnde ibi pix, & sulfur, & quis succendit ista. M. Torrentes, inquit, eius, scilicet loci infernalis conuertentur in picem, & humus eius in sulfur, & terra eius in picem die ac nocte ardentem, & in sempiternum, atque flatus domini, id est, vis &

vis & efficacia iustitiæ Domini iudicantis, erit sicut torrens sulfuris succedentis eam, Tophet scilicet, hoc est, vallem infernalem. Præterea saluator loquens de gehenna infernali, expressè mentit vermis damnatorum qui nunquam moritur, dicens: Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. D. An ibi quoque vermes? M. Per vermem eorum, intelligunt doctores concorditer remorsum conscientia lamentantis secum, & sese recordatione commissi peccati continuò corrodentis, qualis vermis indanatis non moritur in æternum. Et habet poenam inexplicabilem: Nā Seneca epistola 16. ad Lucilium dicit. Poena est, & maxima peccantium poena, peccasse. D. Sic & Iuuenalis. Poena autem vehemens & multo seuior illis, Quas & Ceditius grauis inuenit & Rhodamā Nocte dieq; suū gestare in pectore testē. (Ibus, M. Quapropter rectè, inquit, Sapiens. Tinea ossium cor intelligens, scilicet, super proprijs malefactis. Verum an in locis infernalibus sint vermes corporales, rodentes carnem problematicum est. Videntur tamen scriptura id ipsum satis testari. Nam Ecclesiast. 7. dicitur: Vindicta carnis impij vermis, & ignis. Et Iudith 16. sic dicitur: Dabit ignem, & vermes in carnes eorum vt vrantur, & sentiant in sempiternum. Denique & sanctus Iob depingit incommoda inferni dicens: Dimitte me vt plangam paululum dolorem meum, antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriarum & tenebrarum, vbi est umbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ergo in inferno umbra & caligo mortis, disturbatio omnis ordinis, & horror sempiternus simul inhabitant. D. Væ, væ, & plusquam væ illis quorum fors est in inferno. At in his tantis miserijs nullusne vnquam finis aut intermissio aut refrigerium? M. Quoniam scripturæ tam expressè testantur de igne infernali, quod sit æternus, & inextinguibilis, quod fumus tormentorum eius ascendat in sæcula sæculorum, quod vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguitur, quod impij vadunt in supplicium sempiternum, sicut iusti in vitam æternam. Ideo impius est, & verbo domini plangit contrarius, quicumque audet asserere poenas inferni aliquando finem habituras. Et ne quis putet æternum, siue sempiternum, significare iuge tempus, vsque ad consummationem sæculi, tunc autem finiendum: saluator tractans actionem extremi iudicij, quod erit in consummatione mundi, dicit iudicem pronunciatum sententiam hoc pacto: Dil-

cedite à me in ignem æternum, subiungens: Et ibunt hi in supplicium æternum, illi autem in vitam æternam. Ergo etiam post consummationem sæculi erunt inferni, & supplicia eius æterna, duratura in perpetuas æternitates, & infinita sæculorum sæcula. Immo tempore consummationis sæculi, & mors, & infernus dabunt mortuos suos, qui in ipsis sunt, & iudicabitur de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus, hoc est, vniuersus infernalium grex, & mors, hoc est, omnes mortui secundum animam, mittentur tum in stagnum ignis, hæc est mors secunda, id est, mors duplicata, adeoque plena animarum ac corporum condemnatio. Nec vlla dabitur eis interea requies, aut refocillatio à poenis, aut refrigerium sub tormentis. Quod euidenter ostendit condemnatio diuitis Epulonis, Luc. 16. Cum enim clamans oraret: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, ne guttulam quidem aquæ refrigerium cruciatus sui impetrare potuit. Tum autem indubiè defunctus erat diues epulo, & defuncti erunt vniuersi homines, quando diceretur ad eos illud Matthæi. Et ibunt hij in supplicium æternum, iusti verò in vitam æternam, Abceant igitur intereantque illi, qui infano errore fidem nostram commaculant, dicentes, neminem pati infernum, nisi in hac vita. Poenas item inferni aliquando finiendas fore. In inferno autem prorsus nullum amabile solatium esse alicuius societatis partim demonstratur ex illo saluatoris: Discedite à me in ignem æternum, qui præparatus est Diabolo, & Angelis eius. Quam autem beneuolus sit in nos Diabolus, clarè exprimit B. Petrus dicens: Sobrii estote, & vigilate, quia inimicus vester Diabolus, raquam leo rugiens circuit, quaerens quem deuoret: partim ex illo sapient. 5. Pugnabit pro eo, scilicet Domino Deo, orbis terrarum contra insensatos. Pugnabit vniuersus orbis contra eos, ergo nihil eorum quæ sunt in orbe mundi præstabit solatium, aut refrigerium. Sed & ipsi damnati inter se non poterunt sibi solatio esse, aut recreationi: quia omnes summè mali, ad stridorem vsque dentium, singuli in intolerabilibus tormentis, ad fletum vsque oculorum, nec quisquam sufficet sibi in suis cruciatibus ferendis. D. Ergo non est orandum pro illis qui sunt in inferno, quia nulla potest eis contingere refocillatio. M. Si Abraham & Lazarus nullum impendebant misericordiarum officium epuloni in inferno sepulto. Si præterea Ioann. Apostolus dicit: Est peccatum ad mor-

Error Albienſium qui dicūt nullum eſſe infernū poſt hanc vitam.

1. Pet. 2.

1. Teſſ. 4. 1. Tim. vi.

Qualitas inferni, quæ ſit.

Infernus damnatorum non ſolum ſtatibit vsque ad iudiciū ſed & poſt iudiciū in æternū.

ad mortē, non dico vt pro eo quis oret. Profecto omnino non est orandum pro his qui sunt in inferno, ad quem non condemnantur nisi soli illi qui peccant peccatum ad mortē. Nec Ecclesia vllum eis orationum impendit officium, modò ad mortem vsque eos perseuerasse in peccato cognoscat, pro certo habens tales esse in inferno. D. Quid si præter spem meã sint in inferno, pro quibus oro? M. Eo calu, inquit Psalm. Oratio mea in sinu meo conuerteretur, hoc est, mihi apud Dominum præstabit, quod alijs præstare non potest. Sic & eleemolyna, si præter iudicium, & opinionem meam inutilis sit illi cui do, tamen mihi utilis est coram Domino, & meritum bonum mihi facit iuxta verbum Eccles. 13. Verùm si certo argumento sciam in inferno esse, non debeo illis impendere vllum caritatis officium, eò quòd iusto Dei mei iudicio, illoque definitiuo sint condemnati, & ab scissi à communi corpore, exterminati insuper procul extra ordinem caritatis omnemque spem melioris fortunæ, cui vtique iudicio Dei Patris, ego filiũfamilias me per omnia conformare debeo.

Prædictorum quasi epilogus. CAP. XI.

M. **M**ulta, & articulatim diximus de partibus inferni, & de diuersis illarum proprietatibus, quòd perfectius intelligeres verba Symboli. Descendit ad inferna. Quia vt Symbolum indicat plura esse inferna, loquens numero plurali: ita & scriptura testatur esse infernum superiorem & infernum inferiorem, superiorẽ quoque bipertitum esse, in Limbum videlicet, & Purgatorium. Ad omnia autem inferna descendit Christus: sed non idem operatus est in singulis, prout est videre in illo Ecclesiast. 24. loquentis sub nomine Sapientiæ de Filio Dei: Penetrabo, inquit, omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in domino. Omnes, inquit, partes penetrabo, omnes item dormientes, hoc est, mortuos inspiciam: attamen non omnes, verùm sperantes in Domino illuminabo, gratia videlicet redemptionis meæ. Visita bo quidem omnes dormientes, sed illis duntaxat quibus superest spes in domino, impendam beneficium redemptionis. Superest autem spes post mortem tantummodo illis, qui credentes cum pietate mortui sunt, iuxta illud 2. Machab. 12. Quia cõsiderabat, scilicet Iudas Machabeus, quòd hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiã,

futura videlicet redemptionis. Et sane horũ receptacula sunt in inferno superiori, partim quidem in Limbo, partim verò in Purgatorio. Limbus redemptione Christi ex toto sublatus est, cum descenderet ad inferna. Purgatorium verò vt ex eo indefinenter transferuntur animæ ad cælum, simili Christi beneficio, ita demum auferetur totum in cõsummatione sæculi, ante iudicium extremum. At infernus inferior stabit in æternũ, in stagno ignis, & sulfuris quæ est mors secunda. Et hæc tibi sufficiant de ista materia. D. Patere quæso vnam adhuc interrogatiunculam. Christus cur secundum animam potius, quàm secundum totum hominem descendit ad inferna? Iterum, quare triduum duntaxat, ibi moratus est? Nam tertia die resurrexit à mortuis. D. Sicut nascens in mundum, vt hominem feruum redimeret formam serui induit, habitu inuentus, vt homo: ita descendens ad inferna secundum animam, corpore deposito eo ire voluit, vt per omnia similis esset redimendis illinc patribus, qui ibidem erant secundum animam tantum. Quoniam vt similitudo seminarium habet amoris, & rapit efficacius in imitationem sui, quòd qualitate propinquum est: ita & societas in miserijs, miram habet energiam excitandæ compassionis. Quã vtique ob causam Christus vt ante mortem incommoda huius mundi, & passionēs in carne tulit, sicuti & nos, immo magis quàm nos: ita post mortem quoque voluit ferre peregrinationem animæ exuta, quemadmodum & Patres perseferebant in inferno superiori: vt esset nobis fidelis Pontifex, qui posset compati infirmitatibus nostris, tētatus per omnia pro similitudine absque peccato. Quòd autẽ ibi triduum duntaxat, hic verò plusquam triginta annos conuersatus est, ideo factũ videtur, quia in mundum venit, non solũm causa redimendi, sed & docendi. At docendi genus efficacissimum est per exempla, prout Seneca docet. Longa, inquit, via per præcepta, breue autem compendium per exempla. Vt ergo doceret homines huius mundi, & verbo, & exemplo, functiones virtutis meritoria apud patrem, ideo multo tempore debuit esse cũ hominibus. Ad infernum autem descendit tantummodo redimendi causa. Quia dum nox est, id est, post mortem, nemo operari potest merita vitæ. Cessat autem docendi ratio, vbi non est merendi, demerendique cõditio. Et eam sane ob causam triduum duntaxat, apud inferos moratus est, apud nos autem, & hic nobiscum in carne nostra, annis multis conuersatus est, docendi simul ac redimendũ causa.

Quare Christus secundum animam tantum descendit.

DE RESVRRECTIONE, ET ASCENSIONE CHRISTI. TRACTATVS QVINTVS.

Q uomodo resurrectio Christi sit demonstranda ex scripturis. Cap. I. Christus reuera fuit tribus diebus, & tribus noctibus in sepulcro. Cap. II. De his quæ contigerunt in resurrectione Christi, & quòd sua ipsius virtute resurrexit à mortuis Cap. III. Qui fructus quæ ue incitamenta spei Christianæ consequantur ex resurrectione Christi. Cap. IIII. Plures esse cælus, & Christum ascendisse in omnes, ad thronum vsque Dei. Cap. V. An poterit ascendere Christus existens Deus, et quando ascenderit. Cap. VI. De loco vnde, & modo quo ascenderit Christus. Cap. VII. De modo quo Christus sedet à dextris Dei Patris, siue à dextris virtutis Dei. Cap. VIII. De fructu ascensionis Domini. Cap. IX. Quomodo sit explicandum illud Saluatoris: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo. Cap. X.

Quomodo resurrectio Christi sit demonstranda ex scripturis. CAP. I.

M. **R**o Symbolo rectæ fidei de resurrectione Domini nostri Iesu Christi statuerunt Apostoli hunc articulũ. Tertia die resurrexit à mortuis. Cui superaddidit Nicænum concilium: secundum scripturas. Eò quòd Apost. instruens Corinthios, sollicitè addat eandem particulam dicens: Tradidi enim vobis quòd & accepi, quoniã Christus mortuus est pro peccatis nostris secundũ scripturas, & quia sepultus est, & resurrexit tertia die secundũ scripturas. Nec dicit, secundum scripturam ne putemus vnam tantum esse, sed secundum scripturas, quia multæ sunt. D. Non potest absq; causa esse, Apostolum hoc loco toties inculcare particulam secundum scripturas. M. Ideo id facit, ne velut figmentum hominum abijciat quispiam, potissimum Iudæus, quòd credimus de morte & resurrectione Christi. Demonstratur enim ex proprio suorum Prophetarum testimonio. Secundò, ideo facit, ne inexpectata putetur, aut nihili pendenda resurrectio Christi, de qua adeò sollicitè prænuciarunt Prophetæ, vt etiam scriptis eam prædictam, & testatam posteris vellent relinquere. D. Et quæ sunt istæ scripturæ? M. Prophetarum, primò Davidis Psalm. 3. & 70. Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi, quoniam Dominus suscepit me. Conuersus

Cur articulo addatur adeò diligenter secundum scripturas

Scripturæ testantes de resurrectione Christi.

viuificasti me, & de abyssis terræ reuocasti me. Iterum Psalm. 15. Caro mea requiescet in spe, quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Hæc scripturæ testantur de resurrectione Christi, tamen citra determinationem temporis, quo mansurus erat in sepulcro. De postrema prorsus certum est ex verbis Petri, Act. 2. applicantis dictam Prophetiam hoc modo: Viri Israëlita, audite verba hæc: Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus & prodigijs, & signis quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis, hunc definito consilio & præscientia dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis, quem deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quòd impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum, nota in eum, Prouidebam Dominum meum semper, quoniam à dextris est mihi ne cõmouear. Propter quòd lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, intuper & caro mea requiescit in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ, replebis me iueunditate cum facie tua. Addit Petrus: Viri fratres liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha David, quoniam & defunctus est & sepultus est, & sepulcrum eius manet apud vos, vsque in hodiernum diem. Propheta igitur cum esset, & sciret, quia iure iurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sedere super sedem eius, prouidens locus est de resurrectione Christi: Quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Huc Iesum resuscitauit Deus, cuius non omnes testes sumus. Hucusque Petrus Apostolus, cuius interpretatione non potest alia dari, aut expressior, aut certior. Secundò, est scriptura Osee cap. 6. in quo depingit propheticè, & tempus resurrektionis & fructum inde secuturum in nobis. Nam dicit: Viuificabit nos, id est, nostram naturam, post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius. Quoniam tertia die incepit in Christo & multis alijs cum Christo resurrectio quæ in nobis omnibus consummabitur qui morimur in Christo. Tertiò, est manifesta scriptura Ionæ secundo, non solũm literis & syllabis prophetans, sed & historia rei gestæ in persona Ionæ, prout Saluator testatur dicens: Generatio malæ & adultera signum querit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sicuti filius hominis in corde

Math. 12.

terrarum tribus diebus & tribus noctibus, Matthæi 12. Luc. 11. Præter hæc autem & Christus sæpius prædixit suam resurrectionem tertia die futuram, Matthæi 17. 20. Marci 9. 10. Luc. 9. 16. & sæpe quoties mentionem facit imminenti mortis suæ & passionis, statim subiungit: Et tertia die resurget, ut scandalum passionis promissa temperetur resurrectione.

Quod Christus re vera fuit tribus diebus & tribus noctibus in sepulcro. CAP: II.

D. **V**id facta sit resurrectio tertia die secundum scripturas, satis intelligo, quia surrexit Dominus prima sabbati, hoc est, die Dominica mane, orto iam Sole. M. Hoc certum est ex Evangelistis. D. Et sepultus erat die Veneris sub vesperam. M. Et illud sic testantur Evangelistæ. D. Verum quomodo fuerit tribus diebus & tribus noctibus in sepulcro, sicut Ionas tribus diebus & tribus noctibus inventre ceti, prorsus non intelligo. M. Hanc difficultatem, quidam paucis expediunt per synecdochon. At tu clarius, magisque Evangelicè dices, tropum esse scripturæ sanctæ: ut quoties exprimere velit diem naturalem continentem 24. horas, sæpe coniunctim dicat, diem & noctem. Veluti scriptura dicens, primo Moysen, deinde Heliam, tertio Christum ieiunasse quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, voluit indicare, eos spatio quadraginta dierum naturalium abstinuisse ab alimento corporali. Eodem modo dicens, cum Ionam in ventre ceti, tum Christum fuisse in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus, significat tribus diebus naturalibus, illum fuisse in ventre ceti, Christum verò in sepulcro. Quod seposita omni dubietate verissimum est. Quia à die Veneris ante occasum Solis fuit in sepulcro, usque ad diem Dominicum mane circa ortum Solis. Ergo tribus diebus naturalibus. Vna die naturali quæ incipit post occasum Solis diei Iovis, durans usque ad occasum Solis diei Veneris, quo die ante Solis occubitum sepultus erat, altera die naturali quæ incipit post occasum Solis diei Veneris, durans usque ad occasum Solis diei Sabbati, tertia quoque die naturali, quæ incipit post occasum Solis diei Sabbati, durans usque ad occasum Solis diei Dominicæ, qua die Dominica, ab Evangelistis appellata prima Sabbati, surrexit Dominus. Fuit igitur re vera in sepulcro tribus diebus naturalibus. D. Necdum habes tres integros dies naturales. M. Neque usquam dicitur, quod fuit aut debuit esse tres totos dies

naturales in sepulcro, sed tribus diebus & tribus noctibus, id est, tribus diebus naturalibus. Quicumque autem est alicubi, in aliqua parte diei naturalis, vel artificialis, is ibi est, & dicitur esse eo die, secundum communem phrasim, tam popularium quam eruditorum. Ingressus Louanium die Veneris, & ibi continuo manens usque ad diem Dominicum orto iam Sole, is indubiè dicitur fuisse Louanij tribus distinctis diebus. Et est verus sermo, siue de naturalibus diebus intelligas, siue de artificialibus. Scripturæ igitur quæ dicunt: Et tertia die resurget, etsi veritatem habeant loquendo de dieb. artificialibus, melius tamè certiusque intelliguntur de dieb. naturalibus. Nā sic intelligèdo, inter has & eā quæ est lonæ 2. ac Matth. 12. optima est consonantia: Nec vlla tunc potest moueri de tertia nocte difficultas. D. Deus bone, quot interfui ego pugnis verborum, circa hanc materiam: nec tamen vnquam audiui tam expeditam huius difficultatis resolutionem. M. Porro Christum non derelictum esse in sepulcro, sed veraciter resurrexisse à morte, iuxta sermonem Prophetarum, & suum concorditer testantur quatuor Evangelistæ, scribentes historiam vitæ, mortis, & resurrectionis eius. Idem testantur apparitiones quas fecit plurimas post resurrectionem, ostendendo seipsum viuum in multis argumentis, per dies quadraginta, præbens Apostolis corpus suum inspiciendum, & palpandum, loquens quoque de regno Dei. Denique conuiscens cum eis, & illi simul manducantes & bibentes cum illo, sicuti sparsim inuenies apud Evangelistas in fine suorum Euangeliorum. Insuper Actuum primo & decimo capite. Vbi habes: Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus à Deo præordinatis, nobis qui manducauimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis, & præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est qui constitutus est à Deo, iudex viuorum & mortuorum. Item primo ad Corinth. 15. sic habet Apostolus: Quia resurrexit tertia die secundum scripturas. Et quia visus Cephæ. Et post hoc vndecim: Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque huc, quidam autem dormierunt. Deinde visus est Iacobo. Deinde Apostolis omnibus. Nouissimò autem omnium, tanquam abortiuo, visus est mihi. Hæc putat Apostolus sufficere Corinthijs ad credendam resurrectionem Christi, debent igitur merito & tibi & mihi sufficere.

Probatur scripturis Christum veraciter resurrexisse à mortuis.

De his

De his quæ contigerunt in resurrectione Christi, & quod Christus sua ipsius virtute resurrexit à mortuis. CAP: III.

D. **V**erum quæ contigere in resurrectione Christi, & quomodo facta est? M. Terra tremuit & quietuit dū resurgeret in iudicio Dominus. Nam Matthæus: Et ecce, inquit, terræ motus factus est magnus. Erat autè iste terræ motus magis exultationis, quam cōpassionis. In morte Domini mota est terra, tremore, & horrore quodam, quod Deum suum ac Dominum in tantis sustentaret supplicijs. Rursum in resurrectione factus est terræ motus magnus, præ lætitia & exultatione, quod sentiret terra sese suamque substantiam iam in corpore Christi glorificari gloria magni dei. In hoc terræ motu surrexit Dominus, nõ obstante, & sepulcrum esset excisum de petra, clausum insuper saxo magno, præterea consignatum sigillis principum, sed & militibus custoditum. Quoniam corpus mortuum etiam primo cōtactu animæ deificatæ ac glorificatæ, mox surgit in gloria & in virtute, factum iam spirituale, quod prius erat animale, immortale & incorruptibile, quod prius mortale erat, passibile, ac corruptibile. Quia autem spirituale, idè spirituum ac celestium rerum habuit proprietates, quare ultra non potuit cogi, artari, includi, aut concludi vllis firmitatis rerum, ex saxis, ferro, lignis alijsque materijs mudi huius, uti infra plenius audies. Surrexit autem Dominus non aliena, sed sua ipsius virtute, more dormiētium, qui somno expleto surgunt, non alterius, sed sua sibi indente virtute. Mors autem Christi, & omnium Christianorum morientium in Christo, est similitudo sopori dormientium. Hinc dormire dicuntur in Christo. Et Christus de se per os Prophetæ: Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi. D. Quomodo sua virtute? Iam mortuus erat. M. Tamen deus permanebat, neque sua diuinitas vnquam dereliquit, quod semel assumpserat. Ipse quidem ut homo veraciter mortuus per realem separationem corporis & animæ, sicut nos verè mortui sumus dū anima diuisa est à corpore nostro, tamen semper viuens ut Deus, semper etiam unitam habens suam diuinitatem, & cum anima dum esset in Limbo, & cum corpore dum iaceret exangue ac mortuum in sepulcro. Et hac suæ diuinitatis virtute surrexit dum voluit, velut soporatus à somno. Hinc dicit ad Iudæos: Soluite templum hoc, loquens de templo corporis sui, sicut Ioannes testatur, & in tribus diebus excitabo illud. Ego, inquit, excitabo illud, non alius suscitabit illud, sed ego ipse.

Ad quid terræ motus in resurrectione. Mat. 27.

Mat. 28.

Corp' gloriofificatum nullis potest artari sebus.

Surrexit Christus sua virtute.

Propterea, inquit, me diligit Pater, quia ego (mea spontè) pono animam meam, scilicet pro salute generis humani, & iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso, potestatem habens ponendi eam, & potestatem habens iterum sumendi eam. D. Tamen dicitur multis in locis, quod Deus suscitauit illum. M. Sic dicitur Actuum 2. Rursum: Propheta in persona Christi sic alloquitur Deum: Non derelinques animam meam in inferno, Et Apostolus: Quod si spiritus eius qui suscitauit Iesum habitat in vobis, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Hinc palam testamur quod Deus suscitauit Filium suum Iesum à mortuis. Adhæc, quod idem Deus viuificabit & mortalia corpora nostra in resurrectione mortuorum. Nihilominus scimus & confitemur, quod Christus ipse cum voluit reassumpsit animam suam, ipseque surrexit à mortuis, seipsum viuificans. Nec vlla est hic repugnantia. Quoniam virtus diuinitatis inhabitantis in illo excitauit eum. Deus erat & homo. Secundum hominem mortuus, secundum Deum omnipotens. Adeoque diuinitas Christi quæ non moritur, estque eadem cum diuinitate Patris & Spiritus sancti, excitauit seipsum secundum humanitatem, secundum quam mortuus fuit: Ut verissimè dicatur Deus suscitauit illum, verissimè etiam Christus suscitauit seipsum. D. An eodem modo fuerit resuscitatus Christus atque Lazarus, Adolescens quidam, & puella Iairi filia? M. Nequaquam. Illi enim aliena virtute: Christus verò sua ipsius virtute fuit resuscitatus. Illi ad vitam mortalem, non longè post denuò morituri: Christus verò suscitatus est ad vitam immortalem. Christus enim resurgens à mortuis iam non ultra moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem viuit, viuit Deo, ad Roman. 6. Mortuus est peccato, id est, mortuus est mortem consonam, atque obnoxiam peccato. Nunc verò viuit Deo, id est, viuit vitam consonam Deo. Deus autem indeficiens est, ac semper in se consistens, velut auctor, finis, ac ratio vitæ, atque ideo qui viuit Deo, iam æternitatem, fontem, rationemque indeficientem vitæ in se habet. Illi resuscitati sunt, ut viuerent iterum in tali corpore, quæ prius seminatam erat, in corruptione, in ignobilitate, in infirmitate, denique animale, & ad Corinth. 15. prout facile patet. Nam

Deus suscitauit Christum sua virtute surrexit.

Vitæque virtutem, Deus suscitauit Christum, et Christus suscitauit seipsum.

Ioan. 11. Luc. 7. Mat. 9. Aliter Lazarus suscitatus à mortuis, aliter Christus.

tonæ

Expedita solutio difficultatis super tempore quo Christus quieuit in sepulcro. Deut. 9. 2. Reg. 19. Mat. 4.

Luc. 7.
Math. 9.
Ioan. 11.

refedit adolescens: Et puellæ iussit Christus dari ad manducandum: Et Lazarus quoque suscitatus adhuc ligatus erat in stibis, solæ uique debuit ab Apostolis. Omnia enim officia, omnesque proprietates mortalis naturæ quæ sunt in alijs, erant & in corporibus illorum postquam resuscitati essent. At Christus surrexit in gloria, & in virtute, habens nunc corpus spiritale. Nam quod mortale fuerat in eo & corruptibile, iam induerat immortalitatem & incorruptionem, morte prorsus absorpta in victoria, I. ad Corinth. 15.

Qui fructus, quæue incitamenta spei Christianæ consequantur ex resurrectione Christi.
CAP. IIII.

Ioan. 11.
Qui sunt fructus resurrectionis Christi.

D. T quis obsecro fructus resurrectionis Christi in nobis? M. Audi precor ipsum ad Martham respondentem: Ego, inquit, sum resurrectio & vita, omnis qui credit in me, etiam si mortuus fuerit uiuet, & omnis qui uiuit & credit in me, non morietur in æternum. Nō solum igitur resurrectio Christi, est forma & exemplar resurrectionis nostræ, sed etiam ipse est sua omniumque resurgentium resurrectio, sicut est sua omniumque uiuentium uita. Adeoque nemo uiuit aut uiuere potest in Deo, nisi per Christum. Nemo suscitatur à mortuis, aut resurgere potest nisi per Christum. Siquidem per Christum resurgentem est resurrectio mortuorum: prout pulchre deducit Apost. I. Corin. 15. dicens: Si Christus prædicatur quod surrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in uobis, quoniam resurrectio mortuorum nō est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus surrexit. Si autem Christus non surrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est fides uestra, inuenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersus Deū, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus surrexit. Quod si Christus non surrexit, uana est fides uestra, adhuc enim estis in peccatis uestris. Ergo & qui in Christo dormierunt, perierunt. Si in hac uita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus: Nunc autem Christus surrexit à mortuis, primitiæ dormientium. Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur, unusquisque autem in suo ordine, primitiæ uero Christus. Deinde hi qui sunt Christum

sti, qui in aduentu eius crediderunt, deinde finis. Hucusque uerba Pauli. Quæ ruminando fili iterum atque iterum, uidebis Paulum efficaci argumento nobis demonstrare: Primum esse resurrectionem mortuorum, ex eo quod Christus surrexit à mortuis; secundò, resurrectionem omnium esse per unum Christum, sicut mors omnium est per unum Adam; tertio, per Christi resurrectionem & non sine Christi resurrectione, esse resurrectionem internam à peccatis nostris. Quoniam si Christus non surrexit, adhuc manemus in peccatis, quam tertiam partem Paulus exactius profequitur ad Roman. 4. dicens. Traditus est propter delicta nostra, & surrexit propter iustificationem nostram. Et. 6. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Exclamans ad Collos. 3. Si conresurrexistis cum Christo, scilicet à morte peccati ad uitam gratiæ, quæ sursum sunt querite ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem apparuerit Christus uita uestra, tunc & uos apperebitis cum ipso in gloria. Quarto autem legendo totum cap. 15. I. ad Corin. etiam primum cap. primæ Petri, uidebis nos per resurrectionem Christi habere spem certam atque uiuam, ad immortalitatem, incorruptionem, gloriam denique & felicitatem, quæ Christus assecutus est resurgendo. Sic enim habet Petrus Apost. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum suam misericordiam regenerauit nos in spem uiuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, immarecensibilem, conseruatam in cælis in uobis, qui in uirtute Dei custodimini per fidem, in salutem paratam reuelari in tempore nouissimo, &c. Non quidem omnes habent hanc spem uiuam, sed nos, inquit Petrus. Confirmat idem Paulus dicens: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Nos, inquit, qui sequimur Christum & morimur in Christo, nos qui in uirtute Dei custodimur per fidem, nos inquam, immutabimur scilicet ad eundem statum, eandem quoque dotes ac proprietates corporis, ad quas Christus resurgendo immutatus est, prout infra latius exponemus.

Ex uerbis Pauli tria notanda.

Per resurrectionem habemus spem uiuam resurrectionis nostræ.

Christus causa & ratio resurrectionis omnium. Christus forma & exemplar resurrectionis iustorum.

Matt. 16. Probat multos resurrexisse cum Christo.

nemus artic. II. Itaque fili, Christus resurgendo factus est primitiæ mortuorum, & primogenitus ex mortuis, auctor quoque & ratio omnis resurrectionis quæ fiet, sed propriè forma & exemplar resurrectionis eorum qui in Christo sunt: primò eius quia intus in interiori homine surgimus à peccato, ut ambulemus in nouitate uitæ; secundò, eius qua secundum Paulum surgemus à morte ad immortalitatem & statum gloriæ. Atque hanc ob causam Paulus Thessalonicensibus scribens ait: Nolumus uos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri qui spem non habent. Si enim credimus quod Christus mortuus est & surrexit, ita & deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Obserua, ita, id est, eodem modo adducet cum eo, hoc est, suscitabit à mortuis, nō quolibet modo, sed sicut illum suscitauit: Et sic semper cum Domino erimus: Non omnes, sed qui dormiuimus per Iesum. Nā dormire per Christum, & dormire in Christo, est cum pietate dormitionem accipere, siue Christianè & catholice mori, habendo in nobis spiritum Christi inhabitantem. Qui enim suscitauit Iesum, uiuificabit & mortalia corpora uestra propter inhabitatem spiritum in uobis. Nemo ergo contristetur dum uidet mortuos sepeliri, & quasi in terram redigi. Hanc enim spem certam ac uiuam retinemus ex scripturis sanctis. D. Minor foret tristitia, essetque spes uiuidior in nobis, si constaret etiam alios homines præter Christum resurrexisse à mortuis. Dum autem remittimur ad resurrectionem in nouissimo die, merito læquet multorum expectatio. M. Si constaret, dicitur an non constat satis quod Euangelium apertis uerbis testatur? Mattheus inter miracula quæ contigere dum expiraret animam Christus, narrat & hoc. Monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum quæ dormierant, surrexerunt, & exeuntes de monumentis, post resurrectionem eius, uenerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Non igitur Christus surrexit solus à mortuis, sed & multi sanctorum cum eo, tamen post resurrectionem eius. Quia primitiæ Christus, deinde hi qui sunt Christi. Et ne putemus alios resurrexisse solum secundum spiritum, dicit expressè: Multa corpora sanctorum qui dormierant, hoc est, mortui erant, surrexerunt. Addens ad maiorem certificationem rei gestæ, ea corpora uenisse in ciuitatem, & apparuisse multis. Ne uero putemus duos, tres, quatuor, aut quinque, duntaxat resurrexisse cum Christo, uicitur Apostolus dictione multa, qua ferè solet uti scriptura quando numerum uincit multitudo, eò quod

numerosa erat copia tunc resurgentium cum Christo, ut speciatim exprimi non potuerit: ideoque multa corpora. Est autem hæc resurrectio sanctorum facta in attestacione, non solum resurrectionis Christi, sed & efficaciam eius quæ habitura erit in nobis: ut uisa partim impletione promissi diuini, firmior existat spes eius, quod futurum creditur. Hinc apparuerunt multis, nō paucis aut quibusdam, sed multis testantes de resurrectione mortuorum futura per Christum Dominum iam crucifixum. Sic intelligit D. Hiero. alijque patres dictum locum. Nec aliter intelligi potest. Quis enim audeat vel somnare eadem corpora sanctorum postea denuo rediisse ad sua sepulcra in cinerem mortis, ut uerū falso, uera Christi resurrectio falsa sanctorum resurrectione probaretur. Neutiquam uero Christus est primogenitus ex mortuis, aut primitiæ resurgentium eo modo, quo surrexerunt Lazarus, adolescens, puella, à Christo suscitati, sed nascentium ex mortuis eo modo, quo ipse resurrexit ad uitam, uide licet, diuinam, immortalē, impassibile, quasi primus & ante omnes renatus in nouam uitam throno cælesti idoneam, ducens suos fratres, qui simul resurrexerunt, eadem immortalitate uestitos secum in cælum ad triumphum, traditurus illos Patri, uelut primitias regni, quod suo iam sanguine conquesierat iuxta uerbum Psalmist. simul & Apostoli dicentium: Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Itaque fili & uniuersi fratres Christiani consolamini inuicem in uerbis istis. D. Valde quidem consolatoria sunt hæc. Verum repugnat aliud uerbum scripturæ dicentis: Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo. M. De hac scriptura dicemus in fine huius sequentis articuli.

Vera erat resurrectio eorum qui surrexerunt cum Christo. Christus propriè, primitiæ nascentium ex mortuis.

Ephes. 3.

Plures esse cælos, & Christum ascendisse in omnes, ad thronum usque dei. CAP. V.

M. Via indubitata fide credendum est, quod Christus post resurrectionem suam à mortuis, non manserit hic in mundo, aut paradiso aliquo terrestri, sed ascēderit corpore in cælos ad thronum usque gloriæ Dei: ideo addiderunt Apostoli pro Symbolo rectæ fidei, & hunc articulum. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris. Siquidem cōsummato redēptionis nostræ mysterio, & animabus sanctis de Limbibus captiuitate liberatis, ascēdit Christus cum triumpho in cælos. Cælos dico pluraliter, quia nō in unum cælorum duntaxat, sed in uniuersos cælos. D. An igitur cæli multi sunt? Est terra una, aer unus, ignis unus, & super hæc elementa, uidetur non nisi

Quod multum est cæli.

nisi vnum extensum esse caelum. M. Confensus omnium philosophorum testatur plures esse caelos, licet fortassis discrepent in numero caelorum. Idem autem testatur, & quidem multo efficacius scriptura vtriusque Testamenti. Nam asseruit Apostolus se raptum fuisse in tertium caelum, siue in corpore suo, siue extra corpus. Et Ioanni Baptistae aperti sunt caeli, & vidit gloriam Dei. Sed & Ezech. Propheta: Aperti sunt, inquit, caeli & vidi. Sic B. Stephanus. Ecce inquit video caelos apertos, & Iesum stantem a dextris virtutis Dei, cui consonat Paulus dicens: nos habere aduocatum Pontificem magnum, qui penetrauit caelos, Iesum Filium Dei, ad Hebr. 4. Verissimum igitur est quod dicit articulus: Christum ascendisse in caelos, quia penetrauit omnes, vsque eminentissimum illud caelorum, ibi est sedes Dei, & thronus gloriae eius. Quando autem Marcus & Lucas dicunt Christum ascendisse in caelum, loquentes singulariter: tunc per caelum intelligunt vniuersum corpus omnium caelorum. Et ne subeat cogitationem nostram, Christum ascendisse duntaxat in infimum caelorum, quod hinc est primum, & vocatur caelum lunae, Addit Marcus: Et sedet a dextris Dei. Itaque ascendit in illud caelum, vbi est thronus Dei, nec ibi sedet in angulo, aut sub scabello throni, aut sub altari, sicut animarum sanctorum, Apoc. 6. sed in loco dignissimo, nempe a dextris dei. D. Apparet totum articulum istum esse in scripturis. M. Omnis, & sub eisdem ferè verbis. Dicit enim Ioannes: Ascendo ad Patrem meum. Marcus: Eleuatus est in caelum. Lucas: Ferebatur in caelum. Paulus: Penetrauit caelos. Quibus addit Marcus: Et sedet a dextris Dei. Adeoque ex verbis Euangelistarum Ioan. vi. & penult. Marc. vi. Luc. vi. Act. i. Licet clarè deducere, quaecumque spectant ad hanc materiam, quando ascenderit, quo ascenderit, & quomodo ascenderit, quid antè, quid post, quid in ipsa factum sit ascensione, tu interroga.

2. Cor. 12. Matth. 3.

Ezech. 1.

Act. 9.

Articulus iste continetur in scripturis.

An potuerit ascendere Christus existens Deus, & quando ascenderit. CAP. VI.

D. Principio Christus erat Deus, Deus autem vbique est, nec vsquam absens esse potest. Quomodo igitur credi poterit ipsum ascendisse de loco inferiori ad locum superiorem? M. Etiam Christus verus homo erat, qua natura non vbique est, sed certo loco praesens existit. Vt Deus, implet caelum & terram, nusquam absens. Vt Deus igitur, & secundum diuinam suam naturam non ascendit. Quia ascendere est se mouere de loco inferiori in quo erat,

Christus licet Deus, tamè ascendit, sed secundum quod homo.

ad locum superiorè in quo non erat. Verum vt homo, & secundum humanam naturam ascendit: quia in illa natus hic de virgine Maria, nondum fuerat in caelo, hinc dicit ad Mariam Magdalenam: Noli me tangere, sed vade ad fratres meos, & dic illis: Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum, quasi diceret: Ego qui loquor tecum, & secundum naturam qua loquor tecum, qua crucifixus fui, mortuus fui, & nunc postea resurrexi, qua & illis frater sum, habens cum eis communem Patrem & Deum: Ego homo, & in hac natura ascendo, non in natura qua Deus sum. Quia in illa vniuersum mundum impleo cum Deo patre. In illa, a sum & o, principium & finis. Non igitur illa possum ascendere, aut descendere, moueri vel circumscribi. D. Mirabile valde, personam aliquam ascendere secundum vnam naturam, secundum alteram non ascendere, immo manere immotam. M. Reuera istud nihil habet admiratione dignum, simile est quotidie obuium, in te, in me, omnibusque hominibus. Siquidem constat ex duabus naturis, anima & corpore, anima intelligimus, recordamur, ratiocinamur, nihil horum facientes corpore. Rursum corpore nutrimur, crescimus & deuescimus, cum nihil horum fiat in anima. Praeterea in corpore eodem, partes diuersae diuersa habent officia, manducamus ore, non manibus aut pedibus, pedibus ambulamus, non ore aut manibus, & saepe mouemur vna parte corporis manentes immoti in reliqua parte totius, vtputa dum sedentes aut lingua loquimur, aut manibus operamur. Non est igitur mirum Christum secundum vnam naturam ascendisse, & secundum aliam mansisse immotum. D. Neque ego amplius de hoc mirabor. Verum quando ascendit Christus? M. Quadagesimo post resurrectionem suam die, Act. i. Non vtique statim a resurrectione, sed debuit mora temporis intercedere, quo praerberet seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, loquens ad consolationem eorum de regno dei, scilicet quale esset, in quibus consisteret, quomodo, & quibus medijs primo ius in illud, deinde possessionem eius obtinemus. Quod etiam disponeret quae pertinent ad hierarchiam Ecclesiae, quae est pars regni Dei, constituit vnum, nempe Petrum, Archi episcopum siue summum sacerdotem, & pastorem vniuersalem totius gregis sui, Ioan. 21. quod est munus papale, vsque nunc perseverans in Ecclesia catholica. Omnes autem Apostolos misit cum potestate quae ipse venerat, docendi, regendi, plantandi, euellendi, ligandi, atque soluendi, remittendi denique

Obiectio.

Solutio ex similibus.

Quando ascenderit Christus.

Quae Christus fecerit & ordinauerit inter resurrectionem & ascensionem.

& re.

Qui legitimè testes Evangelice veritatis.

& retinendi peccata hominum, Ioan. 20. quod similiter est munus Episcopale & Sacerdotale perseverans in Ecclesia, vsque in hodiernum diem. Ad quae sanè munera rite peragenda, aperuit eis tum temporis sensum, vt intelligerent scripturas, Luc. vi. ne, scilicet, indocti veniret ad gubernacula Ecclesiae, vt hodie fit. Quam potissimum ob causam perit nunc Ecclesia sub manibus istorum praetorum quae creuit tunc sub manibus Apostolorum. Ne autem suspectum foret, aut illegitimum testimonium, quod redduri erant Apostoli de Christo per vniuersum mundum, etiam tum temporis palam ac publice requisit eos, vt sibi fierent testes in Ierusalem, & in omni Iudaea & Samaria, & vsque ad vltimum terrarum. Nam testes qui ingerunt se testandi gratia, non vocati ac rogati, merito suspecti habentur apud omnia tribunalia. Hinc in omnibus instrumentis vbi que inferitur haec clausula: Testes ad hoc vocati specialiter & rogati. sicut & saepius inferunt legitur instrumento noui testamenti, Act. i. ac alijs locis. Quapropter Pseudoeuangelista huius temporis, re vera sunt illegitimi testes verbi Dei, quia a se veniunt non missi ab eo qui mittendi potestatem habet, verèque suspecti, quoniam ingerunt se ad reddendum testimonium Iesu Christo, non vocati ad hoc specialiter atque rogati. Nota quae dico, non enim sine causa dico.

De loco vnde, et modo quo ascenderit Christus. CAP. VII.

D. Vnde de modo quo ascendit Christus. M. Inter alia etiam hoc praecipit Apostolis suis iam iam ascensurus, ab Hierosolymis ne discederent, sed sederent, id est sedatos & in quiete se continerent in ciuitate, donec induerentur virtute ex alto. Et omnia haec cum dixisset, videntibus illis, eleuatus est. D. Vbi an in ipsa ciuitate? M. Non. Quoniam Lucas dicit: Et eduxit illos foras Bethaniam in montem qui est Oliueti, Sabbati iter habens a ciuitate. D. An verò ibi multi fuerunt praesentes? M. Principio certum est ibidem fuisse praesentes numero plures. Quia dicitur Act. i. Igitur qui conuenerant, interrogabant eum dicentes: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Praeterea est certum ibi fuisse praesentes vndecim Apostolos. Nam Lucas dicit: Eduxit autem eos, scilicet vndecim Apostolos, in Bethaniam &c. Insuper vix dubium esse potest quin fuerint ibi praesentes, plusquam quingenti fratres, hoc est Christiani fideles. Nam illos de quibus Paulus dicit 1. ad Cor. 15. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus: veris

Vbi, & quomodo ascenderit Dominus.

Ascendit in praesentia multorum.

mile est in ascensione domini adfuisse, eò quod eisdem se tam amice tamque familiariter spectandum praebuerat. Immo quidam sancti Doctores intelligunt praefata verba Pauli, de ea apparitione qua apparuit Christus suis in die ascensionis, eò quod particula, deinde, tertio repetita, non indicet eo loco ordinem rei gestae, sed magis seriè narrationis, qua articulatum narratur quae antea gesta fuerant. Omnibus itaque his congregatis circa montem Oliueti, venit eò Iesus cum vndecim Apostolis velut ducibus ac capitibus Ecclesiae & religionis. Quod autem venerit cum illis in montem Oliueti simul ambulans cum eis, certum est, quia Lucas ait: Et eduxit illos foras in Bethaniam. Populus quidem credentium stabat ad montem expectans, sed futuri immo tunc futuri duces ac rectores credentis populi, venerit eò cum Iesu, & Iesus pariter cum illis, deducens eos, velut praecipuam ipsorum curam gerens, vt etià hinc clarè liceat intelligere, praepositos Ecclesiae, & dignitate, & modo habendi se, & coniunctione cum Christo, ab initio semper fuisse distinctos a communi populo in republica Christiana. D. Ipsa ascensio, quomodo facta est? M. Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, eleuatis manibus benedixit eis. D. Faciendo signum crucis super eos? M. Benedicere est bona imprecar. Dicere autem dei semper efficax est: Dixit enim, & facta sunt. Quare & benedicere eius, non potest non esse efficax. An verò Christus benedicendo, hoc est, bona illis imprecando vltus sit signo crucis, tacet Euangelium. Hoc tamen certum est, hanc antiquissimam consuetudinem benedicendi per signum crucis, Ecclesiam retinuisse in vltu publico a temporibus Apostolorum, quare verisimile est, Apostolos eam didicisse a magistro suo Christo. Maximè tunc, post triumphum victoriae per agonem crucis, ad declarandum Deum Patrem nos benedicere, omni benedictione in caelestibus per triumphum crucis. Pergit Lucas dicendo: Et factum est dum benediceret eis, recessit ab illis, & ferebatur in caelum. D. Ferre est portare, an igitur portabatur in caelum? M. Fertur lapis sursum ab extrinseco, natura lapidis non conferre vim. Sic ferebatur Abacuc in Babylonem manibus Angeli. Et Helias in aera curru igneo. Feruntur & aues sursum, non quidem ab extrinseco, sed virtute propria per alas & plumas. Nubes ite tendunt verius caelum, propria leuitate sibi inherente, & oleum positum sub aquis fertur mox sua sponte supra aquas, eò quod plus habeat de natura aeris & ignis, quam de natura aquae. Hoc autem secundo modo, nempe sua sponte,

An Christus benedixerit per signum crucis.

Ephesi.

An Christus portabatur in caelum.

virtu.

Christus ferebatur in caelum suauissimi, à propria sibi inexistente virtute.

virtute propria, ab eo quod inhabitabat nequaquam ab extrinseco aut à manibus aliorum, ferebatur Christus Dominus in caelum. Omnia quoque corpora sanctorum simili modo ferentur in caelum post resurrectionem suam, dico, spote, & à propria sibi; in existente virtute, facillime, propriissimeque secundum naturam glorificatam, nulla omnino parte totius compositi renitente. Quonia de sursum est vis siue pondus gloriae inhabitantis animam sanctam, quae iam non tam praedominatur, quam prorsus ac sola dominatur omnibus viribus, omnibusque; qualitatibus corporis glorificati. Sicuti enim lapis dum fertur deorsum, naturaliter sidit nulla parte lapidis renitente, immo viribus omnibus vim conferentibus, quoniam in terra est proprius locus eius, indeque; sumpsit praecipuam qualitatem naturae suae, sic Christus dum ferebatur in caelum, ferebatur facillime, quod plus est, naturalissime secundum naturam corporis glorificati. Quoniam in caelo est proprius locus hominis glorificati, inde dotes, inde habet proprietates gloriae ac spirituum, quae longe ac late dominantur super vniuersas qualitates acceptas à parentibus carnis nostrae. Ferebatur autem Christus in caelum non raptim aut inperceptibiliter, sed sensim, sic vt intuerentur euntem eum in caelum, donec nubes lucida susciperet eum ab oculis eorum, Act. I. D. Verum solusne, an simul alij cum ipso? M. Matth. 27. post narrationem passionis habes sic: Et multa corpora sanctorum surrexerunt, & exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Et haec sanè corpora sanctorum ascenderunt simul cum Christo. Et praeterea infinitus numerus animarum sanctarum, quas de Limbo eduxerat. Si magni principes nusquam proficiscuntur soli, potissimum quando quid triumphabilibus pompis sunt peracturi, profecto multo minus princeps regum terrae debuit solus proficisci iam in triumpho traditurus Deo patri regnum quod suo sanguine conquesierat. Quod certè regnum in die ascensionis suae cepit tradere, adferens secum primitias ex omni genere nationis humanae, ex Patriarchis, ex Prophetis, ex Regibus, ex Sacerdotibus, ex plebeis, ex Martyribus, ex eis etiã, qui mundo quidem incogniti, tamen eximie fuerunt sancti. Cœpit, inquam, tunc tradere, & tradit indefinenter hucusque, tradetque; semper, donec ipsum regnum prorsus ac integrum tradiderit, quod fiet in consummatione saeculi. Et tunc finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri, I. ad Cor. 15. D. Satis apta est ratio ista, verum an scriptura sic testetur? M. Apostolus

ascendit sensim Christus.

Probatur quod Christus non ascenderit solus.

ad Ephes. 4. ait. Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Duo ergo fecit Christus ascendendo. Duxit secum ad triumphum captiuam illam captiuitatem patrum, qui eoulque in Limbo fuerant. Et dicit id Apostolus per abstractum, captiuam captiuitatem: vt intelligamus etiam ibi tum temporis factam plenitudinem gratiarum, eod quod liberauerit ac duxerit secum omnem illam numerosam multitudinem sanctorum Patrum, ita vt videatur abstulisse secum Limbum, & ipsam totam captiuitatem quae ibidem detenta fuerat usque; ad illud tempus. Secundò, dedit dona hominibus quae ex primiti ibidem Paulus prosequendo textum,

De modo quo Christus sedet à dextris Dei Patris, siue à dextris virtutis Dei.

CAP. VIII.

unc autem dicamus de modo, quo sedeat ad dextram Patris. Dicit enim Marcus: Assumptus est in caelum, & sedet ad dextram Dei Patris. D. An dextrum & sinistrum habeat Deus, sicut & nos? M. Non fili. Quod infinite est naturae, & extra omnia, maiusque; omnibus, nullam potest recipere differentiam situs aut positionis. Neque Christus iam sedet iuxta positionem corporis, quomodo nos sedemus, non enim in sedendo, sed in stando est naturalis situs corporis secundum Philosophum. Nam sedere est imbecillitatis. In statu autem beatitudinis, vt optimè dispositum ita & naturalissime collocatum esse oportet corpus hominis. D. Quorsum igitur Marcus dicit eum sedere, & id ad dextram Patris? M. Vtrumque; & sedere, & ad dextram Patris, dictum est tropicè secundum phrasim popularem, secundum quam dicimus collocare ad dextram nostram, quos summo honore dignos habemus, quos & super omnia & pra omnibus quae nos attingunt, honorari volumus. Sedet igitur ad dextram Dei, quonia in summo honore est receptus super omnia quae nominari possunt, & eo collocatus vnde omnem potestatem omneque iudiciu exercere potest in quiete, & cum maiestate, citra laborem & contradictionem. Sedere enim est vel iudicantis ex tribunali, vel regnantis pacificè, iuxta phrasim. Stare autem, praeparati ad praellium vel auxilium. D. Solusne Marcus asserit Christu sedere à dextris Dei? M. Et si solus assereret, satis esset. Quonia non loquitur nisi verbum Dei Marcus. Veruntamen idè & plus eo asserunt aliae scripturae. Christus adiuuatus à Caipha summo pontifice, dixit asseriuè: Ego sum Filius Dei, & amodo videbitis

An dextrum & sinistrum sint in Deo. Christus non sedet in caelo sicut nos sedemus.

Et sedere Christi, & ad dextram Patris, vtrumque; tropicè est intelligendum.

Alij ferunt peure dicit solum esse à dextra virtutis eius.

ris filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus caeli. Insuper B. Stephanus eum esset plenus Spiritu sancto, intuens in caelum vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei, Et ait: Ecce video caelos apertos, & Filium hominis stantem à dextris virtutis Dei. Quae sanè scripturae dicunt Iesum stare & sedere, non à dextris Dei, sed à dextris virtutis eius, quod plus est, quam sedere à dextra Dei. Optimum rei, est virtus eius. Praecipuum hominis est virtus ipsius. In virtute honestas & decoru, in virtute felicitas & beatitudo. Virtus bonum, summa virtus summum bonum. Sedet igitur Christus aut stat à dextris virtutis Dei, quia eo exaltatus est vt primas habeat in summo, in optimo, in felicissimo Dei & totius gloriae eius. Adeo vt omnes in caelis acclament ei dicentes: Dignus est accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Immo audiuit Ioannes Euangelista omnem creaturam dicentem sedenti in throno, & agno. Benedictio, & honor, & gloria, & potestas in saecula saeculorum Amen. Haec fuisse in Apocalypsi Ioan. nominatum cap. 5. quae dum legis debes ea quae acclamantur sedenti in throno, intelligere iuxta plenitudinem suam & vniuersalitatem, eod quod dictae voces per se & indefinè ponuntur, quasi dicerent: Dignus es accipere omnem fortitudinem, omnem diuinitatem, omnem gloriam, &c. Item omnis benedictio, omnis honor, omnis potestas, sit agno sedenti in throno. Vides nunc quomodo sedet à dextris virtutis Dei. Quod autem D. Stephanus positus in agone viderit eum stantem, iuxta similem phrasim intellige, eod quod stare sit accincti ad praellium, aut praeparati ad ferendum auxilium. Nihilominus si spectes naturalem corporum glorificatorum situm, stat Christus, stant Sancti, non sedent aut iacent. Quoniam illud naturalis est perfectionis, ista verò sunt imbecillitatis per se, siue propriè loquendo. Cumque intuerentur Apostoli euntem illum in caelum quasi luminibus & affectu sequentes eo, quo corpore insequi non poterunt: Ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilaei quid statis aspicientes in caelum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in caelum, sic veniet, quem admodu vidistis eum euntem in caelum. D. Viri isti qui astiterunt Apostolis, nonne Angeli Dei erant? Quare ergo apparuerunt in specie viri, & in albis vestibus? Et quae causa legationis eorum? M. Indubiè Angeli erant tam propinqui Apostolis, vt rectè scribat Lu-

Quomodo intelligitur à dextris virtutis Dei.

Apocal. 5.

Act. 1.

Ad quid & quare eo modo

cas. Astiterunt iuxta illos: Quod autem astiterunt in aere, non super terram, ex eo colligitur, quoniam si astiterunt super terram, suspicio oriri potuisset, illos fuisse adiunctitios homines, subito superuenientes, ipsis oculis intetis in caelum, minusque certum fuisset testimonium quod attulerunt. Quod tamen in animis Apostolorum certissimum erat, velut oraculum diuinum Angelico ore allatum. Astiterunt autem in forma viri, quia in propria specie sunt inuisibiles. Non autem in forma mulieris, propterea quod mulier est animal imperfectum, secundum Aristotelem. Potissimum autem quia testimonium mulieris minus idoneum est, eod quod labilis sit ac mutabilis, vt pote mollis & inconstans, à molitie appellationem habes. In veste verò alba apparuerunt, vt & habitu exprimerent triumphum festiuitatis, quam pepererat Angelis ascensio Domini. Causae autem ob quas apparuerunt Angeli, ex ipsis eorum verbis colliguntur. Nempe ne Apostoli ultra quam oportuit, aut otiosa aliqua expectatione haerent ibi in monte, oculis curiosè intentis in caelum. Secundò, vt eos certiores redderet oraculo caelesti de duobus: Quorum primum est Iesum non permansisse in regione aeris, vbi nubes suscepit eum ab oculis eorum, sed ultra assumptum esse usque in caelum. Secundum est, quod non modò, sed aliquando, videlicet in nouissimo die, sic veniet, quemadmodu viderant eum euntem in caelum: Nempe propria virtute in corpore glorificato, motu libero ad modum gradientium, sociatus sanctorum milibus. Exprimentes quidè modum quo veniet, quia sic quemadmodu &c. Non autem tempus quando veniet. Non enim est viuèrium in terris, vt Saluator praedixerat, nosse tempora & momenta quae posuit Pater in sua ipsius potestate: immo de illo die & hora nemo scit, neque Angeli caelorum, nisi solus Pater. Matth. 24. Ideoque non ultra vobis expectandum est hic in monte Oliueti. Qua sanè informatione accepta, adorantes reuersi sunt Hierosolymam à monte qui vocatur Oliueti, qui est iuxta Hierusalè, Sabbati habens iter. Et cum introissent in coenaculum, ascenderunt vbi manebat Petrus, & Ioannes, Iacobus, & Andreas, Philippus, Thomas, Bartholomaeus, & Matthaeus, Iacobus Alphai, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi: qui omnes erant perseverantes vnanimiter in oratione & obsecratione, cum mulieribus & Maria matre Iesu, & fratribus eius, Actorum primo. Haec filii iuxta tenorem scripturarum gesta sunt in ipsa Domini ascensione.

apparuerunt Angeli in ascensione Domini.

D. Vbio procul, magnus luctus debebat esse in Apostolis ex recessu Domini. M. Nihil minus, immo Lucas asserit dicens: Et ipsi adorantes regressi sunt in Ierusalem cum gaudio magno (Observa quod dicit, cum gaudio magno) erantque semper in templo laudantes & benedicentes Dominum Deum: Amen. Tantum absuit ut contristaret eos ascensio Domini. D. Et quæ hic causa gaudij? M. Aperuerat eis Dominus sensum ut intelligerent scripturas, Luc. ult. Ex scripturis igitur, partim etiam ex informatione Domini intelligebant, & necessitatem qua necesse fuit ipsum ascendere, & utilitatem quæ inde subsequutura erat. Necessitatem, quia nisi abiero, inquit, Paracletus non venit: si autem abiero, mittam eum ad vos. Et sanè nisi abiero, non reserabitur cælum quod hucusque omnibus clausum fuit. Ego enim, ego ipse aperio, & nemo claudit, claudo & nemo aperit. Utilitatem, quoniam vado, inquit, vobis parare locum. Et si abiero, & parauero vobis locum, iterum veniam ad vos, & accipiam vos ad me ipsum, ut vbi ego sum & vos sitis. Iam vici, iam triumphavi in negotio generis humani, redemptione facta est, ius vobis quaesitum per me ad regnum caeleste & immortalitatem. Expedit igitur vobis ut vadam. Et deinde, quod vnum restat, accipiam pro vobis realem, ut more Iurisperitorum loquar, possessionem eius, quod pretio magno emptum est, introducendo naturam humilitatis vestrae in thronum gloriae magni Dei. In omni enim conquisitione rerum, post ius in rem, omni modo properandum est ad possessionem eiusdem. Nam possessione accepta, tunc demum pleno iure res nostra est. Iuxta vetus illud: Potior est iure, qui prior est in possessione. Firmat enim non parum ius obtentum, possessio subsequuta. Explicat autem cumulativè fructum ascensionis dominicæ, Apostolus ad Heb. 4. 8. 9. 10. capitibus, ostendens Christum Pontificem magnum, qui sempiternum habet sacerdotium, in caelis offerre pro nobis sempiternum sacrificium, quo consummavit univèrsam, qui & interpellat pro nobis, velut advocatus noster apud Patrem 1. Ioan. 2. Sed & illinc consolatoria loquitur ad nos dicens: Qui vicerit, dabo illi sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & confedi cū Patre meo in throno eius, Apoc. 3. Quapropter ad Heb. 4. concludit Apostolus hoc modo: Habentes igitur Pontificem magnum qui peccat

Apostoli non tristitia, sed gaudio afficiebantur ex recessu Domini.

Necessitas ascendendi.

Apoc. 3. Virtus ascensionis.

Christus ascendendo accipit pro nobis regni caelorum possessionem.

trauit caelos, Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem. Non enim habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absq; peccato. Adeamus ergo cū fiducia ad thronum gratiæ eius, ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio oportuno. Fili ex prædictis facillè intelliges quæcunq; scitu vtilia sunt de ascensione Domini, nunc pergamus ad alia.

Quomodo sit explicandum illud Saluatoris: Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo. CAP. X.

D. Omine, memor esto promissi tui, redde quam pollicitus es explanationem dicti Saluatoris, Ioannis tertio quo dicit: Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo. Quæ igitur spes relicta est nobis, qui non descendimus de caelo? M. Certè nulla. Nulla, inquam, ijs qui non descenderunt de caelo. D. At nemo nostrum fuit in caelo. M. O mentis caliginem, quam non vides quæ ante te sunt. Domino nostro philosophate in mysterio de regeneratione, Nicodemus alioqui doctus in lege, non potuit cogitare de alia natiuitate, quam ea quæ accipitur à matre carnis, cū sit alia incomparabiliter melior, durabiliorque illa. Sic tu Christo loquente de descensu de caelo, videris non cogitare nisi de descensu locali, quasi non esset alius descensus, quam secundū locum, cū sit & alius, tam apud vulgus quam inter eruditos vñtatissimus. Nonne verissimè, nonne etiā Latine dicimus: Ille descendit ex regia profapia, iste ex stemmate regum Franciæ, Carolus quintus ex domo Austriacæ? Secundum hunc sanè tropum Christus Dominus Filius Mariæ descendit de caelo à throno gloriae, quia Patrem habuit in caelis. Inde, quod erat secundum diuinam naturam, inde, quod secundum hominem, inde, quod in humana natura eius erat per gratiam, inde, dico, originem omnium traxit, verè itaque descendit de caelo. Alioqui si de descensu locali intelligis. Neq; secundū diuinam naturam, quæ locum non mutat, descendit Christus, neq; secundum humanam naturam, quæ in Bethleem nata, nunquam fuerat in caelo, magis quam mea vel tua natura. Veruntamen ipse ascendit in caelum secundum carnem, quia etiam quoad illam descenderat de caelo secundum genealogiam habens patrem carnis suæ in caelo. Siquidem descendere accipitur pro dimittere se ad inferiora statū, Christus etiā secundū diuini-

D. Ioan. 3.

Est descensus secundū locū, est alius secundum propagationem. Christus descendit de caelo secundū propagationem.

Descende re aliquādo est dimittere se ad inferiorem statum. Descendere aliquādo est genus ducere ex alto. diuinitatem descendit de caelo. Quoniam in illa eo dimisit se, ut dignaretur sibi vnire hypostaticè naturam hominis de terra sumptā, fieretque Deus homo, immo vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Si verò descendere intelligatur, ut intelligitur, genus ducere ex alto, etiam sic descendit Christus de caelo secundū hominè, ut diximus. Nunc facillè aduertes, quàm elegās, quamque propria sit vniuersalis illa sententia Christi: Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo &c. Quia nemo mortaliū ascendit in caelum, nisi prius genus ducat & originem de caelo, adeò ut verè sit, & nomenetur filius Dei, patrem, totiusque suæ verè nobilitatis prima stemmata habens in caelis. Vtrq; illud Apostoli: Vivo iam non ego, verum vivit in me Christus, de caelo non ex terra, aut homine possideat, quod est descendere de caelo, ex Deo Patre, à stemmate regio caelestis regni, non minùs proprie, q̄ cū dicimus ille aut ille descendit ex regia profapia. D. Sed additur Filius hominis, qui est in caelo, nos autem non sumus in caelo. M. Neq; Christus secundū eā partē qua loquebatur, & postea ascendit in caelum, hoc est, secundū humanā naturā, erat tū tēporis in caelo localiter. Nihilominus insequendo tropos scripturæ, & Christus Filius hominis, hoc est, secundum naturam qua homo est, & omnes alij homines qui re & nomine Christiani existunt, sunt in caelis. Primò conuersatione, iuxta illud Apostoli: Nostra cōuersatio est in caelis. Secundò affectu, quia sunt in caritate, Deus autem caritas est, & qui manet in caritate in deo manet, & deus in eo, 1. Ioan. 4. Tertio, sunt in caelo origine, habentes Deū cæli naturæ suæ, qua sunt quod sunt, principium & patrè, est autem omnis filius in patre, & pater in filio, hoc solūm interest inter Christum & Christianū, q̄ ipse Deus est & homo, & ratione suæ diuinitatis erat in caelo eodem modo quo Pater. Nemo ergo ascendit in caelum, nisi qui originem traxit de caelo, hoc est, descendit de caelo, & præterea manet profapia, affectu, & obedientia filiali in caelo, quia semen Dei cōseruatur in ipso, suā cōuersationem magis habens in caelo q̄ in terra: Iuxta illud Apostoli quod diximus: Nostra conuersatio est in caelis. Additur quidè in præacta sententia Ioan. Filius hominis, hoc est, filius Adæ, quo tropo vtitur Saluator, ut intelligamus tādē se, secundum quod homo est ex Adā, q̄ de quois alio ex Adā descendēte, hanc sententiam prolatam esse. Scio filii q̄ alij aliter hinc rhetoricatur, sed quem dixi, est germanus, literalis, vereq; Euangelic⁹ sensus verborū Christi, valde correspondēs ad ea quæ dixerat Christi-

Boni christiani hic viuentes sunt in caelo.

Phil. 3.

Ad Phil. 3. Quare addatur, Filius hominis.

stus Nicodemo paulò antè: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod natū est ex carne, caro est, quod natū est ex spiritu, spiritus est. Non mireris Nicodeme quia dixi: Oportet nasci denuo. Siquidem natum esse ex mortuis parentibus, inserit quidè regno & populo mundi huius, sed non aptat neq; idoneū facit regno dei. Oportet itaq; renasci denuo, ex aqua & Spiritu sancto, ut genus ducas ac originè ex Deo & caelestibus: Quia nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, &c. Spiritū esse oportet de Spiritu Dei, non carnè duntaxat de carne hominis, quod aptum habebitur sedibus illis caelestis regni. Oportet & filiū Dei esse, non vtiq; solū filiū hominis. Capis quā dixi interpretationē? D. Optimè, quoniam clara est & propria. Vtinam enarrares nobis ex ordine omnia illa profundiora mysteria Euangelij Ioan. Deus bone q̄ raperent nos sic viuo modo interpretata. M. Faciam aliquādo per gratiā dei. Iam enim nūc meditamur aliquid de paradoxis Euangelicis, potissimum ijs in quibus supergreditur Ioannes vniuersos.

DE IUDICIO EXTREMO. TRACTATUS SEXTVS.

Quem habeat sensum septimus articulus Symboli Apostolici, & quis sit iudicaturus in iudicio vniuersali. Cap. 1. Quid sit iudicare, & quid iudicium, & quæ sit distinctio iudiciorum quæ exercentur in causa salutis humane. Cap. 11. Vbi locorum fiet vniuersale iudicium, & an solius iudicij causa sit venturus Dominus. Cap. 111. Qua maiestate sit venturus Christus ad iudicium. Cap. 1111. De his qui comparebunt ad iudicium, & quomodo separabuntur ab inuicè ante tribunal. Cap. v. Qua constantia Sancti, & qua confusione stabunt in iudicio impij, & quæ fiet disceptatio super singulis. Cap. vi. De sententia quam dabit Christus in iudicio extremo. Cap. vii. Non esse possibile ut quis effugiat iudicium extremum, esse tamen medium euadendi horribilem illam sententiam: Discedite a me maledicti &c. Cap. viii. De signis venturis ante iudicium, item de Antichristo, & vita, regno, ac fine ipsius. Cap. ix. Quid futurum sit postea iudicio extremo peractō. Cap. x. Quem

Quem habeat sensum septimus articulus Symboli Apostolici, & quis sit iudicaturus in iudicio vniuersali.

C A P. I.

M. T fixa permaneant in cordibus singulorum duo hæc: nempe, qd penes Christum sit iudiciaria potestas su per vniuersos homines, siue viuât, siue mortui existant. Quoddâque certo expectandum sit iudicium quoddam vniuersale, quo simul ac semel iudicabit Christus cunctos homines, quemq; pro suis meritis, ideo statuerunt ac tradiderunt Apostoli etiâ hunc rectæ fidei articulum: Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos. Qui quidem articulus hunc habet intellectû. Quod is filius Dei, qui natus est de Maria virgine, passus sub Pô- tio Pilato, & mortuus, resurrexit denique, & ascendit in cælos, tandem veniet inde, hoc est, ex cælis facturus vniuersale iudicium viuorû & mortuorum. Verûm, esto memor distinctionis præhabitz. Non enim veniet inde secundum naturam suam diuinam, quæ nõ mutat locum, indefinenter vbique præsens: sed veniet secundum eam naturam quam accepit ex virgine Maria, in qua & passus est & resurrexit. Illam etenim intulit cælo vbi prius non fuerat. Secundum illam & descendet de cælis facturus tam viuorum quàm mortuorum iudicium. D. Tempore iudicij nõne viuent omnes per resurrectionem ex mortuis? Quorsum igitur copulatum dicitur, iudicaturus viuos & mortuos? M. Articulus cõiungens hæc voces, viuos & mortuos, elegantiphrafi exprimit vniuersitatem omnium hominum, qui fuerunt, sunt, & erunt. Omnes enim qui hominis nomine censerî possunt, aut viuos aut mortuos esse oportet: siue propriè accipiantur voces, siue metaphoricè: nẽpe pro iustis & iniustis, pro glorificatis, & damnatis. Ex hoc itaque articulo docemur credere futurum esse quoddam iudicium, quo iudicabuntur simul, & semel omnes homines, qui fuerunt ante nos, nunc sunt, & erunt in posterum, quisq; secundum merita, & demerita sua. D. Et quomodo fiet tã vniuersale iudicium? Quando? Vbi? Et qua sollemnitate? Quis pro tribunali sedebit? Quis executor erit sententiæ? M. Et modum quo fiet, & locum vbi fiet, & maiestatem in qua veniet iudex, & discussionem quam faciet, & formam sententiæ, & executionem subsequeturam, omnia luculenter exprimit scriptura sancta, sparsim tamen, & per diuersa capita, vt audies. D. Copiam mihi facis liberè interrogandi? M. Facio. Si quid etiam defuerit interrogationi tuæ, supplebo. D. Quis præside-

bit iudicio huic tam vniuersali? Patérne, an Filius? M. Pater, inquit scriptura, non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio, Ioan. 5. Si ne vnum quidem iudicat Pater, ergo nec omnes simul. Rursus, si omne iudiciû dedit Filio, ergo & extremum & vniuersale iudicium. Hinc Apostolus Petrus ad Cornelium Centurionem dicit: Præcepit nobis Christus prædicare populo & testificari, quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Igitur Christus vt homo, & secundum humanam naturam iudicabit, nõ Pater, hoc est, Deus, siue diuinitas. D. Nõne Deus est dominus omnium? Nõne & Domini est iudicare de subiectis potestati & iurisdictioni suæ? M. Omnino. Ideoq; dicit Apostolus, ad Heb. 12. Accessistis ad iudicem omnium deum. Et 1. ad Cor. 5. Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit. Dubio procul omnia sunt Dei, omnium Dominus omniumq; iudex est Deus, per naturam, per proprietatem, per æternitatem. Nihilominus autem omnia quæ Dei sunt, vt testatur scriptura, iã tradita sunt Christo, positaque in manu eius, qui natus est de virgine Maria, dicente Ioanne: Et potestatem dedit ei, scilicet Deus Pater, iudicium facere, quia Filius hominis est. Nolite mirari hoc, venit enim hora, &c. Ioã. 5. Christus quidem ea ratione qua Filius Dei est, habuit in dubiè per essentiam ac æternaliter iudicij potestatem. Porro vt homo & secundum humanam naturam, non habet eam, nisi donatione siue constitutione Dei Patris. Hinc Petrus sic loquitur: Qui cõstitutus est à Deo iudex viuorû & mortuorum. Si cõstitutus: ergo nõ ex naturæ qualitate, sed à constituente habet iudicij potestatem, quomodo ratione diuinitatis habere non potest. Habet igitur per constitutionem, ratione naturæ assumptæ. In hoc enim Christus mortuus est & resurrexit, vt & viuorum & mortuorum dominetur, ad Roman. 14. Siquidẽ Filius Dei quoniam exinanauit se formam serui accipiens, propter seruos qui perierant, habitu inuentus vt homo, & per omnia têtatus vt homo, factus insuper obediens Patri pro homine vsque ad mortem, mortem autem crucis, reuiuiscens denique ex mortuis, idq; omnibus hominibus in spẽ viuam futuræ resurrectionis, ideo sanè donatû est illi à deo siue à diuinitate, vt sit dominus & iudex viuorû & mortuorum, hoc est, omnium hominum, in eadem quidẽ forma serui, in qua perpeffus est, peregitque hæc omnia pro homine. Omneq; iudicij, particulare, vniuersale, interlocutorium, definitiuum, discussionis, damnationis, ante mortem, post mortem, positû est in manu eius, vt ipse

Quis sit iudex futurus,

Act. 10. Christus vt homo iudicabit, non Deus Pater.

Matth. 28.

Ioan. 5.

Quare sit Christus iudicaturus in forma humana.

exerceat illud circa hominẽ tanquam homo, hominumq; frater & dominus. Siquidẽ diuina prouidentia, ne exercendum iudicium videri posset durum, durum enim est iudicari ab extero, qui qualitatem populi ac regionis ignorat, ideo voluit illud fieri per eum qui habitauit in nobis, & in medio nostri, in hac nostra regione vmbrae mortis. Ne etiam ipse iudex videri posset implacabilis, ideo per eum fieri voluit, qui nouit cõpati infirmitatibus nostris, per omnia tentatus & passus vt nos, immo magis q̃ nos: aut suspectus, ideo per eum, qui proprius pastor est animarum nostrarum, insuper redemptor & Saluator, qui propter nos nostramque salutem, semetipsum dedit, nedum sua. Ne denique suspicari queat iudicium illud fuisse superficiale, minusq; exactum, ideo fieri voluit per eum qui vt homo, ita esset & Deus, seruat corda & renes. Quẽ nullum later seceretum, eodẽ omnia nuda sunt & aperta in cõspectu eius. Vera itaq; est scriptura quæ dicit: Omnium iudicẽ esse Deum, quia Deus est dominus omnium. Iterum vera est scriptura quæ dicit: Deus pater nõ iudicat quenquã, quia per semetipsum non iudicat, sed per Filium, cui tradidit omnem iustis iurisque dicendi potestatem. Tertio, vera est scriptura quæ dicit: Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit. Christus scilicet qui deus est. Iudicabit, inquam, per semetipsum, non autẽ per hominẽ quem habet vicarium in terris. Quomodo iudicat eos qui intus sunt, per præpositos Ecclesiæ, quibus dictum est: Amẽ dico vobis quæcunq; alligaueritis super terrã, erunt ligata & in cælo: &c. Ex his fili persuasum habe Filium Dei in ea ipsa natura, quam accepit de virgine Maria, in qua & passus est & resurrexit, iudicaturum vt omne iudicium, ita & extremum illud ac vniuersale iudicium.

Ioan. 1.

Psal. 7. Hierc. 15.

Math. 18.

Quid sit iudicare, & quid iudicium, & quæ sit distinctio iudiciorum quæ exercentur in causa salutis humane.

C A P. II.

M. Ræterea & hoc certum habe, qd non iudicabit Christus tanquam priuata persona. Quia vetitum est lege Euangelij ne quis priuatus iudicet suæ iurisdictioni non subditos, aut sibi nõ cõmissos. Sed iudicabit tanq̃ iudex legitimè constitutus, potestatem habens & iurisdictionem, non ab hominẽ, aut per hominẽ, sed à deo Patre. Et iudicabit sic, non ciuitatẽ vnã aut alteram, sed orbem terrarum. Neq; populum duntaxat suum, sicut Saluator est tantummodo sui populi, Matth. 1. sed populos,

suum scilicet, & nõ suum, Christianum, & nõ Christianum populum: Quia omnes populos cuiuscunq; nationis sint, linguæ, instituti, aut religionis. Nec iudicabit iudicium iniustum, sed in iustitia & veritate iudicabit, dicente de eo Psalmista: iudicabit orbem terrarû in iustitia, & populos in æquitate, Psal. 97. Rursum: iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua. Psal. 95. Postremo nõ iudicabit hoc pacto semel tantum atque iterum, sed semper & in æternum. A die quidem aduentus sui in carnẽ iudicat multa per semetipsum, multa etiam per eos quos habet vicarios in terris: Tandem verò in aduentu suo nouissimo semel vniuersa iudicabit per semetipsum, etiã eos per quos nunc iudicat, alios. Quoniam ipse iudicabit iudices terræ, & euacuabit tandem omnem principatum & potestatem & virtutem. Verûm quid est iudicare? Quid iudicium? & quis propriè dicitur iudex? D. Iudex est qui ius dicit. M. Propriè quidem, si iuris dicendi potestatem habet, vel ex se, quia Dominus aut superior: vel ab alio, quia in hoc constitutus substitutus, legatus, aut delegatus. D. Iudicare autem est ius dicere super cõrouerfij. Iudiciû verò est iuris iustique definitio. M. Rectè. Est autem iudiciorum aliud interlocutorium, aliud definitiuum, aliud particulare, aliud vniuersale. Definitiuum est quod datur in causa principali, vel per absolutionem rei ab impetitione actoris, vel per condemnationem eiusdem. Tale iudicium est quo condemnatur, aut saluatur finaliter homo. Subdiuiditur autem in vniuersale, & particulare. Hoc datur in morte cuiusque hominis, illud fiet in fine mundi, cum Dominus venerit ad iudicandum simul omnes viuos & mortuos. Iudicium verò interlocutorium est, quo interlocuitur iudex super materia incidente, quam decretam oportet ante sententiam principalem. Quælia dantur à Christo pro tempore litis pendens super principali, videlicet perpetua saluatione aut damnatione hominis. Et horum aliud est particulare datum in causa huius vel illius, aliud vniuersale datum pro omnibus. Interlocutorium particulare erat quod dixit ad Paralyticum: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Item ad Magdalenam: Fides tua te saluam facit, vade in pacem. Et ad adulteram: Neque ego te cõdemnabo, vade, & iam amplius noli peccare. Ad Petrum insuper: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Quare & omne iudicium reconciliationis, quod sacerdos pronuntiat super peccatore, est interlocutorium, præuim ante definitiuam saluationis aut damnationis

1. Cor. 15.

Quis propriè iudex.

Quid iudicare, quid iudicium. Iudiciorû aliud interlocutorium, aliud definitiuum.

Iudicium interlocutorium.

Math. 9. Luc. 7.

Math. 16.

Distinctio necessaria.

De modo iudicij extremi.

nis hominis, habens tamen vim definitiue quoad remittenda aut retinenda peccata. Interlocutoria vniuersalia sunt: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Item: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit condemnabitur. Item: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem, de corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, &c. Item: Arbitramur iustitiam fieri hominem per fidem sine operibus legis. Item: In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praepitium, sed fides quae per caritatem operatur. Item: Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Haec sane & eiusmodi sunt iudicia Filij Dei interlocutoria, quibus nisi pareat homo, non est quod speret triumphum in causa & negotio salutis suae, & transferunt in canones perpetuos, seu leges Euangelicas, quomodo Decretales Pontificum facti sunt Canones Ecclesiastici. Dum peregrinamur a domino in hac vita, & his salutis vniuersalium que pender indecisa, agit cum homine Deus citatione symbolis, praecipis, consilijs, decretis, interlocutorijs, sententijs. Verum dum egredias anima de corpore sistitur coram tribunali Christi, ut recipiat prout gessit in eodem suo corpore, tum demum fit iudicium definitiuum: sed particulare super saluatione perpetua, aut condemnatione istius, vel illius. Non tunc amplius interlocutorijs super reconciliatione aut emendatione faciendae, sed simpliciter definitiuum, aut adiudicans, aut felicitatem perpetuam, aut aeternam damnationem, pro qualitate in qua deprehenditur tunc temporis anima. Et tunc quod dici solet ex Ecclesiaste: Lignum in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Post hoc autem erit & aliud iudicium definitiuum prorsus vniuersale, quia coram toto mundo, & super causa salutis vel damnationis, simul omnium hominum. Quod & extremum iudicium appellatur. Quoniam post ipsum non erit expectandum aliud. Nulla postea sessio pro tribunali, nulla discussio meritorum, aut demeritorum, nulla denique spes appellationis interponendae. D. Si de quolibet iudicatur per sententiam definitiuam in morte eius, quorsum igitur opus est superaddere iudicium vniuersale? An quia sententia prior retractabitur in posteriore? M. Non ut retractetur sententia prior. Sed ut confirmetur, & extendatur, & mundo manifesta fiat iustitia eius: ideo superadditur vniuersale.

le iudicium. Nunc accipit iudicium suum anima egrediens, tunc accipiet iudicium totus homo, tam in corpore quam in anima. Quoniam vtrunque a Deo est, vtrunque etiam aut iustitiae seruiuit aut iniustitiae. Nunc quisque seorsum iudicatur: Tunc vero palam & in propatulo, & coram vniuersis hominibus, vniuersis etiam Angelis, & causa singulorum manifestabitur, & iudicium de ijs pronuntiabitur, ut obstruatur omne os loquentium iniqua; & subditus fiat Deo totus mundus, videns clarè quod omnia iudicia eius sunt veritas & iustitia.

Vbi locorum fiet vniuersale iudicium, & an solius iudicij causa sit venturus Dominus. CAP. III.

Vbi, quæso, locorum sedebit Christus pro tribunali ad iudicandum viuos & mortuos? M. Non in caelo, aut throno gloriae magni Dei, sed in parte mundi inferioris. Quoniam sic docet articulus: Inde, hoc est de caelo, venturus est. Sic insuper dicit scriptura, Act. 1. Viri Galilaei quid statis aspicientes in caelum? Hic Iesus qui assumptus est a vobis in caelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in caelum. Haec est testificatio Angelorum ad Apostolos intentos oculis ac cordibus in caelum, quod viderant praecursum Christum dominum suum. Cur non in caelo? M. Quia vniuersale erit omnibus coram tribunali astantibus: Mortui autem siue damnandi, mali que daemones, limina caelorum, & thronum gloriae contingere non possunt. Ratio est in promptu. Quoniam ut inquit Ioannes: Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidae, & idolis seruientes, & omnis qui amat, & facit mendacium. Non enim intrabit in illam sanctam ciuitatem aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitae agni.

D. Et quæ ratio, ob quam conueniat fieri sub caelo, in mundo hoc inferiori? M. Quia ibi merita demeritaque hominum iudicandorum peracta sunt. Ibi Christus omnia mysteria redemptionis nostrae peregit. Ibi denique & ipse, & sui omnes impiè iudicati sunt a malis ac atheis hominibus. D. Audiuimus nonnunquam quod fiet iudicium in valle Iosaphat, quæ est media inter montem Oliueti, & ciuitatem Hierusalem. M. Pie magis quam necessario sic creditur ex illo Ioëlis Propheta: Quia ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum conuertero captiuitatem Iuda & Hierusalem, congregabo omnes gentes, & de-

D. Deloco iudicij vniuersalis. Act. 1. Quare non fiet iudicium vniuersale in caelo. Apoc. 22. Apoc. 21. Quare conueniat iudicium fieri in parte mundi inferioris. An sit futurum iudicium in valle Iosaphat. Ioëlis 3.

Cur addatur vniuersale iudicium post particulare.

Alia causa aduentus Domini.

Coloss. 3.

1. Ioann. 3.

Apocal. 1.

Ad Phil. 2.

Esaie 45. Rom. 14.

Lucæ 1.

& deducam eas in vallem Iosaphat, & discerpabo eum eis ibi super populo meo, &c. Quod quidem Iosaphat sonat Hebraeis iudicium Domini, ut sit sensus: Deducam eos in vallem Iosaphat, id est in vallem iudicij Domini. Ex quo non potest liquido inferri: Ergo illa pars terræ, media inter montem Sion, & Hierusalem erit locus iudicij extremi. D. Nunquid alia de causa veniet Dominus quam iudicij exercendi? M. Etiam hanc ob causam venturus videtur, ut appareat ipse mundo in gloria cum omnibus sanctis suis. De qua Domini apparitione testantur Paulus & Ioannes. Paulus quidem ad Colossenses dicens: Vita vestra abscondita est, scilicet a mundo, cum Christo in Deo: Cum autem Christus apparuerit, scilicet mundo, nam caelestibus semper apparet, vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Ioannes vero in sua Canonica hoc modo: Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur & simus. Propter hoc mundus non nouit vos, quia non nouit eum. Carissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Mundo itaque oportet fieri ostensionem Christi, & sanctorum eius, in opprobrium & confusionem illorum qui non acquiescunt veritati, credunt autem falsitati, iuxta illud Ioannis: Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ, etiam, Amen. Atque illud Sapientiae 5. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustauerunt, &c. Prout infra latius tractabimus. Tuncque prorsus & ex toto verificabitur illud Apostoli: Ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris. Et illud Esaie: Viuo ego dicit Dominus: Quia mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Domino. Nunc quidem multi nolunt curuare genua Christo. Verum tunc facient, vel inuiti, compulsi lumine veritatis. Tunc quoque consummabitur illa Prophecia Mariae virginis: Ex hoc beatam meditent omnes generationes. Laudabunt enim tunc & venerabuntur sortem electorum quorquot sunt, etiam haereticis, & idololatris, qui nunc nihil non detrahunt venerationi sanctorum. Prout latius explicauimus in Salutatione Angelica, & primo decem mandatorum. Per quæ haud dubie contingeret, Deo sic providente, ut sit tandem digna rerum vicissitudo. Et fiat etiam inter malos, reparatio nominis acta-

mae eorum qui seruierunt veritati, multo subinde & rerum suarum, & nominis, & corporis denique dispendio.

Qua maiestate sit venturus Christus ad iudicium. CAP. IIII.

In qua, precor, maiestate veniet magnane, an mediocri? M. Summa, maxima, ineffabili. Quia veniet in sua maiestate, prout ipse futurum promittit dicens: Cum venerit Filius hominis in maiestate sua: utique illa quam habuit ab initio priusquam mundus fieret, & nunc possidet in corpore glorificato, super omne id quod nominari potest. Maiestas à magnitudine, dicitur, auctore Festo. Est autem maiestas eximium decus, honor, & amplitudo Imperatoris, magistratus, aut populi. Videbunt autem omnes venientem Christum cum virtute multa & maiestate, secundum Matthæum: cum potestate magna & maiestate, secundum Lucam: cum virtute multa & gloria, secundum Marcum. D. Ergo non est maxima maiestas qua veniet, prout dixisti. Quoniam Euangelistæ loquuntur gradu positiuo, non superlatiuo. M. Ideo dicunt Euangelistæ per positiuum, quoniam virtus, potestas, gloria, maiestas, ut sunt in Christo, comparisonem, recipere non possunt ad ullam aliam. Excedunt enim infinitis modis. Imperatoria maiestas, si illi compararetur, sit obscura, euanesceat. Quidquid enim in hac miramur, ex parte est, finem habet, perit cito: quidquid vero in illa spectare lubet, ut plenitudine superabundat, ita finem nescit quaqua versum spectas, sine fine durationis, sine fine potestatis, sine fine dignitatis, sine fine diuitiarum, dulcedinis, felicitatis. Necdum dixi totum. Excedit enim longè nostram dicentium facultatem, venientis Domini diuina maiestas. Interim scio, quod alij pro maiestate legunt gloriam, Matth. 24. & 25. Quo etiam loco addit Saluator: Tunc sedebit super sedem maiestatis suae. D. Hoc minus intelligo. Quæ enim est sedes maiestatis Christi? M. Tropice dictum est, ad similitudinem iudicantium inter homines. Quorum est sedere pro tribunali, eod quod & pacatos esse oporteat iudices, & auctoritate fungi. Quorum alterum in sessione, alterum per tribunal intelligitur. Sedes ergo maiestatis Christi, auctoritas eius est, super qua sedebit. Quia citra affectionem & perturbationem, cum plenitudine potestatis iudicabit. D. Solusne veniet Christus, an multi simul cum eo? M. Solus. Dicit Euangelius: Et

D. De maiestate qua veniet Christus ad iudicium. Matth. 24. Lucæ 21. Marci, 13. Quomodo Christus sedeat super sedem maiestatis suae.

Multi veniēt simul cū Christo

Zacha. 14.

Matth. 26.

Et omnes sancti Angeli cum eo, Matthæi 25. Non utique mali Angeli quos cædemonēs vocamus cum eo, sed omnes boni. Sunt autē millia millium sanctorum Angelorum. Iterū Zachar. Veniet, inquit, Dominus Deus meus, omnesque sancti eius cum eo, qui faciunt numerum per millia, dicente Iuda Apostolo: Ecce venit Dominus in sanctis milibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum. Tertio aderit virtus Dei. Quoniam Saluator ad Caipham, & concilium Iudæorum hoc pacto inquit: Veruntamen dico vobis, Amodo videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. Igitur sic sedebit, veniendo à dextris virtutis Dei: vt possit hic sedes palam videri, etiam ab impijs qui eum iudicauerunt. Quare & virtus Dei spectabitur ab vniuersis. Nisi enim illa videatur, non poterit videri Christus sedens à dextris eius. Quæ autem sit virtus Dei, & quæ dextra illius, supra interpretati sumus in articulo 6. Denique aderit etiam Deus pater. Nam Filius nondum glorificatus audeat affirmare: Non sum ego solus, sed ego & qui misit me Pater, clarificans me virtutibus, signis, & prodigijs. Multo igitur magis aderit ei Pater in die ostentionis suæ, clarificans eum claritate quam habuit ab initio. Si verò Pater aderit, ergo & Spiritus sanctus, vt sit tota simul superbenedicta Trinitas: cuius essentiam licet impij contemplari non poterunt, tamen videbunt illius gloriam, virtutem, & maiestatem, quantum satis erit, vt erubescant, paueant, contremiscant à facie formidinis eius, quem ne obeditione quidem dignum arbitrabantur, vt taceam de amore aut veneratione. Et ego fili hanc tantam, tamque ineffabilem apparationis Dominicæ maiestatem, qua tibi facundia eloquar? Bene viuere, amore quodam anhelare, nedum credere in hunc Christi Domini aduentum, hoc optimum, hoc & elegibile super omnem de eadem disputationem. D. Scio. Tamen vt follis ignem, ita pia disputatio solet incitare mentis ardorem. M. Perge igitur interrogando. D. Legi ego, quod veniet Christus in nubibus cæli. At nubes obscurare solent claritatem eius quod obnubilant. M. Sic est de nubibus ærejs. Verum, quantum cælum ab aquis distat, aut terra, tantum differunt ab aqueis istis vaporibus nubes cælestes. Porrò nisi multum contineret mysterij, Christum venire ad iudicium in nubibus cæli: Non utique fuisset hoc, & à Prophetis, & à Christo, & ab Apostolis tam constanter, tamque varijs in locis pronuntiatum.

Quales autem futuræ sint eiusmodi nubes, nusquam aperuit Scriptura. D. Vocantur fortassis nubes cæli eo tropo, quo Christus aues appellauit volucres cæli, Matthæi 13. M. Minimè. Quia omnes scripturæ dicunt, quod veniet è cælo in nubibus cæli, ita quod nubes eiusmodi veniet è cælo simul cum illo. Sed & ignis conflagrationis præcedens faciem Domini, & ærem, & omnia inferiora reddet purgatissima. Gloria quoque Domini faciet serenum, quale nunquam visum est in mundo hoc inferiori. Non igitur erunt tunc temporis exhalationes, aut nubium vapores suspensi per æra. D. An in cælo nubes? M. Quid mirum? Nam & in cælo sunt corpora sanctorum attracta ad thronum vsque gloriæ magni Dei illustrantis illa splendore maiestatis suæ, haud secus atque Sol facit sursum euaporare de terra æreas nubes, quas velut pelluciditas reddit, multiplicatis in eis splendoris sui radijs. Hinc quidam opinantur non incongruè per nubes cæli in præfatis scripturis, intelligi corpora glorificata sanctorum. Quæ nequitiam obnubilabunt, sed mirum in modum decorabunt venientis Christi gloriam, ad pleniorum confusionem eorum qui non crediderunt. D. Corpora sanctorum veniente Christo, tunc demum resurgent à mortuis, etique obuiam rapientur in æra. Prout dictum est ex tertio capite Pauli ad Thessalonicenses. M. Sic erit de corporibus quorum resurrectione nondum facta est. Verum, corpora quæ surrexerunt in die resurrectionis Dominicæ, & domino ascendente simul ascenderunt cū ipso, velut primitiæ regni, quod sanguine suo conquiserat Deo Patri, sicuti latè probauimus in articulis 6. & 7. Illa, dico, venient cum Christo è cælo tanquam nubes cælestes. Non quidem natura talia, sed dotibus per gloriam superadditis. Sicut nubes æris, natura sunt aqua & proprietatibus, tamen vigore Solis superinducto sūt æræ. Hanc filij interpretationem non possum ego non probare tanquam literalem. Si tamè sint aliæ nubes cæli, sicut esse possunt, & has oculis intuebimur, cum ante tribunal simul stabimus. D. Facile credo sic esse. Nam Deus & Angeli eius sunt planè spiritus, nedum spirituales. At corpora sanctorum inter illos erūt quasi nubes, reuera corpora ex terra composita, tamen dotibus spirituales. Prout de nubibus ærejs dictum est.

Corpora glorificata sunt nubes cæli.

Obiectio

Solutio.

De his qui comparebunt ad iudicium, & quomodo separabuntur ab inuicem ante tribunal.

CAP. V. Cetera

D.

Eterum, iudice in hac maiestate pro tribunali residente quos, precor, contingerit sibi iudicio eius? M. Vniuersos homines, ne vno quidem excepto. Quoniam omnibus nasci, omnibus pati, omnibus denique mori, ac resurgere dignatus est Christus. Audi precor Scripturam. Tunc, inquit Matthæus, mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna. Et congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsque ad terminos eorū. Addit Marcus: A summo terræ vsque ad summum cæli. A quatuor ventis, id est, à quatuor angulis mundi, ab Oriente, ab Occidente, à Meridie, à Septentrione. Et hoc à summo cælorum vsque ad extremum, siue fines terrarum. Igitur ex omni parte totius mundi, ne putemus quemquam defuturum iudicio Domini. D. Scilicet de numero electorum. Nam de illis loquitur expresse Matthæus. M. Si nullus electorum sit defuturus iudicio vniuersali, ergo nec vllus reproborum poterit deesse. Fiet enim hoc iudicium potius propter improbos, quam propter electos, vt videant & confundantur, videntes quod vniuersæ viæ Domini sint iudicium & veritas. Quodque sicuti misericordia, ita & iustitia Dei manet in æternum. Nec tacent interim Scripturæ de reprobis congregandis ante tribunal Domini. Et congregabuntur, inquit Matthæus, ante eum omnes gentes, & qui ouium, & qui hædorum nomine intelliguntur. Rursus: Sic erit in consummatione sæculi. Mittet Filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem. His adde quod dicitur Apocalypsi. 20. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors, & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Quid filij, verumne uideatur, tibi nunc illud Pauli: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit siue bonum siue malum? Et illud: Omnes stabimus ante tribunal Christi? D. Sed quomodo stabimus ibi? gregatimne, aut mistim boni simul cum malis: an separatim mali seorsum à bonis? M. Sicut piscator postquam traxit rete in terram, segregat malos pileis à bonis: aut pastor dum reducit gregem, separat oues ab hædis. Sic erit in consummatione sæculi. Exhibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum. Nunc quidem mistim mali viuunt inter bonos, prout zizania in medio tritici. Tempore autem messis, hoc est, in consummatione sæculi, nam sic interpretatur Saluator, colligentur in vnum omnia scandala, omnesque qui iniquè egerunt ac prorsus separabuntur de medio iustorum. Tunc, inquit Matthæus, sedebit Filius hominis super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & segregabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hædis. Et oues quidem statuet à dextris, hædos autem à sinistris. Intelligēs per oues, bonos, qui probè audierunt vocem pastoris sui. Per hædos, verò malos, maximè illos qui in vno grege sub eodem pastore eisdem vsi sunt pascuis, seruantes cum alijs communia fidei & religionis. Nam foetidos hircos, lupos, belluasque siluestres qui non pascuntur simul cum ouibus, non segregabit, quia iam olim segregati fuerunt etiam hominum iudicio, propter perfidiam suam, vel rebellionem, vel infamiam foetorem, aut propter vagam illam & in nullo consistentem infidelitatem, & idololatricam, more siluestrium belluarum. Segregantur quæ mista fuere in vnum. Separantur quæ quasi vnum esse videbantur. Videtur autem boni malique Christiani vnum esse in Domino habentes vnam fidem, vnam baptismum, ritum vnum colendi, vnius denique uocationis spem vnam, nec hominum iudicio discernuntur ab inuicem. Sicut dum hiems est, inter viuas, mortuasque arbores vix vlla est discretio: Cùm autem illuxerit vernale illud atque beatum tempus, tum demum liquido discernuntur. Fideles itaque qui retinuerunt vsque ad finem, speciem quandam pietatis & religionis, tamen citra virtutem, hi palam & cum rubore inexplicabili segregabuntur tunc ab alijs etiam ab ijs, quibus in mundo meliores & potiores esse videbantur: maritus ab vxore, vxor à marito, pater à filio, filius à patre & mater ab ipsis quos multo dolorem edidit de visceribus suis: pastor ab ouibus, quas ipse ducere debebat: doctor ab his, quos docedo probos reddidit ipse reprobos. Et consummabitur tunc mysterium, sicut euangelizatum est per Filium Dei & Apostolos, videlicet: Tunc erūt duo in agro, vnus assumentur, & vnus relinquetur. Duæ molæ in lecto, vnus assumentur, & vnus relinquetur. Nolite arbitrari, inquit Christus, quia pacem venerim mittere in terram, non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus sororem suam, & inimici hominis domestici eius. Simile est Micheæ septimo, scito quod hæc Christi vaticinia ceperunt impleri paulatim à prædicatione fidei. Verum

Matth. 14. Omnes electi stabunt ante tribunal. Marci 13.

Omnes reprobis stabunt ante tribunal.

Matth. 25.

Matth. 13.

2. Corin. 5.

Rom. 14. De ordine quo stabunt mali & boni ante tribunal. Matth. 13. Marc. 25.

Quid in religione debeat per hædos.

Matth. 14. Luc. 17.

Matth. 10.

Ineffabilis est maiestas qua venit Christus.

De nubibus cæli in quibus veniet Christus.

consummabuntur prorsus in die iudicij extremi. Tunc enim manifeste & in proparulo, ita vt totus mundus videat, separabit filium aduersus patrem suum, nurum aduersus socrum suam, &c. Quia collocabit filium a dextris inter electos, vbi affectu & approbatione simul feret iudicium condemnationis cum Christo, aduersus progenitorem suum, aduersus matrem suam, aduersus pastorem, doctorem, vel Episcopum suum. Et stabit hoc iudicium, eaque aduersatio filij aduersus patrem in eternum, sicut & Christi sententia stabit in eternum. O quantus tunc luctus, quantaque lamenta reiectaneorum, quando impij in conspectu omnium citra compassionem, citra vale, citra spem melioris conditionis, rapiuntur prorsus & eternaliter extra societatem, sortem quoque, & gaudium omnium bonorum, quibus in mundo aut cari aut venerationi fuerunt! O quanta mutatio dextrae excelsi! In mundo primi, hic nouissimi. In mundo rectores, hic indigni vel stare inter eos quibus praefuerunt. In mundo pingua quaeque Christi ad copiam usque possederunt, hic vero praeter durum iudicium, durius supplicium, mortem denique interminabilem, nihil manebit cum eis, vniuersis totius vniuersi bonis se conuertentibus ad electos, vt consummetur illud Saluatoris: Tollite ab eo talentum, & date illi qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit. Et autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo: D. Interim illi quos hircorum & luporum ac siluestrium belluarum nomine designasti, vbi parebunt? Vbi erit statio illorum? M. Stabant & illi a longe versus sinistram, velut indigni segregatione, collocacione vltrae disceptacione, tanquam ij quibus nihil superest praeter solam prolationem sententiae. De illis loquor, qui aut nunquam voluerunt esse de familia Ecclesiae, aut semper Antichristi extiterunt. Vt enim non egent separatione quae disparata sunt, ita quorum damnatio certa est, illorum causa non eget discessione, sed sola ducaxat iudicij prolatione. Dextrum autem & sinistram Christi iudicantis significant secundum literam, dexteram partem, & sinistram, quas tum temporis habebit Christus corporaliter. Tamen iuxta phrasim tam popularis sermonis quam scripturarum, collocatum esse a dextris Christi iudicantis, est esse in tutela ac protectione eius, quasi sub extenso brachio ipsius saluantis. Iuxta illud Sapientiae: Quoniam dextra sua teget eos, & in brachio sancto suo defendet illos. Item, constitui ad dextram, est proxima

secundum Christum felicitate donari, cum illo regnare, gloriae maiestatis eius participem fieri. Sicut Christus homo sedet a Dextris Dei, quia constitutus est in suprema secundum Deum potestate, gloria, maiestate. Iuxta illud Davidis: Dixit Dominus domino meo, sede a dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Vt tandem Christus homo a dextris Dei, sancti vero sint a dextris Christi in eadem tamen gloria & felicitate cum Patre, & Spiritu sancto, omnibusque ethereis spiritibus. Porro ad sinistram statui, est derelinqui, posthaberi, aut velut reiectaneum quid in extremo constitui. Hoc pacto constituentur reprobi ad sinistram. At nunc pergamus.

Qua constantia Sancti, & qua confusione stabunt in iudicio impij, & quae fiet disceptatio super singulis. CAP. VI.

Singulis iam coram tribunali constitutis per agmina sua, quid obsecro fiet? M. Hoc nemo elegantius describit, quam Sapientis, Sapientiae s. dicens. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatae salutis, gementes praeter angustia spiritus, dicentes intra se poenitentiam agentes, & praeter angustia spiritus gementes. Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improprij. Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Ergo errauimus a via veritatis, & iustitiae lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiae non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transferunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuntius praecurrens, & tanquam nauis quae pertransit fluctuantem aquam, cuius cum praeterierit, non est vestigium inuenire, neque semitam carine illius in fluctibus. Aut auis quae transuolat in aere, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum, verberans leuem ventum, & scindens per vim itineris aërem. Commotis alis transuolauit, & post hoc nullum signum inuenitur itineris illius. Aut tanquam sagitta emissa in locum desti-

De lamentationem piorum, & gaudium iustorum in iudicio extremo.

destinatum, diuisus aër continuò in se reclusus est, vt ignoretur transitus illius. Sic & nos mali continuò desuimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere, in malignitate autem nostra consumpti sumus. Iusti autem in perpetuum viuunt, & apud dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud altissimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu domini, quoniam dextra sua teget eos, & in brachio suo sancto defendet illos. Quos sanè videntes sancti, exultabunt ipsi in gloria sua, & merito dicent in impios. Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & praualuit in vanitate sua. Ecce quomodo nunc inter relictamenta mundi fors illorum est. Ex aduerso autem suspirabunt illi a sinistris, eiulatu magno dicentes: Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Tunc quoque aperientur libri, ex quibus iudicabuntur, quisque secundum opera sua. De quibus habes Apocalyp. 20. Et vidi, inquit Ioannes, mortuos magnos & pusillos, stantes in conspectu throni. Et libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vita: Et iudicati sunt mortui ex his quae scripta erant in libris secundum opera ipsorum. Et qui non inuentus est in libro vitae scriptus, missus est in stagnum ignis. D. An ibi vsus erit librorum? Si erit, quales precor erunt libri, & quis scriba illorum? M. Textus loquens de futuro iudicio asseuerat dicens: Et libri aperti sunt, per numerum pluralem. Igitur non pauciores duobus. Nam vnitas non facit numerum. Et iudicati sunt ex his quae scripta erant in libris. Igitur libri isti continent merita demeritaque singulorum. Et apertus est alius liber, qui est vita. Quae propter vltra priores libros, erit & ibi tertius, qui intitulatur, Liber vitae, de quo scriptus est mentio in Scripturis. Non ergo iudicabitur ibi ex aère (vt vocant) aut ex suspitionibus, sed certò, sed fideliter, nam ex scriptis libris, & ex his quae tum temporis adhuc scripta erant in dictis libris. Nam ex obliteratis sanguine Christi, & deletis spongia poenitentiae, ac lacrymis, non iudicabuntur. Quoniam illa iam non scripta dicuntur, sed expuncta & obliterated. Quapropter qui dealbauerunt stolas suas, hoc est, conscientias suas sanguine agni, & nitro poenitentiae, hi pro ablutis illis demeritis, nullum sustinebunt iudicium. Vide Ezechielem capite 18. & 33. Et omnes quidem ibi iudicantur secundum scripturam librorum. Verum quicumque non est inuentus scriptus in libro vitae,

missus est, inquit textus, in stagnum ignis. Quod additur, tum propter paruulos morientes ante baptismum, qui licet nihil egerint boni aut mali, & per consequens nulla habeant merita aut demerita in prioribus libris, quia tamen habet originale peccatum, & non inueniuntur, scripti in libro vitae, ideo mittentur in stagnum ignis, tum propter eos qui post lauacrum iterum exciderunt a vita. Dicit enim textus: Omnis qui non est inuentus, scilicet tunc temporis, scriptus in libro vitae (licet enim fuerit aliquando scriptus in illo, scilicet tempore baptismi sui, si tamen expunctum est nomen eius, tunc temporis de catalogo viuientium in Deo & Christo) dubio procul mittetur in stagnum ignis: Non est satis scriptum fuisse aliquando in libro vitae, quoniam mox vbi vitam abdicasti a te, expunctum est & nomen tuum de libro illo. Est enim liber vitae, catalogus quidam actu viuientium per fidem & caritatem in Deo. Quamdiu tu viuus in Christo, & Christus in te, tamdiu manet nomen tuum in illo libro vitae. In alijs libris sunt merita demeritaque priuata singulorum. In hoc autem libro est sola intitulatio viuientium in Deo, quae multis contingit citra vlla merita propria, nempe per fidem Iesu Christi, & fidei Sacramentum. Multi, filij, multa philosophantur de libro vitae: Verum haec resolutio est ceteris expeditior, ad intelligendum scripturas. Quales autem & cuius materiae sint dicti libri, malo alios diuinare, quam ipse temerè diffinire. Insuper tunc illuminabuntur abscondita tenebrarum, & consilia cordium, adeò vt poterunt singuli videre, de singulis verè iusteque iudicatum esse. Pro ut docet Apostolus I. Corinth. 4. dicens: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quia nihil tam opertum quod non reueletur tunc, nihil tam occultum quod non sciatur. Nemo itaque poterit tunc obmurmurare: immeritum ego, iniustum patitur ille, testimonium reddente singulis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die illa, inquit, cum iudicabit Deus occulta hominum, secundum Euangelium meum per Iesum Christum, ad Rom. 2. Tunc denique reddenda erit ratio seu calculus, precipue ab ijs qui militarunt sub vexillis Christi quique possent sibi aliquid iuris vendicacione fidei aut militiae Christianae. Redde ratione, intonabit tum iudex villicationis tuae. Profer senus talèti cōcrediti. Calculū requiro de ver-

Math. 25.

Quid dextrum, quid sinistram.

Sapient. 5.

Quomodo illuminabuntur abscondita tenebrarum in die iudicij.

Roma. 2.

Qualis in die iudicij erit reddenda ratio vtraque.

de verbis tuis, de cogitationibus tuis, de factis tuis, de omiſſis, de perpetratis, maxime illis quæ prius iudicio hominum facile diſcerni non potuerunt, bona ne eſſent an mala. Arquat nunc me mundus circumſtans, ſi quod meum eſt non agnoſco, ſi quod verè bonum eſt, non remunero, ſi pro malefactis iuſtam retributionem non reddo. D. Tantane fiet, tamque exacta diſcuſſio anteaſtæ vitæ? M. Nemo de hoc poteſt dubitare qui probè pendit verba Saluatoris Matth. 12. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Quòd ſi ne otioſum quidem verbum citra diſcuſſionem tranſibit, quid precor de vſu, abuſuque bonorum animæ, bonorum corporis, bonorum fortunæ, ipſius denique animæ, & corporis præſumemus? Quid de impietatis & blaſphemæ verbis? Quid de peccunia Domini noſtri abſcondita ſub terram? Quid de omiſſis pietatis officijs erga Deum, aut erga proximum? Multi, inquit Saluator, dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc conſitebor illis, quia nunquam noui vos. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem: Alij dicent: Domine manducauimus coram te & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicam eis, neſcio vos vnde ſitis. Vbi lampades veſtræ? vbi fides per dilectionem operans? vbi quæ nunquam excidit caritas? vbi veſtis nuptialis? vbi bona opera? Speciem quandam pietatis video, aſſeruitatem virtutis in vobis non inuenio. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare. Sitiui, & non dediſtis mihi porum. Hoſpes eram, & non coſlegiſtis me. Nudus, & non operuiſtis me. Infirmus & in carcere, & non veniſtis ad me. Confeſſionem quidem repetitam Domini mei audio, quia dicitis, Domine, Domine, ſed obedientiam in vobis nullam deprehendo. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et dicent: Domine quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miſtrauimus tibi. Et reſpondens Dominus, dicet prius illis qui à dextris ſunt: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis vni de his minimis fratribus meis, mihi feciſtis. Deinde ad illos qui à ſiniſtris ſunt: Amen dico vobis, quamdiu non feciſtis vni de his fratribus meis minimis, nec mihi feciſtis. Poſtremo, vti Ioël dicit, diſceptabit etiam cum gen-

Matth. 7.

Luc. 13.

Ioël 3.

tibus in valle Iofaphat, hoc eſt iudicij Domini, ſuper populo ſuo, & hereditate ſua Iſraël, quos diſperſerunt in nationibus. Quoniam & hoc iudicio nationum velut iuſtum habebatur. Fili ſuper prædicis, teſte Scriptura, fiet in die iudicij diſceptatio ſiue examen ante ſententiam. Non igitur dubium quin ſuper vniuerſis alijs, quæ ab homine iudicari poſſent, velut pia, cum ſint impia, vel velut impia cum reuera ſint pia. Aut quæ inter homines nihili penduntur, cum interim in oculis Dei pondus habeant & momentum, vt eſt videre in minutulis illis operibus miſericordiz. Aut denique quæ ſic ſuco ac coloribus palliantur ab auctore ſuo, vt cognofci nequeant. Verùm de ijs quæ in lumine naturali etiam apud omnes proriſus manifeſta ſunt, vt blaſphemia in Deum, oppreſſio miſerorum, latrocinia, adulteria, & id genus alia, non fiet ibi diſceptatio: ſed iudicium ſuum accipient abſque examine præiudicio. Seruabitur enim in iudicio extremo illud, quod Apoſtolus ſcribit Timotheo Epifcopo, videlicet: Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium, id eſt, ante palam nota quam veniant ad diſcuſſionem. Et quid operæpretium eſt ſuper eiufmodi peccatis diſceptare iudicialiter? Quorundam autem ſubſequentur, ſcilicet iudicium diſcuſſionis neſpe ſic teſta ſuco aliquo, vt non appareat vindicanda, niſi ad trutinam iuſtitiz fuerint prius examinata. Similiter autem & quædam facta bona manifeſta ſunt, ſcilicet, ante diſcuſſionem iudicis. Et quæ aliter ſe habent, abſcondi non poſſunt, ſcilicet, dum fiet exacta diſcuſſio à iudice. Ratio autem cur hoc dictum Pauli obſeruabitur etiam in iudicio extremo, eſt, quia tota actio illius iudicij fiet propter hominem, vt videat mundus quia omnia iudicia Domini æquitas & veritas ſunt. D. Multum profectò temporis requirent omnia iſta, quia vniuerſitas hominum magna eſt. M. Mundi vniuerſitas multò maior eſt hominum vniuerſitate: tamen ſpatio ſeptem dierum compleuit Dominus totius mundi opificium, Genefis 1. & 2. Vbi omnia ſunt nuda & aperta omnibus, ibi non opus eſt mora, quò minus expeditum fiat iudiciũ. Ceterum, quanto tempore ſit duratura apparitio Domini & iudicium eius, nuſquam expreſſit nobis Scriptura: declarat tamen quòd fiet humano modo, conuenienter ad captum etiam damnatorũ. Quia fiet à Chriſto homine & de hominibus, ac citatione, atque collocatione ſingulorum, libris adhibitis, diſceptatione præeunte, prolatione ſententiz ſubſequentè. Quæ ſi tempus habuerint & mo-

1. Timo. 5

An multo tempore ſit actio iudicij extremi duratura.

& moram, erit hoc & pro gloria ſanctorum, & pro maiori pena damnatorum. Quoniam quidem valde glorioſum erit, ſtare in tali maiestate à dextris Domini aduerſus eos à quibus anguſtiati antea fuerant, & ludibrio habiti. Tormentum quoque magnum debere multò tempore ſtare ibi, velut ſub ſurca iuſtitiz, coram omnibus tanquam ludibrium eorum, quos ipſe prius ludibrio habuiſti, tanquam nunc omnium peripſema, id eſt, reſectamentum qui præ alijs magnus haberi ſtudiſti. Si obiecta mouent potentias, ſi appetibile præſens prouocat appetitum, denique ſi afflictionem habet, cupitis non poſſe potiri bonis (Nam in pœnam peccati dicitur vni ex ducibus Samariæ: Videbis oculis tuis, & inde non comedes, 4. Regum 7.) Quis obſeruo poterit explicare tortiones affectuum, quas patientur reprobi, in ſumma miſeria coram aſpicientes ſummam felicitatem, in ſumma abiectiõne, coram aſpicientes diademate gloriæ relucentes eos, quos prius velut ſterquilinum à ſe abiecerunt. Tu cetera tecum collige.

De ſententia quam dabit Chriſtus in iudicio extremo. CAP. VII.

M. Matth. 25

Beractis autem his quæ memorauimus, pronuntiabit iudex ſententiam, primò pro ijs qui à dextris ſunt, ſub hac verborum forma: Venite benedicti Patris mei, poſſidere regnũ quod paratum eſt vobis à conſtitutione mundi. D. O quanta latitia, quantaque iubilatione tunc erit eorum qui à dextris ſunt. Ceterum quo venient? M. Venite haud dubiè ad me de ſub altari ad dextram meam, apud Patrem veſtrum, & ad thronum gloriæ eius, in plenam ſecuramque poſſeſſionem regni. Quoniam dicere, venite, poſſidete regnum, idem eſt, ac ſi diceret: Venite ad poſſeſſionem eius regni, quod prius bono quidem iure veſtrum erat, & donatione Patris, & pretio ſanguinis mei, & ſanctæ actionis veſtræ merito. Iuxta Scripturam: Nolite timere puſillus grex, quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnum. Iterum: Beati pauperes ſpiritu: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Item: Signite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire, talium enim eſt regnum cælorum. Si ipſorum erat, ergo ius habebant in illud etiã ante poſſeſſionem ſubſecutam. Solet enim actio ſiue ius in rem ſubinde multo tempore præcedere poſſeſſionem eiufdem rei. Et excludit non raro actor à iure ſuo priuſquam poſſeſſionem attingat. Poſſeſſione autem reali,

Explicatio ſententiz ſaluandorum.

Luc. 12.

Matth. 5. Ius ad regnũ prius poſtea datur eiufdem poſſeſſio. Matth. 19.

id eſt, qua quis pedem ponit in rem quaſi ſuã, legis ac iudicis beneficio ſubſecuta, iam vltra turbari non poteſt. Venite ergo, poſſidete regnum. Non enim ius vobis adiudico, ſed boni iuris poſſeſſionem realem, liberam, ſecuram. Et qui mittitur in poſſeſſionem regni nonne rex ſtatim efficitur? D. Immo rex regnans actu, & triumphans in diademate gloriæ. M. Hoc eſt quod dicit: Poſſidete regnũ. Sitis exinde actu regnantes tanquam reges regni illius, quod paratum eſt vobis à conſtitutione mundi. Obſerua ſingulas voculas, paratum eſt, & vobis, & ab exordio mundi. Deus fuit æternaliter ante mundi conſtitutionem. Mundum verò conſtituens, parauit regnum quoddam felicitatis, in eo comprehendens vniuerſum ornatum, omnia bona, omniaque amabilia totius mundi, non ſibi, ſed filijs obedientiz ſuæ. Quod verò ita paratum eſt, vt ſit vobis deſtinatum ab origine mundi, hoc nũc poſſidete. D. Verùm quod, vel quale eſt regnum iſtud? M. Eſt regnum Dei Patris, regnum Chriſti, regnum cælorum, regnum gloriæ, regnum cuius non eſt finis, regnum omnium ſæculorum, regnum pertingens à mari vſque ad mare, & ad fines orbis terræ. De quo vide plura, lib. 3. in ſecunda petitione orationis Dominicæ. At mirari ſine hic dictum eſſe, Benedicti Patris? D. Miror quidem dictum eſſe: Benedicti Patris, & non potiùs: Benedicti à Patre meo. Attamen myſterium non intelligo. M. Dum dicimus: Benedicti vos à domino, actum & tempus ſignificamus. Dum verò dicit hic locus: Venite benedicti Patris mei, indicat benedictionem ex nunc verſam quaſi in ſubſtantiam & naturam electorũ, nec poſſe vltra per modum accidentis aſſeſſe & abeſſe, ſed propriam, ſed connaturalem eſſe, immo ſupernaturalem, toti naturæ humanæ dominantem. Ideo velut per ſubſtantium dixit interpres: Venite benedicti Patris mei. Sicut per ſubſtantia dicimus, & ouem bidentem, & mundi partem vnã Orientem, alteram Occidentem: eò quòd illius naturæ ſit habere duos duntaxat dentes: Harum verò proprietates perpetuæ: alterius reddere nobis Solem Orientem, alterius excipere Occidentem. His peractis, exinde contra eos qui à ſiniſtris ſunt proferet ſententiam, ſub hac forma: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt Diabolo, & Angelis eius. D. Durum, bone Deus, & horredum iudicium, diſcedite à me. M. Poſſet paruipendi, ſi pauper aliquis & modicus ſic diceret: At Chriſtus eſt, qui ſic pronuntiat, in cuius manu ſunt omnia, & quæ in cælis, & quæ in terris, cuius regnum comprehendit vniuerſa. Ipſe vita, ipſe

Poſſidere regnũ eſt eſſe regnũ actu regnantem.

Cur dicit benedicti Patris mei

Explicatio ſententiz damnatorum.

Q

veria

veritas, ipse via ad Patrem, ipse principium et finis, ipse per quem omnia, & in quo omnia, ipse salus. Qui igitur iubetur discedere à Christo, & ijs quæ Christi sunt, ille protruditur planè foras, extra vitam, extra lumè veritatis, extra viam qua itur ad Deum, extra ordinem, extra spem salutis. Igitur ad mortem, ad tenebras, ad denia vel inuia, ad locum horroris, vbi nullus est ordo, sed sempiternus inhabitat horror. Qui habet aures audiendi audiat, & perpendat. Verùm, Domine, si sic oportet discedere, adde saltem, vel vnam aliquam benedictionem. Non. Sed discedite à me maledicti, hoc est, exuti, extorres, & ex hereditate ab omni propitiatione, gratia, consolatione, spe denique melioris fortunæ, cum omni omnino omnium malorum imprecatione. Nam ex hac maledictione armabit se vniuersa creatura, in vindictam pro Domino contra insensatos, vt habetur Sapientia 5. Eia Domine si omnino sic oportet, vt discedamus maledicti vel locum concede fragili naturæ apertum. Non. Sed ite maledicti in ignem. Ignem Domine? Et quid igne magis inimicum magisque contrarium naturæ nostræ? Hæreticorum est ignis, & quos sublato volumine protrudimus in ignem. Esto: tamen vos maledicti discedite à me, non ad ignem, aut prope ignem tantum, sed in ignem, & in medium eius, aded vt circumuallet vos. Quoniam enim deprehendi vos obstinatos in malitia & falsitate, meritò cum hæreticis igne puniendi estis. At Domine, si omnino sic oportet, saltem da eisdem pertransire ignem, aut flammam velociter extingui de latere nostro. Non. Sed discedite à me maledicti in ignem æternum, non horarium, non temporaneum non modicum, sed æternum, sed inextinguibilem, sed immensum, quia in perpetuum stagnum ignis ardentis & sulfuris. O dura fors & miserabilis vitæ nostræ. Hæc cinè lassitudine laborum nostrorum inuenimus? Pie Iesu, bone Domine, saltem adiunge nobis aliquos beneuolos qui consolentur nos in hac continua afflictione. Non. Sed discedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est Diabolo & Angelis eius. Ille hospes vester, cum illis contubernium habetote & solatium. Vbi Domine? vbi misericordiarum antiquarum? vbi quod dici solet, quoddam misericordia Domini superexaltat vniuersa? Hucusque quidem patuerunt vobis fontes misericordiarum diuinæ, ostia propitiationis meæ. Nunc autem est tempus iudicis, & iustitiæ, dies retributionis & ultionis in eos qui dereliquerunt me fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ

quam continere non valent. Fili nihil dicis? D. Quid dicerem? Liquefcit animus, horrent membra, vox faucibus hæret, dum hæc audio, Verè etenim dies illa, dies iræ, dies calamitatis, & miseris, dies magna & amara valde, vt canitur in Ecclesiastico officio. M. Neque hoc canticum amaritudinis excogitatum est ab hominibus, sed à diebus antiquis sic pronuntiauit Spiritus sanctus per Sophoniam Prophetam. D. Interim non puto ignem prædictum fore eis ignem combustionis, sed retentionis, alioqui profus intolerabile esset naturæ hominis, igne æterno æternaliter vri. M. Longè aliud dicit Saluator, subiungens sententiæ suæ: Et ibunt hi, scilicet, qui à sinistris sunt, in supplicium æternum: illi autem in vitam æternam. Quid sit vita æterna, explicabimus in articulo vlt. Est autè supplicium, vt verè definit Cicero ad Pisonem, pœna peccati, in vindictam criminis commissi imposita. Erit itaq; ignis ille vrens & comburens, & vitione sua affligens naturam damnatorum in vindictam peccati, idq; æternaliter, vt patet ex Apoc. cap. 14. Vbi docet Apostolus quoddam & bestia, & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte, in secula seculorum, in stagno ignis, & sulfuris. Igitur ignis actione sua cruciabit eos in æternum, Deo iusto suo iudicio reddete, & naturam hominis passibilem in æternum citra sui consumptionem, & ignis ardorem perpetuò vrentem citra defectum vllam remissionem. Prolata verò sententiæ, mox ibunt damnati in hoc supplicium æternum. D. Ibunt? Solent malefici vix posse rapi aut protrudi in supplicia. Nā quis vnquam vadit in præparatum sibi exitium? M. Tanta erit vis & efficacia sententiæ prolata, tanta auctoritas sedentis super throno, vt illi ipsi ituri sint in tam miserabile supplicium mortis, vel citra impulsione & pertractionem, omnino absque funibus, & sustibus, aut minis dæmonum. Illi ipsi, dico, qui antea ne centum quidem præceptionibus ac minis potuerunt reuocari à morte in vitā, dabit enim Deus tunc temporis voci suæ vocem virtutis, sicut fecit in horto montis Oliueti, cū virtute vocis huius, Ego sum, effecit vt abiret retrorsum omnis illa armatorum caterua, & caderet in terram. Quid multis? Plumbū quod detines sursum, te nō amplius retinente, quo vadit? D. Deorsum. M. Cuius impulsu? D. Naturæ propriæ. M. Sic deo abdicante à se præsidium damnatorum, mox descendunt in abyssum velut plumbum, natura propria, vel contra ipsorum voluntatem, impellente. Nā quod terrenum est, & in quo dominatur elementū terræ, semper sponte propria nititur ad

ignis infernalis perpetuus vrens, & cruciabit damnatos.

Psalm. 67.

Ioann. 10.

Matth. 25. non tractatur tota actio extremi iudicij

Plures causas propter quas fiet iudicium damnationis. Ioann. 3.

Causa multæ ob quas adiu dicetur regnū Dei.

ad inum terræ, nisi sursum detineatur. De Sanctis autem quomodo & illi spontè propria, & virtute insidente sibi per gloriā, ibunt in vitam æternam, & tabernacula cælestia, diximus alio loco. Caue autem, o fili, ne existimes loco prædicto, Matth. 25. describi totam actionem, omnesque sollemnitates venturi iudicij. Quoniam nihil ibi dicitur de ijs qui moriuntur ante vsu rationis. Nam illi neque inter eos numerari possunt, quibus ibi adiudicatur regnum Dei propter impensa alijs opera misericordiarum: Neque inter illos qui condēnantur propter eadem opera prætermissa. Insuper non agitur ibi nisi de vna causa damnationis, eaque esse communi omnibus, cum tamen constet esse plures alias propter quas condemnantur, etiam illi nonnunquam qui in operibus misericordiarum fuerunt bene spontanei & liberales. Non credere in Christum causa sufficiens est damnationis, Marci vltim. Sic, non regeneratum esse ex aqua & spiritu sancto, sufficiens causa est damnationis, Ioann. 3. Iterum post illuminationem fidei, & lauacrum regenerationis, non fecisse voluntatem Patris qui in cælis est, immo offendisse in vno mandato vniuersi eius, causa est cur iuste damnemur iudicio Domini, Matth. 7. Iacob. 2. Non habere vestem nuptialem, de qua Matth. 22. aut non vestitū esse ornamento sponsæ, videlicet byssino candido & splendenti (byssinum autem iustificationes sunt sanctorum) de quo Apoc. 19. Nō habere oleum cum lampadibus: Non reportare talentum creditum cum fenore, de quo Mat. 25. Item fecisse mendacium, aut abominationem, aut furtum, aut adulterium, aut cetera eiusmodi, de quibus habes Matth. 15. 1. Cor. 6. ad Gal. 5. quodlibet, dico, horum est causa cur portandum erit iudicium damnationis, dicente Aposto: De quibus prædixi vobis, sicut & nunc prædico. Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur: sed foris, sed in stagno ignis & sulfuris, qui eiusmodi sunt, Apoc. 21. 22. Vt confundatur hæreticus mentiens: Quoniam si credis tantum, nō portabis iudicium. Ipse autem sic mentiens portabit. Nam qui seducebat oues Christi, pars illius in stagno ignis, Apoc. 19. 20. Sic plurimæ sunt causæ, ob quas adiudicabitur possessio regni, vt credere: si tamen corde credas non intellectu tantum, & ore confitearis, Roman. 10. vt seruare mandata Dei, tingi sanguine Christi, relinquere sua, opprobrium ferre, persecutionem pati propter Christum & Euāgelium eius. Quodlibet horum & similitum est causa secundum scripturas, cur iudicialiter instituiamur in possessionem regni Patris.

Dices itaque Christum, Matth. 25. declarare Apostolis formam quandam futuri iudicij, non tamen explicare ibidem omnem actionem eius, neque ponere omnes causas, propter quas alijs regnum, alijs adiudicetur supplicium perpetuum. D. Cur igitur magis meminit ibi operum misericordiarum quàm aliorum? M. Vt illa vel hac ratione habeamus magis persuasa, magisque insidentia cordibus nostris. Nam si tantus ac talis est respectus Domini iudicantis ad opera misericordiarum, vt ea iudicaturus sit tanquam sibi impensa, quamdiu impenduntur vni, & quidem minime de his fratribus suis, demonstratis hominibus, vtque eadem alicui negata sit iudicaturus tanquam sibi ipsi denegata: Mirum valde & ad stuporem vsque admirandum, quod vltus Christianus hæc credens retineat apud se panem, vestem, pecuniam, vltra vsu necessarium, tam multis de fratribus Christi necessitatibus, immo ipso Christo in tam multis suis membris egestatem patiente. Quam improvidus & non frugi est, immo quam indignus nomine Christiani hominis, qui dies, qui menses, aut annos præterlabi patitur absque exercitio in aliquo operum misericordiarum. Quoniam si credit Christum sic iudicaturum sicut asseritur Matth. 25. ostendat nobis ex operibus fidem suam. Si non credit, cur adhuc vt Christifidelis venerabile nomē sibi usurpat?

Cur solum opera misericordiarum explicat Saluator. Matth. 25

Non esse possibile vt quis effugiat extremum iudicium, esse tamen medium euadendi horribilem illam sententiam, discedite à me maledicti, &c. CAP. VIII.

Et erum nullane superest praxis declinandi hoc forum Christi? M. Prorsus nulla. Iudicium Christi est inevitabile. Forum eius indeclinabile, hanc ob causam. Quia ipse Dominus vniuersorum est, omnipotens, omnisciens, iustus bonus, in quo omnino nulla iudicandi peruersa aut incongrua ratio inueniri potest, vt in alijs iudicibus solet. Quare nec rebellionem aut appellationem posthaberi debet, nec dolo circumueniri potest. Quoniam sermo ipsius potestate plenus est, Ecclesiast. 8. Nec iudicabit secundum visionem oculorum, neque secundum auditum aurium arguet, Esaiæ. 2. vt posset decipi more caudicorum: sed pondus & statera omnia iudicia eius. Non verebitur personam cuiusquam. Quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualis est illi cura de omnibus, Sapient. 6. Non valebit liberare diuites aurum & argentum eorum in die furoris Domini, Ezech. 7. Quoniam bonorum no-

D. An sit possibile declinare forum Christi.

strorum non eget, Psal. 15. vt posset corrum-
 pi muneribus. D. Saltem, vel poenitudine
 flectetur, quoniam bonus est. M. Quia bo-
 nus est, ideo iudicabit in iustitia & veritate. Si
 quidem hoc vnum est bonorum iudicium.
 Ista & eiusmodi considerans Apostolus di-
 cit: Omnes nos manifestari oportet ante tri-
 bunal Christi, vt referat vnusquisque pro-
 pria corporis prout gessit, siue bonum siue
 malum. Vox, oportet, dicit necessitatem, di-
 ctio quoque, omnes, neminem exceptum pa-
 titur. Quibus addit Christus, loquens de ad-
 uentu suo, ac dicens: Amen dico vobis, quia
 non prateribit generatio hæc, donec omnia
 ista fiant, quæ locutus sum de aduentu meo
 ad iudicium. Cælum & terra transibunt: ver-
 ba autem mea non prateribunt, Matthæi
 vigesimo quarto. Marci decimo tertio. Fili-
 etri posset declinari hoc forum, tamen non
 expediret. Ratio est. Quoniam in foro
 Christi, laus erit vniciuque à Domino: ibi
 reddetur corona iustitiæ, diadema gloriæ,
 regnumque decoris his, qui certarunt bo-
 num certamen, merces post merita, quies
 post laborem: ibi quoque faciet Dominus
 iudicium inopis, & vindictam pauperum
 suorum, ad quam anhelant indefinenter de
 sub altari animæ interfectorum, propter ver-
 bum Dei & propter testimonium quod ha-
 bebant, clamantes voce magna dicentes: Vt-
 quequo Domine, sanctus & verus non iudi-
 cans, & non vindicas sanguinem nostrum,
 de his qui habitant in terra? Quam vindictam
 in spiritu præuidens Psalmista erumpit in hæc
 verba: Cantate domino canticum nouum,
 laus eius in Ecclesia sanctorum. Quia bene-
 placitum est Domino in populo suo, & exal-
 tabit manus eius in salutem. Exultabunt san-
 cti in gloria, letabuntur in cubilibus suis. Ex-
 ultationes Dei in guttura eorum, & gladij an-
 cipites in manibus eorum. Ad faciendam vin-
 dictam in nationibus, & increpationes in po-
 pulis. Ad alligandos Reges eorum in compe-
 dibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.
 Gloria hæc est omnibus sanctis eius. Faciet
 ergo tunc temporis vindictam, facient & ipsi
 sancti vindictam pro se cum Domino. Quod
 adeo non est euitandum, vt dicat Propheta:
 Gloria hæc est omnibus sanctis eius. Damno
 quis affectus, aut iniuria, beneficio iuris ac iu-
 dicis restituitur in integrum, facta vindicatio-
 ne in eos qui affecerunt. Sic sancti passi op-
 probrium in hoc mundo, infamiam, per seculi
 rionem, restituentur tunc prorsus in integrum,
 immo in id quod centuplo melius est, sum-
 pra digna vindicta de malis. D. Hoc qui-
 dem elegibile bonis ac iustis, neque de illo

quærebam. Ceterum sine praxis aliqua eua-
 dendum terribilem illam sententiam: Discedite
 à me maledicti, &c. M. Abundans, certa, in-
 fallibilis, prædicta, præscripta, docta, & à Do-
 mino, & ab Apostolis, & ab omni succrescen-
 te Ecclesia. Nam totum Euangelium & vni-
 uersa scriptura in hoc data est, vt credamus in
 eum quem misit Pater, credamus dico, cor-
 de, & veritate; Qui autem credit in eum, non
 confundetur. Et in iudicium non venit, sed
 transit à morte ad vitam. Iterum, qui credit
 in eum non iudicatur, Ioannis tertio. Huc e-
 quidem tendit omnis institutio Christiana,
 vt simus in Christo Iesu. Porro nihil damna-
 tionis ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non se-
 cundum carnem ambulant. Satis de hoc.
 Nunc, credo, intelligis articulum. D. Habet
 articulus: Inde venturus est. At nondum indi-
 casti, quando aut qua hora quoue die veniet
 Dominus ad iudicium. M. De illa die, in-
 quit Saluator, aut hora nemo scit, neque An-
 geli cælorum, neque Filius, nisi Pater, hoc
 est Deus, Matthæi 24. Marci 13. In die iudi-
 cij fiet restitutio regni Israël. At Apostoli
 interrogantes Christum in die Ascensionis:
 Num in tempore illo restitueret regnum
 Israël? Audierunt: Non est vestrum scire
 tempora vel momenta, quæ Pater posuit in
 sua ipsius potestate. Si non erat Apostolo-
 rum scire tempus hoc, si ignorant Angeli, si
 nescit Filius, quomodo tu fili vel ego scire
 poterimus? D. Mirum non posse quæ-
 quam habere notitiam huius temporis.
 M. Non dicit Scriptura, neminem posse
 scire diem vel horam iudicij (potest enim
 Deus reuelare, cum homini, tum Angelis
 pro sua voluntate, non solum diem aut ho-
 ram, sed etiam ipsum instans siue momen-
 tum aduentus Christi ad iudicium, quia om-
 nipotens) veruntamen, vt dicit textus, ne-
 mo scit de illa die, neque Angeli Dei, neque
 Filius, notitia scilicet naturali, vel etiam
 supernaturali, quam adfert secum visio bea-
 tifica. Alioqui omnes beati scirent de il-
 la, quod constat falsum esse ex illo Apoca-
 lypsis: Vtquequo domine non vindicas san-
 guinem interfectorum? & cet: Nemo no-
 uit consilium Dei, nisi Spiritus Dei qui in i-
 pso est. Nemo scit secreta cordis humani, ne
 is quidem qui in vno conuictu vnaque socie-
 tate assidue contemplatur hominem, nisi spi-
 ritus hominis qui in ipso est. Beatificavi-
 sio non adfert secum consiliorum Dei noti-
 tiam, neque euentuum quos Deus posuit
 in sua solius potestate, præscientiam. Nihi-
 lominus tamen verum est, quod Deus potest
 reuelare quibus vult. Sicut nemo scit diem
 mortis

Qua præ-
 xi poterit
 euitari sen-
 tentiam
 damnatorum.
 Ioann. 5.

Rom. 8.

Dies adue-
 tus Domi-
 ni omni-
 bus incer-
 tus.

Actu.

Observan-
 da verba
 textus
 Sancti non
 sciunt diem
 iudicij.

Apoca. 6.

Posset De-
 us reuelare
 diem iudicij
 si vellet.

mortis suæ: tamen reuelatione Dei multi san-
 ctorum præsciuerunt illam. Attamen credi-
 mus quod Pater, hoc est, Deus siue diuinitas
 sicut tradidit Christo homini omne iudiciū,
 ita inspirauit siue reuelauit animæ eius tem-
 pora ac momenta exercendi iudicij idonea.
 Scit igitur Christus diem ac horam futuri iu-
 dicij, naturali, coæterna Patri notitia, vt De-
 us. Scit etiam vt homo, reuelatione Dei siue
 diuinitatis. Aliorum autem nemo scit, etiam si
 Angelus sit, aut filius in gratiam & gloriam
 adoptatus, ne reuelatione quidem. Quia con-
 stat alijs non esse factam eius rei reuelatio-
 nem ex primo capite Act. & ex 24. & 13. capi-
 te Matthæi & Marci. D. Quæ est causa ob-
 quam voluit hoc tam secretum seruari sibi
 Deus? M. Venturum Christum Dominum
 ad iudicium, voluit nobis indubitata fide cer-
 tum esse, non ex persuasione hominum, sed
 ex traditione Euangelica, Matthæi 24. 25. 26.
 Marci 13. 16. Luc. 21. & scriptis Apostolorum,
 2. ad Thessalonicen. 3. 2. Petri 3. ex Epistola Iu-
 da, Apocal. 10 Libris Prophetarum. Diem ve-
 rō & horam aduentus eius, voluit cunctis
 incognitam esse, vt patet Actuum 1. Matth.
 24. Marci 13. Ne quis vnquam dormiat in v-
 tramque aurem securus, neue tempore me-
 dio committat, quod commisisse tunc, cum
 Dominus iudicabit, graue iudicium adfert.
 Qui scit certò reddendam principi rationem
 villicationis suæ, nesciens qua parte anni,
 quoue die, is totus studet in omnem diem pa-
 ratus esse. Non quia inuidet nobis Deus, aut
 quia durus est, ideo cælat nos instans futuri
 iudicij, sed quia bonus est, & circumspectus,
 cupiens nos dubio euentu tam mortis quam
 iudicij continere in officio virtutis. Hinc in-
 culcat Saluator: Vigilate, quia nescitis diem
 neque horam. Iterum: Estote parati, quia qua
 hora non putatis, Filius hominis veniet. Rur-
 sum: Videte, vigilate, orate. Nescitis enim
 quando tempus sit. Sicut enim in diebus
 Noë, ita erit & aduentus Filij hominis. Sicut
 enim erant in diebus ante diluuium edentes
 & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes,
 vsque ad eum diem quo intrauit Noë in ar-
 cam, & non cognouerunt donec venit dilu-
 uium, & tulit omnes. Ita erit & aduentus Fi-
 lij hominis. Vigilate ergo, quia nescitis qua
 hora Dominus vester venturus sit. Illud au-
 tem scitote, quoniam si sciret paterfamilias
 qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique,
 & non sineret perfodi domum suam. Ideoq;
 & vos estote parati, quia qua nescitis hora Fi-
 lius hominis venturus est. Aliud simile: Sicut
 homo peregrè profectus reliquit domum suam
 & dedit seruis suis potestatem cuiusque ope-

Cur volue-
 rit Domi-
 nus certū
 esse suum
 aduentum
 & tamē ho-
 ram adue-
 tus incer-
 tum.

Matt. 25.
 Matt. 24.

Matth. 13.
 Matt. 24.

Marci 13

ris, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate et-
 go, nescitis enim quando Dominus domus,
 hoc est Christus qui est Dominus Ecclesiæ,
 veniat, serō an media nocte, an gallicantu, an
 mane. Ne cum ipse venerit repente, inueniat
 vos dormientes. Quod autem vobis dico,
 omnibus dico, vigilate. Nec minus diligen-
 ter Apostolus nititur persuadere istud Tessa-
 lonicenses dicens: De temporibus autem
 & momentis fratres, non indigetis, vt scriba-
 mus vobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia
 dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet.
 Cum enim dixerint, pax & securitas: tunc re-
 pentinus eis superueniet interitus, sicut do-
 lor in vtero habentis, & non effugient. Vos au-
 tem fratres, non estis in tenebris, vt vos dies
 illa tanquam fur comprehendat. Omnes e-
 nim vos filij lucis estis, & filij dei, hoc est, fi-
 dei, bene illuminati doctrina Euangelica de
 aduentu Domini, vt vigilando possitis præ-
 cauere horribilem illam damnatorum sen-
 tentiam. Simile est, secundo Petri tertio, &
 Apocalyp. 3. 16.

1. Tessa. 3.

De signis venturis ante iudicium: item de An-
 tichristo, & vita, regno ac fine ipsius. C. I X.

seruabis hoc loco fili Saluatorē
 dixisse: Nemo scit, non quidem
 tempus iudicij in genere, sed ho-
 ram aut diem iudicij, quasi diceret,
 nemo habet certam & indubitam notitiā,
 quo præcisè tempore futuro, fiet iudicium,
 vt sciat ipsum diem vel horam aduentus Do-
 mini. Cui non repugnat, nos posse ex signis
 & iudicij verisimiliter colligere, iam iam in-
 stare aduentum Domini, & consummatio-
 nem sæculi. Sicut non scimus certò quo mo-
 mento sit moriturus hic, vel ille, tamen ex se-
 nio, vel ex morbis, vel ex virium defectione
 colligimus mortem in proximo esse. Signa
 autem ex quibus licet ratio cinari instare iu-
 dicium, fulissimè nos docet Saluator, Mat-
 thæi 24. Marci 13. Lucæ 21. capita illa diligen-
 ter perlege, satis clara sunt. Attamen fili licet
 videamus quædam illorum signorum quæ e-
 numerantur in illis capitibus, impleri hoc
 nostro tempore, quoniam abundat nunc ini-
 quitas, & refrigescit multorum caritas. Insu-
 per quamuis cernitur nunc temporis non
 modica abominatio in templo Dei, eiectio
 corpore Christi, & sanctorum veneratione,
 sectarum denique mira varietas, quibusdam
 dicentibus: Ecce hic, in doctrina Lutheri, est
 Christus, alijs contententibus, ecce ibi, in se-
 cta Anabaptistarum, est Christus. Non tamē
 propterea oportet nos conturbari, quasi his
 nostris

Ma
 Licet dies
 aut hora
 iudicij præ-
 sciri non
 possit, po-
 test tamen
 ex signis
 verisimiliter
 colligi

nostis diebus sit futurum iudicium, prout quidam impiè sunt mentiti in suam ipsorum confusionem. Quonia & temporibus nascens Ecclesie quedam eiusmodi contingere, quã do redarguit acriter Apol. eos qui propterea perturbabant Thessalon. quasi instaret dies Domini, 2. ad Thess. 2. dicens: Rogamus autè vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ cõgregationis in ipsam, vt non citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquã per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vilo modo. Quoniam nisi venerit discessio primùm (Hieronymus, cõpleta, inquit, accessione ad Romanum imperium, & ad Romanæ Ecclesie obedientiam, aderit discessio ab vtroque imperio: qua impleta aderit ille iniquus, de quo hic Apost. Impleto tempore misericordiæ, quo plenitudo Gétium intrat ad fidem, reuelabitur discessio, & tunc instabit dies Domini) & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, quem vulgò vocamus Antichristũ, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, suppleendum est, nõ veniet dies Domini: eò quod illa duo oporteat præire. Num retinetis, inquit, quod cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat (id est quæ sit causa morè quò minus veniat) scitis (nempe) vt reueletur in suo tempore, id est, tempore à Deo constituto propter iniquitatem hominum, & ipsius Antichristi malitiæ apto. Nam mysterium iam operatur iniquitatis, hoc est, ipsum occultum iniquitatis, velatum specie aliqua pietatis iam exercet in prauis & fictis hominibus velut præcursoribus ante illum. Tantum, supple restat, vt qui tenet nunc (tempore medio) teneat, scilicet imperij Romani gubernationem, donec de medio fiat idem imperium. Dicta quidem sunt hæc per aposiopelsum, vt plus significari voluerit silentio, quam si manifestè dixisset; Et tunc reuelabitur ille iniquus, Antichristus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui, eum, cuius est aduentus secundum operationem Sathanæ, in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacib, & in omni seductione iniquitatis, ijs qui pereunt, eò quod caritatem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Hucusque Apost. Non turbemur itaque eò quod sectæ

sint & hæreses in mundo, multaque operatio iniquitatis, quasi eras aut perendi sit futurum iudicium extremum. Quoniam duo debent præire. Primùm, discessio ab imperio Romano, & præfidentia sædis Apostolicæ, quod Ambrosius vertit defectionem, nempe cum aliquis desciscit à suo superiore seu principe. Quam defectionem licet videamus paulatim magis ac magis succrescentem, nondum tamen videmus cõsummatam, adhuc multis parentibus Imperio Romano, plurimis etiam Ecclesijs obedientibus sedi Apostolicæ. Secundum apparitio siue dominatio Antichristi extollentis se, non solum contra Christum, sed etiam super omne illud quod dicitur Deus. D. Putabam ego fabulosum esse quod dicitur de Antichristo. M. Fabulosum fili? Ipsa scriptura exactissimè tradit nobis, & nomen Antichristi, & interpretationem eius, & condiciones personæ ipsius, & quando veniet, & quomodo dominabitur, & qualiter destruetur per Christum regnum eius. In duabus prioribus Canonici Ioannis, habes nomen cum interpretatione nominis. In secunda ad Thessalonicenses habes vitam & opera eius, tempus quoque quo manifestabitur, & quis erit finis ipsius. Quæ etiam legere poteris in Apocalypsi 12. 13. 19. capite. & Ezech. 28. & 39. sub nomine Gog. & Danic. 7. & 12. An fabulosum quod tanta diligentia traditum est per vtrumque Testamentum? Ioannes dicit prima sua Canonica capit. 2. Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit: & nunc Antichristi multi facti sunt: vnde scimus quia nouissima hora est. Mox subiiciens definitionem nominis dicit: Hic est Antichristus qui negat Patrem & Filium. Item. Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, capite 4. Et in secunda sua Canonica: Omnis qui non confitetur Iesum Christum venisse in carnem, hic est seductor & Antichristus. Itaque secundum traditionem Ioannis, & vocis etymologiam, Antichristus nihil est aliud quam aduersarius Christi. D. Tales sunt multi in mundo, immo tales fuere temporibus Apostolorum, dicente Ioanne in loco præallegato: Quia Antichristus venit, & iam sunt Antichristi multi. M. In loco illo vox venit, non est præteriti temporis, sed præsentis vel futuri, vt euidenter constat ex textu Græco. Dicimus autem tropicè venire, quidquid certò futurum nunciamus, & velut in accessu esse, vel nunc quasi capitibus nostris imminere. Quo tropo dicimus: Finis mundi venit, bellum venit, pestis venit, eò quod omnia sic

Non veni et iudicium nisi postquam duo præcesserint scilicet defectio & Antichristus

Vide August. de ciuitate lib. 20. cap. 19. Que dicitur de Antichristo, non sunt fabulosa.

Ipsam nomen Antichristus, est in scripturis.

1. Ioan. 4.

1. Ioan. 3.

dispo.

disposita sint, vt vel nunc propè nos esse vel in proximo accessura videantur. D. Addidit Ioannes: Et nunc Antichristi multi sunt. M. Quin & cap. 4. dicit: De quo Antichristo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo est. D. Quid igitur modò prædicatur venturus, si tum temporis erat in mundo? M. Erat tunc in mundo non secundum personam, sed secundum similitudinem spiritus et rebellionis. Sicut Helias dicebatur venturus ante Christum prædicantem. Quia Ioannes venit præcedens Christum in spiritu & virtute Helias. Et si vultis scire, inquit Saluator, ipse Ioannes est Helias, scilicet spiritu & virtute. Prorsus eadè phrasi dixit Ioannes Euangelista: Et nunc Antichristi multi sunt: Quia nunc multi rebelles, & subdoli homines sunt in mundo, præcurrentes illum in spiritu seductionis & malitiæ. Attamè sub specie ac velamine quodam pietatis, quod Apostolus dicit: Nam mysterium iam operatur iniquitatis, scilicet in præcursoribus suis. Addo, vt vox, Christus, communis est multis, ita vox Antichristus. Et sicut aduentum Christi præcesserunt multi Christi, typum gerentes illius venturi, qui antonomastice præ omnibus alijs dignus est possidere nomen Christi: Ita multi feminantur per mundum Antichristi, malitia & rebellionem typum gerentes illius venturi qui antonomastice dicitur Antichristus præ omnibus alijs, eò quod scelere & rebellionem longè & ultra modum antecellet vniuersos. Nam Apostolus depingit Antichristum esse, Primò, hominè peccati, quia manifestè ac totus scelestus erit: ad eò vt mereatur potius dici scelus, seu homo peccati, quàm peccator. Secundò, filium perditionis: cuius tota natura erit aduersari, perdere, & omni ex parte tendere ad destructionem, tam sui, quàm aliorum. Tertio, extollentè se super omne quod dicitur deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Quarto, admirandum, secundum operationem Sathanæ, quã operabitur per eum Sathanas in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis ijs qui pereunt. Hæc de Antichristo Apostolus Paulus. Nec minus expressè eum depingit Ioannes sub nomine bestie ascendentis de mari: Apoc. 13. cap. dicens: Et vidi de mari, id est, de collectione malorum, velut de pelago quodam, bestiam ascendentem habentem capita septem, quia erit bellum multorum capitum, id est, princeps ac dux multorum hæresiarum, & cornua decem, quia vndique pugnat, erecta ac potens ad lædendum, & super cornua eius decem diademata, eò quod multitudo regnorum ac dominorũ subie-

tur tyrannidi & violentiæ eius, & super capita eius nomina blasphemiar, id est, malorum dogmatum, quibus blasphematur Deus. Et bestia quam vidi erat similis pardo, propter varietatem vitiorum in quibus obstinata erit. Et pedes eius sicut pedes vrli, vt ascendat & eleuet se supra quamcunque arborè, & os eius sicut os leonis, propter crudelitatem. Et dedit illi Draco, ille serpens magnus & antiquus, qui vocatur Diabolus & Sathanas, qui seducit vniuersum orbè cap. 12. virtutem suam & potestatem magnam, scilicet seducendi & perdendi multos. Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, quia simula-bit se Antichristus quasi mortuum, & per tri-duum latens apparebit dicens se suscitatum. Et plaga mortis eius curata est, quia arte magica ascendet in aera, ferentibus eum Dæmonibus, & curabitur plaga mortis eius: sicque qui prius mortuus videbatur, postea viuens reputabitur. Et admirata est vniuersa terra post bestiam. Et adorauerunt draconem qui dedit potestatem bestie, & adorauerunt bestiam (sicut adoramus nos, & Deum qui dedit Christo potestatem, & ipsum Christum Dominum) dicentes. Quis similis bestie? & quis poterit pugnare cum ea? Et datum est ei os loquens magna (quia extollet se super omne illud quod dicitur Deus) & blasphemias (contra Christum & omne id quod sanctum est, Deoque gratum) Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos (quia regnabit triennium & dimidium anni) Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum (ne Deo quidem parcens) blasphemare nomen eius (quod nos oramus vt sanctificetur sicut in celo & in terra) & tabernaculum eius (id est Ecclesiam Christi quam inhabitat, omnemque constitutionem eius per quam laudabilis apparet) & eos qui in celo habitant (venerabiles illos Angelorum sanctorumque ordines) Et datum est illi bellum facere cum sanctis (contra sanctos) & vincere eos (scilicet corporaliter, quia rapiet in mortem. Quo sciam etiam partim muneribus, partim tormentis seducet in errorem) Et data est illi potestas in omnem tribum & populum, & linguam, & gentem (quia latissima erit dominatio eius). Et adorauerunt eam omnes qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vite agni, qui occisus est ab origine mundi (videlicet in membris suis: Abel & Prophetis, alijsque iustis) Si quis habet aurè audiat. Et vidi aliam bestiam (etiam bestiam, id est, bestialiter viu-

Math. 23.

Descriptio Antichristi ex Paulo.

Descriptio Antichristi & regni ei ex Ioanne.

viuentem in omni spurcitia vitiorum citra pudorem) ascendente de terra (hoc est de Ecclesia Christifidelium, quæ per virtutes & cultum Dei comparatione maris floridum & amœnum habet aspectum, proferens fructu salutis) & habebat cornua duo similia agni (tâquam insulatus mitro Episcopali, siue iactans innocentiam simul & puram doctrinâ, qua bestia vtetur Antichristus, velut pontifice sacrorum suorum & pseudopropheta, eritq; de numero Christianorum. Nam Antichristus ipse, erit de populo Iudaico, vt tradit venerabilis Haymo diligentissimus mysteriorum obseruator, dicens: Nascetur Antichristus in Babylone de tribu Dan. Iuxta quod Iacob ait: Fiat Dan coluber in via, cerastes in femita. Et cum venerit Hierosolymam: circûcider se dicens. Ego sum Christus vobis promissus. Tunc confluent ad eum omnes Iudæi & reedificabunt templû ab Romanis destructum, sedebitque ibi dicens se esse deum. Hæc ille) Et loquebatur sicut draco (omnibus modis decipiendi vtetur quibus vtitur ipsemet draco antiquus Diabolus) Et potestatem prioris bestie omnem faciebat in conspectu eius; Et fecit terram & omnes habitantes in ea adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis, id est, Antichristi cuius mystagogus erit. Et fecit signa magna, vt etiam ignem faceret de celo descendere in terram in conspectu hominum. Et seduxit habitantes in terra propter signa quæ data sunt ei facere in conspectu bestie, dicens habitantibus in terra: vt faciant imaginem bestie, quæ habet plagam gladij, & vixit. Et datum est illi (a dracone scilicet permissione diuina) vt daret spiritum (magia quadam) imagini bestie, & vt loquatur imago bestie (dando responsa, vt solent idola demonum) Et faciet vt quicumque nõ adorauerint imaginem bestie, occidantur. Et faciet omnes pusillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & seruos habere charactèrem in dextera manu sua, aut in frontibus suis (pro sacramento seu simbolo bestie prioris, siue Antichristi. Et (faciet) ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habeat charactèrem, aut nomen bestie, aut numerum nominis eius. In diebus illis erit solutus Satan, sicut draco antiquus de carcere, & exibit & seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ: Gog & Magog (quibus nominibus figuratur Antichristus, & potifex eius, in Prophetia Ezechielis) & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circueverunt castra sanctorum, & ciuitatem dilectam, hoc est Ecclesiam Christi. Huc-

Haymo, Genes. 49.

Apo. 20.

usque Ioannes. Nec dissimilia habet Ezechiel capit. 38. & 39. Erit tunc, inquit Christus, tribulatio magna: qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, id est, dies illius temporis, quo erit illa tribulatio regnante Antichristo, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. Hæc Saluator, tractans materiam aduentus sui. Filii & si multi præcesserunt nos, sintque modo non pauci aduersarij Christi & veritatis, tamen de tali, tamque insigniter se extollente aduersus Deum, aduersus Christum, & supra omne id quod colitur, in tali potentia, tamque stupenda operatione mirabilium signorum & prodigiorum, licet in mendacio, nihil adhuc audierunt aures nostræ. Non fuit talis Arrius: quia coluit Deum, doctrinamque Christi & virtutem, licet hæreticus esset. Non fuit talis Machometus: quia non extulit se super omne illud quod dicitur Deus: sed dixit se statum siue spiritum magni dei. Fuerunt tamen illi, vt sunt vniuersi hæretici atque schismatici, Prophetæ Antichristi, perfidia & rebellione: velut indicantes venturum aliquando ipsum Antichristum. Sicut Prophetæ Dei tum virtute tum doctrina veritatis longè prænuuntiauerunt Christum, præparantes viam in illum. Verum cum operarij carnis ceperint auersari omnem doctrinam, omnemque Dei cultum & Christi, omnem denique potestatem & magistratum, & vitæ modum seu temperiem, viuentes secundum carnem: prout libido feret animi, scito: quia tunc adest nouissimus præcurfor Antichristi, qui fortassis digito suo nobis scelestum illum demonstrabit. Sicut Ioannes Baptista speculum abstinentiæ & disciplinæ: demonstrauit Christum. Hæc filii non sunt figmenta, sed veritatis documenta, de scripturis elucidata, secundum traditionem Patrum. D. Et qualis obsecro erit finis Antichristi, & dominationis eius? M. Talis, qualem scriptura futurum tradit, 2. ad Thessal. 2. dicit Apostolus. Quem (hominem peccati siue Antichristum) Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Addit Ioannes: Et apprehensa est bestia, & cum illa pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos: qui acceperunt charactèrem bestie, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulfuris. Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius, & omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum. Similia prædicta sunt de interitu Antichristi & complicum eius apud Ezechielem, dicentem in persona Christi: Et iudicabo

Matt. 24.

De fine Antichristi.

Quare sit verisimile aduentu Domini nondum omnino in proximo esse.

Adorâtes sæpius in die diabolum.

D. Post iudiciu finis omnium rerum.

dicabo eum peste, & sanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immensis. Ignem & sulfur pluam super eum, & super exercitum eius, & super populos multos qui sunt cum eo. Et magnificabor & sanctificabor, & notus ero in oculis multarum gentium, & scient quia ego Dominus, cap. 38. Et descendit ignis a Deo de celo, & deuorauit eos. Et Diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulfuris. Vbi & bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum, Apo. 20. Habes filii nomen, tempus, vitæ, & finem Antichristi. Nolo plura addere. Non veniet autem Antichristus, nisi præunte defectione ab imperio Romano, & sede Apostolica, vt demonstratum est: Aduentus verò Christi ad iudicium non erit nisi præunte vtroque; nempe defectione, & post illam Antichristo. Necdum itaque in proximo est dies ille magnus & terribilis, quia defectio nondum consummata est. Ille etiam homo peccati necdum apparuit in persona. Interim tamen non potest omnino longè abesse, quia defectio ab imperio, & ab obedientia Romani Pontificis creascit supra modum. Et multa nimis fit præparatio in aduentum Antichristi, multiplicatis nunc hæreticis qui nõ solum maligni sunt in sedem Apostolicam & Romanum imperium, sed nec colunt, neque Deum, neque Christum, neque Sanctos, nec vllum suscipiunt sacramentum Ecclesie. Sed & mulieribus abutuntur communitè, cetera taceo, oculos, ac manus, & solis aspectum sedantes libidine. Furti quoque & sacrilegia, & latrocinia, aliaque scelera pro virtutibus commendata habentes, Ad eò vt quasi certum sit nouissima tempora pòne adesse, si vera sunt quæ scribunt Apostoli de temporibus nouissimis, 1. ad Timo. 4. 2. ad Timo. 3. 2. Pet. 3. Epistola Iudæ circa finem. Ceterum vt redeamus vnde digressi sumus, quantumcunq; instet dies Domini, tamen nunquam constabit quo die, quæue hora veniet Dominus, ne tunc quidem, quando palam regnabit Antichristus, quoniam dies Domini sicut fur, ita in nocte veniet. Non quæ veniet tempore nocturno, siquidem tropicè dictum est, sed quia veniet inexpectatus: cum dixerint omnes pax & securitas, quasi nihil cogitantes de aduentu Dni.

Quid futurum sit postea, iudicio extremo peracto. CAP. X.

M Vno purgato, & iudicio vniuersali iam peracto, tunc obsecro quid erit? M. Tunc finis, inquit Apostolus cum scilicet tradiderit Christus regnum Deo & Patri (efficiendo vt

Deus diuino quodam modo regnet, in omnibus membris bonis ac spontaneis regni sui, profusus ac integrè tam quoad corpus quam quoad animam, citra omnem repugnantiam & dissonantiam à beneplacito eius: maleuolis ac rebellibus detrusis in puteum damnationis. Siquidem hoc efficere est propriè tradere regnum). Et cum euacuauerit omnè principatum (siue magistratum) & potestatem (principum & magistratum) & virtutem, id est, potentiam malignantium, vt sit Deus omnia in omnibus, tunc, dico, finis vltra quem nihil est expectandum. Res omnis terminatur, initio, medio, & fine. Post initium restat medium, post medium finis, post finem denique nihil. Finis enim est vltimus gradus, vltimus status, postremaque, vel abolitio, vel consummatio rerum, cuiusque in sua qualitate. Nunc proficiunt deficiuntue, alij in bono, alij in malo, alij in honoribus, alij in sordibus, vt sit verum ad extremum vsque iudicium: Qui iustus est iustificetur adhuc, qui in sordibus est sordescat adhuc. At tunc finis. Non quidem huius vel illius rei, sed finis simpliciter, quia omnium rerum finis. Omnia enim tunc accipient aut finem consumptionis suæ, aut finem consummationis suæ. Finem consumptionis vel abolitionis suæ accipient principatus, potestates, ac ministrationes, merita & demerita, accessus & recessus, generationes & corruptiones, motiones & tempora. Finem verò consummationis, hoc est, statum æternitatis accipient, quæcunque permancbunt vel ad ornatum regni Dei, vt mundi partes, vel ad ostensionem iustitiæ eius, vt Infernus & quæ illius sunt. Quem finem consummationis pereleganter explicat Ioannes in Apocalypsi sua cap. 10. dicens: Et Angelus quem vidi stantem super mare & super terram, leuauit manum suam ad cælum, & iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, Qui creauit cælum & ea quæ in eo sunt, & terram, & ea quæ in ea sunt, & mare, & ea quæ in eo sunt, Quia tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli, cum ceperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos Prophetas. Hæc Ioannes: Igitur completo hoc tempore per iudicium vniuersale, non erit amplius tempus: quare nec motiones. Quia tempus est mensura motionum. Si non amplius motiones, ergo nec generationes, neque corruptiones, & cetera eiusmodi quæ tempore fieri solent. Iterum tunc consummabitur mysterium Dei, nõ hoc quiddè, vel illud: sed quidquid nomine mysteriorum

Quid finis.

Apo. 22.

Duplex finis rerum consumptio rei finis eius.

Consummatio rerum finis eius.

Post iudicium non erit amplius tempus.

Quomodo consummabitur mysterium dei per iudicium universale.

sum Dei intelligi potest. Sicut euangelizauit per seruos suos Prophetas, id est, per sanctos Dei homines prænuntiantes de futuris. Ergo quidquid prænuntiatur est de vindicta & supplicij iniquorum; hoc tunc consummabitur, id est, ponetur in esse pleno & consummato, cum statu perenni æternitatis. Sic quidquid vsquam prænuntiatum est siue in veteri, siue in nouo testamento de felicitate, gloria & dotibus sanctorum, de regno Christi, de elementorum & mundi transitu, de morte, de vita, totum prorsus consummabitur per iudicium extremum Christi. Nihilque prorsus ultra expectandum erit. Nulla omnino rerum mutatio fiet postea. Hinc scriptura sancta appellat finem mundi consummationem sæculi, dicens: Matt. 13. 24. 28. Sic erit in consummatione sæculi &c. Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Et Christum, quia via iuris, & iustitiæ, ac iudicij deducit in hanc consummationem, vocat consummatorem, dicens: Ideoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus & circumstantans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, Heb. 12. Valde obseruanda sunt hæc in scripturis videlicet, plenitudo legis, plenitudo temporum, tempus regenerationis, consummatio sanctorum, consummatio sæculi, finis præcepti, finis legis, finis simplicitatis. Quoniam plenitudo legis est dilectio impletis & opus præceptum, & modum qui erat in voto præcipientis. Plenitudo temporum, est tempus reuelatæ gratiæ in quo est inuenire omnia illa, quæ vllis vnquam temporibus expectata sunt aut expectari possunt in hoc mundo. Postquam plenitudinē nulla amplius est expectanda immutatio religionis vel doctrinæ de Deo. Regeneratio siue cursus regenerationis est ille status qui durat à Christo baptizante vsque in diem iudicij. Pro quo statu promisit, & dedit Christus Apostolis suis eorumque successoribus cathedras, tribunalia in quibus præsideant, & ius dicant super credentes. Matth. 19. Consummatio sanctorum est extrema perfectio, seu beatitudo eorum secundum animam & corpus. Consummatio sæculi est finis mundi, terminans quidem & abolens peritura: alia verò consummans statu perpetuo & immutabili. Finis legis Christus: Finis præcepti caritas. Finis caritatis, vnus seu vnio cum Deo & Christo in amplexibus felicitatis. Finis vitiorum, mors. Finis simpliciter, status eternitatis. Hæc & alia eiusmodi qui non obseruant, alucinatur in scripturis, sæpè non intelligetes, neque quid dicant, neque de quo lo-

quantur. Hucusque de aduentu Domini ad iudicium. Tu autem fili memorare nouissima, de quibus nunc audisti, & in æternum non peccabis: D. Vtinam hæc sub imo pectoris, & mentis ob oculos perpetuo mihi essent. M. Meritò non deberet ista vnquam excidere mentibus Christianorum. Nihil enim in tota scriptura pij hominis animum siue in aduersis tolerandis, siue in tentationibus vincendis adeo confirmat, ac erigit: nihil adeo consolatur deiectos, & mæstos, atque ea que agit Christus pro bonis in die iudicij. Ad hæc nihil sic retrahit animum à cogitatione mali, nihil tam emollit sæcra illa corda rebellium, atque iugis memoria eorum quæ tunc decerner Christus contra impios. Beatus homo cui semper sunt præ oculis nouissima eius. In primis illa: Venite, discedite, Benedicti, Maledicti, In vitam æternam, In supplicium eternum, In regnum patris, In ignem inextinguibilem præparatum Diabolo, & Angelis eius. Hieronymus hæc continuò recolens scribit de se: siue comedam, siue bibam, siue quid aliud agam, semper insonat auribus meis, illud: Surgite qui mortui estis, & venite ad iudicium.

DE SPIRITV SANCTO. TRACTATVS SEPTIMVS.

De voce Spiritus, quid significet, & quam varie accipiat in scripturis. Cap. I.

De scripturis, & Ecclesie decretis quibus demonstratur Spiritus sanctum reuera esse Deum. Cap. II.

De modo quo Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, maiens nihilominus vnus Deus cum illis. Cap. III.

Spiritus sanctum mitti nunc visibiliter, nunc invisibiliter, tamen citra sui loci mutationem, & quæ sint dona Spiritus sancti. Cap. IIII.

De voce Spiritus, quid significet, & quam varie accipiat in scripturis. CAP. I.

Venitque tibi demonstrationem fecimus de his quæ fide Catholica credenda sunt: de deo Patre: & de deo Filio Christo redemptore nostro. Nunc autem demonstrandum venit, quid credi debeat de spiritu sancto. De quo ediderunt Apostoli & hunc articulum, Credo in Spiritum sanctum. Quod verò significet vox, Credo, & adiuncta præpositio, In, quid operetur diximus tractatu primo. Hic solum aperendum restat, quid intelligatur per Spiritum sanctum. Et cur doceamur per symbolum fidei credere in ipsum. D. Apud scriptores

Peroratio

Vox Spiritus quid significet.

Varia significat vox Spiritus in scriptura. Psal. 47. Ioan. 3. Matth. 27. 1. Reg. 30.

Luc. 9.

ad Gal. 5.

1. Thef. 5.

Regula D. Hiero.

ad Gal. 5. Rom. 8.

Mat. 4. 2.

res linguæ Latine vocatur spiritus, quod spiramus, aut quo viuimus: nempe anima, halitus, respiratio. Sic Cicero: Tribus, inquit, rebus animantium vita tenetur, cibo, potione, spiritu. Idem: Quid enim tam commune, quam spiritus vitæ, terra mortuis? M. Aliquando etiam accipitur pro elatione siue impetu superbiæ. Vti patet apud eundem Ciceronem pro Sylla. Res, inquit gestæ, credo meæ, me nimis exculerunt, mihi nescio quos spiritus attulerunt. Nonnunquam verò pro odore, sæpè pro vento ponitur. Nec sanè minorem varietatem significationum recipit vox eadem in scripturis sacris. Nam cum dicitur Spiritu vehementi cõteres naues Tharsis. Itè cum dicitur: Spiritus vbi vult spirat: accipitur pro vento siue flatu aëris. Cum verò dicitur de Christo: Et clamans voce magna emisit spiritum, indubie pro anima ipsius ponitur. Cum autem dicitur de Aegypto seruo Amalechiæ. Et cum comedisset, reuersus est spiritus eius & refocillatus est, accipitur pro viuacitate seu fortitudine. Porro cum dicitur: Nescitis cuius spiritus estis, accipitur pro vehementi zelo seu impetu animi, siue ad bonum, siue ad malum. Iterum cum dicitur: Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus, accipitur pro Spiritu sancto. Denique cum dicitur: Spiritum nolite extinguere. Et paulò inferius: Vt integer spiritus vester, & anima, & corpus, sine querela in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur, hoc loco, inquit D. Hieronymus, non substantiam Spiritus sancti, quæ non potest interire, quæ neque instar flammæ extincta definit esse, sed gratias eius, donationesque accipimus, quæ nostra vel virtute vel vitio, & accenduntur in nobis, & extinguuntur. D.

Et in hac tanta æquiuocatione vocis quomodo intelligemus scripturas loquentes de spiritu? M. Certè dare firmam in hac parte & indubitata regulam, maius est viribus nostris. B. Hieronymus in Commentarijs super Michæam cap. 2. velut regulam tradens, dicit: Quod spiritus tam in nouo quam in veteri testamento, vbicumque sine additamento ponitur, in bonam partem intelligitur, & sæpè diximus, & nunc ex parte ponemus, ne cui dubium sit. Fructus autem spiritus, caritas, gaudium, pax. Et: si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Et illud: Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et in veteri testamento: Dans flatum populo qui est super eam, & spiritum calcantibus eam, scilicet super terram, Qui enim calcant terrena opera, & pedibus suis subiiciunt ea, vtique non malum, sed bonum spiritum merentur accipere. Et e contrario, malus spiritus semper

cum additamento legitur. Vt ibi: Cum autem immundus spiritus exierit ab homine. Et in alio loco: Increpauit Iesus spiritum immundum. Et: Spiritus Dei malus inuasit Saul. Et cetera his similia. Hucusque Hic. Similem regulam tradit Origenes, lib. 1. Periarchon dicens: Quidam sanè ex prædecessoribus nostris in nouo testamento obseruant, quod si cubi spiritus nominatur sine adiectione ea que assignet qualis sit spiritus, de Spiritu sancto debere intelligi, vt puta: Cum ceperitis spiritu nunc carne consummamini. Nos verò, etiam in veteri testamento putamus distinctionem istam posse seruari. Spiritus Domini qui super aquas ferebatur, puero, inquit, quod non sit alius quam Spiritus sanctus, qui & si modo quodam peculiari foueat ac teneat in æquitate & iustitia rationales spiritus, & iustorum hominum corda: ipse tamen omnia creata, tam animata quam inanimata, tam irrationalia quam rationalia sustentat, suoque fluxu conseruat. Hæc Origenes, At tu regulas istas intellige de voce spiritus per se, & in numero singulari posita. Quomodo Michæa 2. Vtinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potius loquerer. Nam si vox accipiat pluraliter, vt ibi: Veruntamen in hoc nolite gaudere quod spiritus subiiciuntur vobis, manifestè accipitur pro dæmonibus. Præcedit enim: Domine etiam dæmonia subiiciuntur nobis. Aut si sermonis consequentia demonstrat aliud, vt ibi: Iesus autem clamans voce magna emisit spiritum, fallit regula. Nam ibi manifestè accipitur pro anima Christi. Vt ibi: Reuersus est spiritus eius in eam. Veruntamea hic non prorsus per se ponitur, quia additur, eius, scilicet puellæ. Itaque regula prædicta, vt solet in disciplinis, intelliguntur, de his quæ vt in plurimum ita se habent. Nam Psalm. 67. vbi dicitur, Spiritus vadens & non rediens. Spiritus absolutè dictus, pro spiritu siue anima hominis accipitur, qui per se vadit, nunc à semita iustitiæ in peccatum, nunc à carne moriente corpore, non rediens per se ad vitam, quia non est potens resuscitare sese, neque ad vitam corporis, neque ad vitam animæ. Sic illud: Saluum me fecit à pusillanimitate spiritus, accipitur de animo hominis. In multis oportet te considerare filium orationis, seu præcedentium & subsequendum connexionem. Ponit & Didymus Alexandrinus in opere de Spiritu sancto, tertiam regulam internoſcendæ dictæ æquiuocationis, certè non inconuenientem, videlicet: Quod quoties in Græco textu est adiunctus articulus, accipiat pro Spiritu sancto.

Math. 7. Luc. 9. 1. Reg. 18. Regula Origenis, Ad Gal. 3. Genes. 7. Luc. 10. Luc. 8. Psal. 67. 3. Regula

Finis mundi est consummatio sæculi.

Rom. 14.

Ephes. 4.

Mat. 13. 14

1. Tim. 4.

D. Et quando adduntur hæc determinatio- nes videlicet Domini, Dei, Christi: dicendo, Spiritus Domini, Spiritus Christi, ut frequens est, tu an semper accipiatur pro Spiritu sancto? M. Ita, si nihil ultra adjiciatur, indicans sermonem esse de Spiritu Domini maligno. Vnde pro regula accipe quod D. Augustinus tradit lib. 2. ad Simplicianum quæst. 1. dicens: Vbiunque Spiritus Domini, vel Spiritus Dei, vel Spiritus Christi in scripturis sacris sine additamento inuenitur. Spiritus sanctus esse à nullo qui est sano sensu dubitatur. Vbiunque verò cum additamento, dicitur esse Spiritus Dei malus. Ut in libro Samuelis, intelligitur Diabolus. Qui Spiritus Domini propter ministerium appellatur, malus autem propter vitium. Hæc August. Porro in scripturis præter Spiritum dei, Spiritum Christi, Spiritum sanctum, Spiritum hominis, Spiritum pro flatu seu vento, aut pro Angelo Dei bono, inueniuntur adhuc varia alia genera Spirituum, sed malorum spirituum. Est enim spiritus zelotypiæ, Nu. 5. Est spiritus dñi nequæ, 1. Reg. 16. Est spiritus fornicationis, Osee. 4. & 5. Est spiritus mendax, & seductionis, 2. Paral. 15. Est spiritus immundus, Matth. 8. Est spiritus mundi huius, 1. ad Cor. 2. Est denique spiritus erroris, 1. ad Tim. 4. D. Et quid proprie in his locutionibus significat vox spiritus? M. Aut Diabolum, qui malitia sua hæc omnia ingerit mentibus hominum, aut ipsum imperum, impulsum, seu inspirationem zelotypiæ, erroris, fornicationis, seductionis, veritatis, &c. Hæc fili propter scripturas, velut digito tibi demonstraui, quò excitem diligentiam tuam ad inquirendum reliqua. Nam propter articulum Symboli, ferè nihil opus erat his omnibus. Quia ibi ad vocem Spiritus additur dictio, sanctus, quæ non patitur articulum intelligi de alio, quàm de spiritu qui bonus est, ac sanctus. D. Etiam spiritus piorum hominum est bonus, ac sanctus. M. Tamen de illo non potest intelligi articulus. Ratio est ista. Quia nusquam docemur credere fide Catholica in pium aliquem spiritum hominis. Quandoquidem omnis talis ut creatura est ita potest falli & fallere. Est autem phrasis istius symboli, ut quoties apponitur articulo præpositio, In, significet fidem debere se resolueri in id quod articulo exprimitur, tanquam Deum suum. Hinc in primo articulo dicitur, Credo in deum Patrem. In 2. Et in Iesum Christum. Denique verò in hoc articulo, Credo in Spiritum sanctum, velut personas maiestatis diuinæ, quarum qualibet est principium, & finis, puppis, & prora salutis nostræ. Quoniam ut pater est Deus, ita filius est Deus. Ita Spi-

ritus sanctus est Deus. Non quidem alius à patre & filio Deus, sed vnus Deus cum patre & filio. Quia eadem prorsus secundum numerum diuinitate Deus qua illi.

De scripturis, & Ecclesie decretis quibus demonstramus Spiritum sanctum reuera Deum esse. CAP. II.

Adiui non vsque aded dudum, olim fuisse quosdam, qui contenderent Spiritum sanctum non esse Deum, sed meram creaturam. M. Ut omnibus, ita & ista veritas Catholica, quæ est de diuinitate Spiritus sancti, passa est multam impugnationem. Olim temporibus Liberij Papæ, & Constantij imperatoris: quidam pneumatomaci asseruerunt Spiritum sanctum non esse Deum, sed diuinæ operationis ministrum. Sic dicti à πνεύμα quod Græcis significat Spiritum & ψυχῶν quod Latine interpretatur pugno. Quoniam pugnant aduersus Spiritum sanctum. Cœpit autem error ille sub Arrio: creuit verò per Eunomium quendam, leprosum quidem, sed artis Dialecticæ calidissimum. D. At, quibus argumentis demonstrabimus veritatem aduersus istos, aliosque qui exurgere possent? M. Dicam. Ego cum ostendero cuiquam conuenire quidquid homini proprium est, ac naturale, non tunc demonstro illum hominem esse? D. Prorsus. Siquidem hoc est demonstrare res, proprietates eius, ac naturalia ob oculos ponere. M. Et veteris & noui testamenti scripturæ luce clariùs testantur, conuenire Spiritui sancto ea quæ propria sunt diuinitati: ut, Esse vbi que, Psal. 125. Replere & continere omnia. Sap. 1. Nosse & scrutari omnia. 1. ad Corint. 2. Largiri omnia, Iac. 1. Omnia viuificare, Ioan. 6. Spiritus est, inquit, qui viuificat omnia. Operari in omnibus prout vult, 1. ad Corinth. 12. Hæc indubiè Deo sunt propria: attamen omnia hæc Spiritui sancto tribuit scriptura sancta: Sequitur ergo necessariò, Spiritum sanctum Deum esse. An in naturam hominis generare potest, qui non est homo? D. Minimè, Non enim potest de se seminare naturam hominis, qui illam non habet in se. M. Ergo nec Spiritus sanctus posset regenerare in nouam creaturam quæ secundum deum est, & vitam possidet æternitatis sicut Deus, nisi ipse Deus esset. Nunc autem certum habemus testimonio Dei, quòd sicut pater regenerat: & filius regenerat: ita & Spiritus sanctus regenerat. Euntes, inquit Saluator, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Nò

Quomodo demonstramus Spiritum sanctum Deum esse.

Prima demonstratio

Secunda demonstratio

Matt. ult.

in no

in nominibus, sed in nomine trium. Quia vna est potestas omnium trium personarum quæ operatur in baptismo. Iterum: nonne fides, sapientia, gratia sanctorum, & cetera quæ enumerat Apost. 1. Corint. 12. sunt dona optima, non ab homine, neque per hominem, sed à Patre luminum, à quo, secundum Iacobum, est omne datum optimum, & omne donum perfectum descendens? Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Sequitur ergo quòd Spiritus sanctus: vnus atque idem est Deus cum Patre luminum. Iterum: si Deus est qui abluat, sanctificat, iustificat corda hominum. Ergo & Spiritus sanctus non potest non esse Deus. Quoniam Apost. sic habet: Et hæc quidem fuistis, videlicet, fornicarij, idololatæ, adulteri, raptores &c. sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Quinto docet Christus: grauius esse peccatum blasphemie quod committitur in Spiritum sanctum, quàm quod committitur in filium hominis Christum, qui tamen Deus est, dicens: Quicumque dixerit verbum contra filium hominis: remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Igitur Spiritus sanctus plus est quàm creatura. Sexto, Opitimum hominis, intimum hominis, & viuacissimum ipsius est spiritus eius, hoc an eget probatione? D. Nulla, quia spiritus hominis est forma ipsius, forma autem est quæ dat esse rei. M. At spiritus Angeli ut ita dicam, est ipsemet Angelus. Angelus enim quò nobilior est creatura quàm homo, eo forma eius est indistinctior ab ipso. Itaque Spiritus sanctus, qui & Spiritus Dei appellatur in scripturis, est optimum, intimum, & viuacissimum Dei, Non utique per modum formæ, aut compositionis, qualis in Deo nulla cogitari potest. (Nihil enim in Deo, quod non sit prorsus indiscretum à natura eius) sed per modum identitatis: qua idem est cum Deo Patre & deo filio. Quapropter Spiritus Dei: est & ipse Deus, vna natura, vnum esse, vna quoque essentia cum Deo: eò quòd Deus sit simplicissima natura, infinitis modis longius recedens ab omni mistura quàm Angelus. Dicit autem Apost. Quis hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita, & quæ dei sunt, nemo nouit, nisi Spiritus Dei. Nos autem non spiritum huius mundi accipimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à deo donata sunt nobis 1. Cor. 2. Denique templum, non nisi Deo constituantur: aded quòd ne Barbaræ quidem nationes sana con-

stituant nisi ijs quos Deos esse credunt. Dicit autem Apostolus. An nescitis, quoniam membra vestra, templum est spiritus sancti qui est in vobis, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Igitur Spiritus sanctus Deus est, cui sacra sunt corda nostra, velut templum ipsius. Multa similia poteris tu fili deducere ex scripturis, si diligens lector existas: tantummodo viam quandam demonstro obseruandi similia. D. Verum an vsquam in scripturis vocetur Spiritus sanctus expressa appellatione deus? M. Expressissima, actorum 5. cap. dicente Petrus ad Ananiam: Anania, cur tentauit sathana cor tuum mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Ecce: expressa voce appellat Spiritum sanctum Deum: dicens Ananiam mentitum esse Deo, quia mentitus erat Spiritui sancto. Sic Apostolus dicit Spiritum sanctum Dominum esse, inquit: Dominus Spiritus est. Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas. Nos verò omnes, reuelata facie gloriæ Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu. Quod tractans Basilii Magnus, Ecce, inquit, testimonium Apostoli, Spiritus & Dominus est, & Domini Spiritus, à quo transformamur à claritate veteris testamenti, in claritatem noui testamenti, tanquam à Deo, ac Domino omnium. Vriq; ergo Spiritus sanctus est Deus. Similiter Saluator noster Ioan. 4. dicit expressè: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in Spiritu & veritate oportet adorare. Quod tractans D. Ambrosius, ostendit dictum esse de Spiritu sancto. Quæ omnia ad viuum examinans Ecclesia, constituit in Symbolo Missæ expressè canendum esse: Et in Spiritum sanctum, sci licet credo, Dominum, & viuificantem, qui ex patre, filioque procedit. Qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur. Qui locutus est per Prophetas. Quandoquidem oportet credere de Spiritu sancto: Primo, quòd sit Dominus absolute, ideoque Dominus omnium. Secundo, quòd sit viuificans, etiam sine addito, ergo viuificator omnium. Tertio, quòd sit Deus adorandus & conglorificandus, cum Deo Patre, & cum deo filio. Quarto, quòd spiritus sanctus procedat à patre simul & filio. Non à patre tantum, neque à solo filio: sed à patre & filio. Quinto, quòd ipse Spiritus sanctus locutus est per ora Prophetarum & Apostolorum scripturas sanctas vtriusque testamenti. Non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritus.

Regula D. Aug.

De varijs spiritibus malis.

Quare non potest intelligi articulus de Spiritu sancto hominis vel Angeli.

1. Cor. 6.

Octava demonstratio.

2. Cor. 3.

Ioan. 4.

Symboli Missæ.

Quæ oportet credere de Spiritu sancto.

Tertia demonstratio

1. Cor. 12.

Quarta demonstratio.

1. Cor. 6.

Quinta demonstratio.

Matth. 12.

Sexta demonstratio.

Septima demonstratio.

Spiritu sancto inspirari locuti sunt sancti dei homines, 2. Petri 1. Quod dictum Petri, ut magnificat beneficentiam Dei erga nos, ita infallibilem tribuit scripturæ sacræ auctoritatem. Porro, ne putes nos infideliter ex scripturis deducere: Spiritum sanctum reuera Deum esse, Audi precor diffinitionem Ecclesie. Concilium Constantinopolitanum 150. Episcoporum, sub Theodosio maiore, & Damaso Papa, damnata hæresi Macedoniana, talem protulit fidē. Credimus in vnum Deū, patrem omnipotentem factorem cæli & terræ, &c. Sequitur, Credimus in Spiritum sanctum dominum, & viuificantē, ex patre procedentem, cum patre & filio adorandum, & glorificandum. Qui locutus est per Prophetas. Eandem docuit fidem Ephesinum Concilium. Eandem amplectitur Concilium Chalcedonense. Eandem recipit Concilium Lateranense sub Innocentio Papa huius nominis tertio celebratum. Cuius diffinitio habetur in libro Epistolarum Decretalium, titulo de summa Trinitate & fide Catholica.

Demonstrantur prædicta ex cõcilij. Concilij Constantinopolitani.

Concilij Ephesinū.

Concilij Lateranense.

De modo quo Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, manens nihilominus vnus Deus cum illis.

C A P I I I.

Num miror, nempe Spiritum sanctum, & procedere à Patre & Filio, & vnum esse cum illis, sicut dictum est. Quoniam si procedit ab illis, non est vnum, aut vnus Deus cum eis.

M. Quia procedit Spiritus sanctus à Patre & Filio, ideo alius est à Patre, & Filio. Si quidem alia persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. Verum quia non procedit à Patre & Filio, ut creatura à creatore, aut factura ab opifice, sed ut Deus de Deo: procedens quidem ab illis, non tamen recedens, aut discedens à natura eorumdem, ideo manet vnum, vnusque Deus cum vtroque. Sicut fluuius qui procedit à fonte, sic procedit ut fluuius maneat, alius quidem à fonte, & nomine, & proprietate, sed non aliud quia prorsus eadem est aqua fluuij & fontis: In isto scaturiens, in illo procedens ab isto. Rursum: quia procedit Spiritus sanctus à Patre non per viam generationis, quomodo filius est à Patre: sed per modum processus, quomodo fluuius à fonte, ideo etiam alius est à Filio. Nam Filius est à Patre nascendo, Spiritus autem sanctus est à patre procedendo: alius quoque ab vtroque, quia illi de se producunt, iste ab illis procedit. Quod paucis, & luculenter exprimit Athanasius dicens: Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus,

Spiritus sanctus à Patre & Filio.

simile.

Athanasii

Spiritus sanctus à Patre & Filio est, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Pater generans & producens, Filius genitus & produccens, Spiritus sanctus procedens ab vtroque. Nihil tamē ibi prius aut posterius, nihil maius, aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales. Cuius quidem identitatis & æqualitatis non est alia ratio, quæ quod omnium trium vna est eademque diuinitas, vna eademque essentia. Non alia in Patre, alia in Filio, alia in Spiritu sancto: sed prorsus & omni modo eadem in tribus. Quapropter æqualis gloria omnium trium, coæterna maiestas omnium trium, eadem potestas & indiuisa operatio omnium trium. Præterea autem hoc tibi diligenter est obseruandum, quod duplex est processio Spiritus sancti, æterna videlicet, quam merito dixerim ineffabilem, qua æternaliter, & sine tempore procedit à Patre, & Filio, & temporalis qua tempore accepto mittitur à Patre & Filio, ad sanctificandam creaturam. Et sicut ab æterno communiter ac simul procedit à Patre & Filio: ita & in tempore gratiæ communiter, ac simul ab vtroque mittitur, proceditque ad creaturam. Non vtrique diuinitus à Patre in Filium, & à Filio ad creaturam, sed ab vtroque simul. Prout aperte docet D. Augustinus libro 15. de Trinitate. **D.** Verum an hæc consonent Scripturis, illisque demonstrari possent? **M.** Possunt, quantum satis fuit vniuersis Patribus, qui tamen curiosissimi fuerunt scrutatores eloquiorum Dei. Etenim Spiritum sanctum procedere à Patre, Spiritum sanctum esse à Patre, Spiritum sanctum accipere de eo quod Filij est, Spiritum sanctum esse vtriusque Spiritum, & ab vtroque mitti, sic quod Filius mittit eum à Patre, & Pater mittit eum in nomine Filij, & ille non loquatur siue annuntiet, nisi quæ audierit accepitque à Filio & à Patre, omnia ista sub his proprijs suis vocabulis inuenies in scripturis. Porro Spiritum sanctum vel gigni à Patre, vel fieri, aut creari à Patre & Filio, nusquam inuenies, ne voculam quidem eiusmodi sermonis. Ioan. 15. habes hoc pacto: Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre meo Spiritus veritatis qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Obserua verba, sed & signa verborum mysteria. Dicit expresse: Qui, scilicet, Paraclitus à Patre procedit: Non processit, non, procedet tunc primum quando ego mittam eum, sed procedit etiam nunc ante missionem, quia æternaliter, sine initio, sine fine, sine temporum vicissitudine, sine sui mutatione. Secundo dicit: Cum venerit: Et, Quem ego mittam, scilicet

Duplex processio Spiritus sancti.

Demonstratur ex scripturis vtraque processio Spiritus sancti.

Ioan. 14.

scilicet tempore oportuno ad sanctificandum corda vestra. Igitur præter ineffabilem illam processionem qua procedit à Patre & Filio æternaliter, procedit etiam ac mittitur temporaliter, ad sanctificandum corda penitentium. Tertio dicitur. Quem ego mittam à Patre meo. Alibi: Quem mittet Pater meus in nomine meo. Igitur mittitur Spiritus sanctus temporaliter, & à Patre, & à Filio. Nec mittit Pater primo ad Filium, deinde Filius ad nos, sed mittit Filius à Patre, & mittit Pater in nomine Filij. Præterea habes Ioan. 16. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcumque audierit loquetur, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et accipiet de meo sicut accipit à Patre. Ratio est. Quoniam quæcumque habet Pater, mea sunt. Ideo dixi de meo accipiet: Non quidem furtim, aut rapim, sed me donans, ac producente. Secundo quod dicitur: Non loquetur à semetipso, quoniam quidem non est à semetipso, sed à Patre & Filio. Quæcumque ergo communis consilio benedictæ Trinitatis decreta esse audiet, illa loquetur: accipiens scilicet de meo, hoc est de eo quod habet Pater, & meum est per generationem: annuntiabitque illud vobis. Quod postremum addit Christus, ut demonstraret doctrinam Apostolorum futuram tam venerabilem, tamque fide dignam, quam suam. Habes insuper ad Galat. 4. Quoniam estis Filij Dei, misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra, clamantem Abba Pater. Et ad Roman. 8. Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. In istis duobus locis dicitur Spiritus sanctus esse Spiritus Christi. Sicut alibi dicitur esse Spiritus Patris. Et hæc omnia tam manifesta locutione, ut nemini esse dubium debeat, quin Spiritus sanctus sit à Patre & à Filio, ab vtroque procedat æternaliter, ab vtroque etiam mittatur temporaliter. Ne verò existimes hanc veritatem ex prædictis scripturis nostro sensu assertam, qui falli potest, Audi precor Ecclesie diffinitionem in legitimis Concilijs facta. In Concilio Ephesino, quæ est tertia Ecclesie Synodus appellata, epistola ex communi consensu patrum illius Concilij missa ad Nestorium sic habet circa finem: Spiritus sanctus est appellatus Spiritus veritatis,

Concilij Ephesinū.

& veritas Christus est: Vnde & ab isto similiter, sicut à Patre procedit. Concilium verò Lateranense, celebratum sub Innocentio 3. sic habet: Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod vnus solus est verus Deus æternus, immensus, & incommutabilis, omnipotens, & incomprehensibilis, & ineffabilis. Pater & Filius, & Spiritus sanctus. Tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Pater à nullo, Filius à Patre solo, ac Spiritus sanctus pariter ab vtroque, absque initio semper, ac sine fine. Pater generans, Filius nascens, & Spiritus sanctus procedens, consubstantialis, coomnipotens, & coæterni. Hæc Concilij determinatio habetur in volumine Epistolarum decretalium, Titulo de summa Trinitate, & fide Catholica. Concilium quoque Lugdunens. sub Gregorio nono celebratum sic habet. Fideli & deuota professione fateamur, quod Spiritus sanctus æternaliter ex Patre, & Filio, non tanquam ex duobus principijs, sed tanquam ex vno principio, non duabus spirationibus, sed vnica spiratione procedit. Et damnantur ibidem omnes qui ausi fuerint asserere Spiritum sanctum non procedere à Patre, & Filio, aut procedere ab eis, sed tamen tanquam à duobus principijs. Est quidem verum quod Græci semper pertinaciter restiterunt huic veritati, negantes Spiritum sanctum procedere à Filio, verum hanc ob causam damnati sunt ab vniuersa Ecclesia Latina, & manent schismatici in hunc vsque diem. Fili si altius indagare placet de Spiritu sancto, lege precor, præter Doctores Scholasticos, libros Augustini de Trinitate, duos libros Didymi Alexandrini de Spiritu sancto, librū Basilij Magni aduersus Eunomium, tres denique libros D. Ambrosij de Spiritu sancto. **D.** Malo ego credere Patribus & Ecclesie, quam meo sensu scrutari inscrutabilia Dei. Ceterum cur Spiritus Dei Patris, & Christi peculiari appellatione dicitur sanctus? **M.** Quia solus sanctus, & sic sanctus, ut non posset non esse sanctus. Siquidem sanctitas est natura ipsius. Aliorum spirituum quidam nihil habent sanctitatis, ut spiritus erroris, seductionis, vertiginis, immundus, nequam. Quidam sunt sancti, sed per gratiam & misericordiam, nequaquam per naturam. Accidens ipis est quod sunt tales: Quibusdam quidem merum accidens quod potest abesse, ut pijs animabus peregrinantibus adhuc à Deo, quibusdam verò accidens verum in proprietatem, quæ vltra non potest abesse, ut Angelis, & animabus glorificatis. Quapropter etiam multi fiat spiritus qui dicuntur sancti.

Concilij Lateranense.

Concilij Lugdunense.

Error Græcorum.

Cur Spiritus Dei vocetur Spiritus sanctus.

sancti, rament vnus est spiritus solus sanctus. Sicut testimonio Christi vnus est bonus, Deus: licet omnia quæcumque fecit Deus bona sint, & pij homines peculiariter boni existant per virtutem. Quoniam omnia bona, quod sunt bona, hoc à Deo habent gratuita illius communicatione: mala verò quod sunt mala, à semetipsis. Iuxta illud Osee 13. Perditio tua ex te Israël, tantummodo in me auxilium tuum. Sicut solus color visibilis, solus odor olfactu perceptibilis attamen pares & homo, ceteraque corpora videntur: sed per accidens, non nisi beneficio coloris ac luminis. Quam ob causam per se loquendo, non hæc quidem visibilia, sed solus color visibilis. Eodem modo per se loquendo, non homo, aut Angelus sanctus, sed solus Spiritus Dei sanctus. D. Quid igitur proprie vox sanctus significat? M. Integrum, purum, inuolabile, firmum, augustum, segregatum ab eo quod commune est, omnique obseruatione dignum. Prout latius explicabimus in Oratione Dominica. Puritas puritatum est Spiritus sanctus, segregatissimus ab omni eo quod vel mutabile est, vel corruptibile, velut prima omnium nobilitatum nobilitas, summa integritas, summa maiestas, firmamentum vnicum quo stabiliuntur in Deo quæcunque Dei capacia sunt. Iuxta illud: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: Iterum: Redde mihi lætitiã salutaris tui, & spiritu principali confirma me. D. Hæc autem omnia videntur tam conuenire Deo Patri & Deo Filio, quam Spiritui sancto. Cur igitur Spiritus præ illis dicitur sanctus? M. Sedenti super throno acclamant Cherubin tertio, sanctus, sanctus, sanctus, Isa. 6. similiter Apocal. 4. Quatuor illa animalia, quibus designantur quatuor Euangelistæ non habent requiem die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens. Vt constet testimonio vtriusque testamenti sanctitatem æqualiter propriam esse tribus personis diuinis. Omnes enim similiter sancti, nempe per proprietatem, per essentiam, per æternitatem. Item omnes simul, ac indiuisim sunt totius quæ est, vel esse potest sanctificationis principium, iuxta regulam Boethij lib. de Trinitate. Exceptis, inquit, relationibus oppositis, omnia quæ de vna persona dicuntur, dicuntur etiam de alijs. Nihilominus tamen per appropriationem quandam Pater omnipotens, Filius sapiens, Spiritus verò vtriusque dicitur sanctus. Non quidem quod Pater plus potest quam Filius, aut Filius sit sapiens super Patrem, vel Spiritus puritatem aliquam

possideat, quam non alij. Sed quia omnia procedunt à Patre, ideo illi tribuimus omnipotentiam. Omnia restituntur per Filium inefabili quadam sapientia, qua in opere restorationis generis humani iustitia & pax, veritas & misericordia osculate sunt se mutuo, secundum Prophetam: ideo illi tribuimus sapientiam. Omnia denique per spiritum sanctum purgantur, illustrantur & confirmantur in Deo, non vi, sed amoris vinculo, ideo Spiritui attribuit scriptura sanctitatem, bonitatem, amorem. Eam itaque ob causam Spiritus Dei peculiariter sanctus appellatur, quod missus sit in mundum sanctificandi gratia animas Christi sanguine redemptas. Nempe sanctas actiue, id est, sanctificans: quomodo medicina dicitur sana, quia sanitatem introducit. Sortitur autem Spiritus sanctus & multa alia nomina in scripturis sacris. Dicitur enim paracletus quod Latine redditur, consolator, vel aduocatus. Quoniam consolatur pauidas & afflictas mentes eorum, qui inter spem & metum, velut anhelii, extendunt se in futura. Et patrocinator ijs qui prosequuntur ius suum sibi Christi sanguine quæsitum, tanquam aduocatus eorum. Dicitur ignis Matth. 3. Luc. 3. Quia excoquit scoriam, & immunditiam veteris vitæ, inflamat in super, & illuminat. Dicitur aqua munda, Ezechiel. 36. ea phrasi quæ herba dicitur sana, quia mundat & nitidum reddit. Dicitur spiritus principalis, Psal. 50. Cum enim Deus habeat multos spiritus bonos, malos, humanos, Angelicos, solus Spiritus sanctus incomparabiliter, ineffabiliterque præstat vniuersis. Dicitur virtus ex alto, Luc. ultimo. Sedete in ciuitate quoad usque induamini virtute ex alto: qua induti sunt ipso die Perceostes, Act. 2. Dicitur oleum lætitiæ seu exultationis, ad Heb. 1. Psal. 44. Eo quod oleum sanat, agilemque reddit. Quam ob causam athletæ solent inungi. Deinde quoque quia rem sua natura obscuram, facit perspicuam, luminisque susceptiuam. Vngit autem Deus oleo Spiritus sancti omnes participes Christi: porro Christum præ participibus suis. Impossibile explicari est, quam valeant, quam ferueat in certamine virtutum, quamque idonei sint illuminationi supernæ suscipiendæ, quorum mentes pinguefecit semel unctio Spiritus sancti. Luber, inquit B. Gregorius, oculos fidei in virtute opificis huius attollere, atque sparsim patres testamenti noui ac veteris considerare. Et aperis oculis fidei, David, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Mattheum intueor. Et sanctus iste Spiritus qualis sit artifex considerare volo,

Haber Spiritus sanctus & alia nomina in scripturis.

Ezech. 36.

Quid significet vox sanctus.

Psal. 32.

Psal. 10.

Tres personæ in diuinis æqualiter sanctæ.

Spiritus dicitur sanctus per appropriationem.

volo, sed in ipsa mea consideratione deficio. Implet namque citharcedum, & Psalmistam facit. Implet pastorem vellicantem sycomoros, & Prophetam facit. Implet abstinentem puerum, & iudicem senum facit. Implet piscatorem, & prædicatorem verbi facit. Implet persecutorem & doctorem gentium facit. Implet publicanum, & Euangelistam facit. Et qualis est iste artifex Spiritus? Nulla ad discendum mora agitur in omne quod voluerit. Mox ut tetigerit mentem, docet, solumque tetigisse, docuisse est. Abnegat hoc repente quod erat, & exhibetur repetè quod non erat. Rectè igitur sortitus est nomina quæ diximus. Denique vocatur spiritus bonus, Luc. 2. & spiritus rectus, Psal. 50. Quoniam & in se talis est, & quos tetigerit eiusmodi facit. Sufficiunt quidem hæc. Transeamus igitur ad sequentem articulum.

Spiritum sanctum mitti nunc visibiliter, nunc inuisibiliter, tamè citra sui locique mutationem. Et quæ sint dona Spiritus sancti. CAP. III.

D.

Ecdum capio quomodo mittitur aliquid Spiritus sanctus, qui ubique est, si est Deus. Iterum: Quomodo inhabitat mentes nostras, quem si Deus est, cælum & terra capere non possunt? M. Neutra quæstio est propria huic loco, Quia non solum mittitur Spiritus sanctus, sed etiam Filius, Ioan. 6. 8. 20. Neque solum inhabitat corda hominum Spiritus sanctus, sed etiam Pater, & Christus. Equidem veniunt ad eum qui obseruat mandata Dei, & mansionem faciunt apud eum, Ioan. 14. Dicam tamen de hac re aliquid. Mitti non solum est dirigi in locum vbi prius non eras, sed & destinari ad functionem, vel opus quod prius non exercebas. Sic mittebatur Filius, quando a terra Dei patris voluntate, immo communi Trinitatis decreto, factus est homo, formam serui accipiens, & habitu inuentus ut homo in medio nostri. Sic mittitur Spiritus sanctus, quando voluntate Patris ac Filij operatur in mentibus nostris per munera bonitatis suæ quæ prius non operabatur in eisdem. Semper quidem est ubique præsens Spiritus Dei: at tunc proprie missus est ad nos, quando actu tangit, & immutat, suisque muneribus dicit corda nostra: quia tunc longè aliter præsens, quam prius. Simili modo illud intellige, Ad eum veniemus scilicet Pater, Paracletus, & ego. Non vti que passibus corporalibus, sed donis æternis. Non eundo de loco ad locum: sed subueniendo, illuminando, implendo, exhibentes nos aliter nunc præsentem ad vtili-

Quomodo mittitur Filius.

Quomodo mittitur Spiritus sanctus.

Quid sit Deum vel Spiritum sanctum venire ad nos.

tatem eius, quam prius quod est accedere, siue venire ad aliquem. Et mansionem apud eum faciemus, more amicorum aduentatium, & elegantium manere apud eum, quem diligunt, ut longo tempore fruantur eo quem multum amant. Iuxta illud: Delicia mea esse cum filijs hominum. Multa sunt in scripturis dicta de Spiritu sancto quæ videtur motum locale, vel mutationem aliquam indicare. Vidit Ioannes Spiritum sanctum descendente, Matthæi 3. Dicit præterea Christus Accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, Act. 1. Quem mittam à Patre, Ioann. 16. Et id certè de altissimis ad vos, Sapientiæ 1. Effundet Deus super vos de Spiritu suo, Iohel. 2. Act. 2. Denique cecidit super Cornelium Centurionem, & familiam eius, Actum 10. Iterum: Extinguitur Spiritus Dei per vos, 1. Cor. 12. Aufertur à nobis, Psalmo. 5. Aufert se, Sapient. 1. Effugit fictum, Sapient. 1. Contristatur insolentia nostra Ephes. 4. At hæc omnia dicta intelligi debent de Spiritu sancto citra sui locique mutationem. Semper idem ipse, non motum, non mutationem, laborumque, aut passionem suscipiens, quia deus. Sed in eiusmodi aprat se sermo dei ad captum nostrum, nostris oculis exprimens effectus diuinæ operationis. Dicitur è cælo, & ex altissimis descendere, ut sursum habeamus corda nostra, vnde tam preciosa dona accipimus, quibus consortes efficiamur diuinæ naturæ. Dicitur effundi super nos, quia non dantur dona eius parca manu, sed largissime, profusissimeque, sicut dum largas facimus elemosynas, dicimur nostra bona effundere in sinum pauperum. Dicitur habitare in nobis, & in medio nostri, quia ibi (velut perpetuo mansurus) collocat omnem suppellectilem gratiarum suarum, animis lucrandis necessariam. Dicitur aufugere, vel auferre se, quando ad se recolligit donorum suorum suppellectilem, ut solent facere migraturi. Dicitur contristari, quando per modum contristati non ultra sic propensus est in nos ut prius. Denique dicitur extingui, quia sicut ignis multitudine aquarum, ita donationes eius, suffocantur malicijs nostris. Ut video aliquid adhuc expectat cogitatio tua. D. Est verum. Quia lego Spiritum sanctum descendisse sicut culumbam. Iterum, venisse super Apostolos in igne: istud quomodo intelligam? Non enim puto Spiritum sanctum volucrum esse, aut ignem. M. Duobus modis mittitur Spiritus sanctus, scilicet visibiliter & inuisibiliter. Filius semel duntaxat est missus visibiliter cum formam serui acciperet, habitu inuentus ut homo,

Prouer. 3.

homo, Philip. 2. Spiritus autem sanctus missus est sapienter visibiliter, semel in specie columbar, Marti. 3. bis in specie ignis, Actuum 1. & 10. cadente Spiritu super Cornelium Centurionem, & familiam eius, sicut prius ceciderat super Apostolos, sapienter verò mittitur inuisibiliter, vt in Mariam, in Elizabeth, & infantem vteri sui, Luc. 1. in Apostolos, Ioan. 20. quando Christus insufflauit in eos dicens: Accipite Spiritum sanctum. In Simeonem iustum, Luc. 2. in omnes pios, quando ignescit cor illorum igne veræ caritatis in Deum, & proximum. Sic Filius Dei missus est inuisibiliter in vterum virginis Mariæ cum conciperetur: visibiliter verò in mundum, & ad Iudæos cum aderetur per partum virginum. Aliter tamen Christus apparuit, aliter Spiritus sanctus visibiliter creaturæ demonstratione. Quia Filius sic apparuit in specie hominis, vt reuera esset homo passibilis similis nobis. Spiritus verò sic apparuit in specie columbar, aut ignis, vt reuera neutrum esset quod apparuit. D. Tamen utrobique videtur esse similis forma dicendi. Nam vt Spiritus descendit sicut columba, ita Filius habitus inuentus est vt homo, hoc est similitudine. M. Ad Philipens. 2. dicit Apostolus: quod Filius formam serui accepit, non utiq; cuiuslibet serui, (nam & Angeli seruiut Deo, vt habes ad Hebr. 1.) sed in similitudine hominis factus, & habitu, id est, dispositione & qualitate corporali inuentus est vt homo, quæ veritatem rei, non simulationem significarent. Er vt tollatur omnis ambiguitas, dicit Ioannes absolutè: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Missus enim Deus Filiū suum reuera factum, hoc est, natum ex muliere, factum sub lege. Natum, dico, officijs maternis, sicut alij homines nascuntur, excepto viri semine, prout declarauimus articulo 3. Verum loquens scriptura de corporali apparitione Spiritus sancti, vbique vititur diuisione similitudinaria, sicut, tanquam, quasi, seu specie, volens indicare quod Spiritus sanctus non sit reuera columba, aut ignis, aut lingua, sed quod sub speciebus harum corporaliū rerum apparuit. Non quidem temere, aut citra causam: sed vt ipsa specie rerum indicaretur quid esset operaturus in hoc mundo. Ideoque primò in specie columbar, quasi inuenturus mundo simplicitatem, & innocentiam verè columbinam. Deinde in specie ignis, & linguarum: quasi ipse sit ignis ille, quem Christus venerat mittere in terram, faceretque adeo disertas piorum linguas, vt oratione possent vel faxea inflammare peccata. Vide D. Augustinum lib. 2. de Trini-

tate vbi sic habet: In promptu est intelligere de Spiritu sancto, cur, & quomodo missus est in visibili specie. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore in qua visibiliter ostenderetur, siue cum in ipsum Dominum corporali specie columbar descendit, siue cum de celo sonus quasi ferretur flatu vehementi, & visæ sunt illis linguæ diuisæ sicut ignis, qui & insedit super vnumquemque eorum, hæc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio Spiritus sancti dicta est. Non vt apparet eis ipsa substantia Spiritus, qua & ipse inuisibilis, & incommutabilis est, sicut Pater & Filius: sed vt exterioribus visis, corda hominū commota, à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem eius conuerterentur. Hæc ille. At tu vel hinc discere, non esse mirum quod datur nobis caro & sanguis Christi sub speciebus panis & vini. Nam & Spiritus sanctus datus est sub speciebus corporalis creaturæ columbar, ignis, linguarum, ita quod species harum rerum ibi essent, substantiæ verò earundem ibidem non essent: sicut in sacramento Eucharistiæ species panis ac vini est, substantia tum panis ac vini ibi non est. Quos autem fructus operetur Spiritus sanctus in homine, exprimit Paulus ad Galat. 5. dicens: Fructus autem Spiritus sancti est caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, modestia, continentia, castitas. Aduersus huiusmodi non est lex: immo omnis lex data est in protectionem & fomentum tantum. Quæ autem munera spargat per Ecclesiam ad ædificationem eius, exprimit I. ad Corinth. 12. dicens: Diuisiones autem gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Vnicuique autem datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem: alij quidem, per Spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ, secundum eundem Spiritum, alteri fides, in eodem Spiritu: alij gratia sanctorum in vno Spiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Ecce quam graphicè depingit manifestationes Spiritus sancti quibus nascentem Ecclesiam admirabilem reddidit, quo cresceret vberius: adeo vt distinguat sermonem sapientiæ, & sermonem scientiæ, ab ipsa sapientia & scientia. Quæ denique dona operetur in animis piorum hominum ad saluationem ipsorum, pulcherrimè exprimit Esaias II. capite Prophetiæ suæ dicens: Et egredietur virga de ra-

Qui sine fructus Spiritus sancti;

Quæ sine munera Spiritus sancti.

Quæ sint dona spiritus sancti.

de ra-

de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Vides expressè hic posita septem dona spiritus sancti: Donum sapientiæ, donum intellectus, donum consilij, donum fortitudinis, donum scientiæ, donum pietatis, donum timoris Domini. Ne, dum legis pios libellos tractantes de donis Spiritus sancti, suspiceris illos nugas tradere præter scripturam. Intellectu, sapientia, & consilio perficitur mens nostra ad rectè apprehendum diuina, & pertinentè iudicandum de eisdem. Scientia verò quæ à Spiritu sancto est, in hoc cooperatur, vt debitè fiat applicatio principiorum salutis ad ea quæ pertractanda occurrunt. Reliquis verò perficitur affectus. Dono quidem pietatis ad Deum & proximum: dono verò fortitudinis ad seipsum, ne aduersis frangatur, aut prosperis in solens fiat. Denique timor Domini, quem Spiritus infundit, facit vt etiam tunc quum anima incipit in nobis pauere, cadere, & mæsta esse, vel visque ad mortem, constanter exclamemus cum Christo. Pater non mea voluntas fiat, sed tua. Si non potest transire calix iste, fiat voluntas tua. Malo vitam, & omnia perdere, quàm te Deum meum offendere. Nolo plura addere, quia de donis Spiritus sancti speciali agemus tractatu libro sexto. D. Saltem hoc adde quæ sint propria Deo Patri, quæ Filio, quæ Spiritui sancto? M. Si de vere proprijs interrogas: Non esse ab alio, Patri: esse genitū, Filio: procedere ab utroque, Spiritui sancto, reuera proprium est. Si de appropriatis est quæstio, quæ Patri vt est principium rerum, appropriata sunt, habet primus articulus: quæ Filio peculiaria sunt vt est mediator Dei & hominum, docent sex sequentes articuli: quæ denique Spiritui tribuenda sunt, quatenus est Spiritus inspirans, & id adeo subtiliter vt nescias vnde veniat aut quo vadat, & Spiritus sanctus, id est sanctificans, ea phrasi qua medicina dicitur sana, habes in quatuor vltimis articulis, hunc immediatè subsequentiibus. Ipse enim vnus populum Christi sanguine quaesitum, in vnam Ecclesiam, ad quam vnitatem hortatur Paulus Ephesios dicens. Solliciti seruate vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ipse facit remissionem peccatorum, quia abluit, sanctificat, iustificat prout habes I. Corinthior. 6. Ipse operatur carnis resurrectionem, Romanor. 8. Ipse viuificat vita æterna, quia regenerat intus, Ioann. 3. Non quidem in carnem morituram

vt homo. Sed in spiritum perpetuò victurum tanquam Deus. Quia sicut quod natum est ex carne caro est, ita quod natum est ex spiritu, spiritus est. Et hæc quidem præsupponunt redemptionem, & reconciliationem quæ est in sanguine Christi, de qua in prioribus articulis, quomodo & illa præsupponunt creationem mundi & generis humani, de quibus in primo articulo, vt videas rationem ordinis articulorum symboli. Porro quomodo fiant hæc posteriora, operatione Spiritus sancti, in subiectis articulis explicabimus.

DE ECCLESIA DEI
EIVSQVE PROPRIETATI
BVS. TRACTATVS
OCTAVVS.

Quid nomine Ecclesiæ significetur, & quibus epithetis, ac metaphoris significetur Ecclesia Dei in scripturis. Cap. I.
De proprietate Ecclesiæ qua dicitur vna. Cap. II.
De secunda proprietate Ecclesiæ Dei qua dicitur Catholica. Cap. III.
Ecclesia qua ratione dicatur sancta, non obstante quod multi sint in ea peccatores. Cap. IIII.
Malos Christianos siue peccatores esse in Ecclesia longe alio existendi modo, quam Iudeos, Gentiles, & excommunicatos in medio eius habitantes. Cap. V.
Quomodo solui debeant argumenta quæ hic obiici solent. Cap. VI.
De quarta proprietate Ecclesiæ Dei qua dicitur Apostolica. Cap. VII.
De quinta proprietate Ecclesiæ qua dicitur in ea esse sanctorum communio. Cap. VIII.
Quæ hoc nostro seculo haberi, ac credi debeat vera Christi Ecclesia, & primo an talis possit haberi Ecclesia sectariorum. Cap. IX.
Quod Ecclesia Romana cum appendicibus quæ quæ versum per orbem dispersis, sit ipsa Catholica, & Apostolica Dei Ecclesia. Cap. X.
In qua Ecclesia, aduersantissime, an Romana sit permanendū secundū definitiones Patrum. Cap. XI.

Quid nomine Ecclesiæ significetur, & quibus epithetis ac metaphoris nominetur Ecclesia Dei in scripturis. CAP. I.

Radiderunt Apostoli pro Symbolo rectæ fidei, & hunc articulum. Sanctam Ecclesiam Catholicam, & Sanctorum communionem. D. Verum quid hic subintelligā, quia oratio videtur esse imperfecta? M. Verbum credo: attamen citra præpositionem, in Traditio Apost. vt cuncta

R 4.

Aliter Christus apparuit visibiliter.

Ioan. 1. Galat. 4.

cuncta digessit exactissimè in Symbolo, ita et hoc obseruauit ne vsquam poneretur præpositio, nisi ubi fides se debet resoluerè in id quod articulo exprimitur tanquam Deum suum. Est quidem Ecclesia Catholica præelecta Christi sponsa, & mater nostra: non tamē Dea aut Saluatric nostra, sed ipsa egens saluatione, quæ est in sanguine Christi, sicut & nos. Sensus itaque Symboli est, Credo esse Ecclesiam sanctam, & Catholicam, cui addit symbolum Missæ, etiam tertium epitheton, videlicet Apostolicam, in qua est sanctorum communio. Fili hinc valde sollicitè nobis inquirendum erit quid sit Ecclesia Christi, ubi inuenienda & quibus dignoscenda signis, qui sint in ea, qui longè extra ipsam, quando nata, quomodo continuata, & quæ erit consummatio eius, cur sancta, deinde cur Catholica, tertio quare Apostolica dicatur: quoniã præcipua cõtrouersia quam hoc nostro sæculo patimur, est circa hinc fidei articulum. D. Ecclesia vox Græca est ἀνακλησις quod est euocare, vnde Ecclesia interpretari potest euocata concio, conuentus seu cœtus hominũ. M. Valde bene. Quia per Ecclesiam intelligimus populum, legibus siue certo viuendi ritu sociatum, atque in hoc velut persuasione quadam euocatum. Vt cum dicimus Ecclesiam Christi, intelligimus eos qui sociati sunt in vnum populum verbo Dei, ac Sacramentis fidei Christianæ. Cum verò dicimus Ecclesiam Sanctam intelligimus eos qui conueniunt in operibus tenebrarum ad suggestionem satanæ: quorum cœtus Scriptura vocat aliquando Ecclesiam malignantium, aut Ecclesiam impiorum. Psalm. 25. Aliquando reprobam Iudæorum synagogam. Populum verò fide ac religione sociatum vocat Ecclesiam Dei, Num. 20. Timoth. 3. Ecclesiam sanctorum, Psalm. 149. Ecclesiam iustorum, Eccle. 3. Ecclesiam Christi, Ecclesiam sanctam, Hierusalem de cælo descendente Apocal. 5. Ecclesiam simpliciter, & sine addito dictam, Matt. 18. ad Col. 1. Eò quòd ipsa sola habeat statum gloriæ, & coniugium æternitatis cum Deo, omnibus alijs Ecclesijs tandem absorbendis in victoria. Populus quidem dei postquam cœpit crescere in rempublicam, quæ legibus, ac symbolis gubernanda erat, tunc primùm cepit vsitato vocabulo habere appellationem Ecclesiæ Dei sibi conuenientem pro omni ætate, omnique statu suo, vti patet Num. 24. Deuter. 23. Iud. 2. Cœpit quoque tunc temporis à re ac qualitate status sui sub lege habere nomen synagogæ, illi statui peculiare, vt patet Num. 16. & per omnem ferè scripturam. Synagoga enim Græca vox ἀγωγή & ἐκκλησία Latine dicitur

Ecclesiæ definitio.

ad dicitur coadunatio, congregatio, contractio, ἀγωγή quod est in vnum cogo, eò quod vetus populus quasi agebatur more seruorum sub pedagogia, & seruitute legis. Ceterum adueniente Euangelio libertatis, & plenitudine reuelatæ gratiæ, sub qua populus creditum verbo Dei seu Euangelio libertatis conuocatur ad spontaneam prosecutionem virtutis, dimissis seruitute & coactionibus legis, abolita est appellatio synagogæ, & mansit nomen Ecclesiæ, quod dicitur ἀνακλησις, quod est euoco. Valde cõformiter scriptis Apostolicis, quibus familiaris est hæc phrasid, Vocatus apostolus, Vos in libertatem vocati estis, Vocatis sanctis, vocatis Iudæis, & Gentibus, Vocati in societatem filij Dei, Vocati estis in corpore Christi in vitam æternam, Sine penitentia sunt dona & vocatio Dei, Videte vocationem vestram, Vocationis cælestis participes, & id genus infinita. Postquam autem tincti sanguine Christi, inciperent sibi imponere honorificam appellationem Christiani hominis, quæ cœpit Antiochiæ. Act. 11. incipit etiam ab eo tempore Ecclesia Dei, appellari Ecclesia Christiana, à Christo redemptore suo & sponso, qualis appellatio haud dubie est propria, & legitima, primò quia est cõformis scripturis, Act. 11. & 26. I. Petr. 4. Secundo quia Christus est sponsus Ecclesiæ, caput eius, & saluator ipsius, ceterum cognominis appellatio sumpta à spõlo, aut capite, aut seruatore, omnino propria est, ac legitima. Habet nihilominus Ecclesia Dei multa alia nomina sibi per tropum, seu metaphoram aptata in scripturis sanctis. Vocatur enim corpus Eph. 1. Coll. 1. Propterea quòd vno spiritu vniuersa eius membra connectuntur in vinculo vnus fidei, sp̄s, & caritatis. Vocatur & regnum dei, ac Christi, Matth. 5. 23. 25. propter leges, politias, Sacramenta, tutelam, protectionem & saluationem, quæ constituit Deus in Ecclesia ad vtilitatem credentium. Vocatur etiam sponsa Christi, propter fidem hinc inde datam sub Sacramento. Nam & Christus velut sponsus Ecclesiæ, fouet eam ac nutrit, suisque meritis secundam efficit, mudans eam lauacro aquæ, in verbo vitæ, donec sibi gloriosam reddat, non habentem maculam, aut rugam, adeoque suæ tandem felicitatis participem in omnibus efficiat. Et vnicuique illa velut propria ipsius sponsa adheret ei, ac subest, ditans eum multa prole, semine fecunditatis cælitus suscepto. Hinc Apostolus: Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo, & Ecclesia, Ephes. 5. cap. Insuper vocatur amica, propter mutuum amorem, Cant. 1. 2. Columba propter

Galat. 5. 1. Cor. 12. Colof. 3. Timo. 6. Rom. 12. Corin. 12. Hebr. 3. Ecclesia proprie Christiana: na:

Ecclesia multis nominibus tropicè exprimitur.

pter simplicitatem, & gemitum ac luctum in hac peregrinatione, Cant. 1. Turtur propter castitatem, cordisque suspirium ad caelestem patriam. Cant. 2. Ciuitas qualis est cinium multitudo, propter vinculum societatis in vnum populum sub vno Rege Christo, vnaque lege Dei. Iterum ciuitas, qualis est vrbs mœnibus ac ædificijs constructa, propter structuram, debito ac eleganti ordine digestam viuis ex lapidibus. Castra siue exercitus propter militiam eorum qui in præcinctu semper debent velut excubias agere, stareque in prælium parati contra animarum hostes. Hortus ab oriendo, propter arbores, herbasque viuas indefinenter nouas in eadem orientes. Vineam, propter rationales palmites, fide adherentes Christo viti, mira fertilitate proferentes vvas, hoc est, opera iustitiæ. Ad hæc dicitur Ecclesia, mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus, mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, Psalm. 67. Primò propter supereminentem scientiam quæ est in Christo Iesu. Secundo propter pinguedinem caritatis, roremque Spiritus sancti. Tertio propter decorem ac fertilitatem virtutum, & despectum, quo velut sub se despiciunt limosam vallem rerum caducarum. Porro in Apocalyp. vocatur mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, quæ velut in vtero habens, clamat parturiens, ac cruciatur vt pariat: propter statum quem habuit sub lege, cupiens sub vmbis cæremoniarum suarum parere veritatem Euangelij per Messiam promissum. Cumque esset partui proxima, habuit in capite coronam duodecim stellarum, id est, ornatum duodecim Apostolorum, qui designabantur in duodecim patriarchis: Lunam verò, id est, mundi huius mutabilitatem sub pedibus suis, hoc est sub illis membris suis viuis, quæ pro infimis & despectissimis reputantur in hoc mundo. Cetera tu apta similiter. Siquidem certum est, omnia huiusmodi esse tropicè dicta. Denique vt finiam, vocatur Ecclesia, ciuitas sancta, Hierusalem noua, descendens de cælo, parata à Deo sicut sponsa ornata viro suo, Apocal. vigesimo primo. Idque propter statum gloriæ, quo descendet tempore iudicij, cum spõlo suo Christo hærens lateri eius, velut sponsa ipsius tota pulchra, non habens tunc neque maculam, neque rugam. Habes præterea in scripturis multa alia nomina quibus per metaphoram exprimitur Ecclesia sancta, sed prætereo illa. Hoc tantum tibi est obseruandum, quòd sicut Ecclesia Dei, sub diuersis exprimitur metaphoris in Biblijs, sic & e-

Apoc. 12.

ius membra in eisdem scripturis nuncupantur varijs nominibus translatè acceptis. Ad hæc, sicut quædam res transferuntur ad significandam & figurandam Ecclesiam, ita res aliæ transferuntur ad figurandum & significandum Ecclesiæ partes, & membra, aut officia, aut ornamenta, tempora, ætates, & incrementa. Siquidem Ecclesia cum assimilatur corpori, sua habet membra, suum caput, suos capillos, suam faciem, genas, oculos, aures, labia, dentes, guttur, linguam, ventrem, nominibus cuiusmodi translatè acceptis, sicuti patet ex libro Cantorum. In quo Christus vt sponsus, & dilectus loquitur ad Ecclesiam suam tanquam ad sponsam, atque dilectam, pulchram, quæ habeat genas, oculos, dentes, labia, nasum, quibus significatur diuersa eiusdem Ecclesiæ membra, secundum diuersa gratiarum dona, propter aliquam similitudinem sic appellata. Eadem Ecclesia dum appellatur ciuitas, aut domus Dei, suum legitur habere fundamentum, suos lapides, suas turres & propugnacula, suos parietes, sua tigna, suum cubile regium, suam vinariam cellam, suum lectulum: quibus nominibus translatè acceptis significantur Ecclesia eiusque membra, ornamenta, officiaque, vti patet ex eodem libro Cantorum & Psalm. 15. & prophetis. Vnde Isa. 54. ad Ecclesiam dicitur: Paupereula ciuitas, & tempestate conuulsa absque vlla consolatione. Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris, & ponam iaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos: qualium rerum nominibus significantur lapides in Ecclesia viui, hoc est, Ecclesiæ membra diuersis gratiarum donis prædita, de quibus dicitur & illud: Vrbs beata Ierusalem dicta pacis visio, constructa viuis ex lapidibus. Eadem Ecclesia dum dicitur esse exercitus seu castrorum acies, suum legitur habere equitatum, suos currus, suas quadrigas, suos Duces & Principes, sua tabernacula, sua tentoria, suaque bella & prælia, suum apparatus bellicum, enses, gladios, scuta. Vnde in Cant. de Ecclesia dicitur: Terribilis vt castrorum acies ordinata. Et Esaiæ quinquagesimo quarto. Sic dicitur: Dilata locum tentorij tui, tabernaculorum tuorum pelles extende, longos fac funiculos tuos. Eadem Ecclesia cum intimitatur esse hortus, seu mons pinguis, mons coagulatus, suas legitur habere arbores, suaque diuersi generis germina, sua pascua, suos fontes aquarum, suos fructus, suaque aromatum species, vti est videre in Canticis & Psalmis ac Prophetis. Eadem Ecclesia cum dicitur

dicatur esse vinea, habet suam vitem, suasque radices, suos palmites & propagines, suam sepem, & maceriam, suam turrim, & torcular, Etia. 5. Vt autem secundum diuersas huiusmodi metaphoras, Ecclesia eiusque membra nuncupantur, ita etiam diuersis nominibus translatè acceptis variè appellatur & ipse Christus eiusdem Ecclesie Dominus. Quandoquidè cum Ecclesia dicitur sponsa, aut virgo, ipse Christus congrua ratione appellatur sponsus aut vir eius. Cum verò eadem Ecclesia dicitur corpus, ipse appellatur eiusdem corporis caput: cum dicitur edificatio, seu domus, aut ciuitas, ipse appellatur eiusdem domus fundamentum, aut angularis lapis: cum autem dicitur exercitus, vocatur & ipse correspondenter Rex, Dominus, Princeps: cum dicitur vinea, ipse vitis appellatur. Et quoniam huiusmodi locutionum translatè significantium in scripturis immensa est filua, de quibus dicere per singula foret prolixius, quàm conuenit huic instituto nostro, ideo te remitto ad exemplum illud & incomparabile decus Louanienfium Magistrum nostrum Turnhout, qui exactè tradidit regulas cognoscendi metaphoras scripturarum libro suo de regu. & dogma. scripturæ sacræ. Id autem pro hoc tempore certissimum habet ex scripturis suprà allegatis, ab initio mundi semper fuisse duas Ecclesias, alteram Dei ac sanctorum, alteram Sathanæ, & malignantium. Illam vocat D. Augustinus ciuitatem Dei, istam ciuitatem Diaboli, scribens de duabus istis ciuitatibus grâ de volumen intitulatum, De ciuitate Dei. D. Si stetit vtraque istarum Ecclesiarum ab initio. Videtur ergo vtraque à Deo esse condita. M. Nullo modo. Quia à bono Deo non potest nisi bonum esse, iuxta illud: Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona Genes. 1. Naturam hominis creauit Deus bonam ad imaginem suam, addens ei adiutorium simile sibi cum benedictione multiplicandæ prolis, vt esset sibi Ecclesia sancta. Porro sicut inuidia diaboli mors, quam non fecerat Deus, intrauit in orbem, ita & suggestionibus Diaboli, hominisque voluntate liberè consentientis in opus interdictum à Domino, facta est malitia deuiantium à Deo, qui sunt Ecclesia Sathanæ, creuitque ista cum illa Deo sic permittente, & vtraque simul vsque in consummationem sæculi permanebit. Nâ tunc demum mittet filius hominis Angelos suos, & congregabit de medio iustorum, hoc est, de Ecclesia sancta, omnia zizania omniaque scandala, hoc est, Ecclesiam malignantiu, illamque mittet in stagnum ardentis ignis, & sulfuris, pro meritis eorum. Ad Ecclesiam

autem sanctorum decet: Veni sponsa mea, veni columba mea, veni coronaberis, intra in gaudium Domini tui, benedicti patris mei venite, possidete nunc regnum vobis preparatum à constitutione mundi

Math. 25.

De proprietate Ecclesie qua dicitur vna. CAP. II.

T autem liquidò constat quæ Dei, quæ Sathanæ sit Ecclesia, symbolis fidei docemur has proprietates conuenire Ecclesie Dei. Videlicet quod sit vna, sancta, Catholica, Apostolica, quodque in ea sit sanctorum communio. Quarum proprietatum vnaquæque habet suas, easque magnas difficultates hoc nostro sæculo mirum in modum controuersas. Nunc igitur dicamus de prima eius proprietate, videlicet, quod sit vna. D. De hac proprietate nihil habet symbolum fidei. M. Immo habet euidenter, non quidem sub expressa hac voce vna, sed in numero vocum quibus vtitur articulus. Dicens enim sanctam Ecclesiam Catholicam, numero singulari, manifestè insinuat credendum esse, quod sit vna sancta Ecclesia, &c. quodque non sint plures Ecclesie sanctæ. Ceterum nunc studiosè est inquirendum quæ ratione, quoue modo Ecclesia Dei dici atque intelligi possit vna, quæ ab initio vsque modo multoties varijs statibus, alijs ac alijs ceremonijs, nouisque populis adeo est immutata, vt posterior vix speciem aut imaginem vltimam retinuerit prioris. In primis autem tu dicito, quid vnum? D. Principium numeri vnitatis, diciturque vnum quod sic est idem sibi vt sui pluralitatem non recipiat, vt vnus sol vnus Deus, et secundum Ouidium: Vnus erat toto naturæ vultus in orbe. Accipitur nihilominus aliquando vox, vnus, pro solo, idque ferè cum gentiuo, sic Plinius libro 9. Acipens fer, vnus omnium squamis ad os versis, contra aquam natando meat. Ponitur etiam pro eodem, vt apud Plautum: Vno exemplo viuunt omnes. Nonnumquam & pro præcipuo. M. Nec hoc indignum scitu est, quod D. Hieronymus annotauit, scribens ad Damasium, videlicet: quod vnus est numeri, cum dicimus vnus homo, vnus equus, vbi autem alius vel tertius non potest adiungi vnus: si dicatur, non numeri, sed vniuersitatis est nomen, vt si dicamus vnum solem, hic vnus sic dicitur vt alius ac tertius, addi non possit: vnus enim est sol. Multò magis Deus cum vnus dicitur, non numeri, sed vniuersitatis vocabulo nuncupatur, id est, qui propterea vnus dicitur, quod alius non sit. D. Bene quidem Hierony-

M. De proprietas Ecclesie sanctæ.

Ecclesia sancta.

Argumentum contrarietatis Ecclesie.

Solutio à simili.

ronymus ac alij quos allegauit. Verùm Ecclesia Dei qua significatione dicitur vna, non satis intelligi. M. Dicitur Ecclesia vna ea ratione quia eadem est & indiuisa à se. Quæ enim incipit Ecclesia in Abel, eadem in hæc vsque tempora manet, manebitque in æternum: nunquam desijt, nunquam transijt in aliam Ecclesiam, deserens suam, licet ceteræ Ecclesie à Deo alienæ sapius transferint in ipsam, Gentibus (quæ faciiebant Ecclesiam Sathanæ) transeuntibus ad Christum. Siquidem credentium vniuersitas, quæ fuit ante legem, aut sub lege, tam erat Ecclesia Dei, quàm ea quæ nunc militat sub Euangelio Christi, vel gloriosa triumphat cum eo in cælis: Estque illa prorsus vna eademque cum ista, sicut ista, vna est ac eadem cum ea quæ regnat in cælis. D. Nunc alia est forma colendi, alia sunt Sacramenta, alia denique ratio fidei quàm erat olim tempore legis. Nam qui nunc crederet Christum venturum in carnem, quod illi crediderunt hæreseos immo apostasie argueretur. Ad hæc nunc alius populus, aliud quoque caput istius populi quàm olim. Nam iudæorum caput & legislator erat Moyses: Christianorum verò caput & legislator est Christus. Quomodo ergo Christianorum Ecclesia est vna ac eadem cum Ecclesia Iudæorum, cum inter eas nulla spectetur identitas, neque secundum formam neque secundum materiam? M. Adde, quod etiam tempore legis, alij erant ritus Ecclesie, alie leges, aliaque Sacramenta, quàm ante legem: quodque sanctorum status in cælo prorsus distinctus est, ab ea forma quam nunc retinemus in Ecclesia militante. Illi possident quod nostra Sacramenta figurant: illi contemplantur, quod nos credimus, futurumque speramus. Hic militia & penitentia, ibi triumphus & gloria. Hic standi cadendique vicissitudo, ibi æternitatis securitas. D. At in hac tanta diuersitate, qua ratione possibile est, vt Ecclesia Christiana sit vna ac eadem, aut cum illis Ecclesijs quæ præcesserunt Christum, aut cum ea quæ nunc triumphat in cælis cum Christo? M. Dicito mihi. Tu aliquando infantulus, deinde puer, nunc tandem vir, aliter ne eras dispositus tempore infantie, aliter in pueritia aliter nunc in virili ætate? D. Longe aliter. Nam infans lacte, & fascijs opus habebam, nec cibum ferre poteram: puer verò sub paedagogia regebar magistri, quasi nihil differens à seruo, cum essem filius, & heres patris mei: at nunc demum donatus libertate meo arbitrio vivo: M. Et sub hac diuersitate ætatum, & incrementorum, nunquid semper fusti Ioachimus? & idem ille Ioachimus qui na-

tus es Antuerpiæ à progenitoribus tuis. D. Omnino: alioquin non essem nunc filius & heres patris mei. M. Eodem modo, à temporibus Adæ primi parentis vsque in hæc tempora, vna prorsus & eadem fuit Ecclesia sancta, habens secundum successionis seriem suas ætates, sua incrementa, suum cibum, suam noctem, suum diem, suam statuum diuersitatè, suam consummationem. Ante legem infantula erat, diuinisque inspirationibus velut lacte parentis alebatur. Sub lege velut paruula paulatim accrescens, sub paedagogia legis & Prophetarum agebatur. Verùm adueniente Euangelio tãquam adulta, libertate Christiana donata est, habens nunc vbera vtriusque Testamenti, quibus lactet quos Deo regenerat. Iuxta illud Cantico: Paruula est soror nostra, nondum habet vbera, scilicet ante Euangelium, quæ habuit succrescente Euangelio, quibus lacte cælestis doctrine plenis, cœpit adedò fecunda esse, vt mundum impleuerit prole, impletura denique & cælum. Sicut igitur tu non es alius à te propter diuersas ætatum tuarum qualitates aut incrementa membrorum, ac virum: nec propterea alia arbor quod in ea noui prodeunt rami, veteribus resectis: nec iccirco alia est vitis, quod in ea noui succrescunt palmites, aridis succis: neque alia ideo ciuitas Louanienfis, quod in ea nullus sit nunc eorum ciuium qui vixerant ante centum annos: sic non potest dici nunc alia Ecclesia, eam ob causam, quod nunc alius sit status eius, lex alia, aliaque Sacramenta, quam olim ante Christum, vel eã ob causam, quod nunc nemo viuat in ea Patriarcharum, & Prophetarum, succrescentibus in locum illorum Apostolis, iuxta illud: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes terræ, Fili non est consideranda vnitatis seu identitas Ecclesie secundum locum: quia in omni loco qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Et illud: An Iudæorum Deus tantum? nonne & Gentium? Non etiam secundum tempus. Quoniam vt homo vnus, ita & Ecclesia vna, varios habet ætatum status, secundum accessionem temporum. Primus Ecclesie status erat vsque ad tempus Abraham, cuius status qualitatem demonstrat nobis prima pars Genes. vsque ad caput duodecimum. Secundus status Ecclesie fuit ab Abraham vsque ad Moysen educentem filios Israel de Aegypto, quem statum depingit reliqua pars libri Genes. Tertius status Ecclesie fuit in eremo, & in terra promissionis sub Moysè, & Iosue, alijsque iudicibus, vsque ad Saulem primum Regem Iudæorum. Quem statum demonstrat nobis Exodus, & Leuiticus, ac Numero

Cantic. 8.

Vnitatis Ecclesie non est consideranda secundum locum. Non fecerit dum tempus.

Primus status Ecclesie.

Secundus status.

Tertius status.

Ad initio fuerunt Ecclesia sancta & Ecclesia malignantiu.

A Deo non est condita nisi Ecclesia sancta.

Ecclesia malignantiu semper permittita erit cum Ecclesia sancta vsque ad consummationem nunc sæculi. Matth. 13.

Apoc. 21.

Quartus status.

Quintus status.

Sextus status.

Septimus status.

Octauus status.

merorum, Deuteronomion, Iosue, & Iudicum libri. Quartus status Ecclesie fuit sub regibus, vsque ad regni Hebraei diuisionem. Et expronitur nobis in libris Reg. vsque ad duodecimum caput 3. Reg. Quintus Ecclesie status fuit, sub regni Hebraei diuisione in duo regna: Regnum scilicet Iuda, continens duas tribus, Iudae & Benjamin: & in regnum Israel, vel Samariae, quod erat reliquarum decem tribuum. Iste status describitur in tertio & 4. libris Reg. & in secundo Paralipomenon. Sextus status Ecclesie fuit sub reditu filiorum Israel ex captiuitate Babylonica, sub duobus & Pontificibus, qui describitur in libris Esdrae, Neemiae, Hester, Iudith, & Machabaeorum. Septimus Ecclesie status, fuit sub regibus alienigenis, ablato sceptro de Iuda, appropinquante Messiae aduentu, in quem pendebant omnium Prophetarum vota, qui & sub hoc statu natus fuit, iuxta prophetiam Iacob: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Octauus Ecclesie status incepit post ascensionem Domini, quando ipse eandem Ecclesiam, in terra Iudaeorum adhuc modicam induit fortitudine ex alto, faciens eam ex paucis Iudaeis crescere in omnem partem mundi vsque ad vltimum terrae, iuxta illud Actuum primo: Sed accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudaea, & Samaria, & vsque ad vltimum terrae. Vocatur autem in scripturis tempus istius octauus status Ecclesie, plenitudo temporum, tempus gratiae, tempus regenerationis, nouissimum tempus, post quod non erit aliud tempus, Apocalyp. 10. Nouissima hora, 1. Ioan. 2. Dies, comparatione legis quae quasi nox erat, iuxta illud Apostoli: Nox praecessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, &c. Roman. 13. Postremo non est consideranda vnitas Ecclesie secundum formam disciplinae externae, quoniam pro varijs aetatibus suis habuit Ecclesia varias leges, & formas viuendi, alia item & alia Symbola, siue Sacramenta fidei: Nam ante legem nullum legitimus corporale Sacramentum speciatim constitutum, quo distingueretur visibiliter Ecclesia Dei ab Ecclesia Sathanae, nisi tandem tempore Abraham signaculum circumcisionis. Sub lege autem erant Symbola multa, sed prorsus aliena significatione ab his quae habet Euangelium. Sed & Euangelium tradit de Baptismo, de confirmatione, de sacerdotali absolutione, de extrema vnctione, quorum nulla est institutio in

veteri lege. D. Itaque ex quo tandem consideranda erit vnitas Ecclesie? M. Ex vnitate successionis continuatae ab exordio mundi vsque in haec tempora. Item ex vnitate fidei & gubernatione eiusdem Spiritus sancti sub vno Deo, vnoque mediatore Dei ac hominum. Nunquam fuit interrupta dicta successio: sed perpetuo procedens secundum seriem decedentium, & succrescentium in fide vnus Dei caeli, & terrae, & spe eiusdem redemptionis per mediatorem dandum a Deo. Quoniam populus credentium licet fuerit continuo, quasi fluxu, alijs morientibus, alijs supernascentibus: nunquam tamen sic defecit, vt vnuerfus populus praeeuntis Ecclesie fuisset vel extinctus, vel prorsus a Deo derelictus, priusquam inciperet nouus succedentis Ecclesie populus: sed mansit semper pars aliqua prioris status Ecclesie, accrescens iterum in succedentem Ecclesiam. Prout tempore diluuij ex prioris Ecclesia, mansit familia Noe, continuans priorem Ecclesiam cum ea quae fuit post diluuium. Vti patet Genes. 6. Et iterum Ecclesia illa continuata est cum ea quae fuit sub lege, per posteritatem Abraham, Isaac, Iacob, duodecim Patriarchas, & filios eorum, quos Moyses eduxit de Aegypto, vt testatur Exodus, & libri sequentes. Exprefse autem Psalmista dicens: Vincam de Aegypto transtulisti, eiecisti Gentes & plantasti eam. Dux itineris fuisti in conspectu eius, & plantasti radices eius, & impleuit terram. Extendit palmites suos vsque ad mare, sed vindemiant eam omnes qui praetergrediuntur viam. Exterminauit eam aper de silua, & singularis ferus depastus est eam, Psalm. 79. Atque illa denique quae fuit sub lege, continuata est in eam quae nunc militat sub Euangelio Christi, per eos quos Christus ex Iudaeis collegit Apostolos, ac discipulos, quorum praedicatione coepit Ecclesia crescere, & diffundi in omnem partem mundi. Iuxta illud Zachariae Prophetae: Ponam Hierusalem in omnibus Gentibus. Et illud: Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam. Et erit in loco vbi dicitur eis, non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei viuui: prout eleganter probat Apostolus ad Romanos nono, & decimo. Itaque non est deserta aut abiecta tota synagoga Iudaeorum, sed tantum pars illa carnalis populi, & contradicentes verbo Dei, conseruatis duodecim Apostolis, Lucae sexto & 72. discipulis. Lucae decimo, centum quoque & viginti, Actuum primo, quingentis insuper fratribus, 1. Corinth. 15. tribus denique milibus, qui crediderunt ad vnam praedicationem B. Petri, Actuum 2. cum

Ex quibus debeat considerari vnitas Ecclesie.

Psalm. 79.

Vnitas Ecclesie non attenditur secundum formam disciplinae externae.

cum infinitis alijs, qui velut semen spirituales synagoga inseritis sibi gentibus, per verbum Apostolorum creuerunt in Ecclesiam Christianam, quae nunc est: prout egregie explicat Apostolus ad Romanos vndecimo, docens Deum non repulisse plebem suam Israel quam praesciuit, sed & Gentilem populum velut excisum de oleastro inseruisse plebi ex Iudaeis credenti, tanquam oliuae bonae, & ita factum esse socium pinguedinis & radicis eius: confirmans per haec & explicans illud Saluatoris, Matthaei vigesimo primo, vbi dicit: Malos male perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis. Non, inquit, vineam aliam plantabit: sed suam, inquit, scilicet olim plantatam in synagoga Iudaeorum: locabit alijs, hoc est Gentibus. Non enim fecit sibi Christus aliam vineam, quae aliam habeat radicem, aut alium vitae spiritum, sed ipsam quae prius erat auxit, perfecit, & in melius communiuit, malis agricolis, id est, Iudaeorum, Scribis & Pontificibus perditis, eamque locauit alijs, hoc est Episcopis, virisque Apostolicis Ecclesiae, non ergo desijt, aut extincta est Ecclesia quae sub lege erat, sed tranijt per seminum iustorum in meliorem statum, Christo adaugente populum Gentium in ipsam. Vnde & Iudaea, vt inquit Chrysostomus, secundum Deum mater est Gentium, sic enim dicit ad eam Deus per Esaiam Prophetam: Tunc vocaberis ciuitas iustitiae, & mater ciuitatum, id est, Ecclesiarum ex Gentibus. Ad quas Paulus Apostolus loquens, in hac materia, sic habet, Epheseor. secundo. Propter quod memores estote quod aliquando vos eratis Gentes in carne qui dicebamini praeputium, ab ea, quae dicitur circumcisio in carne manufacta, quod eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conuersatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo: nunc autem in Christo Iesu, vos qui aliquando eratis longae, facti estis propae in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriae soluens inimicitias in carne sua, legem, mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipso in vno nouo homine, faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo per cruce[m], interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens euangelizauit pacem vobis qui longae fuistis, & pacem ipsi qui propae, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu apud Patrem. Ergo iam non estis hospites & aduenae, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, superaedificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum,

ipso summo angulari lapide Iesu Christo, in quo omnis aedificatio constructa, creuit in templum sanctum in Domino. In quo & vos coaedificamini in tabernaculum Dei, in Spiritu sancto. Hucusque Apostolus. Itaque sicut aetatum accessus, qualitatis item & operationum variatio, non facit Ioachimium iam virum, alium esse hominem a se adolescente, aut puero: Sic omnis illa varietas iam dicta, non facit Ecclesiam nostram esse aliam ab Ecclesijs praecedentibus, sed alteram, siue aliter dispositam. Quoniam quod subitaneum est Ecclesiae Dei manet pro omni tempore, omnibusque aetatibus eius. Semper enim fuit vnum ac idem fundamentum Ecclesiae, vnum caput, idemque lapis angularis. Habes istud ad Ephesios 1. & 2. capite. Primo quidem capite sic dicit: Dedit ipsum, scilicet, Christum, caput super omnem Ecclesiam, quae est corpus eius & plenitudo eius. Non super hanc aut illam Ecclesiam, sed super omnem Ecclesiam Dei, ab initio vsque ad consummationem saeculi. Secundo vero capite asserit Christum esse fundamentum, tam Prophetarum quam Apostolorum, & lapidem angularem iungentem vtrumque populum in vnam Ecclesiam. Praeterea semper fuit vna eademque fides, licet doctrina fidei pro aetatibus Ecclesiae nunc simplicior nunc esset explicatior altiorque. Nam sapientiam loquimur inter perfectos. Paruulis vero lac potum damus, non solidum cibum. 1. Corinth. tertio. Semper idem spiritus dirigens Ecclesiam ab initio, illuminansque varie tamen temporum ac statuum qualitate. Semper spes eadem redemptionis per passionem eiusdem saluatoris: Quod pulchre demonstrant verba Petri dicentis: Reportantes finem fidei vestrae, salutem animarum vestrarum, de qua salute exquisierunt & scrutati sunt Prophetae, qui de futura in nobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod, vel quale tempus significaret eis Spiritus Christi, praenuncians eas quae in Christo sunt passiones, & futuras glorias, quibus reuelatum est quod non sibi ipsis, vobis autem ministrabant ea, quae nunc nuntiata sunt vobis per eos qui euangelizauerunt vobis Spiritu sancto misso de caelo, in quem desiderant Angeli prospicere. Vides eundem Spiritum sanctum illuminasse tam Prophetas quam Apostolos, loquentes per ora vtrorumque de eiusdem passionibus redemptoris agni, & gloriae subsecutis. Quapropter & idem agnus legitur occisus ab origine mundi. Item eadem semper fuit vita spiritualis omnium statuum Ecclesiae, operante illam intus in cordibus iustorum, vna eademque

Ipsi principale quo consistit & vna est Ecclesia nunquam fuit mutatum.

1. Petri 2.

S demque

demque virtute Dei: tunc in meritis præuisis venturi, nunc in sanguine exhibitio mediato-
ris. Denique omnes ritus omniaque Sacra-
menta quamlibet diuersa, quæ fuerunt vel
sub lege, vel ante legem, vel post legem, pro-
fus eodem tendebant: Nempe ut credentes
se continerent simul, velut populum vnū sub
vno ac vero Deo cæli & terræ, ad finem salu-
tis consequendæ, per eum quem Deus tunc
daturus erat, nunc autem dedit saluatorem
omnium. His si iungas perpetuam populi cre-
dentis successione ab initio vsque nunc, ci-
tra defectum & intermissione, facile perspi-
cies, in quo consistat vnitas Ecclesiæ Dei.
D. Perspicio quidem vtrunque, scrupulis
vno, & altero exceptis. Quoniam necdum
plene intelligo, qua ratione potuerit fieri
fundamentum ac caput præcedentium Ec-
clesiarū Christus, priusquam factus esset ho-
mo. Nam ipse caput Ecclesiæ est secundum
quod homo, non secundum quod Deus. Præ-
terea quomodo nostra, & veteris legis fides,
posset vna dici ac eadem: cum quod nobis
prorsus impium est, illis pium erat ac necessa-
rium credere: Nempe Christum venturum in
carnem? M. Quoad posteriorem scrupu-
lum, hoc scito, quod doctrina quidem fidei
quæ fuit olim de venturo saluatore, vtrun-
que alia est ab ea, quæ nunc habetur de re-
demptione per eundem saluatorem iam in-
terposita. Eam ob causam quoniam alijs
propositionibus oportet exprimere, doce-
re, prædicare, quod futurum est, alijs quæ est ex-
hibitum. Nihilominus tamen semper vnum
fuit, & idem quod creditur. Videlicet vnum
esse Deum qui est super omnia, inspector ac
remunerator omnium, à quo omnia, per
quem, & in quo omnia, & hunc reconciliare
sibi mundum perditum, per interpositum
mediatorem in sanguine redemptionis ipsius.
Aliter quidem exprimitur venturum esse Im-
peratorem Carolum V. ad defensionem hu-
ius sue prouincie, aliter quod iam venit, suos
que debellatis hostibus defendit, tamen eius-
modi enunciationibus idem credit, idem-
que tribuit Carolo anhelata mens subdito-
rum. Habitus ita que siue assensus mentis ca-
ptiuantis se in obsequium Dei per mediato-
rem quem ille designauit, semper vnus idem-
que fuit, & ante legem, & post legem. Nam
quod ille mediator tunc futurus erat, nunc
autem est exhibitus, sunt accidentia quedam
quæ non mutant substantiam rei. Sicut circum-
cidi olim quidem necessarium erat. Nunc au-
tem omnino est impium: quoniam hæc, & e-
iusmodi accidunt fidei, mutantur que secun-
dum beneplacitum Dei, prout, & quando ipse

vult. Certum igitur habere quod sicut alijs ty-
pis, & signis, siue Sacramentis demonstratur
populo quod futurum est, alijs applicatur quæ
iam inuitatem eius exhibitum & donatum
existit: ita alia est doctrina fidei de redemptio-
ne interponenda, alia de eadem redemptione
iam interposita. Quantum verò ad priorem
scrupulum tuum, tibi persuasissimum habe,
quod Christus licet natus sit ex virgine Maria,
factus homo de visceribus matris suæ, nequa-
quam tamen esse incœpit, sed fuit semper, &
ante sæcula, iuxta verbum suum: Amen amē
dico vobis, priusquam Abraham fieret, ego
sum. Ego, inquam, filius Mariæ qui loquor
vobiscum, sum antequam Abraham natus,
etiam priusquam mundus esset factus. Quo-
niam semper vnum ac idem suppositum fuit,
& ante, & post incarnationem. Idem Filius Dei,
idemque verbum Patris, portans & tempore le-
gis, & ante legem vniuersam domum creden-
tium, totumque pondus domus Israëlitarum.
Portans, dico, per spiritum fidei hanc secus
atque lapis fundamenti sustinet omnem stru-
cturam edificij, tam tunc temporis quam mo-
dò, infundens insuper in vniuersum corpus cre-
dentium, Spiritum sanctificationis, vitalium-
que operationum, diuidentem singulis mem-
bris prout ipse vult, & capit membri qualitas.
Non aliter quam caput corporis tui, aut mei,
inserit in corpus nostrum Spiritus vitales, qui-
bus membra, & viuificantur, & diriguntur
vnumquodque in suo officio, iuxta hermo-
niam seruandam in vno corpore. Nihil tamē hic
oportet cogitare de situ corporali partium,
aut ordine positionis visibilis. Quia omnis
ista constructio, membrorumque Ecclesiæ
compago, fundamentique positio, metapho-
ricè intelligitur, fiuntque mystico spiramine
secundum fidem in credentium cordibus, & per
Sacramenta in hoc instituta, quomodo etiam
nunc temporis fiunt, sublato iam corpore
Saluatoris nostri in cælum. Verum, oportet
hic sumere cogitationem secundum phrasim,
tam inter eruditos quam populares vsitatissi-
mam, qua dicimus: Carolus V. est caput im-
perij: Henricus primus est caput regni Fran-
ciæ: Episcopus, caput diocesis sue: decanus
capituli sui. D. Quorsum igitur dicimur: Chri-
stus, ut homo, & ratione humanæ naturæ sue
est caput Ecclesiæ? M. Quoniam labores, in-
tercessionem, passionem, et omnia merita myste-
riaque, virtute quorum & insuit velut caput,
& sustinet tanquam fundamentum, peregit in
carne assumpta. Quod præuidens Pater ab
æterno dedit illum esse caput super omnem Ec-
clesiam: Esse præterea fundamentum rati Prophe-
tarum quam Apostolorum. De quo Apostolus:
Fundam-

Quomodo
Christus fit ca-
put super
omnem
Ecclesiam

Quare
Christus
dicitur ca-
put ratio-
ne huma-
næ naturæ
sue.

Math. 21.
Psal. 117.

Fundamentum (inquit) aliud nemo potest po-
nere, quam quod positum est (scilicet ab ini-
tio in doctrina Prophetarum & Apostolorum)
quod est Christus Iesus: Esse denique lapidem
angularem iungentem vtrunque populum,
Gentium, & Iudeorum in vnam domum stru-
cturam sanctam. Iuxta verbum Christi: Nunquam
legistis in scripturis, lapidem quem proba-
uerunt edificantes, hic factus est in caput an-
guli? A Domino factum est istud, & est mira-
bile in oculis nostris. Ideo dico vobis aufere-
tur à vobis regnum Dei & dabitur genti faciē-
ti fructum eius. Non dico vobis faciam nouum
regnum Dei, quasi regnum Dei prius non fue-
rit: sed idem illud quod fuit inter vos repro-
bantes lapidem, auferetur à vobis quidem
contradictibus, non tamen ab omnibus Iu-
dæis, & dabitur genti, id est, populo aduocato
per predictum lapidem, ex vocatus, atque spō-
taneis tam Israëlitis, quam Gentilibus. Prout
hoc ipsum cœpit fieri quando Apostolus dice-
bant ad Iudæos: Vobis oportebat primum
loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis il-
lud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ec-
ce conuertimur ad gentes. Nos Israëlitarum de
semine Israëlitarum conuertimur ad gentes, ut
illos copulemus nobis in societatem Filij dei
sic enim præcepit nobis Dominus: Pone te in
lucem gentium ut sis in salutem omni popu-
lo vsque ad extremum terræ, Act. 13. Itaque
non dubites fili, quin fuerit semper ab origi-
ne mundi Ecclesia Dei habens vnum idem-
que fundamentum, vnum caput, eandem fi-
dem, sub vno Deo, vnoque mediatore Chri-
sto Domino, in perpetua quadam & insepa-
rabili vnitate continuata successione. Nunc
quidem maior, nunc minor, nunc lata secun-
ditatis successibus, nunc marens ac patiens
serè ad discrimen vsque, ab imbribus, ac vn-
dis persecutionum, more humi nascentium,
dum sentiunt hiemis incommoda: At nun-
quam interijt neque vnquam intermissa est
successio eius, ut ex superioribus constat. I-
taque pergamus modo ad alias Ecclesiæ Dei
proprietates. D. Domine, si rectè memini
quidam probatus auctor habet, Ecclesiam in-
cœpisse ab Ierusalem, & illinc creuisse in om-
nes gentes: at Ierusalem non fuit ab initio, nõ
potuit igitur Ecclesia stetisse ab initio mun-
di. M. D. Augustinus contra epistolam Pe-
tiliani demonstrat scripturæ testimonijs Ec-
clesiam Christi incœpisse ab Ierusalem, ciui-
tate terrena, dicente Domino: Et vos eritis
mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, &
Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Verum
Augustinus nequaquam intēdit per hoc do-
cere, quod Ecclesia Dei aut Christi tunc pri-

um in cœperit, quando cœperunt Apostoli
testimonium reddere Iesu Christo in Ierusa-
lem, &c. Sed quod tunc cœpit Ecclesia se-
cundum eum statum, eamque doctrinam fidei
dei, ac Symbola quæ habet sub Euangelio
Christi, siue sub nouo Testamento. Ex qui-
bus voluit D. Augustinus demonstrare, quod
tempore nouæ legis nulla collectio hominum
potest sibi vsurpare nomen Ecclesiæ Christi,
nisi genealogiam suam per legitimam succes-
sionem extendere possit in eam vsque Ecclē-
siam, quæ incœpit ab Ierusalem. Nam colle-
ctio hæreticorum, quæ fingit sibi noua sacra-
menta, nouum Sacerdotium, aut nouam do-
ctrinam fidei, qualis non conspirat cum ma-
trice Ecclesia, quæ in Ierusalem nata est sub
Apostolis, iudicari debet adulterina & apos-
tatica Ecclesia, connumeranda inter aduer-
sarias, & malignantes ecclesias. Hæc & eiusmo-
di voluit in loco præallegato docere Augu-
stinus: quoniam ab Ierusalem, vbi & Christus
passus, & Spiritus sanctus est datus, incœpit
testificatio Iesu Christi, hoc est, prædicatio E-
uangelij, cum ea simul innouatione, siue eo
nouo statu doctrinæ, Sacramentorum ac cæ-
rimoniarum, quem adfert secum Euangelium
Christi. Qui sanè status Ecclesiæ quoniam in-
uectus est mundo per Filium Dei, post quem
non est expectandus alius mediator, vel salua-
tor, aut aliud Euangelium, dicente Paulo: Sed
licet nos, vel Angelus de cælo euangelizauit
præter id quod euangelizatum est, anathe-
ma sit. Ea propter nõ erit finis illius status Ec-
clesiæ, quem Christus introduxit ante cōsum-
mationem sæculi, ut ipse testatur Matth. 24.
dicens: Prædicabitur Euangelium regni vni-
uerso orbi in testimonium omnibus Genti-
bus. Tunc consummatio. Non antè consum-
matio. Non etiam ante consummationē im-
mutatio Euangelij, aut regni Christi. Quo-
niam ipse regnabit in domo Iacob in æternū
& regni eius non erit finis, Luc. 1.

De secunda proprietate Ecclesiæ Dei qua
dicitur Catholica. CAP. III.

Demonstrata vnitate Ecclesiæ, con-
gruo nunc ordine demonstranda
erit alia eius proprietates, qua Catho-
lica dicitur. D. Catholicos Gre-
cæ, Latine dicitur circa totum, vel vniuersalis
quasi versans circa omnia, & τὸν καθόλου, hoc
est, secundum totum siue in vniuersum. M.
Et hac ipsa ratione maiores nostri teste Aug.
vocauerunt Ecclesiam Catholicam, eo quod
extendat palmites suos in omnia tempora, om-
nia loca, omnemque nationem hominum.

Lib. de v-
nitare Ec-
clesiæ cō-
tra Petilia-
num.

DE ECCLESIA DEI

quod sic ex ipso nomine palam facerent Ecclesiam Dei non esse affixam vlli regioni, vlli gēti, vlli familiæ, vlli temporum ætati, sed in omni tempore, ac loco cuiuscunque sis familiæ vel nationis, si secūdam regulam fidei credas in Deum, & Christum eius, membrum efficeris Ecclesię per Spiritum ipsius. Non enim est distinctio Iudæi & Græci. Non est personarū acceptio apud Deum: Sed in omni gente, & loco qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit: quicquid timet Deum acceptus est illi. Hinc Saluator: ite in mundum vniuersum & prædicare Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Obserua quod dicit, omni creaturæ: quasi diceret: Non consideretis nobilissimæ sit an ignobilis: diues an pauper: huius an illius nationis, modo rationalem creaturam Dei esse cognoueritis, prædicare illi Euangelium: quod si crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Vnde in recessu suo ad cælum: vos, inquit, Apostolice mei, vos eritis mihi testes, non solum in Ierusalē, & omni Iudæa, & Samaria, sed vsque ad vltimum terræ. Merito igitur valde vniuersalis, siue Catholica est Ecclesia Dei, à qua nullum excluditur, neque tempus, neque regnum, neque populus, neque ratio, neque sexus, neque vlla conditio hominum: Ad eum ut Ioannes in sua Apocalypsi audeat dicere. Post hæc (scilicet licet numerata centum quadraginta milia signatorum ex omnibus tribubus Israël) post hæc, inquit, vidi turbam magnam ex omnibus gentibus & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum, & in conspectu agni amicti stolis albis. Quæ Apocalypsis etiam de Ecclesia triumphante facta videatur: tamen quoniam nemo transplantatur in illam Ecclesiam triumphantem, nisi prius fuerit membrum Ecclesiæ hęc militantis: ideo certum est ex omnibus gentibus, tribubus, populis, & linguis quosdam recipi in Ecclesiam hic agentem sub vexillo Christi, eaque propter rectè Catholicam dici. D. Ceterum an Ecclesia ita fuerit Catholica ab initio? M. Non omnino ita. Quia olim notus in Iudæa tantum Deus. Natio nostra Gentilium tum temporis vocabatur non plebs mea vos, non dilecta, non misericordiam consecuta. Oportebat enim primum poni in Sion lapidem illū summum angularem, probatum, electum, pretiosum, qui est Christus, & eundem lapidē reprobare à crucifigentibus Iudæis. Deinde fieri in caput anguli omnibus credentibus in eum, coniungendo vtrumque parietem, Gentium scilicet, & Iudæorum in vnam domum Dei, quo facto, tum demum transit ad Genes promissio hæc: In semine tuo benedicen-

tur omnes Gentes, vt ruina Iudæorum salus fieret Gentium. Sicuti prosequitur Apostolus ad Romanos II. Et cœpit tadem Ecclesia merito sibi: velut suum epitheton vsurpare hanc vocem, Catholica. D. Ergo tempore legis, non erat Ecclesia Catholica? M. Erat quidem & tunc Catholica, sed hac duntaxat ratione: quod ostium eius etiam tum temporis patebat vniuersis, qui vellent per fidem transferre se ad legitima religionis cœlitus instituta per Moysen, prout habes Exod. 12. dicente Domino: Quod si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere phasē Domini, circumcidetur prius omne masculinum eius, & tunc ritè celebrabit, eritque sicut indigena terræ. Quod licet nonnulli Gentium fecerunt, tamen non leguntur id fecisse regna, prouincias aut populi. At nunc etiam hac ratione dicitur Catholica, quod per prædicationem Apostolorum aliorumque sanctorum, actu se extendit in omnem ferè angulum mudi, omnemque nationem hominum. Iuxta illud: In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Item illud: Omnes Gentes venient & adorabunt coram te Domine, hoc est, Christiani fient. A solis ortu vsque ad occasum, laudabile nomen Domini, Christi, scilicet, qui cœstiturus est Dominus viuorum, & mortuorum. Quam quidem prophetiam contendit Apostolus suo tempore cœptam impleri, inquit. Sed dico nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: Iterum: Fides, inquit, vestra annuntiat in vniuerso mundo. Et ad Col. Si tamen perseveratis in fide fundati stabiles, & immobiles à spe Euangelij quod prædicatum est vniuersæ creaturæ quæ sub cælo est. Hinc Ambrosius tractas decimum caput epistolæ ad Rom. persuasum habet per ipsos Apostolos & temporibus eorum fuisse annuntiatum Euangelium Christi in vniuerso mundo. Tamen Origenes & Augustinus opinantur, etiam suis temporibus extitisse nonnullas nationes quæ nondum audierant Euangelium Christi: Nihilominus B. Hieronymus Augustini contemporaneus, pro suo sæculo sic loquitur: Signum Dominici aduentus est Euangelium in toto orbe prædicatum, quod aut iam completum, aut breui complendum esse credimus. Non enim puto aliquam remansisse gentem, scilicet nunc cognitam, populoque ac regnis celebrem, quæ ignoret Christi nomen. Et quanquam non habuerit prædicatorem, tamen ex varijs nationibus, opinionem fidei non potuit ignorare. Hæc ille: Verum, parum facit ad rem, siue

An tempore legis fuerit Ecclesia Catholica...

Psalm. 18.

An temporibus Apostolorum fuerit Euangelij prædicatum per totum mundum. Rom. 1. Sententia Ambrosij.

Sententia August. & Origen. Sententia Hierony.

Galat. 3. Roma. 2. Act. 10. Marc. vlt.

Act. 1.

Ecclesia scilicet nunc Catholica quam tempore legis Osee 2. 1. Petr. 2. 1. 2. 25. Rom. 9. 1. Petr. 2.

sue temporibus diui Hieronymi, fuerint impleta scripturæ, loquentes de Euangelio annuntiando in vniuerso mundo, siue non. Satis est credere consummationem sæculi non ad futuram, nisi prius annuntiato Euangelio in omnibus nationibus quæ sub cælo sunt. Quoniam verbum Domini sic prophetans, stabit in æternum. Insulæ recens inuenta per imperatorem Carolum Quintum, & Regem Lusitanæ omnibus retro temporibus incognita, nunc primum receperunt fidem cum Euangelio, Domino cooperante, & sermonem prædicantium confirmante sequentibus signis & miraculis, vti à fide dignis Episcopis Hispaniæ audiui. Quam ob causam planè confido nos, nunc viuentes, necdum venisse in finem sæculorum. D. Quantum, obsecro, nunc patet per orbem habitabilem Ecclesia Catholica? M. Vix tres vlnas longum, comparatione eius vastitatis quam possidet Ecclesia sathanæ. Diuidunt Cosmographi orbem habitabilem à sæculis cognitum in tres plagas, Asiam, Africam, & Europam. Quarum pars longè minima est Europa: & ea sola nunc parat Euangelio Christi, nec tamen tota. Quoniam non modicam eius portionem iam fortiter occupauit Mahumetica perfidia, nempe Græciam, Dalmatiam, Bulgariam, Vngariam, &c. Quod autè reliquum mansit Christo, sic turbant, sicque diuidunt contra se hæreticorum pestes, vt etiam illi metuenda sit extrema desolatio, iuxta illud Saluatoris: Omne regnum in se diuisum desolabitur, & omnis ciuitas, vel domus diuisa contra se non stabit, Matthæi 12. Luc. 11. D. Horrendum dolendumque narras, & qui fieri potuit istud, vt veritas falsitati, & Christus adeo cederet Sathanæ? M. Iusto Dei iudicio, quia scilicet peccauimus cum patribus nostris, & iniquitatem fecimus, ideo imminuti sumus atque in direptionem traditi, & opprobrium. Sed ad propositum. Neque nunc, neque vnquam antea ideo dicta est Ecclesia, Catholica, quod in gremio suo colligat vniuersos homines, quales quales sunt. Certum enim est ex scripturis, multos foris esse, & profus extra Ecclesiam, dicente Apostolo: Quid mihi de ijs qui foris sunt iudicare? Nonne de ijs qui intus sunt vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt Deus iudicabit. Et Saluator: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Iterum: Si scandalizat te manus tua, aut pes tuus, aut oculus tuus, erue, abscinde, proijce abs te, Matth. 18. loquens ad Ecclesiam. Multi itaque foris sunt qui nunquam intrarunt Ecclesiam Catholicam. Multi recepti intus in Ecclesia,

Marc. vlt.

Ecclesia Sathanæ multo longius tendit quam ecclesia Christi.

Non omnis homo est intus in ecclesia

1. Cor. 5.

Matth. 18.

qui tamen auctoritate Christi rursus proijciuntur foras. Sed & alij sua sponte profiliunt foras extra Ecclesiam, sicut Capharnaitæ, Ioann. sexto, dicentes: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire. Et ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant, non potentes sustinere verbum de carne Domini manducando, & sanguine eius bibendo. Ex quibus luce clarius consequitur: Primum Ecclesiam Catholicam non esse in spiritu tantum, aut occultam, aut inuisibilem, seu mathematicam, vt fingit hæreticus: sed digito demonstrabilem. Quoniam si iudicant Apostolus, & præpositi Corinth. de ijs qui intus sunt, non de ijs qui foris sunt, ergo in foro iudicij, palam & iudicialiter constare potest qui intus sunt, qui foris. Item si contumacia fratris aliquando est denuntianda Ecclesiæ, ergo denunciator debet habere perspectum quæ sit Ecclesia, & vbi inuenienda. Sed de hoc infra dicemus. Secundo consequitur ex eisdem, esse symbola quædam certo cognoscibilia, & humano iudicio nota, quibus recipiuntur ad gremium Ecclesiæ: qui foris erant item quibus dignoscuntur perseuerantes intus in Ecclesia ab ijs qui vel profiliunt vel proijciuntur foras. Habent cuneimilitares sua symbola, hoc est, constituta indicia, quibus receptus miles cognoscitur vt proprius, non receptus deprehenditur vt hostis, aut certe alienus: Eodem modo Ecclesia agens in castris aduersus mundum, carnem, & Diabolum, coniuratos hostes suos, ideoque militans dicta, habet constituta sibi à Christo symbola, quibus probè dignoscatur suos à non suis, domesticos ab extraneis. D. Et quæ sunt ista symbola? M. Fides, & fidei Sacramentum. Nam sic dicit Marc. vltim. Christus: Ite in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Fides ergo & Baptismus sunt symbola ingressus in Ecclesiam. Non quidem sola fides, quia dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, quasi diceret: Credidisse non est satis, sed symbolum Baptismi oportet adesse. iterum baptismum suscepisse non satis, quoniam qui non crediderit, condemnabitur. De adultis loquimur hoc loco, sicut & Christus. Sicut olim non saluabantur ab aquis diluuij, nisi qui fide salutis obtinendæ intrabant in ventriculum arcæ fabricatæ per Noë: ita & nunc non saluantur nisi qui fide per Baptismum ingrediuntur ad gremium Ecclesiæ, pro qua Christus mortuus est. De qua salute loquitur Petrus dicens: Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma. Non quod similis formæ sit Baptisma cum ar-

Ecclesia Dei non est occulta aut inuisibilis.

1. Petr. 3.

ca, sed quod salus per baptisma similis est for-
 mae cum ea salute que erat per arcam. Nam si-
 cut tunc a diluuiio se uabantur per arcam e-
 leuatam vi aquarum: ita nunc saluamur a pe-
 ligo malorum mundi huius per lauacrum fon-
 tis. Vtq; generatione membra efficiuntur hu-
 manae naturae: ita regeneratione membra ef-
 ficimur Ecclesiae Catholicae. Et sicut nemo a-
 gnoscitur, tractaturq; ut homo, nisi natus de
 muliere: ita nemo cognoscitur aut habetur
 ut particeps Christi, & sanctorum in Eccle-
 sia, nisi renatus fuerit ex aqua & Spiritu san-
 cto, dicente Salvatore: Nisi quis renatus fue-
 rit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intra-
 re in regnum Dei, quod est Ecclesia. **D.**
 Quod baptismus sit symbolum, hoc est indi-
 cium quo sensibilibus incorporamur Eccle-
 siae, facile est intellectui. Verum fide esse sym-
 bolum, eum posset manere occulta in corde,
 nullo se prodens signo, necdum intelligo. **M.**
 Fides hominis nullo se prodens signo, omni-
 no non facit membrum Ecclesiae: ideoque
 debes diligenter perspicere de quo credere,
 & de qua salute sint intelligenda verba hae
 Christi: Qui crediderit, & baptizatus fuerit,
 saluus erit. Primum, certum est istud non pos-
 se intelligi de quacunque fide: quia non de fi-
 de quae est in apprehensione tantum intelle-
 ctus. Nam sic Daemones credunt, non tamen
 membra efficiuntur Ecclesiae, neque parti-
 cipes fiunt salutis: siquidem illa mortua est,
 secundum Iacobum, & nihil prodest, secundum
 Paulum. Sed intelligitur de fide quae ad cor
 transit, orisq; confessionem. Nam uti demō-
 strat Apostolus, ex libris Prophetarum, corde
 creditur ad iustitiam, ore autē fit confessio ad
 salutem. Quia si confitearis in ore tuo Domi-
 num esse Iesum, & corde tuo credideris quod
 Deus illum suscitauit a mortuis, saluus eris.
 Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem
 fit confessio ad salutem. Dicit enim scriptu-
 ra: Omnis qui credit in illum non confundetur.
 Non enim est distinctio Iudaei & Graeci:
 nam idem Dominus omnium, diues in omnes
 qui inuocant eum. Omnis enim qui inuoca-
 uerit nomen Domini, saluus erit. Quam demō-
 strationē, utinam uniuersi qui disputant de fi-
 de, tam examinassent quam ponderauit eam
 Apostolus, nūquam suscitassent Ecclesiae tot per-
 ditionis pugnas circa vim & operationē fidei:
 quoniam non nisi corde creditur ad iustitiam.
 Fides itaque si in apprehensione tantum confi-
 stat, impotens est, non valens neque iustitiam
 neque salutem inducere. Si uero de appre-
 hensione transeat ad cor, iam iustum facit,
 quia quod cordi est, quodque corde agi-
 mus, id demum uerē, & ex animo agimus.

Quod autem solo intellectu, vel imaginatio-
 ne pertractamus, hoc non raro vel aliud agē-
 tes facimus. Denique si de corde transeat ad
 confessionem, ut quod corde credideris ore
 confitearis, tum demum propria plenaque
 est salus, ut coram Deo, ita & coram sponsa
 eius Ecclesia. Vides fili quā eleganter simul
 ac subtiliter distinguit scriptura inter credere
 quocunque modo, & credere corde, credere
 que ore ad confessionem: Item inter iustitiā
 & salutem. Nam rectificatio ab operibus im-
 pijs uocatur iustificatio siue iustitia. Verum
 tum demum salus, quando iustificatus eo cō-
 stituitur loco, ubi liberē Deo suo uiuere pos-
 sit, habens secum uitae defensionemque suarū
 necessaria. Non enim mox saluus qui aume-
 rato pretio redimitur ab hostibus, sed qui per
 redemptionem eductus est de medio hos-
 tium ad suos, & in regno suo suaque ciui-
 tate constitutus, ubi liberē & sibi uiuere, &
 suis utilitatibus studere, & nouis hostium in-
 sultibus, si non suo solius, saltem aliorum to-
 tiusque regni beneficio resistere potest, is de-
 mum uere est saluus. Talis autem salus ani-
 marum, non nisi in Ecclesia reperitur, quae
 uelut corpus unum, ciuitas una, regnum ve-
 num, habet communiter & ad sufficientiam
 omnia uitae spiritualis fouendae defendendae
 que necessaria: nempe uerbum Dei, Sacramen-
 ta, gubernationem, communionem, fraterni-
 tatem, mutui denique subsidij auxilia, iux-
 ta illud Apostoli: Membra unius corporis
 in inuicem sollicita sunt: Si gaudet unum, con-
 gaudent omnia, si dolet unum, compatiuntur
 reliqua. Item: Alter alterius onera portate.
 Rursum: Infirmum in fide suscipite, Et illud:
 Non quae sua sunt quaerentes, sed quae aliorū.
 Porro ad hanc salutem non parit nos fides
 etiam ad cor transiens, nisi foras prodeat in
 opus seu confessionem. Hinc D. Petrus lo-
 quens de hac salute, ut animaduertas ele-
 ganter scripturarum consonantiam, Quod
 & vos, inquit, nunc similis formae saluos fa-
 cit Baptisma, non carnis depositio sordium,
 sed conscientiae bonae interrogatio in De-
 um, per resurrectionem, &c. Quasi diceret:
 Depositionem sordium carnis hic non astiti-
 mamus, sed conscientiae bonae interrogatio-
 nem in Deum. Illam sanē oportet adesse uelut
 probationem & incitamentum ad rectā sanā
 fidei confessionem, tenens eō ut sit bona cō-
 scientia baptizandi in Deo. Nō enim dicitur
 interrogatio bonae conscientiae, quasi proce-
 dens a bona conscientia, sed quasi agens ad
 hoc ut sit bona conscientia in Deum. Siue
 ti appellamus certam obseruationem cibi ac
 potus, regimen sanitatis, non quod a sanitate
 prodeat,

Differen-
 tia inter
 credere &
 corde cre-
 dere.
 Differen-
 tia inter
 iustitiam
 & salutem

Quid sit
 interroga-
 tio conscie-
 tiae bonae
 in Deum,
 & ad quē
 sine fiat.

prodeat, sed quod eō tendat ut sit sanitas in
 corporibus nostris. Olim non solebant Apo-
 stoli procedere ad baptismum, nisi prius sa-
 cta diligenti interrogatione, num uerē & ex
 animo crederent, scientes ex Christi uerbo
 frustra adhiberi baptismum nisi corde cre-
 derent Euangelio annuntiato. Hinc respon-
 dit Philippus Eunuchō post euangelizatum
 sibi Christum dicenti: Ecce aqua, quis prohi-
 bet me baptizari? Respondit, dico, per con-
 ditionalem quae vim interrogationis inclu-
 dit, dicens: Si credis ex toto corde, licet. Quasi
 diceret, nisi credas ex toto corde, non licet.
 Illo respondente credo, baptizatus est. Item
 Act. 2. Credentibus Euangelio praedicato per
 Petrum, & interrogantibus: Viri fratres quid
 faciemus? respondit Petrus: Poenitentiam a-
 gite, & baptizetur unusquisque uestrum in
 remissionem peccatorum. Qui ergo recepe-
 runt sermonem eius, indubiē illum quo ex
 hortatus erat eos, baptizati sunt. Et huc sanē
 siue ad eam obseruantiam qua debita inter-
 rogatione probatur cōfessio baptizandi, spe-
 ctans D. Petrus, dixit: Non carnis sordium
 depositio, sed conscientiae bonae interroga-
 tio in Deum. Itaque non est recens inuenta
 praxis Ecclesiae qua praemittit ante lauacrum
 has interrogationes, abrenuntias Sathanae?
 credis in Deum Patrem? vis baptizari? sed
 ex dictis factisque Apostolicis est hucusque
 religiosē obseruata. Ne autem quilibet bap-
 tista imprudens, iuxta ac prudens quiduis
 suo sensu interrogaret de fide, praescripserunt
 Apostoli ab initio xij. articulos fidei, quod
 Symbolum religionis uocauerunt, uti memo-
 rauimus supra, quod confessio illorum arti-
 culorum sit nobis loco indicij, quo & ascri-
 buntur noui ciues Ecclesiae, & ascripti di-
 gnoscuntur intus permanere. **D.** Verum,
 nunc ex his consequi uideatur, neminē ascri-
 bendum esse Ecclesiae, nisi ipse praemia confes-
 sione testetur se credere ex toto corde, quod
 uidetur confirmare Anabaptistarum sectā.
M. Illi contendunt nullos baptizandos nisi
 prius credant, arcentes impiē & haereticē a
 baptismo infantes, ut in tractatu de baptismo
 demonstrabimus. Nos te hic docuimus adul-
 tos, rationis & arbitrij sui potestatem habē-
 tes, non ascribendos gremio Ecclesiae, nisi
 prius confiteantur se credere, uti patet Act. 8.
 & Marc. ult. Nam paruulis qui non peccaue-
 runt proprio demerito, sufficit baptismus
 operans uirtute meritorum Christi, de quo
 infra. **D.** Etiam uidetur consequi ex pre-
 missis, quod nemo fiat membrum Ecclesiae
 Catholicae nisi iustus effectus, quia non nisi
 corde credat: Corde enim creditur ad iustitiam

tiam. **M.** Scripturae pronominate loquē-
 tes de ingressu ad Ecclesiam Catholicā, hor-
 tantur ad eum modum ingrediendi qui secū-
 fructum adfert salutis. Nam quorsum horta-
 retur Spiritus Domini ad id quod sine fructu
 est? Nihilominus testimonio scripturae osten-
 ditur ad gremium Ecclesiae de facto recipi
 tiam fictos & iniustos. Siquidem certum est
 Simonem Magum per simulationem intras-
 se Ecclesiam, adeo ut fieret membrum eius-
 dem, Act. 8. Cū uero credidissent Philippo
 euangelizanti de regno Dei, tunc Simon &
 ipse credidit: & cū baptizatus esset adhuc
 rebat Philippo: cū uidisset autem Simon
 quia per impositionem manus Apostolorum
 daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniā,
 dicens: Date & mihi hanc potestatem ut cui-
 cunque imposuero manus, accipiat Spiritū
 sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia
 tua tecum sit in perditionem, quoniam do-
 num Dei existimasti pecunia possideri. Non
 est tibi pars neque fors in sermone isto. Cor-
 enim tuum non est rectum coram Deo. Poen-
 itentiam itaque age ab hac nequitia tua, &
 roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogi-
 tatio cordis tui. In felle enim amaritudinis
 & obligatione iniquitatis uideo te esse. Re-
 spondens autem Simon dixit: Precamini uos
 pro me ad Dominum, ut nihil ueniat super
 me horum quae dixistis. Ecce per fictionē cre-
 didit non corde, & id quidē ut posset operari
 mirabilia, sicut & Philippus ac Apostoli. Atta-
 men sumpto baptismo ueraciter ingressus
 erat Ecclesiam, tractabaturque ab Apostolis
 tanq̄ cōmune membrū Ecclesiae. Quoniam
 Apostolus Petrus coarguens nequitiam eius,
 non hortatur illū ad reassumenda Symbola
 quibus ingredimur Ecclesiam, uidelicet bap-
 tismum & fidei cōfessionem, quasi adhuc foris
 fuisset, sed hortatur eum ad commune Sym-
 bolū eorū qui intus sunt, ne poenitentiam di-
 ces: Poenitentiam age ab hac nequitia tua, & ro-
 ga deū si fortē &c. Nō obstāte igitur fictio-
 ne & nequitia cordis, uerē ingressus erat, ye-
 reque intus manebat, donec per apostasiam fu-
 geret foras. Sicut Iudas fur existens & prodi-
 tor, fuit, mansitque intus usque ad diem obitus
 sui, Domino recipiente eum cōmuniter cum
 alijs ad doctrinam uerbi, ad functionem mi-
 nisterij, ad cōmunionē cenae dominicae, sicut
 etiam fatuae uirgines erant intus usque ad tem-
 pus dormitionis suae, & incestuosus Corin-
 thius mansit intus, donec ex cōmunicaretur
 per Paulū, 1. ad Cor. 5. Accipe igitur distinctio-
 nē scripturis demōstrabile, hanc scilicet. Quod
 dā Dei iudicio idoneos haberi numero & cō-
 sortio saluadorū, qui tamē iudicio Ecclesiae
 necdum

Nemo uiti-
 liter in-
 greditur
 ad Eccle-
 siā absq;
 spiritu iu-
 stificante.
 De facto
 ingredi-
 tur Eccle-
 siam ficti
 atque ini-
 qui.
 Act. 8.

Distin-
 ctio uiti-
 lis.

Quae fides
 facit mē-
 brum Ec-
 clesiae.

Iacob. 1.

Romano

Ieann. 2.
 Act. 2.

necdum habentur aut agnoscuntur ut sua Ecclesie militantis membra : alios vero iudicio Ecclesie recipi habeat, ique tanquam vera membra, qui tamen suo demerito, Deique iudicio sunt potius membra Sathanæ quam Christi, radicanda suo tempore procul extra Ecclesiam, ut perpetuo sint cum eo, cuius spiritu aguntur. Iuxta illud : Discedite à me omnes operarii iniquitatis. Et illud : Ite maledicti in ignem æternum qui preparatus est Diabolo & Angelis eius. D. Igitur errat Ecclesia, aliter iudicando quam Christus. M. Nequaquam : sed ex alio iudicat homo, ex alio Deus, multa quoque subsunt iudicio Dei, quæ non subsunt iudicio hominis, dicente scriptura : Homo videt ea quæ patent : Deus autem intuetur cor. Esse insuper vel non esse, propriè iudicio Dei : apparere, vel non apparere propriè subiacet iudicio hominum. Hinc signa visibilia concurrere oportet, per quæ iudicat homo quempiam esse, aut non esse in Ecclesia, esse vel non esse de consortio saluandorum. Deus autem potest iudicare dignum vel indignum consortio saluandorum, vel absque signo visibili. Item alia ratione quis sociatur numero saluandorum, alia reponitur & reuera est intus in gremio matris Ecclesie. Fides enim viua intus iustificans, etiamsi nihil visibilium signorum accedat, associat numero saluandorum, verum sacramentum, confessio, & consensus in communem ritum colendi, faciunt esse membrum Ecclesie militantis. Quapropter qui sic credit verbo prædicato ut corde credat, volens ex animo mutare vitam secundum verbum auditum, ille iudicio Dei associatur numero illorum qui salui fiēt. Qui vero sic credit verbo prædicato ut palam consteatur Dominum esse Iesum, suscepto desuper baptismatis lacuacro, illum recipit, illumque habet & tractat tanquam membrum suum Ecclesie, etiamsi fictus sit ac malus, & reuera membrum Diaboli, pertinens meritò ad Ecclesiam malignantium. Quam certè fictionem si sciret Ecclesia, nullo modo reciperet eum ad sacramentum Baptismi. Sicut nec Philippus baptizasset Eunuchum nisi dixisset : Credo Filium Dei esse Iesum Christum. Quo audito, respondit Philippus : Si ex toto corde credis, licet. Tractat autem talem Ecclesia tanquam verum suum membrum, communicans ei verbum, mensam dominicam, sacramenta, omniaque salutis beneficia, quæ accepit à spòso suo donec ingrediatur rex qui parauit nuptias, & lustrando conuiuas nuptiarum, dicat : Amice quomodo huc intraisti non habens vestem nuptialem? Ligatis itaque manibus & pedibus

eius mittit eum in tenebras exteriores. Nota sanè nupta quam sponsauit sibi Christus est Ecclesia, iuxta illud : Et sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide. D. Legi ego apud quendam, per vestem nuptialem intelligi fidem. M. Malè quidem, & hæreticè scripsit ille, si de qualibet fide est sermo. Quoniam quidem vestis nuptialis non potest intelligi, nisi ea, quam sponsus donauit sponsæ ut cooperiat se, sponsoque gratiosa fiat. De quo Apoc. 9. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius preparauit se, & datum est illi ut cooperiat se bylino splendenti & candido. Bylino enim, iustificationes sunt sanctorum. Et dixit mihi, scribe, beati qui ad cenam agni nuptiarum vocati sunt. Itaque vestis nuptialis iustificationes sunt sanctorum. Porro radix & fundamentum formaque iustificationum sanctorum, sunt aut fides viua caritate, aut caritas de fide non ficta. Illam vocat Apostolus vno loco fidem qua corde creditur, alio loco fidem per dilectionem operantem. Istam vero vocat finem præcepti, dicens : Finis autem præcepti est caritas, de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quapropter oportet intelligere, modò consentaneum scripturis dicere velimus, vestem nuptialem esse vel fidem ad cor transeuntem, siue fidem per dilectionem operantem, vel caritatem de fide non ficta, vel iustificationes sanctorum : prout Ioannes descripsit in Apocalypsi. Quæ tria licet non prorsus vnum existant, sunt tamen ita connexa adeoque indiuisa, ut vnum sine alijs subsistere nequeat. Quoniam vbi fides transiens ad cor, ibi & caritas. Vbi vero fides & caritas, ibi reuera sunt & iustificationes sanctorum. Porro vestis hæc nuptialis de qua Matth. 22. nullo modo potest dici symbolum internoſcendi domesticos Ecclesie ab ijs qui foris sunt. Ratio : quoniam multi Christianorum qui reuera intus sunt in Ecclesia, non habent hanc vestem nuptialem. D. Tamen D. Augustini sententia : Caritas diuidit inter filios regni & gehennæ. M. Sic etiam diuidit inter eosdè vestis nuptialis. Nam Matth. 22. is qui non erat vestitus veste nuptiali, proiectus est procul in tenebras exteriores, tanquam filius gehennæ. Inter domesticos autem Ecclesie, & eos qui foris sunt, non distinguit neque vestis nuptialis, neque caritas. Quod patet luculenter ex iisdem verbis Matthæi. Nam homo ille vocatus erat, receptus erat, intus erat, simulque accumbat mensæ nuptiarum, habebatur, tractabatur ab omnibus domesticis sponsæ, ut

Osee 2.

Quid intelligitur per vestem nuptialem.

An vestis nuptialis sit symbolum Ecclesie.

Fides viua & caritas distinguunt inter filios regni & gehennæ, siue inter membra Ecclesie, & non membra.

commune membrum, domus erat ei communis, societas communis, & economia communis, refectio communis : Non obstante quod non haberet illam vestem nuptialem, de qua sponsa iudicare non potuit : quia non videt nisi ea quæ patent. Rex autem ingrediens tandem lustraturus accumbentes, vidit quod non haberet vestem quam ipse tradiderat, ut ea cooperiretur sponsa, obiurgauit eum, & eiecit illum, tanquam indignum vltiori societate electæ sponsæ suæ. D. Quæ igitur sunt illa Symbola quibus Ecclesia internoſcit suos intus perseverantes, ab ijs qui foris sunt, ab ijs quoque qui postquam semel intrarunt, rursum excidunt aut proijciuntur foras? M. Rectæ fidei confessio, sacramentorum communio, consensus in domo dei sub ordine hierarchico, & disciplina cælitus institutus, ut consentiendo, tu quidem superiorum auctoritatem, illi vero tuam ferant imperfectionem aut malignitatem. De quo consensu habes Psalm. 54. Tu vero homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo dei, quæ est Ecclesia, ambulauimus cum consensu, tu meam institutionem, ego tuos ferendo defendis. Tria hæc, certissimum habent Symbolum quo cognoscitur quisque perseverare in Ecclesia Catholica. Quamdiu enim quis affert in confessione sua doctrinam hanc ab Apostolis acceptam, & hucusque religiosè custoditam in Ecclesia, simul cum alijs communicans in sacramentis Ecclesie, non auertendo superiorum auctoritatem, neque ipse abscessus per eosdem à comunione aliorum propter suam iniquitatem, tamdiu debet agnosci & tractari tanquam domesticus fidei, & membrum Ecclesie, qualis qualis sit intus aut coram Deo. Si vero cæperit sustinere aut predicare, aut abas in angulis vsquam docere aliam doctrinam, aut aliud euangelium quam euangelizatum est ab initio, iam vltra non est communicandum cum eo, ut docet Ioannes in sua 2. Canonica, sed vitandus est, maxime post primam & secundam correptionem, ut docet Apostolus ad Tit. 3. Immo iam tanquam anathema est habendus, sicut docet ad Galat. 1. Ad hæc si discessionem fecerit & offendiculum, ambulans inordinatè, & non secundum traditionem quam accepimus de sacramentis, de ieiunijs, de orationibus viuorum pro defunctis, & ceteris eiusmodi, iam debet oculis animoque obseruari, estque alijs Christianis declinandum ab eo, prout docet Paulus ad Rom. vltimo, grauer percipiens Tessalonicens. sub hac forma : Denuntiamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut sub-

Tria sunt symbola quibus internoſcitur perseverantes intus in Ecclesia ab his qui foris sunt.

trahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem quam accepistis à nobis. Porro si Ecclesiam admonentem super hac inordinata sua ambulatione, & prohibentem iudicio auctoritatis suæ, non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus : non autem vltra tanquam Christianus & domesticus fidei : hoc enim prescribit Saluator Matth. 18. Denique si scelere fiat contagiosus ac pestilens in communitate, aut notorie infamis, rursum venit vitandus in communitate fidelium tanquam alienus, ut habes 1. ad Cor. 5. dicente Apost. Nunc autem scripsi vobis non commisceri, si is qui frater nominatur inter vos, hoc est, si is qui Christianus existit, est fornicator, aut auarus, aut idolis feruens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Immo quod amplius est, talis si delicti magnitudo sic exigat, tradendus est Sathanæ per excommunicationem, sicut fecit Apost. 1. Corint. 5. & 1. ad Tim. 1. tradendo Sathanæ. Corinthium quidem propter incestum, Alexandrum vero & Hymenæum propter blasphemias. Itaque quotquot à symbolis sunt, non communicantes nobiscum in prenominationis tribus Symbolis Ecclesie militantis : hi sunt aut foris aut certè foras proijciendi extra Ecclesiam Dei, etiam si nolint, non obstante eo quod Ecclesia catholica vocetur, id est, vniuersalis, extendens se ad omnem hominum nationem. Nunc dicite mihi, Iudæi & Turcæ ceterique infidelium, an sint membra Ecclesie Dei? D. Non. Ratio est : quia neque fidem Christi habent, neque fonte sacro sunt renati. M. Et sectarij, ut Anabaptistæ, Lutherani, Zuingliani, Pigardi, VVicleffistæ, Arriani, alijque perfidæ alumni, an sint de gremio Ecclesie Dei? D. Non. Quia non retinent rectæ fidei confessionem, neque audiunt Ecclesiam diffinitam, sed & ritum immutant ac sacramenta religionis suscepta. M. An ne habeant co-dices vtriusque testamenti, & eandem scripturam canonicam quam nos? D. Habent quidem, sed alij mutilam, alij corruptam, alij suo sensu interpretatam. M. Optimè. At nunc audi, quid inde sit consequens : nempe quod non habent verbum Dei, etiamsi habeant vtrūque testamentum. Si quidem verbum Dei est doctrina cælitus accepta per Christum, & sanctos Dei homines Spiritu sancto loquentes. Scriptura vero vtriusque testamenti est scriptum testimonium eiusdem verbi Dei. Qui ergo credit, docet, vel docetur secundum scripturam aut corruptam, aut truncatam, is non credit, docet, aut docetur verum ac integrum verbum Dei. Rursum hominis verbum nemo eloquitur nisi

Non omnes qui habent scripturam vtriusque testamenti habent verbum Dei.

Ex alijs iudicat Ecclesia, ex alijs Deus.

Matth. 22.

nisi spiritu hominis. Id an tibi verum videatur? D. Hoc certo certi est ex his que me supra docuisti. M. Ergo verbum dei nemo eloquitur nisi spiritu dei. Sicut enim spiritus hominis scit que sint in homine, hoc est, quale verbum sit intus in mente conceptum, ita Spiritus dei scit que sunt dei, & quod sit verbum eius. Quapropter qui interpretatur scripturam suo sensu, aut suo spiritu, ille tradit in scripturis non verbum dei, sed suum verbum hominis. Qui vero interpretatur verbum dei, non suo spiritu, sed spiritu ecclesie, is reuera loquitur & tradit verbum dei in scripturis, eodem spiritu ecclesie omni dubietate procul, est spiritus christi & spiritus dei. Quoniam docet apostolus quod corpus christi est ecclesia, & christus caput corporis eius: capitis autem & corporis, non potest esse nisi vnus atque idem spiritus. Nos sacerdotes, nosque doctores, homines quidem sumus, & subinde mali, ideoque non nostro spiritu aut sensu, sed spiritu ecclesie, & communi omnium sanctorum iudicio, interpretamur scripturam, quotidiana experientia intelligentes illos, qui inter nos tentant scripturam interpretari suo sensu, plerumque excidere a verbo dei in obscurissimas errorum tenebras. Multos autem tenere scripturam sanctam citra verbum dei, vt varijs locis insinuat apostolus: ita elegantissime hoc exprimit paulus 2. ad thessal. 2. dicens: Neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi infret dies domini. Ac si dicat: habetis meam epistolam priorem, quam quidam inter vos interpretantur suo sensu terrentes vos de die domini imminente, tanquam spiritus pauli, sermo pauli, epistola pauli, voluisset hoc verbum in sua epistola docere, quod minimè verum est. Verum ne quis vos seducat &c. D. Profecto errant quam plurimi putantes scripturam sacram, & verbum dei, vnum & idem esse, vt apud quoscunque sit scriptura, apud eosdem etiam sit verbum dei. M. In capite huius institutionis clarissime tibi demonstrauimus, aliud esse scripturam sacram, aliud verbum dei. Scripturam quidem testari nobis quid sit verbum dei, maxime cum interpretatur non spiritu proprio hominis, sed spiritu ecclesie, qui est spiritus dei. Verbum autem dei esse ipsam doctrinam calitus datam, etiam ante scripturam, vel citra scripturam. Illa repetit. At nunc pergat interrogatio nostra. Hi qui fingunt se supremos dominos in terris sub christo, non agnoscunt papam vniuersalem pastorem omnium omnium christi; item qui excommunicantur propter sceleratam suam vitam: An sint in gremio ecclesie tanquam domestici fidei? D. Non. Quia non retinent consensum cum alijs christianis sub hierarchia per christum instituta. Illi quidem quia sua sponte exiunt: isti vero quia eijciuntur vel inuiti. M. Scilicet auctoritate quam christus reliquit in ecclesia, de qua dicemus in vltima proprietate ecclesie. D. Ceterum de alijs christianis obnoxij peccato, vt sumus fere omnes, quid dicemus? intusne sint in ecclesia an foris? M. Sunt intus, quamdiu retinent tria illa prenomina, videlicet, recte fidei confessionem, sacramentorum communionem, & consensum cum alijs sub hierarchia ecclesiastica. Vt etiam hac ratione dicatur ecclesia catholica, hoc est, vniuersalis, recipiens ac fouens in gremio suo tam malos, quam bonos. Et omnis quidem generis bonos, nempe incipientes, proficientes, perfectos, bonos item in occulto, bonos etiam in manifesto. Omnis quoque generis malos, per infirmitatem, per ignorantiam, per malitiam, publice, occulte, incipientes, proficientes, perseverantes in malitia, poenitentes denique & impoenitentes. D. Qua igitur ratione credendum proponitur in hoc articulo, ecclesiam esse sanctam? M. De hoc, filii, iam dicemus.

eratam suam vitam: An sint in gremio ecclesie tanquam domestici fidei? D. Non. Quia non retinent consensum cum alijs christianis sub hierarchia per christum instituta. Illi quidem quia sua sponte exiunt: isti vero quia eijciuntur vel inuiti. M. Scilicet auctoritate quam christus reliquit in ecclesia, de qua dicemus in vltima proprietate ecclesie. D. Ceterum de alijs christianis obnoxij peccato, vt sumus fere omnes, quid dicemus? intusne sint in ecclesia an foris? M. Sunt intus, quamdiu retinent tria illa prenomina, videlicet, recte fidei confessionem, sacramentorum communionem, & consensum cum alijs sub hierarchia ecclesiastica. Vt etiam hac ratione dicatur ecclesia catholica, hoc est, vniuersalis, recipiens ac fouens in gremio suo tam malos, quam bonos. Et omnis quidem generis bonos, nempe incipientes, proficientes, perfectos, bonos item in occulto, bonos etiam in manifesto. Omnis quoque generis malos, per infirmitatem, per ignorantiam, per malitiam, publice, occulte, incipientes, proficientes, perseverantes in malitia, poenitentes denique & impoenitentes. D. Qua igitur ratione credendum proponitur in hoc articulo, ecclesiam esse sanctam? M. De hoc, filii, iam dicemus.

Ecclesia qua ratione dicatur sancta non obstante quod multi sint in ea peccatores & scelerati. CAP. IIII.

Ertia proprietas ecclesie dei est, qua dicitur sancta. D. Sanctum multifariam accipitur apud scriptores lingue latine. M. Etiam ecclesia multis modis, rationibusque dicitur sancta. D. Martianus de diuisione rerum ait: Sanctum proprie dici quod ab iniuria hominum est defensum atque munitum, tractum a sagminibus herbis, quas legati populi romani ferre solebant, ne quis eos violaret. M. Eadem ratione potest & ecclesia dici sancta. Quia christus est propugnator & defensor eius, haud secus atque maritus coniugis sue, habens iniuriam ecclesie velut suam: Siquidem membra sumus corporis eius, de carne eius & ossibus eius, ad ephes. 5. cap. D. Dicit preterea vlpianus de verborum significatione, sanctum esse quod nec sacrum est, nec profanum, sed sanctione aliqua firmatum, vt sancte leges, hoc est sanctione aliqua subnixae. M. Si spectemus auctoritatem ecclesie, eiusque infallibilitatem in definiendo & iudicando: profecto tantum nititur sanctione ecclesia, vt dicat apostolus

Christiani peccatores sunt intus in ecclesia.

M. De tertia proprietate ecclesie. Sancta iam scripturis accipitur multifariam.

Ecclesia dicitur multis rationibus sancta.

stolus ipsam esse columnam, & firmamentum veritatis. Et christus: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Sanctior igitur vniuersis legibus romanis ecclesia, eiusque decreta omni obseruatione inuolabilia, longe magis, quam edicta principum aut quavis senatus consulta. Siquidem & donatus definit sanctum, quod est omni obseruatione inuolabile. Ceterum non debet ecclesia vocari, nec sacra nec profana, sicut vlpianus loquitur: Quin potius valde sacra, & neutquam profana dici debet, quia deo est consecrata christi sanguine in sacramentis. Et sane etiam hac ratione reuera sancta. D. Alij dicunt sanctum accipi pro casto, puro, religioso, incorrupto, vnde sanctus vir dicitur, qui est religiosus, & incorruptis moribus. M. Etiam secundum hanc significationem ecclesia dei reuera sancta est, non meo, sed scripturae testimonio. Viri, inquit apostolus, diligite uxores vestras, sicut & christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundas eam lauacro aque, in verbo vite, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, & immaculata. Hec ad ephes. Item 1. ad corinth. 1. sic habes: Ex ipso autem vos estis in christo iesu, qui factus est vobis sapientia & iustitia & sanctificatio. Simile est sexto capitulo: Et hanc fuistis aliquando, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri iesu christi, & in spiritu dei nostri. D. Ista, domine, si ita se habeant, ergo procul sunt extra ecclesiam iniusti, irreligiosi, scelerati. M. Non sequitur quod infero. Vt perapto simili & scripturis demonstrabo. Apostolus paulus, nonne reuera vir sanctus erat? sicut scribit: Mihi autem sanctorum minimo? Et dominus nunquid mandat: Sancti estote sicut ego sanctus sum? Insuper credentes, nonne vocantur sancti, 1. corinth. 1. & 1. petri 1? D. Nusquam non est obuium in scripturis, vt qui vita incorrupti existunt, sancti dicantur. M. Neque tamen viuendum hic, ne ipse quidem paulus, sanctus est secundum omnem partem sui. Scio, inquit, quod non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Quoniam in carne nostra, vt ibidem prosequitur, habitat peccatum, lex membrorum, rebellio contra spiritum, fomes iniquitatum. Nihilominus tamen, homo quamdiu mente seruit legi dei, tamdiu dicitur sanctus. Nemo in hoc mundo ideo sanctus, quia totus, & secundum omnem partem sui purus, & incorruptus, sed quia talis secundum eam partem, qua prae-

puè homo est. Nam prudentia carnis, legi dei non est subiecta, neque enim potest. Eodem autem modo ecclesia hic militans, sancta dicitur: Non quod in omnibus suis membris sit pura, & integra, sed quod talis est secundum electos, spirituales, quos habet plurimos, velut potiore sui corporis partem, laborans indefinenter per verbum, & disciplinam, vt vniuersas suas partes, etiam carnalem illam portionem delinquentium in seruitutem spiritus redigat. Sicut vir sanctus, nominatim paulus: Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo. Intellegis me? D. Optime, adeoque conuenit simile vt non sit vllus excipiendi locus. Attamen, quia non solum dicitur sancta ecclesia, sed etiam sanctorum ecclesia, vt dictum est supra, videntur ergo impij prorsum alieni a gremio ecclesie. M. Phrasis est notissima qua totum nominatur a parte magis principali. Eapropter etiam multi sint peccatores in ecclesia, nihilominus recte dicitur, & sancta, & sanctorum ecclesia. Porro in ecclesia dei esse peccatores, alios occultos, alios manifestos, alios poenitentes, alios impoenitentes, luce clarius demonstratur, 1. ex parabolis tam saluatoris quam apostoli: Deinde exemplis: Tertio rationibus de scriptura sumptis. Simile, inquit saluator, est regnum caelorum, hoc est, praesentis temporis ecclesia, sagenae missae in mare, & ex omni genere piscium congreganti, bonos & malos, matthaei 13. Iterum simile est regnum caelorum decem virginibus, quarum quinque erant prudentes, & quinque fatuae, matthaei 25. Tertio sumpta similitudine ab area, & vinea, docet vno loco ecclesiam velut aream esse, aut horreum, in quod colligitur frumentum, simul cum paleis, in die iudicij segregandis & abijciendis in ignem inextinguibilem. Alio loco ecclesiam esse vineam, in qua palmites, non solum vvas faciunt, sed & labruscas. Manifestum autem est in dictis parabolis, neque collegium decem virginum, neque sagenam, neque aream, neque vineam, significare totius mundi populum: sed communitatem quandam a ceteris segregatam in populum peculiarem domino, licet interpretatione saluatoris in parabola zizaniorum, per agrum significatur totus mundus, per quem ecclesia dominica erat seminanda, sicut etiam per totum mundum superseminata fuerunt zizania. His accedit quod apostolus dicit 2. ad timoth. 2. In magna, inquit, domo vasa sunt, non solum aurea & argentea, sed & lignea, atque fictilia & quaedam quidem in honorem, quaedam autem

1. Cor. 9.

Notanda phrasis. Probatur scripturis peccatores in ecclesia esse.

Matth. 13.

Verbum Dei nemo recte eloquitur nisi spiritu dei.

Multi reuertuntur scripturam sine verbo dei.

Aliud verbum dei, aliud scriptura sacra.

Scismatici & excommunicati sunt foris extra ecclesiam.

An omnes mali sunt extra ecclesiam quia sancta est.

Ephes. 3.

Roma. 7. Aptum simile quo ostenditur ecclesia sancta etiam non omnia eius membra sint sancta.

autem in contumeliam. Quod tractans Aug. lib. 4. de baptismo, contra Donatistas, interpretatur ex doctrina Cypriani, Paulum per magnam domum non aliud intellexisse, quam Ecclesiam Dei, in qua sunt boni & mali, alij quidem in honorem, alij verò in contumeliam. Erat Iudas Iscariotes intus in Ecclesia vsque ad diem mortis suæ, quia tum primum vacauit episcopatus ministerij eius, uti patet Act. 1. licet totus malus esset. Habuit præterea nascens Ecclesia sub Christo Iacobum & Ioannem zelo vindictæ ultra quam oportuit inflammatos. Habuit Petrum tandem negantem Christum Dominum suum. Habuit de primatu contententes. Habuit denique quosdam consue suo sensui addictos, ut tandem Christum & sanctum collegium eius desererent, Ioan. 6. Et post Christum, sub gubernatione Apostolica, habuit inter Corinthios de virtute baptismi altercantes, cenam quoque Dominicam irreligiosè tractantes. Habuit & incestuosum illum Corinthium, insuper Hymenæum, & Alexandrum blasphemantes, donec excommunicati per Paulum procul frerent ab Ecclesia, habuit præterea falsos fratres sine numero, Antichristos multos, infirmos, contumaces, poenitentes denique & impoenitentes. Porro si hic status Ecclesiæ erat, & sub Christo, & sub Apostolis statim post Christum, quibus nemo alius potuit aut inculpatiùs præesse, aut laborare studiosius in verbo, & doctrina: Quam pugnant igitur impiè aduersus veritatem Euangelicam, qui contendunt peccatores non posse pertinere ad vnionem Ecclesiæ, asserentes Ecclesiam Christi esse duntaxat communitatem Christianorum piè ac sanctè viuientium secundum spiritum Christi. Quo pacto Donatistæ tempore D. Aug. Nunc autem diebus nostris dogmatizant quidam scetarij, nescio quo nomine digni, discessionem facientes ab Ecclesia Catholica, propter peccatores qui sunt in eadem multi ac varij, quasi congregatio illa Christianorum, in qua mali permisti sunt bonis, non posset esse vel dici Ecclesia Christi, aut Ecclesia sancta, aut prælecta spòsa Filij Dei. At nunc tibi quid apparet ex his quæ diximus? D. Certè quod errant prorsus, & toto, quod aiunt, cælo. Ceterum quid dicemus ad verba Apostoli ad Ephes. 5. superius allegata? M. Nihil te moueat illa. Nam verba Apostoli non asserunt Ecclesiam nunc non habere maculam, aut rugam, sed finem expriment Christi passim & sacramenti instituti. Quoniam ideo tradidit semetipsum pro Ecclesia, ideo quoque Sacramentum instituit in Ecclesia, ut tandem exhiberet eam nõ

habentem maculam, aut rugam, quomodo exhibebit eam cum tradiderit regnum Deo, & Patri, quod erit in consummatione sæculi. Interea verò temporis sedulò purgationem facit veterum delictorum in sanguine redemptionis, per fidem, per verbum, per sacramentum. Quod si quid minus hic expurgauerit ante mortem, id ulterius perficit post mortem in igne dei suæ, quem purgatorium vocamus; totum ad eum finem, ut exhibeat tandem sibi Ecclesiam penitus immaculatam. Nunc quidem in Ecclesia crescunt passim zizanias: At in consummatione sæculi mittet Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. Nunc in sagena Ecclesiæ, boni pisces, & mali: At in consumptione sæculi exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Nunc arbores in Ecclesia, & fructifera, & infructifera: At omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur tandem, & in ignem mittetur. Nota, quod dicitur, mittetur, per verbum futuri temporis. Nunc plantationes sunt in Ecclesia quas non fecit Pater: At omnis plantatio quam non plantauit Pater, eradicabitur. Iterum loquens per verbum futuri temporis. Quibus tandem impletis in consummatione sæculi, tunc demum exhibebit Ecclesiam prorsus non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi, prout dictum locum pulcherrimè interpretatur D. Hieronymus.

Malos Christianos siue peccatores esse in Ecclesia, longè alio inextendi modo, quam Iudæos, Gentiles, vel excommunicatos in medio eius habitantes. CAP. V.

Nunc, precor, audiam quonam modo sunt in Ecclesia mali Christiani? An scilicet aliquo alio existendi modo quam Gentes aut Iudæi habitantes in medio Catholicorum? M. Longè alio. Nam vniuersi Christiani, tam boni quam mali, insunt Ecclesiæ, eo inexistendi modo, quo pars integralis est in toto, domesticus est in familia domus suæ, ciuis est in ciuitate, miles in exercitu, membrum in corpore suo, palea denique in eodem culmo cum granis tritici. Porro ut corpus humanum habet membra, alia quidem eiusdem generis ac vitæ cum toto, alia verò alterius generis ac naturæ quam totum: ita & corpus Christi quod est Ecclesia. Boni quidem sunt membra Ecclesiæ veluti homœogenia eodem spiritu, eodemque sensu viuificata quo totum, nem-

nempe Spiritu Christi & viuifico illo influxu, qui est per fidem viuam & caritatem. Mali verò, ac scelerati sunt membra Ecclesiæ, sed longè alterius naturæ ac qualitatis quam totum. At tamen reuera insunt ut membra siue partes totius, quomodo insunt corpori, sanguis, succus, capilli, vngues, membra, arefacta. Quæ omnia etsi vitam non recipiant in se, tamen energia, & operatione eiusdem animæ viuificantis continentur in toto, vnumquodque in suo officio, & loco. Non quidè frustra, sed velut necessariò, in magnam utilitatem totius. Ceterum dum nimis exundat sanguis noxius flebotomia minuitur, aut nimis luxuriat casaries capitis, siue barba, tondetur: vngues quoque dum indecorè exstant, refecantur. Eodem modo dum nimis exundat in Ecclesia effrenis petulantia malorum, aut castigatione comprimitur, aut excommunicatione prorsus refecatur. Voluit æterna Dei sapientia, perpetuò bonos esse inter malos, velut viuam quædam specula melioris vitæ. Voluit & malos adherere bonis in exercitium, velut limam repurgandæ virtutis: & id ad messem vsque, hoc est, vsque ad consummationem sæculi. Nam tunc demum mittet Dominus Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, atque prorsus separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, Matth. 13. Fili vniuersa vasa domus, tam fictilia ac lignea, quam aurea & argentea, eodem inexistendi modo sunt in domo, ut supellex quædam, tamen ista in honorem, illa autem in contumeliam, ut Paulus inquit ad Romanos. Et filij familias, & serui domus sunt in familia domus eodem inexistendi modo: quia vtrique tanquam reuera domestici, sed filius manet in domo in æternum, seruus autem non manet in æternum. Aduentitius autem hospes etsi requiescit sub tecto domus, tamen reuera non inest familiæ ut domesticus domus, iure aliquo participans in his quæ ad familiam illam pertinent. Similiter tam inmorigeri, quam morigeri ciues insunt ciuitati, eodem inexistendi genere, velut alumni & socij ciuilitatis, ut ita dicam, illius oppidi, priuilegiarum insuper ac iurium eius: sed boni vtiliter, mali verò multa cum perturbatione. In qua dum intolerabiles fiunt, aguntur tandem, alij in crucem, alij in exilium. Quemadmodum Apost. tandem tradidit Sathanæ ad interitum carnis incestuosum illum Corinth. itè Hymenæum & Alexandrum postquam intolerabiles esse cœpissent: ille per incestum, isti per blasphemias. Peregrini verò insunt quidem eidem ciuitati, sed non tanquam ci-

ues, ius aliquod aut priuilegium in ea communitate habentes. Ex his facillè colliges, malos Christianos longè alio inexistendi modo esse in Ecclesia Dei, quam Iudæos aut Gentiles in medio eius conuersantes. Quia isti non sunt in Ecclesia, nisi eo modo quo aduentitius hospes in domo aliena, aut peregrinus in ciuitate non sua, aut vas accommodatum in domo vicini, aut manus ex ære vel ligno facta in corpore illius cui funibus alligatur. De hæreticis autem, contagiosis, & incorrigibilibus docet tã Christus quam Apostoli, quod abscondendi sunt & projiciendi foras, Matthæi 18. Tradendi denique Sathanæ, 1. ad Corinth. 5. & habendi velut Ethnici & publicani, Matthæi 18. Quapropter quamdiu tolerantur, insunt quidem reuera in Ecclesia, sed sicut sanguis noxius mox flebotomia tollendus ne pereat totum, aut sicut membrum infectum cancro, mox refecandum à corpore, aut sicut suppellex putrefacta mox projicienda foras. Ceterum de alijs peccatoribus docent omnes, quod sint suscipiendi, non abijciendi. Infirmum, inquit Paulus, in fide suscipite: Sicut Christus suscepit Magdalenam peccatricem, Matthæum teolonarium, atque Zachæum principem publicanorum: item pater parabolicus filium suum prodigum: Pater cælestis publicanum humiliter orantem: Deus propitius esto mihi peccatori. Si tales suscipiendi sunt ad mysteria & sacramenta religionis, ergo longè aliter insunt in Ecclesia quam Iudæi aut Gentiles in medio Christianorum habitantes. D. At isti erant de numero poenitentium. M. Certè Iudas, & Simon Magus erant impoenitentes. Illum tamen suscepit Christus, & ad cenam suam sacramentalem, & ad honorem sacerdotij, non obstante quod dixerat prius de eo: Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Ioan. 6. Istum verò hortatur Petrus ad poenitentiam, & orationem, tanquam domesticum fidei. Est autem huius rei elegans parabola, Luca. 13. de arbore ficu, quam Dominus vineæ passus erat in sua vinea, licet nullum fructum ferret integrum triennium, dicens ad cultorem vineæ: Ecce annitres sunt ex quo venio querens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illam. Ut quid enim terram occupat? At ille respondens dicit illi. Domine dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora. Et si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam. Vineam Domini Dei est Ecclesia sancta. Ficulnea non ferens fructum, est Christianus peccator, quem fert Deus in Ecclesia, annum, biennium,

Ostenditur quod in Ecclesia sūt non solum peccatores, sed & per seueritates & impoenitentes. Act. 8. Luc. 13.

Exemplis probatur malos esse in Ecclesia.

Peregrinatio

Error Donatistarum & aliorum.

Exprimitur sensus dicti Pauli ad Ephes. 5.

D. Quo in existendi modo sunt mali in Ecclesia.

riennium, quadriennium, & ultra, si forte conuertatur, & frugi fiat in opere virtutum: Sin autem, tandem succidit illum. Iuxta illud: lam securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Excidetur, inquit, non autem excisus est de radice qua continebatur in Ecclesia. Alioqui si non sunt in Ecclesia peccatores, quorsum illud Saluatoris: Si peccat in te frater tuus dimitte illi. Et si septies in die peccauerit frater tuus in te, & septies in die conuersus fuerit ad te dicens, poenitet me, dimitte illi? Insuper si non habet Ecclesia perseuerantes in malitia, quorsum opus erat introducta illa parabola de ficu infrugifera ad triennium tolerata? Quorsum minæ illæ per omnem scripturam sexcenties repetitæ aduersus eos fratres qui tardant conuerti? Denique si non sunt impenitentes in Ecclesia etiam inter illos qui legatione funguntur pro Christo, quorsum tum primo postquæ Iudas laqueo se suspenderat, institutus est alius in locum eius, nisi quia eousque mansit in Ecclesia, & in auctoritate Apostolica? D. Facile crediderim ex dictis scripturis occultos peccatores manere membra Ecclesiæ, etiam si nunquam poeniteant. Verum indignum videtur quod ij qui in manifesto sunt peccatores, vt prostitutæ meretrices, publici vsurarij, alijue sceleribus prorsus infames, computentur inter vera membra, vereque domesticos Ecclesiæ sanctæ. Nam quomodo sancta si eiusmodi sceleribus ac fecibus est dehonestata? M. Fili? dicere in Ecclesia posse esse peccatores occultos, non autem manifestos, est hæresis Donatistarum, olim tempore Augustini damnata à patribus. Quod & demonstrat idem August. in epistola sua ad Donatistas. I. cum ex Euangelio, tum ex doctrina Apostoli Pauli. Ex Euangelio quidem per clauas Ecclesiæ traditas, quas ad ligandum & soluendum suscepit Ecclesia. Vnde, inquit, peccans in nos, non ob id foris esse legitur, sed tolleratur, donec primum monitus inter nos & ipsum solum, postea denunciatus cõtempterit iudicium Ecclesiæ, quod vbi contempserit, tunc demum habendus est Ethnicus, & publicanus, id est, tanquam proiectus foras, & prorsus alienus à consortio Ecclesiæ Catholice. Iudicium autem eiusmodi ferri non potest, nisi super peccatoribus manifestis. Manifestis dico, vel testium depositione, vel sceleris euidentia. Ex doctrina verò Pauli id demonstrat, quoniam obiurgat Apostolus grauius Corinthios, quod publicum quendam fornicarium tolerabant in Ecclesia, iubens illi

An peccatores manifesti sint in Ecclesia.

Hæresis est dicere manifestos peccatores non esse in Ecclesia.

lum tolli seu auferri, atq; extra Ecclesiã fieri, I. ad Cor. 5. Manifeste iudicans peccatorem in Ecclesia permanere quamlibet enormiter ac publice peccauerit, donec per iudicium prepositorum Ecclesiæ, ab eadem refectus fuerit. Firmissime igitur crede, vtor Aug. verbis, & nullatenus dubites, aream Dei esse Ecclesiam Catholicã, & intra eam vsque ad finem sæculi bonos malis sacramentorũ cõmunione misceri, & in professione, siue clericorũ, siue monachorum, siue laicorũ, bonos simul esse cum malis. Verba sunt D. Aug. qui lib. 7. contra Donatistas ostendit docendi causa (ne putes nos vel latum vnguem discedere à doctrina patrum) esse in domo Dei siue in Ecclesia bifariam dicitur. Vno modo esse in ea tanquam membrum in compage iustitiæ, particeps spiritualis vitæ, hoc est, cohærens ceteris membris in spiritu caritatis, quod nos diximus inesse per modum membri homogenij. Alio modo esse in domo Dei siue Ecclesia est adhærere membris Ecclesiæ, sicut palea tritico, capilli, membraque arida corpori: quod diximus nos, inesse per modum membri quod non participat spiritum viuificũ totius, quomodo insunt mali Christiani. Verum tamen siue isto, siue illo modo sint in Ecclesia, semper re vera insunt, donec iudicio Ecclesiæ separentur per excommunicationem, vel ipsi sua sponte prosiliãt foras extra Ecclesiã, persequentes aut contemnentes eandem, vel denique à Deo exterminentur per mortẽ, in æternam damnationem. Porro foris sunt & extra Ecclesiam omnes nondum baptizati, omnes hæretici, schismatici, qui iam vel electi sunt auctoritate legitima, vel sua sponte prosilierunt extra Ecclesiam, & excommunicati, etiam si Christiani hominis nomen, & formam portent: donec, & quousque per reconciliationem reassumantur ad gremium matris Ecclesiæ, potissimum autem foris sunt damnati à Deo ad æternam gehennam ignis.

Esse in Ecclesia Dei bifariam dicitur secundum August.

Quo modo solui debeant argumenta quæ hic obijci solent. CAP. VI.

Non possum hic non obijcere pauca. Primò: Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ergo nec membrũ Ecclesiæ ipsius. M. Sic docet Apostolus ad Rom. 8. quoniam talis non est particeps redemptionis, quæ est in sanguine eius, quare neque genus dicit ex Deo, neque confors est Christi in iustitia, quæ secundum Deum est, vt sit frater & coheres eius, & hic est intellectus dicti Apost. ad Roman. Pertinet nihilominus talis ad vocationem

D. 1. argumentum. Solutio.

nem Christi (iuxta illud: Multi sunt vocati: pauci verò electi) sacramento iam transplattatus de mundo in vineam Domini, ad eum finem vt fieret vva, sed factus est labrusca, prout habes Esaiã 5. in qua pascebat & velut stercoretur verbo Dei ac sacramentis, vt tandẽ incipiat verè esse Christi, eiusdẽ spiritus participatione quod non est. D. Secũdò: Nunquid omnes impij & iniusti ex patre Diabolo sunt? M. Sic palam docet Ioannes dicens: Qui facit peccatum ex Diabolo est, quoniam ab initio Diabolus peccat. D. Quomodo ergo potest esse membrum corporis Christi, quod est Ecclesia? Nam quæ conuentio Christi ad Belial, lucis ad tenebras, vitæ ad mortem? M. Prorsus nulla, amoris scilicet vel amicitie, sed potius hostilis conuentio, qua congregitur cum Diabolo Christus, vt dissoluat opera eius, & spolia detrahat, qua ite conuentione & mors absorbeat a vita in gloria. Et eam certe ob causam asciscitur retineturque in Ecclesia peccator, vt fide, sacramentis, pijsque exercitijs, per Christum soluatur in eo opus Diaboli, & incipiat aliquando animari spiritu Christi, fiatque lux in Domino, qui antea tenebræ erat. Quod si nihil horum fiat, tempore quo gratiõle conuincitur in Ecclesia, tandem tremendo Dei iudicio absconditur, proijciendus procul in ignem æternum. Vt autem non mireris in corpore mystico Christi, quod est Ecclesia, simul esse lucem & tenebras: vitam ac mortem: membrum diaboli, cum membris Christi: Conuerte oculos ad similia quæ passim obuia sunt in scripturis. Nam in nobis, vt docet Apostolus, Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò viuus propter iustificationem. Spiritus seruit legi Dei: Caro autem legi peccati. Caro enim legi Dei non est subiecta, neque enim potest. Spiritus concupiscit aduersus carnem: caro aduersus spiritum. Hæc enim sibi inuicem aduersantur, idque toto tempore peregrinationis huius: Non obstante quod duæ hæ partes colligatæ sunt in vno eodemque supposito hominis. Quid igitur mirum quod in mystico corpore Christi quamdiu peregrinamur hic à Domino, sint simul colligata membra quædam Diaboli, cum electis membris Christi: carnales cum spiritualibus; mortui cum viuentibus? Et ideo diximus supra malos inesse tanquam membra heterogenia, id est, alterius naturæ, quia mali Christiani plus habent de natura Diaboli, quam de natura Christi, fide quidem sunt Christi: corde verò & opere, sunt Diaboli. D. Aptissima est similitudo, & conuincit. Verum qua ratione, aut quo

vinculo, vel qua tandem operatione, manent colligati alijs membris in corpore Ecclesiæ Christiani peccatores, magis quam hæretici, aut excõmunicati: cum non minus illi quam isti sint vacui caritate & spiritu Christi? M. Aliud est Spiritus sanctus, aliud donum eius: sicut aliud est Deus, aliud beneficium eius. Multi participes sunt quorundam donorum Spiritus sancti, qui tamen non habent Spiritum sanctum inhabitantem, aut intus animantem. Habuit Caiphaz donum prophetiæ à Spiritu sancto, non tamen habebat spiritum Dei intus viuificantem, Ioan. II. Habuerunt & multi ex principibus Iudeorũ fidem Christi, quæ est donum Spiritus sancti: manebant tamen sine caritate, quia dilexerunt magis gloriam hominum, quam gloriam Dei, Ioan. 12. Fuerunt insuper quidam gratia miraculorũ potentes: qui tamen non sequebantur Christum, Marc. 9. Nec salui facti sunt, Matthæi 7. Sermo sapientiæ, sermo scientiæ, fides, gratia sanitatum, operatio virtutum, prophetia, genera linguarum, interpretatio sermonum, omnia sunt à Spiritu sancto. Hæc enim omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Aded vt nemo dicat Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto, I. ad Cor. 12. Diuidens, dico, singulis sæpe citra caritatis infusionem, vt patet ex capite sequenti, & locis præallegatis. Multis itaque insunt varia dona Spiritus sancti, quos tamen non inhabitat viuificator spiritus. Sicut esse, viuere, ratione vti, insunt vniuersis hominibus, non nisi beneficio Dei operantis hoc in illis, donec de medio fiant, vel morte naturali, vel sua voluntate vel iustitiæ necessitate: nihilominus tamen pagani siue Ethnici, vocantur athei, & sine Deo secundum scripturam. Itaque impij, & iniusti Christiani manent colligati alijs membris in Ecclesia operatione Spiritus sancti & donis eius, nempe fide, confessione, sacramento, & consensu sub hierarchia Ecclesiæ. Quæ omnia beneficium spiritus Domini operatur circa Christianum, etiam si vacuus sit caritate donec de medio Ecclesiæ fiat, vel sua voluntate vt hæretici: vel fato naturæ, vt morientes sine poenitentia, vel executione iustitiæ, vt intolerabiles, nolentes audire Ecclesiam Dei. Simile non ineptum habes in corpore naturali, in quo capilli, & vngues, membraque arida, licet vita in se careant, tamen operatione & efficacia viuificantis animæ locum suum, & officium retinent, in massa totius, donec vel excidant sua sponte, vel excindantur violenter. Fatuum est, impium, & repugnans dicere vinculum quo retinentur membra in corpore Ecclesiæ militantis, esse

Solutio. Aliud Spiritus sanctus, aliud donum eius. In multis est donum Spiritus sancti in quibus non est Spiritus sanctus.

Mali manent colligati in Ecclesia non Spiritu sancto intus habitante, sed donis eius.

simile.

2. argumentum.

Solutio.

Apta similia.

Rom. 6. & 7.

Galat. 5.

3. argumentum.

caritatem, aut presentem iustitiam, aut praedestinationis gratiam, quod vltimum finere VViclefita, ceteris irrationabilibus loquentes, quia quotquot saluabatur ex gentibus praedicatione Apostolorum, fuissent hac contemplatione in Ecclesia etiam ante baptismum, tempore paganismi & infidelitatis, contra Apostolum dicentem: Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? At condemnauit errorem hunc Ecclesia in Concilio Constantiensi, sessione decima quinta. D. Et quid, precor, impulit istos nomines ad signum eiusmodi scripturis tam contrarium? M. Mala mens, malus animus perturbandi vniuersa. Si enim non sunt in Ecclesia nisi iusti aut praedestinati, manet ergo locus excipiendi aduersus omnes gubernatores constitutos in regimine Ecclesiae. Nam dici potest eo casu contra singulos. Quid agis? Non est vlla penes te potestas Ecclesiastica, incertum enim est an sis in Ecclesia, ex quo incertum est, an sis in caritate, aut gratia praedestinationis. Potestas autem Ecclesiastica non potest residere nisi in membro Ecclesiae. Sicque non solum manerent mala impunita, sed & vniuersa penderent ex incerto. Quod vtique intendunt qui talia dogmatizant, quo peccent, statuunt, diruant, immutent omnia pro suo arbitratu, sine iudice. D. Ceterum quomodo potest non maculare bonos consuetudo malorum? Cum dicat Psalm. Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Iuxta tritum proverbium: Qui tangit picem, coinquabitur ab ea. Si igitur sint misti in Ecclesia mali ac scelerati cum bonis, ergo omnes maculati erunt: illi suis criminibus, isti illorum consuetudine. Vbi igitur illa puritatis appellatio qua dicitur Ecclesia sancta? M. Sic olim dicebant Donatista & Rogatista. At B. August. epistola 150. & 160. contra Crescentium, & Donatistas, ostendit multis rationibus, bonis viuentibus in Ecclesia nihil praedudicare aliena peccata, quia consuetudo malorum non maculat aliquem communionem sacramentorum, sed consensu malefactorum: sicut praesentia Iudae proditoris non commaculabat Christi Apostolos non consentientes in malitiam eius, tametsi communicaret eum eis & in conuictu, & in sacramento. Neque posset veritas huius difficultatis euentius demonstrari quam illo Saluatoris: Vos mundi estis, sed non omnes, sciebat enim quisnam esset, qui traderet eum. Propterea dixit: Sed non omnes, Ioan. 13. Vides Apostolos mansisse mundos, non obstante quod inter eos esset immundissimus ille traditor Iudas, vnus de numero Apostolorum. Vt autem finiam, di-

1. Cor. 5.

Finis ob que hanc tici coten dit malos no esse in Ecclesia.

4. argu- mentum. an in Ecclesia bo- ni macu- lentur ma- lis.

Solutio.

citur insuper Ecclesia sancta ea ratione, quia continet in se omnia instrumenta, omniaque media sanctificationi hominum deputata a Christo: videlicet, Verbum Dei, sacramenta & hierarchiam cum disciplina iustitiae seruanda. Quod plus est, continet in se totum thesaurum meritorum Christi. Nam tradidit Christus semetipsum pro Ecclesia, Ephes. 5. Quapropter vel hac etiam ratione sancta dici potest, quia sanctificat ministerialiter per haec quae a Christo accepit, quomodo medicina dicitur sana quia sanat. Ad eum ut non possit inueniri salus animarum, nisi in Ecclesia sancta. Sicut olim tempore diluuij nemo saluari potuit extra arcam, quae typum gessit Ecclesiae sanctae. Denique sancta dicitur, quia Deo consecrata sanguine Christi. Iuxta illud: Sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te in iustitia & iudicio: eo modo quo templa dicuntur sancta, quia Deo consecrata. Nunc pergamus ad quartam proprietatem.

De quarta proprietate Ecclesiae Dei qua dicitur Apostolica. CAP. VII.

Symbolum quidem Apostolorum non meminit huius quartae proprietatis qua Ecclesia dicitur Apostolica, verum Symbolum Missae partim editum in Concilio Constantinopolitano ponit inter alias etiam hanc proprietatem dicens: Et vnam, sanctam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. D. Vocem hanc, Apostolica, credo interpretari, pertinens ad Apostolos: Apostolos vero dicitur missos siue legatos cum potestate agendi, quod in mandatis acceperunt. M. Recte, diciturque Ecclesia eam ob causam Apostolica, quia ab Apostolis fundata, adhuc retinet sibi non quidem furtiuam, aut per rapinam, sed legitima successione, eam auctoritatem, eam iurisdictionem, eam denique functionem, quam Christus tradidit collegio Apostolorum, quamque & habuit Ecclesia sub Apostolis constituta. Eoque modo, & ordine, quo tunc temporis habuit, etiam nunc habet. D. Profecto hoc si demonstrari potest, merito Apostolica dici debet. M. Ad Ephes. 4. sic habes: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores. Prima vero ad Corinth. 12. sic: Et quosdam quidem posuit in Ecclesia: primo Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, & cetera. Vno loco habetur, dedit, quia potestates, & functiones Ecclesiae

Ecclesia dicitur sancta quia continet in se omnia sanctificationis media.

Ecclesia dicitur sancta quia sanctificat.

1. Pet. 4.

M.

Quare Ecclesia dicitur Apostolica.

Ecclesiasticas non habemus nisi donatione Dei per Christum. Alio loco habetur, posuit in Ecclesia, hoc est, ordinavit & constituit ut sint in Ecclesia quamdiu ipsa durabit. Quae admodum rex aedificata sibi ciuitate, si ponat in ea dignitatem senatoriam & praetoriam, nequaquam vult illas vitales esse, ad vitam vnus vel alterius tunc possidentis, sed perennes: ut quamdiu existat ciuitas, tamdiu maneant in ea eiusmodi dignitates. Ex verbis autem Apostoli ad Ephes. fit euidenter quod dicimus. Non enim posuit Deus praedictas facultates in Ecclesia, ad vtilitatem illorum qui tum temporis illis fungebantur, sed ad consummationem, inquit Paulus, sanctorum in opus ministerij, in aedificationem corporis Christi. Quae tria videlicet ad consummationem sanctorum, deinde in opus ministerij, tertio in aedificationem Ecclesiae diligenter notanda sunt. Ideo enim posuit illas in Ecclesia, ut per eas numerus sanctorum compleatur: ministerium insuper, hoc est, dispensatio mysteriorum Dei indelenter fiat, ac tertio perenniter aedificetur corpus Christi, quod est Ecclesia. Ad praeerea: Donec occurramus omnes (scilicet saluandi) in vnitatem fidei & agnitionis, quod plus est, in virum perfectum. Ergo nequam expirauit functio Apostolica cum ipsis Apostolis, aut potestas euangelizandi, patendi, docendi, cum ipsis qui tum temporis erant euangelista, pastores, & doctores. Quia necdum ne nunc quidem sanctorum columen est numerus, necdum cessat ministerium, nondum etiam aedificatio corporis Christi completa est. Nondum omnes saluandi occurrerunt in vnitatem fidei, neque ad agnitionem veritatis peruenerunt. Vnus est enim mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non tantum pro illis qui tum temporis viuebant, sed pro omnibus, 1. ad Timoth. 2. Potest istud & hoc modo demonstrari, quia Apostoli facultates quas acceperunt a Christo, easdem & ipsi transfuderunt in alios. Paulus in Timotheum, & Titum: Dans illis non solum potestatem, sed & mandatum transfundendi eandem vterius in alios. Nam scribit ad Titum hoc modo: Huius rei gratia reliqui te Creta, ut ea quae desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Tu constituas siue disponas presbyteros per ciuitates circumiacentes, eodem modo sicut ego disposui tibi, per impositionem manuum presbyterij. Depingens ei, sicut & Timotheo eas qualitates, quibus debeant pollere, ij quos constituerent per ciuitates Episcopos,

aptum simile.

Alia via probandi Ecclesiam esse Apostolicam.

presbyteros, aut diaconos. Si quis sine crimine, vnus vxoris vir & cetera. Habes praeterea Actuum 1. quod sub Apostolis Episcopatus Iudae transfusus est in Mathiam, Petro probante quod id deberet fieri, per verbum Psalmistae dicentis: Et Episcopatum eius accipiat alter. Ipsum dico Episcopatum Iudae accipiat alter succedens in functionem eius. Non fuit vnquam in Ecclesia nouus aut alius Episcopatus: sed quem acceperunt Apostoli a Christo idem ab Apostolis transfusus est in alios, ac alios perpetua quadam successione, vsque ad eos quos nunc habet Ecclesia Episcopos & sacerdotes. Prorsus idem dicendum de Ecclesiastica iurisdictione & auctoritate finiendi controuersias circa fidem & mores, arguendi, corrigendi, excommunicandi. Nam ut has facultates acceperunt Apostoli a Christo, cui omne iudicium dederat Pater, constituens omnia in manu eius: Ita & ipsi Apostoli eas transfuderunt in alios, ad dentes instructionem bene vtendi eisdem facultatibus. Ad Timoth. sic scribit Paulus: Aduersus presbyterum acculationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Tu Timothee nunc constitutus in sede iurisdictionis Episcopalis, caue recipias accusationem &c. Peccantes autem coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant. In priori vero capite inquit: Praeceptum hanc. Nemo adolescentiam tuam contemnat. Ad Titum autem sic scribit: Hanc loquere, & exhortare, & argue eum omni imperio. Nemo te contemnat. Ista indubie non sunt nisi habentis potestatem, & iurisdictionem praecipendi, & arguendi, cum omni imperio. Sed de his dicemus fusius, lib. 3. in materia quarti mandati, de honorandis parentibus. Quod autem excommunicatio qua nunc vtitur Ecclesia, velut Apostolica pollens auctoritate, sit eadem cum excommunicatione qua vtebantur Apostoli, clare patet ex formulis excommunicandi praescriptis Ecclesiae, tum a Domino, tum ab Apostolis. Nunc excommunicat Ecclesia eos qui scandalo sunt, non vnitatem, aut alteri personae, sed ipsi Ecclesiae, id est communitati Christianorum, hoc autem vt faceret, legem accepit a Christo dicente: Si scandalizat te oculus tuus, manus tua, pes tuus, erue, absconde, projice abs te, Matthaei 18. loquens ad Ecclesiam credentium. Erue, inquit, extra communitatem tuam: Absconde a corpore tuo: Projice foras. Nunc excommunicat schismaticos, & seditiosos homines, qui nolunt monentem Ecclesiam audire. Hoc autem vt fieret, legem tulit Christus statuens: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi

Mal. 103.

Idem Episcopatus qui fuit in Ecclesia temporibus Apostolorum & nunc est in Ecclesia. Eadem potestas iurisdictionis quae temporibus Apostolorum fuit etiam nunc est in Ecclesia. 1. Tim. 5.

1. Tim. 4. Ad Tit. 2.

Eadem nunc potestas excommunicandi in Ecclesia quae fuit olim.

sibi sicut Ethnicus & publicanus. Amen amē dico vobis quodcumque alligaueritis super terram, erit alligatum & in cælis. Ecce potestatem adiungit faciendi, quod ut fieret, per legem præcepit, Matth. 18. Nunc excommunicatione segregat hæreticū hominē, nō solum à participatione eorum quæ sacra sunt, verum etiam à consuetudine in ciuilibus. Quod sanè ut sic facerent formam præscripserunt sibi Apostoli. Paulus ad Galat. 1. Si quis euangelizauerit vobis præter id quod euangelizatum est, anathema sit. Iterum ad Titum 3. Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuota: adeo ut non recipiat eum quis in domum suam, nec aue illi dixeritis, 2. ad Thessalonicens. 3. & 2. epist. Ioan. Audeat insuper nunc Ecclesia, & excommunicat eos qui scedis & prauis sceleribus ipsam quasi despicabilem faciunt, tradendo tales Sathanæ, nam omnis excommunicatio est quædam traditio Sathanæ. Hoc autem ut faceret audenter, reliquit ei Apostolus manifestum exemplum, tradendo visibiliter Sathanæ ad interitum carnis, primo incestuosum illum Corinthium, 1. ad Corint. 5. deinde blasphemos illos Alexandrum & Hymanæum, 1. ad Timoth. 1. Adeoque constanter retinuit hanc disciplinam Ecclesia, ut nulla vnquam tyrannorum vi, nullo impetu futuræ gentis populi, sibi eripi eam sit passa: Paratior semper vitam perdere quam hanc potestatem. Quoniam sine ea ne vita quidem corporis Ecclesiæ, aut vlla forma religionis constare posset. Argumenta sume à naturalibus. Nisi minuas sanguinem noxium phlebotomia. Iterum nisi pestiuiuē refeces membrū igni pestifero infectum, perdis totum. Et ab ouili nisi submoueas ouem morbidam, perdis integrum gregem. Hinc Cyprianus Martyr rectissime dixisse legitur, quod excommunicatio sit custos fidei, retinaculum spei, index itineris salutis, fomes virtutum, & omnis corruptelæ repurgatio, quam qui dimiserit instabili cursu erret necesse est, & huc atque illuc impulsus, varijs dissidentium malorum tempestatibus dissipabitur, & quasi extorto de manibus Conciliorum gubernaculo, nauem Ecclesiasticæ salutis illidet in scopulos. Hæc ille. D. Et bene ac conformiter scripturis, quantum ex præmissis intellego. M. Non alia, sed prorsus eadem potestas iurisdictionis, quæ nunc est in Ecclesia, etiam olim fuit temporibus Apostolorum. Neque aliud sacerdotium in nobis, aliud in illis, aut alius nunc Episcopatus, alius olim: sed idem Episcopatus qui olim in Apostolis, nunc est in præsulibus Ecclesiarum nostrarū.

Sententia Cypriani de excommunicatione.

Alia ratio quare Ecclesia Dei vera Apostolica dicitur.

Et sic de singulis alijs functionibus, & potestatibus Ecclesiasticis. Itaque merito Ecclesia est, diciturque Apostolica, habens eandem auctoritatem finiendi controuersias, & dubia circa scripturam seu regulam fidei, quæ habuerunt olim Apostoli: adeo ut Apostolus audeat dicere quod Ecclesia sit columna, & firmamentum veritatis. Et Christus: Si Ecclesiam non audierit, scilicet in decretis suis circa credenda, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus. De hoc satis. At nunc dicamus vltimus de quinta proprietate.

De quinta proprietate Ecclesiæ, qua dicitur in ea esse sanctorum communio.

CAP. VIII.

Vinta proprietate Ecclesiæ est, quod in ipsa sit sanctorum communio. D. Putabam ego hanc clausulam facere articulum per se. M. Sic sentiunt multi, nec argui possunt mali iudicij. Rectius tamen iungitur præcedenti articulo, ut explicet nobis quintam Ecclesiæ proprietatem. D. At qualis est ista communio, & quorum sanctorum communio? M. Est quædam communio rerum temporalium, de qua habes Act. 2. & 4. Omnes qui credebant erant pariter, & habebant omnia communia. Est communio membrorum vnus corporis, quam prolixè explicat Apostolus 1. ad Corint. 12. Est præterea communio sanctorum ad quam videtur respexisse Psal. dicens: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua, Psalm. 118. Est denique communio impiorum, de qua iterum Psalmista. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in chatedra pestilentia non sedit. Alii: Non veniat anima mea in consilium eorum. In articulo autem vox, sanctorum, referri potest, vel ad personas Deo deuotas, vel ad res sanctas, quales sunt pretiosa illa dona Dei, quibus efficiuntur consortes diuinæ naturæ, sanguis insuper redemptionis Christi, mysteria seu sacramenta fidei, verbum Dei, promissa Euangelica, merita iustorum, deinde & templa, sacerdotia, sacrificia, ministrantium stipendia, & id genus alia Deo sacra. Si referatur ad res sanctas, tunc quidē eo modo est sanctorum communio in Ecclesia, quomodo erat cōmunio rerū temporalium, olim inter Apo. & Apostolicos viros, post acceptū Spiritum sanctum, nunc verò inter monasticas personas. Nam sicut illis omnia erant communia, nec quisquam aliquid eorū quæ possidebat suum esse dicebat, neque quisquā

Multiplex est cōmunio rerum & personarum.

Psal. 118.

Sanctorum, in articulo vel ad res vel ad personas referri potest. Quis sensus articuli si sanctorum referatur ad res.

inter illos egens erat, diuidebatur enim singulis prout cuique opus erat, sic in Ecclesia omnia sancta Dei quæ ad salutem animarum cælitus donata habemus, prorsus omnibus sunt communia: nec quisquam credentium de illis dicere debet, aliquid suum solius esse, sed vniuersa esse omnium, adeoque communia, ac communicanda cunctis, ut nullus inter Christianos, nisi prorsus velit, egens spiritualium bonorum esse possit. Non enim personarum acceptio est apud deū, sed vult omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, dicens: Aperi os tuum & implebo illud. Hanc autem communionem pulcherrimè explicat Apostolus, Ephes. 4. dicens: Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, addens pro ratione, vnum corpus, in quo scilicet participamus omnes, alij velut membra homogenia, alij tanquam membra heterogenia: vnus spiritus, viuificans & sanctificans suis christinatus vniuersos, diuidendo singulis prout vult, vna fides, per quam habemus omnes accessum in gratiam istam in qua stamus & gloriamur. Sicut vocati estis, omnes, in vna spe vocationis vestræ, ad bona superna. Non enim aliud sperant diuites, aliud pauperes, aut aliud principes, aliud plebei, vnum baptisma, ne quis gloriatur aduersus aliterum propter diuersitatem baptizantium ut fecerunt Corinthij, primo Corinth. primo, vnus Deus, & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Sic vna Eucharistia porrigitur cunctis, quia tantum accipit vnus quantum mille, tantum iste, quantum illi. Vna eademque Absolutio impenditur omnibus pœnitentibus, vnum Euangelium prædicatur coram omnibus, vna Confirmatio, vna Vnctio extrema datur singulis. Denique per ministerium Ecclesiæ, eisdem gratijs saluantur vniuersi quotquot saluantur, absque omni distinctione substantiæ rei quæ datur. Tamen si aliquando in modo tradendi posset esse quædam diuersitas solennitatum, idque ex causa. Verum ut olim in cōmunionem temporalium non rapiebat quisque sibi de communibus, quod & quantum volebat, sed diuidebatur singulis prout cuique opus erat, in hoc constitutis præpositis, seu diaconibus, sicut habetur Act. secundo, quarto, & sexto: Sic non debet quisque sibi rapere de bonis communibus Ecclesiæ quod, & quantum vult, sed illa dispensanda sunt singulis prout cuique opus est, & quantum conuenit in ædificationem Ecclesiæ, constitutis in hoc ministris, & dispensatoribus, prout habes 1. ad Corinth. 4. dicente Apostolo: Sic nos existimet homo

Communia nō debent rapi, sed dispensari prout cuique opus est.

ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Et alibi: Dei ministri sumus, Dei adiutores sumus, fungentes legatione pro Christo in terris. D. Addit, si bene meministi Apostolus, dicens: Hic iam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inueniatur. M. Hoc addit. Est autem fidelis dispensator, qui non quod suum est quærit, sed quod Iesu Christi committentis, quodque cedit in ædificationem Ecclesiæ, in cuius gratiam sibi omnia commissa sunt. Etenim qui dispensando bona domini sui, aut se spectat, aut aure querit popularem, seu iudicium hominum, is ferè iniquus est dispensator. Hinc Apostolus: Mibi autem pro minimo est, si à vobis iudicetur, aut ab humano die, sed neque me ipsum iudico. Acquis dispensator semper præ oculis habet instructionem committentis. At Christus committens ministerium, mandat hoc modo: Nolite sanctum dare canibus, Neque margaritas mittatis ante porcos, superaddit Apostolus dicens: Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris alienis peccatis. Rursum: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad Gentes, sic enim præcepit nobis Dominus. Ecce sancta Dei, licet cōmunia sint omnibus, non tamen passim, neque omnibus cōmunicanda sunt, sed prout cuique opus est, & conuenit iuxta instructionem committentis. Similiter dicendum est de Sacramentis, Ordinis, & Matrimonij, de potestate Episcopali, & potestate Euangelizandi, quæ sunt res sanctæ, in communem vtilitatem Ecclesiæ constitutæ à Deo: Non tamen passim, neque omnibus dispensantur. Papa enim primus & supremus dispensator mysteriorum Dei sacerdotium non impendit coniugatis, neque nuptias permittit Sacerdotibus. Quia instructio committentis sic habet: Nemo militans Deo, implicat se secularibus negotijs, 2. ad Tim. 2. Iterum: Qui cū vxore est sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est, 1. ad Cor. 7. Neque functionem Apostolicam cōmittit mulieri aut rerum diuinarum imperito. Quoniam Petrus surrogatur vnū in locū Iudæ proditoris dixit. Oportet ex his viris qui nobiscū sunt congregati in omni tēpore quointrauit, & exiit nobiscum, vnum, testem nobiscum fieri, in locū scilicet Iudæ. Nota verba, quod dicit, Oportet: secundo, ex his viris, & hoc in præsentia Mariæ, & aliarum mulierum sanctarum: tertio, qui nobiscum sunt omni tempore, &c. Est ergo necesse ut non fungatur ministerio Episcopali in Ecclesia

Quis sit fidelis dispensator bonorum communium.

Sancta Dei nō passim aut omnibus cōmunicanda sunt. Ad Tim. 2.

fia nisi is qui vir est, & vir peritus eorum que egit & docuit Christus. Quoniam nec Christus commisit omnibus viris functiones Apostolicas, sed ex multis discipulis elegit sibi duodecim, quos & Apostolos vocauit. Verum de his in Sacramento Ordinis dicemus latius. Sic potestas euangelizandi non committitur mulieribus: quia Apostolus dicit: Mulierem in Ecclesia loqui non permitto. Non enim vir seductus est, sed mulier. Ex his

Quis sit sensus arti culi si vox sanctorum referatur ad personas.

facile intelligis, quomodo sit in Ecclesia sanctorum communio, si vox sanctorum referatur ad res sanctas. Si vero referatur ad personas Deo deuotas, tunc communio sanctorum eo modo intelligenda est, quomodo sit communio membrorum in vno corpore, quam communionem pulcherrime explicat Apostolus I. ad Corin. 12. Quod enim querit membrum vnum non sibi, sed omnibus querit, quod facit, omnibus facit, quod valet, omnibus valet, quod patitur omnium incommodo patitur. Quia in idipsum pro inuicem sollicita sunt sibi membra. Sic sancti velut membra vnius corporis quod est Ecclesia in idipsum pro inuicem sollicita sunt. Dum orant omnibus orant dicentes: Panem nostrum, non meum, da nobis hodie, non mihi: dimite te nobis debita nostra, non mihi debita mea, & cet. Dum laborant in via virtutum, omnibus laborant, non quæ sua sunt querentes, sed quæ Iesu Christi, & quæ multorum, Persuasit quod seipos omnibus debeant secundum quod Paulus dicit, Græcis, & Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum, ad Romanos I. Omnium insuper incommoda velut sua ita sibi cordi habent. Quis infirmatur, inquit Paulus, & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non irror? In hoc præscribens regulam hanc: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Hanc sibi sanctorum hominum communionem, qua se totos omnibus impendunt, animaduertens Psalmista dixit constanter in fiducia cordis sui: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Porro quam sit exoptanda ista sanctorum communio, seu participatio, etiam ijs qui alioqui longè sunt à Deo, patet euidenter ex eo, quod scriptum est, Genesis 18. Si inuenero Sodomis, inquit Dominus, quinquaginta iustos in medio ciuitatis, dimittam omni loco propter eos. Respondens autem Abraham ait, Quia semel ceppi, loquar ad Dominum meum, cum sim puluis, & cinis. Quid si minus quinquaginta iustis, quinque ibi fuerint? Et ait Dominus: Non delebo locum, si inuenero ibi quadraginta quinque

Cor. 12.

Psal. 138.

Quam sit sanctorum communio exoptanda etiam impijs.

iustos. Descendit verò Abraham interrogando ad decem vsque. Et ait Dominus: Propter decem non delebo locum, sed parcam vniuersis malis & sceleratis Sodomitis & circumiacentibus locis, propter decem bonos repertos inter eos. Ecce non solum prodest bonis habere communionem cum sanctis, sed & sceleratis. Quod plus est, contingit malis nunc tutela à plagis, nunc benedictio in bonis suis temporalibus ex conuictu, & societate sanctorum. Nonne Dominus benedixit domui Laban propter presentiam Iacob? Et domui Putipharis Aegyptij propter conuictum Ioseph? Ad Moysen insuper orantem pro populo Israëlítico nonne dicit? Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos? quasi Moyses viro sancto orante pro populo, cui associatus erat, non potuisset irasci furor Domini contra eundem populum? D. Deus bone, si tantum valet apud Deum communicatio sanctorum, immo solus conuictus & societas iustorum hominum, profecto iungam me deinceps sanctis Dei hominibus, & corpore, & affectu, & morum similitudine, quantum poterò. M. Hoc fac, & tutissimum animæ tuæ inuenies præsidium. Res magna est & efficacissima in Ecclesia Dei sanctorum communio, sine qua nec consistere quidè possit Ecclesia, sicut & corpus construm subsistere nequit, sine membrorum officiorumque communione. Verum quemadmodum in officio membrorum aliter participat membrum vnum, aliter membrum aridum, Sic longè fructuosius participant in meritis aliorum sanctorum, piè uiuentes eodem spiritu quo illi, quam mali virtute vacui. Pius itaque esto, & indubiè particeps eris omnium quæ sanctorum sunt in Ecclesia dei, omnium quæ sunt capitis Christi, omniumque quæ superaddunt alia deo deuota membra eius. Iuxta illud Apostoli: Gaudeo in passionibus meis pro vobis, & adimpleo ea quæ defunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia ad Coloss. 1.

Aliter sūt participes sanctorum iusti, aliter iniusti

An hoc nostro seculo Ecclesia hereticorum haberi ac credi poterit vera Christi Ecclesia. CAP. IX

Actio Lutherana contendit se esse Ecclesiam Christi, nosque respuit ut extorres & transfugas ad Ecclesiam Sathanæ. Contra nos qui sequimur antiquam colendi formam, gloriamur nos foueri in gremio illius Ecclesiæ, quæ est præelecta Christi sponsa. Instant illi, refellimus

M. Contectio inter Lutheranos & Catholicos de Ecclesia Christi.

mus nos, sitque pugna acris, & secundum speciem quasi dubia, hoc nostro tempore. D. Et quis dirimet nobis litem? M. Definitio à proprijs sumpta, quia nunquã fallit ea quæ sumitur ex proprietatibus rei notitia. Itaque neque verius neque certius cognosci potest, quæ sit hoc nostro seculo Dei ac Christi Ecclesia, quàm ex proprietatibus quas ipsi tribuit sacrosancta scriptura, quas paulò ante demonstraui. In quocunque igitur populo credentium inuenieris dictarum proprietatum collectio nem, illum habe, illumque asserere veram Christi esse Ecclesiam: in quacunq; verò natione, gente, aut secta hominum non inuenieris dictas proprietates, illam iudica adulterinã, sperne insuper ac fuge tãquam malignantium Ecclesiam, Christo Domino prorsus aduersariam. Exempli gratia: Ecclesia nunc collecta in populo sectario Germaniæ per Lutherum, Zuinglium, Bucerum, Caluinum, & id genus alios, nullo modo est aut dici potest Dei ac Christi Ecclesia. D. Hoc tamen constanter asserunt. M. Sed falsò. Quandoquidè in illa, ne vna quidem reperitur dictarum proprietatum. Ut autem à prima incipiam. Neque vna est, & indiuisa in se. Neque item vna, ac eadem cum antecedentibus Ecclesijs, extendens genealogiam suam vsque in matricem Ecclesiam sub Christo collectam. Non quidè vna in se. Quoniam tempore viuientis adhuc Lutheri inuenitur multifariam diuisa in sexcentas, credo, formas & sectas: nempe Lutheranam, Zuinglianam, Memnonisticam, Dauidisticam, Georgisticam, Adamiticam, nec nõ & Dæmoniã, eorum qui decies in die adorant Diabolum. Quarum tamen nulla consistat cum alia, neque in doctrina fidei, neque in Symbolis seu Sacramentis religionis. Alij nullam recipiunt scripturam, vt Dauidistæ, & Dæmoniaci. Alij semiplenam vt Lutherani, & Anabaptistæ, reiicientes à Canone libros Machabæorum, eò quòd in illis probentur suffragia viuorum pro defunctis, opitulaciones item sanctorum in cælis pro viuentibus super terram, epistolam quoque Iacobi propter commendationem bonorum operum. Alij nullum sensum scripturarum admittunt nisi mysticum, ac spiritualem vt Georgistæ. Rursum alij nolunt nisi duo esse Sacramenta, Baptismum scilicet & cenam Domini, & illa longè diuersa faciunt ab his quæ tradita fuerunt ab initio, vt protestantes. Alij non admittunt pædobaptismum, id est, baptismum infantum, vt Memnonistæ. Alij detrahunt sanctis inuocationem, & cultum, inæterim permittentes eis cælum, vt plurimi protestantium: nam multi inter eos, ne cælum

Medium cognoscendi quæ sit hoc nostro seculo Ecclesia Christi.

Ecclesia populi sectarij Germaniæ non potest esse christi Ecclesia.

Ecclesia Sectarium non est vna.

quidem eis permittunt, sed inter dormientes collocatos volunt, vsque ad extremum iudicium. Alij tollunt purgatorium. Alij ne infernum quidem, aut cælum concedunt, opinantes nihil esse expectandum post mortem, sed animam simul interire cum corpore, vt Dæmoniaci. Alij nihil discriminis ponunt inter pudenda & honestiora membra corporis, omnia omnium oculis nudantes, vt Adamitæ. Alij plus æquo tribuentes matrimonio, etiã inuestuosa venerantur connubia sacerdotum, monialium, affiniumque vt protestantes. Alij omnem feminam omni viro communem esse volunt, vt Dauidistæ. Alij Deum adorant non tamen Christum filium Mariæ, vt multi in Anglia. Alij neque Deum, neque Christum adorant, sed Diabolum, vt dæmoniaci, colentes instantius pro virtute quidquid magis placere putant dæmonio. Neque omnino nõ potuit de se non generare varias seditiones in populo hæc tanta varietas sectarum. Primum quidem cœpit vilipendi auctoritas maiorum, & traditio patrum: mox ventum est ad audaciã temerè opinandi quiduis circa fidem: ex opinionibus verò ad hæreses, ex hæresibus denique ad arma: et cœptum est iam non tã linguis, aut calamo certari, quàm robore brachiorum, hastis, gladijs, bombardis: nõnunquã per insidias, aliquando aperto Marte: adeo vt ab anno decimo octauo vsque nunc uerint seditiosè ac tumultuariè propter sectas, longè plures quàm sexcenta milia Germanorum. Nolo mihi credas, sed fidem adhibe: fidis rerum nostri temporis historijs, maximè illi quam scripsit illustris doctor Ioannes Cochleus de actis & scriptis Lutheri ab anno decimo octauo, supra millesimum quingentesimum vsque ad annum quadragesimum sextum. Crede insuper viuis harum tragœdiarum exemplis quæ ipsi nostris inspeximus oculis. Quod fuit hæresis dum inciperet Lutherus, hoc postea factum est audacia prædandi, miscendiq; omnia luxurijs, dissidijs, direptionibus, sanguine. Et in hac tanta varietate sectarum tantisq; seditio num dissidijs, vbi precor illud Apostoli? Vnũ corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus dominus, vna fides, vnum baptismum, vnus deus & Pater omnium? Vbi & illud, idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in vno sensu & vna sententia? cum sit inuenire inter eos tot hæresarchas, quot præclara ingenia: tot sectas, quot oppida, immo plures, quia vnum oppidum Emdensè, vti fama est, claudit intra portas suas plures septem numero sectas. Quod autem factio Sectariorum huius temporis nequaquã vna sit cum

Ad Eph. 4.

1. Cor. 12.

Ecclesia protestantium non est eadem cum præcedentibus Ecclesijs

cum Ecclesijs antecedentibus ex eo conuincitur, quia non recipit confessionem peccatorum, quia homo homini confitetur peccata sua, quam Christus tradidit, Ioann. 20. Ioannes autem Baptista velut incepit tanquam præcursor Domini, Matthæi. 3. Ecclesia verò sub Apostolis vsurpauit, Iacobi vltimo. Act. 19. & succedentes Ecclesiæ immobiliter retinuerunt vsque ad tempora nostra. Iterum ex eo, quia temporibus Christi & Apostolorum thema totius prædicationis Euangelicæ erat: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum celorum, Et dignos facite fructus pœnitentiæ. At sectarij nostri temporis ne nomen quidem serunt pœnitentiæ, mutant vocem pœnitentiæ, in respicientiam, rem quoque in id quod est de cetero non facere. Tertio ex eo, quia Christus caput Ecclesiæ tam vita quam verbo docuit virginitatem præferendam coniugio. Quod idem testati sunt exemplo, Præcursor Domini, & Mater eius virgo Maria. Idemque docuit Apostolus hoc bonis rationibus, 1. ad Corint. 7. extendens hoc ipsum ad cælibatum & viduitatem: quã denique eandem doctrinam firmiter retinuerunt succedentes Ecclesiæ, vt constat ex fidei historijs, in infinitis personis quæ maluerunt interim quam virginitatem matrimonio commutare. At nunc temporis sectariorum alij æquant virginitatem matrimonio, alij prohibitam esse contendunt illo verbo scripturæ: Crescite, & multiplicamini, alij in lupanar meretricum conuertunt, docetes promiscuum usum Veneris bestiarum more. Sic sacrificium altaris, institutum à Domino, religiosè insuper custoditum per omnem antecedentem Ecclesiã prorsus commutant, alij in cenam Dominicam, alij in nudum signum rememoriũ passionis Domini: multi autem penitus abijciunt, pedibusque conculcant. Similia schismata istorum sectariorum à præcedentibus Ecclesijs penè infinita tibi demonstrari possunt, per quæ fit luce clariùs: Primò eorum Ecclesiam non esse eandem eum antecedentibus Ecclesijs. Secundò indefinenter illos peccare contra mandatũ Apostoli præcipientis hoc modo: State et tenete traditiones quas accepistis. Iterum: Si quis euangelizauerit præter id quod euangelizatum est, anathema sit. D. Nunc quantum ad alias proprietates Ecclesiæ Dei quibus dicitur Catholica & Apostolica, an conueniant sectariorum nostri temporis Ecclesiæ. M. Nullo modo. Illa enim tantummodo angularis est atque temporanea: Non quidem nascens ex præcedentibus, vt partim constat ex præmissis, partim verò ex mox dicendis audies, sed surgens

Matt. 3. 4.
Marc. 1.
Luc. 3.

Ecclesia
Sectario-
rum non
conueniunt
voces istæ
Catholica
& Aposto-
lica.

per malitiam in nouissimis diebus, de quibus diebus loquuntur Apostoli, 1. ad Timotheum 4. 2. ad Timoth. 3. iud. 1. docentes quòd in illis diebus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus errantibus, & doctrinis Dæmoniorum. Necdum etiam exiit angulum orbis Christiani nouissimum, qui est verus Aquilonem, à quo panditur omne malum. Plus dieo, necdum recepta est ne à media quidem parte Germaniæ. Qua igitur ratione posset Catholica dici, id est, versas circa totum tempus, in quo Christus prædicatur, & omnem locum vbi colitur? D. Nonne & hic inter nostrates? Item in Francia, & Italia sunt sectatores nouarum doctrinarum? M. Sunt quidem, sed vnus ac alter, & furtim, non in manifesto, neque impudè, quod non est magni æstimandum, quamdiu Respublice manent integræ, studiosè exequètes, id quod orabat Apostolus Romanos, dicens: Rogo autem vos, fratres, vt obseruetis eos qui diffensionem, & offencicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab eis: huiusmodi enim Christo Iesu nõ seruiunt. Illud quoque: Denuntiamus vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, hoc est, præter ordinem & legem, in licentia agendi quiduis, quam mali vocant libertatè Euangelicam, & non secundum traditionem quam accepistis à nobis. Et illud Saluatoris: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Ecclesia sancta olim sub Christo, erat quidem pusillus grex, conclusus finibus populi Israëliti, dicente Domino ad Apostolos: In fines Gentium ne abieritis: sed mox post datum Spiritum sanctum, fecunditate mirabili, creuit intra 30. annos in vniuersum mundum vsque ad vltimam terræ, vt Catholica esset Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Protestantium verò Ecclesia habes nunc triginta annos ætatis suæ, necdum fines Germaniæ egressa est, necdum vllis signis nouitatem doctrinæ suæ probare potuit, immo vix nata cadere cœpit. Nequaquam igitur est dicenda Catholica. Sed neque Apostolica appellari potest. Quia nihil possidet eorum que Christus posuit in Ecclesia Apostolorum, neque præsentiam, neque sacerdotium, neque iurisdictionem: Non verbum Dei, non debitam ministerij distributionem: sed quoslibet volunt esse Euangelistas, pastores, & doctores. Cùm Christus dederit quosdam quidem esse Euangelistas, pastores, & doctores, non omnes, 1. ad Corinthios 13. ad Ephesios 4. Et sicut sacrificium altaris, ita & sacerdotium

Roman. 2.

Marc. vii.

Ecclesia
Sectario-
rum non
est Apo-
stolica.

tium contemnunt, tantum abest vt successione legitima reciperent ab ijs qui prius acceperunt à Christo. Porro auctoritatem iurisdictionis prorsus nullam admittunt, asserentes Ecclesiasticos non posse habere nisi potestatem docendi ministrandique Sacramenta. D. Habent tamen verbum Dei, nam vbique se Euangelicos vocant ab Euangelio Christi, quod indefinenter, & studio pertractant infatigabili. M. Habent quidem scripturã verbi Dei: verbum autem Dei minimè. Quia in scripturis non verbum Dei, sed suum, sui que sensus docent verbum, prout supra abundè declarauimus. D. Memini. M. Illinc pete: quia quod semel accepisti, sapius ruminandum venit.

Quod Ecclesia Romana cum appendicibus quaqua versus per orbem dispersis, sit ipsa Catholica & Apostolica Dei Ecclesia.

CAP. X.

D. It fatis verisimile ex his quæ dicta sunt capite superiori, apud Sectarios non esse Ecclesiam Dei. M. Verisimile dicis? quin potius illud certo certius est, ex demonstrationibus iam factis. D. Et ego certissimum habeo. Ceterum quis populus, aut quæ nunc temporis natio facit Ecclesiam Dei? M. Vniuersitas rectè creditentium per orbem dispersa, cuius & nos pars sumus. Siue omnes Christi fideles in quocumque fuerint loco, vnus spiritus glutino, vnusque obedientiæ vinculo coeuntes in illam traditionem, eaque Sacramenta, quæ per successionem ab antecedentibus Ecclesijs accepta sunt, sub hierarchia Romana eathedræ vnã faciunt, vna sunt, & dicuntur Ecclesia Catholica. Nec querenda est ista Ecclesia in populo vnus, aut alterius prouinciæ: sed per omnem mundum, in regno Romano, & vniuersis alijs regionibus, prouincijs, insulis, nationibus quantumlibet distantibus, in quibus retinentur traditiones, per successionem acceptæ, sub præsentia vnus vniversalis pastoris, qui vt Christi vicarius, ita & Petri est successor in terris, qualis pastor & Petri successor est Romanus Pontifex. Nam alij Põtifices etsi vicarij Christi sunt, pro ipso fungentes legatione super terram, sicut olim fecerunt Paulus, alijque Apostoli: Nemo tamen illorum successor est Petri, qui præ alijs Apostolis plenitudinem acceperat potestatis à Christo dicente: Tibi dabo clauces regni celorum, pasce agnos meos, pasce oues meas; & inter omnes meos Apostolos tu vnus me sequere, præsidendo vniuersis sicut & ego huc usque præfedi, vt sit om-

nium pastor vnus, à cuius regimine pendeat vnitas totius Ecclesiæ. In hac, dico, vniuersitate credendum & in nulla alia inuenimus dictas proprietates Ecclesiæ Dei. Quoniam quidem ipsa vna est in se non habens nisi vnã hierarchiam, vnã vbique doctrinam, eademque symbola, seu Sacramenta religionis, sub obedientia vnus Romani Pontificis præsentis omnibus & singulis, vna item cum antecedentibus Ecclesijs, extendens suã genealogiam vsque in eam Ecclesiam, cui Christus personaliter præsidebat. D. Ceterum qua ratione ista probantur? M. Oculari inspectione, hoc patet. Quoniam qui lustrat Italiam, Gallias, Hispanias, Siciliam, Vngariam, Austriam, Bauriam, & reliquas partes, ac insulas orbis Christiani necdum corruptas, is suis intuetur oculis, quòd idem, & eodem modo creditur, eadè præterea & eodem modo tractantur Sacramenta vbique per omnes has regiones, quodque omnes concorditer exhibent obedientiã Romano Pontifici referentes ad illius iudicium quidquid arduum est, ac difficile. Nec reperitur in dictis regionibus vllum schisma, vllaue dissensio, in his quæ pertinent ad substantiam fidei, & Sacramentorum, prout inter sectarios, sicut paulò antè declarauimus, Posterius verò nempe quod sit vna cum antecedentibus Ecclesijs probatur hoc modo. Nam quod nunc docemus in Ecclesia per omnem eius diuisionem, hoc doctum est ante annos 300. & 400. vt est videre in libris quos ediderunt D. Thomas Aquinas, D. Bonauentura, D. Bernardus, Hugo de sancto Victore, alijque eius temporis scriptores. Hoc idè doctum est ante ann. 800. Vt est videre in libris presbyteri Bedæ, & Greg. Papæ, & aliorum qui ipsis cõtemporanei fuerunt. Hoc insuper idem doctum est ante annos 1130. quando clauerunt D. Aug. Hier. Chrysostr. Basil. Ambr. Athanasius, Origenes, Cyprianus, vt est videre in libris eorum. Denique idem hoc doctum est, & sub Apostolis, & statim post tempora eorundè, sicut licet videre in libris noui Testamenti, in libris quoque D. Dionysij Areopag. D. Ignatij qui Apostolos vidit, Tertull. qui & ipse Apostolorum temporibus vicinus fuit. Potest & idem demonstrari in cõmunicis Concilijs Ecclesiæ diuersis temporibus, ob varias diuersasque hæreses celebratis. Itaque genealogiam suam extendit per seriem successionis, vsque in matricem Ecclesia sub Christo collectam, siue doctrinam spectes, siue sacerdotium, & functionem potestatis. Nemo enim in Ecclesia Catholica quæ & Romana dicitur, à qua velut à capite nomen habet vniuersa Ecclesia rectè creditentium, est sacerdos

Probatur
vnitas &
concordia
Ecclesiæ
nostræ in
omnibus
suis parti-
bus.

Probatur
Ecclesiæ
nostræ
vnitas
cum præ-
cedentibus
Ecclesijs.

cerdos, nemo Episcopus, nemo Euangelista, aut doctor, qui non sit factus talis à Christo, & per Christum, secundum lineam succedentium sibi Episcoporum, sicut nullus est homo in mundo qui non acceperit vitam suam ab Adam, secundum lineam succedentium sibi patrum. Etenim ego ordinatus sum Sacerdos à meo Episcopo, qui ordinatus erat à suo Episcopo, & ille ulterius ab alio Episcopo, sicque ascendendo in Apostolos quos ordinauerat Christus, Luc. 6. transfundens in illos de suo sacerdotio, Matth. 26. Idem dicendum est de Episcopis. Nam nullus nunc est Episcopus, qui non sit consecratus talis ab alijs Episcopis, qui & ipsi erant consecrati ab alijs sic ascendendo ad Apostolos vsque, & Christum Dominum. Idem quoque est videre in potestate prædicandi verbum, & absoluendi peccata. Nam sicut Pater misit Christum euangelizare & absolvere: ita Christus misit Apostolos, Marci ultimo, Ioann. 20. Et Apostoli ulterius miserunt alios. Act. 13. & ad Tit. 1. Et Episcopi ulterius dum ordinant Diaconum, dant potestatem annuntiandi Euangelium Christi. Dum sacerdotes consecrant, superaddunt potestatem remittendi & retinendi peccata, quam ipsi acceperant ab alijs Episcopis. Qui alij ulterius ab Apostolis, Apostoli verò à Christo, Christus autem à Deo. Eundem denique ordinem successione licet videre in Romanis Pontificibus. Nam qui nunc residet in cathedra Petri legitima ordinatione successit Paulo III, qui successerat in locum Clementis defuncti; Clemens verò in locum Adriani VI, sic ascendendo ad beatum Petrum qui institutus fuerat à Christo Domino in hoc ordine præsidendi super omnem Ecclesiam, Ioann. ultimo. Petrus verò suggerente Deo constituit hanc primam Ecclesie cathedram in vrbe Romana, quæ tunc temporis erat caput mundi, & in eodem loco firmavit eam sanguine martyrij, quod ibidem consummauit. Sicut autem prædicta, sic omnia alia quæ Christus posuit in Ecclesia tempore Apostolorum hucusque permanent in Ecclesia Romana, cum suis appendicibus, per orbem dispersis, quare merito & Apostolica & Catholica dici debet. Nam de duabus postremis proprietatibus, quibus Ecclesia Dei dicitur sancta, habens in se sanctorum communionem, breuitatis causa nihil aliud hic quam præmissum est dicendum censeo.

In qua Ecclesia sit permanendum inuolabile firmitate secundum definitiones Patrum.

Nunc, fili, in qua Ecclesia, tu tibi mandandum censes, sectariorum ne an nostra qui antiquam sequimur traditionem? D. Certè in nostra, hoc est, ea cuius Romana cathedra est caput, eò quòd illa legitime & hereditario iure successione possideat vniuersa quæ Christus posuit in Ecclesia temporibus Apostolorum. M. Quod equidem vt constantius facias, proferam tibi de hac controuersa iudicium virorum illustrium, qui longè præcesserunt, & nostra & Sectariorum tempora, ne suspicetur quis illos in hanc, aut illà partem plus æquo fuisse propensiores. Docet Tertullianus libro de præscriptionibus hæreticorum, in illa Ecclesia cuique manendum esse, quæ & fidei traducem, & semina doctrinæ ab Apostolis accepta, in traditione publica retinet, velut generosa soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Cuius omnis doctrina conspirat cum Ecclesijs matricibus, & originalibus fidei, docendo hoc ipsum quod priores Ecclesie ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo suscepit. Post hunc docet Lactantius libro 4. diuinarum institutionum, in illa esse permanendum Ecclesia, in qua sunt religio, confessio, penitentia, quæ peccata & vulnera, quibus subiecta est humana imbecillitas, salubriter curant. Post Lactantium verò tradidit D. Augustinus illam esse Ecclesiam Dei, in eaque permanendum, quæ ab ipsis fundatissimis Apostolorum sedibus vsque in hodiernum diem durans, & succedentium sibi met Episcoporum serie, & tot populorum confessione firmatur. Quo certè argumento conuictus, transijt ipsemet Augustinus de secta Manichæorum ad Ecclesiam Catholicam cuius Romanus Pontifex pastor est vniuersalis. Quod idem diligentius perpendens S. Hieronymus, sic concludit suam disputationem aduersus Luciferanos. Breuem, inquam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc perdurat. Quoniam quidem illa mater vna est, vt inquit Cyprianus, secunditatis successibus copiosa, illius fetu nascimur, illius lacte nutrimur, hæc nos Deo seruat, hæc regno quos generauit assignat. Quisquis ab hac segregatus alienæ iungitur, à promissis Ecclesie segregatur, nec pertinet ad Christi premia qui iam reliquit Ecclesiam Christi. Alienus est, hostis est, habere iam non potest Deum Patrem, qui Ecclesiam hanc non habet matrem. Hæc & similia S. Cyprianus in tractatu de simplicitate prælatorum, demonstrans ibidem multis rationibus vnitatem Ecclesie, non

M. In qua Ecclesia sit permanendum.

Iudicium Tertulliani de Ecclesia Christi.

Iudicium Lactantij de Ecclesia Catholica.

Iudicium D. Augustini de Ecclesia Catholica.

Iudicium D. Hieronymi.

Sententia Cypriani martyris.

non obstante numerositate particularium Ecclesiarum, quæ per omnem orbem extenduntur, velut numerosi vnius arboris rami, eò quòd vnitatis firmatur in origine. Caput vñ totius Ecclesie Christus. Pastor vñ totius Ecclesie successor Petri, origo vna succrescens ab Ierusalem vna vnius originis series siue successio indeficiens, vna mater fecunditatis incremento copiosa. Sicut solis radij multi, sed lumen vnum: & rami arboris multi, sed robur vnum tenaci radice firmatum: & fons vnus sed plurimos de se generans in omnem partem mundi riuulos. Hæc de Ecclesia sancta, ac proprietatibus eius. Nunc ad sequentia pergamus.

DE PECCATORVM REMISSIONIBVS, TRACTATVS NONVS.

Quid sit peccatum, & quæ peccatorum incommoda.

Cap. I. Non omnia peccata vnius generis esse, ac natura, illanq; vulgatam distinctionem peccatorum in originale, mortale, & veniale nequaquam leuè, aut ficta esse, sed de scripturis sumptam. Cap. II. Peccata mortalia valde esse inæqualia: at tamen prorsus nulli esse penitus irremissibile. Cap. III. Quomodo in nobis incipiat, & consummetur peccatum. Cap. IIII. Non idem esse remissionem peccatorum, & iustificationem impij: tamen inseparabiliter sibi coherere, ideoq; peccatorum remissionem nunquam fieri per solam non imputationem Dei. Cap. V. A quibus, & quibus medijs fiat remissio peccatorum: an scilicet per solam fidem, vt quidam fingunt. Cap. VI. Remissionem peccatorum, primanue iustificationem hominis non cadere sub merito nostrorum operum. Cap. VII. Bona opera quæ fiunt ante remissionem peccatorum ex fide valde vtilia esse, eò quòd peccatorum remittant minus indignum munificentia Dei, & subinde impetrent peccatorum remissionem. Cap. VIII. Non à solo Deo fieri remissionem peccatorum, sed etiam ab hominibus, non tamen ab omnibus, sed tantum ab illis, qui in id genus legationis vocati sunt. Cap. IX. Non posse vnum peccatum remitti sine alijs in eis qui simul plura habent. Cap. X. Remissionem post peccatum, & peccatum post remissionem sepius iterari posse: nullum tamè peccatum semel dimissum iterum imputari ad culpam reatum, vel poenam. Cap. XI.

Quid sit peccatum, & quæ peccatorum incommoda. CAP. I.

NE post peccatum in quod proni sumus, & facile labimur omnes, quæpiam illaquearet desperatio, voluerunt Apostoli simbolo communis fidei singulorum mentes erectas esse in spem remissionis obtinendæ, statuentes & hunc articulum fidei: Remissionem peccatorum, subintellige, Credo, vt sit sensus: Credo remissionem peccatorum esse. Nec videtur hic aliud demonstrandū quàm quid sit peccatum, quæ peccatorum incommoda, & effectus, & vnde surgat inæqualitas ipsorum, quomodo insuper & per quæ media, & à quibus fiat peccatorum remissio. D. Dicit Cicero peccatum esse quidquid sit contra officium: Quæ & culpa vocatur. M. Peccatum, fili, est delictum, erratum, noxa, offensa, crimen, maleficium, prauus actus, animi labes, omne denique cui rectè factum opponitur. Aug. verò definit Peccatum esse dictam, factum, vel concupitum contra legem æternam Dei. Et Ambr. sic definit: Peccatum est præuaricatio legis æternæ, & cælestium inobedientia mandatorum. D. Igitur, quæ committimus contra leges humanas secundum Ambr. & Aug. non sunt peccata, quia non sunt contra legem Dei. M. Erras inferendo. Quoniam quidem lex Dei est audire Apostolos, eorumque successores Episcopos. Obedire item præpositis Ecclesie, & subiacere eis, ad Heb. 13. Matth. 10. Luc. 10. In alteram lex Dei est, non resistere potestati seculari, ad Ro. 13. Ergo eo ipso quo quis transgreditur legem, statutum, edictum vel mandatū humanum, facit contra legem Dei. His adde quòd lex, edictum, institutum, siue mandatū hominis, legitime præsentis, à Deo habet & stringat & obliget hominē. Homo enim præsentis, nequaquam sua, sed vicaria Dei auctoritate mandat quod præscribit: Dei enim minister est, in hoc præsentis vt. Dei nomine & pro Deo gubernet, præcipiat, prohibeat, liget, soluat. Igitur qui contra legem hominis facit, dicit, vel concupiscit, peccat sibi quæ dationem acquirit, eam ob causam, quia Dei ordinationi resistit, eamque legem, quæ Dei nomine, eiusque auctoritate data est præuaricatur. At ista fuisse demonstrabimus, lib. 3. in quarto mandato de honorandis parentibus, aduersus hæreticos qui contendunt, propositos Ecclesie nihil posse præcipere aut statueri, leges insuper humanas non ligare in foro conscientie, vt peccet peccatum qui contra fecerit. Interim tu, si placet, lege D. Bernardū de hac re pulcherrimè disputantem in tractatu de præ-

M.

Ambr. lib. 3. de paradiso.

An sine peccata quæ committimus contra leges humanas.

de precepto & dispensatione precepti. D. Aug. Definendo peccatum, quam ob cau-
sam posuit distinctim tria illa, dictum, factum,
concupitum? M. Causa explicandi scri-
pturas, quibus docemur quod non solum fa-
cto peccant homines, sed & dicto, & concu-
piscencia, extra factum. De malefactis quidem
nullum est dubium, de concupiscencia, verò
cordis, quod sit peccatum clarè demonstrant
nonum & decimum mandata decalogi. Illud
quoque Apost. Concupiscenciam nesciebam
scilicet esse peccatum, nisi lex diceret: Non
concupisceas. Quibus addit Saluator: Quicun-
que viderit mulierem ad concupiscendam
eam, iam mœchat us est eam in corde suo. Ve-
rùm hæc latius explicabimus lib. 3. in manda-
tis nono, & decimo. Quod autem verbo pec-
camus, etiam hoc certum est ex 2. & 8. man-
datis Decalogi, & ex doctrina Saluatoris di-
centis Matth. 5. Qui dixerit fratri suo, racha,
reus erit gehennæ ignis. Ceterum ne fallaris
ex dicta definitione Augustini diligenter ob-
seruabis, nos non solum peccare commissio-
ne eius quod vetitum est, sed & negligentia,
atque omissione eius quod præceptum erat.
Peccauit omissione Moyses ad petram, non
credendo, & fidendo promissis Dei. Peccauit
& Petrus omissione, simul et commissione illa
quidem quia non confitebatur Dominum
suum ubi & quando oportuit, ista verò quia
cepit iurare & anathematizare, quoniam nõ
nouisset hominem. Propriè itaque & secun-
dum formalem peccati rationem. Peccare est
à lege deuiare: Peccatum verò deuiatio à re-
ctitudine legis, siue commissione fiat, siue o-
missionè, vel negligentia. D. In sensibilibus
rebus, deuiare est à recta via declinare. M.
Haud dissimiliter in moralibus deuiat volun-
tas nostra, dum secundum actionem aliquã,
vel omissionem aut negligentiam sese diffora-
miter habet ad legem Dei: quibus sit, vt om-
ne peccatum sit auersio, aut elogatio quedam
rationalis creaturæ voluntariè recedentis, &
elongantis sese à Deo suo. Hinc impropera-
tur Iudæis, Hier. 2. Quid inuenerunt patres ve-
stri in me iniquitatis, quia elongauerunt à me
& ambulauerunt post vanitatem, & vani facti
sunt. Rursus: Me dereliquerunt fontem aquæ
viuæ. Et infra: Scito, & vide, quàm malum
& amarum est te reliquisse dominum deum
tuum. Lex Domini & præceptum eius est via
qua itur ad Deum. Iuxta illud: Si vis ad vitam
ingredi, serua mandata. Porro quicumque de-
uiat à via, is deserit & elongat se à fine eius. Si
cut deserit Antuerpiam, & aberrat quicun-
que demat à via que ducit Antuerpiam. Va

Exodi. 20
Deut. 5.
Rom. 7.

Peccant
homines
non solum
commissi-
one, sed
& omissi-
one &
negligen-
tia.

Quid sit
propriè
peccare.

Omne
peccatum
est auer-
sio seu de-
uatio à le-
ge Dei.

de peccata rectè vocantur in scripturis auer-
siones, vt Hier. 14. Multæ sunt auersiones no-
stræ. Et 3. Sanabo auersiones vestras. Et pec-
care est auertere sese à Deo vel lege Domini.
ideo dicit Zach. Et noluerunt attendere, &
auerterunt scapulam recedentes, & cor suum
posuerunt vt adamantem, ne audirent legem
Domini. Et Propheta: A mandatis tuis non
erravi. Item: Et dixi semper hi errant corde.
Quapropter August. tractatu de libero arbi-
trio, conuenientissimè definit peccatum hoc
modo: Peccatum est auersio ab incommuta-
bili bono, & conuersio indebita ad bonum
commutabile. Hoc autem scire debes, quod
auersio ista seu error aut elogatio animæ pec-
cantis, non semper fit per actum mentis præ-
cogitantis, sed interdum per nudam negligen-
tiam, seu omissionem, veluti dum incrassati,
& immergi rebus huius mundi, non habent
Deum in cogitatione sua, vbi & quando de-
bent. Neque cessat auersio ista cessante actu
peccati: sed cõtinuò manet deuiatio, seu auer-
sio quedam habitualis, secundum quam is qui
peccauit dicitur esse deuius, ac alienatus, & à
via salutis remotus, siue longè positus à Deo.
Iuxta illud Eph. 2. Qui eratis longè, facti estis
propè in sanguine Christi, qui veniens cuan-
gelizauit pacem vobis qui longè fuistis, & pa-
cem his qui propè. Ex quo patet quod om-
nes Gentes, etiam quado dormiunt aut nihil
agunt, manent habituali quadam auersione
longè à Deo, & peccatores non minùs quàm
cum actu peccat. Sicut filius prodigus fugi-
ens à patre, etiam si iam non longius abiret sed he-
reret apud porcos, mansit tamè alienatus, ac
deuius à patre suo donec in se reuersus dice-
ret: Surgam, & ibo ad patrem meum: Quapro-
pter ex rerum corporaliũ similitudinib. spiri-
tualia declarantes, dicimus animam peccatri-
cem, seu, vt Hierem. dicit, auersatricem, ex pec-
cato semel perpetrato manere auersam, elon-
gatam, & remotam à Deo: donec ipsa celi-
tus attracta rursus penitendo, conuertatur,
accedat, & properet ad Dominum Deũ suũ.
D. Deus nusquam abest dicens: Ego caelum
& terram impleo. Quia igitur ratione potest
homo peccato auertere, discedere, aut elon-
gare se à Deo: Item penitendo, conuertere se,
accedere, aut properare ad Deũ? M. Fiunt
hæc nõ secundum locum, passib. corporeis,
sed secundum spiritum, affectibus mentis. Si
cut affectu iungit se homo ac vnit amico: se-
iungit & elogat se ab inimico, etiã in eodem
loco immotus permaneat. D. Ex præmissis
itaq; habeo, q. peccatũ propriè est auersio, re-
cessus, & elogatio à lege Dei, & per cõsequẽs à
Deo. M. Nõ solũ autè est auersio, sed & culpa, et
offen-

Peccat ho-
mo ali-
quando
abique
ni actu
mentis,
Non ita-
tim cessat
auersio
quando
cessat a-
ctus pecca-
ti.

peccatum
est auer-
sio non se-
cundum
motum
corpore-
lẽ, sed se-
cundum
affectio-
nem cor-
dis.

offensa, insuper iniquitas quoq; & impietas.
Vt propriè peccatum sit auersio, siue deui-
atio à lege Dei offensua, culpabilis, impia, &
iniqua. Vnde dicitur de Daniele, quod omnis
culpa, id est, peccatum & suspicio non inue-
niebatur in eo. Deuiatio autem à lege dicitur
culpa & offensa, eam ob causam, quia scien-
ter & sponte propria sit contra debitum obe-
dientia. Adeo, quod si fieret non contra de-
bitum: vt puta si nescienter fieret, vel neces-
sitate, aut violenta impulsione, iam non esset
peccatum, quia sine culpa. Quapropter dixit
sancta Lucia: Si me violari feceris contra
voluntatem meam, iam mihi virginitas du-
plicabitur, tantum abest vt commissio talis
mihi in peccatum reputetur. Quod autem
omne peccatum est iniquitas, ex definitione
constat Ioannis Euangelistæ dicentis: Omnis
qui facit peccatum, & iniquitatem facit, &
est peccatum iniquitas. Ideo autem iniqui-
tas, quia contra æquitatem, seu debitum quo
omni iure obligatur creatura suo creatori,
redemptus à morte suo redemptori, subdi-
tus suo Domino, dependens in esse & confer-
uari, illi à quo dependet. Ideo verò impietas,
quia contra affectum honoris, & gratitudi-
nis Deo vt numini & parati debitum. Adeo-
que omne peccatum implicat in se impieta-
tem & iniquitatem, vt in scripturis passim
pro eodem habeantur, impius & peccator,
peccatum & impietas, peccata item & ini-
quitates. D. Putabam ego duntaxat infi-
deles appellandos esse impios. M. Sic ali-
quando strictim accipitur vocabulum im-
pietatis, prout docet D. Gregorius 25. Mora.
capite 13. dicens: Impius verò Scriptura sacra
propriè infideles appellat. Hac namque di-
stantia peccatores ab impijs discernuntur,
quia cum omnis impius sit peccator, non ta-
men omnis peccator est impius. Peccator es-
nim dici, etiam qui in fide pius est, potest.
Hæc Gregorius accipiendo vocabulum stri-
ctè, vt propriè dicatur impius, qui à religio-
nis pietate separatur, de qualibus putat Gre-
gorius Prophetam dixisse: Non resurgent
impij in iudicio. Nos autem isto loco accipi-
mus vocem impius, generaliter sicut Ezechie
3. 18. 33. & infinitis alijs locis scripturæ: nec
non & apud scriptores linguæ Latinæ ple-
rumque accipitur. Sic iniquitas, & iniquus
nonnunquam accipiuntur strictè vt propriè
iniquus dicatur qui iniustus est, violat æqui-
tatem seruandam in executione iustitiæ. Nos
autem accipimus vocem generaliter sicut Io-
annes Apostolus dicens: Omnis qui facit pec-
catum, & iniquitatem facit. Porro præter iam
dictas qualitates peccati, quæ sunt ei quasi es-

Daniel. 6.
Omne
peccatum
est culpa
& offensa.

Omne
peccatum
est iniqui-
tas.

sentiales, sunt quidam effectus, siue incommo-
da quæ peccatum infallibiliter secum adfert
in animam peccantem: vt profanatio qua
communiat hominem, macula qua conta-
minat animam, tenebræ quibus obscurat
eam, vulnera quibus illam faciat in poten-
tibus ac viribus, mors insuper spiritualis, qua
diuidit inter animam & gratiam viuificantè,
denique reatus quo post actum peccati, ho-
mo manet reus, & obstrictus iustitiæ vindica-
tiuæ iudicantis Dei. Qui effectus adeo sunt
proprii, & connaturales peccato, vt subinde
ab ipsis appellationem suam accipiat. D. V-
tinam adderes scripturas quibus hæc probã-
tur. M. Addam. Propheta dicit: Beati im-
maculati in via. Rursum interrogans: Domine
ne quis habitabit in tabernaculo tuo, respon-
det: Qui ingreditur sine macula, & operatur
iustitiam. Ad hæc Sapiens: Beatus diues inquit
qui inuentus est sine macula, id est sine pecca-
to. Et Christus exhibebit, inquit Apostolus,
Ecclesiam suam sine macula, & ruga. Qui-
bus sibi adiungas illud: Purgationem faciens
veterum delictorum. Et illud: Sed ablucistiis,
& cet. Non poteris dubitare, quin peccatum
polluit, & contaminat peccantis animam.
D. Solet quidem maculatio fieri ex cõtactu
rerum spurcarum, vt linteum nitens, ac candi-
dum maculatur ex superposito sibi luto, aut
fimo. At quomodo maculetur anima, quæ est
spiritus non tam peccans in sordidis, ac tur-
pibus, quam nitidissimis ac preciosis rebus
mundi huius, nondum intelligo. M. Non
quia res in qua peccatur turpis est, ideo ma-
culatur anima: non enim possunt quæ foris
sunt, sua naturali qualitate diffundere in ani-
mam vllas maculas. Verum quod intus est ma-
culat animam, videlicet hominis affectio, a-
mor, & complacentia, quibus peccando deli-
ciatur in re vitia, bono incommutabili de-
serto. Equidè hoc indecens est & indecorum,
faciès in anima pollutionem siue de honesta-
mentum quoddam, non quidè nostris oculis
visibile, sed deo diuinisque spiritibus conspi-
cuum. Fimus & stercorea res per agrum,
vtilia sunt, nec deturpant agrum, sed hone-
stant & delectabilem faciunt in oculis viden-
tium: Eadem res per se super faciem hominis,
maculant, & despicabilem faciunt eam in o-
culis omnium videntium. Nec est alia ratio
huius diuersitatis quàm quia conueniens est,
& decorum secundum naturam, vt stercorea-
tur ager, indecorũ autem & abominabile, vt
stercoretur faciès hominis. Idem faciunt &
eandè rem contractant, maritus & adulter: so-
brius & ebriosus. Verum affectio mariti & so-
brii hominis quia versatur circa rem sibi con-
uenientem

Hebr. 12.
1. Cor. 6.

Quomo-
do sit ma-
culatio
animæ per
peccatum

uenientem, secundum institutum naturæ, & eius qui dominium tenet omnium, & eo vsque, eoq; modo versatur circa illam, quo cõuenit ac licet, ideo non maculat animam, sed cohonestat coram Deo. Istorum autem affectio, nempe ebriosi & fornicarij quia delicia tur circa rem sibi pro eo tempore inconuenientem, iuxta naturæ ordinẽ, vel Dei institutũ, ideo maculat notamq; infamiae ingerit corã Deo & Angelis eius. Hinc Saluator, Mat. 15. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt & ea coinquinant hominem. De corde autem exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Nõ lotis autem manib. manducare non coinquinat hominẽ, Vides q̃ cõformiter loquitur nobis Saluator? Sordes enim manuum, aut sætor vel putredo ei⁹ q̃ foris est, & in ventrẽ mittitur, deinde per secessum eijcitur, nõ maculat animã, sed affectiones secundũ quas de corde procedũt opera quæ nõ cõueniunt secundum Dei vel naturæ institutum. Tantũ de maculis peccatorũ cui doctrinæ correspondent scripturæ loquentes de purgatione, ablutione, mundatione, la uacro renouationis, aqua mũda, quã promittit Ezechiel, & similes vt est videre in varijs locis scripturarum. De profanatione verò quæ peccatum cõmunicat seu profanum facit hominem, habes Marc. 7, dicente Domino. Quæ de homine exeunt illa cõmunicant hominẽ. Abintus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiæ, nequitia, &c. Omnia enim hæc abintus procedunt, & cõmunicant hominem. D. Quid hoc est, cõmunicant hominem? M. Id est communem faciunt, vt iam non sit specialis Domino, electus de mundo in peculiũ sibi, aut in consortem, ac filium, regni sui heredem, vt ante peccatum erat, sed sit factus nunc quasi vnus de communi massa perditionis. D. Et peccatum, quæ precor, ratione facit profanum. Dicitur enim profanum quasi porro seu procul à sano, id est, à templo deo sacro. M. Apostolus docet Corinth. hominem piũ & immanem à peccatis, esse templum Dei dicens: Nescitis quoniam mēbra vestra tēplum sunt spiritus S. qui in vobis est, quẽ habetis à deo & non estis vestri? Empti enim estis preciosa gno. Rursum: Vos estis tēplum Dei vini, sicut dicit Deus: Inambulabo in illis, & inambulabo inter illos, & ero illorum Dominus. Porro per peccatum prostituitur mens hominis diabolo, & Angelis eius, q̃ est profanare, hoc est, procul facere à Deo, vt iam nõ sit sancta, deoq; dedicata. Hactenus de profanatione seu

cõmunicatione quam affert peccatũ. Quod autẽ peccatum vltra hæc, quibuldã quasi vulneribus fauciet vires animæ, & languidas efficiat, patet ex his scripturis: Non est sanitas, inquit Proph. in carne mea: Infirmata sunt omnia ossa mea. Intelligens per ossa vires animæ, quales sunt appetitus, ratio, voluntas. Quam vulnerationem docuit Saluator parabolicẽ, dicens: Homo descendens ab Ierusalẽ in Hierico incidit in latrones, & vulneratus semitiuus est derelictus. Et Michæ 1. Infirmata est, inquit, in bonis, quæ habitat in amaritudinib. Vbi Glosa: Infirmata est in virtutib. suis anima quæ habitat in amaritudinibus peccatorum. Vnde Esã. loquens de spiritali languore & vulneribus animæ dicit: Omne caput lægidum, & omne cor merens, à planta pedis vsque ad verticem, nõ est in eo sanitas. Vulnerus & liuor, & plaga tumens non est circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo. Hæc Esaias, docens quod à principibus, vsque ad extremam plebem: à doctoribus vsque ad imperitum vulgus, omnis anima sit ex peccatis vulnerata. D. Pulchra quidem hæc metaphora Esaiæ: Attamen necdum video modum quo vulnerant animam peccata nostra. M. Ex similibus accipe. Quemadmodum corpus dicitur ægrum & vulneratum, dum vires eius vel morbo, vel infectione plagæ ita destituuntur sua potentia naturali, vt non valeant sicuti integritati naturæ conuenit, suis fungi officijs, in bonum ipsius corporis. Ita est & de anima. Peccando enim, ad eò obtenebrantur acies mentis, & sensus hominis, eò quod peccata sunt tenebræ quadam, Ioann. primo, vt homo velut cæcutiens & lipiens nesciat cernere verum. Adeoque inuertitur voluntas, & quasi febrili igne inflammatur pars concupiscitina, vt homo tanquam sui impotens, & incontinens ruat quacunque specie mali vel boni impulsus, quæ impotentia in tantum crescit peccando, vt scripturæ manifestẽ pronuntiet in quõsdam peccatores: cæci sunt & duces cæcorum. Alios appellat surdos, quia auertunt auditum ne audiant legem & præcepta, alios claudos, leprosos, ob duratos, stupidos: semiuuos, vt est videre in istis locis scripturarum, Matthæi 11. Ambulant vt cæci, quia Domino peccauerunt, Sop. 1. Hoc de vulneribus peccatorũ. Quod vero vltra hæc vulnera naturalium virium mortem spirituales inducat peccatum: docent expressẽ, Iacobus Apostolus dicens: Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. Et sapiens. Homo per malitiam occidit animam suã. Paulus verò insinuat eleganti phrasidicẽ: Stimulus mortis peccatum. Quia dum tran-

Probatur scripturis quod peccatum vulnerat animam.

Esã.

Modus quo peccatum vulnerat animam.

Scripturis probatur quod peccatum inducit mortem in animam.

Probatur scripturis quod peccatum profanat hominem.

Modus quo fit profanatio hominis per peccatum

fit ad interiora, videlicet consensum voluntatis, tunc diuidit gratiam Dei viuificantem ab anima. At istud alibi latius exposuim⁹. Postremo quod peccatum reatum inducit, quo anima manet rea iustitiæ vindictiua Dei, vt in pluribus locis, ita expressissimẽ testatur scriptura, Matth. 5. Ego autem dico vobis, Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit racha, reus erit confilio, qui verò dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Et quid, obsecro, posset dici expressius de reatu peccatorum? Vnde & sequenti capite docuit Saluator orandum esse: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Debita inquit, hoc est, reatus relictos ex actibus peccatorum transeuntibus. Sicut enim transeunte opere bono, manet meritum præmij, ita transeunte opere malo, manet homo reus & obstrictus supplicio. Aliud itaque est peccare, aliud habere peccatum seu culpam: aliud item culpa seu malitia peccati, aliud peccati macula: aliud vulnus seu languor peccati, aliud mors peccati: aliud reatus pœnæ propter peccatum debita. Nã qui peccauit desistens ab actu peccati, manet culpabilis coram Deo, manet maculatus & vulneratus atque profanus in anima, manet denique in morte, & reatu dånationis. Quorum omnium, fili, te meminisse oportet, alioqui nunquam prospectum habebis, quomodo fiat remissio peccatorum. Nam vt offensa, culpa, & reatus tolli possunt non imputatione, ita macula non potest tolli ab anima nisi gratia abludente, Nec profanatio nisi gratia sanctificante, nec vulnus aut languor nisi gratia sanante, nec iniquitas peccati, nisi gratia hominem iustificante, neque mors denique, nisi gratia viuificante, prout paulò inferius audies.

Scripturis probatur quod peccatum reatum inducit mortem

Aliud est peccare, aliud habere peccatum.

Non omnia peccata vnus generis esse ac natura, illamq; vulgatam distinctionem peccatorum in originale, mortale, & veniale, nequaquam leuem aut fistane esse, sed de scripturis sumptam. CAP. 11.

M. **H**oc quoque debes animaduertere quod alterius naturæ est peccatum originale, & alterius peccatum actuale. Et inter actualia alterius naturæ est peccatum mortale, & alterius peccatũ veniale. D. Ista ergo sunt, vt apparet, tria genera peccatorum. M. Sunt, & quidquid peccati rationem habet ad aliquod illorũ generum est reducendum. Nec finxit quisquam huius distinctionis nomina, sed vt patres ex scripturis illa tradiderunt, ita à multis retro sæculis, religiosa obseruatione per omnẽ Ec-

clesiam custodimus. Originale quippe dicitur, quia origine siue natiuitate vel ipsa natura contrahitur, priusquam homo actum propriũ habeat vel aliquid boni aut mali faciat. Tracta est autem appellatio simul & cognitio peccati istius principaliter ex tribus locis scripturæ. Primò ex illo Apostoli ad Eph. 2. Et eramus natura filij ire, sicut & ceteri. Natura, inquit, non volũtate, quia origine antequam opus voluntatis propriæ accedat. Nec minus nos sic filij ire quàm ceteri hominum, sed nos eodem modo natura peccatores: quia sicut ceteri hominum, nullam nationem excludendo, ita & nos natura filij iræ. Siquidem nati inter Iudæos, nati inter Christianos, nati inter Gentes, Turcas, & Saracenos, omnes æqualiter & eodem modo sunt natura filij iræ, quia natura, & origine peccatores. Deinde ex illo ad Ro. 5. Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. In quo, scilicet, peccato, quod per vnum intravit in mundum: siue in quo scilicet peccante, nam vt vnus modo intelligi potest, peccauerunt omnes, cuiuscunque gentis, vel nationis sint. Omnes enim fuerunt in visceribus Adæ. Quapropter vt naturam accipiunt ab illò, ita & cum natura simul etiam peccatum contrahunt. Quod autem cum natura simul peccatum contrahant, adhuc in vteris maternis, priusquam aliquid boni, vel mali facere possunt, patet tertio ex illo ad Romanos 9. Sed & Rebecca ex vno concubitu habens Isaac patris nostri, scilicet gemellos, Esau & Iacob. Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali, Iacob dilexi, inquit Deus, Esau autem odio habui. Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? Absit. Moyse enim dicit: Miserebor cuius misereor, & misericordiam præstabo cuius miserebor. Quid hoc est, Esau autem odio habui, Iacob verò dilexi, cum adhuc in vtero materno essent? Alterius quidẽ misertus est, alterius verò non nisi quia ambo in communi massa dånationis erant, ambo cum natura simul peccatum cõtraxerant. Vt autem secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est. Siquidem miseratione sua segregauit Deus Iacob à communi massa dånationis, liberans ipsum à peccato quod origine contraxerat. Esau non segregauit, inter eos namque qui peccatum habent, cui vult miseretur Deus, & quem vult indurat, siue in peccato suo relinquit. Quapropter peccatum originale, naturæ peccatum dicitur, non huius vel illius peccatum, simul cum natura

Quid sit peccatum originale.

Quid sit peccatum originale.

per traducem transiens ad posteros: Actuale vero peccatum a re nomen habet, nempe ab actu propriae voluntatis qua committitur. Nonne, inquit, Deus ad Cain, si bene egeris, recipies: si autem male, statim peccatum tuum in foribus erit? Tuum, inquit, peccatum si male egeris, hoc est peccatum tibi proprium, quia tua ipsius operatione commissum. Peccatum itaque actuale non est aliud, quam peccatum propriae actionis. Porro inter actualia peccata, aliud vulgo vocatur mortale, sumpta appellatione ex scripturis, Iacob. 1. Peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem, Et 1. ad Corinth. 15. Stimulus vero mortis peccatum. Si namque peccatum est stimulus mortis feriens ad interiora animae, ut separet gratiam viuificantem ab anima, ergo est mortale, hoc est mortiferum, faciens animam mori. Dicitur nihilominus etiam mortale, quia aeterna morte dignum, ac punibile damnatione perpetua in stagno ignis, & sulfuris quae est mors secunda, Apocalyp. 20.

Quid sit peccatum mortale.

Peccatum originis est peccatum mortale. Genes. 2. Romas. 5.

Diuiditur peccatum mortale in crimen & delictum. Ad Tit. 1. 1. Ioan. 1.

D. An peccatum originale sit etiam mortale? M. Omnino, dicente Deo: In quocunque die comederis ex ligno scientiae boni & mali, morte morieris. Et Apostolo: Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum, mors: & ita mors in omnes pertransiit in quo omnes peccauerunt. In quo scilicet peccato, quod per unum hominem intravit in mundum, & per quod mors ingreditur ad omnes. Est igitur originis peccatum mortale & quo ad Adam in quo erat actuale, propria voluntate perpetratum, & quo ad posteros, in quibus est originale per traducem naturae contractum. Subdiuiditur autem peccatum mortale, in crimen & delictum. Crimen quidem secundum D. Aug. & Iuris peritos, dicitur peccatum enorme publica accusatione & damnatione dignum, ob quod quis tribunalibus merito sisti debeat. Vnde Apo. ad Tim. & Ti. Oportet, inquit, eligendum in Episcopum, vel Diaconum sine crimine esse. Non utique sine peccato, sed sine crimine. Si enim dixerimus, inquit Ioannes, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Certum est autem quod quam plurimi Christiani sine crimine viuunt & sine scelere: nam & scelus & flagitium, ac facinus inter gratiora & insignia computantur peccata, quanquam facinus etiam de insigniter benefactis dici potest. Delictum vero de omnibus malefactoris, cordis, oris, operis, etiam minimis dici potest. Alias autem diuisiones peccati mortalis differemus vsque in sextum lib. Istius vero diuisionis hoc loco memini eam ob causam quod

alia requiritur poenitentia in remissione Originalis, alia in remissione eriminis, alia in remissione scelerum, alia in remissione delictorum, uti partim infra partim in libr. 4. audies. Veniale autem peccatum sic vocarunt Patres, eo quod venia dignum existat, propter exiguitatem offensae, non enim prorsus auertit hominem a Deo, & lege eius, ponens inimicitiam inter Deum, & hominem: neque diuidit inter gratiam viuificantem & animam, ut mortem inducat: quare nec meretur exterminium aut damnationem perpetuam, quae est poena hostium ac rebellium Deo, sed temporalem correctionem quae est filiorum. Hinc secundum B. Aug. Peccatum veniale est quod licet poenam mereatur, tamen hominem vsque ad reatum damnationis perpetuae non grauat. Quale peccatum erat dubitatio Zachariae non credentis verbis Angeli, Lucae 1. Vnde audiuit ab Angelo: Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, vsque in diem qui haec fiat, pro eo quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur tempore suo. Non enim factus est Zacharias inimicus Dei propter dictam incredulitatem, tamen deliquit, alioqui non fuisset ei dictum: pro eo quod non credidisti verbis meis: Nec illa poena Zachariae, erat poena exterminij, sed potius castigatio filialis. Similis naturae erat peccatum Ioannis & Iacobi dicentium: Domine vis dicamus, ut ignis descendat a caelo & consumat illos? Et conuersus Dominus, increpauit illos dicens: Nescitis cuius spiritus sitis. Ecce increpauit illos, quia peccabant hoc dicendo. Et fuisset fortassis affectus ille vindictae mortale peccatum, nisi extenuasset ipsum ignorantia vel impetus animi non satis deliberatus, ut venialis esset. Quam ignorantiam insinuans saluator dixit: Nescitis cuius spiritus sitis, scilicet in hac vestra affectione, Lucae nono. Similis, quoque naturae erat scandalum Petri Apostoli, quo scandalum lo erat saluatori increpando ipsum, ne irer Hierosolymam, ubi tam indigna passurus esset. Quapropter audiuit a Domino. Vade post me Sathana, scandalo es mihi, quia non sapis ea quae Dei sunt, sed ea quae hominum, Matthaei decimo sexto. Tale erat peccatum oblectricum Aegyptiacarum mentientium, pro conseruatione infantium filiorum Israel. Tale etiam credo fuisse peccatum Iob, inter multa verba tandem offendentis in duobus. Et peccatum Moysi, non ut oportuit Deum glorificantis ad lapidem contradictionis. Talia quoque peccata sunt, mendacia officiosa, dicta insuper factaque otiosa, risus superflui, & cetera huiusmodi. Praeterea actus imper-

Quid sit peccatum veniale.

imperfecti peccatorum alioqui mortalium: imperfecti, dico, propter surreptionem, aut ignorantiam, aut aliam animi perturbationem, ne plenè secum deliberet, priusquam in actu exeat. Nullum enim peccatum est tam mortale, quin ex causa veniale fieri potest, etiam odium Dei, uti ex praemisissis alijsque scripturis facile deduci potest. Hinc secundum D. Thomam Aquinatem committitur peccatum veniale, non tam contra legem agendo, quam praeter legem, prout in tertio libro circa praecipua Decalogi latius explicabimus. Plerumque autem in scripturis dum vox, peccata, per se ponitur, accipitur pro ijs quae deliberato animo contra legem Dei sunt, diuidunturque inter Deum & hominem, quae proprie peccata appellantur. Ut ibi: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: quorum retinueritis peccata, retenta sunt.

Ioan. 20.

Peccata mortalia valde esse inaequalia, attamen prorsus nullam esse penitus irremissibilem. CAP. III.

D. Egi nuper apud Stoicos, omnia peccata fuisse paria. M. Illi in multis non tam Stoici quam stupidi fuerunt. Quod autem Christianis peccata debeant iudicari inaequalia, hoc est, inaequalis malitiae, offensae, & demeriti, sit euidens ex loco, Matth. 5. Vbi docet saluator, diuersis peccatis, diuersas constitutas esse poenas, easque multum inaequales. Item ex eo quod dicit: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiae non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc saeculo neque in futuro. Itaque peior est damnabiliorque blasphemia contra spiritum sanctum, quam blasphemia contra Filium hominis. Tertio ex eo, quod dicit ad Pilatum: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet: Habes quidem tu Pilate peccatum, sed maius qui me tradidit tibi. Quarto ex eo quod scribit Apost. ad Cor. 5. Omnino audire inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes. Inter Gentes quidem inuenitur fornicatio: at non tanti sceleris, quam est illa qua quidam inter vos habet uxorem patris sui. Quapropter eum qui operatus est eiusmodi, tradidi Sathanae praeter alijs peccantibus inter vos. D. Secundum D. Aug. Omnia peccata committuntur contra Deum. Deus autem vnus est, & eiusdem maiestatis in omnibus. Itè omne peccatum est deuiatio a rectitudine legis, uti dictum est. Vn-

Peccata hominum sunt inaequalia.

Math. 11.

Marc. 3.

de igitur ratio istius inaequalitatis? M. Ex modo quo contra Deum est, quia vnum magis repugnat beneplacito Dei quam aliud, quod testantur minè grauissima quibusdam, non omnibus, mandatis superaddita. Secundò ex natura deuiationis, quoniam licet omnis deuiatio a via est error, tamen vna est error multò maior quam alia, eo quod vna facit longius recedere a termino intento quam alia. Ita omnis quidem auersio a lege, est peccatum, sed quia vna longè magis elongat a Deo quam alia: ideo vnum peccatum grauius est alio. Sicut etiam omnis recessus a proportione quatuor humorum in corpore humano est infirmitas, verum quia vnus recessus maior est alio, disturbans magis dictam proportionem magisque vitians noxijs materijs naturae, ne regressus fiat ad debitam proportionem, ideo vnus morbus maior est, & periculosior ac diuturnior alio. Sic est de peccatis, quoniam vnum alio plus inuertit affectum magisque obscurat, ac vulnerat vires animae, quò minus posset se conformiter habere ad legem Dei. Tertio ex qualitate eius in quo peccatur, quia agibilibus vnum est sacratius alio, vnum alio magis aut minus necessarium vti humanis, vnum denique magis contra naturam, & omnè eius honestatem quam aliud. Hinc sacrilegium grauius peccatum est quam furtum, & Simonia detestabilior quam vitiara, Sodomia quoque multò abominabilior quam fornicatio. Quarto ex diuersa dispositione peccantium, quia alij peccant ex destinata malitia, alij ex infirmitate. Eundem utique actum peccati fecerunt Pilatus & Iudaei condemnantes Christum iniuste. Attamen saluator respondendo Pilato, pronuntiat: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Quia illi certa scientia & destinata malitia faciunt, tu vero infirmitate. Alij insuper per ignorantiam, alij ex certa scientia. Quorum hoc criminiosius est quam illud, iuxta sententiam saluatoris dicentis: Seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Qui autem non cognouit, & facit digna plagis, vapulabit paucis. De hoc, precor, audi D. Greg. ex scripturis disputantem, lib. 25. Moralium cap. 16. Vbi sic habet: Sciendum quippe est, quod peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et grauius quidem infirmitate quam ignorantia, sed multò grauius studio quam infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccauerat quando dicebat: Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia igno-

De tribus modis quibus committitur peccatum secundum B. Grego.

1. Tim. 1.

rans feci in incredulitate. Petrus verò infirmitate peccauit, quado in eo omne robur fidei quod Domino perhibuit, vna vox puella concussit, & Deum quem corde tenuit, voce denegauit. Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantia, eò faciliùs tegitur, quòd non studio perpetratur: Paulus quæ ignorauit, sciendo correxit, & Petrus motam & quasi arefcentem iam fidei radicem, lacrymis rigando solidauit. Ex industria verò peccauerunt ij de quibus ipse per se magister dicebat: Si non venissem & locutus eis fuisset, peccatù non haberent, nunc autem excusationem nõ habent de peccato suo. Et viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum. Aliud enim est bona non facere, aliud bonorum doctorem odisse. Sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpe enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamè cõsilio & deliberatione damnatur. Hucusque D. Grego. D. Si quàm minimum est peccatum, quod ignorantia committitur, ergo expedit multa de mandatis Dei ignorare. M. Longè aliud est nescisse, aliud seire noluisse. Nescire enim ignorantia est: seire autem noluisse superbia est. Iuxta illud: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Itaque vt pura inscitia culpam penitus excludit, & ignorantia non affectata eorum quæ seiri debent culpam extenuat: ita ignorantia quò fuerit crassior, magisque supina, eò minus alleuiat peccatum. Porrò ignorantia affectata, seu quæ sita de qua loquitur scriptura: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus: Item: Loquimini nobis placentia. Et illud: A veritate auditum auertent, ad falsitatem autem cõuertentur coaceruantes sibi magistros prurientes auribus: talis, dico, ignorantia sic malo studio affectata, non excusat peccatum, sed aggrauat & damnabilius reddit. Quartò surgit peccatorum inæqualitas ex diuersitate nocumenti quod peccando inferimus, quod euidenter demonstrat sententia Saluatoris dicentis: Ego autem dico vobis, quoniam omnis qui irascitur fratri suo, reus est iudicio: qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit consilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Grauius itaque peccatum est postremum quàm duo priora. Vnde grauiissima peccata sunt, heresis & schisma, quia summè nocent in his, sine quibus salus esse non potest. Quòd autem ceteris peccatis grauius sit scandalizatio pusillorum, seu seductio innocentis, testatur Saluator dicens: Qui scandalizauerit vnũ de pusillis his, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et sicut diuersa aestimatio eius in quo sit nocumentum auget vel minuit iniquitatem peccati: ita & diuersa quantitas nocumenti, alia quoque & alia dignitas personæ cui inferitur nocumentum. Vnde criminiosissimum peccatum erat traditio qua Iudas tradidit Christum, vt bene explicatur Ioan. 18. Et grauius est crimè læsæ maiestatis, quàm contumelia in plebeum. Porrò omnium grauius est rebellare Deo, vt Deus est, aut blasphemare Spiritum sanctum, vt sanctus est, & sanctificator hominum. Verùm non ita enormis censetur blasphemia contra Filium hominis in humana natura apparentem, prout patet ex dicto Saluatoris, Matth. 12. quia procedit ex infirmitate humani iudicij, cui diffi-

fundum maris. Et sicut diuersa aestimatio eius in quo sit nocumentum auget vel minuit iniquitatem peccati: ita & diuersa quantitas nocumenti, alia quoque & alia dignitas personæ cui inferitur nocumentum. Vnde criminiosissimum peccatum erat traditio qua Iudas tradidit Christum, vt bene explicatur Ioan. 18. Et grauius est crimè læsæ maiestatis, quàm contumelia in plebeum. Porrò omnium grauius est rebellare Deo, vt Deus est, aut blasphemare Spiritum sanctum, vt sanctus est, & sanctificator hominum. Verùm non ita enormis censetur blasphemia contra Filium hominis in humana natura apparentem, prout patet ex dicto Saluatoris, Matth. 12. quia procedit ex infirmitate humani iudicij, cui diffi-

Quatuor peccata clamantia in cælum. Fratricidium.

Peccatũ Sodomiticum.

Oppressio viduarum.

Detenta merces laborum.

à vobis

à vobis clamat, & clamor eorum in aures domini Sabaoth introiuit. D. Miror quomodo merces detenta, sanguis iniuste effusus aut oppressio clamet ad Dominum. M. Phrasis est, qua exprimimus enormitatem rei, quasi diceret scriptura: Tanta est talium scelerum iniquitas, vt licet taceant vniuersa, tamen res ipsa sceleris enormitate loquatur, clamans vindictam ad Dominum. Nec finit Deus talia multo tempore esse inulta, nisi citò digna pœnitentia emendentur. Sed de eius modi dicemus plura in libro 6. Vbi demonstrabimus virtutum, vitiorumque naturam. Nequaquam itaque paria sunt omnia peccata mortalia, sed inæqualis malitiæ, demeriti & offensæ. Quapropter non eadem est remissio, siue vnus remittendi modus omnium peccatorum, vt mox audies. Omnium tamen peccatorum, quantumcunque grauias existant, enormia, seclerata, ac numerosa quacunque etiã malitiæ, obstinatione, diuturnitate, scandalo, dispendio, aut iniuria fratrum commissa fuerint: omnium, dico, ne vno quidem excepto, est remissio. D. At quomodo probabimus, quòd sit remissio simpliciter omnium peccatorum absque vllius exceptione? M. Primò, quia articulus Apostolica traditione præscriptus, dicit simpliciter, ac indefinitè, & citra exceptionem: Peccatorum remissionem. Ergo est omnium & singulorum peccatorum remissio apud Deum, quòd credere, verissimum est symbolum seu indicium rectæ fidei. Secundò, quia scriptura testatur, quòd Deus est diues in misericordia & miserationibus, ad Ephes. 2. quodque misericordia eius superexaltat vniuersa. Nam proprio filio suo non pepercit, sed tradidit illum pro omnibus nobis, quo ipse fieret propitiator pro peccatis nostris, non nostris tantum, sed & pro totius mundi peccatis, Ioan. 2. Tertio, ex eo quia repugnat infinitati bonitatis diuinæ vinci aliqua malitiæ vel aliquo peccato hominis. Quarto ex eo quia Saluator perspectam habens hanc diuinam miserationis infinitatem, dixit Apostolis suis, Primum Petro: Amen dico tibi, quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælis, Matth. 16. Deinde reliquis Apostolis: Amen amen dico vobis, quodcunque solueritis super terram, erit solutum & in cælis. Dicēs quodcunque prorsus nihil excepit. Nullũ ergo peccatũ maius misericordia Dei, nullũ etiã pro quo non sit factus propitiator Christus. Nullũ denique cuius nõ habeat potestatem Episcopus aut Pontifex. Cain fraticida dicebat ad Dñm: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. At grauius eã ob causam reprehenditur in scriptura, Gen. 4. D. Quid ergo respondebimus asserentibus peccatum in Spiritum sanctum esse irremissibile? M. Quòd hæresim struant nocentissimã, si per irremissibile intelligat, quòd remitti non potest. Nec sanè vsquã reperitur vox irremissibilis in scriptura sacra. Dixit quidẽ Saluator de blasphemia in Spiritum sanctum, Non remitteretur neque in hoc seculo, neque in futuro, vt præmoneat nos eius, quòd plerumque contingit, non vt asserat talem blasphemiam non posse remitti. Aliud est dicere non fiet, aliud, non potest fieri. Multa possunt summus Pontifex & Imperator de plenitudine potestatis suæ, quæ non faciunt, quia non conuenit vt faciant. Sicut Apost. dixit: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Sic Deus potest ignoscere blasphemiam in Spiritum sanctum, sed obfirmata malitiæ animi malignantis, contra gratiam qua fit remissio peccatorum, meretur ne vnquam fiat. Et si quando fiat, ad eò hoc rarum est vt iure debeat ab arte submoueri & regu-

Qua ratione dicitur peccatũ clamare in cælum.

Omnium peccatorum quantumcunque grauias sunt & numerosa est remissio.

Obiectio solutio.

la. Hæc autem intelliges de his quæ cõmuniter dicuntur peccata in Spiritum sanctum, qualia sunt desperatio, præsumptio de bonitate Dei, obstinatio in malo, inuidencia fraternalis gratiæ, oppugnatio veritatis agnitæ, blasphemia in Deum, & Spiritum sanctum, quoniam quodlibet istorum est remissibile. Verùm si finalis impœnitentia annumeretur peccatis in Spiritum sanctum, certè iam aliquòd peccatum est irremissibile: nõ propter malitiam peccati, quasi superet misericordiam Dei, sed propter qualitatem adiunctam, videlicet perseverantiam ad mortem vsque. Quamquam autem prorsus nullum peccatum sit irremissibile, requirit tamen vnum alio plura ad remissionem, nõ quidem ex parte Dei cui æquè facilis est omnis remissio peccati, sed ex parte naturæ, hoc est ex parte hominis iustificandi, quorum vnus magis occalluit in peccatis quàm alius: sicut forma artis facilius introducit in vnum lutum quàm in aliud, quia vnum magis est idoneum quàm aliud ad suscipiendam formã quã præcepit artifex, eòque mollius sit & tractabilius manibus figuli.

Quomodo in nobis incipiat & consummatur peccatum. CAP. IIII.

Dde hęc, precor, aliquid de modo quo incipit consummaturque peccatũ in nobis. M. Faciã, nam & hoc necessariũ est, si velimus rectè intelligere modũ, quo fit peccatorum remissio. B. Gre. 4. moral. cap. 27. Quatuor inquit, modis perpetratur peccatũ in corde, quatuor itè consum-

Quatuor modis perpetratur.

Ignorantia affectata.

Iob 12. Esa. 3. 2 ad Ti. 4.

ur in no-
bis pecca-
tum ex
Greg.

consummatur in opere. In corde nāq; sugges-
tione, delectatione, consensu, & defensionis
audacia perpetratur. Fit suggestio per aduer-
sariū, delectatio per carnem, consensus per
spiritum, defensionis audacia per elationem.
Culpa enim quæ terrere mentem debuit, ex-
tollit, & deiciendo eleuat, sed grauius eleuā-
do supplantat. Vnde & illam primi hominis
restitutionem antiquus hostis, his quatuor
i&ibus fregit. Nam serpens suasit, Heua dele-
ctata est, Adam consensit, qui etiam requisit-
us cōfiteri culpā per audaciā noluit. Hoc ve-
rō in humano genere quotidie agitur, quod
actum in primo parente nostri generis non
ignoratur. Serpens suadet, quia occultus ho-
stis mala cordibus hominum latenter sugges-
rit. Heua delectata est, quia carnalis sensus ad
verba serpentis mox se delectatione subster-
nit. Consensum verō Adam mulieri præposi-
tus præbuit, quia dum caro in delectatione
rapitur, etiam à sua rectitudine spiritus infir-
matus inclinatur. Et requisitus Adam confi-
teri culpā noluit, quia videlicet spiritus, quo
peccando à veritate disiungitur, eo in ruinā
sua audacia nequius obduratur. Eisdem etiā
quatuor modis peccatum consummatur in
opere. Prius namque latēs culpa agitur: post-
modum verò etiam ante oculos hominū sui
confusione reatus aperitur: dehinc verò vel
falsæ spei seductionibus, vel obstinatione mi-
seræ desperationis enutritur. Hos itaque mo-
dos qui vel latenter in corde fiunt, vel paten-
ter opere perpetrantur, beatus Iob confide-
rat, & humanū genus in quot peccatorū gra-
dibus lapsum sit deplorat dicens: Quare nō
in vulua mortuus sum, egressus de utero non
statim perij? &c. hucusque Greg. Eidem ferè
gradus colligi possunt ex illo D. Iacobi. Deus
intentator malorum est, ipse enim neminem
tentat. Vnusquisque verò tentatur, à concu-
piscencia sua abstractus, & illectus. Deinde
concupiscencia cum conceperit parit pecca-
tum, per hoc quod attrahit mentem in con-
sensum. Peccatum verò cum consummatum
fuerit, videlicet per consensum mentis, gene-
rat mortem. Primò enim suggestio, siue præ-
sentatio delectabilis, deinde oblectatio in as-
fectu, tertio consensus in mēte. In suggestio-
ne nihil mali, sed periculum: in oblectatione
parturitur peccati: in consensu consumma-
tio: in vfu denique, siue peccandi consuetu-
dine contemptus. Iuxta illud Sapientis: Im-
pius cum in profundum malorum venerit,
contemnit. Sicut autem quibusdam gradibus
consummatur in nobis peccatum: ita vicif-
sim quibusdam gradibus actionem sibi suc-
cedētium liberamur à peccato per remissio-

nem Dei. Primum est verbum Dei suggerens
bonum; deinde fides, qua creditur verbo, &
fiducia in id quod verbo promittitur. His ve-
rò velut concepto semine verbi mens partu-
rit poenitentiam cōmissi peccati, regressum
insuper ad misericordem Deum per media-
torem Christum, supplicationem, dilectionē,
&c. quibus rursus restituimur in pristinum
gradum, ac iusti efficiamur per gratiā Dei in-
fundentis illud bonum in nobis quod peccā-
do perdidimus, vt infra audies. Quoniam
autem minus elongat, & subuertit hominem
peccatum quod adhuc intus manet in oculis
cordis, q̄ quod per audaciā prodit in opus
aut publicum. Maximè autem inuertit, excæ-
cat, & obfirmat, quod iam per vsum, & con-
suetudinem inueteratū hominē, quasi sepul-
tum tenet in profundo malorū, quia quot vi-
cibus prauæ frequentationis mens astringi-
tur, tot quasi vinculis obligatur. Vnde B. Gre-
gorius lib. præallegato cap. 29. loquens de
quatuor illis prænominatis modis dicit. Scia-
endum quoque est, quod tres illi modi pec-
cantium iuxta disensus sui ordinem facilius
corrigitur, quartus verò difficillimè emen-
datur. Vnde & redemptor noster puellam in
domo, iuuenem extra portam, in sepulcro au-
tem Lazarum suscitauit. Adhuc quippe quasi
mortuus iacet in domo, qui latet in peccato:
iam quasi extra portam educitur, cuius ini-
quitas vsque ad inuercundiam publicæ per-
petrationis aperitur. Sepultura verò aggere
premitur, qui in perpetratiōe nequitie, etiā
vfu consuetudinis pressus grauat. Hęc Gre-
go. Puellam sola manus porrectione suscita-
uit Dominus adolescentem verò, tacto locu-
lo vt sisterent progredientes, imperio reuo-
cauit dicens: Adolescenti tibi dico, surge. At
Lazarum quatruiduanum nō nisi lapide amo-
to, & fulis lacrymis, turbatus quoque spiritu,
ingemiscendo, & exclamādo reuocauit à se-
pulcro, significando in remittendis peccatis
opus esse, nunc paucioribus, nunc pluribus
medijs, secundum diuersam quantitatem pec-
cati, diuersam etiam peccantium qualitātē.
Neq; sunt hæc fabulosa, sed à Christo reue-
ra sic gesta, à Patribus autem, probè intelli-
gentibus omnem Christi actionem, nostrā ef-
ficat instructionem, ad doctrinam delinquentiū
religiōsè hoc pacto accommodata.

Vnus pec-
cator diffi-
cilius re-
dit ad vi-
salutis
alius.

Greg. 29.
moral.
Quid sig-
nificant
tres mor-
tui quos
Christus
suscitauit.

Non idem esse remissionem peccatorum ex
iustificationem impij, tamen inseparabiliter
sibi coherere, adeoq; peccatorum remissio-
nem nunquam fieri per solam non imputatio-
nem Dei.

C. A. P. V.

Remis.

M.
Quid si-
gnificat
vox remis-
sio.

Remissio peccatorum de qua arti-
culus, non fit eo modo quo dona
remittitur minora vel maiora da-
tis, aut quo remittimus animum
post actos labores, vel quo rursus quippiā
mittimus eo, vnde acceptum erat. Sed quo cō-
donamus offendentibus, quod in nos pecca-
tum erat, vt remissio peccati sit non imputa-
tio, peccati condonatio, seu veniæ imparti-
tio. Iuxta illud: Beatus vir cui non imputauit
Dominus peccatum. D. Scio quidem apud
auctores Latinæ linguæ verbū, remitto, sub-
inde significare, idem quod concedo, nō im-
puto, condono, ignosco, verum an vnum, &
idem sint peccatorum remissio, & iustificatio
impij? M. Non, sed inseparabiliter sibi co-
hærent, quia nulla est iustificatio impij sine
remissione peccatorū, neque item vlla Euan-
gelica remissio peccati, sine iustificatione, vt
quemadmodum regnavit peccatū in mortē,
ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æ-
ternam per Iesum Christum Dominum no-
strum. Docet Apostolus q̄ peccatū Adæ re-
gnauit in mortem, gratia autem redemptio-
nis per Christum in vitam æternam. At in vi-
tam æternam non potest regnare gratia Chri-
sti per nudam non imputationē peccati. Re-
gnum Dei, vitæ æternæ, non sunt nisi pro
gratiam, vel per naturam vt Christus erat, vel per
gratiam, quomodo sancti & diui, siue deifi-
cati homines sunt filij Dei, facti iam per do-
na, quod non erant per naturam, videlicet cō-
formes imaginis Filij Dei, vt ipse sit primoge-
nitus in multis fratribus. At sicut nemo est fra-
ter hominis secundum naturam, nisi viuat vi-
ta humana: ita nemo est frater Christi filij di-
lecti in quo sibi bene complacuit pater, nisi
viuat vita gratiæ in Deo, qua viuebat ipsemet
Christus plenus gratia secundum quod ho-
mo. Qui autē non habet, vt docet Ioa. Apost.
Filium Dei, vitam non habet, scilicet qua be-
ne & iuste viuatur secundum Deū. Habet au-
tem Filium Dei, qui habet spiritum eius. Nā
qui non habet spiritū Christi, hic non est eius.
Spiritus verò Christi, est viuificator spiritus.
Porro viuificatio non fit per non imputatio-
nē peccati, sed per dona spiritualia, quæ Apo-
stolus Petrus vocat maxima & pretiosa dona
Dei, quibus natura eleuatur supra se, in ordi-
nem rerum æternarum vt sit noua creatura in
Christo. Nam eiusmodi dona, vt sunt à viuē-
te, & æterno Deo, ita faciunt & in Deo, & in
æternum viuere. Hinc Apost. Rom. 5. adiecit.
Ita & gratia per iustitiam, non per nudam nō
imputationem, regnet in vitam æternam. Si
enim vnus delicto mors regnavit per vnum,
multo magis abundantia gratiæ, & donatio-

nis, & iustitiæ, obserua tria illa, accipientes
in vita regnabūt per vnū Iesum Christum, vt
sit verum: Vbi abundauit delictū, superabun-
dauit & gratia. Vnde ad Iudæos dixit Chri-
stus: Si Filius vos liberauit (remittēdo scilicet
seruitutē peccati donata ea abundantia, de qua
Paulus dicebat, gratiæ donationis, & iustitiæ,
quā ipse attulit in mūdū (verè liberi eritis, sci-
licet à peccatis vestris. Quapropterea ad Cor.
6. sic habetur: Et hæc fuistis aliquādo scilicet
idololatræ, fornicatores, adulteri &c. sed ab-
luti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati
estis in nomine Domini nostri Iesu, & in spiri-
tu Dei nostri. Exprimuntur hic ab Apostolo
tria, nempe ablutio, sanctificatio, iustificatio,
quæ concurrūt simul in Euangelica remissio-
ne peccatorum. Itaque & si homo aliquando
remittit proximo suo per solam nō imputa-
tionē: tamē in Christo Iesu nō remittitur pec-
catū per non imputationē, nisi cōcurrētibus
istis tribus, vt simul sit ablutio hominis, sancti-
ficatio hominis, iustificatio hominis. Ablu-
tio macularū ac sordidū, quas inuexit peccatū.
Sanctificatio per dona pretiosa desuper infusa,
quibus tollitur profanatio qua hominem
cōmunicat peccatum, efficiturq; cōsors diui-
næ naturæ. Iustificatio, qua peccator totus fit
rectus, dispositus sub deo vt oportet, ad pro-
ximum sicut oportet, in seipso, & in viribus
suis sicut oportet, ad futurum regnum & glo-
riam eius prout conuenit, secundū intentum
primæ creationis rerū. Nemo enim iustus, vt
demonstrauimus tractatu 2. primi libri, nisi
qui cōstitutus est eo loco & gradu vnde per-
uenire possit ad finem creationis suæ, cuius
hoc loco meminisse oportet. Vbi autem hæc
concurrunt, ibi demū est Euangelica remis-
sio peccatorum, quam in fide per sanguinem
redemptionis Christi expectamus. Et de illa
remissione peccatorū loquitur articulus, nō
de quacunque condonatione, siue non impu-
tatione peccati. D. Dicit tamen Propheta,
hominem beatum cui non imputauit Domi-
nus peccatū. M. Et reuera talis beatus est,
quia cuiusq; non imputat Deus peccatum,
illum simul mundat, sanctificat, & iustificat,
restituens eum in gradum pristinum vnde ex-
ciderat per peccatum, quo si non restitueret
eum, certè adhuc aliquo vsque imputaret illi
peccatū. Citat verò Apost. illud Propheta, vt
etiā hæc via excludat opinionē meriti, dicen-
tium se merito obseruationis legis venisse in
gratiā Euangelicā, qua remittuntur peccata,
quia Deus nō vendit remissionem peccatorū
operibus, aut meritis, sed gratuito remittit
non imputando, donaq; gratiarū impenden-
do, vt ex alijs eiusdē Apostoli verbis constat.

Homo re-
mittit per
solam nō
imputati-
onē, nō au-
tē Deus.

Qua ra-
tione bea-
tus cui
Deus non
imputat
peccatū.

A qui

Quatuor
modis cō-
summatur
peccatū
in opere.

Iob 3.

Ex dicto
Iacobi 1.
colligun-
tur grad-
consum-
mādi pec-
catum.

A quibus, & quibus medijs fiat remissio peccatorum, an scilicet per solam fidem ut quidam fingunt. CAP. VI.

M. Summarie repetitur quid sit peccatum & quae in eo modus ei?

Proximis supra, quod peccatum est auersio, & elongatio a rectitudine legis. Item culpa & offensa, iniquitas insuper, & impietas in Deum, facies animam non solum ream vindictiuae iustitiae Dei, sed & profanam, atque obscuram, ac maculatam, necnon & vulneribus sauciam, denique sine vita qua secundum Deum vivebat, ut post peccatum verè sit mortua, sicut corpus sine spiritu mortuum dicitur. Quae omnia si adfert secum peccatum ut adferre demonstrauimus, haud dubie non potest intelligi peccatum penitus esse dimissum, nisi illis omnibus reuera ablati. D. Sic apparet. Ceterum quis tollit haec, & quibus auferuntur medijs? M. Misericors & miserator Dominus, Superbenedicta trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Insuper Christus Dominus Filius Mariae virginis. Tertio homo sacerdos fungens legatione pro Christo in terris. Verum ne vnum quidem praedictorum quae secum adfert peccatum tolli potest, nisi peccator ipse, de adultis loquimur, seipsum conuertat fide, & poenitentia, redditurus Deo quod contra debitum subtraxerat. Insunt enim peccatis omnia haec propter voluntate spontaneè se auertentem contra ordinem, ius, & aequitatem, a bono incommutabili, ad bonum commutabile: qua voluntate non mutata per conuersionem ad Deum, non possunt non inesse quae secum adfert peccatum. Facta autem voluntatis conuersione, iam tolluntur, quaedam quidem per non imputationem, siue condonationem misericordis Dei, ut offensa peccati, culpa, iniquitas, reatus damnationis aeternae. Quaedam verò, ut maculae, profanationes, tenebrae, vulnera, mors spiritualis, per dona gratiarum Spiritus sancti desuper infusa in animam poenitentis per sacramentum, vel etiam sine sacramento. Non separatiim, vel illa sine istis, vel ista tolluntur sine illis, sed quod illa intelligi possunt remitti per solam non imputationem, prout homo remittit offensam in se commissam, ista verò non possunt intelligi sublata sine contrariae qualitatis infusione. Non enim potest in rebus corporalibus intelligi vita, sine forma viuificante, aut illuminatio sine lumine, aut ablutio sine eo quod proprietate quadam diluit, & emaculat fordes, sic non est curatio languoris vel morbi, sine restitutione sanitatis. Veruntamen neque illa, neque ista tolluntur sine sanguine redemptionis Christi, & merito eius,

A diuersis remittuntur peccata per diuersa media.

in quem vnum respicit Deus remissurus nobis peccata nostra. Neque etiam tolluntur sine verbo Dei. Scimus enim verbo Dei mundari, & curari peccatricem animam spiritualiter, dicente Salvatore ad Apostolos: Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. D. Videntur ergo plura simul cooperari in remissionem peccati, nempe Deus, Christus, sacerdos, sanguis redemptionis, gratia Spiritus sancti, verbum Dei, sacramentum. M. Adde insuper quod ex parte peccatoris cooperantur, fides, & fiducia in Deum & Christum, dilectio, oratio simplex, poenitentia, satisfactio: omnia, dico, haec simul cooperantur in remissione peccatorum. D. An modo eodem? M. Non. Neque in eodem etiam causarum genere. Nam superbenedicta Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, tollit peccatum, & incommoda eius effectiue, misericorditer condonando, simul & creando in anima charismata gratiarum, quibus euanescent pereuntque peccata, haud secus atque Sole oriente, & diffundente in aera lumen suum, mox euanescent & pereunt tenebrae, quae sunt in regione aëris. Et quemadmodum Sol non solum tenebras tollit, verum etiam per lumen suum diffusum destruit in aere, atque absorbet omnem fetidam nebulam, caliginosumque vaporem, reddens aërem perspicuum atque salubrem, terram insuper velut viuificam & fecundam: sic & Deus per lumen gratiae celitus diffusum in animam, purificat corda nostra a maculis, sanctificat a profanitate, illuminat a caligine errorum, sanat, viuificat, secudat, procul eliminatis peccatorum incommodis. Christus verò secundum humanam naturam tollit peccata, eorumque maculas, & incommoda: non quidem creando in anima quidquam, non enim creator est secundum formam serui: sed iudicialiter absoluendo, siquidem Dominus est & iudex omnium, omni iudicio ei tradito a Patre: item agendo apud diuinitatem ut tollantur condonatione, & gratia Dei, tanquam mediator, & reconciliator atque redemptor merito benedictae passionis suae: cuius officium est non offensam remittere, sed remissionem apud Deum qui offensus erat procurare, interpellando, promerendo, satisfaciendo. Quoniam autem officium reconciliationis peregit in carne sua, & sanguine suo: ideo & caro Christi & sanguis eius velut instrumenta quaedam, quibus est usus reconcilians nos Deo Patri suo, quodam modo dicuntur diluere, & tollere peccatum nostrum atque incommoda eius, prout supra late tibi explicauimus. Porro gratia Dei diffusa in cordibus nostris, est ip-

Deo quomodo tollit peccata nostra.

Christus homo quomodo tollit peccata.

Caro & sanguis Christi, quomodo tollunt peccata.

Gratia quomodo est ip-

cooperatur ad peccati remissionem. Verbum dei quomodo cooperetur. Sacramenta quomodo cooperentur.

Aptum simile.

Quae requiratur in remissione peccatorum ex parte hominis. Opera poenitentiae non cooperantur efficiendo aut promerendo.

Sola fides iustificat, non reperitur in scripturis.

est ipsa forma, iustificans hominem, sanctificans, & viuificans in genere causae formalis. Verbum autem dei est velut magisterium erudiens peccatorem, unde & quo prolapsus sit, qua via, quibusque redire possit medijs, operans in remissione peccatorum, sicut sermo magistri operatur in institutione discipuli. Sacramenta verò sunt velut vasa seu instrumenta, quibus nobis reuera, & infallibiliter applicatur gratia Dei, qua fit remissio peccatorum. Unde & ipsa cooperantur in genere causae instrumentalis. Nec mireris ista, sed intueri simile quod dabo, sicut enim à diuersis, in diuerso genere causae tolluntur tenebrae aëris: Nam tollit illas Sol oriens, tollit quoque eas lumen diffusum per aera, tollit & ille qui Solem inuehit super horizontem nostrum, tollit denique is qui remouet obstaculum, ut puta fenestram quo lumen Solis intret. Sic quoque à diuersis, in alio tamen & alio genere causae tolluntur peccata nostra. Neque hic opus est vllis scripturis, quia de deo quod tollit peccatum effectiue operando remissionem peccatorum, certum est dicere scriptura: Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. De Christo & sacerdote declarabimus infra, de sanguine redemptionis ostendimus supra. De sacramentis denique probabimus lib. 4. Praeter haec autem dicta etiam cooperatur ad remissionem peccatorum, actio ipsius peccatoris diuina miseratione & gratia praeuenti & adiuti. Cooperatur, dico, non quidem per modum efficientis, aut promerentis, sed per modum praeparantis materia in quam infundenda venit gratia Dei remittens peccatum, aptando sese quo idoneus fiat ad recipiendum eam. Praeparat autem se peccator suscepto semine verbi Dei per fidem, amore fiduciaque in Deum & Christum mediatorem. Ad haec poenitentia, quae non est sine detestatione peccati, bonoque motu mentis humiliter deprecantis pro venia, confessione insuper delicti perpetrati, voto denique siue proposito deinceps faciendi fructus dignos poenitentiae. D. Quid audio? omnia haec requiruntur ad remissionem peccatorum ex parte nostra? Vbi ergo illud quod passum est in ore multorum: Sola fides iustificat. Sola fides iustificat. M. Ut multi hoc dicant, tamen bonis Christianis quibus scriptura sancta est regula fidei, hoc in ore esse non potest, quia alienissimum est à doctrina sancta, repugnans infinitis locis scripturae, tantum abest ut in libris vel veteris testameti vel noui inueniri possit. Habet quidem Hymnus, qui canitur de venerabili Sacramento hoc

modo: Et si sensus deficit, ad firmandum cor sincerum sola fides sufficit. Hoc est, & si non possent sensus humani in intelligentia comprehendere mysteria sacramenti altaris, tamen sufficit credidisse seu captiuasse intellectum in obsequium fidei. Neque vlla in toto illo hymno fit mentio remissionis peccati, vel iustificationis impij, ut hinc possit trahi error ille: sola fides sufficit ad remissionem peccatorum. Manifestè autem docemur scripturis, remissionem peccatorum fieri verbo Dei, fide, dilectione, poenitentia, sacramento, sanguine redemptionis, gratia intus operante: Sed non verbo sine fide. Quia dictum est: Praedicate Euangelium omni creaturae. Qui crederit, non qui solum audierit, saluus erit. Nec fit verbo etiam adiuncta fide sine poenitentia, & dilectione. Quoniam, teste Salvatore, nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Iterum: Si peccauit in te frater tuus increpa illum, & si poenitentiam egerit, dimitte illi. Obserua coniunctionem, si quia si non egerit poenitentiam non dimittes illi, Et teste Apostolo eius Ioanne: Qui non diligit, manet in morte. Neque etiam fit verbo, fide, dilectione, poenitentia simul iunctis, nisi accedat & sacramentum à Christo in purificationem, & reconciliationem peccatoris institutum, modo sacramentum non excludat vlla necessitas. Quonia qui crederit, & baptizatus fuerit saluus erit: Item nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Iterum: Quorum retinueritis peccata, retenta sunt, id est, non remissa. Et haec denique omnia simul iuncta frustratoria sunt sine sanguine redemptionis Christi operante in omnibus ante dictis, & gratia dei diffusa in cordibus nostris. Sicut quidam egeris non illuminatur aër, nisi diffusis radijs solaribus per medium eius. Non itaque sola fides iustificat impium, sed concurrunt simul omnia quae dicta sunt, quodque in suo ordine. Primum est verbum Dei terrefaciens peccatorem ira ventura super impoentes, leniens quoque, & in spem erigens, magnificis Dei promissis super reuertentes. Secundum est fides, qua accedimus ad Deum, & fit Deus quasi praesens in nobis, non solum per modum quo cognitum est in cognoscente, sed etiam quo is cui omnem tribuimus auctoritatem, est in assensu mentis. Tertium est poenitentia qua reuertentes ad Dominum detestamur peccatum, ut iniquum quid, & impium planè offensiuum diuinae maiestatis. Quartum est dilectio, quae facit mentem suaui quodam amore flagrantem in Deum. Quintum est gratia gratum faciens, qua diffusa per

Quo ordine cooperentur actiones poenitentiae.

Luc. 13.

1. Ioan. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 10.

per Spiritum sanctum in cordibus nostris, non possunt non solui in nobis opera Diaboli, hoc est, peccata eorumque affectus, neque possumus non fieri conformes diuinæ naturæ, hoc est, filij lucis. Sextum est sacramentum velut efficax ac infallibile symbolum remissionis accipiendæ. Sanguinem autem remissionis non ponimus in certo aliquo ordine, quoniam in omnibus & per omnia prædicta operatur. Quemadmodum enim tempore legis omnia penè in sanguine secundum legem mundabantur, & sine sanguinis effusione non fiebat remissio, ad Heb. 9. Ita nunc nihil potest mundari à peccatis sine sanguine eius, quem propositus Deus propitiatorum in sanguine ipsius, ad Rom. 3. D. De fide nihil dubito, quin cooperetur, affirmante Paulo: Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis. Et Petro: Fide purificans corda eorum. Ceterum de alijs, quibus, oro, demonstratur scripturis quod cooperentur ad remissionem peccatorum? M. De verbo Dei constat Ioan. 13. dicente Domino: Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Si mundi erant Apostoli propter sermonem Domini, ergo verbum Dei purificat à peccatis. De dilectione verò est certum testimonium Christi pronuntiantis: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum: cui autem minus dimittitur, minus diligit. Si ideo dimissa sunt multa peccata, quoniam dilexit multum: Insuper si minus dimittitur ei, qui minus diligit, ergo dilectio cooperatur ad remissionem peccatorum, & maior dilectio magis ac plus cooperatur quam minor. De poenitentia autem non potest esse dubium legenti scripturas, Sap. 11. Dissimulat, inquit, peccata hominum propter poenitentiam eorum. Insuper Matth. 3. Luca 13. & 17. Act. 2. ac alijs locis: intuente præterea via illa exempla Magdalene, publicani, & filij perditionis obtinentium remissionem peccatorum per poenitentiam, dicente Domino: Descendit hic iustificatus præ illo, scilicet propter supplicem poenitentiam ipsius ibidem prænaratam. Sed de his sicuti de sacramentis, & confessione ac satisfactione peccatoris faciemus exactam demonstrationem lib. 4. Inter omnia autem hæc requisita ex parte poenitentis, fides in primis necessaria est, fides, inquam, per dilectionem operans, siue fides ad contrahens, aded, vt immutetur affectus in amore eius quod per fidem cepit esse in cogitatione. Per hanc enim est proximus accessus & vltima dispositio, extremaque præparatio, quam statuit Deus reputare homini, ad iustitiam, siue remissionem peccatorum. Nam fides sine caritate

te nihil prodest, 1. ad Cor. 13. Et sicut propter dilectionem qualis erat in Magdalena procedens ex fide, dimissa sunt ei peccata multa: ita quacumque sit dilectio non procedens ex fide, nihil prodest. Quoniam sine fide impossibile est placere Deo, ad Heb. 11. D. si hæc prænarata cooperentur ex parte peccatoris ad remissionem peccatorum: an non igitur iustitia nostra ex nobis est? M. Nequaquam, ignorantes enim iustitiam Dei non sunt subiecti. Quemadmodum lutum se habet ad figulum in formatione vasis, ita se habet impius ad iustificatorem Deum in opere iustificationis. Lutum quantumlibet præparatum, formam artis quam recipit, non ex se accipit, non etiam ex necessitate causæ materialiter operantis, sed ex voluntate figuli. Ita & peccator quantumlibet se ad gratiam remittentem præparauerit adiutorio Dei credendo, sperando, poenitendo, diligendo, & c. aut ab alio præparatus fuerit, non accipit illam neque ex se, aut propria virtute, neque ex necessitate vllius alterius agens, sed ex virtute & operatione dei intus abluentis, sanctificantis, & iustificantis animam, per gratiam de super infusam, quam homo non magis efficit, aut creat in anima sua vllis suis operibus, quæ laborator inscius artis figulinæ molliens & præparans lutum, inducit formam artis, qui tamen quoniam aptat materiam vasis formandis, ideo suo modo cooperari dicitur in opere artis. Sic homo quia verbo dei, fide, poenitentia, & dilectione præparat se, atque idoneum facit ad recipiendum in animam suam formam iustificationis, seu iustitiam, quæ ex Deo est: ideo dicitur cooperari in remissione suorum peccatorum, sed in genere causæ materialis. Quod utique intelligendum tibi est de homine præueto & adiuto beneficijs Dei. Quia nec in preparatorijs istis actionibus quidquam valet humana infirmitas sine adiutorio miserentis Dei, dicente Apostolo. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi à nobis. Quapropter neque ex nobis est iustitia nostra, qua iusti sumus coram Deo, neque tribui debet vllis operibus nostris, tanquam efficientibus illam sicut opus vasis huius vel illius formæ, nullo modo tribuitur laboratori aptanti lutum, sed figulo introducenti formam artis. Aptum simile habes, 1. ad Cor. 3. Ego plantaui inquit Paulus, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit, non Paulus plantans, non Apollo rigans dedit vobis incrementum iustitiæ, sed Deus. Simili sane modo dicere debemus, quod peccator quidem se fide, & spe conuertit ad Deum, diligit, poenitet, supplicat: sed Deus est qui incrementum dat remissionis, & salutis, qui & efficit

An iustitia nostra posset dici esse ex nobis.

Ad remissionem peccati originalis, non requiritur nisi baptismus.

Ad 20.

Heb. 1. 1. Cor. 6.

vt peccator inciperet credere, sperare, sequi; ipsum conuertere ad Deum & c. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, neque etiam qui poenitet, sed qui incrementum dat Deus. Proinde & hoc longè abest à vero, vt remissio peccatorum eadat sub merito actionis nostræ, prout iam demonstrabimus. D. Prius tamè hoc, oro, expone an in remissione cuiuslibet peccati, opus sit prorsus omnibus istis medijs, verbo, fide, dilectione, poenitentia, sacramento. M. Diuersis morbis, diuersa solent aptari remedia, non omnia autem peccata sunt eiusdem generis, vt diximus supra. Nam peccatum originale, est peccatum naturæ, non propriæ operationis, origine contra, non voluntate perpetratum. Ideoque ad sui remissionem per se & directè non requirit quid personale, puta instructionem per verbum dei, fidem, poenitentiam, aut dilectionem, sed tantummodo requirit naturæ infeliciternatæ ex Adam salutarem regenerationem in Christo, ex aqua & spiritu sancto. Qua renascencia facta, deletum est peccatum ex priori natiuitate contractum. Quapropter peccatum originale solo baptismo remittitur, nisi in adultis, qui ad originale peccatum etiam personalia adiecerunt. Nam ad hos inquit Petrus: Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum. Et de eisdem dicit Christus. Qui crediderit, scilicet verbo prædicato, & baptizatus fuerit, saluus erit. Ceterum de hoc plura dicemus lib. 4. in demonstratione sacramenti baptismi. Peccatum verò actuale est peccatum non naturæ, sed propriæ voluntatis, sua sponte committentis vel omittertis contra legem Dei, vt fusiùs exposuimus supra. Vt igitur finiam. Peccatum quatenus est originale, id est, corruptio & infectio naturæ, trahens ad posteros generatione, non eget nisi lauaero regenerationis & renouationis, vt habes Ioan. 3. ad Tit. 3. 1. Pet. 3. Peccatum verò vt est actuale animæ auersatricis motu proprio auertentis sese à Deo & lege eius, non remittitur, nisi homo sua sponte se rursus conuertat ad Deum. Iuxta illud: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Præterea actuale peccatum, quatenus est macula coinquinans animam, congrua ratione dicitur remitti per viam lotionis, seu purgationis. Iuxta illud: Purgationem faciēs veterum delictorum. Et illud: Sed abluti estis. Quatenus autem profanat animam, rectè dicitur remitti sanctificatione. Iuxta illud: Sed sanctificati estis. Quatenus verò peruertit hominem & iniquum facit, merito dicitur remitti per iustificationem. Iuxta illud: Sed iustificati estis: Et illud, Qui enim mortuus est, iustificatus

est à peccato, Roman. 6. Quatenus autem est morbus spiritualis, infirmans, ac vulnerans animam, dicitur tolli sanatione. Hinc Propheeta: Sana Domine animam meam, quia peccavi tibi. Sana animam meam, quia infirmata sunt omnia ossa mea, scilicet per peccatum. Quatenus verò peccatum est mors animæ, remittitur viuificatione. Hinc Esai. Corripies me, & viuificabis me. In quantum denique peccatum dicitur tenebræ, remittitur per illuminationem. Iuxta illud: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas, id est, peccata mea tolle illuminatione vultus tui. Hæc de peccatis originali & mortalibus, nam de venialibus dicemus infra.

Esa. 38.

Remissionem peccatorum, primò inue iustificationem hominis non cadere sub merito nostrorum operum. C. A. P. VII.

IN exordio nascentis Ecclesiæ crederunt multi Romæ Euangelio, partim ex Gentibus, partim ex Iudeis. Orto autem velut schismate inter eos (Nam gloriabantur Iudæi se legis obseruatione meruisse hanc Euangelij gratiam, qua peccata remittuntur, & regnum promittitur. Ideoque debere Gentes primò confugere ad legem Mosaicam, sicque transire ad Euangelium Christi: contra, Gentes gloriabantur se quoque dignos hac gratia, quod ductu luminis naturalis bene obseruassent legem naturæ) instruit illos Apostolus ostendens vtriusque partis gloriationem non bonam esse. Quandoquidem non potuerunt neque gentes per legem naturalem, neque Iudæi per legem Mosaicam mereri hanc gratiam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Demonstrat autem intentum suum Apostolus ex eo, quoniam omnes tam Iudæi quam Gentes peccatores erant. Quod de Gentibus grauisima enarratione ostendit dicens: eas per legem naturæ fuisse idololatrias: infectos insuper crimine pessimo & omni genere malitiæ contra honestatem, & æquitatem naturalem, subiungens circa finem capituli: Qui cum iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni sunt morte, non solum qui ea faciunt, sed & qui consentiunt faciētib. Quam postremam partem, non solum & c. addit propter gubernatores, & philosophos, qui licet immunes erant ab enarratis, tamen quoniam tacite consentiebant non redarguendo, ac puniendo, vt oportuit, ideo & ipsi digni erant morte magis quam Euangelio vite, seu gratia remissionis peccatorum. Hæc 1. cap. ad Rom.

M. Schisma Romanorum super merito quo putabatur se peruenire ad remissionem peccatorum. Gratiam Euangelicam nemo potest mereri.

Rom. 3.

Ioan. 13. Scripturæ quibus præmissa probantur.

Quæ sit vltima dispositio ad remissionem peccatorum.

Rom. De Iudæis verò q̄ fuerint peccatores ostendit 2. cap. dicens: Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem eius, & probas vtiliora instructus per legem, confidis te ipsum esse ducē cæcorū, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, te ipsum non doces. Qui prædicas non furandum, furaris. Qui dicis non mæchandū, mæcharis. Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes. His addens 3. cap. Causati enim sumus Iudæos & Græcos, omnes sub peccato esse, sicut scriptū est: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui facit bonum, non est vsque ad vnum. Ex qua doctrina Pauli demonstratissimum tibi habebis, neminem mortaliū posse sibi mereri remissionem peccatorum, aut eam iustificationem, qua ex impio fiat iustus. Ex eo ipso enim quo peccator est, non habet vnde mereatur, filius iræ existens, mortis item & damnationis, vtque persona eius ita & omnia quæ habet, omnia etiā quæ corpore præstare potest sunt obærata diuinę iustitię in damnationem mortis. Qui ob maleficium incidit in manus principis, si ministerium pro redemptione offert, nihil offert. Iā enim princeps habet & corporis eius & omnium quę corpore præstare valet, potestatem. Si offert bona sua, iterū nihil offert, quoniā & illa demerito maleficij iam venerunt in cōfessionem. Sic est de peccatore comparatione Dei. Quoniam propter peccati demeritum prorsus nihil habet, neque in persona, neque in viribus, neque in rebus, quod nō sit obnoxium iustitię vindicatiuę, & damnationi. Nihil, dico, cui aliud debeatur q̄ mors & perditio secundum formam iustitię vindicatiuę. Reddet, inquit Apost. vnicuique iuxta opera sua. (Reddere est iustitię: reddimus enim quæ debita sunt) ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primū & Græci. Non enim est acceptio personarum apud Deum. Quicumque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccarunt, per legem iudicabuntur. Vides, fili, q̄ ex doctrina Apost. peccantibus quamdiu sunt in peccato nihil debetur, nisi ira & indignatio, mors atque condemnatio. Quapropter quamdiu tales sunt, nullo modo possunt mereri, sibi que debitam facere remissionem

peccatorum suorum. Quod enim morti obnoxius, nō moriatur, gratiæ est: quod que aliquod opus illius, qui demeruit vniuersa, acceptetur velut gratum, illique reputetur ad veniam peccatorum, etiam hoc nō fit nisi secundum propositum, siue beneplacitum volentis misereri: Ergo gratiæ est. Nam si quid est in peccatoris potestate, quo se posset eximere à peccato, Deoque carum facere, Christus gratis, id est, sine causa & citra necessitatem mortuus est. Quid enim opus erat Filij Dei mori pro peccatis nostris, quādo nos ipsi nostris operibus ac meritis potuim⁹ nos eximere à peccatis nostris? Nihil ergo inuenitur in persona peccatoris, nihil in operibus eius, nihil denique in lege vel naturā, vnde mereatur remissionem peccatorum. Si enim per legem, inquit Apost. iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Iterum: Non enim ex operibus legis iustificatur omnis caro coram illo. D. Tamen tempore legis inueniebant Iudæi remissionem peccatorum suorum. M. Et tempore legis naturā, & sub lege Moisaica, & post legē Moysi, prædicatio iam Euāgelio, inueniunt penitentes gratiam remissionis, sed non per legem naturā, aut per legē Moysi, vel per scriptum Euangelium. Ratio est in promptu. Quoniam per legem cognitio peccati, inquit Apost. Hoc vnum est proprium legi, mandato suo præscribere quid vitandum, quidue sequendum, vltra nihil potest lex, vt lex est. Porro legē Moysi nō iustificare hominem à peccatis suis, aperte docet Apost. ad Rom. 3. & ad Galat. 2. Vnde optimo argumento à maiori consequitur, nec legem naturę posse iustificare hominem à peccatis. Siquidem lex Moysi legi naturali celsus est superaddita, vt præter bonam dispositionem naturę, quæ est à lege naturali, etiam in Deum formaret hominem. Si ergo ea lex quæ superaddita est, non potest iustum facere corā Deo, igitur multo minus illa cui superaddita est. Nam quid dicit scriptura: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Non quia legem Moysi obseruauit, quoniam illa plusquam sexcentis annis postea data est. Non etiam quia bona fecerat opera, sed quia credidit, ideo reputatum est illi ad iustitiam. Remissio enim peccati, & iustificatio impij, non ex alio sunt, quā ex reputante Deo. Credenti autem in eum qui iustificat impiū, reputatur fides eius ad iustitiam. Non quidem secundum debitum, sed secundum propositum, inquit, gratiæ Dei, hoc est, secundum beneplacitum quo proposuit misereri omnibus piē credentibus in Deum. Nec dicit Apostolus, credentis in eum qui iustificat

Si peccator potest mereri remissionem peccatorum, ergo Christus gratis mortuus est. Ad Gal. 2.

Ad Ro. 3.

Tempore legis fuerat iustificatio, sed nō per legē.

Lex Moysi nō iustificat à peccato.

Lex naturæ nō iustificat à peccatis.

Genes. 15.

Remissio peccati & iustificatio sunt ex reputatione Dei miseretis.

Rom. 4.

Ratio physica ob quā peccator mereri non potest remissionem peccatorum.

Quod peccatori non aliud debetur q̄ mors & perditio, probatur ex Apostolo. Rom. 2.

stificat impiū, fides meretur iustitiam, sed credenti fides eius reputatur ad iustitiam, ne quis falsō opinetur vel ipsam fidem, siue ipsum credere, posse mereri remissionem peccatorum. D. Firmiter credo remissionem peccatorum non cadere sub vilo penitentis merito, verum an omnino sic gratis detur, vt sub nullo prorsus cadat merito? M. Dicit scriptura. Vniuersa vię Domini misericordia & veritas, id est, iustitia. Iterū: Iustitia & pax osculatæ sunt. Igitur ne remissio quidem peccatorum fit à Domino, sine ostensione iustitię. Verū ostensio hæc iustitię non est in opere eius, cui fit remissio peccatorum, sed in redemptione vnigeniti Filij Dei, tradentis semetipsum in sanguine mortis, hostiam dignā pro peccatis nostris. Quod pulcherrimè depingit nobis Apost. ad Rom. 3. dicens: Omnes peccauerunt & egent gloria dei. Ergo in singulis est necessitas habendi remissionem peccatorū, quia dicitur: Et egent gratia Dei. Et in nullis est meritum, quo habeant, quia peccauerunt. Iustificati gratis, comparatione ad ipsos, per gratiam non ob debitum, ipsius scilicet dei, per redemptionē quæ est in Christo Iesu (Est autem redimere, soluto pretio quod captum erat, seu obæratum recuperare, duo itaque concurrunt in iustificatione impij, scilicet gratia dei miserantis, & pretium Christi redimentis) quem proposuit Deus, antequā vellet misereri, propitiorem per fidē in sanguine ipsius, vt scilicet peccator obnoxius morti nō sine sanguine mortis redimeretur, ad ostensionem iustitię suę propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei. Ecce pretium redemptionis debebat esse sanguis innocentis Christi, idque eam ob causam vt palam fieret mundo, deū non remittere, ne præcedentia quidē peccata, hoc est, ea peccata quæ præcedunt baptismum, absq; vindicatione secundum aliquē rigorem iustitię, ad ostensionem iustitię in hoc tempore, scilicet euangelij, quod est tempus renatorum. Ideo enim voluit præcedentia peccata nō posse redimi, nisi pretioso sanguine agni immaculati, vt demonstraret hominibus huius temporis, hoc est, Christianis, iustitiam suam, quam in remittendis peccatis vult illasam esse vt sit iustus, non solum misericors in remittendis peccatis, sed & iustus. Et iustificans eum, non quemcūq; quia non incredulos, non etiam eum, qui in bonis operibus legis Moisaicę aut naturę gloriatur: sed eum qui ex fide est Iesu Christi. Hucusq; Apostolus. Quod autē Christus nobis datus est, q̄ ipse qui peccatum non fecerat, peccata nostra portauit super lignum, effundens sanguinem suum in redemptionē pro nobis, quod

nem suum in redemptionē pro nobis, quod disciplinam pacię nostrę posuerit Deus super dorsum eius, totum gratiæ est & misericordionis. Nemo mortalium hoc meruerat, sed nec mereri potuit. Remissio itaque peccatorum fit quidem gratis, hoc est, absque meritis nostris, per gratiam Dei miserantis, & reputantis nobis ad iustitiam, fidem quæ credimus in vnigenito Filio eius. Verū non simpliciter gratis & absque omni merito, quia non sine merito Christi, & pretio redemptionis, qua ipse redemit nos in cruce vti supra declarauimus in articulo quinto Symboli.

nobis data esse, fortius est gratiæ nō meriti.

Bona opera que sunt ante remissionem peccatorum ex fide, valde vtilia esse, eò quod peccatorem reddant minus indignum misericordia dei, et subinde impetrent peccatorum remissionem. CAP. VIII.

Vnc autem est interrogandum mihi: Bona opera peccatoris, si non merentur ne remissionem quidem peccatorum, qui est primus gradus ad salutem, quæ igitur vtilitas in illis? M. Certè magna & multiplex. Prima etenim vtilitas est, sed per exigua, quia minus indignos nos gratia, & misericordione efficiunt. Minus enim indignus est gratia, qui cum paucis peccatis simul multa bona habet, quā is qui per omnia malus existit. Sed & bona temporalia nobis à deo conciliat, vt patet in remuneratione obstetricum, quod pietate cōmota non interfecissent infantes Hebræorum, Exod. 1. Secunda, quia plagas Dei à nobis auertunt, modò ad sit studium placandi Deum cum voluntate recedendi à malo. Cuius exemplum habes euidentissimum in Ninuitarum facto, Ionæ 2. & 3. vt alia taccam. Tertia vtilitas est, quia disponunt & præparant ad remissionem peccatorum, eamque impetrant, si fiant ex fide in Deum & redemptorem nostrum Iesum cū penitentię cordis, aut saltem ex præuia quadam fidei illuminatione. Exemplum habes vnum Act. 10. in Cornelio Centurione cohortis Italicę, qui licet gentilis foret, tamen quoniam ex præuia quadam fidei illuminatione cepit esse religiosus, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper: Ideo missus est ad eum Angelus Dei, & accersito B. Petro consecutus est remissionem peccatorū, & gratiā baptismi. Aliud Luca. 18. in Publicano qui quoniam humiliabat se deo, adeo vt nec oculos auderet attollere in cælum, sed stans à longè tundensq; pectus suum, supplici oratione

D. Que vtilitas sit in bonis operibus hominis peccatoris.

in remissione peccatorum inuenitur iustitia & meritū ex parte Christi.

Quomodo fiat iustificatio à peccatis, optimè describit Apostolus. Rom. 3.

Redemptio nē que est in Christo

impetrauit remissionem peccatorum, dicen- te Domino: Amen dico vobis, descendit hic ius- tificatus pre illo. Tertium exemplum habes in Zachæo principe Publicanorum, Luc. 19. Qui quonia dimidium bonorum suorum dare pau- peribus statuerat & defraudata reddere qua- druplum, atque festinans descenderat vt reci- peret Dominum in domum suam: Ideo dixit ad eum Iesus: Quia hodie salus huic domui facta est, eo qd & ipse Filius sit Abrahæ. Quar- tum habes in Magdalena, Luc. 7. Quæ propter opera bona, qualia fide affectuq; pœnitentis constanter implebat, audiuit à Domino: Di- missa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Item: Remittuntur tibi peccata tua. Itaque istas ob causas omni diligentia adhor- tandi sunt peccatores, vt semper contineant se in exercitio bonorum operum cum pœni- tudine veteris vite. In primis vt largas faciant cleemosynas, & subinde cum oratione lacry- mas fundant, quonia non erit inanis eiusmo- di labor apud Dominum, si ex fide procedat & fiducia in Christum mediatoré, sed dabit fructum suum in tempore oportuno. Porrò de fide quæ incipit ad cor transire, incitando hominem in bona opera veramq; pœnitudi- nem, quòd ipsa impetret remissionem pecca- torum demonstrat ex varijs scripturis B. Au- gustinus in Epistolis ad Xistum, & Paulinũ, & in multis alijs locis. Et nos abundè satis id ipsum supra demonstrauius ex scripturis, lib. I. tractatu secundo de fide & iustificatio- ne, & patet luce clariùs in verbo Christi ad Magdalenam: Fides tua te saluam fecit, id est, fides sic transiens ad cor, sicque commouens affectum in lacrymas, ac pœnitudinem, sicut facit in te, saluum te facit, impetrando remis- sionem peccatorum, & iustificationem, nec- non & bene operandi gratiam.

Non à solo Deo fieri remissionem pecca- torum, sed etiam ab hominibus, non tamen ab omnibus, sed tantum ab illis, qui in id genus legationis vocati sunt. CAP. IX.

D. **E**t lego, & audio à multis, quòd so- lus Deus remittit peccata, & ex parte credo, quia excedere vide- tur potestatem humanam, remitte- re, quòd in Deum commissum est. M. Excedit quidè, essetq; profus temerarium, remittere, quòd in Deum commissum est, si fieret citra Dei voluntatem, & commissionem. Nequaquam tamen verum est, qd solus Deus re- mittit peccata, vt fingunt Iudæi, & post eos hæretici nostri temporis. Neque tu id ipsum

vnquam legisti in scripturis Catholicis, quin potius ex verbo Dei prorsus contrarium tibi demonstrabo. Christus docēs in terris in- ter cetera dixit, primo ad paraliticum, Matth. 9. Luc. 5. Deinde ad Magdalenã, Luc. 7. Remit- tatur tibi peccata tua. Quòd audientes Iudæi dixerunt, hic blasphematur, quis est hic qui lo- quitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Hæc Scribæ & Pha- risæi. Tu autem magis ausulta ad respõsum Domini, qui reprehendēs illos dixit eis: Quid cogitatis malum in cordibus vestris. Atque obserua voculam, malum, quoniam Domi- nus iudicat malum esse, & impium cogitare, qd nemo potest remittere peccata, nisi solus Deus, aut dicere blasphemiam esse, si quis nõ existens Deus dicat, remittuntur tibi per me peccata tua. Si enim Deus non potest cõmu- nicare alijs potestatem remittendi peccata in se commissa: ergo nõ est omnipotens. Quin- immo impotentior est quàm homo, quia ho- mo potest per alium remittere offensam in se commissam, vt faciunt plerunque reges, & principes huius mundi. Ad hæc potestas resu- scitandi mortuos, illuminandi cæcos, curan- di paralyticos solo imperio, tam excedit om- nem vim, & facultatem humanam, qd remitte- re peccata. Attamen illã cõmunicauit Deus non solum Christo Filio Mariæ, sed & Apo- stolis & infinitis sanctis Dei hominibus, ne- quaquam igitur blasphemiam est, quòd homo habeat potestatem remittendi peccata. Quo quidè argumento cõvincit Christus Pharisæ- os dicens: Quid est facilius dicere, dimittun- tur tibi peccata tua, an dicere, surge & ambu- la? Vt autem cognoscatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi pecca- ta, ait paralytico: Tibi dico surge, & tolle le- ctum tuum, & vade in domum tuam, quòd & fecit confestim. Nec potuerunt vltra vel hi- scere cõtra hoc tã efficaç, & quasi palpabile argumentũ Pharisæi. D. Aliud erat de Sal- uatore, aliud est de sacerdotibus nostris. Ille deus erat & homo, isti nõ nisi homines sunt. M. Ideoq; dixit, vt autè cognoscatis, quia Fi- lius hominis habet potestatem & c. id est, Ego secundũ eã naturã qua homo sum nat⁹ de ho- mine. Porrò habet allatum argumentũ æquè locũ in Apost. atq; in Christo. Quia & Apo- stoli habebãt cõmunicatã sibi à deo potesta- tẽ suscitãdi mortuos, curãdi omnẽ languorẽ, aded, vt Petrus vmbra corporis sui: Paulus verò sudario, ac semicinãijs suis curauerint infirmos, quòd nisi legimus fecisse saluato- rē. Quid igitur mirũ si habeãt sibi cõmunicatã facultatẽ remittendi peccata? Quid enim fa- cilius est dicere: Dimittuntur tibi peccata tua,

Demõstra- tio qua Christus ostendit quòd non solus De⁹ remittit peccata. Matth. 9.

Christus secundum humanã naturã re- mittit pec- cata.

Ioan. 20. an sur-

an surge & esto viuus? Apostolos autem ha- buisse à Christo potestatem remittendi peccata, clarè testatur scriptura dicēs: Accipite Spiritũ Sanctum quorum misereritis (vos mei Apo- stoli non obstante quòd puri homines estis, peccata, remittuntur eis, quorum retinueris, retenta sunt. Quæ potestas hæreditaria successione transit ad omnes sacerdotes legi- gitimè consecratos, prout luce clariùs demõ- strabimus in Sacramento pœnitentiæ, libro quarto. Verũ hoc tibi obseruandum est, quòd aliter Deus remittit peccata, aliter Chri- stus, aliter homo. Deus enim remittit pecca- ta per omnipotentiam sibi connaturalem, & cõternam, Christus verò secundum eam na- turam quam habet ex virgine Maria remit- tit peccata, potestate sibi tradita à Patre: Quia Pater non iudicat quenquam, sed om- ne iudicium dedit Filio, Ioann. 3. Si omne iudicium, ergo & iudicium peccati, Et mihi, inquit, data est omnis potestas, quæ in cælo, & quæ in terra. Si omnis potestas, quæ in cæ- lo, & quæ in terra, ergo & potestas remitten- di peccata, quoniam illa haud dubiè potestas quædam cæli est. At homo, Apostolus, Epis- copus, vel Sacerdos, non remittit peccata, nisi potestate sibi subdelegata per Christum, Io- ann. 20. Quorum misereritis peccata, remit- tuntur eis: aded vt non sit nisi vna, ac eadem potestas remittendi peccata, quæ in Deo est per omnipotentiam: in Christo donatione Dei patris: in sacerdote subdelegatione Chri- sti. Quapropter vt nemo potest remittere quæ in me commissa sunt, nisi accepta à me potestate id faciendi, qua accepta reuera di- mittit. Sic nemo potest remittere peccata in Deum commissa, nisi accepta in hoc potesta- te à Deo: qua accepta, quis audebit dicere: Non potest? Quapropter non omnis homo remittit peccata, sed solus sacerdos, quia ipse solus inter homines accepit à Christo remit- tendi potestatem: prout latiùs demonstra- mus in Sacramento pœnitentiæ. Illud autem præceptum Euangelij. Dimittite & dimitte- tur vobis. Si enim nõ dimiseritis hominib. pec- cata sua, non remittet vobis pater vester qui in cælis est peccata vestra, datum non solis sa- cerdotibus, sed omnibus vtriusque sexus per- sonis, nihil te moueat quasi omnes homines habeant à Deo facultatem remittendi pecca- ta. D. Sic tamen quidam dicunt, asserentes quòd æquè mulier absoluit atque sacerdos. M. Sit malè & peruersissimè, sicut demonstra- bimus in materia pœnitentiæ. Locus autem nunc citatus loquitur de quodam humano modo remittendi peccata, non quæcunque, sed peccata in nos commissa, nec remittendi

Aliter re- mittit De- us peccata aliter chri- stus, aliter sacerdos:

Vna est potestas qua Deus remittit peccata & homo remittit. Apertum si- mile.

Iubetur omnis ho- mo remit- tere offen- sam in se commissam in quantum se concernit, non in quantum Deum cõ- cernit.

simpliciter, sed solum in quantum nos ledit. Offensam enim & iniuriam in quantum in nos commissa sunt, non vltra, iubemur remit- tere, & ex animo remittere, Matth. 6. & 18. aded vt remoueamus penitus ex animo prorsus omnem vindicandi appetitum. Non autem iubemur remittere illam offensam, qua peccans in nos, etiam Deum offendit, sed nec possumus illam remittere, quia remittendi ius, siue commissionem non accipimus à Deo, quare si tentauero, mitto falcem in messem alienam, mihi præsumendo ea, quæ diuina sunt potestatis, quòd indubiè crimen est læsæ diuinitatis, nedum maiestatis. Deus autem, & Christus, & Sacerdos, diuino modo remittunt omnia, & singula peccata, in quoscun- que commissa, salua tamen ordinatione qua primis præpositis referuntur quædam enormia, quos singuli caueant magis: etiam saluo iure cuiuslibet. Quia sicut in omni iudicio, ita & in iudicio peccati, sic pœnitenti debet fieri gratia, vt alteri non fiat iniuria. Qua propter si quis furatus est, sic remittitur ei peccatum furti, vt tamen restituat ablatum, & persona furis maneat Reipublicæ obliga- ta ad puñitionem in exemplum aliorum. Eodem modo cum præcipitur nobis remittere proximo peccatum in nos commissum: iube- mur id facere, saluo eo cuius nostra interest, et damno quòd perpessi eramus. Quæ via iuris recuperare nobis integrũ manet si velimus.

Neque enim homo remittit peccatum cũ præiudicio tertij.

Non posse vnum peccatum remitti sine alijs in eis qui simul plura habent. CAP. X.

Porrò obstinati in vno peccato, vt concubinato, aut simili, videtur nonnunquam pœnitere de alijs peccatis, an igitur fieri potest remissio vnus peccati, sine alijs, in eo qui simul plura habet? M. Qui probè examinat naturã peccati, & simul modũ Euangelicæ remissio- nis, is facillimè perspiciet includere repugnantiam, si dicatur vnum peccatum remitti, ab- que alijs, in eo qui plura simul habet. Quia vnumquodque de mortalibus loquor, soluit obedientiam, habet auersionem, inducit maculã, turbat ordinem caritatis, seruũ facit ini- quitatis, nec patitur esse filiũ Dei. Est insu- per omne peccatum stimulus mortis, habes reatum ad damnationem. Porrò Euangelica remissio peccatorum non est nuda non impu- ratio, vt supra probauimus, sed amicitie inter Deum & peccatorem reintegratio, ablutio, sanctificatio, iustificatio, cum adoptione in societatem vnigeniti Filij Dei, vt sit & ipse fi- lius dei, hæres regni, coheres Christi. Quam- diu autè manet vel vnũ solum peccatũ, tãdiu

Includit repugnantiam, dice- re vnum peccatum posse remitti sine alijs.

Iaco. 1.

manet inobedientia manet auersio, manet macula, manet seruitus peccati, manet mors, manet inextricabilis obligatio ad damnationem. Quod perpendens Iacobus Apostolus dixit constanter: Quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit: Non moechaberis, dixit & non occides. Quod si non moechaberis, occidis autem, factus es transgressor legis, hæc ille. At prædicta incommoda peccati quamdiu manent, dubio procul, non potest esse amicitia, & amoris redintegratio inter Deum & hominem, neque ablutio, neque sanctificatio, neque iustificatio. Quod enim manet coinquinatum ex parte vnius peccati, hoc non potest dici ablutum, quod vna ex parte manet obliquum siue iniquum, non potest dici iustificatum, neque sanctificatum, quod aliqua ratione manet profanum, siue commune Diabolo & operibus eius. Sic quicumque facit peccatum (obserua quonia dicit numero singulari, peccatum, ergo quicumque facit vel vnum peccatum) seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum. At remissio Evangelica, non est sine donatione libertatis quæ est per Christum, vt scilicet liberatus à peccato, seruiat Deo in iustitia & sanctitate. Contraria sunt peccatum & iustitia, et vtrumque velut dominus seruum sibi facit que possidet. Ceterum nemo potest simul duobus dominis seruire, datur autem in remissione peccatorum iustitia: ergo qui habet adhuc vel vnum peccatum, is liber est siue vacuus à iustitia: non igitur habet remissionem peccatorum: quæ admodum qui seruit iustitiæ, liberatus est ab omni peccato, alioqui non seruit iustitiæ, sed peccato. Quod pulcherrimè deducit Apost. ad Rom. 6 dicens: An nescitis cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obediens ad iustitiam. Gratias autem Deo quod fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eâ formam doctrinæ in quam traditi estis: Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Huiusmanum dico propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati, ad iniquitatē: ita nunc exhibere membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Cum enim serui estis peccati, liberi fuistis iustitiæ, &c. Præterea dicit Sapiens: Homo per malitiam occidit animam suam. Et Apostolus: Stimulus mortis, id est, pugio inducens mortem, peccatum, vel vnum, omnibus alijs deletis: at remissione Evangelica datur vita æterna. Hæc autem vita, inquit Ioannes, est in Filio Dei, qui ergo habet

Tob. 3.

Math. 6.

Sap. 16.

1 Cor. 15.

Filium. habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet: at qui delectatur vel in vno adhuc peccato, non habet Filium, venit enim Filius Dei vt tollat peccatum, & dissoluat opera Diaboli: igitur non habet redemptionem quæ est in sanguine eius, quare nec remissionem peccati, nec vitam. Dicit quidam & bene, impium esse, à Deo dimidiam sperare salutem. Sperat autem dimidiam à Deo salutem, qui cum velit adhuc deliciarum in vno aut altero peccato, aliorum expectat aut petit remissionem. Possent hic adferre multas physicas aut logicas rationes: verum hæc quæ diximus sic meditata, ac docta magis penetrant ad cor hominis bene Christiani. D. Dicis, quoties fit remissio peccati, simul remittuntur vniuersa peccata quæ insunt. M. Nō dixi solum, sed solidis scripturis & rationibus demonstraui. D. Est verum. Nunc igitur quæro an similiter quoties fit remissio peccati, si nullo ac semel remittantur vniuersa incommoda, ac mala quæ secum adfert peccatum? M. Non, sed remittuntur, ac delentur vniuersa quæ subsistere non possunt cum gratia gratum faciente, & adoptante peccatore in societatem Filiorum Dei, qualia sunt, auersio, coinquinatio, seruitus peccati, mors animæ, reatus damnationis perpetuæ. Debitam verò punitionem, quàm scriptura vocat castigationem seu disciplinam, nonnunquam vindictam, ex toto non remittit. Iuxta illud: Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et illud: Quod si extra disciplinam estis, ergo adulteri, non filij. Item callos, vulnera, seu prauas habitationes ex peccato relictas, non statim eo ipso tollit deus quo remittit peccata, sed exercitijs pœnitentiæ, & sedulitate virtutum hæc, assistente nobis Dei gratia, paulatim expurganda relinquit. Ceterum istorum faciemus demonstrationem planè Evangelicam libro 4. in tertia parte pœnitentiæ, quàm satisfactionem vocamus. Terigimus etiam pauca huius materiæ supra in articulo symboli: Deicendit ad inferna, in materia de Purgatorio post hanc vitam. Verum & id notatu dignum est hoc loco, quod magna fides pœnitentiæ & multa dilectio, plenior faciant remissionem peccatorum, quàm fides modica, aut parua dilectio. D. Erga suscipit remissio peccatorum magis ac minus, incrementum & decrementum. M. Prorsus, sicut & iustificatio, secundum illud: Qui iustus est iustificetur adhuc. Quod autem quibusdam minus, quibusdam magis dimittitur peccatum, probatur ex eo quod diximus, quædam eorum quæ affert peccatum, paulatim remitti, & expurgari disciplinis & satisfatione. Deinde ex eo quod dixit

An remissio peccatorum simul sublata sunt omnia quæ secum adferunt peccatum.

Ad He. 12.

Magna fides magna dilectio multum remittunt de peccato, minus parua.

Remissio peccatorum suscipit incrementum. Apoc. 22.

Ad Gala. 5.

dixit Saluator ad Simonem pharisæum, de Magdalena: Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum, id est, valde ac fortiter. Ex eo etiam quod dixit Apostolus. Fides quæ per dilectionem operatur, valet, scilicet ad remissionem peccatorum, & salutem consequitur quod magna fides, multum operans per dilectionem, multum valet ad remissionem peccatorum: nonnunquam ad eò, vt simul ac semel deleat vniuersa incommoda quæ secum adfert peccatum. Planè dicendum idem est de pœnitentiâ, quia vera pœnitentiâ, est opus fidei operantis per caritatem, prout factum est in Magdalena, in Publicano, in Petro post negationem, de quo plura in libro quarto.

Remissionem post peccatum, & peccatum post remissionem sepius iterari posse, nullum tamen peccatum semel dimissum iterum imputari ad culpam, reatum, vel pœnam.

CAP. II.

M. Tres difficultates proponuntur discutiendæ.

Nemo sit impeccabilis in hoc mundo.

Probat ex Paulo.

Reliqua sunt tria ad hanc materiâ pertinentia, videlicet an homo per remissionem præcedentium delictorum, fiat deinceps gratia fidei impeccabilis? Si nō: An igitur remissio peccati sepius iterari posset in eadem persona? Tertio an peccatum semel remissum secundo redeat, per ingratitude citra sui iterationem? D. Primum quidem gratum foret multis, sed metuo ne longè absit à vero. M. Certum, & indubitatum habet ex scripturis sanctis, neminem in hoc mundo fieri prorsus impeccabilem, neque per gratiam remissionis prout somniarunt Iovinianus & alij, neque per vllum studium perfectionis obtinendæ, vt iactarunt Beguardi & Beguinæ. Quoniam quidē duces fidei nostræ aliud docuerunt. Paulus 1. ad Cor. 10. dicens: Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat. Inferens hoc ex viuis quibusdam exemplis, quæ contigerunt in populo legis. Nam Patres nostri, inquit, omnes fuerunt sub nube, omnes in mari rubro baptizati sunt, omnes eandem escam manducauerunt, sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. Nam prostrati sunt in deserto, alij propter obmurmurationem, alij ob idololatriam, alij concupiscentijs suis. Subiungit: Hæc autem omnia in figura contigebant illis, scripta autem sunt ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum deueniunt. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat. Nam illi prius stantes in fide & obedientia vnius Dei, postea ceciderunt. Vna insuper huius rei exempla sunt in nouo Testamento. Et

Gala 3.5

1. Tim. 7.

Probat ex verbis Iohannis.

Aliud nō peccare, aliud non posse peccare.

Matth. 16.

1. Cor. 11. 1. Cor. 9.

1. Ioan. 2.

tenim ad Gal. scribit dicens: currebatis bene, quis vos fascino non obedire veritati? Nā insensati Galatæ prius incipientes spiritu, postea carne voluerunt consummari, & quærentes ex circuncisione iustificari, à gratia, quam semel acceperant, exciderunt: Alexander quoque & Hymenæus repellentes bonam conscientiam, quam prius per remissionem peccatorum acceperant circa fidem naufragauerunt. Ad hæc Apostolus verò Ioannes 1. sua Canonica capite 1. scribens credentibus, ponit necessariam illationis propositionem dicens: Si dixerimus quoniam, ultra, non peccamus, mendacem eum facimus, & verbū eius non est in nobis. Igitur si Iovinianus dixerit: semel purificatus sum à peccatis meis, ultra non pecco: aut iactent Beguardi, ad perfectionem virtutum iam peruenimus, exinde nō peccamus: aut quispiam alius simile quid dixerit mendacem Deum facit, & verbū Dei non est in eo, sed verbum seductionis. Ad hæc, lex Domini est ad hominem pro tempore peregrinationis huius. Ante te aqua & ignis, bonum & malum, ad quod volueris extendes manum tuam. D. Tamen Deiparæ virginis concessum creditur quod nunquam peccauerit. M. Aliud est post acceptam gratiam deinceps non peccare: aliud exinde non posse peccare. Illud concessum fuisse primò Diuæ virginis à principio conceptionis suæ, ne villo omnino genere peccati offenderet vnuquam: postea Apostolis à die Pentecostes, quo die fuerunt induti virtute ex alto, quoad peccata mortalia, certum habet omnis Ecclesia. Ceterum asseuerare communem hominē eo aliquando proficere vt ultra peccare non posset in hoc mundo, nam id ipsum nobis loco præmij seruetur in futuro sæculo, hæresis est manifesta, non solum prædictis scripturis, sed etiam vniuersalis concilij Viennens. auctoritate condemnata. Et quidem iure. Si enim post primam gratiam remissionis, non potest homo amplius peccare: cur orandum docuit Saluator: Et ne nos inducas in tentationem? Cur docuit Petrus: Fratres sobrii estote, & vigilate, quia circuit aduersarius vester tanquam leo rugiens, quærens, quem deuoret? Cur dixit Paulus: Timeo ne sicut serpens decepit Heuam astutia sua, ita corrumpantur & sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo? Cur & hoc: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus efficiar? Sed & Ioannes scribit Christifidelibus dicens: Filij mei, hæc scribo vobis vt non peccetis: Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum, & ipse est pro-

est propitiatio pro peccatis nostris. Hęc sanę luce clariora sunt. D. Nunc quęro, an sicut contingit iterari peccatum post remissionem factam: ita quoque contingat iterari remissionem post peccatum rursus perpetratum? M. Hoc manifestę consequitur ex illatione, quam facit Ioann. dicit enim: Sed & si peccauerimus, aduocatum habemus, &c. Ergo toties, quoties contingit nos peccare, est spes propitiationis, per Iesum Christum quem habemus aduocatum apud Patrem. In Matth. 18. interrogauit Petrus: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? septies? Respondit Dominus: Non dico tibi septies, sed septuagies septies, hoc est, toties quoties pœnituerit, numero finito posito pro infinito, vt frequens est scriptoribus. Alio loco dicit ad eundem Petrum: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum, & si pœnitentiã egerit, dimitte illi, & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te dicens: pœnitet me, dimitte illi. Alibi faciens hanc illationem: Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Quapropter si post primam remissionem, aut secundam, aut tertiam, aut quartam, aut centesimam peccatum exinde contractum ultra non remittit Deus, iubetur autem homo remittere septuagies septies: igitur maior est propitiatio hominis propitiatione dei, & vincitur aliqua iniquitate Deus, quę est mera blasphemia, & legitima soboles desperatio nis. Nunc ad tertium, videlicet, an peccatum semel dimissum redeat per ingratitudinem, ci tra sui iterationem. D. Habet hoc non modicam apparentiam ex parabola Euangelica Matth. 18. Nam a seruo ingrato, & crudeli iubetur exigi totum debitum prius dimissum. M. Totum quidem debitum exigitur ab eo, sed non ratione peccati prius commissi, verum ratione ingratitudinis subsequēntis. Neque voluit Saluator hac parabola docere, peccatum prius dimissum denuo redire actu, aut culpa, aut reatu in genere, vel specie, vt Deus semel dimissum peccatum rursus inci piat imputare ad damnationem, propter subsequēntem ingratitudinem. Dicit enim Apostolus: Sine pœnitentia sunt dona Dei. Et illud: Non confurgat duplex tribulatio, scilicet super eodem malo. Neque Dominus iudicat bis in idipsum. Quapropter Gelasius Papa dixit: Diuina clementia, dimissa peccata in ultionem redire non patitur. Intelligi, nisi & ipsa peccata redeant in operatione. D. Quid igitur voluit docere hac sua parabola Saluator? M. Quam grauitur sit animaduersurus deus in ingratos, præcipuę eos qui

accepta munifica misericordia a Domino, mox in conseruos immisericordes existunt. Ideoque arbitraria sententia iussit rigorosę exigi ab ingrato seruo præcisę tantum, quantum prius misericorditer dimissum erat. Nō quod priora peccata iteratō imputaret, sed vt constaret illam tam citō subsequēntem ingratitudinem cum tanta crudelitate in conseruum tanti esse demeriti, quantum erat totum debitum prius dimissum. Nam cum ob finem introducā est parabola illa, ut bene inculcaret hoc quod alibi dicit. Estote misericordes, sicut Pater vester misericors est. Si quando igitur incideris in aliquem doctore qui dicere videatur, quod peccata semel dimissa redeant, hoc ipsum intelliges secundum debitum siue reatum ob subsequēntem ingratitudinem cum crudelitate vel duritia erga proximos nostros. Vt cum Gre. dicit: Si quod in nos delinquitur, ex corde nō dimittimus, & hoc rursus exigitur quod iam nobis per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Hoc est, idem debitum damnationis quod iā dimissum gaudebamus rursus exigitur, non quasi priora peccata redeant, sed quia subsequens ingratitudo ita meretur, & adeo nunquam reum cōstituit vt antea fuerat. Nūc pergamus ad subsequēntem articulum. D. Nihil adhuc dixisti de remissione venialium peccatorum. M. De hac dicemus in 4. libro vbi tractandum erit an opus sit confessione, & absolutione sacerdotis ad remissionem venialium, sicut ad remissionem mortaliū. Peccatum enim veniale, vt leui momento cōtrahitur, ita etiam modica respicientia tollitur, vt pote gemitu cordis, aut affectu inardescēte in Deum, aut oratione dominica, aut tunctione pectoris, aut simili aliquo, vel citra pœnitentiam Sacramentalem, vt ibidem demonstrabimus.

DE RESVRRECTIONE MORTVORVM, TRACTATVS DECIMVS.

DE qua carne sit intelligendus articulus vnde dicitur symboli Apostolici. Cap. I. Ex scripturis vtriusque Testamenti facile ostenditur resurrectionem futuram. Cap. II. Quibus modis conuincat Apostolus eos erroris qui negāt resurrectionem, & quibus rationibus probet eandem. Cap. III. Resurrectionem electorum fore simillimam resurrectioni Christi. Cap. IIII. Modum resurrectionis futurae demonstrari ex scriptis Apost. I. ad Corinth. 15. Cap. V. De modo quo resurgent nobiscū impij. Cap. VI. Quo tempore fiet resurrectio mortuorum, & quę signa

Remissio peccatorū sepius iterari potest

Matth. 18.

Luce 17. Matth. 6.

Rom. 11.

De pœnitentiã dist. 4. cap. vi.

M. Genes. 3.

Ioan. 1. Ioan. 3.

Psal. 15.

Ag. 2.

Gala. 5.

Rom. 8.

signa, etiam qui actus præcedent illa. Cap. VII. Quod omnes homines morientur ante sonum tubę vltimę omnesq; simul resurgent. Cap. VIII.

De qua carne intelligendus sit articulus vnde dicitur symboli Apostolici. CAP. I.

Lim tulit Deus in primum parentem Adam propter peccatum ipsius hanc sententiã: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terrã de qua sumptus es, quia puluis es & in puluerem reuerteris. Quam sententiã videmus infallibilem sortiri effectum in omnibus hominibus, moriūtur enim vniuersi & eorum corpora in terrã puluerem redeūt. Ne igitur contristemur sicut & ceterę Gentes, quę spem non habent, statuerunt duces nostri Apostoli in Symbolo sanę fidei hunc articulum: Carnis resurrectionē. In quo subintelligitur verbum, Credo. Verum de qua carne istud intelligendum puras? D. De carne nostra, hoc est, de corpore nostro quod Deue carne & ossibus, ac neruis compegit, pelle vestit, sanguine insuper, alijsque humoribus succulentum reddidit. M. Bene intelligis, ac conformiter quibusdam scripturis sanctis. Nam in Biblijs per carnem subinde intelligimus mortalem hominem, vt ibi: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Item: Quod natum est ex carne, caro est, quod natum est ex spiritu, spiritus est. Sæpę etiam accipitur vox, caro, pro solo corpore, exclusa anima, vt ibi: insuper & caro mea requiescet in spe. Iterum: Neque caro eius vidit corruptionem. Aliquando verō accipitur pro parte hominis sensuali cui inhabitat peccatū, siue fomes, aut lex membrorum, perpetuē repugnans legi mentis, vt ibi: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: Dicitur etiam de carne in hac significatione ad Ro. 8. Prudentia carnis, mors est: prudentia autē spiritus, vita & pax, quoniã sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei nō est subiecta, neque enim potest. Propter quod, viuere aut ambulare secundum carnem sic intellectam, malum est, ac damnabile iudicio Apost. Nihil tamē dānationis est eis, qui sunt in Christo Iesu, qui carnem talem habeāt modo non secundum carnem ambulent, sed secundum spiritū, ibidem. Quartō accipitur caro omnino in malam partē, Gen. 6. & 10. Nō permanebit spiritus meus in homine, quia caro est, id est, quia carnalis est, nō quærens, nō sapiens, nisi quæ carnis sunt. Vide si placet Aug. in Ench. ad Laurent. cap. 34. Porro, ad propositum redeundo, cōstat homo ex duabus partibus, anima scilicet & corpore. Anima est principium vitę, auriga, directrix, & viuifica forma corporis. Corpus verō est pars hominis crassa & sensibilis, organa sensuū, figuram quantitatem, membra, & artus habēs. Hęc autem posterior pars hominis in simbolo nomine carnis intelligitur: quę mox vbi homo expirauit, alget, stupet, mortua est, sine sensu, sine motu, sine operatione: desinit vegetatio, transit sanguis, & color eius, sed & tota caro vertitur in pus, atque putredinem intra dies paucissimos, adeo vt eodi debeat sub terram, aut capsulis, siue sarcophagis sollicitē concludi ne fœtore suo superstites & ipsum deniq; aërem inficiat. D. Vidi istud nō raro, & obseruando cogitabam, sic tandem fiet, & de te. M. Tandē? quid inquis fili tandem? fortassis cras, fortassis hac nocte vel etiam durante hac fiet hora. Quod Saluator clarę intuens, vigilate, inquit, quia nescitis neque diem, neque horam. At pergamus. Hęc pars hominis, nomine carnis intelligitur. Credimus autem ex isto articulo fidei Apostol. omnia corpora omnium hominum, vbicunq; mortua fuerint, & quamlibet putrefacta, aut incinerata, ac velut in nihil redacta, denique a vermibus ac bestijs terrę, vel auibus cęli deorata, nihilominus in sua propria substantia, qua semel vixerunt tandem resurrectione, eadem anima eandē corporis substantiam viuificantē. Adeo vt prorsus idē, secūdū indiuiduū, homo post resurrectionem, qui fuit ante resurrectionē.

Ex scripturis vtriusque Testamenti facile ostenditur resurrectionem futuram. CAP. II.

Em quę a mille annis, & ultra non fuit, estque fortassis sexcenties in aliam atq; aliam transmutata substantiam: eandem numero redire, & denuo ex eadem forma ac materia in eundem secūdum indiuiduum reuiuiscere hominem, quis comprehendet? M. Videri nō potest, ratione naturali persuaderi nequit, credi debet, ideoque ponitur inter articulos fidei. Debet autem credi eam ob causam, quia sic tradunt scripturę, sic docuerunt Christus & Apost. atque omnis hucusque Ecclesia. Job 19: Quis mihi tribuat, inquit, vt scribantur sermones mei? quis mihi det vt exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi lamina, vel cęste sculpantur in silice? Scio enim quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra resurrecturus sum, & rursus circūdabor pelle mea & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciuntur sunt, & non alius. Reposita est hęc spes mea, in sinu meo. Hunc locum tractans beatus Gregorius pulcherrimę philosophatur de resurrectione.

De qua carne loquitur Symbolus

Matth. 24. & 25. Marci 13.

Quid doceamur credere ex hoc articulo.

D.

Articulus iste ratione doceri nō potest, credi debet.

Exponitur prophetia Iob de resurrectione.

resurrectione mortuorum, ut in moralibus eius videri potest. Tu observa hic quod Dicitur Iob, primo eleganti praefatione parat animos auditorum, quasi grande quid dicitur. Deinde pronunciat constanter, adeoque aperte, ut nihil dici posset apertius. Credo, inquit, quod redemptor meus vivit. Et ego, scilicet qui nunc vivo, atque brevi moriar & sepeliar in terra, ego inquam de terra surrecturus sum: non quidem mox post sepulturam meam, sed in novissimo die, longè post incinerationem corporis mei. Subiungit autem & modum quo resurget, dicens: Et rursum circumdabor pelle mea, rursum, inquit, quia postquam semel destructa fuerit pellis mea & caro mea, iterato circumdabor non alia, sed pelle mea, quam nunc habeo. Et videbo Deum, non in alia, sed in hac propria mea carne, & omnino eadem, ideo addit: Quem visurus sum ego ipse, & non alius. Ego subsistens scilicet in eodem corpore, eademque anima, quibus nunc vivo, idem homo tunc qui nunc, idem suppositum numero, eadem substantia indiuidua, tamen immutata in proprietatibus, & accidentibus, quoniam tunc immortalis, & nunc mortalis, uti mox audies. Quam immutationem insinuat idem Iob capite 14. prophetiae suae interrogans hoc modo: Putasne mortuus homo rursum vivat? Ne autem dubium hoc relinquat, subiungit. Cum diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Vocabis me, & ego respondebo tibi, operi manuum tuarum porriges dextram. Tu vocabis, & ego mox reuiuiscens, respondebo, Ecce adsum. Sicut adolescens mortuus vocatus, mox resedit, & Lazarus quadriduanus vocatus mox surrexit. Tamen ego Iob non expecto, ut sic, quomodo illi resurgam, sed expecto eundem diebus vitae meae, donec veniat immutatio mea. De qua Apostolus: Mortui resurgent, & nos, inquit, immutabimur, ad statum scilicet gloriae & immortalitatis. Concludit autem Prophetiam suam Iob, dicens: Reposita est haec fides mea in sinu meo. Nil nos certius habere credimus, quam hoc, quod in sinu retinemus. Itaque in sinu suo spem hanc repositam tenuit, quia vera certitudine de spe resurrectionis praesumpsit, inquit B. Gregorius tractans sententiam praedictam. Insuper 2. Machab. cap. 7. vnus septem fratrum martyrum linguam postulatus, protulit, & manus constanter extendit, & cum fiducia ait: E caelo ista possideo, sed propter Dei leges haec ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea, quae nunc propter leges eius despicio, recepturum spero. Magna profecto certitudo fidei, quae tan-

Luce. 7. Ioan. 11.

1. Cor. 15.

Cap. 19.

2. Mach.

tam operabatur in martyre constantiam: Ad datur eodem libro cap. 12. quod Machabaeus facta collatione 12. milia draginas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiosè cogitas de resurrectione mortuorum. Nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis. D. Haec veteris Testamenti sunt, sed quaeritur an nostrum quoque nouum Testamentum similia doceat de resurrectione mortuorum? M. Multò clariùs quam vetus Testamentum, pronuncians non solùm futuram, sed & demonstrans in parte factam esse. Nam Saluator noster, qui proculdubio plusquam Propheta erat sic constanter pronuntiat: Amen amen dico vobis, quod venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filij Dei, & qui audierint viuent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filius habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient, vocem Filij Dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitae, qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicij. Idem Saluator noster Ioan. 11. ad Martham: Resurget, inquit, frater tuus. At illa: Scio Domine quia resurget in resurrectione, in novissimo die. Dicit ei Iesus: Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet: Et omnis qui vivit, & credit in me, non morietur in aeternum. Credis hoc? Ait illa: Vtique Domine. Neque istud, duntaxat docuit Saluator, sed etiam velut haereticos redarguit Sadducæos, qui dicunt, resurrectionem non esse mortuorum, neque Angelum, neque spiritum, respondens ad quaestionem illorum de septem viris vnus vxoris, hoc modo: Erratis nescientes scripturam neque virtutem Dei. In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in caelo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium. Vides quam Christus subtiliter conuincit illos erroris? D. Certè subtiliùs quam mens mea assequatur. Nam qualis est ista illatio: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, non est deus mortuorum, sed viuorum. Ergo vos erratis dicendo non esse resurrectionem mortuorum. M. Optima est illatio. Rectissime enim consequitur: in scriptura quam vos recipitis, testatur Deus caeli, se esse deum Abraham, deum Isaac, deum Iacob,

Probatu resurrectionis noui testamenti. Ioan. 5.

Quomodo Christus redarguit sadducæos, negantes resurrectionem mortuorum. Math. 22. Luc. 10. Act. 23. Math. 22. Luc. 20.

An valeat illatio quae fecit Dominus aduersus Sadducæos.

Iob, qui à centenis annis mortui fuerant: non est autem Deus mortuorum, sed viuentium: igitur viuunt illi, non autem secundum corpus, quia mortui sunt corpore, ergo secundum animam siue spiritum. Est ergo aliqua vita post istam vitam corporalem, & superest spiritus hominis etià corpore destructo. Multum itaque erratis vos Sadducæi, dicendo non esse resurrectionem mortuorum, ex eo principio, quia non est spiritus, aut Angelus, aut vita alia, post istam vitam. Quod principium vestrum, quoniam scriptura demonstrat falsum esse: igitur & erronea esse debet doctrina, quam illinc inferitis. An non plane victus est princeps cui detracta sunt omnia arma, omnesque munitiones quibus se defendebat? D. Non posset vinci magis, quam hoc pacto. M. Sic Saluator non potuisset apertius conuincere erroris Sadducæos, quam destruendo proprium illorum principium, quo & se, & alios in errore resurrectionis detinebant, idque ex proprijs eorum, quas recipiebant scripturis.

Quibus medijs conuincat Apostolus erroris eos qui negant resurrectionem, & quibus rationibus probet eandem. CAP. III.

M. Apostolus redarguit velut haereticos negantes resurrectionem. 2. ad Timoth. 2. 1. Cor. 15.

Apostolus Paulus 2. ad Thim. 2. abiicit velut haereticos, & subuersores hominum, Hymenæus & Philetum, eò quod negarent carnis resurrectionem futuram, asserentes promissam resurrectionem iam factam esse, dicens: Profana & vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo illorum ut cæcer serpit. Ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt dicentes resurrectionem esse iam factam, & subuerterunt quorundam fidem. Quosdam autem Corinthios rum vacillantium potius quam errantium circa resurrectionem mortuorum instruit Apostolus multis bonis & solidis rationibus, quarum primam sumit ex eò quod Christus resurrexit, secundam ex eo quod homines baptizantur pro mortuis, tertià ex eo quod omnes qui pie viuere volunt in Christo, persecutionem patiantur in hoc mundo, consequitur ergo resurrectionem esse mortuorum. Primam rationem sic proficitur: Siue ego, siue illi, hoc est alij Apostoli, sic praedicamus, & sic creditis, scilicet Christum resurrexisse secundum scripturas, & quo modo visus est post resurrectionem multis fratribus, idque diuersis vicibus prout in nono articulo symboli latè tractauimus. Si autem Christus praedicatur quia surrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non

Rationes quibus vtitur Apostolus pro resurrectione. Prima ratio Pauli ex 1. Corinth. 15.

est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est praedicatio nostra, inanis est & fides vestra, inuenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo & qui dormierunt in Christo perierunt. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus. Deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderunt: Deinde finis. Itaque si valet illud argumentum Pauli, ut valet: Christus resurrexit à mortuis, ergo est resurrectio mortuorum, etiam valet argumentum istud: Christus sic resurrexit, nempe, in eodem corpore, in istis membris, ac neruis, quibus vixit prius, ergo talis erit resurrectio mortuorum, qualem futuram eam pronuntiauerat B. Iob, in carne eadem, sub pelle eadem, oculis ac membris istis, ut prorsus idem sit homo resurgens à morte, qui erat ante mortem. Secundam suam rationem ita proficitur Apostolus. Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut quid baptizantur pro illis? D. An tunc vitam baptizantur pro defunctis in spem resurrectionis eorum? M. Videtur sentire Tertullianus talem fuisse morem apud Corinthios olim, quem sanè non probat Apostolus, sed haec tamen eo exemplo vtitur, quatenus suo instituto seruire videtur. Vide Epiphanium contra haereses, 2. lib. cap. 28. Verum expeditius ac verius dices, verba ista Apostoli debere intelligi hoc pacto, baptizantur pro mortuis, id est, tanquam mortui, perinde enim est ac si diceret, ut quid sub baptismo agunt mortuos, & ex morte resurgentes. Actioe siquidem baptismi agunt prius morientium, deinde resurgentium personas. Morientium per immersionem sub aquas: resurgentium per emersionem ex aquis, velut purgati ac mundi. Quam significationem valde exactè proficitur Apostolus, ad Romanos 6. dicens: An ignoratis fratres, quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo, per baptismum in mortem, ut quomodo

Secunda ratio Pauli 1. Cor. 5.

Y. Christus

Christus surrexit à mortuis, per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul & resurrectionis erimus, hoc scientes, quia verus homo noster, simul crucifixus est, vt destruat corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiam viuemus cum Christo, scientes quod Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominatur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo, in Christo esse. Itaque secundum Paulum in lauacro fontis baptizamus pro mortuis, id est, tanquam mortui ac velut Christo commorientes, consepulti cum illo per baptismum, in mortem, vt in nouitatem vitæ resurgamus de aquis: Sic agentes sub sacramento, prius personas morientium, deinde & resurgentium personas. Qui ritus ad quid, obsecro, cælitus institui debuit, si omnino mortui non resurgunt? Nā quorsum personas agimus morientium, ac deinde resurgentium sub ritu sacro, si omnino nulla est mortuorum resurrectio? Tertiam rationem sic inducit: Vt quid periclitamur omni hora? scilicet si mortui non resurgunt: Quotidie morior propter (pro per, vt sit iurantis) vestram gloriam fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. Si secundum hominem ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Nam si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Omnes enim qui pie viuere volunt in Christo, persecutionem patiuntur in hoc mundo. Est ergo per fidem quasi ingenua, certa spes resurrectionis omnibus qui in hac vita patiuntur persecutionem, propter vitam futuram. Prout & beatus Iob pulcrè testatur sub afflictionibus suis, dicens: De terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspiciuntur, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Nec fieri potest, salua iustitia, quin homo qui cōtinuo patitur afflictionē, & opprobria in corpore suo propter deū & propter virtutē, accipiat præmiū virtutis, gloriā scilicet, & felicitatē à Deo in eodē suo corpore, si verum est, vt est, q̄ Deus reddet vnicuiq; prout gessit in corpore suo: Maxime si & hoc verum est, Christum ea de causa exaltatum esse dextera excelsi, quia passiones mortis sustinuit in corpore suo super ligno.

Tertia ratio. 1. Cor. 15.

Cap. 15.

2. Cor. 5.

Resurrectionem electorum fore simillimam resurrectioni Christi. CAP. IIII.
Ertissimum habeo ex his scripturis D. futuram esse carnis resurrectionē, at quomodo resurgent mortui? quali autem corpore venient? M. Vis respondeam aperte? D. Hoc precor. M. Eodem resurgent modo, quo ipse Christus surrexit à mortuis, si tamē in Christo dormierunt, id est, Christianē mortui sunt, cum pietate dormitionem accipientes. Dicit enim Apostolus: Primitiæ Christus, deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt. Ille principium & primogenitus ex mortuis: qui autē sunt eius, & in ipso dormierunt, erunt secundogeniti ex mortuis. At secundogeniti haud dubiè eodem generantur modo, quo primogenitus. Igitur boni Christiani Christo resurgenti proximi erunt, & in modo resurgendi, & in natura, ad quam regenerabuntur ex mortuis. D. Christus resurrexit virtute propria, an sic resurgent, quotquot cum pietate moriuntur. M. Non omnino sic sua virtute. Quia Christus erat deus, & homo, & sua diuinitate, qua deus erat, suscitauit humanum corpus suum, quod mortuum iacebat in sepulcro. Nos autem qui in Christum credimus quamuis puri homines sumus, nihilominus proximè accedimus etiam ad hunc modum quo surrexit Christus: Animæ enim sanctorum in Deo sunt, & Deus in ipsis. Itaque sancti Dei homines resurgēt quodam modo, etiam sua virtute, quoniam animæ eorum iā velut deificatæ & deiformes effectæ ad primū statim contactum rediuiua facient sua corpora, virtute diuinitatis inhabitantis in ipsis. Et quia bene cōplacuit Deo patri in ipsis, propter Christū & obedientiam qua imitati sunt Christum ad mortem vsque: ideo donabitur eis eorum, vt corpus reassumptum faciant quam simillimum sibi, spiritale, immortale, incorruptibile plenum gloria, & virtute: vt non sit sibi vltra inquietæ habitationis ergastulū, sed iucunditatis habitaculum, particeps gloriæ, ac maiestatis, sicut prius fuerat sociū passionis, & obediētæ. Siquidē anima deificata, atque glorificata, primo contactu suæ carnis, mox transfundit in illam virtute operationis diuinæ, præter vitam naturæ, qua prius vivebat, præter vitam quoque æternam, quæ antea per gratiam Christi inerat, etiam dotes spiritualium creaturarum, efficiens corpus spiritale, quod animale fuerat, gloriæ quoque & immortalitatis plenum. Eodem ferè modo, sicut anima Christi, triumphans in gloria, dum rediret ad corpus suum quod iacebat in sepulcro, mox simul cum anima tran-

Omnes pii resurgent eodē modo quo Christus. 1. Cor. 15.

Quæ sit diuersitas inter resurrectionē Christi & aliorum.

Quomodo per Christum sit resurrectio mortuorum.

transfuderunt sese in corpus Christi omnia quæ dicta sunt, & exiuit rediuiuum de sepulcro clauso, suaque non aliena virtute transfudit se quocunque, & per quodcunque corpus solidum pro sua voluntate. Nec aliter, sed modo eodem, corpora sanctorum contactu animæ glorificatæ exhibunt rediuiua de sepulcris, sua sibi nunc per gloriam inexistentem virtute. Insuper transferent se quocunque velint, etiam obuiam Christo in aëra, & id quoque sua virtute sibi nunc intus inhabitatē per gloriam: Alioqui violenta essent, quæ sequuntur resurrectionem. Nullum autem violentum est perpetuum. Status verò resurgentium non potest non esse perpetuus. Non igitur opus erit vt Angeli corpora sanctorum post resurrectionem, aut portent, aut adiuuent. Virtus enim Dei facta vnum, cum virtute ipsorum, iamque inhabitans in illis, faciet hæc omnia suauissimè, propriissimèque secundum naturam ipsorum, non quidem simpliciter dictam, sed secundum naturam ipsorum deificatam. D. Nonne sicut per vnum hominē Adam mors est, ita per vnum Christum resurrectio mortuorum? M. Sic manifestè habetur, 1. ad Cor. 15. Nam Christus sua diuinitate, qua idem est cū Patre, & Spiritu sancto operabitur resurrectionē mortuorum, sua quoque humanitate, qua sustinuit mortis passionem pro nobis, meruit, vt sibi daretur omnis potestas, & quæ in cælo, & quæ in terra. Si omnis, igitur & potestas resuscitandi, vt sicut ipse, ita & sui resurgerent per eum à mortuis. Hinc ad Philippen. 3. inquit Apostolus: Nostra autem conuersatio est in cælis: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humanitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem virtutis suæ non solum eius quam habet vt Deus, sed & illius quam habet vt homo; qua etiam possit subijcere sibi omnia. Itaque dubio procul à Deo per Christum Dominum, est resurrectio mortuorum: immo Christus est resurrectio, & vita, quia ipse est principium, auctor, ratio, forma denique, & exemplar resurrectionis electorum. Quoniam sicut Christus, ita & electi resurgent ad vitam immortalem. Et sicut iam non moritur Christus: ita nec illi morientur, post resurrectionem. Insuper, sicut Christo mors vltra non dominabitur, ita nec illis. Ad hæc, sicut Christus quod mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuuit, viuuit Deo: ita & illi, quod mortui sunt peccato mortui sunt semel, quod autem viuunt, viuunt Deo. Denique quali corpore venit de sepulcro Christus: tali & illi venient de se-

pulcris suis, nempe, glorificato, spiritali, immortali, incorruptibili. D. Vnde hæc demonstras? M. Ex scripturis. Primò, ex ijs quæ dicunt Christum esse primogenitum ex mortuis siue mortuorum, ad Collotheses 1. Apocalyp. 1. 1. Corinth. 15. Si enim Christus est primogenitus, & electi secundogeniti ex mortuis, ergo electi Christo similes erunt secundum naturam, quæ accipitur regeneratione ex mortuis, vt diximus supra. Secundò, ex scriptura 1. ad Thessalonicenses 4. capite, quæ dicit quod ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. Si ita adducet de sepulcris, ergo simili modo resurgent. Tertiò, ex scriptura ad Philip. 3. quæ dicit Christum reformaturum corpus humilitatis nostræ cōfiguratum corpori claritatis suæ. Nam si sic, ergo tali veniemus corpore, quali venit ipse de sepulcro. Quartò, ex ea quæ dicit, qualis cælestis, scilicet Christus resurgens, tales & cælestes. Et sicut portauimus imaginem terreni, ita portabimus & imaginem cælestis. Quintò, ex eo Apostoli, si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, ad Romanos 6. Scimus, inquit Ioannes, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus 1. Ioann. 3. Fili aliquid audiisti de modo resurrectionis futuræ. D. Certè multum per omnia, & id ita subnixum testimoniis scripturarum, vt non possit magis.

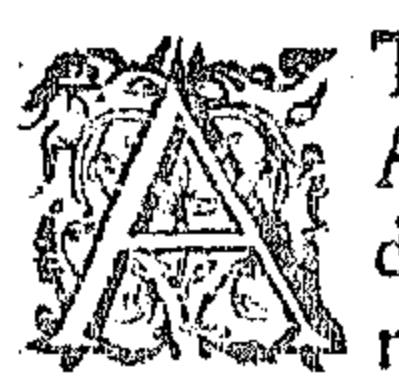
Demonstrantur prædicta ex scripturis.

1. Tess. 4.

1. Cor. 15.

Rom. 6.

Modum resurrectionis futuræ posse demonstrari ex scriptis Apostoli, 1. ad Corinth. 15. C A P. V.

A T nunc vltius audiamus Paulū Apostolum, qui mouet sibi eandem quam tu mouisti quæstionem, atque respondet hoc modo: Sed dicet aliquis, quomodo resurgunt mortui? quali autem corpore venient? Inspiciens tu, quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, vtputa tritici, aut alicuius ceterorum. Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuique seminum proprium corpus. Quasi diceret: Quod in seminibus, quæ tu in terram iacis, per annos singulos fieri vides, hoc in tua carne, quæ lege Dei seminatur in terra, futurum esse non credis? nonne quum diuersa semina quis in vnum permiscet, hæcque in discreta seminat, vel passim spargit in terram, vniuscuiusque seminis satio, quocunque loco fuerit, competenti corpore, secundum naturæ suæ speciem germen producit & culmum, ac tandem suæ formæ, sui que corporis

M. Aperiuntur similitudines quibus vtitur Paulus ad probandum modum resurrectionis.

habitum reparat? Quid ergo mirum, si Deus uniuscuiusque carnis substantiam, quamuis variè dispersam, mutatis qualitatibus reparat & refingat, eo modo, ut uniuscuique animæ nõ confusum, aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat reparetur. Ut idem corpus cum propria sua anima, vel pudica coronari, vel impudica puniri possit? Hoc ex Cypriano. Addit Apostolus: Non omnis caro eadem caro, sed alia hominum, alia pecorum alia autem volucrum, alia piscium. **D.** Quorsum hoc? **M.** Ut ex his quæ vides, discas posse fieri ea quæ non vides. Distat caro hominum, à carne pecorum ac piscium, natura, qualitate, indiuiduo. Et tamen videmus passim unam transubstantiari in aliam, virtute naturali. Valdè igitur credibile est, posse carnem eandem numero transmutari de statu in statum, de corruptibilitate in corruptibilitatem, de ignobilitate in gloriam, idque virtute diuina. Nam, ut videmus, caro piscium, aut pecorum, mutatur subinde in carnem hominum virtute naturali. **Vt**erius dicit Apostolus: Corpora cælestia, et corpora terrestria, sed alia quædam cælestium gloria, alia autem terrestrii. **D.** Et hoc quorsum? **M.** Rursum eò, ut ex his quæ vides, discas posse fieri ea quæ non vides. Si enim est hæc tanta diuersitas inter cælestia & terrestria corpora. Deo conditore sic volente: Cur non poterit ex nostris terrenis corporibus facere corpora cælestia, tanto abundantiori gloria circumdata, quanto distat maiestas cælestium corporum à terrestribus. **Prosequitur** Apostolus dicens: Alia claritas Solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim differt à stella in claritate. **D.** Et quid per hoc? **M.** Quod terrena nostra corpora, surgentia ad statum cælestium corporum, non omnino eandem gloriam, aut eundem habebunt maiestatis decorem, sed differentem, pro virtutum ac merito rum diuersitate. **Ideo** subiungit Apostolus: Sic & resurrectio mortuorum. Quod sanè referendum venit ad omnia præcedentia. Sic, dico, sicut quando ex visceribus terræ, & putrefactione eius quod mortuum erat & sepultum in terram, aut arbor, aut culmus surgit, de grano proiecto in terram, & putrefacto: Non quicumque culmus, sed proprius, eius scilicet naturæ, cuius granum erat, puta culmus tritici, sicut granum tritici erat. Sic inquam corpus resurgens, alium quidem statum habebit, sed idem in substantia erit, cum eo quod putrefactum fuit in terra, reformabitur enim in corpus claritatis. Et sicut hic alia quando caro piscium transubstantiatur in carnem hominis: & sicut à principio Deus fe-

cit tam corpora cælestia quàm terrestria? sic in resurrectione iterum de terrenis corporibus faciet cælestia corpora. Denique sicut ab initio dedit illis cælestibus differentem gloriam, sic & corporibus nostris, dabit differentem gloriam in resurrectione, omnibus tamè mirabilem, atque prius inauditam dabit gloriam, ne quis pusillo sit animo. **Quod** prosequitur Apostolus dicens: Seminatur, scilicet corpus nostrum, in corruptione, surgit in incorruptione. **D.** Et quomodo seminatur corpora nostra? **M.** Sicut semen seminantis reconditur sub terram, ut surgat cum fructu, sic & corpus hominis postquam expirauerit animam, seminatur in ignobilitate, surgit in gloria: seminatur in infirmitate, surgit in virtute: seminatur corpus animale, surgit corpus spirituale. **D.** An seminatur corpora? **M.** Granum tritici, granum hordei, corpora quædam sunt, & seminantur, dū sparguntur super terram, & deinde sepeliuntur sub terra, ut fructificent. Sic corpora nostra seminantur, quia generatione sparguntur super terram, per omnem vbique regionem. Deinde post expiratam animam, conduntur, & fodiuntur sub terram. Seminantur autem in corruptione, ita ut corrumpantur & putrefiant, sicut & alia semina proiecta in terram. Deinde in ignobilitate, adeo ut quantumcumque nobilia, generosa, aut illustria fuerint prius, tamen post mortem fiant prorsus ignobilia, ad abominationem vsque, & foetorem intolerabilem. Tertio in infirmitate, adeo ut nulli prorsus actioni resistere valeant, sed cedunt omni contrario ad incinerationem vsque. Denique seminantur corpora animalia, id est, qualificata ut corpora reliquorum animalium: verum surgent eadem corpora nostra, modo iam dicto seminata in terram, surgent, dico, de terra. **Primo**, in incorruptione, hoc est, integra & incorrupta, immo incorruptibilia. **Secundo** in gloria, ita quod planè illustria, ac gloriosa erunt, intus, foris, in oculis aliorum, in propria substantia, in qualitatibus, in actione. **Tertio** surgent in virtute, quidquid enim in eis erit, quasi virtus erit, virtus autem vinci non potest, alioqui virtus non esset, quoniam si vincitur, impotentia siue infirmitas potius est quàm virtus. Erunt itaque corpora sanctorum à resurrectione, tantæ potentie, ut à nulla re mundi lædi possint aut debilitari, arctari, aut vinci. Sicut corpus Christi resurgentis, nec saxo, nec sigillis concludi potuit in sepulcro, exciso de petra, nec ostijs excludi à domo in qua Apostoli erant. Proinde oportet nos vsque ad aduen-

ad aduentum Domini patientes esse, bonoque animo, & non contristari sicut Gentes quæ spem non habent, dum defunctorum corpora humani videmus, exemplum capientes ab agricolis. Ecce, inquit D. Iacob, agricola expectat pretiosum fructum terræ, ex his scilicet seminibus suis, quæ videt putrescere sub terra, patienter ferens donec accipiat fructum temporaneum & serotinum. Denique surgit corpus spirituale. Non dicit, surgit spiritus, ne erres, putans corpus verti in spiritum per resurrectionem, at surgit enim corpus, & idem corpus quod prius fuit: sed iam spirituale, non amplius animale. **D.** Quare, obsecro tunc magis spirituale, quàm ante resurrectionem, cum corpus permanebit? **M.** Ideo non amplius animale, quia alimentis officijsque vegetantis animæ ultra non indigebit, ne illis quidem quibus indigebat homo etiam ante peccatum, nec ultra seruiet passionibus illis affectuum animalium. Ideo spirituale, quia prorsus subditum erit spiritui, illi per omnia consentiens, ut non amplius sit rebellio illa, de qua ad Romanos 7. ad Galatas 5. ut aliorum lex mentis, aliorum trahat lex quæ est in membris: sed quocumque præcesserit spiritus affectu suo, eò sequantur è vestigio omnes omnium virium corporaliū affectiones, neque in vilo retardabit moles corporis affectiones glorificati spiritus. Quod certè retardare miseriarum erat & imperfectio. Ad hæc, dabit illi Deus dotes, siue qualitates spirituum cælestium. Sine pondere aggrauante erit vs spiritus, agile erit ut spiritus, quocumque voluerit, perget citra moram, ut spiritus. Cælestes spiritus vbicumque fuerint affectu, ibi mox & absque mora præsentem esse possunt substantia, si velint: sic corpus glorificatum tam facile poterit præsens esse cuicumque loco, quàm facile eò potest præcedere affectus. Ad hæc subtile erit ut spiritus, adeo ut nihil ei inuium, nihil non peruium, quantumcumque durum sit, aut solidum. Tamen corpus manebit, non spiritus erit, dicente Salvatore post resurrectionem suam ad Apostolos. **Palpate & videte**, quia spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis habere. **D.** Si quis querat, qua virtute hæc fient? **M.** Respondet Apostolus docens Philippenses: Nempe quod fient virtute Christi, qua potens est subijcere sibi vniuersa: virtute quoque diuinitatis, iam inhabitantis per gloriam in ipsis. **D.** Vtinam sic facti fuissetemus ab initio. **M.** Non conueniebat. Quoniam, ut inquit Apost. non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. **Primus** homo Adam de terra terre-

nis: secundus homo Christus de cælo cælestis, Qualis terrenus, tales & terreni, qualis cælestis scilicet Christus, tales & cælestes. Naturam libero arbitrio decoratam sic institutam oportebat, ut sua voluntate posset proficere, & in ea quidem esset laus meritumque bonæ actionis in Creatore verò beneficij, munificentieque exercendæ occasio: totum ad illustrationem maiestatis diuinæ. De terreno procreati, illi similes essent. A cælesti reformati, illi quoque similes fierent: prius in actione virtutis, deinde in qualitate gloriæ. Igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis. Alij legunt sic: Sicut portauimus imaginem terreni, ita & portabimus imaginem cælestis, quod magis esse videtur secundum mentem Apostoli. Portamus quidem, per natiuitatem carnis imaginem terreni Adam, similes illi, in modo vitæ, & naturæ qualitate, quoad affectiones, passionisque, ductus, impulsus, officia, inclinationes, figuram, staturam, incrementa denique & decrementa atatum: portabimus autem per resurrectionem eiusdem carnis, imaginem cælestis, Christi scilicet resurgentis, habentes tunc corpus configuratum corpori claritatis suæ, spirituale, immortale, sine affectionibus, passionibus, officijsque carnis & sanguinis, animalibus & inordinatis, si modo hic portauimus in eadem carne imaginem Christi præuentis secundum virtutem. **Ideo** subdit Apostolus: Hoc autem dico fratres, quod caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit. **D.** Nunquid Christus post resurrectionem suam, præbuit se tangendum Apostolis dicens: **Palpate & videte**, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. **Quomodo** igitur dicit Apostolus, quod caro, & sanguis regnum Dei non possidebunt? **M.** Hoc loco, caro & sanguis non sunt nomina substantiarum, sed magis officiorum, quasi diceret, officia, affectiones, & ex qualitates quæ nunc sunt carnis, & sanguinis non possidebunt regnum Dei. Quoniam in regno Dei non nubent neque ducunt vxores, sed erunt sicut Angeli Dei. Officia itaque generationis, non erunt post resurrectionem, quæ intelliguntur in nomine sanguinis, non enim aliud genitale semen est quàm sanguis perfecte concoctus, ut Philosophi tradunt. Et indicatur Ioannis primo dicentis de filijs Dei, quod non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Similiter non erunt officia nutritionis, ac vegetationis, nempe ingerendi, egerendi, digerendi, quæ carnis nomine in-

Qua ratione magis spirituale erit corpus post resurrectionem quàm ante.

ab initio, quales erunt post resurrectionem. 1. Cor. 15.

Quomodo intelligendum Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt. Lucæ 14.

Quid intelligatur per carnem & sanguinem. Matth. 22.

Ioan. 1.

Lucæ 24.

Philipp. 3

Cur non fecerit Deus homines tales

relliguntur, quod in carne hac maxime vi-
geant, & manifestentur. Sed erunt tum spiri-
tales, sicut Angeli. Si comedant, aut bibant,
prout Christus fecit post resurrectionem, e-
rit hoc ad probationem veritatis, non ex ne-
cessitate. Superaddit Apostolus: Neque
corruptio incorruptelam possidebit. Cor-
ruptio scilicet, quae fit in corpore animali, al-
terationibus, & defluxu humidi interni, ut
perpetuo contingit in nobis. Inquit igitur
Apostolus: Corruptio non possidebit incor-
ruptelam, id est, incorruptibilitatem, siue sta-
tum puritatis & perfectionis. Substantia au-
tem carnis, & sanguinis, sicut & totius corpo-
ris, erit post resurrectionem, sed depurata, at-
que immutata prout in Christo mansit. Ut au-
tem finiam, ex verbis Apostoli quibus nos
docet corpus hominis prius seminatum in
terram, postea surrecturum in incorruptio-
ne, in gloria, in virtute spirituali, configura-
tum corpori claritatis Christi, portans ima-
ginem eius resurgentis de sepulcro. Tamen
manebit idem & id ipsum corpus, quod por-
tauerat imaginem terreni, & seminatum fue-
rat in corruptione, in ignobilitate, in infirmi-
tate, atque animale, sed nunc immutatum, ut
sit iam non quidem caro & sanguis, secun-
dum imaginem terreni, sed veraciter caro, &
sanguis secundum imaginem Christi resur-
gentis. Ex his, dico, & eiusmodi, facile dedu-
ces, quaecunque longa disputatione tradunt
Scholastici doctores, de dotibus & statu cor-
porum sanctorum post resurrectionem. Ita-
que pergamus ad sequentem articulum.

De modo quo resurgent nobiscum impij.

CAP. VI.

D. T nihil adhuc dictum est de resurre-
ctione damnatorum. M. Est ve-
rum, quoniam hucusque locuti su-
mus de resurrectione eorum, qui
dormierunt in Christo, siue dormitionem ac-
ceperunt cum pietate, hoc est, sanctorum.
Quorsum enim fatigabimus nos, tractando
de reiectamentis, quae proiecit Deus, velut
purgamenta mundi, procul in profundum
inferni? Nam de his & Apostolus non loqui-
tur, nisi perfunctorie, verbo vno dicens I ad
Corinth. 15. Ecce mysterium vobis dico, om-
nes quidem resurgemus tam boni, quam ma-
li, sed non omnes immutabimur. In momen-
to, in ictu oculi, in nouissima tuba, canet e-
nim tuba, & mortui resurgent incorrupti, &
nos immutabimur. Vides quam luculenter, ta-
men patetis, Apostolus pronunciat de resurre-
ctione damnatorum, quia propositione vni-
uersali asserit de omnibus, tam bonis, quam

Omnes
homines
resurgent
sed non
omnes im-
mutabun-
tur.

malis, nemine excepto quod resurgent, dicēs:
Omnes quidem resurgemus. Rursum: Canet
tuba & mortui resurgent. Ergo omnes cuius-
cunque status aut conditionis, malitiae, aut
sanctimoniae fuerunt, si mortui sunt, resurgēt
quoniam loquitur Apost. indefinitē, citra res-
trictionem & exceptionem, qualis proposi-
tio, in tradendis disciplinis intelligitur vniuer-
saliter: Dicens autem: Mortui resurgent in-
corrupti: exprimit modum quo resurgent,
tam boni, quam mali. Quia surgent incorru-
pti, hoc est, toti, integri, non mutili, aut defi-
cientes in vlla parte membrorum, quae habue-
runt in hoc mundo, aut secundum naturam
cursum habere potuerunt. D. Quorsum
hoc addis? M. Quonia si fuissent casu, vel
infortunio truncati membris suis in hoc mun-
do, omnia quae ad integritatem naturae perti-
nent, restitueretur in resurrectione singulis. Ve-
rum quae ad gloriam pertinent, non daban-
tur nisi electis. Vnde addit. Et nos, scilicet qui
vuiimus & morimur in Christo nos dico, im-
mutabimur, ad statum gloriae, non illi. D.
An Apostolus intelligat de tali immutatio-
ne? M. Omnino, quia subiungit dicēs: Opor-
tet enim corruptibile hoc induere incorru-
ptionem, id est, incorruptibilitatem, & mor-
tale hoc induere immortalitatem. Dicit morta-
le hoc, demonstrando corpus, quod nunc vi-
uit. Insuper dicit: Induere, ut intelligamus, non
substantiam transire in substantiam, sed ma-
nente substantia corporis prorsus eadem, su-
perinduendam esse accidentalem formam in-
corruptibilitatis & immortalitatis. D. Non-
ne & damnatorum corpora immortalia erunt?
M. Prorsus, & immortalia, & incorrupta, & in-
corruptibilia. Immortalia quidem, quia non
morientur vltra: neque enim mori poterunt
per separationem animae a corpore. D. Quare
mori non poterunt hoc pacto? M. Quia tunc
finis omnium mutationum, eruntque vniuer-
sa in statu aeternitatis. Itaque & damnati viuent
in aeternum vitam naturae, sed miseram, ac mi-
serabilem, in supplicijs damnationis, & quaerent
indefinenter mortem ob poenarum magni-
tudinem, sed non inuenient, iuxta quod scriptum
est in Apoc. In diebus illis quaerent homines
mortem, & non inuenient, & desiderabunt
mori, & fugiet mors ab eis. Incorrupta quo-
que & incorruptibilia erunt eorum corpora,
quoniam nihil eis vltra excidere poterit de
suis membris, per apostemata vel carbuncu-
los, aliaue accidentia mala, adeo ut etiam tunc
perierit eis magna illa quae inter magnos late
dominatur morbillorum nobilitas. Pus quo-
que, putredo, aut paralytis, ibi nulla erit, statu
aeternitatis in quem finietur mundus con-
firmante

Quomodo
do resur-
gent im-
pij.

Quonia
damnati
non mo-
rientur
vltra.

1. Cor. 15.

Apoc. 9.

Quomodo
corpo-
ra dam-
natorum
sunt in-
corrup-
tabilia, ta-
men pas-
sibilia.

firmante vniuersa. D. Si corrumpi non pos-
sunt, ergo nec pati, quoniam corruptionis
initium est passio. M. Recte quidem, si or-
dinem spectes naturae. Nam & eorum qui sal-
uantur, & eorum qui damnantur corpora, in-
de quidem & in suis principijs internis, tem-
poranea sunt, passibilia, & corruptibilia. Ve-
rum si attendas ratione iustitiae diuinae, red-
dentis vnicuique iuxta merita sua, clarē vide-
bis corpora sanctorum, & incorruptibilia &
impassibilia fieri, & plena gloriae, non sua na-
tura, sed gratia Dei coronantis nos, nostraque
benefacta, propter Christum Saluatorem, iux-
ta illud: Et ibunt hi in vitam aeternam (Vbi
vita aeterna, ibi passio nulla, ut in ipsis reluceat
aeternaliter diuinitas gloriae & bonitatis eius)
corpora vero damnatorum fieri incorrupti-
bilia & simul passibilia, insuper & immortalia,
sub summa tamen continuaque mortis
afflictione, iuxta id quod sequitur in eodem
dicto Saluatoris: illi autem in supplicium a-
eternum. Vbi supplicium, ibi passio & afflictio,
alioqui non esset supplicium: vbi aeternum
supplicium, ibi afflictio continua cum incor-
ruptibilitate, iusto dei iudicio vindicantis in
eos qui peccauerunt & non egerunt poenit-
entiam, iuxta Euangelium Filij sui. Disposi-
tione itaque Dei corpora damnatorum pas-
sibilia erunt, ut sentiant quod meruerunt, ta-
men incorruptibilia, immortaliaque, ut sentiant
semper, ad ostensionem iustitiae diuinae,
quae aeterna est, & in aeternum relucere debet
in puniendis malefactoris, sicut sempiterna illi-
us bonitas, in aeternum relucebit in remun-
nerandis iustorum benefactoris. Ut sit, quod iu-
rauit Angelus per viuentem in saecula. Quia
tempus non erit amplius, sed in diebus vocis
septimi Angeli, cum caeperit tuba canere, co-
summabitur mysterium Dei, sicut euangeli-
zauit per seruos suos Prophetas. In resurre-
ctione itaque soli boni immutabuntur ad
gloriam, & felicitatem ut diximus. Mali au-
tem non immutabuntur, sed manebunt quod
erant, mali ut prius, miseri ut prius, desolati ut
prius, in afflictione mortis ut prius, corpori-
bus ponderosis, obscuris, passibilibus ut pri-
us, carne & mente sibi inuicem aduersantibus
ut prius. Omniaque haec consummabun-
tur in eis, iuxta quod euangelizatum est ab
initio: quapropter & immortalitas, & incor-
ruptibilitas ipsis erunt in augmentum dam-
nationis suae. Cum autem in electis mortale
hoc induerit immortalitatem, simul eum ce-
teris ornamentis gloriae supra enarratis, tunc
fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors
in victoria, verum pro eis duntaxat qui sunt
in Christo Iesu. Vbi est mors victoria tua?

Apoc. 10.

1. Cor. 15.
1. Petr. 13.
Hebr. 2.

vbi est mors stimulus tuus? Stimulus autem
mortis peccatum est: virtus vero peccati, lex.
Deo autem gratias, qui dedit nobis (nota no-
bis, qui scilicet sequimur Christum) victo-
riam per Dominum nostrum Iesum Chri-
stum. Itaque fratres mei dilecti, stabiles esto-
te, & immobiles, abundantes in opere Do-
mini semper, scientes quod labor vester non
est inanis in Domino. Haec Apostolus: Di-
uersitatem autem resurgentium quam hoc
loco ponit Apostolus etiam Saluator claris-
simis verbis explicat, Ioan. 5. dicens: Amen
amen dico vobis, quia venit hora & nunc
est, quando mortui audient vocem Filij Dei,
& qui audierint viuent. Sicut enim Pater ha-
bet vitam in semetipso: sic dedit & Filio ha-
bere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei
iudicium facere, quia Filius hominis est. No-
lite mirari hoc, quia venit hora in qua om-
nes qui in monumentis sunt, audient vocem
Filij Dei. Et procedent qui bona fecerunt,
in resurrectionem vitae: qui vero mala egerunt,
in resurrectionem iudicij. Eadem docet
& Daniel Propheta his verbis: Et multi de
his qui dormiunt in terrae puluere, euigila-
bunt, alij in vitam aeternam, alij in oppro-
brium, ut videant semper. Obserua illud: Ut
videant semper, quia sicut haec ad aeternam
aeternae iustitiae Dei manifestationem: Qui
autem docti fuerint, fulgebunt quasi splen-
dor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt
multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates.

Ioan. 5.

Daniel. 12.

Quo tempore fiet resurrectio mortuorum,
& quae signa, qui etiam actus praecedent illam.

CAP. VII.

D. T quando erit resurrectio mortuo-
rum? quae vero praeparatoria erunt
ad illam? M. Dicit Martha ad
Christum: Scio Domine, quia resur-
get frater meus, in resurrectione, in nouissi-
mo die. Sic & sanctus Iob: Scio, inquit, quod
redemptor meus viuit, & in nouissimo die,
de terra surrecturus sum. Igitur resurrectio
mortuorum erit in nouissimo die. D. At
qua longē abest à nobis ille nouissimus dies?
M. Hoc nemo scit, neque Angeli qui in caelis
sunt, inquit scriptura. Interim certū habemus
non posse omnino longē abesse, quoniam
Saluator noster totum tempus medium in-
ter incarnationem suam & extremum iudicij,
vocat horam. Ioannes vero Apost. nouis-
simam horam. Sic pronuntiat Saluator: Amen
amen dico vobis, quia venit hora & nunc est,
quando mortui audient vocem Filij homi-
nis, & qui audierint, viuent. Nolite mirari
hoc,

In nouis-
simo die
erit resur-
rectio mor-
tuorum.

Matth. 24.
Mar. 13.
Nō loqui-
tur hora
abest à no-
bis resur-
rectio mor-
tuorum.
Ioan. 5.

hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt &c. hac igitur hora nunc curante, fiet resurrectio omnium mortuorum iuxta assertionem Saluatoris: Dicit enim: nunc est illa hora in qua mortui resurgent. D. Attamen à tempore quo dixit istud Saluator, intercesserunt iam dies, anni insuper & sæcula. M. Et intercedent fortassis adhuc anni plurimi. Nihilominus sapientia Dei Patris Christus, vtens pereleganti phrasi, dixit sub nomine, hora. Primò quia totum tempus illud intermedium breuissimum est, & vix hora, comparatione æternitatis. Secundo: Ne veluti gires securi dormiremus in vtranque aurem, quasi longè posita esset à nobis resurrectio instans: prout vulgò dicimus citò, citò, hora est fugiendi, volentes significare nihil cunctandum, quia omni momento imminet tibi captiuitas. Hinc Matth. 25. media nocte clamor factus est. Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Quia tempore in opinato, cum minime speratur aut cogitatur aduentus eius, tunc veniet sicut fur in nocte. D. Nullum ne præcedet signum? M. Plurima, vt habes Matth. 24. Marc. 13. Luc. 21. Act. 2 quæ late declarauimus supra articulo 8, tractatu 6. cap. 9.

D. Certè res erit difficillima, ex omni parte mundi colligere putrefacta, quod plus est, sapius in alia transmutata elementa, & quasi in nihilum redacta, membra omnium mortuorum. M. Minimè difficilis. Quam enim sit facillè Deo ossa arida mortuorum congregare, efficiereque vt ossa ad ossa accedant, vnumquodque ad iuncturam suam, vtque nerui, caro ac pellis desuper extendatur, spiritus denique infundatur & reuiuifcant, pulcherrimè exprimitur in visione Ezechielis Prophetæ capite Prophetiæ suæ 37. Quod autem resurrectio mortuorum breuissimo fiet tempore & citra omnem difficultatem pereleganter aptissimisque phrasibus describit Apostolus dicens: In momento, ictu oculi, in nouissima tuba resurgent omnes mortui, canet enim tuba, & mortui resurgent. Momentum est minima pars temporis. Et quod nutu sit, siue ictu oculi, nullum facessit negotium imperanti. Fiet igitur resurrectio mortuorum, & citra moram, scilicet in breuissimo tempore, & citra negotium, quia ictu oculi, non oculo, quia vel vnus oculi nutu fiet. Siquidem tantum erit imperium Christi, vt vniversa creatura non solum dicto, sed & nutu, & vnus oculi ictu, obtemperare necesse habeat. D. Quid hoc, in nouissima tuba? M. Hoc est, in vltima conuocatione hominum. Elegans profectò phrasis sermonis, sumpta à re militari, quando dux non vnum aut

alterum, conuocatum vult, sed promiscuè vniversos, tunc sonat tuba. Hoc modo inquit Apostolus, canet enim tuba, id est, vniversalis omnium fiet conuocatio: non electorum, non etiam reproborum duntaxat, neque huius vel illius personæ, sed omnium qui hominis nomine censi possunt. Omnes enim Deo viuunt, omnes sub illius sunt imperio. Cecinit olim tuba Dei per organum Moyfi, & Prophetarum, ad conuocationem filiorum Israël. Cecinit deinde per angelum magni consilij, hoc est, per Christum & Apostolos eius, ad conuocationem omnium hominum totius vniversi in salutem Euangelicam. Vnde & Ecclesia dicitur à conuocando. Siquidem in omnem terram exiuit sonus eorum, ad conuocationem eorum qui hereditatem accipient salutis, per Christum Dominum. Canet denique adhuc semel, & erit illa nouissima ac generalissima conuocatio omnium ad iudiciu Christi, vt referat vnusquisque prout gessit corpore suo. Hinc inquit Apostolus: In nouissima tuba, hoc est, in nouissima conuocatione hominum, quæ fiet. D. Qualis verò res, & cuius materij erit tuba ista? M. Tropicè dictu est. Non quòd erit ibi instrumentum musicum ex ligno, cornu, aut ductili materia, sed per vocem Filij Dei, vt dicitur Ioan. 3: per vocem Archangeli, vt I. ad Tessa. 4: per clamorem qui factus est media nocte, vt dicitur Matth. 25: denique per nouissimam tubam quæ canet, vt inquit Apostolus I. ad Corint. 15. vnum & idem intelligitur: nempe vox aliqua magna, quæ fiet de cælo, vel iussu Christi, vel ab ipso Christo, quæ audient omnes qui in monumentis sunt, & viuent. Dabit enim voci suæ vocem virtutis: sicut cum exclamaret: Lazare veni foras, statim prodijt qui mortuus fuerat. Quoniã Deus vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Qui potuit verbo creare ex nihilo cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt, dixit enim & facta sunt, ille haud dubiè potest magis & colligere dispersa & viuificare mortua. Siquidem minus est destructa reficere, quam facere ex nihilo. Et quid dicam vltra de resurrectione mortuorum?

Quod omnes homines morientur ante sonum tubæ vltimæ, omnesq; simul resurgent. CAP. VIII.

Nauca adhuc me torquet & remorantur circa Apostoli verba, dicentis quòd mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus, obuiam Domino in

Qualis res sit tuba quæ canet ad iudicium.

Ioan. 12.

no in aëra: Ex quibus verbis apparet primo, quòd in tempore nouissimo, quorundam resurrectio fiet prius, aliorum posterius. Secundo, quòd non omnes homines morientur, sed quidam viui rapiuntur ad iudicium. Et per consequens videtur non esse verum, primò illud: Omnes moriuntur in Adam, deinde hoc: Omnes quidem resurgemus &c. M.

Quantum ad priorem difficultatem, certo certius demonstratur ex Paulo ad Cor. quòd resurrectio omnium, tam illorū qui mortui sunt, quam eorum qui nondum gustauerunt mortem, fiet simul, & eodem tempore, quia in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: Canet enim tuba, & mortui resurgent. Si in momento, si in eadem conuocatione omnes, ergo simul resurgent, non quidam prius, alij posterius. D. Ceterum ad verba Apostoli vtentis his voculis primò, deinde quæ ordinè significant. M. His vocibus vtuntur sapè, tã eruditi q̃ idiotæ, non quidem vt ordinem rerū significant quas narrant, sed vt ipsam narrationem claram ac distinctam efficiant. Sicut interroganti, quinam milites adfuerunt Imperatori militanti bonâ illam militiã profide per Germaniam? si respondeat quis, primò Hispani, deinde Bauari, tertio Itali, quarto nostrates: is nõ vtitur his vocibus, primò, deinde, tertio, quarto, vt distinctionem vllam rerum significet, aut in tempore accessus, aut in dignitate, aut militandi peritia, sed vt articulatim respondendo, distinctã faciat narrationem. Sic Apostolus responsurus tacitæ quæstioni Thessalonicensium, qua interrogare potuissent, quid futurum foret de viuentibus, qui nondum gustassent mortem: vtitur his voculis, primò, deinde, non vt ordinem in rebus aut temporis, aut dignitatis exprimat, sed vt suam responsonem distinctam efficiat, narrando prius de vno genere, nempe mortuorum, deinde de altero, videlicet adhuc viuentium. Nam sensus verborum Pauli est, mortui qui in Christo sunt resurgent primi, deinde nos qui viuimus, qui relinquimur vsque nunc, etiam resurgentes simul rapiemur cum illis. Non illi, quamuis nunc mortui sunt ante nos, rapiuntur etiam ante nos, sed nos simul cum illis. Ex quo consequitur quòd simul etiam resurgemus, quoniam raptus in aëra præsupponit resurrectionem. Quantum ad secundam difficultatem dices, Paulum non respexisse ad eos, qui in ipso momento resurrectionis viui reperientur, sed respondisse de his qui tum temporis cum scriberet & deinceps viueret, quòd quamuis relinquerentur post alios in vita corporali, non tamen forent relinquendi in resurrectione

aut in raptu, siue processu quo procedet omnes obuiam Christo Domino ad iudicium. Vnde subiungit: Et sic, scilicet per resurrectionem, semper cum domino erimus. Itaque consolamini vos inuicem, qui relictii videmini, in verbis istis. Quarant alij nodos quot velint in scripto loci istius, tu fili rem ipsam audisti. In fine sæculi cum fient horrenda illa de quibus habetur Matth. 24. & Act. 2. cumque præcedet ante faciem eius ignis, quæ conflagrationis vocant, qui circumuallabit vniversam superficiem terræ, vsque ad mediã regionem aëris, prout olim fecerunt aque diluuij vniversalis: tunc indubiè quicunq; reliqui erunt, moriuntur. Euangelica parabola clarè ostendit, quòd morã faciente sponso dormitauerunt omnes, & dormierunt, tã boni quã mali. Et postquam dormierunt omnes, media nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Igitur ante tubam morientur omnes: ante seminabuntur omnes in terram, de qua sumpti sunt, quã resurgent in gloria: ante portabunt imaginem & poenitentiam Adæ peccantis, quã superinduent imaginem & decorem Christi viuificantis: vt sint conformes Christo primò morienti, deinde resurgenti, conformes sanctis, conformes denique vniversis patribus, à quibus descenderunt, sintq; veræ scripturæ quæ dicunt: Omnes in Adam moriuntur. Item: Statutum est omnibus hominibus semel mori. Item: Inspiciens tu, quod seminas non prius viuificatur, nisi moriatur. Et illud: Omnes quidem resurgemus. Canet enim tuba, & resurgent mortui. Quæ vt vniversaliter loquuntur, ita nullæ aliæ inueniuntur eis contrariæ, nisi quòd quidam opinantur potiùs, quã probant de Pauli verbis ad Thessal. Circa quæ Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, varia commentantur, quisque pro dexteritate ingenij sui. Quibus omnes meritò venerabilè tribuimus in docendo auctoritatem. Quia tamen ne inter se quidem consentiunt in hac materia, ideo aliud ab ipsis quòd certius ac conformius est scripturis, inoffensè sequi possumus. Nunc ad articulum sequentem.

DE VITA AETERNA. TRACTATVS VNDECIMVS.

Præter hanc vitam mortalem, esse aliam quandam vitam reuera immortalem, & æternam. Cap. I. Quid propriè sit vita æterna. Cap. II. Vita

Omnes moriuntur ante iudicium.

I. Cor. 15. Heb. 9.

I. Cor. 15.

I. Cor. 15. Resurrectio fiet simul & eodẽ tempore.

I. Tessa. 4.

His vocibus primo, deinde, vtinam sit pẽ solum ad hoc, vt distinctã faciamus narrationem.

Euacuatur difficultas de viuis ante iudiciu, I. ad Tessa. 4.

Cur saluator vocet horam tẽpẽ mediũ inter redemptionẽ generis humani & extremũ iudicium.

Non erit difficilis resurrectio mortuorum.

I. Cor. 15.

Vita sancta quam homo viuit in hoc mundo, quae ratione dicatur aeterna? Et quod homo plures debeat viuere vitas prius quam finem creationis suae attingat. Cap. III.

De argumentis quae praemisissis obijci solent, & solutionibus eorundem. Cap. IIII.

Quod vita aeterna alio modo, alioq; gradu sit in Deo & Christo eius, alio autem modo alioq; gradu in sanctis Dei hominibus. Cap. V.

A quibus sic habeatur Filius Dei Christus, ut simul habeant vitam aeternam: & quod vita aeterna aliter hic, aliter sit disposita in futura felicitate. Cap. VI.

Quod vita aeterna accipiatur aliquando pro felicitate aeterna in scripturis. Et quibus perueniatur ad illam. Cap. VII.

Quod vita aeterna cadat sub merito bonorum operum. Cap. VIII.

Num & alia credenda sint, praeter ea quae duodecim dictis articulis continentur. Cap. IX.

Præter hanc vitam mortalem, esse aliam quandam vitam reuera immortalē & aeternam. Cap. I.

& facit inuenire vitā æternā. Et Sapiencia dei: Qui elucidant me, inquit, vitā æternā habebunt. Daniel quoque: Et euigilabunt, scilicet à morte, alij in vitam æternam, alij in obprobriū. Sic Saluator: Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorē, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Rursus: Hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant resolum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Item: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Et Apostolus: Vt iustificati, inquit, gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ. Hæc & similia nusquam non obuia sunt in scripturis: ad eodē vt infideli deterior sit, qui nolit credere homini mortali superesse vitam æternam. Siquidem omnis Ecclesia sanctorū ab initio conditi mundi, semper credidit esse animā hominis immortalē, esse resurrectionem mortuorum, esse & vitam æternam post istā. D. Credo scripturis & traditioni apostolicæ. Ceterum quid est vita æterna? & quibus medijs eandem obtinemus?

Quid proprie sit vita aeterna. CAP. II.

Vestigari quid proprie sit vita aeterna primū definire oportet, quid sit vita. D. Principium vite, anima inquit Aristoteles, hinc dicimus. Vitam hominis aut animam esse, aut ipsam animæ actionem, quam habet, siue in corpore, siue extra corpus. M. Recte & conformiter veritati. Nam scriptura sacra, non distinguit inter vitam & animā actu animantem, vt patet Ioan. 10. 12. 13. 15. Matth. 2. Eodē q̄ tota vita fluat ex anima, velut ex proprio suo principio, quodque anima migrante à corpore mox simul cū anima recedat omnis vitalis actio, quæ fuerat in corpore humano. Nunc dicas mihi quid sit vita humana? D. Officium siue functio hominis, vt homo est. M. Vel ipsa anima rationalis, actu animans siue dirigens hominem in actionibus, quas facit vt homo, iudicio scilicet & ratione. Nam quod in actionibus nostris contra rationem gerimus, aut præter rationem, non proprie vita humana, sed defectus vitæ siue vitii eius dici debet, sicut otium, somnus, cessatio, simulacra potius mortis sunt, q̄ functiones vitæ humanæ. Iuxta illud: Stulte quid est somnus gelidæ nisi mortis imago? Vt vita hominis quatenus homo est, proprie sit functio vel exercitatio virium animæ iuxta dictamen rectæ rationis. Quod probè intellexisse videretur Terentius, cum diceret: Vixit dum vixit beatus, scitè simul ac falsè notans Phaniā quendam quasi

Eccle. 2. 4. Danie. 12.

Matth. 19.

Ioan. 17.

Ioan. 6.

Ad Tit. 3.

M.

Quid sit vita.

Quid vita humana.

Terent. in Hecyra. Act. 3. scē.

quasi modicum temporis vixisset, quia raro aut nunquam vixerat bene: Homo scilicet dum viueret voluptatibus obsequens. D. Ceterum quid vita aeterna? Hoc in primis audire desidero. M. Non vtique vita hominis, vt homo est, aut functio communium virtutum, quas morales, siue philosophicas dicimus, sed vita hominis beatificati in gloria cælesti, vita quoque hominis in hoc mundo regenerati in nouam creaturam, quæ secundum Deum est. Qualis homo iam non tam suo quam Dei Spiritu agitur, dirigiturque in functionibus suis per veram virtutem, nempe fidem, spem, & caritatem. Veram autem virtutem voco, quæ reuera vim habet perducendi hominem ad finem propter quem factus est, commutando totum statum hominis in melius. Iuxta illud: Virtus est quæ bonum facit habentem. Non quidem bonum ex parte, aut secundum quid, vel in oculis solummodo hominum, sed bonū simpliciter, etiam coram Deo, & cælestibus spiritibus, quod faciunt fides, spes, caritas, & ex ipsis naturæ functiones honestarū actionum. Non potuit autem id efficere virtus moralis, vt in philosophis disposita erat. Manebant enim mali, iniusti, reprobi, ingrati Deo, & cælesti curia. Quæ igitur vis aut virtus erat in eorum moribus ratione regularis? Vis igitur paucis dicam quid sit vita aeterna? D. Obsecro. M. Profecto non aliud quam vita sancta, veræque Christiana, functio Euangelica, veræ virtutis executio, vita salutis inuentæ per Christum, vita diuina ac cælestis, vita denique beata: quæ sanè hic in terris, sumus initiū aliquod creaturæ Dei, vt inquit Iacobus. Per quam & semen Dei manet in nobis secundum Ioannem: quæ denique non solum nominamur, sed etiam reuera sumus filij Dei, & nondum apparuit, vt idem Ioannes habet in sua eadem Canonica, quid erimus. Scimus, autem, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et tunc quidem habebit hæc vita aeterna suum consummatæ perfectionis statum. Vocatur autem vita aeterna prædictis nominibus: nempe sancta, quoniam eleuata est & depurata à sordibus peccatorum carnis, & à mundi inquinamentis, per Spiritum sanctum intus viuificantem spiritum nostrum: deinde verè Christiana, quoniam Christi merito illā obtinemus, & per eam sumus conformes imaginis Filij Dei Christi, vt Paulus docet: Et conformes diuinæ naturæ, vt Petrus loquitur. Quam etiam ob causam rectè vocatur vita diuina. Tertio vocatur functio Euangelica, eodē quod Euangelium sit regula ipsius & lu-

cerna, iuxta illud: Hæc est vita aeterna vt cognoscant te solū verū Deū, & quē misisti Iesum Christū. Et illud: Mandatū eius vita aeterna. In hoc enim consistit vita aeterna, quod omnes omnium virtuum nostrarū functiones regulatæ sint secundum formā mandatorū Dei, & eam notitiā, quam ex Euangelio habemus de Deo & Christo eius. Quarto dicitur cælestis; quia ex cælis nascens, in cælesti denique gloria consummatur. Denique beata siue beatitudinis vita, quoniam ipsa existens in Deo & fluens ex Deo, non potest non habere seculū multā beatitudinē. Et quidē in hoc mundo tantū de beatitudine quantum de vera virtute: Vti est videre Matth. 5. vbi Saluator ascribit singulis virtutibus singulas suas beatitudines. In regno autē cælesti habebit tantū de beatitudine, quantum anima cū corpore de dotibus cælestibus, & magna Dei gloria capere potest. Iuxta illud: Satiabor cū apparuerit gloria tua. Vt vita aeterna quæ hic habetur donatione Dei, sit virtus vera secundum Euangelium Christi, vita verò aeterna, quæ possidebitur in futuro sæculo, sit virtus consummata cū plena beatitudine, cui nihil deest, neq; deesse potest.

Vita sancta quam homo viuit in hoc mundo, quæ ratione dicatur aeterna? Et quod homo plures debeat viuere vitas prius quam finem creationis suae attingat. CAP. III.

N hic, in hoc instabili mundo, sub agonibus mortis quibus opprimimur omnes, contingat habere in se vitam æternam? M. Prorsus. Nec de illo dubitare licet, propter scripturas partim nunc citatas, partim infra citandas. Nam vt certum est, contingit hic viuere sanctè secundum Deum, & secundum fidem, quæ est in Christo. Sic autem viuere, est habere in se vitam æternam. D. At qua tandem ratione eiusmodi vita appellatur aeterna? M. Hac, quia scilicet ex Deo nata est, nosque deiformes efficit. Quæ autem sunt eiusmodi, ea aeterna esse oportet. Deinde quia Spiritus sanctus inhabitans cor nostrum, est principium eius. Tertio quia prima ipsius proprietates est virtus. Porro virtutis natura est insuperabilem esse. Si enim vincitur, aut tempore, aut accidente, virtus non est, sed infirmitas. Quæ admodum homo quā diu viuit, non potest non esse risibilis, sic & anima quā diu viuit sanctè in deo, non potest non habere coniunctam insuperabilis efficacis virtutem. Exemplum luce clariora habemus in sufferentia martyrum, & perseverantia confessorum, vt est videre ad Hebr. vndecimo cap. Et in iustitia

Vita hominis sancta quæ ratione vocatur aeterna.

Eccle.

M. Vita hominis naturalis breuis est & caduca. Iacob. 4.

Iacob. 4.

Iob. 7. Iob. 14.

Præter vitam naturalem superesse nobis aliam vitam æternam scripturis demonstratur. Thob. 12.

Ecclesiastica, alijsque probatis auctoribus, qui nobis vitas & agones sanctorum fideliter tradiderunt. Et hæc quidem ratio est æternitatis vitæ, qua in hoc mundo secundum Deum, hoc est, iuste ac sanctè viuimus. Accedunt autem ei in cælis, & aliæ rationes æternitatis, nempe lumen gloriæ, visio diuinitatis, consummatio virtutis, perfecta vnio cum Deo, beatitudo, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus, impassibilitas, incorruptibilitas, immutabilitas, & cetera eiusmodi, quibus accidentibus iam est simpliciter omnique modo vita æterna, vt mox latius exponam. Vita ergo quam viuunt iusti homo diuiditur rectè in vitam temporalem, & in vitam æternam. Illam accipit à progenitoribus carnis suæ, ista verò de sursum est, à Patre luminum. Per illam est filius hominum, per istam est & nominatur filius Dei altissimi, adoptatus in societatem Filij eius primogeniti Christi. Illam physica ratione cognoscimus, hanc non nisi fide credimus, ex doctrina Evangelica. Subdiuiditur autem vita æterna in vitam gratiæ, & vitam gloriæ, quarum ista in cælo, illa verò obtinetur in hoc mundo. Non quòd vita gloriæ non sit vita gratiæ: Vtraque enim est ex gratia miserentis Dei, per fidem & Christi meritum, vt infra demonstrabimus: sed quia vita gratiæ quàm & Evangelicam vocamus, sic sit gratiæ, vt non sit simul vita gloriæ. Tripliciter itaque vitam viuunt homo prius quàm perueniat ad finem creationis suæ: nempe vitam naturæ, vitam gratiæ, vitam gloriæ, quibus velut gradatim ascendit de imperfecto, ad perfectius donec consummetur in gloria. Prima viuunt omnes homines cuiuscunque gentis, sectæ, vel conditionis fuerint: at secunda, viuunt soli iusti: tertia verò, viuunt omnes & soli sancti existentes cum Christo in cælis. Ad primam generamur ex vtero matris, ad secundam regeneramur ex sacro fonte: ad tertiam saluamur de hoc mundo: secundum animam quidem per mortem: secundum animam verò & corpus, per resurrectionem ex mortuis. Primam mirum in modum viciatur peccatum originale, sed rursus reformatur & perficitur superueniente secunda, iuxta quod dici solet: gratia perficit naturam. Porro tertia accedens consummat vtramque, quemadmodum perfectum solet consummare id quod ex parte geritur. Qui primam vitam habent mori debent, quia statutum est hominibus semel mori, ad Heb. 9. Qui verò secundam obtinent, viuere possunt æternum, & non mori vnquam, iuxta has scripturas: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Et illud: Ego viuo propter Pa-

trem, & qui manducat me & ipse viuere propter me: vtique in æternum, sicut & ego æternum viuo propter Patrem. Qui denique tertiam vitam assecuti sunt, nullo prorsus modo amplius mori possunt, secundum quod scriptura restatur Apocal. 21. dicens: Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abiierunt. Primam vitam vocat Scriptura carnem dicens: Quod natum est ex carne, caro est. Secundam vocat spiritum, addens. Quod natum est ex spiritu, spiritus est. Tertiam autem licet vocare beatam, siue ipsam beatitudinem, iuxta illud: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Et sedentibus ad fontes aquarum vitæ, nihil deerit eis aut deesse poterit vnquam ad viuendum feliciter.

De argumentis quæ præmissis obijci solent, et solutionibus eorundem. CAP. IIII.

D Rofectò suggerit mihi hoc loco cogitatio animi, quæ præmissis ex diametro repugnare videtur. **M.** Obijce illa, vt te scrupulo liberem. **D.** Vita hominis hæc peregrinantis nunquam est libera à pugnis qualitatibus contrarium, à morbis item & miserijs, non potest igitur immortalis dici aut æterna. **M.** Rectè infers, si sermo est de homine extra gratiam Dei constituto. Nam quæ dixisti habet certissimam in se significationem venturæ mortis. **D.** Immo nec vita hominis spiritualis, potest hic esse immortalis, aut æterna, eò quod secum habeat pugnam actionum contrariarum. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: Hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt non quæcunque velimus illa faciamus. **M.** Sic docet Apostolus ad Rom. 7. Et ad Galat. 5. **D.** Præterea, nullum violentum potest esse perpetuum, debet autem homo vt sanctè viuat, sibi suæque naturæ vim facere. **M.** Et hoc docet Saluator Math. 11. dicens: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. **D.** Dicit & s. Iob: Militia est vita hominis super terram. Omnis autem militia plena est pugnis, miserijs, incommodis, discriminibus, & cadit in ea passim multi. Qua ergo ratione vita hominis militantis hic deo, potest dici aut immortalis aut æterna? Potissimum, cum contingat hic excidere à fide, à gratia, à caritate, sine quibus non est vita secundum Deum. Itaque mortalis est vita spiritualis hominis, haud secus atque vita eius corporalis. Nec verè dici potest, quod quispiam

Apoec. 2.

Ioan. 9.

Psalm. 38.

D.

Prima obiectio.

Ad Gal. 5.

Secunda obiectio.

Iob. 7.

Tertia obiectio.

Ratio dissoluendi præmissas obiectioes. Vox immortalis, bifariam interpretatur.

Ad Ro. 6.

Vox æterni bifariam interpretatur.

Vnde proueniat quod habentes vitam æternam moriantur.

1. Cor. 15. Ad Phil. 3.

quispiam mortalium habeat hic in se vitam æternam. **M.** Hunc nodum ipse facile dissoluet, si bene perpendas, quòd sicut vox, immortalis, ita & vox, æterna, bifariam accipitur: Vno modo, pro potens non mori, alio modo, pro non potens mori. Priori modo, immortalis erat Adam tempore innocentiae secundum vtramque vitam, gratiæ scilicet, & naturæ. Poterat enim non perdere iustitiam originalem, in qua erat vita gratiæ, & illam non perdendo, poterat non mori secundum corpus. Si enim non peccasset, neque animæ neque corporis mortem sensisset in æternum. Posteriori modo sunt immortales quicunque resurrexerunt cum Christo, viuuntque cum eo in cælis. Quia iam non poterunt ultra mori, neque secundum animam, neque secundum corpus, secundum quod legimus de Christo, quòd ipse resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Sic & æternum vno modo interpretatur, potens non deficere, alio modo, non potens deficere. Posteriori quidem modo æterna est vita sanctorum triumphantium cum Christo in cælis. Priori verò modo, æterna est vita iustorum adhuc agentium in hoc mundo, quia possunt per gratiam adoptionis, qua viuunt secundum Deum, nunquam deficere propter causas supra memoratas. **D.** Vincitur tamen, heu nimium sæpe ac facile in nobis, moriturque ea vita, qua sanctè viuēbamus in deo. **M.** At non contingit hoc, ex parte iustis vitæ æternæ, quasi illa in se mortalis sit, sed aliunde, velut ex obliquo, nempe ex parte voluntatis humanæ, necdum in bono confirmata. Quod hac similitudine manifestum faciam. Quæadmodum enim homo est duarum partium compositio, puta animæ & corporis, quarum anima, possidet in se essentialiter vitam, corpus verò non nisi accidentaliter, participatione scilicet animæ. Est autem dicta compositio separabilis, quamdiu manet corpus suapte natura corruptibile, variisque defectibus & contrarijs actionibus subiectum, quibus dum ad eò indisponitur, vt non amplius præstet idoneum domiciliū animæ, migrat illa. Atque ita hac vtique ex parte contingit hominem mori, non obstante, quod anima illiusque vita, sint in se æternæ & immortales. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, vti Apostolus loquitur, fueritque corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis Christi: tunc demum non poterit amplius contingere separatio animæ à corpore, & per consequens nec mors. Eodè ferè modo, homo iustus viuens vitam spiritualem in Deo, vt talis, velut conficitur ex

duobus: nempe donis gratiarum, quas diffundit in nobis Spiritus sanctus, & mente nostra fide illuminata, affectuque bene spontaneo ad obtemperandum. Et in illis quidem est vita æterna, per se & essentialiter, in istis verò, non nisi accidentaliter. Eò quòd voluntas humana habeat libertatem arbitrij, libereque & neutiquam necessario præstat obedientiam deo. Qua sanè obedientia sublata, non manet ultra cor hominis aptum domiciliū viuificantis Spiritus sancti, tollitque se Spiritus Domini ab homine, cum omnibus suis viuificantis gratiæ muneribus. Et hac sanè ex parte contingit hominem sanctum mori, non obstante, quòd vita gratiæ qua viuēbat erat immortalis, æterna, insuperabilis. Cum autem per lumen gloriæ, & visionem beatificam Dei, fuerit voluntas hominis in bono prorsus confirmata, tunc demum fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Deo autem gratia, qui dedit nobis victoriam, per Dominum nostrum Iesum Christum. Eritque tunc omnis vita hominis, tam corporalis, quàm spiritualis penitus immortalis & æterna, ac prorsus insuperabilis, inseparabilisque ab homine, cui continget hæc tanta cum Christo societas. Quanquam igitur nunc sit rebellio in carne, continua quoque militia cum hostibus salutis nostræ, debeatque homo suis affectibus indefinenter vim facere, vt sanctè viuat, sicuti argumenta tua assumpserunt, mors denique accidat in corpore: Est tamen in potestate hominis iusti viuere in æternum, & nunquam mori secundum animam. Non quidem ex viribus naturæ suæ, sed per adiutorium Christi assistentis. Iuxta illud Apostoli: Omnia possum in eo qui me confortat. Insuper per fidem gratiamque adoptionis. Iuxta illud Ioannis. Omne quod natum est ex Deo vincit mundum, & hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Permittit autem Deus homini iustificato, hic accedere militiam, rebellionem, sudores, discrimina, mortem denique corporis, vt tanto gloriosior sit victoria eius. Non enim coronabitur, nisi qui legitime certauerit, de quo suo loco dicemus fusius. Omnia autem quæ hic patimur, nihil sunt, comparatione eorum, quæ expectantur in cælis, sicut Apostolus expressè docet dicens: Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Mora insuper qua hic relinquitur sub pressuris mundi, non nisi vana hora appellatur in scripturis, comparatione æternitatis venturæ. Propter quòd, inquit

1. Cor. 15.

Solutio præmissarum obiectioum.

Ad Phil. 4.

1. Ioan. 5.

2. Tim. 2.

Ad Ro. 8.

2. Cor. 4.

Vita beata qua ratione sit æterna.

Vita hominis diuiditur in vitam temporalem & æternam.

Vita æterna subdiuiditur in vitam gratiæ & vitam gloriæ.

Tripliciter vita hominis.

August.

Heb. 9.

Ioan. 5.

Apostolus, non deficiamus, sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur: tamen is qui intus est renouatur de die in diem. Id enim quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostrae, supple, comparatione eius quod futurum expectamus, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur. Quae enim videntur, temporalia sunt, quae autem non videntur, aeterna sunt. Hae Apostolus: Et si bene perpendas phrasim Scripturae sacrae, videbis homines iustos in hoc mundo, ita viuere vitam aeternam, vt licet corpore deficiant, non tamen mortuos eos, sed viuos pronuntiet Scriptura, eorumque mortem corporalem magis, familiarisque dormitionem appellet, quam mortem. Vt cum dicit: Non est mortua puella, sed dormit. Itē: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt a somno excitem eum. Et Stephanus lapidatus a Iudaeis dicitur obdormisse in Domino. Sic David, Salomō, Abias, Ezechias, loathan morientes, dicuntur in Scripturis dormiuisse cum patribus suis. Et Iudas Machabeus bene considerans futuram iustorum resurrectionem, de illis suae gentis, qui fortiter certando pro aris & focis occubuerant, non dixit, mortui sunt, sed cum pietate dormitionem acceperunt. Eō quod mors talis dormitioni similior sit, quam morti, tum propter breuitatem temporis, quia horaria est comparatione aeternitatis, tum propter certitudinem resurrectionis venturae, qua velut a somno excitabit eos Dominus, tum etiam propterea quod tota illorum vita, vna cum anima, sit in manu Dei, & requie bona. Iuxta illud Sapient. 4. Iustorum animae in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiae, vili sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Hinc Christus coram Sadduceis restabatur ipsum Abraham viuere, non obstante eius morte corporali dicens: Nonne legis quod dictū est a Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuentium. Hinc Ecclesia alloquitur sanctos, tanquam adhuc viuant & audiant, licet corpora eorum sint apud nos sepulta, dicens: Sancte Petre, ora pro nobis. Sancti Dei omnes intercedere dignemini pro nostra omniumque salute. Hinc quoque locum sepulturae, non vocat locum mortuorum, sed cœmeterium, hoc est, dormitorium siue locum requiescentium in pace. Hinc & diem obitus sanctorum, appellat natalem siue natalitium diem ipsorum, eō quod verius nasci videntur quam mori, cum

soluuntur a corpore mortis huius. Hinc denique & Scriptura connumerat insipientibus, illos qui iustos homines mori asserunt, dicens de iustis: Vili sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Sed de his coe-gentia materiarū. Hoc igitur loco quae dicta sunt sufficiant.

Quod vita aeterna alio modo, alioque gradu sit in Deo & Christo eius, alio autem modo alioque gradu in sanctis dei hominibus. CAP. V.

Non est autem quod nunc quaeras, vbi & in quibus sit vita aeterna. Quoniam est in caelis, est in terra, est in Deo, est in Christo Domino, est in sanctis Angelis, est denique in sanctis Dei hominibus, siue cum Christo regnent in caelis, siue hic nobiscū agant, in terris. In omnibus siquidem istis est veraciter vita aeterna, sed non modo eodem, neque gradu aequali, prout certum est ex scripturis: In Deo namque & Filio eius vnigenito, est vita aeterna per naturam, & vt Theologi loquuntur, essentialiter. Dicit enim Christus: Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere quia Filius hominis est. Et sicut Pater suscitatur mortuos & viuificat, sic & Filius quos vult viuificat, Ioan. 5. In sanctis verō & iustis hominibus est vita aeterna, non quidem per naturam neque ex semetipsis, sed per donationem, atque ex gratia ac benignitate misericordiae dei per Christum Dominum. Christus enim transfundit in omnes suos vitam aeternam, quae erat apud Patrem ab initio quam & annuntiarunt Apostoli, dicente Ioan. Et annuntiamus vobis vitam aeternam, quae erat apud Patrem, & apparuit nobis, prout habes I. Ioan. 1. Certissima etenim regula est quam tradit Paulus dicens: Gratia Dei vita aeterna. Quibuscumque enim hominibus inest, illis inest non ex natura, aut ex principijs ingenitis, sed ex gratia donantis Dei per Christum, vt viuentes hac vita dicere oporteat cum Apostolo: Gratia Dei sum id quod sum. Rursum: Viuo iam non ego, verum viuio in me Christus. Possunt etiam dicere: Viuo iam non ego, verum viuio in me Spiritus sanctus. Tertiō: Viuo iam non ex memetipso, aut per facultates duntaxat naturales, sed in Deo, & secundum Deum, per dona quae sunt de sursum a Patre luminum, quibus confortes efficiamur diuinæ naturae. Iniusti itaque ac reprobī homines nihil habent, nihil etiam sperare possunt de vita aeterna.

Sapient. 3.

M.

Vita aeterna aliter est in Deo & Christo, & aliter in sanctis. Ioan. 5.

I. Ioan. 1. Regula Pauli. Roma. 6.

I. Cor. 15. Ad Gal. 2.

Homines iusti non moriuntur, sed obdormiunt in Domino secundum scripturam. Marc. 5. Luca 8. Ioan. 11. Act. 7.

5. Mac. 12.

Sapient. 4.

Scriptura & Ecclesia loquuntur de sanctis tanquam viuens quibus quae si mortui non essent. Matth. 22.

sic qualificati. Sed quod diutius vixerunt hanc vitam naturalem, eō propius accedunt mortē primā, mortē secundam, mortē denique aeternam. Regula Apostolica est. Qui non habet Christum, nō habet vitam aeternam. Quam regulā ponit Ioannes in sua Canonica, dicens: Hoc est testimoniū, scilicet veritatis, quia vitam aeternam dedit nobis Deus, & haec vita, scilicet aeterna, est in Filio eius. Qui habet Filium Dei, habet vitam, scilicet aeternam, quae in ipso est: qui non habet Filium Dei vitā nō habet, scilicet aeternam. Ideo quae a Prophetis vocatur Christus, pater futuri seculi, quoniam ipsius est generare, in omnibus qui salui fiēt, vitā in longē alterius generis, & ex alijs pendentem principijs quam sit vitā a corporalibus parentibus accepta, nempe aeternam. Morituri homines nō nisi mortuam vitam dare possunt, aeternam verō Filii Dei aeternam donare vitam potest. Et quemadmodum nemo habet vitam humanam, nisi genitus ab homine: ita nemo habet vitam aeternam, nisi regeneratus a Christo domino, qui habet vitam aeternam in semetipso. Vita itaque naturali filij hominū sumus, vita verō aeterna sumus filij Christi vt Deus est, fratres verō eius vt homo, heredes insuper Dei, coheredes autem Christi. Alia est regula Apostolica vide licet: Qui non diligit, manet in morte. Peccatores itaque qui agunt contra caritatem, nō habent in se vitam aeternam, sed potius mortem aeternam. Denique & Paulus ponit loco regulae dicens, Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Spiritus autem est qui viuificat. Nihilominus impij quamdiu hic viuunt, natura capaces sunt vitae aeternae, quia ad imaginem Dei facti, & sunt in potentia habendi eandem, tum quia necdum definitio iudicio Dei damnati existunt, tum quia Christus omnibus natus est, omnibus vixit, omnibus sanguinem redemptionis effudit, suaeque morte eis meruit hanc vitam aeternam, viamque eis preparauit ad eandem factus: Factus propitiatio apud Deum Patrem, pro peccatis non nostris tantum, sed etiā totius mundi peccatis. Vt autem distinguant philosophi inter potentiam propinquam, remotam, & remotissimam. Propinquam potentiam appellando, cui solū deest vltima dispositio formae introducendae. Remotam, cui plures dispositiones desunt. Remotissimam, cui nec vna quidem dispositio praerequisita adest, nec quidquam secum habet praeter naturae capacitatem: ita potentia haec perueniendi ad vitam aeternam in ijs impijs, qui & infideles sunt, & Christū eiusque doctrinā contemnunt, vt Iudaei & Mahumetistae, est prorsus remotissima.

Regula Ioannis. I. Ioan. 5.

El. 2.

Rom. 8. Alia regula Apostolica. I. Ioan. 5. Alia regula Pauli. Rom. 8.

Omnes homines ante mortem sunt in potentia habendi vitam aeternam, sed diuersimodo de. Est potentia propinqua, remota, remotissima.

A quibus sic habeatur Filius Dei Christus, vt simul habeant vitam aeternam. Et quod vita aeterna aliter hic, aliter sit disposita in futura felicitate. CAP. VI.

Am, fili, qui inter nos homines habent vitam aeternam? D. Quibuscumque habent Filium Dei. M. Praeterea, qui sunt in spe siue in potentia habendi eandem? D. In potentia propinqua habendi, sunt mali Christiani, quamdiu retinent rectam fidem, qua se possunt conuertere ad Deum. In potentia verō remota sunt heretici & infideles, quia nec fidē habent qua possent conuolare ad Christum. Remotissima autem Iudaei & Mahumetistae, qui praeter hoc quod fidem non habent, etiam ex professo contemnunt & blasphemant Christum donatorem vitae aeternae. Porro in damnatis prorsus non manet vlla potentia, aut spes obtinendi vitam aeternam, eō quod iam sententia definitiva condemnati sunt ad mortem perpetuam. At nunc interrogare debeo, qui sunt iij a quibus sic habeatur Filius Dei, vt simul habeant vitam aeternam cum ipso? M. Huius rei certae regulae quasdam pronuntiat ipse Christus Filius Dei. Prima: Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit & credit ei qui misit me, habet vitam aeternam, & in iudicium non venit, sed transit a morte ad vitam, Ioan. 5. Rursum: Qui credit in Filium, habet vitam aeternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Ioan. Deinde: Haec scribo vobis fratres vt sciatis, quoniam vitam habetis aeternam, qui creditis in nomine Filij eius. D. Igitur & mali Christiani si credant, habent vitam aeternam? M. Respondet Paulus: Et si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, caritatem autem non habuerō, nihil sum, nihil mihi prodest. Iterum: In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides quae per dilectionem operatur. Vides itaque ex Apostolo Paulō praedictam regulam intelligendam de fide viuā, operante per dilectionem caritatis, alioquin per eam nihil sumus, quanto minus viuī vitam aeternam. Secunda regula, qui facit voluntatem patris mei, qui in caelis est, Ioan. 12. Sed & in ipsis scripturis sanctis dicitur esse vitam aeternam, Ioan. 5. Scrutamini igitur scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere. Igitur, qui viuunt vitam bene regulatam secundum voluntatem Dei, nobis in scripturis & mandatis eius expressam, habet vitam aeternam. Tertia regula, Qui manducat

M.

Regulae Evangelice quibus cogitatur in quibus sit vita aeterna. Ioan. 5. Ioan. 3. An mali Christiani per fidem habeant vitam aeternam. I. Cor. 13. Ad Gal. 5.

2. regula. Ioan. 12.

3. regula. Ioan. 6.

ducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, Ioan. 6. cap. D. Deus bone, quàm ego hucusque erravi putans vitam æternam tantummodo inueniri super æthera in regno cælesti. M. Certo certius est, ex præmissis rationibus & Scripturis, etiam hic in pñs hominibus esse vitam æternam. Veruntamen aliter hic, aliter est disposita in futura felicitate, sicut alia est qualitas infantis, alia viri, alia dispositio sèminis, alia arboris nascentis ex ea, alia gratia, alia gloriæ. Est hic in nobis, velut semen quoddam futuræ immortalitatis, & tanquam recens natus infantulus, siue noua creatura in Christo, fouenda atque nutrienda fide, verbo Dei, Sacramento, actione virtutis, roræ gratiæ influentis desuper, donec transeat in virum perfectum, hoc est eam plenitudinem perfectionis, quam nunc habet Iesus Christus in cælis, & sancti eius cum eo. In cælis verò est in consummato gradu perfectionis, habens virtutem perfectam, cū dotibus cælestis beatitudinis summè libera, summè viuax, in summis delicijs gloriæ magni Dei, non potens vllò modo deficere, propter qualitates gloriæ superadditas. Hic quidem velut in castris, sudat, pugnat, discrimina patitur à carne, mundo, Diabolo, ministris mortis, ubi verò triumphos agit morte iam penitus absorpta in victoria, & cantat canticum illud triumphale: Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Deo, autem gratia, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. D. Apparet autem ex præmissis, quòd vnus ac idem homo iustus, sit simul mortalis & immortalis, temporaneus & æternus, felix ac miser. M. Et feuerà ita est, vt etiam supra declarauimus. Nec pro inconuenienti haberi debet, quòd contraria sunt in eodem subiecto, modò nò sint in illò, secundum eandem partem. Idem enim homo friget pedibus & calet manibus, videt oculis, & non videt cruribus: sic & homo iustus mortalis quidam est corpore, immortalis verò anima, habens simul vitam naturalem morti obnoxiam, vitam quoque gratuitam omni morte potentiozem. Sicuti est irrationalis carnea anima verò rationalis. Rursum idem homo felix est, in eò quòd vocatus sit in societate Filij Dei, & tali loco collocatus, vnde posset emergere, ac proficere ad absolutam immortalitatem, absolutam æternitatem, absolutam denique felicitatem. Miser nihilominus & infelix, in eò quòd debeat adhuc multa pati, in corpore mortis huius, vt debeat deficere cum Paulo: Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore

mortis huius? Debeatque cum timore & tremore salutem suam operari. Quapropter valde conducit in eiusmodi materijs præ oculis habere notabile illud dictum Ioannis, videlicet: Sicut Christus est, & nos sumus in hoc mundo, I. Ioan. 4. Sicut ille erat, non solum Filius hominis, sed & Filius Dei, ita & nos sumus per illum. Sicut ille mortalis erat ratione carnis, immortalis verò ratione coniunctionis animæ cum diuinitate; ita & nos mortales sumus ratione corporis, immortales verò ratione adoptionis, qua in filios Dei adoptamur. Sicut ille multis miserijs & incommodis subiectus erat secundum hominem qui foris est, multis interim gaudens consolationibus diuinis secundum hominem qui intus est: ita & in nobis, licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem. Semper enim mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circūserimus, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. Reliqua tecum perpende.

Quòd vita aeterna accipiatur aliquando in scripturis pro felicitate aeterna: & quibus medijs perueniatur ad illam. CAP. VII.

Eterum quid dicemus ad didagma istud Euangelicum, quo Ihs, qui reliquit hic omnia propter Christum & Euangelium eius, repromittitur, quòd centuplum accipiet nunc in tempore hoc, & in futuro sæculo vitam æternam? Siquidem ex illo videtur inferri posse, quòd vita æterna tantum obtinetur in futuro sæculo, non autem in hoc mundo. M. In scripturis subinde accipitur vita æterna pro significato notiori ac principaliori, hoc est, pro statu beatitudinis, & felicitatis, in qua sic viuunt æternaliter, vt nulla adsit oppugnatio, nulla tristitia, nullus metus, nec vlla mortis aut mortalitatis expectatio, sed omnium bonorum perfectio. Quomodo accipitur Matth. 19. & 25. ibi dicitur. Et ibunt hi in vitam æternam, illi autem in supplicium æternum. Vt sancti qui prius habebant vitam æternam in se, demum ingrediantur in consummatam illam vitam æternam, quæ coniunctum habet cælestis beatitudinis statum: vbi aded est explicata vita æterna intus & foris, circū atque circa te, vt nihil ibi appareat neq; in te neq; circa te, nisi vera, felix, & æterna æternæ vitæ viuacitas. Quod vt facilius aduertemus, seruauit Scriptura aliud modum loquendi de illis, quibus hic contingit vita æterna, alium

2. Cor. 4.

D. Obiectio, Mar. 10.

Solutio.

Hic habemus vitam æternam in nobis, postea verò intrabimus in illam.

Vita æterna aliter est hic disposita, aliter in futura felicitate.

neor. 17. Ofen. 13. Vnus ac idem homo simul est mortalis & immortalis. Nihilominus & infelix, in eò quòd debeat adhuc multa pati, in corpore mortis huius, vt debeat deficere cum Paulo: Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore

Vita æterna prout in cælis est disposita, est finis vitæ æternæ quæ hic habetur. Rom. 6. Nemo ingreditur in vitam æternam, nisi qui prius habuerit vitam æternam in se. Ioan. 4.

Math. 19. Luc. 10.

Ioan. 12. Matth. 19.

Galat. 6.

Quòd vita aeterna cadat sub merito bonorum operum. CAP. VIII.

M. Is dicat verbo vno? fide viuax ac merito virtutis Euangelicæ, acquiritur vita æterna. D. Meritò? Vbi ergo illud, quòd supra allegatum est ex Apostolo: Gratia Dei vita æterna? Si enim ex merito, ergo non ex gratia. M. Dicit Apostolus: stipendium peccati mors,

Ad Ro. 6. Ad Ro. 6.

gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Vtens sanè coniunctione aduersatiua, vt significet manifestam differentiam inter modum quo mortem, & modum quo vitam attingimus æternam. Quoniam mors merum stipendium peccati est. Si enim mortem inuenisti, iusto Dei iudicio inuenisti, propter opus peccati tui, malumque meritum, quòd præcessit. Ceterum gratia Dei vita æterna per Christum. Quia vita æterna sic innititur gratiæ Dei, vt omnino dici non possit merum stipendium operis boni, secundum rationem puræ iustitiæ. Nam dum primò seminatur in nobis vita æterna per iustificationem, quæ ex impijs efficitur iusti, nullius meriti nostri, nulliusue bonæ actionis causa datur, sed purè gratis mereque liberaliter, propter Christum Dominum nostrum. Hinc Paulus: Gratia Dei saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est. Item: Gratia iustificati estis & nò ex operibus vestris. Si enim ex operibus, ergo non ex gratia, & si ex gratia, ergo non ex operibus. Dum verò incrementa sumit in nobis eadem vita æterna, & proficit vsque ad consummationem, etiam hoc gratiæ Dei esse cognoscimus, quæ nobiscum operatur. Iuxta illud Apost. Non ego, sed gratia Dei mecum. Non quidem gratia Dei sine me, quia non ego, sed gratia Dei mecum. Itaque bonus vsus gratiarum Dei, & studium virtutis, secundum inclinationem caritatis diffusæ in cordibus nostris, fouet, educat, ac promouet vitam æternam seminata in nobis, mereturque consummationem eiusdem. Iuxta illud: Omni habenti dabitur, & abundabit, ab eo autem qui non habet, auferetur & id quòd videtur habere. Omni habenti, scilicet bonum vsum gratiarum ac naturalium quæ accepit, dabitur eo vsque dū abundabit. Itaque & quando seminatur in nobis Deus vitam æternam, merè gratuitum est, & quando perficit eandem in nobis per coronam gloriæ, magis tunc sua coronat dona, quàm remunerat merita nostra. Gratia igitur Dei est, quòd incipit in nobis vita æterna. Iterum gratia Dei est, quòd proficit in nobis. Denique gratia Dei est, quòd consummatur in nobis. D. Ergo in vita æterna obtinenda nullus est respectus ad merita nostra. M. Vtique initium eius nullo modo datur nobis propter merita nostra, verum incrementa ipsius & consummatio obtinentur, tum ex donis Dei, tum ex bonis operibus nostris, per debitum vsum gratiarum, quas accepimus. Ideoque in scripturis vocatur aliquando gratia, aliquando stipendium,

Vita æterna nò est stipendium nostræ virtutis, sed rationem mere iustitiæ. Ad Eph. 2.

1. Cor. 15.

Mat. 23. 25. Marc. 4. Luc. 9. 29.

Initium vitæ æternæ purè est

ex gratia, consummatio tamen eius erit pro meritis datur.

dium, aliquando merces, aliquando corona iustitiae, quandoque brauii supernae vocacionis. Licet enim initium vite aeternae mercede gratuito detur, tamen incrementa eius & consummatio, etiam nostrae bonae actionis studio obtinentur, non tamen sine gratia, quonia & nostra merita, dona Dei sunt: adeo ut etiam hac consideratione recte dicatur gratia Dei, vita aeterna. Sed de his latius suo loco. Vnum duxat dicit mihi. Vitam humanam quam viuis, hanc ut inciperes habere, quomodo meruisti, aut quibus actibus effectisti? D. Prius quam habere, non eram, quomodo igitur vel effectissem ego vel meruisssem, ut inciperem vivere vita humana, sine qua homo dici non potui? M. Et natus, ut incrementa caperet vita tua, & grandelceres in virum quomodo factum est? D.

Aprum simile.

Partim virtutibus inhabitantis anime, partim labore & diligentia membrorum meorum. M. Quid si cessassent manus tuae, pedes, dentes, & reliqua corporis organa? D. Iam non solum non fuisssem factus maior, sed & interissem. M. Quod autem laborarent membra tua, ad perficiendam vitam acceptam, unde habuerunt? nonne ex virtutibus anime sic incitantis & dirigentis? D. Omnino. M. Eodem modo, qui necdum est regeneratus in noua vitam, sed manet adhuc in morte, prorsus fugitiuus a deo, is profecto nihil habet quo mereatur renasci in filium Dei. Renatus vero quod iam crescat & proficiat in vita accepta, hoc partim fit virtutibus gratiae renascentis, partim viribus liberi arbitrij, quibus bene virtutibus a Deo acceptis: Quod autem donis acceptis bene utatur, hoc rursus est a vigore gratiae intus sic excitantis, sicque dirigentis vires nostras. Totum igitur gratiae magis quam viribus nostris ascribendum, tamen & viribus nostris, quia gratia non facit sine viribus nostris, sed nec vires nostrae faciunt, nisi per gratiam Dei cooperantis. Illa excitante, illa dirigente ac adiuuante sunt a nobis opera Evangelicae functionis, grata Deo, & meritoria vite.

1. Cor. 15.

Iuxta conclusionem Apostoli dicentis: Itaque fratres mei dilecti stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quoniam labor vester non erit inanis in Domino. 1. Corinth. 15. Quod autem vita aeterna cadat sub merito bonorum operum, expressit ac irrefragabili argumento demonstratur ex verbis Pauli ad Romanos, 2. cap. ubi sic habet: Secundum autem duritiam tuam & impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet unicuique secundum opera eius. Ijs qui-

Ex Paulo demonstratur quod vita aeterna cadat sub merito. Rom. 2.

dem qui secundum patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem querunt, vitam aeternam: ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Obserua hinc diligenter voces, & deductionem, quibus utitur Apost. Dicit enim: Reddet, quod est refundentis praemium, siue mercedem pro meritis. Et dicit, primo quidem generatim: Reddet unicuique secundum opera sua. Deinde vero speciatim: Reddet, inquit vitam aeternam ijs qui secundum patientiam boni operis quaerunt gloriam, ergo reddet vitam aeternam pro patientia siue sufferentia, quam habent in bonis operibus prosequendis. Nec secus reddet ijs vitam aeternam, quam alij qui ex contentione sunt & operantur malum, reddet damnationem & mortem. Quia reddet unicuique secundum opera sua: bonis quidem pro benefactis vitam aeternam, honorem, & pacem, malis vero pro malefactis iram & indignationem, tribulationem, & angustiam, uti deductio textus manifeste ostendit. Et haec quidem dicta sufficiant, de his quae speciatim credere oportet, secundum ordinem 12. articulo, traditione Apostolica nobis relictorum, in symbolum siue signum rectae fidei, cui subiecerunt particulam, amen, Quae est vox sermonem confirmantis, & ratum posse esse precantis. Quae admodum latius declarabimus in fine precationis Dominicae, eodem Saluator ipse precatur ibi, multisque alijs in locis hac voce, amen.

Num et alia credenda sint, praeter ea quae duodecim dictis articulis continentur. CAP. IX.

Vnt ne & alia credenda, praeter ea quae continentur his duodecim articulis fidei? M. Sunt, & quidem multa, de mandatis Dei, de sacramentis Ecclesiae, de sacrificijs, & orationibus, de caeremonijs, quae per omnem semper florere Ecclesiam. Verum quoniam horum singula suum proprium tractatum habebunt, in quo demonstrabitur quatenus unumquodque fide sit recipiendum, ideo speciatim de fidelium hoc loco pertractare superuacaneum foret. Has autem, fili, quas fecimus tibi de credendis demonstrationes debes more quorundam animalium velut ruminare, hoc est, saepius ad mentem reuocare. Cum vero tempus erit & otium, incipiemus demonstrationem de mandatis, & consilijs, ac promissionibus. Interea autem mei memor esto in deuotis tuis orationibus, quia homo peccator ego sum, & non nisi magna miseratione Dei saluari potero.

F I N I S.

DEMONSTRATIONVM RELIGIONIS CHRISTIANAE EX VERBO DEI LIBER TERTIVS.

MODERATORI ET ALVMNIS PONTIFICII COLLEGII APVD LOVANIENSES, FRANCISCVS SONNIXVS SALVTEM, PRECATVR ET FELICITATEM.

PRISCIIS oraculis proditum est, doctissime Praefes domus Pontificiae & alumni, sponsionis comitem esse noxam. Spondei autem in secundo nostrarum Demonstrationum libro, quod propediem & reliquos exhiberem. Ne igitur omnino non bonae fidei sponsor deprehendar, nactus paululum otij a negotiosis istis functionibus, quibus Religionis tuenda causa implicor, in tertium exhibeo. Quem, ut alios, differentem feci Dialogismi forma, de ijs quibus Deus nostrum hominum genus gubernandum duxit. Vitam bonis, quod alunt, aibus, & ad vberem aliquam Ecclesiae utilitatem. Certe id in primis, id & vnicuique cura fuit, ut vim naturamque omnem mandatorum Dei, consiliorum item & permissionem dilucide oculos ponerem, eo demonstrandi genere, ijsque formis ac phrasibus, quae & luculenta forent, & populari institutionis primario harum. lucubrationum scopo, quam maxime apta. Quibus etiam si Rhetoricus mundus, & ornat. & dictionis opulencia desunt: tamen neque deesse eis veritatis astruenda, modo quo oportet, neque falsitatis diluenda, energiam, uti confido, ita quorundam censura persuasum habeo. At penes Ecclesiam Dei, cui me in omnibus meis dictis ac scriptis, perlibenter submitto, vestraque omnium circumspeditionem, iudicium esto. Quoniam autem sacra res est, & apud, placuit hoc opusculo, qualecumque illud est, velut specimen quodam, animi nostri gratitudinem erga insigne illud vereque Pontificium collegium beatissimi patris ac domini nostri Hadriani sexti testatam relinquere: in quo vna tecum, domine Praefes, alumnus fui, vna tecum diuinarum institutionum fluentia hausi, vna disputationes sacras indaganda, veritatis studio pertractauit, sub moderatione praestantissimi viri Tilmanni Clerici, cuius peccatis iuuetandis, osuli, lingua, mores denique omnes nihil praeter pietatem, nihil quam hortamenta ad Evangelicam disciplinam probe imbibendam spirabant: te quidem id genus studij incipiente, me vero inter emacipados annumerato. Mirum sane quantum opere tu certatim & Praefes cum alumnis, & alumni cum suo Praefide discendi beneque viuendi studio flagrabant, vel vnius Hadriani fundatoris beneficentia simul & exemplo accensi. Qui praeter id quod aedes, prouentus, mensam, & impensas eius omnia sumptu perenni magnifica, omnia ad otium negotiumque Theologicum, accommodatissima donaret, etiam rara cuiusdam & admiranda virtutis limpidissimi nobis speculum reliquit, viuis ac varijs sanctarum functionum imaginibus oppido quam referret. Nam Louanij & gemma sacerdotum fuerat & decus Theologorum, & insignium operum suae professionis auctor eximius. Cur enim quod cunctis prae lucere debet, reticebo? Aut quod boni est clientis non praestabo. Hinc vero accitus in aulam Caroli quinti, illiusque adolescentiae formandae delectus, tanta moderatione vixit, sicque insidentia naturae cupiditate, ambitionem, philantiam, & id genus alios rectae actionis hostes, prostravit, ut inter aulica auocamenta, quod phoenice rarius est, sui Imperator strenuus, immo plane inuictus permaneret, & exitum testem interpono. Exinde autem in Hispanias destinatus, pacandi gratia quae in tantis regnis conturbata nuntiabatur, summa animi fortitudine ac prudentia, oris in super sua uiloquentia adeo feliciter eam legationem peregit, ut non potuisset alius aut accuratus, aut in re Caesaris fortunatus. Porro donatus in insula Barthusensis Ecclesiae, mox viscera Evangelica patefaciens ad omnes, & praebat ante gregem dominicum ut pastor, & pascebat ut pater, cum ex emplo doctina, quinimo iuxta utriusque, singulisque ordinibus Ecclesiae sedulo intendens singulos purgabat, singulos ad officium eugebat, cura gerens omnium haud secus atque sui. Dicit enim, Antistes, vel Praeful, aut in honore, omnino nolebat, nisi & rei exhibitione talis esset. Iuxta illud vetustae sopiae proverbium, Ne quod esse differs, dici gaudeas. Quibus virtutibus rapuit in amore sui ac venerationem non solum Hispaniarum proceres, verum etiam Leonem de vinum singularis prudentiae virum, a quo & in purpurati Cardinalitij numeris ordinem coaptatus est, penam inuitus, ac deinde in locum eiusdem Leonis defuncti Pontifex maximus omnium calculus designatus. Ad quod rerum fastigium dum esset sublimatus, & magna magno, & ardua summo pertractabat animo, nullam non adhibens curam, quod laboranti Ecclesiae illico suppeditas ferret in refarciendis quae ab usibus haeresibus discissa, in stabiliedis quae lapsi proxima erat: ad haec in recedendis Principum animis, in Oecumenico concilio Ecclesiae parando, in omnibus denique quibus exurgeret spectata, pijs, impijs vero pudor & respiscetta. Nec inter haec ita, desinit ad hanc re-

giunculam consuetudine sua beneficentiae obtutu respicere, donec novo collegio Theologica institutio...

Franciscus Sonnius.

ELENCHVS CAPITVM TRACTATVS PRIMV.

Cur Deus duxerit hominum genus gubernandum praecipis, consilijs, exemplis & permissionibus. De illo Saluatoris, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata...

TRACTATVS PRIMVS.

Cur Deus duxerit hominum genus gubernandum praecipis, consilijs, exemplis, & permissionibus. CAP. I.

Reopena in nos diuinae bonitatis miseratio, ne hominem, quem mere & arbitrio liberum condiderat, iam lapsum, iam laesum, iamque sensu & cogitatione procliuem in malum...

stra vascula, quae consolidare. De quibus omnibus statui nunc demonstrationem exordiri, ad dei omnipotentis gloriam, tuam vero instructionem...

De illo Saluatoris. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. CAP. II.

Ita quid amabilius? Morte quid horribilius? D. Nihil, ac quid consilij, ut vitam, superata morte retineamus? M. scripturis sacris clare demonstratur...

Observatio mandatorum Dei est via ad vitam. Ioann. 12.

Quid vita hoc loco. Matth. 19.

Vita vera, vita virtutis, vita aeterna, quomodo uerum sunt, & idem in substantia.

est, hoc modo quodam, & diuinum esse debet. Deus enim virtus est, induens & praecingens hominem virtute ex alto. Quod autem Dei est, & diuinum, hoc indubie & aeternum est...

1. cor. 1. Luc. 24. Psal. 17.

1. Reg. 15.

Psal. 48.

Iacob. 2. Ezech. 18.

Genes. 2.

1. Cor. 15.

Sicut anima est vita corporis, ita spiritus Dei est vita animae. 2. Petr. 1.

proportio. Similiter & Spiritus sanctus non uiuificat spiritum hominis, nisi quadiu consistit in ordine ad legem aeternam, cum quadam proportione uirium inferiorum ad rationem. Tolle temperaturam corporis per uulnus, aut morbum, statim animam migrare cogis cum omni sua uiuacitatis operatione. Tolle per inobedientiam subiectionem hominis ad legem Dei, mox se recipit in suum principium spiritus Christi, cum omnibus charismatibus uiuificantis gratiae: nec manet ultra in te nisi corporea quaedam uita, sine ordine confusa, lethali uulneris laucia, iusto dei iudicio subiecta legimortis, quae iam operatur in te quasi exordium imperij sui, depascens quid quid est boni meriti & gratiae, qua uiebas in deo, & secundum deum. Statim enim ubi preuaricatus fueris mandatum Dei tui, properat in te magnum satellitium mortis, error, caligo mentis, opinionum illusio, falsa tui de te existimatio, pruriens in malum affectus, praua cupiditas, defectus uirtutum, passionum pugnae, iniquitas, instabilitas, & certa diuisio inter Deum tuum, & te, seruitus iniquitatis ad iniquitatem, & totius esse antiquatio: quod autem antiquatur, teste Apost. prope interitum est. Et haec ubi adsunt, nonne ibi umbra potius, falsaque imago uiuetis, quam uera uita? Et pabulum mortis potius, quam uiuendi subsistentia? Qualia indubie te captiuant etiam si nescias, suisque funibus trahunt in interitum, donec absorpta fuerit in damnationem omnis naturae tuae uiuacitas, uirtus & perfectio. Iuxta illud Psalm. Mors depascet eos. Si nunc quaeris quae mors depascet eos. Mors, dico, animae, mors corporis, mors prima, mors secunda, mors in mente per caliginem, mors in affectu per malitiam, mors in omnibus uiribus, mors in omnibus circumstantiis, ut tandem sit mors intus, mors foris, mors ante, mors retro, & nusquam appareat neque circa te, neque in te, nisi inextricabilis dominatio mortis. Viuunt quidem damnati apud inferos secundum substantiam naturalem, sed sub pleno dominio mortis & miseriarum. Nec omnino dissimiliter in hoc mundo preuaricator mandati uiuit quidem uitam naturae: attamen sub lege peccati ac mortis, & funibus iniquitatum, quibus paulatim trahitur captiuus ad interitum damnationis. Hoc tantum interest. In hoc mundo quamdiu spiramus & respiramus, spes est resurrectionis per Christum, eiusque sacramenta. In inferno autem nulla est redemptio, sed abyssus quaedam damnationis, in flamma ignis dantis uindictam & ijs qui non uouerunt Deum, & ijs qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui poenas dabunt in interitu aeternas. D. Horrendum quod dicitur. M. Horrendum magis quod fiet, nisi sequaris bre-

ue hoc, & expeditum consilium Saluatoris, si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Est autem seruire, custodire rem ne perdat, aut in se pereat. Non igitur audias solum mandatum Dei, neque discas tantum, sed serua, hoc est, custodi in serinio memoriae tuae, in meditatione cordis, in exercitio operis. Serua, inquam, non quidem notitiam tantum, siue scripturam mandatorum, sed ipsa mandata, hoc est, ea, quae tibi per imperium domini Dei tui praecipita sunt: ut quod praescriptum est mandato, & eo sane modo quo praescriptum est, opere compleas. De illo Ecclesiaste. Deum time & mandata eius obserua, hoc est, omnis homo. C A P I I I. O nne ualde decorum est, & pulcrum, digito monstrari, & dicitur, hic est, in quo cumulant sese quaecumque in homine meritorum desiderari possunt? D. Non solum decorum hoc, sed & eligibile super omnia. At quid obtinebit? M. Possit id obtineri uel sola obseruatione mandatorum Dei, si era eloquia clare demonstrant. Nam Ecclesiastes, concludens suum librum sic inquit: sine inloquendi pariter omnes audiamus. Deum time & mandata eius obserua: hoc est omnis homo. D. Ceterum quid hoc obseruatio mandatorum Dei, est omnis homo? Phrasim hanc non intelligo. M. Sensus est: in hoc uero consistit esse, & bene esse, uirtus & officium inuiscuiusque qui uere hominem agit, per hoc inuitum, in hoc finis traditionis Euangelicae: hinc enim incipiunt, hucque recurrunt omnia tam consilia Christi, quam sanctorum, ut sit in nobis spontanea & exacta obseruatio mandatorum dei nostri. Finis consiliorum praecipuum: finis praecipuum caritas. Qui autem manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo: quia Deus est caritas. Quem scopum qui attingit, is habet quaecumque ad hominis dignitatem pertinet, hoc est, cuncta quae in homine coram Deo & Angelis eius, aliisque cordatis uiris merito desiderari possunt, in quocumque agat genere uitae, & quamlibet obscurus sit, miser aut abiectus. Sicut enim Paulus dicit, Circumcisio nihil est, & preputium nihil est: sed obseruatio mandatorum Dei. Sic dici potest de titulis honorum, & iactantia diuitiarum, & ceteris eiusmodi, quod nihil sunt. Porro Deum timere, & mandata eius obseruare, hoc est omnis homo. Quod alius interpretes reddidit paulo lucidius dicens: Deum timeto, & mandata eius obseruato: nam in hoc consistit omnium hominum perfectio. Quasi diceret, Quaecumque libris scripta sunt, aliisque innumeris libris scribi possunt, comprehenduntur sub uo illo, nempe Dei timore, & eius mandatorum obseruatione. Quam amicitiam conciliet cum Deo & Christo Domino obseruatio mandatorum dei. C A P I I I I. Adhaec

Mandati seruandi interpretationis epilogus.

Eccles. 12.

Eccles. vi.

Finis consiliorum praecipuum, finis praecipuum caritas. 1. Tim. 1. 1. Ioan. 4.

1. Cor. 7.

Omnia nihil si non ad sit obseruatio mandatorum dei. Eccles. 12.

Rom. 5.

1. Ioan. 3.

Hebr. 8.

Psalm. 48.

Matth. 15. & Thess. 1.

M. Aet. 4.

1. Cor. 1.

Ioan. 15.

Errant qui omnia referunt ad nudam credulitatem

Matth. 12.

Ioan. 7. Ioan. 3.

Exod. 19.

Adhaec, iuncta cum Christo Domino amicitia, nonne res est permagni momenti? D. Maximi. Non enim est aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. M. Recte. Ipse enim factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Ipse Alpha & Omega, principium & finis. Audi igitur quid dicat ad Apost. suos, quos sibi de mundo elegerat. Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quae praecipio uobis. Non quidem in hoc amici, si sciueritis aut credideritis quae praecipio uobis, sed si feceritis. De mandatis uirtutibusque uti, hoc foedera iungit aeternitatis cum eo, qui super omnes est. Magna res, diadema regium, maior sacerdotij dignitas, & ingens pondus habet maiestas Imperialis, porro ter maxima Apostolicae sublimitatis functio. Attamen, inquit Saluator, Vos Apostoli, uos dico, amici mei estis, si feceritis quae praecipio uobis, quod alioqui minime. igitur ego, tuque o fili, quid de nobis praesumere audebimus, si illi post tantam cum Christo consuetudinem, post mundi contemptum, post miracula, post Apostol. functionem audiunt, Vos amici mei estis, si feceritis quae praecipio uobis, aliis minime? Certa igitur demonstratione constat non conciliari cum Christo amicitiam sine obseruatione mandatorum Dei. D. Quam errant igitur, qui cuncta referunt ad nudam credulitatem, dicentes, Tantum crede, & saluus eris. M. Errant sane isti toto, quod aiunt, caelo, non intelligentes neque scripturam, neque uim aut ordinem diuinae operationis: sed de his satis superque differuimus lib. 1. D. Memini. Hoc tamen cupio audire, quam speciale quamque arctam conciliet eum Christo amicitiam, uera & ex corde spontanea obseruatio mandatorum Dei. M. Respondet Christus, dicens, Quicumque fecerit uoluntatem Patris mei qui in caelis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Quasi diceret, Tam mihi carus est, quam si germanus esset frater, congenitaque soror, & quod his maius est, quam si de suis me uisceribus genuisset, essetque mater: eodem utique honore sublimandus quo illi, & eadem ditandus gloria qua illi. Ipse mecum in Deo, & Deus mecum in illo: non minus quam si esset soror, aut frater secundum carnem, imo magis: quia etiam quidam de fratribus Christi non crediderunt in eum. Qui autem incredulus est filio uitam non uidebit: tantum abest ut possideat. Iterum quam iungat arctam amicitiam, patet in Exodo, ubi dicitur, Si audieris uocem meam, & custodieris pactum meum, eris mihi in peculiis de cunctis populis: mea enim est omnis terra. Et uos eritis mihi

hi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Ad quod quod multo mirabilius est. Si quis diligit me, inquit Saluator, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniamus, & mansionem apud eum faciemus. Veniamus sane ego, Pater, & Spiritus sanctus. Nec ueniamus solum, sed & manebimus apud eum, facientes mansionem in eo. Qui autem habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Quibus adiungit Ioannes Apost. dicens, Carissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, scilicet alicuius prauaricationis, fiduciam habemus ad Deum, & quid quid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, & ea quae sunt placita coram eo, facimus. D. Deus bone, tantumne conciliat amicitiam, cum Deo, custoditio mandatorum eius?

Qua ratione obseruatio mandatorum Dei, sit consummatio incorruptionis C A P V.

Ipse nostri nihil esse perpetuum sub Sole. Habet enim uinaeque res suas tinea, atque inest cunctis seminum quoddam corruptionis, & in deficient miseriarum uicissitudo, neque unquam in eodem statu permanet homo. Immo quot momentis uiuimus, tot passibus ad interitum properamus. D. At quis euitabit? M. Modum euitandi clare nobis demonstrat uerbum Dei, Spiritus sanctus per os Sapientis pronuntiat hoc pacto, Custoditio legum, consummatio incorruptionis est: incorruptio autem facit proximum deo. Ecce non solum incorruptio acquiritur per custodiam mandatorum, sed & incorruptionis consummatio, quae est ipsa incorruptibilitas, cum dono plenitudinis gloriae. Nam transit quidem mundus, & omnis concupiscentia eius: qui autem facit uoluntatem dei manet in aeternum. D. Quid ergo dicemus de sanctis Dei hominibus, nostris quoque progenitoribus, qui post bonam, exactamque obseruationem mandatorum, multa passione consumpti sunt, & eorum caro patitur corruptionem? M. Hoc ipsum quod dicit Apostolus, Licet is qui foris est non ster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in praesenti est momentaneum, & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis, non contemplantibus, nobis quae uidentur, sed quae non uidentur. Quae enim uidentur, temporalia sunt: quae autem non uidentur, aeterna sunt. Haec ille. Ut autem penetres mysterium, scito quod homo sit duarum partium compositio, corporis scilicet molis, & uiuificantis animae: illa est terrenae missionis sensibilis massa, & uocatur a Paulo noster homo qui foris est. Haec autem

Ioan. 14.

1. Ioan. 3.

M.

Iob 14.

Ratio corruptionis effugiendi. Sap. 6.

1. Ioan. 2.

2. Cor. 4.

autem mente habet, & imaginē in se gerit viuentis dei, vocaturq; ab Apost. homo qui intus est. Ceterum homo qui foris est, ut videmus, corrumpitur per morbum, vertiturque in putredinem per mortē. Homo verò qui intus est renouatur de die in diem, donec quod perfectū est attingat, tantum abest, ut corrumpatur. D. Nō bene intelligo. Nā si tā homo qui foris est, quā is qui intus, pars est hominis custodientis legē Dei, & custoditio legis est cōsummatio incorruptionis, quomodo igitur pars altera videt corruptionē, altera verò renouatur de die in diem? M. Iā audies ex Paul. rationem diuersitatis, Ego ipse, inquit, mente seruiō legi Dei: carne autem legi peccati. Cōdelector enim legi Dei secundū interiorem hominem. Video autem aliā legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captiuantem me in lege peccati, quā est in membris meis. Ex quib. verbis Apost. inferre licet, quod iustus mente seruit legi Dei, & eidem cōdelectatur secundū interiorem hominē, adeoq; adhæret Dño, ut vnus fiat spiritus cum Deo, ut ad Cor. habetur. Ideoq; infundunt sese in spiritum eius deiformis vita, fortitudo triumphantis de mundo, virtus & incorruptio: in tantum ut neque mors, neque tribulatio, neque angustia, neque principatus, neque sexcenta milliorum milia possent perdere ea quæ in interiori sunt homine incorruptibilitatis semina nisi forte ipsemet sua spē se subtraxerit ab obedientia mandatorū Dei. Quemadmodū pulcherrimē ostendit Apost. ad Rom. cap. 8. ac alijs multis in locis. In carnem autem hæc eadem sese nō infundūt neq; infundere possunt. Quia indefinenter resistit caro spiritui, & seruit cōtinuō legi peccati, eiusq; sapientia inimica est Deo: legi enim dei nō est subiecta, neq; enim potest. Hinc est quod mirabili dispensatione dei, dominantur in corpora electorū, quāuis sanctē viuunt, fames, & gritudo, elementa, gladius, & omnis deniq; mortalitatis passio: in spiritu autem nihil dāni inferūt, neq; inferre possunt. Immo quō plus oppugnant illa, eō magis roborātur purganturque spiritalis hominis affectiones, ut vbiq; testatur scriptura: maximē ad Rom. 8. dicens, Scimus quoniam diligentib. Deum omnia cooperantur in bonum, ijs qui secundū propositum vocati sunt sancti. Hinc rursus est, quod quidquid procedit de viscerib. carnis, etiā in sanctis dei hominib. foetor est, & corruptionis putredo. Quidquid autem parit de se spiritus sanctificatus per organa operationū, spiracula sunt vitæ, veræq; virtutis odoramenta. Quia autem ad finem vsque perdurat hæc rebellio carnis aduersus spiritum, & legem Dei, ideo etiā post mortē relinquitur sibi caro suo malo studio resolu-

uenda in narium, vnde desumpta erat principū, cinerem scilicet terræ nascentis. Ex quo tamen principio iteratō colligenda erit in illa die, virtute Christi, quia potens est subijcere sibi omnia, ut inquit Apost. ut sit salus ex deo, & nō gloriatur cōtra Deum omnis caro. Atque tunc demum corpus quod seminatū fuerat in corruptione, surget in incorruptione: quod seminatū fuerat in ignobilitate, surget in gloria: quod seminatū fuerat in infirmitate, surget in virtute: quod seminatū fuerat corpus animale, surget spirituale. Cū autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Et erit quod diximus, Custoditio legum, cōsummatio est incorruptionis: incorruptio autē proximū facit Deo. D. Iā intelligo.

In obseruatione mandatorum esse scholam veræ scientiæ, veræq; pietatis. C A P. V I.

M. Nis homo scire desiderat, nec te puto alienum esse à communi lege nascentium. D. Alienus essem? Bone Deus quantum insumpsi olei, quot verso libros, quot noctes duco insomnes, tantum ut sciam, & intelligam. M. Ecce Psalm. tibi demōstrat certissimam veræ scientiæ scholam, dicens: Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in internum mihi est. Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua, meditatio mea est. Super senes intellexi, quia mandata tua exquiui sui. Hanc dico ob causam, quia studui in volumine legis diuinæ, sedulo meditando in mandatis Dei, & perquirendo quæ sit voluntas eius bona, beneplacens, & perfecta, datus est mihi intellectus veritatis, & scientia vitæ, super inimicos meos, super senes venerandos, quod amplius est, super erudita magisteria eorum qui me docuerant, nedum super coetaneos meos. Nolo hic tibi aliud citare pro argumento demonstrationis, quā Psalmum Davidis qui incipit: Beati immaculati in via, illum lege, & relege vel decies, & tum videbis, quantum, quāque magnifica tribuat Psalm. obseruationi mandatorum Dei, tumque incipies per Dei gratiam facere, & dicere cum Davide: Portio mea Domine, dixi custodire legem tuam. In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia ipsis viuificasti me, in ipsis vera sapientia, in ipsis æquitas, & iustitia: in ipsis denique retributio multa. Quapropter sicut in argento viuo omnia supernantant, solo auro in fundum subsidente: ita merito in peccatore hominis Christiani cuncta deberent supernantare: sola autem meditatio legis diuinæ, eaque iugis ad imum fundum descendere.

De maledictionibus que superuenient in præuaricatores mandatorum dei. C A P. V I I.

Sim.

M. 1. 2.

Improperent maleuoli, & substantent dicentes: Manda, remanda, manda, remanda, præceptum hic, præceptum ibi, Quid semper de mandatis? Respondebis tu exprobrantibus tibi verbū hoc, Quoniam maledicti qui declinant à mandatis tuis Dñe. Contritio & infelicitas in vis eorum. Et spes eorum tanquā lanugo est, quæ à vëto tollitur: & tanquā spuma gracilis, quæ à procella dispergitur. Audi precor, quantas congerat Moyses maledictiones in eos qui præuaricatores sunt mandatorum dei. Quod si audire nolueris inquit vocem Domini Dei tui, ut custodias & facias omnia madata eius, & cæremobias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta bouum tuorum, & greges ouium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. D. Hæc legi aliquādo. Verum quid propriè sit maledictio necdum intelligo. M. Maledicere est malū in aliquem dicere, aliquando enuntiatuè, aliquando cum imprecatione. Maledicuntur à Deo, qui male audiunt à Deo siue in quos malum dicit Deus, vel per semetipsum, suoque proprio ore, vel per Proph. suos, Episcopos, aliosq; electos veritatis concionatores. Vnde quidquid mali nunciatum est contra præuaricatores legis dei, per omnem totius Scripturæ traditionem: quidquid item per viuam vocem imprecatum est ab ijs, qui locū tenent dei in terris, totum pertinet ad maledictionē dei. D. Verbalem scilicet: At verba in aërem volant, quem vbi loquentem fecerūt, vim suam perdunt, abeuntq; in nihil. M. Sic esse potest in nostra hominū maledicentia. Ceterum vox Dñi in virtute, vox Domini in magnificentia, inquit Psal. Certum itaq; habet quædam modum dicere Dei, & facere quæ minime distant, Dixit enim & facta sunt: ita & maledicere Dei semper efficax est, & secundum, de se producens pondus malorum, & plagarum vndas. Quod si non statim, & eodem quidē momento post demeritū euenerit, exclamemus: Misericordie Domini, misericordie Domini quod nō sumus cōsumpti in iniquitate nostra. Porro si quis contemnit, ut inquit Paul. diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis, aut ignorat, quoniam benignitas dei ad poenitentiam adducit, is secundum duritiam suam, & impenitens eor thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei: quoniam ira, & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis ope-

Genes. 18. Iob. 7. Iob. 19. Philip. 3. 1. Cor. 15.

Deut. 22. Maledicti omnes leges in transgressores mandatorum Dei.

Oze. 13. Sap. 6.

Maledicere quid sit.

Quam sit efficax maledictio Dei. Psal. 28. Dicere Dei est si mulfacere. Maledicere Dei semper est efficax. Rom. 2.

Plal. 118.

Sim.

rantis malum, hoc est, præuaricantis mandatum Domini Dei sui: utque solet opprimere exundans tempestas maris, cum procellarum montib. rapit insulas, nullum relinquit earū vestigiū, sic tandem veniēdo veniet vis maledictionis diuinæ, rapietq; præuaricatores mandatorum suorum, atque in puncto ad inferna transmittit. Ne quis autem paruifaciat maledictiones Dei pronuntiatas per Moysen famulum suum, addit Proph. dicens: Quoniam qui malignantur exterminabuntur: iustinentes autem Dñm ipsi hæreditabunt terram. Si autem quæras, per quem exterminabuntur? Indubiè per Christum. Dicit enim Ioannes: Quoniam accepisti Dñe virtutem magnam exterminandi eos qui corruerūt terram. D. Scio quod exterminare, sit extra terminos protrudere, sicut eliminare est extra limites ponere. Verum, qui sint termini isti, extra quos per Christum protrudentur præuaricatores mandatorum, prorsus non intelligo. M. Sunt extrema siue fines diuinæ maiestatis diuinæ gloriæ, diuinæ dulcedinis, consolationis, propitiationis, diuinæ denique bonitatis, ac influentiæ, extra quæ protrudentur malignantes & præuaricatores mandatorū, quantum existentia naturæ paritur, quam utique naturam Deus in eis cōseruabit: magis sanè ad suæ iustitiæ manifestationem, quā ad solatiū illorum, adeo quod non attingent vltra, ne extrema quidem diuinæ maiestatis, aut gloriæ, aut dulcedinis, aut consolationis, aut propitiationis, sed clausæ eis erunt, portæ vitæ, mœniæque cælestis Hierusalem inaccessa. Quia exterminator Angelus gladio flammeo custodit ea. Et tunc erit quod supra diximus, Mors depascet eos. Tunc quoque accipiet armaturam zelus altissimi, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum suorum. Nam pugnabit cum Deo orbis terrarum contra insensatos, positos iam extra terminos gloriæ suæ, propitiationis suæ, ac saluationis suæ. Ut autem summam dicam: pars illorum, qui nō obediunt mandatis Dei, erit maledictio, plaga, anathema, exterminium, mors prima, mors secunda, supplicium æternum, desolatio extrema, supplantatio sub vniuersam creaturam. Si quæris quo in loco? Respondet Ioan. Apost. In stagno ignis & sulfuris. Respondet insuper Iob: In terra tenebrosa, & operta mortis caliginis, vbi nullus ordo, sed æternus horror inhabitat. Respondet denique Euangelium: In gehenna ignis, in igne inextinguibili, in igne æterno, in tenebris exterioribus, vbi erit fletus, & stridor dentium. Vbi vermis eorum non moritur, addit Propheta, vbi nulla est redemptio. His enim epithetis explicat Scripturæ magnitudinem damnationis venturæ, in

Iob. 21.

Plalm. 36.

Apoc. 11. Quid exterminare quomodo exterminabuntur præuaricatores mandatorum.

Sapient. 2.

Epilogus. Apoc. 9. Iob. 20.

Math. 3. 25. 13.

Esa. 66.

A a quoniam

Sapient. 6.

Rom. 7.

1. Cor. 6.

Rom. 8.

Galat. 5. Rom. 8.

Roma. 8.

omnem animam prauaricantis mandatum omnipotentis Dei.

Merito ac iuste hac praecedentia infligitur, etiam pro vna vnus mandati transgressione.

CAP. VIII.

D.

Accine tam horrenda infliget misericors Deus pro vna vnus mandati transgressione? M. Nihil verius, nisi per poenitentiam diluatur culpa. Certissima enim est sen-

Quomodo qui offendit in vno fit omnium reus. Iacob 2.

tentia Iac. dicentis: Qui offenderit in vno, factus est omnium reus, hoc est, quo reatu obligatur, & ad quam damnationem mortis ille qui plura, & sapius transgressus est, eodem reatu, & ad eadem mortis damnationem obligatur is qui offendit in vno solo, & tantum semel. Grauius tamen supplicium portabit qui in pluribus, aut sapius offenderit, iuxta quantitatem delictorum suorum & munerum: vt vnusquisque recipiat prout gessit in corpore suo. Omnes tamen & qui offenderunt in vno, & qui in multis, & qui semel tantum, omnes dico, maledicti sunt: quia declinant a mandatis tuis domine, omnes exterminabuntur, mors depa-

Deut. 25. 2. Cor. 5.

Psal. 118.

De qua transgressione loquitur.

sciet omnes per supplicium ignis inextinguibilis. Quod tamen intelliges, nisi condignam in hac vita egerint poenitentiam. Secundum intellectus de perfecta, & bene deliberata transgressione. Nam vnusquisque quidem tentatur, a concupiscentia sua abstractus & illectus: ceterum non ibi adhuc transgressio legis, sed tentatio, vt est videre in Canonica Diuina Iacob. Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: dicit, parit, quia necdum ibi plena transgressio, sed in malum prauaricationis praua dispositio. Peccatum vero cum consummatum fuerit, scilicet per voluntatem deliberatam, ac plenam resolutam, tunc demum generat mortem. Qui autem offenderit in vno mandato per voluntatem deliberatam, is factus est omnium reus, hoc est, is filius irae, & mortis, exheredationis & damnationis, non minus quam si omnia transgressus esset. D. Si, quod in momento commissum est, & semel tantum, & modica fortassis cum delectatione, puniat Deus aeternaliter, tam horrendo mortis supplicio, vbi aequi ponderatio? vbi, quod dici solet, Misericordia Domini plena est terra? Et illud: Secundum quantitatem delicti erit & plagarum modus? Nam secundum praecedentem declarationem, delictum vnum, at plaga multa: delictum momentaneum, punitione autem delicti aeterna: delictum cum modica delectatione, stipendium vero delicti damnatio mortis citra modum ac finem. M. Fili si bene perpendas tria: Nempe quis est, & cuius sit potestatis, qui mandatum tulit. Secundum qualis, & quam necessaria sit dependentia na-

An stet cum immensa misericordia Dei peccatum aeternaliter puniri. Psalm. 32. Deute. 25.

Triabene perpendenda ad aequalitatem

turae nostrae ad legislatorem deum, misericordiae nostrae ad diuitias misericordiae illius. Tertio quod innumeris obligationibus homo fit obligatus Deo suo, omni ex parte: non solum pro se, sed & pro toto mundo. Haec dico, si bene perpendas, facillime intelliges, quod iuste puniat Deus aeterna mortis damnatione, etiam vnus vnus duntaxat mandati transgressorem. Quantum ad primum. Qui imposuit tibi mandatum Deus tuus est & Dominus, & omnipotens nomen eius. Qui vtiq; omnia est, omnia implet, omnia habet in sua potestate: immo ad nutum suum, plus dico, ad votum suum, cui nihil impossibile est nihil arduum, nihil est difficile: Tenes imperium mortis & vitae, & vocans ea quae non sunt, tanquam ea quae sunt, dans denique mandatis suis, omnibusque dictis suis, addo, omnibus literis, & syllabis legis suae, tantum robur, tantumque auctoritatem, vt dicat Scriptura: Caelum & terra transibunt: verba autem mea non praeteribunt. Immo nec iota vnum, aut vnus apex praeteribit a lege Domini, donec omnia fiant: vt plenius infra explicabimus cum tractabimus de voce hac, dominus. Qualis nunc tibi videtur haec mandantis auctoritas? D. Certe talis, vt dignior, vt augustior, ac irrefragabilior cogitari non possit. M. Audi igitur. Qui dedit mandatum deus, est bonum immensum, immensaque eius maiestas, habens in nos infinitam potestatem. Omnis itaque contemptus, omnisque rebellio, quam committimus contra ipsum, reuera est infinitae malitiae, & iniquitatis, ratione illius in quem committitur. At malitia infinita iustissime punitur supplicio infinitae durationis, Quantum vero ad secundum, & tertium sufficiunt duo dicta Apostoli. Prius est, Quoniam ex ipso, Deo scilicet, per ipsum, & in ipso sunt omnia: quare & homo, & quidquid est hominis. Posterius, Quid enim habes, quod non accepisti? Quasi diceret: Prorsus nihil. Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Vis nunc demonstrare tibi ad oculum, quot modis debeas Deo tuo non solum obedientiam tuam, sed etiam teipsum, quantus quantus es, omniaque quae habes, & habere posses? D. Obsecro. M. Tot dico modis, quot habes in te subsistendi facultates. Nulla enim tibi ex te inest, sed quaecumque habes, ex bonitate donantis dei habes, nec diutius in te esse potest, quam ille dederit. D. Ego, sicut omnes alij homines, subsisto per corpus & animam. M. Bis ergo teipsum totum debes deo: quia vtrique est a deo. Formauit Deus, inquit Scriptura, hominem de limo terrae: hoc quantum ad corpus. Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitae: hoc quantum ad animam. Praeterea postquam gratis, & sine argento venundata esset natura humana in

peccati & supplicij intelligentiam.

Cuius potestatis sit legislator. Apoc. 1. Exod. 15. Ephes. 1. Rom. 4.

Matth. 24. Matth. 5.

Quod in numeris obligationibus homo fit obstrictus. 1. Cor. 4.

Sapient. 16.

Genes. 2.

Rom. 3.

Galat. 3. 1. Cor. 1. 1. Petr. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Ierem. 9.

1. Cor. 15.

Genes. 1.

damnationem mortis, quis te sine te, totaque humanam naturam redemit? Nonne deus per Christum Dominum nostrum? dicente Apostolo Petro, Sciens quoniam corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paterna traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. D. Sic persuasissimum habemus ex fide. M. Iterum ergo debes teipsum deo, ratione huius emptionis & redemptionis Christianae. Quod porro ceperis esse noua creatura in Deo, nactus spiritum eius, & sapientiam, & iustitiam, & libertatem, quae ex ipso sunt. Hoc vnde tibi? An ex te, aut tuis viribus? Minime. Quis enim potest mundum facere, de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es? inquit Iob. Quod elegantius explicat Apostolus, dicens: Ex ipso, scilicet deo, vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Vt quoad modum scriptum est, Qui gloriauit, in Domino gloriatur. Operet enim quem libit nostrum ex corde dicere cum Paulo, Gratia Dei sum id quod sum: gratia Dei habeo, siquam habeo, sapientiam, iustitiam, sanctificationem, redemptionem. Debes ergo tertio teipsum totum deo, & Christo filio eius propter regenerationem, quae est in sanguine ipsius. Ad haec quod non solum pacem inuenieris cum deo, verum etiam factus sis haeres omnium bonorum Dei, & coheres cum Christo. Vnde quae? Nonne ex ipso per Christum, vt pulchre deducit Petrus in 1. sua Canon. cap. 1. Debes igitur teipsum quarto etiam pro hac re deo patri, & Christo Domino. D. Et quid retribuamus domino pro omnibus quae tribuit nobis sine meritis nostris? M. Propter obedientiam cum gratitudine, At pergat inductio. Quoties perpendis tibi aliquid esse necessarium, quo subsistat vel proficiat in melius corpus tuum, aut anima tua, aut datum tibi munus viuificantis gratiae, toties recogita quod etiam hac de causa teipsum totum debes deo. Porro sine caelo & sole, sine igne & aqua, sine cibo & potu, sine domo & vestimento non consistit corpus nostrum. Et horum quae dixi, ne vnquam quidem esse potest tibi in vltimum, non cooperante vniuersa mundi substantia. D. Maneo igitur obstrictus deo, vt apparet, pro caelo, terra, igne, aqua, cibo, potu, lana, lino, ligno, et lapide, & vniuersa denique mundi fabrica. M. Nihil verius. Omnibus enim his opus habemus, & haec omnia facta sunt propter hominem: homo autem propter deum: Nunc suppura quot modis teipsum debeas deo solum ratione naturae tuae corporeae. D. Quid suppurarem? Sunt innumera sine quibus viuere non possumus. M. Ergo innumeris obligationibus deo obstricti sumus, etiam ratione solius corporis. Verum corpus sine anima quid est? D. Minus quam

brutum. Quia brutum sentit & mouetur: homo autem vbi animam expirauerit, neque sentit, neque motum facit: immo mox putredo efficitur, & foetor, haud secus atque bruti cadauer, adeo vt ne triduum quidem seruari possit, cum interim inanimata corpora in annos subsistant & saecula. M. Dicitur bene. Soli igitur animae rationali debemus, quod brutis praestamus ceterisque rebus mundi. D. Sic est. M. Animam vero vnde habemus? D. A deo, vt iam dictum est. M. Dico audeat, a solo deo. Nam qui contendunt animam ex traduce esse aliena pertractant a communi omnium Orthodoxorum sententia. Pro eo igitur quod animam habes rationalem, & naturam fortius es infinities meliorem quam reliqua mundi corpora animata vel inanimata, debes arctissime deo teipsum totum, nedum obedientiam tuam. Et propterea quotiescunque vides bestiarum brutalitatem, ceterorumque inanimatorum impotentiam, debes merito te huius tui debiti pie memorem facere, recogitando tot vicibus debere tedeo, quot illa antecedis proprietatibus. Ad haec anima rationalis haud dubie non eandem habet virium, virtutum, ac potentiarum supellestem in singulis hominibus. D. Hoc bene notauit Terentianus ille dicens: Dii immortales, homini homo quid praestat? stulto intelligens quid interest? M. Igitur causa exempli: quod tu prudens es ac prouidus, multis existentibus fatuis, tu neque caecus es, neque mutus, neque elinguis: cum tamen his facultatibus careant plurimi: tu probe institutus ad officium, probeque imbutus liberalibus disciplinis, vt inter homines hominem agere didiceris: alijs multis vel ad stiuam aratri, vel ad fodinae lapidum, aut bestiarum perpetuam consuetudinem quasi condemnatis, vbi nihil vnquam quod ingenuum sit, audiunt: rursum quod tu pie operam nauas pijs disciplinis, alij operam ludunt, seu potius perdunt in vanis sciencijs, quae inflant, & non aedificant, tandemque cultores suos sine fructu derelinquunt: denique quod tu sis diues opum, alius inopia plenus, tu nobilis, alius ignobilis: te ornant byssus & diadema gloriae, alium vix vestiunt saccus & cilicium: an non propter haec tu obstrictus deo, multo magis quam illi qui eisdem vices rerum sic dispensantis. Vnde bene aut male fortunati dicimur. M. Caue fili, quia Ethnicum est quod dicis, prorsus alienum ab Evangelio. Si quidem certissima regula fidei est, Ex ipso, scilicet deo, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in saecula saeculorum. Ceterum hic multa differere de donis ac gratijs Dei, superuacaneum apparet. Nam si dona sunt, aut gratiae: igitur ex nobis non sunt.

Eunuch. Act. 2. Sec. na. 2.

Rom. 11.

Si enim ex nobis nostrisue meritis sunt, dona siue donata aut gratuito impensa dici non possunt, uti Paul. ad Rom. & ad Galat. ostendit. Debes igitur Deo tuo pro fide & fidei sacramentis, pro spe, & ea caritate Dei quae diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Pro pulsu insuper & tactu, & inspiratione quibus ad cor transit Deus, pro singulis deinde muneribus quibus confortes efficiamur diuinæ naturæ, pro verbo salutis, pro pastoribus animarum, pro matre Ecclesia, quæ te de gremio suo peperit vitæ æternæ fouet, lactat. Omnia enim hæc ad gratiam Dei spectant, omniaq; tibi, mihiq; necessaria sunt, vt morte superata felicitatem inueniamus. Vnde quoties tibi in mentem recurrit, vt recurrere debet frequenter, te non ethnicum hominem esse, sed ad pedes Iesu in Euangelio salutis enutritum: te non longe positum, sed propè, veluti in sanguine Christi redemptum & in medio eorum collocatum, qui vocatur gens sancta, populus acquisitionis, regale sacerdotium: te habere Deum velut Patrem, Christum velut Saluatorem, & verbum Dei tanquam pabulum vitæ, Sacramenta Ecclesie tanquam antidoton contra iacula inimici, gremium Ecclesie tanquam munitionem, aduersus quam non preualebunt, ne portæ quidem inferi. Tries, dico, oportet te memorem esse, quæ variè debes teipsum Deo. Ideo quæ si quando videris incontinentem, aut ebrium, aut rixosum, aut maledicum, te verò confidis vt cunq; immunem esse ab eisdem malis, scito tunc & intellige te tantum debere Deo gratitudinis, & obedientiæ, quantum illi demeruerunt mali. Quoniam quæ tu non malus, uti illi, immò non tu peior, quam illi, nequaquam ex teipso, sed ex Dei habes beneficio. Quod amplius est, teipsum comparatione ad illos reprehende. Quoniam si illi, quam tu habes, gratiam acciperent, multò forsitan te meliores essent: quia gratia accepta diligentiùs, maiorique cum gratitudine vterentur, quam tu facis. In quo genere meditationis mirum in modum exercebat se venerabilis pater B. Bernardinus. Intellegis quæ dico? D. Intelligo. Ceterum vnde surgit hæc inæqualitas, tam in gratuitis donis quam in naturæ ac fortunæ bonis? M. De hoc dicemus loco magis opportuno.

Non est mirum pro momentaneo actu peccati infligi poenam perpetuam. C A P. I X.

M. Vne autem dicito mihi, qualis sit dependentia creature ad creatorem? D. Certè necessaria omnimoda, & ex omni parte. M. Et quot sunt

obligationes quibus obstringimur Deo ad obedientiam? D. Plurimæ, innumeræ, ne dicam, infinitæ: quia non est aliquid rerum pro quo non obligatur rationalis creatura Deo. M. Optimè. Scribens enim Apost. Corinth. Omnia, inquit, vestra sunt: siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura, omnia enim vestra sunt: vos autem Christi, Christus autem dei. Tertio & illud responde, An sint multum arctæ, vehementerque stringant nos eiusmodi obligationes ad obediendum. D. Meo quidem iudicio, sine comparatione magis quàm illa, qua filius familias obligatur patri carnis suæ. M. Adde pro ratione, quoniam sicut omnis vis generandi à Deo est: ita omnis auctoritas patrum in filios à Deo est, immo ipse pater patrum est, ac solus pater: infundens quidquid est naturalis aut gratuite vitæ in nobis. Vnde dicit Christus: Nolite vobis vocare patrem super terram: vnus est enim pater vester qui in celis est. D. Insuper magis quam illa qua ciuis Senatui obligatur, aut Regi subditus, aut præposito Ecclesie Christianus. M. Pro ratione adiunge: Quoniã per me, inquit Altissimus, reges regnant, Et omnishorum potestas à Deo est, vt patet ad Rom. 13. atque alij in locis. D. Rursum magis quam illa, qua redemptus à captiuitate belli obstringitur suo redemptori, aut seruus suo domino. M. Ratio est. Quoniam iste redemit modica pecuniola, & non nisi à morte temporali, ad vitam quasi momentaneam, adeoq; dubiam, vt diem nesciat & horam: nec id tam in bonum redempti, quam vt sibi mancipium inueniret. Deus autè per viscera anime suæ te redemit, non corruptibilibus auro & argento: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati, à morte sanè perpetua ad vitam felicitatis, quæ vt finem non habet, ita amarum nescit aut triste: idque non vt sibi bene esset per te, quia bonorum nostrorum non eget, sed pura benignitate: vt te non solum suum, sed & suorum gloriæ, & maiestatis participem faceret. Et quid dico participem? Quin potentiùs vt te vnus faceret secum, prout si quido constat ex Ioanne Euang. Igitur quanto præstat Deus his quos induxisti, secundo quanto isti non per se, sed per illum habent quod ipsi obligaris, tanto arctius est, tantoque inuolabilius debitum quo Deo obligamur ad obediendum. Et quanto ipse puriori beneficentia præsidet nobis, quam illi, tanto foedior est nostra contra Deum inobedientia. Nunc te interrogo, qui aduersus paterna mandata rebellis existit, nonne iuste exheredatur? D. Prorsus: si modò enormis sit rebellio. M. Sic enim definit titulus de exheredandis filiis immorigeris.

1. Cor. 3.

1. Petr. 1.

Psal. 36

Ioan. 15.

A simili demonstratur peccatum reprobantem rectè puniri æternaliter.

rigeris, sicq; iubet lex naturæ, vt qui patris auctoritatem ferre dedignatur, careat illius felicitate. Et qui semel exheres factus est, nonne in æternū carèdū erit illi bonis paternis? D. Indubiè, nisi reconcilietur. M. Esto. Nam & Deo recõciliari potest peccator. Cuius insuper non obtemperans Senatus consultis, nonne rectè extruditor à ciuitate, & extorris manet in perpetuum? Adeo si ciuitas subsisteret ad centies centena millia annorū, ipseq; æternum viueret, nihilominus perpetuò manerent sibi mœnia ciuitatis inaccessa: licet solum semel ad horulam deliquerit in Senatorias leges, paternasque constitutiones. D. Sic est, & omnes iustū esse iudicant. M. Tamen horariū est delictum, & sempiterna delicti puniatio. Insuper qui Regis imperio non parer, nonne legitime exilij damnatur, aut capitis? D. Etia. Aut certe iniqua est omnis principum dominatio. M. In exercitu quoq; qui ducis mandatum præuaricatur, nonne militū iudicio, qui alioqui scelerati sunt, in furcam suspenditur, aut lanceis confosus à vita exterminatur? Et quid hæc iusta habentur oim nationum iudicio, quamlibet Barbaræ sunt: sed & approbant eiusmodi, lex naturæ, lex humana, lex deniq; diuina, dicente Dño: Maleficos non patieris viuere. Et Apost. Non sine causa gladium portat, iudex scilicet, Dei enim minister est: vindex in iram ei qui malum agit. Quatò igitur iustus, vt ad propositum redeam, cõdemnatur æterni exilij, æterniq; supplicij ille, qui non obstante infinita dei nostri potestate in nos, omniaq; nostra, non etiam obstantibus innumeris obligationibus quibus eidem obstringimur, tamen contra debitum gratitudinis, contra legem caritatis, quod plus est, contra omnem æquitatem, denique contra naturalem dependentiam quam in reb. inxistit immutabilis natura, contemnit, negligit, transgreditur sacrosanctas leges, sanctaq; mandata, quæ præcipiendo per semetipsum præcipit, ille cuius maiestate nihil augustius, nihil venerabilius, nihil potest esse terribilius. Rebus autem sic se habentibus, an quæso transgressio fieri potest sine contemptu iniuriæ tantæ maiestatis? Tu ipse iudex esto. D. Certè non potest: nisi ex surreptione contingat factum, aut vehemèti perturbatione. M. Loquimur de bene deliberata actione, qua quis sciens, beneq; aduertens delinquit. Et contèptus boni infiniti, cui teipsum infinitis modis debes, nonne est infinite malitiæ? D. Sic esse conuincit ratio. M. Nulla igitur est iniustitia, etiam si puniatio sit infinitæ durationis. Quinimmo certo certius apparet ex ordine rerū, eum qui fontem deserit vitæ suæ, mox pabulum fieri mortis: mortis verò æternæ, si in æternū existat deserto. Desc

Exod. 22.

Roma. 13.

An transgressio fieri potest sine contemptu?

rit autè omnis præuaricator legis. Nec quid potest esse confinius rationi, quam vt procul fiat ab omni misericordia, qui misericordiarum domino rebellem se facit. Est autem rebellis, qui suam voluntatè diuinæ voluntati anreponit. Adhæc nihil æquius, quam vt exulet tandem à curia cælesti, qui edicta cælestis curiæ sustinere non voluit, & extrudatur virtute omnipotentis in locum horroris, & mortis, qui dum viueret perturbator fuit legum, patris, & vitæ. Deniq; nihil iniustius, quam vt omnis creatura conuertat se in vindictam illius qui omnium creaturarum cõtempserit auctorem, prout futurum pronunciauit scriptura dicens: Accipiet armaturam zelus illius, & armabitur creaturam ad vltionem inimicorum. Addit, Et pugnabit cum illo orbis terrarum cõtra in sensatos. Adhuc obsurdè scit tibi auris? Intellige, quæso, quid dicant eloquia sacra. D. Et audio, & intelligo, & contremisco non parū. M. Gaudeo. Quia ad quem, inquit os Domini, respiciam, nisi ad pauperculum & tremorè sermones meos? Sed quæ causa tremoris?

Rebellis quis dicitur.

sap. 5.

Esa. 66.

Mandata Dei non esse grauiora, tantum abesse vt sint impossibilia. C A P. X.

Ideo rem arduam esse, & plus quam humanæ possibilitatis debite obseruare mandatum dei. Scio insuper numerofam esse obseruandorum multitudinem. Et nihilominus qui offenderit in vno, factus est omnium reus, vt probatum est, non igitur deest nobis causa tremoris. Discedat procul hinc vaporosa hæc carnis dissidentia. Amanti nihil est difficile. Et nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. Scripturis clarè ostenditur non solum non superare vires nostras, sed & leue ac suaue esse onus mandatorum Dei: omniaq; posse impleri in vno Dño ne scilicet vllum sua multitudine fastidium adferant. Definit veritas. Iugum meum suauis est, & onus meum leue. Addit Apost. Ioan: Mandata eius grauiora non sunt. His coniungit Psalm. Mandata tua desiderabilia super mel & fauam, super aurum & argentum, & omnem lapidem pretiosum. Moyses quoque cui familiare erat cum Dño colloquium sic testatur: Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non est super te, neque procul positum, nec in caelo situm, vt possis dicere: Quis nostrum valet ad cælum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere cõpleamus? &c. Sed iuxta est sermo, valde in ore tuo, & in corde tuo vt facias illum. blasphemus est, quisquis cõcedit deum præcepisse, quod obseruatum est impossibile. Impius, qui existimat Christum huiusmodi fidelium imposuisse onus vel importabile, vel dura seruitute molestū. Mandatum legis Euangelicæ in se leuissimum est. Quidquid

Iacob. 2.

Mandata Dei non esse grauiora. Math. 11. 1. Ioan. 5. Psalm. 18. Deute. 30.

A a 3 enim

enim præcipit in sola caritate solidatur. Et quid facilius dilectione? Si onerat aut molestum est, ex te surgit, & in tua est cupiditate, omnis hæc onusti ponderis ratio. Vnum vna cum Christo Dño iugum ducere (dicens enim iugum meum insinuat nos secum seque nobiscum cõiugatos esse) nõ est seruatorum, sed filiorum, nõ ignobilitatis, sed summæ altissimæq; nobilitatis. Si sentis amaritudinẽ, nõ est illa in præceptis, sed in crassis, qui de carneta exhalant, passionum vaporib. Caro concupiscens aduersus spiritum, malum habitas in homine, corpus aggrauans animã, lex regnas in membris: his enim nominib. appellatur concupiscentia à Paul. hæc, in quã, dum renitentur & recalcitrant, suisq; funibus malarum affectionum quasi cõstringunt organa virtutum, rædium ingerunt, & auersionẽ ac difficultatẽ pariunt in exequendis præceptis: nõ utique qualitas rei præcepte, quæ quoniã virtutis materia est, bona in se, & luauis esse debet. Virtus enim nõ nisi circa bonum versatur. At dicito mihi, Nonne vinum per se delectabile gustui, amarum videtur febricitanti: eodẽ q; noxius humor præoccupat organum sensus, atq; illine amaritudo, nõ ex vino: Et ambulare ad forũ quid eodẽ facilius? In firmis tamen & infantilib. mēbris valde est difficile: & quod morbus fuerit grauior, aut ætas minor, eodẽ fit difficilius. Sic quandiu infantes manemus in Euangelica vita, & necdum sensus exercitatos habemus: item quandiu noxius humor concupiscentiæ præoccupat organa virtutum, tãdiu manet difficile, quod alioqui in se facillimum esse cognoscitur. Videm⁹ q; vectores equi dum nituntur in diuersum, aut nihil promouet, aut admodum parum, etiam si vacuum sit, & sine onere plaustrum, nõ quia pōdus plaustri excedit, sed quia nõ eodẽ trahunt equi. Sic quandiu in affectib. suis secum dissiidet homo, & aliud rapit concupiscentia carnis, alio impetrat, aliud ambitio, aliud ratio & spiritus, tãdiu onus sentit & iugum quasi molestæ seruitutis, & quod maior fuerit turba passionum, eodẽ insuauius apparet iugum legis Euangelicæ. Nequaquam tamen in illo, sed in affectu hominis est grauatim ratio. Non igitur dicas amplius, esse plus quã humanẽ possibilitatis, seruare mandata Dei. D. Saltẽ depressus sub onere peccatorum pene est impossibile. M. Cui dubium? Quid enim non est impossibile cadauerosis hominib. insensatis, aut destitutis auxilio necessario? De terra terrenus, & onere peccatorum depressus, an exequi poterit quod diuinitus mandatum est, diuinũque facit, sine ope diuina? An vnquam implumis bestia volatu scindet aëra? Et qui sine viribus est, quomodo faciet virtutis siue virium

Mandata esse difficulta peccatoribus

opus? Executio autem mandati opus est virtutis: adeo vt nihil cadat sub mandato, nisi se eundum quod rationem habet virtutis. Nihil etiam implet mandatum, nisi opus virtutis, hoc est, nisi quod factum est iudicio, vbi quãdo, & sicut oportet. Qui igitur totus malus est, penitus destitutus omni exercitio & adiumento virtutis, certẽ huic tam est difficile obseruare mandata Dei citra transgressionẽ, quã est difficile claudo currere citra offensionem. Certum est cæcos, claudos, impotentes, morbidos multa non posse, quæ his in cõmodis depositis utique possunt. Cũ autem promptum sit homini Christiano se ab eiusmodi in cõmodis cõuolando liberare ad fidẽ, meritis suæ lumen, gratiamq; dei sanantẽ & cooperantem, non debet ei mandatum dici impossibile. Id enim possumus, teste Christo: quod per amicos possumus. Sicuti & Apostolus dicit, Omnia possum eo qui me confortat. Item, Plus omnibus laboraui, non ego, sed gratia dei mecum. Quod autem omnia mandata compleantur in vno, docet idem Apostolus expressẽ dicens: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam non mœchaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non cõcupisces, & si quod aliud mādatum est in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. Nemo igitur merito offendi potest mandatorum multitudinẽ. Modum autem quo omnia implentur in vno mandato caritatis exactius enucleabimus postea in tractatu de præceptis caritatis.

Regnum Dei non posse constare sine mandato. CAP. XII.

Deus bone, quã liberi, quãque felices essemus, si nullũ foret mandatum. M. Quare hoc? D. Quia datum mandatum multis est occasio ad interitum mortis. Vbi enim non est lex, ibi nec prauaricatio. M. Restẽ. Virtus enim peccati lex. D. Vbi autem non est prauaricatio, ibi nec vlla potest esse cõdẽmnatio ad mortem. Tolle igitur mandatum, & sublata erit omnis illaqueatio mortis. M. At contra tolle mandatum, & Deum quoque sustulisti à nobis, & regnum eius. Per mandatum enim ac legem constat regnum Dei, adeo vt nec celestes spiritus sine mandato beati esse possent: quia non sine mandato caritatis & obedientiæ. Rursus tolle mandatum, & sustulisti non solum pædagogiam naturæ formandæ secundum virtutẽ, verum etiam notitiam ordinis & veritatis: vt ex subiectis patebit. Et quid obsecro his sublatis erim⁹? Nonne nonne irregulares & nonne bruta animantia magis

Executio mandati Dei quid?

Impossibile mandatum sanctẽ exequi sine gratia. Hebr. 11. Galat. 5.

D.

Rom. 4.

1. Cor. 13.

Sine mandato ne calesce qui dẽ regnũ constat.

Sine mandato non est pædagogia virtutis, neq; ordinis cõgnitio.

Quare Deus vetuit ne comederent de arbore scientiæ boni & mali.

Rom. 12.

magis quã homines? Vbi natura deprauata, ibi citra legem nulla vitæ ordinatio: vbi autem non est continentia ordinis, ibi nec iustitia. Iniusti autem disperibunt, & omnis eorum gloria in confusione erit. Insuper per legem est cognitio peccati. Nam concupiscentiam nesciebam, inquit Paulus, nisi lex diceret: Non concupisces. Qui autem ignorat, ignorabitur, vt idem testatur Apostolus. Itaq; quoniam per legem testificatio diuinæ circa nos voluntatis, per legem cognitio peccati, per legẽ directio naturæ accrescentis in deũ, pædagogia quoque & disciplina inquietæ carnis ac passionum, denique per legem demonstratio ordinis, sine quo nihil firmum aut perpetuum: reuera non posset aut bene esse homini, aut regnum Dei constare inter homines sine lege, & mandato. D. Et quomodo fit demonstratio ordinis per legem siue mandatum? M. Hoc modo. Lex lata siue mandatum suapte natura conuincit, & dominij potestate esse in mandante, & obediendi necessitatem in ijs qui mandatum acceperunt, illum maiorem, istos minores: illum dominum, istos subditos. Itaque aliquis ordo est inter Dominum & dominio subiectos. Quam solam ob causam etiam in Paradiso, cũ natura esset adhuc incorrupta, bene per omnia consentiens, & in se, & cum suo conditore, opus erat legis mandato, & hoc sub pœna mortis. Sic enim habet Scriptura: Ex omni ligno Paradisi comede: de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocũque enim die comederis ex eo, morte morieris. An inuidebat illis Deus bonum scientiæ, aut fructum huius arboris? An vllam habebat repugnantiam gustare fructum visu pulchrum & ad vescendum suauem, & in eum alioqui vsum creatum? D. Quorsum igitur vetitum oportuit ne gustarent de fructu arboris illius? M. Non ob aliam causam, quã vt immobili decreto mandati euidenter constaret, plenitudinem dominij rerum omnium, etiam ad pomum vsque, idque in medio Paradisi, ne tantummodo pars angularis Paradisi Deo tribueretur, esse apud eum qui legem tulit: eundẽque etiã minima, quale est pomum, venire in vsum hominis, sola solius dei beneficentia, gratuitaque voluntate. Quis enim prius dedit illi, & retribuatur ei? Secundo vt hinc constaret, hominem tanta necessitate subiectum esse legislatori Deo, vt in omnibus, ne poma quidem excepto, oporteat illum pendere semper & vbique ex voluntate viuientis Dei, illiusque subseruire mandatis per omnia, etiam in re aliqui leuissima: quia in poma vel gustando

vel non gustando, & hoc sub interdico mortis statim incurredẽ. Dicit enim scriptura: In quocũque enim die comederis ex eo, morte morieris. Vt scilicet intelligas, quia ego sum Dominus mortis & vitæ, qui viuifico & mortifico, deduco ad inferos & reduco, & nõ est qui de manu mea possit eruere: Vidẽne quomodo lata lex conuincit dominij potestatem residere penes mandantem, obediendi verò necessitatẽ manere in eo cui sit mandatum? Vnde neque ibi frustra fuit lex, vbi corruptio nulla: plus dico, ibi quoque erat lex necessaria: quia licet in Paradiso non esset caligo errorum, aut disidentium opinionum sumi, vllãue carnis inquietudo, tamen ibi ex parte cognoscebant, ex parte popherabant, & per anigma videbant velut in speculo, non autem facie ad faciem. Quod postremo conuenit solũ glorificatis: à quibus tamen ne status quidem beatitudinis excludit omne mandatum, aut vinculu legis: quia etiam in cælis lex est caritatis. Caritas enim nunquam excidet. Absit ergo, absit quod lex siue mandatum esset illaqueatio mortis. Inquit enim Apostolus Paulus: Lex sancta, & mādatum sanctũ, & iustum, & bonum. Sumptaque occasione sic querit, sibi que respondet, Lex igitur peccatum est? Absit. Sed per legem cognitio peccati. Adde, cognitio ordinis, cognitio voluntatis diuinæ, cognitio dependentiæ explicatæ per scripturam hanc: Quoniam ex ipso, in ipso, & per ipsum sunt omnia. Directio quoque & pædagogia corruptæ fluidæque naturæ, quæ alioqui suis stimulis, & suarum cupiditatum tortionibus rueret cæca in interitum mortis. Lex quidem indubitẽ virtus peccati est: nemo enim negare potest, quod Apostolica definiuit auctoritas. Nam prauaricatio quod peccatum sit, quod Dei imaginem, mentem scilicet, commaculet, quod spiritum extinguat, quod mortis inducat reatum, & seruitutem pariat sub tyrannide Diaboli, quod denique concupiscentiam augeat: totum hoc habet à mandato legis, sed occasione accepta per inobediẽtiam. Quia tua sponte transgredieris quod sacro sancto mandato dei tui vetitum erat. Mandatum enim per se est demonstratio vitæ, virtutis obiectum, & lucerna lucens in hoc caliginoso mundo. Quod autem per se bonum est his qui obediunt de corde bono, & caritate non ficta, hoc tibi propter tuã malam & rebellem voluntatem fit virtus peccati, & illaqueatio mortis.

Genes. 2.

1. Reg. 22. Job. 10.

Lex est penes mandantẽ; obediendi necessitas in subdito.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13. Mandatũ sanctũ & iustum. Rom. 7.

Lex affert multas utilitates.

Quomodo lex fit virtus peccati.

De certo modo quo oportet seruare mandatum ad fructũ salutis æternæ. CAP. XII.

D.

Væ hucusque dicta sunt sic satis intelligo: at tamen vnum restat, nempe quonam modo oporteat obseruare mandatum, an scilicet fecisse opus præcepti sit satis? M. Satis quidem est ad hoc vt culpam nouam non contrahas: sed interim manes seruus inutilis, neque promeris tibi quidquam eorum bonorum que supra memorauimus. Siquidem certa est sententia Saluatoris, quam non solum pronuntiat, sed & aptissima parabola demonstrat, Luc. 17. dicens: Quis autem vestrum habens seruum arantem, aut pascentem boues, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, & recumbe, & non dicit, Para quod cenem, & præcinge te, & ministra mihi donec manducem & bibam, & post hæc tu menducabis, & bibes? Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quod ei imperauerat? Non puto. Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutilis sumus: quod debuimus facere, fecimus. Vides quam exactè inculcat Saluator, solum fecisse opus præcepti, prout serui faciunt, nullam mereri gratiam, nullamque adferre vtilitatem. Nam sermo est de seruis, qui id solum faciunt ad quod iure seruitutis obligati sunt, & de eximia aliqua gratia, qua quis reponitur in eminentiori statu quam antea erat. Inquit enim: Dicite, serui inutilis sumus, quod facere debuimus, fecimus. Quid enim præstitistis super alia Dei mancipia? Nonne & animata omnia, & inanimata hoc faciunt? Sol obsequitur Deo suo, & eidem obtemperat Luna, bruta quoque animantia præstant imperatum seruiturum. Quare vt cum illis Deus, ita sanè & tecum agit: si tantummodo opus præcepti feceris, vt serui faciunt, absque affectu dico filioli. Culpam nouam non imponit, vitam donatam non aufert, sustinet te in domo sua, hoc est, Ecclesia, vitam denique necessaria præbet: at tamen ad tempus, quemadmodum cum seruis agi solet: interea autem temporis manes tu totus inutilis. D. Hoc est, nullam Deo adferens vtilitatem. M. Quin potius nullam tibi parans vtilitatem. Nam certum est quod neque talis, neque alij qui sanctissimi viuunt Deo, vllam adferant vtilitatem. Dixi, inquit Dauid: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Itaque dictum illud Saluatoris: Dicite serui inutilis sumus, debes intelligere de inutilitate qua sibi ipsi inutilis sunt, nullam sibi adferentes vtilitatem. Nam quæ vtilitas est, aut qualis fructus declinasse nouam culpam, aut non incurrisse maiorem reatum mortis, quando interim manes quod eras, in eodem statu in quo

Obseruans mandatum vt seruus nō peccat, tamē sibi inutilis manet.

Quomodo sibi manet inutilis qui more seruarii

eris, in eadem miseria, in eadem fortuna: peccator vt prius, longè à Deo vt prius, mortalis vt prius, legi mortis propter delicta inuolutus vt prius: nihilo ditior, nihilo factus melior quam prius? An sit vtilitas, non fecisse iacturam rerum? An sit emolumentum, non accepisse incommodum? Tam igitur inutiles sibi qui faciunt opus præcepti sicuti serui faciunt, vt nullo pacto proficiant in melius. Quod plus est, tam inutiles sibi, vt licet fecerint opus præcepti modo iam dicto, sint nihilominus tandem perdituri etiam id quod habent, & ipsi mittendi in tenebras exteriores. Non quidem propterea quod opus præcepti sic compleuerint, hoc enim non computatur eis ad culpam, sed quod manserint animo seruili, & extra dilectionem caritatis. Qui autem non diligit, manet in morte, etiam si fecerit quod præceptum erat. D. Quid igitur agendum nobis, vt vtiliter obseruemus mandata dei? M. Qui frugi esse volunt, non solum faciunt opus præcepti, quia præceptum est, idque more seruorum, qui solum timore aguntur, nihil autem agunt ex amore, sed hoc in primis curant, vt fidei spiritu adoptentur in filios domus, atque sic in ipsis præceptis facere voluntatem siue beneplacitum Dei patris, qui in cælis est, more filiorum, hoc est, ex affectu amoris. Quasi dicat Christus per parabolam inductam, Non sufficiat vobis esse sub pædagogia legis, & facere seruili animo quæ præcepta sunt, more populi vestri Iudæi. Altius quid requiritur, nempe vt spiritu fidei efficiamini filij Dei, & sic amore filiali faciatis præcepta eius tanquam patris vestri qui in cælis est. Siquidem hoc prodest, & vtilitatem adfert, dicente Saluatore, Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est. D. Et quæ est ista voluntas Dei patris? M. Respondet Apostolus, Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra. Addit Zacharias Luc. primo, Vt de manu inimicorum nostrorum (à quibus detinemur propter peccata nostra) liberati, seruiamur illi in sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Quapropter in primis curandum est, vt simus liberi à peccatis nostris. Quamdiu enim displicet persona, nullum eius obsequium gratum esse potest. Respexit enim Deus ad Abel, & ad munera eius: prius ad Abel, deinde ad munera eius. Siquidem odibilis Deo est impius, & impietas eius. Secundò vt seruiamus ei in sanctitate, hoc est, spiritu sanctificato charismatibus illis pretiosis, quibus consortes efficiamur diuinæ naturæ, induentes erga Deum affectum

facit omnia que sibi præcepta sunt.

Quibus sit necessarium vt fiat à nobis præceptum vtiliter.

Math. 7.

1. Tessal. 4. Luc. 1.

Genes. 4.

1. Cor. 9.

Voluntas legislatoris quæ sit.

1. Ioan. 4. 4. Tim. 1.

verè filialè. Tertiò in iustitia, hoc est, in opere veræ virtutis. Dixi in opere veræ virtutis: quoniam est virtus quædam purè moralis, qualem docuerunt Philosophi, quæ non nunquam cum suis cultoribus vadit ad infernū: & ideo reuera non est vera aut perfecta virtus, eoque vim nullam habeat faciendi hominis conditionem meliorem. Quamlibet enim fuerit quis decoratus tali virtute, manet tamen longè à Deo filius iræ & perditionis: quomodo manserunt omnes Philosophi ignorantes Deum, & Christum eius. Est autem & alia virtus Christiana siue Euangelica, vim cuiusmodi sunt fides, spes, caritas, & quæ ex illis nascuntur virtutes, officiaque honestitatis. Qualem profectò licet dicere veram virtutem: eò quod veraciter vim habeat faciendi hominis conditionem meliorem. Implere autem mandatum Dei opere eiusmodi virtutis, est reuera seruire Deo in iustitia: eò quod tali virtute iusti sumus coram Domino. Quarto oportet facere præceptum læto ac obiuo animo, & non quasi ex necessitate, iuxta prophetam dicentem: Seruite Domino in lætitia. Hilarem enim datorem diligit Deus. Et vt succinctius dicam, Fide per dilectionem operante facimus voluntatem Dei Patris in mandatis ipsius. Quando ergo obedientia nostra in custodiendis mandatis Dei surgit non solum de corde puro, ac libero à funibus præcedentium delictorum: sed & sanctificato charismatibus Spiritus sancti, qui in nobis efficit affectus obuios, verèque filiales, & exinde facimus mandatum in iustitia, idque hilariter siue fide per dilectionem operante. Tunc demum fit gratum obsequium nostrum Deo patri, & acceptum ad remunerationem vitæ, tunc quoque incipit nobis esse veraciter vtilis custoditio mandatorum: eò quod tunc verè facimus voluntatem Dei patris in mandatis eius. Nam sicut voluntas legislatoris huius mundi, est facere ciuem bonum, hoc est, honestum ac idoneum tranquillitati publicæ, & hic finis est legis lætæ: ita voluntas Dei patris est, per legem suam & mandata facere homines verè ac prorsus bonos, hoc est, se dignos, & æterno illi consortio idoneos, vt sint & secum & inter se vnum in vinculo caritatis, qui est finis legis diuinæ. Hinc Apost. scribit ad Timotheum filium suum dicens: Finis præcepti caritas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Qui ergo sic facit opus mandati, vt finè mandati attingat, is verè facit beneplacitum siue voluntatem Dei Patris qui mandatum tulit: & ipse intrabit in regnum cælorum. D. Verum an planè sit necessarium, sic facere

M. Non. Quia finis præcepti non cadit sub præcepto, quare nec modus ille qui coniungit cum fine. Vnde quando quis in peccato existens, & extra caritatem facit quod præceptum est, non peccat, imò benefacit, etiam si non faciat de corde puro, aut ex caritate: at tamen manet sibi inutilis, hoc est, sic faciendo nullam meretur gratiam, aut remunerationem vitæ apud Deum. Qui secundum magnitudinem bonitatis suæ iam ab æterno constituit regnum cælorum, vitamque æternam pro præmio his qui faciunt voluntatem ipsius ex affectu amoris erga ipsum tanquam patrem suum. Nunc pergamus ad specialem vniuscuiusque mandati explicationem.

D E D E C A L O G O L E G I S.

Qua ratione tractabitur de Præceptis Decalogi, & quid sit decalogus. CAP. XIII.

Rincipio illud te præmonitū cupio, me in hac tecum conferentia nolle differere de præceptis Decalogi legaliter aut philosophicè, sed Euangelicè secundum veritatem & traditionem legis nouæ. Olim Israëlites, licet dicti essent gens sancta, populus acquisitionis, & filius Dei primogenitus: tamen sub pædagogia duræ legis agebatur, eo modo quo hæres quanto tempore paruulus est, sub tutoribus & actoribus custoditur, quasi nihil differens à seruo cum sit Dominus omnium. Nos autem qui tempore plenitudinis nati sumus, & in Christi sanguine renati, in doctrina insuper reuelatæ veritatis educati, multoque quam illi grandiores facti, non amplius in legis pædagogiam oculos intendimus, sed in Christi Euangeliū. Nam præterijt lex vetus, mortua est, immo mortifera omnibus obseruatoribus suis: vt luculentissimè docet Apostolus, præcipuè in epistola ad Galatas. D. Si lex mortua est, immo mortifera, auferens cultoribus suis mortem, cur adhuc laboramus in præceptis Decalogi? Nam Decalogus pars est legis veteris. M. Decalogus quidem pars est legis Mosaicæ, sed talis, quæ nihil continet præter præcepta mortalia, vno duntaxat excepto, de quo in suo loco. Porro præcepta moralia, quæ mores componunt secundum virtutem, ad ius pertinent naturæ. Ius autem naturale idem est apud omnes homines: quia natura eadem apud omnes. Christus autem venit, vt gratis Euangelicis ditaret naturam, non vt immutaret, sicuti nec immutauit. Nam eadem natura est hominum qui nunc viuunt, & eorum qui fuerunt tam sub lege quam

M.

Tractabitur de mandatis Euangelicè non legaliter quia lex mortua est. Gal. 4.

Qua ratione finit obseruanda præcepta Decalogi tempore Euangelij cum Decalogus pars sit veteris legis.

quàm ante legem. Naturam ergo reliquit Deus integram: tantum ritum gentis extinxit, commutans veritate quidquid in figuram vel typum futuri mediatoris institutum erat. Et quoniam tota lex vetus significatiua erat Christi, nusquam non admiscens ritum aliquem populo illi peculiarem, ideo totam legem interiisse per Christum certum est, quantum ad obligationem. Nam etiam nunc suis typis & figuris instruit, uti palam constat ex scriptis Apostolicis. Verum nihil in lege est quod nunc obliget hominem, in quantum est veteris legis, ne Decalogus quidem. Sed si quid nunc obligat eorum quæ in libris legis Mosæ inueniuntur, obligat id aut ratione iuris naturalis, ex cuius principijs profluit, aut quia in nouo testamento per Christum, vel Apostolos eius renouatum est, veluti pertinens ad populum nouæ legis. Sicuti dicendum est de præceptis caritatis, & de mandatis Decalogi. Circa Decalogum igitur laborabit nostra diligentia, non quia pars est veteris legis, sed quia mandata quæ continet, sunt meræ determinationes iuris naturalis. Secundò quoniam ea quæ in Decalogo præcipiuntur, expressè renouata sunt in Euangelij, scriptisque Apostolicis, ut in progressu audies. Quas ob causas in primis à nobis Christianis venerari debent. Nihilominus habet etiam Decalogus non parum maiestatis præter reliquam partem legis, ex eo quòd digito Dei inscriptus est tabulis lapideis sub forma decem verborum, vnde & Decalogi nomen sortitur.

Quomodo data sunt decem Præcepta tempore legis. CAP. XIII.

DE modo autem quo data sunt decem præcepta, de quæ tabulis lapideis, quid continet præcor Scriptura sancta. M. Exodi 24. & Deut. 9. ac 10. cap. istud inuenies. Verba Exodi sunt ista: Ascenderunt, scilicet partem montis Sinai, Moyses & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta de senioribus Israël, & viderunt Deum Israël, sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cælum cum serenum est. Nec super illos qui procul recesserant de filiis Israël misit manum suam. Videruntque Deum, & comederunt ac biberunt: scilicet postea, in argumentum quod non essent occisi à Deo, cum scriptum sit. Non videbit me homo, & viuet. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem, & esto ibi, daboque tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi, ut doceas filios Israël. Surrexerunt Moyses & Iosue mi-

Tota lex vetus interiit.

Exod. 33.

nister eius, &c. Cumque ascendisset Moyses, operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini super Sinai, regens illum nube sex diebus. Septimo autem die vocauit eum de medio caliginis. Erat autem species gloriæ Domini quasi ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israël. Ingressusque Moyses medium nebulae, ascendit in montem, & fuit ibi quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Hæc in Exodo. Deuteronomio vero 9. & 10. capitibus sic habetur: Nā & in Oreb prouocasti eum, & iratus Dominus delere te voluit, quando ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas pacti quod pepigit vobiscum deus. Et perseueraui in monte quadraginta diebus ac noctibus panem non comedens & aquam non bibens. Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, & continentes omnia verba, quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cumque transissent quadraginta dies & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis, dixitque mihi: Surge & descende hinc cito: quia populus tuus quem eduxisti de Aegypto deseruerunt velociter viam, quam demonstraui eis, feceruntque sibi consilabile. Rursumque ait Dominus ad me: Cerno quod populus iste dura ceruicis sit, dimitte me ut conteram eum, & deleam nomen eius de sub cælo, & constituam te super gentem quæ hac maior & fortior sit. Cumque de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis vestrae que tenerem manu, vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum consilabilem, ac velociter deseruisse viam eius, quam vobis ostenderat, proieci tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro. Et procidi ante Dominum sicut prius quadraginta diebus & quadraginta noctibus panem non comedens, & aquam non bibens propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, et eum ad iracundiam prouocastis. Timui enim indignationem & iram illius, quæ aduersum me concitatus delere vos voluit. Et exaudiuit me Dominus etiā hac vice. Sequitur infra: Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos, ut fuerat comminatus, & orans dixi. Domine Deus ne disperdas populum tuum, & hereditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Aegypto in manu forti. Recordare seruorum tuorum Abraham, Isaac, & Iacob. Ne aspicias duritiam populi huius, & impietatem atque peccatum, ne forte dicant habitatores terræ de qua

p. 10.

de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus introducere eos in terram quam pollicitus est eis, & oderat illos: idcirco reduxit, ut interificeret eos in solitudine: qui sunt populus tuus, & hereditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extenso. In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem, faciesque arcam ligneam, & scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his quas ante confregisti, ponensque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis Setim. Cuius dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, & ascendi in montem, habens eas in manibus: scripsitque in tabulis iuxta id quod prius scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte, de medio ignis, quando populus congregatus est, & dedit eas mihi. Reuersusque de monte, descendi, & posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt sicut mihi præcepit Dominus. Hucusque verba textus Deuteronomij. Decem autem verba hæc quæ dicitur Dominus digito suo hic inscripsisse tabulis lapideis, ipsemet proprio suo ore prius promulgauerat ad vniuersum populum de medio ignis, Exodi vigesimo cap. sic dicens: Ego sum Dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculpsile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque colles. Ego sum Dominus deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in milia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Non assumes nomen Domini dei tui in vanum. Nec enim habebit in fontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini dei sui frustra. Memento ut diem Sabbathi sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem Sabbathum Dominus dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & advena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit deus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt: & requieuit die septimo, ideo benedixit Dominus diei Sabbathi, & sanctificauit eum. Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quam Dominus deus tuus dabit tibi. Non occides. Non moechaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non

concupisces domum proximi tui. Nec desiderabis uxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. Cunctus autem populus videbat voces & lampades, & sonitum buccinæ, motumque fumantem: & perterriti ac pauore concussi, steterunt procul, dicentes Moysi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus ne forte moriamur. Et ait Moyses ad Populum: Nolite timere: vt enim probaret vos, venit deus, & vt terror illius esset in vobis & non peccaretis. Stetitque populus de longè: Moyses autem accessit ad caliginem, in qua erat Deus. Dixit præterea Dominus ad Moysen: Hæc dices filiis Israël: Vos vidistis quòd de cælo locutus sum vobis. Hucusque rursum verba textus. Porro hæc Dei diligentia, qua non solum promulgauit ista decem verba per modum edicti, sed & proprio digito inscripsit tabulis lapideis, & ipsas denique tabulas recludi fecit in arca fœderis ad perpetuam rei memoriam, merito nos diligentes efficere debet circa propositam materiam.

Cur decem Præcepta vocentur decem verba. CAP. XV.

Non satis intelligo quorsum dicat D. textus de decem verbis. Sunt enim plura quàm quinquaginta, aut centum verba eorum quæ hic præcipit Dominus. M. Iuxta phrasim tam nostri sermonis quàm Hebræorum, per verbum intelligimus sententiam, siue dictum sententiosum: quod licet voculis paucissimis, velut verbum vnum prolatum, diuitem nihilominus & copiosam habet sententiam. Qua phrasim hæc sententia, Plus ultra, dicitur verbum inuictissimi Imperatoris nostri Caroli quinti. Saluatoris vero Christi verbum erat, Beatus est dare quàm accipere. Verbum quoque tuum vel meum esse potest, sine onere diaboli, Mors ostium vitæ, Virtus ludibrium diaboli, In paruis quies, &c. Eademque phrasim & de suis sententijs dixit Salomon, Filiaudi verba mea. Aeterna itaque Dei sapientia volens epitomen dare eorum quæ pertinent ad mores probè instituendos, fecit Decalogum, hoc est, sermonem breuem decem verborum, id est, decem sententiarum. Quæ adeo succincte & voculis paucis tradit capita, & fontes, immo ferè plenitudine legis naturalis, ut iure verba vocari possint, de beatq; merito vnumqueque pudere, nolle paussa salutis propriæ vel decem verba dilicere. Haud dissimiliter quidquid de fide scriptum in scripturis, aut alijs per reuelatione dei tradit

traditū est, id diligētia Apostolorū contractū videmus in duodecim articulos, velut duodecim verba vnivs Symboli. Sic quidquid re-

Origenes Hieronymus.

Aug. lib. 2. quest. super Exodum.

Aug. lib. 2. quest. super Exodum.

ELENCHVS CAPITVM TRACTATVS SECVNDI.

DE sensu & partibus primi mandati. Cap. I. Quid importent tres istae voces, Dominus, Deus, Tuus. Cap. II. Cur addatur in praeepto vox Tuus, et qua ratione dicatur magis Deus noster, & noster Dominus, quam omnium. Cap. III. De non habendis Dijs alienis coram Domino. Cap. IIII. Quod non solum Deus, sed & Angeli & homines recte adorentur secundum Scripturam. Cap. V. Quomodo aliter Deus sit adorandus, aliter homo. Cap. VI.

Quid seruire, & in quo sit seruiendum Deo. Cap. VII. Quare ratione praecipitur soli Deo seruiendum: cum tamen sint multi domini in hoc mundo, quibus etiam seruire debemus. Cap. VIII. De Veneratione & Inuocatione Sanctorum per modum praefatiunculae. Cap. IX. Sanctos, licet non sint dii, tamen diuos esse et deificatos atque vnum effectos cum Deo. Cap. X. Sanctos merito colendos esse & venerandos. Cap. XI. Qualem Venerationem Sanctorum docuerit Ecclesia ab initio, & quibus de causis. Cap. XII. Inuocationem Sanctorum vtilem esse ac salutare. Cap. XIII. Quomodo a Patribus secundum seriem temporum semper obseruata & docta fuerit, Inuocatio Sanctorum. Cap. XIII. Quomodo soluendae sint obiectiones, quae obijci hoc loco solent. Cap. XV. De imaginibus ac statuīs Sanctorum. Cap. XVI. De vsu legitimo imaginum. Cap. XVII. De comminatione Dei quam subiungit primo suo mandato. Cap. XVIII.

TRACTATVS SECVNDVS.

De sensu & partibus primi mandati. CAP. I.

Actenus generatim de mandatis M. pertractatio fuit: nunc porro restat vt propriam singulorum demonstrationem exordiamur. Tu itaque recita primum mandatum. D. Vnū crede Deum. M. Rectè quidē, nec improbare possum. Nā rithmus siue hemistichion hoc conuenit ad iuandam memoriam simplicium. Verū vt progrediamur ex solidis, in lege quid scriptum est? quomodo legis? D. Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, & de domo seruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, & quae est in terra deorsum, nec eorum quae sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, Deus zelator, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem, & faciens misericordias in milibus, his qui diligunt me, & custodiunt mandata mea. M. Sic habet textus Exod. 20. & Deut. 5. quibus adde quod habetur Deut. 10. videlicet Dominum Deum timebis, & illi soli seruias. Et nunc Israēl quid Dominus Deus tuus petit à te? nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum, ac seruias domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua, custodiasque mandata Domini, & ceremonias eius quas ego hodie praecipio tibi. Adde quoque ex nouo Testamento quod Saluator noster protulit dicēs: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Siquidem omnia haec, & similia pertinent ad explicationem primi praeepti. Quae si bene perpendas, mox animaduertes, primum mandatum habere duas partes. Quarū prior est, Non habebis deos alienos coram me: sed Dominum Deum tuum adorabis, coles, timebis, diliges, illique adhaerebis, & illi seruias. D. At ista verba adorabis, coles, timebis, seruias, &c. in decalogo non habentur: sed solum, Ego Dominus Deus tuus, non habebis Deos alienos coram me. M. Esto. Habentur tamen in alijs locis Scripturae sanctae, & explicant vim primi huius mandati: nec vili dubium esse debet, quin voluerit legiflator Deus in hac negatiua, Non habebis deos alienos coram me, cum praefatiuncula illa, Ego sum Dominus Deus tuus, intelligi affirmatiuam aliquam, nimirum istam aut similem: Me qui veraciter sum Dominus Deus tuus, quique eduxi te de Aegypto, habebis pro Deo tuo, & nequaquam habebis coram me deos alienos. Nōne & Moyses accepit commissionem à Deo, Exodi 24. docendi populum haec mandata, explicando latius vim & energiam verborum praeepti, quomodo nos in scholis docemus verba Scripturae? Fecit autem id ipsum Moyses Deut. 6. & 10. alijsque in locis dicens: Audi Israēl, Dominus Deus noster, Deus vnus est, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Item, Et nunc Israēl quid Dominus Deus tuus petit à te, scilicet in mandato suo, nisi vt timeas Dominum Deum tuum? & cer. vt supra. Rursumque, Dominum Deum tuum timebis, & ei soli seruias. Non ibitis post Deos alienos cūctarum gentium, quae in circuitu vestro sunt. Et Saluator, quo nemo melius nouit sensum Domini, sic explicat: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Posterior verò pars est ista: Non facies tibi sculptile, & omnem similitudinem, &c. non adorabis ea, neque coles. Quam posteriorem partem completur etiam pars posterior dicti Saluatoris, videlicet, Illi soli seruias, aded vt in effectu veraciter comprehendat summam totius primi praeepti breuis illa sententia Saluatoris, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. D. Quorsum autē additur praefatiuncula illa, Ego Dominus Deus tuus qui edu-

Primum mandatum habet duas partes. Prior pars primi mandati.

In negatiua subintelligitur affirmatiua.

Moyses habuit commisionem latius explicandi mandata.

Explicat Saluator paucis primum praeeptum. Posterior pars primi mandati.

xi te de terra Aegypti, & domo seruitutis? M. Eorsum, vt constet causa, seu ratio mandati. Non enim quaerenda est aliunde causa, cur eum colere, & adorare, illique seruire oporteat, quam quia Dominus Deus noster est. Haec vna pragnas, haec & sufficiens causa est, prout intelliges postquam praedicta tria vocabula interpretati erimus. Addidit autē, Qui eduxi te de terra Aegypti, &c. Partim vt commemoratione beneficij inflammaret affectus eorum in obedientiam magis spontaneam, quam eousque fuerat. Partim vt aliam qualem sui notitiam daret. Siquidem Deum nemo vidit vnquam, quare necesse erat, vt adderet certum opus, seu testimonium, quo veluti à posteriori cognosci posset: ne quis haesitaret quisnam is Deus esset, qui se mandatis istis colendum praecipisset, quasi diceret: Ego sum verissime ille Deus, qui hoc spectatissimum opus peregi, quo nullum vnquam visum est mirabilius, idque tam stupendis prodigijs, vt nemo dubitare possit, quin is qui fecit, ea verus Deus sit. Vnde licet Deum nemo viderit, scilicet per claram, & intuitiuam cognitionem, tamen, vt Apostolus inquit, inuilibilia Dei à creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles. Et simili modo conciliantur Scripturae, quae videntur habere contrarietatem in sermone. Ex effectibus enim, et signis, & prodigijs cognoscitur Deus, quasi à posteriori, qui per essentiam videri non potest. Quapropter o homo, siue spectes originem tuam, & subsistentiam, ac finem, Ecce ego Dominus Deus tuus, siue spectes mirabile illud beneficium liberationis tuae de domo seruitutis, Ecce ego ille benefactor tuus, qui te extra meritum tuum stupendis signis & prodigijs eduxi de terra Aegypti, per medium maris rubri submersis omnibus inimicis tuis. D. Mirum, huius particulae, Qui te eduxi de terra Aegypti, &c. nullam fieri mentionem in Euangelijs, cum toties, tamque sollempniter, passim inculcetur in lege & Prophetis. M. Quando coepit Deus educere non solum vnus familiae populum, sed vniuersam humanam naturam, adeoque omnem omnium nationum totius orbis populum, modò velint, non per mare rubrum, sed per pretiosum sanguinem vnigeniti filij sui: non de Aegypto ad Palaestina tam breuē terrē inhabitatio- nis prouinciam, quam ipsa est Aegyptus, sed ad supercaelestia, & ad thronum usque gloriae Dei: non de domo seruitutis, qua homo homini seruit temporaliter, sed de seruitute peccati sub obligatione interitus, & damnationis

Rom. 1.

Concilia- tur Scri- pturae.

nis quæ finem non habet. Quarum rerum testimonia sunt manifesta per omnem scripturam. Tunc cœpit comparatione huius quasi nihil esse illa eductio de Aegypto, quæ olim ram illustris & admiranda erat in auribus parum, meritoque silet, iacet, sitque prorsus obscura dum comparatur, ad istam, quæ facta est per Christum dominum. Erat quidem illa typus istius: at cessat figura adueniente veritate, & umbra cedit corpori. Ideo illius non fit mentio in Euangelio. Hæc autè eductio, quam Christus peregit, nusquam non inculcatur per totum nouum testamentum, velut ea quæ altiori mente reposita esse debet, dicente Hieremia Propheta: Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & nō dicet vltra, viuit dñs qui eduxit filios Israël de terra Aegypti: sed, viuit dñs qui eduxit & adduxit semen domus Israël de terra Aquilonis, et de cunctis terris, ad quas eieceram eos illuc.

Hierc. 23

Quid importent tres istæ voces, Dominus, Deus, Tuus. CAP. II.

M. Voniã verò huius, aliorumque mandatorum totalem causam cōplectitur hæc præfatio, Ego sum dominus Deus tuus: breuis quidè in verbis, sed latissima in sensu & mysterijs: igitur diligenter examinare oportet tres illas voces, Dominus, Deus, Tuus, prius quàm enarrationem mandati prosequamur. **D.** Quid sit deus, libro secundo in primo articulo Symboli declaratum est. **M.** Verum dicitur. Igitur pergamus ad explicationem vocabuli dominus: dicit enim: Ego Dominus deus tuus: non solum deus, sed & Dominus: nec solum dominus, sed Dominus deus tuus.

Quid vox Dominus

D. Dominus Latinis dicitur quasi qui domui præest, vel domus imperium habet, cui omnis familia parer. **M.** Rectè. Is igitur maiori ratione dominus, cui parer non vnã duntaxat familia ac altera, sed omnium familiarum, omniumque rerum vniuersitas. Qui enim imperium habet cunctorum quæ sunt, fuerunt, vel esse poterunt, imperium insuper tam mortis quàm vitæ, tam eorum quæ non sunt, quàm eorum quæ sunt, is dico verè dominus dominorum est, dominus vniuersorum, dominus denique absolutè. Quia quacunque comparatione facta, ipse semper ac solum dominus, nulli seruus, nulli par, aut collega, sed omnes, omniaque in mera potestate eius. Quacunque insuper consideratione facta, ipse semper vnus ac idem dominus, citra omnem vicissitudinis obumbrationem. Omnes alij, vt domini sunt, comparatione

Deus semper & quacunque coparatione facta Dominus.

eorum quibus præsumt, ita serui sunt, comparatione dei, à quo dominij titulum acceperunt. Nec semper aut prorsus domini, pleno scilicet titulo omnis dominij, vt deus. **D.** Explica quæso quo iure, quoue titulo deus sit dominus? Nam qui vendicat sibi dominium rei, iure hoc debet facere, iustoque titulo. **M.** Rectè. Scias igitur nulla posse imaginatione cogitari titulum aliquem veri dominij, iustæque possessionis, quo non possideat Dominus deus tuus & te, & omnia tua, & cuncta quæ totius Vniuersi nomine comprehenduntur, vno duntaxat titulo donationis excepto, Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? Sed nec hoc titulo planè excepto, vt statim audies. Dominium est ius habendi, possidendi, fruendi, vtendi, ac disponendi de re aliqua pro libitu voluntatis. Est autem dominium merum, est & mistum; est plenum dominium, est semiplenum, aut ex parte: est dominium directum, est & vtile. Verum ista iuris peritis relinquamus. Hoc cōstanter pronuntio, dominium Dei esse directum, merissimum, plenissimū, liberrimum, omnipotentissimum, omni que ex parte independentens, indeterminatum, sine violentia, sine fine, sine vilo defectu potestatis: dominium dico in omnia: non solum præsentia, sed & futura, possibiliaque. Adhæc in omnia non solum elementa, & ex his compaginata corpora, sed & in omnes quoque naturas, ac virtutes cælestium orbium, cælestium spirituum, cælestium potestatum. Nec solum in ipsam substantiam, omniaque instrumenta, & accidentia humanæ creaturæ, singulaque momenta vitæ, verum etiam in ipsam mortem, ipsum quoque infernum, & omnè denique totius Diabolicæ fraudis machinationem. Hinc dicit Saluator. Timete eum qui eum occiderit, potestatem habet & animam & corpus mittere in gehennam ignis. Et ad Sathanam inquit, Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruius. Postremò super omnes non solum actiones seruientis plebeculæ, sed & super Principes terræ, & Reges diademate gloriæ sublimes, & omnes omnium dominantium dominationes. Ipse enim vt deus est Deorum: ita & dominus dominantium, & Princeps Regum terræ. Aded vt rex David in publico confesso palam confiteatur dicens: Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria, & tibi laus. Cuncta enim quæ in cælo sunt, & in terra, tua sunt. Tuum Domine regnum, & tu es super omnes Principes. Tux diuitiz: tua gloria est: tu dominaris omnium. In manu tua virtus, & potentia: in manu tua magnitudo

Nullus nisi Deus simpliciter dominus.

Rom. 11.

Quid dominium.

Qualis dominus Dei.

Matth. 10 Luc. 12.

Confessio Davidis super dominio dei.

1. Paral. 29.

Matth. 10.

rudo & imperium omnium. Porro tam est dominium Dei amplum ac potens, tamque oculatum, testante Euangelio, vt nec foliū defluat de arbore, nec villus passer cadat super terram, nec tu capillum vnum album facere posses aut nigrum sine scitu ac voluntate eius, qui dominium vniuersorum habet. **D.** Profectò cum dominium dei tantum sit, tamque irrefragabile, dolendum valdè, quòd non illi præ omnibus, & super omnia obediatur. **M.** Vt autem manifestè constet, quanta sit maiestas Dei, quamque absoluta illius dominatio, ideo Scriptura sancta in varijs locis addit his nominibus Deus, & Dominus eximiam quædam epitheta, vocas quidem Deum, Deum absconditum, Deum deorum, Deum magnum, Deum cæli, Deum terræ, Deum maiestatis, Deum miserationum & clementiæ, Deum refugij, Deum pacis & dilectionis, Deum spei & totius consolationis, Deum viuentium, Deum viuente in sæcula. Insuper lucem in quo tenebræ nullæ sunt, ignem consumentem, caritatem, principium & finem, alpha & omega. Ego sum qui sum, qui est, qui erat, & qui venturus est. His appellationibus docens hæc omnia Deo conuenire secundum naturam deitatis suæ. Dominum verò cum exprimit Scriptura, vocat nunc Dominum dominorum, nunc Dominum dominantium, nunc Principem Regum terræ, nunc dominum totius creaturæ, aut dominum vniuersorum, aut dominum ultionum, aut Dominum iudicij, aut Dominum Sabaoth, aut Dominum exercituum, Dominum cæli & terræ, dominum gloriæ, dominum mortis & vitæ, Dominum virtutum, vnum Dominum, solum Dominum, Dominum absolutè, omnipotentem, omniscientem, creatorem cæli & terræ. Quæ omnia, hæc præfatio, Ego dominus Deus tuus, sic absolutè posita, in se comprehendit, vt in primis & super omnia tendat in Deum amor, timor, & reuerentia nostra, sitque obuia atque spontanea obedientia mandatorum eius in nobis.

Cur addatur in præcepto vox Tuus, & quare ratione dicatur magis deus noster, & noster Dominus quàm omnium. CAP. III.

D. N autem pronomen Tuus additū in præfatiuncula ista, Ego Dominus Deus tuus, habeat peculiarem aliquam emphasim aut docendi energiam? **M.** Habet, & certè magnam. Tuus etenim Deus: primò ordine naturæ & dependentia necessitatis, influens, infillans, ineffa-

Quomodo sit Deus noster.

biliterque conseruans quidquid est in te, nihil excipio. Quid enim habes, inquit Apostolus, quod non accepisti? Quidquid es, vel esse poteris, totum est ex ipso, totum per ipsum, totum in ipso: consueque velis, nolis tuus Deus. Sic ordo naturæ, sic cogit dependentia necessitatis. Secundò tuus est, & sanè totus tuus mirabili studio beneficentiæ. **D.** Putasne eadem sermonis phrasim, qua scribit amicus ad amicum, tuus sum, aut totus tuus, aut tuus ex corde? **M.** Planè etiam sic tuus Deus. Non enim pereit Deus ne proprio quidem filio suo, vt te redimat ex morte in vitam. Adhæc aded aperuit thesauros diuitiarum bonitatis suæ, vt quod sibi intimum erat, nempe Spiritum sanctum effuderit in nos abundè, quo sanctificet nos, & in viam dirigat salutis, deificet quoque, & per omnia deiformes efficiat. Videte, inquit Ioannes, qualem caritatem dedit nobis Pater, vt filij dei nominemur & simus. Et nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Tertio tuus, ineffabili quadam gratuita communicationis influenza, volens & te habere, & à te haberi, vtrinque in intimis, tam suis quàm tuis, iuxta illud Ioannis, Deus caritas est, & qui manet in caritate in Deo manet, & Deus in eo: vt posses tu, & vt illius donis & ipso frui non quidem in vltimū illius, sed tuū solius commodum. Omnam demissionem diuinæ celsitudinis. O mirandam exaltationem accrescentis naturæ in deum, vt & tu puluis ac cinis deum, & te cinerem terræ possideat Deus: quod plus est, tu in deo, & deus sit in te. Superaddo, vt quod dei est in te velut animetur primò, atque exinde per resurrectione quasi incarnetur, gloria dei transeunte ad carnem. Quod verò tuum est, primò in deo reformetur per virtutem, deinde planè & ex toto deificetur per beatitudinem. Hæc te fili moueant in obedientiam mandatorum Dei tui. Si enim mouebat olim ad obedientiam populum mente incircuncisum, quod dicitur, Ego dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, multò debent magis te mouere quæ diximus. Multò enim maiora sunt hæc, multoque diuinitiora, quàm quæ olim præstitit populo Israëlítico. Sed audi modò, & intellige quid dicat Scriptura sancta, Non est dissensionis deus, sed pacis. Tertio, lux est deus, & tenebræ in eo non sunt. Ergo si vitam non habes, deus non est tuus, vt talis es, quia non est mortuorum deus. Porro vitam non habes, nisi habeas filium Dei.

1. Cor. 4.

Ioan. 3.

Tit. 3.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 4.

Matth. 22.

1. Cor. 4.

1. Ioan. 14.

1. Ioan. 5. Sic enim tradit Ioannes Apost. Qui habet filium Dei, habet vitam: qui non habet filium Dei, vitam non habet. Rursus infero: Ergo si dissentis vel ab Ecclesia, vel à iudicio veritatis, aut dissidium tibi est cum fratre, non est tuus deus. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis. Adhuc si in tenebris errorum ambulat, aut peccator existis, non est tuus Deus. Nam si dixerimus quoniam societatem habemus cum Deo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Horum siquidem omnium teste Scriptura, non est Deus. Sunc ergo sine Deo, sunt longè, & non populus Dei, nec dicere possunt cum Prophetis, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. D. An particula Tuus, referenda sit eodem modo ad vocem Dominus, sicut ad vocem Deus? M. Vtique. Quoniam quidem tuus, siue tibi dominus iure creationis, iure naturæ, iure adoptionis, titulo meri dominij, titulo possessionis antiquæ, titulo emptionis siue redemptionis. Non enim, inquit Petrus, corruptilibus auro vel argento redempti estis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Titulo plusquam iustæ commutationis, commutans mortem virginis sui pro vita tua, titulo denique legitimæ donationis. Nos enim Christiani sponte propria dedimus illi nomina in Baptismo, nos symbolo sollemni asserentes in seruitutem Dei Patris, & Christi, abnegatis mundo & Diabolo. Etiam tuus dominus, hoc est, tibi vere confederatus, sicut dicit Angelus ad Mariam, Dominus tecum, id est, in te propensus, tibi que speciali fœdere amicitie iunctus. Sic, dico, tuus, siue tecum Dominus, ad tuam scilicet protectionem, conuertens omnem imperij sui potestatem: qua potens est subiacere sibi vniuersa. Tecum in hoc mundo, quæuis non videas. Tecum in certamine virtutis: vt patet ex Historia B. Antonij & aliorum Sanctorum. Tecum in vinculis, dicente Scriptura: Et in vinculis non derelinquam eum. Tecum in morte. Tecum post mortem ad consummationem vsque sæculi, dicente Christo: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Adeoque propensus in te, vt consortem regni sui te facere non dedignetur, dicente Christo: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. In hac sanè spem viuam re-generauit nos Deus secundum misericordiam suam magnam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. Vides fili quàm mirabili fœdere amicitie, sit Altissimus tuus meusque Dominus? D. Si tamè iusti sumus, & ad vitam prædestinati. M. Bene. Non enim dominum

agit modo iam dicto, nisi eorum qui filij sunt obedientie. D. Verum, an etiam reprobos & mortuorum sit dominus: quoniam mortuorum non est Deus, vt supra dixisti? M. Immo & Dæmonum dominus & inferni. Nam quo pacto non esset mortuorum Dominus, qui imperium habet mortis & vitæ, qui mortificat & viuificat, qui deducit ad inferos & reducit, qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt? Verum his omnibus est vltionum dominus non refugij aut protectionis, statuens reprobos spectaculum seu exemplum mundi, vt palam faciat omnibus quod ipse est, sicut misericordiarum, ita & veritatis, ac iustitiæ dominus, vtens dæmonibus velut ministris iræ suæ & indignationis: inferno autem velut loco captiuitatis dantis vindictam in flamma ignis, & his qui non crediderunt in nomine filij, & ijs qui non obediunt voci mandatorum eius. Veruntamè siue bonus fueris siue malus, semper sit tuus dominus, vt tu ipse non sis tuus, dicente Apostolo: Non enim estis vestri. Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate deum in corpore vestro. A simili, sic tuarum rerum dominus, vt tua non sint omnino & independenter tua: attamen aliquosque tua, ipsaque dispensatio tam tui ipsius, quàm tuarum rerum sit tibi concredita. Porro dispensatio vt sit irreprehensibilis, debet esse regulata secundum mandatum committentis, eius scilicet qui dominus est. Vnde quisquis vitur vel abutitur aut membris suis, aut viribus, aut rebus, aut donis contra beneplacitum domini dei, is iniuriam facit dominio, quod Altissimus in nos omniaque nostra habet. Et hinc surgit diffinitio peccati, quam dat Apostolus Ioannes dicens: Omnis qui facit peccatum & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Si verò iniquitas: igitur contra ius, & quidem contra illud ius, quod habet supremus dominus in nos: eòtra debitum insuper quod nos obstringimur illi. Hoc autem loco te admonere debeo ex ijs qui oculatissimè annotauit D. Hieronymus circa Scripturam, nempe quod quoties vox Dominus coniunctim bis ponitur, vt ibi: Domine Dominus noster. Et ibi, Dixit dominus domino meo, in Hebræo textu prius nomen domini his literis scribitur, יהוה, quibus scriptum de deo tantum dicitur. Posterius verò his scribitur יהוה, quo nomine etiam domini vocantur herus à seruo suo, Reges à subditis suis. Nominis autem quod scribitur quatuor dictis literis יהוה vt tradit Rabbi Moses Aegyptius, nescitur deriuatio nota, nec ipsum eum alio participat. Et non est dubium quin hoc nomen

Deus etiam mortuorum & Dæmonum inferni Dominus. 1. Reg. 1.

1. Cor. 6

Cur peccatum diffinitur esse iniquitas: 1. Ioan. 3.

De nomine dei quod ipsi soli est proprium secundum Hebræos.

nomen gloriosum quod non proferebatur, neque pronuntiabatur, neque dicebatur, nisi in sanctuario à sacerdotibus Domini sanctificatis, & solum in benedictione sacerdotum, & tunc etiam à sacerdote magno, & nisi in die ieiunij gloriose sanctificationis, est nomen illud in quo non est participatio inter creaturam, & aliquid aliud. Huiusce autem nominis sum non ineptè vocarunt τριπληρὸν μυστήριον: quam in veritate non nisi tres literas habeat, scilicet יהוה: ex eo autem quod secunda bis ponitur, secundo scilicet loco, & quarto, quatuor esse censentur. Tres igitur huius nominis literæ, tres diuinas designant hypostases. Nam prima quidem scilicet, quæ principium interpretatur, eò quod omnium aliarum principium sit, cum ab ea vna quæque originem scripturæ habeant, ipsaque à nulla sumat originem, rectissime patrem in diuinis insinuat: qui cum à nullo sit, aliæque personæ ab eo emanent, principium sine principio dicitur. Secunda verò scilicet ה quæ esse vel viuere significat, filium in diuinis aptissime innuit, per quem omnia quæ facta sunt esse cœperunt, & quidquid factum est in ipso vita erat. Tertia autem scilicet ו quæ copulatiuam dictionem, Et, denotat, Spiritum sanctum optimè exprimit: qui cum sit amor Patris & Filij, quo se vicissim amant, rectè copula, id est, nexus vtriusque nuncupatur. Neque istud mirari debes: quandoquidem in apicibus & characteribus semper symbolis philosophari, Hebræis semper proprium fuit. Quæ autem meritò hic fusiùs tractari deberet de nominibus dei, veteri populo secundum idioma Hebræum vsitatis, Hebræis ac alijs illud idioma callentibus discutienda relinquimus.

De mysterio nominis Domini Dei, quod Græci τριπληρὸν μυστήριον vocant.

De non habendis dijs alienis coram domino. CAP. III.

M. Equitur in mandato, Non habebis Deos alienos coram me. D. Quod dicit, coram me, nonne idè est, ac si diceret: In presentia mea, siue, In conspectu meo, aut magis proprie, Respectu mei? M. Sic intelligitur. D. An liceat igitur vsquam habere Deos alienos? M. Non. Quia nusquam non presens est deus, omniaque nuda & aperta sunt ante conspectum eius. Quomodo enim vsquam decerit, qui dicit, Nunquid non cælum & terram ego implebo? Et de quo Psalmista canit, Si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero ad infernum ades, &c. Ergo non habebis Deos alienos coram me, hoc est, nullo modo, nula

loque loco habebis eos: neque in templis, neque in foro, neque in priuatis domibus, nec in æstimatione cordis tui. Hæc enim omnia sunt ante me, & in conspectu meo, etiam si in penetralibus cordis recondita lateat. Veruntamen ipse Dominus exercituum constituit Moysen deum Pharaonis. Et ad iudices quos habet in terris inquit, Ego dixi, quoniam Dij estis. D. Igitur sunt qui Dij dicantur coram Domino. M. Et hanc sanè ob causam debes obseruare, textum non dicere, Non habebis Deos aliquos coram me, sed, Non habebis Deos alienos, qui scilicet à me sunt alieni vel natura, vel proprietate, vel hominum figmento, aut alia quapiam ratione possidentes nomen Dei, & non ex me. Quales sunt Dij Gentium, & idola Dæmoniorum, quæ hominum existimatione pro Dijs coluntur, cum nihil sint minus. Eiusmodi enim vt nihil diuinitatis habent ex se, ita quoque nihil eis per me comunicatum est, ratione cuius ipsis Dei appellatio quoquo pacto conuenire possit. Porro Moyses & Iudices quos Deus habet in terris, vt Scripturæ testimonio Dij appellantur: ita non sunt alieni à Deo cæli: sed sunt Dij sub deo cæli. Illius constitutione & potestate diuinum quid exercentes in terris, iudicium scilicet & præfidentiam. Vnde sicut potestatem plusquam humanam, ita & Dei appellationem quandam fortiuntur. Hos igitur nemo dixerit deos alienos à Deo vero, sed Deos sub deo cæli, & per Deum cæli, & in Deo cæli. Sicut domini in hoc mundo sunt domini, sed nequaquam alieni à dño cæli, sed sub illo, & per illius potestatem, prout inferius latius explicabimus. Hinc facillè intelligitur Scriptura, quæ nominat Deum cæli, Deum Deorum, & Dominum dominantium. Et illud Apostoli, Et si sunt qui dicantur Dij, siue in cælo siue in terra, siquidem sunt Dij multi, & domini multi, nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illum. Et vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illum. Præmittit ibidem Apostolus, Scimus quia nihil est idolum in mundo, & quia nullus est Deus, nisi vnus. Implicat enim manifestam contradictionem, vt plenius ostensum est in primo articulo fidei, aliquid ex se, aut per se, aut aliunde, & non per Deum cæli possidere veram proprietatem, veramque appellationem Dei. Atque etiã eam ob causam dicitur mandatum, Non habebis Deos alienos coram me. Quia quæcumque existimatione habeantur Dij, modò alieni sint à me, falsa est existimatio vestra, & omnis illorum cultus impius ac sceleratus, mihi que Deo vero planè iniurius. In prima ratione par-

Exod. 7. Psalm. 81.

Aliud est non habebis Deos aliquos coram me, &c. quàm non habebis Deos alienos.

1. Cor. 8.

Quid pro
hibeat
pars pri-
ma man-
dau.

que parte huius mandati, primò prohibetur
omne iudicium cordis, siue existimatio, qua
recipitur aliquid, coliturque pro Deo more
Gentium. Vt cum colitur pro Deo sol, aut lu-
na, aut terra, aut astrum, aut serpens, quomo-
do fecerunt olim Aegyptij, Persæ, Babilonij,
aut homo, vti Græci coluerunt Saturnum,
Iouem, aut Venerem. Quoniam hæc omnia
aliena sunt à natua, veraque appellatione
Dei. D. An igitur hæc prima pars manda-
ti solùm præcipit non habendos alienos si-
ue falsos Deos coram Domino? M. Plus
aliquid præcipit. Quoniam eadem prima pars
inuoluit secum affirmatiuam, hanc scilicet,
Me qui sum verus Deus tuus, & verus domi-
nus tuus habebis pro Deo tuo, colendo me,
timendo me, &c. prout supra explicauimus.
Ideo hic præcipitur vt fidem, spem, timorem,
& amorem habeamus in Deum cæli, tanquã
verum Deum nostrum. Vnde morem illum
popularem recitandi decem præcepta, Vnũ
crede Deum, &c. intelligere oportet de fide
non qualicumque, sed ea quæ vera est ac ferti-
lis, vim habens sic immutandi cor hominis, vt
credat decretis ac promissis Dei, fidat in il-
lum, timeat, veneretur, amet eum, atque co-
lat sicut oportet. D. Nunc rogo quomo-
do oporteat credere, & quomodo venerari
Deum, amare ac colere? M. Dubio pro-
cul eo modo quo celsitudini diuinæ maiesta-
tis eius conuenit. Ipse est primum principium,
igitur super omnem hominẽ, super omnem
potestatem & principatum: immo super om-
ne id quod nominari potest; hæc illi impen-
denda sunt. Ipse est prima veritas, quæ nec fal-
li potest, nec fallere. Igitur fides, quæ ei debe-
tur excludit omnem formidinem de opposi-
to. Eius quoque natura est ipsa bonitas, & fons
omnis boni, ipsa pietas, ipsa propitiatio. Ideo
confidere oportet in illo, velut eo cui contra
naturam est non recipere supplicem, non iu-
uare impotentem, non reddere quod promif-
sum est. Ideoque sic amare oportet illum, vt
nihil magis, nihil ames æquẽ atque illũ. Nam
omne aliud bonum comparatione eius ex
parte est. At ipse fons est & plenitudo omnis
boni. Fili vis demonstrẽ tibi super his & si-
milibus regulam certam & infallibile? Ecce
Ioannes Apostolus, Filioli, inquit, diligamus
non verbo & lingua: sed opere & veritate.
D. Optimẽ. Quia amor linguæ amor nul-
lus, operis autem exhibitio optima est animi
testificatio. M. Prorsus simili modo dice-
dum est de omnibus illis antedictis. Oportet
enim colere Deũ, timere Deũ, amare Deũ, cre-
dere Deo, sperare in Deũ, nõ verbo & lingua,
sed opere & veritate: hoc est, non propo-
sitiuam

solùm aut cogitatione, quæ est verbum im-
manens, neque sermone duntaxat labiorum,
hoc est, lingua, sed opere: vt reuera exhibeas
illi cultum, timorem, amorem, fidem, & fidu-
ciam: neque opere solùm, sed & veritate,
hoc est, non qualicumque opere, sed opere
disposito secundum veritatem recti iudicij,
secundum veritatem insuper quæ in rebus est
se debet, quam conuenientiam vocamus, siue
virtutem actionis, habens in se debitam pro-
portionem actus ad id circa quod fit opera-
tio. Qui enim timet Deum non aliter quã
hominem, aut qui colit Deũ non aliter quã
principem, vel virum aliquem sanctum: item
qui credit aut fidit reuelatis aut promissis per
Deum, non aliter quã credit aut fidit his
quæ ab homine attestata sunt aut promissa, is
neque timet, neque colit, neque credit aut fi-
dit in veritate, siue secundũ veritatem. Quia
actus eius non habet debitam proportionẽ
ad suum obiectum, nec attingit dictamen re-
cti iudicij, & quantum deficiit ab illis, tantũ
abest à veritate. Sed de hoc fusiũs infra in ver-
bo adorare.

Quòd non solùm deus, sed & Angeli, & ho-
mo recte adorantur secundum scripturam.
CAP. V.

 Voniam autem malitia hominum
accepit ansam malè seruendi de
veneratione & de inuocatione San-
ctorum, ex verbis huius mandati:
maximè verò ex eo quod dixit Saluator: Do-
minum Deum tuum adorabis, & illi soli ser-
uies. Ideo hoc loco paulò exactiũs explican-
dum est quid sit adorare, & an soli Deo de-
beat adoratio secundum scripturam. Item
quid sit seruire, quæue ratione soli Deo sit
seruendũ. Si autem ritè obseruemus tropos
Scripturæ sanctæ, is adorat qui venerabun-
da inclinatione corporis defert alicui hono-
rem, siue supplex ad aliquem fundit oratio-
nem, pronus scilicet in terram, aut genibus
flexis, aut manibus complicatis. Inquit enim
Augustinus: Non omnis honorans adorat:
omnis tamen adorans honorificat. Nec sta-
tim adoramus quemcunque oramus: quia
adoratio fit ad maiestatem, & magna cum ve-
neratione: nec ad quamcunque maiestatem,
sed supereminentem. D. Et quam intel-
ligam maiestatem eminentem? M. Eam,
quæ in ipso est Deo, aut alioqui quasi in esse
constituit diuino, scilicet super communem
qualitatem humanæ naturæ. Prout sceptrum
& diadema, iurisque dicendi potestas faciunt
hominem inter homines sic eminere, vt Scri-
ptura

M.

Quid sit
adorare?

Ratio cur
adoretur
quidã ho-
mines.
Psal. 8.

Ioan. 10.

ptura de eis pronuntiet, Ego dixi, Dij estis,
& filij excelsi omnes. Deus in synagoga deo-
rum, in medio autem deos iudicat. Appellã
Deos iudices populi: eò quòd ius suum vni-
cuique reddentes, vicem Dei agant in terris.
Prout etiam Sacerdotium & Episcopalis dig-
nitas eò eleuatur mortalem hominem, vt inter
homines iam sit plus quã homo, pro Deo
legatione fungens in soluendis peccatis, in
sanctificandis animabus, in ipsis denique ele-
mentis transsubstantiandis, vt fit in Sacra-
mento Eucharistiæ. Adeo vt qui ministe-
rium implent in terris pro Christo, meritò
dicantur iudices mundi, sal terræ, cæli & cæ-
lorum firmamentum, Dei ministri, Dei adiu-
tores, legati Christi, Angeli inter homines,
& cetera. Tertio Angeli boni, ac etiam san-
cti Dei homines, qui percalcato volubili mun-
do, ad thronum vsque gloriæ dei euecti sunt,
facti deiformes & deificati, triumphantes iã
de mundo, & de omni aduersariorum impu-
gnatione, an non supereminentem & quasi
diuinam in se possideant maiestatem? Ad
hoc, dico, maiestatum ordines fit adoratio, si
prohè obseruemus Scripturas. Paris verò ad
parem, consortis ad consortem, aut superio-
ris ad inferiorem non legitur vsquam facta
adoratio. An fingimus ista? Nonne sic tra-
dunt sacra Dei eloquia? Adorauit Abraham
Angelos pronus in terram, Gen. 18. Similiter
& Lot adorauit pronus in terram eosdem An-
gelos venientes vt perderent Sodomam, Ge-
nes. 19. Item Iacob Patriarcha adorauit fratrem
suum Esau venientem in apparatu & satelliti-
o regio septies pronus in terram Genes. 33.
dicens: Sic vidi faciem tuam, quasi viderim
vultum Dei. Fecit quoque vxores & proles a-
dorare Esau fratrem suum. Et cap. 49. iã mo-
riturus in Spiritu Prophetico pronuntiauit
de Iuda filio suo dicens: Te laudabunt fratres
tui, manus tuæ in ceruicibus inimicorũ tuo-
rum, adorabunt te filij patris tui. Quia non
auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femo-
re eius, donec veniat qui mittendus est, &c.
Et Ioseph pudicitie lumen vidit per somnum
quasi Solem, & lunam, & stellas adorare se: &
manipulos fratrum suorum adorantes mani-
pulum suum: quia sublimandus erat quasi ad
regiam maiestatem supra fratres, vt fieret Sal-
uator mundi adorandus à patre & fratribus.
Miphibóseth filius Ionathæ & Ornam ado-
rauerunt Dauidem regem corruentes proni
in terram. Similiter & Nathan Propheta Do-
mini adorauit Dauidem pronus in terram. Et
ipse Dauid vir secundum cor Dei, cum in mi-
noribus esset, adorauit filium regis Ionathã.
Item I. Paralip. 19. sic legitur, Benedixit om-

Non sit a-
doratio pa-
ris ad pa-
rem.

Scripturis
ostenditur
fieri ado-
rationem
ad homi-
nes & An-
gelos.

Genes. 17.

2. Reg. 9.
1. Paral. 21.
3. Reg. 1.

1. Reg. 20.

nis Ecclesia domino Deo patrum suorum, et
adorauit populus Deum, deinde regẽ. Vides
nunc euidenter ex scripturis, quòd adoratio
non solùm fiat ad deum: sed etiam ad sanctos
Dei Angelos, ad homines quoque in eminenti
maiestate constitutos: & hoc à sanctissimis
Patriarchis & Prophetis, & rota deniq; mul-
titudine credentium. D. Hoc ipsum tamen
in nouo Testamento prohibet Angelus Dei,
dicens: Vide ne feceris: conseruus enim tuus
sum, &c. Deum adora. M. Et Apostolorum
princeps B. Petrus recusauit adorationem, ele-
uando Cornelium Centurionem adorantem
se, dicens: Surge, & ego ipse homo sum. Idem
prohibet Paulus & Barnabas Lystris. Verum
si placet, mysteriũ enarrabo. Cur olim in ve-
teri Testamento permiserint se adorari Ange-
li: nunc autem in nouo Testamento non per-
mittant, ratio diuersitatis est ista. Olim per
Angelum data est lex. Per Angelum, ve-
lut exercitus Israelitici imperijque ducem,
ductus est populus de seruitute Aegyptiaca
in terram promissionis & libertatis. Per An-
gelum oraculorum responsa dabantur, nunc
ad Reges, nunc ad populum. Per Angelum ri-
tus sacrorum, & rituum solennitates distribu-
ta: Eratque Angelus vt natura homine superi-
rior, ita & imperium exercens & disciplinam
in homines, non aliter quã si Deus homi-
num fuisset. Porro postquã Deus factus es-
set homo, & homo Deus, sublimata iam no-
stri generis natura ad solium gloriæ altissimi,
& dextram virtutis eius supra omnes Ange-
lorum ordines, essentque omnia, & quæ in
cælis, & quæ in terris, constituta in manu ho-
minis Christi: per Christum denique com-
missæ vices sui imperij & potestatis super a-
nimas saluandas, non Angelis sed Apostolis,
alijque hominibus Sacerdotibus, iam posse-
bat ratio & ordo naturæ, vt Angelus non am-
plius, sicut olim, pateretur se adorari ab ho-
mine, sed diceret: Vide ne feceris: conseruus
enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophe-
tarum, & eorum qui seruant verba Prophe-
tiæ libri huius, Deum adora. Etiam olim qui-
dem conseruus tuus, sed non solùm: eram
enim tunc temporis per ordinationem Dei ca-
tiam legislator, & dux hominũ, atque iudex,
vindex quoque iræ in eos qui malè agebant,
vt patet per Scripturarum Actuum 7. Qui ac-
cepistis legem in dispositione Angelorum, et
nõ custodistis. Orbis quidem terræ olim sub-
iectus erat Angelis: non tamen vt inquit Apo-
stolus, Angelis subiecit deus orbem terræ su-
turum, de quo loquimur. Testatus est autem
in quodam loco quis, dicens: Quid est homo
quòd memor es eius, aut Filius hominis, quo
Bb 4 niam

Obectio
Apoc. 22.

Act. 10.

Act. 14.
Solutio.
Cur ange-
li patiebã-
tur se ado-
rari olim
non autẽ
tempore
Euangelij

Heb. 2.

Psal. 8.

Intellectus
eius, Vnũ
crede
Deum.

De modo
quo oportet
credere,
venerari,
& colo-
re, &c.
secundum
aitud ma-
datum.

Certa re-
gula ex
Scripturis
sequenda
in prædi-
ctis.
1. Ioan. 3.

nam visitas eum? Minuisti eum paulò minus ab Angelis, hoc olim, adeoque in ipso Christo, usque ad resurrectionem eius, postea verò, Gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum: Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quòd dicit, Omnia subiecisti ei, nihil demisit non subiectum. Olim itaque adeò patiebatur se adorari Angelus, ut & sacrificia sibi offerri à Gedeone permetteret. Nunc autem, cum factus sit homo in Christo Iesu superior omnibus ordinibus Angelorum, habeatque humana natura imperij potestatem super virtutes Angelicas, recusat Angelus vel adorari ab homine: maximè ab eo qui vicem supplet & locum Christi in terris, dicès: Conseruus tuus sum, &c. Recusat, inquam, ut dimissam sui erga nos mortales propensionem ostendat, atque id mysterij quod diximus, aperiat: non ut damnet quà facimus ad ipsos eo modo quo ad reliquos Sanctos Dei adorationem. Abunde enim declarauimus ex Scripturis etiam ad hominem conseruum nostrum fieri adorationem, ratione qua sublimatus est super nos ad thronum usque gloriæ Dei, quo & sancti Angeli sublimati sunt, utriusque nostræ salutis studiosissimi. Adeò ut conuenientissimum sit & nos nostris adorationibus reddere illos apud Deum nobis propensiores, & illos, nos quoque suis nonnunquam reculationibus, quòd conserui reddere, ad id quod futurum est animatores. Sicut quod Cornelius Centurio adorauit B. Petrum prostratus in terram, virtutis erat, & magnæ deuotionis salutis querendæ. Quòd verò Petrus noluit virum nobilem humi iacere prostratum in studio adorationis, & hoc quoque virtutis erat, & modestiæ Euangelicæ. Dicebat enim Petrus, Nam & ego homo sum, sicut tu. Nusquam tamen scriptura, neque ipse Petrus reprehendit hanc Cornelij adorationem tanquam malam & impiam. Verùm quod Paulus & Barnabas Act. 14. reprehendant & detestentur scissis vestibus paratum sibi cultum adorationis in Lystris, ideo factum est: quoniam illi Paulo & Barnabæ, velut dijs quibusdam, idque cultu latræ, volebant sacrificare dicentes: Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos, Qualis utique adoratio soli Deo debetur, ut omnis ubique credit & confiteretur Ecclesia Catholica. D. Necdum plenè intelligo, quorsum probaueris tam fuscè, tamque efficaciter adorationem fieri, non solum ad Deum, verum etiam ad Angelos & ad mortales homines. M. Eorsum ut obmutescant ora loquentium iniqua: qui asserunt solum Deum adorandum esse, sanctos autem a-

dorari non posse, crimen esse idololatriæ, si quis ad diuos orationem fundat cum ueneratione: cum tamen sancti Patriarchæ adorauerint sanctos Angelos & in hoc inuenerint laudem coram Deo & hominibus: tantum abest ut crimen idololatriæ commississent. Secundo ut constet per Scripturas, sanctos homines iam immortales factos, & deiformes posse adorari: & id quidem sanctè, nedum citra culpam & impietatem: quoniam Prophetæ adorauerunt, idque laudabiliter, homines huius mundi cum adhuc mortales essent, & in gratiora seclera incidere potuissent: nec ullam propterea reprehensionem incurrerunt: sed potius laudem meruerunt. Nec vsquam inuenitur in Scripturis sanctis scriptum, Solum Deum adorabis. Inuenitur quidem scriptum, Illi soli seruius: sed non inuenitur vsquam scriptum, Dominum Deum solum adorabis. Quinimo ut euidenter deduxi ex Scripturis sanctè & religiosè, idque à sanctis vgi hominibus adorantur Angeli, adorantur & homines: nec vsquam contradicit traditio Ecclesiastica. Tu igitur, fili mi, dimissis vanis hominibus in sua vanitate errorum, sectare veritatem. D. Faciam.

Quomodo aliter Deus sit adorandus, aliter homo CAP. VI.

Quomodo aliter Deus sit adorandus, aliter homo CAP. VI. Eterùm an omnes, ad quos se extendit adoratio, sint vno eodemque modo adorandi? M. Absit. Non enim est in omnibus idem gradus naturæ, eademque maiestas dignitatis. Alia maiestas principij, alia pendentium ab illo. Alia ratio fontis, alia decurrentis riui. Purum numen ac spiritus est Deus: & ideo eos qui adorant Deum, in spiritu & veritate oportet adorare. Secundo, deus est caritas: ideoque adorari debet toto affectu illius dilectionis, quæ vni debetur Deo. Tertio, Deus est super omnia, existens omnium principium & finis: & propterea super omnia, & ex omnibus viribus est adorandus. Quarto, scrutator cordis & renum est Deus: quam ob causam non solum labijs, aut corporis humiliatione, sed & corde venit adorandus. Quas rationes si diligenter annotaueris, facile animaduertes, quomodo adorandus sit deus. Ne autem fictum putes quod diximus, ipse Saluator modum, quo oporteat adorare Deum patrem clarissimè exprimit Ioann. 4. dicens: Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales querit qui adorant eum. Spiritus est Deus & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Non dicit hic Saluator, de-

Deum solum adorabis non inuenitur in scripturis.

D. An omnia adoranda sint eodem modo.

Ioan. 4.

radic. 6.

Cur Petrus adoratio auerit.

Cur Paulus & Barnabas adorari noluerint.

cet, aut conueniens est, sed oportet: ut sit necessitatis, si adoras, sub his duabus conditionibus adorare, nepe in spiritu & veritate. Moverat quidem mulier Samaritana Christo questionem super adorationibus, quales sunt in obligationibus sacrificiorum. Tales enim contendebant Iudæi debere solummodo Hierosolymis fieri. At Christus post aliam qualem informationem mulieris super ignorantia populi sui, & his quæ iam iam futura erant paulò altius eleuat instructionem, docens eam generalem modum, quo oportet adorare Deum patrem, vbicunque locorum fiat adoratio, nempe spiritu & veritate. D. Obsecro domine, explica has condiciones paulò clariùs. M. Ordinem finxit in rebus auctor naturæ, quem perturbari nequitiam finit. Vbi autem est ordo rerum, ibi nulla est extremorum inter se communicatio, nisi per media. Hinc quidquid gratiarum aut virtutum, vel ornatus impluit Deus in corpus id impluit per spiritum hominis, medium inter Deum spiritum, & corpus nostrum. Euidens exemplum habemus ad manum in Christo domino, in cuius animam se primum infudit plenitudo gratiarum, ac deinde per animam in corpus. E diuerso quoque nihil gratum esse potest, aut beneplacens Deo in obsequijs nostris corporalibus, nisi id ipsum ex spiritu, & per spiritum, & in spiritu natum fuerit. Inde naturam, inde vires, & incrementa sumere debet, quod Deo spiritui, velut gratam hostiam per actionem corporalem offerre cupimus. Sic postulat ordo rerum, quo finxit natura hominem medium inter Deum & reliquam creaturam corporalem: spiritum autem hominis medium inter Deum spiritum & hominem. Sic præcipit lectio sacra. Nolo autem ut hic intelligas per spiritum animam absolutè, sed eam partem hominis, quæ proximè communicat cum diuinis, estque idonea pertractare spiritualia, mentem puto cum affectione correspondente. Nā pars hominis sensuialis, aut sensui proxima non percipit ea quæ dei sunt. Itaque omnis corporalis adoratio, ut prostratio in terram, gratiarum actio, capitis aut genuum inclinatio reuerentia, & id genus alia, si non nascatur ex spiritu, & secundum spiritum operationem dirigatur ad Deum, est quasi nulla coram oculis Altissimi: quia extra ordinem, præcepto satisfacere non potest. Omnes enim qui adorant in spiritu & veritate oportet adorare: Porro eadem si fiat spiritu excitante carnem, dirigente in super & cooperante vel actu, vel habitu, vel virtute, iam constituitur in ordine debito: corpus enim, sicut oportet, per spiritum ascendit in Deum. Et

ideo tunc demum est veraciter impletuà præcepti adoratio nostra facta in ceremonia corporali. Quæ si ulterius procedat ex spiritu hominis sanctificati per fidem, spem & caritatem, atque affectu fiat amoris ac venerationis Dei super omnia, non solum implebit præceptum: sed & cara efficietur, Deoque beneplacens, & meritoria vitæ. De quo latius cum de merito tractabimus. D. Vehementer gaudeo de hac explicatione huius particulæ. Solent enim quidam mihi obijcere, Non est necesse conterere labia obmurmuratis præcibus: Deum oportet spiritu adorare, hoc est, interna mentis deuotione: quasi spiritu orare esset sine corporali operatione orare. M. Illi qui sic docent, sunt seductores. Tu autem persiste in doctrina veritatis, quam audisti. D. Faciam. Ceterum quid est adorare in veritate? M. Vbi simulatio, ibi hypocrisis, ubi vox sine mente, vel operatio sine affectu, ibi non potest non esse falsitas. Igitur quicumque adorando simulat, aut per hypocrisim, quod non subest, ostentat, vel tantum voce, non autem mente orat, is non adorat in veritate, sed in falsitate. Sola enim labia adorant: mens verò aliena pertractat. Iuxta illud Saluatoris ex Esaia Propheta, Hic populus labijs me honorat: cor autem eorum longè est à me: Responde fili: Si tibi dicendo promittam, quod cogitando non putem, nonne tibi in deceptione cordis imposui? D. Nulli dubium. Omnis enim sic diuisus, talique duplicitate loquens, reuera mendax est, & ab amicitia submouendus. M. Sic quicumque labijs oris sui vel multa vel pauca precatur, nihil horum affectans in desiderio cordis, an non mentitur potius quam orat? Nonne amicitia legibus, quibus omnis & oratio innititur & adoratio, contrariatur per falsitatem & simulationem? Secundo adorant in falsitate, omnes qui adorando erri innituntur: & hi sanè sunt multiplices. Alij existimant saxeis ligneisque statuis numen inesse: ut fecit olim superstitiosa Gentilitas: alij opinantur, quia solum Hierosolymis adorare licet, sicut Iudæi: alij, quòd non nisi in templis manufactis. Quorundam verò rudis simplicitas credit Deum non exaudire, nisi in magnis altis que vocibus: (ut fiat, ite clamor celo) uti fecerunt Sacerdotes Balaam. Aliorum insuper opinatio contendit, quoniam Deus spiritus est, propterea omnem ceremoniam corporeæ adorationis submouendam esse: de quo supra diximus. Ceterum istorum nemo adorat sicut oportet, quia non in veritate: veros autem adoratores oportet adorare absque debita proportione actus ad obiectum vel

Quid sit adorare in veritate.

Esa. 29. Maith. 23.

Varij errores circa adorationem.

Reg. 16.

vel quia minus quam maiestas requirit obiecti, vel quia magis quam ordo patitur, huius adoratio deficit a ratione veritatis, quae in operationibus subsistere non potest sine virtute. Quid enim aliud virtus bonorum morum quam veritas debita actionis? Hinc diligentia Doctorum, diuidendo posuit latrariam, volens docere alium cultum soli Deo esse debitum, quem latrariam vocavit: alium creaturae, propter infidentem maiestatem, quae distinguit in latrariam & vniuersalem. Vocando latrariam cultum, qui exhibetur creaturae, propter eminentem aliquam maiestatem vniuersalem vero cultum qui fit creaturae, ratione dignitatis supereminens super omnes alias creaturas. Vt ex distinctione constet, cultum adorationis non habere rationem veritatis ac virtutis, nisi sit debita proportio ad suum obiectum, debitisque honestatis circumstantiis. Igitur qui adorat Deum & non summum, tanquam summum primumque omnium rerum principium, ex quo procedit vita nostra, salus, & omnis felicitas, uti supra determinauimus, is non adorat neque cultu latrariæ, neque in veritate: quia deficit. Vbiunque autem defectus, ibi & falsitas. Rursum, si quis Diuam Virginem, aut aliquem sanctorum adorat omni vehementia cordis, tendendo in illum tanquam auctorem salutis, aut spei suae fundamentum, is sceleratam miscet falsitatem, conuertendo latrariam in hyperduliam, hoc est cultum soli Deo debitum in creaturam, & facit adoratione sua idololatriam. De qua infra. Ceterum & hoc aduerte, quod deum adoramus in veritate, quando eum adoramus secundum traditionem fidei, qua credimus legis figuras impletas in Christo: & ideo per vnum Christum, qui est ipsa veritas, ascendendum in Deum. Nunc pergamus ad eam partem, Et illi soli seruius.

Quid seruire, & in quo sit seruendum Deo.

CAP. VII.

Milli soli seruius. Seruius, inquit, illi, non solum adorabis, aut coles, aut timebis: sed etiam illi seruius, & soli illi seruius: ita quod nulli aliorum ab illo. D. Sic solet exponi particula exclusiua, Solus. Quod enim mihi soli conuenit, aut meum solus est, hoc neutiquam alijs mecum est commune. Verum quid proprie seruire? An plus includat seruire, quam adorare, aut colere, quoniam dicitur, illi soli seruius: non autem, illum solum adorabis, aut illum solum coles? M. Adoramus & colimus

De doctores distinguunt cultum in latrariam, vniuersalem, & vniuersalem.

Quid proprie seruire?

mus etiam alienos, quibus non subijcitur adseruendum, sicut regina Saba adorauit Solomonem, & David Ionathan: tamen nec illa Solomonis, nec iste subiectus erat seruituti Ionathæ. Porro nemo seruit nisi domino suo: sunt enim correlatiua seruus & dominus, seruire item & dominari. Est autem seruire se exhibere alicui subditum, ac subiectum ad obediendum. Seruus vero dicitur, qui sic subijcitur alienæ voluntati, ut eum dicto obsequentem esse oporteat. Quam sanè descriptionem dedimus ex beato Paulo ad Roma. 6. Vbi sic habet, Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obedientiæ ad iustitiam? Vnde seruire non solum est obsequium præstare in hoc vel illo, sed est se exhibere seruum, hoc est, subditum, & prorsus subiectum ad obediendum. Alioqui non rectè dixisset Saluator, Nemo potest duobus dominis seruire. Non potestis Deo seruire & Mammonæ. Et secundum Paulum, nemo seruit simul peccato & iustitiæ: sed factus liber à peccato, seruus fit iustitiæ. Quod si lubet trāsire ad illam omnimodam iuris seruitutem, qua quis sic subijcitur alienæ voluntati, ut non sit suus, etiam hoc pacto ego tuque serui sumus domini Dei. Si enim Deus habet in nos, omniaque nostra merissimum, plenissimum, omnipotentissimum, uti supra declarauimus, dominium, certè nos illius sumus meri serui, innumeris modis illi prorsus obligati, & obstricti prout paulò ante audiuisti. Nunc si queris in quo quis seruiat Deo. D. Hoc interrogaturus eram: M. Principiò, nemo seruit Deo in malitijs, aut falsitate, aut iniustitijs, aut vanis & indiscretis actibus. In auaritia seruius mammonæ, & ab Apostolo vocatur idololatræ. Dicit enim, Auaritia esse idololum seruitutem, eò quod avarus se totum impendat thesauro suo: illum cogitat, illum somniat, in illo omnia sua studia collocat, illum velut numen colit, nec audet contingere, ne minuat acrius. In crapulis & ebrietatibus seruius ventri, & ingredimur ordinem illorum, de quibus dicit Apostolus: Quorum Deus venter est. Et iuxta Ecclesiasten: Omnis labor eorum in ore ipsorum. In falsitate seruius diabolo: ille enim mendax est, & pater eius. In concupiscentijs denique seruius mundo: transit autem mundus, & concupiscentia eius. Porro quales Domini fuerint quibus seruius, tale erit & stipendium nostrum. Quod paucis exprimit Apostolus dicens: Stipendia peccati mors. At Domino Deo nostro seruius in virtute, & in solo opere virtutis. D. Nónne mulier seruit Deo

Definitur seruire.

Math. 6.

Rom. 8.

In vitijs actibus non seruit Deo. Ephel. 5.

Philip. 3. Eccles. 6. Ioann. 8.

1. Ioan. 2. Rom. 6. in solauit tute seruius Deo.

Seruius Deo in quavis re honesta, facta secundum rationem virtutis in laudem Dei. 1. Cor. 10.

in prolium educatione? Et vir agricola in opere rustico? M. Et in re rustica, & in domestica & in artificijs, & in honestis mercantijs, in prolium insuper educatione, in docendo, in prædicando, ac ceteris huiusmodi seruius veraciter Deo nostro, in quantum illa à nobis fiunt secundum rationem virtutis in laudem & gloriam Dei. Iuxta illud Apostoli: Siue manducatis siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Alioqui & auarus per illa seruit idolo seruij sui, & gulosus suo ventri. Secundò seruius Deo in obseruatione suorum præceptorum, ac etiam consiliorum: quoniam nihil sub præceptum, multò minus sub consilium eadere potest, nisi opus virtutis. Et eoque vnumquodque sub rigore est legis, quousque rationem attingit virtutis. Nam quod iniquum est, falsum, intemperatum, noxium, indiscretum, nemini in mandato esse potest. Cuius ratio est: quoniam finis legis est eius facere bonos. Et secundum Apostolum: Finis præcepti est caritas. In quos fines falsa, mala, indiscreta ordinari non possunt. Porro secundum Scripturam seruius Deo in ieiunijs & orationibus tam debitis quam voluntariè assumptis. Patet Lucæ secundo, de Anna Prophetissa quæ non discedebat de templo, ieiunijs & obseruationibus seruiens nocte ac die. Quod bene notandum est contra impios qui damnat obsequium Deo, in ieiunijs & obseruationibus exhibitum. Per hæc enim meruit Anna fieri magis demonstratrix Christi nati, quam prophetissa nascituri: Sicut & Ioannes Baptista per vestimentum de pilis camelorum, & locustarum edulium seruiens Deo, meruit esse præcursor Domini, præparans viam eius. Tertio seruius Deo in sanctitate & iustitia, liberari tamen prius à peccatis, quibus tenemur obligati sub lege mortis. Qui autem isto tertio modo seruiunt, ij vtiliter seruiunt præstando Deo obsequium gratum, & remuneratione dignum. D. Si solum isti qui in tertio sunt ordine, seruiunt vtiliter, ergo illi qui seruiunt Deo in opere virtutis: item illi qui debite obseruant mandata, non seruiunt Deo vtiliter. M. Malè colligis quia tertius modus nequaquam excludit priores, sed includit. Veruntamen si quis seruiat Deo in sola virtute morali, hoc est, in actibus secundum dictamen rectæ rationis solum moraliter bonis, aut in obseruatione mandatorum: sic tamen quod non de corde puro, ac liberato à vinculis peccatorum, & in sanctitate, veraque iustitia siue fide per dilectionem operante, istius proculdubio obsequium non erit gratum Deo, ad remunerationem vitæ.

Sed hæc supra in fine primi tractatus satis exactè demonstramus.

Quaratione præcipitur soli Deo seruiendum, cum tamen sint multi domini in hoc mundo, quibus etiam seruire debemus.

CAP. VIII.

Ed mirum, quod hæc additur particula, soli, dicendo. Et illi soli seruius. M. Mirum magis est, te mirari de illo, cum passim & vbique canat Ecclesia Catholica, Tu solus Dominus, tu solus sanctus, tu solus altissimus, sic edocta, ex Scripturis, Ego sum dominus deus tuus, & non est alius præter me, scilicet Deus, vel dominus. D. Et hoc certè mirabilius apparet. An non harum ditionum Dominus Philippus Caroli Quinti filius? An non quisque habet dominium rerum suarum, diciturque rectè dominus eorum, quæ iusto titulo possidet? Insuper hæc appellationes, Dominus Petrus, Dominus Leodiensis, Dominus Brabantia, &c. an impii sint & falsæ? M. Hi omnes non nisi diuina miseratione domini: idque vicaria potestate, atque ad tempus dependenter, & non nisi participulatum. Nemo per se dominus, nemo ex se, sibiq; ingenta potestate dominus, aut semper dominus: quia morte prohibentur omnes permanere, nemo etiam absolute dominus, facta quacunque comparatione. Quia omnes serui sunt Dei viuents, etiam si nesciunt & ministri Christi, quisque in ordine suo, & in sua prouincia, aut mundi particula sibi cõcedita, donec eursum consummet ministerij sui, & dispensatio credita reuocetur. Reuocatur autem per mortem vniuscuiusque. Tunc enim ad eos illud Euangelicum, tam amplius villicare non poteris. Redde rationem villicationis tuæ. Aut illud, Euge serue bone & fidelis: quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. Intra in gaudium Domini tui. Omnis princeps simul cum vita sceptrum depouit & diadema. Similiter omnis Sacerdos & antistes vnà cum corpore exiit functionem ordinis & iurisdictionem. Immo vix dū mortuo eo qui erat, tractatur de instituendo illo qui non erat. Et sicut aqua pellit aquam, sic defuncti dominationem eradit præsentia instituti, nec vlla manet memoria prætercitis. Horaria dominatio, quæ solum ab alio est in te, manens interim in illo, ex nutu ipsius semper de pedes, quomodo dici potest verū dominū, & nõ potius substitutionis ministeriū? Omnis dominatio, omnisq; imperij potestas in Deo est per

D. Cur & quomodo soli Deo seruiendum.

Quomodo Deus solus dominus, & tamē multi sint domini mundi.

Luce. 16. Matt. 25.

Princeps & Sacerdos simul cum vita potestatem depouunt.

est per naturam, per essentiam, per æternitatem, independenter, inseparabiliter, immutabiliter. In homine verò si est, ab illo est, & per illum, plus dico, ipse est, & in ipso, eadem illa dominatio quæ est in homine. In homine tamen est: sed per commissionem, & Dei legatione: vicaria itaque potestate ac particulatim. Porro in Christo Iesu secundum humanam eius naturam est donazione Dei patris, sicut ipse dicit, Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Item, Data est mihi omnis potestas in celo & in terra. Idque immutabiliter, & vniuersaliter, id est, per vniuersas mundi partes, & omnia quæ cæli ambitu continentur, donec euacuauerit omnem principatum & potestatem, & virtutem, & tradiderit regnum deo ac Patri, vt sit Deus omnia in omnibus, sicut Apostolus dicit. An hominis super hominem potestatem destituimus? Absit. Sed statuius, & multò quidem fortius, quàm fortassis plerique alij, dum plusquam humanam & ex Deo esse demonstrauius. Non alia est potestas Dei super homines, alia hominis super eosdem: sed aliter est in eo, aliter in homine. Sicut non est alia potestas Imperatoris, alia Ducis super eosdem subditos: sed aliter in Imperatore, aliter in Duce. Ligare ad mortem impoenitentem, soluere ad vitam poenitentem, claves in sua manu habere regni celorum, regenerare in humanis visceribus vitam Dei, & eosdem regeneratos iterum exterminare ab Ecclesia Christi, si delicti meritum sic requirat, hæc an hominis sint, aut humana potestatis? Insuper corruptibilem hominem, qui ipse vna est particula multitudinis, imperij agere in plurimos alios, se fortassis & natura & virtute multò meliores, & scindentem, dum opus est, vibrare gladium in eum qui male agit, an ex naturali hoc esse potest, & ingenta hominum potestate? Nonne Deus ipse est Dominus vitæ & mortis? An non ipsi soli omnia viuunt, omnia existunt, omnia denique & mouentur, & quiescunt? Si ex seipso est hominis imperium super hominem: quare ergo dicit Scriptura, Ministri enim dei sunt in hoc ipsum seruietes. Sic est enim voluntas Dei. Non enim est potestas nisi à Deo. Magna igitur cum veneratione colenda est hominis super homines præsentia, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, & eidem in omnibus studio vbique venerabundo obtemperandum. Quoniam id quo præsidet plus est quàm humanum; Dei enim est auctoritas, ex Deo, & per Deum, vicaria commissione ei communicata: aliter tamen in temporalibus: aliter in spiritualibus. De quo alibi dicemus fusius. D. Homines nonne vnanimi con-

sensu instituunt destituuntque suos principes, & hinc inde faciunt accipiuntque homagium, vt Iuris periti loquuntur, per sacrosanctas iurationes? Hoc si verum: ergo potestas iurisdictionis ab humana est institutione. M. Colligis non bene. Concedendum quidem est electione & voluntate multitudinis designari Principem, Episcopum quoque & Pontificem suffragijs eligi clericorum. Sic enim est voluntas Dei disponentis omnia suauiter: ne asperum sit aut violentum, renitente multitudine, quod durable esse oportuit. Verum ipsa potestas dominij, ipsaque potestatis dominatio solius est dei, & a solo Deo, cuius solius gratia & donazione, est & manet in homine, per voluntatem eligentium, designato. Iuxta firmissimam hanc Apostoli sententiam, qua dicit, Non enim est potestas, nisi à deo. Hinc magna religione inoleuit, vt scribant tam Pontifices quàm Principes, Paulus dei gratia Romanæ Ecclesiæ Pontifex. Carolus diuina gratia & miseratione imperator eius nominis Quintus. Quoniam autem omnis potestas hominũ à deo est: igitur & dominium, insuper & domini appellatio, qua homo dicitur dominus, à Deo est: tanto verior venerabiliorque, quanto non ab homine, neque per hominem, sed à Deo & ab illis est maiestate. Paucis itaque: Deus est dominus, etiam homo præsidens alijs, est dominus. Verum homo non absolutè dominus: sed cū restrictione, suæ quisque ditionis: non etiam potestatiuè, sed ministerialiter: non inseparabiliter, sed donec, & quousque placuerit Altissimo: postremò non ad quoscunq; dominus: quia non ad alienos, neque rerum non suarum. Nam comparatione Dei, merus est seruus, ministrans in portione sibi commissa, etiam capitis sui periculo. Deus autem dominus est, & ac omnes, & omnium rerum, & immobilitè, & potentissimè: quia Omnipotens nomen illi. Nec honorem suum potestatiuæ dominationis transfert ad alium, nisi ad Christum, qui non est alius, sed vnus cum patre Deus. Igitur concludendo, Quoniam domini correlatiuum est seruus: Solus autem deus absolutè Dominus: Soli igitur Deo absolutè seruiendum. Porro, quia à deo quibusdam hominibus communicatur dominij potestas: Igitur etiam illis hominibus seruiendum est: non propter se, quia ex se non sunt domini, sed propter deum, à quo omnis illorum potestas procedit & iurisdictionis. Sic enim est voluntas Dei. Hoc quoque iustum est, & beneplacitum coram Altissimo. D. Domine, aut hæreo hic perplexus, aut multò erit aliter intelligendum, Et illi soli seruietes quàm,

Homines designant siue eligunt personam quæ præstet cõmunitati, sed à Deo est præsidendi potestas

Exod. 5.

seruiens homini in honestis & licitis Deo seruit

Colloff. 3. Ephes. 6.

Scriptura quæ præcipit soli Deo seruiendum, eadem præcipit hominibus seruiendum. Colloff. 3. Ephes. 6. 1. Tim. 6. Tit. 2. 1. Petr. 2.

Rom. 13.

Heb. 13.

Luc. 10.

quam verba sonant. Quia pater meus non est Deus, princeps quoque non est Deus, neque prælatus Ecclesiæ Deus est. Si ergo soli Deo seruiendum: igitur illis nemo subesse tenetur. Et tamen passim docemur contrarium ex scripturis. M. Nihil metuas, vapor est hæc cogitatio cordis tui. Tu cum ministras progenitoribus tuis, vel eosdem honoras in licitis & honestis, tunc Domino Deo seruis, & non tam illis quàm Deo. Similiter quando famulus aut famula seruiunt fideliter heri suo, tunc seruiunt Domino Deo suo. Item quando subditi obediunt præpositis suis, aut principibus, intellige in licitis atque honestis & in his quæ facultatem non excedunt præcipientis, tunc verè seruiunt domino Deo, & magis Deo quàm illis. Propter quod enim, vt inquit Aristoteles, vnumquodque tale, & illud magis. Quodque huic illius causa facis, magis illi quàm huic facis. Nonne? D. Indubiè ita. M. Lex autem de ore Dei egrediens, an sic præcipit, Filij obedite parentibus vestris per omnia? Item, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Hoc enim iustum est, & placitum in Domino. Quod est mandatum primum in promissione, vt benè sit tibi, & sis longæuus super terram. Sic serui præceptum à Deo habent obedire carnalibus dominis. Serui obedite, inquit Apostolus, per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruietes quasi hominibus placentes: sed in simplicitate cordis vestri, timentes Deum. Quodcunq; facitis, ex animo operamini sicut domino (nota verbum hoc, Sicut Domino) & non hominibus, scientes quòd à Domino accipietis retributionem hereditatis. Itè. Quicunq; sunt sub iugo serui, dominos omni honore dignos arbitrentur. Vidène hoc loco mandatum domini esse, vt serui obediunt domino suo per omnia, & id cum exhibitione honoris? Vidène præterea quòd in hoc domino seruiunt, accepturi retributionis mercedem à Domino deo? Sic dei voluntas est & præceptum. Primum, vt subditi obediunt rectoribus Reipublicæ. Omnis enim anima, inquit Apostolus, potestatibus sublimioribus subdita sit. Qui autem resistit potestati Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Deinde vt obediunt præpositis Ecclesiæ. Obedite, inquit idem Apostolus, præpositis vestris, & subiaccete eis. Quod plus est, Saluator ad Apostolos, hoc est, ad eos qui præsent in Ecclesia sic ait, Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me. Nota igitur diligenter hoc loco, quòd prælatos Ecclesiæ

audire, est Deum audire: eosdem verò spernere, est Deum spernere. Item quòd potestati subditum esse, est Dei ordinationi seruire: vltèrius potestatibus resistere, est dei ordinationi resistere. Porro resistere Dei ordinationi, est damnabiliter peccare in ipsum Deum. Qui enim resistunt, damnationem sibi acquirunt. Eodem quoque modo audire superiorem, est in Deum obedientem esse. Qui autem obediunt Deo, ipsi sibi bonum meritum acquirunt, dicente Scriptura: Melior est obedientia, quàm victima. Hæc dico, obserua diligenter: Et dicit mihi, Si prætor, aut alius qui famulum habet, suo præcipiat seruo, vt tibi ministret, te adiuuet, & honoret, tibi quoque per omnia obediat seruus ille cui, quæso, seruit, tibi an prætori sic mandanti? D. Indubiè magis illi quàm mihi. Mihi quidem obsequitur, me adiuuat & honorat: sed in hoc obsequio mihi præfinito seruit prætori, & non mihi: nisi propter illum, magis ergo prætori. M. Optimè. Propter deum, & ex mandato dei, & secundum ordinationem dei, & non nisi in his quæ beneplacita sunt, saltem nullam habent repugantiã ad voluntatem diuinam, seruit, obsequitur: que homo homini, filius patri, famulus domino, subditi suo superiori, magis ergo & verius Deo. Ratio iam dicta est: nam propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Porro si aliud Consul, aliud mandat Proconsul: aut si quid prætor ordinet, aliud verò disponit Imperator, quid faciendum? D. Dimisso inferiore, obediendum est superiori. M. Sic si quid mader homo, aliud verò præcipiat deus ibi statim promptum in ore tuo esse debet illud Apostolicum, Obedire magis deo oportet quàm hominibus. Aut illud, Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quàm Deum, iudicate. Nam in huiusmodi, Qui amat, inquit Saluator, patrem aut matrem plus quàm me, nõ est me dignus. Hinc facild intelligis, quàm istud mandatum rationabiliter sit præceptum eum particula exclusiua, illi soli seruietes. Vt autem etiam scholasticè interpretemur, si fortè sic posses meliùs penetrare difficultatem: intelliges hoc pacto: seruietes seruitute scilicet lætariæ, illi soli, ita vt nulli hominum, aut creaturarum seruias tali seruitute, quam vocamus lætariam, quæ soli Deo debetur. Nec fingimus huiusmodi distinctionem. Habet enim diuus Augustinus 10. libr. de ciuitate dei cap. 10. Nominè seruitutis cultum Deo debitum, intelligi. Lætariam quippe, inquit, nostri, vbique sanctarum Scripturarum positum est, interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitas quæ debetur hominibus, secundum quam præcepit

1. Reg. 15.

Obedire magis deo oportet quàm hominibus. Act. 5. Act. 4. Matth. 10.

Soli Deo seruietur lætariæ.

In scrip. præteris nominè seruitutis intelligitur lætariæ.

Cc Apost.

Quomodo dominium sit in Christo secundum humanam eius naturam. Math. 11. Math. 28. 1. Cori. 15. Hæc non abijciunt, sed firmius statuunt potestatem hominis super hominem.

Eadem potestas hominis & Dei super homines, sed aliter in Deo, aliter in homine.

Roma. 13.

Apost. seruos dominis suis subditos esse debere alio nomine Græcè nuncupari solet. La tria verò, secundum consuetudinem, qua locuti sunt, qui nobis diuina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter, vt penè semper, ea dicitur seruitus, quæ pertinet ad colendū Deum. Hæc ille.

De ueneratione & inuocatione Sanctorum per modum præfatiuncule. CAP. IX.

Quid la- tria.

M.

SCIS quàm grande dissidium susci- tauerint quidam in Ecclesia super ueneratione & inuocatione Sanctorum. Multi enim contenderunt eam merè impiam esse: eò quòd Scriptura dicit: Deum tuum adorabis, & illi soli serui- es. Domine, vidi ego in diuersis templis no- stræ prouinciæ depictū magnis literis, in qui- busdam etiam aureis characteribus hoc di- ctum Matthæi, Dominum Deum tuum ado- rabis, & illi soli serui- es. Item, Non facies tibi sculptile, &c. Non adorabis ea, neque coles. Quid tum fili? Tunc reprehensibile ex- istimas, si templorum latera exornentur ver- bo Dei, Scriptura sacra? D. Non. Sed id sa- ctum esse in subuersionem cultus Sancto- rum, subindicat modus faciendi recens inuen- tus tempore dissidij huius. M. Ideo à capi- te & à fonte, quod aiunt, repetamus, quæ sit fueritque semper fides Ecclesiæ super hæc re. D. Ego satis intelligo ex declaratione præ- habita, priorem partem huius mandati, di- ctumque Saluatoris Matth. 4. non repugna- re uenerationi Sanctorum aut inuocationi. Ceterum vt constet palam veritas fidei, præ- cor id fiat, quod dixisti.

Sanctos licet non sint dii, tamen diuos esse & deificatos, atque vnum esse eos cum Deo.

CAP. X.

M. Sancti nō sunt dii.

RINCIPIÒ sic crediderit & docuit hucusque omnis vbiq; Ecclesia Catholica, quòd sanctus Martinus non est Deus, neq; sanctus Andreas neque sanctus Paulus vas electio- nis, neque ipsa denique deipara virgo Maria. Siquidè dii esse nō possunt, quos sanctos nomi- namus: sed diui sunt, & diuini, deiformes, & deificati homines. Hic quidem sanctificati in terris per maxima illa & pretiosa dona, quæ pro sua miseratione in eos effudit Deus. Dein de verò post mortem sublimati ad solū glo- riæ eius, tam ineffabiliter vnum effecti sunt cum ipso Deo, vt nihil intus, nihil foris, nihil in natura, nihil appareat in operatione eorū, nisi Dei gloria, Dei proprietates, Dei denique

De ineffa- bili modo quo vnum sunt Deus & sancti eius.

maiestas ac virtus. Et quis mortalium dignè effabitur? Adeo non iam amici solū, aut electi, aut à longè aspicientes, sed intus & domestici Dei, sed speculatores gloriæ maie- statis eius, facti conformes & consortes ima- ginis filij Dei, neque iam ampliùs & coheredes Christi in spe, sed compossessores cum ipso omnium bonorum quæ Dei sunt. Vt autem plenè intelligas pulcherrimam hanc difficulta- tem, piè ac diligenter considerare oportet or- dinem cælestis curiæ. Vnum sunt deus, Chris- tus, & Sancti, sed ordine quodam. Nam Deus fons est in quo, & per quem omnia, sicut & Christus fons est omnium, ratione suæ diuini- tatis. Verum ratione suæ humanæ naturæ, li- cet minor posteriorque sit Deo: tamen factus est & ipse vnum cum deo, & primas totius vniuersi, gratia vnionis hypostaticæ. Post Chri- stum nempe tertio loco sunt sancti, velut se- cundogeniti fratres Christi, & coheredes, vnum cum illo, sicut membra vnum sunt cum capite, communicatione vnus spiritu, vnus regiminis, vnus voluntatis, adeoq; vnum cū Deo: Quia spiritus Dei in ipsis, virtus Dei in ipsis, gloria Dei in ipsis, omniaque quæ Dei sunt & Christi, ipsis communia per arduissimā quandam & indissolubilem caritatem. Ipsi quoq; toti in deo, haud secus atque carbo in igne totus in igne est, & ignis totus in carbone, simul cum Christo eandem vnctione, eandemque regiam maiestatem, quæ in ipso est possidentes: aliter tamen q̄ ipse. Nā sicut Chri- stus sacerdos & rex: ita illi Christo associati regale sacerdotium sunt, & regnum sacerdo- tale: omnia tamen hæc, ex gratia & misericor- dia per mediatorem Iesum, & gloriosum me- ritum eius: vt Deus sit fons omnium, omniū- que gloria: Christus verò mediator inter deū & hominem, caput sanctorū, & Saluator eorū, sceptrum tenens insuperabilis imperij super vniuersa. D. An Scripturæ sacræ tace- ant de hac admiranda, quam dicis, vnione san- ctorum cum Deo & Christo eius? M. Tace- rent? Quin potius audi orationē Christi quæ post sacram cœnam ante passionem suā, pro- credentibus effudit dicens: Rogo te pater vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt credat mundus, quia tu me misisti. Sequitur, Et ego claritatem, aut secundum interpretationem Hilarij, honorem, quem dedisti mihi, dedi eis vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum & cognoscat mūdus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Hæc Christi ver- ba eximia quadam consolatione plena sancti Hilarij libro. 8. de Trinitate ita intellexit,

a. Ioan. 15. b. Mat. 24. c. Heb. 11. d. Eph. 2. e. 2. Pet. 1. f. Rom. 8. g. Ibidem.

Vni sunt deus, Christus & sancti ordine quodam.

Aliter Chris- tus, aliter Sancti pos- sident re- giam ma- iestatem.

Ioan. 17.

Sicuti quo- modo sint vnum cū Christo.

vt sancti non volūtate mentis tantum, vnum esse cum Christo existimandi sint: verum etiā vt intelligantur esse vnum cum eo, naturali vnione: per gratiam tamen ipsis impartitam: ita nimirum, vt quomodo ipse viuuit per patrē ita sancti viuuant per eum, sintque conformes, prout Paulus dicit, imaginis filij eius, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Dicit conformes, hoc est, eiusdem naturæ. Quia for- ma est, quæ dat esse rei. Vnum igitur sunt san- cti cum Christo, si naturæ spectes deificatio- nem, sic tamen quòd ille Deus, isti diuini: ille pri- mogenitus ante sæcula, isti secundogeniti per gratiam in tempore reconciliationis: vtrique tamen tam isti, quam ille, secundum omnem omnium virium suarum capacitatem, deifi- cati. Vnum rursus cum Christo, si statum spe- ctes honoris, Dicit enim Christus, Volo pater, vt illi, quos dedisti mihi, sint mecum: vt vi- deant claritatem meam, quam dedisti mihi. Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut nos vnum sumus. Chri- stus per mortem clarificatus est à patre, clari- tate quam habuit apud patrem priusquam mundus fieret. Et hanc suam claritatem dedit sanctis, vt post mortem sint eodem in loco v- bi Christus est, hoc est, in eodem statu gloriæ. Siquidem voluit Christus exorare hoc ipsum patrem, qui indubiè pro sua reuerentia exau- ditus est, dicens: volo enim pater, vt vbi ego sum illic sit & minister meus, id est, ad eundē admittatur thronum gloriæ, sic immortalis fiat, sic impassibilis, sic beatus, sic fulgens in diademate regni, sic denique triumphans glo- ria, non iam humana, sed diuina, sicuti ego. Vis audire, quomodo sint collocati vno ho- noris loco, Sancti & Christus. En ipse Domi- nus de cælo sic alloquitur nos in Apocalypsi, Qui vicerit, inquit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & cōsedi cum patre meo in throno eius. Ecce vnus & idem thronus Dei patris, Christi, & sanctorū eius. D. Dicit, Dabo, scilicet in consummatione sæculi, verum an nunc sint aliqui sancti in eo throno, in quo Christus triumphat cum pa- tre? M. Indubiè sunt, & quidem multi ac sine numero. Dicit enim Ioannes in eadem Apocalypsi: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omni- bus gentibus, & tribubus, & populis, & lin- guis, stantes ante thronum, & in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno. Hic nota quòd dicit: Vidi scilicet in Patre, eum hæc scriberem, ante annos mil- le quadringentos nonaginta, aut circiter. Et

Rom. 8.

Sicuti vni- cum Chri- sto secun- dum statu- dum honoris. Ioan. 17.

Quid sit esse vbi sit Christus.

Apocal. 3.

An Sancto- rum animæ nunc sint cum Chri- sto in thro- no Dei pa- tris. Apocal. 7.

certè, vidi eos inquit, tunc temporis stantes ante thronum in conspectu agni. Sequitur in eodem capite. Et respondit vnus de seniori- bus, & dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis al- bis, qui sunt? & vnde venerunt? Et dixi, ego Io- annes, illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei, die ac nocte in templo eius. Et qui sedet in throno, habitabit super illos. Nō esurient, neque sitient amplius, nec cadet su- per illos Sol, neque vllus æstus. Quoniam a- gnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet illos, ad vitæ fontes aquarum, & ab- sterget deus omnem lacrymam ab oculis eorū. Hæc ille. Præterea dicit Christus in hora mortis suæ ad patrē: Amen dico tibi, ho- die mecum eris in paradiso, id est, in ea glo- ria æternæ felicitatis, qualis inter hæc mundi elementa haberi potest: siquidem tunc tem- poris alius paradysus non erat. Insuper Pau- lus ad Ephesios scribens: Ascendens, inquit, Christus in altum, captiuam duxit captiuita- tem, dedit dona hominibus. Duxit, inquit, se- cum captiuam illam captiuitatem patrum, qui eoultque in limbo expectauerant: inter quos erant etiam illi quorum corpora resur- rexerunt in die resurrectionis Dominiæ, qui haud dubiè erant multi. Quoniam dicit E- uangelista, Et multa corpora Sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de mo- numentis post resurrectionem eius, venerunt in ciuitatem sanctam, & apparuerunt multis. Hos duxit Christus in anima & corpore secū in die ascensionis ad thronum gloriæ Dei. Ad hæc dicit Apostolus de se, Cupio dissolui, & esse cum Christo. Indubiè non dixisset hoc Apostolus, nisi anima post resolutionem cor- poris esset cum Christo in regno gloriæ. Po- stremò 2. ad Corinth. 5. habetur, Scimus, quo- niam si terrestris domus nostra huius habita- tionis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Inquit illatiuè, si dissoluatur habemus. Ergo sancti exuto corpore habent habitationem suam in cælis. Ex quibus eisdem auctoritatibus probat B. Gregorius anti- mas Sanctorum, etiam ante tempus resurre- ctionis, esse in cælis. Vides nunc Scripturam non tacuisse de hæc ineffabili vnione Sancto- rum cum Deo & Christo, etiam ante genera- lem corporum resurrectionem.

Luc. 23.

Eph. 4.

Mat. 27.

Philip. 2.

Sanctos merito colendos esse, & venerandos.

CAP. XI.

M. Vne an sancti sic sublimati ad tantam gloriam diuine maiestatis, debeant venerari & honorari super omnes viuentes in hoc mundo? **D.** Apparet quodd sic. **M.** Apparet dicis? **Cla-** mat etiam, respondet ita, & ordo rerum, & ratio fide illuminata, & omnis totius vniuersi natura: etiam si taceret, prout non tacet, Scriptura sancta & omnis per manum accepta Traditio: **Quis enim vnquam dubitabit, modò aduertat vel solam illa argumenta, quæ de rebus sumuntur, num debeant decerni primi, secundum Deum, honores, eis qui primi sunt post Deum? Immo qui primo consistunt loco, sublimiores facti super omnem potestatem, & principatum, & virtutem huius mundi, triumphantes cum Deo in regno decoris, & diademate gloriæ, purpuraque immortalitatis nunquam deponenda? Siquidem gloria hæc est omnibus sanctis eius. Potissimum cum testetur Scriptura, quòd quando gloria sanctorum palam fiet mundo, tunc demum omnis creatura, magna eum veneratione, tribuet sanctis primos. Summosque post Deum ac Christum honores, implebiturque tunc, hoc est, consummabitur Prophetia Mariæ, Luc. 1. **Ex hoc enim beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit, &c. Quoniam tunc etiã damnati in magna angustia & tremore cordis, erumpent in confessionem veritatis dicentes: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum. Ecce quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorù est. Nos infensati, &c. Scire autem in lumine fidei hæc sanctorum sublimationem, & nolle illis impendere vllum honorè, quid aliud est, quàm velle contra Deum pugnare? Dicitur Esther 6. cap. Sic honorabitur, quemcunque voluerit rex honorare. Tanti est morituri regis imperium, & mandatum Omnipotentis, quo imperat per Prophetam, Laudate Dominum in sanctis eius, nullius ponderis erit? Homo non est maior, neque circumspectior Deo suo. Quos igitur Deus dignatur regno suo, throno suo, gloria sua; denique seipso, colens illos velut socios gloriæ filij sui, hos an non venerabitur ac colet mortalis homo, cum illos ab ipso patre luminum ad honorem recipi videat? Non utique vt deos, quod fieri non potest, sed vt diuos, & deificatos homines? Quæ dementia nolle facere, quod Deus ipse facit? Quæ impudentia velle detrudere sanctis, quod deus illis pro corona rei bene gestæ impedit? Corruptibili homini, mox vbi assumptus fuerit ad regiam dignitatem, regium impendimus honorem: vtrique bene. Et illi, qui ab ipso met Deo assumptus est ad deiformem statum, at****

que adeo ad diadema cælestis regni & gloriæ, nullam exhibebimus venerationem? Vbi quæso, facies rerum? vbi timor Dei? vbi cõsideratio veri? Probauimus supra ex testimonio Scripturarum, à Patriarchis & Prophetis multas, & valde venerabundas factas, prostrationes ante Reges, ac Iudices morituros: eò quòd illi quasi dij essent in terris: quare igitur non magis coram illis, qui supra æthera in summo cælo triumphant vt dij, facti vnũ cum Deo viuente, & rege sæculorum Christo domino? Si legatus honorandus est, propter maiestatem eius à quo mittitur: si Prorex, aut Proconsul, propter eum à quo est substitutus. si filius colendus, propter patrem eò quòd filius in patre, & pater sit in filio, & redudet omnis huiusmodi honoris exhibitio in eum, propter quem est principaliter. Quæ tandem ratione non erunt venerandi sancti, quos Scriptura sacra appellat filios Dei, & fratres Christi, columnas Ecclesiæ, ac fundamenta, gubernatores, pastores, duces fidei, patres credentium, lucem mundi, sal terræ: maxime ij, qui vicem Christi gesserunt in terris, ad vtilitatem eorum qui salui fierent? Legitur apud Matthæum: Qui recipit Prophetam, in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum, in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et qui vos, discipulos meos, recipit, me recipit, & qui me recipit recipit eum qui misit me. Et quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine discipuli, amen dico vobis non perdet mercedem suam. Vt autem scimus hæc intelligi de corporalibus actibus, recipit scilicet ad hospitium, vel ad mensam, vel alioqui in visceribus pietatis, quo illi beneficiat: ita rationabiliter desinimus, non solum intelligi de illis corporalibus beneficijs: quia dicit textus, recipit, indeterminate, ac sine addito: quare poterit intelligi in generalitate sua: recipit scilicet siue ad iam dicta, siue ad honorem atque præconium laudis, vel in domo sua exhibedo illis hospitalitatis beneficium, vel in existimatione cordis sui, qua de corde bono, conuertit in illos omne id, quo digni sunt sub nomine Prophetæ, aut nomine iusti, aut nomine Apostoli vel discipuli iam regnantis cum Christo. Quare enim restrictè intelligemus, quod in generalitate dixit Saluator? Si iustum mortalem, aut Prophetam mortalem aliquo dictorum modorum recipientes, Deum recipiunt: quantò igitur magis qui iustos iam glorificatos, & deiformes recipit in existimatione cordis, ad omne id quo digni sunt, sub nomine sanctorum ac Diuorum, mercedem sanctorum recipiet à

March. 10;

Quid sit recipere iustum in nomine eius si, quorq; modis cogitatur.

1. Cor. 15.

Psal. 150.

Quid sit laudare Deum in sanctis eius.

2. Cor. 15.

Deo? Ratio est, quia dum recipit Sanctos ad culturæ honorem, in ipsis Christum recipit, & in Christo Deum, sicut audiuiti ex verbo Saluatoris. Qui sanctos laudat, in ipsis laudat Christum & Deum. Gratia enim Dei sunt quod sunt, & gratia Dei in ipsis vacua nõ fuit. Ipsi per Christum in Deo, & Deus in ipsis per Christum. Vnde Propheta, Laudate, inquit, Dominum in Sanctis suis. **D.** Verum in istis verbis non præscribit nobis Propheta vllum cultum, aut venerationem Sanctorum, vt apparet, sed solum hoc vt Dominum Deum laudemus in ipsis. **M.** Coniungit Propheta tria videlicet, Laudate Dominum in Sanctis eius, Laudate eum in firmamento virtutis eius, Laudate eum in virtutibus eius, secundum multitudinem magnitudinis eius. Laudate autem dominum in virtutibus eius, quid aliud est quàm predicare, & extollere virtutes & mirabilia factæ dei, dando ei laudem, quòd dignatus sit per tantas tamque stupendas virtutes nobis declarare multitudinem magnitudinis suæ? Sic laudare deum in Sanctis suis, quid quæso aliud est, quàm colere, prædicare, & magnificare sanctos, quòd Dei beneficentia, per pretiosa dona, euecti sunt de limbo terræ, ad tam inexplicabilem vnionem cum ipso, in proprio suo throno gloriæ: ad eò vt non sit dimissurus, donec omne quod corruptibile erat in Sanctis, induat incorruptionem, & omne mortale induat immortalitatem, prout Paulus pulchrè deducit ad Corinthios, sicutque per omnia similes Christo resurgenti à mortuis, vno excepto quod ille, & Deus est per naturam, quam habuit ante sæcula, & Saluator secundum assumptam humanitatem, Dominus quoque & iudex, tam viuorum quàm mortuorum? Hæc dico predicare, laudare, & colere in Sanctis, eribendo gratiæ diuinæ, quòd eousque euecti sunt, est laudare deum in Sanctis suis, est & ipsos sanctos venerari veneratione verè religiosâ, est quoque laudare Deum in virtutibus suis, quas in Sanctis, aut per sanctos operatus est, est denique laudare Deum secundum multitudinem magnitudinis eius, qua potens est sibi subijcere vniuersa, coniugendo ima summis, non solum in Christo domino, sed & in multis fratribus eius.

Qualem venerationem Sanctorum docuerit Ecclesia ab initio, & quibus de causis. C. A. X. II.

M. Cultu sanctorum ab initio de-

Ab initio ergo constanter docuit Ecclesia Catholica venerationem sanctorum in terris. Primum, vt per mirabilia quæ Deus operatur in san-

ctis, prout diximus, & multò adhuc latius explicatur Eccles. 4.4. & ad Hebræos II, dicat populus Deum laudare, non solum in se, sed & in sanctis suis atque virtutibus. Secundo, vt populus discat in vita sanctorum, qua sedulitate illi vsi sunt muneribus Dei in colenda virtute, quamque exactè & adamussim expresserint in vita sua Christi Euangelium, quamque perseuerauerint vsque ad vltimum vitæ halitum in eodem. Siquidè in libris legimus doctrinam Christi: in vitis autem sanctorum clarè intuemur praxim siue vsum eiusdem doctrinæ, ne dicatur, Quis facere poterit, quòd ille docuit & fecit? Nam Christus, eò quòd Deus esset, potuit omnia. Tertio, vt roboretur magis ac magis singulorum fides, fiducia que in futuram remunerationem. Solent enim generosa facta præcuntium animare virtutem subsequentiũ, & munificentia principis in illos, horum accendere desideria ad imitandum fortiter illorum exempla. Quarto, vt & meritis eorum associemur, & intercessionibus adiuuemur, prout tradit Diuus Augustinus pluribus in locis, & præsertim cõtra Faustum Manichæum. **D.** Crediderim ergo ex his quæ declarata sunt, non posse quenquam hominum esse tam vecordis tamque obtenebrati sensus, vt alicui sanctorum denegeret venerationem, modò constet eum esse de numero sanctorum, & abusu excludas. Sed expone precor, an morte isto Ecclesiastico sanctorum venerari liceat? **M.** Modò cõstet dicis? **De his quos per vniuersam vbique Ecclesiam proposuit venerandos prisca traditio patrũ, de his dico constat propemodum eo modo, quo de sacrosanctis Bibliorum Euangelij, nempe per auctoritatem matris Ecclesiæ, per venerandam & succedentem à multis retrò sæculis omnium Patrum traditionem, & per vnanimem consensum totius populi acceptantis. Insuper constat de his ex stupendis ipsorum prodigijs ac virtutibus quæ operati sunt, & in vita, & in morte, & post mortem. Nemo enim potest hæc signa facere, nisi Deus fuerit cum eo. Addis, Si abusu excludas. In hoc tu sicut vnus ex insipientibus locutus es. Non est enim sani hominis, sed dementis iudicare de natura rei ex abusu ipsius. Natura ex proprijs constat principijs: Abusus sanctorum non verò ex malitia non bene vrentium. Optimum rerum plerunque pessimum est abusus. Nonne optimum est esse Apostolum? Et tamen abusus est sceleratissimè Apostolorum libus. Libertate Evangelica an quid dici possit diuinius? Tamen illam multo conuertit in occasionem carnis. Et quid magis necessarium gratia Dei: nam gratia dei sumus hoc ipsum**

cui: Eccle. si apud quatuor.

Vnde constat aliquos esse de numero sanctorum.

Ioann. 9.

Cultu sanctorum non esse rei cui endu propter quorundã abusum. Insipientis est rem ac culare propter abusum ipsius

ipsum quod sumus? Tamen beneficijs gra-
tuita bonitatis Dei abutimur ferè omnes. Si
abroganda sunt cuncta, quibus abutitur in-
temperantia quorundam, aut insecitia, nulla
res tandem tam necessaria quam non abla-
tam oporteat. Nam & pane, & vino, & lumi-
ne Solis magna pars hominum, ne dicam ma-
xima indignissimè abutitur in suam perniti-
ciem. Nequaquam igitur reiicienda erit vene-
ratio Sanctorum, quia sensacula anus, aut ru-
stica quorundam simplicitas magis colit san-
ctos superstitiosè quàm religiosè. Abusum
detestamur, superstitionem multorum omni-
no execramur. Vsum autem veritatis in vene-
randis Sanctis non possunt non probare o-
maes, quibus inest mens sanior, & vlla ordinis
consideratio. Nunc perge ad tuum Sed. D.
Sed an more isto Ecclesiastico liceat venerari
Diuos, erigendo eis statuas & altaria in titu-
lum? An sacra coram illis facere? thura incen-
dere? hymnos seu cantica laudis per diè per-
que noctem dicere? Item. M. Est satis. Pri-
mò dicamus de hoc quod proposuisti. D.
De hoc certè dubitant non pauci, & magnæ
eruditionis viri. M. Magnæ eruditionis ef-
se non possunt, qui tam parua non penetrat.
Tu autem contemplantur quo in loco, & gra-
du ordinis fiat Sancti, & statim fiet evidens
in oculis tuis, quo cultu sint venerandi. Pri-
mò sunt sublimati super omnem gradum, &
dignitatem, & gloriam corruptibilis mutabi-
lisque creaturæ, ad thronum vsque gloriæ ma-
gni Dei, & palmæ in manibus eorū: eò quòd
victores mundi effecti sunt. Secundò, sunt
ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte
in templo eius, & qui sedet in throno habitat
super illos. Ergo Dei multò inferiores. Ter-
tiò, licet inferiores sint deo, sunt tamè vnum
cum Deo, deiformes, toti in Deo, & deus ple-
nissimè in ipsis. In hoc itaque ordine veneran-
di sunt Sancti, non vltra, non infra, ne ordi-
nem perueras: non etiam remissè nimis, aut
quocunque volueris modo, ne vlli fiat iniu-
ria maiestati. Absit igitur, absit longè vt eos
veneremur tanquam deos nostros. Quia de-
us tuus, inquit omnipotens, Deus vnus est,
Non habebis Deos alienos coram me. Et
sanè ipsi sancti seruiunt Deo die ac nocte, tan-
tum abest vt Dij sint. Iterum absit, vt non ve-
neremur super omnem mutabilis creaturæ
dignitatem, eos, qui mundo superiores effe-
cti, de mundo triumphos agunt æternitatis.
Quartò absit, vt aliter veneremur eos, quàm
hactenus fecit Ecclesia sancta, in templis, in
altaribus, religioso quodam cultu sacrarum
ceremoniarum, in sacris concionibus prædi-
cando vitam eorum ad instructionem sim-

plicium: vt ex vita Sanctorum intelligant
vim & operationem gratiæ Euangelicæ: in
orationibus insuper, & hymnis, & laudibus
Ecclesiasticis tam nocturnis quàm diurnis.
D. Nōne hæc omnia spectant ad cultum ve-
nius dei? M. Spectant vti que. Omnia tamè
hæc Sanctis Dei facta sunt communia. Quia
ipsemet deus illos se dignos, & sui participes,
sibi que conformes effecit, tali insuper eos
metamorphosi in se transformauit, vt vnum
sint secum, intus & foris, & per omnia deifor-
mes effecti. Ita que si maiestas Dei, si regnum
Dei, si gloria Dei, si thronus Dei facta sunt
sanctis communia: quare non etiam ritus co-
lendi deum, templa Dei, altaria Dei ipsi cō-
munia erunt? Dummodo excepias sacrifi-
cium, de quo inquit D. Augustinus dicens:
Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quem
Deum esse aut sciuit, aut putauit, aut finxit?
De quo & scriptura in Exodo, Qui inamo-
lat Dijs occidetur, præterquam domino soli.
Nos autem de hoc plura dicemus libro 4.
Dummodo etiam in forma colendi sit mane-
atque diuersitas, sicut magna in rebus est di-
stantia: vt ex præmissis abundè satis constat:
igitur vnus cultus ceremoniarum ac religio-
nis communis est Deo & Diuis, sub hoc ta-
men discrimine: quòd deum colimus propter
se: & super omnia tanquam primum omnium
rerum principium, & obiectum beatificum,
& vocatur λατρεία siue θεία: Sanctos autem
veneramur super omnem corruptibilem aut
mutabilem creaturam, tanquam electos Dei
principes, consortes gloriæ & maiestatis eius,
& vocatur δεισιδουλία. Hinc Concilium Gau-
grense cap. 20. suorum decretorum. Si quis,
inquit, per superbiam, tanquam perfectum se
existimans, conuentus, qui per loca & basilic-
as sanctorum Martyrum sunt, vel accusaue-
rit, vel etiam oblationes quæ inibi celebra-
tur, spernendas esse crediderit, anathema sit.
Hactenus de sanctorum veneratione. Nūc au-
tè dicamus modicū de intercessionibus, qui-
bus illi de celo opitulantur nobis in terra.

Inuocationem Sanctorum vtilem esse ac salu-
tarem. CAP. XIII.

Domine, multi inter abusus Eccle-
siæ referunt quod inuocamus sanctos
vt intercedant aut opitulentur no-
bis. M. Multi hoc sæculo errant tur-
piter. Tu autem suscipe doctrinam veritatis.
Cōforme est scripturis sacris, semper que ere-
ditum fuit in Ecclesia, quod sancti apud Deū no-
stri sunt memores, & solliciti Deoque grata
opi-

Ceremo-
niarū cul-
tus quo
Deum co-
limus. Sa-
ctis est cō-
mūnis:
quia vnū
sunt san-
cti cum
deo.

Augustinus
lib. 10. de
ciuitate
dei, cap. 4
Exod. 22.

Fides Ec-
clesiæ de
inuocati-
one san-
ctorū ostē-
ditur ex
scriptu-
ris.

Angeli
sancti or-
rāt pro no-
bis, & cu-
rā nostri
gerunt.
Sancti An-
geli Dei
nostras o-
rationes
offerunt
Deo.

Sancti An-
geli soli-
citi sunt
pro nobis.

Psal. 90.

Heb. 1.
Angeli
mittuntur
in mini-
steriū eo-
rū qui sal-
ui sunt.

Quod se-
per credi-
tum fuit
in Ecclesia
de inuoca-
tione san-
ctorum.

opitulatione pro nobis intercedunt: ita vt
Deus patiatur se misericorditer exorari pro-
pter intercessionem eorum, sua que nobis do-
na propter illos impartiat: vt semper tamen
per Christum dominum & saluatorem no-
strum. Nam omnia illa, per quæ deo placent
Sancti, Christus ipsis promeruit, impetrauit,
obtinuit. D. Credo ego sic esse. Sed ob-
secro ostende ista ex Scripturis, vt possim ra-
tionem reddere ijs qui contradicunt. M.
Ostendam, primò ex Scripturis, deinde ex
vetustissimis patribus tam Orientalis quàm
Occidentalis Ecclesiæ, hinc exordio sumpto.
Euidens est Angelos bonos esse de numero
Sanctorum, nec vlla vnquam super eo fuit
controuersia. At patet ex Scripturis: primò,
Quòd sancti Angeli fructuosè orant pro no-
bis, Zacha. 1. Domine exercituum vique quo-
tu non misereberis Ierusalem, & vrbium Iu-
da quibus iratus es? Iste iam septuagesimus
annus est. Et respondit dominus Angelo, qui
loquebatur, verba bona & consolatoria. Ita-
que intercessio Angeli, aliquid effecit apud
deum pro Iudaico populo. Secundò, Sancti
Angeli nostras orationes studiosè offerunt
Deo. Tob. 12. Quando orabas cum lacrymis,
& sepeliebas mortuos, & dereliquebas pran-
dium tuum, & nocte sepeliebas eos, ego ob-
tuli oratione tuâ Domino. Sequitur, Et nunc
misi me Dominus vt curarem te, &c. Tertiò,
Soliciti sunt de nobis, curam nostri gerentes.
Patet Matth. 18. Videte ne contemnatis vnum
ex his pusillis. Dico enim vobis, quia Angeli
eorum in cælis semper vident faciem Patris
mei, qui in cælis est. Contra, si contemnatis
vnum ex his pusillis, indubiè Angeli eorum
curam habentes, accusabunt vos coram Pa-
tre meo. Quartò, Gaudium est Angelis in cæ-
lis super peccatore poenitentiam agente, Luc.
15. Ita dico vobis, gaudium erit coram Ange-
lis Dei super vno peccatore poenitentiam a-
gente. Quintò, Dicit Psalmista de iusto, An-
gelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant
te in omnibus vijs tuis. Et similiter Paulus,
Omnes, scilicet Angeli, inquit, sunt admini-
stratorij spiritus in ministerium missi, pro-
pter eos, qui hereditatem capient salutis. Ita-
que si orant Angeli pro nobis, si bonorum
pias preces offerunt in conspectu Altissimi,
si exultant super poenitentiam peccatorum, &
cōtristantur in ruina iustorum, si omnes sunt
administratorij spiritus in ministerium habentes
custodiendi nos in omnibus vijs nostris,
qua, precor, fronte, dici posset, Angelos Dei
non tangi cura rerum nostrarum? Quanta-
dem ratione, aut qua posset sustineri teme-

ritate, Angelos non esse studiosissimè inuo-
candos, qui tam sollicitè, tanta que instantia
ministerium subeunt salutis nostræ, quibus
statim ad vnā intercessionem responderet
dominus bona consolatoriaque verba? Rum-
patur folium oris eorum, decidant, intereat,
pars illorum sit, ignis, aut laqueus, qui tam
manifestè repugnant veritati. Insuper euiden-
ter constat partim ex Scripturis Bibliorum,
partim ex vetustissima traditione Sanctorum
Patrum quòd Sancti dei homines, etiam post
carnis suæ depositionem orant pro nobis, &
cura tanguntur rerum nostrarum. Item quòd
Sanctorum in cælis orationes beneplaceant
Deo in odorem suauitatis. Habes 2. Machab.
15. quòd Iudas Machabæus vidit Oniam, quā
fuerat sacerdos iam pridem vita defunctus,
manus protendentem orare pro omni popu-
lo Iudæorum. Post hoc vidit alium virum
ætate & gloria mirabilem, de quo dixit Oni-
as, Hic est fratrum amator, & populi Israël,
hic est qui multum orat pro populo, & vni-
uersa sancta ciuitate, Hieremias Propheta
Dei. An quid dici posset manifestius? Et Ba-
ruch 3. dicitur: Domine omnipotens Deus
Israël, audi nūc orationes mortuorum Israël,
Patriarcharum scilicet & Prophetarum qui
mortui sunt, & filiorum ipsorum qui pecca-
uerunt ante te, &c. Ad hæc Hieremias 15. ipse-
met Dominus dicit ad Hieremiam: Si stete-
rint Moyses & Samuel, qui multò antea mor-
tui erant coram me, non est anima mea ad po-
pulum istum. Quod exponens B. Gregorius,
Quasi diceret, inquit, nec illos modò pro
amicis audio, quos magnæ virtutis meritò or-
rare pro inimicis scio. His adiunge ex Apo-
cal. Ioannis conscribentis reuelationes cæ-
lestis Ierusalem, sic enim habet, Quatuor a-
nimalia & viginti quatuor seniores cecide-
runt coram agno, habentes singuli citharas
& phialas aureas plenas odoramentorum,
quæ sunt orationes Sanctorum. Et cap. 8.
eiusdem Apocal. Stetit Angelus ante altare
habens thuribulum aureum, & data sunt illi
incensa multa, vt daret de orationibus San-
ctorum omnium super altare aureum quod
est ante thronum dei. Et ascendit fumus in-
censorum de orationibus Sanctorum de ma-
nu Angeli coram Deo. Ecce qualis conspira-
tio Scripturarum vtriusque testamenti, vt sit
vniuersaliter verū, quòd Psalmista dicit, Pro-
ea, scilicet remissione peccatorū, orabit om-
nis Sanctus in tēpore opportuno. Tempus
autè quod maximè opportunum est dies glorifi-
cationis. De quo secundū Bedā Doctore ve-
nerabile loquitur Saluator Ioan. 16. Venit ho-
ra cum iam non in procerbijs loquar vobis:

Zacha. 1.
Ostēditur
sanctis
scripturis
quod sancti
orant pro
nobis.

Apocal. 5.

In quo or-
dine sint
sancti.
Apoc. 7.

Quomo-
do venerā-
di sint San-
cti.

1. Cor. 13.

sed palam de Patre meo annuntiabo vobis. In illa die in nomine meo petetis. Hic loquitur in Prouerbis: quia videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem palam videbimus sicuti est facie ad faciem. In illa die in nomine meo petetis, clarè contemplantes nihil gratiarum, nihil virtutum, nihil posse defluere felicitatis ad quenquam, nisi per me. Ergo tempore claritatis illius diei non in alio nomine quàm in nomine meo petetis. Igitur iuxta promissionem Christi, etiam Sancti in cælis intercedunt pro suis in nomine Christi. Vis addam plura? D. Meritò quidem hæc sufficerent: verum propter multam multorum huius temporis temeritatem, non foret inexpediens addere, quid ex his ac alijs Scripturis senserit & docuerit veneranda Patrum antiquitas de inuocatione Sanctorum, & de opitulatione qua existentes in cælo nos hic in terris adiuuant. M. Audi igitur D. Hieronymum qui sic colligit in tractatu suo aduersus Vigilantium huius erroris hæresiarcham. Vnus homo Moyses sexcentis milibus armatorum impetrat a Deo veniam. Et Stephanus imitator Domini, & primus Martyr in Christo pro suis persecutoribus veniam deprecatur. Et postquam cum Christo esse cœperint minus valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in nauis animas condonatas, & postquam resolutus esse cœperit, tunc ora clausurus est, & pro his qui in toto orbe in suum Euangeliū crediderunt mutire non poterit? Simili vtiatur argumento B. Ambrosius libro suo de viduis, tractans illud Lucæ 4. Cum soerus Petri magnis febribus cruciaretur. Petrus & Andreas rogauerunt pro illa: Et tu, inquit, habes proximos qui Deo pro te supplicent. Habes Apostolos proximos, habes Martyres proximos, si ipse Martyribus deuotionis societate, muneribus quoque misericordiaz appropinques. Petrus & Andreas tunc cum viuerent, potuerunt rogare pro viduis, nunc omnia possunt pro nobis, & pro omnibus impetrare. Simili quoque argumento vtiatur & D. Augustinus, depingens vitam sancti Stephani sermone primo de Sanctis, dicens: Exauditus est sanctus Stephanus ut eius orationibus deleteretur peccatum quod commiserat Saulus. Commendemus ergo nos orationibus eius. Multò enim magis nunc exauditur pro bene oratoribus suis à regnante Domino nostro Iesu Christo. Hæc Augustinus. Martyres Dei inelyti, omnesque Sancti adhuc mortales, ipsi quoque in agone positi, & pro se adhuc debitores tam viscerosè, tamque efficaciter subuenerunt per

Sanctos intercedere pro nobis ostenditur ex ordine caritatis.

orationes suas constitutis in necessitate, impendentes se suaque omnia, ut multos Christo lucrifacerent, & nunc in caritate radicati, ac sine mensura amantes, an viscera perdidērunt & affectionem? An in sinu misericordiarum Dei misereri dediderunt? An assistentes cum Christo, qui semper viuūt ad interpellandum pro nobis, se exhibens aduocatum & propitiatorem pro peccatis totius mundi, ut Scriptura dicit, ipsi eius membra viuua poterunt non facere, quod caput facere vident sine intermissione? Vbi igitur illud: Caritas congaudet veritati, caritas benigna est, caritas nunquam excidit? Si amant Sancti, indubiè secundum legem amant, & ordinem caritatis, Lex verò caritatis est, teipsum quantum posses superimpendere necessitatem patiēti. Possunt autem Sancti nunc magis, veriusque quàm vnquam prius: quia nunc donatori omnium & coniunctiores sunt, & cariores, magisque vniformes. Igitur & potentiores magisque spontanei nunc, quàm vnquam prius ad subueniendum, iuxta incrementa, imò plenitudinem lux caritatis in Christo Iesu. satis. Vis ipsa in rebus, & pondus dilectionis bene dispositæ per se demonstrant, constare non posse, ut quis adhuc longè positus à Deo, propter Deum amet proximos, curamque gerat fratrum: & iam intus in throno, ante Deum, inter thesauros diuitiarum bonitatis, & misericordiarum eius, si leat, & viscera cōtrahat, negligens, quod semper coluit caritatis officium. Pugnat istud contra ordinem caritatis, mente concipi non potest. Sit igitur certum in corde tuo, Sanctus cum Christo domino curam habere gregis Domini, & fratrum suorum, Sanctos cum Christo interpellare apud patrem, Sanctos cum Christo velut membra cum capite, agones suos & mortes, martyria & stigmata proponere in conspectu dei, ad inueniendam reconciliationem suorum: quia corpus sunt vnnum, nec possunt membra discordare à capite Christo, qui semper interpellat pro nobis, &c. Nonne velut articulum fidei credimus Sanctorum communionem? D. Sic docet symbolum Apostolorum. M. Et hoc ideo, quod omnes tam sancti in cælis, quàm nos peregrinantes in terra, membra sumus eiusdem corporis. Christus caput est, Christiani membra, de carne illius & ossibus eius. Membra autem eiusdem corporis, non possunt non esse sollicita in inuicem, aut non communicare inter se mutuum officium, mutuumque beneficium. D. Hoc satis testantur membra corporum nostrorum. M. Quod plus est, expressè hoc docet Apostolus ad

Heb. 7. 1. Ioan. 2.

1. Cor. 13.

Vis caritatis quid demonstret.

Ex articulo fidei ostenditur inuocatione Sanctorum esse vtilem.

Quare inter articulos

culos symboli positi sunt Sanctorum communionem.

ad Rom. 12. & 1. Corint. 12. Ephes. 5. Atque hinc est, quod Spiritus sanctus docuerit ab initio credendum esse hunc articulum, Sanctorum communionem. Primò, ut discamus nos in Ecclesia habere participationem, non solùm eorum quæ Deus per Christi personam donauit: verum etiam omnium bonorum quæ Sancti Dei, quotquot fuerunt ab initio ad nos vsque, vnquam habuerunt. Secundo, ut discamus quod non solùm persona Christi agit aduocatum pro nobis apud Deum patrem interpellando pro salute nostra: verum etiam vniuersa membra, quorum ille caput est, hoc faciunt: maximè viuua illa ac ardentia in caritate, hoc est, omnes sancti Dei homines, siue hic militent sub Christo, siue ibi regnent cum eodem: magis tamen isti, quàm illi: quia intimiùs, viuaciùs, securiusque Christo cohærent isti, quàm illi, sequentes agnum quocunque ierit. Adhæc cum sit Sanctorum omnium communitio, ut Articulus fidei docet, Sancti autem cælos incolentes nobiscum non communicent in fide: quando quidem Cælicolæ fidem non habent, sed pro fide clarum visionem, qua nos caremus: Neque in spe, nam ipsi spem non habent, sed pro spe beatificam fruitionem qua hic caremus: relinquatur quod communicant nobiscum in caritate, nam caritas nunquam excidit, prout demonstratū inuenitur ad Cor. 13. Caritas autem vbicumque est, non potest non impendere se fratri indigentia, sicuti aperte constat ex illo Ioannis, Qui viderit fratrem suum necessitatè habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in illo?

Quomodo à Patribus secundum seriem temporum semper obseruata & docta fuerit inuocatio Sanctorum. CAP. XIII.

M.

Origenes homil. 3. in Cant. Salomonis.

Is superaddam seriem traditionis antiquæ, ut plenis viribus consistat demonstratio nostra. Origenes docuit suo tempore inuocandos esse Diuos in hunc modum, Omnes Sancti qui de hac vita decesserunt, habentes adhuc caritatem erga eos qui in hoc mundo sunt, si dicantur curam gerere salutis eorum, & iuuare eos precibus suis, atque interuentu suo apud Deum, non erit inconueniens. Scriptum namque est in Machabæorum libris ita, Hic est Hieremias Propheta Dei, qui semper orat pro populo. Hæc ille. Nec id tantum docuit, verum etiam ipsemet admodum deuotè precatus est Sanctos dicens: O beate Iob viuens in perpetuum apud Deum, & victor permanens in conspectu regis

Domini, ora pro nobis miseris, libro 2. in Iob sub finem. Idem, Heu mihi, inquit, pater Abraham deprecare pro me, ne de finibus tuis aliener, quos valdè concupiui, nec condignè quidem, propter ingens peccatum meum. Sub Lamenti sui finem. Idem, Incipiam, inquit, me genibus prosternere, & deprecari vniuersos Sanctos, ut mihi non audenti petere Deum propter nimietatem peccati, succurrant. O Sancti Dei vos lacrymis, & fletu, pleno dolore deprecor, ut procidentis misericordiaz eius pro me misero, in eodem Lamento circa initium. Vides quàm vir ille in Scripturis illustris deuotè inuocauerit Sanctos, probans Scripturis id ita conuenire. Addit quoque rationem cur ad diuos prius quàm ad ipsum Deum recurrat. Non audenti, inquit, mihi petere Deum, propter nimietatem peccati. An non idem nunc ex eadem Scriptura, & eandem ob causam sic faciendum docemus? Vixit autem Origenes anno post Christum passum plus minus 233. Post Origenem docet Cyprianus in hunc modum, Innocentes pueri ab Herode occisi, in ordine Sanctorum primum habent locum, & secretorum conscij diuinorum propinquitate familiarissima elementia Dei pro nostris exorant laboribus, Sermo de stella & Magis. Scribens insuper ad Cornelium Papam, quem fratrem appellat, sic ait, Et si quis hinc nostrum prior diuinæ dignationis celebritate præcesserit, perseueret apud Deum nostra dilectio, pro fratribus & sororibus nostris apud misericordiam Patris non cesset oratio. Vixit autè Cyprianus anno post Christum 260. Post Cyprianum claruit in Italia anno à Christo 380. D. Ambrosius, qui libro suo de viduis pulcherrimè demonstrat ipsis viduis, nobis apud Deum implorandas esse intercessionem Apostolorum, Martyrum, Sanctorumque Angelorum, vtens triplici genere argumenti, Quoniam, inquit, si potuerunt aliquid efficere dum viuerent nobiscum, ipsi mortales, magis ergo nunc. Si insuper ad ægros non ipsorum, sed aliorum precibus inquietetur medicus: certè nos quibus mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita, debemus ad nos non nostris, sed Sanctorum intercessionibus Deum medicum animæ inuitare. Tertiò, inquit, Nò erubescamus sanctos Martyres adhibere intercessores infirmitatis nostræ. Quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cum viuerent, cognouerunt. Hæc summata ex eodem D. Ambrosij libro. Eodem pœnè tempore aut paulò antea floruit in Græcia Basilus Magnus, qui describens vitam & agones quadraginta Martyrū, dicit: Beneficiū hoc,

Cyprianus lib. 1.

Episto. 2.

Cyprianus d. Ambrosius.

D. Basilus hoc.

hoc, fratres dilectissimi, gratiam hanc minime deficientem, ac sine inuidia ex Deo obtinemus: ut paratum sit nobis & Ecclesie per hos auxilium, &c. Subdit, sæpe laborastis, sæpe operam dedistis, ut vnum pro vobis orationem inueniretis, quadraginta sunt hi, vnam orationis vocem emittentes. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus est. Vbi verò quadraginta fuerint, quis dubitet Deum esse præsentem? Qui aliqua premittit angustia, ad hos cõfugiat. Qui rursum lætatur, hos ore: ille ut à malis liberetur, hic ut duret in rebus lætis. Item in summis suis moralibus cap. 2. summ. 26. sic dicit, At iam potest re ipsa & opere sapissime comperit nobis esse, inuocationem Sanctorum ad intercedendum pro nobis non solum placuisse, verum etiam eis qui Sanctos, modo tamè pio, & absque superstitione, inuocassent, magno & admirando solatio, auxilio, & bono cessasse. Hæc Basilius qui vixit ante annos 1160. Quo ferè eodem tempore S. Gregorius Nazianzenus vt docuit Sanctos inuocandos: ita & ipsemet studiose inuocauit primùm D. Basilium, deinde D. Cyprianum, tertio S. Athanasium iam vita defunctos: vt est videre in orationibus eius. Nā oratione sua 18. in Athanasium sic orat, Tu autem Athanasi, è supernis propitius nos respice, & populum hunc sanctum dirige. Post Basilium & Nazianzenum cepit clarere B. Chrysostomus, qui præter ea quæ supra allegauimus dicit hoc modo, Iccirco sæpè eos, Iuuentinum scilicet & Maximum martyres, de illis enim loquitur, inuisamus, tumulos adornemus, magna que fide tumulos eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam consequamur. Etenim sicut milites vulnera quæ in præliis sibi infligunt, regi monstrantes, fidenter loquuntur: ita & illi absceda capita gestantes & in medium afferentes, quæque voluerint apud regem calorum, impetrare possunt. Proinde magna fide promptitudine que huc veniamus, ad memorias scilicet dictorum Sanctorum, quod & visis Sanctorum monumentis, & consideratis eorum præmijs, inde varios thesauros vnde quaque colligamus. Serm. in Iuuentinum & Maximum martyres. Vixit autem Chrysostomus ante annos 1150. Post Chrysostomum annis 30. aut circiter claruit in Africa D. Augustinus restis in doctrina fidei irrefragabilis, qui non docuit solum orationes nostras dirigendas ad Diuos: sed & ipse eosdem instantissimè precatus est, vti constat ex pluribus locis scriptorum eius. Pro Martyribus, inquit, non oramus: sed ipsi orant pro nobis. In Euang. Ioan. Tracta. 84. Rursum, Oratio-

nibus sanctorum Martyrum propitiatur Deus peccatis populi sui. Quæst. super Exod. cap. 108. Addit. Tunc pro nobis absque vlla dubitatione sancti Martyres intercedunt, quando in nobis aliquid de suis virtutibus recognoscunt. Serm. 244. de tempore. Idem August. precatur hoc pacto, Vos igitur qui meruistis consortes fieri supernorum ciuium, & perfrui æternæ claritatis gloria, orate pro me ad Dominum, vt educat me de carcere isto in quo teneor captiuus & ligatus. De spiritu & anima cap. 59. Rursum, Orate, inquit, Dominum, orate pijsimi, orate omnia agmina Sanctorum, & vniuersi ceterus beatorum, vt vestris precibus meritisque adiuti, salua naua, & integris mercibus peruenire mereamur ad portum perpetuæ salutis, &c. Lib. Medita. cap. 24. Augustino contemporaneus fuit D. Hieronymus, sed ætate maior illo, qui in epitaphio Paulæ sic scribit, Vale ô Paula, & cultoris tui vltimam seneclutem orationibus iuuua: fides & opera tua Christo te sociant: præsens facilius quod postulas impetrabis. Ad hæc legitur lib. II. Histo. Ecclesiast. cap. 33. quod Theodosius Imperator ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat. Refertur in super libr. 6. eiusdem Histo. Ecclesiast. cap. 5. de S. Potamiæ Martyre, quod cum duceretur ad locum supplicij, & Basilides vnus ex ministris iustitiæ, studio pietatis abigeret, quantum poterat, populum insultantem Potamiæ eunti ad martyrium, dixit tandem Potamiæ: Basilides, certus esto, quod cum abiero ad Dominum meum, sine dubio boni huius remunerationem tibi parabo. Quæ admodum intra triduum eidem Basilidi parauit, imponens capiti ipsius quam impetrarat ei coronam martyrij. Qua visione ille commotus, & conuersus ad martyrium peruenit. Præterea Ioannes Damascenus non ignotæ sanctimonie & eruditionis, sic, dum viueret, orauit è profundissimo pectore, lacrymis & gemitibus misericordissimam Deiparam inuocando dicens: Domina & sanctissima mater, quæ meum meum peperisti, amputata est dextera mea ob sanctas ac diuinas imagines, tu qua de causa leo sæuiat non ignoras, proinde quanto citius succurre. Dextera enim altissimi, que de te incarnata est, per tuas intercessionem multas facit virtutes. Sancte oro hæc meam dexteram tuis precibus, &c. Vixit autem circa annum Domini 390. & inuocauit D. Virginem modo iam dicto, manumque suam integrè restitutam virginis Mariæ intercessione accepit. Vti in historia vitæ ipsius de eo

D. Hieronymus.

Histo. Eccl.

Ioannes Damasc.

Theophylactus.

Theodosius.

de eo scribit Ioannes Hierosolymitanus Patriarcha, ipsemet in fine eiusdem historie studiosissimè inuocans eundem defunctum Ioannem Damascenum in hunc modum: Et ô beatissime, ignosce mihi, proque me apud Deum feruens & irrepudiabilis intercessor esto, &c. Fac obsecro & me, tametsi adhuc peregrinum, Trinitatis adoratore, &c. Nec id præterire possum, quod habet eximius ille Theophylactus in expositione II. cap. ad Hebræos dicens: Proinde tum perfecti videntur, Sancti scilicet cum per resurrectionem consummati fuerint, qui iam nunc arrhabonem & pignus honoris habent. Vnde aliis eis potestas esset, vt succurrere queant inuocantibus se: Vnde ipsis quod fiduciam habent intercedendi? Hæc ille de inuocatione Sanctorum circa annum Domini 750. quo claruit. Neque minus expressè docet hoc ipsum Theodosius vetustus ille ac celeberrimus scriptor libro suo 8. de Græcarum affectionum curatione, pagin. 107. Martyrum templa, inquit, conspicua cernuntur, magnitudineque præstantia, omni præterea ornatus genere variata, splendoremque quodammodo pulchritudinis suæ latè fundentia. Neque verò hæc per annum semel, aut bis, aut quinquies aduentamus: sed in eis sæpenumerò dies festos peragimus, sæpè diebus singulis eorum Martyrum domino laudes hymnosque cantamus. Quique homines prospera sunt valetudine, conseruari eam sibi à Martyribus petunt: qui verò ægritudine aliquam patiuntur, sanitatè exposcunt. Insuper & steriles viri, & mulieres, dari sibi filios petunt: qui verò parentes sunt, integra sibi, & propria custodiri quæ consecuti sunt, dona. Item qui peregrè aliquid proficiscuntur, petunt Martyres sibi comites esse in via, vel potius itineris duces: qui verò iam solpites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes. Non qui se ad Deos accedere ardentur: sed qui orent Dei Martyres, tanquam diuinos homines, intercessoresque sibi eos apud Deum aduocent, ac precantur. Pie verò, fideliterque precatos ea maximè consequi, quæ desiderant, testatur illa, quæ votorum rei dona persoluunt, manifesta nimirum adeptæ sanitatis indicia. Nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij porro manuum simulacra suspendunt, ex argento aurouè cõfecta. Gratissimè nanque accipit eorum Dominus qualiacunque sunt dona, ea exigua, nec vilia dedignatur, quippe qui ea proferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsionem, cuius ipsa certissima signa sunt, à sanitatem consecutis allata, hæc,

inquam, sepulcorum ibi Martyrum, quæ sit virtus ostendunt. Martyrum autem virtus quem ipsi coluerunt Deum, verum esse Deum declarat. Hæc Theodoretus de nostra ad diuos inuocatione, & illorum ad nos opitulatione, de cultu insuper ac donarijs quæ illis impendimus, penitus nihil discrepans à doctrina, quæ nunc temporis retinetur de eisdem in Ecclesia. Et si, qua debes diligentia, legeris sermonem D. Basilij, quem habuit de sancto Mamante Martyre, videbis Sanctos nonnunquam apparere in somnis, & illos qui ad eorum sepulcra iacēt deuoti, habere Sanctos adiutores ad precandum, item Sanctos inuocari à nobis, & inuocatos opem ferre, aberrantes ad viam reducere, infirmis restituere sanitatem, pueros mortuos resuscitare, vitæ terminos prorogare, spirituali charismatum diuitijs plenos esse. Tu ipse lege verba Basilij, quæ inuenies Tom. I. operum eius. Sed & ij qui claruerunt circiter annum 1000. à Christo, ac postea, vt Hugo de sancto Victore, Petrus Lombardus, S. Bernardus, S. Bonauentura, S. Thomas Aquinas, & infiniti alij cum religione, tum sacra eruditione nobiles viri, & inuocarunt, & inuocandos docuerunt Sanctos, quisque suo tempore, haud secus atque nos nunc facimus. At quid opus est fufius id ipsum citatis ex singulorum libris testimonijs probare? Cum in Canonibus sexti vniuersalis Concilij Constantinopolitani cap. 7. ita constitutum sit, vt vnusquisque Christianus solo Deo creatore suo adorato, nempe adoratione patriæ, quæ vna ipsi debetur, de quo mox dicemus, inuocet Sanctos, vt pro se intercedere apud Maiestatem diuinam dignentur. Quod ipsum crebrius reperitur in Actis. 7. Concilij vniuersalis in Nicea Bithyniæ celebrati, circa annum Domini 781. non longè post illud Constantinopolitanum. Cumque ipsa catholica Ecclesia publico Letaniarum officio Sanctos inuocet, hoc tamen ordine, vt primò supplicet Deo tanquam auctori vitæ & salutis, dicendo: *κύριε ἰησοῦ*, id est, Domine miserere, *χρῆστὲ ἰησοῦ*, id est, Christe miserere. Pater de cælis Deus miserere nobis. Filii redemptor mundi Deus miserere nobis. Spiritus sancte Deus miserere nobis. Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis. Quod reuera est adorare patriam, siue inuocare Deum vt Deum, ac tanquam proram & puppim salutis. Deinde transit ad Diuos, quos hoc modo precatur. S. Maria ora pro nobis, S. Petre ora pro nobis, S. Stephane ora pro nobis, S. Martine, S. Catharina, omnes denique Sancti & Sanctæ Dei orate pro nobis, inter-

Concilium Constantinopol.

Concilium Nicæ. Communis totius Ecclesie catholice usus.

S. Gregorius Nazian.

D. Chrysostomus.

D. Augustinus.

intercedite pro nobis, rogando ipsos, vt cōmunem Dominum ac Deum simul nobiscū pro nobis exorent. Quod est inuocare Sanctos non vt Deos: sed vt amicos Dei, qui intercessionis suæ beneficio haud parum adiuuare possunt apud Deum, & Christum filium eius. Quo sanè peracto rursus recurrit supplicatio ad vnum Deum, per ea quibus Christus opus mediatoris ac redemptoris cōsummauit, vt ab omni malo nos liberare dignetur. Quis obsecro secum perpendens ista, dixerit aut nuperum esse, aut confictum, aut mandato Dei contrarium, quod docemus nunc de inuocandis Sanctis, & illorum, quibus nos adiuuant, opitulationibus? An nouum, an vsurpatum, cuius demonstrauimus præscriptionem plusquam millenariam? An non radicatum in verbo Dei, quod traditione catholica, acceptum à patribus fidei, deinde concilijs œcumenicis est comprobatum, quod frequentat, & ab initio frequentauit vniuersalis Ecclesia per omnem Christiani orbis regionem? Vbi ergo illud Apostoli, Columna est & firmamentum veritatis? An denique producta illa sanctissimorum Patrum feries mandati diuini vim potuit aut sensum ignorare? Ceterum de opitulationibus Sanctorum, quibus opem nobis ferunt rogati, quomodo, & cuius præsentia fiant: audi præcor quid dicat August. Nam quod succurrat nobis implorari, expressè testatur multis in locis, inquirens de modo, quo succurrunt cap. 17. de Cura pro mortuis agenda in hunc modum: Quanquam ista quæstio inquit, vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodū opitulentur Martyres ijs quos per eos certū est adiuuari: vtrum ipsi per se ipsos ad sint vno tempore tam diuersis locis, & tanta inter se longinquitate discretis, siue vbi sunt eorum memoriæ, siue præter suas memorias vbicunque adesse sentiuntur: an ipsis in loco suis meritis congruo ab omni mortalium conuersatione remotis, & tamen generaliter orantibus pro indigentia supplicantium, si aut nos oramus pro mortuis, quibus vti que non præsentamur, neque vbi sunt: vel quid agant, scimus? An Deus omnipotens qui est vbique præsens, nec concretus nobis, nec remotus à nobis, exaudiens Martyrum preces, per Angelica ministeria vsquequaque diffusa, præbeat hominibus ista solatia, quibus in huius vitæ miseria iudicat esse præbenda: & suorum merita Martyrum vbi vult, quando vult, quomodo vult, maximeque per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandam fidem Christi, pro cuius illi confessione sunt passi, mirabili atque in-

De modo quo opitulantur nobis Sancti, ex v. August.

effabili potestate ac bonitate commendat? Res hæc altior est quam vt à me possit attingi, & abstrusior quam vt à me valeat perferri: & ideo quid horum duorum sit, an verò fortassis vtrunque sit, vt aliquando ista fiant per ipsam præsentiam Martyrum, aliquando per Angelos suscipientes personam Martyrum, definire non audeo, mallet à scientibus ista perquirere, &c. Hucusque Augustinus.

Quomodo soluenda sint obiectiones, quæ obijci hoc loco solent. CAP. XV.

Domine non possum hic non obijcere paucula, quæ cogitationem meam conturbant. M. Obijce audacter. D. Principio neque donare possunt Sancti quod quærimus, neque condonare quod commissimus, quorsum igitur imploramus auxilia eorum? M. Ex scripturis quæ significant solius Dei esse, vel donare quæ saluti congruunt, vel condonare malefacta, quæ salutem impediunt, nõ aliud cõsequitur, quàm quoddam eiusmodi nemo dat, aut condonat, nisi ipse sit Deus, aut alioqui dandi vel condonandi à Deo potestatem accepit. Vt mea bona in mea vti que potestate sunt: ita & Dei bona in Dei sunt potestate: & quidem multò magis, multoque potentiùs quàm mea sunt in mea potestate. Quis obsecro potest de bonis meis facere eleemosynam, nisi ego? Verùm nunquid ideo non potero distribuere pauperibus stipem, panem, aut vestem per ministrum meum? Nõne domesticis possum cõmittere, vt de meo dent, quoties oportunum fuerit? Si ego mea, vel per memetipsum, vel per alios, aut etiam ad intercessionem aliorum, alioqui non facturus, donare possum, an minùs poterit omnipotens Deus, quàm ego homo? Passim obuium est in scripturis sacris, quod Deus per Apostolos ac alios sanctos homines dederit cæcis visum, claudis gressum, leprosis mundiciem, paralyticis sanitatem, mortuis vitam, infidelibus gratiam fidei, peccatoribus reconciliationem. Siquidem per manus Apostolorum fiebant signa & prodigia magna in populo. Tanta donauit Deus per morituros homines, longè à se peregrinantes: & nunc per eosdem secum regnantes, aut ad intercessionem eorum nihil donare poterit? Cur igitur testatur Scriptura, per ossa Elisei donatam à Deo vitam defuncto? Cur scripta D. August. testatur contulisse Deum innumera beneficia hominibus per Stephanum protomartyrem post mortem eius? Cur fidæ historiæ commemorant eximia munera non raro collata à Deo ad memorias Sanctorum, vt supra recitauimus? Profectò ad eò sunt blasphemica in Deum, vt magis esse nequeant, quæ finguntur hoc loco ab hæreticis. Dum enim opitulationes Sanctorum sublatae videntur, directè, etiam si nesciant, contendunt Deum minùs posse quàm hominem, minùs quàm principem terrenæ ditunculæ, quàm patrem familiæ, quàm inopem possessorem sterili agelli. Quia illi possunt & de suis donare, & in se commissa condonare, non minùs per alios, quàm per semetipsos. Immo contendunt minùs posse Deum cæli, quàm mendicum ad ostium diuitis. Nam & ille potest stipem quam accipit, donare per alium cuiuscunque voluerit. Illorum itaque insipientia manifesta est. Etenim plurima donata cõdonataque à Deo hominibus, tam per Sanctos regnantes in cælis, quàm hic nobiscum degentes, & eloquia Dei, & scripta Patrum, & tota denique Ecclesia luculenter comprobant: quæ vti que donata non fuissent hominibus, nisi Sanctorum intercessisset oratio. D. Nõne discimus ex verbo Dei, quod vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: quodque Christus ipse est propitiatio pro peccatis nostris, & non est in aliquo alio salus? M. Adde argumento, quod solus Christus sempiternum habet sacerdotium, per semetipsum accedens ad Deum patrem, semper viuens ad interpellandum pro nobis. D. Certè & hoc facit ad rem. Verùm quomodo constabunt ista, solus Christus est mediator, solus ipse propitiator, & aduocatus, & tamen mediatores siue aduocati sunt Sancti? M. Dicam. Habet Scriptura quæ solui non potest, vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Verùm in hac Scriptura, vt ex alijs locis constat, propriè vocatur mediator, qui pacem facit redemptione interposita. Quod pulchrè explicat Paulus ad Hebræos inquiens: Quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendū Deo viuenti? Et ideo noui Testamenti mediator est morte intercedente. Lege exactè, & diligenter perpende illationem Apostoli, quoniam utilis est in hac materia, docens qua de causa Christus est, diciturque mediator. Augustinus multis locis pulchrè declarat, mediatorem propriè dici, qui sic mediat, vt non sit in extremo, sicque intercedit, vt pro se intercessio ne egeat. Christus itaque vnus & solus est mediator, tam ratio-

D.

Obiectio

Solutio

Deus & per se, & per alios sua dona largitur.

4. Reg. 17.

4. Reg. 17.

August. lib. 22. de ciuit. Dei cap. 8.

ne redemptionis & reconciliationis totius generis humani, quam solus interposuit inter Deum offensum & hominem offendentem, quàm ratione illius hypostaticæ vnionis naturæ humanæ cum diuinitate. Non sanctus Petrus hoc modo mediator, non S. Paulus, non S. Ioannes Baptista, non ipsa denique virgo Maria. Habes I. Corinth. 1. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quid Paulus? Quid Apollo? Ministri eius cui credidistis. Christus verò ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non solum autem nostris: sed & totius mundi. Christus pax nostra, Christus pretium redemptionis nostræ, Sicut Paulus scribit Corinthijs, Non vos o Corinthij ex Paulo: non vos in Paulo: verùm ex ipso Deo vos estis in Christo Iesu, tanquam mediatore, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt quæadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Sancti omnes & ipsi redempti sunt, factique vnum cum Deo in sanguine mediatoris Christi. Vnus est Deus, vnus est genus humanum, summè distans ab illo in omnibus suis membris. Vnus quoque mediator inter genus humanum, & Deum vnus, homo Christus Iesus. Hinc tamen nequaquam cõsequitur, igitur solus Christus orator, aut solus ipse intercessor, aut solus est mediator per viam supplicationis inter Deum & quotidie delinquentes. Alioqui manifestè sibi repugnaret Paulus, & veritas cõtradiceret veritati, quod nefas est credere. In hoc enim eodemque capite, vnoque contextu dicit Apostolus: Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sequitur. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Hac dico ratione vnus mediator: non vti que vnus mediator ex eo, quod intercedit pro nobis. Nam si Christus hoc pacto vnus est, siue solus mediator, ad eò vt nemo aliorum posset se exhibere medium inter Deum & miserias atque peccata hominum per viam supplicationis, valde ergo impiè hortatur Paulus Timotheum Episcopum & illius cõpresbyteros, vt intercedat pro omnibus hominibus per obsecrationes, per orationes,

Obiectio 2. 1. Tim. 2. 1. Ioan. 2.

Exaggeratio Argumenti. Heb. 7.

Quomodo cõstet quod solus Christus sit mediator, & tamen Sancti sint intercessores.

Solutio. 1. Tim. 2. Heb. 9.

Christus qua ratione dicatur

mediator. August. li. 10. Cõfess. cap. 42. & 43. Itè li. 2. de peccat. orig. cõtra Pel. la. cap. 28. &c. 1. Ioan. 2.

1. Cor. 1.

Nõ solus Christus est mediator, aut orator, aut intercessor per viam supplicationis. 1. Tim. 2. Paul' precipit intercessionem fieri pro omnibus.

Christus nõ vocatur mediator, quia intercedit.

D d per po

Heb. 7.

Rom. 15. Paulus intercedit pro alijs, & pro se aliorum intercessionem fieri cupit. Moyses et Aaron interponunt se inter Dominum indignationem & populum. Deut. 5.

Particula solus non apponit Scriptura in multis, ubi apponit haretici.

Particula exclusiva apponit per Scripturam non turbat Ca. tholicum. Math. 19. Matth. 13.

per postulationes. Et falsissime pronuntiat bonum hoc esse, & acceptum coram Deo, &c. Rursum valde ergo falsa est ista assertio Apostoli: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his quae sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Quando Paulus petit orationes Romanorum pro se ad Deum, & ipse flexis genibus se exhibet intercessorem pro Corinthijs, pro Ephesijs, alijsque Ecclesijs, an sui obliuiscitur, & mediatori Christo contumeliam facit? Et Moyses, & Aaron, quoties Dominum suis precibus placauerit, & sese interposuerunt sepe pro populo contra furorem indignationis Domini? Adeo ut dicat Moyses de se, Ego sequester & medius fui inter Dominum, & vos in tempore illo. Si quis autem dicat mortales & peregrinantes hic a Deo posse intercedere, & mediare pro mortalibus: non autem immortales & Deo domesticos, somnium hoc est, & vapor deceptionis palpabilem habens ignoratiam. Abeat igitur ad suum genus vanitatis & errorum. Longe aliter docuit S. Hieronymus contra Vigilantium haeticum, inquit: Si Apostoli & Martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro ceteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti, quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Tu autem caue ne vnquam Scripturis imponas falsum: has enim propositiones Scriptura sancta non habet, solus Deus adorandus, Solus Christus interpellat pro nobis, aut per solum Christum habemus accessum ad Patrem, &c. In his dico sententijs & similibus nusquam apponit Scriptura dictionem exclusivam. Solus: ut mentiuntur qui amant haesim. Etsi apponeret Scriptura eam particulam, aut similem, ut in istis, Vnus est bonus Deus, Vnus est pater vester, qui in caelis est. Magister vester vnus est Christus: non conturbaremur in eiusmodi magis quam in istis, Solus color visibilis, Solus odor odorabilis, cum interiori & paries albus, & herbae odoriferae immutent sensum. Sed multum & vehementer instrueremur, intelligentes aliquid vni, siue soli conuenire, quoties per se, & sic appropriate conuenit vni, ut nulli aliorum posset competere, nisi ratione illius, & per communicationem. Hinc enim dicitur vnus est bonus Deus, quia nemo aliorum bonus, nisi gratia & miseratione illius. Vnus Dominus Deus, quia Deus sic Dominus, quod nec Imperator sit dominus alicuius ditionis, nisi gratia & donatione illius. Vnus est Pater vester, quia ab eo est omnis paternitas, ut Scriptura verbo utar, & quae in caelis, & quae in ter-

ra nominatur. Et solus Christus mediator: quia ipse per naturam est mediator, & omnis aliorum intercessio debet per Christum, & in Christo ascendere ad Patrem, alioqui quasi nulla. Nemo enim venit ad Patrem nisi per Filium. Ita quoque solus Deus adorandus, sic enim loquuntur sancti Scriptores, & tamen religiose adorantur sanctificati homines, non quidem ratione sui, sed quia Deus in ipsis. Sicut spectantur homo & paries, non ratione sui, sed quia color in ipsis. Nunquid impie quis ageret, si quenkam appellaret saluatorem Europae? D. Haud dubie ita. M. Tamen Scriptura sancta vocat Othonielem saluatorem filiorum Israel, dicens: Iuratusque contra Israel Dominus tradidit eos in manus Chusarathaim regis Mesopotamiae, seruiueruntque ei octo annis, & clamauerunt ad Dominum: qui suscitauit eis saluatorem, & liberauit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem. Eodem quoque capite Ehud filius Gera dicitur saluator Israelitarum. Item Genes. 41. Ioseph vocatur saluator mundi: & nulla fit iniuria Deo, at Christo eius: quia isti non intelliguntur saluatores per se: sed per gratiam & beneficium Dei. D. Mortui sunt sancti Dei homines, & sepulcra eorum monstrantur apud nos vsque in hodiernum diem, quomodo igitur constare possunt, quae dicta sunt: na mediare inter Deum & hominem praesupponit viuere? M. Mortui? Nequaquam. Nam mors huius mundi quae diuidit animam a corpore non aliud est viris sanctis, quam ostium vitae, quam mortis liberatio, quam accessus ad Christum vitam nostram, quam repositio ad quietem. Vnde dicitur de Stephano migrante sub manibus lapidantium, Obdormiuit. Et exclamat Paulus: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Quia dissolutio corporis est migratio ad Dominum. Nec vsquam expressius istud habetur, quam Sapient. 3. vbi sic dicitur: Iustorum animae in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Vili sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Hinc ab initio doctum est in Ecclesia, quod sanctos, qui migrarunt de hoc saeculo, non debeamus appellare mortuos aut defunctos. Siquidem D. Hieronymus impropere Vigilantium haetico, quod in suggillationem cultus Sanctorum dicebat: Melior est canis viuus, quam homo mortuus. Eleganter conuincens eum, si euti & Christus conuincit Sadduceos, asseuerantes non esse Angelum, aut spiritum, aut resurrectionem, inquit: De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est a

Ephes. 3.

Ioan. 14.

Hominem dici saluatorem filiorum Israel aut mundi non est contra Scripturam. Iud. 3.

Obiect. 3.

Solutio: Sanctorum mors corporalis est ostium vitae. Act. 7. Philip. 1.

Sancti non quia nomina sunt inter mortuos.

Matth. 22. Act. 23.

Exod. 13. Dies mortis sanctorum vocatur natalis.

Obiectio 4.

Solutio.

Apoca. 14.

Celestia non sunt merenda ex humanis.

est a Deo dicente vobis. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium? Hinc quod factum est, quod dies illi, in quibus sancti Apostoli & Martyres transferunt de hoc saeculo appellati sunt dies natales, iam inde ab initio nascentis Ecclesiae hucusque, festa quoque sanctorum dicta sunt natalitia eorum: quod diebus illis in quibus migrarunt, veraciter nati sint in futurum saeculum, secundum verbum Christi. Marci 10. De quo vide August. de Doctrina Christiana cap. 2. Cum ergo diximus sancte Petre ora pro nobis, non acclamamus mortuo, sed viuenti in saecula. D. Quomodo in saecula? Nam viuere in saecula proprium est Deo, & Christo eius. M. Verum quidem est: attamen quia Deus inuenit Sanctos dignos se: ideo etiam hanc suam proprietatem communicauit illis, sicuti & in finitas alias. D. Ve autem demus Sanctos viuere in throno Dei cum Christo: ipsi tamen non vident cultus nostri obsequia, neque audire possunt clamantem cordis nostri affectum: vana igitur & frustratoria est omnis inuocatio, omnisque veneratio sanctorum. Quomodo enim exaudiet, qui ne audire quidem potest? M. Ex insensibili illa vnione sanctorum cum Deo, & capitis Christi cum membris suis, crediderunt vniuersi Patres sanctos ipsos desideria nostra ex orationibus nostris percipere. Ita enim Magnus ille Basilus lib. de Virginitate ait, Virgo seipsum primam, conscientiamque suam reuerberit, etiam si valde sit sola, deinde astantem sibi custodem Angelum. Subdit: Quid per singula pergam? Ipsas Angelorum infinitas multitudines, & vna patrum beatissimos spiritus reuerberit. Nullus enim ex his est, qui non singula vbique consideret. Etsi enim oculis carnis minime cernant: incorporis tamen obtutibus ad agnitionem conplectuntur omnia, & comprehendunt. Et Gregorius presbyter in vita Gregorij Nazianeni dicit istis aspalatur, atque Sanctos latari, si quando pro donis Dei ab hominibus laudentur. B. verò Hieronymus audeat aduersus Vigilantium ita argumentari. Sequuntur, scilicet Sancti in caelis, agnum quocumque vadit. Ergo si agnus vbique est, & hi qui cum agno sunt, vbique esse credendi sunt: Vtique non praesentia corporali, sed celeritate percipiendi ea quae eos vult scire Deus. Errant toto, quod aiant, caelo, qui ex se suisque viribus metuntur caelestia. Alia enim ratio, & alia vis est eorum, quae diuina sunt, alia hominum mortalium. Nam quid Deo inuium? Quid Deo non praesens? Animae igitur deificatae

quid erit difficile, aut inuium? aut non praesens ad cognitionem? Inquit B. Gregorius, Quid non vident, qui videntem omnia vident? Hoc autem ut parum est, addo, Quid non vident qui coram, & ante oculos suos limpidiissimum intuentur speculum, in quo & sunt eminenter, & relucet omnia, multoque eminentius quam possunt, aut esse in seipsis, aut apparere. Sancti autem vident Deum sicuti est, facie ad faciem. Porro diuinitas forma est, & exemplar, siue idealis ratio omnium rerum, omnium qualitatum, omnium operationum, omnium affectuum, omnium generum, omnium indiuiduorum. Sancti igitur contemplantes diuinitatem, vident omnia & particulatim, & generatim, & distincte, & citra confusionem, quantum & quousque vult omnipotens Deus. Vt autem velit postulat vni, de qua diximus, postulat perfectionis status, quem adepti sunt, postulat caritatis consummatio. Et ne hoc taceamus, anima sancta a qualitate spiritus Angelici nihil ferè differt. De Angelis autem pronuntiat Christus: Dico enim vobis, quoniam Angeli eorum, loquens de paruulis, semper vident faciem patris vestri, qui in caelis est. Patet igitur ex illo, quod Angeli deputati ad custodiam pusillorum, licet semper habeant notitiam, inimo & curam eorum pusillorum, nihilominus tamen semper vident in caelis faciem Dei patris. Ergo & Sancti semper videntes faciem Dei, possunt nihilominus notitiam habere rerum nostrarum, nostraque salutis curam gerere. Sunt enim sicut Angeli Dei in caelis. Sed & hoc aduerte, quod in Actis dicitur de beato Stephano, Et cum esset plenus Spiritu Sancto, intendens in caelum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem a dextris virtutis Dei, & ait: Ecce video caelos apertos, & filium hominis stantem a dextris virtutis Dei. Homo mortalis in corpore mortali, quando & quamdiu placuit Altissimo, vidit clare abscondita caeli: nimirum gloriam Dei, & Iesum stantem a dextris virtutis Dei, idque hinc per aërem, per nubes, ac forte etiam per rectum: quia stans coram tribunali Iudaeorum. Quare igitur animae, quae sunt in altissimis, simul cum Deo, & plene Deo ac virtutibus eius, non viderent illinc haec inferiora mundi, quantum & quam diu vult Deus, & quousque conuenit gloria Sanctorum? Addam, si placet, sententias Patrum, quae in hac parte sine numero sunt. D. Meo quidem iudicio haec satis conuincunt. Verum quid dicemus ad illud? quod multis est in ore videlicet, Nesciunt animae Sanctorum quid agant in terris, etiam eorum consanguinei,

Sancti intuentur speculum in quo relucet omnia.

1. Cor. 13.

Matth. 18.

Matth. 22. Act. 7.

Obiectio ex verbis August.

Obiectio
alia ex
scripturis.
Esa. 63.
4. Reg. 22.

nei. M. In Esaia Propheta sic legimus, Et Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos. Item in lib. Reg. habes, quod Dominus per Prophetam dixit ad Iosiam Regem sanctum: Colligam te ad patres tuos, & colligeris ad sepulcrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducitur sum super locum istum. Ex quibus Scripturis velut certum apparet, quod Sancti post mortem ignorant, quid hic agatur inter viuos. D. Sic apparet vtique. Si enim tanti Patriarchæ ignorauerunt quid ageretur in populo à se procreato: si tam sanctus Rex non vidit calamitates, quæ superuenerunt populo regni sui, quomodo vlli Sancti post mortem viuorum rebus aut actibus cognoscendis adiuuandisque miscentur? M. Scire debes hoc loco, quod Abraham, Israël, Iosias tum temporis cum hæc de ipsiis diceret Scriptura, erant in limbo longè à Deo semoti, necdum Diuini deificati, necdum contèplantes facie ad faciem Deum, aut ideales illas omnium rerum rationes quæ in ipso sunt. Nihil ergo tū tēporis cognouerūt de rebus viuentium super terram, nisi per reuelationem Dei, aut relationem eorum, qui eodem ex hinc viuentibus veniebant. Vt factū creditur ex dictis Lucæ 16. D. Ceterum ad illud, Nesciūt spiritus defunctorum, quid agant in terris etiam eorum consanguinei: quod generaliter dictum putatur à D. Augustino de omnibus defunctis. M. D. Augustinus lib. suo de Spiritu & anima cap. 29. sic habet: Vbi siquidem sunt spiritus defunctorum, ibi non videt, neque audiunt quæ aguntur aut eueniūt in ista vita hominibus. Ita tamen est eis cura de viuis, quanquā quid agat omnino nesciant, quæadmodum cura est nobis de mortuis, quamuis quid agant vtique nesciamus. Nesciunt quidē mortui quid hic agatur, sed dum hic agitur, postea audire possunt ab ijs qui hinc moriendo ad eos pergūt. Non quidem omnino, sed quantum sinitur eis indicare, & eos oportet audire. Scire etiā possunt ab Angelis, qui hinc nobis prestō sunt, & animas nostras ad illos deferunt. Spiritu etiam Dei reuelante cognoscere possunt, quæ hic aguntur, quæque necessarium est eos cognoscere. Hæc ibi August. similia habens libro de Cura mortuis agenda. In quibus loquitur generaliter de spiritibus defunctorū, docens quid cuique rerum per se conueniat, quodque spiritibus humanis post mortē nō competit, ex suis naturæ viribus videre vel audire, quæ hic aguntur: sed si quæ cognoscant, illa cognoscunt vel Dei reuelatione, vel eorum qui hinc ad eos migrant, narratione,

vel Angelorum relatione. Ceterum quando speciatim sermo est de glorificatis Sanctorū spiritibus an videant, an audiant, aut intelligant quæ hic gerimus in terris, iam respondendum est, quod vtique cognoscunt quæ hic agimus, nō solum Dei reuelatione & Angelorum annuntiatione, & eorum qui hinc migraverunt ad eos relatione, quanquam illa meritō sufficere possunt, sed & viribus proprijs, non quidem puris, sed iam deificatis diuinisque proprietatibus ineffabili modo supra se eleuatis: cognoscūt, inquam, partim in seipsis, partim in limpidiſſimo diuinitatis speculo, quantum & quousque perfectæ caritatis ordo requirit, & illorum gloriæ conuenit, atque nostræ hinc viuentium salutis expedit, meritaque nostræ bonæ vitæ exponunt. Quapropter etiam non ad singulas actiones nostras hic viuentium intendunt: sed ad eas duntaxat, quæ pondus habent & momentum, vt sunt illa ex quibus morio pēdet, & promotio salutis. Nam in functiones domesticas, forēses, ciuiles, aut similes, quas habemus in hoc mundo, citra notabile commodum vel incommodum salutis aut damnationis, ad has dico non intendunt Sancti, aut si vident eas, tanquam non videntes sunt. Ipsi enim cum adhuc in carne constituti essent, eiusmodi habebant vt sterco, dicente Apostolo: Veruntamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiā Iesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt sterco. Quantō magis nunc speculatores facti diuinæ gloriæ: Præmissis addere lubet & illud, Is qui est multoties expertus barbariem maris, non potest non compati suis amicis, qui adhuc fluctibus pelagi iactantur & vndis. Is bellum vtut dulce videtur inexpertis: tamen experti innumera eius discrimina compatiuntur vniuersis inuolutis belli malis. Itaque Sancti in cælis scientes per experiētiā quæ sunt pericula militiæ hominis in terris, & quam dubijs hic iactamur fluctibus, velut in concitatissimo quodā pelago, quomodo, si viscera habent, vt habent, nunc ardentiora quam vnquam prius, poterunt non meminisse suorum, & opitulatione iuuare ipsi astantes iam throno eius, qui dominatur morti, nedum potestati maris, & motibus fluctuum eius? Et ne istud leue argumentum existimes, vtitur planè simili Apostolus ad soliditatem spei nostræ, concludens ad Hebræos 4. hoc modo: Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetrauit cælos, Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem. Non enim habemus Pontificem, qui non possit

Philip. 3.

Similia apta ad cōbinationē dictionum

Heb. 4.

Solutio
post. ob.
iect.

Resumptio
ob. i. ob.
iect.

Solutio.

Matth. 8.

Marc. 1.
Ioan. 11.

possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gloriæ, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Hæc Apostolus. Quasi diceret: Christus caro nostra, vt penetravit nunc ad thronum gloriæ Dei: ita prius tentatus est per omnia in hoc mundo sicut nos, vnde nō poterit non compati nobis. Adeamus ergo cum fiducia, &c. Sic & Sancti cognati nostri & fratres penetrarunt nunc cælos ad thronum vsque misericordiæ Dei, venientes de magna tribulatione, tentati hinc per omnia sicut nos: adeamus ergo cum fiducia ad illos. Non enim poterunt non compati: Si verò compatiuntur, non poterunt non intercedere, ibi præsentibus, ad thronum gratiæ & gloriæ: maxime videtes Christum caput nostrum ex simili compassione interpellantem pro nobis. Et hinc est, quod pietas Christi fidelium cœpit tribuere quibusdam Sanctis speciale patrocinium in certis infirmitatibus. Velut S. Agathæ patrocinium in dolore mammillarum, S. Apolonæ in cruciatu dentium, S. Rochi in morbo pestifero, alijs item aliud patrocinium: quod ipsi in his specialiter tentati fuissent in hoc mundo, & ideo proniores ad opitulandum illis, qui iisdem malis affliguntur. D. Sed dixit Apostolus, Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, scilicet Christi, non autem Sanctorum, excludens, vt apparet, inuocationem Sanctorum. M. Qui officium petit à manu, vel pede, is non recedit à capite: imò in hoc ipso caput inuocat, quod dirigit manum ac pedem, vt officium præstare possent. Item qui hortatur ad eundem esse Cæs. Maiest. non dehortatur, ne cubicularios, aut domesticos eius exoremus: quatenus præparent nobis viam ad eandem Maiest. causamque nostram reddant sua intercessione commendatiorem. Ita Apostolus adhortando, vt Christum adeamus, non prohibet ne Sanctorum petamus intercessionem. Quin potius in multis locis ipsemet Apostolus inuocat auxiliū & intercessionem Sanctorum hominū, qui in hoc mundo sunt, dicens: Obsecro ergo vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per caritatem Spiritus sancti, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum. Quasi diceret. Ego quidem oro ad Deum: nihilominus tamen vos obsecro, vt me orantem adiuuetis orationibus vestris ad Deum, vt etiam vestris intercessionibus fiat apud Deum commendatior causa pro qua postulo, videlicet vt liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa.

Replica.

Solutio.
Qui petit
officiū à
manu, ca-
put non
excludit.

Qui petit
subsidiū à
Sanctis,
Christum
nō exclu-
dit.
Rom. 15.

Impossibile est, inquit Hieronymus, multorum preces non exaudiri. Insuper & hoc plenum est iudicio, ac sensu communi, cum per te sis parum gratus, quia in multis offendimus omnes, iungere tibi illos, quorum non potest non esse beneplacens supplicatio. Denique valdè est alienum duabus vijs patentibus ad thronum gratiæ: priore per tuas solius preces, posteriore per tuam orationem iunctam simul cum precibus ac meritis Sanctorum, nolle illam acceptare, quæ expeditior est, & plus habet efficaciz ad impetrandum. O maledictum studium superbiæ, quod vt nouum dogma statuat, etiam sui dispensium subire satagit. Malunt enim carere intercessione Sanctorum, quam non contradicere veteri traditioni Ecclesiæ. Quo modo inuidus quidam maluit perdere vnum oculum, quam non perderet duos inimicus suus. Reddat illis Omnipotens secundum studiū adinventionum suarum nisi respiciant. D. Interim testatur Scriptura, quod Saluator mulierem Chananæam non exaudiuit intercedentibus Apostolis: quam tamen postea audiuit, cum accederet per semetipsam. M. Nequaquam hoc testatur: sed longe diuersum. Nam ad intercessionem Apostolorum sistebat gradum, faciemque aduertebat Christus, præbens locum mulieri per semetipsam orandi. Quod ex eo fit verisimile: quia Christo respondente Apostolis, adfuit illa per se, diluens argumentum denegationis. D. Repulit nihilominus Christus discipulos intercedentes pro ea. M. Verba ista Christi, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël, non sunt denegantis beneficium, sed instruētis super eo, quod verum erat: nempe quod corporali præsentia, & ad beneficia quæ ea præsentia exhibenda erant, primò ac potissimum missus erat ad Iudæos. Sicuti & illa verba ad ipsam Chananæam, Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus, non sunt repellentis, sed incitantis ad incrementum fidei & humilitatis, quæ est præcipua vis orationis. Licet autem Theophylactus referat eo loco Apostolos repulsam passos: noluit tamen per hoc innuere, quod Christus auerteretur alienas intercessionem. Siquidem eodem illo momento curauit filiam absentem ad intercessionem matris: Sicuti sanauit alio tempore seruum Centurionis, ad intercessionem domini sui ac Iudæorum: socrum in super Petri ad petitionem eiusdem Petri & Andree fratris eius: denique & Lazarum sanctificauit à monumento ad intercessionem sororū eius. Sed magis voluit docere Theophylactus

Quid im-
possibile.
Quid iu-
dicio ple-
num.

Maledi-
ctū studiū
superbiæ.

Replica
ex facto
saluato-
ris.
Matth. 15.
Solutio.

Matth. 8.

Marc. 1.
Ioan. 11.

iactus Christum tum noluisse largiri deside- ratum, nisi & ipsa, quæ ludæis athea videba- tur, palam exponeret fidem suam & humili- tatem, quibus orabat. Idque ad instructionē tam illorum quam nostram: illorum quidē, vt viderent quantum valeat in oratione fides cum debita humilitate: nostram verò ne ipsi segnes, nimirum confidamus in alienis opitu- lationibus, neue simus mox animo abiecto, si prima nostrarum precum instantia non im- petret, opus enim est perseverantia. Quod se- pius ac sedulo inculcat D. Chrysostomus, pri- mo Homil. 5. in Matth. cap. 1. Etiam si Abrahā Patriarcha pro his supplicet, qui in suis vi- tijs permanendo, immedicabiliter egrotant, abibit Deus relinquens rogantem, ne vocem pro talibus interuenientis exaudiat. Et sub- dit, Non igitur quasi oscitantes & desides ex aliorum meritis pendeamus. Habent enim vim pro nobis, & quidem maximam, oratio- nes supplicationesque Sanctorum: sed tunc profectò cum nos quoque idiplum per pœ- nitentiam postulamus, & ad studia meliora confugimus. Hæc Chrysostomus. Per quæ a- bundè satisfactū puto obiectioni tuæ ex ver- bis Saluatoris Matt. 15. propositæ. D. Vnus restat scrupulus. Vox Inuoco nonne inclu- dit cultum soli Deo debitum, vt inuocare sit votis omnibus tendere in aliquem tanquam proram ac puppim salutis tuæ? Quod si ita est, ergo qui inuocat Sanctos transfert ho- norem Dei ad alienos. M. In disciplinis tradendis vtendum est vocibus ea significa- tione, quam habent apud omnes. Significat autem inuoco, subsidium peto, imploro, opē postulo. Et refertur tam apud auctores lin- guæ Latinæ quam apud scriptores Ecclesia- sticos, in ipsis etiam Biblijs, subinde ad Deū, nonnunquam verò ad alia: sæpius tamen ac proprius ad Deum. Apud illos sanè, sicuti le- gimus Deos eorum Iouem, vel Iunonem in- uocandos: ita inuenies ab eisdem dictum, in- uocare arma. Rursum, In auxilium aliquem inuocare. Item, Sociorum subsidium inuoca- re. In Biblijs verò occurrit legenti primo, Iste, scilicet Enos, cœpit inuocare nomen Do- mini, Deinde inuocetur super eos nomē me- um, nomina quoque patrum meorum Abra- ham & Isaac. Tertio, Si sapientiam inuoca- ueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ. Item, Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini saluus erit. In quibus locis vtitur Græcus textus verbo ἱναλιμαῖ quod signi- ficat imploro, inuoco, prouoco. Referturq; tam Latina vox inuoco, q̄ Græca ἱναλιμαῖ, vti clarè vides, nunc ad Deum, nunc ad Chri- stū, nunc ad sanctos Patres, nunc ad sapien-

tiam, qua corda instruuntur hominū: quan- quam aliter Deū, aliter inuocemus Sanctos: illum quidem tota fiducia animi, tanquam auctorem salutis: istos verò vt amicos Dei, qui intercessione opitulari possunt. Si quis autem replicauerit illud Apostoli, Quomo- do inuocabunt, in quem non crediderunt? quasi impossibile sit inuocare eum, in quem non credis tanquam Deum: dices Paulum vo- luisse ibidem dicere, Quomodo inuocabunt tanquam auctorem salutis, de qua inuoca- tione, eo capite quæstio erat, in quē non cre- diderunt? At quid igitur? An propterea non potero inuocare in auxilium meum Sanctum aliquem, quem credo deo amicissimum esse, coniunctissimumque in throno gloriæ eius? Quæ hucusque sulūs explicauī, eam ob causā, quod nuper deprehenderimus inuete- ratum quendam, qui cum non posset alia via tutari suam perfidiam, contra inuocationem Sanctorum, tandem ad hoc confugit, quod vox inuoco, ad solum Deum sit referenda, includens cultum vni Deo debitum. Ideoque Sanctos etiam si possent rogari vt nobiscum Deum exorent: non tamen posse eos a no- bis inuocari. At suscipiens tandem meliorem informationem, publicè reuocauit, & abiur- ruit hunc suum errorem, cum vniuersis alijs, in quibus deprehensus fuerat, agens pœniten- tiam de vesania cordis sui.

De imaginibus ac statuīs Sanctorum. CAP. XVI.

I Sto. Sint venerandi Sancti & inuo- candi, nosque illorum interces- sionibus & opitulatione adiuua- ri posse. M. Esto dicis? Tu an- nondum credis? D. Credo firmiter sic esse, nec equidem latum vnguem ab ea fidei sen- tentia discedam. Attamen videtur planè re- pugnanare huic mandato, vt imagines Sanctorū ac statuas erigamus, idque in templis Deo dicatis. Nam dicit præceptum expressè: Non facies tibi sculptile, neque omnem similitu- dinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in ter- ra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub- terra. At statua S. Petri, indubiè sculptile est, imago insuper Mariæ virginis, haud dubiè est similitudo eius, quod in cælo esse credi- tur. Quod & de reliquis Sanctorum & cru- cis Dominicæ imaginibus confiteri debe- mus. M. Nemo id negat. Nihilominus Ca- tholicè confitemur licere, quod plus est, piū esse, has imagines venerari in templis & ex- tra templa: attamen in sensu, quem superius explicauimus, & mox plenius aperiemus.

D. Dici.

Probatu- r Scriptu- ris Deum non prohibuisse om- nem vsum imaginū.

Exod. 25.

3. Reg. 7.

Exod. 39.

Probatu- r ex textu mādati nō omnino i- maginem fuisse pro- hibitum.

Exod. 26.

Statuæ Sanctorū nō cōtra- riuntur, mandate Dei.

D. Dicitur tamen in fine mandati, non co- les ea, neque adorabis. M. Nec hoc diffite- mur. Interim certi, nos nihil peccare contra mandatum Domini, cum Sanctis erigimus sta- tuas. Primum, quia indubitatum est, & ex Scri- pturis euidentissimè demonstratur, Deū no- luisse his verbis mandati sui prorsus omnem vsum tollere imaginum & statuarum. Nam Moyse huius legis promulgator, ex præscri- pto Domini fecit statuas ac similitudines An- gelorum, duos scilicet Cherubim aureos, po- suitque illos in tabernaculo, in summis pro- pitiatorij partibus. Sic enim habet textus, Duos quoque Cherubin aureos & producti- les facies, ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus sit in latere vno, & alter in altero, respi- ciatque se mutuo versis vultibus in propitia- torum. Insuper Salomon sapientissimus in templo quod extruxerat fecit boum, leonū, ac Cherubim sculptiles imagines, & laudem accepit à Domino tantū abest, vt crimina- tiones dignus propter hoc fieret. Rursum 2. Pa- rali 3. sculpsunt Cherubim. Et in veste pō- riticis erant malorum punitorum simulacra. Denique Numerorum 21. fecit Moyse ser- pentem æneum, posuitque eum pro signo. Et quicumque percussus à serpentibus, aspiciēbat illud sculptile, sanabantur. Ecce sculptile ex præcepto Domini factum, idque in vsum pro- pitiationis. Quando enim inspiciebant hunc serpentem æneum percussus, mox sanabantur, Domino sic disponente in figuram magni mysterij. Hęc qui legit, quomodo vel somnia- bit, Deum in hoc mandato prohibuisse pror- sus omnem vsum imaginum? An sibi contra- rius Deus? Aut sui immemor Moyse, vt fieret statim trāsgressor legis, quam prius promul- gauerat? Quis obscuro credet tempore veter- is legis nullum vsum fuisse picturæ aut scul- pendi artis? Secundò, quia ex his, quæ præce- dunt, hoc mandatum, & sequuntur, & quæ in eodem inuoluuntur, constat luce clariùs, Do- minum voluisse prohibere solum nefandum idololatriæ vsum, qui tunc temporis latè per orbem dispersus erat in sculptilibus idolo- rum. Ne scilicet populus, more Gentium, ha- bere simulacra, quæ loco numinis propone- rentur adoranda. Constat, inquam, tum ex eo, quod Hebræi & Septuaginta sic legunt, Non facies tibi idolum. Quid autem signifi- cet vox idolum, vox item simulacrum, & quā- tum intersit inter imagines Sanctorum, & ido- la Gentium lib. 2. circa primum articulum fi- dei satis explicauimus. Tum ex filo verborū textus. Dicit enim, Ego Dominus deus tuus. Non habebis coram me Deos alienos. Nota Deos alienos: & Coram me. Subdit, Non ado-

rabis ea neque coles: haud dubiè more Gen- tium tanquam Numina: quasi in aliquo alio quid Numinis sit, & non sim ego deus solus. Excusis præterea non indiligenter empha- sim illam Pronominis Tibi, cum dicit textus secundum Hebræos quidem, Non facies tibi idolum: secundum Latinos vero, Non facies tibi sculptile. Quod perinde est ac si dice- ret. Non facies idolum siue sculptile in salu- tem tuam, siue à quo salutem, aut redemp- tionem, aut diuinum subsidium quæras vel speres. Neque vrget locus quem proferunt Iconomachi ex 26. capite Leuitici, Non fa- cietis vobis idolum & sculptile, nec titulos e- rigitis, nec insignem lapidem ponetis in ter- ra vestra. Vbi coniunctim videtur prohibere Deus & idolum, & sculptile, & titulos, & insi- gnem lapidē: quia hæc verba similiter intelli- gentiam suam accipiunt ex eo quod adiungi- tur videlicet, Vt adoretis eum. Ego enim sum Deus vester. Ex quo adiuncto facillimum est videre, non aliud prohiberi hoc loco, quam idololatriam. Alioqui cur siue culpa manet Iosue, qui in Sichem subter quercum erexit pergrandem lapidem: nisi quia hoc non ado- randi animo fecerat, quin potiùs, vt esset la- pis testimonij. Sicut & Samuel lapidem adiu- torij in memoriam dati auxiliij erexisse legi- tur. Et Rubenitæ & Gadditæ altare constru- xerant ad Iordanem, cum lege cautum esset, ne quis altare alibi erigeret. Quæ res primū quidem male habuit alias tribus: verum vbi perspectum haberent, non hoc sacrificij, sed recordationis causa fecisset Rubenitas & Gad- ditas, placatus est illorum animus. Intellige- bant enim eos per hoc nō violasse legem Do- mini. In scripturis itaq; diligenter obseruan- da est & causa dicendi, & sententiarū series, & Patrum vsus, qui vtique est fidissimus in- terpres legis diuinæ. Crassa Ethnicorum in- scitia, idola & similitudines creaturarum, ope- ra manuum suarum adorabat, velut numina, eaque tanquam deos suos colebat cōmutan- do gloriā incorruptibilis dei in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, & volucrum & quadrupedum, & serpentum. Vt Paul. Ro- man. improperat acerrimè illos coarguens: Quia mutauerūt, inquit, hoc est, transfulerūt gloriā incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis, tribuentes ipsis statuīs manib. homi- num factis, numen & diuinitatem: vel saltem ipsis creaturis, quarum simulacra erant, quæ- tes eas deo. Quod non minus apertè indicant verba Prophetæ dicentis: Simulacra Gentiu argentum & aurum, opera manuum homi- num. Os habent & non loquuntur, oculos habent & non videbunt. Aures habent &

exponitur locus Le- uit. 26.

Iosue 24.

1. Reg. 7.

Iosue 22.

Quo loco Gentes ha- bebant sua simulacra.

Rom. 2.

Psal. 115.

Dd 4 nom

non audient, nares habent & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Ecce impropere eis Propheta, quod crediderint numen inesse simulacris: cum tamen nec loqui, nec videre, nec audire possent. De qua materia diximus fufius lib. 2. Tractat. 1. Nos autem non mutamus gloriam Dei in statuas aut imagines Sanctorum. Credimus enim & scimus Dixit: Virginis statuas esse opus hominis ex ligno, vel lapide, vel auro, vel argento, nec quidquam habere præter naturam ligni, lapidis, auri, aut argenti. Nec secus de omnibus alijs sanctorum statuis & figuris esse credimus & scimus. Credimus præterea personas, quarum sunt similitudines, nullo pacto Deos, sed creaturas esse, à Deo factas, à Deo redemptas, à Deo tandem ad solium gloriæ suæ sublimatas, uti supra latius expressimus. Nec habemus sanctos in conspectu Dei tanquam Deos, aut tanquam alienos ab illo: sed tanquam illius domesticos, illius electos filios, naturæ diuinæ participes: per gratiam tamen & misericordiam Dei, & per meritum Christi domini. Hos autem sic habere coram Deo, an impium? Loquatur ergo Scriptura, quæ dicit: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ideo sunt ante thronum Dei, ecce quomodo coram Deo, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: non tamen velut serui: quia seruus non manet in domo in æternum: sed velut filij ac heredes vniuersæ felicitatis paternæ. Et qui sedet in throno, habitabit super illos. In vsu igitur imaginum quid peccamus contra hoc mandatum? Aut quid aliud facimus, quam quod Deum ipsum facere videmus? Prohibet mandatum ne coram eo habeamus Deos alienos. Porro nos non habemus sanctos tanquam Deos: sed velut Diuos, neque ut alienos à deo cæli: sed tanquam illius domesticos, sua ipsius gratia quali deificatos. Dicit præceptum: Non facies sculptile, in quod scilicet transferas gloriam dei, colendo ipsum more Gentium, velut tuum Deum. Nos verò facimus statuas & figuras Sanctorum, quibus non tribuimus vllam diuinitatem, sed solum representationem. Nec colimus statuas propter se, sed propter sanctos, non cultu diuino, sed eo, quo colit illos ipsemet Deus, qualem scimus conuenire illis, qui triumphos agunt de hoc mundo: non ut illis numen inesse credamus, sed ut alios ad huc in certamine positos, ad fortia facta illorum exemplo animemus, & patrocinium alijs quod ab ipsis coram deo, in cuius conspectu

magni sunt, inueniamus. Quid hic est gentilitatis? quid vitij? aut quid agimus, quod non est rebus & ordini planè congruum? Si quis autem inter Christianos aliter credat, aut faciat, anathema sit, fiat in combustionem ignis, deuoret eum os gladij seidentis inter caput & scapulas, quia plusquam hæreticus est. D. Vti magna est simplicitas vulgi, ita quoque multus est abusus, ut timeo, in hac parte. M. Hoc ipsum & ego timeo. Nec infrequenter miscet se abusus in sumptibus nimij, extraneisque figuris statuarum & imaginum, ut non ad Christianæ honestatis formam, sed ad sæculi vanitatem efficta videantur. Item in falsa imagine quorundam de plebe, qui credunt hanc imaginem præ ceteris habere aliquid numinis, aut virtutis, ob decorem aliquem, vel deformitatem, ob nouitatem, vel vetustatem. Sed nunquid vltim bonum & sanctum improbabimus, propter incitiam vel improbitatis abusum? Minime. Alioqui vniuersa improbare oportebit, quod nullius rei non sit magnus abusus. Quemadmodum superius demonstrauimus.

De vsu legitimo imaginum. CAP. XVII.

 Vis igitur legitimus vsus imaginum, quem retinere ac docere oportet? M. Nusquam huius materiæ facta est plenior instructio, quam in Oecumenico Concilio in Nicæa Bithyniæ celebrato, contra eos qui imagines in Ecclesia damnant & reijciunt, quos Iconoclastas seu Iconomachos nuncupamus, quod inter vniuersalia Concilia est septimum, celebratum anno Domini 781. imperantibus Constantino & Irene eius matre, sub Pontifice Adriano primo. Cuius Concilij traditionem super hac materia collegerunt doctores Colonienfes contra aduersarios fidei, adeo succinctè, adeoque luculenter, ut non possem ego magis. Eandem ergo Concilij tractationem, & eodem serè modo quo Colonienfes ex ordine tibi proponam, licet pleraque iam tetigerim, ut vel tanti Concilij auctoritate magis confirmeris in fide Catholica. Siquidem exponitur & declaratur in hoc Concilio ventura & ad vnguem. Principio, Quare Ecclesia Christi à sui initio semper permisit imagines, deinde quomodo imagines piè colendæ sint, & quis earum vsus. Vterius testatur idè hoc Concilium à Manichæis, Marcianitis, & alijs hæreticis, qui fateri volebant duplicem in Christo naturam, imagines primùm vilipensas, & reiectas, videlicet, ne vniuersali vsu imaginum in Ecclesia couincerentur eius quod Christi.

D. Quis sit legitimus vsus imaginum. Concilium Nicænum habet qualis debeat esse vsus imaginum.

Honor non datur materiæ imaginis, sed prototypo ipsi deferri debet. Non crucis ligna, sed crucifixum adoramus coram cruce.

Qui primò ceperunt vilipendere imagines.

Vltima imago est eorum, qui mandata Dei.

Aliud idola Ethiorum, aliud imagines Christianorum.

Christus Dominus verus & sensibilis homo, nobis secundum carnem & membra similis per omnia fuit. Secundò demonstrat idè Concilium perpulerè vltim imaginum nullatenus pugnare cum mandato illo Dei, Non facies tibi imaginem aut similitudinem, quam adores, aut cui seruias: immò fuisse & in veteri Testamento à principio multas imagines & similitudines, non modò extra, verum etiam intra tabernaculum & templum. Tertio demòstrat rem esse longè aliam, idola Ethnicorum & aliam, nostras imagines: quod idola fuerint Daemonibus constituta, quibus Ethnici, & aliquoties etiam Iudæi idololatræ diuinos honores & cultus exhibuerunt: nostræ verò imagines sint, & esse debeant signa tantum, & memorialia, quibus præcipuè Domini nostri Iesu Christi incarnationis, salutaris vitæ, passionis, mortis, resurrectionis, ascensionis quoque & aliorum diuinorum operum eius, reminiscamur. Sicut imago nunquam satis laudatæ virginis Mariæ matris Dei, sit tanquam signum quoddam, quo corde expendamus, quomodo benedicta illa mater, cum fuerit humana nostræ naturæ, inuisibilem illum & omnipotentem Deum, supra captum Angelorum & hominum in suo corpore conceperit, & de sua carne carnem subministraverit genetrice. Quapropter eam tanquam veram Dei matrem laudamus magnificamus, & supra omnes visibiles & inuisibiles creaturas extolimus. Quodque modo simili imagines Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, & aliorum Deo dilectorum Sanctorum, sint quædam signa, per quæ diuinæ conuersationis, vitæ, passionis, & transitus eorum, tanquam in speculo quodam admoneamur, quo sic animi dilectionem & affectum, quem erga eos gerimus, aspectu imaginum ipsorum resuscitemus. Atque iccirco honor ille, quem imaginibus impendimus, non imaginibus in se consideratis, secundum suam materiam, aut etiam artificij formam: sed prototypo ipsi, cuius memoriæ imago constituitur, impendatur. Ac pròinde nos Christianos, quando eorum imaginem sanctæ crucis Iesu Christi genua curuamus, non lignum ipsum, sed eam, qui in ligno propter peccata nostra mortuus est, adorare. Similiter quando imagini matris Dei, aut aliorum Sanctorum exhibemus honorem, non alligari animum nostrum, aut hære in externa figura imaginis: sed respicere in viuos illos Sanctos, qui apud deum sunt, neque tamen ipsos etiam sicut Deos adorare, aut eis diuinos cultus impendere: sed potius nos Virgini Mariæ tanquam matri Dei, & alijs Sanctis tanquam fidelibus Dei ministris,

in quibus Deus gratiam suam abundè operatus est, & ostendit, quique nunc apud Deum, cui præsentem adsum, fideliter pro nobis orant, tantum decentem illum honorem, quæ Christianum & fratrem requirit officium, exhibere. Quemadmodum etiam nos mortales illos homines, qui præ ceteris intelligentia maiori, aut præclaris virtutibus ornati sunt, non immerito præ alijs honoribus debitis prosequimur. Dant quoque Patres in eodem Concilio similitudinem eius rei talem, Quod sicut accepit à Cæsare literis osculamur, non ceram, aut figuram sigilli, aut forte plumbum, sed tali osculo absenti Cæsari honorem deferimus. Ita nostram Christianorum mentem, quando coram signo sanctæ crucis genuculamur, aut osculum figimus, non esse, ut lignum illud adoremus. Siquidè lignum illud cum vetustate marcescit aut arroditur, nihili pendimus, sed quia lignum illud quasi sigillum quoddam passionis Christi aspiciamus, eius admonitione salutamus, & adoramus ipsum, qui propter nos in eo crucifixus est. Quodque propterea, id est, propter Christum, & eius passionem signum illud crucis in Ecclesijs, in domibus, in foro, in vijs publicis, & alibi passim erigatur, statuaturque, intextatur etiam vestimentis, quo eius frequenti aspectu omni tempore, omnibusque in rebus Domini nostri Iesu Christi, & salutiferæ passionis eius simus memores. Exemplo simili, ut in eodem dicitur Concilio, quando librum Euangeliorum, quo more & Iudæi coram libro legis se inclinant & prosternunt, osculamur non membranas, non pelles, neque literas atramento pictas, verum salutifera & sancta illa verba, quæ ibi inscripta continentur, cordis osculo amplectimur. Ad eundem modum quando ossa, aut imagines Sanctorum veneramus, non figuras externas, sed dona veneramus, quæ in Sanctis mirabiliter operatus est Deus, laudamus pietatem vitæ eorum, nosque ipsos ad imitationem accendimus, & petimus ut eorum intercessionem dignetur nos Deus adiuuare: non autem imagines ipsas, aut Sanctos tanquam Deos adoramus. Propterea crucem Christi non ita affamur, neque etiam imagines Sanctorum, Dei nostri estis. Non enim sunt Dei nostri: sed tantummodo similitudines & imagines Christi, & sanctorum eius, ad commemorationem, honorem, & decorem Ecclesiarum venerandæ. Nam qui Martyrem colit, deum ipsum colit. Qui matrem Christi honorat, ipsum Christo honorè assignat. Qui Apostolum honore prosequitur, ipsum qui Apost. misit, honorat. Rursum verò in eodem Concilio dicitur

Apertum simile.

Christiani non mutant gloriam Dei in statuas.

Apo. 7.

Athanasius
Chryso-
stomus.

Solum ve-
rarum hy-
storiarum
imagines
admitten-
das esse.

Basilij
fesside i-
maginib.

Sententia
notatu di-
gna:

Littere Ni-
li de ima-
ginibus.

ex beati Athanasij verbis. Qui in alicuius ty-
pum, imaginem, aut effigiem ignominiosus
est, in illum cuius est typus, iniuriam factam
arbitramur. Sicut & B. Chrysostomus in re-
simili dicit: Quisquis iniuriam imagini Cæsa-
ris irrogauerit, eum iam Cæsarem ipsum ini-
uria affecisse. Adhæc præter illa quæ comme-
morauimus, docet & constituit concilium is-
psum, non esse constituendas in Ecclesia ima-
gines quàm verarum & piarum historiarum,
ac deinde imagines nullo fastu sæculari, nul-
laque leuitate esse depingendas, quo sic diui-
nam Christi saluatoris nostri, religiosamque
& piam sanctorum vitam, Martyrum passio-
nem & transitum, quorum causa formantur
aptè representent. Citatur in iisdem actioni-
bus inter innumerabiles testes Basilius loquens
in hæc verba, Quemadmodum à Deo Chri-
stianam & inculpabilem nostram fidem, ve-
luti hereditario iure accepimus, sic confiteor
& in eo maneo. Credo autem in vnum Deum
Patrem omnipotentem, Deum Patrem, Deum
Filium, Deum Spiritum sanctum, vnum Deum.
Hæc tria adoro & glorifico. Confiteor etiam
filij incarnati *in nouissimo*, deinde S. Mariam,
quæ secundum carnem illum peperit, hanc
Deiparam vocans. Suspicio etiam sanctos A-
postolos, Prophetas & Martyres, qui pro me
apud Deum supplicant, quo per illorum me-
diationem propitius sit Deus noster benigni-
ssimus, & remissionem peccatorum mihi, &
gratiam largiatur. Quam ob causam & his-
torias imaginum illorum honoro, & palam
adoro, hoc enim nobis à sanctis Apostolis tra-
ditum, non est prohibendum: sed in omnibus
Ecclesijs nostris eorum historias erigimus.
Adhæc inter alios plurimos inducitur illic &
S. Nilus, vt qui Proconluli Olympiorum,
qui à beato viro sciscitatus fuerat quomodo
templum, quod instituerat ædificare, imagi-
nibus ornare deberet, rescripserit ita nimi-
rum, sanctæ crucis imaginem locandam ad
Orientem: (intellige in altari, quod Orien-
tem versus statuèbatur:) propterea quod pas-
sione Domini nostri Iesu Christi, per vnicum
& saluiferum lignum crucis totum genus hu-
manum liberatum sit, & iccirco per hanc de-
sperabundis vndique spes salutis annuncie-
tur. Verùm hinc inde parietes replendos do-
ctissimi pictoris opera noui & veteris Testa-
menti historijs: quo scilicet hi, qui literas nõ
norunt, neque sacram Scripturam legere
queunt contemplatione picturæ in memo-
riam reducant, quàm fortiter verò illi Deo
per virilia facta seruiuerit, atq; in certamen ex-
gitentur gloriosorum & laudatorum facino-
rum, per quæ cælum cum terra commuta-

runt. Introducuntur in eisdem illis actioni-
bus elegantes tres Epistolæ, quarum prima est
Gregorij Secundi: reliquæ verò duæ Germa-
ni Patriarchæ Constantinopolitani, prolixio-
res quàm vt queant huic loco totæ insereri.
Quamuis, ò si in vernaculam nostram linguã,
propter simplices quosque plebeos, transla-
ta essent. Gregorius Secundus dicit, Ecclesiæ
capita & columnas permisisse imagines, quò
forma Domini Christi secundum humanita-
tem omnium oculis præponeretur, per quã
humilitatis Dei altitudinem nosceremus, &
dispositionem illius incarnationis, sanctæ cõ-
uersationis, sanctæ mortis, resurrectionis
quoque & ascensionis in cælum in memoriã
reduceremus. Si enim, inquit, res istæ non-
dum contigerunt, non propter picturam si-
gnificentur: si autem eundem contigerunt, ma-
gnumque hoc pietatis mysterium est, vt inam
fieri posset, vt & cælum & terra, & aqua, &
quidquid in eis est, siue per voces, siue per co-
lores, siue per picturas, omnibus ea possent
narrari. Germanus verò in secunda epistola ta-
lem de rebus istis præbet informationem. Ve-
rùm, inquit, non offendat quenquam, quòd
ante sanctorum imagines lumina, & sua ueo-
lentia thymiamata accenduntur. Symboli-
enim ista fieri non lignis, aut lapidibus ipsis,
sed in honorè illorum opinandum est, quo-
rum cum Christo requies, quorum honor
ad ipsũ recurrit: Hoc ipsum testante sapien-
te Basilio, quòd erga conseruos bonos ho-
nor, erga ipsum dominum commune bene-
uolentiæ signum exhibet. Sensibilia enim lu-
mina, symbolum sunt, immaterialis illius &
à Deo dati luminis. Aromatum autem incen-
sio, sincerum & totum sancti Spiritus affla-
tum & repletionem significat. Idem ille Ger-
manus testatur eadem epistola, Deum sæpe
mirifica designasse miracula hominibus, qui
admonitione imaginum, ardenti erga Deum
& sanctos eius, affectu commoti fuerunt. In-
ter plurima, quæ illic recenset, dicit reperiri
apud Eusebium Pamphili scriptum in Eccle-
siastica eius historia, extitisse Pannecadæ, quã
& Cæsaream Philippi Euangelium vocat, pro-
foribus domus mulieris illius sanguinis pro-
fluuii laborantis, quæ tactu simbriæ Salua-
toris fuerat à profluuiio liberata, imaginem
ex ære fusam, quæ Domini nostri effigiem
representaret. Ex aduerso autem aliam sta-
tuam eiusdem mulieris genibus prouolutæ,
palmasque ad ipsam Christi Saluatoris imagi-
nem tendentis, ad pedes verò imaginis Chri-
sti, herbam quandam peregrina & ignota spe-
cie sue creuisset, qua omnium morborum ge-
nera fuerunt curata. Quod ipse Eusebius o-
culis

Epistola
Gregorij
& Germa-
ni Patriar-
chæ elegã-
ter astruunt
vsum ima-
ginum.
Sententia
Gregorij
Secundi de
vitu imagi-
num.

Sententia
Germani
de imagi-
nibus.
Ante ima-
gines lu-
mina accen-
diquarum
bonum.

Ad præsen-
tiam ima-
ginum de
signari mi-
racula à
Deo.
Eusebius
de imagi-
nibus Sal-
uatoris li-
7. capi. 14.
Hist. Eccl.

Vidit Euse-
biusima-
gines sal-
uatoris, &
Apostolo-
rum ad vi-
uum depi-
ctas.

his suis se vidisse affirmat. Eundem præterea
Eusebium allegat scribentem se imagines ip-
sius Domini nostri Iesu Christi, Apostolorum
item Petri & Pauli ex coloribus depi-
ctas vidisse ad vitam eorum speciem. Ac tan-
dem ita concludit Germanus ille epistolam
suam. Hæc autem non diximus, quòd arbitre-
mur nobis circa ærearum statuarum operosi-
tatem laborandum: sed tantummodo vt ad-
moneamus veterem consuetudinem non esse
se reijciendam. Testantur quoque actiones
septimi illius Concilij, Patres, qui sexto vni-
uersali Concilio Constantinopoli habito, in-
terfuerunt, concordè sententia declarasse &
defuisse Christianum & piuum esse vsum, vt
in Ecclesia seruetur imago agni Dei, quem to-
annes Baptista digito demonstrauit. Quo per
eam recordemur, Christum Dominum nos-
trum secundum humanitatem fuisse verum
illum agnum, & esse, qui tollat peccata mun-
di. Quòdque posthac in imaginibus pro ve-
teri agno Iudæorum eripi possit & debeat no-
ui agni talis figura, ac nos eiusmodi imagini-
bus ad recordationem salutaris illius mortis,
quam in carne sua Christus pertulit, manu-
ducendos. Verba Canonis sexti illius genera-
lis Concilij, sicuti in septimo recitantur, sunt
ista, In quibusdam venerandarum imaginum
picturis, agnus digito Præcursoris indicatus,
qui in typum gratiæ est assumptus, verum il-
lum nobis per legem præsignificatum agnũ
Iesum Christum indicat. Veteres igitur typos
& vmbas veluti veritatis symbola & præfi-
gurationes Ecclesiæ traditas, amplexantes,
gratiam & veritatem veneramus. Tandem in
septima illa Oecumenica Synodo in hanc
sententiam concluditur, quòd oporteat nos
Ecclesiasticas traditiones siue scripto, siue
consuetudine in Ecclesia retentas, quarum de
numero est imaginum effiguratio, quibus in
hoc vtitur, vt recordemur, & affectu ample-
ctamur res significatas, vnanimiter & inuio-
labiter obseruare: quòdque eiusmodi imagi-
nibus honor debeat exhiberi: non quidem
ille qui deo debetur, quem patriam appella-
mus, solique suo creatori à creaturis omni-
bus debet exhiberi: sed tantum is qui fit in re-
cordationem: quemadmodum & typo vene-
randæ ac viuificantis crucis, & sanctis Euan-
gelij, & reliquis sacris oblationibus: suffi-
tus facimus, & luminaria reuerenter accen-
dimus, prout veteribus piè hoc in consuetu-
dinem adductum fuisse, idem Conciliũ testa-
tur. Sic enim sanctorum nostrorum Patrum
obtinere disciplinam, & traditionem catho-
licam Ecclesiæ, quæ à simibus vsque ad fines E-
uangelium suscepit: Damnat quoque eos

Cõclusio
Germani.

Cõcilium
Constanti-
nopoli, appro-
bauit vsum
imaginũ.
Cur ima-
go agni
Dei serua-
ri debeat.

Verba Cõ-
cilij Con-
stantino-
politani.

Cõclusio
eiusdẽ Cõ-
cilij super
hac mate-
ria.

omnes, qui ausi fuerint aliud sentire aut do-
cere, aut more impiorum hæreticorum Ec-
clesiasticas traditiones contaminare, aut no-
uam quandam vaniloquentiam inducere, aut
quicquam de consecratis in Ecclesia ad cul-
tum aut recordationem dei, qualia sunt crux,
& imagines, & veræ sanctorum reliquæ, ab-
ijceret denique & illos, qui sacratis Deo re-
bus, tanquam vilibus & profanis vtuntur, cõ-
ampliori istorum explicatione, vt in Decre-
to ipso, et subscriptionibus Episcoporum est
videre. Atque hanc vniuersalis Concilij defi-
nitionem receperunt comprobaueruntque
omnes illius temporis Patriarchæ, & catholi-
ci Episcopi, tam Orientalis quàm Occiden-
talis Ecclesiæ, vt in epistolis Synodicis, quæ
in eisdem actis reperiuntur, apertè satis est vi-
dere. Fili, si de his plura cognoscere volue-
ris, videas Ioannem Damascenum libr. 4. de
fide Orthodoxa cap. 17: Et B. Gregorium in
Registro libr. 7. epist. 53. ad Secundinum Epi-
scopum. Et libr. eiusdem epist. 109. ad Sere-
num Massiliensem Episcopum. Et lib. 9. epist.
9. ad eundem. Hæc prolixius quidem de ima-
ginibus & veneratione sanctorum, quàm con-
ueniebat: sed tamen necessariò huic loco in-
ferenda erant, propter temerarios huius sæcu-
li, qui sanctorum memoriam à nobis pro-
sus sublatam volunt, idque potissimũ per hoc
primum mandatum Decalogi.

Ponitur
condemna-
tio eiusdẽ
Concilij
contra re-
belles.

De comminatione dei, quam subiungit primo suo mandato CAP. XVIII.

Go Dominus Deus tuus fortis ze-
lotus, Deus æmulator, &c. repetit
autem id, Ego Dominus Deus tu-
us, vt iteratione demonstret hanc
esse vnã ac sufficientem causam, cur sibi præ-
omnibus, amor, cultus, seruitus, & obedi-
entia debeantur. Quòd verò addit fortis zelo-
tes, &c. ad terrorem quidem facit eorum, quos
parum mouet sola præceptio, ad maiorem
verò prouocationem eorum, qui spontanei
existunt. Quasi dicat, Grauius ferò, non sine
extrema indignatione, si quis à fide mihi debi-
ta ad idololatriam desciscat, aut obedientiã,
quam mihi iure debet, mutet in inobedi-
entiam, qualem commutationem, mei contem-
ptum merito iudicare possum. D. Mirabilis
locutio hæc, Ego fortis zelotes, æmulator ma-
gnus: mirabilius autem quod sequitur, visi-
tans iniquitatẽ patrũ in filios in tertiam &
quartam generationẽ. An iniquitas apud Deũ
vt puniat filios, qui non peccauerunt, propter
iniquitatẽ patrũ? M. Quòd dignatur se voca-
re zeloten nostri is, cuius comparatione, nos
vix

M.
Exod. 20.
34.

vix guttula sumus ad immensitatem vasti maris utique summa est admiratione dignū. Surgit autem, ut nosti, zelotypia non de vulgari, sed quasi nimio amore. Nam zelotypum vocamus eum, qui uxorem adeo ardentem amat, ne dicam, deperit, ut ægrius ferat quempiam illi oculum porrigere, aut blandius loqui, aut propius assidere, nec facile eam, nisi se præsentem, in publicum progredi permittit, non sanè aliam ob causam, quam quia rivalem metuit, propter pulcritudinem eius, seque solum amari ab ea satagit, prout ipse totus est in amore illius. Est autem frequentissima in Scripturis, præsertim Prophetarum, collatio, qua sese comparat Deus marito: animam verò, seu synagogam, vel Ecclesiam sponsa: fidem denique maritali vinculo, quemadmodum videre est Hieremiæ 3. Osee 1. 2. 3. Amos 7 & Matthæi 22. in parabola illa Evangelica de nuptijs, quas Rex paravit filio suo. Ideoque Deus zelotem se vocans appositè exprimit & amorem, quo est erga hædes sibi, & zelū, quo zelatur desertores sui, potissimum eos, qui in idololatriam defecturi sunt. Quantum verò ad vocem, Fortis, superaddita, exprimit pereleganter Esaias cap. 28. quanta fortitudine sit fortis Deus zelotes dicens: Ecce validus & fortis Dominus, sicut impetus grandinis turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum inundantium & emissarum super terram spaciosam. Talis autem est indignatio Domini contra prævaricatores, maximè huius primi mandati. itaque non solum zelotes: sed & fortis, nec fortis tantum: sed vindex in fortitudine, idque ex nimio amore cuiusdam zelotypiæ, quo nos prosequi dignatur. D. Quantum ad alteram partem quaestionis meæ. M. Resolvam tibi & istam difficultatē. Quid est, inquit Dominus, per os Ezechielis Prophetæ, quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? Vt ego dicit dominus Deus, si erit vltra vobis parabola hæc in Proverbium in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt. Ut anima patris, ita & anima filij mea est. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur. Hæc prophetia facta de tempore novi Testamenti promittit, quod non amplius filij punientur propter peccata parentum, damnatione exilij à regno cælesti, aut longa captivitate Babylonica, alijque servitutibus. Sicut Tobias, qui licet bonus esset & sanctus à iuventute sua, servivit tamen servitutem difficile inter Chaldæos propter peccata parentum. Sic etiam servierunt Daniel, Misael, Abdenago, Esdras, Nehemias.

Hieremias, & uniuersi, qui fuerunt ante Christum. Quia omnes debuerunt sustinere, quælibet iusti essent, si non terrenam afflictionem, saltem lamentabile illud exilium à regno cælesti, quod inuenerat mundo peccatum primi parentis Adæ. Sed hoc erit, scilicet à tempore Christi. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur. Primò in se, sublato spiritu vitæ: deinde morte damnationis. Quæ verò benefecerit, illa salua erit, & à morte sua, & ab omni exilio, quod commoverat parentum iniquitas. Non enim amplius iniquitas parentum, plaga inuoluet filios, neque filiorum peccatum plaga feriet parentes: nisi illi paternæ iniquitatis æmulatores fuerint, aut isti nimia sua indulgentia negligentiaque perdididerint illos. Vti factum legitur in Heli Sacerdote & filijs eius. D. Veruntamen videmus etiam nunc, quod plaga super communitatem inuoluet bonos cum malis, filios cum parentibus, & nonnunquam multo magis feriat posteritatem, quæ non peccauit, quam antecessores, quorum scelere prouocata est indignatio Dei. M. Hoc dum fit, non ideo fit, ut vnus puniatur pro iniquitate alterius, aut filius penas luat patris: sed quia omnes peccauerunt, & egent poculo absinthij ad purgationem iniquitatum suarum: quo si non egerit, tamen utilis est eis afflictio, sub tribulationibus mundi huius, propter varias causas, occultas quidem, sed tamen iustas. Vnde ad Corinthios sic inquit Apost. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Sathanæ, qui me colaphizet. Quod sancti scriptores intelligunt de stimulo afflictionum, quas patiebatur Apostolus in carne, ne magnitudo reuelationum extolleret eum. Vnam indicavi causam, tamen plures esse possunt, & sunt, propter quas boni & innocentes Christiani affliguntur in hoc mundo, simul cum malis, ut merces eorum sit eò copiosior in cælis. D. Qua igitur ratione subiungitur huic mandato, quod Deus punit parentum peccata in filijs vique in quartam generationem? M. Obseruabis hoc loco voces istas, zelotes, & Visitans, ad se rellatas, & Qui oderunt me, hoc est, auersi sunt à me ad deos alienos: ipsa enim talis auersio velut odiū includit eius à quo auerteris. Dicit enim textus, Ego fortis zelotes visitans siue puniens iniquitatem, & c. id est, visitans non quocunque modo: sed ad instar eius qui ardenti zelo accensus seuerè animaduertit iniquitatem suorum, non quidem studio exterminandi, sed reducendi ad officium. Visitans autem iniquitatem non quorumcunque: sed patrū in filijs, hoc est, in parentibus inchoatam, & in

1. Reg. 2. 4

2. Cor. 12.

Ezech 16.

succedentibus generationibus continuatam. Et clare videbis hunc esse sensum textus, Ego fortis zelotes amoris zelo successus, visito quidem auersos à me in virga ac flagellis vique in tertiam ac quartam generationem, non autem vltra. Nam consueque patienter quidem expecto ad resipiscentiam: Verum si astuantis amoris mei flagellis sæpius visitati, non obediunt, si obsurdescant, pertinaciterque pergant ad quartam vsque generationem, non adijcio vltra, ut amore zelans visitem eos: sed desero abijcioque eos, auertens zelum meū ab eis. Quemadmodum apud Ezechielem dicit Dominus ad Hierosolymam, Propterea auferetur zelus meus à te, & quiescam, nec irascar amplius. Quasi diceret, Cessare faciam iram meam in te, & recedet zelotypia mea à te, id est, extremis supplicijs exterminij cuiusquam afficiā te, nec te amabo amplius. Quælis profecto subtractio zeli Dei à nobis, est velut extremum irreconciliabilis indignationis supplicium. Quamdiu enim zelat nos Deus & zelando visitat, tamdiu ex ardenti amore adhibet increpationes, minas, verbera, dolores, eum sanè ob finem, ut sic demonstrat cui obsequi oporteat, sicque reuocet nos ad se, iuxta illud Hieremiæ: Dolore ac flagello castigaberis Ierusalē, ut ne discedat à te anima mea. Non igitur aliud insinuat hoc loco, quam quod Deus erga populum suum sibi fidelitatem iugali copula sociatum, haud secus affectus est, atque maritus erga uxorem. Cuius si incipiat suspectam habere castitatem, eò quod auertit se ad alienos, zelotypia afficitur, zelansque monet eam, corripit, castigat, flagellat, secundò, tertio, ac quarto, ut reuocet ab incepto, sibi que soli seruet fidem. Quo pacto si non proficiat, eiecit tandem velut inemendabilem, proiecitque longè à facie sua in perpetuum. Haud enim dissimiliter agit Deus cū populo suo. Nam si filius fiat imitator paternæ iniquitatis: similiter & nepos ac pronepos non ob hoc statim abijcit, ac perdit: quin potius zelo amoris zelando visitat eos monitis, minis, plagis, vsque ad tertiam & quartam generationem: si forte hoc pacto reuocet. At si nec sic quidem reuocare potest, tandem longa, quod aiunt, ferit virga, hoc est, penitus & in æternum totam huiusmodi progeniem tam auersatricè, tamque adulteram derelinquit. Adeo ut verba textus simul insinuent & miram abundantiam diuinæ bonitatis ac patientiæ in eos qui male agunt, & horrendam extremi mali comminationem, in eos, qui pertinaciter nimium patientia Dei abutuntur. Prius quidem in eo quod dicit se Deum zelotem, hoc est talem amatorem, qui nullum in

amore fert rivalem: & zelotem visitantem iniquitatem patrum in tertiam ac quartam generationem. Nam visitatio zelantis fit ad eos quos præ amore corrigibiles habet, & tamquam suos tractandos iudicat, vel laude, vel munificentia, vel correptione, vel plagis: nunc leuius, nunc durius pro meritorum exigentia: alienos enim & abiectionis non visitamus. Posterius verò in eo quod non promittit visitationem, nisi vsque in quartam generationem, quasi exinde non debeat expectari, nisi desertio, desolatio, diuini que zeli sui subtractio. Veruntamen non dicit textus expresso sermone, post quartam generationem non mirerebor amplius. Nimirum ideo, ne quis vnquam desperet, etiam si secundò, tertio, ac quarto & sæpius, iterauerit rebellionem, quod plus est, etiam si producta fuerit iniquitas, in secundam, tertiam, ac quartam vsque generationem & vltra. Minime itaque dicitur hoc loco, quod Deus sit puniendus filium vel innocentem, vel eadem malitia nocentem propter peccatum patris, ut peccent alij, peccatum luant alij. Nam etiam si filij patratores paternæ iniquitatis, nempe odientes Deum, ut textus inquit, hoc est, auertentes se ad Deos alienos, haud secus atque patres eorum, grauissimè à deo flagellentur: tamen omnis plaga, qua temporaliter visitantur: minor est quam sua idololatria requirit, nimirum diris æternis que cruciatibus digna: Non igitur flagellatur tum filius supra propriæ iniquitatis meritum. Quamuis nonnunquam multo durius castiget Deus posteros, quam erat factururus, si non ita producta esset, adeoque continuata eadem patrū impietas ad nepotes vsque vel pronepotes. Quasi diceret Deus inter visitandum: hæc vos, hæc & patres vestri, hæc insuperavi ac proauis vestri fuistis impietate contra me: certè feriā vos adhuc semel, & id quidem acriter pro meritis vestris: quod si tum quoque vltra addideritis vos, vel filij vestri, auferam zelum meū à vobis. Quapropter non est contrarius locus iste ille Prophetiæ Ezechielis vbi dicitur, Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij: sed iustitia iusti super eum erit, & impietas impij super eum. Quandoquidem Ezechiel illa sua sententia & redarguit & prophetat. Redarguit quidem superbiam populi sui dicentis, se non ob suam, sed patrum suorum iniquitatem, premi captiuitate alijque plagis: Quasi diceret, Non est ut vos in proverbium vertitis: sed ipsi vos vestra impietate multo grauiora commeruiistis quam patimini. Prophetat autè de tempore Christi, quod nullatenus inuoluet filium regeneratum in Christo iniquitas patris

Ezech. 18.

eris, licet eo usque omnis filius, quantumcun- que libet ab omni peccato actuali, origina- li, mortali, veniali: tamen aliquatenus porta- re debuit iniquitatem primi parentis, susti- nens exilium à regno felicitatis, propter pec- catum Adæ. In Decalogo verò pollicetur Deus, quòd more zelantium, præ nimio amore vi- sitabit impietatem populi sui deficientis ad idololatriam, arguendo, corripiendo, flagel- lando etiam in filiis eorum usque ad tertiam & quartam generationem, si se similiter auer- rant atque patres: verum non ultra. Exinde fortè abiecturus eos, sicuti solent abijcere ir- recuperabiliter offensi. Quòd autem dicit, us- que in tertiam ac quartam generationem, i- deo etiam est: quia solent patres nonnunquã suis oculis videre tertiam ex se ac quartam generationem: Quemadmodum de Iob di- ctum est. Et vidit filios usque in quartam ge- nerationem. Si igitur patres senserint se suos- que filios usque ad quartam generationem calitus corripi minis, ac plagis zelantis Dei, ob idololatriam à se inchoatam, nec tamen vl- la tanguntur resipiscentia, iam certè indigni sunt tam ipsi, quàm posteri, quos amplius ze- lo zeletur omnipotens Deus, cui facile est vel de lapidibus suscitare alium populum be- ne subditum sibi. Addit verò, Et faciens mise- ricordiam in millia his qui diligunt me, & cu- stodiant præcepta mea. Quæ verba, quoniam dicitur in millia sine addito, intelliges qua- possunt plenitudine, nempe in millia genera- tionum, hoc est, etiam in millefimam usque generationem, in millia retributionum, in millia temporum, atatum, sæculorum, & quidquid his amplius dici potest. Nam quæ- admodum zelotis amor, seu zelus amantis er- ga filios subtractionis terminum habet, ita puræ caritatis dilectio, omnino finem nescit ac modum. Legi ego plurimos ex vetustissi- mis patribus circa istum locum: verum si huc dicendi tramitem tenueris, proximè attinges germanum sensum literæ. Nec poterunt de- inceps quicquam mutire contra Deum hæ- retici, qui vetus Testamentum non recipiunt vel ob hunc locum malè intellectum. At per- gamus nunc ad secundum mandatam.

ELENCHVS CAP- TVM TRACTATVS TERTII.

Magis vetitum esse noua lege, quàm veteri, ne iuremus. Cap. I. De quibus nominibus loquatur istud mandatam. Cap. II.

De iurationibus & periurijs. Cap. III. De tribus comitibus iuramenti liciti. Cap. IIII. Quam habeat vtilitatem & religionem iuramen- tum legitimum. Cap. V. Quomodo & quaratione liceat iurare per crea- turas. Cap. VI. De periurio & dolosis iurationibus. Cap. VII. Epilogus huius præcepti cum aliquot quaestio- culis. Cap. VIII.

TRACTATVS TERTIVS.

Magis vetitum esse noua lege quàm veteri ne iuremus. CAP. I.

Ne iures vana per ipsum. M. Bene. D. Verum in lege quid scriptum est? quomodo legis? D. In Exodo le- gitur, Non assumes nomen domi- ni Dei tui in vanum. Nec enim habebit in son- tem Dominus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra. Et in Deuteronomio sic præcipitur, Non usurpabis nomen domini Dei tui frustra: quia non erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit. M. His adde illud Leuitici, Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui: ego Dominus. D. Sed hæc omnia sunt veteris legis. M. Sic est. In noua autem le- ge habemus. Audistis, quia dictum est anti- quis, Non periurabis: reddes autem Domi- no iuramenta tua. Ego autem dico non iura- re omnino, neque per cælum: quia thronus Dei est, neque per terram: quia scabellum pe- dum eius est, neque per Hierosolymam: quia ciuitas est magni Regis, nec per caput tuum iuraueris: quia non potes vnum capillum al- bum facere, aut nigrum. Sit autem sermo ve- ster, est, est: non, non: quod autem his abun- dantius est, à malo est: Hæc Saluator apud Matthæum. Rursum Iacobus Apostolus in e- pistola sua Canonica sic præcipit: Ante om- nia autem fratres mei nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: ut non sub iudicio de- cidatis. D. Videntur sanè plus ponderis ac rigoris habere hæc nouæ legis, quàm illa veteris. M. Igitur memineras præceptum de non iurando, potiùs esse Euangelicum man- datum, quàm Legale: & quidem nunc obser- uatu magis necessarium, quàm tempore le- gis. Constat autè per dictas Scripturas expres- se præceptum esse. Primò nõ assumere, siue vsur- pare nomen Domini in vanum vel frustra. Secun-

Exod. 20.

Deuter. 5.

Leuiti. 19.

Matth. 5.

Iacob. 5.

Quæ pro- hibentur hoc man- dato.

Secundò non polluere nomen Domini. Ter- tiò non peierare in nomine Domini. Quartò non iurare omnino neque per cælum, neque per terram, neque per capillum capitis, & vt addit Iacobus Apostolus, Non iurare quod- cunque iuramentum. D. An ergo plures sunt prohibitiones super vturpatione nominis Dei? M. Sunt quidem plures, sed citra incò- uenientiam. Quia omnes tendunt ad idem, vnumque efficiunt mandatam. Ceterum im- moremur paulò exactiùs, verbis Decalogi. In terroga tu, & ego tibi singulorum rationem reddam, cum ex Scripturis sacris tum ex tra- ditione Patrum. D. An sit aliquid mysterij in verbis istis Decalogi, vsurpare, & assumere sibi? M. Iuxta phrasim còmunem, maximè Iurisprudentiæ & Theologiæ hæc duo non nihil in se vitij. Important enim qui vsum rei cum quadam temeritate, præter ordinem iuris, debitamue permissione sibi vendicant. Nam qui iure aut legitima concessione re ali- qua vtitur, is non vsurpat secundum Iuriscon- sultos: is etiam non assumit, neque sumit sibi vel accipit secundum phrasim Euangelicam, quæ patet ex illo Saluatoris: Omnes qui ac- ceperint gladium, gladio peribunt. Et ex illo Apostoli: Nec quisquam sibi sumit honorè, &c. Duo igitur hæc continent in se aliquam ordinis & veritatis perturbationem: quæ si fiat circa altissima illa, primæque dignitatis principia, nempe deum & diuina, & hoc in va- num aut frustra, non potest esse sine culpa: e- tiam si nonnunquam fiat sine crimine, aut pia- culo, vt infra audies. Et quoniam hic dicitur, Non vsurpabis, siue non assumes, sic simplici- ter sine addito: ideo simpliciter, & in la- titudine sua intelligendum venit mandatam hoc modo. Non assumes vilo modo, nimis- rum neque in sermone tuo, neque in scriptis tuis, neque in iuramentis, neque in detesta- tionibus, aut execrationibus, aut maledictio- nibus tuis, neque quocunque alio modo, in vanum, aut frustra. D. Secundò, quid dicitur hic vanum, & quid frustra? M. Vanum dicitur secundum Aristot. quod nihil in se ha- bet, vnde posset rationabiliter referri in ali- quem finem honestum, aut vtilem. Frustrà ve- rò dicitur, quidquid præter necessitatem est, & fructu caret vtilitatis, nec vllum habet offi- cium honesti. Porro quod vtili honestoque repugnat, vt malitia, falsitas, turpitude, hoc sic est frustra, sicque vanum, vt nulla ratione, nullius quoque contemplatione poni posset in ordine, aut ratione officij. Igitur pluiquam vanum: quia sceleratum vanum, maiore ani- maduersione dignum, quàm ea quæ sunt in priori genere vanitatis. Sicut stultum est om-

Multe p- hibitio- nes, tamè vnum effi- ciunt man- datam.

Quid vsurpare, quid assu- mere-

Matth. 26 Hebr. 5.

Quare di- ctum est, Non assumes simpliciter, & sine addi- to.

ne id, quod ratione caret. Qui verò in fatui- tate cordis sui agunt, non modò præter ra- tionem, sed etiam sceleratè, hi non solum subsannandi sunt velut fatui, sed & fastibus corrigendi, & nonnunquam exterminandi. Quisquis igitur prohibet stultitiam, multò magis prohibet sceleratam malitiam: quòd insit illi nocentissima stultitia. Tu nunc collige. D. Igitur qui prohibet, ne quis vsurpet nomen Dei super re vana, is multo magis pro- hibet ne assumat super malitia, aut falsitate, aut turpitudine, aut alia quauis re scelerata. M. Rectè. Quoniam istis & vanum inest cū scelere, & scelus cum vanitate.

De quibus nominibus loquatur istud mandatam. CAP. II.

Orrò de quo nomine loquitur mā datum? M. De nomine quolibet, sub quo innotescit, veneraturque Deus aut Christus Dominus, qui Deus est & homo: siue sit nomen naturæ, vt Deus, viuens, Qui est, &c. siue no- men personæ, vt Pater, Filius, & spiritus san- ctus, Iesus, Christus, Emmanuel: siue nomen maiestatis, vt Omnipotens, Dominus, Rex glo- riæ, Triumphator in Israël: siue officij, vt Sal- uator, Redemptor, Mediator: siue nomen ali- cuius rei, per quæ redemptio facta est, vt crux sancta, sanguis Christi, mors Christi. Nec de- bet quilibet dubitare, quin hæc & similia sine vera nomina dei: quandoquidem significant id quod Dei est, deoque proprium manet. D. Neque ego de hoc quidquam dubito: verum an Diuorum nomina, itidem Sacramentorū, gratiarum, plagarum, & omnium denique crea- turarum, sint hic computanda inter nomina dei, adeò vt qui temerè iurat per D. Virginè, vel per animam suam, vel per pestilentiam, sit præuaricator huius mandatam? M. Duo hic aduertèda sunt. Primū, nomina esse signa rerū, nihilque hic dici de nominibus ratione sui, vt voces sunt in aërem prolata: sed ratione rerū significatarum. Secundum, textum mandatam non dicere hoc modo, Nomen quoddominū Deū significat non vsurpabis, &c. sed sic, No- men domini Dei tui: quod scilicet aliquo mo- do est Dei, vel ratione impositionis: quia sig- nificat quid diuinum, vel ratione rei signifi- cata: videlicet si res significata aut vnionem habeat cum deo, vt certum est de sanctis, aut dependentiam gubernationemque recipiat ab eodem, vt res omnes huius mundi, aut sunt instrumenta, quibus vtitur Deus, siue ad sal- uationem honorum, siue ad vindictam male- factorum. Verum non dico hæc, quasi putem

Qui præ- cipit ne- nomē Do- mini assu- matur in- vanū, mul- tō magis præcipit ne assumat tur super re mala aut scele- rata,

D.

An nomi- na Diuorū plagarum creatura- rū sint cõ- putanda in- ter nomi- na Dei.

contentiosè laborandum in hac parte, an nomina Sanctorum, per quæ sæpè iuramus, item nomina Sacramentorum, plagarum, & omnium creaturarum sint reductiue computanda hinc inter nomina Dei: adeò quòd censeri debeat peccasse contra hoc mandatum Decalogi, quicumque vanè iurat per S. Mariam, per cælum, per terram, aut per sacramenta. Alijs hinc sudorem relinquo. Certum est, Scripturam sua fertilitate crescere, & quòd minus, aut omnino non satis expresse dixit in vno loco, hoc plenius expressiusque docet in alijs locis. In hoc sanè secundo mandato Decalogi, nihil de iuratione aut periurio nominatim agitur: sed prohibitio requirit, vt sic æstimemus in corde, sicque veneremur diuinitatis numen, vt ne appellationem quidem ipsius vsurpemus, aut assumamus in vanum aut frustra. Iuxta illud quòd in preceatione dominica docemur orare, Sanctificetur nomen tuum. Idque eam ob causam, quòd tanta sit diuinæ celsitudinis maiestas, vt non solum venerandum sit ipsum numen, sed & ipsius numinis appellatio: adeò, vt affurgat quisque venerabundus, ad ipsam statim vocem Diuinæ laudis, prædicationis, vel appellationis: nedum ad numinis præsentiam: nullamque ferat, fatiatue nominationem Dei, nisi in licitis & honestis, idque debita cum veneratione. Adeò, vt potissimum, ac in primis prohibeatur hoc mandato Decalogi, vsurpationes diuini nominis super rebus vanis, falsis, turpibus aut sceleratis, quibus inest aut mera vanitas, aut mera falsitas, aut vanum eum scelere vel turpitudine: siue iurando id fiat, aut peierando, siue aliter. Est igitur mandatum Decalogi generale, prohibens, ne vnquam vsurpemus nomen Dei in vanum: non solum in iuratione, sed neque in detestatione vel execratione, aut stultiloquio, aut scurrilitate, neque in quacunque alia re vel asserenda vel detestanda: nihil disponens, an iurare liceat per nomen Dei, maximè in rebus serijs ac necessarijs, nihilque præscribens de nominibus creaturarum, aut de ratione vel modo, quo per illa iuratio fieri possit.

De iurationibus & periurijs. CAP. III.

M.

Alijs autem scripturis expresse atque nominatim vetantur periuria Leuitici 19. & Matth. 5. dicente Saluatore: iterum audistis, Non periurabis. Et Apostolus I. ad Timoth. 1. iusto, inquit non est lex posita, sed impijs, &c. Subdit, Maledicibus, & periuris. Patet igitur periurium sub suo nomine diuina lege prohibitum esse.

Nihilominus etiam prohibitum est iure naturæ. Nihil enim adeò naturali rationi est contrarium, atque Deum, qui est prima veritas, supremaque maiestas; producere in testem falsitatis, vel eius quòd iniquum est, impium, vanum, aut frustratorium. Vnde constare potest, quòd periurium habet adeò conuolutam in se malitiam, vt nullo casu, nulla necessitate, nullius quoque finis contemplatione fieri possit sine iniuria maiestatis diuinæ: idque semper crimen siue piaculum est: nisi actus imperfectio, aut surreptio, aut inaduententia, aut simile quid malitiam facti extenuet, vt infra dicitur. De iurationibus autem, quæ sunt passim per nomen Dei, vel sacramenta, aut creaturas, quid dicant aliæ Scripturæ nunc audiamus. Saluator noster terribiliter intonat apud Matthæum, tanquam auctoritatem habens hoc modo: Audistis, quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omnino: neque per cælum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni Regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Cui dicto Saluatoris consonat illud Iacobi Apostoli: Ante omnia fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Nota autem quòd dicit vniuersaliter, Neque aliud quodcunque iuramentum. Et addit vltèrius tam Saluator quam Apostolus eius. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quòd autem his abudantius est, à malo est. Iacobus quoque adiecit, vt non sub iudicio decidatis. Ex quibus verbis maximè Saluatoris confesqui videtur: primò, non esse iurandum per sacramenta: quoniam vasa sunt gratiæ Dei, & vberissima nostræ salutis subsidia: neque per Euangelium Christi: quoniam verbum Dei est, & pabulum vitæ: neque per nomina plagarum: quia instrumenta sunt vindicantis iustitiæ Dei: neque per vllam omnino creaturarum, quoniam omnes subseruiunt voluntati diuinæ, non minus quam terra, quæ dicitur scabellum pedum eius: omnes quoque & esse habent, & veritatem à Deo: adeò vt nemo vnus capillum capitis sui possit facere album aut nigrum, vel vnus arboris ramum in aliam transferre qualitatem. D. Sed & consequi videtur ex eisdem verbis, plene omne iuramentum, omneque iusiurandum esse prohibitum: ita enim illatio apparet bona. Ego dico, non iurare omnino. Itè. Nolite iurare quodcunque iuramentum, vt non sub iudic

Periurium habet conuolutam in se malitiam, sic iuratio super re vana per nomen Domini. De iurationibus que sunt per sacramenta aut creaturas. Matth. 5.

Iacob. 5.

Hæresis est dicere esse iuramentum illicitum.

An in verbis Saluatoris & Apostoli prohibeatur omnino iurandum. Exod. 22.

Psal. 62. Hierem. 4.

Deuter. 6.

Iurare fit multo magis male vno autem bene.

iudicio decidatis. Ergo non est permittendum iurare, vel iusiurandum vllum interponere, etià si exigaris coram tribunalibus. M. Ne sis festinus fili: solet enim decipere apparentia fallax. Hæresis est valde scelerata, asserere Christianis planè prohibitum esse omne iuramentum. In qua hæresi olim fuerunt Valdenses, Cathari, Pseudoapostoli: nostro autem seculo Anabaptistæ siue Catapaptistæ. Rursum hæresis est nõ minus scelerata, asserere, quòd liceat & iurare simul & peierare ex causa. Cuius erroris notati sunt olim Priscillianistæ, prout constat ex libr. Augusti de hæresibus. His enim semper in ore erat, Iura, periura, scelerum prode noli. In quo errore fuerunt & illi, qui se Apostolicos solent appellare, vt constat ex sermone Bernardi 65. 66. super Cantica. Tu autem caue tibi ab vtrisque. In vtroque enim extremorum est vitium: virtus autem in medio consistit. D. Mallem profecto non esse, quam hæreticus esse. Verum an in istis verbis tam Saluatoris, quam Apostoli eius, sit prohibitum omne iusiurandum? M. Hæc questio similis est illi, qua queritur an in hoc verbo legis, Nõ occides, sit prohibita omnis interfectio hominis? Si sic, cur ergo dicit alia Scriptura, Maleficos non patieris viuere: Sin minus, cur mandatum pronunciat simpliciter, Non occides? Simili modo, si simpliciter prohibitum est per Saluatorem & Apostolum eius quodcunque iuramentum, cur igitur dicit alia Scriptura, Laudabuntur omnes qui iurant in eo, Et alibi: Iurabis, vniuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia, Item, Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruias, ac per nomen illius iurabis? Contrà, si aliquo modo iurare licet, cur tam absolutè pronunciat Saluator, Ego autem dico vobis non iurare omnino? Et Apostolus eius, Ante omnia fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque quodcunque aliud iuramentum? D. Ita sanè augent quæstionis meæ difficultatem. Et nos inter hæc tam pugnantia, quid sequemur? M. Veritatem. D. Rectè. Sed quæ est ista veritas? M. Dicam. Occidere contingit multis modis male: vno autem modo bene: nempe, si fiat auctoritate publica, secundum ordinem iuris. Sic contingit iurare multis modis male: vno autem modo bene, scilicet si fiat in veritate, in iudicio, in iustitia. Vnde iuramentum his comitibus vestitum non est prohibitum. D. Apparet igitur quòd liceat iurare, & non liceat iurare, quæ sibi contradicunt. M. Malè colligis: sed consequitur ex præmissis, quòd certo quodam modo liceat iurare: non autem quocunque modo,

vel quodcunque iuramentum. Quemadmodum in certo casu licet occidere: verum non licet occidere quocunque modo, siue quacunque ex causa: neque est hic alia qua contradicatio: itaque sicut occidere in genere est prohibitum, sic & iurare in genere acceptum, est prohibitum. Porro, in specie illa quæ cohonestatur debitis circumstantijs, adeò vt subintret ordinem veræ virtutis, fiatque actus religionis, planè licitum est, immo præceptum. D. Et istud sanè nouum est in auribus meis, prohiberi quid in genere: & tamen idem illud licere in specie. M. Nihilominus te tuisque auribus multò est antiquius. D. Nonne valet argumentum à remotione generis, ad remotionem cuiuslibet speciei? M. Omnino, quadiu species manet in familia illius generis. Sequitur enim, Non est virtus, ergo nec fortitudo, nec iustitia, &c. Similiter bene consequitur, Non est iuratio, ergo nec periurium, nec iusiurandum. Vt autem rem probè intelligas, animaduerte ad hæc similia. Multa licent in genere, quæ prohibita sunt in specie. Nam appetere pecuniam, sic in genere acceptum, nihil habet vitij. Porro appetere vsurariè, est iniustitiæ vitium. Sic generare prolem in genere, quid quæso habet mali? tamen generare extra sanctiones matrimonij, vel adulteriū est, vel fornicatio. Simili modo, multa in genere rationè habent vitij & offensionis, quæ in certa specie naturam induunt virtutis ac meriti, veluti abscindere membrum corporis, si nihil addas, tyrannidem sonat: verum abscondere membrum putridum, quòd contagione perderet totum, prudentiæ opus est, & caritatis. A bicere merces, quid aliud est quam meræ fatuitatis factum? Ceterum abicere in necessitate vt corpus salues, magnæ est circumspectionis, & laudem habet. Similiter occidere hominè in genere dictum, grande malum sonat: quò turbatur ordo, læditur caritas, damno afficitur Respublica, auctori denique naturæ non modica irrogatur iniuria. Porro occidere maleficum ex auctoritate publica, actus est iustitiæ, nonnunquam imperatus à caritate. Et hanc ob causam diximus supra, valere quidem argumentum à remotione generis, ad remotionem speciei: quadiu species manet in familia illius generis. Quado enim in particulari casu trahitur species extra suum genus, ad speciem aliquam virtutis: vt quando Prætor exequitur in aliquem supplicium mortis, tunc ingreditur eiusmodi interfectio familiam iustitiæ, propter modum quo fit, per determinationem scilicet iudicij: deinde propter finem, ob quem fit, nempe ne impunitas malorum perdat totam Rempublicam: tertio propter

Occidere in genere prohibitum incerta specie præceptum. Exod. 22. iurare licet in genere sit prohibitum, tamen in certa specie sanè fieri potest.

Iurare per nomē Dei in genere continet quandam irreuerentiam.

auctoritatem ex qua fit, quæ est à Deo, in cuius potestate sunt omnia, Vti est videre ad Rom. 13. Vnde non rectè inferitur, Mandatū Dei habet, Non occides, ergo magistratus non potest interficere malefactorem. Et eodē prorsus modo dicendum est in hac materia, nempe iurare in genere, hoc est, necdum cohonestatum suis comitibus, iustitia, iudicio, Veritate, esse prohibitū: quia continet irreuerentiam & vilipendium siue contemptum nominis. Siquidē res indigna est, producere primā illam & altissimam maiestatem, ad testificandum super rebus perituris huius mūdi, citra necessitatem, aut absque debita reuerentia. Veluti si plebeus vellet regiam dignitatē producere testem super suis minutulis negotijs, quis non culparet factum? Porro quando iurare trahitur ad genus religionis per tres istos comites iudicium, iustitiam, & Veritatē: tūc vocatur iusiurandū siue iuramentum legitimum, potius quā nuda iuratio, omnibusque licet. Quapropter non consequitur, Prohibitū est iurare, ergo & iusiurandum aut iuramentum cohonestatum tribus illis comitibus. Cūm dicat Propheta, Iurabitis, vivit Dominus in iudicio, & iustitia, & veritate.

De tribus comitibus iuramenti liciti. C A P. III.

M. Non equidem ego, sed B. Hieronymus interpretando Hieremiā, vocat iudicium, iustitiam, & veritatē, comites iuramenti, quos scilicet legitimum iuramentum semper tecum habere debet, ut iisdem cohonestatum ponatur in ordine religionis. D. Verūm quid per ista tria significatur? M. Per iudicium intelliges circumspicionem siue discretionem, quomodo in populari colloquio iuxta phrasim quandam dicimus, loquaris cum iudicio, siue nihil dixeris, sine iudicio, hoc est, loquaris prudenter, circumspicte, siue discretē. Iurare igitur in iudicio, est discretum esse & circumspicetum in iuratione. Primò ne fiat diuinæ maiestatis inuocatio super re vana aut fabulosa, nec etiam super re alicuius momenti absque notabili necessitate, deficiente scilicet alia via confirmandi veritatem. Secundò, ut fiat debita cum reuerentia, aperto scilicet capite, &c. Per iustitiam verò intelliges equitatem rei, tã in se, quã in ordine ad aliū, ut res super qua iuratur, sit licita, ac iusta in se, nec iniuriōsa alicui. Qui enim iurat super scelere, aut iniuritate, aut turpitudine, aut cum iniuria proximi, illius iuratio non cohonestatur iustitia. Vltimò, adhibenda est iuramento veritas, ut in ore iurantis non sit mendaciū, aut falsitas,

Quid per iudicium intelligitur.

Quid iurare in iudicio.

Quid per iustitiam intelligitur, & quid iurare in iustitia.

simulatio, vel dolus: sed correspondeat veraciter sermo rei, & res sermoni: vnum quoque & idem sit foris in voce, & intus in mente, ac voluntatis proposito. Quæ tria ornamenta siue comites si adsint, constituunt iurationē in ordine virtutis, efficiuntque legitimū iusiurandum. Ceterū si vel vnum ex dictis tribus desit, statim illicitè iuratur, quocunque modo iuretur, aut ex quacūque causa. Si desit veritas, fit periurium, quod prohibetur Leuit. 19. Non peierabis. Si desit iustitia, vehementer polluitur nomen Dei, contra præceptum illud: Neque pollues nomen Domini Dei tui. Si absit iudicium, fit præuaticatio mandati, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Ut igitur intelligas Scripturarum consonantiam, Exodi 20. religiose prohibetur quocunque usurpatio nominis Dei in vanum aut frustra. Non enim habebit in contem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra. Quæ comminatio ut probe euitetur, docet Hieremias iurandum esse in iudicio discretionis, quo excluditur quidquid vanum est, aut leue, aut frustraneum. Iterum Leuit. 19. expressè prohibetur periurium, & pollutio nominis Dei. Quorum vtrunque perse, & secundum se malum est. Hieremias autē ut tam hoc quã illud malum videtur, docet iurandum esse in iustitia & veritate. Adhæc, quia in frequenti iuratione, assiduaque nominatione Dei, maximum est periculum iniquitatis, ut Sapiens ostendit dicens, Iurationi non assuescat os tuū: multi enim sunt casus in illa. Nominatio autem Dei non fit assidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim seruus interrogatus assiduè à liuore non minuitur: sic omnis iurans, & nominans in toto à peccato, non purgabitur. Vir multum iurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo eius plaga. Et alibi, Loquela multum iurans, horripilationem capit: statuet: & irreuerentia ipsius obruratio aurium. Hucusque Sapiens. Ideo plena & expressa voce vetat Saluator iurare omnino, siue quocunque modo: Et Apostolus etiam Iacobus iurare prohibet quocunque iuramentum: nimirum ut hoc pacto stiamus quã alienissimi ab omni iuratione, propter casus & pericula quæ sunt in illa. Vnde B. Augustinus ex factis Apostolorum, qui leguntur in suis scriptis iurasse, ostendit dictū Saluatoris, videlicet: Dico autem vobis non iurare omnino, sic accipiendum esse, ne scilicet iurando ad facilitatē iurandi perueniatur: & ex facilitate iurandi, ad consuetudinē: ex consuetudine verò in periuriū decidatur. Nam in iurando etiam

Pulcra consonantia Scripturarum in prohibitione iuramentorum.

In iuratione multi sunt casus. Eccles. 23. Causa ob quam prohibuit Saluator iurare omnino.

Eccles. 29.

Notanda sententia Augusti.

etiam qui verum iurat, propinquat periurio, vnde longè abest, qui omnino non iurat: & quamuis non peccet qui verum iurat, remotior tamen est à peccato, qui non iurat. Vnde admonitio non iurandi, conseruatio est à peccato periurij. Illud quoque quod positum est, omnino, ad hoc positum esse, ut quantum in te est, non affectes, ut quasi pro bono, & cum aliqua delectatione appetas iusiurandum. Hæc August. ipse in diuersis locis. Addit lib. 19. contra Faustum Manichæum cap. 23. Itaque & Apostolus in sermonibus quos habuisse narratur, nunquam iurauit: ne iurandi consuetudine aliquando vel nescius in periuriū laboretur. In Scripturis autem vbi est consideratio maior atque perpensior, pluribus locis iurasse inuenitur, ne quisquam putaret etiam verum iurando peccari: sed potius inteligeret humanæ fragilitatis corda, non iurando tutius à periurio conseruari. D. Quæ igitur de causâ Saluator tam prohibet rigorosè, Ego autem dico vobis non iurare omnino? M. Iam diximus. Primò, ut humanæ fragilitatis corda non iurando tutius à periurio, alijsque periculis, quæ sunt in iuratione, præseruentur. Secundò, ut intelligat vnusquisque iurare in genere, siue quocunque modo vniuersis esse prohibitū: quamuis nihilominus liceat facere iusiurandum, siue eam iurationem, qua iuratur in iudicijs, qua fœdera ligantur, qua subditi magistratui subijciuntur, qua lites inter fratres finiuntur, qua denique res feræ multūque vtilis confirmantur (quæles iurationes sunt cum iudicio, in iustitia, & veritate) sine quibus consistere non potest mortalium conuictus.

Causa propter quâ Saluator rã rigorosè vetat iurare.

Quam habeat vtilitatem & religionem iuramentum legitimum. C A P. V.

M. Iuramentū finis est controuersiarum. Heb. 6.

Iurare legitime per Deū, est Deum solere actu religionis.

Deum, tanquam primam & infallibilem veritatem, quæ nec falli potest, nec fallere. Quapropter huiusmodi iuratio nequaquam digna est criminatione, sed laudē & remuneratione. Hinc dicit Scriptura, Laudabuntur omnes qui iurant in eo. Et iterum. Iurabis, Vivit Dominus in iustitia, &c. Item, Illi soli seruias, & per nomē illius iurabis. Quæ Scripturæ indubiè intelligendæ sunt de iureiurando, prout actus est religionis: eò quod solus actus virtutis cadat sub præcepto, & Dei commendatione. Lex enim spiritus sapientiæ intellectus, sciētia, & consilij nihil præcepit temerè aut imprudenter agendum: sed in omni executione præcepti affirmatiui intelligenda est circumstantia prudentiæ, iustitiæ, & veritatis. Neque idem spiritus agit aut loquitur per sanctos Dei homines, quod legitur per sanctos Dei homines. Est autem certum, primū patres & Patriarchas veteris Testamenti multoties iurasse, & fœdera iunxisse sub sacrosanctis iurationibus, patet Genes. 21. 31. Iudic. 11. 1. Reg. 24. ac infinitis alijs locis. Deinde & Apostolum Christi Paulum iurasse haud infrequenter in suis epistolis. Ad Rom. 1. 2. ad Corinth. 1. ad Philip. 1. 1. ad Thes. sal. 2. qui tamen Spiritu Sancto plenus, non potuit non esse memor doctrinæ magistri sui Saluatoris. Tertio ipsummet Deum iurasse: & cū non haberet maiore se, iurauit per semetipsum, ad Hebræ. 6. & Genes. 22. & idem testantur Psalmi. 88. 94. 109. Ut autem de hominibus taceam, certe in Deum nullum cadit omnino malum. Debet igitur tibi, omnibusque Christianis esse certissimum, quod liceat iurare in causâ iusta, super veritate eius: modo non fiat leuiter, sed ex necessitate, cum debita reuerentia, sic ut actus iurandi, verè religionis naturam induat.

Iuramentū habet laudē & præceptū in scripturis, igitur est de genere virtutis. Psalm. 62. Hier. 4. Deut. 6.

sancti loquuntur iurasse, ergo licitū est in casu aliquo iurare.

Quomodo & quâ ratione liceat iurare per creaturas. C A P. VI.

Scripturæ, iam inductæ, sanctorumque exempla satis conuincunt, D. quod liceat sub certis conditionibus per nomen Dei iurare: verum, plus credo difficultatis habere, an liceat per creaturam iurare. M. Id licitum esse, patet: quia testatur Scriptura, quod Ioseph, qui erat exemplar pudicitia, ac sanctimoniam, iurauit per salutē regis Pharaonis: nec reprehenditur: & Apostolus Paulus per gloriā fratrum. D. Attamen non esse licitū, apparet ex verbis Saluatoris, Ego autem dico vobis non iurare omnino, neque per celum, neque per terram, neque per caput tuum. M. Bene replicas.

Genes. 42.

He 4.

Accis

Quomodo liceat & quomodo non liceat iurare per creaturam more Iudeorum, qui credebant iurare per templum, per aram, aut per caelum, nihil esse, neque ligare hominem: iurare autem per aurum templi, aut donum altaris, aut thronum Dei, multum esse, atque hominem teneri periurij, si non seruasset tale iuramentum. Quod vtrique malum est, & erroris plenum. Redarguit enim huiusmodi homines Saluator cum stomacho dicens: Vae vobis duces caeci, qui dicitis, Quicumque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debitor est. Stulti & caeci, quod enim maius est: aurum, an templum quod sanctificat aurum? Et quicumque iurauerit in altari, nihil est: quicumque autem iurauerit in dono quod est super illud, debet. Caeci, quod enim maius, donum, an altare quod sanctificat donum? Qui ergo iurat in altari: iurat in eo, & in omnibus quae super illud sunt. Et quicumque iurauerit in templo, iurat in illo & in eo qui habitat in ipso. Et qui iurat in caelo: iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum. Secundum contingit iurare per creaturas more stultorum Christianorum, ut credamus tale iuramentum plus ligare, quod factum est per nomen Dei: quales homines similiter redarguit B. Chrysostomus tractans praefatum locum Saluatoris. Multa enim, inquit, & modo Christiani simpliciter, & insipienter intelligunt. Ecce enim si aliqua fuerit causa, modicum videtur facere, qui iurat per Deum: qui autem iurat per Euangelium, magis aliquid fecisse videtur: quibus similiter dicendum est: stulti, Scripturae sanctae propter Deum sunt, non Deus propter Scripturas. Maior est enim Deus, qui sanctificat Euangelium, quam Euangelium, quod sanctificatur a Deo. Ita & reliquae creaturae factae sunt propter Deum, non est autem Deus propter illas. Vnde maius debet esse iuramentum factum per Deum, quam per creaturam. Tertio contingit iurare per creaturas more Gentilium: quasi insit eis aliquid numinis, aut habeant occultam inspectionem, vel indubitatae testificationem rei. Quo modo iurare grande malum est, & plus quam periurium. Est enim peccatum idololatriae, commutans cultum incorruptibilis Dei, in corruptibilem creaturam. Omnis enim qui iurat, colit ac veneratur id per quod iurat. Quid enim aliud est iurare per Deum, quam ius veritatis confirmandae Deo tribuere? Iurare per Deum, inquit B. August. est testem adhibere Deum, idem valens atque istud, testis est mihi Deus. Tribuere autem ius veritatis confirmandae idolis daemioniorum, quid obse-

cro aliud est, quam perniciosissima idololatria? Tribuere vero confirmationem veritatis mutis ac sine sensu creaturis, ut soli, lapidi, capiti, templo, an non est insanire potius quam errare? Lapis neque hominem scit, neque cordis secreta vlla inspectione attingere potest: illi ergo tribuere ius veritatis latentis in serinio cordis, dicendo: Ego Ioannes iuro per caput, aut per saxum, verum esse quod dico: an non hoc ipsum facere, est saxo stupidiorum esse? D. Tamen Christiani passim iurant per Euangelium, & sanctos Dei. Et, ut dixisti, Ioseph iuravit per salutem Pharaonis. M. Siste modicum, donec pergam in caepa distinctione. Quarto contingit iurare per creaturas more sanctorum, & iuxta consuetudinem receptissimam in Ecclesia. Quod quidem licitum est cum hoc pietatis intellectus: ut intentio iurantis sit, Deum in creatura sua adferre testem, non ipsam secundum se creaturam, prout B. August. docet, Hoc esse iurare per creaturam, creatorem eius testem adhibere: sicuti fit in iuramentis assertorij, vel creaturam ipsam Deo obligare: uti fit in iuramentis execratorij. Hinc D. Augustinus. Cum quis iurat, inquit, per salutem suam, salutem suam obligat Deo. Cum quis iurat per filios suos, eisdem oppignorat Deo, ut hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipsius. In omni ergo iuratione per creaturam, vel Deus creator testis adhibetur, vel creatura Deo obligatur siue oppignoratur, ut hoc sit iurare, Deum testem adhibere, vel Deo aliquid oppignorare. Nemo igitur potest iurare per creaturas, nisi intelligat iurando, vel se testem inuocare creatorem in creatura, (quod ipse veritas in ea reluceat) vel creaturam se oppignorare Deo. D. Ergo licet hoc modo iurare, Per animam meam, hoc vel illud faciam. M. Nondum dixi quod liceat sic iurare, neque etiam quod non liceat: sed hoc dixi, nisi fiat isto modo, bene fieri non posse. Nam si alio modo fiat, obnoxium est aut infidelitati & idololatriae, aut stultitiae & stupiditati. Nunc autem dico & tibi, & mihi, & omnibus hominibus licere iurare per creaturas: sed modo iam supradicto: ut scilicet accedant praenominati comites, iudicium, iustitia, & veritas. Alioqui qui per lapidem iurat falsum, periurus est: quoniam non lapidem iurat falsum, periurus est: quoniam non adhibet testem, qui omnium rerum inspectionem habet. Sic quoque de alijs dices. Sancti autem quicumque per creaturas iurasse leguntur, intelliguntur a B. Aug. & alijs iurasse modo iam dicto. Et secundum hanc distinctionem, discernes diuersa Doctorum scripta prohibentia, vel

Iuratur bene per creaturas more sanctorum.

Dupliciter iuratur per creaturam licite. Aug. sermo. 28. de verbis Iacob, Ante omnia nolite iurare.

An liceat iurare per animam.

In iuratione per creaturas debet adesse tres comites.

Vtilis distinctio.

concedentia iurationem per creaturas. Nam quae prohibent, intelliguntur de creatura secundum se, & de modo quo passim sine iudicio iuratur, peieraturque. Quae vero concedunt, intelliguntur de creaturis, non secundum se: sed prout in eis relucet Deus, prima veritas, adhibitis debitis circumstantijs supra enumeratis. D. Quid igitur dicemus de prohibitione Saluatoris? Matt. 5. & Apostoli eius Iac. 5. M. Hoc ipsum quod diximus prius, videlicet per illam prohiberi iurationem, siue per creaturam fiat, siue per Deum: iurationem dico, simpliciter & in genere acceptam, hoc est, quoad non accedunt praenominati tres comites trahentes in ordinem virtutis. Adde si placet ex Magistro Sententiarum, ideo iurationem per creaturam esse a Saluatore & Apostolo eius prohibitam, ne vel aliquid diuinum inesse creaturis crederetur, pro quo eis reuerentia debeatur: vel ne per eas iurantes falsum homines, se iuramento non teneri putarent: utque exacta seueraque prohibitione fierent homines alienissimi a prava consuetudine iurandi per creaturas: quia multi casus in illa. Pergamus nunc ad alia.

Quid dicendum ad prohibitionem Saluatoris veritatis iurare per creaturam.

De periurio, et dolosis iurationibus. C A P. VII.

D. Non quicumque iurat male, statim periurium committit? M. Nequaquam. Sed quicumque iurat aliter quam oportet, aut peierat, aut pollicitur nomen domini Dei sui. Periurium diffinitur esse mendacium, aut fallacia iuramento firmata. Licet enim multae sint deformitates in malis iurationibus: tamen illa praecipue constituit speciem periurij, quae contrariatur proprio fini iuramenti. Est autem proprius finis iuramenti, confirmatio, dicti humani: ita quod ad hoc directum deus inducitur testis, ut quod asseritur, siue promittitur, firmum sit, sicuti diuino testimonio, multo plus quam si esset solum testimonio mille hominum quantumcumque grauium. Vnde periurus est, qui iurando asserit mendacium. Nam mentiri adhibita iuratione periurium est. Itaque periurus est, quicumque iurando promittit se facturum, quod intendit non facere. Qui autem promittit sub iuramento veraciter, & absque dolo: tamen postea non seruat promissum, mutato animo, ille ex quo iurauit, non erat periurus: sed ex quo propositum mutauit, & terminum transgressus est, iuratio eius facta est periurium. Qui autem iurat falsum sincere, putans verum esse quod iurat, iste non ex animo peierat, inquit August. sed fallit. Verum qui iurat super turpitudine aliqua, aut iniquitate, aut re vana, vel circa mendacium: magis polluit, aut pro-

Iuratio super turpitudine.

fanat nomen domini Dei sui, quam peierat. D. Quid si quis iuret nolens seipsum obligare, aut verba sua aliter intelligens, quam intelligit is, cui iuratur? M. Quaecumque arte verborum quis iuret: Deus tamen, qui conscientiae testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur intelligit, atque alius vir prudens intelligeret. Dupliciter autem reus fit, qui dolose iurat: primo, quod nomen Dei in vanum assumit: secundo, quod proximum dolo fallit. Is autem qui iurat nolens seipsum obligare, tamen est periurus, ut vix alius possit magis. D. Quid si quis incaute iurando promittat, quod magis expedit aut necessesse est non facere: veluti si quis promittat se vindicaturum de suo inimico, idque sub iuramento? M. Respondet tibi Ambrosius dicens: Est contra officium Dei nonnunquam, promissum soluere siue reddere Sacramentum. Vti Herodes fecit, dando puellae saltanti caput Ioannis Baptistae in disco, eod quod iurauerat se daturum, quodcumque illa peteret. Nam cum peteret malum, debebat ille rescindere promissum. Vnde de pro regula doctus Isidorus. In malis promissis, rescinde fidem. In turpi voto, muta decretum. Quod incaute vouisti, ne facias. Impia est promissio, quae scelere adimpletur. Non enim est obseruandum Sacramentum, quo malum incaute promittitur. Ut si quis adulterae perpetua fidem cum ea permanendi polliceatur: tolerabilius enim est non implere Sacramentum, scilicet iuramentum, quam permanere in stupro. Idem dicendum de eo, quod a principio quidem non erat malum: sed postea obseruatum, peiorem vergit in exitum. Vnde Beda doctor venerabilis: Si quid, inquit, nos incauti iurare contigerit, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, liberè illud salubriori consilio mutandum nouerimus, ac magis instante necessitate peierandum esse nobis, quam pro vitando periurium in aliud crimen grauius esse diuertendum. Denique iurauit Dauid per Deum occidere Nabal virum stultum: sed ad primam intercessionem Abigail feminae prudentis remisit minas, reuocauit ens in vaginam, nec aliquid culpa se tali periurio contraxisse doluit. Ex quibus facile colliges tria. Primum, eum qui propter iuramentum emissum facit quod iniquum est, aut turpe, aut sceleratum, dupliciter peccare: tum quia irreligiose iurauit: tum quia facit quod non debuit. Secundum, eum qui incauti iurat quod postea in deteriorem vergit exitum, peccasse quidem incaute iurando: sed bene agere, non implendo quod iurauit. Tertium, qui bona fide, & corde bono iurauit aliquid, at postea deprehendit hoc ipsum magis impedire salutem, quam

aut iniquitate, magis est poluere nomen Domini, quam peierare.

De incautis iuramentis.

Ambro. in lib. 1. de Officijs.

Isidorus in synonymis lib. 2.

Iuramentum vergens postea in deteriorem exitum rescindendum est. Beda Homil. 43. 1. Reg. 25.

Tria ex praedictis.

Iurare per creaturas more quorundam stultorum Christianorum. Chrysost. in cap. Matth. 23.

Iurare per creaturas more Gentilium malum est.

promouere, ille nec male egit iurando, & optime agit postea mutando, quod iuramento promissum erat: Sed quid apparet tibi de his, qui dolose iurant, tenenturne iuramento suo? D. Omnino. Fraus enim & dolus nemini patrocinari debent. M. Sic habet regula iuris. Vnde in Decreta Pontificum relatum est, quod dicit Isidorus, Quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conscientiam testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit. Maxime si huiusmodi iuramenta fiant coram tribunalibus, & iuris ordine, alioque legitimo modo exacta fuerint. Peccat nihilominus grauissimum, quicumque in iudicio dolose iurat: si quidem Deum quasi irridet, & iudicem fallit, & veritatis inquisitionem turbat, & id vnde rota salus reipublice pendet, hoc est, iudicium publicum subuertit. Tu ergo tecum perpede, quam graue sit tale delictum. D. Ego igitur nesciens quid proximus meus facturus sit, an eum in causa legitima cogere possim ad iurandum? M. Respondet B. August. dicens: Qui exigit iurationem, multum interest, si nescit illum iuraturum falsum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit, iura mihi, vt fides ei sit, non est peccatum: tamen humana tentatio est. Si vero scit eum fecisse, & cogit eum iurare, homicida est. Qui enim prouocat hominem ad iurationem, & scit eum falsum iuraturum esse, vicit homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille animam: immo duas animas, & eius animam, quem iurare prouocauit, & suam. Hec ille.

Epilogus huius precepti cum aliquot questionibus. CAP. VIII.

Nunc summatim. Qui obsecro peccant contra istud mandatum? M. In primis periuri ac blasphemi, & quicumque nominibus diuinis Sanctorum aut creaturarum abutuntur in iurationibus, in execrationibus, maledictionibus, incantationibus, aliisque generibus fascinationum. Item, qui inuocant nomen Dei in attestatione turpitudinis, aut sceleris perpetrati, vel perpetrandi: & hi indubie flagitium committunt, hoc est, magnam & horrendam peccatum, aeterna damnatione vindicandum. Adhuc delinquant contra istud mandatum, omnes qui iurationem faciunt in vanum aut frustra, aut sine debita reuerentia per Deum, per fidem, per S. Mariam, per S. Iohannem, aut per alios quoslibet Sanctos, per sanguinem Christi, vulnera, crucem, aut mortem eius, per animam suam, vel caput suum, aut nobilitatem suam: & hoc in stultiloquio, aut turpiloquio, aut

scurrilitatibus suis, aut denique citra necessitatem, vllamue iustam vtilitatem. D. Domine, si isti omnes violant preceptum Dei, vbi Gallus? vbi Italus? vbi Fladrus? vbi Vvestsalus? vbi quaeuo parebunt, quibus vix tertium de ore labitur verbum, absque dira aliqua iuratione? Nisi fortassis consuetudo sic agendi eos excuset. M. Vt in omnibus ferè peccatis, ita & in iurationibus alleuiant culpam surreptio, perturbatio, inaduerentia, actus imperfectio, metus, coactio: praua autem consuetudo nequaquam: Nam si semel peierasse, aut alioqui impie iurasse polluit nomen Dei: multo magis polluet, fecisse hoc ipsum sepius, maxime autem fecisse sine numero, & ex consuetudine. D. Interim, non puto grande delictum esse, iurasse in vanum, siue leuiter, vt passim fit. M. De hoc iudicent alij. Ego certe vehementer perpendendum sentio, & timendum, quod omnipotens deus subiunxit huic mandato, dicens: Non enim habebit insonem Deus eum, qui assumpsit nomen domini Dei sui frustra: Et Deuteronomij 5. Non enim erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpsit: & illud quod addit D. Iacobus, inquiens: Vt non sub iudicio decidatis. Hanc censuram viuientis Dei, atque Apostoli eius, & mihi, & tibi, & omnibus Christianis, modis omnibus praecauendam sentio. Quod vtrique fiet, si sermo noster, tam in serijs, quam in ludicris fuerit est, est: non, non. Nam, quod his abundantius est, a malo est: non vtrique malum, sed a malo, sic affirmante Salvatore nostro. Circa quam Saluatoris doctrinam annotauit diligenter D. August. iurationem etiam vbi legitime fieri potest, non esse expetendam tanquam bonam: nec tamen fugiendam tanquam malam: cum est necessaria. Non enim est mala in se, quia actus est religionis: est tamen a malo, scilicet infirmitatis illius, qui te iurare cogit, nolens credere simplici assertioni: quae vtrique infirmitas malum est, aliquando poenae, aliquando culpae. Vnde debet iusiurandum computari inter ea, quae necessaria sunt: non autem inter ea, quae per se bona sunt, & appetibilia. D. Iusiurandum est actus religionis, vt docuisti me: igitur per se bonum, & appetibile: quia religio per se bona est. M. Non conlequitur. Quemadmodum enim occidere maleficos actus est iustitiae: non tamen per se appetibilis. Item proijcere merces propter tempestatem actus est caritatis, tendens ad saluationem eorum, qui in nauis sunt: non tamen per se bonus aut appetibilis. Sic iusiurandum est actus religionis, quo eximie colitur Deus, tanquam prima veritas, habes infallibile omnium rerum

De consuetudine iurandi an excuset.

Iurare leuiter in vanum an graue sit peccatum.

De verbis Saluatoris quod amplius est a malo est.

Iusiurandum computari debet inter ea quae necessaria sunt, non inter ea quae per se bona sunt. Obiectio solutio.

An iuramentum suo iuramento qui dolose iurauerunt. Regula iuris. 22. Quest. 5. Quacunque.

An liceat alium cogere ad iuramentum. In ser. de periurijs. 22. Quest. 5. Qui exigit. Aug. ser. de decoll. S. Iohannis. 22. Quest. 5. Ille qui hominem.

Quod per se bonum est, est appetibile, non quod bonum est ex necessitate.

Quid dicendum de exorcismis, qui fiunt per adiurationes.

rerum attestationem: tamen neque appetendus, neque per se bonus: quia a malo est. quodque bonus sit ac religiosus, habet ex necessitate, qua non existente, fit malus, continens magnam irreuerentiam Dei. Quod bonum est per se, hoc per se est appetibile. Quod bonum est ex causa, vel necessitate, propter causam aut necessitate admittitur potius, quam appetitur. Siquidem appetitus nititur in contrariam, cum propter superexcellens maiestatem diuinam, tum propter pericula, quae concurrunt in iurationibus: acceptat tamen quia urgetur per id quod est necessarium. Hoc igitur loco Saluator vt prohibet malum, dicendo, non iurare omnino: ita suadet bonum dicendo: Sit autem sermo vester, est, est: non, non: ita & indulget necessarium, addendo, Quod amplius est, a malo est. Ideoque non admittendum, nisi urgente necessitate, aut alioqui iusta vtilitate. D. Sed quid dicemus de exorcismis, & adiurationibus per nomen & virtutem Dei, per Christum ac merita eius, quibus vtitur Ecclesia non raro? M. Quod in eiusmodi non agit Ecclesia contra mandatum Dei. Non enim frustra aut in vanum, neque leuiter, aut omni modo fit in Ecclesia exorcismus, vel adiuratio per nomen Dei, & Christi virtutem, & nomina fortassis Sanctorum: sed debita cum veneratione, & in rebus serijs ac arduis, necessitate, magnaue vtilitate sic postulante: idque iuxta formam ab Ecclesia praescriptam. Vnde sacerdos dicens in exorcismo Baptismi, aut salis, aut aquae benedictae, Adiuuro te per Deum viuum, per Deum verum, per Deum sanctum, non peccat iurando: sed verissimum facit merum religionis actum. Quia adiurat eum iudicio non solum suo, sed & totius Ecclesiae sic praescribentis, idque in iustitia & veritate. Ceterum qui nouas fingunt adiurationes & exorcismos, ad pellendas infirmitates nunc hominum, nunc pecorum, abutentes nominibus ac rebus sacris, ad vsum non suum, adiunctis saepe occultis inuocationibus Demonum, hi certe grauissimum peccant contra hoc mandatum, committentes saepe blasphemiam simul & idololatricam. At pergamus ad sequens mandatum.

vera requies & Sabbatum Christianorum, hoc est, Dominica. Cap. IIII. Quarta Sabbatum Iudeorum fit mutatum in Dominicam Christianorum. Cap. IIII. Ad quid obligemur in Dominica. Cap. V. A quibus operibus, & quousque cessandum sit in Dominica. Cap. VI. Quosdam vtiliter, quosdam inutiliter, alios vero scelerate obseruare hoc mandatum. Cap. VII. De festiuitatibus Sanctorum. Cap. VIII. De antiquitate festorum in Ecclesia. Cap. IX. De eo, An qualibet dies omnibus pijs aequè sacra esse debeat. Cap. X. Summarie qui debeant computari inter transgressores huius mandati. Cap. XI.

TRACTATVS QVARTVS.

De efficacia & pondere verborum, quibus datum est mandatum Decalogi. CAP. I.

Abbatum sanctifices. M. Quin potius audiamus ex Scripturis, quod pondere, quae diligentia inculcet Deus hoc suum mandatum. Dicit enim sub his verbis in Exodo, Memento vt diem Sabbati sanctifices. Quod in Deuteronomio dicit sic, Obserua diem Sabbati, vt sanctifices eum, sicut praecipit tibi dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum domini Dei tui est, id est, requies: sic enim interpretatur textus Deuteronomij. Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus caelum & terram, & mare, & omnia quae in eis sunt, & requieuit in die septimo. Ideo benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eum. D. Profecto non potest non esse metuendum, quod tanta diligentia, tamque exacte calitus praescriptum est. M. Sic expediebat: quonia non est tam morale hoc mandatum, quam caeremoniale, & positium magis quam iuris naturae: est tamen in parte etiam morale, & iuris naturae. Ideoque expediens erat, vt deus daret praecipuum istud, sub exacta sui instructione, exprimendo & substantiam praecipri, & finem, & rationem institutionis, nec non nominis Sabbati interpretationem, denique praefationem quandam, quae attentos redderet auditores. In Exodo quidem dicit legislator Deus, Memento: in Deuteronomio vero, Obserua diem Sabbati, vt sanctifices illum. Quasi dicat, Sit hoc alta mente repositum, & nunquam recedat de serinio cordis tui:

Qua diligentia sit inculcatum istud mandatum. Exod. 20. Deut. 5.

Istud mandatum magis est caeremoniale quam morale.

Interpretatio verborum mandati.

ELENCHVS CAPITVM TRACTATVS QVARTI.

De efficacia & pondere verborum, quibus datum est mandatum Decalogi. Cap. I. Cur Deus septimum diem voluerit esse celebrem magis quam alios. Cap. II. Quod Christo resurgente inceperit septima aetate,

DE SABBATO ET FESTIS

Quæ sit sententia præfationis.

Quæ sit substantia præcepti huius.

Quis finis præcepti huius.

Quæ ratio mandati huius.

tui : sed semper mens tibi vigili cura circumspiciat, ut spatio sex dierum sic distribuas & otia & negotia tua, quatenus possis septimū celebrem habere. Siquidem sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: septimus, dies Sabbati est, id est, requies domini Dei tui. Hucusque præfatio. Quod sequitur, Non facies in eo omne opus, siue non facies in eo quidquam operis, tu, & filius tuus, & filia tua, &c. punctum continet siue substantiam præcepti. In illo verò, ut sanctifices illū, finis exprimitur mandati. Ad eum enim finem prohibemur operari in septimo die, ut illum velut Sabbatum Domini sanctificemus. Denique in clausula finali videlicet, Sex enim diebus fecit Deus cælum & terram, &c. ratio habetur mandati.

Cur Deus septimum diem voluerit esse celebrem magis quam alius. CAP. II.

An discernendū sit inter diē & diem.

Quomodo discernendū & quomodo nō discernendū inter dies. Ratio cur vnus dies celeberris, nō omnes.

Rincipiō, cur potius septimum diem voluit celebrem esse, quam primum, tertium, aut quintum? Scio quidem quod numero gaudet impari Deus: verum an discernendum sit inter diem & diem? M. Nullo modo, si rationem spectes temporis: nisi quod hiemales sunt breuiores, æstiuales longiores. At si spectes mysterium, & beneplacitum domini dei tui, iam ab initio mundi ceptum est discerni & iudicari inter diem & diem, haud secus atque nunc discernimus inter panem Eucharistiæ, & vsualem, inter templum & ædes, inter sacerdotem & hominem laicum. Ratio est, quoniam in ipso exordio creationis rerum, benedixit Deus vni dierum, non singulis, illumque sanctificauit præ ceteris, id est, consecrauit siue sacrum effecit ac sanctū, hoc est segregatū ab vsibus profanis, ac prorsus deputatum, nō quidem otio, sed pijs religionis & virtutum exercitijs, quibus requiescimus in Deo. Sicut nunc benedictione Episcopi sanctificatur domus aliqua in basilicam. At multo venerabilior est sanctificatio septimi diei, quam vllius basilicæ. Illum enim per se metipsum cōsecrauit, non per hominem: idque mox rebus mundi conditis, ut expressè habetur Genes. 2. & Exo. 20. D. Sed cur magis septimum diem, quā primum aut tertium, aut aliquem reliquorum? M. Ratio istius est in textu: quoniam die septimo requieuit ab omni opere suo. Sex enim diebus creauit Deus cælum & terram, & maria, & omnia quæ in eis sunt: septimo autem die requieuit. Iceitico benedixit diei septimo, & sanctificauit illum. Hucusque verba Scripturæ: nec caret

mysterio, quod die septimo requieuit, eamque ob causam illum sacrum ac celebrem esse voluerit. Sex enim sunt ætates, quibus homo in ergastulo inquietæ carnis laborans, sub elementis & rebus egenis mundi huius, non potuit quoquo modo peruenire ad requiem, neque secundum carnem, neque secundum spiritum ante Christi resurrectionem de sepulcro, à qua Christi resurrectione incepit ætas septima: offerens cunctis per Christum paratum transitum, non solum ad quandam consolationem, sed ad ipsam requiem æternam, ad immortalitatem, ad regnum æternæ felicitatis, ad omnes denique delicias Dei, in quibus est sacer ille ac verè beatus sabbatismus, in quæ spectant omnia. D. Abraham & Lazarus erantne in requie etiam ante Christum glorificatum? M. Lucæ 16. loquens Abraham ad diuitem epulonem, dicit, Fili recordare quia receperisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, id est, afflictiones. Nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris, chaos magno existente inter nos & vos. Ex qua parabola constat, quod iusti ante septimam ætatem erant extra tormenta, & in consolatione, magnoque intervallo diuisi ab improbis: sed quod requiem accepissent, non memoratur ibidem. Inceperunt enim hæc cantica, Requiescant in pace. Requiem æternā dona eis Domine, Requieuit in Domino, Obdormiuit in Domino, tempore septimæ ætatis, hoc est, à Christo domino resurgente. Quod pereleganter insinuat Simeon iustus, qui postquam proprijs vlnis complexus fuisset Christum natum, Nunc dimittis, inquit, seruum tuum Domine secundum verbum tuū in pace. Nunc, Christo scilicet nato, illucite iam velut aurora quadam septima ætate, nunc dimittis seruum tuum Domine: non dicit, Nunc dimittis me, aut me seruum tuum, sed simpliciter (prophetans quod futurum erat in septima ætate) seruum tuum, hoc est, omnem personam tibi seruientem, cuiuscunque sit conditionis. Et id quidem in pace: transmittendo eum ad veram & sempiternam requiem. Patres existentes in limbo, erant nō minùs anhelī spiritu ad promissam requiem figuratam in Sabbato Domini, quā fuerant antea in hoc mundo. Licet enim dei beneficio separati essent ab impijs & inquietis hominibus per chaos magnum interpositum, licet quoque inuenissent specialem consolationem, qua securi erant de sua salute futura, nondum tamen sabbatismum Domini, hoc est, requiem in Deo inueniant: quia nondum erant facti vnum cum Deo in gloria, licet facti essent vnum cum Deo in gratia.

Requies sanctorū incepit post Christū resurgentem.

Luc. 2. Interpretatio dicti Simeonis.

Quod

Quod Christo resurgente incepit septima ætas, vera requies & Sabbatum Christianorum, hoc est, Dominica. CAP. III.

M. Christo nato illuxit quasi aurora Christo resurgente prorsus ac manifestè incepit.

Heb. 4.

Requie quæ est per Christum typū gestit Sabbatum Domini ab initio mundi. In lege datum est Sabbatum in pactū & fœdus.

Ephes. 1.

Christo nato, incepit septima ætas illucescere velut aurora diei venientis. Porro Christo resurgente in gloria, tunc demum consummatū est regnum Dei apud homines, & exorta est septima ætas mundi. Tunc enim coniuncta sunt summa inuis, & ima summis, & in Christo, & in humana nostra substantia, & in omnibus qui resurrexerunt cum Christo, de quibus Matthæi 27. prorsus ac omnimodè requiescere in Deo, absorpta morte in victoria, mundo quoque omnibusque inimicis rebus, sub quibus laborauerat, longè, immo in infinitum superatis: Quod Apostolus pulcrè demonstrat ad Hebræos dicens de Christo: Qui enim ingressus est in requiem eius, scilicet dei, etiam ipse requieuit ab operibus suis, sicut & à suis Deus. Datur autem eadem requies in hac septima ætate, iustis secundum animam migratam à corpore: dabitur verò vniuersis sanctis, tam secundum corpus, quam secundum animam, in consummatione huius eiuudem ætatis, quæ in Scripturis vocatur consummatio sæculi. Cuius quidem requie typum gessit Sabbatum Domini, non ab heri, aut nō diutius, sed ab exordio mundi conditi. Interim tamen & in lege datum fuit Sabbatum positua ordinatione filijs Israël in signum, & in fœdus, atque pactum sempiternum, prout pulcherrimè habes Exodi 31. & Ezech. 20. Sic enim dicit Dominus per Ezechielem, Insuper sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me & eos, & scirent, quia ego Dominus sanctificans eos. Sic insuper per Moysen, Videte, inquit, ut Sabbatū meū custodiatis: quia signū est inter me & vos in generationibus vestris, ut sciatis, quia ego Dominus qui sanctifico vos, &c. Subdit, Pactum est sempiternū inter me & filios Israël, signumque perpetuum. Quapropter Sabbatum erat filijs Israël in signum & pactū sempiternum, significans, quod Deus erat eos sanctificaturus in omni benedictione in caelestibus per Christum dominum, daturusque illis omnimodam requiem, segregando illos ab omnibus profanis, ut populum electum & sanctum sibi: quomodo olim ipsemet requieuit ab omni opificio creationis, & benedixit diei septimo, illumque sanctum effecit ac sacrum sibi.

Quaratione Sabbatum Iudæorum, sit mutatum in Dominicam Christianorum. CAP. IIII.

In dictis Scripturis habetur, Custodiant filij Israël Sabbatum, & celebrent in generationibus suis: nam pactum sempiternum est inter me & filios Israël. Igitur nō est, quod nos Christiani celebremus Sabbatum: quia nobis non est in præcepto: sed duntaxat filijs Israël in generationibus suis. M. Bene quidē hoc annotasti. Neque enim nobis est in signū aut pactum, neque in præcepto: nam pactum fit super exhibendis, non super exhibitis. Et signum datur de occultis, aut futuris, nō de his, quæ in aperto omnibus exposita sunt. Nunc verò millia Sanctorum apprehenderunt requiem olim promissam, quæ eadem est omnibus alijs nunc temporis ad manum, per Christum dominum nostrum: tantū restat extendere manum & apprehendere. Quod autem nullo modo nos obliget præceptū Sabbati illius, quod Iudæis celebre erat, hinc fit. Quoniam erat cæremoniale, datum illis in signum, & typum futuri Christi, ut expressè testatur Apostolus ad Colloss. 2. dicens: Nemo vos iudicet, in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorū, corpus autem Christi. Quo loco duo sunt obseruanda: primū, Sabbata & festa Iudæorū fuisse vmbra Christi, secundū, interijisse ea cum lege, nec quenquam amplius obligare, propterea quod eiusmodi sunt. Facta enim sunt mendacia & noxia his, qui obseruant, prout tota lex vetus nunc est mortifera his, qui confidunt in ea. Hinc feriuntur anathemate, habenturque Iudæi, quicumque præsumunt celebrare Sabbatum, hoc est, diem Sabbati, quem Iudæi celebrem habent. Nobis enim est aliud Sabbatū, quod cum millibus Sanctorū egit Christus in die resurrectionis, quem diem & nos possumus optimo iure vocare Sabbatum Domini, id est, requiem Domini. Tunc enim requieuit Christus dominus & Deus noster à multo labore, multis opprobrijs, sudoribus, pœnis, sanguinisque effusionibus. Propter quod (ac etiā ne iudaizare videamur) cōsilio Apost. ac Patrū, adeoque totius Ecclesiæ, mutatū est nō me & dies Sabbati in nomen ac diem Domini: ut neque eundē diem, neque eodem sub nomine sabbatizarem nos. Quia neque eadem est ratio sabbatismi nostri & Iudæorum, neque idem dies consummationis operum, creationis, & resurrectionis. Ille prior, iste posterior concurrens cū primo die creationis rerum non sine mysterio. Quandoquidem ut in illo opificium huius sæculi incepit, ita in isto exordium incepit futuri sæculi, cuius Christus pater appellatur per

D. Sabbatum filijs Israël datum in præceptū, nō Christianis.

Sabbatum mutatū in Dominicam.

FF

Proa

Prophetam dicentem: Et vocabitur nomen eius fortis, consiliarius, &c. pater futuri seculi. Etenim Deus quodammodo bis condidit mundum: primò creando quod non erat, secundò restituendo quod perierat. Vnde à tempore resurrectionis Christi mutatum est sabbatum Iudæorum in diem Dominicam: quæ sanè ab illo tempore manet celebris inter Christianos, in memoriam resurrectionis & glorificationis naturæ humanæ. Vide August. lib. siue epist. de Ritibus ad Ianuarium.

D. Verùm à quo, aut cuius auctoritate hæc mutatio festi? M. Vt Sabbatum Iudæorum sua sponte interijt, sicut tota lex vetus impleta per Christum: ita & nostrum Sabbatum sua sponte succreuit die sequenti, qui est Dominica, per resurrectionem Christi veteris requie veròque sabbatismo introducto.

Quem diem Sabbatum Iudæorum sequentem voluerunt Apostoli, dictam ob causam, celebrem esse auctoritate diuina, eamque vocauerunt Dominicam, à Domino tum resurgente Spiritu sancto id suggerente, sicut & pleraque alia, Christo dicente: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modò. Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. D. At istud unde constat? M. Ex vniuersali totius Ecclesiæ traditione: eodè prorsus modo, quo constat de quatuor Euangelij, quod ab Apostolis dicta sunt & tradita. Nempe, quia vniuersa vbi que Ecclesia, non solum quæ nunc est: sed etiã quæ fuit ab initio dati Euangelij, semper credidit Dominicam diem resurrectionis debere celebrem esse quolibet septenario dierum, non autem Sabbatum Iudæorum, sicque tradidit posteris suis. Quam traditionem approbavit & confirmavit Concilium Laodicense Phrygiæ, contra eos qui vbi que exigunt, Vbi scriptum est? Interim tamen Scriptura Apocalypsis satis insinuat diem septimanæ, quæ Dominus resurrexit, fuisse celebrè tempore Apostolorum, atque appellatã tunc temporis Dominicam. Dicit enim Apostolus Ioannes, Ego Ioannes fui in Spiritu in Dominica die. Ante resurrectionem sanè Domini, nulla dies fuit appellata Dominica. Non scriberet igitur Ioannes Apostolus, Ego Ioannes fui in Spiritu in Dominica die, nisi tunc temporis illa fuisset nota ac celebris cunctis sub illa appellatione Dominica, prout exinde mansit celebris sub eodem nomine usque in præsentè diem. D. Verùm an per Dominicam intellexerit Ioannes primum diem septimanæ, qui est proximus post Sabbatum? M. Ambrosius Anbertus vetustus & eximus auctor, qui claruit ante annos quingentos & quinquaginta, tractans

hunc locum, dicit, Notandum verò quod idem Ioannes non in Sabbato, quo septimus dies septimanæ exprimitur, quo & requieuit Deus ab operibus suis, sed in Dominica die, quæ prima est septimanæ proxima post Sabbatum, in Spiritu fuisse se dicit. Quia nimirum iam vetus illa, quæ mortem operabatur, lex transierat, & noua quæ viuificat in Christi resurrectione, claruerat, atque corporalis illa vocatio Sabbati in spiritualem animarum requiè conuersa vigeat, quando ille hæc Sacramenta cernebat. Hucusque Anbertus. Qui si ad auctoritatem obscurior videatur D. August. accedat. eo & vetustior & multò illustrior, qui scribens contra Adamantum Manichæum, dicit: Nos & Dominicam diem & Pascha sollemniter celebramus, & quolibet alias Christianas festiuitates. Adde alio loco, Dominicam diem Apostoli & Apostolici viri ideo religiosa sollemnitate habendum sanxerunt: quia in eodem Redemptor noster à mortuis resurrexit. Nota hæc voculam Sanxerunt, hoc est, sanxerunt ac firmiter statuerunt: Nota præterea hic simul nominari Dominicam diem & Pascha, quia tunc temporis uterque dies celebris erat sub suo nomine. Pascha quidè singulis annis: Dominica verò singulis septimanis. Annuus quoque ille dies resurrectionis Domini semper quidem vocatus est, aut resurrectio Domini, aut festiuitas Paschæ: eò quod Christus verus Pascha nostrum post immolationem tunc primùm trãserit cum suis ad immortalitatem & gloriam corporis: primus autem dies in hebdomadè post Sabbatum, semper vocatus est Dominica, in hebdomadale recordatione resurrectionis (sicut Sabbatum fuerat institutum in hebdomadale recordatione creationis rerum) etiã tempore Apostolorum. Qui spiritu intelligebat, meritò nos hebdomadam debere magis celebrare eum diem, quo tãdem post sex ætates inceptit vera plenaque quies, felicitas, immortalitas animarum & corporum, quæ eum, quo post sex dies cessauit vltior creatio rerum, quæ ut mutabilium erat: ita nullam animarum ac corporibus nostris felicitatem per se attulit. Nam B. Ignatius discipulus Iohannis Apostoli, secundus Antiochenus Ecclesiæ Episcopus, in epistola sua ad Magnesianos, cuius B. Hieronymus meminit, docet pro Sabbato celebrandum esse diem Dominicam, ob resurrectionem eo die factam. Notandum autem quod docet pro Sabbato Dominicam celebrandam, Ergo prima cuiuslibet septimanæ, quæ sequitur, post Sabbatum, erat populo Christiano celebris sub nomine dominicæ loco Sabbati Iudæorum tunc temporis, cùm adhuc viueret Apostoli. Quem eundem diem septimanæ, & eandem

D. Obligamur ad feriandum in dominica vt sanctificemus illam. Ab initio mundi septimus dies fuit sanctus & celebris.

Ad quid obligemur in Dominica. CAP. V. Quid igitur obligamur nos Christiani? M. Ad feriandum singulis hebdomadibus eo septimo die, quæ placuit Spiritui sancto & Apostolis appellare Dominicam: idque illum ad finem, vt sanctificemus eundem. Nam vt vnus ex septem diebus sit celebris ac sanctus Domino, nihil antiquius eo. Hoc enim ante legem fuit, hoc sub lege, & hoc post legem. Ante legem quidem in recordationem creationis: sub lege verò etiam in pactum & signum sempiternum sanctificationis futuræ per Christum: in memoriam quoque liberationis à seruitute Aegyptiaca. Denique post legem sub Euangelio in memoriam resurrectionis Dominicæ, quæ consummatio est operis creationis. Quid enim profuisset creatum esse, aut natum, deinde renasci, nisi contigisset & immortalem fieri, per resurrectionem, quomodo Christus resurrexit per gloriam Dei patris? Nobis igitur celebris est Dominica, non tam in memoriam creationis, quàm perfectæ reparationis naturæ humanæ: tamen etiam in memoriã creationis. Reparatio enim quam effecit Christus, præuentis creationis est consummatio. In quam reparationem cùm reducta fuerint omnia, quæ Deus ab æterno prædestinavit in illam per Christum, tunc erit consummatio sæculi, tunc finis omnium, eritque Deus omnia in omnibus. Quapropter tunc demum requies perfecta, in qua cætabunt singuli Sanctorum canticum illud, Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors stimulus tuus? Vbi est mors victoria tua? Quam igitur ò fili est nunc deuotè requiescendum in Deo & Christo domino, vel semel in septem diebus, hoc est, in Dominica, vt tandem ad illam consummatam requiem per Christum transferri mereamur. D. Profectò quàm deuotissimè. Ceterum nondum audiri, ad quid præcisè obligemur in dominica Sabbato no-

stro. M. Iam nunc audies. Nihil rationi confinius, quàm vt homo qui totus ex Deo, totus in Deo, totus subsistit per Deum, tam secundum corpus quàm secundum animam, nihil habens ex se, ne velle quidem, aut cogitare aliquid boni, non panem quo vescitur, non vestem qua tegat nuditatem, non spatium terræ longum pedem vnum, non horulam vnã vitæ suæ, semper filius mortis, nisi misericordia Altissimi adoptetur in filium vitæ, mox iterum futurus pabulum eiusdem mortis, vbi deserit esse alumus vitæ quæ in Christo est: nihil, dico, confinius rationi, quàm vt talis, sic dependens à Deo, saltem destinato aliquo tempore ascendat, & animo in Deum, & corpore quantum potest, interquiescens modicum à terrenis istis occupationibus, seque totum illi impendens, à quo omnia accepit: immo à quo nunquam non accipit quæ habet, & quamdiu habet: adeò vt ne ad momentum quidem retinere possit, quæ accepit, Deo nõ donante assidue per conseruationem. De quo neque tu, si mentem habes, dubitare potes. D. Equidem de illo nihil dubito. At quæstio est de die septimo, An scilicet illud quod dixisti, quolibet septimo die fieri debeat? M. Quid potest propius contingere dictam mentem rectæ rationis, quàm vt hoc fiat saltem septimo quoquo die? Primò propter beneficium: secundò propter exemplum: tertio propter sanctificationem septimæ diei, quam ipsemet Deus fecit. Nonne iustissimum est, vt post exercitamenta in rebus mundi huius, operasque manuales sex dierum, septimo die quiescamus in Domino, per gratiarum actionem in laudem & gloriam illius, qui omnia quæ fecit opere sex dierum, in usum fecit & vtilitatem atque solatium hominis? Hominem autem fecit propter se, iuxta illud Apostoli: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Cephas, siue Apollo, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura, omnia enim vestra sunt: vos autem Christi: Christus verò Dei. Dixi secundo propter exemplum. Si enim Deus post operas, & exercitamenta in rebus huius mundi, duxit quiescendum esse in seipso die septimo: cuius, quæso, exemplum poterimus nos insequi fructuosius quàm Dei nostri, septimo die quiescendo in Deo, sepositis aliquantulum corporeis istis operibus, quibus variè turbamur & fatigamur? Dixi tertio propter sanctificationem. Nam cui deus ipse tanta cum sollemnitate benedixit consecrando ipsum: idque statim mundo creato, quomodo poterit non haberi specialiter sanctus ac sacer à nobis: maxime cùm non propter se, sed propter hominem sanctificauit

Ad quid obligemur in dominica. Indubiè aliquo tempore vocatũ Deo.

Septimo die vacandum Deo propter tria.

1. Cor. 3.

Deus quodammodo bis condidit mundum.

A quo & cuius auctoritate sit facta translatio sabbati in Dominicam.

Scriptura non tacet de die dominica.

Apocal. 1.

Dominica probatur semper fuisse in usu ex Patribus.

uerit illum Deus? Si sacrum habetur à nobis ac sanctum & inuolabile templū, quod Deo consecrauit minister eius Episcopus: certè optimo iure sanctior, sacratior, atque inuolabilior haberi debet dies, quem consecrauit sanctus sanctorum, ipsemet Deus Opt. Max.

D. Ceterum nunc non colimus illum diē, quem tunc consecrauit Deus, at sequentem diem, nobis per Christi resurrectionē sacrū, vridictum est. M. Et id sanè ideo: quoniā Deus quam tunc fecerat cōsecrationem Sabbati, hanc nunc post Christum glorificatum transtulit in diem sequentem, hoc est, Dominicam: quæ est dies reparationis, & saluationis totius humanæ naturæ: eò quòd hoc opus meliori iure colendum erat, quàm opus creationis. Siquidē vtilior est homini quies, quam Christus inuenit resurgendo post mortem, quàm quies qua quieuit Deus post opificium rerū mundi huius. Si queris vnde cōstet: dico, vt prius dixi, ex Apostolica traditione, & vniuersa totius Ecclesiæ approbatione, quæ columna est & firmamentum veritatis. Neque ignoro, quin determinatio ad certum diem sit posituæ legis diuinæ & cæremonialis: sed talis cæremonia, quæ antiquitate quasi in naturam versa est: quomodo habitus diurnitate solet verti in naturam. Nec propriè pertinebat determinatio septimæ diei ad cæremoniam legis Mosaicæ: sed ad ordinationem Dei, quæ olim ante legem longè præcesserat, & in populo Israëlítico confirmata fuit, cum plueret Deus manna de cælo, etiam antequam essent præcepta Decalogi data. Nam Exod. 16. cap. sic habes, Hoc est, inquit Moyses, quod locutus est Dominus, Requies Sabbati sanctificata est Domino. Ideoque die sexta debebat colligere duplices cibos, id est, duo gomor: vt vacarent die septimæ. Decalogus autem datus postea cap. 20.

D. An igitur ante legem feruæ erant septimo quo quod die? M. Et ante legem, & ab initio inde mundi conditi sabbatizatum est die septimo. Quod licet scriptum non legatur: tamen nemini dubium esse debet. Quomodo enim foret possibile, aut verisimile, quòd deus tam sollemniter consecrasset septimū diē, vt sanctus esset, & sacer hominibus, nec tamē id ipsum patribus legis naturæ indicasset, in quorum vsum & cultum quo Deum colerēt, sanctum fecerat? Legis itaq; naturæ est, quòd aliquando feriemur ab operibus profanis vacantes Deo ac diuinis. Legis verò diuinæ, quod id faciamus septimo quoquo die. Porro Apostolica ordinationis, Spiritu sancto sic suggerente, quòd idem fiat eo die hebdomadis, quo Christus resurrexit à mortuis, hoc est,

Dominica, quæ est octaua post primum creationis rerum diem propter mysterium antè expressum. Transiit ergo ab hoc tertio præcepto Decalogi quod cæremonale erat veteris legis (scilicet datum esse in signum, scilicet siue pactū futuræ sanctificationis, & in recordationem quietis à seruitute Aegyptiaca) mansit autem quod morale erat, diuinis tusque præscriptum (translatum tamen in sequentem diem) nempe tota substantia præcepti, cum sine ob quem datum est præceptum, videlicet, Non facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, siue peregrinus, qui est intra portas tuas, & id sanè ad eum finem, vt sanctifices illum. Quod quidem eo modo vt fuit semper: ita & erit in præcepto, quamdiu stabit mundus, sub eadē etiam pœna, tamen paulò aliter intellecta, nimirum quòd morte morietur, peribitq; anima eius de populo suo, qui violauerit Dominicam sacram domino Deo suo.

A quibus operibus & quousq; cessandum sit in dominica. C A P. V I.

Nunc audi responsum ad quæstionem tuam. Obligamur, dico, ex rigore mandati, Dominicis diebus cessare, ac feruari à laicis operibus, & omnibus profanis exercitijs, qualia sunt agricultura, artificia, negotiationes, operæ conductitiæ, laicalia officia, quæstura, prætoria, officinæ rerum vendibilium, scripturæ rerum iudicialium, & id genus alia. Hæc enim contrectare in Dominica, reuera prohibitum est. D. Me occupato in sacris officijs Ecclesiæ per Dominicam, possuntne iumenta mea, & serui in agro aliquid facere operis ac vtilitatis? M. Scriptura prohibet expressè, quòd neque tu quidquam operis facies in die Dominico, neque filius tuus, neque filia, neque seruus, neque ancilla, neque bos tuus, aut asinus, aut omne iumentum tuum, neque peregrinus, qui tecum intra portas domus tuæ hospitatur. Quid dici posset expressus? D. Quid si necessitas occurrens cogat, velut incendium, inundatio aquarum, hostium oppugnatio, aut simile quid? M. Secundum regulam iuris, necessitas legem non patitur. Et in Euangelijs docet Saluator, necessitatis causas subito & insperato occurrentes, nō esse comprehensas sub præcepto de Sabbato sanctificando, quare nec sub præcepto de sanctificanda Dominica, dicens: Sabbatū propter hominē factū est: & non homo propter Sabbatū. Addensque exemplum, Quis erit ex vobis, inquit, homo, qui

Transiit cæremonale legis erat: mansit quod naturale & diuinum.

Luc. 4.

Licet Dominicis laborare in rebus necessarijs.

Licet Dominicis parare cibaria. Matth. 12.

1. Reg. 21.

sacerdotes & ministri Ecclesiæ laborant in Dominica magis quàm alijs diebus.

Matth. 12.

Opera caritatis nō sunt prohibita in Dominica. Marci 3. Matth. 12. Luc. 6.

Necessitas nō habet legē.

Marci 2.

Matth. 12.

qui habeat ouē vnā: & si ceciderit hæc Sabbatis in foueam, nōne tenebit & leuabit eam? Quanto magis melior est homo oue? Itaque licet Sabbatis benefacere. Item, Cuius velstrum asinus, aut bos in puteum cadet, & nō continuo extrahet illum die Sabbati? quasi diceret, nemo. Si igitur licet laborare die Sabbati, vt ouem vnā aut asinum salues, multò iustus licebit, vt hostem profliges, vt ciuitatem liberes, vt domum serues aut viciniam ab incendio, vel prouinciam ab inundatione. Sed quid apparet tibi de his, quæ in vsum victus necessaria sunt, an liceat ea parare in Dominica? D. Aliàs, quomodo possemus viuere?

M. Ne quis igitur scrupulosus fiat in hac parte, constat ex Euangelio non prohiberi hoc mandato parare necessaria in vsum victus: maxime quæ præueniendo commodè parari non possunt. Apostoli enim necessitate famis urgente, vellcabant spicas, & confricabant in vsum cibi. Quod videntes Pharisæi dixerunt ad Iesum, Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet eis facere Sabbatis. Respondit Iesus, Nō legistis quid fecerit Dauid, quando esuriit, & qui cum eo erant: quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comēdit, quos non licebat ei edere, neq; his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? Et tamen sine reprehensione fuit. Non tamen ideo licitum erat pistoribus pinferē panes, aut lanijis tractare macellum in Dominica: quia hæc commodè fieri possunt Dominicam præueniendo. Et qui curam gerunt edium sacram, quos vulgò matricularios vocant, item sacerdotes & cantores, nōne laborant in Dominica, & festiuis diebus? D. semper, & quidem multò plus quàm alijs diebus. M. Nihilominus sine peccato sunt, faciūtq; citra offensam, prout constat ex doctrina Saluatoris dicentis: Non legistis in lege, quia Sabbatis sacerdotes in templo Sabbatum violant, & sine crimine sunt? Ea enim quæ tractant ipsi, aut diuina sunt, aut in promotionem diuini cultus directè instituta. Quapropter nec prohibita cenferi debet hoc mandato, sicuti nec opera caritatis eodem prohibentur: opera, inquam, caritatis, quæ purè sunt propter Deū adiuuandum proximi necessitatem, dicente Euangelio. Et ecce homo manum aridam habens, erat tibi in medio, scilicet, Synagoga: nō si autem Pharisæi obseruabant eum, & Dominus ait ad hominem, Surge in medium: deinde ad illos: Interrogo vos, si licet Sabbatis benefacere an malè, animam saluare, an perdere? Quis ex vobis qui habet ouem vnā, & si ceciderit hæc Sabbato in foueam, nōne tenebit & leuabit eam? Quanto magis me-

lior est homo oue? Itaque licet Sabbatis benefacere. Tunc ait homini, Extende manum tuam, & restituta est sanitati, sicut altera. D. Miser itaq; & inops, grauarus multa prole, possētne laborare in Dominica, vt saturaret esurientem ventrem prolium suarum? M. Audi precor. Quando tulit hoc mandatum Deus, etiam tunc erant pauperes ac miseri, sicut modò. Insuper tunc certò præcognouit omnisciens Deus semper, & in omni loco futuros multos egenos, inopes, & miserabiles: prout etiam Christus prophetat, dicens: Semper enim pauperes habebitis vobiscum. His tamen non obstantibus, dedit hoc suum mandatum Deus omnibus indistinctè, cuiuscunq; sint fortunæ, aut conditionis, adeò vt Numerorum cap. 15. habeatur. Factum est autè: cum essent filij Israël in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moyli & Aaron & vniuersam multitudinē. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberēt. Dixitque Dominus ad Moysen, Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt eum lapidibus, & mortuus est sicut præceperat Dominus. Haud dubiè pauperum est & miserorum, colligere ligna in desertis locis, & ea ratione: misertus super eo Moyses cum populo, nesciebant quid facere deberent: attamen Domini iudicio propter hanc leuisculam transgressionem exterminabatur morte de populo suo. D. Huius tantane erat seueritas legis? M. Non hoc pacto nunc agitur. Erat quidem tum temporis lex ira, lex seruitutis, & rigoris: nos autem incidimus in tempus gratiæ & mansuetudinis. Veruntamen ex eo facto legis cōstat, tunc temporis non fuisse exemptos magis ab hoc mandato pauperes, quàm diuites: quare nec modò illi magis, quàm isti exempti erant. Nōne omnis homo, tam pauper quàm opulentus animam habet & corpus à Deo? Nōne singuli eandem spem habent eiusdem redemptionis ac salutis? Nōne natiūtrūtur ab eodē domino Deo Sabbatho: adeò vt ne momentum vnū esse possunt sine illo? Meritò igitur omnibus sabbatizandum.

Nō min⁹ pauperes q̄ diuites prohibentur laborare in Dominica. Quam horrenda pœna fuerit cæltus decreta in eis qui colligebat ligna in sabbatō.

Ratio cur nō magis pauperes q̄ diuites debeant esse exempti ab isto mandato.

Quosdā vtiliter, quosdā inutiliter, alios verò sceleratè obseruare hoc mandatū. C A P. V I I.

Meritò debent omnes, saltē semel in hebdomade, retrahere cor suū à perituris huius mundi rebus, & profanis occupationibus, ad eum finem, vt se totos possint extēdere in Deum, per

Cōsecratio septimæ diei facta ab initio trāsijt in sequentem diem dominicam.

De determinatione diei septimæ.

Tempore legis naturæ agebāt ferias 7. die.

Quod aliquando requiescimus est legis naturæ. Quòd septimo die est legis diuinæ.

per orationes, per gratiarum actiones, per puras meditationes, per caritatis opera, per exercitia sancta: in audiendo verbum Dei, in offerendo sacrificium Missæ, &c. In his enim vnitur cor nostrum cum Deo, & requiescit ac deliciatur in Domino, attingens velut præludium quoddam siue prægustatione eius dulcedinis, quæ secundum Deum est, & finem nescit: quia æterna est. **D.** An verò omnia hæc nobis sunt præcepta? **M.** Iam supra dixi quod non. Nam solum in præcepto est cessare ab operibus seruilibus siue profanis exercitijs: id tamen ad eum finem, vt per istam iam enumerata sanctificetur dies festus, corque nostrum liberius ascendat in Deum. **F.** Finis autem non cadit sub præcepto: sed ea quæ sunt ad finem. Qui autem sic vacant à seruilibus, vt finem præcepti attingant, sanctificando Dominicam operibus sanctis, huiusmodi vtiliter, & cū fructu salutis suæ, sanctificant diem festum: modò id faciant per caritatem de puro corde, conscientia bona, & fide non ficta. Qui autem cessant ab operibus mechanicis, nec tamē cor conuertunt ad Deum, & officium virtutis, ij quidem faciunt opus præcepti, atque culpam declinant & iram: sed serui inutiles manent. Intermittunt enim lucrum temporale, & nullum attingunt emolumentum spirituale, neque vllam apud Deum promerentur gratiam. Dicant ergo serui inutiles sumus, quod facere debuimus, fecimus: nihil facti meliores, nullam gratiam consecuti, tempus perdidimus, & lucrum cessans accreuit nobis: lucrum verò accrescens nullum inuenimus. Porro qui Dominicam aut festum diem transigunt in crapulis, in choræis, in impudicijs, in ebrietatibus, in criminibus, illi violant, profanant, atque dehonestant, quod Dei vel Ecclesiæ mandato sanctificandum erat, delinquentes plerumque magis, quàm si sua artificia contrectarent. Et si non committant duplex malum: tamen circūstantia diei sic aggrauatur peccatum, vt sæpe duplisis delicti meritum in se contineat. Siquidem circūstantia diei festi, haud secus atque circūstantia loci sacri auget malitiam facti, licet non semper trahat in aliam speciem delicti. In quos verissimè competit, quod impropere Elaias Iudæis diebus: Neomeniam & Sabbatum, inquit Dominus, & festiuitates alias non feram, iniqui sunt cœsus vestri. Calendas vestras, & sollennitates vestras odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens. Et cū extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cū multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Nec sunt sine culpa, licet fortal-

sis sine crimine, qui contenti vno sacro tepide audito, totum deinceps diem agunt in otio. **D.** Hi tamen feriantur. **M.** Et ideo puto eos non peccare contra hoc mandatū: peccant tamen, quoniam & otium peccatum est, & multam semper malitiam docuit otiositas. Dicit autem Saluator, De omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Si tempus perdere malum est, multo peius erit perdere diem sanctum, Deo sacrum. Requiescere in Deo finis est huius mandati, non otium. Quies autem in Deo summum est negotium, quæ quò fuerit purior, quò intimior, eò est viuacior & negotiosa magis: Deus enim actus purus est, & quò vnumquodque Deo est coniunctius, eò fit & ipsum actū magis.

De festiuitatibus Sanctorū. C. AP. VIII.

D. Alijs autem Sanctorū & Christi festiuitatibus quid dicemus? **M.** Præter Dominicam, de qua satis diximus, etiam aliæ festiuitates, Paschæ scilicet, Pentecostes, Natiuitatis, Virginis deiparæ, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, &c. sunt nobis instar Sabbatorum, id est, dierum requiei Domini, in hoc consecrati & sanctificati à Domino per suos legitimos vicarios, quos habet in Ecclesia, Papæ scilicet & Episcopus: idque per auctoritatē diuinam cælitus eis communicatam à Christo domino nostro, accedente interim approbatione vniuersalis Ecclesiæ. Vis autem nunc cognoscere an talis ordinatio siue impositio festorum habeat auctoritatem? Audi quæso Scripturam, sic docet: Amē dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. Iterum, Et ego dico tibi Petre, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et quocunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Ecce iudicio Saluatoris ratum est in cælis, & præpositus Ecclesiæ vinculo suæ auctoritatis alligauerit in terris, vel puniendo, vel præcipiendo, vel constituendo. Nè verò paruipendatur à quopiam obedientia rebellioe hominis, cōtra præpositos Ecclesiæ, superaddit Saluator alio loco, Qui vos audit, hoc est, vobis obedit: siquidē audire est obedire, me audit, Qui vos spernit, id est, vestra mandata aut constitutiones rejicit, me spernit: qui autē me spernit, spernit eū qui misit me. Ostendens omnē rebellionē, quæ fit in pastores Ecclesiæ, omnemque obedientiam eis exhibitam redundare in ipsum Christum ac Deum. Quid dicemus ad hæc? Nūquid nos repugnabimus Dei ordinationi, vt irritā dicamus impositionem

in Dominicis.

Matth. 22.

Quiescere in Deo non est otium.

D.

Festa sanctorum sunt nostra quoque: Sabbata.

Quantum auctoritas eius debet esse constitutio festorum. Matth. 23. Matth. 26.

Luc. 10.

Finis præcepti qui est sanctificatio dominicæ non cadit sub præcepto. Qui obseruet dominicam fructuosè. Qui inuiti iter. Ponitur hic dictum Chrysost. & Ambro. Qui seeleratè & dæmabiliter.

Esai. 58.

Qui otiose agunt

Sabbato ad celebrandum diem Dominicū: ita & epistola sua ad Philippenses docet & alios dies festos honorandos esse. Post Ignatiū etiam Origenes tractans illud Matthæi Rachel plorans filios suos, &c. Bene, inquit, secū dum Dei voluntatem horum innocentium memoriam sancti Patres celebrare mandauerunt in Ecclesijs. Igitur tum temporis erant dies festi populo Christiano celebres. **D.** An itaque tempore Christi fuerint aliqua festa Sanctorum? **M.** Non. Nec vlla etiam fuere festa Christi tempore Christi. Non enim celebrari debet in terris, nisi quod glorificatum est in cælis. At tunc temporis, nec Christus glorificatus erat, nec aliquis Sanctorum. **D.** An fuerint tempore Apostolorum? **M.** Tempore Apostolorum postquam Christus erat in gloria Dei patris, & Spiritus sanctus de cælo datus, cœperunt vtique festa quædam Christi, Dominicæ, scilicet de qua diximus, Paschæ, Pentecostes. **D.** Verum an tunc fuerint festa Sanctorum? **M.** Non, quia prius debebat Ecclesia fundari, deinde suis sollennitatibus exornari. Ad hæc, tum temporis duces fidei & magistri religionis adhuc nobiscum agebat sub ergastulo morturæ carnis, ipsi mortales sicuti & nos: quomodo igitur coli potuissent nondum glorificati? **D.** Quidam ex eis longe ante alios martyrio coronati erant, vt Iacob minor Apost. B. Stephanus protomartyr, Ioannes Baptista præcursor Domini, innocentes pro Christo occisi. **M.** Sic se res habet: nihilominus neque coli statim debebant, nec palam festiuitatibus celebrari in medio nationis præuæ, idque à ceteris Apost. nimirum ne suspicio fieret, quod non pure annuntiarent veritatem: sed suos ambire suorumque fratrum honores, studentes in hoc abolere cultum deorum Gentilium, vt suos suorumque honores possent substituere.

Origenes

Cur tempore Christi nulla festa sanctorum. Tempore Apostolorum cœperunt quædam festa Christi. Quare tempore Apostolorum fuerint festa sanctorum. Act. 12. Act. 7. Marc. 6. Matth. 23.

De antiquitate festorum in Ecclesia. C. AP. IX.

M. Eterum, postquam latè per orbem plantari cœpisset Ecclesia, ac varijs locis velut in Respublicas, coalescere, habens suas Dominicas siue basilicas, publicæ oratoria, cœperunt tū Christiani palam celebrare, mirabilique religione obseruare dies festos, non solum Resurrectionis Dominicæ, Ascensionis, Pentecostes, de quibus narrat D. Aug. ad Ianuarium epist. 118. quod anniuersaria sollennitate celebrata erant toto terrarum orbe, vsque ad summum tempus. Quorum & D. Hierony. meminit dicens: Quod beatus Antonius Heremita, diebus sollennibus Paschæ & Pentecostes semper vestiebatur tunica Pauli primi Heremite

Hierony. in vita Pauli Heremite

An potestas ecclesiastica potest constituere festa Colloca.

Legis festiuitates non sunt obseruanda: sicut nec sabbatum legis.

Potestas ecclesiastica potest facere de domo non sacra sacra, ergo de die non festo festum

Sabbatum olim celebrata sunt festa natalitia sanctorum in Ecclesia. Ignatius.

mita, quam ille sibi de folijs arboris palmæ contexerat. Ergo & ante illa tempora in vfu erant festiuitates Paschæ & Pentecostes. Nam & hist. Ecclesiast. lib. 7. cap. 1. loquitur de sollempni die Paschæ. Verum etiam aliorum Sanctorum, qui hinc migrarant ad calum. Nam de festo D. Laurentij expressè meminit August. Tract. 27. super Ioannem. Prout etiã meminit festorum Natalis Domini, & S. Stephani in serm. eiusdem Stephani, qui est primus eius sermo de Sanctis. Quod autem festa Natiuitatis, & Assumpcionis virginis Mariæ fuerint in populo celeberrima, etiam ante August. & Hieron. tempora constat luce clariùs ex Homilij siue Sermonibus, quos de iisdem festis scriptos reliquerunt. Sicut & Theodoretus Cyrus reliquit nobis tetrastichon in dormitionem *δωρονον* pro eius sollempnitate scriptum. Adhæc, testimonio nobis sunt fide historiarum, singulorum Apostolorum festos dies celebratos fuisse, longè ante tempora Siricij Papæ, qui præfedit Ecclesiæ circiter annũ, Dñi. 398. Quo etiam tempore iã longo vsu celeberrima erant, & alia Sanctorum festa, sic attestantibus vetustissimis scriptoribus. Nam de septem Machabæis, item de Cypriano Episcopo & Martyre testatur D. Gregorius Nazianzen. quod festiuitatibus & panegyribus celebrabantur ante annos 1270. De festis verò S. Georgij militis Cæsariensis, & S. Mamantis, ac S. Iulij Martyrum testatur Basilius Magnus in sermonibus conscriptis de eisdem. De festo autem B. Agnetis virginis ac martyris testatur D. Ambrosius describens martyriũ eiusdẽ. De festo insuper S. Philogonij Episcopi testatur Ioannes Chrysostomus. De festo denique S. Petri Martyris testatur Rufinus presbiter. Præter hæc autem est inuenire tam apud Basiliũ, Chrysostomũ, Cyprianũ, Augustinũ, quàm in Concilijs Ecclesiæ, quod debeat in singulis quibusque locis, vbi sancti Martyres per martyrium generose triumpharunt, aut vbi eorum seruantur corpora, festa eorundem celebrari. Nec non inuenitur per Conciliũ Lugdunensẽ, & cap. final. de ferijs per Gregorium IX. diligenter vetitum, ne quis audeat nõ obseruare festa ob reuerentiam Dei instituta, scilicet Natalis domini, sancti Stephani, Ioannis Euangelistæ, Innocentium, sancti Siluestri, Circuncisionis, Epiphaniarum, Dominicæ Passionis, Resurrectionis, cum septem sequentibus, Ascensionis, Pentecostes cum duobus quisequuntur, Natiuitatis Ioannis Baptistæ, festiuitatum omnium gloriosæ Virginis, duodecim Apostolorum: & præcipue Petri ac Pauli, beati Laurentij, Dedicacionis sancti Mihæ

lis, sollempnitatis omnium Sanctorum. Hæc Gregorius præcipiens ne quis cesset celebrare hæc festa, quæ iam ab olim totipopulo celebrata fuerunt, vti de quibusdam iam demonstrauimus. Celebrare itaque annuis festiuitatibus natalitia Sanctorum nequaquam nuperum est aut confictum: sed vetustate venerabile, sed acceptum traditione à patribus fidei, & productum continuo per omnem seriem succedentium temporum. D. Verum, an vetusti Patres inceperint olim eiusmodi sollempnitates Sanctorum absque verbo Dei? M. Nequaquam: sed id fecere instituti verissimo purissimoque verbo Dei, partim viua traditionis. Nam quod docet discipulus Ioannis Apostoli D. Ignatius de festis sanctorum hauerat ex viua doctrina eiusdem Apostoli: partim scripto in membranis per manum D. Pauli in sua epistola ad Hebræos capite 13. vbi sic habet: Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis, imitami fidem. In quibus verbis, quoniam dicit: Mementote, addens. Intuentes exitum conuersationis, certum est eum loqui de sanctis prælatis iam vita hac defunctis docendo illorum memorias seruandas, ad eum finem, vt intuentes eorum perseverantiam in bono, vsque ad exitum, imitentur eisdem ipsorum: Non seruantur memorie, nisi defunctorum, nec exitus conuersationis cuiuspiam considerari potest, nisi eum migrauerit, at neque tum quidem nisi ab eo, qui vel præfens viderit, vel ab illis audierit, qui aut ipsi viderunt, aut scriptam historiam vitæ eius legerunt. Itaque vel ex hac vna sententia Pauli licet colligere argumentum, quo demonestretur, sanctorum Episcoporum, post eorũ obitum, memorias seruandas esse in Ecclesia, ad eum finem, vt populus commonefactus perpendendo sanctam illorum conuersationem, imitetur fidem ipsorum, hoc est, studeat habere non quantulamcumque fidem: sed qualem habuere ipsi sancti, sic ardentem, sic viuam, caritate, sic ad cor transeuntem in omni opere bono, sic denique perseverantẽ vsque in finem. De præpositis quidem Ecclesiæ adhuc viuentibus dicit eodem capite Apostolus, Obedite præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, &c. De præpositis verò iam vita defunctis sic dicit: Mementote præpositorum vestrorum, &c. hoc est, retinete & celebrate memorias eorum, idque haud dubie cum laudibus, sicut scriptũ est, Memoria iusti cum laudibus. Et quidem dum stabit Ecclesia, nam dixit Propheta: In memoria æterna erit iustus. Non vti que in celo, vbi præ-

Dignitas
tota quæstio
quæritur.

Prover. 10
Psal. 111.

scates

sentas sunt, siquidem præsentium non seruantur memoria: sed hic in Ecclesia Christi fidelium, vnde migrarunt ad Dominũ. Atque hinc est, quod veneranda Patrum antiquitas appellauerit olim festiuitates Sanctorum, & celebres illos conuentus, qui fiebant in natalitijs ipsorum, memorias eorundem, voce diuinitatis scripturis admodum consona. Hinc & D. Chrysost. habens orationem de vita & virtutibus B. Philogonij, eo anniuersario die, quo ille migravit ad Dominũ, dicit se cum populo celebrare memoriam eiusdem B. Philogonij. Quales memorie sanctorum, quia fiebant, vt fieri debent, cum veneratione, gratulatione, panegyribus, laudibus, ac hymnis, vti testatur Gregor. Nazianz. quod suo tempore septem Machabæi Martyres honorabantur annuis festiuitatibus & panegyribus, ideo ceperunt postea appellari festa siue dies festa sanctorum. Festum enim significat sollempniter lætum, atque ad diem pertinet. Vnde festa sanctorum, dicuntur dies, in quibus populus feruatur ad celebrandum cum lætitia ac deuotione memorias eorundem, & audiens ex saceris concionibus nobilia facta illorum, quibus mundum vicerunt, calumque penetrarunt, excitatur ad imitationem eius fidei, quæ in illis tantopere claruerat. Caue itaque vlli loquẽtium de abrogandis Diuorum festis aurem præbeas: nam Spiritum Christi eiusmodi non habent, & te quoque exortem eius facerent. Quicumque enim habent spiritum Christi nõ possunt nõ existimare omni celebritate esse dignissima, viua illa & glorificata membra Christi, quæ deus pater digna ducit festiuitate superna, perenni, inenarrabili in throno gloria suæ. D. Cauebo sedulo.

De eo. An qualibet dies omnibus pijs æquẽ sacra esse debeat. CAP. X.

D. Verè pijs quæuis est dies æquẽ sacra, quæ sensum catholicum & quæ habeat beatitudinem.

Egi fortuitò in libello quodam istam propositionem, Futurum est, vt verè pijs quæuis dies sit æquẽ sacra. M. Talis propositio si intelligatur de eo quod futurum est post consummationem sæculi: item si intelligatur de pijs iam nunc cum Christo regnantibus in caelis, verissima est, habetque altum sensum, bene consonantem scripturis. Quia Sanctis nunc in caelis, & post consummationem sæculi, vniuersis qui salui erunt, non solum omnis dies, sed & omnis nox æquẽ sacra, & æquẽ ferialis erit. Nam ibi vniuersi ferias agunt sine intermissione, seruietes deo in requie sempiterna, & plena sanctitate, & perfecta iustitia, dulcedineque ineffabili beatitudinis omnibus diebus

coram ipso, in templo eius, prout expressè testatur Apocalypsis Ioannis, dicens: Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni: ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non erit tibi labor, aut dolor, neque vilis æstus, quoniam priora transierunt. Perpetuò esse sine labore in templo Dei, ante thronum eius, seruiendo ei in laudibus verè diuinitatis per acclamationem Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Item, Salus Deo nostro, qui sedet super thronum & agno. Et illud, Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorũ, Amen. Perpetuò dico, sic esse, sicque Deo acclamare laudem, & gratiarum actionem, in quiete & dulcedine, cum inenarrabili tripudio cordis, an non verissimè est, Sabbatũ Domini agere ac festum diem, & centuplo eminentius quàm nos vnquam hic agere possumus? O fili in celo est verus sabbatismus, veraque requies, qua in se requieuit Deus septimo die, qua & Christus filius hominis requieuit in Deo, mysterio redemptionis consummato: vt pulcherrimè deducit Apostolus ad Hebræos 4. ex verbis Prophetæ dicentis, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, &c. Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ne quis in idipsum incidat incredulitatis exemplũ. At qui non dignatur hic, vel semel in septimana ad mandatum Dei sui sabbatizare dominicam, nunquã ingrediatur in illũ sabbatismũ Domini, quẽ inuenit, quem & dedit omnibus redemptor noster Christus. Ceterum si eadem propositio intelligatur de tempore nouæ legis, quasi hic in hoc mundo debeat omnis dies omnibus pijs esse æquẽ sacer, profectò optimo iure à venerabili facultate Theologica Parisiensi eõdemnata est his verbis. Propositio ista inuencultũ dici Dominicæ, & aliorum festorum ab Ecclesia vtiliter & sanctè institutorũ, aliquando in Ecclesia militante abolendum, quia in magnam vergeret perniciẽ Christianismi irrationabiliter asseritur, nempe conformiter ad errorem Beguardorũ, qui dicunt tertium præceptum decal. scilicet, Sabbatũ sanctifices, iam cessare, quantũ ad iustos. Hæc illi. Cui sententia celeberrimæ facultatis Theolog. Parisiensis, si adiunxeris, quæ asserit B. Chrys. in oratione quam habuit de S. Philogonio, dic. quinta ante Natalem Domini, nempe diem natalem Christi secundũ carnem esse festũ omnium festorũ, maximè venerandũ, adorandũque, quod si quis, inquit, appellat omnium festorum

Sensusma
lus siue hęc
reticus præ
fata pro
positionis

Chrysost.
tom. 1. fol.
103.

metro

Greg. Nazian.
oracione sua
20. & oracione, 19.

101. Chrysostomus
fol. 609.
Rufinus
lib. 16. hist.
Eccle. cap.
24.

metropolim, haudquaquam aberrat. Ab hoc enim illustratio Dei festum videlicet Epiphaniarum ac sacrum Pascha, Ascensio, & Pentecoste originem ac fundamentum ducunt. Subiungens, Verum non ob hoc tantum par est hunc diem ceteris anteponi: sed etiam ob id, quod id, quod in hoc natum est, ceteris omnibus est venerabilius. Et paulo inferius, Propter hoc, inquit, potissimum amplector diligoque diem hunc, & amorem eius in medium propono, ut vos huius amatorij pharmaci participes reddam. Eoque rogo vos omnes obsecroque, ut summo studio summaque cum alacritate, velitis adesse: sed prius suam quisque domum repurget, &c. Hæc ex Chrysol. Quibus si addas quæ paulo superius demonstraui, videbis antedictam tuam propositionem esse à vero alienissimam. D. Sufficit mihi.

Summarie qui debeant computari inter transgressores huius mandati. CAP. XI.

D. Recordemur autem, repete mihi paucis ac summarie, quos oporteat censere prauaricatores huius mandati. M. Vtique peccant contra hoc mandatum vniuersi, qui in Dominica, vel festiuis diebus non cessant ab operibus secularibus, à laicis officijs, ac profanis laboribus secundum declarationem & exceptionem superius factas. Item qui seruos suos, aut ancillas non minus occupant opere manuali in Dominicis & festis, quam in profestis. Peccant, dico, heri qui imperant, peccant & ministri qui obtemperant. Nam respondere deberet, Obedire magis oportet Deo, & vniuersali Ecclesie, quam cuiquam hominum. Peccant quoque qui diebus feriatis negotiantur per equos suos, aut asinos, aliæque iumenta: nam & hoc facere non possunt absque occupatione familie suæ. Et qui non magis intendunt diuinis ac sacris in Dominica quam alijs profanis diebus: sed occupant se aut vanis, aut pecculantibus, aut luxuriosis otijs, subinde magis negotiosis quam si consuetas operas suas manuales tractarent. Cetera tu collige ex præmissis. D. Verum an semper peccent mortaliter? M. Quis obsecro hoc definire poterit: cum nullum sit peccatum tam graue, tantumque enorme, quod non ex causa, & adiacente circumstantia, veniale aliquando fiat: etiam odium Dei, ut docet consolatorius Doctor Gerson? Scimus inobedientiam esse peccatum mortale ex genere: verum potest ex ea surreptione, & ex tali perturbatione aut tanta infirmitate procedere, vt non sit nisi venialis culpa, sitque aliquando sine culpa. Quidam violando Dominicam peccant grauius, quidam leuius. Non omnes peccant eodem modo: quia non omnes similiter affecti, neque eisdem excusis, neque propter eundem finem violant Sabbatum. Relinquamus igitur hæc Deo, qui scrutatur renes & corda, & nouit abscondita tenebrarum, pergentes ad mandatum, quod quidem est quartum in ordine, primum verò in promissione.

ELENCHVS CAPITVM TRACTATVS QVINTI.

- Qua de causa tanto studio ac cura datum sit hoc quartum mandatum. Cap. I.
Qui sint nomine patris ac matris intelligendi in hoc mandato. Cap. II.
De quo honore debeat intelligi præceptum. Cap. III.
Quousque extendat se istud præceptum affirmatiuum, & quale includat negatiuum. Cap. IIII.
Quomodo tria prædicta debeant singuli suis superioribus. Cap. V.
Penes Episcopos & Prælatos Ecclesie esse auctoritatem iurisdictionis. Cap. VI.
Apostolos vsos fuisse potestate iurisdictionis in singulos subditos. Cap. VII.
Causæ ob quas debeant & possint percuti fulmine Excommunicationis contumaces & scelerati. Cap. VIII.
An Prælati Ecclesie possint nouas facere constitutiones, eaq; præcipere quæ extra Euangelium sunt. Cap. IX.
Principibus & Magistratibus deberi ea quæ hoc præcepto mandantur. Cap. X.
Summatim qui peccet contra hoc mandatum. Cap. XI.

TRACTATVS QVINTVS.

Qua de causa tanto studio ac cura datum sit hoc quartum mandatum. CAP. I.

Ab eas in honore parentes. M. D. Quin potius in lege Domini quid scriptum est? Quomodo legis? D. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quæ dominus Deus tuus dabit tibi. M. Sic habet textus Exo. 20. Deut. verò 5. cap. sic legimus, Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & bene sit tibi in terra, quam dominus Deus tuus daturus est tibi. Renouauit autem istud mandatum Saluator in Euangelio dicens adolescenti: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Illo verò interrogante, Quæ?

Summarie qui offendunt contra hoc mandatum

An omnis transgressio huius mandati sit peccatum mortale.

Mandatū istud renouatum in Euangelio

Matt. 19. A Paulo triplici ratione diligenter pertractatum. Coloss. 3. Ephes. 6. Ibidem. Val. Maxim. li. 5. cap. 4. Quare istud inculcatum magis datur istud

Quæ? Inter alia enumerat ei Dominus, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Rursum Matthæi 15. affirmat hoc ipsum esse Dei mandatum Sic enim respondet Phariseis, vos irritum fecistis mandatum Dei, de honorandis parentibus, propter traditionem vestram: Persuadet autem & Paulus huius mandati obseruationem ex triplici ratione. Quarum prima est, Hoc enim placitum est in Domino. Secunda, Hoc enim iustum est. Tertia, quia primum est in promissione, nempe, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. D. Memini me legisse in Valer. Maxim. primam esse naturæ legem, diligere parentes. M. Quæ lex adeo insidet omnium pectoribus, vt etiã bruta animalia eo instinctu ducantur. D. Quorum igitur opus erat tanta cura, tamque varijs in locis inculcare hoc mandatum? M. Vel hinc debes colligere: quanta corruptione labefactauerat naturam nostram peccatum, vt fuerit necesse præcipere tanta cura rem omnium iudicio, omnique iure æquissimam, quam etiam bruta animalia, sibi ex naturalisuo instinctu, & inditam habent, & obseruant: homo tamen non sit obseruaturus, nisi incitet auctoritas Dei suis mandatis, inuitet promissione, deterreat pœnarum comminatione. Quemadmodum patet in lege, nec vquam fuit, quam in Ecclesiastico siue Sapietia Iesu filij Sirach cap. 3. Olim quærebatur a quodam legiflatore, cur nullam pœnam statuisset ei, qui vel patrem vel matrem occidisset. Respondit se non putasse, tantum impietatis inesse humanis pectoribus, vt audeat quispiam occidere eum, per quem initiū accepisset vitæ. Deus verò, cui omnia sunt manifesta, præciens tantam humani generis impietatem, vt ne parentes quidem securi sint fururi à maledicentia, plus dico, à truculentis manibus suarum prolium, hoc est, suorum quæ genuerunt viscerum, compulsus est pœnam constituere tam parricidio quam maledicentia in parentes, dicente Apostolo. Lex iusto non est posita, sed iniustus, & non subditis, parricidis & matricidis, &c. O maledictum peccatum, quò protrusisti nobilem illam hominis substantiam, vt non solum homo, fortassis alienus, fieret homini non homo: verum etiam filius patri, & partus egrediens de utero matris fieret generici suæ, non solum non homo, sed & lupus, ac vipera. Quæ vt in conceptu suffocet marem seminantem, ita in partu corrodit viscera matris parturientis. Vt non immeritò concionetur Ioannes Baptista, dicens: Genimina viperarum, quis vobis demonstrabit fugete à ventura ira? Et Saluator, progenies viperarum. Rursum, Serpentes, genimi

2 Timo. 1.

Non solum homo homini lupus, sed filius patri, & matri vipera. Matth. 3. Matth. 12. Matth. 23.

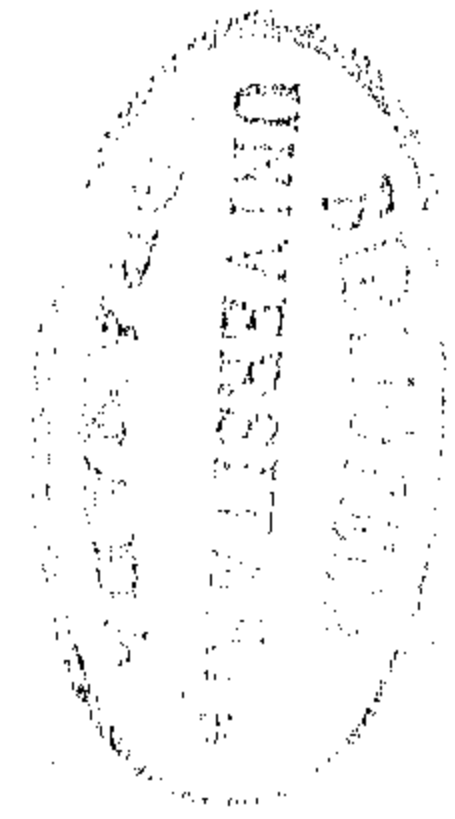
na viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Ecce ego mitto ad vos Prophetas & sapientes, & scribas: & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem: vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiz, quem occidistis inter templum & altare, &c. Occiderunt enim Iudæi primum Prophetas, deinde Christum, post Christum verò Apostolos: idq; in ipso adhuc enixu, quo velut parturientes nitentur generare in affectibus eorum veritatem, per veritatem, virtutem: per virtutem denique Deum ac Christum. Post Iudæos verò etiam principes Gentium, qua non sunt vsu crudelitate in mandatis sanctis Dei hominibus? Laborabant ipsi vt extinguerent: laborabant isti vt in suis extinctoribus vitam seminarent æternam. An non planè viperinū est, in ipso partu trucidare parentem? D. At istud videtur extra propositum esse. Mandatum enim de honorandis progenitoribus loquitur: præmissa autem respiciunt martyria Sanctorum. M. Extra propositum? An tractare in hoc mandato de parricidio & matricidio sit extra propositum? Quod fecerunt illi, veraciter parricidium fuit: erant enim quos trucidabant tantò iustius vocandi patres, quantum generabant in eis vitam infinitis modis digniore ea vita, quæ datur à progenitoribus, carnis. De quo nunc incipiemus dicere.

Genes. 4. 2. Para. 2. 4.

Qui sint nomine patris & matris intelligendi in hoc mandato. CAP. II.

Ut autem huc pertinere scias quod diximus, examinemus, qui nomine patris ac matris hoc loco sint intelligendi per verbum Dei. Quid tibi apparet? D. Certè ego nominibus patris ac matris intelligendos puto progenitores nostros. M. Non alios quam qui carnem genuerunt? D. Non. His enim hæc nomina imposta esse videntur. M. Erras, non aduertens phrasim & consuetudinem Scripturarum. Secundum Scripturas, namque primò pater & mater intelliguntur progenitores carnis nostre, à quibus vel mediatè, vel immediatè accepimus esse naturam: vt pater, auus, proauus, attauus, mater, auia, proauia, attauia, sicq; ascendendo, si placet, in Adam vsque, primum naturæ parentem. Patet istud Prou. 20. 23. Ioanis 6. Heb. 13. Secundo patres sunt, qui generant in nobis spiritum Christi, siue nouam illam creaturam, qua quis vivit in Christo vitam sanctam, Deoque placentem, quemadmodum

Primò pater & mater sunt, progenitores carnis, ascendendo etiam vltra attauum. Secundo patres nostri sunt qui ingenerant nobis spiritum Christi.

Apostolo

Apostol. I. ad Corinth. 4. testatur dicens: Nō vt confundam vos hæc seribo: sed vt filios meos carissimos moneo. Nam si decem milia pædagogorum habeatis in Christo: sed nō multos patres. Nam in Christo Iesu, per Euangeliū ego vos genui. Et ad Galatas 4. Filii mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus. De quibus patribus potissimè dictum videtur illud Dent. Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: maiores tuos, & dicet tibi. Hoc pacto & potiores Prophetarum olim vocabantur Patres. Elifeus enim vocat Eliam patrem, dicens: Pater mi, pater mi, currus Israël, & auriga eius. Et alij Prophetæ vocabant Elifeum patrem suum. Præpositi igitur Ecclesiarum, sacerdotes, pastores, episcopi, doctores quoque & concionatores verbi Dei, tibi filii, mihiq; patres sunt, tantò venerabiliores parentibus secundum carnem, quanto dignior est ea vita quam ipsi seminant in visceribus nostris. Tertio patres sunt gubernatores Reipublicæ, nimirū principes, prætores, magistratus, qui gladij potestatem habent, & præsent non solum ad conseruationem rerum ac possessionum: sed etiam ad vitæ ac innocentie tutelam: vnde de Romani, Senatores suos, patres conscriptos, eos verò qui feliciter Reipublicæ præfuerint, patres patriæ appellabant. Et in libris Regum, legimus seruos Naaman Syri principis militiæ regis Assyriæ dominum suum appellasse patrem, dicentes: Pater, si grandæta rem dixisset tibi Propheta, certe facere debueras. Haud dissimili ratione tutores & curatores, & magistris morum patres vocamus: eò quòd vitæ bene formandæ, curam quasi paternam impendunt: vnde iustum videtur, vt iuxta nomenclaturam etiam honorem accipiant parentibus debitum. Quod hic de viris dictum est, hoc ad sexum femineum simili ratione transferre debes. Verum in nomine matris, specialiter intelligenda venit Ecclesia Catholica. Nam secundum Apostolum ad Galatas, Illa quæ sursum est Ierusalem, libera est quæ est mater nostra. Scriptum est enim, Lætare sterilis, quæ non parit: erumpe, & clama, quæ non parturit: quia multi sunt filij desertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Nos autem fratres secundum Isaac, promissionis filij sumus: eius quæ libera fuit, & typum gestit Ecclesiæ Christianæ. Siquidem Ecclesia, quæ olim ante Christum sterilis erat, sub Christo facta est fecundissima, generans quotidie Deo per Baptismum numerosum populum. Quem generatum exinde velut lacte ab ubere suis educat, ac format sedulo, per verbum Dei, per Sacramenta, per preces, & pietatis

exempla, haud secus atque pia ac sedula mater. Postremò dicantur patres appellatione scripturæ, viri ac mulieres grandæui, senio venerabiles, moribus compositi, experientia rerum periti, adeò vt idonei sint multos erudire ad virtutem in communitate. Hinc Apostolus ad Timotheum, Seniore, inquit, ne increpaueris, sed obsecra vt patrem, anus vt matres. Si Apostolus Christi voluit Episcopum Timotheum grandæuis viris, ac mulieribus deferre honorem, tanquam patres essent ac matres communitatis, quãtò magis debemus id ipsum & nos facere? D. Conuincit ratio. Veruntamè nequaquam eo modo patres nostri sunt qui senio venerabiles habentur in cõmunitate, quo proprij parentes. M. Neq; sic patres nostri sunt, progenitores carnis vt ij, qui in nobis generant Christum, & per Christum vitam æternam. Itaque pro regula habebis: quo vnulquisq; magis participat in nomine patris aut matris, quoq; meliori ratione nobis parens est, & dicitur, eo sollicitius ei impendendus est honor, qui hoc mādato præcipitur.

De quo honore debeat intelligi præceptum. CAP. III.

Nunc dicit, de quo honore intelligas, cum dicitur, Honora patrem tuum, & matrem tuam: nam ibi præcipua est difficultas. D. De honore reuerentiæ, veluti dum assurgimus, aut genu illis flectimus, aut caput aperimus, aliòue modo reuerentiam impendimus. M. Aliquid dicit: sed necdum plenitudinem attingis præcepti. Quandoquidem verbū honorare iuxta proprietatem Scripturæ sacre includit in se tria. Primum spontaneam obedientiam: enim uero honos magnus est parentum, habere filios dicto obedientes: contra confusio patris est filius proteruius, & indisciplinatus. Hinc Apostolus, Filij obedite parentibus vestris: hoc enim iustum est. Quapropter non obsequi, iniustum esse oportet contra æquitatem naturalem. Rursum, Hoc enim beneplacitum est in Domino, qui mandando sic præcepit. Et obsecro in quo potissimum honorauit Christus dominus, Deum cæli Patrem suum dicit: Sed honorifico Patrem meum, & vos in honorastis me: nōne in hoc, quòd vbique prætulerit voluntatem Patris proprijs votis, factus illi obediens vsque ad mortem, mortem autè crucis? Quia descendi, inquit, de cælo, non vt faciam voluntatem meam: sed voluntatem eius, qui misit me. Porro Christi actio, nostra est instructio. Hinc Sapiens, Filii mi audi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ:

1. Tim. 5.

Verbum honorare includit in se tria.

Coloss. Ephes. 6.

Quoniam do Christus; honorauit patrem suum. Ioann. 8. Philip. 2. Ioann. 5. Prover. 1.

Eccles. 3.

Genes. 22. Ierem. 35.

Luc. 2.

Eccles. 3.

Eccles. 7.

Non quales sint patres, sed quod eos habemus parentes estimandū.

Matth. 15.

quæ: vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Et alibi, Qui timet Dominum honorat parentes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt. Habes exempla Sanctorum innumera. quæ huc te adhortantur. Isaac enim figura Christi patri suo, vt immolaretur lubens copiam sui fecit. Rechabab iussu patris sui Ionadab obtemperauerunt, non bibentes vinum in æternum. Denique Christus, & ipse Deus existens, subditus erat Ioseph & Mariæ parentibus suis hominibus. Secundò includit in se honor parentum pietatem, siue benignitatem in eosdem, vt filius subueniat parentibus, modò egeat, pro viribus ac facultatibus suis: nec id semel duntaxat atque iterum, sed perseueranter pro omni tempore vitæ eorū. Dicit enim Sapiens, In opere, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum. Fili, suscipe senectam patris tui: & non contristes eum in vita illius: etsi defecerit sensus, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua: & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Memeto quoniam nisi per illos, natus non fuisses: & retribuere illis, quomodo & illi tibi. Querula est omnis senectus, & habent sua vitia parentes: tamen etiam si morosi sint, aut deliri fiant, semper anteposenda sunt quibuslibet vitij amabilia illa patris ac matris nomina: nec quales moribus sunt: sed quòd parentes sunt, estimandum venit. Esto, Rex has aut Episcopus, etiam hoc vel ignobilissimo patri acceptum ferre debes: quoniam quod es, debes patri secundum Deum, & nisi esses, Rex aut Episcopus esse non posses. Ioseph euectus ad sceptrū Aegypti, & factus saluator mundi, disce, quæ ipse diligentia aluerit, quo studio coluerit patrem indigentem, pastorem ouium ab adolescentia sua. Genesis 46. 47. 48. capite. Hic certe non possum non exclamare in vitia huius temporis. Equidem vidi, & bene cognoui matronam quandam centum annorum, quæ de suis visceribus genuerat marito suo viginti duas proles, & eandem honestissimè educauerat, omnem substantiam dependens in illas. Cum autem facta esset centenaria, & planè inops omnium tam rerum quàm virium, non inuenta est ne vna quidem ex omnibus illis prolibus, cum tamen superessent plures mediocris fortunæ, quæ matrem iam capulo proximam reciperet sub tectum, aut extremæ vitæ necessaria præstaret. O rem non solum indignam, sed plusquam crudellem! Verum missa istæ faciamus. Quòd autem honor parentum includit subsidium eisdem impendendum, palam testatur Saluator dicens: Quare vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? Nam

dixit Deus, Honora patrem & matrem, & Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri. Munus quodcumque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Quasi diceret, Vos docuistis satis esse, obtulisse in templo, quòd debebatur subuentioni parentum. Ego autem dico vobis, quòd per hoc irritum fecistis mandatum Dei de honorandis parentibus: quia subuenire est honorare, non subuenire est in honorare. Siquidem vt magna est afflictio parentum, ita certè non modica videtur confusio, derelinqui in egestate & angustijs, etiam ab ijs, qui quod sunt, non nisi de ipsorum visceribus sunt. Tertio includit honor iste exhibitionem debitæ reuerentiæ: qualis sit non solum denudatione capitis coram eis: sed etiam ac magis, si per omnia primas illis tribuamus in colloquijs, in conuiujs, in confectibus, in amicitijs, in familiaritate, in humanitatis studio, in disponendo de rebus domesticis, in consultando, ac alijs. Cuiusmodi sane probatio non egent: quia per se manifesta sunt, omnium hominum iudicio. Salomon ille sapientissimus matri venienti assurrexit, eamq; adorans iuxta se in solio gloriæ collocauit. Itaque in his tribus honorantur parentes. Quæ qui non exhibet, indubiè deprehenditur esse præuaricator huius mandati. D. An etiam impleat istud mandatum hæc exhibens dum taxat foris in opere? M. In omni prætorio, & coram vniuersis tribunalijs pro eodem habentur, non esse & semiplenè esse. In officijs autem humanis, quod foris est in opere, & non prodit sincerè ab intus de affectu cordis, hoc semiplenè est: eamq; ob causam quasi non esset, ita iudicatur à Domino. Debet enim integrum esse, ac sincerum, non fictum, non simulatum, non semiplenum, quod vel mandat vel commendat Scriptura sacra. Honor ergo, de quo loquitur præceptum, debet surgere de corde, & ex eo affectu, quo quis habet, & estimat parentem, velut eum, cui nunquam redditur æquiualens. Iuxta illud Aristotelis. Dijs, parentibus, & magistris non redditur æquiualens. Alioqui non satisfat huic præcepto, & longè porro fit honorans à magnifica illa promissione, nimirum, Vt sis longæuus super terrâ. D. Putarent pij magnificentiore esse promissionem, citò dissolui, & esse cum Christo. M. Hoc ipsum & Apostolus iudicat multò esse melius, quoniam dies mali sunt: & totus mundus in maligno positus est. Olim tempo

Reg. 2.

Honor parentum non debet esse fictitius, sed verus & cordialis.

Ephes. 5.

1. Ioann. 5.

Deute. 32.

4. Reg. 2.

Tertio patres sunt gubernatores Reipublice.

4. Reg. 1.

In nomine matris specialiter intelligenda Ecclesia Galat. 4.

re legis in populo carnali, cum celum adhuc clausum esset, indubie erat magna hec promissio, vt longo viuas tempore super terram. At nunc patefactis celis, Apostolus allegans apud Ephesios huius mandati promissiones non solum intellexit de terra elementalibus: sed & mystice ac anagogice de terra viuentium: prout & Christus intellexit illud Matth. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Nihilominus certum est vlticem manu Domini, etiam nunc temporis multos perdere de terra hac & vita, eam ob causam, quod inhumani aut impij fuerint in parentes suos.

Quousque extendat se istud preceptum affirmatiuum, & quale includat negatiuum. CA. III.

Matth. 5.

D. Istud preceptum quia affirmatiuum ligat sepe, sed non psem per. Neque vortum soluedum, neq; matrimoniu vt subuenias parentum necessitati. Hierony. tom. 1. epi sol. 1.

Erunt quid si tam procul absum parentibus meis, vt eis exhibere reuerentiam aut subuentionem non valeam? M. Nusquam peccat, non posse: nihil enim impossibiliu cadit sub precepto. Est istud preceptum affirmatiuum, quale obligat semper: quia nemo vnquam eximitur ab eius obligatione: sed non pro semper, hoc est, non ad id obligat, vt pro omni temporis momento fiat eius executio. Sufficit enim fecisse opus precepti affirmatiui pro loco & tempore congruis, nempe vbi se offert congrua occasio, vel iusta exequendi causa. Etenim, si hic es, non oportet statim Romam currere, vt ibi honores parentum. Si vero ligatus es, non oportet, quod hodie multi dicunt, soluere monasticam professionem, vt inseruias progenitoribus carnis. Audet enim D. Hieronymus sanctimonia & eruditione probatissimus, cui vni plus credendum est quam vniuersis Protestantium hereticorum turba, constanter pronuntiare inuitans Heliodorum ad vitam solitariam in eremo, in hunc modum. Licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine & scisis vestibus, vbera quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem sicis oculis, ad vexillum crucis euola. Solum siue, vt alij legunt, solidum pietatis genus est, in hac parte esse crudelem. Hec ille. Si denique tu in vna ciuitate cum vxore & proliis habitas, pater vero in alia: non te cogit preceptum derelinquere vxorem & liberos, quod inseruias patris necessitati. Alioquin quomodo verum erit, quod Dominus per os Ade pronunciauit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adheret vxori suae? Veruntamen vrget te preceptum, vt tantum impendas subsidij, quantum fieri potest, saluis legibus matrimonij. Sic quoque vrget monachum & monacham, vt tantum se impendat

Genes. 1.

egenis parentibus, quantum patitur monastica professio. Quis enim dicit, minus habere roboris, voti promissionem Deo celi solenniter factam, quam fedus matrimonij hinc inde homini ab homine compromissum? Interea hoc quoque aduerte, mandatum istud preponere cunctas leges caritatis & iustitiae, quibus obstringimur vniuersis hominibus, & exigere vltra has honorem, de quo iam diximus. Igitur vt turpiter impij sunt, qui proprijs parentibus non plus impendunt, quam lex caritatis iubet impendendum omnibus: ita peccant supra modum contra hoc mandatum, qui exasperant parentes suos aut subsannant, aut fraudant, aut contumelios afficiunt, aut abligurriunt substantiam illorum, labores illorum, stillantem sudorem vultus eorum, aut bonam famam eorum denigrant, si non sermone, saltem opere, adeo perditu viuendo, vt dedecori sint progenitoribus suis. Porro qui verberant, aut manus suas commaculant sanguine parentum, hi denique vbi parebunt? Si iustus vix saluabitur, vt inquit Petr. quid precor, agent isti, quorum impietas commaculat omnem legem, naturalem, humanam, diuinam, amicitiatum, iustitiam, caritatem? Nec deponit solum affectum hominis: sed & omnium ferè quae viuunt sub Sole, degenerans in naturam prorsus viperinam. Hec equidem non attingerem, nisi subinde ita fieri exploratum haberem. D. Tamè nihil de parricidio, aut matricidio loquuntur verba precepti istius. M. Elto. Verum quotiescunque mandatum affirmatiuum precepit actum aliquem, in effectu prohibet idem mandatum, omne id quod actui illi repugnat. Vnde qui precepit honorandos parentes pro loco & tempore, ille in effectu prohibuit, ne vnquam afficiatur dedecore, iniuria, contumelia, aut tristitia.

Quomodo tria predicta debeant singuli suis superioribus. CA. P. V.

T nunc applicemus ista etiam ad illos, qui licet non vulgo, tamen veraciter inter parentes numerandi sunt. Meministi qui nomine parentum intelligantur? D. Memini, nempe Episcopi, pastores, sacerdotes, doctores, predicatorum verbi, rectores Reipublicae, tutores, & mater nostra Ecclesia Christi. M. His igitur debem tria illa quae sub verbo, honorare, comprehenduntur: scilicet obedientiam, deinde & subuentionem in temporalibus, tertio reuerentiam vnicuique in gradu suo, & secundum meritum ministerij quod impendit. D. An hoc etiam testentur Scripturae sanctae? M. Abundè, Obedite, inquit, Apostolus,

Mandatum istud preponit caritatis & iustitiae.

Contumeliosi in parentes aut iniuri grauisime peccant.

1. Petr. 4.

Prohibetur hic parricidia & matricidia. Preceptum affirmatiuum includit in se negatiuum.

M.

Receptoribus debemustria predicta.

Hebr. 13. praepon

praepositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Igitur honorandi sunt per spoutancam obedientiam. Rursus ad Timoth. Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura, Non alligabis os boui trituranti, & dignus est operarius mercede sua. Ergo patribus fidei ac religionis, hoc est, praepositis, pastoribus, Euangelistis, & doctoribus debemus praeter obedientiam etiam subuentionem rerum temporalium. Quod certè Apostolus admodum insigniter demonstrat ad Corinth. Primò ex lege naturali, deinde ex lege Moysaica, tertio ex ordinatione Christi, dicens: Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non ediet? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducet? Nunquid secundum hominem haec dico? An & lex haec non dixit? Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vti que haec dicit? Nā propter nos vti que scripta sunt quoniam debet in spe qui arat, arare, & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestrae participes sunt, quare non potius nos? Sed non vsi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi. Nescitis quonia qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt? Et qui altario deseruiunt, cum altario participant? Ita & Dominus ordinauit his, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Haec autem merito sufficere deberent huius loco, nisi perfidiae ministri, vt vbi que, ita hic quoque, conturbarent doctrinam veritatis. Quorum alij contèdunt Apostolos & eorum successores prorsus nullam habere auctoritatem condendi canones aut leges: ideoq; Decretales apocryphas, nulliusque momenti. Alij dicunt Romano Pontifici, alijsque praepositis Ecclesiae in nullo esse obediendum. Alij vero non esse obediendum, nisi his, quae praepcepta inueniuntur in Scripturis sanctis. Alij insuper dogmatizant, imperfectos quidè debere subesse: veru eos qui ad perfectionis statum iam promouerunt, non esse vterius vlli humanae potestati subiectos. Alij denique contendunt obediendum esse laicis principibus, eorumque baliuis, propter dictum Apostoli ad Romanos 13. Non autem praepositis Ecclesiae: eò quod isti nullam habeant iurisdictionem, sed tantummodo verbi ac Sacramentorum

1. Tim. 5.

1. Cor. 9.

Deut. 25.

Quam vana haereses reputant praemissis.

ministerium. D. Et ego quidem multa audiui de eiusmodi, sed fugio & istos, & vniuersos sectarios, vel eo nomine, quia non consistunt in vno. M. Vna fides, inquit Apostolus, vnus Baptisma, spes vna vnus uocatio, vnus Deus, & pater omnium, vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, vnus Euangelium, & vnica sponsa Christi Ecclesia, in qua licet inuenire haec omnia. Quae docunquè igitur aliqui aut variant atque dissentiant inter se super doctrina fidei, aut aliud dicunt quàm Ecclesia, nec adferunt quod receptum ab initio, hucusque in publica traditione retentum est, hoc vno eoque infallibili argumento constat illos seismaticos esse, in quos pronuntiat Apostolus dicens: Si quis vobis euangelizauerit praeter id quod accepistis, anathema sit. Non veniat, filii, anima tua in consilium eorum. D. Precor igitur trade mihi solidam aliquam instructionem aduersus eos qui eiusmodi sunt.

Penes Episcopos & praelatos Ecclesia esse auctoritatem iurisdictionis. CA. P. VI.

Rincipio, certò certius constat, quod Romanus Pontifex, ceteris que Episcopi habeant veram potestatem, veramque iurisdictionem super alios sibi commissos. Primò ex eo quod dicit Saluator Matth. 19. Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. D. Scriptura haec loquitur de extremo iudicio. M. Nequaquam. Siquidem tempus illius iudicij extremi vocatur in scripturis, consummatio saeculi. Tempus verò Euangelij, quo vigeret coepit Baptismus, vocatur, Christo quidem regeneratio: Prophetis autem, futurum saeculum, dicente Esaia de Christo, Pater futuri saeculi: tunc vti que futuri, nunc verò praesentis: quia nunc fit regeneratio. Igitur in regeneratione, quae exercetur sub Baptismo, potissimum tunc cum filius hominis ad immortalitatem, & thronum conscenderit dei Patris, atque exinde sederit in sede maiestatis suae, Tunc dico, & vos (quod adiuro vobis dicendo, Amen) sedebitis super duodecim sedes, id est, habebitis non vnā omnes, sed singuli suam cathedram, siue iudicariam potestatem: nec quidem vacuam illam, & sine vsu, sed sedebitis actu iudicantes duodecim tribus Israel, hoc est, vniuersitatem populi eredis in Deum, qui tunc in duodecim tribus distributus erat. Tacet pro tunc de Gentibus: quia

Odiendi sectarij vel e ratione quoniam non subsistant in vno. Ephel. 4. 1. Tim. 2. Argumentum infallibile cognoscendi sectarios.

Galat. 1.

M. In Ecclesia esse tribunalia & veram auctoritatem iurisdictionis.

Esaia. 9.

quia nondum aparuerat Apostolis mysteriū hoc, de vocatione Gentium, quod post missum Spiritum sanctum aperuit Petro. Et quidem in regeneratione, cum sederit filius hominis, &c. hoc est, quamdiu sederit filius hominis in sede maiestatis, exercēs iudiciariam potestatem in omnes, durāte regeneratione, tamdiu sedebitis & vos pro tribunalibus vestris exercentes iudiciariam potestatem in omnes credentes, hoc est, vsque ad finem mundi: quia tunc cessabit regeneratio, & succedet sæculi consummatio. Quid potest dici expressius de iudiciaria potestate, quæ est in Ecclesia? Quid si quispiam contendat ex scriptis Patrum hunc locū Euangelij ad Ecclesiæ militantis gubernationem non pertinere, (quod nos certe non possumus inducere in animum nostrum) super addes tum ea loca, quæ citra omnem controuersiam loquuntur de ea iurisdictione, quæ exercenda est in Ecclesia militante: Et in primis hoc quod dixit Saluator, primū Petro & eius successoribus: deinde omnibus Apostolis eorūque successoribus, Et ego, inquit, dico tibi Petre: quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et tibi dabo clauēs regni cælorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in celis. Dicit per verbum futuri temporis, Dabo: quia non tunc temporis, sed post resurrectionem dedit, dicens: Pæce oues meas, pæce agnos meos, tu me sequere. Te enim meo nomine vniuersalem pastorem instituo. Pastor indubie habet potestatem super gregem suum: nā si non habet, pastor non est. Hæc itaque dicens Saluator nominatim Petro, dedit ei, & successoribus eius, irrefragabilem auctoritatem siue potestatem, super vniuersum populum Christianum. Et ne alij Apostoli essent sine auctoritate ac iurisdictione quisque super populum sibi concredidit, dixit etiam ad illos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Vnde post resurrectionem suā Christus ascensus iam in cælū, dixit suis Apostolis his verbis, Pax vobis: sicut misit me Pater, & ego mitto vos, hoc est, cum eadem potestate, ad eodem actus, & ad eundem finem, quæ & ad quos me misit Pater, & ego mitto vos. Ille dedit mihi suam potestatem, ego vobis communico meam, eandem scilicet illam, quam à Patre accepi. Et ne quis dicat potestatem hanc solū esse in iurisdictione forensi, & non etiam in ipsas animas hominum, vltimius insinuaui & dixi eis: Accipite Spiritū

sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorū retinueritis, retenta sunt. Hæc sine dubio significat, quod Apostoli eorumque successores habuerint potestatem regendi Christi fideles auctoritate aliqua à Deo accepta. Quemadmodū & Paulus dicit Act. 20. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quæ acquisiuit sanguine suo. Obserua hoc loco quod Apostolus testatur, eos quos sibi successores ordinauerat Mileti, & Ephesi, à Spiritu sancto positos esse Episcopos ad regendum Ecclesiam Dei. Ad regendū inquit: nemo autem regit cōmunitatem sine auctoritate iurisdictionis. Cathedram iudiciariæ potestatis adeo non respuit Euangelium, vt præcipiat Christus seruanda esse, quæcunque secundum cathedrā dicta sunt, inquit: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisei, omnia ergo quæcunque dixerint vobis seruate & facite, secundum opera verò eorum nolite facere. Dicunt enim & non faciūt. Indubie hæc verba non sunt damnantis cathedram, sed malam vitam illorum, qui sedent in cathedra: alioqui non dedisset præceptum faciendi quæcunque dicūt, id est, docent, decernunt vel statuunt. Hæc certe & eiusmodi loca certum est non posse de alia potestate intelligi, quam de ea quæ in terris est, & in hæc mortali vita exercenda.

Apostolos vsos fuisse potestate iurisdictionis in suos subditos. CAP. VII.

Eterū, an Apostoli sint vsi vlla eiusmodi potestate in populum? M. Frustra est calceus, inquit Aristot. cuius non est vsus, frustra & sine causa, quod impium est credere, collocasset Christus hanc potestatem in Apostolis eorumque successoribus, si nullum illius voluisset esse vsus. Et hoc, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes: quid aliud est, quàm vos eritis actualiter exercentes iudicium potestatis Euangelicæ, tam diu quàm sedebit in sede maiestatis suæ Christus? Dicit enim, Sedebitis iudicantes, quod significat actuale exercitium potestatis. Sedet autem ille in sede maiestatis suæ à die Ascensionis, vsque ad consummationem sæculi, hoc est, vsque ad diem iudicij extremi. Tunc porro finis, inquit Apostolus: quia tunc tradet Christus regnum Deo & patri, & erit Deus omnia in omnibus. Igitur quamdiu stabit mundus, erit vsus istius potestatis. Sed & Apostoli vsi sunt ea non infrequenter. Vfus est

Approbatum à Christo cathedra: damnatur tamē mala vita. Matth. 23.

D.

Apostolos & eorum successores vsos esse iudiciariam potestatem.

1. Cor. 15. Ponuntur loca vbi Apostoli vsi sunt suæ potestate. 1. Cor. 5. 2. Cor. 2.

1. Cor. 5. 2. Cor. 2. 1. Tim. 1. 2. Thef. 3. Ibidem.

est ea Paulus in incestuosum illum Corinthiū tradendo eum Sathanz ad interitum carnis, vt spiritus ipsius saluus esset in die Domini nostri Iesu Christi. Vfus est eadem condonando illi absolutionem à peccato suo, dicens: Nā & ego quod donauī, si quid donauī propter vos in persona Christi, vt non circumueniamur à Satana. Ibi nota quod dicit, in persona Christi: & discite, Episcopos, si quid agant secundū potestatem quæ habet, hoc eos agere in persona Christi. Quod autē fit in persona Imperatoris, quasi à sacratissima ipsius Maiest. factū, sine controuersia reuereri debet. Iterū vsus est hac potestate in Hymeneum & Alexandrum propter illorum hæresim dicens: Quos tradidi Sathanz, vt discant non blasphemare. Tradere Sathanz, est excommunicare. Porro excommunicatio in nascente Ecclesia, etiam visibilē habebat effectum per corporalem oblationem Dæmonis: patet id 1. Corinth. 5. & loco præallegato: vt vel sic palā cōstaret robur potestatis Ecclesiasticæ, quæ Christus reliquerat in terris: prout tunc quoque Spiritus sanctus dabatur visibiliter, & habebat sensibiles quosdam effectus, in linguis nouis, & prodigijs, & signis, ad maiorem certitudinem virtutis Euangelicæ. Nec obscure vsus est sua potestate princeps Apostolorum Petrus in Ananiam & Sapphiram vxorē eius, qui ceciderūt mortui statim ad verbū inerepationis Petri, vt tantò terribilior esset omnibus auctoritas summi Pontificis, quanto expeditius operata est suum effectum. Vnde ibidem sequitur, Et factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & in omnes qui audierunt hæc. Quin & hoc audi quàm constanter minetur Paulus suam auctoritatem in rebelles, dicens: Quid vultis? in virga veniam ad vos, an caritate & spiritu mansuetudinis? Rursus, ideo, inquit, hæc absens scribo, vt non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem. Hæc verba an sint hominis habentis nudum ministerium verbi, & nihil vltra iurisdictionis? Quid igitur minatur virgam? Quorsum allegat potestatem, quam dedit ei Dominus? Quorsum sic intonat ad Thessalonicenses, Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem nostram, quam acceperunt à nobis. Itē, Quod si quis non obedierit verbo nostro, per epistolam, hunc notate, & non committamini cum illo, vt confundatur. Et ad Galatas primo, Sicut prædiximus & nunc iterum dico vobis, si quis vobis euan-

gelizauerit præter id quod acceperitis, anathema sit? Quorsum mandat Ioannes, Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non afferit, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, communicat operibus eius malignis? Constat sanē vniuersa Ecclesia potestatem Ecclesiasticam datam esse in ædificationem, non in destructionem. Prout Paulus testatur de sua. Quod si quis prælatorum huius temporis vtatur ea in destructionem Ecclesiæ, hoc omnes dolentes audimus, hoc & vehementer detestamur: nō tamen propter hoc patiemur eripi nobis rem non minus necessariam, quàm bonam. Et vt omnes Scripturæ taceant, nōne natura ipsa loquitur, ouem morbidam segregandam esse à caulis, ne totus grex pereat? Et cuius, precor, auctoritate segreganda? Nōne eius qui pastor est gregis? Pastor igitur Ecclesiæ, vel ex eo quod pastor est, ipso iure naturæ potestatem habet eijciendi procul à caulis Christi morbosos & contagiosos Christianos. Si ignis pestilens percussit membrum vnum aut alterum, nōne tempestiue præcidendum est, ne contagio inficiat totum? Et cuius iudicio? Nōne Medici, qui eius rei peritiam habent? In corpore itaque Ecclesiæ, si qui aut scelere ardeant, aut pestilenti doctrina, mox vitiatum totū, nisi arceatur: cuius, precor, auctoritate eijciantur? An non illorum, qui clauem scientiæ acceperunt cum potestate iudicandi inter leprā & non lepram, corruptum & incorruptum, emendabile & inemendabile? cura totius corporis est penes caput corporis, cura gregis penes pastorem ipsius: est & pars omnis propter totum: non autem totum propter partem. Fouenda quidem pars debilis, quantum fieri potest, & curanda quæ tabem habet modis omnibus, oleo, vino, magistate. Ceterum si curationem non recipit contagium, iam excindenda venit, ne pereat totum propter partem: idque auctoritati eius qui præsidet toti. Quem certè fontem naturæ secutus Saluator noster dixit sponsæ suæ Ecclesiæ: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eū & projice abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te. Expedit enim tibi vt, &c. Sic de pede, eijce, abscinde, projice, scilicet tu Ecclesia, per tuos Episcopos, & præpositos, quos habes. Expedit enim tibi magis o sponsa mea Ecclesia, vt pereat tibi vnum membrorum tuorum, quàm vt totum corpus tuum in gehennam eat. Eandem quoque rationem tam naturæ quàm Saluatoris

Act. 10.

Quod si quis Pontifex habet iudiciariam potestatem. Matth. 16.

Ioann. 21.

Quod Episcopi habeant iudiciariam potestatem. Matth. 18.

Ioann. 20. Quod habeant potestatem in foro conscientiarum.

2. Ioan. 1.

Matth. 5.

infequentes Apostoli, non solum per semetip-
sos eiecerunt pestiferos a communione si-
delium, sed & perpetuos canones eiiciendi, si-
ue excommunicationis suis successibus
prescripserunt. Primum contra hereticos, di-
cente Paulo: Hereticum hominem post unam
& secundam correptionem deuita. Item, Si
quis vobis euangelizauerit praeter id quod ac-
cepistis, anathema sit. Secundum contra vniuer-
sos contumaces, eodem Apostolo statuente.
Si quis non obedierit verbo nostro per epi-
stolam, hunc notate, & cum eo ne commisce-
amini, vt confundatur. Tertium contra eos, qui
notorij criminibus obscurant siue commu-
nicant celebritatem nominis Christiani, eod-
em Apostolo constituente ad huc modum:
Nunc autem scripsi vobis, scilicet pro cano-
ne, non committeri. Si is qui frater nomina-
tur, est fornicator, aut auarus, aut idolis ser-
uiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax,
eum eiusmodi nec cibum sumere. D. Expe-
dit ergo heremitam fieri, quia plerique ho-
minum passim sunt eiusmodi malis irretiti.
M. Haud dubie, intelligit istud Apostolus de
ijs qui tales sunt, non solum facti perpetra-
tione, sed aut iudicis sententia, aut publica
reputatione ad infamiam vsque. Addit, Ex-
purgate vetus fermentum. Item, Auferte ma-
lum, scilicet incestuosum illum Corint. ex vo-
bis. His si coniungerem sanctorum Patrum
testimonia, dies me enarrarem deficeret. Sed
nec illis credituri essent, qui praedictis non cre-
dunt, in quibus est certius argumentum ve-
ritatis quam in illis. A beant igitur animarum
latrunculi, qui contendunt Ecclesiae pastores
nihil habere potestatis aut iurisdictionis in
subditos suos, nihil posse excommunicationis
notibus in publico criminosos, in contuma-
ces, in perfidos, in seductores, cum Apostolus
Petrus in virtute suae potestatis vel obiurgan-
do quosdam exterminauerit de hoc mundo.
Paulus quoque sic excommunicauerit, vt vi-
sibiliter tradiderit Satanae ad interitum car-
nis. Denique Christus dicat, cum, qui aucto-
ritatem Ecclesiae, hoc est, praetorum non au-
dit, habendum esse velut ethnicum & publi-
canum, hoc est, velut eum qui non commu-
nicat nobiscum in bonis Spiritus sancti, fidei,
ac religionis, neque in civilibus vsibus huius
mundi extra necessitatem; prout constat ex
a. Canon. Ioannis, & x. Pauli ad Thessaloni.
quorum alter prohibet cibum cum huius-
modi sumere, alter vetat aue illi dicere. Eat
nunc ille, quem Lutherum vocant, & dicat ex-
communicationem non solum non metuenda
esse, sed eum gaudio suscipiendam esse
& procurandam. D. Profecto ego admodum

metuendum esse, quod habet tam clarum
testimonium in Scripturis, deditque tam eu-
uidens experimentum suae virtutis sub mani-
bus Apostolorum Petri & Pauli.

Causae ob quas debeant & possint percuti
fulmine excommunicationis contumaces &
scelerati. CAP. VIII.

Vne quoque attingamus aliquid de
causis ob quas licet rationabiliter
vti fulmine excommunicationis, aut
alioqui seuerè ac palam animadu-
tere in eos de quibus iam dictum est. D. An
causae istae Scripturis sint demonstrabiles?
M. Admodum luculenter: Vna est: quia sic
expedit corpori Ecclesiae, ne totum pereat.
Hanc expressit saluator Matth. 18. Expedit e-
nim tibi, sponsa mea Ecclesia, vt vnum mem-
brorum tuorum pereat, quam totum corpus
tuum eat in gehennam. Hanc & Paulus expres-
sit dicens: Modicum fermentum totam mas-
sam corrumpit. Expurgate ergo vetus ferme-
tum: nempe incestuosum illum, qui audet ha-
bere uxorem patris sui: qualis fornicatio nec
inter Gentes auditur. Hanc quoque natura
docuit opiliones, nimirum ideo morbidam
ouem expellere, ne grex totus pereat. Secun-
da causa est: ne boni communicent eorum
operibus malignis, sicque in die Domini con-
fundantur: Hanc tetigit Ioannes 2. Canon. cir-
ca sine dicens: Nec aue ei dixeritis. Qui enim
dicit illi aue, communicat operibus eius ma-
lignis. Ecce praedixi vobis: vt in die Domini
non confundamini. Tertia est, vt confundatur
is, qui excommunicatione seceritur. Et ista
causam expressit Apostolus scribens Thessa-
lonicenses in hunc modum, Quod si quis
non obedit verbo nostro per epistolam, huc
notate: & ne commisceamini cum illo, vt con-
fundatur. Ecce, vt confundatur, inquit. Non
igitur oportet differre excommunicationem
ne confundatur: immo ipsa eius confusio, de-
bet esse finis intentus, quo scilicet vel eo mo-
do pudeat, & pudens redeat ad saniore
mentem. Sicut D. alle Ambrosius nequaquam
distulit prohibere Theodosium Imperatorem
ab ingressu templi, ne confunderetur: sed hanc
confusionem magis intendebat, quo sic con-
fusum Christo lucrifaceret. Quarta causa est
vt ceteri timorem habeant. Hanc causam se-
uerè & publicè redargutionis docuit Apo-
stolus Timotheum dicens: Peccantes coram
omnibus argue: vt & ceteri timorem habeant.
Non solum vt illi, sed etiam vt alij peccare me-
ruant. Quinta, vt spiritus eius, qui excommu-
nicatur, sit saluus in die iudicij. Ideo enim &
in cor

M.
Scriptura
exprimit
causas ob
quas licet
excommu-
nicare.

Prima cau-
sa excom-
municatio-
nis.

1. Cor. 5.

Secunda
causa.

Tertia
causa.

2. Thess. 3.

Quarta
causa.

1. Timo. 5.

Quinta
causa.

in corpore per obsessionem Daemonis, & in
bonis temporalibus per interdictum multa-
ri potest: vt saluetur anima ipsius, vexatione
dante intellectum. Quam sanè causam clarè
insinuauit Apostolus dicens: Ego quidem ab-
sens corpore, praesens autem Spiritu, iam iu-
dicauit vt praesens, &c. tradere huiusmodi
hominem Satanae, in interitum carnis, vt spi-
ritus saluus sit in die domini nostri Iesu Chri-
sti. Itaque excommunicatio fit, partim pro-
pter emendationem & salutem eius qui ex-
communicatur, partim propter communita-
tem credentium, ne inficiantur simili malitia,
qui haec tenus fuerant integri. Quapropter et-
iam si in excommunicatis nulla speretur emen-
datio: nihilominus praetatus Ecclesiae vti
potest & debet gladio censurae Ecclesiasti-
cae in secleratos, vt ceteri non inficiantur, ter-
reantur insuper seueritate disciplinae, ne simi-
le quid audeant. Haec est vera & Apostolica
doctrina, cui qui obgannit, Christo & Apo-
stolis eius contradicit. D. Excommunicatio
si fiat ad emendationem eius qui excommuni-
catur, ergo est medicinalis, & per consequens
non metuenda. Insuper si tantum feratur in
secleratos aut contumaces: ergo per eam non tra-
ditur quis Satanae: quia tales antea suo ipso-
rum scelere traditi erant. M. Medicinalis
quidem est ijs, qui pudens resipiscunt: vt fe-
cit Theodosius Imperator, fecerunt & Co-
rinthij: sicut constat ex 2. epist. cap. 7. At ea-
dem mirum in modum est exitialis ijs, qui in
sua contumacia persistunt. Sed nec medicina
venit computanda inter ea quae per se expe-
tabilia sunt: sed inter ea duntaxat quae ob fi-
nem, & ex necessitate quaeruntur. Quia vt
corpori male affecto est necessaria medicina,
etiam si amara sit: ita corpori bene disposito
eadem est inoconueniens. Plerumque enim
pugnantibus qualitatibus. Ad secundam ve-
rò obiectionem dicimus, aliud esse venire si-
ue incidere in manus aduersarij, aliud tradi
in manus eius ab eo qui tradendi potestatem
habet: aliud aliquouique subiectum esse, aliud
plene ac prorsus venisse in potestatem eius.
Itaque concedimus, excommunicatos, ante
sententiam iudicis, venisse quidem haec tenus
in potestatem daemonis sua malitia, quod rei
facti sunt gehennae ignis, ad illius voluntate
damnandi. Et eo sanè modo Corinthium per
incestum, Hymeneum verò & Alexandrum
per blasphemiam, non dubitamus venisse in
potestatem Satanae, vel antequam traderen-
tur à Paulo: non tamen plene ac prorsus, quia
diu adhuc manabant in gremio, & inter ama-
plexus matris Ecclesiae, sub alis, & protectio-

ne piorum, perpetuo intercedenti pro de-
lictis & negligentijs fratrum suorum. Verum
cum excommunicarentur à Paulo, iam ple-
ne ac prorsus quantum fieri potest, per sen-
tentiam eius, qui vicem Dei gerit in terris,
tradebantur Satanae, penitus excussi de gre-
mio Ecclesiae, ac omni protectione subsidij-
que, quae illa indefinenter impendit pro suis
membris: adeo, vt etiam visibiliter possideret
eos caedemon. Dico autem & constanter
dico ex Evangelio Christi, quod non minus
potestatis habet Diabolus in excommunica-
tos, qui in ethnicos, & publicanos, ac quosli-
bet alios, qui foris sunt extra Ecclesiam. Im-
mo plus habet potestatis in istos quam in il-
los, quod deteriores sint, & Deo abomina-
biliore, conculcantes sanguinem Testame-
ti, & contumelia facientes spiritui gratiae. An
mentiebatur Apostolus cum diceret, Trade-
re huiusmodi Satanae? Certè si non tradidit a-
liter, qui prius traditus erat, aliud egit, aliud
egisse se significauit, quod est mendacium quoda-
dam. An sefellit nos ipsius oratio dicens: Quos
tradidi Satanae, vt discant non blasphemare?
Quomodo enim didicissent non blasphe-
mare, nisi per hanc traditionem accepisset in
eos Satanae apertiore aliquam vindicandi &
possidendi potestatem, quam prius habuerat
ex peccato blasphemiae? Simile accipe. Sacer-
dos secleratus suo scelere reuera est reus mor-
tis, reuera obnoxius legibus quatenus mem-
brum est communitatis: nihil tamen potest in
eum praetor, ob priuilegia statui Ecclesiasti-
co concessa, & protectionem Episcopi. Ve-
rum vbi Episcopus tradiderit eum manus se-
culari, iam potest in eum praetor, vt in quem-
uis alium laicum. Sic propter priuilegia Ec-
clesiae concessa per seruatorem Iesum, pro-
pter protectionem & subsidiariam opem
iusdem matris Ecclesiae, non tantum iuris ac
potestatis habet Diabolus in Christianum,
quantum in Ethnicum: nisi postquam abscis-
sus & traditus fuerit. D. Nec tum quidem vt
apparet. Nam post excommunicationem non
plus infert mali, aut vexat magis Diabolus,
quam antea. M. Intellige visibiliter, quali-
ter nec Ethnicum magis infestat aut agit qui
Christianum. Dispensatio haec est diuini cons-
ilij & longanimitatis, quae neque hunc neque
illum statim possideat Diabolus, strangulet,
disperdat. Interea vterque extorris à regno
Christi, ad regnum Diaboli pertinet, citra dif-
ferentiam, nisi quod character Baptismalis in
istis quidem manet, in illo verò nunquam
fuit. Itaque vt finis: si non est metuendum, pro-
cul fieri à pia matre, priusquam tibi sufficiat:
extrudi insuper de familia, & mensa domesti-

Plus po-
testatis ha-
bet diabo-
lus in ex-
communi-
cos qui in
ethnicum
hominem.

Canones
auctorita-
tis exercere
de quos
prescrip-
serunt Apo-
stoli.
Tit. 3.
Galat. 1.

1. Cor. 5.

1. Cor. 5.

1. Cor. 5.

Excommu-
nicatio
partim fit
propter e-
mendatio-
nem eius
qui excom-
municatur,
par-
tim propter
emendationem
aliorum.
Obiectio
prima.
Obiectio
secunda.

Dilutio
primae ob-
iectionis.

Dilutio se-
cundae ob-
iectionis.
Aliud est
incidere,
aliud tradi
ab Ec-
clesia in
potestatem
diaboli.

ea, atque eò extrudi, vbi nullum est pabulum vitæ: tertio destitui præsidio, idque inter ho-

1. Cor. 14.

Excõmu- nicatio dũ iure & debite exer- cetur ni- hil habet crudelita- tis.

Ecclesia nõ percu- tit nisi gla- dio spiri- tuali.

An prelati Ecclesie possint novas facere constitutiones, eaq; præcipere, que extra Euangelium sunt. C A P. I X.

Nunc prosequamur an virtute potestatis Ecclesiasticæ possent Pontifex & Episcopi leges condere, & facere statuta siue constitutiones, quibus obligemur in conscientia. Præterea an possent præcipere quid extra Euangelii.

M. An prelati possint facere leges & constitutiones.

Apostoli fecerunt novas constitutiones præter eas quas fecerat Christus.

1. Cor. 7.

bendique, etiam id quod neque præceptum, neque prohibitum fuit à Domino: vti patet ex vno illo verbo Apostoli, Nam ceteris dico ego, non Dominus, id est, Ego præcipio & ordino, super quo Dominus nihil præcepit aut ordinavit. Item ex illo. I. ad Corinth. II. Cetera cum venero disponam. Nam quod accepit à Domino, hoc & tradidi vobis, quoniam dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Verum cetera, super quibus scilicet à Domino nihil certi est constitutum, ego cum venero, disponam: indubiè per certas constitutiones seu canones observandos in Ecclesijs vestris. Quam multa autem fuerint ordinata & constituta ab Apostolis, de quibus antea nulla fuerat facta ordinatio aut præceptio à Domino, satis fuscè demonstraui tibi in primo libro, vbi egimus de traditionibus Apostolicis. D. De Apostolis non puto quoniam mortalium dubitare, quin habuerint potestatem præcipiendi, & puniendi, & constituendi. Verum de Episcopis & Sacerdotibus controvertitur, An aliud possent quam prædicare verbum Dei, & administrare Sacramenta. M. Principio hoc donabis mihi, Timotheum & Titum non fuisse Apostolos. D. Libenter: quia multo tempore post Christum accesserunt ad Euangelium, facti discipuli doctrinæ Apostolicæ, & tandem ordinati in Episcopos. M. Deinde donabis & hoc, videlicet, præcipere, arguere, increpare, corrigere, cum omni imperio, & coram omnibus, ite accusatione aduersus presbyterum suscipere vel nõ suscipere, insuper que desunt corrigere, adhuc constituit & per ciuitates presbyteros, ordinare sacerdotes, nõ esse hominis priuati, sed eius, qui ius habet & potestatem super alios. D. Nec illud videtur posse negari. M. Quoniam igitur Apostolus aperta Scriptura tribuit hæc Episcopis Tito & Timotheo, non possunt non conuenire eadem Episcopis nostri temporis, qui eadem ratione & auctoritate Episcopi sunt, qua illi. Quod autem illis tribuat prædicta, pater, dicit enim ad Titum cap. 2. Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat. Cum omni imperio interpretatur Theophylactus, hoc est, cum seueritate & auctoritate. Item. 1. Timoth. 4. Præcipe hæc & doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat. Vbi aduerte, quòd rerum aliarum indigent doctrina & institutione, indigent aliarum adhortatione, aliarum verò mandato. Veluti de rapina non exercenda, est præcipiendum, de virginitate seruanda est adhortandum, de credendis verò & colendis ritibus sunt homines instruendi ac do-

Episcopos Apostolorum successores, fecisse novas constitutiones demonstratur.

cedi. Propterea vtrūq; ponit Paulus, Præcipe & doce: Præcipe quæ necessariò sequenda sunt, reporum varietate, & cõmuni fidelium salute. Doce verò tam illa quæ ista, quæ in arbitrio cuiusq; posita existunt. Quia autem cõmunis præsumptio & opinio facillè contemnit adolescentiam & iuentam præcipientem populo, aut nouum quid cõstituentem: ideo, præcipe, inquit, maiori auctoritate. Nemo te contemnat: quia vbi de salute aliorum agitur, ibi nonnunquam opus est austeritate: itaq; & cum fiducia impera pro meritis rebellium. Rursum quoniam, inquit, ad maiores natu, quos præfecerat Mileti & Ephesi, quos ipsos Spiritus sanctus posuit regere (nota regere quod non fit sine auctoritate iurisdictionis) Ecclesiã Dei. Tertio quoniam adhortatur Timotheum, quem ordinauerat Episcopum, in hunc modum, Prædica verbũ, inquit, Nec illo cõtētus addit, Insta opportunè, importunè. Nec ibi sinit Apostolus sed addit: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Itè in priori epist. cap. 5. sic scribit eidẽ Timotheo, Aduersus presbyterum accusationem noli recipere: nisi sub duobus aut tribus testibus. Non dico omnino non recipias, quasi nullam habeas iurisdictionem: sed non recipias nisi sub duobus aut tribus testibus: vt sententia quam postea pronuntiabis, legitima & irrefragabilis existat. Quæ indubiè tribuunt Timotheo Episcopo potestatem citandi, præcipiendi, cognoscendi, iudicandi, absoluedi, puniendi pro meritis causis. Nam quorsum Paulo monente, admitteret Timotheus accusationem iudicalem, audiendo desuper productos testes: nisi in eo fuisset potestas iurisdictionis, hoc est, potestas faciendi, quæ causis merita postulant. Denique quoniam dicit, Peccantes coram omnibus argue: non quidem leniter, sed vehementer, sed cum debita seueritate, adeo vt ceteri timorem habeant. Quibus si addas ratione à rebus sumptam, videlicet quòd Episcopi sint reuera pastores gregis Domini, & eadem facultate pastores, qua Apostoli, vti supra demonstratum est. Pastor autem eo ipso quòd pastor est, curam habet gregis, eique incumbit pabulum dare, educere, reducere, custodire regere, minari, prohibere, segregare denique quòd contagione vitare potest. Quæ sanè omnia competunt ijs qui verè pastores sunt, in hoc suis manibus baculum pastorem tenentes, eò quòd per potestatem & imperium debeant continere in officio eos, qui alioqui discoli fierent aut immorigeri. Dico autem quoniam si hæc ita se habent, consequitur euidenti demonstratione, penes Episcopos esse

Act. 20.

2. Timoth. 4.

Episcopi habet potestatem citandi, præcipiendi, iudicandi, &c.

esse veram, legitimam, & Apostolicam aucto-
ritate, non solum predicandi verbu Dei & mi-
nistrandi Sacramenta, sed & arguendi, precia-
piendi, causas audiendi, & ius desuper dicen-
di, constituendi insuper pro temporum loco-
rumq; exigentia que desunt, & ordinandi per
ciuitates presbyteros. Quia & hoc comisit Ti-
to Apostolus dicens: Huius rei gratia reliqui
te Crete, vt ea que desunt corrigas, (no enim
omnia adhuc instituta erant per Apostolos)
& constituas per ciuitates presbyteros, sicut &
ego disposui tibi. Eodem sane modo quo ego,
que desunt perficias: qui eadem in hac parte
polles potestate, qua ego. Et hanc dicta de pa-
storibus & prepositis Ecclesie, qui nobis pa-
tres in fide & religione sunt, sufficiant. Quid
autem ipsi patres vicissim debeant filijs ac sub-
ditis suis, non est huius loci.

Principibus & magistratibus deberi ea que
hoc precepto mandantur. CAP. XX.

M. **D**ebemus autem & Principibus ac
Magistratibus eadem illa, que hoc
mandato precepiuntur, nepe, obe-
dientiam, venerationem, subuetio-
nem, potissimum in eo, sine quo esse non pos-
sunt quod dicuntur, patres scilicet patrie.
D. Etiam huius expediret fieri demonstra-
tionem ex verbo dei. M. Principes Apo-
stolorum Petrus ac Paulus scribendo, alter
Israëlitis in dispersione Gentium positus, alter
Romanis, circumspecte cauent, ne Christiani
occasione libertatis consecutæ per Christu,
gerant se pro exemptis a subiectione Princi-
pum secularium, fidelium vel infidelium. Pe-
trus quidem his verbis, Subiecti estote omni
humanæ creaturæ propter Dominum: siue
Regi, quasi præcelsenti: siue ducibus tanquã
ab eo (scilicet deo vel Rege, potest enim ad v-
trunque referri) missis ad vindictã malefactorum,
laudem verò honorum, quia sic est vo-
luntas Dei, vt bene facientes obmutescere fa-
ciatis imprudetium hominum ignorantiam:
quasi liberi, & non quasi velamen habentes
malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Hæc
ille. D. An hoc loco voluerit Petrus nos
subditos omni homini, eod q dicit, Omni hu-
manæ creaturæ? M. Ne sic intelligatur, ideo
subiunxit specificando, cui humanæ creaturæ
debeamus nos subdere, nempe Regi & duci-
bus, relinquens idem dicendum de Magistratibus
ac Præsidibus. D. Quare autem dixit
sub hac forma, Omni humanæ creaturæ?
M. Vt scias nihil considerandum in illis, q
q humanæ creaturæ sunt constitutæ in loco
Regis vel ducis vel Magistratus: no an pij sint

aut impij, fideles an infideles, in te propensij,
an a te auersi. D. An infidelibus & atheis
hominibus debeant parere ij qui sunt Dei &
vitæ æternæ filij? M. Hoc isto loco ex pro-
posito docet Archiapostolus dicens: sic est
voluntas Dei, vt obmutescere, &c. Ideoque
dixit, Omni creaturæ, Regi vel Duci, qualis
qualis fuerit, fidelis vel infidelis: idq; propter
Dominum, q a Deo sit illorum potestas gu-
bernandi, & sciat quisque hac relatione tene-
ri se in conscientia ad eiusmodi subiectione,
vt iam ex Paulo clarissè audies. Docet enim
Romanos in hunc modum: Omnis anima po-
testatibus sublimioribus subdita sit. Non est
enim potestas, nisi a Deo. que autem sunt, a
Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit pote-
stati, Dei ordinationi resistit. Qui autem re-
sistunt: ipsi sibi damnatione acquirunt. Nam
Principes, &c. Omnis anima, inquit, tum vt
videatur significasse nullum omnium viuens-
tium, ne fidelem quidem, neue eum, qui pro-
uectus apparet ac perfectus in fide, exemptu
esse ab hac ordinatione Dei & Apostolica:
tum vt intelligamus non solum res nostras,
nostraque corpora, sed & animas nostras de-
bere subijci ad obediendu potestatibus sub-
limioribus, hoc est, ijs qui in aliqua potestate
sunt: vt sunt Reges, Duces, Magistratus, Præ-
sides, Prætores: siue illi fideles fuerint siue in-
fideles. Addit pro ratione, Omnis enim pote-
stas (omnis, inquit, citra exceptionem infide-
lium vel impiorum) a Deo est. Que autem
sunt, supple, potestates, a Deo ordinatæ sunt.
D. Putabam ego odisse Deum potestates
& dominationes, que exercentur ab impijs
& infidelibus hominibus. M. At longè
aliud putat D. Paulus definiens eas ab ipso
Deo esse: etiamsi mali sint qui eisdem fungun-
tur, prout hoc lucidissimè declarant aliq Scri-
pturæ. Nam Osee 13. Dominus prouocatus
idololatria populi dicit: Dabo tibi regem in
furore meo, & auferam in indignatione mea.
Rursum Esaiæ. 3. Et dabo, inquit Deus, pue-
ros Principes eorum, & effeminati domina-
buntur eis. Sic & Elihu Job. 34. pronuntiat de
Deo, quod regnare facit hominem hypocri-
tam propter peccata populi. Hæc in istis Scri-
pturis. Ex quibus certum est, tam a Deo esse
potestatem qua præsidet mali, quam eam
qua præsidet boni: secundum illud Hiere-
miz, Et dabo vobis pastores iuxta cor meum.
Prosequitur autem intentum suum Aposto-
lus, atque concludit in hunc modum, Itaque
qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.
Quod certè ne parui æstimet quispiam, adiu-
git: Qui autem resistunt, ipsi sibi damnatione
acquirunt, hoc est, resistendo peccant pecca-
tum,

Tit. 1.

Rom. 13.

Nullis o-
bediendū
cōtra iusti-
tiam aut ve-
ritatem.

Act. 5.

Act. 4.

Tā malis
principi-
bus obe-
diendū q̄
bonis.

Rom. 13.

Ibidem.

Hiere. 3.

Principi-
bus & ma-
gistratib⁹
debetur
honor &
obedien-
tia.
1. Petri. 2.

De illo,
Subiecti
estote om-
ni huma-
næ crea-
turæ.

tum, quo digni sunt damnatione: nimirum
grande peccatum, quod mortale aut damna-
bile appellamus. Itaque constat ex his dictis
Apostolorum Petri & Pauli nos ex conscien-
tia & sub pœna peccati mortalis, debere sub-
ditos esse nostris Principibus ac Magistrati-
bus, ad obediendum obuiè & exactè: adeo vt
idem Apostolus scribat Tito Episcopo, di-
cens: Admone illos, scilicet Cretenles, prin-
cipibus & potestatibus subditos esse, dicto
obedire (quali dicat Non expectent voculas
istas, sic iubeo, sic impero, aut sic ordino, vel
constituo tibi: sed mox vbi dictu fuerit, obe-
diant, hoc est, sint quàm obedientissimi) ad
omne opus bonum paratos esse. D. Quid
si precipiant quod est cōtra verbum Dei, aut
contra honestatem, aut contra iniunctum à
Deo ministeriū? M. Hic certè oportet prō-
ptum habere, vt dixi supra, & in corde, & in
ore illud Apostolicum, Obedire oportet deo
magis quàm hominibus. Quando iusserunt
Principes Iudæorum Apostolos venire in cō-
cilium, venerunt: quando iusserunt secedere
extra concilium, rursum paruerunt: quando
autè iussi sunt, no amplius docere in nomine
Christi, tunc demū responderunt: Obedire
oportet Deo magis quàm hominibus. Qua-
propter dum iubent, quod ad gubernatione
Reipublicæ spectat, nec religioni officit aut
pietati, neque facultatem iurisdictionis suæ
excedit, parendum est. Quando verò iubent
quod contra Deum est, aut animarum salutē,
respondendum est, si iustum est in conspectu
dei, vos potius audire quàm Deum, iudicate.
Non enim possumus que deo placent, & salu-
ti nostræ necessaria sunt, non prosequi. Debēt
itaque subditi suis dominis secularibus obe-
dientiam: nec sanè id solum secundum Apo-
stolum propter iram, hoc est, punitionem:
quia scilicet gladium portat, & vindices sunt
in iram eis qui malè agunt, sed etiam propter
conscientiam que læditur peccato per ino-
bedientiam, etiamsi ille non inferat iram siue
punitionem. Debent præterea eisdē subuen-
tionem in eo, sine quo patres siue tutores pa-
triæ esse non possunt, vt quàm apertissimè
declarat Apostolus in subsequētibus verbis
dicens: Ideo enim & tributa præstatis. mini-
stri enim Dei sunt: in hoc ipsum seruientes.
Oserua rationem Apostoli. Ex eo namque
quod incumbunt diuino ministerio ad vtili-
tatem Reipub. vult ipsis soluenda esse tribu-
ta, hoc est, ea que singulorum est cōtribuere
in hoc, vt Principis ministerium, quod Dei
vice subeunt, implere valeant. Ex illo conclu-
dens, Reddite ergo omnibus debita: cui tribu-
tu, tributū: cui vestigal, vestigal: cui timorē,

timorem: cui honorem, honorem. Debent
enim & tertio loco subditi principibus suis
timorem simul & honorem. Timorem qui-
dem propter potestatem, no enim sine causa
gladium portat Princeps, inquit Paulus, Dei
enim minister est: vindex in iram ei, qui ma-
lum agit: tibi verò in bonum, in laudem, &
trāquillitatem, si bene egeris: Honorem verò
propter status sui eminentiam, nā locum te-
nentem dei agit. Quod & D. Petrus docuit
his verbis, Omnes honorate. Fraternitatem
diligite. Deum timere. Regem honorificate.
Quamquam enim dixerat generatim omnes
honore prosequendos: tamen subiungit spe-
ciale præceptum honoris peculiariter exhi-
bendi principibus, dicendo, Regem hono-
rificate eod q specialis vrgeat ratio ad hono-
randum eisdem, quod pro deo gubernent,
vicem Dei gerentes inter homines.

Summatim qui peccent contra hoc manda-
tum. CAP. XXI.

Repetat dominus compendio quo-
dam, qui sint cōputandi inter trās-
gressores huius mandati. M. In
primis patricidæ, matricidæ, & qui
verberibus, aut contumelijs, aut iniuria, aut
irrisionibus, aut scommatibus, aut alio quo-
uis incommodo vel dehonestamento paren-
tes afficiunt. Deinde qui parentibus non im-
pendunt loco ac tēpore congruis reuerentiã
& honorē. Ad hæc qui monitis ipsorū ac man-
datis, in his que paternā facultatē non exce-
dunt, haudquaquam parent. Itē qui non sub-
ueniunt necessitatibus parentum, vbi & quã-
do possunt, eodq; modo quo possunt. Atque
hæc quidem siue vnum istorum commisisse
in patrem, auum, proauum, atauum, matrem,
auiam, proauiam, atauiam, est præuaricatorē
esse huius diuini mandati. Similiter quàm gra-
uissimè impingunt in hoc mandatum, qui san-
guinem fundunt, aut vitæ, & famæ, aut pro-
speritati insidiatur eorum, quos Deus posuit
in Ecclesia Episcopos, vel Pastores, vel Ecce-
sias, vel mystas, vel Sacramentorum mini-
stros, aut eisdem honorem, vel obedientiam,
eamue subuentionem, que est necessaria of-
ficio implendo, quo patres sunt, aut alioqui
ipsis ex fundatione debetur, non impendunt.
Quique hæc eadem non impendunt Ecce-
sias Christi, que mater nostra est. Potissi-
mum autem qui constitutiones Ecclesiasti-
cas derident, lacerant, conculcant, reuelates,
vbi vbi possunt, nuditatem ac lapsus eorum,
qui præsidet in Ecclesia: non aliter quàm im-
pudentissimus Cham ostendit fratribus suis
vercō-

Subditi
debent
principi-
bus timo-
rē & ho-
norem.

1. Pet. 2.

Genes. 9.

verenda patris sui. Peccant denique contra hoc mandatum, qui Principibus, aut Magistratibus honorem denegant, aut obedientiam, vel ipsidem subtrahunt ea subsidia, sine quibus patres patrie esse non possunt: & quidem grauissimè, si illos incommodo, dedecore, contumelia, infamiæ afficiant sparsis à tergo ipsorum quæ non oportet.

ELENCHVS CAPITVM TRACTATVS SEXTI.

Quid sit viuere, quid occidere, & quòd non prohibetur hic occisio quorūlibet viuentium, sed hominis duntaxat. Cap. I. Quòd animæcide, hoc est seductores, directè peccent contra hoc mandatum. Cap. II. Principes interimendo maleficos non peccare contra hoc mandatum. Cap. III. Non solum manum prohiberi hoc mandato, sed & animum. Cap. IIII. De his qui rei pereuntium efficiuntur, ex eo quòd non præseruant dū possunt & debent. Cap. V. Non omne bellum illicitum esse, quamuis multi in eo interimantur. Cap. VI. Quæ requirantur ad bellum iustum. Cap. VII.

TRACTATVS SEXTVS.

Quid sit viuere, quid occidere, & quòd nō prohibetur hic occisio quorūlibet viuentium, sed hominis duntaxat. C A P. I.

D. Vintum mandatum est, Non occides. M. Sub illis præcisè verbis, Non occides, præcipitur istud mandatum, non solum in Decalogo legis, sed etiam in nouo Testamento. Nam Saluator enumerat & istud mandatum inter ea quæ sunt necessaria ad salutem, tempore Euangelij, dicens: Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Interrogante verò adolescente, Quæ? Dixit inter alia, Non occides, siue Non homicidium facies, sicut hoc concorditer tradunt tres Euangelistæ. Verum quid significat vox, occidere? D. Occidere est vitam rei viuentis interimere, seu adimere. M. Bene: at nunc duo tibi aduertenda sunt, prius est, vnde habeant viuētia quòd viuunt: posterius, in cuius dominio sit viuentium vita. Quibus diligenter consideratis, mox videbis, quæ viuētia occidere liceat, quæ non: secundò cuius generis peccatum sit homicidium: tertio, an omnis qui interficit hominem, peccet in istud mandatum. D. Viuentia quòd viuunt, indubiè à Deo habent, & ab ijs, à qui-

Matt. 19. Marc 10. Luc. 18.

Quid occidere.

Vnde viuētia habēt & viuunt.

bus progenita sunt. M. Quidquid viuunt, ex Deo viuunt, per Deum viuunt, nec potest vel momentum vnum viuere, sine Deo. Qui generant, cooperatores Dei sunt, & suū quidē complent officium, Deus autem esse viuificū inspirat, fouet, adauget, & quantum vult, & quamdiu vult. Ad cuius probationem sufficit vnica illa assertio Pauli, Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in secula seculorum, Amen. Non dubito quin scias ex Physica ratione quid sit viuere. D. Viuere est operationes vitales exercere. Est vita sine sensu, vt in plantis: Est vita cū sensu, vt in brutis animalibus. Est deniq; vita cōiuncta cum sensu & iudicio, vt in hominibus. M. Addere oportebat, Et hæc vita hominum est duplex: altera humana, pēdens ex puris naturalibus, ex anima scilicet & potentijs eius. D. Scio. Nam secundū definitionem Arist. principū vite est anima. M. Altera vita hominis est sancta & quasi diuina, procedens ex pretiosis illis donis Dei, qui bus efficiuntur consortes diuinæ naturæ, secundum Apostolum Petrum. Vbi anima coniuncta cū corpore glutino naturæ, ibi vita corporalis siue naturalis. Vbi verò deus coniunctus cū anima glutino fidei & caritatis, ibi vita verè sancta vereq; Christiana, quæ secundū Deum est. Nunc autem qui aufert vegetationem à plantis, interficit plantas: qui aufert ab animalibus sensum, interficit animalia: qui verò diuidit animam rationalem à corpore, occidit hominem. Porrò qui facit aberrare à virtute, diuidens inter Deum & animam hominis per peccatum, is occidit animam, sitq; veraciter animæcida. D. De plantis ac brutis, hæc nulla, vt puto, est quæstio. Nam interficimus animalia, quisq; sua, & sine culpa sumus. M. An sine culpa esse potest destruere opus Dei? Brutum animal tam est opus Dei, q̄ homo. Mæx, inquit deus, sunt omnes feræ siluarū, iumenta in montibus, & boues, & oues, & vniuersa pecora campi. D. Attamen confido nihil peccare nos interficiendo bestias nostras. M. Rectè quidem confidis. Quia licet omnia sint Domini, tamen quæ tu possides, tua sunt: & quæ ego possideo, mea. Non vtrique ex natura rei, sed ex donatione viuētis Dei: quæ nisi intercessisset, profectò interficere non liceret. D. Et quando, vel vbi facta est ista donatio? M. Genesis primo, dicente Domino ad Adam, Subijcite terram, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus quæ mouentur super terram. Iterū Gen. 9. Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cæli, cū vniuersis, quæ mouentur

Rom. II.

Quid sit viuere. Multiplex vita.

Duplex vita. Naturalis.

Sancta siue diuina. 2. Pet. I.

An interficiēs animalia sit sine culpa. Psal. 49. Psal. 8.

Quomodo anima nostra sunt non naturalis, sed donatio de Deo.

uentur super terram. Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt, & omne quod mouetur & viuunt, erit vobis in cibum. Quasi olera virentia tradidi vobis omnia. Ex quibus luce clariùs constat, quòd Deus tradiderit omnia humi nascētia, cunctaque animantia mundo in potestatem hominis: non abdicando à se dominium, sed in te transferendo vsū, & dispensationem. Constat secundò ex eisdem, te ante illam Dei traditionem, nullam omnino habuisse potestatem, neque in humi nascētia, neque in vlla animantia mundi. Quia si antea habuisti, quid opus erat traditione hac vel donatione Dei? Quod autem nec sic donauerit & tradiderit tibi, vt à se abdicauerit dominium earundem rerum, patet ex illo Psalmistæ suprâ cirato, Mæx, inquit, sunt omnes feræ siluarum, & c. Quapropter ea quæ tu possides, & tua sunt, & Dei sunt: aliter tamen tua, aliter Dei. Apud Deū est dominium potestatis ac naturale: apud te verò dominium dispensationis, vt in vsu tuum, aliorumque dispenſes, ad laudem & honorem ipsius Dei. Quare qui interficit etiam sua, & non per viā discretæ dispensationis, peccat tanquam seruus nequam, & iniquus dispensator rerum domini sui. D. An peccet violando istud præceptum? M. Non: quia in hoc mandato prohibetur tantummodo occisio hominis. D. Vnde hoc constat, cū dicat præceptum absolutè, & sine addito, Non occides? M. Constat ex Euangelio Matthæi pronuntiantis idem mandatum sub his verbis, Non homicidium facies, quasi interpretando verba legis: Marci item & Lucæ. Vt dum alibi dicitur, Non occides, subintelligamus hominem, hoc est, non homicidium facies: ad imaginem quippe Dei creatus est homo, non piscis, aut bestia terræ. D. Erit igitur superfluum, quod suprâ dixisti de interfectione animæ: quia anima non est homo.

Bona nostra, & nostra sunt, & dei: aliter tamen Dei, aliter nostra. Qui sua animalia interficit indiscretè, peccat, sed nō contra hoc mandatū.

In hoc mandato prohibetur duntaxat occisio hominis.

An hic prohibetur interfectio animæ per seductionē.

Quòd animæcide, hoc est, seductores directè peccent contra hoc præceptum. C A P. II.

M. Orma est quæ dat esse rei. In anima verò rationali, velut essentiali forma, est totū esse hominis: ad eò vt Euangelium sæpius ipsam vitam hominis, vocet animam. Et dicimus rectè sanctos in cælo esse: quia eorum animæ in cælis sunt. Vnde qui saluat animam hominis, saluat hominē: qui perdit animam hominis, perdit hominē. Quadoquidē ad sanctificationē animæ, cōsequitur omnis totius hominis salus, tā in corpore q̄ in anima: ad internitionē quoque animæ, consequitur omnis mors: hominis,

Iohan. 16. 12. 13. Act. 20.

mors prima, mors secunda, mors in mente, mors in affectu, mors in corpore, mors temporalis, mors æterna, prout suprâ declarauimus. Quamobrem sicut rectè parentes vocantur, quicumque gratiam Dei instillant in mentes hominum, vt audisti in quarto mandato: ita veraciter sunt appellandi homicide, quicunque hortatu, consilio, auxilio, seducūt bonos in peccatum mortale. Nam peccatum stimulus mortis est, secundum Paulum: verè occidens, dum transit ad consensum animæ, dicente Sapiente: Homo per peccatum occidit animam suam. Item, Os quod mentitur occidit animam. Et hæc certè occisio tantò est nocentior, quanto plus habet nocentiam. Siquidem præter interitum animæ & corporis, adfert etiam exilium perpetuum à regno Dei, adfert & damnationem interminabilem, & supplicium æternum, in loco tenebrarum, & igne inextinguibili, vbi erit fletus & stridor dentium. D. Deus bone, quantum malum faciunt qui seducunt quempiam ad peccandum. M. Quanto plus mali faciunt seductores illi, qui lupos agunt in grege Domini: eo, sub pellibus ouium, & sparsis vndequaq; hæresibus incantant, perdunt millia eorum quos Christus multo sudore quæsiuit, pretioso suo sanguine redemit. Et illi quoq; qui replent mundū scandalis ad subuersionē pusillorum, etiam si non malè doceant: vt faciunt, pròh dolor, quidam interimentes eos, quos ex officio pascere debebant. Dicens Saluator: Qui scādalizauerit vnū de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei, vt mola asinaria suspendatur in collo eius, & demergatur in profundum maris, magnitudinē exprimit delicti, per id quod dicit, Expedit ei vt suspendatur mola, & c. Quale genus supplicij, annotante D. Hieronymo, pro conuultudine erat paratum grauioribus sceleribus. Ceterum si hæc pœna pronuntiata est per Saluatorem, in eum qui solum vnū de pusillis scandalizat: quæ, obsecro, pœna expectanda erit illi, qui non solum vnum interimat per malā doctrinam aut scandalosam vitam, sed plures, sed mille, sed sine numero. Addit Saluator, Væ mundo à scandalis. Necesse est enim vt veniāt scandala. Veruntamen væ homini illi, per quē scandalum venit. Profectò sonat væ in Scripturis comminationem æternæ damnationis, quo supplicio nihil potest esse grauius. Sed nunc dicamus de corporali homicidio.

Qui conuertit aliquem ad Christū, pater ipsi dicitur: ita qui seducit, rectè homicida vocatur. 1. Cor. 15.

Sap. 16. Sap. 2.

Matth. 18.

Principes, interimendo maleficos non peccare contra hoc mandatum. C A P. III.

D. Iror si sine peccato esse possunt Principes, & Bani eorum, qui interficiunt maleficos, nunc gladio, nunc laqueo, aliquando vndis aut rogis: cum dicat preceptum simpliciter, & ad omnes, Non occides, **M.** Quod faciunt Principes in executione iustitiae, Dei auctoritate faciunt, non sua cupiditate, Scriptura dante eis in hoc, non solum publicam potestatem, sed & mandatum, Maleficos non patieris viuere. Item, Princeps huius mundi non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Imposuit autem Deus hoc mandatum quod tractamus non sibi, sed homini. Potest igitur interficere vel per se, vel per ministerium hominis pro sua voluntate: etiam ubi nullum est crimen, nullae culpa, in eo qui interficitur. Siquidem Deus non arctatur vllis huiusmodi legibus, neque enim arctari potest. Super omnia est, auctor omnium, Dominus omnium, habens omnia in sua potestate, suaque libera voluntate. Patet istud de Isaac, in quo nullum erat crimen, quem nihilominus pater eius Abraham interfecurus erat, nihil metuens contrahere culpam ob eam causam, quia sic Deus factum voluit. Homini imposuit Deus mandatum, prohibens ne audeat occidere is, qui solum homo existit, nulla fungens inter alios potestate aut legatione pro Deo. Porro ubi homo eleuatus est ad eum locum, ut minister Dei sit, pro Deo gladium portans, ad defensionem pacis & tranquillitatis publicae iam si interficiat in executionem iustitiae, non tam ipse interficit, quam Deus siue iustitia publica. Vnde talis interfecio vocatur potius executio iustitiae, vel vindicatio in eos qui male agunt: & tantum abest a peccato, ut sit veraciter actus iustitiae vni dicatur, actus insuper verae caritatis erga Rempublicam, ne scilicet opprimatur maleficientia sceleratorum hominum, modo suis circumstantiis ad rationem virtutis requisitis, debite vestitus fuerit. Potest etiam fieri, ut qui non portat gladium, nec minister est publicae iustitiae, aliquando zelo & Spiritu Dei inflammatus, erumpat in vindictam sceleratorum hominum. Sicut fecit Phinees, & merito eiusce facti cessauit quassatio: sicut fecit & Elias interficiendo sacerdotes Balaam. Et quinquagenarium Principem cum quinquaginta qui cum eo erant, & hoc quidem secundo. Verum eiusmodi factum, nunc temporis nemini indulgeri debet, nisi manifeste constet, vel ex vita ipsius, vel ex modo faciendi, vel ex diuina approbatione, veraciter zelo Dei factum esse. Quoniam autem Scriptura testatur Deum odio habere omnem temerariam effusionem

sanguinis, diligenter etiam circumspectendum est omni Magistratui & Principibus, in negotiis, ubi de sanguine fundendo disceptatur, ut considerate agant, & non nisi iuste iudicent ad mortem, & pie. Iuste autem iudicat, qui iuris ordine seruato, secundum allegata & probata legitimum iudicium profert: sic ut nec sententia anteuerat cognitionem, nec cognitio pracludat reo defensionem. Hinc in deuteronomio praecipitur: Iuste quod iustum est, persequeris. Pie vero iudicat, qui non odio persona, sed solius iustitiae zelo, tuendaque tranquillitatis publicae amore, malefactorem punit, dolenter praescindens partem pestilentem, ut totum praeseruet. Qui enim abrupte iudicat, aut legibus ad priuatum odium commodumue abutitur, seu ex cupiditate alicuius vindictae, alioque sinistro affectu, vel poena, vel modum poenae excedit, is dubio procul peccat contra hoc mandatum: etiam si aliqui dignus sit morte ille quem interficit.

Non solum manum prohiberi hoc mandato, sed & animum. CAP. IIII.

D. E isto mandato quid tibi apparet, **M.** Manum ne solum prohibet a sanguine proximi, an etiam animum? **D.** Puto ego prohibere interfecionem hominis, non aliud. **M.** Iudaicus intellectus est iste, prout pulcherrime ostendit Saluator dicens: Audistis quia dictum est antiquis, Non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo: reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo racha: reus erit gehennae ignis. **B.** August. contra Faustum tractans hunc locum docet, quod Iudaei, quia non intelligebant homicidium esse nisi interemptionem corporis humani, aperuit Christus etiam iniquum motum ad nocendum fratri in homicidij genere deputari, ut plenius in August. poteris legere. Est autem primus gradus ad ledendum proximum, ira in animo concepta, quae nihil aliud est, quam motus animi in vindictam pronus. Secundus gradus, confusa vox indignationis erumpens, quam Dominus vocat racha. Tertius, manifesta contumelia, ut est dicere, fatue, aut simile quid, a qua solet procedi ad verbera, per verbera vero ad interemptionem. Quos tres gradus prohiberi mandato non occidendi, demonstrat plane modus procedendi Saluatoris: quia post mandatum non occidendi subiungit per aduersariam dicens: Ego autem dico vobis, Quia omnis qui irascitur, &c. Non ergo solum peccat in hoc mandatum, qui homicidium manu

In criminalibus iuste iudicandum & pie.

Deut. 16

Inuasio & laesio corporalis est contra istud mandatum.

Dira imprecationes mortis aut plagarum sunt contra istud mandatum.

M.

Iudaicum intellectum reprehendit Saluator.

Matth. 5. Omnis qui fecerit ad nocendum fratri deputatur in genere homicidij.

Primus gradus ad ledendum proximum. Secundus gradus.

Tertius gradus.

COM.

committit, sed etiam qui irascitur fratri. Quod tamen intelliges de ea ira, quae ledendi affectum coniunctum habet, alioqui si quis ex causa & zelo iustitiae irascatur, prorsus sine culpa est. Nunc autem tu tecum collige. Nam si ira hic intelligatur prohiberi secundum interpretationem Saluatoris, quantum magis odium quod est velle alteri malum, etiam si te non laeserit, & inuidia quae est nolle alteri bonum, etiam si tibi benefecerit. Esti isti violant praecipitum, ut violant, sicut satis constat ex verbis Saluatoris, quantum magis illi, qui ledendi animo inuadunt, aut verberant, aut mutilant, aut vulnerant, aut quoquo modo animam in sanguine quaerunt, etiam si non occidant. Item qui diris vruntur deierationibus in proximum, & execrationibus, dicendo: Perdat, eradicet illum Deus, pereat, intereat, plaga haec aut illa cum inuoluat. Quales execrationes in proximum, praeter hoc quod violant istud mandatum imprecando proximo mortem, etiam faciunt contra secundum praecipitum, quod vsurpent sibi nomen Domini non solum in vanum aut frustra, sed etiam malitiose in interitum fratris, quem Deus diligere iubet. Vnde huiusmodi deierationes, aut duplicia sunt peccata, aut non minora duplicibus: maxime si maleuolus & deliberato sit animo. Alioqui quod ex surreptione & sine affectione mali fit, alleuiationem criminis habet, non tamen prorsus sine culpa est. **D.** Isti tamen non occidunt: nam manet viuus is, cui irascuntur, aut mala haec imprecantur. **D.** Qui aliquid habet in voto, vel affectu, is hoc ipsum habet aliquo vsque siue aliquo modo. Nam Confessio in voto, Baptismus in voto, melior vita in voto, veraciter operantur salutem, dum Sacramentum foris adhiberi non potest. Sic quod voto vel affectu quis facit, id aliquo modo facit. Etenim puella quae affectu cognoscit virum, aliquo modo cognoscit: nec dici potest iam virgo & meae & corpore incorrupta. Hinc virgo Maria respondebat Angelo, Quoniam virum non cognosco. Quod indubie non est intelligendum solum de actuali commercio carnis: nam quod tali cognitione non cognosceret virum, Angelo ad oculum patebat: sed virum non cognosco, villo scilicet modo, quo cognitio fieri potest, non actu, non affectu, non meditatione mentis, neque in praesenti, neque proposito aliquo extendente se in futurum. Ad propositum igitur nostrum. Qui male vult proximo, qui exardescit in sanguinem ipsius, qui mortem ei imprecatur, is aliquo modo mortem proximi operatur, etiam si corpus eius nondum contingat. Vnde in hoc praecipito ac similibus

particula illa negatiua, Non, negat absolute omnem modum, quo potest vel coram homine, vel coram Deo fieri interemptio. Deus autem intuetur cor, nedum manum. **D.** An igitur reputatur coram Deo pro facto, quod solo fit affectu? **M.** Indubie ita: si ad sit plenus consensus mentis, & quod opus non subsequatur est vel propter metum, vel propter impotentiam. Probatur istud primum ex eo, quia mens principatum tenet in homine: nec enim differt homo, nisi iudicio a brutis. Secundum, quia expressissimè testatur Saluator, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam incechatus est eam in corde suo. Ex quibus clarè vides Saluatorem in Euangelio nihil adieicisse ad praesens mandatum, sed magis expressisse germanum sensum mandati. Quod autem ibidem expresserit varias poenas, ideo est factum, quia varius est modus transgrediendi, nec omnis modus idem habet nocumentum, aut eandem malitiam. Qui irascitur solum, nihil laedit proximum, licet offendat in Deum per inobedientiam, & ordinem turbet caritatis. Vnde docet B. Augustinus tractans hunc locum, quod uti gradus sunt in istis peccatis, ita tres sunt gradus reatus, iudicij scilicet, concilij, & gehennae ignis. In quibus per gradus quosdam procedit. Saluator a leuioribus ad maiora. Nam in iudicio adhuc locus defensionis datur: ad concilium autem pertinere videtur sententiae prolatio, quando inter se iudices conferunt, quo supplicio eum damnavi oporteat, quem constat esse damnandum. In gehenna vero ignis, certa est damnatio, & poena damnati. Vnde patet quantum inter sit inter iustitiam Pharisaorum & Christi. Haec ex August. sparsim collegimus. Tu vero si placet, vide ipsum Augustinum.

De his qui rei pereuntium efficiuntur, ex eo quod non praeseruant dum possunt & debent. CAP. V.

Vdistine illud, Pasce fame morientem, si non paupisti, occidisti? **D.** Frequenter. **M.** Igitur contingit transgressorem fieri huius mandati, etiam si nulla adsit inuasio, aut laesio, aut imprecatio, dira, aut odium, aut maleuolentia, tantummodo si quem vides extremè laborantem fame, non pascis, licet habeas vnde possis. **D.** Hoc inest occidere? **M.** Prorsus. Quid enim interest manum inferas mortem, an subtrahas, sine quo vita subsistere non potest? **D.** Equidem nihil ei subtraho rerum suarum, solummodo non porrigo quod meum est, &

Coram Deo pro facto reputatur quod solo fit affectu.

Matth. 5. Non adiecit Saluator, sed expressit germanum sensum mandati.

Executio iustitiae non est contra hoc mandatum. Exod. 22. Rom. 13. Praecipit hoc Deus imposuit homini, non sibi.

Genes. 22.

Interfectio quae princeps facit non proprie vocatur homicidium.

Num. 25.

3. Reg. 18. 4. Reg. 1.

Valde cauendum iustitiae ne quid temere agant.

Hh 2

est, &

Peccat eo tra hoc mandatu qui non subuenit fratri necessitatem habenti. 1. Ioan. 3.

1. Ioan. 3.

Ibidem. Quomodo peccat Episcopi & pastores, qui fraudant populum necessario pabulo salutis.

Ezech. 3.

est, & iure retinere possum. M. In casu non dico indigentia fratris sed necessitatis, panis tuus qui tibi superest, sit eius quem vides necessitatem pati, sibi que debetur optimo potentissimoque iure natura. Quare si non porrigis eo casu quem Ioannes Apostolus vocat necessitatem, Theologi vero paulo exprefcus ad informatione simplicium, extremam necessitatem, violenter detines alienum, atq; violas ius, quo obstringeris & communi reru matri natura auctori deo: cuius faciemus demonstrationem proximo tractatu. Tua igitur crudeli detentione factum est vt moreretur: igitur occidisti. Nec vnum tantum occidisti, sed facto vno duos simul interemisti: nempe illum qui fame perijt, teque ipsum qui non dedisti, si eo vsque iustus eras: illum quidem in corpore, te vero in anima, dicite eodem Apostolo: Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo: quomodo caritas dei manet in eo? si vero non manet in eo ob illam impietatem, neque caritas dei, neque proximi: igitur sibi met ipsi mortem infert. Certa etenim est hac regula Apostolica, Qui non diligit, manet in morte. Neque istud tantum modo intelliges de pane materiali, sed & de pane spiritali verbi dei. Qui enim ob reconditos thesauros eruditionis idonei sunt illuminare multos ad iustitiam, & certo sciunt ac vident perire multum populum fame verbi diuini, nec tamen se populo impendunt, quomodo caritas dei manet in illis? aut quomodo poterunt excusari a transgressione huius mandati? Legistisne illud Ezechielis, Sanguinem eius de manu tua requiram? D. Legi, & videtur ad Episcopos dictu, qui non annuntiat populo dei scelera ipsorum. M. Speculatores domus dei, ad quos illic est sermo, dicuntur, qui in eminenti sunt specula constituti, vnde porro ventura prospicere valent, curamque regis dominici gerere, vt Episcopi, Pastores, Prophetae, Euangelistae. Tales igitur si silentio praetereant ea que dicta oportuit, quo populum a pullulante impietate auertant, etiam si vita ipsorum, reliquaque doctriua inculcata sint, rei sunt transgressi mandati istius, sanguinemque pereuntium requirit Dominus de manibus ipsorum. Exempli gratia, Surgit & accrescit in cordibus multorum impietas, qua vel leue vel nullum ducunt peccatum adulterium, quae suffragia viuorum pro defunctis aut sanctorum venerationem, aut Missam tremendi mysterij sacrificium, aut Eucharistiae Sacramentum, aut piorum operum merita, aut alia abrogata volunt,

speculatore id ipsum animaduertente, nec tamen ipse quidquam aduersus huiusmodi producit, etiam si tempus, locus, Euangelij materia, piorumque vota postulent, instituendo populum doctrina sana circa eiusmodi materias: sed reliquis inoffense annuntiatis, haec sola velut sicco pede pertransit, ne prurientibus auribus populum offendat, offendendo vero perdat, quam quarebat, gratiam, aut laudem, aut escam. Profecto ad hos loquitur Dominus horrendum illud Ezechielis, Si dicente me ad impium, morte morieris, non annuntiaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via sua impia, & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Non vtique minus seuerum, quam si tu tuis ipsius manibus illum trucidasses, fundendo sanguinem eius in terram. Nec secus metuendum est dictis speculatoribus illud Act. quod Paulus dixit ad maiores natu congregatos Ephesi, in hunc modum: Quapropter cōtestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium dei vobis. Dicit, Omne consilium dei, hoc est, omne illud quod consilio dei reuelatum est mundo super animabus saluandis: non partem, inquit, duntaxat consiliorum dei, sed omne, sed totum consilium dei: neque ea solum consilij dei quae auidē & perlibenter audiuntur, sed & acria, & amara infundens in vulnera vestra, oleum simul & vinum, vti fecit benignus ille Samaritanus curaturus hominem ad necem vsque vulneratum. Vt mihi, inquit Apostolus alio loco, si non euangelizauero. A diungēs has duas clausulas, Necessitas enim mihi incūbit, dispensatio mihi credita est. Vt igitur & illi, qui non euangelizat id circa quod accrescit impietas, subuertens suo silentio paulatim magis ac magis animos plurimorum. Vt dico, quia dispensatio annuntiandi illi concedita est, cum praesul fieret, aut pastor, aut Euangelista, iamque necessitas ei incumbit, non solum ex lege caritatis, sed etiam ex iustitia, propter prouinciam cum suis emolumentis susceptam.

Non omne bellum esse illicitu, quamuis multa in eo interimantur. CAP. VI.

Vi irascitur fratri, qui odit illum, qui maledicta aut execrationes egerit in quempiam, qui seducit in peccatum, qui scandalizat, qui interimit, qui mutilat, aut quouis modo sanguinem proximi fundit, suadente diabolo, qui denique non praeseruat a morte, quem praeseruare potest

Ezech. 3.

Act. 20.

1. Cor. 9.

Mala que adfert bellu expri mi no possunt.

Heresis eoru qui improbat bellum. Manichei

Oecolampadius.

Lutherus.

Doctrina veritatis de bello.

Antea sententia Augusti.

potest & debet, quisque horum violat omnipotentis Dei mandatu de non occidendo, vti demonstratum est. Quid igitur dicemus de bello, in quo non vnum duntaxat ex his, sed omnia, sed cumulatim, aliaque infinitis modis peiora contingunt? Dicit enim non potest, quanta fiat in bello iuuentutis corruptio sanguinis effusio, strages animarum, pro quibus Christus mortuus est, quam praecleara corpora, quam truncata reuertantur a castris, quot latrocinia, quot stupra, quot sacrilegia, quot item. M. Satis est. Nam centum si tibi linguarum, oraque centum essent, non posses exprimere mala illa, & incōmoda, quae secū adfert bellum. D. Ideo hoc mandato videtur plane prohibitu bellu, neque villo pacto gerendu, potissimum inter Christianos. M. Caue ne sic dicēdo Manichaeus fias, aut Oecolampadius, aut Lutheranus: hi enim omnes bellum improbant, sed diuersimodē. Manichaei quidem adeo in vniuersum damnabant omne bellum, vt reprehenderent ipsum Moysen & Iosue. Et quidem insulsi simē: erant enim illi dūtaxat executores diuinae iustitiae, qua voluit Deus exterminatam gentem contaminatricem terrae in scelere multo. Si autem non peccat licitor, exequendo iustam sententiam praetoris, multo minus peccabant illi habentes expressum mandatum Dei sic exterminandi populum terrae, vt neque magno, neque paruo, neque mulieribus parcere possent, neque innocuae aetati penduntium ab vberibus matrum, prout luce claris patet in veteri Testamento. Oecolampadius vero paulo modestior illis, dicebat tempore mansuetudinis Euangelicae, non licere Christianis bellum gerere. Lutherus denique asseruit non plane illicitu esse bellum: sed Christianos bellare contra Turcas voluit penitus esse prohibitu: quod hoc sit, vt dicebat ipse, & bellare voluntati dei, visitatis & corrigentis iniquitates nostras per illos, tanquam vltionis suae ministros. Quasi si Christianus in Christianum bellum posset gerere, non autem contra canes, & atheos homines, hoc est, Turcas, & alios aduersarios fidei. At isti quoniam non consistunt in vno, ideo ex Deo esse non potest doctrina ipsorum, vt diximus supra: neque fides docent, sed sensus sui figmentu, hoc est, ficta fide negotiatur in populo. Aliud tradit Scripturae sanctae, ordo quoque naturae, & vniuersitas omnium Patrum. D. Augustinus contra Faustū Manichaeū lib. 22. cap. 74. & quatuor alijs sequentibus, exacte tractat hanc materiam dicens in effectū, Praecursor Ioannes Baptista, quando militibus interrogantibus, Quid faciemus & nos? respondit, Neminem conculcatis, neque

calumniam faciat, & contenti estote stipendijs vestris, non damnauit bellum, aut militiam, sed magis approbavit. Sciebat enim eos cum militarent non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltiores iniuriarum suarum, sed salutis publicae defensores. Alioqui respo disset eis, Arma abijcite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite. Eodem quoque argumento demonstrat August. non omne bellum esse illicitum sermone de puero Centurionis. Pergit autē libro praedicto contra Faustum, hoc modo, Quid enim culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri? vt dominantur in pace victuri? Hoc reprehendere, timidorum est, non religiosorum. Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, haec sunt quae in bellis iure culpantur, quae plerunque ita culpantur, vt etiam iure puniantur. Aduersus violentiam resistentium, siue deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur a bonis, cum in eo rerum humanarum ordine iuueniuntur, vbi eos vel iudicare tale aliquid, vel in talibus obedire iuste ordo ipse constringit. Hoc sanctissimi simul & doctissimi viri dictum, fundatum in ratione, commonstratum insuper ex sermone Ioannis Baptistae, sit tibi fili pro millibus, contra omnem turbam haereticorum damnantium bella. Est regula iuris, Vim vi repellere licet. Cui addit glossa, Seruato moderamine inculpatae tutelae. Cur igitur non licebit Principi & communitati, repellere bellum illatum, contrabellando: modo incommoda ab August. narrata viter, quantum potest? Nihil naturalius, nihil antiquius esse potest, quam sui conseruatio. Nemo igitur dicere potest illicitum esse bellare per viam defensionis. In hoc enim princeps sceptrum obtinet, & diadema gloriae inter subditos, in hoc illi tributa praestantur, & vectigalia, teste Apostolo ad Romanos, vt gladium portet, vibret, & extendat in eos, qui populum, cui praefectus est, aut scelere, aut armis conturbant. Secundo constat omnino licitum esse bellum, etiam per viam inuasionis susceptum, quando incolarum rebelles nolunt custodire legitima regni: potissimum quando malitia quadam religionis statum aut vitiant, aut inuertunt. Tunc enim non solum expedit ad arma conuolare, sed & oportet: praecipue si multi sint qui cristas erigunt, si potentes, si muris inclusi, si integrae decapoles sint aut prouinciae, quibus vnus aut alter licitorum sufficere non potest. Tunc, dico, oportet omnibus viribus,

Regula iuris. Bellu defensionium indubie iustissimu est.

Rom. 13.

Bellu vindictariu in eos qui male agunt, indubie est licitum.

omniq; apparatu occurrere, dū malum ad- huc in foribus est, ne transeat ad medullam. Iuxta illud:

Venienti occurrere morbo, Serò medicina paratur.

Dum mala per longas conualuere moras.

Rom. 13. Istud autē Principem posse, & debere, docet clarē Apostolus, ostendens, quoniam hoc ce- litus potestatem accepit, & in hoc gladiū por- rat, factus minister Dei, in hoc ipsum seruies. Exod. 22. Istud quoq; posse Rempub. perfectā, ostendit Aristoteles ex eo principio, qd̄ omnis Rempub. perfecta, debet esse sibi sufficiens, alioqui nō posset subsistere. Ex quo consequitur talem Rempub. habere potestatem non solum de- fendendi se, qualem habet res omnis, sed etiā & vindicandi se de oppressoribus ac tyran- nis, etiam per indictum bellū: maxime si delit superior, qui possit ac velit imponere finem malo. 1. Mach. 9. Cui stipulantur gesta heroum veteris Testamenti Ionathæ & Simonis contra filios Iambri, qui fecerunt vindictam sanguinis fra- tris sui Ioannis. Quod autem dico de com- munitate, hoc & de Principe perfectæ com- munitatis intelligi debet.

Que requirantur ad bellum iustum. CAP. VII.

M. Vriuste indicatur bellū, tria requirun- tur.

T autem iuste indicatur bellū, requiruntur tria, Primū, aucto- ritas vel Principis, vel Rempub. perfectæ. Siquidē ordo natura- lis, inquit Augustinus cōtra Fa- lum, mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes Principes sit. secundū, causa iusta, vt ij qui impugnantur, reuera ac iusti- eienter commuerint eiusmodi impugna- tionem. Solent enim teste eodem August. iu- sta bella diffiniri, quæ vlciscuntur iniurias, si- gens vel ciuitas plecenda est: quia vel vindi- care neglexerat, quod a suis improbè factum est, vel reddere quod per iniuriā ablatū erat. Tertium, recta bellandi intentio, vt scilicet spectetur proprius finis belli: finis autem bel- li pax est, docente August. in hunc modum: Non queritur pax, vt bellam exercetur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto bella- tor pacificus, vt eos quos bellādo expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Qui igitur bella suscitant vel absque debita au- thoritate, vel absque sufficiente causa, nēpe pro cespite, aut pugillo terræ, castello, aut op- pidulo, ex quibus neutiquam pedet salus aut defensio regni: vel, quod ijs est grauius, ex cu- piditate dominandi, meræ crudelitatis, gra-

Lib. quest. super io- sue cap. 10

August. ad Bonifac. & lib. 19. de Citat. Dei cap. 12. de alijs libeis. Qui au- ctore bel- li pccet cōtra hoc mandac.

uissimè peccant contra istud mandatum. Nec solum ipsi, sed & omnes qui suadent, vel insti- gant, aut consentiunt in huiusmodi bellum. Nam & isti indubie debent Deo tot mortes, quot iniusta homicidia in eiusmodi bellis cō- mittuntur, tot restitutiones rerum ablatarū, quot ibi rapinæ exercentur & depopulatio- nes. Quia iuxta regulā Apostoli, Non solum digni sunt morte qui faciunt, sed etiam qui consentiūt facientibus. Christiani itaque qui legitime bella gerunt, non plus offendunt cō- tra hoc mandatum, quā Magistrarus inter- sciens maleficos. D. Quid igitur dicemus ad doctrinam Christi, Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis percusserit te in dexteram maxillam tuam, præbe illi & al- teram? M. Hæc dicta sunt à Saluatore se- cundum phrasim popularem, qua tunc tem- poris significabatur tam debere alienum esse animum nostrum à vindicta, vt potius alterā maxillam præbendam cogitarem, quā velle vindicare illatum malum. Aut si magis placet, dicito sicut B. August. super hoc disse- runt in sermone Domini in monte, docens hæc Domini mandata semper seruanda esse in præparatione animi: vt scilicet simus para- ti animi sic agere, nimirum tum quando pro- motio fidei, salus publica, vel lucrum anima- rum id exigere videbitur. Verūm quando vel necessitas publica, vel salus illorum, quorum eam suscepimus, vel cum quibus agimus, aliud ex postulat, ad arma concurrere licebit: potissimum si delit alius pacis tuædæ modus, aut possit aliquo modo sperari illud August. ad Marcellinum dicentis. Cui licentia iniqui- tatis eripitur, vtiliter vincitur. Quoniam ni- hil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala volūtas, velut hostis interior, roboratur. D. Dici- tur tamen quod arma Christianorum sunt orationes Sanctorum, quasi precibus ad deū suis præliandum sit discipulo Christi, nō en- sibus, hastis, aut bōbardis. M. Obserua ob- secro in Exod. cap. 17. qualiter, Moyses orante in mōte, vincitur Amalech gladio Iosue. Chri- stianus igitur dum necesse est, præliari debet in primis oratione, Quia non in multitudine exercitus victoria belli, sed de celo fortitudo est. Nihilominus etiam gladio: quia nisi forti- ter egisset gladio Iosue, non vicisset oratione sua Moyses, interim & hoc obserua, quod ad- dit textus, Cumque leuaret Moyses manus, vincebat Israël, Sin autem paululum remis- sisset, superabat Amalech. Hæc dico obserua, & intelliges hominem pendentem ex deo, vt pendet omnis Christianus, debere pug- nare orationibus atque armis, magis tamen oratio-

Rom. 36

Matth. 5. De verbis Christi, nō resistere malo.

Arms Christiano- rum præ- ces San- ctōrum, sed & gladii, & baculus pro neces- sitate. Exod. 17. 1. Mach. 3.

Augustin. epist. 19.

August. Bo- nif. Comi. epist. 194.

orationibus, quā armis. Vnde quoties prin- cept bene Christianus vrgetur ad bellū, mox clerum ac populum inuitat, rogat, inducit ad orationes, & supplicationes sedulo prosequē- das. Sicut Bonifacius Comes per epistolam D. Augustinum orat, imminente sibi bello, vt preces fundat ad Dominum, pro populo suo pugnatur, vt Deus, inquit, iacula in hostes di- rigat nostra, ac se ipsi trucident mutua cæde. Ad quam Bonifacij epistolam respondet D. Augustinus in hunc modum. Graui depugna- conquereris: dubites nolo, vtile tibi tuisque dabo consilium. Arripe manibus arma, ora- tio aures pulset auctoris: quia quādo pugna- tur, deus apertis oculis spectat, & partem quā inspicit iustam, ibi dat palmam. Quoniam au- tem Saluator docet: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Item, Ego autem dico vobis, non resistere malo: profecto felix est il- la communitas, in qua non alia ratione per- tractantur bella, quā inter agrotos fortia medicamina, inter insensatos vincula, inter le- ges, mortis decreta. Quibus eadem ne ver- bum addere volo: nam quæ dixi sufficiunt. D. saltem summatim repete, qui sint annu- merandi inter præuaricatores huius manda- ti. M. Homicidæ, latrones, tra- litores, percul- sores, sitientes sanguinem proximi, insidiato- res vitæ alienæ, & qui imprecantur alijs dira, mortem, aut plagas, auctores & consultores bellorum iniustorum, falsi doctores, pseudo- prophetæ, pseudo euangelistæ, lupi voraces in populo, seductores ad malum, vel detinentes in malo: non defendentes ab oppressione, quos ex officio defendere debent, non annu- ciantes populo scelera sua, & errores suos, postquam annuntiandi prouinciam suscep- erunt. Singuli enim horum occidunt vel homi- nem vel animam hominis. Siquidem homi- cidæ dicuntur, & per consecutionem homici- dæ. Vtrique meritò rei huius mādari, quia pro- ximo causa mortis sunt, Domino præcipien- te, Non occides.

ELENCHVS CAPITVM TRACTATVS SEPTIMI.

Quid sit mœchari aut adulterare, & quā gra- ue crimen sit adulterium. Cap. I. Quid tradat Euangelium de adulterio. Cap. II. De alijs speciebus libidinis qua ratione continean- tur in nomine adulterij. Cap. III. De simplici fornicatione. Cap. IIII. De concubinato. Cap. V. De alijs speciebus libidinis. Cap. VI.

De osculis ac lusibus alijsq; præludijs libidinis. Cap. VII. Quo consilio quā optime euitari poterunt ope- ra carnis. Cap. VIII.

TRACTATVS SEPTIMVS.

Quid sit mœchari aut adulterari, & quā graue crimen sit adulterium. CAP. I.

Non mœchus. M. Subintellige, e- ris aut sis. Nam Decalogus sic ha- bet, Non mœchaberis: Euangeliū autem, Non adulterabis. Enume- rat enim Saluator etiam istud mandatum in- ter ea quæ sunt necessaria ad salutem pro tem- pore legis Euangelicæ. Quare non solum est mandatum legis, sed etiam Euangelij. Verūm quid propriè significant ista, Mœchus, Mœ- chia, Mœchari? D. Græci vtuntur istis voca- bulis ad significandum adulterium. M. Et quid est propriè adulterium: Nam in Euange- lio dicitur, Non adulterabis? D. Adulter di- citur ab eo quod alter coniugatorum ad alte- rum vadit, transserendo vsum corporis ad nō suum coniugem. Inde verbum adulterare, si- gnificans arte aliqua rem sinceram corrupē- re. M. Inde quoq; adulterium, quo significa- tur illicitus vltus carnis, fraudas matrimoniū: quando scilicet maritus cognoscit aliā præ- ter vxorem suam, aut vxor aliū virum admit- tit præter maritum suum. Tales enim vitiant, & adulterant, hoc est, corrumpunt legitima coniugij, quæ ab initio cælitus sancita fuere. D. Audio frequenter, valde graue delictum esse adulterium. M. Delictum, inquis? quin potius crimen est, siue enorme scelus, animad- uersione publica dignum. Olim loquens ad filium suum S. Thobias: Fili, inquit, præter vx- orem tuam nunquam patiaris crimen scire. Ecce crimen vocat adulterium, non delictum quod est leuius. Est autem crimen peccatum enorme, querela, id est, accusatione & damna- tione dignum. Et verè pelagus omniū malo- rum est adulterium. Per adulterium violatur ordo naturæ primitus instituta, quem Deus conditor in humana societate esse voluit: ab initio enim faciens hominem, masculum & fe- minā fecit eos, vt esset vna vnus mariti vxor, nec alter ab altero diuideret carnem suam, vt infra audies. Per adulteriū turbatur Euangeliū Christi, qui reuocās coniugiū ad puritatem sui instituti dixit, Quod ergo deus coniunxit, ho- mo non separet. Qui autem adulteratur, sepa- rat quantū in se est, qd̄ deus cōiunxit. D. Qui- nimo adulter manet cum vxore, illamque pro- cōpare habet: quomodo igitur separet quod

Exod. 20. Matth. 19.

Quid pro- priè signi- ficent Mœ- ch' & Mœ- chari.

Quid a- dulterium

Crimē est potius a- dulterium quā deli- ctum. Tob. 4.

Quod in- iuria & deformat- tates sint in adulle- rio. Genes. 2. Matth. 19. Ibidem.

e coniunxit Deus? M. Manet quidem cohabitatio cum vxore, & vinculo matrimonij coniux eius: verum, quantum in se est, contra institutum naturæ, & Christi ordinationem diuidit carnem suam ab vxore, faciens se vnũ cum scorto dicente Apostolo: An nescitis quoniam qui adhæret meretrici vnum corpus efficitur? Si vnum corpus factus est cum meretrice, ergo non est amplius vnus vnus vxoris, aut vna caro cum illa, iuxta legitima matrimonij. Tertio per adulterium fit iniuria Sacramento: quoniam adulter tollit à coniugio, quantum in se est, sanctitatem Sacramenti & significationem. Siquidem inseparabilis vnio viri vnus cum vna femina significat inseparabilem vnionem Christi cum Ecclesia. Quam significationem exprimit Apostolus ad Ephesios 5. dicens: Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & Ecclesia. Quarto per adulterium fit grauis iniuria consorti siue coniugi, quoniam furtiue & iniquissime subtrahit illi fidem casti matrimonij: quod plus est, subtrahit hoc ipsum, cuius plenam potestatem sacrosanctè ad coniugem transfulerat, dicente Apostolo: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Quæ iniuria incomparabiliter grauior est, quàm si furaretur vxori sue pecuniam, vestes, aliæque clenodia ipsius. D. Quid si alter coniugum consentiat: sicut legitur quod Sara dedit ancillam suam in sinum Abrahamæ viri sui, eò quod ipsa senuisset? M. Potest vterque coniugum cõsentire alteri inducias ab vsu matrimonij, vt vacent orationi. I. ad Corinth. 7. Verum vt carnem suam iungat cum altera, nequaquam consentire potest propter naturæ institutum, Dei quoque & Christi ordinationem, de qua diximus. D. Tamen legimus sic factum ab vxoribus sanctorum Patrum. M. Quod factum est tunc, factum est Deo annuente, seu potius conuiente propter fidei propagationem & significationem. Nunc vero reducto matrimonio per Christum ad primæuam suam puritatem, nullo prorsus modo id amplius fieri potest. Quinto per adulterium violatur iniurandum legitime interpositum, quo sibi mutud sanctè ac publicè adiurauerunt fidem matrimoniale dicentes: Ita me Deus adiuet, S. Maria, & omnes sancti Dei, submittentes se sacrificio Missæ, vt tanto sit firmitus, tantoque sacratius iuramentum quod emisérunt. Vnde periuri & infames sunt omnes, qui se polluit adulterio, & merito non deberent vl-

tra, admitti secundum iura ad locum vllum, vel officium honoris, veluti ad Prætoriam aut Senatoriam dignitatem. Cui enim fidem seruabit, qui Deo, & propriæ vxori fidem non seruat? Cui non erit iniquus, qui sibi iniquus est? Nam vxor caro viri est. Denique quod ita dem iuramentum inuolabile erit illi qui violat iurandum, quod publicè, quod in loco sacro, quod benedictione sacerdotali consecratum est? Sexto per adulterium fit quasi iniuria prolibus, quæ concipiuntur ex adulterio, aut concipi possunt. Quandoquidem secundum iura pro nothis reputantur, nec successione bonorum gaudere possunt in vindictam criminis paterni, plerumque pereuntes miseria & egestate, vt pulchrè profectur Salomon. Sapient. 3. & 4. cap. dicens: adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. Et si in ramis in tempore germinauerint, infrimite posita, à vento commouebuntur, & a nimietate ventorum eradicabuntur. Confringentur enim rami in consummati, & fructus illorum inutiles & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. Ex iniquis enim omnes filij qui nascuntur, testes sunt nequitie aduersus parentes in interrogatione sua. D. Tantumne mali & iniuriarum est in vno actu adulterij? M. Immo multò amplius mali. Etenim adulterium conturbat adeo pacem & tranquillitatem Reipub. vt vix posset aliud crimen magis: quid enim non mali surgit de adulterio? Hinc zelotypia, inuidia, odia, decoctio bonorum, infamia, persecutio, traditio, homicidia, veneficia, vxoricia, cæcitas cordis, obstinatio. Adulterium trucidauit Ioannem: misit Ioseph castitatis speculum in carcerem: generosum item militem Vriam cum multis alijs, manibus hostium sic obiecit, vt mori debuerit: Sampsonem insuper virorum fortissimũ in potestatem Philistinũ tradidit, viribus exutum, cæcitate deformem: Salomonem quoque, quo nemo vnquam sapientior, idololatrare coegit: denique Dauidem iustitiæ & mansuetudinis singulare exemplar, plusquam trecentorum homicidiorum reum effecit. Hæc ex scripturis. Deficiet autem me dies, si enarrare velim omnia mala, quæ de se gignit adulteriũ. D. Certè meritò deberet atroci supplicio puniri tantum tamque enorme crimẽ. M. In veteri lege præter mortem æternam, quæ est commune stipendium omnium mortalium peccatorum, cælitus constitutum est adulteris tam viris quàm feminis supplicium mortis corporalis. Nec isto contenta lex adiecit præterea maledictionem dicens: Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum

Ephes.

Matth. 14. Genes. 39. 2. Reg. 11. Iudic. 16. 3. Reg. 11. 2. Reg. 11.

Adulteris constitutum erat supplicium mortis in lege. Leuit. 20. Deut. 22. Deut. 22.

1. Cor. 6.

Ephes. 5.

1. Cor. 7.

Adulteri non potest sine cõsensu alteri pariti. Genes. 16.

Olim permissa pluralitas vxorũ. Matth. 19.

Adulteri sunt periuri.

ledictum horreum tuum, & maledictæ reliquæ terræ tuæ, &c. scilicet si non custodieris istud de non adulterando, & reliqua mandata domini Dei tui. Insuper horrendis quibusdã plagis visitauit Deus peculiariter hoc crimen in exemplum omnium videntium, vti est videre in Genesi, libris Regum, ac alijs historijs Scripturæ sacræ. Adhæc in omni gente, etiam apud Barbaras nationes legitur adulterium fuisse punitum morte corporali, ratione naturali sic suggerente. Et ò omnipotens Deus tibi querelas cum lacrymis deponimus super negligentia maiorum prouincia nostræ in puniendo tantum tamque perniciosum malũ.

Quid tradat Euangeliũ de adulterio. C A P. I I.

D. Quid dicat Euangeliũ de adulterio.

HT Euangeliũ quid precor dicit de adulterio? M. Primò, quod sit peccatum communicans & coinquinans hominem, Matth. 15. hoc est communem siue profanum, spurcum, & immundum efficiens, & per consequens, iniudicium committit, iudicabitur Dei iudicio, ad Heb. 13. Tertio, quod hominem extorem siue exulem facit à regno Dei & Christi. 1. Corint. 6. Nolite, inquit Apostolus, errare, neque idolis seruentes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Quarto, quod tollit membrum Christi, & facit ex eo membrum meretricis. Diuidit igitur & separat à Christo. Satis de hoc. Siquidem certum est adulterium esse malum vehementer sceleratum: plenum iniuriarum, plenum infamie, plenum abominationis, omni lege prohibutum, naturali, diuina, humana, in Decalogo, in Euangelio, in sanctionibus Imperatorum, in canonibus Ecclesiæ. His tamen nihil obstantibus, etiam adulteri inuenerunt suæ defensionis patronos: adeo obcæcat fœda libido, vbi hominẽ semel occupauerit. Docuit Simon Magus, de quo Simone in Actis Apostolorum fit mentio, licitum esse promiscuũ seminarum vsum. Idẽ docuit Saturninus quidam in Syria: idem & Nicolaitæ. Idem deniq; docuerunt Adamitæ, & Valdenses, & quidã impuri homines nostri sæculi, quorum alij vocantur Badiani, alij Dauidistæ, alij præcursores Antichristi. Qui omnes tradiderunt, & adhuc quidam ex ipsis tradunt, quod quisque qua velit muliere vti potest sine peccato: homines profecto reprobis, cæci, corruptores, nedum corrupti: qui & Deo, & Christo, & Sacramento, & naturæ, & publicæ honestati, ac proprijs denique corporibus iniuriam faciunt, corrumpentes quidquid cælitus, quid-

Interfices defendentes adulteria. Lib. 3. cap. 29. Histo. eccles. Tertullianus.

quid humanitus, aut ab ipsa natura in legitimum vsum generationis constitutum est, tam in præiudicium prolis, quàm ad subuersionem totius honestatis. Quorum haud dubiè finis erit interitus sine fine, & opprobrium illorum non delebitur ab eis in æternum. Quos Apostolus Petrus pereleganter depinxit suis coloribus, dicens: Hi vero vultu irrationabilia pecora, naturaliter in captiuitatem & in perniciem, in his quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes, diei delicias coinquinationis & maculæ, delicias affluentes, in conuiujs suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti. Nihil opus est hinc multis rationibus, vt error seu potius insania istorum conuincatur: quia per se nota est. Nam quid opus est ratione aduersus id, quod nulla omnino subsistit ratione? Gladys vterdum est & ignibus potius quàm argumentis aduersus eos qui eiusmodi sunt. D. Sic apparet.

2. Petr. 2.

De alijs speciebus libidinis quaratione continentur in nomine adulterij. C A P. I I I.

AT nunc videamus de alijs speciebus libidinis, quæ sunt fornicatio, incestus, stuprum, raptus, sacrilegium, mollities, Venus mascula, bestialitas, an similiter prohibeantur hoc mandata? D. Apparet quod non: M. Et quare non? M. Quia præceptũ datur sub his verbis, Non mœchaberis, Non facies adulteriũ. Aliud autem est mœchari, aliud fornicari. M. Vt Græcis μοιχεύω, ita Latinis adulterari verbũ est generale ad omnem corruptionẽ. Nam vt monetam adulterant qui eam vitiant: & adulterant verbum Dei, qui illud non sincerè prædicant, sicut Apostolus dicit. Ita adulterat legitimum vsum generationis destitutatum à natura ad multiplicationẽ generis humani, quicumque illum vitiant, aut quoquo modo corrumpunt. Est autem legitimus vsum generandi ille, quem instituit Deus condendo genus humanum Genes. 2. Et Christus comprobauit, Matth. 19. dicens: Qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos, & dixit, Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo: sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Hæc igitur sunt legitima matrimonij, nèpe vt causa multiplicandi genus humanum, sint simul masculus & femina, vnus cõ vnâ, vnus viri vnâ sit vxor: idque coniung-

Verbum adulterari commune ad omnem corruptionem. 2. Cor. 4.

Legitima matrimonij.

etione adeo indiuisa, vt duo sint in carne vna: immo iam non duo, sed vna caro. Neque posset quisquam mortalium quacunque fulgeat auctoritate, se iungere quod Deus coniunxit. Itaque omnis vsus carnalis copulæ, qui est præter hoc constitutum Domini, hoc est, extra sanctiones istas matrimonij, vitiat ac corrumpit legitima institutæ generationis. Nam voluit Deus coniugium duorum, esse vnicum medium multiplicandæ prolis. Hoc vnum in Adam & Heua est inceptum, hoc vnum posteritati donatum, solum hoc in Euangelio comprobatur per Christum dominum nostrum, Matthæi 19. Quapropter quicquid est in vsu carnis extra has sanctiones coniugij, illegitimum, reprobum & adulterinum vocari debet. Nam sicut numus adulterinus dicitur, qui non habet approbationem Principis: ita adulterinus est quicunque actus carnis non habens approbationem legis diuinæ ab initio institutæ, & à Christo in Euangelio comprobatæ. Vnde qui dixit, Non adulterabis, non solum prohibuit illud adulterium quod facere possunt, qui matrimonio iuncti sunt: sed absolutè omnem adulterinum concubitus à quibuscunque fiat. Nam omnis talis vitiat legitimum vsum generationis. D. Nec ego veri dissimile puto, adulterinum dici, omne quod non habet approbationem legis. M. Nihil dubites de hac re: quia certò certius est quod dico, nec aliena doceo, sed sequor D. Ambrosium sic docentem in libro de Patriarchis, Non hoc, inquit, solum est adulterium, cum aliena peccare coniuge, sed omne quod non habet potestatem coniugij. Porro non habet potestatem coniugij, quicquid non est secundum legitima generationis, à natura & deo instituta.

De simplici fornicatione. CAP. IIII.

M.

Vnc autem incipiamus demonstratione de simplici fornicatione, quæ est commissio soluti cum soluta, vtroque alteri consentiente. D. Certe de hac dubitant nonnulli an sit peccatum: nam vterque liber est, & quod sit, de vtriusque procedit beneplacito, citra iniuriam cuiuscunque: quid igitur mali commiserunt? M. Rogas quid mali commiserunt? Iam audisti, Corruerunt legitimum vsum generationis, adulterantes quod cælitus primum à deo, dein de à Christo constitutum erat. Insuper violaerunt ordinem naturæ primitus institutæ. Tertio egerunt contra bonum prolis. Quarto peccarunt in proprium corpus. In quibus profecto offendunt multò grauius Christiani quam

An fornicatio sit peccatum

Quæ mala sint in fornicatione.

Ethnici. Si mihi nõ credis, saltè crede Apostolo Christi, qui sic habet, Fugite fornicationem. Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autè fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum est Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Nescitis quoniam corpora vestra, membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Vidésne quàm multa mala sint in fornicatione maxime Christianorum? Primum profanatio proprii corporis, quod consecratum erat in templum Spiritus sancti. Secundò contrectatio rei alienæ inuito domino: quia nemo est suus, sed domini, emptus pretio magno, vt seruiat nõ fornicationi, sed domino. Tertio dehonestatio membri Christi: vnusquisque enim nostrum per fidem & Baptisma aptatus est in membrum Christi: quãdo autem se iungit scorto in turpitudine, fit statim impuræ meretricis membrum. Hæc itaque mala concurrunt in actu simplicis fornicationis. Et hæc qui faciunt, an precor nihil committunt mali? At dicite mihi, repugnare voluntati Dei, nonne malum est? Hæc est autè voluntas Dei sanctificatione vestra: & abstinere vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij. D. Verum, an verba illa Apostoli comprehendunt simplicem fornicationem? M. Ne dubites, alioqui connumerasset etiam illas iniurias, quæ adulter compari suæ facit. Vt autè nemo dubitet, an sit illicita simplex fornicatio, Scriptura noui Testamenti in sua prohibitione coniungit vtrumque, fornicationem scilicet & adulterium, clarissimè definiens de vtroque quòd sit peccatum mortale, subiiciendum iudicio Domini ad Heb. 13. Nam fornicatores & adulteros, inquit, iudicabit Deus. Vtrumque enim communicat siue coinquinat hominè, dicente Salvatore: Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem: de corde enim exiit cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, &c. hæc sunt quæ coinquinant hominem. Quod Marcus dicit, Hæc sunt quæ communicant hominem, hoc est, immundum ac spurcum, atque profanum faciunt. Vtrumque insuper excludit à regno Dei, Nolite, inquit, Apostolus, errare: quia neque fornicarij neque idòlis seruietes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Audisne

1. Thef. 4

Matth. 19

Marc. 7

1. Cor. 6

in his

1. Cor. 10. Num. 25. Num. 21.

Ephes. 5.

Apo. 21.

in his testimonijs, tam fornicationem quam adulterium nominatim à Christo, & Apostolo eius annumerari inter peccata damnabilia: quæ consueto vocabulo dicimus mortalia? Hinc idem Apostolus exhortatur Corinthienses: Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsi, scilicet filijs Israël, fornicati sunt, in deserto cum filiabus Moab, & ceciderunt vna die viginti tria millia. Fili non potest esse paruum malum, quod tam horrenda plaga punitur cælitus. Quapropter Apostolus multa cum vehementia inculcat dicens: Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Addit præterea, Nemovos seducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira Dei in filios dissidentiar. Astipulatur quoque Apostolus Ioannes in sua Apocalypsi de fornicatoribus dicens: Pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulfure, quod est mors secunda. Quid apparet nunc tibi? An non multum mali in se contineat fornicatio? D. Profecto non potest non esse ingens malum, cuius pars erit in stagno ignis & sulfuris. M. Præterea, anne satis expressè sit prohibita simplex fornicatio? D. Satis superque. Cum enim Scriptura nominet vtrumque, dicendo: neque fornicarij, neque adulteri regnum dei possidebunt: nemini dubium esse debet, quin vtrumque in sua specie voluerit Deus esse prohibitum.

De concubinato. CAP. V.

D.

Ita se habent quæ dicta sunt, vbi parebunt concubinarij, qui non semel fornicantur, atque iterum, sed indefinenter nocte dieque, & quoties lubet? M. Certè hos manet ille locus vbi nullus est ordo, sed sempiternus inhabitat error. Hi enim extra matrimonium quasi matrimonialiter viuentes, conuictu, domo, thoro, rerum denique & corporum vsu indiuidui, omnia quæ matrimonij sunt sibi usurpant, præter institutum Dei ab initio factum inter masculum & feminam, bonum prolis & sanctiones Sacramenti. Siquidem hæc tria oderunt: reliqua verò quæ ad libidinem spectant, laudant, volunt amplectuntur, non obstant iniuria prolis, non Dei & naturæ instituto, non positivæ legis prohibitionibus, nõ scandalis, non periculis mortis, quibus inuol

ui subito possent, non statu damnationis, in quo sunt quamdiu sic sunt, non dehonestatione suarum personarum, parentum, ac familiarium: quoniam infames habentur, quicunque tales sunt, denique non obstante iactura temporis, ætatis, bonorumque operum. Nã quamdiu sic sunt, nullum possunt habere meritum bonorum operum, etiam si singulis diebus audiant sacrum, & substantiam suam omnem distribuunt in eleemosynas pauperum. Hoc tamen intellige de operibus quæ veraciter bona sunt, id est, Deo grata ac cara ad remunerationem futuræ vitæ. Quamdiu enim displicet persona propter statum peccati mortalis, actus eius grati esse non possunt ad futuram remunerationem. Ex his facile est considerare, quàm concurrant in concubinato multa, quæ aggraunt peccatum fornicationis. Præter hoc enim quòd assidue fornicando, assidue peccant contra hoc mandatum, etiam ipse status per se malus est, quia est constans perseverantia illiciti concubitus, repugnans instituto diuino & Sacramento, in quo semini nascituro, perturbans non parum communitatem, quòd illegitimus sit, scandalosus, & infamis, & ob hæc atque eiusmodi specialiter damnatus. Hinc August. Serm. 243. Coram Deo, inquit, & Angelis eius confessor atque denunciatio vobis, ista mala semper prohibuisse, & nunquam ei placita fuisse, quia præcipue temporibus Christianis concubinas habere nunquam licuit, nunquam licebit. Idem habet alijs in locis. Similia etiam legere licet apud D. Ambrosium, lib. de Patriarchis & 32. quæst. 4. Quantum verò pertinet ad concubinatum clericorum, vide decreta Pontificum & Conciliorum: in primis Innocentij secundi 28. dist. cap. Decernimus: vbi inquit, Decernimus, vt hi qui in ordine subdiaconatus & supra, uxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque Ecclesiastico beneficio careant. Cum enim ipsi templum & vasa Domini ac sacrarium Spiritus sancti esse debeant & dici, indignum est eos cubilibus & immundicijs seruire. Simile decretum inuenies dist. 81. capite. Maximianus. Item in Decretalibus libr. 3. titulo de vita & honestate clericorum cap. Vt Clericorum. Et titulo de cohabitatione clericorum ac mulierum capite. Clericos, & cap. Sicut ad. & cap. Si autem. Sed quid his immoror? Cum sacræ Scripturæ, quæ prohibent omnem commissionem carnis extra sanctiones matrimonij, prohibent insuper scandala quibus offenduntur fratres, sufficienter demonstrent, concubinatum malum esse, eò quòd includat incentiuum quoddam libidinis assidua per diem ac noctem sub eodem

recto

recto consuetudine ac familiaritate, & con-
tinuationem rei illicitæ, & apertum scanda-
lum communitatis. Igitur vt concludam, con-
cubinatus non solum includit peccatum for-
nicationis, sed addit statum peccati mortalis:
qui vt in se malus, ita quoque in primis ac spe-
cialiter est vitandus. Et propterea ad sui verã
pœnitentiam exigit non tantum omissionem
actus carnalis, sed & recessum à tali statu: sic
vt abiciat scortum à conuictu & cohabitatione,
omniq; familiaritatis consuetudine, ne-
dum à thoro suo ac thalamo. Vt autem præ-
dictum malum incontinentiã potissimum con-
cubinatus, pertinentius expurgaretur à clero,
decreuit Ecclesia in Cõcilio generali, cui præ-
sedit Innocentius, aduersus negligentia Præ-
latorum in hunc modum. Prælati verò qui ta-
les præsumperint in suis iniquitatibus iusti-
nere, maximè obtentu pecunię vel alterius cõ-
modi temporalis, pari lübiaceant vltioni, nẽ-
pe illi, quæ eadem decretali decernitur aduer-
sus Presbyteros incontinentes, titulo de vita
& honest. cleri. cap. Vt clericorum.

De alijs speciebus libidinis. CAP. VI.

D. Fornica-
tiones nõ
sunt om-
nes eiusdẽ
naturæ.
Stuprum.

Domine, fornicationes nõne om-
nes sunt eiusdem speciei? M. Ne-
quaquam. Quoniam qui fornican-
do tentat florem virginittatis atque
corruptit, huius fornicatio fit stuprum: &
est tanto sceleratior, quanto irrecuperabilius
est ornamentum virginittatis, quod abstulit.
Vltcrius, stuprum fit duplo adhuc grauius, si
quis viciet virginem alteri viro iam desponsa-
tam: quale stuprum olim supplicio mortis pu-
niebatur, dicente domino, Si puellam virgi-
nem desponderit vir, & aliquis inuenerit eã
in ciuitate, & concubuerit cum eã, educes ve-
trumque ad portam ciuitatis istius, & lapidi-
bus obruentur. Si in agro repererit vir puel-
lam, quæ desponsata est, & apprehendens con-
cubuerit cum ea, ipse morietur solus. Secun-
dò, quando quis fornicationi addit raptum
contrectans violenter mulierem inuitam, cre-
scit scelus, fitque erimen morte puniendum.
Mam si filius mortis est, qui vim infert bonis
temporalibus, multò magis ille qui de meo
corpore & de ornamento castittatis meæ rapi-
nam facit. Fuit olim hoc delictum, grauiissi-
mè punitum in Sichem filio Emor principis
Sichemorum, quem Deus cum patre suo,
& tota ciuitate plaga maxima percussit pro-
pter raptum Dinæ filię Iacob. Item in Amnõ
qui vi oppressit Thamar sororem suam. Ter-
tiò quando quis libidini suę aded nullum po-
nit modum, vt nec sanguinis, nec affinitatis,

Deut. 22.

Raptus.

Gene. 34.

2. Reg. 13.

nec publicæ honestatis rationem habeat, hu-
ius libido vocatur incestus. Incestus, inquam,
quandoque tam enormis, vt Apostolus pro-
pter eum tradiderit incestuosum Corinthiũ
Sathanæ, ad interitum carnis: grauius coar-
guens Corinthios quòd pertulerint in sua so-
cietate hominem, qui tantum scelus operatus
erat, his verbis, Omnino auditur inter vos for-
nicatio, & talis fornicatio qualis nec inter Gẽ-
tes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat. Et
vos inflati estis, & non magis luctum habui-
stis, vt tollatur de medio vestrum, qui hoc o-
pus fecit, &c. Plura de hoc genere fornicatio-
nis habentur Leuit. 18. & 20. Est etiam ince-
stus quidam prorsus sacrilegus, quando quis
violat virginem Deo sacram per votum casti-
tatis: qualem solent etiam Gentes mortis sup-
plicio punire, vt patet de virginibus Vestali-
bus. Porro si monachus, sacerdos, vel Episco-
pus se polluit libidine cum scorto, huius for-
nicatio rectè sacrilegium vocari potest: eò qd
rem Deo sacram cõtra votum, vel contra in-
stitutionem Ecclesiasticam in scelere turpi-
tudinis profanat, faciens ex se vile membrum
profani scorti: duplo quidem sceleratius sa-
crilegium, si ipsum operetur cum virgine Deo
sacra. Præter hæc autem inuenitur in libidini-
bus & alia quædam species, quam vocant pec-
catum mutum, eò quòd tam sit offensiuum
piarum aurium, & innocuæ pubertatis, vt de
illo ne loqui quidem fas sit ad promiscuam
plebem. Clamat enim in exlum magnitudo
huius sceleris, horroreque concutit naturam,
& stupere facit circumstantes parietes, saxa, æ-
rem, Solem, vincens turpitudine omnem im-
munditiam, scelere omnem iniquitatẽ: adeo-
que obceçans, vt vir, contra omnem instinctũ
naturæ, in virum, femina in feminam, homo
nonnunquam in bestiam scelus operetur. Pu-
tat quidam sollennis auctor, hominem eò in-
sanitæ non posse derelinqui à Deo, nisi prius in
perfidia & insipientia cordis sui ita apostata-
re cõeperit à Deo, vt sic sentiat, sicque viuat
quasi non sit Deus. Vbi perfidia, vbi apostasia,
vbi idololatria, vbi regnare solet scelus hoc
contranaturam, de quo loquimur: & quo
Gens longius aberrauerit a Deo, eò magis
huic nefando malo inuoluitur. Vti satis lucu-
lenter tradit Apostolus, dicens: Quia cum eo-
gnouissent Deum, non sicut Deum glorifica-
uerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt
in cogitationibus suis, & obscuratum est in-
spiciens cor eorum. Dicentes enim se esse sapien-
tes, stulti facti sunt. Et mutauerunt gloriam
in corruptibilis Dei, in similitudinem imagi-
nis corruptibilis hominis, & volucrũ, & qua-
drupedum, & serpentium. Propter quod tra-
didit

1. Cor. 5.

Incestus
sacrilegus.

sacrilegiã

Peccatum
contra na-
turam.

Gene. 11.

Rom. 11.

Gene. 19.

didit illos deus (nota, Propter quod) in deside-
ria cordis eorum in immunditiam, vt contu-
melijs afficiat corpora sua in semetipsis. Qui
commutauerunt veritatem Dei in mendaciũ,
& coluerunt & seruiuerunt creaturæ potius
quàm creatori, qui est benedictus in sæcula.
Amen. Propterea tradidit illos Deus in pas-
siones ignominie. Nam femine eorum im-
mutauerunt naturalem vsũ, in eum vsũ
qui est contra naturam: Similiter autem &
masculi, relicto naturali vsu femine, exarserũt
in desiderijs suis in inuicem, masculi in mascu-
los turpitudinem operantes, & mercedem
quam oportuit erroris sui in semetipsis reci-
pientes. Et sicut non probauerunt deum ha-
bere in notitia, tradidit illos Deus in repro-
bũ sensum, vt faciant ea quæ non conueniũt.
&c. Quidam, dico, celebrerrimus ac vetustus
auctor in suis Commentarijs super hunc lo-
cum Apostoli scribit, Non posse nationem a-
liquam, aut priuatum hominem eo demeritæ
derelinqui à Deo, vt hoc genere scetere inci-
piat: nisi ipse cõeperit prius perfidia quapiam
aut infidelitate apostatare à Deo. Non enim
cõeunt tam foedæ ac variez libidines, nisi cum
perfidia & infidelitate. Quapropter ò tu vici-
na natio, quæ semper eximia quadam nobili-
tate generosa fuisti, ceteris armorum vsu, ce-
teris fide, ceteris animi constantia multo præ-
stantior, quòd te prostrauit perfidorum mona-
chorum apostasia, docens te mollem fieri,
quod prius nesciebas, adeoq; libidinibus tuã
generositatem foedare, vt etiam denefanda Ve-
nere infamis esse incipias? Vtinam falsò, confi-
do autem quòd falsò. Ceterum si es, qualem
te rumor prædicat, certissimũ habe ex dicta
epistola Apostolica ad Rom. quam tanto perẽ-
colis, te quoque desertricem factam Domini
Dei tui, iamq; defecisse in perfidiam non mo-
dicam, à tempore quo cõepisti recipere deser-
tores monachos, eosque colere velut vascula
Spiritus sancti, qui & pleni erant omni sparci-
tia & præter mollia suauiaque carnis, nihil te
docuerunt, contempta, vituperata, reiecta de-
nique puritatis doctrina sanctorum Patrum
tuorũ: qua antea illustris eras. At reuertamur
vnde digressi sumus. Scelus illud contra natũ-
ram, de quo dicere cõeperamus, factum est spe-
ctaculum mudi cum Deus subuerteret Sodo-
mam & Gomorrhã ciuitates nobiles, cum
vniuersis oppidis ac vicis, omniq; anima
viuente quæ in ipsis erat, pluens ignem & sul-
fur de celo, donec concremaret & demerge-
ret in profundum. Quia autem pœna punierit
lex vetus eandem abominationẽ, habes Exo.
22. & Leuit. 18. & 20. Hactenus de crassa illa li-
bidine, quæ nomine caret, quia foedior est, q-

quæ nominari debeat. D. At explica, quæso,
paulò specialius qualitatem huius vitij. M.
Non faciam. Quia nõ expedit neque tibi, ne-
que alijs, qui fortassis hanc nostram disputa-
tionem lecturi sunt. Nullus est adeo non ho-
mo, quẽ non torqueat cõscientia facti, post
commissum crimẽ, nullus adeo vecors, vt nõ
pudeat se sui seruore recedente. Nemo enim
audet in publico, turpe igitur iudicatur ab o-
mnibus. Quare nec opus est hie multa instru-
ctione, sed vnusquisque sui custos, sui que iur-
dex esto. Pulerum enim ac prudẽs illud quod
Græcis erat in ore, *εὐθύτης αἰσῶπος*, id est, nolce tei
psum. Custos tui ipsius esto, naturæ fabricam
perpende, & memineris te huius debere ordi-
nem sequi, non inuertere.

De osculis ac lusibus alijsq; prælujs libidinis. CAP. VII.

De osculis autem ac lusibus, quos pa-
rit non raro sui impotens ignis amo-
ris, quid precor dicem? M. Sicut
hic prohibentur adulteria & forni-
catio, ac foeda illa libido, de qua dictum est:
ta & impudicitia, immunditia, luxuria, etiam
inebriari vino, in quo teste Apost. est luxuria:
maximè in eis qui post pocula nihil eructant
præter libidinem. De quibus Apost. ad Galat.
dicit: Sicut prædixi vobis, & nunc prædico,
quoniam qui talia agunt, regnum Dei non cõ-
sequuntur. Secundo turpiloquium, & scurri-
litas, quæ secundum eundem Paul. nec nomi-
nari debet inter vos, sicut decet Sanctos. Ter-
tiò oscula, non quidem illa sancta, quæ nuntia
sunt mutue caritatis, de quibus Apost. Petr.
Salutate inuicẽ in osculo sancto: sed impudic-
ca illa, quibus solet oppignorari Venus. De-
nique cationes lubricæ, choreæ, lusus, tactus,
& quæcunque præparant viam ad illicitum
vsũ carnis. D. Tamen ista non sunt adul-
teria. M. Ita nec ligna sunt ignis: veruntamẽ
ex collectis lignis bonis cõponitur ignis. Nõ
sunt quidem hæc adulteria: at tamen per actus
hos constituitur in impuris hominibus adul-
terij ludus. Mirum enim quàm transmittant
se hinc inde amantium spiritus per oscula,
tactus, oculum nequam. Et oculus meus, in-
quit Propheta, depradatus est animam meã.
Exemplum habes in Dauide, quẽ conspectus
traxit in adulterium Bethsabæ. Hæc igitur &
huiusmodi ad adulterandum vsũ legitimæ
generationis vehementer disponunt, incitant,
inflammant, vnde si audeat Saluator constan-
ter pronuntiare, Quicumque viderit mulierẽ
ad concupiscendũ eam, iam in sechatus est in
corde suo, hoc est iam adulterium commisit in
corde

D. Impudic-
tia.
Commel-
sationes.
Eph. 5.
Galat. 5.
Stultilo-
quium.
Scurri-
litas.
Ephes. 5.
Oscula im-
pudica.
1. Petr. 5.
Cationes
lubricæ.

Choreæ

Thron. 5.

2. Reg. 13.

Argumen-
tũ ex scri-
pturis.
Matth. 5.

corde suo: cur non & nos inferemus hoc mo- do, Igitur qui osculatus est mulierem ad con- cupiscendum eam, iam mœchatus est in cor- de suo: Rursum, Ergo qui lusit propè, qui cho- reas simul duxit, qui miscuit pedes, iam mœ- chatus est in corde suo: si modò id ipsum fece- rit ad concupiscendum eam, hoc est, ad illum finem, vt concupiscenciam vel excitet, vel ex- pleat: nam quid dicendum sit de ipsa concu- piscencia, in præcepto vltimo explicabimus. Dic mihi quid opus est impetu, vt mittas sa- xa deorsum? D. Nihil: quoniam suo pòde- re ruunt. M. Igitur qui addit impetum, om- nino vult vt ruant. D. Hoc certum est. M. Porro sensus & cogitatio humani cordis per se in malum prona sunt, principaliter in opus concupiscencia, non minus quam saxa in mo- tum deorsum. Qui igitur addit oscula, lusus, aliaque incitamenta lasciuiz, & dicit, Nolo quod reliquum est, Quid tibi apparet de illo? D. Certè quòd cum ratione insaniat, non mi- nus quam ille, qui addit oleu igni, & dicit, No- lo vt ardeat. M. Ex istis igitur satis intelli- gis, mandatum quod prohibet adulterium & fornicationes, etiã prohibere oscula, tactus, lusus lasciuos, aliaque prouocamenta libidinis: quoniam in istis queruntur, & appetuntur il- la. Tu igitur fili fugies propter mandatù dei, non solum eius quæ in carne est concupiscen- tia corruptionem: sed & vniuersa illectamen- ta in eadè. Dulce quidè amor & Veneris vsus: verù nouissima ipsius amara quasi absynthiù: ignis vsque ad perditionem deuorans, & om- nia eradicans, nempe famam, Eccl. 9. Substan- tiam, Luc. 15. Cor, Olèe. 4. Corpus, ludic. vlt. 2. Reg. 13. Animam ac totum denique hominè 1. Cor. 6. ad Gal. 5. ad Eph. 5. Quodque omnium pessimum est, conuersionem cordis ad Deum profus retardat, faciens Dei ac caelestium re- cordationem homini grauem, Propheta dicè- re: Non dabunt cogitationes suas vt reuertã- tur ad Deum suum: quia spiritus fornicatio- num in medio eorum, & Dominum non co- gnouerunt.

Quo consilio quam optime euitari poterunt opera carnis. CAP. VIII.

D. T quis hæc euitabit, maxime cum omne pondus naturæ eò inclinet? M. Fuge, Deum obsecra, otium vi- ta ac crapulas, & euasisti. A vetustis & quidem sapienter dictum legitur, Otia si tollas, perire cupidinis arcus. Et rursum,

Queritur Aegisthus quare sit factus adulter, In promptu causa est, desidiosus erat. Et illud, Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Quam malorum in amore lasciuo. Prover. 5.

Sec. 7.

Quare otii & crapula sine fugienda.

Vt enim pudenda membra ventri, ita luxuriæ otium & crapula proxima sunt. Nec fouent tantummodo vitata Veneris ignem, sed etiã velut impetu quodam protrudunt in innatu- ralitates, quas pudor est nominare, vt disertè testatur Ezechiel hæc olim præbuisse Sodo- mitis anfanis foeditatis suæ, dicēs: Ecce, inquit, hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, super- bia, saturitas panis, & abundantia, & otium in- psius & filiaru eius. Et manū egeno & pauperi nō porrigebat, & eleuata sunt, & fecerūt abo- minationes corā me, & abstulit eas, sicut vidi- sti. Certa regula est, vbi vinum & ebrietas, ibi effigies quidem hominis, sed nulla cordati vi- ri proprietates. Vbi otium, ibi magnum partis concupiscibilis negotium. Quod quid potest aliud quam generare opera carnis? Opera ve- rō carnis quid præter mortem? Nam pruden- tia, inquit Apostolus, carnis (ac si diceret, ele- ctissimum quod in carne inuenitur) mors est. Dixi præterea, fuge: non enim sufficit declina- se otium & crapulam, nisi & longè fugias pe- plorum consuetudinem. Quoniam non po- test neque cæcias nubes, neque adamas ter- rum trahere ad se efficacius, quam rapit mu- lier propè ludentis animum. Dicit enim Sa- piens: Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ar- deant? aut ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius? Docet experien- tia incendi ignem, quando approximat stipu- la. Vnde sanctus quidem heremita ægrotans exclamabat contra aduenientem feminam, Tolle, tolle stuppam, adhuc est igniculus. Hinc & diuus Hieronymus, Flammigero, in- quit, igne perevit femina conscientia pariter habitantis. Tu igitur, fili, fuge, fuge inquam, confortia feminarum. In fuga enim est victo- ria: in lucta verò indubitatum salutis, nedum pudicitia discrimen. D. Quid si fugiam ad eremum, aut monasticam solitudinem? M. Hoc consilium in primis probat vita Sancto- rum, vt constat ex fidei historijs: sed audi D. Hieronymum iam in eremo habitantem, O quoties ego, inquit, ipse in eremo consti- tutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta So- lis ardoribus, horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interes- se delicijs. Horrebant sacco membra defor- mia, & squalida cutis, situm Ethiopissæ car- nis obduxerat. Quotidie lacrymæ, quoti- die gemitus, & si quando repugnantem som- nus imminens opprelsisset: nuda humo ossa vix hærentia collidebam. De cibis verò & po- tu ræco, cum etiam languentes monachi a- qua frigida vtantur, & coctum aliquid ac- cepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob- gehennæ metum, tali me carcere ipse damna- ueram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpè choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiunij, & mēs desiderijs æstuebat in fri- gido corpore. Hæc & plura alia Hieronymus, lege precor totam epistolam. Si autem susti- nent ista, qui semoti in vasta solitudine, ab ho- minum consuetudine & aspectu, atque exeso iam corpore, solis cogitationibus oppugnan- tur: itaque nec fugisse hæc omnia satis erit, vt sis verè continens & corpore & mente, nisi adsit tibi indefinenter supplex oratio ad De- um, qua impetres velut auxiliarium præsidium ab illo, qui dixit Apostolo laboranti sub sti- mulo carnis. Sufficit tibi gratia mea. Si quidè expressè pronunciat Sapiens: Non possem ef- se continens, nisi Deus det. D. Igitur nō est in hominis potestate continentem esse. M. Non magis quam vincere mundum, aut ius- tum fieri, vel sapientem: attamen vicerunt mundum non pauci vt patet ad Hebræos 11. Sapient. 5. Apocalyp 10. Adeo vt audeat Ioan- nes Euangelista dicere vniuersaliter: Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Cui datum est vincere mundum per fidem, is an nō per eandem vincet carnē pro- priam? Alioqui quomodo vincit mundum? Nam caro eius pars vna est mundi. Et quis ius- tus per se? Quis sapiens per semetipsum? D. Prorsus nemo: nemo enim hæc esse potest si- ne fide: fides autem est donum dei. M. Sunt tamen iusti multi, multi quoque continentes nec defuere vnquam in Ecclesia sapientes. Mo- dum autem quo possumus nos tam facile quam illi esse iusti, sapientes, atque continen- tes, intelliges, si coniungas duas duorum Apo- stolorum sententias, alteram Pauli dicentis: Omnia possum in eo qui me confortat: alte- ram Iacobi, Deus dat omnibus affluenter, & non impropere. Igitur cum nihil possumus ex nobis, possumus tamen omnia, & mundum vincere, & iusti esse, & continenter viuere, in eo qui nos confortat suarum gratiarum au- xilio, quique orationum instatia pulsatus dat cito, datque omnibus affluenter, & non im- properat. Si quis igitur indiget sapientia, pos- tulet à Deo, inquit Iacobus, postulet autem in fide nihil hæsitans, quasi diceret: Nemo in- diget, nisi qui vult indigere. Nam si vel postu- lare velit in fide, faciendo quod in se est, ultra egenus non erit. Indubiè continentia donum Dei est, nec potest quisquam continere, nisi Deus dederit. Porro deus rogatus siue postu- latus in fide, dat omnibus affluenter, quo do- nante, potest homo omnia, etiam continentis- mē viuere. D. Ergo ex Deo pendet continē-

Ezech. 16.

Rom. 8.

Cur fugi- di in pu- gna carnis

Prover. 6.

Hieroa. Eusto.

Ad oratio- nē velut ancorā sa- crā confu- giendum. 2. Cor. 12. Sapient. 8.

Nō est ho- minis in potestate continen- tē esse ma- gis quam vincere mundum. 1. Ioan. 5.

Philip. 4. Omnia es- se possum- us in eo qui noscō confortat. Iacobi. 1.

Ibidem.

Continen- tia donum Dei est.

tia nostra. M. Nihil veriùs: non tamen ex so- lo Deo, sed etiam ex nobis, quia bonis donis Dei sæpè vel nō vitur vel abutitur peruerfi- tas humana: verù absque dono Dei nequid- quam effecerit conatus noster in hac parte. Prout infra latiùs explicabimus. D. Precor autè, repete adhuc semel summatim, quoniam peccent contra hoc mandatum. M. Immo dicam verbo vno. Præuaricantur hoc manda- tum omnes qui adulterant siue corrumpunt aut vitiant legitimum vsum generationis ab initio institutum: adulterant, dico, vel mœ- chia, vel fornicatione, vel stupro, vel inestu, vel raptu, vel sacrilegio, vel alio quopiam ge- nere Veneris. Præterea qui carnem exercent nequiter, ad eò contra vel præter naturam, vt ex eo genere actus nequeat fructus expectari. Tertio qui præparatoria quædam tractant in osculis, in lusibus in turpiloquio, &c. eo ani- mo vt ad opus transeant.

ELENCHVS CAPITVM TRACTATVS OCTAVI.

- Quid nomine furti intelligatur. Cap. 1.
- Ea quæ hoc mandato prohibentur etiam ius re naturæ prohibita esse. Cap. 11.
- Quæ sit diuersitas inter ius naturale, ius gentium, & ius ciuile. Cap. 111.
- Ius naturale primæuum antiquius esse & immutabi- lius iure gentium, & quæ hinc consequantur. Cap. 1111.
- Opus esse alia disciplina, alijsq; legibus tempore naturæ corruptæ, quam tempore naturæ inte- græ. Cap. v.
- Quid dicendum sit de communionem rerum, & pro- prietate earundè ex scripturis sacris. Cap. vi.
- De varijs modis contractandi alienum inuito domi- no nonnunquam vel absque omni transgressio- ne huius mandati. Cap. vii.
- De ijs qui in necessitate occupat aliena. Cap. viii.
- Quale peccatum sit furtum, & cuius malitia. Cap. ix.
- Non omnia furti esse eiusdem generis & malitiæ. Cap. x.
- De furtis Simoniacis. Cap. xi.
- De plagarijs, peculatoribus, abigeis, infortori- bus, &c. Cap. xii.
- De usurarijs. Cap. xiii.
- De usuris quæ implicite & clanculum committun- tur. Cap. xiiii.
- De furtis quæ committuntur contra iustitiam di- stributiuam. Cap. xv.

TRACTATVS OCTAVVS.

Quid nomine furti in hoc præcepto intelli- gatur: CAP. I. Non

D. **N**on furtum facies. M. Sic habet Scriptura Exod. 20, & Deut. 5 Sic quoque habet Euāgelium, Matth. 19. Lucā. 18. Marc. 10. In quibus locis Saluator enumerat & istud mandatum inter ea quę sunt necessaria ad salutem pro tempore prædicati Euāgelij: ne quis existimet tūm esse veteris legis mandatum. Nec opus est hic multa interpretatione huius mandati: scis enim quid sit furtum, & quid furari. **D.** Quidam auctores putant fures dictos à furuo quod Romani atrum appellauerūt, eò quod per obscuras atque atras noctes, opportuna sit erus mali effectio & perpetratio. **M.** Idē docet Isidorus antiquus & eximius scriptor. **D.** Alijs tamen magis placet furem à fero deriuari: quod ferat, id est, auferat res alienas. Alij à Græco φῦρ deducunt volunt. **M.** Parum refert unde dicatur. Hoc tantummodo certum habet, quod furtum sit occulta accēptio vel detentio rei alienę inuito dño. Continet autē in se duas malitias, nempe violationem iustitię, cuius est reddere unicuique quod suum est. Nam furtum est occupatio rei non suę cum iniuriā alterius: dolum insuper ac fraudem quam facit fur occultē & quasi ex insidijs inuadēdo alterius bona. Et hac ratione distinguuntur furtum & rapina: quod rapina sit manifesta, furtum occulta: rapina sit per violentiam, furtum verò per astutiam. Venit autem ad has duas species reducenda omnis iniusta contractio rei alienę. Nam si occultē fiat per fraudē vel astutiam, per insidias, per simulationes vel dissimulationes furti non mirre appellari potest. Si verò fiat violentia si aperto Marte, si concussione, aut precibus armatis quales exaudiuntur, non quia supplices sunt, sed quia in promptu habent extorsionē nisi exaudias, recipit in se nomen rapinę. Insuper quando contractus & æquitatem quis perdit rem proximi sui, destruit, annihilat, ad alteram harum specierum reduci debet. Nam quando sit occultē, & per insidias, furtum est, quantum ad illum qui patitur iniustum, etiam si auctor damni, nihil inde utilitatis accipiat. Quando verò sit manifestē & per potentiam, rapina dici potest. **D.** Ceterum utrum horum duorum magis est ostensiuū diuini maiestatis? **M.** Est rapina multo grauius peccatum quam furtum: quia non solum infert damnum rebus: verum etiam nō modica afficit ignominia personam possidentis per violentiam & incussum metum. Quod haud dubie grauius conturbat tranquillitatē publicam, quam clancularia surreptio rerū. **D.** Iudicat ergo rectius hac in re Hispanus quā Germanus. **M.** Quare hoc? **D.** Quoniam

Quid furari, et quid furtum.

Furtum continet in se duas malitias.

Rapina est grauius peccatum quam furtum.

vt dicitur, apud Hispanos omnia tutissima sunt in campo, nulla ibi violenta deprædatio: apud Germanos verò non item. Contrā in Germania sub tectis etiam si æs effundas in atriuū, tutissimum tibi manet: at in Hispania vel in domo sub tutela hospitij, si quid exeat de sub custodia manuum tuarum, perit tibi & euanescit non minus subtiliter, quam si arte magica sublatum foret. **M.** Diuersę sunt diuersarum regionum proprietates: nihilominus gens vtraque vtrūque pro malo & iniquo habet: quia vtrūque repugnat tam caritati quā iustitię. **D.** An igitur omnia quę tam rapinę quam furti nomine intelliguntur, sint prohibita hoc mandato? **M.** Omnia planē vno quidem excepto. **D.** Quomodo autem id intelligam: mandatum enim sub his datur verbis, Non furtum facies. Differt autem rapina à furto, ergo videtur hic non prohiberi rapinę? **M.** Respondet B. Aug. dicens: Furti nomine bene intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienę: nō enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit: sed vtiq; à parte totū intelligi voluit, quidquid illicitē rerum proximi auferatur. Quapropter hoc loco, sicuti sæpius in Scripturis, à parte totum intelligendū venit: nempe sub furti nomine omnis iniusta contractio rei alienę, sit violenta, sit occulta, sit extorta per potentiam, sit fraudulenter aut quouis modo facta. Nec istud mirum videri debet in professione Euāgelica: nam & Iuris peritis nomē furti accipitur generaliter. Quoniam libr. 1. ff. de furtis sic describitur, Furtum est rei alienę contractio. Verum vt nullum manet dubium, an fraudes, & rapinę, & concussiones sint prohibita lege Euāgelica, Saluator Marci 10. sic inquit, Præcepta nō sti, Ne adulteres, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris. Subiungens post præceptum de non furando, mandatum hoc, Ne fraudem feceris. Similiter Apostolus I. ad Thess. 4. Ne quis, inquit, supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus. Idem quoque Apostolus I. ad Corinth. 6. Nolite errare, neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Mandat insuper Ioannes Baptista militibus, dicens: Neminem concuriatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendijs vestris. Omnia igitur hæc prohibita sunt expresse in lege Euāgelica, omniaque sub nomine furti intelliguntur prohibita in Decalogo.

Hoc mandato prohibentur tam rapinę quam furtum.

Aug. libi. 2. quęst. 79 super Exo.

Fraudes, rapinas, concussiones, prohibitas esse, probatur manifestis Scripturis.

Lucę 3.

Ea quę hoc mandato prohibentur, etiam iure naturę prohibita esse. CAP. II. Verum

D. An furta & rapinę sint prohibita iure naturali.

Non enim iure aliquo naturali sint hæc eadem prohibita? **M.** Decalogus nihil aliud est, quam expressa quædam determinatio iuris naturę, prout supra declarauimus. Ceterum cur hoc quæraris, aut quare de illo dubitas? **D.** Ideo quæro, quod sint qui dicant, Omnia bona mundi huius, debere omnibus esse communia: illaque duo meum & tuum oportere explosa esse à cōmunitate, velut ea, propter quę veniat omne dissidiū. **M.** Eone tendis? Augebo igitur & ego hanc tuam difficultatē vt clarius tandem elucefeat veritas. Prorsus consentaneum videtur, vt qui ad mutuam vitę societatem nati sumus ab vna natura, velut communi omnium matre, rebus vnus parentis vtamur communiter. Nec singar quisque sibi proprium, quod omnium vlibus creatum, omnibus citra distinctionem dedit genitrix natura. Neque solent istud vrgere solummodo infimę notę homines, sed & docti atque sapientes. Nam Plato Dialo. 5. de Repub. ac alijs locis, censet eas Respublicas fore beatissimas, vbi quod in proverbio est, de rerum cōmunitate, quam maximē fieri potest, à ciuibus obseruetur, nimirum illud, Amicorum cōmunitate esse omnia, nec alterum altero ditioiorem. Seneca insuper imitatus sententiam Platonis, & verba, iudicat homines quietissimē in terra victuros, si hæc duo verba, Meum & Tuum, de medio sublata forent. Nec defuerunt inter Barbaras nationes, qui Respublicas ita constituerunt, vt nemo quidquam proprij haberet. Refert enim Strabo libr. 7. Geograph. suę talem Rempub. tenuisse Myrmades gentem Scyticam. Et testatur eos tā præclare defendisse eam Rempub. vt Hesiodus libro suo de terrę ambitu, dixerit, eos exteris inexpugnabiles & inuictos fuisse: hanc præcipuē ob causam, quia nihil possidebant cuius conseruandi causa iugum hostium, si eut sit, subire vellent. Quibus si quis addat facta dictaque Christi & Apostolorum, Matth. 4. 5. 19. Lucę 14. Act. 2. 4. videbitur inuictum fecisse argumentum cōtra proprietatē rerū: maximē quo ad populum Christianum. Si quidem Acta Apostolorum luculenter testantur quod omnes qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia, possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat, nec quisquam eorum quę possidebat, aliquid suum esse dicebat. His certē alijsque argumentis, malē tamen intellectis, primū Adamitę, post illos Apostolici, nunc denique nostro sæculo Anabaptistę contendunt debere omnia omnibus esse communia: asserentes fures esse & raptore

Plato. Argumenta Philosophorū cōtra proprietatem rerū.

Argumenta ex Scripturis cōtra proprietatem rerū.

res contra hoc mandatū, eos qui præsumunt sibi aliquid esse propriū de bonis huius mundi. E diuerso autē non minus inuictō argumento defenditur proprietates rerū ac possessionū per ius gentium, omniaque iura diuina & humana tam ciuilia quam canonica, quibus aperte definitur iniquum esse & iniustum, si quis inuadat aliorū possessiones. Atque eam ob causam veluti fures & raptores habent sectarios istos, qui volunt omnia omnibus esse cōmunia. Nihilominus docet ratio, & probat Scriptura sancta, ac Patrū traditio, quod impij sint & iniusti, & grauius offendentes in hoc mandatū, qui sic vendicant sibi proprietatem rerum, vt nolint sua communicare ijs, qui veraciter necessitatem patiuntur, seu, vt alij dicunt, ijs qui in extrema sunt necessitate. Vides fili quā bonā moueris difficultatē. **D.** Et huc certē magis pertinentē, vt audio, quā credebam. **M.** Itaque oportet eā à fonte resoluere, vt vis mandati huius, & latitudo notior fiat. Tu attentus esto. **D.** Faciam. **M.** Canon decreti, vocat ius naturale, quod est cōmune omnī nationum, eò quod vbique instinctu naturę, non constitutione aliqua habetur: vt viri & femine cōiunctio, liberorum successio, cōmunis omnium possessio, acquisitio eorum quę celo, terra, marique capiuntur, violentię per vim repulsiō. Hucusque ex textu Decreti. Sunt igitur hæc & eiusmodi iuris naturę: nō quod ius naturale sic præcipiat, sed quod ad eò sint confinia instinctui naturę, vt à nulla vnquā natione sint habita iniusta aut impia, quin potius iusta cōformiaque secundum naturā, rationi consona, & equitate plena: non quod, vt dixi, ius naturale præcipiat vt ita fiat, sed quod approbet velut bonū si ita fiat, cōmuni eorū qui faciunt consensu aut voluntate. Nam si vim vi repellere est iuris naturę præcipiētis: malē igitur egerūt primū Christus, deinde Apostoli ac Martyres, nō repellentes quantum in se erat, illatas Tyrānorum violentias. Item si maris & femine cōiunctio sic est iuris naturę, vt præcepti habeat obligationem: peccauit igitur cōtra ius naturę Ioannes Bapt. quod plus est, Saluator mūdi Christus dominus, errauit quoque Apost. docens Corinth. in hunc modum: Qui matrimonio iūgit virginem suam, bene facit, & qui nō iungit, melius facit. Et, Mulier alligata est legi, quāto tēpore vir eius viuūt. Quod si dormierit vir eius, liberata est à lege. Cui autem vult, nubat, tātum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consiliū. An Apost. hæc cōsulat cōtra præceptū iuris naturę? Nequaquā. Verum illi æquitati quam approbat natura in cōiunctione maris

Argumenta in contrarium.

Quid ius commune

Quomodo cōmune rerum possessio sit iuris naturę.

1. Cor. 7.

& femina, superaddit Apost. quod melius est & diuinius, nempe virginitatem ac vidualem castitatem. Hæc autem dixi, vt similitudinem conuentione lucidior fiat veritas quam inuestigamus. Quoniam quidem eodem prorsus modo communis rerum possessio attribuitur iuri naturali: non quod ius naturæ dicet vel præcipiat omnia possidenda esse communiter, & nihil esse vlli habendum velut si proprium: sed quod probet id si fiat quodque secundum ius naturæ, nulla est facta distinctio rerum aut possessionum: quin potius hæc est per humanum conditum ex communi omnium nationum iudicio, quod ius gentium vocatur. Vnde proprietatis possessionum, non est contra ius naturæ, sed iuri naturali superaddita per inuentionem rationis humanæ, quæ sic conueniat tranquillitati publicæ inter multos variè affectos homines. Natura etenim nihil præcepit de possidendis rebus communiter: tantum dedit bona mundi huius in usum hominum. Quæ si communiter possideantur vti citra distinctionem donata sunt, habet hoc natura velut æquum & consentaneum, relinquens quod amplius est dispositioni rationis humanæ. Quapropter non delinquant contra hoc mandatum, neque peccant contra ius naturæ, qui bono titulo possident proprium. Neque rursum peccant in ius gentium, qui spontanea voluntate possident omnia communiter,

Que sit diuersitas inter ius naturale, ius gentium, & ius civile. CAP. III.

M. T autem penitus intelligas præmissa, debes diligenter aduertere. Primum quid sit ius naturale, quid ius civile, quid ius gentium. Secundum, quomodo prior est natura, deinde conuictus hominum & societas: prius quoque ius naturale, deinde ius gentium & omnis denique positiva ordinatio. Tertium, quod alia disciplina, hoc est, alijs legibus continenda est in officio natura corrupta, alijs natura integra. Quantum verò ad primum, obseruabis quod sicut vox medicina significat primum remedium quod datur infirmo sanandæ gratia, secundum ipsam artem medicam, qua paratur tale remedium. Sic vocabulum ius ex impositione, significat quidem ipsum iustum siue rem iustum: deinde vero deriuatum est ad significandum artem siue vim qua cognoscitur ac definitur quid sit iustum. Hoc vero loco quando ius diuiditur in ius naturale, ius gentium, & ius civile, accipitur in secundo significato. Porro quid æquum sit ac iustum, inuenitur in quibusdam definitum ex natu-

Natura non præcipit communitatem rerum.

Quid significet vocabulum, ius. Differentia inter ius naturale, ius gentium, & ius civile.

rali affectione seu instinctu omnium hominum immo omnium animantium, & vocatur ius naturale. In quibusdam ex communi omnium nationum iudicio, & vocatur ius gentium. In quibusdam ex legibus superiorum auctoritate latis, & subditorum consensu receptis, & vocatur ius civile. Vnde ius naturale est quod impellimur omnes, & commouemur ad agendum quod oportet, siue æquum est, habens duas partes. Quarum altera est affectio naturalis conseruandi se, altera mens qua rerum necessitatem perspicimus, illique sic consulimus, vt tranquillitas & societas in hac vita retineri possit. Illam vocant Iurisperiti instinctum naturæ, Philosophi vero *σοφία φυσική* qua impellimur ad studium curamque nostri conseruandi, & eorum quæ ad nos pertinent. Nam secundum Aristotelem, quælibet res contendit esse, & quantum fieri potest, suam speciem conseruare. Itaque Iurisperitus lib. 1. Parag. Ius naturale. ff. de iust. & iur. de finit. Ius naturale esse tale quiddam, quod natura omnia animalia docuerit. Sicuti manifestè videmus omnia animalia magno impetu naturæ rapi ad curam sui, sui que propagationem, & ad conseruationem eius quod ex se natum fuerit. Non opus est hic testibus aut exemplis: res etenim per se nota est. Mentem verò vocamus illud rationis iudicium, quod nobis diuinitus inditum, nobiscum nascitur. Vnde naturalis notitia iusti, est vis quædam in animis hominum, qua, non admoniti, per se æquum & iniustum naturaliter intelligunt. De qua loquitur Apostolus ad Romanos. 2. dicens: Cum enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt. eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & cogitationibus inter se inuicem accusantibus aut etiam defendentibus. Sunt enim quædam sententiæ, inquit Cicero, tanquam dedicata simulacra, per quas naturaliter inuitamur ad agendum iustè, dehortamur ab iniusto. Atque harum in nobis tanta vis est, vt nos cogant nolentes & inuitos, non tantum in alijs, verum etiam in nobis ipsis, damnare iniustum, collaudare quod æquum est & rectum. Hinc Salomò. Secura, inquit, mès (scilicet sibi nullius conscientia mali) iuge conuincit. Et Saluator, Vermis eorum non moritur. Vermis, id est, remorsus conscientiæ, quæ est sibi conscientia mali, non moritur, ne in damnatis quidem: tã est conaturalis homini, iusti iniustique notitia quædam, semper assistens velut custos naturæ, mirè afficiens post boni executionem, incessanter quoque pudefaciens post delicti

Ius naturale habet duas partes.

Prove. ij.

Marc. 1.

Ius civile.

Rom. 2.

mutabilis iure gentium, & quæ hinc consequantur. CAP. IIII.

perpetrationem. Vocatur autem naturalis ista iusti iniustique notitia à Psalmista, lumen vultus Domini signatum super nos: ab Apostolo, lex, qua Gentes, quæ legem non habent, ipsi sibi sunt lex: à Philosophis verò & nonnumquam Iurisperitis, Ius naturale simpliciter: à quibusdam verò ius naturale secundarium: nam primarium vocatur illud, quod natura docet omnia animalia, non solum homines: in legibus denique Romanis, vocatur ius gentium, tanquam id, quod naturalis ratio inter omnes gentes constituit, & apud omnes populos pariter custoditur & obseruatur. Vnde Caius Iurisperitus, Quod naturalis, inquit, ratio inter homines constituit, id apud omnes gentes custoditur, vocaturque ius gentium. D. Igitur ius gentium, nihil differt à iure naturali. M. Differt à iure naturali primæuo, vt Iurisperitus inquit, quod illud omnibus animantibus, hoc verò solis hominibus inter se commune est. Verum à iure naturali secundario, quam mentem vocamus, & inest ex lumine signato super nos, omnino non differt, sicut docent præcedentia: maxime diffinitio Caii Iurisperiti, Ius autem civile est quod efficiunt leges, quæ auctoritate publica editæ subditorum consensu receptæ sunt. Et hoc quidem ius in alijs atque alijs prouincijs diuersitatem sortitur, pro nationum qualitate. Verum ius naturale primarium & secundarium, quod & ius gentium appellamus, apud omnem vbi que populum, vnum & idem est, nec immutari potest. Prout legitur matrem Dionysij Tyranni Siciliæ, cum natus ex se filius sibi inferret stuprum, dixisse, Tyrannum quidem posse leges civiles mutare: sed iura naturalia prorsus tollere, omnino non posse. Valde autem eleganter docuit Marcus Tullius lib. 3. de Repub. dicens: Est quidem vera lex, recta ratio naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium iubendo, vetando à fraude deterreat: quæ tamè neque probos frustra iubet, aut vetat, nec improbos iubendo, aut vetando mouet. Huic legi nec propagari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest. Nec verò aut per Senatum, aut per populum solui hæc lege possumus. Neque est quærendus explanator, aut interpret eius alius. Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia posthac: sed & omnes gentes, & omni tempore vna lex & sempiterna, & immutabilis continebit. Hæc Cicero. Satis hinc intelligis, quid sit naturale ius gentium, quam immutabile, quam sempiternum.

Ius naturale primæuum antiquius esse, & immutabile.

Vne vellem declarares mihi id quod D. secundo loco propositum erat, videlicet priorem esse naturam: posteriore verò conuictum hominum & societatem. M. Sex diebus creauit Deus vniuersa, cælum, & terram, & omnia quæ mundi circulo continentur: Hominem quoque, masculum & feminam fecit eos, à quibus difseminatum est vniuersum genus hominum. Prius igitur natura in protoplastis parètibus, deinde post multiplicationem, conuictus plurius, postea ciuitas, hoc est, populus legibus sociatus, prout Cicero definit, atque exinde regnum, hoc est, populi seu ciuitates diuersæ sub vno moderatore sædus & societatem habentes. Est autem natura, communis mater omnium hominum, quæ habet omnes æqualiter in visceribus suis, omnia sua bona effundit atque largitur citra vllam diuisionem aut distinctionem in communem usum omnium illorum, quos velut sua propria pignora habet, hoc est, hominum. Si quidem omnia propter hominem condita, homo autem propter Deum, vti præclare quidem dixerunt Stoici: multò autem præclarius Scriptura sancta. Vnde donatione naturæ omnia sunt communia, hoc est, citra diuisionem & distinctionem data. Ex qua quidem donatione quæsitum est singulis personis ius quoddam indelebile, occupandi tantum de bonis naturæ communis parentis, quantum sufficere potest necessitati. Porro cum inciperet homo fieri populus, essetque iam non vnus atque alter homo, sed familia, sed ciuitas, sed regnum, tunc demum accessit ius gentium, ex communi conditu communique iudicio omnium, inducens proprietatem rerum, vt hoc esset meum, illud verò tuum. Commune enim iudicium hominum perpendens non idè lumen discernendi, neque eandem industriam conseruandi esse in omnibus: sed in alijs quidem maiorem, in alijs verò minorem, in multis ferè nullam circa res communes vtiliter contrectandas: esse præterea miram inæqualitatem affectuum & deprauationem, adeoque reflexum vniuscuiusque amorem in se, vt omnes quærerent quæ sua sunt, nulli vero aut vix pauci quod aliorum est, vel communem habet vtilitatem, æquum iudicauit, vt quod quisque occupauerat, vel industria sua conquisierat, velut suum, sibi que proprium retinere posset: idque propter tres causas. Quarum prima est, Ne neglecta perirent, quæ natura profusissimè donat, paucis sincerè intendentibus in id quod alijs secum commune est.

Quando intrauit mundum ius naturale.

Natura est communis mater omnium.

Ius gentium induxit proprietatem rerum propter tria.

Secunda, vt longius abesset confusio, quæ cōtingere solet, vbi quilibet de quibusvis disponendi ius sibi præsumere potest. Tertia, vt magis pacificus atque tranquillior esset conuictus hominum inæqualium, rarò eodẽ tendentiũ, nullo alterum turbate in eo quod occupauerat, aut velut suum exercere cœperat. Has, dico, causas, aliasque perpendens mens hominum ex lumine naturali, superaddidit ex cōmuni conditũ diuisionem rerum, dans vnicuique ius possidendi velut proprium, quod sibi in sortem venerat. Verũ commune hoc iudicium hominum, & natũ ex eo ius gentium, sicut præsupponunt ipsam naturam, ipsum quoque hominem esse & viuere, ita etiam præsupponunt sufficientiam ad necessarium vsum singulorum. Quapropter & ius possidendi proprium, præsupponit primæum illud ius naturæ, quo iustum est, vt singuli sicut sunt viscera communis naturæ, ita et habeant de cōmunibus bonis eiusdẽ naturæ, quantum sufficit necessitati. Vnde quoties aliqui necessitatem patiuntur, hoc est, extreme egēt, toties debet quod propriũ est ius gentium, redire ad comunẽ vsum eorum qui egent, quantum sufficit necessitati. Debet, dico, propter primæum ius naturæ, quod vt prius est iure gentium, ita quoque indelebilis atque perennius manet. Exempla huius rei vbique ad manũ sunt. Nam puteus aquarum quem fodit in domo mea, mihi vtique proprius est: attamen si casu omnibus vicinis meis defecerint aquæ, puteus meus mox omnibus cōmune esse debet. Haud dissimiliter in ciuitate quæ graui & longa affligitur obsidione, bona diuitum communia fiunt pauperibus ad sufficientiam necessitatis. Frumentũ quoque quod collegi in horreum meũ ex proprijs meis possessionibus, meum solius est iure gentium: tamen si per caritatẽ omnibus deficiat annona, frumentum meum omnibus cōmune esse debet iure naturæ. Quæ admodum si quis in deserto, vel naui, solus panem habet, is cogitur iure naturæ suum panẽ facere cōmunem alijs, tã quoad vsum, quã quoad proprietatem: cedit enim ius gentium propter necessitatem: bene intelligendo, quod est vnde posset proximus iustum pretium reddere pro eo quo eget, & tempus reddendi pretium intercedit, tam diu non habere eum omnimodam necessitatem. Quam si non habet, certè quod meum est iure gentiũ, illius fieri nõ debet me inuito, propter vllum ius naturæ. Quoniam ius naturæ licet cōmunionẽ rerum approbet: tamen non præcipit eã: dicit autem & præcipit communicanda bona mundi pro necessitate: qua reuera occur-

Ius gentiũ
cedit iuri
naturæ.

rente tum demũ cedit ius gentiũ iuri naturæ.

Opus esse alia disciplina, alijsque legibus tempore naturæ corruptæ, quã tempore naturæ integræ. CAP. V.

Vne transeamus ad tertium præpositum, videlicet, quod alia disciplina alijsque legibus eget natura corrupta quã integræ. D. Longè distare corruptum ab incorrupto multa que posse istud, ad quæ illud impotens manet, luce meridiana clariũ est. M. Natura integra, per se in officium spontanea, nusquam non ducitur virtutis amore: peccato verò vitata & dissidet se cum, & passionibus agit magis quã agit iudicio, vulneribusque saucia, nõ potest perficere etiam id quod vult, dicente Apostolo: Velle quidem adiacet mihi: perficere autem bonum, non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Tantum abest, vt per se surgat ad omnia quæ meritò præstare debet. Si natura mansisset integra, hoc est talis, qualis ab initio condita erat, dubium non est, quin rerum omnium cōmunio, atque vera libertas inter homines conseruari potuissent. Verũ postquam per peccatum primi parentis, cœpit esse natura humana & ad bonum impotens, & ad vitium prona, varijs insuper arde concupiscentijs, ad eũ vt neque diuites satiare potuerint rerum copiarũ, neque reges regna: non vnum Alexandrum totius mundi vastitas, inciperetque illud: Non hospes ab hospite tutus: Non socrer a genero, fratrum quoque gratia rara est (Nam Cain qui fuit primus fructus naturæ corruptæ, trucidauit fratrem suum Abel, vel absque causa) tunc mens, pars melior hominis, cœpit ex ingenta recti notitia iudicare æquum esse & consentaneum, vt sub certis titulis fieret rerum appropriatio, nimirum occupatione, captiuitate, inuentione, natiuitate, alluione, plantatione, satione, cultura, traditione. Decernens peruersum esse & iniquum, atque iniustum dignaque animaduersione puniendum, si quis alterum in re sua turbaret, postquam aliquo dictorum titulorum eam possidere cœpisset. Augescente verò numero hominum magis ac magis, qui sapientiores erãt, vt Solon, Crates, Socrates, Cato, alijsque moderatores populi, multis experientijs edocti, quod ne sic quidem satis obuiatum esset iniurijs, circumuentionibus, alijsque malitijs iniquorum, superaddidit leges ciuiles de consensu cōmunitatis. Quæ & ipsæ habent suos titulos quibus acquiruntur res, possidenturque velut propria,

M.

Multa
per se po-
tenti natu-
ra inte-
gra, quæ
per se nõ
potest na-
tura cor-
rupta.
Rom. 7.

Neque ius
naturale
præcipit
cōmunionẽ
rerũ,
neque ius
gentium
proprietatem.

Marc. 12.

pria, vt vsu capio, præscriptio, donatio, testamentum, legatum, fidei commissio, arrogatio. Difficultates autem quæ circa eiusmodi surgunt titulos, iuris peritis relinquo: habet quæque sua edicta, statuta, & prohibitiones: ne alter alteri fiat damni causa in re sua. Tertio, suas penas maiores minorẽsue, pro quantitate delicti. Nam alios puniunt pecunia, alios carcere, alios exilio, quosdam de vita tollunt, vel propter solam proprietatem turbationem. Vt est videre, discurrendo per libros iuris ciuilis. Ceterum neque titulis his, & edictis, neque pœnis aut comminationibus fuisset opus, si natura mansisset integra & incorrupta. Quapropter malitia hominum, magis quã pura naturæ inclinatio, cœgit sapientes, vt discernent æquam esse rerum proprietatem, & disciplina seueriori animaduertendum in eos, qui eandem turbare præsumerent. Intellexisti quæ dico? D. Etiam, nempe quod communis rerũ possessio sit iuris naturæ: proprietates autem & distinctio rerum, iuris gentium, ac legum ciuiliũ. M. Sic tamen, quod neque illam ius naturæ, neque hanc ius gentium ponat in obligationem, singulis habentibus sufficientiam ad vsum necessitatis. Sed vtrunque ius suam partem approbat, & velut æquam & consentaneam habet. Repetam simile superius allegatum. Maris & feminæ coniunctio, est iuris naturæ, virginitas verò legis Euangelicæ: at tamen neque illam præcipit natura, neque hanc Euangelium. Sed vt istam velut sanctã, & præiudicium quoddam illius supernæ atque Angelicæ puritatis probat Euangelium, dicente Christo: Cũ à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in cælis. Ita illam ab initio velut æquam probauit natura, nullum tamen astringens ad coniunctionem matrimonialem, nisi fortè in casu necessitatis, quo alioqui cessaret sufficiens propagatio generis humani: quemadmodum ius naturæ nulli imponit obligationem communicandi sua bona, nisi tum demum, quãdo occurrit casus extremæ indigentie. Quam ob causam superius adieci, Habentibus singulis sufficientiam ad vsum necessitatis. Aliud simile. Quæ pater moriens relinquit filijs suis bona, indiuisim & indistinctim, sunt omnium fratrum communiter, nec dici potest de vlla parte, hæc illius est, & nõ alterius. Verũ postquam per mutuum conditum facta est diuisio hereditatis paternæ, iam vnicuique pars sua sic facta est propria, vt non sit alterius. Et si exinde alter alterius partem inuadat, fur efficitur, aut raptor, peccans contra hoc mandatum. Vnde sicut se habet mutuum conditum fratrum ad ius successionis; ita se habet ius

gentium ad ius primæum naturæ. Et sicut ius successionis non imponit fratribus necessitatem possidendi communiter bona communis patris: relinquit tamen libertatem hoc ipsum faciendi si velint. Sic ius naturæ non imposuit vnquam præceptum possidendi bona naturæ communiter: relinquit tamen, pro ut adhuc sub tempore Euangelij, libertatem, hoc ipsum faciendi ijs, qui spontanea voluntate habent omnia inter se communia, de quibus statim agemus. D. Sed hoc mirum, quempiam fieri rerum furti, per hoc quod rapit bona fratris sui, viso, quod sibi à patre relicta fuerint, & iure successionis sint quasi sua. M. In diuisione hereditatis, per mutuum conditum cedit vnusquisque iuri suo, quoad partem alterius, lege publica approbante talem cessionem. Quapropter si postea inuadat, sit occupator rei alienæ, in quam ius nullum habet. Ideoque fur: quia furtum est occupatio rei alienæ. Eodem ferè modo per diuisionem honorum mundi huius, factã ab olim ex mutuo conditum cessit vnusquisque iuri suo, quod ex conditione naturæ habuit quoad id, quod in sortem alterius venit: cōmuni iudicio omnium, hoc est, iure gentium approbante talem cessionem. Quapropter quoties nunc quis aufert rem alterius, toties committit furtum, peccans contra ius gentium, hoc est, contra ius naturæ secundarium, & contra hoc mandatum Domini. Celsa sit, inquam, quantum cedere in sua erat potestate. Quod addo propter casum extremæ necessitatis: quia in nullius potestate esse potest, abdicare à se ius eorum, ex quibus necessario pendet conseruatio vitæ suæ. Vnde redactus ad extremam egestatem, ius habet, illoque iure vt potest, occupandi tantum de bonis alterius, quantum sufficere potest extremæ suæ necessitati: non autẽ ultra. Si enim plus accipiat, quã necesse erat, fur efficitur, & transgressor iuris gentium: quod non cedit primæuo iuri naturæ, nisi quantum necessitas requirit.

Quid dicendum sit de cōmunionẽ rerum, et proprietate earundem ex Scripturis sacris.

CAP. VI.

T quid dicemus de proprietate rerum, & cōmunionẽ earundem ex literis sacris & iure diuino? M. Idem quod diximus hucusque, & pœnè eodem modo. Nam conditor mundi deus, ab initio dedit homini bona mundi huius, citra vllam diuisionẽ & distinctionem, vt expressè habes Genes. 1. & 9. cap. Omnia enim condidit

1. Cor. 5.

condita sunt propter hominem, hominique in vsum donata: adeo, vt dicat Apostolus, Omnia vestra sunt: vos autem Christi, Christus vero Dei. Et id sane quasi in communi, absq; eo, quod vni plus, alteri minus: vni hoc, alij aliud assignaretur. Ex quo indubie quæsitum est vnicuique ius quoddam, plus quam humanum, aut naturale, habendi tantum de rebus mundi huius, quantum sufficere potest necessitati. Quod ius nulla lex, nulla ordinatio positua superueniens, delere potest. Nichilominus faciens Deus hanc donationem nusquam præcepit, vt homines quæ sine diuisione donata erant, indiuisim & in communi possiderent. Quin potius incipiente multiplicatione generis humani, mox etiam incepit diuisio & proprietates rerum: testante Scriptura, quod Abel obtulit Domino de primogenitis gregis sui, Genes. 4. Et Cain de frugibus suis. Abel pastor ouium erat, Cain agricola, & possessor fructuum terræ. Ecce, meum & tuum ab initio vsque mundi, sicque vterius crescentibus familijs, creuit occupatio, creuit distinctio rerum, creuit proprietates possessionum, communi iudicio hominum superaddente ad communem donationem Dei, meum & tuum, etiam in viris sanctis. Quod adeo non repugnat diuine donationi, vt in Biblijs sacris nusquam non sint obuia, meum, tuum, emptio, veditio, mutuum, commutatio, donatio, possessio. Quod plus est, Deus ipse vallauit Iob bonis terræ super omnes coætaneos suos, eratque possessio eius septem millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga bouum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Dixit quoque Deus ad Abraham, Omnem terram quam conspicis tibi dabo, & semini tuo in sempiternum. Igitur terra illa Palestinæ facta est Abraham propria possessio, etiam Dei donatione. Sed & Abraham dixit ad Lot fratrem suum, Ne quæso sit iurgium inter me & te, & inter pastores meos, & pastores tuos: fratres enim sumus. Ecce vniuersa terra coram te est, recede à me obsecro. Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. Vides quod etiam inter fratres, & sanctos fratres, qui Patriarcharum nomine digni sunt inuenti, non habebatur communis rerum possessio, sed erat inter eos meum & tuum? Habes insuper Genes. 10. q; à filijs Noë diuisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, vnusquisque secundum linguam suam & familias in nationibus suis. Ad hæc à Iosue diuisa est filijs Israel terra sancta in funiculo distributionis: quam tamen Deus dederat Abraham & semini eius citra diuisionem, vt patet euidenter ex

Ius primæuæ nature nulla lege aut ordinatione deleri potest.

Meum & tuum fuerunt inter homines ab initio mundi.

Iob. 1.

Genes. 13. Proprietates rerum probatur licita Scripturis veter. Test.

Scripturis præallegatis. Immo discurrendo per totam historiam veteris Testamenti, vix inuenimus aliquem sanctorum aut Patriarcharum, qui non habuerit proprium. Quin potius inuenimus quod Deus ipse dans legem de cælo in manu Moysi, multifariam, multisque modis approbavit possessionum proprietatem, decernens leges, minas quoque & supplicia in eos, qui turbatores deprehenderentur eiusdem. Quid enim aliud est quod in Decalogo prohibetur furtum, & concupiscentia alieni, quam quod Deus velit cuique suum sibi manere tutum? Quid quod iubetur reddere duplum, aut quadruplum, aut septuplum eius, quod quis furatus est, nisi vt propter magnitudinem pœnæ quisque abhorreat inuadere alienum? Est igitur manifestum, quod tempore legis, diuino iure licuit habere proprium. In nouo quoque Testamento præcepta Evangelica de furtis, fraudibus, rapinis, concussionibus, circumuentionibus non perpetrandis, manifestè præsupponunt proprietatem rerum pro tempore Evangelij. Insuper quando Saluator dicit, Mutuum date, nihil inde sperantes: subindicat apud mutuante esse rei suæ proprietatem. Item, quando dicit: Quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Videte, inquit, & cauete ab omni auaritia. Non autem dicit, Cauete à proprietate rerum: quod tamè eo loco dicendum erat, si est illicita. Quam sanè non esse illicitam, apertissimo argumèto probauimus ex Actis Apostolorum. Nam Act. 5. Apostolus Petrus ad Ananiam conferentem partem pretij agri sui, quem vendiderat, in comune, ante pedes Apostolorum, dixit: Anania, Nonne manens tibi manebat, & venundatum erat in tua potestate? quasi diceret: Anania, ager tuus, reuera, salua fide, tuus erat, tibi que manebat, donec eum venderes, & cum venundatus esset, etiam pretium ipsius adhuc in tua potestate erat, Christianus esse poteris, & Deo fieri carus, seruatis possessionibus tuis. Quare ergo posuisti in corde tuo hanc rem: videlicet vt conferres in commune partem pretij, pro integro pretio, mentiendo Spiritui sancto? In quo vno erat rota ratio peccati Ananiæ: non vtique in possessione proprietatis, non etiam in venditione, aut in eo quod partem pretij seruaret: sed quod partem pretij offerret pro toto, mentiendo Spiritui sancto, & fraudando communitatem in qua (quia singuli totum quod habebant conferébant in commune) singulorum necessitatibus de communibus ministrabatur, prout cuique opus erat. Approbavit igitur B. Petrus proprietatem rerum in homine Christiano, redarguens fraudem Ananiæ mentientis.

Proprietates rerum probatur licita Scripturis veter. Test.

Luc. 6.

Luc. 13.

Insula

Insuper Cornelius centurio factus fidelis, licet vir diues esset, non legitur tamen compulsus fuisse communicare alijs suas possessiones. At quid tempus perdo in re manifesta? Tantum volo, vt duo hæc inseculptamenti retineas: nempe, nulla vnquam lege iuris naturæ, aut Evangelij fuisse præceptam comunem rerum possessionem. Deinde iure gentium, iure quoque diuino tam legis Moysicæ quam Evangelij, & humanis constitutionibus, semper approbatam fuisse & esse rerum proprietatem. Sic creditum, sicq; semper doctum fuit ab initio nascentis Ecclesiæ hucusque. Sed & communi consensu Christiani orbis ab æuo receptæ sunt leges civiles per omnem Ecclesiam. Quapropter debet Christianus illis in diuisione rerum acquiescere, & iuxta eas commercia rerum exercere, & iuxta eas acquirendarum possessionum, qui ab illis traduntur pacificè vti. Debet enim bonum eiuem, vt sollicitè custodiat quod moribus & consuetudine introductum est, nec vlli Iuri reperitur contrarium. I. De quibus ff. De leg. D. At quid dicemus ad sententiam Philosophorum Platonis & Senecæ, cuius supra meministi? M. Quod satis quidem per se speciosa fuit illorum opinatio de communione rerum, præsertim ipsius, aut non intelligentibus naturalem totius humanæ nature corruptionem, aut arbitrantibus quod suis philosophicis præceptis possent affectus hominum incorruptos facere. Quod q; sit impossibile, vt luce clarius docet Euangelium: ita palam demonstrat experientia sumpta sub lege veteri. Quoniam ne illa quidem lex, quæ cælitus ab ipsomet Deo data fuerat, potuit homines iustos facere, aut incorruptos. Si enim ex lege est iustitia, inquit Apostolus, ergo Christus gratis mortuus est. De quo diximus libro primo. Aspiciant igitur illi Philosophi à longè, quid foret optimum, verum vnde fieret hoc ipsum, præstare non potuerunt. Potuerunt autem Christus & Spiritus Dei sanctus. Quapropter ipsi reseruatam esse oportuit peculiare hoc & eximium genus vitæ, quod sine magnis muneribus Dei in vso hominum esse non potest.

Aliud argumentum.

De varijs modis contractandi alienum inuito domino, nonnunquam vel absq; omni transgressione huius mandati. CAP. VII.

M.

X præmissis consequitur, primò qd sit transgressor huius mandati, quicunque facit alium non habere, quod alioqui suum est, aut sibi debitum aliquo legitimo titulo: iuris naturæ, iuris gentium, aut ciuiliū legum: quocunq; modo id faciat, elanculum vel palam, dolo

aut fraude, auferendo vel detinendo, prout faciunt qui restituenda non restituunt, vel destruendo, vel annihilando, prout faciunt incendiarij, depopulatores, malefici. D. Quid si quis per seipsum non faciat, suadet tamen, aut consulit, vt fiat? M. Regula Apostolica quam Paulus ponit ad Romanos primo, sic habet: Non solum digni sunt qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Igitur non solum rei sunt furti, qui auferunt aut detinent alienum, sed etiam quicunque consentiunt auferentibus vel detinentibus. Consentunt autè proculdubio qui auxiliu præbent vel consilium, potissimum qui mandant, suadent, vel hortantur, insuper qui occultant, recipiunt hospitio, aut non manifestant. Item qui non impediunt aut prohibent, intellige, vbi & quando ex officio prohibere vel impedire debent. D. Quid si consentiat is cuius res detinetur? M. Rursus docet regula iuris, quod scienti & consentienti non fit iniuria: modo consensu sit liber. Alioqui si ob necessitatem quæ alias euitare non possunt consentiã, aut si minis, vel metu cadente in constantem virum consensum à me extorqueas, etiam si dico, Tolle, do tibi: non tamen ob id cessat iniuria. Talis enim consensus non est liber: sed sit distaxat vt vitam redimam, aut maius incommodum vitæ. Vnde quod datur vsurario vltra sortem, furtu est, & peccat ille accipiẽdo eõtra hoc madata: quia non liberè datur, sed cõpellente necessitate: vt scilicet pauper homo accipiens ad vsuram, maius malum euitet. Itẽ quod datur vt redimas iniustam captiuitatẽ, non fit illius qui accipit: sed rapina illi est contra hoc mandatum. Sic quod das latroni, vt corp' serues. Quod Principi in gabellis iniustis aut impositionibus, ne via facti in reliqua manu mittat. Quod aduersario, vt iniquè litis vexationẽ redimas. Quod iudici: quod Aduocatis, quod Procuratoribus propinare cogis vltra iustã mercedẽ laboris, alioqui nõ audiendus in iustitia: hæc & similia das quidẽ, & cõsentis in alienationem rei tuæ. At quoniã reuera esset in te dissensus, & dare omnino nolles, nisi vrgeret præsens necessitas: ideo illi iniuste accipiunt, peccantes contra hoc præceptu, & restituere tenentur.

De his qui præber auxiliu vel consilium.

De his qui extorqueant per vim, metum, aut necessitatẽ.

De baliis auferentibus per confiscationẽ.

D. Ergo peccant prætores, dum puniunt rerum confiscatione: sicut enim eiusmodi confiscationes, illis qui mulctantur, proprijs inuitis & reclamantibus. M. Etiam huius difficultati diluenda sufficit vna illi regula iuris perelegans, Nemo damnatum facit, qui id facit, quod facere ius habet. Damnata enim aut iniuria proprie dici debet, quod eõtra legem aut ius inferatur, vt is qui lege non per-

permittente aliquid facit, damnum facere vel iniuriam intelligatur: facit enim quod facere ius non habet. Vnde Magistratus vel Prætor si vi quadam cõsiliet bona maleficorũ, in iniuriam non redundat, neque ob id tenetur ad restitutionem: facit enim quod facere ius habet. Verum quidem est, quod inuito beneficium non præstatur: attamen in inuitum pœna iuste decernitur, si delicti meritum sic potest. Itaque qui plectuntur rebus suis, sicut qui capitis damnantur vel exilij: licet dissentiant actu volito, consentiunt tamen actu debito: eo quod Deo iustitiæque publicæ omnia subiecta esse debeant, tã bona quàm corpora, & tam corpora quàm bona. Iudex autem damnans aliquem rerum suarum secundum iustitiam: non hoc facit vt Petrus aut Paulus, hoc est, tanquam persona priuata, sed vt minister dei & communitatis: quare in tali facto, nec fur nec raptor censeri debet, sed executor iustitiæ publicæ. Idem dicendum est de rapinis & deprædationibus quas faciunt in iusto bello milites: quoniam ministri sunt iustitiæ vindicantis aduersariorum malitiam, quare non peccant contra hoc mandatum, neque ad restitutionem tenentur. Secus autem dicendum de iniustus bellis. Nam iniusta bella, quid aliud sunt, quàm atrocitiam: quàm rapinæ? quam furta? Prout lepide dixit pirata quidam ad Alexandrum Magnum: Ego, quia parua scapha ago, pirata dicor: tu verò quia terris agis, imperator: Idem tamen agimus, speciosum scilicet iniquitatis ludum. De bellis autem quæ licita, quæque iniqua sunt, diximus abundè satis in præcepto, Non occides. De populo verò Israëlítico spoliante Aegyptios in exitu de Aegypto, iam non difficile erit respondere, quoniam damnum nullum intulerunt, neque iniuriam fecerunt Aegyptijs. Nemo enim faciens id quod facere ius habet, damnum aut iniuriam facit. Israël autem ius habuit faciendi quod fecit, Deo donante potestate vt spoliarent Aegyptios, Exod. II. & 12. Voluit enim Deus, vt filij Israël exeundo spoliarent Aegyptum, vtque possiderent terram Chanaan interfectis habitatoribus eius, vastarent quæ ipse vellet, seruarent sibi in usum quæ vellet, distribuerent inter se se quomodo ipse vellet. Vt sic palàm declararet se dominum mundi esse, & vniuersorũ quæ in mundo sunt: adeoque merum ac plenum apud se esse dominium omnium: vt nemo dicere debeat, Cur fecisti sic? Iusto siquidem iudicio facit Dominus vniuersa quæ facit: quare hominis non est interrogare, Cur fecisti sic? Nam Abraham accipiens mandatũ interficiendi filium suum Isaac, non interro-

gavit Dominum, Quare ita? Quid fecit? Aut, Quid peccauimus ipse vel ego? Satis namque esse debet homini, Dominum sic præcepisse, Domini sic esse voluntatem. Nihil tam inculpatum, quàm quod Domini sit iussione. Nihil tã iusto titulo possidetur, quàm quod dei donatione habetur. Si tua mihi donaret Deus, etiã te inuito raperem, nec reus fierem alicuius mali.

De ijs qui in necessitate occupant aliena. CAP. VIII.

N X præmissis consequitur & illud, quod laborans extrema egestate, si apprehendat alienum, ipsa apprehensione suum facit quod apprehendit, nec delinquit contra hoc mandatum, neque damni auctor haberi debet. Patet per eandem regulam iuris, Nemo damnum facit, qui id facit, quod facere ius habet. Porro iste per necessitatem in qua est verum ius habet à lege naturali faciendi quod facit. Omnia enim in necessitate sibi communia sunt, quantum sufficere potest necessitati, vt doctum est supra. D. Quid si nolit is cuius cibũ aut vestẽ apprehendit? M. Nihil impedit. Quid enim si malus sit ille, impius aut iniquus? Certè iste ea necessitate pressus, potius ius habet apprehendendi, quàm ille possidendi. Antiquius siquidem est & immutabilis ius nature quàm ius gentium aut ciuile. Quare vt ius gentium, ita & ius ciuile cedere debet, superueniente necessitate, prout superius declaratum est. Debet igitur ille cui aufertur, esse contentus. Quod si repugnat, non solum impius est in proximum, sed & iniquus. Quapropter constitutus in extrema indigentia, hoc est, verè necesse habens, si supplex petat à diuite subuentionem, & denegat diues, indubiè ille diues denegando fur efficitur & raptor, peccans expressè cõtra hoc mandatum. Detinet enim iniuste alienum, alteri optimo iure debitum, non minus quàm ille, qui post expiratam terminum, in mora est soluendi debitum. De quo infra latius. Et hanc ob causam diues Epulo, non solum impius erat, sed & iniustus, non dans Lazaro petenti in extrema necessitate. Iacebat enim ante fores, nam stare impotens erat, vlcibus plenus, ita famens vt de micis cadentibus de mèsã Epulonis cuperet satiare latrantem ventrem. An non hoc erat esse in extrema, vt vocant Scholastici, necessitate: iacere humi præ debilitate, quam egestas attulerat, hominem vlcibus plenum, ita famentem, vt appetitus se extenderet ad cibum canum, hoc est, ad micas in terram decedentes, quas alij cõsulcant pedibus? Ius igitur erat apud

M. Constitutus in necessitate extrema, si rapit aliena, non peccat.

Qui negat cõstitutum in necessitate, iniquus est, nedã impius.

Basilii ser. i. in diuites auares.

Ambros. 1. 31.

apud Lazarum petèdi, imò rapiendi si potuisset. Econtrariò magna impietas, magnaque iniustitia apud Epulonem non dantem, imò non soluentem quod debitum erat: Lazaro: quapropter & meritò dicitur sepultus in inferno, Luc. 16. Nec excusat, si quis cogitet, Sūt multi alij fortassis me dittores qui subuenire poterunt: nam diuite Epulonem hoc ipsum non excusabat. Quandoquidem dicendum erat ipsi, O Epulo tu nunc cognoscis statum istius extreme indigentis, tibi presens est, à te petit sibi bono iure debitum: habes præterea tu vnde possis (nam epularis quotidie splendide) & vides, hoc est, clarè cognoscis, reuera esse necessitatem, nedum indigentiam in petente. Igitur si non das, in mora es non soluendi, & ideo detentor alieni, violas ius naturæ, & præuaricator efficeris huius mandati, imò homicida si ille necessitate pereat: iuxta illud Ambrosij, Pisce fame morientem: si non pauidisti, occidisti. Et sanè multò crudelius latrone: quoniam ille non interficit, nisi spe magnæ prædæ: tu verò fame necas hominem tibi supplicem, idque ne vnus panis incommodum feras: nuditate contabescere permittis, malens vestem tuam tinearum esse cibũ, quàm fraterni sanguinis tegumentum. Nunc facile erit intelligere quàm verè iuxta ac ardentè locuti sint in hac materia eximij illi doctores Basilii Magnus, B. Ambrosius, D. Bernardus. Basilii quidè hoc modo, Quis, quæso, auarus? Ille qui paruo, & eo quod satis esse debet, non est contentus. Quis verò peculator? Ille qui aufert aliena. Tu ergo non auarus? Non tu peculator, cum ea quæ ad dispensandum distribuendumque receperis, tibi propria facis? Num qui vestè diripuerit, spoliator nominabitur: qui autem nudum nõ reuerit, modo possit, alterius cuiusdam nominis appellatione dignus erit? Esuriens est panem quem tu retines: nudi est vestis quam in arca custodis: discalceati calcæus qui apud te marcescit: egentis argentum quod tu in terram fodis. Denique tot assers iniurias hominibus, quot deseris cum iuuare possis. Ambrosius verò vbi tractat illud Euangelij, hominis cuiusdã diuitis vberes fructus ager attulit, dicit hoc modo: Non minus est criminis habenti tollere, quàm cum possis, & abundas, indigentibus denegare. Esurietium panis est quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis, miserorũ redemptio & absolutio pecuniã quã tu in terrã desodis. Tot te ergo leias inuadere bona, quod possis præstare, quod velis. Hęc ille. Et D. Hieronymus sic dicit, Aliena rapere conuincitur, qui vltra necessaria sibi retinere probatur. D. Hęc

opinor dicunt sancti illi patres de ijs, qui ardentissima anguntur necessitate. M. Et de illis hucusque nos locuti sumus. Certum enim est, hæc & eiusmodi non dici de vulgo mendicantium. Nam illi frequenter & suauius acquirunt, quàm alij cõmunis fortunæ populares, & minus esuriunt, Licet enim ostiatim mendicantes non habeant ad pompam, habent tamen ad sufficientiam, sæpe non minus quàm agricolæ, aut populares opifices: ipsi quidem assidue mendicando, agricolæ verò ceterique opifices indefinenter laborando. In eo sanè agricolis artificibusque felicitores, quod otiosa mendicantia minus habet sudoris, minus etiam anxietatis, quàm agricultura, aut ars manualis. Longè profectò aliter dicendum est de ijs qui egent rebus ad vitam necessarijs, seu verè necesse habent. Passent labia fame, cibum tamen nullum habent: nudi sunt, attamen vigente frigore, necessario cooperulo præditus erant. Aut vir languet, aut mulier præxima est partui, tamè fore nihil adest eorũ quæ necessaria sunt: alger foetus, vacat præputaria, ad requiem nihil quod supponatur, nihil quod superponatur. Neque putare debemus extremã tã solum esse necessitatem, quando quis à fame moritur, aut perit egestate. Hęc enim nõ extrema, sed verius exterminij necessitas dici debet: quinimo interitus est, nec antipius necessitas vocari potest. Nemo enim eget, aut necesse habet ijs, quæ tã prodesse non possunt. Morituro etiam si regias dapes adferas, nihil subuenis: perijt appetitus, perierunt viscerum vitalia officia, nihil iam caput cibi, sed nec capere potest. Quare non his rebus pro eo tempore eget, sed magis Christi Sacramentis, bonas informatione, & consolatorijs verbis atque oratione. Quæ si tunc neget pastor, aut illi quorum interest ministrare, indubiè & ipsi fures futuri & latrones, denegantes huic quod iure diuino ei debitum est, tantò crudelius peccantes contra hoc mandatum, quantum anima præstantior est corpore, & diuiniõra sunt bona gratiæ bonis transitorijs huius mundi. Nec minus peccant cõtra hoc mandatum Episcopi ecclesiarum curatores, qui non pascunt populum sibi commissum, verbo, Sacramentis, & disciplina, vt oportet: sed patiuntur eos contabescere fame verbi diuini, aut defectu Sacramentorum vel disciplinæ: sicut infinite Ecclesie nunc derelinquuntur in extrema necessitate, multis in eternum pereuntibus, non ob aliud quàm propter defectum pabuli & congrui ministerij. Fili, sint tibi hæc dicta pro regulis: Pisce pane tuo fame morientem: si non pauidisti, occidisti. Pisce verbo dei subditum tuum morientem defectu eiusdem: si non pauidisti,

De vulgo mendicantium.

Quando sit extrema necessitas.

Quando peccet pastores & episcopi contra istud mandatum.

uisti, occidisti. Pasce Sacramento: si non pa-
uisti, occidisti eum qui moritur defectu Sa-
cramenti. Consolida infirmum in fide: si non
consolidasti, occidisti pereuntem. Recollige
errabundū: si non recolligisti, occidisti. Vesti-
nudum: si nō vestisti, occidisti, si nuditate pe-
reat. Verūm subintellige in omnibus his, mo-
dō habeas, vnde possis: maximē, modō eo cō-
stitutus es loco, vnde debeas: non solum
ex lege pietatis, sed etiam ex officio, & per
consequens ex iustitia, qua teneris officio su-
cepto satisfacere. Omnia enim hęc, panis tu-
us, vinum tuum, vestis tua, sunt alijs cōmuni-
canda ex iure naturali dum necesse habent.
Itē verbū Dei, sacramentum, instructio in fi-
de omnibus indigentibus cōmunicari debēt,
in primis ab ijs qui præsident potestate ac-
ceperunt. Vx enim incūbit eis, si non faciunt:
& quidem vx duplicatum, si cessantibus ipsis
pereant illi. Sanguinem illorum, ait dominus,
de manibus ipsorum requiram. O quā gra-
ue onus est cura pastoralis, quāque horren-
da pericula latent sub specioso præsulatus ti-
tulo. Sed de his hactenus. **D.** At quæ est
propriè extrema necessitas? **M.** Est vera ne-
cessitas, qua neque maior, neque diuturnior
esse potest, quin allatura sit verisimiliter in-
gens malum, nēpe defectiōne vertiginē, mor-
bū, apōstemata, aut alia eius notæ periculosa
incomoda: aut quin cogat personā subijcere
sele manifesto discrimini, vel notabilem subi-
re infamiā, aut distrahere omnia quæ habet
etiam instrumenta artis suæ, quibus distra-
ctis neque sibi, neque suis prolibus alendis
sufficiens erit. Dum autem hæc vel eiusmodi
prorsus incumbunt ex defectu rerum quibus
necesse habet, iam rectē vocatur extrema ne-
cessitas, cui ex obligatione iuris nature tene-
ris subuenire de abundantia tua, siue de eo
quod superest tibi: maximē si humiliter po-
stulatus fueris. Alioqui detines alienū secun-
dum Ambrosium; & iniuriam facis secundū
Basilium: nec potest in te manere caritas dei
secundum Ioannem Apostolum. Quid nunc
tibi videtur? An superfluum erat quod digres-
si fueram ad explicationē discriminis, quod
est inter ius naturale, ius gētium, & ius ciuile?
D. Nequaquam. Quoniam ex illo constat
fures & raptores fieri, qui citra necessitatem
inuadunt bona aliena, dicentes omnia debe-
re omnibus esse communia. Item fures fieri
& raptores qui alijs necesse habentibus non
porrigunt, quo citra notabile periculum sui
& suorum carere possent. Et vtrosque trans-
gredi istud mandatum. **M.** Bene est. Infra
adhuc plura colligemus ex eadem distinctio-
ne: at nunc pergamus ad alias difficultates.

Quæ sit
necessitas
extrema.

Quale peccatum sit furtum & cuius ma-
litiæ. CAP. IX.

D. Vo hoc loco interrogare debeo.
Primum, An furtum sit peccatum
mortale, mergens animam ad inte-
ritum; Secundum, An furta sint om-
nia eiusdem naturæ & malitiæ? **M.** Quan-
tum ad primum exactè satis & pertinenter,
nec non consolatorie scribit doctus Caieta-
nus, cuius hæc in effectū sunt verba, Furtum,
hoc est, occulta acceptio alienæ rei inuito
domino, peccatum est mortale ex suo ge-
nere: quia iustitiam violat contra caritatem
proximi. Potest tamen esse veniale pro-
pter imperfectionem actus, vel ex parte pri-
mi motus, vel ex parte paruitatis rei: quia
modicum pro nihilo reputatur: non enim
reputatur quis læsus, in rebus suis ex eo,
quod res minimi momenti sublata est, vt po-
mum vnum aut alterum, vna aut altera rapa,
vel virgulæ aliquot de arboribus ad paradas
scopas. Sunt autē quatuor circa furti pecca-
tum aduertenda. Primum animus furandi.
Qua in re ne erres, intelligendo, si quis surri-
pit pomum, peccet statim mortaliter, eō q̄
habeat animum furandi pomum illud, error
est iste. Siquidem animus furandi, importat
animum inferendū nocumentum proximo.
Non vocatur autem propriè nocumentum, si
est nocumentum secundum quid, quale est
nocumentum in re minima. Et propterea per
animum furandi, intellige solummodo ani-
mum surripiendi aliquid notabile. Vnde si
quis surripiat aliquid minimum, neutiquam
habens animum surripiendi quod notabile
est, & verè damnificaret, vel inter viros alio-
qui cordatos amicitiam solueret, is excusa-
tur à furto mortali. Si autem paruum surri-
pit, ita tamen quod si posset, notabile aliquid
subduceret, proculdubio animo egit furan-
di, & peccauit ex furtiuo animo mortaliter.
Et hinc habes, vnde furta famulorum famu-
larumque excuses, quando domi comestibi-
lia surripiunt vt comedant. Sunt enim com-
muniter peccata venialia, & aliquando nul-
lius omnino culpæ, potissimum quando vr-
get naturæ necessitas, & herorum inhumana
est tenacitas. Signum autē animi non furtiuū
est, si non permagni æstimat accipere, ea de
causā, quoniā modicū est quod accipit. Sunt
interim hęc minima summopere præcauēda
& studiose corrigenda, maximē in iuuentute.
Sensus etenim & cogitatio humani cordis
per se in malū prona, sunt vel modica assue-
factione multo propensiora. Aquarum licet
singulæ vnde non nisi modicum atterant ter-
rā: tamen assiduitate vel aggeres rēpunt pro-
fluunt.

Furtū est
peccatum
ex genere
mortale.
Quibus
de causis
furtū sit
peccatum
veniale.

Quatuor
cōsiderā-
da circa
peccatum
furti.
Animus
accipiendū,
quia mo-
dicū est,
non est
propriè
animum fu-
randi.

Duplici-
ter potest
dominus
rei ablatæ
esse inui-
tus.

Quæ res
dicatur
aliena.

Licet ali-
quo casu
furtum si-
bi res su-
as recupe-
rare.

fluuntque in immensum malum. Secundum
est de inuito domino. Intelligi nanque debet
de eo qui est inuitus, respectu rei, ad hoc quod
sit furtum. Potest siquidem dominus rei esse
inuitus dupliciter, vel quantum ad rem quæ
surripitur, vel quantum ad modum quo tol-
litur: puta quia displicet sibi quod occultè
accipitur, non autem quod res tollatur. Vti
sæpè contingit in furtis domesticis inter pa-
trem & filium, inter dominum & famulum.
Non utique furtum committit filius occultè
surripens res patris, volentis filium res illas
habere, tamen nolentis q̄ occultè surripiat:
quia tunc propriè loquendo, non inuito, sed
non vidente domino accipit. Et hinc multas
surreptiones domesticas excusare poteris: dū
præ verecundia tolluntur res occultè, nō in-
uitis dominis, quoad rem: venialia siquidem
sunt omnia. **D.** Quid si parentes vtroque
modo inuiti sint, & quoad rē, & quoad mo-
dum. **M.** Certè tunc furtum filiorum & fi-
liarum est peccatum mortale, tantò grauius,
quantò parentes minus sunt iniuria afficiēdi
quàm alieni. Veluti cum filij aul filiarū frumen-
tum surripiunt de horreo parentum, aut pecu-
niam de officinis, aut res alias, vt habeant
quod expendant in nequitijs suis, in scorta-
tionibus, vel potationibus, vel curiositatibus
superfluis, si modò sit notabile quod furan-
tur, de quo præsumere nequeunt, parentes
non agrè laturos. Tertium, quod consideran-
dum docet Caietanus, est, quæ res dicatur alic-
na. Intelligitur enim in proposito res alic-
na, non solum quantum ad dominium: quia
scilicet est res alterius, sed etiā quantum ad
custodiā vel detentionē. Ita q̄ si quis rē pro-
pria, quam alius vel in pignus, vel in depo-
situm accepit, aut etiā quem alius occupat si-
ue licitè siue illicitè, furtiuè ei surripiat, is fur-
ti erimen incurrit. Quia rem alienam, quan-
tum ad custodiā occultè accipit, custode
inuito: debet enim iuris ordine seruato rem
suam repetere, & non sibi ius dicere. Est autē
hic obseruandum, q̄ licet ita fieri debeat re-
gulariter, in casu tamen quo quis non potest
iuris via rem suam recuperare, aut propter
suam paupertatem, aut propter excellentiam
detinentis, aut propter defectum iudicis vel
probationum, aut propter scandalū & diffā-
mationē eius qui detinet, potest tamen citra
scandalum secretò recuperare quod suū est,
nō est reus furti in tali casu, nec propriè sibi
ius dicit, sed exequitur ius naturale circa rem
suam, ex quo ius ciuile impeditū est sibi. Ve-
runtamen in hac re, non tuo solius stabis iu-
dicio, sed cōsules prius virum aliquē timentē
Deum, boniq̄ cōsiliū: ne cadat in te quod vul-

gō dici solet, Nemo idoneus est iudex in pro-
pria causa. Quarto cōsiderandum est, quod
ea quæ inuenta sunt, inter aliena cōputanda
veniunt. Teneatur enim inuentor non sibi ser-
uare rem inuentam, sed eam reddere domino
suo: alioqui furtum seu rapinā committit. In-
quit enim B. Augustinus, Si quid inuenisti, &
non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fe-
cisti: quia plus non inuenisti, ideo plus non
rapuisti. Qui alienum negat, si posset & tolle-
ret, Deus eorū interrogat, non manum. Addit
B. Hieronymus super Leuiticum: Multi sine
peccato putant esse, si alienum quod inuēne-
runt, teneant. Et dicunt, Deus mihi dedit, cui
teneor reddere? Disceant isti peccatum hoc,
simile esse rapinæ, si quis inuenta non reddat.
Oportet igitur rem inuentam reddere vero
domino suo: si cognoscatur, aut diligentia
præmissa inueniri potest. Si autem dominus
non inuenitur, quia forte viatori excidit, rum
debet reddi illi in bonis spiritualibus: ex quo
in tēporalibus reddi non potest. **D.** Quo-
modo in spiritualibus? **M.** Vt conuertas
in pium vsum diuini cultus, vel eleemosyna-
rum ad refrigerium animæ illius qui perdidit.
Quod si tu inuentor non minus egēs, quàm
alij pauperes, ipse teneto per modum elemo-
synæ. Attamen expedit in eiusmodi adhibē-
re iudiciū discreti viri, maximē eius qui pa-
stor est animæ tuæ. Si verò res inuentæ domi-
no carent, & prorsus pro derelictis habētur,
iam sunt inuentoris, quomodo volucres æ-
li, pisces maris, animalia siluestria, & quæcun-
que in nullius dominio existunt, occupantis
sunt. Porrò naufragorum bona iuxta leges
quorundam litorum confiscata ex hoc ipso
quod ex naufragio sunt, nescio qua iustitia
occupentur: nisi illa, qua afflictio additur af-
fluctis. Vnde non leges, sed legum corruptio-
nes atq; tyrannides sunt, quæ eiusmodi consti-
tutionibus decernuntur. Nec excusantur ob-
seruantes illas, immo, vt patet de rapto cap.
Excommunicati nisi ablata restituant, excom-
municationi se nouerint subiacere: potissi-
mum qui Christianos naufragium patientes
spoliant hac confiscationis specie. De rapina
verò, an sit peccatū mortale, sic testatur idē
Caietanus, dicens: Rapina qua quis accipit res
alienas per violentiam, peccatum est morta-
le: quia iniuriam infert proximo, & quantum
ad res, & quantum ad modum, directe repu-
gnans tam caritati quàm iustitiæ: Qui non
diligit, inquit Ioānes, manet in morte. At qui
facit proximo per vim & violentiam, quod
nullo modo vellet sibi fieri, is indubiè agit
cōtra dilectionem proximo debitam: peccat
igitur mortaliter. **D.** An sit rapina, quæ
Kk 2 per

De rebus
inuentis
restituē-
dis.
August.
ser. 19. de
verbis
Apostol.

De bonis
perditis
per nau-
fragium.

Rapina
est pecca-
tum mor-
tale.

per violentiam aufertur res aliena? M. Non sane: sed solummodo tunc est rapina, quando aufertur per iniustam violentiam: videlicet contra leges & æquitatem. Verum de hoc satis est dictum supra. Differt autem rapina à raptu, quod raptus respicit personam, rapina verò rem. Ceterum raptus quo rapiuntur personæ, maximè puellæ ad vsum carnis, tantò est grauius crimen, quantò persona dignior est rebus exterioribus. De quo egimus supra in præcepto, Non mœchaberis.

Non omnia furta esse eiusdè generis & malitiæ. CAP. X.

M. Quare nò omnia furta sint eiusdè generis.

Nunc ad alteram partem quaestio nis tuae, nepe, An omnia furta sint eiusdè naturæ & malitiæ, quam vt probè explicemus, aduertere debes. Primò, non eiusdè esse generis iustitiam quæ violatur per furta. Secundò, non eiusdè rationis esse, aut momenti nocumèta quæ per furta inferuntur. Tertio, eorum qui furtis damnificantur diuersam esse dignitatem. Quarto modos furandi alios alijs esse pestilentiore in Repub. Quas ob causas furta aliquando diuersè sunt naturæ secundum speciem: aliquando duntaxat diuersæ malitiæ secundum maius & minus. Iustitia est quæ reddit unicuique quod suum est: iniustitia quæ contrà facit. Iustitia est duplex, Distributiua & commutatiua: & vtraque ex suo nomine, nota esse potest. Illa obseruari debet in distribuendis rebus cõmunibus, hoc est, rebus illis, quæ pertinent ad cõmunitatem aliquam. Ista verò obseruanda est in commutandis seu contrectandis rebus ijs, quæ particularibus personis peculiare sunt, aut in quibus non attendimus nisi æqualitatem rei ad rem. Est autem diuinius bonum commune quàm priuatum: & ideo sacratiore iustitia distributiua quàm commutatiua. Quapropter & furta quæ violant distributiua alterius sunt naturæ, & multò maioris malitiæ, quàm quæ violant commutatiua. Insuper alia est maiestas dei, alia hominis: alia rerum sacrarum dignitas, alia communium: alia Ecclesiæ, alia regni, alia priuatae familiaris. Hinc sacrilegium & pecculat' grauiora sunt, alteriusque speciei quàm simplicia furta. Alia quoque hominis ratio, alia pecudis: atque ideo plagiarij, nempe qui homines abducunt, longè sceleratioris sunt quàm abigei, hoc est, qui pecudes furantur. Adhæc per vim rapere sceleratius est, quàm elanculum subducere, vt diximus supra. Item sub specie pietatis fraudare, vt faciunt vsurarij, magnam malitiam habet: sub specie autem

Quid iniustitia dicitur duplex.

Furta quæ violant iustitiã distributiua, sunt peiora, quàm quæ commutatiua violant.

iustitiæ ministrandæ, aut iuris dicendi, maiorem, vt faciunt iudices iniquitatis, peruersi aduocati, procuratores iniustitiæ ministri. At omnium maximam habet malitiam facere idipsum sub specie ministerij sacri, vt faciunt nonnulli viri Ecclesiastici negotiãtes Simoniacè in populo per Sacramenta, per preces, per missas. Item fraudare per mensuras, & pòdera iniqua, quæ sunt instrumenta publicæ æquitatis, tantò est pestilentius in communitate, quantò minus quisque ab illo cauere potest, quantoque magis est contra ordinationem publicam, præcipientem iustum in ponderibus & mensuris. Vltimò specialem habet malitiam, furari per falsificationem mercium, vt faciunt institores quidam & œnopolæ, atque falsarij monetæ. Et quò res quæ falsificatur est communior, vt moneta, eò fraus est sceleratior. Vt igitur summatim dicam, inter ea quæ violant commutatiua iustitiam sunt sacrilegium, simonia, pecularus, plagiat'us, abigei, iudices iniqui, caluniatores, falsarij, iniqui institores, & œnopolæ, impostores, piratæ, prædones, raptores, fures communiter dicti. Et iuxta distinctionem nominum, est & malitia actuũ distincta: aliquando secundum speciem, aliquando secundum maius & minus duntaxat. D. Mõstra narra. Et quales, precor, sunt istis? M. Verè mostra sunt in societate Christiana, qualia, si cælum petis, vitare necesse est, non minus quàm belluas rapaces. D. Malum vitari potest: incognitum vitari non potest. Quæso igitur depinge mihi has bestias suis proprijs coloribus, quo vtcunque cognosci, deinde & vitari possint. M. Si furtum fiat aut rapina de rebus deo sacris aut diuis, iam vocatur sacrilegium: quod præter dictas malitias continet in se violationem rei sacræ cum iniuria dei, cui pleno iure dicata est: vnde de sacrilegi sunt omnes qui templa demoluntur, qui supellestilem domus Dei furantur, qui prædia Ecclesiæ diripiunt, qui clericos & monachos suis domicilijs extrudunt, stipendijs priuant, decimis fraudant. Quos merito terrere deberet Dei vindicta in Heliodorum qui voluit Hierosolymis templum despoliare: at multa caligine obrutus semiuuius de templo eiectus est. Vindicta quoque Dei in Antiochum tyrannum, quem viscerum putrefactio, & fons vermium de corpore scaturiens adeò intolerabilem reddiderunt, vt fætor eius & dolor, etiam exercitum grauarent: eò quòd templum spoliare tentauerat. Nec minus manifestum exemplum spectatur in Balthasare Assyriorum rege, Daniel. 5. D. Solet dici quòd sacrilegium tribus modis cõmittitur, videlicet: quando sacrum de sacro, vel

Sacrilegium.

1. Mach 2.

2. Mach 6. 9.

Qui beneficium recipit, non facientes officium sunt sacrilegi.

vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro loco aufertur. M. Valde bene dictum: sic enim docet Magister sentent. distinct. 37. lib. 3. Addens, Sacrum verò dicitur quidquid mancipatum est cultui diuino, vt Ecclesia, vel res Ecclesiæ. Quapropter etiã sacrilegi sunt, qui recipiunt beneficia, hoc est, decimas, aliaque emolumenta Ecclesiæ consecrata deo in stipendium diuini officij, & tamen non faciunt officium, neque per se, neque per alium, aut sic faciunt, vt melius sit non facere. Quales grauius delinquant contra hoc mandatum, facientes iniuriam & Deo, & fundatoribus, & idoneis ministris quos excludunt, & vniuersè denique Ecclesiæ, quæ suo fraudatur officio.

D. An quicumque sacrilegium committit, peccet contra hoc mandatum? M. Non. Quoniam sacerdos polluens se fornicatione, sacrilegium committit, non contra istud mandatum, sed contra mandatum de non fornicando. Si clareus interficiens clericum, sacrilegium facit, non contra istud, sed contra mandatum de non occidendo. Hic autè loquimur de furtis & rapinis sacrilegis. Nã per eorum odium violatur hoc mandatum: nò de omnibus sacrilegijs.

De furtis Simoniacis. CAP. XI.

M. Simonia. Math. 10.

Ecundò qui mercaturam exercet in beneficijs Ecclesiasticis, aut Sacramenta, vel verbum Dei, seu ministerium sacrum sub quaestum ponit, is vendendo quod non est vendibile, & accipiendo pretium pro eo quod appetiari nò potest: immo gratis communicari debet iuxta illud Saluatoris: Gratis accepistis, gratis date: is dico graue furtum committit, quod Simonia vocamus à Simone mago, qui pecunia volebat sibi emere donum dei à B. Petro Act. octauo cap. Quoniam autem simonia, hoc est, emptio vel venditio spiritualis rei, ponens sub pretio quod spirituale est, peculiarem iniuriam facit religioni, ideo peccatum est mortale, specie distinctum ab alijs, & vehementer exhorrendum. Quo sanè genere furti laborabat Ieroboam promouens quoscunque qui implebant ei manum, vt fierent sacerdotes excelsorum, prout nunc collatores quidam beneficiorum vendunt beneficia, aliquando pro munere, quo ipsis manus implentur. Si numeras, habet idoneus functione sacra. Si nihil attuleris, ibis Homere foras. Pauli idoneitas nihil: zelus animarum vel qualem Elias habuit, nihil: Hieronymi, Augustini, Chrystomi opulenta eruditio nihil: nihil, inquam, mouent animum collatoris, tantummodo fuluum ducalis nummi respicitur aurum. Quò

mater Ecclesia, quòd, proh dolor, angustiarum redacta est: Sed transeo. Fuit olim domus Ieroboam deleta de superficie terræ propter hanc eandem iniquitatem, quam nunc Simoniacam vocamus. Non dubium quoniam & istos venditores beneficiorum exterminabit Dominus, postquam completa fuerit malitia eorum. Hoc quoque genere furti commaculatus erat Gihezi, furtim accipiens pecuniam & vestimenta duplicata à Naaman Syro pro curatione lepræ: sed & lepra, inquit textus, Naaman adhaesit ipsi & semini eius in sempiternum, in vindictam sceleris. Sunt autem vtraciter ac propriè vocandi Gihezitæ quicumque pro Sacramentis, aut gratijs curationum, seu ministerio sacro pecuniam accipiunt. Qui verò pro collatione beneficiorum aliquid capiunt, vt faciunt collatores multi, sunt propriè secundum scripturam appellandi Ieroboitæ. Qui denique gratiam miraculorũ aut quoduis aliud donum spiritus sancti pecunia sibi comparare volunt propriè appellatur Simoniaci. Ceterum vt in hac materia clara casuum emergentium notitia habeatur, tria sunt capita pertractanda secundum Caietanum, videlicet, res spiritualis, emptio vel venditio extrinseca: & rursus emptio vel venditio interior siue mentalis tantum. Quæ capita, quia idem Caietanus pertinenter & dilucidè atque succinctè pertractat, ideo illa suis verbis hic asseribam, nec quidquam de meo addam. Circa primum caput, nempe quid appellatione rei spiritualis intelligatur in proposito: scito, inquit, hic appellari rem spiritalem à Spiritu sancto: vt est spiritualis ratio vite qua in Christo viuimus, sentimus, intelligimus, & operamur. in cuius signum Simonia vitium est Ecclesiasticum, non habens locum in profanis. Sunt autem res spirituales multis modis. Vel quia sunt merè spirituales: vt dona Dei gratuita quæ ad vitam Ecclesiæ spectant: virtutes, gratiæ gratis datae, potestas spiritualis tam ordinis quàm iurisdiccionis, sacramentalis effectus, ius spirituale quodcunque etiã viuendi ex altari, habedi decimas, beneficia Ecclesiastica, & similia. Vel quia compositæ sunt ex spiritali & corporali, sed formaliter ac principaliter sunt spirituales: vt Sacramenta Ecclesiastica omnia, & similia sacramentalia, vt consecrationes virginũ, benedictiones nubentium: Missæ, orationes vocales, Ecclesiasticus cultus, predicatio verbi diuini, oleum sanctum, Chrisma, Ecclesiastica beneficia, & alia huiusmodi. Vel quia compositæ sunt ex spiritali & corporali, sed principale in illis est corporale: vt calices, cruces, officia Ecclesiastica, officium iudicis, doctoris, sacristæ, & economi. Multis igitur

3 Reg. 13.

4 Reg. 5.

Tria capita consideranda in materia Simoniæ.

Primum caput. Res spiritualis in materia Simoniæ.

Regule
sex cōside
randæ in
materia
simonia.
Prima re-
gula.

igitur modis quibus inueniantur res spirituales, notanda sunt regulæ sex, ut non erretur in istis. Prima regula est. Nulla res spiritualis, quatenus spiritualis, est licite venalis, aut ratio maioris pretij: itaque ex hac regula habes tria. Primum, quod res pure spiritualis non potest emi aut vendi. Secundum, quod res composita ex corporali & spiritali non potest emi aut vendi ex ea parte qua spiritualis est, quantumcumque spiritualitas illius sit minima. Tertium, quod si aliqua res composita ex spiritali & corporali vendi aut emi licite potest, ut calix consecratus aut officium docendi, &c. non tamen potest plus aestimari, nec plus vendi aut locari, &c. ratione spiritualitatis, sed solummodo tanti quantum valet ratione rei corporalis, alioquin simonia committitur. Secunda regula est. Nulla res composita ex spiritali & corporali, sic ut principale illius sit spirituale, potest vendi vel emi absolute: quia ex quo principale in istis est spirituale, si simpliciter & absolute sub pretio ponitur, intelligitur vendi spirituale. Unde quod quis natus cum absolute tractatur & iudicatur, intelligitur tractari & iudicari secundum suum principale: ut cum tractatur de homine, tractatur de homine secundum quod est rationalis: & cum tractatur de nauis, tractatur de illa secundum quod est quid artificiale: & cum tractatur de Episcopo, tractatur de illo secundum quod est pastor omnium Christi: & sic de alijs. Et ex hac regula habes, quod non licet predicatori pro predicatione, sacerdoti pro celebratione, vel pro officio mortuorum, ordinarij pro collatione ordinum, & ceteris similibus pro similibus pacifici, aut quouis modo hæc sub pretio ponere absolute. Tertia regula est. Res quæcumque composita ex spiritali & corporali sic ut principale in illa sit corporale, potest absque simonia vitio vendi vel emi absolute, nisi ex positivo iure inhibeat. Ratio regulæ est: quia ex eo quod principale est corporale, non intelligitur vendi nisi corporale cum absolute venditur, & seruatur aptedictum moderamen, quod non plus aestimatur ratione spiritualitatis, sed pure tanti venditur, quantum corporalis res valet. Addidi autem, nisi ex positivo iure inhibeat: quia quantumcumque res secundum se venalis sit, si iura disponunt ibi interuenire simoniam, non quia secundum se sit, sed quia prohibita, oportet parere iuri: ut de multis officijs canonica iura sic disponunt: ut sunt æconomi, castaldi, &c. Quarta regula est. Stipendium sustentationis exercituum spiritualia, licite est velle accipere, & in articulo necessitatis etiam pacifici. In hac regula dicuntur duo. Primum quod pro sustentatione ministrantium spiritualia, licite est accipere temporalia. Et hoc satis clare

Secunda
regula.

Tertia
regula.

Quarta
regula.

patet ex doctrina Domini in Evangelio, & Pauli Apostoli. Et ex ratione: quia hoc non est vendere spiritualia, nec locare operas pro mercede, sed est velle habere necessaria ad vitam corporalem, sine qua non possumus spiritualia exercere. Secundum est, quod in articulo necessitatis licitum est deducere in pactum stipendium sustentationis. Hoc namque articulus necessitatis tunc supplet, quod & iustitia deberet efficere apud populum recipiente spiritualia (quia tenetur sustentare ministros spiritualium) & ad quod superiorum auctoritas deberet cogere populum. Et licet hoc licitum sit: quia tamen habet speciem mali, & prohibitum regulariter est ex iure positivo pacifici in huiusmodi, ideo non est faciendum: Habes tamen ex hac regula, quod licitum est cogere ad subuentiones statutas auctoritate superiorum vel consuetudine exhibendas in consecratione Ecclesiarum & virginum, in benedictione nubentium, in visitationibus & alijs huiusmodi: quia hæc in subsidium ministrorum intelliguntur statuta vel consuetudine decime & proventus alij Ecclesiastici. Debent tamen prelati & eorum officiales prius exhibere gratis spiritualia hæc, & post cogere ad seruandas laudabiles consuetudines: ne nomen clericorum blasphemetur tanquam auarum, & quasi venalia spiritualia reputans. Quinta est regula: Locare operas suas ad exercitia spiritualia quæ principaliter sunt spiritualia, non est licitum nisi per accidens. Vbi scito quod tribus titulis res qualitercumque spirituales contingit afficere. Primus est, venditionis & emptionis: secundus est sustentationis ministrorum: tertius est, locationis & conductionis non spiritalium, sed operarum suarum. Primus, qui, ut infra declarabitur, comprehendit sub se omnem contractum debiti legalis, est totaliter prohibitus: ut in primis tribus regulis declaratum est. Secundus est secundum se totaliter licitus: ut in quarta regula explanatum est. Tertius autem qui secundum rem species est venditionis & emptionis (quia locare est quoddam vendere, & conducere est quoddam emere) & qui non refertur ad spirituale, nec ut rem locatam, nec ut rationem locandi, sed refertur ad operas humanas concurrentes ad exercitationem spiritualium, venit in questionem, utpote medius, & de ipso dicuntur duo in hac regula. Primum est, quod locatio operarum non habet per se locum in exercitationibus, spiritalibus, quæ principaliter sunt spirituales: ut sunt Missæ, predicationes, consecrationes virginum, Ecclesiarum, collationes Sacramentorum, orationes, & huiusmodi. Et ratio iam dicta est: quia quum illa quæ sunt secundum suum principale spiritualia, tractantur absolute, intel-

Tribus
titulis
afficiuntur
res spiri-
tales.

Sexta
regula.

Secundum
caput.

liguntur tractari secundum suum principale quod est spirituale, ac per hoc intelligitur locari & conuci spirituale, vel ut res conducta, vel ut ratio conducendi: & consequenter apprehendantur opera ex spiritali: quod constat esse Simoniacum. Secundum est, quod per accidens, hoc est, propter adiunctum vinculum, locum habet in istis locatio operarum consueta & approbata ab Ecclesie consuetudine. Multi enim sacerdotes locant operas suas ad officium aliquam Ecclesiam per annum vel menses, toties celebraturi in hebdomada, &c. Quamuis enim non liceat sacerdoti locare operam suam ad celebrandum Missam (quia hoc esset locare spirituale: quia Missa secundum suum principale est spirituale, ut dictum est) licet tamen eidem locare libertatem suam, contra quam toties debet occupatum se tenere, & impeditum ab operibus alijs. Et breuiter tot concurrunt temporalia in istiusmodi annuis, mensuris, hebdomadarijs, &c. obligationibus, ut intelligatur non spiritualis res aliqua, sed temporalis locari & conuci. Sexta regula est. Locatio operarum in illis exercitijs spiritalibus, quæ principaliter sunt corporalia, locum habet absque scrupulo conscientie: ut patet de officio vicarij, sacrarum, iudicis, doctoris etiam in Theologia, & alijs huiusmodi, de quibus debentur certa stipendia. Et possunt in istis interuenire conuentiones ac pacta de quantitate stipendij: quia de corporali ac venali opere pactio fit, non de spiritali iustitia, veritate, &c. Et hæc intellige ex parte operarij: ita quod ille qui in vicarij aut iudicis, &c. petitur, potest locare operas suas ad huiusmodi officia. Et similiter is cuius est dare officium illud, potest illum conducere sub certo stipendio. Et non intelligas hoc ex parte prelati, quasi ipse possit locare huiusmodi officia sub certo pretio: quoniam hoc est vendere officia spiritualia, & est expressè prohibitum, ne prelati committant vices suas sub annuo censu, &c. Circa secundum caput, scilicet extrinsecam emptionem vel venditionem, in qua consistit ipsa simonia, scito tam emptionem quam venditionem ex tribus constare: scilicet intentione, conuentione, & executione. Ex eo enim quod humanus actus est, intentionem sui requirit ad hoc ut per se fiat: hoc est, ut intendat quis vendere seu emere. Ex eo vero quod commutatio voluntaria est, oportet conuenire vtrique de pretio. Nec refert vtrum tunc disceptando conueniant, an primo verbo conueniant: an sciendo pretium seu mutuam affectum, detur, & accipiat pretium: semper enim interuenit conuentio vel prius statuta, aut scita, aut tunc facta, etiam si subito

& imperceptibiliter fiat, & breuiter explicata vel implicite: alioquin resileretur ab altera parte, & non subsequeretur emptio & venditio: ut patet in quotidianis venditionibus & emptionibus. Ex eo autem quod actus talis exterior ad alterum est, exigitur ad sui consummationem datio & acceptio rei quæ venditur: & pretij: non enim consummata est venditio: nisi detur res quæ venditur: & similiter non est consummata emptio, nisi detur pretium: quia neutrum ab altero consummate transfertur nisi addatur: & similiter neutrum consummate acquiritur, nisi habeatur. Constat autem per emptionem & venditionem consummatam debere transferri hinc inde pretium: & similiter acquiri hinc pretium, inde rem. Unde iuxta hæc habeto pro regula ad Simoniam, quæ ab Ecclesia punitur, exigendum duo. Vnum, ex parte venditoris: scilicet venditionem consummatam rei spiritualis. Alterum, ex parte emptoris: scilicet conuentionem implicite vel explicite de pretio, aut traditione pretij. Vbi nota quinque. Primum, differentiam partium penes hoc, quod ex parte rei spiritualis exigitur actus consummatus, ad hoc quod Ecclesie censuris subicit: ex parte vero pretij non exigitur actus consummatus, ita quod si Simoniaci conuentio inter aliquos sit de ordine, beneficio, sepultura, Missa, &c. pro tali pretio, si ordo, beneficium, & breuiter res spiritualis non datur, etiam si pecunia pro pretio fuerit data, non incurritur simonia subiecta censuris Ecclesie: quamuis incuratur crimine Simonie. Et ratio est: quia non est consummata venditio rei spiritualis, sed inchoata & in mente, & in conuentione. Penæ siquidem restringendæ sunt ad consummatos actus. Secundum, distinctionem seu alternatiuam æquiualem ex parte pretij penes conuentionem vel traditionem pretij: ita quod ex parte emptoris æquipollent pactio vel traditio pretij, ita quod licet simonia punita ab Ecclesia exigat conuentionem seu pactum, si tamen concurrat traditio pretij, æquipollent conuentioni. Immo, ut melius loquar, inuenitur plusquam pactio: quia ipsa traditio pretij claudit in se conuentionem, utpote consummatio illius. Nam consummata emptio conuentionem explicitam vel implicitam adimplet. Et propterea non fallaris inspiciendo solum ad pacta explicita: sed intueri si interuenit solutio seu traditio pretij & perspicere persimam ibi Simoniam. Tertium, formale loquutionem de pretio. Quum enim dicimur traditio pretij includere pactioem, loquimur de pretio in quantum pretium, hoc est, sub ratione pretij. Potest siquidem multis modis traditio aliquod temporale: scilicet vel per modum

Simoniam
ve sit puni-
enda ab Ec-
clesia duo
requirit.

Quinque
notanda.
Primo.

Secundum.

Tertium.

liberalis doni, vel per modum sustentationis vel per modum reuerentiæ, vel per modum oblationis, vel per modum debiti ex lege aut laudabili consuetudine, vel per modum pretij. Et hoc solo vltimo modo vocatur pretium, & vocatur traditio pretij. Quartò, nota qui timorata habes conscientiam, quòd licet sacerdos minus beneficiat exigendo id quod secundum laudabilem consuetudinem soler dari, si autem collationem spiritualium exigit, aut si negat aut differt spiritualium collationem vt illud habeat, non tamen propterea Simoniacum iudicet: quoniam si vt conseruet se indemnem, cognoscens præcipue quod postea oportebit illum litigare, hoc facit, Simoniacus non est secundum rem: quia, non vendit spiritale. Nec huiusmodi exactio inducit modum pretij, quoniam non mutat modum debiti: quamuis speciem quasi Simonia habeat huiusmodi præuentio & cautela: & propterea reprehenditur. Quintò, nota quòd triplex muneris genus, scilicet à manu: vt pecunia & alia bona mobilia, vel immobilia. ab obsequio: vt seruitia. & à lingua, vt laus adulatio, preces, &c. ad hoc vt Simoniam ab Ecclesia punitam constituat, exigitur quòd pretij rationem habeat: alioquin ad venditionem spiritalem non spectabit vt emptio. Et propterea si laus, adulatio, preces, &c. nõ nisi per modum laudis, per modum adulationis, per modum precum concurrunt, quantumcunque sint nefariæ & carnales, ac pro indigno, & efficaces ita quod inducant prælatum ad dandum beneficium, ad conferendum ordinem, &c. Simonia verè & propriè non incurritur, quamuis crimen aliud incurrat: quia nulla est hic venditio, aut emptio nisi mentalis, si intentio adulantis aut prælati est adulationem vt pretium ponere, & sic de alijs. Circa tertium caput, scilicet emptionem seu venditionem mentalem, scito Simoniam mentalem consistere in intentione pretij: ita quòd ex hoc ipso quod homo intendit sub pretio ponere siue emendo, siue vendendo rem spiritalem, aut vt venalem rem, aut vt rationem appetendi, Simoniam mentalem incurrit. Et hoc est quancumque intendit pro spiritualibus temporalia habere aut e contrario, ita quòd vocula Pro, pretium denotet: & similiter quancumque principalis intentio ad temporale habendum ex collatione spiritualis aut e contrario tendit. Qui enim temporalia ex spiritualibus intendit non vt pretium, sed vt sustentationem necessariam ministrorum Ecclesiæ liberaliter seu elemosynaliter aut statuta seu laudabiliter consuetam, Simoniam mentalem non incurrit. Et similiter e contrario qui ex

temporalibus spiritualia intendit, non vt ex pretio debita, sed vt ex his excitata, aut prouocata, aut expedita, vt contingit in elemosynis, obligationibus, legatis, & quasi stipendijs sacerdotum & orantium ac prædicantium, & in seruitijs honestis, quæ prælati exhibentur, & alijs huiusmodi, Simonia nulla in animo est: quia gratis dandum spiritale expectatur & temporalia non vt pretium intenduntur. Potest autem mentalis Simonia tripliciter inueniri. Primò, ex eo quod in solo actu interiori consistit: vt sicut homicidium mentale est de liberatus animus occidendi: ita Simonia mentalis sit deliberata voluntas emendi vel vendendi rem spiritalem. Secundò, ex eo quod licet exterius sit res temporalis pro spirituali data & accepta latet intus, tamen ipsa Simonia actionis intentum: vt cum aliquis seruit aut munus offert pro spirituali consequendo, vel e contrario spiritale dat pro temporali consequendo, non tamen declarat prauam suam intentionem, scilicet quod intentione emendi seu vendendi hoc facit. Est siquidem tunc Simonia non solum intus, sed in exteriori actu imperata & exercita, sed latente intus venoso semine: & propterea inter mentales Simonias locatur. Tertio, ex eo quod non est consummata ex parte rei spiritualis, vt cum conueniunt Simoniacè aliqui, & postmodum aut poenitentia ducti, aut propter impotentiam aut quamuis aliam causam recedunt à pacto, & breuiter, nõ mandatur executioni promissum spiritale. Hæc etiam Simonia quo ad crimen, non mentalis, sed exterior est, sed quòd ad poenas censurarum inter mentales collocatur: quia non est Simonia consummata. Quòd si pecunia in hoc casu vt pretium recepta fuisset, restituenda proculdubio esset. Et quamuis prima facie appareat quod danda esset Ecclesiæ, & non emptori, quia datio fuit contra legem, rationi tamen magis consonat, vt reddatur illi qui dedit, vt pote adhuc ipsius: quia non plene abdicata ab eo intelligitur pendente consummatione contractus Simonia: emptionis & venditionis: vt sic & poenæ Simonia non ampliatur, sed restringuntur ad consummatam Simoniam: & fides naturalis, qua venditor receptum ab emptore pretium tenetur illi, si non sequitur executio venditionis restituere, seruetur: quasi per fidus namque haberetur si promissum spiritale non dans, nec acceptum pretium redderet, sub Ecclesiæ vel pauperum obtentu. Et hoc intellige quantum est ex parte illius qui accepit: nam si auctoritas iudicis interueniret non crederem ei restituendam, sed in poenam ab illo tollendam, & pro Christi honore exponendam,

Simoniam mentalem tripliciter inuenitur in homine. Primò, Secundò,

Tertio.

Quartò.

Quintò.

Tertium caput. Simoniam mentalis.

nendam. Aduerte Simoniacos non teneri ad resignationem tam spiritualium quam temporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi precedente vtrinque acquiruntur: quoniam pro huiusmodi Simonia sufficit delinquentibus per solam poenitentiam suo satisfacere creatori. Textus est clarus & vniuersalis ac vniuersaliter intelligendus. extra de Simonia capite vltimo. Et hinc habes vnde infinitas quæstiones de seruitoribus, de precibus, &c. soluas: quia hinc elare patet non teneri ad resignationem beneficiorum sic adeptorum absque pacto aliquo, nulla facta differentia inter manum, obsequium, linguam, & quidquid aliud temporale interuenire potest, & similiter nulla facta differentia spiritualium. Hucusque Caietanus. Quæ inserta voluimus, vt ex illis possis & instructionem & consolationem timorata conscientia, vbi casus circa hæc materiam se ingerunt, ad manum habere.

De plagiarijs, peculatoribus, abigeis, institoribus. C A P. XII.

M. Plagiarij. r. Timo. i. Peculatores. Institores

Leuit. 16.

Pro. 20.

Oenopolæ.

Impostores. Adulterantes moneta. Calumniatores.

Plagiarij vocantur qui abducunt mancipia vel alienas proles, quorum meminit Apostolus ad Timotheum. Peculatoribus qui supplantant de arario publico. Institores illi qui iniquo pondere, vel fallaci mensura emptorem circumveniunt, habentes in sacculis suis diuersa pondera, maius & minus, contra legem præcipientem. Nolite facere iniquum aliquid in regula, in pondere, in mensura. Statera iusta, & æqua sint pondera, iustus modus, æquusque sextarius. Nam pondus & pondus, mensura & mensura, inquit Sapiens, vtrunque abominabile est apud Dominum. Ad eandem iniquitatem accedunt, qui extrudunt merces, vendentes non quanti valent, sed quanti possunt, addentes fucos quantum possunt, occultantes virtutum rei quantum possunt, speciosis verbis, aliquando mendacijs, nonnunquam diris iurationibus, & imprecationibus inescantes emptorem quantum possunt. Ad quos pertinet illud Amos Prophetæ cap. 8. Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficiere facitis egenos terræ, &c. Oenopolæ illi qui aquam sulfuratam, vel lixiuum, siue pomorum succum, pro vino vendunt. Impostores qui fucata natuius obtrudunt. Quo etiam pertinent qui adulterant monetam publicam, supponentes falsam pecuniam pro vera. Calumniatores sunt qui calumniam struunt simplicibus, quod haud infrequenter contingit in fraudulentis

litibus, alijsue commentis, quibus contendunt euertere ius pauperum, orphanorum, viduarum & similibus, aut saltem impedire. Super quibus Ezechiel Dominum loquentem facit in hæc verba: Populi terræ calumniabantur calumniam, rapiebant violenter egenum, & pauperem affligebant, & aduenam opprimebant calumnia absque iudicio. Et effudi super eos indignationem meam. Simile est. Zachar. 7. Prouerb. 22. Ecclesiæ. 4. Huc pertinet iniquitas iudicum, aduocatorum, procuratorum, scribarum, quorum vel cupiditate vel in scitia, vel negligentia, citati aut citantes pro iusto quod querebant, referunt iniustum, quod non oportebat, cum iactura rerum suarum. Quòd enim detestetur Deus horum malignitatem, patet Esa. 1. 3. Ierem. 5. Mich. 3. Soph. 3. & alijs in locis. Nec solum peccant qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus, aut non impediunt, cum ex officio impedire teneantur: vt Principes & Episcopi, qui pretio, vel prece, aut rerum cupiditate corrupti instituant pro officialibus suis, seu ministris iustitiæ viros iniquitatis, homines nequam, indoctos, temerarios, quorum oculi nusquam non pendunt ad munera. Non enim grandis est differentia, facias per te, an alium instituas in tuum locum, qui facit, te id verisimiliter præsciente, & non præcauente. Longè aliud consilium dedit Iethro Moysi genero suo dicens: Sed audi verba mea. Prouide de omniprobe viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderunt auaritiam, & constitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore. Quidquid autem maius fuerit, referant ad te: O quam multorum furto- rum rei sunt, qui venditis tribunalibus & officijs, faciunt ministerium iustitiæ, esse prorsus quæstuarium, ne peius dicam. Terribiliter pronunciat Scriptura, & contra instituentes, & contra institutos, dicens: Si læseritis viduam & pupillum, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, &c. Esaias quoque vix horrendum comminatur ijs qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium: vt essent viduæ prædæ eorum, & pupillos diriperent. Item, Qui calumniatur, inquit Sapiens, pauperem, vt augeat diuitias suas, dabit ipse ditiori & egebit. Item alio loco, Si videris calumnias egenorum, & violenta iudicia, & subuersti iustitiam in prouincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelior est alius. Illi autem qui fraudant mercedem operariorum,

Ezec. 22.

Iniquitas iudicum pertinet ad calumniam.

Exod. 18.

Exod. 22.

Esa. 10.

Prou. 22.

Ecclesi. 5. Fraudantes mercedem operariorum. Iacob. 5. pecc

peccant contra hoc mandatum adeo enormiter, vt peccatum eorum clamet vindictam in celum, dicente Apost. Iacobo: Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quae fraudata est a vobis clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth, introiuit. Hinc monet Moyses in Leuit. dicens: Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsq; mane. Nihilominus peccat ex diuerso, & operarius contra hoc mandatum, qui aut non praestat quod pollicetur, & prestare debet, aut infideliter praestat, ad oculos seruientis: praesente quidem domino faciens debitum, absente vero eodem agens otium magis quam re domini. Quos monet Apost. loquens ad genus seruorum: Serui, inquit, obedite Dñis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculos seruientes, &c. Eiusmodi operarij ac serui accipientes integram mercedem, & ipsi inter suas res merito poni debent.

Leuit. 19 Operarij ac serui fideliter laborantes.

Ephes. 6.

De vsurarijs, CAP. XIII.

M. vsurarij.

DEniq; vsurarij sunt qui specie pietatis, hoc est, mutui (nam mutuum pietas est non modica) iniustitias exercent & rapinas accipientes ultra sortem mutuatae. D. Quid proprie est vsura? M. Hoc ipsum quod ultra sortem, id est, ultra id quod mutuatum est, accipitur. Concilium Agathense sic definit, vsura est vbi amplius requiritur quam quod datur, verbi gratia, si solidos decem dederis, & amplius quaesieris: vel, si dederis mutuo frumenti modium vnum, & supra aliquid exegeris, vsura est. D. Non igitur vsura solum committitur in pecunia. M. Quinimo in omnibus alijs rebus committi potest, dicente B. Hierony. Putant quidam vsuram tantum esse in pecunia. Quod prauidens Scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, vt plus non recipias, quam dedisti. Solent in agris frumenti & milij, vini & olei, ceterarumque specierum vsurae exigi: siue vt appellat sermo diuinus, abundantiae: verbi gratia: Si hiemis tempore demus decem modios: & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. Qui iustissimum se putauerit, quartam plus accipiet portione: & solent argumentari ac dicere. Dedit vnum modium, qui factus fecit decem modios. Nonne iustum est, vt medium modium de meo plus accipiam, cum ille mea liberalitate nouem & semis de meo habeat? Nolite errare, inquit Apostol. Deus non irridetur. Hucusque Hieronymus. Plerique restringentes praepcepta legis, cum dederint pecuniam nego-

Quid vsura.

614.9.3.

Micro. super Ezech. cap. 18.

Galat. 6. Ambr. lib. de Tobia cap. 14.

tiatoribus, non in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum, tanquam vsurarum emolumenta percipiunt. Ideo audiant quid lex dicat: Neque, inquit, vsuram escarum accipies, neque omnium rerum. Esca vsura est, vestis vsura est, & quodcunque accedit sorti vsura est: & quod velis nomen ei imponas, vsura est, siue vinum, siue oleum, siue triticum, siue quodlibet aliud, si plus quam dederis expectes, fenerator es. Quibus addit D. Hieron. dicens: Alij pro pecunia feneratora solent munuscula accipere diuersi generis, & non intelligunt vsuram appellari & superabundantiam, quidquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint. Hoc tamen intellige quasi ex mutuo siue pro mutuo. Nam Euangelium dicit, Nihil inde sperantes, inde, id est, ex ipso mutuo. D. Verum, an vsuram Scriptura sancta, & lex naturae prohibeant vsuram? M. Planè & expressè. Nam Exod. 22. sic habetur: Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Sic Leuit. 25. Pecuniam tuam non dabis ad vsuram, & frugum superabundantiam non exiges. Simile Deut. 23. Eze. 18. & 22. Psal. 14. Sic quoque mandat Saluator, Luc. 6. Si mutuum dederitis his a quibus speratis recipere, quae gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus feneratorum, vt recipiant aequalia: veruntamen mutuum date nihil inde sperantes. Addit his Philosophus naturalis ratione ductus. Politic. 1. dicens: Viuraria acquisitio pecuniae est maxime praeter naturam: siquidem accipere vsuram pro mutuata pecunia, secundum se iniustum est. D. Hanc certe iniustitiam necdum perspicio. Etenim domum meam trado alij, & ultra sortem, hoc est, ultra domum mutuatae, accipio pretium annuae locationis: quare igitur non possum pecuniam meam mutuare, & ultra sortem mutuatae aliquid lucri exigere? M. Hoc loco animaduertere oportet, quasdam esse res quarum vsus est ipsarum consumptio, vt vinum, triticum, butyrum, lac, aliaque comestibilia, quae ipso vsu consumuntur: in eiusmodi sane rebus non debet seorsum computari vsus rei à re ipsa, sed cuiusque conceditur vsus, conceditur & res, & e contrario: adeoque in eiusmodi per mutuum transit dominium rei: si quis ergo seorsum vellet vendere & vinum & vsum vini, is aut bis venderet idem, aut id venderet quod non est, nempe vsum vini ab ipso vino distinctum, quod manifestè est iniquum & iniustum. Ex quo facile est intelligere vsuram committi, quando quis mutuatur vinum, aut triticum, petens sibi duas recompensationes: vnam quidem restitutionem

August. in per Pla. 36

Luc. 6.

Obiectio;

Solutio: pitiuclio rerum è qua pedit notitia vsurae.

tutionem aequalis rei, modium pro modio, cantharum vini pro cantharo: alteram verò, pretium vsus: quod iniustum est. Quoniam vsus quo res consumitur, indistinctus à re haberi debet. Simile est de pecunia. Nam secundum Philosophum. 5. Ethicorum, & 1. Politicorum, Pecunia principaliter inuenta est ad commutationes faciendas: & ita proprius ac principalis vsus pecuniae, est ipsius distractio, secundum quod expenditur in commercijs. Quapropter secundum se iniustum est accipere pro vsu pecuniae mutuatae, pretium, quod vsura dicitur. Et sicut alia iniuste acquisita restituere oportet: ita vsuram, hoc est, quod ultra sortem mutuatae, acceptum est, restituere debemus. Quaedam verò sunt res quarum vsus cum re manet, distinctus à re, & seorsum pretio aestimabilis. Et potest vtrumque seorsum vendi, aut locari, aut concedi. Exempli gratia: Cum quis vendit alteri domum reseruato sibi vsu eiusdem domus ad tempus, aut cum quis concedit siue locat alteri vsum domus, reseruato sibi dominio eiusdem, est vsus domus, hoc est, inhabitatio valde utilis ac pretio aestimabilis, vti constat omnium hominum iudicio, profecto in eiusmodi rebus potest quis citra iniquitatem concedere alteri domum suam, & ultra domum exigere pretium annuae locationis. Iam, credo, intelligis quaestionis tuae solutionem. D. Intellego. Verum subinde audio pastores animarum valde molestari casibus vsurarum, maxime earum quas tectas siue coloratas vocant: in quibus facile falsum pro vero, aut verum pro falso iudicari potest. Precor igitur obnixè, vt me paulo fusius instruas super eiusmodi, ne forte & ego ad curam animarum missus, incidam in laqueum Diaboli. M. Sint igitur tibi pro indubitatis regulis ea, quae tradidit doctus Caietanus in sua summula vitiorum, sub hoc velut praebulo. Ad lucrum vsurarium requiruntur & sufficiunt duae conditiones. Quarum prior est, vt id quod ultra sortem accipitur, sit aliquid pecuniae aestimabile. Posterior vero, est, quod non sit suum. Cui subiungit certos casus, ex quibus collegimus subsequentes regulas, quibus casus occurrentes in eiusmodi materia quam facillimè dinosci possunt, seruatis ferè eisdem Caietani verbis. Quarum regularum Prima est ista, Si quis mutuatur ad hoc, vt ille sit tibi amicus, non est vsura: quia amicitia non est pecunia aestimabilis: nulla tamen potest hic conuentio civilis interuenire: quia amicitia res est cui repugnat obligatio civilis. Est enim interior amor spontaneus: obligatum autem civiliter est necessitati subiectum: ita quod ve-

Regule p vsuris cognoscendis.

Primum praebulum Caietani.

Prima regula.

lit nolite teneatur exhibere illud. Vnde ridicula esset obligatio civilis ad amicitiam, quae pecunia aestimari non potest. Secunda regula est, Si quis mutuatur vt recuperet suum quod est apud petentem mutuum, quomodolibet occupatum aut detentum, non est vsura: quia nihil lucratur, sed suum recuperat. Tertia regula, Si quis mutuatur, vt redimat vexationem suam, non est vsura: quia nihil lucratur, sed quod suum est seruat: vt si quis mutuatur alicui comminanti sibi aut suis, & ideo mutuatur vt mutuando exuat se à multis sumptibus, quos oporteret ad sui tutelam facere, & sic de quolibet alia redemptione vexationis suae. Quarta regula, Si quis mutuando deducit in pactum, vt soluatur sibi ultra sortem suum interesse, quod incurrit ex mutuo. Verbi gratia, quia accepit sub vsuris vt mutuet illi, vel quia minoris vendit rem suam, vt habeat pecuniam quam illi mutuet, & sic de similibus. Nulla siquidem hic interuenit vsura, quia nullum est lucrum ex mutuo, sed sola vitatio proprii dani. Decet enim mutuante seruare se indemnem, & hoc quoad damnum emergens. Quinta regula est, Si quis pecuniam quam veraciter parata iam negotiatione esset expositurus, mutuet petenti, deducens in pactum, vt ultra sortem sibi persoluantur damnum lucri cessantis, non est vsura, si duae conditiones adsint: Prior est, quod mutuans ex hoc mutuo impediatur verè à lucro, quod tunc in certa expectatione erat. Quoniam si mutuans habet aliam pecuniam, praeter mutuatae, qua posset sibi in eadem negotiatione lucrificare, iam non impeditur ex mutuo à lucro. Posterior est, quod non totum lucrum speratum ex illa negotiatione deducatur in pactum: quia lucrum in potentia nondum est, & potest multipliciter impediri, ac per hoc non valet tantum quantum si esset in actu. Et propterea si exolueretur totum, solueretur plus quam debet solui. Vnde potest aliqua pars lucri cessantis ad arbitrium boni viri taxari, vt sit contractus licitus. De quo diffusè videre poteris Commentaria eiusdem Caietani super secundam secundae, quaest. 78. art. 2. ad primum. & hoc quoad damnum lucri cessantis. Sexta regula, Si quis mutuatur alicui ex pacto, vt remutuet sibi quando ipse indigebit, vsura est: quia obligatio ista pro quanto est civilis, est pecunia aestimabilis. Quauis enim accipiens mutuum teneatur ex debito moraliter ad remutuandum, quando opus erit, & poterit, non tenetur tamen ex debito civili, quale debitum oritur ex pacto. Vnde quum obligatio ista sit pecunia aestimabilis, non potest ex mutuo in lucrum duci absq; vsura. Septima regula est, Si quis mutuatur sub pacto, vt veniat ad mo-

Secunda regula.

Tertia regula.

Quarta regula.

Quinta regula.

Sexta regula.

Septima regula.

ad mo-

aufert non suum. D. Esto. Attamen consenti-
t facientibus iniustum, quia petit & accipit
mutuum ad vsuram. M. Consentit quidem
in mutuum: hoc enim petit, hoc vult, ad hoc
inducit, quod meræ pietatis opus est. Vsuram
verò siue id quod ultra sortem cogitur soluere,
non vult aut eligit, sed patitur, necessitate
compulsus, dolens quòd ille non vult absque
vsura mutuare, quodque ipse non potest ha-
bere mutuum absque rerum suarum damno.
Quapropter nõ consentit iniquitati alterius,
sed patitur illam, vtens ea ad subleuandam
propriam necessitatem aut indigentiam, dñ
sic rerum suarum status exoptulat. Nam si
absque rationabili causa peteret ad vsuram,
iam non omnino esset sine culpa. Tu interim
diligenter obserua, aliud esse petere mutuum
ad vsuram, aliud inducere hominem ad facien-
dam vsuram. Primum enim, nullum sonat pec-
catum, vt dictum est: & ideo ex causa ratio-
nabili licet. Secundum autem semper est pec-
catum mortale. Nulla enim necessitate excu-
satur a peccato mortali, qui inducit per se,
hoc est, ex intentione, quempiã ad peccandũ
mortaliter, dicente Apost. Digni sunt morte,
non solum qui faciunt, sed etiam qui consen-
tiunt facientibus. Minus autem est consen-
tente q̄ inducere. Et propterea dicitur, & quidẽ
bene, quòd licitum est mutuum accipere sub
vsura, a parato vsuram facere: non autem ab
imparato, eò quòd non licet inducere ad fa-
ciendum malum, quamuis liceat vti, iniquita-
te parati, hoc est, licet mihi petere mutuum
ab homine, qui nomine, fama, & officina vsu-
rarius est, paratus semper ad negotiandũ sub
iniustitia vsuraria, licet, inquam, mihi petere
mutuum patiẽdo quòd ille non mutuatur abs-
que vsura, sine qua posset vtique mutuare, &
id quidem mihi foret multò grauius. Itaque
nec ego induco illum ad vsurariam iniqui-
tatem, nec consentio illius malæ voluntati:
sed induco illum ad mutuandum quòd est o-
pus pietatis: & consentio potiùs perdere quòd
ultra sortem exigitur, quam non consulere
rebus meis.

De furtis quæ committuntur contra iustitiam
distributiuam. CAP. XV.

M. Ontingit denique, vt tandem fia-
miam, etiam furta & rapinas com-
mittere, contra iustitiam distribu-
tiuam. Primò per eos qui præ sunt
Reipub. dum ex bono publico peculium fa-
ciunt, cõuertentes res regni, ciuitatis, vel exer-
citus ad propriam vtilitatem, quemadmodũ
ædiles, Xenodochiorũ gubernatores, Magi-
stratus, Capitanei, qui de rebus regni, ciuita-

tis, vel exercitus faciunt propriam vtilitatẽ,
fraudata cõmunitate. Item Pontifices, Abba-
tes, Præpositi, &c. Secundo, per collatores be-
nificiorum, si conferendo non prouideant Ec-
clesiæ, sed personis. Quoniam hoc vnum ha-
bent in mãdatis, vt prouideant Ecclesiæ. Quid-
quid aliud spectauerint extra boni dispensa-
toris fidelitatem est. Quapropter qui conse-
runt consanguineis, quia consanguinei sunt,
aut ministris suis, quia inseruiunt, aut nobili-
bus, quia nobiles sunt, aut alijs, quia muneribus
repleuerunt sibi manus, denique quacun-
que alia ratione, quam vt prouideant Ecce-
lesiæ, fures sunt, delinquentes contra hoc mã-
datũ. D. Tamen Christus promouit suos cõ-
sanguineos ad Apostolatũ, Iacobum & Io-
annem, Iacobum & Philippũ. M. Quam in
illis fuerit bene prospectum Ecclesiæ, postea
exitus euidenter docuit. Nõ dixi ego, iniquũ
esse cõferre beneficium cõsanguineo, aut mi-
nistro: sed conferre consanguineo, eam ob
causam, quia, consanguineus est, aut mini-
stro, quia minister est, id dixi & dico iniquum
& iniustũ esse. Vnde si quis habet nepotẽ, vel
seruum, cuius ingenium & studium atque in-
dustriam iam probè nouit, adeo vt probabi-
liter posset præsumere, in eo bene fore pro-
spectum tali officio, siue ministerio Ecclesiæ,
iam indubiè iusta ratione potest in eum con-
ferre beneficium, aliàs minime. D. An non
licet spectare paupertatem, aut eruditionem
illius, cui fit collatio? M. Admodum corda-
tè respondit mihi Prior domus Carthusianæ
apud Louanienteses, cõmendanti quendam ad
præsidentiam collegij Bussidiani a paupertate
& eruditione, dicens: Carissime, nobis com-
missum est prouidere collegio de bono & v-
tili Præsidente, non autem pauperibus vel e-
ruditis de bona ac vtili præsidentia collegij.
Quapropter paupertas eius quem tu cõmen-
das non debet me mouere. Veruntamẽ si per-
spexero eum fore vtilem ac idoneũ collegio
gubernando, libenter annuam petitioni tuæ.
Vtinam atque vtinam hoc dictum boni viri
esset benè impressum cordibus singulorum,
ad quos spectat collatio vlla beneficiorum.
Peccant itaque contra hoc mãdatũ, vt sum-
matim dicam, fures, raptores, peculatores, a-
bligei, plagiarij, incendiarij, impostores: ad ul-
terantes monetam publicam, vinum, aliã ue-
merces, fraudantes mercedem operariorum,
& serui infideliter operantes, Simoniaci, vsu-
rarij, possessores iniustè acquisitorum, non fa-
cientes restitutionem de alieno, negotiantes
in diuerso pondere ad deceptionem, & quicũ-
que contra iustitiã comutatiuam vel distribu-
tiuam fraudem faciunt aut damnum inferunt.

Summa
eorũ quæ
hoc mã-
dato pro-
hibentur.

TRACTATVS NONI.

Mandatum octauum tam pertinere ad Euange-
lium, quam ad veterem legem, & in qua lati-
tudine sint verba eius intelligenda. CAP. I.

De falsis testimonijs quæ perhibentur in iudicijs.
Cap. II.

De modis quibus contingit dicere falsum testimo-
nium extra iudicium. Cap. III.

De hypocrisis qua quis falsum de se perhibet testi-
monium. Cap. IIII.

De iactatoribus sui. Cap. V.

De nequiter humiliantibus se. Cap. VI.

De maledicis, conuiciatoribus, contumeliosis.
Cap. VII.

De susurrionibus. Cap. VIII.

De adulatoribus. Cap. IX.

De iudicijs temerarijs. Cap. X.

De iudicijs personarum & actionũ personalium.
Cap. XI.

De mendacio. Cap. XII.

TRACTATVS NONVS.

Mandatum octauũ decalogi tam pertinere ad
Euangelium quam ad veterem legem, & in qua
latitudine sint verba eius intelligenda. CAP. I.

D. Non testis iniquus. M. Quin pos-
tius dic verba scripturæ. D. Non
loqueris contra proximum tuum
falsum testimonium. M. Bene est.
Sic enim habet decalogus Exod. 20. Deut. 5.
Idemque prohibet Euangelũ sub his verbis,
Non falsum testimonium dices, &c. Ex quo clarum
est, obseruationem istius mandati de necessi-
tate esse salutis, tam pro tẽpore Euangelicæ
libertatis, quam legis Mosaicæ. Verum an in-
telligis vim mandati? D. Verba quidem in se
nihil habent difficultatis. Nam quid sit loqui
aut dicere, quid insuper falsum intelligimus
omnes. Et testimonium nihil aliud est quam
attestatio, qua in iudicio ad probationem eo-
rum, quæ obscura sunt vel ambigua passim v-
timur. M. Quid autem hoc. Contra proxi-
mum? D. Id vulgò dicimus contra quem-
piã esse, quòd illi nociuum est, repugnat, aut
iniuriam facit. M. Et quis tibi proximus?
D. Omnis quicunq; mecum eiusdẽ est natu-
ræ, habens animã & corpus, sicut & ego. M.
Nõ dixisti malè. Attamen quam dixeris insul-

ficienter docebit te interrogatio mea. Quis-
ro igitur, An liceat dicere falsum testimoniũ
de proximo, aut pro proximo seruando, vel
defendẽdo? D. Equidẽ non ausim id dice-
re. M. Rursum. Cũ quis notat proximum
nigro, vt vocant, lapillo, hoc est, cũ detrahit
famã illius, etiam extra iudicium forense, di-
cendo mendaciter eũ sycophantã esse, aut fu-
rem, aut ganeonem, nõne is dicit falsum tes-
timonium contra proximum? D. Sic appa-
ret. M. Igitur etiam extra iudicium forense
peccatur contra hoc mãdatum. Ad hæc qui
non loquitur cum alio, sed secum in scrinio
cordis sui male iudicat de proximo, nõne is
sibi dicit falsum testimonium aduersus pro-
ximum? D. Is non loquitur, tantũ abest
vt loquatur falsum, aut testimonium in ferat.
M. Non loquitur quidem voce, sed cogita-
tione. Est enim quoddam verbum internum
in mente manens, vt cogitatio. Est & externũ
de corde extens foras, vt sermo oris. Licet i-
taque taceat alijs, sibi tamẽ loquitur cogita-
tionibus intus defendentibus vel etiam accu-
santibus, sibi que testimonium reddit de pro-
ximo, siue bonum siue non bonum. Nõne
sæpẽ tecum loqueris, tecum ratiocinaris, te-
cum disputas in conclauis cordis, citra sermo-
nem? D. Sæpissimè. M. Denique contin-
git in literis ac libellis famosis seu diffamato-
rijs, scribere falsum testimonium aduersus
proximum. Item nutibus ac signis fit aliquan-
do comprobatio eius, quòd est contra pro-
ximum. Vt si quis querat, Petrus fuitne heri
in prostibulo? Alius quidem nihil dicat, innu-
at tamen capite, dando signum affirmationi
consonum. Et de istis quid tibi apparet? D.
Certè quòd faciunt contra hoc mãdatum,
non minus quam is qui loquitur voce. Quòd
enim sermo est inter presentes, hoc literis
inter absentes. Et sæpẽ dum piger aut pudet
loqui, signis vtitur provocibus. M. Vt igitur
intelligas mãdatum in sua plenitudine,
Primò in verbis istis. Non dices vel loqueris,
debes lubintelligere, neque per sermonem,
neque per cogitationem, neque per epistolas,
neque per libros, neque per libellos, neque
per nutus, neque per signa, neque per aliquid
aliud, quo indicari potest iudicium cordis nõ-
stri de proximo. Secundo debes obseruare nõ
dici falsum hoc loco quòd in vocum signifi-
catione veritati est contrarium. Non enim li-
cet testari de proximo, quòd impurus sit, aut
auarus, aut hypoerita, etiam si id verissimum
existat. Nam eo casu etsi non est falsus sermo
quem pronuncias, est tamen falsum testimo-
nium quòd perhibes. Vnde falsum hic voca-
tur tam id quòd iniquum est aut illegitimuũ,
quam

Quædam
obseruan-
da pro in-
tellectu
mãdatis.

Quid hic
falsum di-
catur.

Petere ad
vsuram non
est cõsen-
tite in pec-
catum.

Rom. 7.

Licitũ est
accipere
vsuram a
parato &c

Peccant,
qui de pu-
blico faci-
unt pecu-
lium sibi.

quā quod est veritati contrariū. Ea certe phra- si sermonis, qua monetam reprobā vocamus falsam monetam, igitur, non dices falsum testimonium, hoc est, testimonium mendax, aut aliās iniquum, quod proximum dānificat in fama vel in rebus suis citra iuris ordinē. D. Quare addis, Citra iuris ordinem? M. Quoniam si quis ordine iuris legitime citatus dicat contra malefactorē testimonium, ex quo iudex procedit ad supplicium mortis, exilij, vel confiscationis, non peccat contra istud mā datum: licet testimonium dicat contra proximum: & quidē tale testimonium, vnde imminet proximo mors, vel exiliū, aut summa dif- famatio. Quod enim facit, ordine iuris facit, iustitia publica sic exigente. Dedimus autē su- perius hanc regulam: Nemo peccat faciendo id, quod facere ius habet. Attamen si idem te- staretur eadem contra eundem malefactorē extra ordinē iuris, dicendo inter vicinos suos fur est, aut ganeo, aut adulter, iam certe esset falsum testimonium: quia iniquum & illegi- ritum, etiam si verissima sint verba quæ pro- fert. Tertio debes obseruare Saluatorem re- nouando hoc mandatum in Euangelio, non addidisse particulam cōtra proximum, sed in generalitate dixisse, Nō falsum testimonium dices: nimirum neq; contra te, neque contra alium, neque pro te, neque pro alio, neque cōtra Deum aut Ecclesiam sanctam matrem, no- stram vel traditionem eius, non contra si- dem aut virtutes aut vitia, asserendo bonum malum, aut malum bonum, dicendo pax xbi non est pax. Nam quicumque reddit falsum testimonium de Deo suo aut Ecclesia Catho- lica, de fide aut religione, de virtute, vel vitijs, aut de seipso, tam peccat contra hoc manda- tum, quam qui falsum testatur contra proxi- mum suum. D. An minus olim tempore, le- gis q̄nunc. M. Nō. D. Quare ergo tū tempo- ris addita est particula cōtra proximum, nō au- tem modō? M. Dū rē propius penetramus, nemo homini magis proxim⁹, quam ipsemet sibi, nec potest rationali creature quid esse pro- ximus Deo: quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Qui autē testatur cōtra ver- bum Dei, cōtra fidem, aut religionem, is testa- tur, & cōtra Deum (per hanc enim glorificatur deus inter homines) & cōtra omnem proximū. Nemo enim hominum sine his saluus esse po- test. Sic de virtute ac vitijs. Nam virtute effici- tur melior nobiliorq; cōditio hominis: & vt virtus semen habet immortalitatis, ita & vitium est introductio mortis. Qui igitur detrahunt virtuti, aut pro virtute cōmendant vitium, illi adulterant semen immortalitatis tollentes ab homine, omnem messem futurā vbertatis &

gloriæ, quod sine dubio valde est dispendio- sum. Non igitur aliud in lege prohibitum, a- liud in Euangelio, sed expressius loquitur E- uangelium dicens absolute: Non falsum testi- monium dices. Quarto debes obseruare nus- quam addi isti mandato hanc particulā in iu- dicijs, siue pratorijs, aut coram tribunalibus, sed absolute dicitur, Nō falsum testimonium dices. Nusquam scilicet, neq; in iudicijs cum exactus fueris per iustitiam, neq; extra iudicia cum tua sponte fabularis, neque in cogitatio- ne cordis, cum tecum hominum merita deme- ritāq; perpendis, neque vllō denique modo, aut in vllō omnino loco. Quinto tibi obser- uandū est, mandatum nō prohibere testimo- nium, sed falsum testimonium: quia sanctum est, & iustum perhibere testimonium veritati, immo tenetur vnusquisque ad hoc ex iurena- turæ, adeo vt sit peccatum mortale, negare te- stimonium in articulo debite requisitionis. In- commodat enim & proximo & Reipub. eius modi denegatio. Veruntamen præceptum de ferendo testimonio, quia affirmatiuum est, i- deo nō obligat semper, sed pro loco & tempo- re, dum datur occasio tollendi dissidij inter vicinos vel proximos, aliōsue dissidentes: ma- ximē dum exactus fueris per auctoritatē pu- blicam, aut vrget notabilis necessitas, etiam si sit contra proximum. Quisque enim pars est cōmunitatis, omnis autem pars est propter totū, non autem propter aliam partem. Qua- propter si quis citetur ad ferendum testimo- nium etiam in causa sanguinis, tenetur dicere veritatem. Magis enim tenetur diligere bonū publicum q̄ particulare: & ideo magis colla- borare ad conseruandum bonum iustitiæ pu- blicæ, q̄ ad liberandum hunc vel illum male- factorem. D. At quid potissimum est obser- uandū in ferendis eiusmodi testimonijs? M. Primo, ne sis repentinus, nihilq; dicas frustra, id est, nō properes ad testandum, sed legitime citatus veni. Postquam autē citatus cōparueris nihil dicas cito, nihil etiam præter id quod es interrogat⁹. Habet enim Scriptura, Qui te- sis est repentinus, cōcinnat linguam menda- cij. Et illud, ne sis testis frustra, hoc est, sine causa te legitime ad hoc cōpellente, cōtra p- ximum tuū. Secundo vt sis verax & sincer⁹, hoc est, nō dicas plus aut minus, aut aliter q̄ per- spectum habes, addens modum quo cogno- scis an scilicet per auditum, an per oculare in- spectionem, an euidenter, an vt cunq; Etenim sic agendo eris testis fidelis, qui multum com- mendatur in Scripturis, Prou 14. 24. tantum abest, vt vel hic vel vsquam prohibeamur fer- re suedicere testimonium. Nam hoc manda- tum duntaxat prohibet testimonium falsum.

Præceptū de ferendo testimonio.

Quæ obseruanda sint in ferendis testimonijs Prouer. 12.

Prouer. 24.

Omne testi- monium falsū sub iuramen- to datum crimē est.

De falsis testimonijs quæ perhibentur in iu- dicijs CAP. I.

M. Trib⁹ mo- dis con- gunt dicere falsum testi- monium.

Contingit autē dicere falsum testi- monium trifariam. Primō in publi- cis iudicijs sub sacrosancta iuratio- ne: secundō extra iudicium foren- se: tertio extra populum apud temeripsum. Quantum ad primū, Si quis citatus auctorita- te iudicis, & exactus sub iuramento dicere veri- tate, cōtra fecerit pronuncians nō verē, sed mē- daciter, reuera is perhibet falsum testimonium contra proximum. Quale dixerunt contra Su- sannam duo senes inueterati, Daniel. 13. Con- tra Naboth lezraēlitem filij Belial. 3. Reg. 21. Contra B. Stephanum Iudæi. Act. 7. D. Hoc ca- sine graue malū est? M. Non potest non ef- se graue malum, quod grauius prohibet Scri- ptura sancta in pluribus locis veteris ac noui Testamenti: Iaculum, inquit Sapiens, & gla- dius, & sagitta acuta, homo qui loquitur con- tra proximum suū falsum testimonium. Rur- sum, Sex sunt quæ odit Dominus, Testē falla- cem & c. Et illud, Testis falsus non erit impu- nitus. Item, Testis mendax peribit. D. Et q̄ graue malū? M. Certē non solūm mortale, dignū gehenna ignis: sed & infame. Nā præ- ter hoc quod falsus testis iniuriam facit pro- ximo suo, qui sibi frater est, etiam conturbat Rempubl. fallit iudicem, ius dicendum obsecu- rat, & quod omnium sceleratissimū est, manife- stam ignominiam facit Deo, diuorumq; maie- stati, nec non sacrosancto Euangelio Christi. Quandoquidem omnis testis in iudicijs iurat se dicturum merā veritatem, dicendo: Ita me Deus adiuet, beata virgo Maria, & omnes sancti eius, tangendo librū Euangelij, vel ima- ginem Crucifixi, quibus omnibus non obsta- tibus contrariū facit, iurādo falsum, efficitur- que veraciter periurus: Quare & infamis, me- ritō submouendus extra locū, omnemq; fun- ctionē honoris. Quid tibi nunc apparet, nō- ne ingens crimē est, falsum testimonium in pro- cessu iudiciario? D. Est, omni dubio pro- cul. M. Sic quotiescunq; sub sacrosancta iu- ratione perhibetur falsum testimonium, etiam extra forū iudicij, crimen est, si fiat in re seria alienius momenti cum debita deliberatione. Adhæc quoties iudex sciens & volens pronun- ciat falsum iudicium super factis personarū, aut reporterator siue aduocatus sciens prudenti- que aliud pronunciat de statu causæ quā pro meritis eius, toties perhibet falsum testi- monium contra proximum. Et vr, inquit scri- ptura, illi, qui iudicat falsum iudicium: quo- niam abominabilis est, & maledictus coram Domino Deo suo.

Secundō, contingit falsum testimo- nium dicere, vel de se, vel de alijs ex- tra processum iudiciarium, prout faciunt detractores, contumeliosi hypocritæ, infamatores, calumniatores, susur- rones, iactatores, adulatores, præsumptuosi, nunc dictis, nunc scriptis, nunc publice, nunc priuatim, nonnunquam manifesta criminatio- ne, aliquando sic tectē, vt licet nihil dixisse vi- deantur, tamen per vnum Sed, aut signum, su- stulerunt omnē existimationem proximi. D. Hoc autem postremū quo modo? M. Vt cum quædā laudauerint, post multa subnectūt par- ticulam aduersatiuam, sed, siue, maer, ibi hære- tes, quasi religiosum esset reliquum exprime- re, qua forma dicendi sepe plus diminuunt æ- stimationem proximi q̄ si clarē exprimerent. At pergam⁹ ad reliqua. Detractores sunt qui detrahunt proximo bonam æstimationem, inuidentes malam notam nomini eius. Infa- matores, qui prorsus infamem reddunt in po- pulo, qui & criminatores dici possunt. De quibus inquit Scriptura: Nolite detrahere al- terutrum fratres mei, Iacob. 4. Addit Aposto- lus, Quod si inuicem mordetis & comedi- tis, videlicet per detractionem, videte ne ab inuicem consumamini, ad Galat. 5. Abomina- tio hominum detractor. Prouerb. 24. Immo Deo odibilis omnis detractor. Nā si serpens mordeat in silentio, nihil, min⁹ eo habet detra- ctor. Hanc ob causam voluit D. Augustinus in trichinio suo scriptum esse magnis chara- cteribus ante oculos omnium.

M. Multipli- citer dici- tur falsum testimonium extra iudicium forense.

Detracto- res. Infamato- res.

Quisquis amat dictis absentem rodere vitam, hanc mensam vitæ non uerit esse sibi.

D. Quid si leuiter per loquacitatem nobis aliquod exciderit, vt fit, contra famam proxi- mi, non puto hoc statim esse damnabile pec- catum. M. Audi fili, Si quis citra intentionē lædendi famam proximi, ex quadam garrulitate dicat, non peccat ille peccatum mortale: quia non detrahit formaliter, vt loquuntur Scholastici, sed materialiter, nisi adeo notabi- liter lædat, vt actus redundet in naturam suā formæ, eō quod non curauit præcauere à tan- ta proximi læsione, potissimum si dicat de prædicatore, de pastore, de rectoribus Reipub: de statu Ecclesiæ. In eiusmodi enim personis etiam modica detractio vehementer lædit, non solum personam, sed & cōmunitatem, cuius salus magna ex parte pendet à bonæ ex- istimatione eorum qui præsentunt. Porro si quis studio seu ex intentione lædendi famam alte- rius, reddit in societate malum testimonium

De ijs qui leuiter lo- quuntur de detractoria

De ijs qui leuiter lo- quuntur de detractoria

L 1 3 de

Ma. 7. Micr. 6.

Nō aliud in lege q̄ in Euā- gelio pro- hibitum.

de proximo, siue id fiat dicendo verum siue falsum, siue asserendo siue referendo, siue ad- dendo, siue minuendo, siue interpretando, si- ue tacendo, aut quouis alio modo, is detra- hit formaliter, & peccat ex genere peccatum mortale: nisi fiat super re minima. Nam minia- mum quasi pro nihilo reputatur: Si graue peccatum est damnificare proximum in bo- nis fortunæ, multò grauius esse debet detra- here alicui bonam famam, siue bonū nomen. Quoniam melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ, super argentum enim & aurū gratia bona, Prouerb. 22. Nec immunes sunt ab isto peccato, quin potius participes eius, qui in conuiujs aut fabulis, facile aurem præ- bent detractionibus. Hinc Propheta: Detra- hentem, inquit, secretò proximo suo, hunc persequebar: ne scilicet delicti particeps fie- rem. Hinc & Sapiens: Sæpi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facti- to ostia, & seras auribus tuis. D. Tamen au- dientes nihil mali pronunciant de proximo: tacent enim. M. Tacent quidem, sed audien- do, gaudent, corrident, colludunt, præbent aures, ideoque & consentiunt quodammo- do in damnum ac malum, quod patitur pro- ximus. Est autem regula Apostolica, Digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Alacritate quoque audiendi non parū animant detrahentem ad liberiùs dicendum, iuxta illud: Auditoris in- tentio suscitatur spiritum docentis. Quàm ve- rò inexcusabiles sint, hinc liquet. Si enim asi- num vel bouem fratris, qui in via ceciderit, subleuare iubemur: quantò magis famā pro- ximi, qua nihil homo habet pretiosius, defen- dere, nobis mandatum esse intelligere debe- mus. Solet quidam pius dicere, Detrahente vel detrahentem audire, quid horum damnabi- lius sit, non facile dixerim. D. Quid si in col- loquio detractionis nec me oblectet infama- tio proximi, nec consentiam in factum detra- hentis, anne tum prorsus immunis sum à pec- cato? M. Distinguo. Si pastor es aut Ecclesia- stes, commissam habens curā salutis eorum, quibus conuiujs, & taces, certè iam tibi pec- catum est, quia non euangelizas populo Dei peccata eorum, prout ex officio teneris. Sin- verò priuatus es, interim tamen verisimile est tibi tuam modestā correptionem posse fru- ctum facere, nihilo scilicet pudore quodamhu- mano taces, non es sine delicto, neque enim illi qui patitur infamiā, caritatis officium im- pendis, neq; correptionis beneficium illi, qui in errore positus est, hoc est, detractori. Tu ta- men ne facilis sis ad corripiendum, nisi & lo- cus & tēpus, & proximi facultas omnino per-

su adeant fructum subsequatur. Valde enim prudenter monet Sapiens: In conuiuio vini nō arguas proximum tuum. Quòd intēpestiuū sit inter pocula corripere, vbi peccantē nō ad pœnitentiā, sed citiùs ad furorē concita- ueris, & conuiuantes non ad misericordiā, sed magis ad contemptum & dilacerationem proximi commoueris. Si autē non est oppor- tunum correptione vel monitione impedire uerba detractoria quæ audis, saltē uultus de- missione, aut alienæ fabulæ interiectione, ostē- de te illubentem auditorē esse. Dicit enim Sa- piens: Facies tristes dissipat linguam detrahen- tem. Vetus Prouerbiū est. Nemo libenter est orator inuitis auditoribus: Hoc igitur age, & quod audisti, ad alios ne perferas, iuxta consiliū Sapiētis: Audisti uerbum aduersus proximum tuum, commoriatur in te fidens, quoniam non te dirumpet. Quod quidem Sa- piēs protulit cōtra eos, qui ubi audierint uer- bum contra proximum, id statim festinant ef- fundere apud alios, uelut ex cōpassione pro- ximi, dolentes quòd illius fama ad eò miserè sit corrosa à tali aut tali: interim ipsi diffama- tes imprudenter & illos à quibus audierant, & eum contra quem dictum fuerat. Quod ge- nus quo magis speciem inducit pietatis & cō- passionis, eò est pestilentius & nocentius.

De hypocrisi qua quis falsum de se perhibet testimonium. C A P. IIII.

Hic etiam accedunt illi, qui de scien- tijs perhibent falsum testimonium. M. per hypocrisim, aut iactantiam, aut præsumptionem, aut dominandi studium, nonnunquam etiam per metum aut supplicia. D. Isti nihil dicunt falso cōtra proximum, sed nec contra seipsos, quin potius quod dicunt aut faciunt, id faciunt ut bene sit sibi. M. At falsò, per simulationem veri, aut falsi dissimulationem cōtra mandatum Euan- gelicum, quo absolute, & citra restrictionem dictum est. Non loqueris falsum testimoniū: nimirum neque contra proximum, neque pro proximo, neque contra te, neque pro te. At dicito mihi, quid hypocrisis? D. Fictio, qua homo personam iusti vel iustioris simu- lat: aut iniusti vel iniustioris dissimulat. M. Hoc certè malo mirum in modum labora- bant olim Donatistæ, & Cathari, sic dicti, quod se puros esse testarentur, nō recipientes alios ad consortium suum. Hoc eodem malo labo- rabant Scribæ & Pharisei tempore Christi, dicit enim Saluator: Omnia uerò opera sua faciunt, ut uideantur ab hominibus. Ecce studium simulandi coram hominibus effigie- rit.

Formalis detractio ex genere peccatum mortale.

An audire detrahentē sit peccatum. Psal. 100. Eccles. 28.

Roman. 1.

Exod. 22.

In audien- dis detra- ctionibus aliter pec- cat pastor, aliter po- pulus.

Nō oportet facile esse ad cor- ripiendū. Eccles. 31.

Prouer. 15

Eccles. 19.

M.

Quid hy- pocrysis.

Matth. 23.

virtutis: Et alibi, Væ uobis Scribæ & Phari- sæi hypocritæ, quia similes estis sepulcris de- albatis, quæ à foris parēt hominibus specio- sa, intus uerò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitiarum & uos à foris parētis ho- minibus iusti: intus autem pleni estis hypo- critis & iniquitate. Ecce studium dissimulandi iniquitatem. Quorum damnatio tam certa, tamque est indubitata, ut à Christo præsup- ponatur, cum dicit Matth. 24. Partemq; eius (loquens de infideli seruo) ponet cum hypo- critis. Illic erit fletus & stridor dentium. D. Ergo hypocrisis est peccatum mortale. M. Si uerè est & formaliter hypocrisis, peculiari actione vel habitu, uendicante sibi in populo existimationem sanctitatis, à qua prorsus alie- na manet, quis precor audebit pronuntiare tale quid non esse peccatum mortale? Veluti si illi qui nō ieiunant, exterminēt facies suas, ut uideantur hominibus ieiunantes, aut qui nulli rei minus intendunt quàm deo esse deuoti, fingunt tamen orationes in omni loco, ut religiosi habeantur, aut qui habitum san- ctitatis circumferunt, ut appareant foris quod intus esse uolunt: dumque intus pleni sunt oc- culta spurcitijs, tamen supra alios sibi famam ac nomen sanctimonie artificiosis fictioni- bus à populo extorquent: huiusmodi, dico, indubiè habent perfectam hypocrisim, & pec- cant mortaliter. Non solùm propter malitiā quam occultant, sed magis propter fictionē perniciosam, qua imponunt populo, extor- quentes ab alijs famam, & uenerationē sibi indebitam. Vnde Saluator terribiliter impro- perat, uæ uæ, his qui tales sunt. Adhæc mani- feste peccatum damnabile est illorum hypo- critis, qui ueniunt sub uestimentis ouiu, intrin- secus autem sunt lupi rapaces. Instillares sub specie pietatis pestiferum dogma in animas eorum, qui minus cauti sunt: ut faciunt pseu- doprophetæ, pseudoapostoli, falsi doctores, operarij subdoli. Quorum finis, inquit Pau- lus, & gloria in cōfusione ipsorum. Portabit enim iudicium suum, quicumque sunt eiusmo- di. Sic qui fingunt longas orationes ut expo- nant mulierculas oneratas peccatis, aut line eruditione titulos sibi & insignia eruditionis emunt, ut in populo possideant fructus scien- tiæ, quam non habent, hoc est, honorem & emolumenta, quæ debentur literis & scien- tia exultis. D. Et nos omnes, licet intus mali simus, (nemo enim dicere potest, Inno- cens sum aut sine peccato) foris tamen & in populo, pro bonis Christianis reputari qua- rimus, uerum nūquid ideo hypocritæ reputa- bimur peccantes cōtra hoc mandatū? M. Aliud est fingere aut simulare fraudandi gra-

tia, aliud iure suo uti. Est autem ius, ut qui nō est malefactor in publico, publicè bonus ha- beatur. Omnis enim homo præsumitur bo- nus, donec de cōtrario constet. Itaque dabo tibi quasdam regulas indubitatas, quarū pri- ma est. Quicumq; facit opera ad Dei seruitiū sua natura ordinata: qualia sunt ieiuniū, ora- tio, elemosyna, missa, confessio, sacra syna- xis, auditio uerbi Dei, non quidē animo ser- uicendi Deo, sed ob gloriam humanam, aut quæstum, aut uentrem, is reuera hypocrisim cōmittit, qualis inuoluit, præter mendacium facti, etiam iniuriam rerum sacrarum quas or- dinat in fines indebitos. Iuxta modum autem finium crescit decrescitque malitia talis hy- pocriseos. Si finis est, ne perdat in populo cō- munem existimationem boni Christiani, is finis ex eo quo non est malus, neque sibi in- debitus, nisi ipsemet sit publicè & notoriè ma- lus, nihil addit de malitia. Si finis est inanis gloria, indubiè superaddit. Si deniq; finis fue- rit extorquere à populo subsidia uitæ indebi- ta, diuitias, famam, aut nomen sanctitatis, iā sit sceleratissima huiusmodi hypocrisis. Cui Christus terribiliter imprecatur illud Euan- gelicum uæ, quod sonat æternæ damnationis comminationem, uti est in multis locis Eua- gelij uidere. Secunda regula est. Quicumq; fa- cit prænominata opera bona ueraciter, & ex primaria intentione seruicendi Deo, cupiens interim per hæc reputari ab alijs pro viro Ca- tholico ac bono Christiano, sicut ceteri, is haudquaquam notādus est hypocriseos, nec ullum cōmittit peccatum: quia nulla hic est simulatio, nulla cupiditas indebiti. Illa enim cōmunis existimatio uiri Catholici, optimo iure ei debetur: donec palam sceleratus esse incipiat. Sicut Canonicus si eat ad diuina offi- cia ueraciter, & ex primaria intentione ser- uicendi Deo, uolens tamē simul recipere plum- beta, ut uocant, tanquam emolumenta uitæ suæ, nullam committit Simoniam sic facien- do: quia facit officium propter suum finem, & faciēdo non quærit indebitum. Tertia re- gula. Omnis hypocrisis est mendacium facti, hoc habens præter cōmunem rationē men- dacij, quod fiat plerunq; circa sacra & pie- tatis officia. Sed istam regulam fusiùs expli- cabimus, ubi tractandum erit de mendacio.

De iactatoribus. C A P. V.

Iactantia est, qua se quispiā effert M. insolentius testādo uerbo plus de se, quàm sit, aut appareat in se. Quòd si iactitet se sanctū esse, aut purum, idq; in contemptum aliorum, graue

Prima re- gula.

Secunda regula.

Tertia re- gula.

peccatum est, & perniciosum testimonium
 iijptius. Cui malo obnoxij erant, quorum
 meminit Elaias dicens: Qui dicunt, Recede
 à me, non appropinques mihi: quia immun-
 dus es. Et Pharizæus ille Evangelicus, qui au-
 sus est, etiam coram Deo, qui scrutatur cor-
 da & renes, se inaniter iactare, & hoc quidem
 cum contemptu alterius melioris se, dicens:
 Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ce-
 teri hominum, raptores, iniusti, adulteri, ve-
 lut etiã hic publicanus. Tales quoq; fuerunt,
 ut dixi, Donatistæ & Cathari hæretici sic di-
 cti, quod se puros esse testarentur, alios autē
 impuros & peccatores. De hoc peccato in-
 quit Psalmista: Disperdat Dominus vniuersa
 labia dolosa, & linguam magniloquam. D.
 Disperdat? An igitur iactantia, non infrequēs
 humani generis labes, sit peccatum mortale?
 M. Dicam. Iactantia continet capita mul-
 ta: ex quibus pendet cōsideratio malitię eius.
 Primum est, mendacium: quia iactantia est
 species quedam mendacij. Et ideo discernere
 oportet: interueneritne in iactatione sui men-
 dacium perniciosum, an iocosum, an officio-
 sum. De quibus infra. Secundū est laus pro-
 pria: non enim purē narrat iactator, sed tan-
 quam laudans narrat. Tertium est, arrogan-
 tia ex qua procedit, & secundum qualitatem
 arrogantiz atque laudis proprię, iudicandū
 est de iactantia. Nam si illa perniciofa fuerint,
 iactantia erit peccatum mortale. Si verò ni-
 hil habeant præter vanitatē vel inanem quā-
 dam gloriam, ut solet contingere in ventosis
 hominibus, est venialis duntaxat: nam & illa
 venalia sunt, nisi in eis ponatur vltimus finis.
 Quartum est lucrum quod quis iactando se-
 statur. Vnde qui se iactant falsō peritos re-
 rum & prudentes, ut præturam vel senatoriã
 dignitatem obtineant, aut doctos, se iactitāt
 ac pios, ut designentur in populo prædicato-
 res verbi Dei, vel pastores, animarūq; custo-
 des, horum iactantia habet in se perniciosam
 iniquitatem, Reipub. valde nociuam. Peccāt
 tamen tantō grauius isti, q̄ illi, quātō pretio-
 sior est salus animarum operibus mundi hu-
 ius, & cura pastoralis gubernatione ciuitatis.

Monet autem Scriptura sedulō cauendum
 esse ab huiusmodi hominibus, dicens: Qui
 submiserit vocē suam, ne credideris ei, quo-
 niam septem nequitię sunt in corde illius.
 Itē, Est qui nequiter humiliat se, & interiora
 eius plena sunt dolo. Ut igitur concludam,
 non falsum testimonium dices, inquit man-
 datum: neq; de teipso quidem, neque contra
 teipsum. D. Hoc postremum an vnquam
 contingat? M. Contingit aliquando, maxi-
 mē sub torturis. D. At tum sit excusabile
 propter magnitudinē pœnæ. M. Fili, nun-
 quam sunt faciēda mala vt inde eueniant bo-
 na. Nemo mentiri potest, aut falsum testari
 de se, ne animo quidem liberandi se à pœnis
 aut periculis. Detrahēre sibi ipsi, siue infama-
 re seipsum tantō grauius malum est, quā
 detrahēre proximo: quātō quisq; principa-
 lius tenetur diligere se, & famam suam pro-
 pter Deum & commune bonum, quā
 famam proximi: nec excusatur à peccato mor-
 tali propter vllum metū vel tormenta. Quo-
 niam sicut nullus metus, nullumq; tormentū
 excusat à vulneratione aut occisione sui, ita
 nec ab infamatione sui. Pati quidem detri-
 mentum famę proprię in hominis est arbitrio
 constitutum, modō id in aliorū malum
 non redundet: quēadmodum pati vulnera &
 mortē. Verū inferre sibi ipsi damnū famę,
 illicitum est, sicut vulnerare seipsum ex pro-
 posito aut occidere. Porrō si fiat humiliatio
 qua se nequiter quis humiliat in iudicio, du-
 plicatur iniquitas ipsius: quia adiungitur mē-
 dacium perniciosum, fallens iudicem in iu-
 re dicendo, eoque pertrahens vt condemnet
 innocentem, vel absoluat nocentem.

De maledicis, conuiciatoribus, contumeliosis. CAP. VII.

AD hæc, maledici, qui mala loquun-
 tur de proximo, calumniatores qui
 alijs falsō & callidē ac malitiosē cri-
 men imponunt, conuiciatores, cri-
 minatores, contumeliosi, non minus, immo
 subinde grauius offendunt in hoc manda-
 tum, quā detractores. Et sunt eiusmodi ple-
 runque peccata damnabilia: quoniam mali-
 tiosē proximo in faciem eius impropereant
 indigna, ad dehonestationē ipsius: quod est
 ex diametro contra fraternam dilectionem.
 Sicut enim mittens lapidem in volatilia, deij-
 cit illa: sic & qui conuiciatur amico, dissoluit
 amicitiam. Nec dissoluit solum, verū sicut
 ante ignē camini vapor & fumus ignis inal-
 tatur, sic & ante sanguinem maledicta, & cō-
 tumeliæ, & minæ, inquit Sapiens, Adiungēs,
 Quæ

De nequiter humiliantibus se. CAP. VI.

Vnt qui laborant vitio prorsus cō-
 trario, minus restantes de se quā
 in se habeant: hi an etiam offendāt
 contra hoc mandatum? M. Si ne-
 quiter, & fallendi studio se humiliant, indu-
 biē offendunt perhibentes de se falsum testi-
 monium. Et peccatum eorum iudicandū est
 ex qualitate mēdacij, & finē quem intendūt:

Qui se humiliat nequiter peccat contra hoc mandatum.

Prouer. 25. Ecclel. 19. An liceat falsum testari propter se propter torturas.

Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iur-
 gio citō, ne postea emendare nō possis, cum
 dehonestaueris amicum tuum.

De susurrionibus. CAP. VIII.

Eodem modo hic dicendum est,
 de susurrionibus, qui falsum testa-
 tes de proximis, conturbāt, vt in-
 quit Sapiens, amicos, & in medio
 pacem habentium immittunt inimicitiam.
 Nam susurratio propriē est oblocutio ad
 inimicitiam tollendā inter diligentes sese, item
 ad fouendas inimicitias inter odientes se mu-
 tuō. D. Non solum igitur mala est susurra-
 tio, sed & incentiuum quoddam multorum
 malorum & fomētum. M. Rectē dicis. Hinc
 præcepit lex vetus, Non eris criminator, nec
 susurro in populis. Nam susurro & inquina-
 bit animam suam, & ab alijs odietur. Addit
 Scriptura alio loco quod plus est perpenden-
 dum: Susurro, inquit, & bilinguis maledictus:
 multos enim conturbauit pacem habentes.
 Quapropter susurratio est de genere pecca-
 torum mortalium: tantō grauius offendēs, q̄
 contumelia & detractio, quātō amicitia est
 melior fama & honore. D. Profectō du-
 rum foret, si quæcunque maledicentia, aut ca-
 lumnia, aut conuictum, aut contumelia, sem-
 per esset peccatum dānabile. M. Propterea
 te semper memorē esse volo eius, quod dixi-
 mus sæpē, plerunque peccata, quæ ex genere
 sunt mortalia, venialia fieri posse: vel pro-
 pter imperfectionem actus, vel quia subita-
 neus est motus, vel quia contingit in re mini-
 ma: ex parte insuper modi, nempe quia ioco-
 se & non seriō dicuntur: aut si seriō, tamen
 prorsus præter omnem intentionē lædendi.
 Quod tamen debes intelligere: nisi ob ma-
 gnitudinem nocuenti, actus redeat in na-
 turam suæ speciē. Quo sanē casu essent pec-
 cata mortalia, propter inuolutam nimiam
 negligentiam considerandi quantitatem no-
 cumentī quod infertur proximo in fama sua.
 Quemadmodum supra dictum est de detra-
 ctione materiali.

De adulatoribus. CAP. IX.

Adulatores, qui perhibent alijs
 falsum testimonium de dictis, vel
 factis eorū, causa gratiæ captan-
 dæ: aut attribuendo eis quod non
 habent: aut laudando in ipsis quod nō solum
 non est dignū laude, sed vituperio magis vel
 criminatione, hi an etiam delinquant in hoc
 mandatum? M. Omnino, & grauius. D.
 Omnis vbiq; familia diuitum ac potentum,

plena est huiusmodi hominibus. M. Sic est.
 Eō quod familiare sit, præcipuē aulicis illud
 Terentij, Quidquid dicunt, laudo: id rursus
 si negant, laudo id quoq;. Negat quis, nego:
 ait, aio. D. An solis illis? M. Etiam sacer-
 dotibus, etiam monachis, etiam doctoribus,
 etiam primatibus Reipub. dum venātur, quo
 earent, aut maiores fieri student. D. Non
 potest igitur vsque adeo grande malum esse
 adulatio. M. An ideo minus mala, minusq;
 pestilens epidimia, quod inuaserit iam mul-
 tos? D. Non: sed peior periculosiorq; ea de
 causa. M. Sic est in proposito de adulatio-
 ne. Vt autem plenē intelligas, quā grande
 malū sit adulatio, aduertenda sunt quæ ope-
 rantur in homine. Primō etenim facit adulan-
 tem bilinguem, ac duplici esse corde. Secun-
 dō impedit proximum ne rectum sui de se ha-
 beat iudicium. Tertio facit apparere malum,
 bonum: & bonum, malum. Quantum verò
 ad primum, ex qualitate mendacij, iudican-
 da est malitia adulationis. Si enim admisit
 adulatio peccatum damnabile. De mendacio
 autem dicitur infra. Quantum ad secundum,
 si oblocuetur principi aut prælato suum de se,
 suæque potestate iudicium, indubiē crimen
 est. Nihil enim adeo perniciosum communi-
 rati, quā vt princeps, aut pastor non rectā
 habeat sui suęque potestatis existimationem.
 Et quod grauiora sequuntur ex hoc incommo-
 da, eō crimen istud est sceleratius. Vt umbra
 corpus, ita principatum sequitur adulatio.
 Nec potuit aditus ad aures principum vltra
 patere veritati, posteaquā oppleri cœperunt
 adulationibus. Et quæ mala non sequuntur,
 quando principi suadet adulator, quod vt
 liceat plenitudine potestatis, quod sit domi-
 nus omnium, q̄ vt regalia, gabellas, tributa,
 & id genus alia imponere possit, prout libitū
 fuerit: q̄ generosum sit bello se vindicare: bel-
 lo virium suarum ostensionem facere? Aut
 quādo Pontifici inspiratur ab adulatoribus,
 q̄ ipse sit Dominus beneficiorum Ecclesię,
 q̄ non tantum dispensator: quodq; actionum
 suarum regula sit voluntas ipsius? Ex quibus
 duobus consequens foret: primō non posse
 Simoniam esse obnoxium Pontificem: secun-
 dō licere ei, quidquid libuerit: tertio Ponti-
 ficē posse eximere, incorporare, dispensare,
 reformare, difformare pro sua voluntate. Cu-
 iusmodi proles haudquaquam minus pro-
 cul absunt ab Evangelio, quā ipsarum ma-
 ter adulatio. Quantum autem ad tertium:
 adulatio est peccatum mortale, si laudet quē-
 sapiam ob iniquitatem suam, aut turpitudi-
 nē, persuadens illi bonum esse vel honestum,
 quod

Terēt. in Eun. Act. 2. Scen. 2. Malitia adulationis ex tribus consideratur.

tem. Quoniam si negligentia fuerit crassa aut culpabilis, iam erroneum eorum iudicium merito culpari debet: si vero nulla fuerit negligentia discendi, faciuntque quod in se est, iuxta modulū conditionis suæ, iam nulla est culpa. Nam qui facit quod in se est, culpari non debet in eo quod nō potest: nec est omnium, scire omnia mysteria fidei, ut diximus in primo harum Demonstrationū libro. D. Ne quæso indigneris domine, si adhuc semel interrogem. Quid si doctus aliquis, aut interpres iudicet falsum pro vero in his quæ fidei sunt? M. Si fiat hoc, ut sit, simplici corde, citra studium statuendi nouum dogma, cū promptitudine corrigēdi sententiam, ubi melius instructus fuerit, non est peccatū: neque talis hereticus vocari potest, dicēte Augustino: Errare possum, hereticus esse non possum: quia errorem meum nolo pertinaciter defendere cōtra auctoritatē Ecclesiæ. Pergamus itaque. Præter hæc autē contingit iudicare penes se indignē de decretis & mādatis Ecclesiæ: quod profectō scissuræ cuiusdam inuitū habet, cui si accedat pertinacia post debet tam ac sufficientem monitionem, iam crebit in apertum schisma, faciens hominem profanum, ac alienum à salute, iuxta illud Saluatoris: Si Ecclesiam nō audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Graue itaque peccatum est, malè iudicare de canonibus & cōstitutionibus Ecclesiasticis. Nec immunes sunt à præuaricatione huius mādatis qui malè iudicant in corde suo de legibus ciuilibus aut senatus consultis aut plebiscitis: quia perhibent sibi falsum testimonium contra bonum publicū. Quem errorem si incipiant persuadere alijs, transit conceptum malum in seditionē. Cuius utique malitia crescit, iuxta modumurbationis pacis, & unitatis, quæ in Repub. esse debent. Verūm si quis iudicet secum malè de rebus indifferentibus, quæ siue sic, siue aliter se habeant, perinde est: ut si iudicem Imperatorem Bruxellæ esse, cū fortassis ibidem nō sit, aut mensē Maium præterlapsū, cū necdum sit finis Aprilis, iudiciū hoc quædam ignoratio est. Quæ, quoniam, non est de his quæ scire oportet, ideo nō est peccatum, sed potius aut conditio naturæ cui non est datū omnia scire, aut pœna peccati. Nam propter peccatum primi parentis, detrusi sumus omnes in regionem umbræ mortis, multamque ignorantiam rerum. Quo modo autem alius error iudicantium de rebus sit noxius, alius innoxius, alius utilis iudicanti, alius inutilis, alius ab alijs difficilè tolerabilis, vide D. August. in suo Enchiridio cap. 19. 20. 21. & lib. 2. de Trinitate ac alijs locis.

Malè iudicare de legibus quæ magnum peccatum sūt.

De iudicijs personarum & actionum personalium. CAP. XI.

Vnusque egimus de iudicijs rerū: M. nūc verò agamus de iudicijs personarum & actionū personalium, pro quibus sit tibi regula talis. Quod iudicare de actionib⁹ proximorum, vel ex se indifferentibus, vel per se bonis, quæ malæ sunt, est dicere falsum testimonium contra proximum. Veluti cū sacerdotem mulieri colloquente video, iudico eum pacisci de lusu Veneris: aut publicè orantē, iudico hypocritam: omnia enim huiusmodi iudicia temeraria sunt & iniqua, quibus dicit sibi homo falsum testimonium cōtra proximum. D. Attamen dominus docet, hypocritam esse exterminare faciem, ut videaris ab hominibus ieiunans, orare in angulis platearum, ut lauderis. M. Sic quoque docent omnes Theologi probè insequentes doctrinam Saluatoris. D. Quare igitur nō licet nobis sic iudicare? M. Christus & Doctores iudicant, de rebus in se secundum veritatē, quam euidenter asserunt secum, videlicet quæ exterminare faciē ut videaris hominibus ieiunans, est res mala & hypocrisis, à quocumque etiam fiat: sic, orare coram hominibus, ut laudē popularem captes, illi autem de quibus agimus, iudicant de eo quod prorsus nesciunt, imò quæ nec scire possunt, videlicet de particulari factō huius vel illius personæ, & non tam de facto quod vident, quæ de animo siue intentione facientis quam nō vident. Licet enim videas publicè orantem, tamen videre nō potes quo animo, quæue intentione oret. Intentio autem operi nomen imponit. Quod si noueris exactè animum ipsius, vel per reuelationem, vel per propriam ipsius confessionem: quia dicit se hæc facere propter laudem popularem, iam potes, immo debes iudicare factum eius malum esse. D. Et factum, ut apparet, & personam. M. Non omnino personam, nisi quatenus communicat in factō. Verūm de hoc nunc audies. In Scripturis sic habemus, Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit. ad Rom. 14. Ibidem, Tu autem quid iudicas fratrem tuum, aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Non ergo amplius inuicem iudicemus. Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. Addit D. Ia cobus cap 4. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factus legem, sed iudex. Vnus est legislator, qui potest perdere & liberare.

Marth. 6.

Aliter iudicant doctores, aliter temerarij.

De iudicio vsu, pata.

Tu

Tu autē quis es, qui iudicas proximum tuū? In quibus sanè scripturis prohibentur expressè iudicia vsurpata super personam tibi non subditam, hoc est, super eam qui seruus est alienus, id est, non tuus, sed alterius domini, tibi verò æqualis, quia frater tuus, aut proximus, in quem nullā accepisti iudicij potestatem, neque a Deo, neque à Repub. neque ex ordine iuris naturæ, aut si accepisti aliquā in eum potestatem, tamen non in eo, in quo iudicas ipsum. Si prætor es, habes quidem potestatem iudicandi malefactores: quia dicit Scriptura, Maleficos non patieris viuere: Verūm non habes potestatem ut tecum iudices hunc, quem interficis, esse filium iræ diuinæ, aut damnationis æternæ: hoc enim excedit iudiciariam tuam facultatem. Si pater es, in his poteris iudicare filium tuum, quæ concernunt paternā auctoritatem. Verūm iudicare filium tuum, aut esse, aut malæ conscientie, aut eterne nature condemnandū, non potes: quia in huiusmodi alienus seruus est, tibi proximus & frater. Præterea habent Scripturæ sanctæ hoc pacto, Nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cōsilia cordiū. Et alibi, Nolite iudicare secundū faciem: sed iustum iudicium iudicate. Rursum, Vos secundum carnē iudicatis. Iudicare autē ante tempus est iudicare ante plenam cognitionem causæ, siue incognita causa ius dicere. Iudicare verò secundū faciem, est iudicare secundum apparentiā quandā, citra veritatis inspectiōnem. Iudicare secundū carnē est iudicare vel secundū sanguinis cognationem, vel secundum carnalis sensus cogitationes. De cuiusmodi iudicijs temerarijs habes Matth. 12. Luc. 7. Venit Ioannes Baptista, inquit Saluator, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis, Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans & bibens: & dicitis, Ecce homo vorax & potator vini, amicus publicanorum & peccatorum. Si autem sciretis quid est, Misericordiā volo, & nō sacrificium, nunquam condēnassetis innocētes. Et Luc. 18. Deus gratias ago tibi quia nō sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus, aiebat superbus ille Phariseus, prorsus secundum faciem iudicans. Descendit autem publicanus de templo iustificatus præ illo. Quādo igitur iudicamus de conscientijs proximorum, tūc certè ante tempus iudicamus: quia illæ nondū apertæ sunt. Aperientur autem in consummatione seculi, cū Dominus illuminabit abscondita tenebrarum, & cōsilia cordium, & tunc coniudicabimus cum Domino. Item

Nō licet iudicare alienum seruum.

1. Cor. 4.

Ioan. 7.

Ioan. 8.

Quid sit iudicare ante tempus aut secundū faciē vel secundū carnem.

quando ex apparentiā quadam iudicamus, scilicet quia videmus virum transeuntem vicum, in quo nidum habent Veneris filia, aut sacerdotem loquentem cum muliere, ideoque impurum esse censemus, iam iudicamus secundum faciem, contra Euangelium Christi. Tertio habent Scripturæ sacrae, Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo, Frater, sine eijciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs in oculo tuo? Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. Matth. 7. Quibus verbis Saluatoris prohibetur iudicium hypocriticum, quo quis iudicat alium corripendum super minimo, neglecto seipso in maioribus, ut videatur sanctulus esse. Quarto habet Scriptura ad Rom. 2. Propter quod inexcusabilis es o homo, omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniā iudiciū Dei est secundū veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autē hoc o homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contēnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiā te adducit? & c. Ecce quæ exactè detestatur hīc Apostolus iudiciū condemnatiū sui ipsius, quo quis proximum iudicat propter factum aliquod, & nihilominus ipsemet facit idem, prout frequens est in hypocritis. item in concionatoribus, & confessionarijs, qui mirè debacchantur contra vitia, quibus ipsemet vehementer inuoluti sunt. An existimas o homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis eadem, quoniā tu effugies iudicium Dei? Eodem sanè vitio laborant patres & matres iudicando & arguendo proles super iurationibus & execrationibus: nihilominus ipsemet tertio cuique verbo diras quasdam iurationes & execrationes admiscēt. Ex prædictis itaque scripturis certo demonstratur quatuor esse genera iudiciorum, quibus peccatur contra hoc mandatum, videlicet vsurparum, temerarium, hypocriticū & cōdemnatiū sui ipsius iudicantis. Quorum quodlibet continet falsum siue iniquum testimonium contra proximum, habens sua incrementa malitiæ, iuxta quantitatem nocuenti quod infertur proximo. Nemo igitur mortalium debet iudicare proximum suum esse extra gratiam Dei, aut peccatorem, aut templum diaboli, aut reum gehennæ ignis. D. Quid, si viderem proximum committentem homicidium, aut adulterium? M. Hoc etiā si videris, non tamen propterea debes tu iudicare

De iudicio hypocritico.

De iudicio alieni sui ipsius condemnatiuo.

Quadruplicia iudicia prohibentur in Scripturis.

Mm

dicare

Non iudicandus proximus sed quatuor fieri potest excusandus.

dicare ipsam personam, aut longè esse à salute, aut ream esse æternæ damnationis. Ratio eius assignatur, quoniam in hac parte alienus seruus est, domino suo stat aut cadit: non tibi: tibi enim frater est, non subditus. Quapropter si iudicas, vsurpas tibi indebitum iudicium, nec solum indebitum, sed & temerarium, & ante tempus, prius quam habeas debitam notitiam causæ. Nescis enim, an faciendo offenderit Deum mortaliter. Potuit namque homicidium quod commisit, esse aut casuale, aut mera defensio sui ipsius, seruato moderamine inculpatae tutelæ, aut contigisse zelo quodam zelantis pro gloria Dei, quomodo Phinees interfecit simul virum, & mulierem, & non solum non peccauit, sed & laudè meruit & sempiternum sacerdotium. Potuit denique ex tali ignorantia vel perturbatione animi processisse, quod aut nullam, aut omnino minimam habuerit culpam. Legimus enim quod Iacob dormiuit cum Lia non sua vxore: tamen absque culpa adulterij fuit. Et vt demus quod peccauerit occidendo, nunquid duodecim horarum diei sunt? inquit Saluator, volens insinuare quod singulis horis potest homo mutare voluntatem suam de malo in bonum. Nonne igitur & ille statim postea vel in primo momento post factum poenitere potuit? Intrauit templum peccator Publicanus: sed mox post vnam precationem exiuit iustificatus. Negauit Dominum Petrus: at statim post fletum amarum, meruit esse princeps Apostolorum. Quemadmodum videmus Christi fideles crebro peccare in publico: sic non raro videmus eosdem humiliter prostratos ad orationem in templo. Quapropter de nemine possumus citra temeritatem iudicare quod sit malus, aut longè à Deo aut in statu damnationis. Quisque enim omnimomento, deposita malitia, bonus fieri potest, per Dei gratiam & poenitentiam cordis. Nullo autem modo possumus aliquem iudicare ex his, quæ bono maloque animo fieri possunt, vel ex leuibus dubijsque suspicionibus, dicente Salvatore: Nolite secundum faciem iudicare. D. Certum est, omnibusque notum, aliquando per manifestam euentiam, aliquando per superioris sententiam, quod iste sit concubinarium, aut leno, aut vsurarius, aut excommunicatus. M. Certè de talibus iudicare licet quod sint in periculoso statu, in quo si perseuerent, saluari non possunt, idque cum dolore animi, quoniam fratres sunt. Neque temerarium est huiusmodi iudicium: quia ex veritatis cognitione. Non iniurium: quoniam non lædit famam, ex quo eunctis notorium est. Non etiam contra caritatem: quia est ex compassione, & cum dolore animi,

Num. 25.

Genes. 29.

Ioan. 11.

Ioan. 7.

De notorijs quid sit iudicandum.

Non vsurpatum quoniam est iudicium de facto personæ, & non de persona: nisi in quantum comunicat in facto. Verum ex eo facto porro procedere ad iudicandum directe personam, dicendo, filius damnationis est, saluari non poterit: hoc nequam fieri debet: eod quod vsurpatum sit & temerarium. Quandoquidem potuit ille eadem hora, antequam tu tecum sic iudicares, mutasse propositum, & incepisse iam veram de corde poenitentiam, iamque se disponere ad immutationem status. Fili, valde venit obseruanda in omnibus, quæ videmus circa proximum, illa d. Bernardi sententia dicentis: Caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum: magis autem excusa. Excusa intentione, si opus non potes: puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud te metipsum. Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem? Itaque nemo iudicet fratrem suum, proximum suum, alienum seruum, ante tempus, vel secundum faciem, has enim interpretationes adfert Scriptura, sed vnusquisque iustum iudicet iudicium, secundum veritatem, & dum tempus est, nimirum causa plene cognita, idque non nisi in eum qui sibi subditus est, non etiam nisi secundum auctoritatem legitimam, sibi vel à natura, vel à Deo, aut à communitate concreditam in hac parte.

Bernardus sermo 40. super Cant. Cantic.

Omne mendacium malum.

Mendacium habet eorum uolutam malitiam.

Nullus peccatis inuicem mentientium est.

Rom. 3.

Quid sit mendacium

De mendacio. CAP. XII.

Noniam autem in falsis testimonijs, & in detractioibus, & in vsurpatis ac temerarijs iudicijs, quibus peccatur contra istud mandatum, ferè semper se miscet mendacium, estque omne mendacium falsum testimonium de aliquo: ideo expedit hinc modicum inquirere de natura malitiæque mendacij: quid mendacium sit, quid mentiri, vtrum omne mendacium sit peccatum, & quare. D. Memini me audisse D. Augustinum valde exactè scribere de natura mendacij. M. Sic est. Definit autem B. Augustinus mendacium hoc modo, Mendacium est falsæ vocis significatio cum intentione fallendi, hoc est, falsum dicendi. Nam qui vult falsum dicere, is intendit fallere. Vt igitur sermo oris sit mendacium, necesse est vt falsum proferatur: & id quidem cum intentione fallendi. Est enim proprium mentientis, aliud habere in corde, aliud prom-

promptum in lingua, ad fallaciam audientium. Hinc mentiri, est loqui contra mentem, hoc est, contra id quod in mente sentis, siue verum illud sit, siue non. Quapropter omnis qui ex proposito loquitur mendacium, mentitur: quia loquitur contra hoc, quod animo sentit, idque voluntate fallendi. Sed non omnis qui mentitur, mendacium dicit: nam loquitur aliquando quod verum est, meniendo: sicut si ludæus asserat Christum esse Deum, nihil minus sentiens animo, non est mendacium quod dicit: tamen veraciter mentitur, dicendo contra mentem quod verum est. D. An omne mendacium sit peccatum? M. Respondet D. Augustinus, dicens: Mihi videtur omnine mendacium per se malum esse. D. Etiã si fiat citra nocendi voluntatem? M. Immo, etiã si fiat studio iuuandi: sic quod proficit alicui, & nemini obstat. Habet enim mendacium ad eorum uolutam secum malitiam, vt nulla ratione, nulliusque pietatis contèplatione, bonum esse possit. D. Miror, & vnde surgit hæc conuoluta malitia? M. Ex eo quod repugnat per se rectæ rationi, distant nunquam vtendum rebus contra naturalem ordinem ipsis ab initio institutum: at postulat ordo rerum, vt vox sit nuncia mentis. Verba siquidem inuenta sunt, non vt per ea homines se inuicem fallant, sed vt per ea alter in alterius notitiam suas cogitationes transfundant. Vt ergo, verbis ad fallaciam, contra finem institutionis suæ, utique repugnat ordini naturali, estque peccatum homini, modò voluntariè fiat. D. Quid si interrogatus à libidinoso, vbi sit scortum, dixerit me nescire, vt hominem præseruem ab iniquitate, cum tamen sciam. Aut si innocentem quem situm ad mortem prodero nolim, dicens: Nescio vbi sit: cum tamen sciam. Nunquid benefaciendo peccati reus ero? M. Est regula Apostolica B. Pauli, qua docemur, Non esse facienda mala, vt inde eueniant bona. Nam et si possit homo furando aut adulterando, aut prodicionibus & interfectionibus nonnumquam multum prodesse multis: non tamè propterea illa desinunt esse peccata, etiam si fiant contèplatione vtilitatis publicæ. Sic de mendacio quantumcumque prodest, nihilominus peccatum est: minus tamen quàm si noceret alicui, & nulli prodesset. Vnde B. Augustinus, multum interest, inquit, quo animo, & de quibus rebus quis mentiat. Non enim sic peccat qui consulendi, vt qui nocendi voluntate, mentitur: nec tantum nocet, qui viatorè mentiendo in diuersum iter mittit, quàm qui à viatæ mentiendo seducit. Eleganti sanè phrasâ scripturarum vocatur mendax bilinguis, seu duplici lingua, aut duplici corde, siue loquens

in corde & corde. Aliud enim ostendunt in sermone, qui eiusmodi sunt, aliud gerunt in tus in meditatione mentis. Alia item lingua hominibus, alia sibi loquitur in serinio cordis. Hæc est iniquitas mentientis, etiam si nemini noceat. Aduerte igitur triplex esse genus mendacij. Primum est iocosum, quod nulli nocet, sed oblectandi causa dicitur, & scit ille cui dicitur causa ioci dictum esse, vnde non fallitur nequiter. Et licet eiusmodi mendacium non grandis sit culpa, est tamen peccatum, sed veniale. Nam si de omni verbo otioso, vt Saluator testatur, reddenda erit ratio in die iudicij, veluti de eo quod malum est, multò magis de tali mendacio: quoniam eiusmodi mendacium non solum otiositate, sed & ordinis naturalis perturbationem continet. Quarum malitiarum vtramque vitare oportet. Dicit enim Apostolus, Sermo vester semper in gratia sale sit conditus: non vtique vanus, non fallax, non instituti ordinis perturbatiuus. Et Sapiens, Vanitatem, inquit, & verba mendacij longè fac à me. In hoc vero genere mentiendi duo sunt præcauenda. Prius est, ne assiduitate aggrauetur: nam vt quodcumque paruum seorsum non magni est momenti, ita multa parua simul aggregata, magnam efficere solent. Nullum lignum facit ignem: sed ex lignis multis magnus cõstruitur ignis. Vnde Ecclesiasticus: Noli, inquit, velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius non est bona. Posterius est, ne fiat iocosum quidem mendacium, circa doctrinam virtutis, aut circa fidem, aut circa Scripturas sanctas, vel etiã circa famam proximi. Nam non potest non esse perniciosus, vel leuissimus iocus, mentientis circa res tam arduas. Vt oculus, ita nec fides patitur iocum, quantò minus mendacium. Secundum mentiendi genus dicitur mendacium officiosum, quo vtitur quis vt proficit, tamen citra læsionem cuiuscunque: quale aliquando necessitatis ratio, aliquando pietas siue misericordia, aliquando zelus religionis extorquet. Vt contigit in obstetricibus, Exod. 1. Et in Rahab meretrice, Iosue 2. In Iudith quæ in verbis suis decepit Holofernem, Iudith. 12. Eiusmodi autem mendacium quauis non sit mortale, aut grande malum: tamen prorsus à peccato excusari non potest, propter rationem superius dictam. Tertium vocatur mendacium perniciosum, eo quod noxium sit siue noxium, vel diuinis vel humanis rebus: & istud sanè ex suo genere est peccatum damnabile, quoniam repugnat caritati: Atque de isto intelliguntur, eiusmodi scripturæ: Os quod mentitur, occidit animam. Item, Perdes omnes qui loquuntur mendacium, videlicet

Triplex est mendacium.

Matt. 12.

Collos. 4.

Prou. 30. Duo præcauenda in mendacio iocoso.

Eccles. 7.

Mendacium officiosum.

Mendacium perniciosum.

Sap. 2.

Psal. 5.

Mendacium multipliciter est vehementer perniciosum. Omne mendacium circa scripturam est perniciosum.

in perniciem, aut iacturam aliorum. Est autem vehementissimè perniciosum mendacium quod committitur circa sacram Scripturam. Nam, ut inquit August. si ad sacras scripturas admista fuerint mendacia, nihil remanet in eis soliditatis. Quapropter tale mendacium, cedit in perniciem & destructionem totius Christianitatis: sublata enim soliditate scripturarum, omnia que fidei sunt, remanent nobis incerta. Vnde igitur illis qui scientes & volentes miscet scripturis bibliorum mendacia, aut tollendo quod erat, aut addendo quod non erat in textu, aut versionibus & commentarijs sue paraphrasibus aliud ex scripturis docendo, qui auctor Spiritus sanctus intendebat, aut ascribendo textui vel in margine, vel in sumarijs capitulorum, vel in indicibus, quod ibidem non inuenitur. Quemadmodum frequenter fit hoc nostro infelicissimo seculo, quod facilius stambulant noua sua dogmata. Verum portabunt tales iudicium suum, quicunq; sunt illi. Vtina legerent diligenter Apostolicas sententias, Apocal. ultimo cap. circa finem, & 2. Pet. ultimo, etiam circa finem, profecto quod apertissimè viderent demonstratam suam ipsorum damnationem: Dicant ipsi si poterunt, an aliud sit asseruere falsum diuinis scripturis, quam mentiri Spiritui sancto? Quod quam graue sit crimen non solum pater Act. 5. sed & ordo rerum dei que maestas demonstrant. Deinde perniciosum est omne mendacium predicatoris verbi dei in ipsa predicatione verbi diuini, eod quod detrahat verbo salutis suam auctoritatem: siquidem, quod fallit, aut mendacio nititur, auctoritatem habere non potest. Vnde inexcusabiles sunt qui de suggestu loco Euangelij aniles fabulas, aut exempla imprudenter composita vulgo predicant. Item qui loco Euangelij annunciant peccatoribus placentia, dicentes, pax pax, ubi non est pax: sed magna diuinæ indignationis prouocatio. Iuxta illud, A Prophetas vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem filiarum populi mei, dicentes, pax pax, & non erat pax. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt. Quin potius confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt. Quamobrem cadent interruentes, in tempore visitationis sue corruent, dicit dominus. Huc huc pertinent perniciosissima mendacia hereticorum, quibus docent non esse bene operandum: sed tantummodo confidendum in redemptione Christi: non esse faciendam confessionem peccatorum: non esse orandum pro defunctis & id genus alia que plurima: qui quo magis abutuntur scripturis sanctis ad comprobationem talium suorum mendaciorum, eod sunt damnabiliores. Ter-

Mendacia predicatorum sunt perniciosissima.

Hierc. 6.

Mendacia hereticorum perniciosissima.

tiõ perniciosum est mendacium iudicis, ut iudex est: aduocati, ut aduocatus est: testis, ut testis est: quoniam hæc non possunt non adferre secum multam perniciem in Repub. Ad didi ut iudex est, ut aduocatus est, ut testis est: quoniam de alijs eorum mendacis, iudicandum est comunitè. Quartò perniciosum est omne mendacium circa disciplinas, pro quanto sunt bona intellectus. Quintò perniciosum est omne mendacium quod alteri iniuriam infert, aut notabile dispendium rerum suarum, manifestè repugnans fraternæ caritati. D. Quid ergo dicemus de Patriarcha nostro Iacob, qui mentiendo se esse Esau, præripuit fratri benedictionem paternam, fallens & fratrem suum, & patrem, ne dicam proximum, an peccauit vir sanctus mortaliter? M. Respondet D. August. Iacob quod fecit, matre auctore fecit, ut falleret patrem. Et si diligenter attendatur res gesta, videtur non esse mendacium, sed mysterium. Intendebat enim matri obedire, quæ per Spiritum nouerat mysterium. Et ideo propter familiare consilium Spiritus sancti quod mater acceperat, a mendacio excusatur Iacob. Et erat iam verum, quod de se dicebat Iacob, videlicet, Ego sum primogenitus tuus Esau. Iure enim emptionis possideo primogenituram fratris mei Esau, quam ille sponte vendidit mihi. De qua & mater didicerat oraculo dei quod ad me pertineret, dicente Deo. Maior seruiet minori, hoc est, qui prior egredietur de utero tuo, eoq; maior natu inter homines vocabitur, seruiet minori, hoc est, ad minorem pertinebit ius primogenituræ. Nec omnino certum est Esau prius accepisse vitam in utero materno, quam Iacob: quamuis prior de utero sit editus in mundum. De quo nec sic exiuit, quin simul egredieretur manus Iacob, tenens plantam fratris sui Esau: ut & illinc constaret, non omnino fuisse Esau primogenitum. Sed & significatio vocis Esau, quæ interpretatur faciens siue operans, tam conuenit personæ Iacob quam personæ Esau. Ut facile sit declarare tanto mysterio non interuenisse mendacium: quamuis fuerit ibi simulatio & fraus quædam, hoc est, artificiosa quædam assimilatio senioris fratris, ut sic perueniret Iacob ad benedictionem primogenituræ, optimo iure sibi debitam. Quælis fraus & citra mendacium ac culpam fieri potuit. Possum enim arte ac per insidias mihi acquirere quod meum est, mihiq; debitum, ubi alia acquirendi media mihi defuerint. Intèrim obserua diligenter quod sæpè monimus, posse contingere tripliciter mendacium etiã perniciosum, citra culpam peccati mortalis: vel quia fit ex surreptione quadam, ut

De mendacijs cu iudicib; uocantur

Ioan. 8. Multa in scripturis que uidentur mendacia excusantur.

Iudith. 13. Iosue. 2. Exod. 1. Genes. 12. 30. 26. 27.

Gen.

Ibidem

2. Reg. 17. 2. Reg. 23. Genes. 37.

Tripliter fit mendacium perniciosum & culpam mortalem

in primis motibus: vel quia non infert notabile aliquod nocumentum proximo: nam quod minimum est, pro nihilo reputatur: vel quia accidit præter omnem intentionem nocendi. Hoc tamen postremum intellige nisi propter enormitatem nocumenti, peccatum redeat in naturam suæ formæ: eod quod non sufficenter præcauit iacturam proximi, ubi, & quando, & quantum præcauere debuit. Ut igitur finem faciam dicendi de mendacio: certum habe quod omne mendacium peccatum est, continens falsum testimonium: sed non omne est peccatum mortale. Omne procedit à malo: quoniam diabolus mendax est, & pater eius, scilicet mendacis, iuxta sententiam Christi: non tamen omne mendacium facit templum Diaboli, aut reum gehennæ ignis. Quod si in historijs scripturarum inuenieris quædam mendacia, ut in historia Iudith, in historia Iosue de Rahab meretrice, in Exodo de obstetricibus, in Genesi de Abraham, Isaac, & Iacob: certè multa prorsus ac facillè excusabis, declarata veritate historiarum: uti Abraham reprehensus mendacis à Pharaone iuste se excusauit, dicens de uxore sua: nam verè soror mea est, filia patris mei, & non matris meæ. Erant insuper iuxta ritum gentis, omnes filij Israël, inter se fratres & sorores. Quædam uerò excusabis hac ratione, quod animus sic agens, quasi ex se totus seruebat ductibus Spiritus Sancti in mysterio. Vbi uerò non poteris omnino excusare, ut in Rahab, in obstetricibus, in Iudith, admitte mendacia fuisse, sed minima & officiosa: quia ut iuuabant afflicto, ita ab omni nocendi proposito alienissima erant. Nec mirum, quod in sanctis patribus minutula fuerint mendacia, in quibus etiam grauissima fuisse crimina scriptura teste constat. Enim uero in Dauide inuenitur adulterium, homicidium insuper & superbia. In filijs autem Iacob crimen pessimum, odiu fratrum, nec non flagitiosa illa venditio Ioseph sanguinis sui. De Iudith uerò muliere sancta, licet dicere quod æstuebat pietate in Deum, & populum suum, ideoque minutula illa mendacia nihil attulisse ei detrimenti: sed magis inflammasse igne quo plena erat, multo ardore pectoris ablumente uniuersa. Quæadmodum guttulæ aquæ etiam multæ dum incidunt in ignem copiosum non extinguunt: sed incendunt, incitantque magis ardorem: quæ tamen guttulæ si assidue cadant in modicum ignem, ut diminuunt paulatim, ita tandem extinguunt. D. Veruntamen uidentur perniciosa fuisse mendacia Iudith: insidiabatur enim per huiusmodi figmenta vitæ Holofernis. M. Quem iuste occidere posses, il-

lum etiam insidijs & modis omnibus circumuenire licet. Nec respiciendum tum quale illi nocumentum, sed quale communitati adferas beneficium. Satis de hoc. D. Ut semper fecisti, ita, precor, & hic summatim dicas, qui sint transgressores huius mandati. M. Falsi testes tam in iudicio quam extra iudicia, falsi iudices, detractores, & qui accommodant aures suas detractionibus, infamatores, susurriones, iactatores suis ipsius, criminatores, contumeliosi, hypocritæ, nequiter se humiliantes, aut fictis actionibus sanctitatem mentientes, adulatores, suspiciosi, temerariè iudicantes apud se de proximis, de Sanctis, de diuinis scripturis, mendaces, & qui falsa spargunt dictis vel scriptis in perniciem proximi aut Præpositoru Ecclesiæ: maximè si in perniciem fidei aut Religionis fingant quæ non oportet, ut pseudoapostoli, seductores, heresiarchæ, magistri subdoli, falsi interpretes scripturarum, blasphemii in sanctos, in sacramenta Ecclesiæ, derisores virtutum ac pietatis, qui libellos famulos, aut famulos, ut uocant, Pasquillos edunt. Omnes enim hi perhibent falsum testimonium.

Summa præcepti.

ELENCHVS CAPITVM TRACTATVS DECIMI.

Quod rationabiliter post sextum & septimum mandata superaddantur nonum & decimum mandata, propter deprauatum carnalium hominum iudicium. Cap. I. Quid præcisè prohibeatur istis duobus mandatis, & cui sit prohibitio facta. Cap. II. Prohiberi his præceptis, ne concupiscas tu uxorem aut rem proximi: non autem prohiberi ne sit in te concupiscentia rerum non tuarum. Cap. III. Quomodo cognoscemus, consenseritne ratio mentis concupiscenti carni an non. Cap. IIII. Non esse à toto genere prohibitum concupiscere uxorem proximi, aut rem alterius. Cap. V. Duo nouissima mandata esse in lege noua abundè renouata. Cap. VI. De plenitudine dicti huius, Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, &c. Cap. VII. Quid intersit inter concupiscentiam cordis & operis impletionem. Cap. VIII.

TRACTATVS DECIMVS.

Quam rationabiliter post sextum ac septimum mandata superaddantur nonum & decimum mandata, propter deprauatum carnalium hominum iudicium. CAP. I.

M.

Unc dicit nonum & decimū man-
data. D. Alterius nuptam, nec re-
cupias alienam. M. Quin potius
in lege Domini quid scriptum est,
quomodo legis? D. Non concupisces do-
mum proximi tui. Nec desiderabis vxorem
eius, non seruum, non ancillam, non bouem,
non asinum, nec omnia quæ illius sunt. M.
Habet quidem hoc modo Decalogus Exod.
20. cap. inuoluendo vtrumq; præceptū simul.
Deuter. verò paulò distinctiushabetur, vt præ-
cedat nonum præceptum, & subsequatur de-
cimū hoc modo: Non concupisces vxorē
proximi tui. (In quo datur nonum præce-
ptum) Non domum, non agrum, nō seruum,
non ancillam, non bouem, non asinum, & vni-
uersa quæ illius sunt. (In quo datur decimū
præceptum). Olim quidem Origenes securus
Hebræos ex his duobus sic in Scriptura co-
pularis, fecit vnum mandatum, diuidens pri-
mum mandatum prioris tabulæ in duo præ-
cepta, quò numerus denarius integer rema-
neret. Ceterum magis placet mihi D. August.
sententia, qui primæ tabulæ fecit tria præce-
pta, & secundæ septem, hæc posteriora diui-
dens in duo. Cui sententiæ tu quoque adhe-
rebis. Ceterum de his duobus mādatis, quid
tibi appareat? D. Certè quòd parum aut ni-
hil distant à sexto & septimo mādatis, scilicet,
Non mœchaberis, Non furtum facies.
Nam qui prohibet factum, faciēdi quoq; vo-
luntatem siue cōcupiscentiam prohibere vi-
detur. M. Poterant quidem sextum & se-
ptimum mandata intelligi in illa generalitate,
vt simul prohiberent cum facto exteriori
etiam concupiscentias animi: verum sic di-
uina dispensatione factum est, vt in illis pro-
hiberet opus adulterij & furti: in his verò, v-
triusque voluntatem siue affectum, qui subin-
de est vel absque opere. D. Sic & affectus
homicidij, non rarò est absque opere homi-
cidij; & tamen nō propterea fecit Deus duas
prohibitiones: vnam facti, alteram animi. Vn-
de igitur hæc diuersitas, & quæ causa ipsius?
M. Populus Iudaicus adeò erat carnalis, &
vti Scriptura dicit, incircuncisus corde, vt,
cum perpenderet vniuersis natura inditum
esse appetitum habēdi quod pertinet ad cō-
seruationem indiuidui, appetitum quoque fa-
ciēdi quod attinet ad propagationem spe-
ciei, non potuerit iudicare appetitum tam na-
turalem, esse peccatum, quam diu maneret
sine opere nefario inferente iniuriam proximo.
Nā ipse appetitus dum manet in corde,
vt nulli facit iniuriam, ita est secundum natu-
ralē inclinationē habentis, quæadmodum ex-
perimur vniuersi. Quare igitur esset peccatū

Quare nonum & decimū differant à sexto & septimo.

Longè verò aliud est de appetitu homicidij.
Item de voluntate de honorandi parentes, aut
diffamandi proximum. Quamuis enim non
inferant iniuriam dum solum manent in cor-
de: tendunt tamen contra naturalem inclina-
tionem hominis. Homo enim natura est ani-
mal sociabile, natum ad gratitudines & ami-
citas colendas. Quam ob causam quisque
suo opte ingenio abhorret à periurio, ab ho-
micidio, à parentum dehonoratione, à falso
testimonio; natura nullam specialiter confe-
rente vim ad talium affectus. itaque quòd ad
ista non erat opus prohibitionibus præter il-
las, quibus prohibetur opus. Verum cum ab
adolescētia naturaliter proni simus ad cor-
porcas voluptates, & seculi opes, quod in il-
lis species, his verò cōseruetur indiuiduum.
Hinc est quod speciatim Deus circa vsum rerum
temporalium & carnis voluit esse distincta præ-
cepta, alterum prohibens opus, alterum ve-
tans expressè etiam operis voluntatem: ne na-
tura per se procliuis in huiusmodi, deciperet
iudicium hominis: quomodo deceptum le-
gimus carnalium hominum iudicium, etiam
non obstantibus illis mādatis, sic speciatim
datis. Nam Iosephus probatus Historiogra-
phus reprehendit acriter Polybium ethnicū,
eò quod Antiochum illustrē miserè perisse te-
stetur ob id quia voluit templum Dianæ in
Persida deuastare: quod Iosephus absurdè di-
ctum esse putat, definiens malè sano quidem
iudicio, eum nullatenus egisse peccatum, nul-
loque reatu teneri, quia tantum cogitasset.
Ex qua vna sententia Iosephi viri percelebris
facile cōstat, quod erat necessarium prohibere es-
tiam concupiscentiam mulieris alienæ, & re-
rum non suarum. D. Quid igitur Iosephus
ceteriq; Iudæi dicebant ad ista duo mādata,
quæ manifestè prohibebant tempore legis
animum extra opus? M. Dicebant in sexto
mādato prohiberi opus carnis, hoc est, adul-
terium, fornicationem, Sodomiam. In nono
verò mādato prohiberi concupiscentiam
eam quæ parti insinuat iustibus, osculis, sig-
nis, literis, persuasionibus, tactibus: omnia ta-
men extra opus principale. Hæc enim prælu-
dia dicebant vocari in scripturis concupiscentias:
quod spiritus concupiscentium, hinc inde,
in alterutrum mirabiliter transferantur his
medijs. Concupiscentiam verò prorsus intus
immanentem neq; hic, neque vquam prohi-
beri, ob hoc quòd sic secundum naturam, nul-
lique iniuriam inferat, neque mali alicuius
occasionem, aut tentamentum præbeat. Si-
militer dicebant in mādato septimo prohi-
beri furta, rapinas, cōcussiones, & cetera hu-
iusmodi. In decimo autem prohiberi eam

Iosephus Antiq. lib. 12.

Intellectus Iudæus duorum vltimorum mādatorum.

Non omnis concupiscentia mala. Galat. 5.

1. Petr. 2. In nomine concupiscentiarum intelligitur, primò concupiscentia habitualis in malum.

Secundò actuales inclinationes siue affectiones

Roma. 8.

concupiscentiā rerum proximi, quæ iam ad
proximum applicatur, in technis, dolis, vafri-
cijs, callidisque inuentionibus. D. Itaque
errabant. M. Prorsus, illorumque erro-
rorem manifestè conuincit Euangelium, pro-
ut inferius audies.

Quid præcisè prohibeatur istis duobus mādatis, & cui sit prohibitio facta. C. A. P. I. I.

M.

Vnc autem quid tibi videtur pro-
hiberi istis duobus mādatis? D.
Ipsa concupiscentia. M. An om-
nis, & à toto genere? D. Nō, sed
concupiscentia vxoris alienæ, & rerum non
suarum. M. Rectè dicis: nam & spiritus no-
ster habet suas concupiscentias moderatas,
honestas, sanctas, insitas desuper à Spiritu san-
cto. Iuxta illud Apostoli: Spiritus concupi-
scit aduersus carnem, & caro aduersus spiri-
tum. Hæc enim sibi inuicem aduersantur. Ha-
bet & homo, vt homo est, iudicio & ratione
præditus ex naturæ qualitate suas concupi-
scentias haud quaquam illicitas. Concupiscit
homo esuriens cibum, sitiens potum, nudus
vestimentū, algens focum, æstuans refrigeri-
um, lassus requiem, timens securitatem, do-
lens consolationem, moriens vitam. Vtq; con-
cupiscimus omnes vsum rerum nostrarū: ita
& maritus consuetudinem vxoris suæ: & qui
non habet comparem sine culpa maritus esse
desiderat. Quales cōcupiscentiæ si ratione mo-
derata sint, nihil habent mali, neque intelli-
guntur propriæ in Scriptura sacra sub his no-
minib; Cōcupiscere & Concupiscentia: quod
tamen si aliquando fiat, id ipsum facile ex filo
orationis deprehendi potest. Vt ibi, Sine do-
lo lac concupiscit vt in eo crescat. Quin po-
tius intelliguntur in dictis nominibus Con-
cupiscere & Concupiscentia, primò, praua il-
la inclinatio naturæ corruptæ, quam nos fo-
mitem: Apostolus verò vocat peccatum ha-
bitans in carne, aut legem membrorum repu-
gnantem legi mentis, ad Rom. 7. aut carnem,
& capite, ac alijs locis. Eiusmodi appellatione
vocat concupiscentia habitualis seu conge-
nita: secundò affectiones seu actus eiusdem
prauæ inclinationis, quibus caro actu concu-
piscit aduersus spiritum, aut aduersus iustio-
nes diuinas, vel fraternam dilectionem, quæ-
rens quæ sua sunt, non quæ aliorum: quas cō-
cupiscentias dicimus prauas esse: tum quia
sunt contra legem Dei, tum quia non dirigū-
tur nisi prudentia carnis, quæ, secundum Apo-
stolum, mors est, & inimica Deo: legi enim
Dei non est subiecta, neque enim potest: no-
bis tamen renatis in Christo imputari in pec-

catum vel culpam non possunt, nisi vincant,
trahentes secum rationem in consensum: nā
tunc demum incipiunt imputari ad culpam
quæ prius incrant vel ad poenam, vel ad exer-
citiū, vel ad humiliationem. Scriptura ita-
que docet duas esse concupiscentias, & vtra-
que malas, congenitam scilicet, & actuale.
Congenita quidem semper est in homine, tan-
quam perennis quædam miseria, & infelicitas
naturæ lapsæ: rationem tamē peccati non
habet, neque imputatur ad culpam in renatis.
D. Tamen vocat eam Apostolus pecca-
tum habitans in carne, ad Rom. 7. M. Non
appellat eam Apostolus simpliciter peccatū,
sed peccatum habitans in me, hoc est, in car-
ne mea, sic enim ipsemet interpretatur. Pecca-
tum verò habitans in carne, non est peccatū
proprie aut simpliciter dictū: sed vitium si-
ue malum carnis, ipsam carnem inhabitans.
Ideo autem inhabitans, quoniam non ad ho-
ram aut diem sed perpetuò inhæret, velis no-
lis, tanquam innatum malum siue congenitū
naturæ: quemadmodum peccatum scripturæ
non est peccatum simpliciter, sed vitium or-
thographiæ, aut artis pingendi. D. At di-
cit præceptum, Non concupisces. Omnis ita-
que concupiscentia est præuaricatio huius
mādatis. M. Ceterum cuius dictum est, la-
psum an homini? D. Homini arbitror.
M. Ne dicas arbitror, certo certius habe, nul-
lam legem veteris aut noui Testamenti datā
esse, nisi homini. Sensus itaque est, Tu homo,
vt homo es, hoc est, ea parte quæ homo es, ne
pe ratione agens & deliberatā voluntate, non
concupisces vxorem proximi tui, domum,
agrum, & cetera. sic enim habent verba mādatis,
Non concupisces, tu scilicet, vxorem pro-
ximi tui, domum, agrum. Actus non est vera-
citer hominis, neque humanus dici potest,
nisi procedat à voluntate ratione deliberata:
hoc est, nisi homo sciens ac volens ipsum eli-
ceat. Et tunc demum laude vel vituperatione
præmio aut criminatione dignus habetur.
Hinc Apostolus ad Rom. 7. Cōcupiscentiam
nesciebam, id est, ignorabam qualis esset, de
genere ne bonorum an malorum, nisi lex di-
ceret: Non concupisces, tu, inquam, homo,
non concupisces. Scimus itaque ex præscri-
ptione legis, eam concupiscentiam qua ho-
mo sciens ac voluntariè concupiscit, esse
peccatum illi ad culpam imputabile: eam ve-
rò quæ surgit à carne vel contra legem Dei,
vel contra spiritum aut contra caritatem proxi-
mi esse quidem de genere malorum: non tamē
homini Christiano imputari ad culpam aut da-
nationem, quamdiu est extra consensum ratio-
nis. Quadiu enim luctatur voluntas aduersus

Duplex concupiscentia.

Habitans in concupiscentia non est peccatum simpliciter.

Præcipit mandatum ne homo concupiscat.

Præceptum non est datum carni aut fornicari, sed homini.

Actualis concupiscentia potest esse sine culpa.

concupiscentiam, tam diu condelectatur homo legi Dei, ut verbis Apostoli utar. Et licet carne seruiat legi peccati: mente tamen seruit legi Dei: quod laude & remuneratione tantò est dignius, quòd incentium concupiscentiæ erat ardentius. Homini ergo prohibitum est, ut non concupiscat uxorem proximi, & non autem carni, non sensualitati, non fornicari. Caro enim non est legi Dei subiecta, neque enim potest, inquit Apostolus. Sed de hoc dicemus fufius in Sacramento Baptismi. Actualis quoque concupiscentia potest inesse extra offensionem & culpam, ut in parte iam diximus, & mox plenius audies. Certum igitur est quòd non prohibeatur hic omnis concupiscentia à toto genere, neque in vniuersum omnibus concupiscentia mala: sed solum modo, ut dixisti bene, concupiscentia vxoris alienæ, & rerum non suarum.

Prohiberi his præceptis, ne concupiscas uxorem aut rem proximi: non autem prohiberi ne sit in te concupiscentia rerum non tuarum.

CAP. III.

M. Aliud habere concupiscentiam, aliud concupiscere. Concupiscentia que est in carne, nequomodo & quòdo peccatum.

Nunc aduertere oportet, aliud esse habere in se, hoc est, in carne sua concupiscentiam vxoris alienæ, aliud concupiscere uxorem alienam. Quæro igitur utrum istorum sit hic prohibitum. D. Vtrumque arbitror. M. Causa: quia potest concupiscentia à vxoris alienæ, quam rerum non tuarum esse in te, hoc est, in carne tua, ut factum legitur in sanctissimis viris, contra voluntatem, & extra omnem consensum te nolente, tuaque voluntate repugnante; quæ si sic insit, iam tu non illam operaris, neque reuera tu concupiscis: sed quod inhabitat in te, hoc est, in carne tua, malum. Homo proprie non dicitur facere, nisi quod ipse libero suo iudicio, & spontanea facit voluntate, prout pulcherrime demonstrat Apostolus, ad Romanos 7. dicens: Scimus enim quia lex spiritusialis est. Ego autem carnalis sum, & nundatus sub peccato. Quod enim operor non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio. Nunc autem iam non ego operor illud: sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam vel le adiacet mihi: perficere autem bonum, non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud: sed quod habitat in me peccatum. Igitur ego ipse mente seruius legi Dei: carne autem legi peccati. Nihil ergo nunc damnatio-

nis est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulat. Ex quibus verbis Apostoli notabis tria. Primum etiam nos renatos manere in ea miseriarum necessitate, ut perpetuo in nobis ipsis circumferamus fomite peccati, & concupiscentias non modicas. Secundum has concupiscentias nos pati potius quam facere aut operari, quam diu desentimus, & nolentes sumus. Homo enim non dicitur facere, nisi quod ea parte facit, quæ homo est, hoc est, iudicio, & spontanea voluntate. Tertium, nihil damnationis, hoc est, culpæ aut offensionis contra istud mandatum nobis inesse, propter insurgentes à carne concupiscentias, etiam vehementes, etiam diuturnas, etiam fædissimas, quam diu non ambulamus secundum carnem, id est, nostro iudicio ac voluntate non sequimur tractum: carnis consentiendo in id quod concupiscit caro, siue malum habitans in carne. Sicut enim ambulare secundum Christum, est sequi vestigia Christi: ambulare secundum Spiritum, est sequi aut facere, ad quod inuitat Spiritus: sic ambulare secundum carnem, est sequi carnem, siue id facere ad quod instigat caro, aut prosequendo opus, aut saltem oblectando se in operis meditatione, non obstante quòd vetitum est. Ut sententia sit certa D. Augustini dicentis, Quòd si ratio in sua sede consistit, nec declinat, scilicet, post desideria carnis, à peccato immunis est homo, etiam si fomes ebulliat. Et illa plusquam aurea sententia D. Gregorij, Cogitatio, quantumcumque turpis, mentem non polluit, si ratio humana non consentit. Addit B. Hieronymus dicens, Inter passiones & propassiones, id est, inter passionem & propassionem, hoc inter est: quòd passio reputatur in vitium: propassio, licet vitij culpam habeat, tamen non tenetur in crimine. Ergo qui viderit mulierem, & anima eius fuerit titillata, hic propassione percussus est. Si verò consentierit, & de cogitatione affectum fecerit: sicut scriptum est in David: Transierunt in affectum cordis: de propassione transiit ad passionem, & huic non voluntas peccandi deest, sed occasio. A nemine autem pertinentius describitur ordo, quo consummatur in nobis peccatum, quam à beato Iacobo in sua Canonica capite tibi sic habet, Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem. Hæc ille. D. Certè difficilis apparet hæc Apostoli sententia. M. Facillima est intellectu, si perpendas quod perpenderunt vetusti patres Augustinus, Gregorius, ac alij, nempe tria esse, qui-

Roma. 8. Trianon da in verbis Apostoli ad Roma.

Hiero. in cap. 5. mat. Hæc sententia inter passionem & propassionem, Plalm. 74.

Tria sunt quibus impletur peccatum.

1. Cor. 15.

Iob 31.

quibus completur in nobis peccatum. Primum est suggestio, quæ fit per memoriam & corporis sensus, visum scilicet, tactum, gustum, auditum, odoratum. His enim suggeritur homini quod illicitum est, aliquando volenti, aliquando etiam nolenti: & ibi sanè initium tentationis. Secundum est delectatio siue affectio eius, quod suggestum est, cum scilicet concupiscentia abstrahit & illicet hominem ad cogitandum, aut meditandum de fruitione eius, quod in se concepit per sensum: & ibi perfecta tentatio. Hinc Apostolus, Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Tertium est consensio, cum homo aduertens & bene deliberatus consentit in id quod suggestio proposuit, & concupiscentia iam appetit: & ibi tandem consummatio peccati. Itaque in appetentia concupiscentis carnis est initium peccati, siue nisi aut via ad peccatum: non autem peccatum imputabile ad mortem: nisi accesserit liber consensus. Hinc Apostolus, Concupiscentia verò cum conceperit, scilicet suggestionem: ita ut affici incipiat & oblectari, parit peccatum, id est, enititur, siue in efficientia ad peccatum. Porro peccatum cum consummatum fuerit per liberum arbitrium consentiens, generat mortem, diuidens scilicet inter Deum & hominem, propter transgressionem: inter gratiam quoque, quæ vita est animæ, & ipsam animam, inducens in eam mortem, iuxta illud: Stimulus autem mortis, peccatum est. Hinc vltierus reatus gehenne, meritum damnationis æternæ, tandem condemnatio, vltimò omnium, mors secunda, quæ est in stagno ignis & sulfuris. Ut igitur finiam, concupiscentia vxoris alienæ, aut rerum non suarum, quæ inest contra consensum & complacentiam voluntatis, non est transgressio huius mandati: sed tentatio alliciens hominem in malum, sed parit siue parturitio ad peccatum. Quam si resistit ratio, consentiens potius legi Dei, iam meritum nascitur ad eumulum gloriæ, non peccatum. Beatus enim vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. D. Pone obsecro exemplum. M. Vidisti decoram & amabilem puellam, de hac si suggerit concupiscentia tua: vel oculus dum vides, vel recordatio dum domi es, ibi est suggestio, nihil habens mali, nisi periculum ruina: propter quod periculum inquit Iob: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine, hoc est, modis omnibus contendi, ne prius incaute aspicerem quod postea inuitus amarem. Vltierus concupiscentia quam visus excitauit, si incipit per-

titillationem abstrahere & illicere iudicium rationis ad contemplandum & meditandum circa hanc rem, quæ fieri solet cum amabili virguncula, iam non solum est tentatio, sed incipit in via esse & efficientia peccati: Quòd si victa ratio consentiat, incipiens oblectari, & complacentiam habere in re concupita, proponens profectui, vel saltem optas ut sit profectandi occasio, non obstantibus prohibitionibus, iam est in te consummatum peccatum coram Deo. Si verò opus accedat, tunc demum profus atque omnino est consummatum, etiam humano iudicio, quo de opere externo iudicare licet.

Quomodo cognoscemus consenserit ne ratio mentis concupiscenti carni an non. C. A. I. I. I.

Væ dicta sunt satis probè intelligo. Verum quando iam inundant in me concupiscentia carnis, unde sciam si consentiat, aut non consentiat ratio? M. Si mox ubi aduertere cœpisti, conuertis te ad aliquod remedium more sanctorum patrum D. Hieronymi & D. Benedicti, quorum alter vicit carnis concupiscentias, volutando se nudum in spinis & vepribus: alter tundendo indefinenter pectus proprium saxo. Aut more illius, qui dum æstum sentiret libidinis, misit digitum suum in flammam candela ardentis, ut carnis incendio, de carne pellet libidinis æstum, malens comburere digitum, quam aduri in conscientia. D. Rem difficile narra. M. Si hoc difficile videatur, saltem placeat modus Christi vincendi per scutum fidei, qui singulis suis tentationibus obiecit Scripturam, dicens: scriptum est. Sic quoque tu fac cum tentaris, cogitando quid facerem ego, dictum est, mandatum est à Domino cæli & terræ: insuper scriptum est in volumine legis, Non concupisces uxorem proximi tui. Item, Neque fornicatores, neque adulteri, neque molles regnū Dei consequentur. Ego qui sum, qui resistam Domino Deo meo? Et, extra regnum Dei quid obsecro inueniam, præter supplicium & mortem, præter confusionem & amaritudinem? Istud est uti fide, quæ suo loco adhibita miram habet vim superandi. Iuxta illud Ioannis: Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Si igitur tale aliquid feceris, certum est rationem tuam non consentire in opus concupiscentiam à carne. Si verò nec tale aliquid feceris: interim tamen constantiâ retines mentis, nec dimoueris illectamentis carnis, certum est te non consentire, iuxta Apost. Si quod nolo malum: rursus. Si quod odi malum hoc facio, iam ego non operor illud: sed quod habitat in me

Medi quibus cogno scim' nos non consentire in concupiscentiam.

Matth. 57.

Deut. 5. 1. Cor. 6.

1. Ioan. 5.

peccatum. D. Et me retinere nolitionem hanc siue constantiam, vnde sciam? M. Si gemitus, si ignea desideria cordis ascendant sursum, vt aduocent auxilium desuper, si tundis pectus, si spuis a te dicendo: vade post me sanna, si nomen Iesus sit in ore, si meditatio passionis in corde. Iuxta illud: Beatus qui tenet, & allidet paruulos suos, hoc est, prauos motus siue prauas concupiscentias subito insurgentes, ad petram: petra autem erat Christus. Si nouissima quæ superuenient ob oculos reuocet, prout Sapiens dicit: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Si cœperis incumbere studiose alicui negotio sancto, pio, honesto: quoniam desideria, vt sapiens inquit, occidunt pigrum: noluerit enim quidquam manus eius operari, tota die concupiscit & desiderat. Si, dico, vel vnum ex præmissis, aut simile aliquid feceris, certum habe, te nolentem esse, nec cōsentire in opus concupiscentiæ. Rursus autem certum habet diuerso, si manseris in ocio, si luseris secum circa hæc cogitatio tua, dum es in lecto, aut sedes in cubiculo, vel ambulas solus per vias: & si principio fueris nolens, toties tamen recurrat suggestio, toties titillabit mentem nouus pruritus, donec de nolente faciat volentem. Et si forte abhorreas opus externum propter pericula infamiæ quæ sunt in illo: tamen quod intra te, aut sub lintheaminibus lecti tui secretum fieri potest, incipies velle, deinde pertractare, & discurrere cogitatione cordis de hoc in illud, de modo ad modum, fiet interest delectatio morosa, quæ non est sine consensu saltem interpretatiuo: quia cum potest, se non auertit: tandem verò subsequetur quod fortassis multo maius est ac foedius adulterio, quod aures piæ non ferunt, ideoque latius exponere minimè consultum puto.

Non esse à toto genere prohibitum concupiscere vxorē proximi, aut rē alterius. C A. V.

D. Vid autem mali est, si, concupiscam vxorem proximi ad conuiuium, aut ad colloquium, vel vt mea sit post mortem illius? M. Nihil. D. Præterea, quid offendo si concupisco, vt proximus det mihi, vel vendat agrum suum, aut mutuet pecuniam domum, equum, asinum? M. Nihil. D. Ergo nec hoc, scilicet hominem concupiscere vxorem proximi, domum vel agrum à toto genere prohibitum est. M. Verba mandati sunt proprie intelligenda, Nō concupisces vxorem proximi tui, scilicet vt tua sit, dum illius est, aut tu usum habeas carnis eius, soli marito ipsius debitum: quomo-

do Herodes concupiuit ac rapuit vxorem fratris sui ad huc viuentis: hoc, inquam, vetatur: ne dum alterius est, tuam esse velis, aut te in ea oblectare, quæ se indiuidua vitæ consuetudine alteri oppignorauit, sicuti in decimo præcepto vetatur concupiscere rem proximi, vt dum illius est, nostra fiat citra illius voluntatem, aut iustum commutationis titulum. Vt autem appetam rem proximi pro iusto pretio, aut per commutationem rei pro re, vt mercatores faciunt, aut donationis titulo, vt medici, aut iure successiōis, vt heredes, neque hoc loco, neque vsquam prohibitum est: modò concupiscentia sit ratione moderata. Iuxta illud: Omnibus adde modum, modus est pulcherrima virtus. Verum per fas perque nefas appetere, solum spectando vt habeas, hoc verè est concupiscere rem proximi, dum proximi est, vt faciunt subdoli, dolosi, circūuentores, &c. de quibus abundè diximus in præcepto septimo. D. Verba mandati sic habent, Non concupisces vxorem proximi tui. An igitur mulieri liceat appetere virum proximi sui? M. Nequaquam. Vir caput est mulieris: quod igitur in hac parte viro prohibitum est, multò magis mulieri prohiberi intelligendum relinquitur. Nam in his quæ matrimonij sunt, maiorem libertatem lex permittit viro quàm mulieri. Vir ex causa offerre potuit libellum repudij, mulier non. Vir vnus plures vxores habere potuit, mulier autè vna vt simul plures haberet viros, nulla vnquam lex permisit, nulla dispensatio, nulla se re gens quamlibet barbara vnquam sustinuit quæ politicè regeretur. D. Et de his qui matrimonio iuncti non sunt, quid dicemus? Nunquid non adolescens iuenculam, aut iuencula adolescentem licetè cōcupiscere potest? M. Honestam procreationem, qualis solet esse inter eos qui se mutuo ambiunt ad matrimonium, nemo damnare potest, tales indubiè se mutuo concupiscere possunt, ad perpetuam & indiuiduam vitæ consuetudinem, interueniente Sacramento: modò concupiscentia sit ratione moderata. Verum concupiscere ad usum scortationis hanc aut illam virginem, etiam sub pollicitatione futuri coniugij, hoc haud dubiè hic prohibitum intelligitur, quoniam hæc duo mandata sunt declarationes quædam sexti & septimi mandatorum, vt diximus supra. Quapropter in hoc nono prohibetur vniuersaliter omnis concupiscentia omnium illorū quæ sunt prohibita in sexto mandato, Non mœchaberis. Sunt autem ibi prohibita adulteriū, fornicatio, stuprū, raptus, sacrilegiū, mollities, sodomia, bestialitas. Fuisset autem & hoc loco tractandum de prælu-

An liceat mulierem concupiscere alienum virum.

Deut. 24

Concupiscentia fornicationis quæ & quid do mala.

Prohibetur istis mandatis omnes concupiscentiæ eorum quæ prohibentur sexto & septimo datu.

dijs ac præparatorijs ad istiusmodi mala, videlicet oculis impudicitia, tactibus, lusibus, choreis, cantilenis: quia meræ concupiscentiæ sunt, tantò ardentiores, quantò se foras magis extulerint. Sed apud populum Christianum malum est huiusmodi agere in præcepto sexto, vt intelligant, hæc coram Deo in adulteria reputari, si ex concupiscentia adulterandi procedant, prout Christus docet oculum nequam ad concupiscendum, mœchiam esse coram Deo. D. An igitur peccet duo peccata, & contra duo mandata, qui ex concupiscentia carnis osculum offert impudicitia? M. Non, sicut nec ille qui cōcupiscendo ad actum adulterij procedit. Sunt enim mandatum sextum & nonū sibi subordinata: adeo vt etiā si peccetur contra vtrumque mandatum: tamè vnum duntaxat efficitur peccatum. Idemque dices de illo, qui concupiscit rem proximi, et concupiscendo furatur.

Duo nouissima mandata esse in lege noua abun- de renouata. C A. P. V. I.

M. Icut diximus iam de nono, ita & de decimo mandato dicendum est. Prohibetur enim vniuersaliter concupiscentia omnium quæ prohibita sunt in septimo mandato de non furando. Tu repete tecum quæ ibi prohibita sunt. Nihil addam vltra. D. Dñe, necdū exposuisti, an ista mandata Decalogi sint resumpta in nouo Testamento, sicut alia: adeo vt eorum obseruatio sit necessaria pro tempore Euangelicæ libertatis. D. Deus bone, de hoc an dubiū esse possit? Certum est populū Christianum qui iam præparatur non terrenis felicitatibus, vt olim, sed throno dei, & æternorum gloria, debere multò magis alienū esse à prauis concupiscentijs, magisq; spiritua- lem, q̄ illum carnalem veteris legis populum: siquidem caro & sanguis regnum dei non possidebunt, neque corruptio incorruptelam, inquit Apost. Quæ sanè Scriptura non de substantia carnis & sanguinis intelligenda, sed de affectionibus & concupiscentijs secundum carnem & sanguinem. Atque huc tendit omnis institutio Euangelica, vt corda nostra sint templa Spiritus sancti, vtque spiritu ambulemus, vt spiritu facta carnis mortificemus, vt spiritu Deum colamus, magis quàm carne: attamen & carne, vt non secundum carnem ambulemus, neq; desideria carnis faciamus: sed mente seruiamus legi Dei: etiā si aliorum trahat caro, deniq; vt spirituales simus: Nam spiritu coniungimur cum Deo, spiritu recedimus à Deo, & non est hic communicatio cū Deo nisi secundum spiritū. Ad hæc dicit Scri-

ptura: De corde exeunt furta, homicidia, adulteria, fornicationes. De corde vita procedit. Item, Purificate corda vestra. Et illud: Beati mundi corde. Quapropter quidquid præcipitur homini Christiano, quidquid etiam prohibetur, ad cor hominis & spiritum est referendum. Deus spiritus est, & scrutator cordium: ideo in omnibus magis spiritum requirit, q̄ corpus: attamen et corpus, mundiciq; cordis magis quàm corporis. Quapropter non impletur affirmatiuum mandatum, nisi ea obedientia quæ de corde procedit: adeoq; nihil est gratum Deo, ne pietas quidè in ipsum Deum, neque iustitia, neque inuocatio, nisi procedat de corde puro, conscientia bona, fide non ficta. Similiter non fit transgressio prohibitionū, nisi actionibus ijs, quæ de consensu & complacentia cordis procedunt. Omnium autem præuaricatio fieri potest vel solo corde. Nam voluntas cordis pro facto reputatur coram Deo. Cor enim & spiritus primas obtinent in homine. Quæ vt clarius intelligeremus, non tam resumpsit Saluator in Euangelio duo posteriora mandata Decalogi, quam dedit viuam Germanamque interpretationem sexti & septimi mandati, sciens & in heresumpta fore abundè satis, etiam illa postrema Decalogi. Dicit enim. Audistis quia dictū est antiquis, Non mœchaberis: ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Dilucidè igitur prohibitum est in Euangelio, concupiscere vxorem proximi: & cum hoc clarè declaratum solū oculū nequam ad concupiscendam, esse veraciter mœchiam, hoc est, adulterium coram Dño, contra præceptum sextū: etiam si nihil aliud sequatur in opere. Sed nec illo contentus legislator Christus fecit insuper nobis abundè inculcari, per suos Apostolos, cōcupiscentias carnales nequaquam admittendas. Pauca citabo. Dicit enim Paul. Nam cōcupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Ex lege ergo disco, ipsam cōcupiscentiam peccatū esse ad Rom. 7. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & cōcupiscentijs, ad Galat. 5. Non regnet ergo peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Quoniam obedire concupiscentijs per cōsensum rationis, est peccatū regnare in corpore, ad Rom. 6. Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terrā, fornicationem & immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus. Propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis, in quibus & vos ambulastis ali- quādo cū viueretis in illis, ad Col. 3. Simile ha-

Prouer. 4. Matth. 5.

Quidquid præcipitur in primis ad cor referendū.

Quam rigorose sic in Euangelio prohibita cōcupiscentia carnis.

bes

Mal. 136.

1. Cor. 10.

Eccles. 7.

Proue. 21.

Cum lumbricis cogitationibus ludere admodum periculosum est.

Cōsensu interpretatiuus.

Aperitur intellectus mandati.

bes 2. Pet. 2. Abundè igitur prohibita sunt cōcupiscentiæ carnales in nouo Testamento. D. Et de cupiditatibus rerum nō suarū quid dicit Euangeliū? M. Quando prohibet Saluator sollicitudinem in crastinum: imò quando prohibet ne simus solliciti quid manducemus aut bibamus, Matth. 6. Quando insuper prohibet thesaurizare in terris dicens: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi nec ærugo nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Vbi enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Adhæc quādo dicit, Si quis vult tunicam tuā tollere, dimitte ei & pallium: quando, inquā, laborat Christus huiusmodi præceptionibus eruere de cordibus hominum cupiditatem rerum, etiam earum quæ iustè haberi possunt: nonne multo magis vult eos prorsus alienos esse à cupiditate rerum alienarum, quæ citra iniquitatem haberi nequeunt? Hoc est, ne concupiscamus domum proximi, agrum, bouem, asinum, seruum, vel ancillam? Si argumentum valet à minoris remotione, ad remotionem eius quod maius est, vt valet secundū præcepta Logices: indubiè sequitur, eum qui prohibet affectum thesaurizandi, qualis per se iniquus non est, multo magis prohibere affectum & concupiscentiam alieni, quæ cōuolutam habet iniquitatem. His addit Apostolus, Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium quia nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur: his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueos Diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua, quæ ærgunt homines in interitum & perditionem. Ecce velle diuitem fieri mergit hominem, non solum in desideria inutilia: sed & nociua: hoc est, in concupiscentias rerum, tales quæ animam occidunt. Superaddit D. Iacobus, Vnde bella & lites in vobis? Nonne ex concupiscentijs vestris, quæ militant in membris vestris? Concupiscitis, & non habetis: occiditis & zelatis, & non potestis adipisci: litigatis & belligeratis: non habetis, propterea quod non postulatis. Petitis, & non accipitis, eo quod male petitis: vt in concupiscentijs vestris infumatis. Adulteri, nescitis quod amicitia huius mundi, inimica est Deo? Hæc ille. Nec puto elegantias posse depingi cupiditatum fructus, quàm fecit hoc loco D. Iacobus: Sapiens autem auferat dicere: Auaro nihil est scelestius. idem, Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet, quoniam in vita sua proiecit intima sua. Insuper,

præcipit Saluator dicens: Videte & caete ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet. D. Et quid precor auaritia? M. Auaritia est sitis ardens vltra temperiem habendi. Hæc autè suas habet partes. Nam sitis thesaurizandi, auaritia est. Item diuitijs cor apponere, & sperare in incerto diuitiarum, auaritia quædam est. Tertio cupiditas habendi alienum, auaritia quædam est. Præcipit igitur Saluator. Caete ab omni auaritia, nō solum ab hac vel illa: sed ab omni. Ergo maximè à cupiditate alieni, quæ est pessima auaritia, inuoluens iniquitatem, & iniuriam proximi. Rationem addens, Quia non in abundantia cuiusquam, hoc est, quarumcunque rerū huius mundi, quæ quis possidet, vel possidere potest, est seu consistit vita eius: non vti que corporis vita, quando & opulenti vel inter copias rerum moriuntur: non etiam animæ: nam hanc vt nunquam fouet cupiditas, ita semper affligit, perdit, interimit, vti eleganter describit Apostolus dicens: Radix omnium malorum est cupiditas. Quæ quidam appetentes errauerunt à fide, & inferuerunt se doloribus multis. Tu autem o homo Dei, hæc fuge: sectare verò iustitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, mansuetudinem. Sint ergo mores sine auaritia, contenti presentibus. Ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam. Nunc quid apparet tibi, Nonne hæc duo postrema præcepta decalogi prohibita sunt & in nouo Testamento, ab ipsomet legislatore Christo, & Apostolis eius? D. Sunt certè: & multo quidem exactius multoque expressius, quàm in veteri lege. M. Hoc benedicis: quoniam lex vetat tantum concupiscentiam vxoris alienæ: Euangeliū autem vetat concupiscentiam mulieris, non tuæ, dicens generatim, Quicumque viderit mulierem ad concupiscendum eam. Lex dicit, Non concupisces. Euangeliū verò de finit mœchatum esse eum, qui viderit ad concupiscendum. Lex dicit, Non concupisces domum proximi, agrum, &c. at Euangeliū dicit ab omni auaritia cauendū: quod plus est: volenti tollere tua non resistendum. Nec ibi sistit: sed adiungit, Nolite solliciti esse de crastino: immo dico vobis, ne sitis solliciti anime vestrae quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus est quàm vestimentum? Querite ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adicientur vobis. Et quod omnium maximè mirandū, Væ, inquit, vobis diuitibus, Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnū Dei. Quo audito discipuli miraban-

Quomodo cupiditates sunt prohibite in Euangelio. Matth. 5.

Matth. 5.

Argumentum à minori.

1. Tim. 6.

Iacob. 4.

Eccles. 10.

Luc. 12.

Quibus ritibus

Facilius pauperē saluum fieri quàm diuitem.

Marc. 10.

1. Tim. 6.

Euangelium in prohibet concupiscentiam uxoris alienæ.

Matth. 6.

Luc. 12. Marc. 10. Matth. 6.

rabantur, dicentes: Et quis potest saluus fieri? Aspiciens autem Iesus dixit illis, mitigationis verbum: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem, omnia possibilia sunt. Subindicans hominem habentem possessiones multas, nō posse sine speciali auxilio Dei, non apponere cor: quod non adeo difficile est pauperi. Facile enim retrahimus cor ab eo quod non habemus, & felicitatem Euangelizatum facile recipimus in affectū cordis præ felicitate rerum mundi, quas habere non possumus. Vnde diuiti adolescenti dedit consiliū Saluator dicens: Si vis perfectus esse, id est, perfectè expeditus esse ad prosequendam salutem Euangelicā, vade, & vende quæcunque habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Quod consiliū audiens adolescens, contristatus abiit: erat enim habes possessiones multas. Et in te fili, & in me, nihil æque excludit ab affectu nostro Euangelium salutis, atque præoccupans cor nostrum cupiditas rerum mundi huius. Et quando Domine, quādo bone Deus, qui es seminator sancti consilij, eradicabis de cordibus nostris radicem istam tam amarā tamque grauis odoris? Sed pergamus.

De plenitudine dicti huius, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, &c. C. A. P. VII.

D. Dhuc modicū precor de hac Christi sententia, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, &c. Cur obsecro, dixit Saluator, Viderit ad concupiscendum: & non potius sic, Qui concupierit? M. Vt verbo vno veritatis plenitudinem ostenderet. Verum est, quicumque concupierit mulierem, id est, eam quæ comparatione eius, mulier tantum est, non sibi vxor, idque voluntate deliberata (alioquin ipse nō concupiscit, vti diximus supra) ille indubiè iam mœchatus est in corde suo. At superaddit Dominus dicens, Qui viderit, siue aspexerit ad concupiscendum, hoc est, eo animo vel studio contempletur mulierem, vt concupiscentiam excitet quæ fortassis non sequitur: natura non obediente desiderio voluntatis, iam mœchatus est in corde suo. Sicut qui amplectatur, vt concubat: interim natura recusante officium, iam mœchatus est. Nam in voluntate mœchia erat: etiam si non fuerit, neque in opere, neque in carnis illecebris. Si quod dixi seueriusculum apparet, saltem D. Hieronymo crede, qui in hunc modum interpretatur verba Saluatoris: Qui viderit mulierem ad concupiscendum, id est, inquit, si aspexerit, vt concupiscat, vt facere disponat, iste rectè dicitur eam mœchari in corde suo. Nemo igitur

tur dicat, Non feci: nihil ergo mali perpetrasti: quoniam si concupisti, iam mœchatus es in corde. Nemo etiam dicat, necdum sensi in me dulcedinem carnis: quoniam si vel aspexisti, quod minimum est, eo animo vt concupisceres, iam mœchatus es in corde tuo. Iam enim tu voluisti: etsi natura tua non voluerit: quātō magis si defixisti in eam oculum, si propè lusisti, si os ori coniuxisti, si palpasti ad concupiscendum iam mœchatus es in corde tuo. Si quidem hæc facis concupiscendo, indubiè mœchia cordis est. Sin hæc facis, necdum concupiscendo: tamen volens ac querens concupiscere, etiam mœchia in corde tuo est: licet nondum sit in inguine, aut parte sensitua. Licet autè nunc porro inferre conformiter ad verba Saluatoris. Ergo qui viderit virginem ad concupiscendum eam, iam stuprum commisit in corde suo. Insuper, Ergo qui aspexerit, non solum ad concupiscendum: sed præter hoc ad rapiendum, etiam non audeat tentare factum, iam raptum commisit in corde suo. Adhæc, Quicumque ergo sacerdos viderit mulierem ad concupiscendum eam, iā sacrilegium commisit in corde suo. Haud dissimiliter si laicæ nonnā, hoc est, virginem Deo sacrā viderit ad concupiscendum eam, iam sacrilegium commisit in corde suo. Nam opus corde concupitum, est violatio virginis Deo sacræ: Item, Si professus professam viderit ad concupiscendum eam: aut nonnā monachum ad concupiscendum ipsum, iā voti reus est vterque in corde suo, sacrilegus vterque, adulter vterque, violans spirituale suum matrimonium, quod contraxerunt cum Deo in die professionis suæ. Non quod tria in corde commiserint peccata: sed quod peccatum illorum habeat tres deformitates, ex quibus vt peius, ita & abominabilius efficitur. Cetera hic inferenda, tu tecum, si placeat, perpende. Et hæc, si ita se habent, vt certè habent, vbi quæso apparebunt Anabaptistæ? Qui vt concupiscentias magis: magisque excitent in ardorem, nudi nudis spectacula præbent, accumbunt nudi, ludunt nudi, choreas ducunt nudi. Tractant nudis corporibus, tractandumque doceant sub fuce nouæ religionis: quod Religio est nominare, quod cæli pura facies sustinere non potest, ad quod stupet aër circumstantans & parietes, & laxa: vt interim de auribus taceam. Et hi se bellè religiosos iudicant, quod fucum inuenerint ex innocentia Adæ, ex verbis insuper scripturæ, Crescite & multiplicamini. Interim, vt Petrus inquit, oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti. D. Quid de illo qui non videt aut aspicit: sed sedens in cubiculo suo, in agnatus

Illationes conformes dicto saluatoris

Applicatio cōtra Anabaptistas.

2. Petr. 2.

N n.

natur pulcritudinem certæ feminæ ad concupiscendum eam, an iam peccauit? M. Non dixit Saluator, Qui viderit oculus corporis: sed absolute, Qui viderit, scilicet aut oculis corporis, aut oculis cordis: vtrisque enim res mundi contemplatur. Quapropter quicumque sedens in conclauis, aut recumbens sub linteaminibus suis, phantasiando contemplantur formas femineas, vel actu concupiscendo, vel ideovt excitet in se gratam sibi concupiscentiam, iam mœchatus est in corde suo: Omnia enim genera libidinis compleri possunt in solo corde phantasiantis. Intelligis quæ dico? D. Nimis bene, & ad horrorem vsque animi.

Quid intersit inter concupiscentiam cordis, & operis impletionem. CAP. VIII.

Erùm an æqualiter rei sunt concupiscens, & opus adimplens? M. Nequaquam: multo enim grauius, multoque iniquius est peccatum operis, quàm concupiscentia cordis. Si concupiscentia filij principis Sichimitarum in opus stupri non prorupisset, non fuisset data causa tā horrendæ stragi. Si concupiuisent tantum Israëlita, & non etiam ipso opere seortatione cordis & idolo latrām commississent, non fuissent ipsorum principes suspesi in patibulis, & portati eodem die occisi viginti quatuor millia hominū, Deo sic iubente: Si Beniamita alienam vxorem concupiuisent tantum, & non etiam nefando stupro enecassent, tanta clades nequaquam fuisset subsecuta, qua ceciderunt Beniamitarum viginti quinque milia, & Israëlitarum quadraginta milia. Si concupiscentia suam rex David cohibuisset, nec impregnasset vxorem alienam, neque regendi facinoris gratia, adulterio plura homicidia copulasset, non vtrique sustinuisset tam insensam proprii filij persecutionē. Ex his & similibus Scripturæ locis sit liquidum, permultum discriminis esse inter adulterium cordis, & adulteriū operis, inter opus carnis, & concupiscentiam carnis extra opus. D. Et vade quæso nascitur hæc differentia? M. Ex eo quod opus externum, potissimū in Venereis: Primò intendit atque consummat concupiscentiam cordis. Deinde & corpus eū proprium, tum cooperantis de honestat, non citra iniuriam Christi, & Spiritus sancti: si modo Christianus existat. Tertio opus externū includit seductionem comparis, iniuriam quoque proximi: quando vel ipse maritus, vel illa vxor est alterius. Quarto tranquillitatem publicam legibus Dei & ho-

minum sanctam, conturbat. Vltimò, famam vtriusque operantis in discrimen adducit. Hæc siquidē & eiusmodi operi operato indiuidua sunt: non autē concupiscentiæ cordis. Quinimmo qui corde concupiscit, odit hæc omnia & detestatur, differens sæpe opus propter hæc: quod plus est, eligens nonnunquam sola concupiscentia cordis se oblectare, ne incidat in hæc tam nefaria operis incommoda. Singula tibi ex ordine demonstrabo. Quantum ergo ad primum, sicut sensibile sensum immutat, & auget sensationē: ita & concupiscibile coniunctum carni auget carnis concupiscentias, adeoque rapit, ad se torum hominem, vt sui prorsus impotens fiat. Quod tamen malum excusant in matrimonio Dei constitutio, Sacramentum, & bonum prolis, Quantum vero ad secundum, sic inquit Paulus: Nescitis, quoniam corpora vestra, membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnū corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est. Fugite fornicationem. Omne enim peccatū quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis: quoniam membra vestra, templum est Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate eū in corpore vestro. Quæ sanè adeo studiosè exaggerat Paulus eo loco, vt doceat Christianum pluribus de causis peccare, & ideo grauius si fornicetur, quàm ethnicum hominē: quoniam ille non expellit a se spiritum sanctum, non conspurcat Dei templū, non fugit à Domino, cuius pretio emptus est, non tollit membrum Christi, vt faciat membrum meretricis: hæc enim nunquam fuerat ethnicus: Christianus verò in Baptismo sit hæc omnia. Quantum autem ad tertium, Qui concupiscit tantum, adhuc sibi soli peccat: qui verò conceptū intus ardorem foras effundit, sollicitando alienam pudicitiam donec persuadeat, iam non suæ tantum: sed & alienæ perditionis auctor efficitur. Quod si illa quoque parata erat: tamen, vtroque agente, sit vterque audentior in malū, abit pudor, crescit ardor, & tandem callum obducit impudentia. Si sollicitata mulier non acquieuit: tamen ille venenum miscuit, illiusque animā infecit, quantum in se erat: quæ si propinatum venenum corde hauserit, nisi singulari gratia custodiatur, tandē haud dubiè conceptum malum aliquid quando pariet in opus. Quantum denique ad quartum, quintum, sextum, abunde satis diximus

1. Cor. 6.

grauius peccat Christianus fornicando ethnicum

mus supra in sexto mandato. Estque luce pomeridiana clarius, has malitias inesse nefario operi adulteri: non autem concupiscentiæ cordis. Multis itaque gradibus peius est, detestabiliusque opus mœchiæ foris perpetratum, quam concupiscentia adhuc se continens inter secreta cordis. D. Attamen pronuntiat Saluator, quali nihil prorsus esset discriminis inter opus externum, & cogitationē cordis, dicens: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. M. Pende bene verba Saluatoris, & aliud inuenies. Non enim dicit absolute iam mœchatus est quia necdum perpetravit adulterium: sed, inquit, mœchatus est in corde suo. Nempe, quia concupiuit, & disposuit facere adulterium, quod non est mœchatus simpliciter, sed mœchatus in corde suo. Sunt quidem mœchia cordis & operis, eiusdem speciei in genere moris: sed tamē non eiusdem malitiæ: eod quidd multa pollutiones corporum, & iniquitates concurrunt, vt diximus, in facto mœchiæ exteriori: quæ etsi non desint mœchiæ cordis, sunt tamen citra proximi perditionem vel iniuriam, & citra corporum suorum dehonorationē. Quapropter aliter confitendum & penitendum de adulterio perpetrato: aliter de concupiscentia perpetranda. Nam adulter resipiscens, laborare debet, vt mulierē quam peccati fecerat sociam, etiam resipiscentiæ consortem efficiat, quantum potest. D. Cur dictum est, à Saluatore, de visu potius, quàm de tactu vel auditu? M. Quod dixit de non videnda muliere ad concupiscendum, hoc indubiè de alijs sensibus similiter intelligi vult. Quia vt scintillam flatus: ita solent linguli sensus corporis excitare concupiscentias cordis. Omnium autem sensuū veniosissimus est oculus, omnium quoque salacissimus. Nequius oculo quid creatū est? rogat Sapiens. Gyrat & circumuolat, & dum de limo obtutu, quasi non videns, cernit, spiritum mira efficacia trāsmittit. Oculis meis, inquit Ieremias, depradatus est animā meam. Quod præter quotidianā experientiam, etiam scripturarum exemplis declaratur. Nam Gene. 6. Viderunt filij Dei (hoc est, qui vice Dei fungentur in terra, quales erant potētes & famosi in populo, propter iudicia & gubernacula quibus inter alios eminebant) filias hominū (hoc est, inferiorum qui non nisi homines erant) quod essent pulcræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant (pro carnis libidine, non secundum Dei ordinationē.) Itē Gene. 34. Dina egreditur incautiū ad videndum mulieris regionis illius, videtur ipsa, concupiscitur, rapitur, & opprimitur. Itē Gene.

Obiectio

Responsio

Cur dictū à saluatore de visu

Eccles. 31.

Thren. 3.

39. Vxor Putipharis iniecit oculos suos in Ioseph, & concupiscentia erga adolescentem accenditur. Denique David Propheta, & vir sanctus cum videret lauantem Bethsabeā, videndo concupiscit, & concupiscendo in opus nefariū rapitur. Proinde in primis periculosum est oculis adimere cautionis frenum: quin potius consiliū Saluatoris debet esse ad manū, Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eū, & projice abs te. Hoc est, nihil debet esse tam carum, intimum aut necessarium, quod nolles perdere, ne patiaris scandalum animæ. Hæc fili abunde sufficiunt pro intellectu noni & decimi mandatorū. D. Nunc itaque dicito saltem summam, qui offendunt contra hæc mandata. M. In nonum offendunt omnes viri qui corde deliberato concupiscunt ad vsum carnis mulierem non suam: omnes quoque mulieres, quæ sic concupiscunt virū non suum. Ad hæc omnes qui veraciter ac animo deliberato affectant quæcunque opera carnis prohibita mandato sexto. Item qui vident, audiunt, colludunt, aut aliud quid agunt ad concupiscendum, hoc est, vt concupiscant, aut eo fine, eoque animo vt sibi concupiscentiam excitent vel augeant. Denique qui oblectant animum morosis cogitationibus ad concupiscendum vsque, vel expressum vel interpretatum. In decimum verò mandatum offendunt qui affectu cordis furantur, aut rapiunt, licet in opus non prorumpant timore supplicij. Itē quibus cor plerumque est intentum in fraudes ac imposturas, circūuentiones, aut processus malarum causarum, vt expilent quod non suum est, etiam si conceptum malum persicere non valent. Satis

CONCLUSIO.

Concludendo igitur dico: si vis euadere maledictionem Dei, mortem quoque dānationis æternæ. Deinde, si vis esse & dici hic est ille, in quo sese cumulant omnia, quæ in homine desiderari possunt. Postremò, si habere vis amicitia cum deo, si viuere æternū, si gloria regni cælestis, si deniq; beatitudo tibi curæ sunt, serua & obserua mente & opere mandata dñi Dei tui. Etenim dicit Saluator: Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Iterum, Qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse inhabitabit in regnum cælorum. Qui fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater mea est. Addit Ioannes: Et mundus transiit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. Superaddit Sapiens: Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo. Nam custodia legum consummatio incorruptionis est: incorruptio autem facit esse proximum deo.

Matt. 19. Math. 7.

Marc. 3. 1. Ioan. 2.

Eccles. 12. Sapien. 6.

Multis de causis aggrauat opus concupiscentiam cordis.

DE DILIGENDO DEVM
ELENCHVS CAPITVM
TRACTATVS VNDECIMI.

Cur summa diligentia tractandum de præceptis ac viribus caritatis. *Cap. I.*
 Quare ratione vocetur præceptum caritatis primum maximumque mandatum. *Cap. II.*
 Cur instantius accuratiusque sit hoc præceptum datum in noua quam veteri lege, & quid differentia sit inter diligere & amare. *Cap. III.*
 Quid vocabis istis cor, anima, mens, fortitudo, in præcepto indicetur. *Cap. IIII.*
 An possibile sit implere præceptum caritatis, in hac vita secundum eam formam qua datum est. *Cap. V.*
 Quod significatio totius non consistit in indiuisibili, sed magnam habet latitudinem, quodque eam ratione caritas incrementa sua habeat. *Cap. VI.*
 Quomodo diluenda sint quorundam obiectiones que hic fieri solent. *Cap. VII.*
 Quibus scripturis demonstratur posse hic impleri præceptum caritatis. *Cap. VIII.*
 Qui debeant intelligi sub nomine proximi hoc in præcepto. *Cap. IX.*
 Quod omnis Christianus omni Christiano pluribus rationibus sit proximus, quam infidelis infideli, aut infideles inter sese esse possunt. *Cap. X.*
 Condemnatos ad poenas infernales non esse amandandos inter proximos. *Cap. XI.*
 An Angeli in caelis sint computandi inter proximos nostros. *Cap. XII.*
 Quod non præcipiatur hic nisi dilectio amicitiae, & que sit illa. *Cap. XIII.*
 Quousque se extendat particula præcepti, sicut teipsum. *Cap. XIII.*
 Non omnes proximos æqualiter esse diligendos. *Cap. XV.*
 Secundum mandatum caritatis simili forma fuisse in veteri lege datum qua in noua. *Cap. XVI.*
 De eo quod dictum est, Mandatum nouum do vobis, ut diligatis inuicem sicut dilexi vos. *Cap. XVII.*

TRACTATVS VNDECIMVS.
Cur summa diligentia tractandum de præceptis & viribus caritatis. *CAP. I.*

Beatus Gregorius tractans illud Ioannis: Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem, Cum cuncta sacra, inquit, colloquia dominicis plena sunt præceptis, quid est, quod de dilectione quasi de singulari mandato, Dominus dicit, Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem nisi quod omne mandatum de sola dilectione est, & omnia vnum præceptum sunt?

M. Ioann. 15. Greg. lib. 40. Hom. 27.

Vt autem multi arboris rami ex vna radice prodeunt, sic multæ virtutes ex vna caritate generantur. Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice caritatis. Præcepta ergo Dominica & multa sunt, & vnum: multa per diuersitatem operis, vnum in radice dilectionis. Cui consonat illud Augustini, Omnia quæ præcipit aut docet Scriptura ad nutriendam & corroborandam caritatem, & ad vincendam & extinguendam cupiditatem valent, totamque magnitudinem & amplitudinem diuinorum eloquiorum possidet caritas, qua Deum proximisque diligimus. Vt autem hos missos faciamus, in ipsa Scriptura sacra, quæ solui non potest, licet hæc sparsim legere. Plenitudo legis dilectio. Finis præcepti caritas. Vinculum perfectionis caritas. Et illud: In his duobus mandatis, scilicet caritatis, vniuersa lex pendet & Propheta. Neros itaque nostros, omnemque vigilantiam huc intendere oportet, ut fiat ex verbo dei dilucida atque succincta demonstratio mandatorum caritatis, & eorum quæ circa hanc materiam controuerti solent, ab ijs, qui cupiditatis alumni, quam caritatis esse malunt. Tu itaque fili, quam hæcenus præbuisse videris, nunc præsta maiori studio, mentis attentionem: fontem enim ac summam pertractabimus omnium legum, naturalis, diuinæ, humanæ. Et per Dei gratiam productis ex verbo dei argumentis, excutiemus de corde tuo, etiam si multum obduruerit, scintillas quasdam, quibus inflammabitur totum meditationum tuarum corpus: haud secus atque strues lignorum accenditur, excusso de silice igniculo ferri ictibus. D. Vtinam ignis, quem Christus venit mittere in terram, aliquantulum pectoris mei focum accenderet. M. De illo igne nunc ageamus: ille enim est ipsamet caritas, cuius vis quædam occulta inferitur pectoribus nostris per Spiritum sanctum dum regeneramur: quemadmodum durissimis ac frigidissimis petris inditus est à natura ignis quidam, sed occultus, sed imperceptibilis, donec excutiat ferro. Si non alterius ictibus, ignem non ostendit petra, nec aliud quam frigidissimum contractum habet. Si vero concutias, ignem euomit, quo vel siluam licet incendere & vrbes. Nos ergo dura frigidaque nostra corda atteramus, demonstrationibus ex verbo Dei compositis de materia caritatis, & ignescant haud dubie, modò purè Deum quæramus, dabuntque tandem flammulas veræ pietatis non modicas. D. Paratum cor meum Domine, paratum cor meum. Verum si plenitudo legis caritas, si insuper totam amplitudinem diuinorum elo-

Aug. lib. de doctr. Chris. pite 16.

Vis caritatis scripturis probatur. Rom. 15. 1. Tim. 1. Colof. 3. Mat. 22.

Adhortatio ad diligendum quæ caritatis sunt.

ET PROXIMOS.

eloquiorum possidet caritas: quid igitur opus erat tot tractatibus demonstrare naturam & vim præceptorum decalogi? Superflua videntur illa, omniaque alia, quæ extra caritatem præcipiuntur: cuncta enim ad salutem necessariam possidet caritas, implet, perficit. M. Omnia quidem illa obseruatu perquam necessaria esse, ostendit Saluatoris sententia, qua dicit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: Non quidem hoc duntaxat aut illud: sed quæcunque mandata, aut hic enumerata, aut alibi in doctrina nouæ legis promulgata, ne vno quidem excepto: quia qui totam legem obseruat: offendit autem in vno teste D. Iacobo, factus est omnium reus. Insuper & fides, & sacramenta, & orandi sedulitas, & sacrificium præter caritatem summè necessaria sunt: quemadmodum partim audisti in primo & secundo libris, partim in sequentibus audies. Verum quantumlibet omnia illa sint necessaria: nõ tamen sufficiunt ad salutem, sine caritate, uti certum est ex regula Apostolica Ioannis dicentis: Qui nõ diligit manet in morte: non diligit, inquam, uti oportet, Deum super omnia, & proximum sicut se metipsum, talis manet in morte. Itaque longè est extra vitam quæ ducit ad vitam: etiam si totam aliorum congeriem probissimè obseruarit. Quæ sane regula Apostolica habet vim propositionis vniuersalis. Nã in traditionibus omnis indefinita valet vniuersalem, teste Aristotèle. Quomodo autem plenitudo legis sit caritas diuinorum eloquiorum totam amplitudinem possidens, quanquam & reliqua obseruare necesse sit iam nunc explicare incipiemus.

Alia à caritate licet necessaria sunt: non tamen sufficiunt sine ea.

1. Ioan. 3.

Quare ratione vocetur præceptum caritatis primum, maximumque mandatum. *CAP. I.*

Quod sunt præcepta caritatis? D. Vnum, sed bipartitum in duo membra: quorum altero Deus, altero iubetur diligere proximus. M. Rectius sane conformiusque dixeris verbo Dei, quod sunt duo mandata caritatis, quorum alterum vocatur primum ac maximum mandatum, nempe quo præcipitur dilectio Dei: alterum vero vocatur simile illi priori, nempe quo præcipitur dilectio proximi. Nam Saluator respondens legisperito interroganti de magno mandato legis, inquit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Igitur sunt duo mandata caritatis, vnum primum, alterum secundum: illud ma-

Duo esse præcepta caritatis

Math. 22. Marc. 12.

ximum, hoc simile illi. D. At qua ratione illud primum ac maximum? Istud quoque in quo dicitur simile illi? M. Non utique primum, quia priori loco positum, aut quia literis est descriptum in ipso frontispicio legis: sed primò hæc ratione, Quia præcipuum est potissimumque mandatū totius legis, eo quod principaliter ac velut primarius scopus erat in intentione dantis legem, quodque spectari debet ac quæri præ omnibus ab eo qui legem accipit: Inimò si penitus rem inspiciamus, nõ opus est hic relatione ad legem, quam Legisperitus allegabat, nihil cogitas præter suam legem: Sed dicendum est, sicut Saluator respondet, quod mandatum dilectionis Dei sit maximum ac primum absolute & citra relationem: quia primum maximumque omnium quæ in lege naturæ, omnium insuper quæ in veteri aut noua lege præscripta sunt, omnium denique quæ homini ad salutem vlla ratione præscribi possunt. Magnum autem siue maximum dicitur mandatum aliquod: primò à vehementia imperatoris voluntatis, qua legislato r præcipiendo id vnum præ ceteris, ac maximè obseruari voluit. Secundò à quantitate rei quæ præcipitur: caritas enim hoc loco præcepta est suprema omnium virtutum, multò inter alias maximi ponderis, summaque dignitatis, & in primis necessaria: tertio à fructu quem parit in ijs quibus datur præceptum. Per obseruationem autem istius mandati magis quam omnium aliorum est inuenire vberissimum fructum salutis æternæ. Quæ dicit posteriora quam luculentissimè demonstrantur ab Apostolo per totum decimum tertium caput prioris suæ epistolæ ad Corinthios. Vbi inter cetera sic docet: Si habuerò omnem fidem, ita ut montes transferam: caritatem autem nõ habuerò, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradiderò corpus meum, ita ut ardeam: caritatem autem nõ habuerò, nihil mihi prodest. Caritas patiens est, benigna est. Caritas non æmulatur, non agit perperam, nõ inflatur, &c. quorum explicatio nem vique in finem huius tractatus differemus. D. Male igitur legunt Graeci & multi Latini hoc loco magnum pro maximum? M. Neutiquam male legunt illi qui in veteris scripturis quibusdam exemplaribus sic scriptum intendent. Et subinde positum plus habet emphasis ac energiam quam superlatiuus, ut in istis sententijs: Vnus est bonus Deus. Magnus est tuus, & faciens mirabilia: tu es Deus solus. Tunc videbunt Filium hominis venientem cum potestate magna & maiestate. Hæc enim & similia significatiùs dicuntur per-

Quare ratione præcipuum caritatis dicitur primum ac maximum.

magnum pro maximum.

Præcepta caritatis dicitur à quibusdā diuinitatibus magnum non maximum. Math. 19. Psal. 85. Luc. 26.

positiuum de Deo & eius maiestate, quam per superlatiuum. Indicatur enim per positiuum quod tanta eminentia conueniant huiusmodi deo, vt in eisdem comparari cum alijs non possit. Nam quomodo dicitur deus aut maior aut maximus, aut melior aut optimus cuiuspiam rei comparatione, cum omnia alia multipliciter deficiant & à bono, & à vero, & ab ipsa subsistendi virtute: imò omnia Deo comparata nihil sunt. Quid enim laudabis, aut quid miraberis in alijs, nisi quod Dei est? Dicitur igitur, Hoc est magnum mandatum in lege: vel vt Christus loquitur, Hoc est mandatum magnum, citra additionem. Vt intelligas Scripturam, vix ferre vllam aliorum mandatorum comparationem ad istud: eò quod istud præstet omnia, & reliqua nullius sint poteris & efficaciam ad salutem introducendam absque isto. Dum comparamus vnum alteri, duo esse, discretaque indicamus, vnumque altero præstantius in eo in quo fit comparatio. At quid, precor, sunt pietas in parentes, amicitia, erga omnes, miserorum subuentio, continentia, iustitia, fides, & cetera huiusmodi separata à caritate? An aliud quam corpus sine spiritu, aut numisma sine approbatione. Principis sunt quidem bona, nec reprobari debet illorum operatio: attamen forma carent, quæ dat esse veræ virtutis Deo probata, nec alas habent, nullo etiã igne cælesti succensa sunt: ideoque ad supernæ felicitatis remunerationem nihil adferunt momenti: quapropter hac in parte caritati comparari non valent. Dicitur itaque præceptum caritatis rectè magnâ ratione rei præceptæ: magnum item ratione præceptoris voluntatis iubentis: magnum denique à fructu quem parit in nobis: & id sanè absolutè, ac citra omnem comparationem ad alia. Secundum autem simile huic, Diliges proximum tuum, sicut teipsum, Quæsiuisti autem in quo simile illi. In eo dico: quia magnum præ omnibus alijs, sicut illud, illud tamen primum, hoc secundum, ex illo ordinem sumens & vigorem: vt qui, ipsum seruauerit, omnia impleuerit dicente Apostolo: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur. Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Dilectio proximi, mandatum non operatur. Plenitudo ergo legis, est dilectio. Hæc Apostolus ad Romanos 13. Ad Galatas vero sic dicit: Omnis lex in vno sermone impletur. Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Si enim sic diligit proximum, omnia aliorum mandatorum decreta, ex ipso

Secundum præceptum in quo fit simile priori.

Roma. 13.

Galat. 3.

Aug. lib. 1. Quart. Quærit. quærit. 33.

qui intus est amore, elegis, exoptas, perficis, sponte propria amantissimè in hoc propensus quasi non esses vlla præscriptione obligatus: non enim facis ob vim vllius præcepti: sed solummodo quod te moueat amor, & faciendū persuadeat sincera dilectio. Vnde verissimè Augustin: Dilige, inquit, & fac quod vis. Dilectio enim proximi, malum non operatur, nempe aduersus proximum. Et amanti omnia nihil, supple, sunt. Ergo minimum est amanti, impendere proximo, quod eidem impendere iubetur. Nam, plus ei vult, omnia si quidem quæ sibi ipsi: quia diligit eum sicut seipsum. D. Quanquam, diligens proximum sicut seipsum, impleat omnia, quæ sibi præcepta sunt, respectu proximi: non tamen per hoc implet primum illud maximumque mandatum, & quæ ex ipso immediatè sequuntur, hoc est, quæ præcepta sunt respectu Dei. Quo modo igitur omnis lex impletur in vno illo verbo, Diliges proximum sicut teipsum? M. Quæstio magna est, an possit quis diligere proximum suum iuxta exigentiam secundæ mandati, non diligendo Deum ex toto corde, iuxta exigentiam primæ mandati. Doctus Caietanus multis pregnantibusque argumentis resoluit id posse fieri, nec hoc loco præceptum esse, vt diligatur proximus ex caritate Dei super omnia, magis quam quod honorentur parentes ex caritate. Verum quidem est, nos neque proximos diligere, neque parentes honorare fructuosè ac meritorie sine caritate. Sed durum foret nimium asserere, & neque huius neque illius transgressionis posse vitari sine caritate. Et hanc sanè sententiam sequendo dicendum est, quod mandatum de diligendo proximum sit simile primo, secundum quandam proportionem. Nam sicut illud mandatum datum de Deo omnium principio, includit in se vniuersa alia mandata: ita istud datum de proximo complectitur omnia nobis præcepta respectu proximi: vt testari videtur declaratio Pauli ad Roman. 13. enumeratis ibidem ea duntaxat mandata, quæ hominibus præscripta respectu proximi. Beatus vero August. paulo aliter sentit quam Caietanus, docens neutrum præceptum posse impleri sine altero. Quis enim, inquit, potest diligere proximum, id est, omnem hominem tanquam seipsum nisi Deum diligat, cuius præcepto & dono dilectionem proximi possit implere? Cum itaque ad deo connexa sint, vt diuidi non valeant, etiam vnum horum commemorare plerumque sufficit, cum agitur de operibus iustitiæ. Hæc in effectu Aug. tractas illa verba Pauli, Omnis lex in vno verbo impletur. Subiungit autem Saluator vtrique man-

Roma. 13.

Diligens proximum quomodo impletur totam legem.

Caietan. in comit. su. per 22. cap. Mat.

Aug. lib. 1. Quart. Quærit. quærit. 33.

mandato coniunctim hanc periodum. In his duobus mandatis vniuersa lex pædet & Propheta, Pendet, inquit August. hoc est illo reteritur, & finem habet. Pendet vtrique media ex fine, eaq; de causa sunt media inter agentem & finem intentum: vt per ipsa tandem ad optatum perueniatur finem. Omnia autem quæ in lege veteri, aut prophetis, aut libris Euangelicis docta, ordinata, ac consulta inueniuntur, omnia, dico, huc spectant, atque eum ob finem tradita sunt, eumque ob finem obseruari debent, vt diligantur Deus & proximus secundum formam istorum duorum mandatorum. Quod Apostolus dixit verbo vno, Finis præcepti caritas: finis, inquam, quæ intendit præcipiens: finis, quem intendere debent ij quibus præcipitur: finis denique ad quem cum peruenierint, sunt quod esse debent, omnes. Dicitur nihilominus vnumquodque pendere ex eo, vnde habet vim, vigorem siue efficaciam suam: atq; hoc pacto, quemadmodum ex radice arboris pendent viror frondium & vberitas, sic reliqua omnia, quæ legis sunt, pendent ex his duobus mandatis. Inde fluunt, inde vim & efficaciam salutis promouendæ accipiunt, ab illis si diuidantur, nullum deinceps adferunt fructum salutis: sicuti nec ramus, vbi à radice separatus fuerit, dicente B. Gregorio: Non habet aliquid viriditatis ramus boni operis: si non manet in radice caritatis. Considerasti ne quod ostia domorum, sunt quidem ostia etiam antequam pendeant in suis cardinibus, in quibus vbi tandem suspensa fuerint, tum demum & excludendi hostes, & includendi domesticos, & conseruandæ suppellectilis officium præstant. Sic quæ in lege vel libris noui Testamenti continentur, decreta quidem aut consulta Dei sunt: verum vbi cœperint in diuersis præceptis caritatis pendere, & in eisdem velut in suis cardinibus volui, tum demum fouendæ augendæque salutis idonea media existunt.

Aug. lib. 1. Quart. Quærit. quærit. 33.

Cur instantius accuratiusq; sit hoc præceptum datum in noua quam veteri lege, & quid differentia sit inter diligere & amare. CAP. III.

Recceptum dilectionis dei datum est in veteri lege Deuter. 6. his verbis, Audi Israël dominus Deus noster, deus vnus est. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. In noua vero lege Matth. 22. renouatur sub his verbis, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde

tuo, & in tota anima tua, & in tota mète tua. Quibus addit Marcus, Et ex tota virtute tua. Lucas verò dicit, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua. His sanè verbis proponitur præceptum dilectionis Dei: primum in veteri, deinde in noua lege: magis autem accuratiusque in ista quam illa: quod magis ad istam veluti veræ libertatis legem, quam ad illam, quæ erat lex seruitutis, pertineat, sicuti & multo maximè ad statum supernæ beatitudinis pertinebit, eò quod ibi sit superna, verissima, purissimaque libertas, vbi nullum erit præter vnum caritatis mandatum. Seruorum est minis agi filiorum verò affectu & dilectione duci. Quo igitur quisque magis à seruili conditione ad consortium transierit filiorum, eò conuenit magis amore contineri ipsum in officio, quam externis aliarum rerum præceptionibus. Olim quidem tempore legis, promisit Deus dicens: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Nato autem Euangelio dixit Apostolus ad Corinthios. Epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hæc autem lex tum scribenda, nunc autem scripta spiritu Dei in cordibus credentium, est ipsa caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, agens, re: intus tua sponte filiali secundum formam & ordinem præcepti dilectionis: quæ

Marc. 12. Luc. 10.

Accuratius exprimitur præceptum caritatis in noua q; veteri lege.

Lex caritatis olim promissa in Euangelio est data. Ierem. 31. 2. Cor. 3.

Roma. 5.

Cur variè Euangelizata in explicando præcepto caritatis.

quorum ad eò variant Euangelizata, & inter se, & à verbis Moysi in descriptione huius mandati? Nam Moyses dixit tertio loco, Et ex tota fortitudine tua, cuius non meminit neque Matthæus, neque reliqui: sed pro eo posuit Matthæus tertio loco, Et ex omni mente tua: alij verò Euangelizata aliud. M. Omnis talis varietas, vt nullam contrarietatis notā habeat, ea causa veritatis explenda facta est. Nam vnus & idē sunt: Et ex tota fortitudine tua, Et ex omnibus viribus tuis, & ex tota virtute tua. Virtus enim hoc loco fortitudinē significat: & id quidē propria. Nam teste Cicerone, in Tusculi quæst. virtus à viro dicitur, & proprie fortitudinē denotat: quod illa virorum sit: sed & textus Græcus apud Marcum

ac Lucam habet vocem que fortitudo, aut vires, aut virtus pro potentia interpretatur. Quod autem Matthæus & reliqui Evangelistæ addant hanc particulam, Et ex tota mente tua, quæ nõ habetur in veteri lege nemini debet mirum videri. An enim mirum, quod reuelata veritatis lex multa prodit in lucem, quæ olim sub vmbri, aut aliâs tecta manebant? hoc quippe illi proprium est, atq; inde veritatis nomen sortitur. Sunt itaq; quatuor modi, quibus iubemur diligere Deum: nempe ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & ex tota fortitudine. Quos priusquam enucleemus, primò excutiendum venit, quid discriminis sit inter dilectionem, amorem, & caritatem: & an idem sint amare & diligere.

D. Apparet quod non. Licet enim vtrumq; significet carum atque dilectum habere: tamen teste Cicerone, minus est diligere quàm amare. Vt scias, inquit, eum non à me solum diligiverum etiam amari: Et alibi, vt mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse. M. Certè huiusmodi differentiam videntur observasse scriptores Latini, vt diligere sit remissius, amare verò ardentius. Fuerunt quoque qui contenderent dilectionem accipiendam tantum in bono, amorem verò in malo: dilectionem ipsuper non nisi rationalis esse creantur, quod electionem & iudicium præsupponat: amorem verò esse omnium. Ceterum id admittit imperitè, dicente Augustino Scripturas religionis nostræ, quarum auctoritatem ceteris quibusque literis anteponimus: non aliud dicere amorem, aliud dilectionem siue caritatem. Nam ipse Dominus Petrum Apostolum interrogans, cum dixisset, Diligis me plus his? Ille respondit, Domine, tu scis: quia amo te. Et iterum Dominus quæsiuit, non vtrum amaret: sed vtrum diligeret eum Petrus. At ille respondet iterum, Domine, tu scis: quia amo te. Tertia verò interrogatio ne & ipse Iesus non ait, Diligis me, sed Amas me. Vbi secutus ait Evangelista, Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me: cum Dominus non tertio, sed semel dixerit, Amas me: bis autem dixerit, Diligis me. Vnde intelligimus, quod etiam cum dicebat Dominus, Diligis me: nihil aliud dicebat quàm amas me. Petrus autem non mutavit huius vnius rei verbum, sed etiam tertio, Domine, inquit, tu omnia scis, tu scis, quia amo te. Hoc propterea commemorandum putavi, quia nonnulli arbitrantur aliud esse dilectionem siue caritatem, aliud amorem. Dicunt enim dilectionem accipiendam esse in bono, amorem in malo. Nam amorem in bono dici iam ostendimus. Sed ne quis existimet amorem

quidem in bono & in malo, dilectionem autem non nisi in bono esse dicendam, illud attendat quod in Psalmo scriptum est, Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Et illud Apostoli Ioannis, Si quis dilexerit mundum, non est dilectio Patris in eo. Ecce vno loco dilectio, & in bono & in malo accipitur. Amorem autem in malo, quia in bono iam ostendimus, ne quisquam flagitet, legat quod scriptum est, Erunt homines seipso amantes, amatores pecuniæ. Hactenus ex Augustino. Quod autem dilectio etiam brutis animalibus conueniat, patet ex Ecclesiastico: Omne animal, inquit, diligit simile sibi. Neque omnino verum est, caritatem differre à dilectione in eo, quod solummodo caritas dicitur ardens ille amor vel dilectio, quæ cælitus succenduntur corda piorum hominum ad Deum super omnia, & ad proximum propter Deum. Quandoquidem Apostolus scribens Timotheo, non audebat dicere, Finis præcepti caritas, nisi cum hac adiuncta restrictione, de corde puro, conscientia bona, fide non ficta: quasi non omnis caritas, sicut nec omnis dilectio statim esset finis præcepti: sed ea duntaxat quæ procedit de corde puro, &c. Passim tamen in scripturis & plerumque accipitur vox Caritas, pro ea dilectione qua pure, sincere ac fideliter, siue secundum veram formam huius mandati diligimus, qualis & diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, vt est videre ad Rom. 5. & 1. ad Corinth. 13. neque vnquam transfertur vox Caritas ad malum, aut ad impuram, vel aliqui ad inhonestam animi affectionem, sicut vox amor ad eadem transfertur: neque item aptatur ad inanimata vel bruta animalia, vt illa caritate se diligere dicatur. His itaque differentijs saluis, pæne idem sunt amor dilectio, caritas: nec aliud significant, quam propensam affectionem animi, qua quis carum sibi habet id, cui afficitur.

Eccle. 13. Caritas in quo differt à dilectione.

Vox caritas neque ad malum, neque ad inanimata aptatur.

Quid vocibus istis, cor, anima, mens, fortitudo, in præcepto indicetur. C. A. P. III.

Vid autem cor, quid anima, quid mens, quid denique vox, tota, singulis adiuncta, hoc loco significant? M. Cor, carnea pars corporis animati, est secundum Physicos primum sentiendi organum, domicilium vitæ, sedes caloris, fons sanguinis vitalis, homini quidem collocatur intra leuam pupillam: ceteris vero animalibus in medio pectore, primum viuunt, vltimumq; moritur. Quod quia inter reliquas corporis partes, viuendi viteq; fons est prius

Cor pro quo accipitur in præcepto.

primas obtinet: ideo voce cordis valde metaphorice vitur Scriptura sancta, dum dicit, Laua à malitia cor tuum Ierusalem. Item, In corde eorum scribam legem meam. Item, Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Item, Prauum est cor hominis & inscrutabile. Item, Sensus & cogitatio humani cordis in malum proa sunt ab adolescentia sua. Item, Beati mundo corde. Et hoc loco, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Nam in his ad similibus scripturis, etiam secundum literalem sensum, accipitur cor pro eo quod in familia eorum quibus viuunt vita rationali, idipsū est, quod cor carneum inter ea quibus viuunt vita sensitua, nempe querendi audendique principium, fons amoris, functionum auriga, perpetuo calens habendi fruendiq; ardore, haud secus atque semper feruet cor carneum bulientis sanguinis calore, dicente Propheta: Concaluit cor meum intra me. D. Ceterum, quid istud est in anima, & quæ nomenclatura eius? M. Affectus rationali, distinguendo rationale contra brutale, hoc est, affectus qui iudicio & ratione aliqua fertur quocumque fertur, qui alio nomine dicitur animus. Nam animus ab anima differt, quod anima viuimus, animo verò eligimus, sapimus, conamur, audemus. Anima homines, animo verò in officium functionesque proni atque prompti sumus. Pertinent autem ad animum siue cor hominis desideria, vota, studia, conatus, functiones, ardor, zelus. Hinc dicimus veteres, focordes, excordes, puillanimos, aut nihil habere animi, eos qui his affectibus ad vtendum lumine rationis, dum locus est ac tempus, carent: cordatos verò ac magnanimos, animosos, siue bene animatos, qui strenuè prosequuntur dictamen rationis: attamen non nisi loco ac tempore. Nam qui ante tempus vel sine iudicio tentat ardua, temerarios esse constat. D. Cur igitur non dixit Saluator hoc loco, Diliges ex toto animo tuo. M. Vitandæ obscuritatis gratia: quod animus subinde pro anima, & ediuerso anima nonnunquam accipitur pro animo: Quam ob causam maluit loqui metaphorice sub voce cordis, quàm proprie ex toto animo. Igitur diligere corde, est affectuose diligere, proptè ardentem, zelosè: diligere verò toto corde est ipsam prorsus ac pleno affectu facere, ita vt ad nihil aliud magis aut æquè tendas corde, hoc est, studio affectus, ardore aut zelo, quàm ad dominum Deum tuum, cuius plenior explicatione mox audies. Alia licet tibi ardeant tanquam bona aut suaui vel vitilia: non tamè illis cor apponas, iuxta illud:

1. Cor. 4. 5.

Ezech. 36. 27.

Gen. 6.

1. Cor. 7.

Psalm. 38.

Cor. aff. & ratio. n. animus ferè id est.

Quid sit diligere corde, & toto corde.

diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Diligere autem aliquid propter me, non veto: imo præcipio quod diligas proximum tuum sicut teipsum: sed dilectione ex corde, potissimum ex toto corde mihi cõseruata esse volo. Eleganti sanè scemate dicim⁹ id cordi esse, aut ex corde fieri, quod sit præcipuo ardētique studio, quodq; hominē intētū atque attentū præ ceteris retinet. Quo etiā modo aut dictū quid, aut factū dicimus ex animi sentētia, dū quod factum aut consultum erat, cordi esse, significamus. Ad quam phrasim respexit Scriptura cum diceret, Præbe fili mi cor tuum mihi. Pro. 23. Quod quid aliud est, quàm dilige me ex corde: quia si mihi præbueris cor tuum, primus præcipuusque & inter omnia tibi carissimus ero. Nec dissimili phrasi dicit Apostolus: Corde creditur ad iustitiam: quia quando sic creditur vt cor immutetur afficiaturque, tū demum iustificamur. Addit autem hoc loco Saluator explicationis causa vocem Toto, dicens ex toto corde, tū quia potest quid diligi ex corde vel animo, sed minus quàm debeat maiestatem & eminentiam eius qui diligitur: tum quia debemus quidem, & nos & proximos nostros ex corde siue ex animo diligere. At illum qui supra omnia est oportet diligere ex toto corde: & quidem solū illum, non autem proximum, quem sufficit ex animo diligere, eo modo quo diligim⁹ nos ipsos. Nos autē ipsos si diligamus ex toto corde ordinè inuertimus præferētes hominē Deo, reperiturā in sterquilino suo summe maiestati, summaq; bonitati. Nunc porro dicamus de anima, & quid sit diligere ex tota anima. D. Anima inquit Aristoteles, est principium vite. M. Rectè: quidquid enim in nobis est sensuum vitaliumq; operationum, id totum habemus ab anima, qua migrante è corpore, migrat eum ea, tota & omnis viuendi agendique potestas. Ideoque accipitur subinde anima pro ipsa vita qua viuimus, tam apud historiographos, dicente Salustio: Quid enim superest nobis præter miseram animam? id est, vitam: quàm in Scriptura sacra, asserente Saluatore: Qui amat animam suam, hoc est, vitam suam qua corporaliter viuunt, perdit eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Et alibi asserente Euangelista: ille, scilicet Christus, animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Diligere itaque ex tota anima, vel vt quidam textus habent, in tota anima, vel sicut alij legunt, tota anima, est diligere tota vita tua, siue quàm viuas, non hæc vel illa duntaxat ætate: sed omni momento vitæ tuæ, idque

Pro. 23.

Rom. 10.

Anima quid significet in præcepto.

Ioan. 12.

1. Ioan. 3.

Diligere tota anima quid sit.

Quæ sit differentia inter diligere & amare. Cic. ad Sil. lib. 13. Cic. ad Dolab. lib. 9.

August. lib. 14. de ciuit. Dei cap. 7.

Ioan. 21.

idque omnino veraciter. Nam qui dicit ex tota vel omni anima, nullam vult partem vitæ aut vim exclusam. D. Tertio, quid per mentem debet hoc loco intelligi? M. Primum, non idem est mens & anima, verbis vtor Lactantij, Aliud enim est quo viuimus, aliud quo cogitamus. Nam dormienti mens, non anima sopitur: & in furiosis mens extinguitur, anima manet: & ideo non exanimis, sed dementes vocantur. Hæc ille. Prima vis animæ mens est, cuius actus est perpetua contemplatio veritatis. Secunda ratio, cuius actus veritatis inuestigatio. Tertia phantasia, cuius actus collectio eorum que sensus porrigunt, perque illa discursus. Hoc autem loco nomine mentis, omnes animæ vires cognitiuæ comprehenduntur. Nam vox Græca διάνοια hoc loco posita significat mentem, intellectum, sensum, cogitationem, sententiã, ingenium, intelligentiam. Et repetens Scriba Marc. 12. responsum Domini, dicit, Ex toto intellectu siue intelligentia: cui in Græco textu correspondet vox νῦνος significans intellectum siue intelligentiam, prudentiam, conscientiam: vt diligere tota mente sit prorsus, sapienter, ingeniose, prouidè, prudenter, circumspectè, atque attentè siue tota intelligentia, & citra obliuionem diligere. Postremò diligere ex tota fortitudine vel virtute, siue omnibus viribus quæ idè sunt, & constantissimè diligere, animo prorsus constanti & infractò, tam in aduersis, quàm cum omnia prosperè succedunt, & eductor: quia solent incautos faciliùs deijcere ab amore Dei prospera quàm aduersa. Sub vtriusque autè oportet citra deiectionem aut formidinem firmissimè feruentissimèque amare Deum, tanquam fontem omnium bonorum, omnia largientem, omnia dispensantem in utilitatè nostram, omnia inspicientè, vbique presentè, ab omnibus malis eripientè. Sicuti fecerunt illustres illi patres Iob, Tobias, Daniel, Iudith, Mardocheus, & Apostoli, de quibus scriptum est, Ibant Apostoli gaudentes à conspectu cœcilij: quia digni habiti sunt, pro nomine Iesu contineliã pati. Quantum autem retraxerit ab amore Dei prospererum successus magis quàm aduersus Dauidem, Salomonem, Sampsonem ac alios, historiarum Scripturæ sacræ luculenter declarant. Illa nihilominus particulam, Ex omnibus viribus tuis, à Luca ceteris adiectam, putant quidam non ineruditè veluti epitomen esse omnium præcedentium plenioris explicationis gratia. Vt scilicet in te nihil omnino sit viriù quod non prorsus impendas dilectioni Dei tui, siue id oculis præcedentibus expressum intelligatur, siue non.

Mēs quid significet in præcepto. Lactant. diu. instit. lib. 7. cap. 12.

Diligere tota mente quid sit.

Diligere tota fortitudine quomodo intelligendū.

Act. 5.

An possibile sit implere præceptum caritatis in hac vita, secundum eam formam quæ datum est. CAP. V.

Tunc querere debeo, vtrum præceptum dilectionis secundum eam formam, & sub illis modis quibus latum est, impleri valeat in hac vita?

M. Inquit Saluator, Sine me nihil potestis facere. Et Apostolus eius: Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Itaque si eò tendit tua questio, An homo valeat sine gratia Dei adiuuante implere hoc mandatū, respondendum est, omnino non posse. Si vero interrogas, An Christianus fide illuminatus & Spiritus sancti gratia adiutus, possit in hoc mundo sic diligere Deum, sicut obligatio mandati requirit. D. Eò, & nõ aliò tendit interrogatio mea. M. Principio itaque quasdam sanctorum Patrum vniuersales sententias præmittã, & exinde paulatim ad propriam huius questiois tuz explicationem descendam. B. Hieronymus docet in hunc modum: Execramur eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse: & mandata Dei, non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Deinde Chrysostomus: Nequaquam, inquit, Dominum incuses, haud mandat impossibile. Tertio August. locis pluribus testatur Deum non præcepisse quidquam impossibile, vt in sermonibus de tempore, Deus, inquit, nec impossibile aliquid potuit imperare: quia iustus est, nec damnaturus est hominem pro eo quod nõ potuit: quia pius est. Sed credo te malle audire demonstrationem ex Scripturis. D. Profectò verbum Dei, quia omnibus maius est, meritò omnibus præferri debet. M. Moyses vt excludat sermone cordium hominum cauillationes, Mandatū hoc, inquit, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cælo situm, vt possis dicere, Quis nostrum valet ad cælum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere compleamur? Neque trans mare positum, vt causeris & dicas, Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere quod præceptum est? Sed iuxta te est, sermo valde in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum. Ecce quàm eleganti Procatalepsi præoccupat ne quis diceret, Impossibile est obseruatu, quod præcepisti nobis. D. Ceterum, An Moyses ibi locutus sit de præcepto caritatis? M. Proximè ante illa verba, sermonem fecerat de præcepto dile-

D.

Ioan. 15. 2 Cor. 3. Præceptum caritatis nõ potest impleri sine fide & gratia spiritus sancti.

Nullum possibile cadit sub præcepto. Hieronymus ad Basilium in symb. ex. pl. Chrysost. Homil. 8. August. serm. 67. de temp.

Deut. 30.

1. Ioan. 5.

Obiectio.

solutio. Tres difficultates ordine diluendæ.

Quid significet vox totum secundum impositionem, & quid secundum phrasim.

dilectionis Dei ex toto corde, & pergendo rursum idem commemorat mandatū. Ad hæc Saluator noster cum tractat de iugo suo & onere Euangelico: Nonne tibi videtur loqui de ordinationibus, quas præscribebat, quarum prima maximaque portio est diligere Deum ex toto corde? D. Omnino. M. At ipse constanter asserit iugum suum suauè esse, & onus suum leue. si autem leue, si suauè: ergo valde possibile. Quis enim dixerit impossibile, quod ipse Christus asserit leue & suauè, quodque Apostolus eius Ioannes graue esse negat, dicens: Mandata eius graua non sunt. D. Fortassis intelligit id Ioannes cum exclusionè mandati caritatis. M. Oratio Ioannis sic procedit, In hoc cognoscimus, quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligimus, & mandata eius facimus. Hæc est enim caritas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius graua nõ sunt. Quæ hic exclusio mandati caritatis? Immo quæ non inclusio omnium mandatorum? Ceterum quid te impulit in hanc dubitationem? D. In malum procliuem sumus omnes, & pondere concupiscentiarum adeò impellimur, vt nequeat non affici subinde cor nostrum ad alia à Deo, ad quæ si vel prorsus, vel partim afficiatur, iam nõ diligitur ex toto corde Deus. M. Hoc sanè admodum bene animaduertisti. Nam corpus aggrauans animam, & caro concupiscens aduersus spiritum, siue lex membrorum repugnans legi mentis, & peccatum habitans in carne (his enim schematibus vitur Apostolus ad Romanos & ad Galatas) reuera non sinunt, in hac lubricitate mundi, inter tot tantaque auocamenta omnes vires animæ niti amore erga Deum, vt omnino non afficiantur ad aliud à Deo. D. Igitur aliqua ex parte vacua manent amore Dei: quare nec toto corde diligitur Deus: sed partim ipse, partim aliud in quod fertur affectio. M. Huius difficultatis gratia, tria nobis discutienda erunt. Primum quid vox totum significet ex impositione: quid secundum phrasim tam scripturarum quàm eruditorum & communem. Deinde omnibus ne datum sit hoc præceptum, an tantum his qui peregrinantur in carne à Domino. Tertio, An ne præceptum hoc aliud & aliud exigat ad sui impletionem in alio ac alio statu hominis. Quibus discussis, constabit luce pomeridiana clariùs, fieri posse, vt hic diligatur Deus ex toto corde, iuxta exigentiam præcepti. Vt autem exordia refertur ad quantitatem, accipiturque pro integro, siue eo cui prorsus nihil deest. Quæ

sane significatione dicimus, tota hereditas paterna mea vnus est: quando quispiam nostrum ex asse heres efficitur. Quæ dicitur & illud Euangelij: Donec fermentetur totum, hoc est, per omnem sui partem, nulla prorsus excepta. Veruntamen secundum phrasim tam illustriam in lingua Latina, quàm Scripturæ sacræ, intelligitur significatione totius quoddam præcipuum est, aut cui ferè nihil deest. Quo pacto dicit Apostolus Ioannes, Mundus totus in maligno positus est: quia omnium ferè hominum, & longè maioris partis mundi præcipuum studium erat malignum. Quemadmodum dictum est & illud Acto. 21. Quia tota confunditur Ierusalem. Atque illud: Mundus totus post eum abiit, hoc est, valde multi, plurimi, ac sine numero. Quæ eadem phrasi dicimur ex toto corde facere, quod ex animo, & sincerè, præcipuoque studio facimus. Nam Cicero cum diceret, Plancius totus noster est: neutiquam significabat Plancium præter vnum Ciceronem nullos omnino habere amicos, aut iam omnium officiorum beneficiorumque erga alios oblitum, vt soli Ciceroni deditus esset: sed id voluit significare, se suamque domum præ omnibus alijs amari ac coli à Plancio, idque sincerè & ex animo. Quomodo & Terentius dixit, Ego nunc totus mihi displicio: significans prorsus & ex animo se displicere sibi magis, quàm quoduis aliud eius negotij quod tractabatur. Nec sanè desunt eiusmodi phrasæ per omnem Scripturam sacram. Cum enim dicit Dauid ad Deum, In toto corde meo seruabor mandata tua. Et alio loco, Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine, an tum precor, nulla affectio erat in tanto rege, ad officia vel amicorum, vel reipublicæ, vel naturæ propriæ: si erat, vt erat, nihil enim humani ab eo alienum: qua ratione audeat dicere, In toto corde exquiliui te nisi, quia admodum, quia potissimum, tamque sincero ardenti que animo quærebat Deum vt nihil æquè, nihil adeò atque Deum. Testatur autem & ipse Dominus quod Dauid ambulauerit post Deum in toto corde suo, dicens ad Ieroboam: Non fuisti, inquit, sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo. An Deus sic testando perhibuerit testimonium falsitatis? Rursum querò, An Dauid, penitus exors fuerit somitis, quo nemo caret mortalium, aut actionum, quibus distrahitur omnis homo: potissimum rex, præsidens cum priuatis tum publicis rebus? Nequaquam: vt dicta factaque Dauidis quàm optime declarant. Obseruauit itaque Dauid etiam dei testimonio mandatū diligendi Deum ex toto

Luc. 13. Toto animo dicitur fieri quod præcipuo fit studio. 1. Ioan. 5.

Ioan. 12.

Cic. ad Qu. frat. lib. 2.

Terentius Heaut.

Psal. 118.

3. Reg. 14.

toto corde, cum viueret in terris vt homo, cum regem ageret, atque publicis simul & priuatis intenderet negotijs. Nam quid est aliud ambulare post Deum in toto corde, quam amare Deum ex toto corde? Habes præterea apud Ieremiam, Cum quaesieritis, inquit, me in toto corde vestro, inueniar a vobis. Et in Deutero. Cum quaesieris dominum Deum tuum, inuenies eum, si tamen toto corde quaesieris, & tota tribulatione animæ tuæ. Quo loco tibi obseruanda est illatio quam facit coniunctio, si, qualis est necessaria. Atque exinde quaerendum ex ijs qui mira fingunt. An nulli vnquam reuersi sint toto corde ad dominum a via sua mala? Si dixeris no. Quorsum igitur dicitur de Iosia rege, Similis illi non fuit ante eum rex, qui reuertetur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moyfi. Cuius prima & maxima portio erat, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Hoccine verbum dei est? Nonne & illud vaticinium Ieremias veritati diuinæ innititur, Et erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum: quia reuertentur ad me in toto corde suo? Rursum quaerendum ex illis, An nulli sanctorum inuenierint Deum in hoc mundo? Quorsum igitur & illud Ieremias: Quæretis me, & inuenietis? Ergo verum est, quod sancti Patres hic reuersi sunt, hic insuper quaesierunt Deum in toto corde suo, & inuenierunt. Itaque & amarunt illi, atque amare possumus nos omnes ex toto corde Deum, dum adhuc degimus in hoc mundo. Intellexisti quæ dico? D. Optime. M. Pergamus ergo ad secundam difficultatem, pro qua elucidanda certissimum habet, eodem præcepto caritatis, sub vna eademque forma obligari omnes homines, omni tempore, & pro omni statu naturæ integre, naturæ corruptæ, redemptæ, iustificatæ, glorificatæ in regno cælesti, ante peccatum, post peccatum, ante legem, sub lege, post legem, ante mortem, post mortem, ante resurrectionem, post resurrectionem, in via peregrinationis huius, in regno cælestis beatitudinis, in locis purgatorijs, in puteo infernalis damnationis. Nam creatura rationalis dum est, vbiunque est aut quomodocunque disposita existit, semper debet deo suo amore ex toto corde, tota anima, &c. Ad qualē non tam obligat nos præceptio positua in legē aut Euangelio facta, quam ipsa natura, ipsaq; ordo & dependentia rerum: eodē toti subsumus ex Deo, per Deum, & in Deo, in quocunq; sumus statu rerum, nihil habentes, nihil valētes, nihil expectantes, nisi ab ipso, &

per ipsum. Quod animaduertens Saluator respondit Legisperito absq; restrictione, hoc esse primum & maximum mandatum. Quo insinuaret simpliciter primum & maximum esse etiam ante legem, etiam post legem & Euangelium, in paradiso, in hac peregrinatione, in celo, in infernalibus locis. Quoniam autem peccatum lumen rationis obtenebrauerat, affectum insuper incentiuo malarum concupiscentiarum infecerat, voluit Deus expresso sermone positum ob oculos singulorum primum illud maximumque naturæ præceptum, ne præceptum rueret homo in indignationem dei, sui que ipsius damnationem. Tertium verò membrum difficultatis propositæ, nempe quod præceptum dilectionis aliud, & aliud exigat pro alio ac alio statu hominis, ita demonstramus. Verba quibus exprimuntur præcepta iuris naturæ, neque diutius, neque ad maiora obligant, quam exigentia seu vinculum naturæ requirit. Præceptum est non furari: cessant verba hæc præcepti obligare, vbi natura vult alterius bona huic esse communia, propter ipsius necessitatem. Præceptum est, non occidere: at cedunt verba præcepti, vbi bonum publicum, cui magis intendit natura quam particulari, suadet morte vindicanda esse scelera inquietorum hominum, aut vbi defensio sui ipsius fieri non potest sine enormi læsione alterius. Nec præceptum dandi eleemosynam datum omnibus, aliter obligat quempiam quam iuxta rerum suarum facultatem. Nam docuit filium suum Tobias dicens: Fili quomodo poteris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Ex quo ulterius consequitur, si nihil tibi fuerit, etiā nihil tribuas, præter bonam animi affectionem, que, modo velis, nunquam tibi deest. Quorsum oro, sic docuit vir sanctus: nisi quia sciuit præceptum eleemosynæ non ad æquale obligare virum opulentum, cui milia sunt auri & argenti in arca, & mediocrem, cui vix pauca superflua quadrantes? Certè hanc præceptionem Saluatoris: Omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, tam impleverunt Petrus & Ioannes, non relinquētes nisi vilia piscandi retia, quam Matthæus relinquendo telonium & pecuniarum acervos. Postquam princeps ordinauit, non debere dimitti captiuos, nisi pendat singuli pro redemptione vitæ totum quod habent, An non ex illa ordinatione obligatur is, qui potens est rebus, ad inultò plura, quæ eius parue fortunæ? Et ille, nonne ad plura quæ inops rerum, habendi qualitate interpretate præcepto

Iere. 29.

Deut. 4.

4. Re. 33.

Ierem. 24.

Iere. 29.

Eodem præcepto caritatis obligantur homines vbiunque fuerint.

Præceptum caritatis aliud existit pro alio statu hominis.

Habendi qualitas interpretatur præceptum dandi eleemosynam. Tob. 4.

Luc. 14.

præcepti obligationem? Viden quam diuersimodè & ad actus inæquales obligat diuersos vnum atque idem præceptum ob inæqualem vel naturæ, vel status, aut rerum conditionem eorum quibus datū est? D. Video. M. Videtne præterea, quod verba quibus exprimuntur præcepta iuris naturæ, non diutius, neque ad maiora obligant, quam dictamen exoptulat naturæ? D. Et hoc clarè video. M. Idem ergo tibi cogitandum est de præcepto dilectionis Dei ex toto corde, quod est primum & vltimum, potissimumque præceptum iuris naturæ. Nam ad aliud obligat paruulum, ad aliud virum, ad aliud corruptum, ad aliud natura integrum, ad aliud vulnibus faucium, ad aliud virtute & gloria circumdatum: ad multò enim plura obligatur is, cui viuax, integra, incorruptaque est natura, vt erat tempore innocentie, quam is, qui post peccatum viribus fractis ac vitiatis in omnem cæspitat partem. Ad multò autem maxima obligatur is, qui habet naturam non solum plenè restitutam: sed & lumine gloriæ, & habitu immortalitatis ad omnia potentem citra retardationē, ipsa naturæ conditione interpretante obligationem verborum mandati. Nam & infans vt nihil intelligit de deo: ita nihil offendit, etiam si non amet, nec cogitet Deum: Noluit enim Deus suis præceptis expressius iuris naturæ, obligare ad aliud, quam ad quod ipsa natura obligat. Sed nec verba istius præcepti probè intellecta vnquam plus exigunt, quam conditio naturæ potest: restè enim dicimur facere toti, quod pro naturæ facimus possibilitate.

Naturæ conditio interpretatur in obligatione verborum præcepti.

Quod significatio totius non consistit in indiuisibili: sed magnam habeat latitudinem, quodq; caritate incrementa sua habeat. CAP. VI.

M. Perfectum, totum, & omne sese comitantur. significatio perfecti habet suam latitudinem. Philip. 3.

Perfectum, omne, infallibiliter sese comitantur, vt vbi vnū sit, reliqua esse oporteat. Siue igitur dixeris, Diliges Deum ex toto corde, siue ex omni corde, siue perfectò corde idē significas. Verum perfectio significata per hanc vocem perfectus, habet suam latitudinem, vt demonstratu facillimum est ex vno illo Apostoli. Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem si quomodo apprehendam, &c. Subdit, Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Ecce Apostolus, quia nondum affectus erat brauium suæ perne vocationis: ideo se nondum perfectum asserit. Quia autem pleno amore totum se extendebat, vt aliquando apprehenderet, om-

nibus alijs posthabitis: ideo connumerat se inter perfectos. Propter iustitiam, quæ inerat pro capacitate huius vitæ, se perfectum: propter eam verò quæ adhuc expectanda erat in futura vita, se imperfectum asserens. Lege August. lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorū, cap. 7. & inuenies eum idem ex eodem loco Pauli demonstrare quod ego. Obsecro Domine, inquit Ezechias, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfectò, & quod placitum est coram te fecerim. An sanctus rex dicere voluerit: quægerat hic ita perfectè coram Domino, quam sancti in cælis? Absit. Attramen, inquit, quod perfectò corde ambulauerim coram te, Domino dictum eius miraculo approbante: vt sit verum aliam esse perfectionem vitæ, aliam patriæ. Quapropter & plenitudo significata per vocem Totius non in indiuisibili consistit: sed suam latitudinem habet. Certum enim est in nullo statu, ne innocentie quidem, aut felicitatis æternæ sic vnice aut sic toto corde diligere Deum, vt nihil simul diligatur cū Deo. Nam mox post primum præceptum subiicitur secundum, quo iubemur diligere proximum, sicut nosmetipsos: idque simul quando diligimus Deum ex toto corde. Erit autem proximus meus multò mihi proximior in celo quam modò: quia tunc totus mecum & in Deo, & in eadem gloria, & in eadem immortalitatis vita: magis ergo tunc diligendus à me quam modò, cum nihilominus quam maxime diligendus erit Deus ex toto corde. Hoc tamen differentie est, quod in cælis vbi clarè intuebimur quam sit Deus omnia in omnibus, nihil in nobismetipsis, nihil in proximis, nihil in alijs amabimus, nisi quod Dei est: ita quod amor erga nos vel proximos minime impedit totius cordis, animæ & mentis lationem in Deum, eritque ibi inuenire illud Euangelicum vnum, quod elegerat Magdalena. Hic verò diligimus & in proximo, & in nobismetipsis etiam quod humanum est ac caducum, & nonnunquam parum gratum Deo, varietateque distrahimur per officia naturæ, officia pietatis, officia domestica, officia denique publica & priuata. Quæ tamen non prorsus impediunt, quin possit homo toto corde diligere Deum, & quantum ius naturæ requirit & quantum verborum præcepti significatio exigit, iuxta consuetum modum scripturarum: ac habeant crebrò non modicum laudis ac meriti: dicit tamen Saluator ad pietissimam Martham his intetam, Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plura: porro vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, nempe sepositis omnibus

4. Re. 10.

Plenitudo significata in voce totius habet magnam latitudinē.

Luc. 10.

Minus to
to corde
diligitur
Deus hic
in celis.
Minus ex
toto cor-
de dilige-
batur De-
us tēpore
legis q̄ tē-
pore Eua-
gelij.
Philip. 3

Minus di-
ligitur to-
to corde a
Sanctis
antē, q̄
post resur-
rectionē
corporū.
2. Cor. 13.

Rom. 7.

Caritas
habet su-
os gradus.

bus vnicē inhærere Deo, quæ pars non aufe-
retur ab ea. Quam ob causam verissimum
est, quod minus vnicē ac purē diligitur Deus
hic quàm in cælo, atq; ideo minus toto cor-
de hic quàm ibi. Sicuti minus clarè, minus v-
nicē, minusque purē diligebatur Deus in ve-
teri Testamento quàm nunc in nouo, quod
vmbra legis habent non parum tenebra-
rum, licebatque tunc magis affectu inhærere
temporalibus quàm modo, quod illa tunc
promissa essent à Deo in præmiū virtutis &
obedienciæ, quæ eadē nunc per Euangelium
docentur posthabenda, proijciendaque, plus
dico, æstimanda vt stercora, quemadmodum
Paulus loquitur, solique deo ac cælestibus
intendendum tanquam veris verē Euangeli-
cæ virtutis præmijs, itaque tunc minus toto
corde quàm modo: attamen etiam tunc re-
uera toto perfecto que corde diligebatur De-
us à Dauide, ab Ezechia, alijsque Sanctis, iu-
xta attestationem scripturæ. Dico tertio mi-
nus vnicē, minusque purē diligitur nunc de-
us ab animabus Sanctorum, quàm diligitur
ab eisdem post resurrectionem corporum: quod
nunc earum amor per naturalem affectionē
ad sua corpora, aliquantulum retardetur ab
omnimoda plenitudine caritatis. Prout ocu-
latissimè perspexit D. Bernardus in tractatu
suo de diligendo deum. Quibus corpori-
bus reassumptis, & per beatitudinem immu-
tatis ab infirmitate in virtutem, ab ignobili-
tate in gloriam, à corruptibilitate in incorru-
ptibilitatem, à animalitate in spiritualitatē,
penitus expurgatis concupiscentia, lege mē-
brorum, peccato habitante in carne, ac cete-
ris huiusmodi: tum demum diligent Deum
omni totalitate cordis, animæ, mentis, om-
niumque virium, implendo quidquid aliqua
ratione, in significatione verborum præcepti
comparatione sui cōtentum intelligi potest.
Quamquam autem non sit in omnibus pro-
omni statu par facultas præstandi æqualem
gradum dilectionis: omnium tamē est habere
voluntatem seu affectionem præstandi tan-
tum, quantum diuini numinis maiestas, rerū
que ab ea dependentium ordo requirit, præ-
stando interim quantum pro naturæ suæ in-
firmitate rerumque indigentia valent, haud
secus atque illi, qui ex animo affecti paupe-
ribus, cupiunt reuera ac oprant se posse tan-
tum præstare, quantum illorum inopia requi-
rit, tantumque simul præstant, quantum pro
suis facultatibus possunt. Vt & illud Apосто-
li: Velle quidem adiacet mihi, perficere autē
bonum non inuenio: etiam suum locum ha-
beat in præcepto caritatis. Ex quibus mani-
feste consequitur, etiam ipsam caritatem ha-

bere suos gradus, suaque incrementa, vt ma-
ior pleniorque sit in vno quàm alio: imò nū-
minor, nunc maior in vno eodemque homi-
ne, dicente domino: Simō Ioannis diligit me
plus his? Et illud, Cui autē minus dimittitur
minus diligit. Vnde B. August. Virtus, inquit,
est caritas, qua id quod diligendū est, diligi-
tur: Hæc in alijs est maior, in alijs minor, in a-
lijs nulla. Plenissima verò quæ iam non possit
augeri q̄ diu homo viuere in nemine. Quod
autem contingat habere hic caritatem, reue-
ra in suo genere perfectam, demonstrat illud
Ioannis, vt cetera taceam, dicentis: Qui autē
seruat verbum eius, verè (nota verè) in hoc ca-
ritas Dei (haud dubie illa qua hic diligitur
Deus) perfecta est: nequaquam tamen consum-
mata, aut ea perfectione plena, quam habitu-
ra est in cælis. Cor enim hominis ex amore
obseruantis mandatum dei, perfectum est cū
Domino sicut scriptum est. Erat cor Afa per-
fectum cum domino deo suo cunctis diebus
suis. Et illud: Nec erat cor eius perfectum
cum Domino Deo, sicut cor David patris e-
ius, Est autem inter perfecta inuenire perfe-
ctius & perfectissimum. Vt igitur respon-
deam quæstioni tuæ: vtique potest & obser-
uari & impleri præceptum caritatis in hac vi-
ta, & quidem eo modo, vt gratiam, vt laudem
vt bonum meritum inuenias aq̄d Domi-
num Deum pro tua præcepti sui impletio-
ne: nedum eo modo, vt culpam transgressio-
nis euadas. Ratio est: quia potest homo hic
diligere Deū toto corde, tota anima & men-
te tantum, quantum ius naturæ requirit pro
peregrinationis statu, tantum etiā quantum
significatio verborum præcepti postulat, mo-
do intelligantur secundum eam phrasim, que
passim in vsu est, per omnem scripturam sa-
crā, quoties sermo occurrit, vel de reuertē-
do ad deum, vel de inquirendo deum ex to-
to corde, vel de ambulando post deū siue co-
rā deo, aut de seruandis mandatis eius ex to-
to corde, vut ex corde perfecto: quamquam
interim cor simul alijs aliquo vsq; afficiatur,
etiam ijs nonnunquam, quæ in deum referri
neque ant: vt sunt vana, ociosa, repentina, lu-
brica, motus petulantes, concupiscentiæ le-
uiiores: dummodo fundamentum cordis, fi-
nisque amoris tui, maneat Deus. Cur enim
verba data ad exprimendā obligationem iu-
ris naturæ, vltra naturæ exigentiā aut vires ob-
ligabunt? Cur quod humano idiomate exprē-
sum est, secus intelligetur quàm iuxta pro-
prietatem eiusdē idiomatis? Aut aliter q̄ in-
telliguntur similia verba dum sermo est inter
ipsum Deum & hominem, de faciendo ali-
quid ex toto corde? An in alijs iudicat Deus
factura

Ioan. 14
Luc. 7.
August.
Epistol.

Caritas
aliquomo-
do perfe-
cta etiam
hic po-
test haberi
1. Ioan. 4.

3. Reg. 16.

Responsio
ad quæsti-
onem, an
hoc pos-
set impleri
in præce-
ptum caritatis.

Notata
dignā.

factum ex toto corde, quod ex animo pro-
naturæ possibilitate factum est: in solo autem
præcepto caritatis, non censet dilexisse quæ-
piam ex toto corde, anima, mente, nisi omnes
affectiones cordis, omnes facultates animæ,
omnesque considerationes mentis actu con-
uertat in Deum, ac velut sui suorumque &
omnium tandem functionum oblitus, nihil
quærat, nihil appetat, nihil consideret, nisi v-
num Deum? Alienum est, somnio dormitan-
tium confusus, quàm rectè rationi probè iu-
dicantium.

Quomodo diluendæ sint quorūdam obiectio-
nes quæ hic fieri solent. CAP. VII.

D.
Obiectio
ex D. Au-
gust.

Solutio
ex eodē.

Vdiu tamen, & quidem sapiusculè
B. August. eius esse sententiæ, quod
præceptum diligendi Deum ex to-
to corde impleri non potest in hac
vita. M. Aut certè tu audisti malè, aut dis-
xerunt illi non bene: talis enim assertio nul-
quam inuenitur in libris B. Augustini. Nam
quomodo sic doceret, qui expressè dicit cap.
69. de natura & gratia. Eo quippe ipso quo
firmillimè creditur Deum iustum & bonum
impossibilia non potuisse præcipere, hinc ad-
monemur, &c. Omnia quippe facilia sunt ca-
ritati. Et paulò inferius: Conuersus ergo quis
que sicut ibi (scilicet in Deuter. 30. cap.) ad
Dominum Deum suum ex toto corde suo,
& ex tota anima sua, mandatum Dei non ha-
bebit graue, multò ergo minus impossibile.
Quomodo est enim graue cum sit dilectio-
nis mandatum? Ecce quàm expressè de ipso
præcepto dilectionis loquitur. Aut enim quis
que non diligit, & ideo graue: aut diligit, &
graue esse non potest. Diligit autem, si quod
illic admonetur Israël, cōuersus fuerit ad do-
minū Deum suum, ex toto corde, & ex tota
anima sua. At deinde edisserens possibilitatē
implendi præceptū dilectionis proximi sub-
iungit illud Apostoli: Plenitudo ergo legis
caritas. Hucusque August. Cur autem pleni-
tudo legis dilectio: nisi quia plenè implet præ-
cepta legis caritas? Non vtique illa plenitudi-
ne quæ in cælis erit: sed ea quæ hic habetur in
terris. Præcepta autem prima præcipuaque
legis, sunt duo mandata caritatis. Perfectò
aliud est quærere, An præceptum caritatis
impleri valeat in hac vita: aliud, An possit im-
pleri ipsamet caritas, aut ipsamet iustitia, dū
sumus in hac vita. Nam ibi quæritur, An va-
leat in isto mundo verè, & cum laude fieri id,
ad quod vrget obligatio præcepti: hic verò,
An sit possibile dum peregrinamur à Domi-
no, habere caritatem, & in ea plenitudine, vt

maior fieri nequeat. Docet vtique de poste-
riore quæstione D. August. varijs in locis ad-
uersus hæreticos, neque iustitiam posse, ne-
que caritatem hic haberi plenam ac consum-
matam. Quia vtriusque plenitudo spectat ad
præmium cælestis beatitudinis: qua nostra
hic militantium dilectio iustitiæque tandem
coronantur, valdè seriò passim inculcans, in
hoc mortali corpore neminem mortalium
posse Deum diligere toto corde secundum
omnem rationem totalitatis, vt ita dicam,
eaque plenitudine, qua diligunt cum Sancti
in cælis. Potissimum autem libr. de perfect.
iust. contra Celest. vbi expressè tradit, Quod
iustitia ac caritas tunc augebuntur & imple-
buntur, quando cōtemplabitur homo, quod
antè credebat, & quod sperabat, adeptus
erit, in qua, inquit, plenitudine caritatis præ-
ceptum illud implebitur, Diliges dominum
Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota a-
nima tua, & ex omnibus viribus tuis. Nam
cum est adhuc aliquid carnalis concupiscenti-
æ, quod vel continendo frænetur, non om-
nino ex tota anima diligitur Deus. Subdit,
Tunc erit iustus sine vilo omnino peccato:
quia nulla lex erit in membris eius repugnās
legi mentis eius: sed prorsus toto corde, tota
anima, tota mente diligit Deum, quod est pri-
mum summumque præceptum. In quibus
verbis, si bene obserues has voces, In qua ple-
nitudine, Non omnino, Prorsus, quas solici-
tè adiecit August. clarè videbis eum non sig-
nificare, quod hic non impleatur præceptum
caritatis: sed quod hic non impleatur ea ple-
nitudine, qua implebitur in cælis, quodque
non omnino ac prorsus toto corde hic dili-
gatur Deus, quomodo diligitur quando &
nihil erit carnalis concupiscentiæ, & aderit
perfectio felicitatis æternæ. Aliud enim est
diligere toto corde, aliud diligere prorsus si-
ue omnino toto corde, hoc est perfectissimè,
toto corde, absque omni penitus remora aut
distractione. Nam posterior hic modus requi-
rit omnem plenitudinē, quæ in verbo totius
intelligi potest, ad priorem verò modum suf-
ficere verè attingisse eam plenitudinē, quæ se-
cundum tropum sermonis cōmuniter in vo-
cē Totius intelligitur, & secundū naturę pos-
sibilitatem adesse valet, adiuuante gratia dei,
quod semper in hac materia pro expresso ha-
beri volumus. Ad hæc, aliud est implere hoc
præceptum perfectè perfectione viæ, aliud
perfectè perfectione patriæ. Quemadmodū
alia est perfectio currentis, alia apprehenden-
tis: quas duas perfectiones exprimit simul A-
postolus vno & eodē loco, vt diximus supra,
& eadē August. suscipimè ex Paulo declarat

Aliud est
diligere
toto cor-
de, aliud
prorsus
ac omni-
no toto
corde di-
ligere.

Alia est
perfectio
viæ, alia
patriæ.

lib. 2. contra duas epistolas Pelagianorū cap. 7. & de peccatorum meritis cap. 13. & 15. ac alij. Sunt autem prædictæ distinctiones adeo pertinentes ad hanc materiam, vt qui eas nõ aduertunt, & perperam intelligant August. & concedendo præceptum dilectionis nõ posse in hoc mortali corpore impleri, sine causa arma offerant aduersarijs quibus iugulemur. Quando autem eodem libro de perfect. iust. sic interrogat August. Cur ergo non præcipetur homini ista perfectio, quamuis eam nemo in hac vita habeat? Hoc duntaxat voluit interrogare, Cur non præscriberetur dilectio ea forma sermonis, in qua posset simul intelligi expressa etiam illa perfectio, quæ nõ hinc, sed tantummodo habetur in cælis. Et respondens sibi August. dicit, Quia non rectè currietur, si quod currendum est, nesciatur. Quo autem modo sciretur, si nullis præceptis ostenderetur. Hęc August. Expediebat itaque præceptum sic poni, vt non solum constaret ex verbis eius quid agendum: sed & quod currendum, vtque hinc diligeres toto corde, quantum pro statu viæ tibi possibile est, & eò anhelus festinans, vbi prorsus ac plenissimè fertur amore in Deū tota anima, totū cor, omnesque vires, & quantum cõuenit pro dignitate rei que diligitur, & quantum fieri potest pro possibilitate eius naturæ, quæ iam deificata est, nedū quàm optimè disposita. Non autem sic intellexit August. illa sua verba, Cur non præcipetur homini, hoc est, cur nõ poneretur homini mortali, pro statu huius viæ, in obligationem ea perfectio, quæ nunquam hinc: sed tantummodo in cælis habetur? Quia longè aliud restatur tota deductio eius loci, longèque aliud luce clariùs exprimunt alia eiusdem auctoris loca. Nam super Psal. 56. loquens de implendo mandato caritatis sic inquit, Neque enim imperaret hoc deus vt faceremus, si impossibile esse iudicaret, vt hoc ab homine fieret. Et rursus lib. de Spiritu & litera cap. 36. Neque enim si nondum esse potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur, iam culpæ deputandū est. Aliud est enim totam nondum assequi caritatem, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo, quamuis longè minus amet Deū, quàm eum potest amare conspectum, nihil tamen appetere illicitum. Sicut etiam in his, quæ adiacent sensibus corporis, potest oculis nullis tenebris delectari, quauis non possit in fulgentissima luce desigi. Hęc August. Quis autem audebit dicere, stricto iudicio Dei requiri ab infirmo fortia, ab infantilibus membris virilia facta, aut à sedentibus in regione vmbrae mortis exactam omnium persp-

etionem? An iniquitas apud Deum? Absit. D. At nostro malo, nostrorumque parentum demerito, incidimus in hanc impotentiam præstandi quod Deus iubet: merito igitur imputat Deus, si non præstamus. M. Quàm diu sumus in Adam, nõdum expoliati veterem hominem, quia nondum renati in Christum: tam diu contracta mala ex Adam imputari nobis possunt. Verum facta regeneratione & renouatione per Baptismū, in quo & veterem hominem expoliatur, & nouum induimur, qui est secundum Deum in Christo, nihil iam nobis eorū quæ contracta sunt ex Adam imputari potest in peccatū, aut culpam, aut damnationis causam, dicente Apostolo: Nihil ergo damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulat, hoc est, qui non sua voluntate gradiuntur eò, quò malè inclinat caro. Quàm diu enim sumus in Adam, demeritum, corruptela, impotentia, rebellio, quæ per Adam inuenta sunt, nobis nocent, nosque peccati reos tenent: quia aliquo modo nostra sunt, si nõ propria, saltem primi parentis, in quo adhuc sumus, voluntate. Quàm diu verò sumus in Christo, Christi meritum, Christi gratia, Christi satisfactio, nobis proficiunt ad laudem, ad iustitiam, ad profectum virtutum, ad gloriam: adeo quòd illa quæ est relicta in renatis impotentia, ignoratio, fomes, aut alia queuis habitualis virium rebelho post sacrum fontem Baptismi, nequaquam peccatum est, quo Deus offenditur: sed miseria, sed vitium naturæ, sed bene agèdi, bene viuendi, exercendæque virtutis materia: vt qui legitime certauerit, coronetur: reddatque Deus unicuique secundum opera sua. D. At interim vitium illud exundat subinde in actuales concupiscentias, quibus distrahitur cor, auertiturque non raro à Deo etiam in sanctis Dei hominibus. M. Nimum subinde, pro dolor, nimumque multifariam, adeo vt propter hoc vitium verissimæ sint hæ scripturarū sententiæ. Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quas sententias voluit Deus in voluminibus sacris seminatitas esse, vt humiliemur, & continuo precemur, Dimitte nobis debita nostra: qualiter orandum est omnibus in hoc mundo ex præscripto Saluatoris Matthæi 6. Lucæ 11. Nequaquam tamen ex hoc cõsequitur, Ideo nemo mortalium diligit hinc Deum toto corde, anima, & mente: sed hoc tantummodo cõsequitur, Ideo nemo diligit toto corde secundum

Alia obiectio.

Concessio tui nõ in putatur Christa. nis in peccatum.

Rom. 8.

Quarta obiectio.

Solutio.

Obiectio tertia.

Solutio.

Ecclesi. 7.

Psal. 142.

1. Ioan. 2.

Matth. 6.

Caritas præcepta regula est iustitiæ nostræ. Aug. de natu. & grat. contra Pelag. ca. 70.

cundum eam plenitudinem, quæ erit in cælis, cui nihil deest, nihil potest perfectionis accedere. Hoc quoque consequitur, Igitur nemo mortalium, etiam dum amat Deum toto corde, potest dicere, sine peccato sum. Nam ipsa remora, ipsa surreptio, ipsa distractio, ipsa tristitia, ipsa fatigatio, ipsa affectio ad suaua secundum sensum, ipsa sollicitudo, ipsa turbatio erga multa, ignoratio, obliuio, cessatio, quam aut quas ingerunt partim concupiscentia, partim infirmitas, partim incolatus, partim priuata, partim publica, partim aliena, partim propria negotia, subinde secum peccatum habent, subinde etiam ipsamet peccata sunt: sed talia peccata, qualia intermixta sunt & venialia computantur, quàm diu non sic auertunt hominem à Deo, vt cor suum alijs apponat, aliæque Deo præferat, vel æquet. D. Audio tamen ab August. doceri quòd pertineat tantummodo ad vitam immortalis cælestis beatitudinis, diligere Deum ex toto corde, tota anima, &c. M. Augustinus quando sic docet libro de Spiritu & litera cap. vlt. ac alijs locis, sicuti nunquam adducit vocem Tantummodo, ita omnis eius deductio & declaratio clarè ostendunt, eum sua verba intelligere de omnimoda totalitate, vt sic dicam, ac plenitudine cordis, cui nihil deest, cui nihil possit accrescere per gloriam. Quia si restat aliquid addendum, iam non erit omnino totum. Quomodo & intelligebant vocem Totum in præcepto caritatis ofores gratiæ Dei, contra quos disputat ibidem, & in multis alijs locis D. August. ostendens neminem posse hic assequi perfectam consummatamque iustitiam, qualem habituri sumus in cælo, quod tamè illi contendebant posse fieri, quia nemo potest tantum, tamque perfectè toto corde diligere Deum hinc, quàm in cælo, sub ergastulo inquietæ carnis, quàm in gloria supernæ beatitudinis. Dicimus quidem omnes verissimum esse, quòd regula iustitiæ est caritas præcepta. Ceterum sicut caritas suscipit incrementa, ita & iustitia qua iusti sumus coram Deo. Adeo vt D. August. dicat, Caritas inchoata, inchoata iustitia est: caritas magna, magna iustitia est: caritas perfecta, perfecta iustitia est: sed caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Quod sanè addidit, ne putet quis eum loqui de quacunque dilectione inchoata, prouecta, magna, perfecta: sed de ea quæ finis præcepti est, quæ sola antonomastice & consueto modo scripturarū vocatur caritas: licet alioqui vox Caritas significet omnè dilectionem. Qualis caritas de corde puro, &c. si finis est præcepti, er-

go citra dubium implet id, ad quod stringit ista præcipua Dei iussio, Diliges dominum Deum tuū ex toto corde, ex tota anima, &c. Nam si non implet, non rectè dicitur finis præcepti: nam quid est aliud implere præceptum, quàm sic facere opus præceptum, vt finem intentum attingas, & laudem, bonumque meritum apud præcipientem inuenias? Quare nec facile est acquiescendum illis, qui opinantur August. eo loco distinguere inter caritatem de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, & caritatem qua diligitur deus ex toto corde. Nullo autem modo sunt audiendi sectarij, qui fingunt nos indefinenter peccare, & contra præceptum caritatis, & contra illud: Non concupisces, vt statuant ista sua cæcodaigmata, Homo in omni opere quantumuis bono peccat, Nemo iustus iustitia intrinseca: si qui iusti dicuntur, extrinsecus iusti sunt iustitia quæ in Christo est, Sola fides iustificat & saluat, Nullus apud Deū respectus ad opera nostra bona, ac plura alia, non minus horrenda. Tales, dico, nullò modo sunt audiendi, quia prorsus à via veritatis deuiant. Et dum per se sua noua inuentione consultum, pieque subuentum pauidis & afflictis conscientijs iactitant: non nisi meras desperationes docent. Quid enim adeo illaqueat desperationum funibus, atque persuasum habere, Non posse impleri præcepta Dei, Non posse hominem in omni opere suo non peccare, Non valere nos assequi vllam rectitudinem iustitiæ: ne gratia quidem Evangelica sanante & adiuuante vires nostras Sanè nihil. Valeant igitur nouatores isti cum suis desperabundis inuentionibus: tu autem sectare veritatem, quæ & lucem habet, & cultoribus suis vitam præbet.

Quibus scripturis demonstretur posse hic impleri præceptum caritatis. C A P. V III.

M. T autem certo certius cognoscas rectè à nobis doceri, posse hominè hinc in mortali corpore diligere Deum ex toto corde, anima, & mente, iuxta exigentiam præcepti, adhuc vnā superaddam ex scripturis demonstratione. Venit ad lesum quidam Legisperitus tentans eum, & dicens: Magister, quid faciedo, vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum, In lege quid scriptum est? Quomodo legis? Ille respõdens dixit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum sicut teipsum. Dixitque illi. Rectè respõdisti, hoc fac & viues. Obserua præ-

M. Hominè posse implere hinc præceptum caritatis demonstratur ex Euāgelio. Luc. 10.

cor hinc singula. Quærit ille, Quid faciendo vitam æternam possidebo? Remittit Christus ad legem: illoque proferente mandatum dilectionis præscriptum in lege, respondet Christus, Hoc fac, & viues. Quæ hinc insinatio impossibilitatis? Immo quæ non hoc loco demonstrationis possibilitatis perficiendi quod propositum erat? Nam si factum erat impossibile, Cur dicit Christus, Hoc fac? Nunquid falsum respondendo fallere voluit ipsa veritas? Interrogabat ille de eo quod hinc est faciendum, vt ad vitam æternam perueniatur. Itaque si id quod mandato dilectionis præcipitur, fieri nequit in hac mortalitate, debuisset dicere Saluator, Fili relinque illud mandatum: quia ad futuram duntaxat spectat immortalitatem, neque præceptum est vt fiat in hoc mundo: sed vt per ipsum quod sit tendendum hominibus insinuetur. At nunc responderet Saluator: Factum hoc, non autem, Disce ex hoc, aut quantum tibi hinc deest, aut quod sit tibi properandum, vt tadem facias: verum, Fac hoc nunc temporis: quia verbum Fac præsentis temporis est, & modi, quo imperatur quod actu fieri debet. Quid autem hoc? Hoc, dico, quod mandatum legis per te citatum præcipitur, nempe diligere dominum Deum ex toto corde, &c. Egone hinc dicam, Non potuit sic diligere is, quem Christus hortatur vt diligat sicut præceptum est? Nec dicit duntaxat Christus, Fac hoc: sed addit, Et viues. Viues, inquam, hoc faciendo. Ne arbitreris quod faciendo hoc, solummodo culpam euades transgressionis. Viues, inquam, non sanè corporali vita, qua iam vixisti tempore multo: sed viues vita illa, quæ semen est & prægustatio illius vitæ æternæ, de qua quæris: imò quæ est veraciter ipsamet vita æterna. Itaque fili certissimum habe ex sententia Saluatoris, & posse hinc fieri hoc quod mandato dilectionis præcipitur, & posse sic fieri, vt per id viuas vitam gratiæ, hoc est, vt iustus à Deo tuo efficiaris, viuendo iam vitam, quæ secundum Deum est. Nam quod potest viuificare hominē, potest & iustificare, dicente Apostolo: Si data esset lex quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia. Quod Pauli argumētum fulissimè tractauimus lib. 1. Tract. 2. Non hinc disputamus, An nostris solius naturæ viribus possimus implere præceptum caritatis, aut nostris dilectionibus nos viuos aut iustos facere. Scimus enim id diuinæ esse gratiæ per fidē, quæ est donum Dei, & per caritatem desuper diffusam in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Nec Christus hinc moratur, An gratiam habuerit Legis peritus, quanquā sine gratia, nec hoc præceptum posset

impleri, nec alia. Sciuit enim hominē credenti, qualis erat Legis peritus, dum facit, quod in se est, non deesse gratiam necessariam ad faciendum, quod Dei ordinatione factum oportet. Dicat autem nunc aliquis, An ne implere præceptum sit, ita facere opus præcepti, vt placeas præcipienti, illeque tibi, & vitam addat & iustitiam? Si est igitur Christi sententia, quæ eleuantur vniuersa, per præceptum dilectionis, in ea forma qualatam est in lege, & renouatum in Euangelio custodiri, obseruari, impleri à mortali homine, & quantum factis est præcepto, & quantum gratum est præcipienti, & quantum expedit facienti, ad magnam ipsius utilitatem, nempe vt per hoc vitam consequatur æternam. Facit enim quantum obligatio præcepti pro hoc statu requirit: idque eo modo, vt faciendo viuat vitam quæ secundum Deū est. Implere autem omne illud quod vocibus, quibus exprimitur præceptum, aliqua ratione significatum intelligi potest, nec tempore naturæ integræ fieri potuisset, nec ab animabus sanctis fiet antereformationem corporum. Et, An tum quodque fiet tanta, tamque absoluta plenitudine, vt nihil possit intelligi in voce Totius, aut Perfecti, quin hoc inueniatur in vniuscuiusque sanctorum amore, disputari potest. Nam & Personæ diuinæ multo magis toto affectu, & in infinitum maiori plenitudine amoris sese amant, quam amentur à Sanctis. Et Sancti summi ordinis plenius ardentiusque feruntur in Deum, quam alij inferioris ordinis: omnes tamen plenissimè iuxta capacitatem suæ nature. Omnes enim satiabuntur cum apparuerit gloria dei, Vis autem vt his subiungam ex verbo Dei & aliam demonstrationem, quæ pauidis conscientijs non modicam inferat consolationem? D. Precor obnixè. M. Ioannes Apostolus in prima sua Canonica epistola ponit hanc aduersariam propositionem, Qui dicit se nosse Deū, & mandata eius non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autē seruat verbum eius, verè in hoc caritas Dei perfecta est. Mendax quidem ille: quoniam asserit se habere, quod non habet, nempe notitiam Dei. At in isto reuera est caritas Dei perfecta. Ille, quia non custodit mandata Dei, ne noscit quidem Deum: Hic verò, quoniam seruat verbum Dei, hoc est, mandata Dei, non solum cognoscit: sed & perfectè diligit Deum. Dicit enim, Qui seruat verbum Dei, verè in hoc caritas Dei perfecta est. Si autem in tali reuera perfecta dilectio est erga Deum: igitur perfectè & reuera implet præceptum. Quis enim laudabit eum, qui Domini sui mandata non custodit? Aut quis

Quod potest viuificare, potest & iustificare.

Ephes. 2. Rom. 5.

Præcepta non implentur sine gratia Dei.

Psal. 16.

1. Ioan. 2. Quo indicio sciamus nos impluisse præceptum caritatis.

Quo scilicet dicitur non cognoscere Deum qui mandata eius non custodit.

Roma. 6.

Totum & perfectum non separatur ab inuicem.

Scripturæ indicantes quādo impleamus mandatum caritatis.

quis dixerit perfectam habere dilectionem erga Deum, eum qui necdum diligit, sicut ille se diligendum præcepit? D. Ceterum, An verè dicitur non agnoscere Deum, quisquis præcepta Dei non custodit? M. Prorsus, etiam si diuinarum rerum peritissimus existat. Non enim decipit nos Spiritus sanctus: sed vitium consuetis tropis & schematibus ad captum popularem idoneis, quibus receptissimum est inter homines, vt filius discoloris & immorigerus dicatur non cognoscere patrem suum, quoties non iudicat de patre suo, neque æstimat eum, sicut oportet: non quod ignoret à quo sit genitus: sed quod se genitoris sui voluntati non magis subijcit, quam si alienus esset. De appetitu enim notitia sermo est, qua dicitur Matth. 7. Tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos, hoc est, nunquā habui vos, me, meaque felicitate dignos, propter opera vestra mala. Qui itaque non custodit mandata Dei, reuera non æstimat diuinam maiestatem, sicut oportet, quod est non cognoscere. Cui per aduersariam subiungendum erat, Qui verò obseruat verbum eius, verè in hoc notitia Dei perfecta est. Sed maluit Ioannes, vt est planè consolatorius, subiungere quod multo est eminentius dicēs: Verè in hoc caritas Dei perfecta est, nedum notitia Dei: eò quod talis iam præ omnibus & æstimat Deum, & diligit, posthabens omnia illi, & mandatis eius, illi vni tanquam summo bono, summæque maiestati præbens corpus suū, vt ipse primas obtineat, ipse in eo regnet & dominetur, non peccatum, non concupiscentia, non lex membrorum aut mundus, dicente Apostolo: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Quibus profectò non obeditur, quando sic cordialiter diligitur Deus, vt per omnia seruetur verbum eius: quod est perfectæ caritatis. Totum autem & perfectum inseparabiliter sibi mutuo coherent: neque enim perfectum esse potest, quod partim est, neque totum dici, quod est imperfectum: Et quomodo conuenit vnum alicui, conuenit & alteri eidem. Vbi enim caritas perfecta perfectione viæ, ibi & ea totalitate cordis diligitur Deus, quam est inuenire in viatoribus. Vbi caritas perfecta perfectione patriæ, qualis est in Sanctis, ibi & simili totalitate diligitur Deus: vt crescente plenitudine vnius crescat plenitudo alterius: consummato vno sit consummatum & alterum. Regula itaque Apostolica, ex qua licet pijs colligere, An verè obseruent primum præceptum caritatis, est, quam ponit Ioannes in prima sua epistola Canonica capite secundo & quinto di-

ens: Qui seruat verbum dei, verè in hoc caritas dei perfecta est. Item, Hec est caritas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius graua non sunt. Quibus accedit & illud Christi dicentis: Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me. Igitur qui post Baptismum sic adhæret Deo, corde, anima, mente, per sincerum amorem, vt nihil committat eorum quæ à Deo vetita sunt, nihil etiam omittat eorum, quæ illius mandato sunt præscripta: & id quidem ea de causa vt in nullo maiestatem Dei exasperet, aut offendar, aut colat minus quàm oportet, is reuera obseruat & implet primum mandatum caritatis, is viuat, is iustus est, & filius Dei secundum veritatem. Cui si obrepat quippiam fallacia concupiscentiæ, distrahens cor alio, vt fit nõ raro, clamet continuo ad Patrem, cuius adhuc filius manet, Dimitte nobis debita nostra.

Qui debeant intelligi sub nomine proximi in secundo præcepto caritatis. C A P. I. X.

Secundum præceptum simile illi D. prior est, Diliges proximum tuum sicut teipsum. M. Sic manifestè habent tres Euangelistæ Mattheus, Marcus, Lucas, atque Paulus Apostolus. Prohinc autem mandati elucidatione demonstrandum erit ex verbo Dei: primum quid sit dilectio: deinde quæ nomine proximi significentur: tertio quousque se extendat illud, sicut teipsum: quarto, An istud eo modo fuerit in lege præceptum, quomodo in Euangelio: postremo, An nullum inueniatur discrimen dilectionis, qua bonos ac pios diligo, à dilectione qua diligo malos ac impios tanquam proximos: item dilectionis qua diligo sanguine iunctos, à dilectione qua diligo tanquam proximos; eos qui & à sanguine & à notitia mea sunt alieni. Tu de primo primum dicto. D. Proximi nomen ad aliquid est; nec quisquā nisi proximo proximus esse potest. M. Vnum quidem, sibi idem est: at proximus dici non potest, nisi inter duos; idque relatione vtriusque ad alterum. Non anima mea mihi proxima, neque caro mea, sed anima mea, & caro mea sunt, quæ ego sum illa animans, mea vita est, ista animata, mea viuens substantia est: ego verò ab vtriusque simul iunctis indiscretus: Quæ verò à se distincta sunt, & nihilominus sine medio iuncta, illa sibi proxima dicimus: & quidem proxima secundum id quo sine medio coniuncta existunt. Secundum naturam pinum pino, pyrum pyro proximam esse constat, etiam si loco quod longissimè distent. Secundum situm verò pinum pyro proximam fatemur,

Proximus non nisi relatione ad alium dicitur.

Vnus alre
si plurib?
rationib?
proximus
esse potest

si proximè illam crescat, etiam si natura sit ab illa quàm alienissima. Quod te præmonitum volumus, vt incipias animaduertere, primò, hominem posse homini proximum esse non vna tantum ratione, sed varijs, sed pluribus, nempe natura, gente, sanguine, religione, redèptione, felicitate, gloria: & alium quidem pluribus, alium verò paucioribus rationibus. Secundo non dici hie quempiam proximum, quia situ, aut sedibus, aut accidente: sed quia natura adeo est propinquus, vt propinquior esse nequeat: quia si propinquior fieri potuit non erat vique proximus. D. Quis igitur meus proximus secundum sensum mandati?

Quis pro
ximus se-
cundū fea-
sum man-
dati.

M. Sic quærebat Legisperitus à Saluatore Luc. 10. Cui arguta admodum & pulcherrima quadam parabola monstrauit Saluator omnè hominem omni homini esse proximum. Vti facillimè perspicias, si probè perpendas verba & factum Domini respondentis. Nam dominus audita interrogatione Legisperiti mox suspexit ad modum ingemiscens & admirantis ineptiam hominis, quod ipse enutritus in lege, & titulo eruditionis eandidatus, velut dubius interrogaret de eo, cuius idiotè imò bruta animantia satis exactam notitiam habent: omne enim animal diligit sibi simile, & homo proximum suum, idque instinctu nature, etiam si nihil vnquam de lege vel Euan-gelio audierit. Introducit itaque Dominus hominem Samaritanum alienum à lege, & quærendæ salutis notitia, qui ex sola naturali ratione intellexit sibi proximum esse illum, in quo nihil aliud potuit cognoscere quàm quod homo esset. Nam cum pertransendo casu in via repperisset quendam dispoliatum à latronibus, atque adeo vulneribus saucium, sanguineque cruentatum, vt vix forma ac vita hominis illi superesset: nihilominus vbi còsiderando intellexisset hominem esse, mox agnouit sibi proximum esse, & tanquam proximum diligendum tractandumque, prout in ea necessitate tractauit, alligans vulnera eius, &c. nulla omnino facta interrogatione, sanguine ne esset, aut gente, aut religione propinquus, meritòne an immerito, iure an iniuria eam calamitatè perpeffus. At eo vno duntaxat cognito, quod homo erat, mox inter proximos annumerandum intellexit, & officium, quod homo debet proximo suo, illi à se debere impendi. Sic iudicauit homo Samaritanus, sicque misericordiam fecit in eum, quem præterierat sacerdos & Leuita vestri Iudaici generis, ô Legisperite, nullo misericordiarum aut humanitatis beneficio in eum collocato. Quis igitur horum triu videtur tibi proximus illi qui incidit in latrones? At ille dixit,

Quicun-
que cog-
noscutur
homo ef-
se, debet
diligere &
tractari eam
quam pro-
ximus.

Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus. Vade, & tu fac similiter. D. Hoc est, tu fac simili modo misericordiam, vt proximus iudicaris eorum quibus eam præstas. M. Nequaquam ille est germanus sensus literæ, quæ tu ibi exprimis, neque attingunt sententiam Saluatoris, qui putant Christum hac oronide significasse, inter proximos annumerandos omnes, qui possunt aut tibi facere, aut à te accipere beneficium misericordiarum. Profecto aliò, quàm ad responsionem Legisperiti immediatè præcedentem refertur vox. Similiter, nempe ad totam actionem Samaritani. In qua hoc potissimum erat, quod reputarit sibi proximum, & vt talem, misericordissimè tractauit eum, de quo nihil aliud cognouit, quod homo esset. Vade igitur Legisperite, & tu fac similiter, hoc est, tu simili modo, intellige, reputa, æstima tibi proximum, quemcunque cognoueris hominem esse, illique sedulo misericordià impende dū in necessitate constitutum videris: etiam si nec genere, nec gente, nec religione, nec amicitia tibi proximus existat. Optima sane certissimaque demonstratione ostendens Saluator, & quis sit proximus, nimirum omnis homo, & quomodo idem in sua necessitate diligendus, nempe opere & veritate, vt infra ex epistola Ioannis Apostoli explicabimus. Diuus autem August. etià ex ratiocinatione Apostoli qua ad Rom. 13. vtitur dicens: Qui diligit proximum legè impleuit. Nam non aduterabis, non occides, &c. in vno verbo instaurantur, Diliges proximum tuū sicut teipsum: demonstrat in nomine proximi intelligi omnem hominè. Si enim mandata ibidem dinumerata implentur in vno illo, Diliges proximum tuum sicut teipsum, debet certè nomine proximi omnis omnino homo intelligi, quicunque & qualiscunque sit ille. Nec præter consuetudinem est vetustè scripturæ, vt proximum dicatur omnis homo. Cum enim dicit Psal. Nec fecit proximo suo malū. Item, Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum. Item, Opprobrium non accepit aduersus proximos suos. Proximum, inquit Augustinus, omnem hominem oportet intelligere. Nonne extremæ foret dementia, putare esse peccatū, si quis aduterauerit vxorè hominis non Christiani, aut probro, aut iniuria, ac eç de affecerit? Ergo & illi proximi sunt. Nè si Arabs aut Scytha non est proximus, nõ erit prohibitū illorū bona diripere, corpora trucidare, fallum aduersus illos testari. Omnia enim ad quæ obligatur homo homini, implentur in vno illo verbo, Diliges proximum sicut teipsum. At nunc interrogabis qua de causa, qua

Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus. Vade, & tu fac similiter. D. Hoc est, tu fac simili modo misericordiam, vt proximus iudicaris eorum quibus eam præstas. M. Nequaquam ille est germanus sensus literæ, quæ tu ibi exprimis, neque attingunt sententiam Saluatoris, qui putant Christum hac oronide significasse, inter proximos annumerandos omnes, qui possunt aut tibi facere, aut à te accipere beneficium misericordiarum. Profecto aliò, quàm ad responsionem Legisperiti immediatè præcedentem refertur vox. Similiter, nempe ad totam actionem Samaritani. In qua hoc potissimum erat, quod reputarit sibi proximum, & vt talem, misericordissimè tractauit eum, de quo nihil aliud cognouit, quod homo esset. Vade igitur Legisperite, & tu fac similiter, hoc est, tu simili modo, intellige, reputa, æstima tibi proximum, quemcunque cognoueris hominem esse, illique sedulo misericordià impende dū in necessitate constitutum videris: etiam si nec genere, nec gente, nec religione, nec amicitia tibi proximus existat. Optima sane certissimaque demonstratione ostendens Saluator, & quis sit proximus, nimirum omnis homo, & quomodo idem in sua necessitate diligendus, nempe opere & veritate, vt infra ex epistola Ioannis Apostoli explicabimus. Diuus autem August. etià ex ratiocinatione Apostoli qua ad Rom. 13. vtitur dicens: Qui diligit proximum legè impleuit. Nam non aduterabis, non occides, &c. in vno verbo instaurantur, Diliges proximum tuū sicut teipsum: demonstrat in nomine proximi intelligi omnem hominè. Si enim mandata ibidem dinumerata implentur in vno illo, Diliges proximum tuum sicut teipsum, debet certè nomine proximi omnis omnino homo intelligi, quicunque & qualiscunque sit ille. Nec præter consuetudinem est vetustè scripturæ, vt proximum dicatur omnis homo. Cum enim dicit Psal. Nec fecit proximo suo malū. Item, Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum. Item, Opprobrium non accepit aduersus proximos suos. Proximum, inquit Augustinus, omnem hominem oportet intelligere. Nonne extremæ foret dementia, putare esse peccatū, si quis aduterauerit vxorè hominis non Christiani, aut probro, aut iniuria, ac eç de affecerit? Ergo & illi proximi sunt. Nè si Arabs aut Scytha non est proximus, nõ erit prohibitū illorū bona diripere, corpora trucidare, fallum aduersus illos testari. Omnia enim ad quæ obligatur homo homini, implentur in vno illo verbo, Diliges proximum sicut teipsum. At nunc interrogabis qua de causa, qua

Quo re-
rendam:
Iud. V. 1.
& c. 1. 1.
milit.

Quo re-
rendam:
Iud. V. 1.
& c. 1. 1.
milit.

August. de
doct. chri-
sti ca. 30.
Omne
minimè
mori homi-
ni proxi-
mum esse
alij scri-
pturæ de-
mōstrat

Psal. 141
Psal. 141
Psal. 141

Qua de
causa
omni ho-
mini pro-
ximus
quæ

Omnis
homo om-
ni homini
naturapro-
ximus.

Principio
generati-
o omnes
homines
proximi
inter se.

qua item re sit omnis homo omni homini proximus. D. Iam id ipsum vt interrogarem, inter labia erat. M. Dicam igitur. Homo ab homine nec genere distat, nec specie: sed tantummodo supposito. Quod quoniam vltra diuidi non potest nisi in partes integrales, & accessorias qualitates, rectè à Physicis indiuiduum vocatur. Omnes enim habent eandem specie animam, eandemque specie carnè, nec potest sermone veritatis dici, quod puer minus sit homo, quàm grandæuus, aut femina quàm vir, aut Scytha quàm Christianus, aut plebeius minus quàm regia persona. Vna enim eademque natura omnes æque homines sunt: quare & verissima locutione proximi, quia adeo propinqui natura, vt hac ratione propinquiores esse nequeant, nisi ex duobus fiat vnum indiuiduum: Deinde sunt omnes homines proximi inter se, ratione principij à quo, omnes enim ab eodè vitam accipiunt. Itaque fratres: si vero fratres: ergo proximi.

D. Homines nunc viuentes, nequeunt referre suam genealogiam in communem aliquè parentem: nisi fortè in Noè & Adam. Generatias certè principij, quàm vt ab eo nuncupetur cognatio aut propinquitas. M. Si propolastes Adam, & alter mundi parens Noè omnes homines de suis genuerunt visceribus: Igitur omnes reuera sunt inter sese fratres ac sorores: nullo autem non idiomate proximi appellantur, qui inter se fratres esse dicuntur. Quamuis autem in infinita multitudine hominum, secundum leges ciuiles & ecclesiasticas, non nominetur aut colatur cognatio aut propinquitas, nisi comparatione eiusdè principij generationis vsque ad certos quosdam gradus: tamen secundum Scripturam & veritatem natura sunt fratres, ideoque proximi, quotquot sunt eorundem viscerum pignora, hoc est, ab eisdem parentibus geniti. Quem admodum per omnè Scripturam fratres vocantur qui descenderunt ab eisdem parentibus Abraham, Isaac, & Iacob, etiam post centesimum ac millesimum gradum productæ generationis, Venerunt autem vniuersæ tribus Israël ad Dauid in Hebron, dicentes: Ecce nos os tuum, & caro tua sumus. Rursum dauid ad populum Iudaicum: Fratres mei vos, os meum & caro mea vos. Quare nouissimi reducit regem? Et Amasæ dici iussit, Nonne os meum & caro mea es? Sed vt hoc missum faciamus, est & aliud principium, & primo primum ante omnia: & nihilominus proximè proximum omnibus, nempe Deus. De quo Apostolus pronuntiat, Quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Et enim ex ipso æquè sumus, quod sumus omnes, Per

Nati ab
eisdem pa-
rentibus
fratres di-
cuntur se-
cundum
scripturam
etiam ad
extremam
vsque ge-
nerationem.
2. Reg. 5.
2. Reg. 19.

Principio
beatifico
omnes ho-
mines p-
ximi inter
se.

ipsum æquè conseruamur quotquot in rerū natura subsistimus. In ipsum denique velut omnium finem æquè natura aptati sumus, quotquot hominis nomen & naturam gerimus. Nam quidquid egerint progenitores nostri, nihil efficiunt nisi Deus dederit. Neque nascitur homo, nisi ipse desuper infuderit animam, quæ non est extraduce parentum, sed immediatè à Deo. Et Ananias & Sapphira vxor eius, nunquid dum occumberent, languebant, aut vllum mortis sentiebant indicium? Minime: sed tantummodo Deo vltra non conseruante eos, propter peccatum ipsum, subito expirarunt. A deo itaque conseruamur omnes. Et hoc quid aliud est, quàm continuo vitam ab ipso accipere? Insuper fecit Deus, vt habet Scriptura hominem (itaque omnem hominem) ad imaginem suam: & per hoc sui suæque beatitudinis capacem. Quod posterius nequitiam inanimatis ac brutis animalibus nobiscum commune est. Nam licet illa proximè nos contingant in eo quod sunt à Deo, & per Deum æquè immediatè ac nos immo immediatius quàm nos: quia post alia còdita sexto die factus est homo, de eo, qui antea erat, limo terræ. Vt habes Genes. 1. 2. Quia tamen non contingunt nos proximè, simul in eo quod est veræ amicitie principium nempe in imagine Dei, qua capaces nobiscum essent æternæ fruitionis in Domino. Sicuti Apostolus dicit, Ita frater, ego te fruar in Domino. Quod paulò inferius fufius explicabim. Ideo non sunt talia computanda inter proximos nostros.

Quod Christianus Christiano pluribus rationibus sit proximus, quàm infidelis fideli, aut infideles inter sese esse possunt. C A P. X.

Ræter rationes autem quibus omnishomo omni homini reuera proximus esse demonstratur, sunt & aliar, quib' peculiariter omnis Christianus omni Christiano est proximus, qualibus nec infideles cū fideli, nec infideles inter se conuenire possunt. D. Et quæ præcor, sunt istæ rationes? M. Esse mēbra eiusdè corporis sub eodè capite: habere eundem deū Patrem, eandem Ecclesiam matrem, eundem redemptorem Christū, eundem vificatorem Spiritum sanctum, eandem fidem, eandem Sacramenta, idem pabulum salutis, verbum Dei, eundem aduocatum & mediatorem dū peccamus: eandem spem eiusdè vocationis supernæ, dum peregrinamur a Domino. Hęc, inquam, omnia dum eadem habemus nos Christiani, vt sanè omnium æquè participes esse possimus, an non rectè proximi dicimur? D. Re-

Act. 5.

Philip. 1.

M.

Rationes
ob quas
sunt pecu-
liariter
proximi
inter se ho-
mines
Christia-
ni.

D. Rectissime, iustissimeque ac summis de causis, modò ita sese res habeat. M. Rem vti que eo modo se habere ex scripturis demòstratur. Nam Apostolus scribit, vt Ephesij dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cù omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in caritate, solliciti seruare vnitatè spiritus in vinculo pacis. Ecce mentionem, cùm dilectionis qua proximus debet proximum diligere, tum vnitatis conseruandæ in colligatione pacis. Vnum, inquit, corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus, & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Cur, precor, tam cordialiter inducit hæc Apostolus? An aliam ob causam, quàm quia omnem Christianum omni Christiano proximum faciunt, alia ratione quàm antea proximi erant, habeantque per hoc velut viuum quoddam & efficax incitamentum peculiaris dilectionis, & vnitatis seruandæ inter se Christiani. Dicit etenim. Vnum corpus, supple, est, cuius omnes vos qui Christum induistis membra estis: Christus vero caput, sicut dicitur: Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam. Nec ibi sistit, sed addit, Vnus spiritus, supple, est, quo viuificatur & sanctificantur quotquot sub Christo viuunt & iusti existunt. Non enim alio spiritu viuunt in Christo, siue iustus est, nobilis, alio ignobilis, alio diues, alio pauper, alio Præsul, alio Leuita: sed vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Sicut enim corpus vnus est, & membra habet multa: omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum tantum corpus sunt, ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in eodè spiritu potati sumus. Nam & corpus non est vnum membrum, sed multa. Et subdens ibidè Apostolus iucundissima lectu de harmonia, sympathia, concordia, sollicitudine membrorum inter se eiusdè corporis, tandem subsument, vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Ex quo inferendum restat, Ergo omnes vos inter vos proximi. Quid enim adeo propinquum alteri atque membrum membro in eodem corpore? Quæ quot sunt, eodem sunt spiritu: quod querunt, ad communem querunt utilitatem, Diximus quidem supra, Omnem hominem omni homini natura proximum esse, quòd habeant omnes eandem specie viuificantem animam: multò igitur magis sunt proximi

Ephes. 4.

Ephes. 2.

christiani inter se proximi sunt haud secus atque membra eiusdem corporis: 1. Cor. 12.

imi inter se Christiani, qui quod sunt in Christo eodem sunt spiritu: eodem, dico, secundum numerum, nedum secundum speciem: haud secus atque membra eiusdem corporis viuificantur spiritu eodem secundum numerum. Quod procul dubio multò maiorem adfert propinquitatem, quàm habere naturam specie eandem. D. At non omnes Christiani viuificantur spiritu Christi. M. Hoc licet verum sit: nemo tamen Christianus de alijs sic iudicare debet, quamdiu Sacramento, confessione, consensu manet in gremio matris Ecclesie: sicut doctum lib. 2. Tractat. de Ecclesia. Ellet enim huiusmodi iudicium temerarium ac vsurpatum, de quibus iudicijs virandis diximus hoc libro tractat. 9. Fingamus autem quòd confiteatur quispiam se criminatum esse, aut id ipsum per Prælati iudicium, vel facti euidenciam notoriè confiteri, nonne potest talis omni die, & omni hora, imò omni momento resipiscere & fieri quod in Christo esse debebat, mox particeps omnium beneficiorum quæ sunt à Christo, fortassis multo magis quàm tu? Ethnicus natura capax nobiscum æternæ felicitatis, manet semper nobis proximus, etiam si quàm maximè alienus sit ab illo sine per infidelitatem suam. Multò igitur magis Christianus semper proximus erit, etiam si per peccatum spiritu Christi careat. Potest enim vel omni momento per fidem cum poenitudine ac mutatione animi esse in Christo quod sumus omnes. Progreditur autem Apostolus dicens: Sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Non enim hic Christianus aliud brauium expectat suæ vocationis, aliud verò ille: neque hic alium Dominum habet, alium ille: sed omnibus ex quo factus est Dominus, vnus Iesus Christus: nec iste alia doctrina fidei, alioque baptismo saluatur quàm ille: sed vna fides, & vnus est baptisma omnium. D. At eiusmodi non natura, sed accidente proximum faciunt. M. Qui sincere Baptisma suscepit, & credit fide per dilectionem operante, spem nactus quæ non confundit, is iam est noua creatura in Deo, & non accidente duntaxat, sed & natura tibi proximus, qua non sunt inter se proximi infideles. Hinc subdit Apostolus: Vnus Deus & Pater omnium: omnium, inquam, qui in Christo viuunt, non enim est mortuorum Deus, sed viuentium: adeò vt infideles & idololatræ meritò vereque appellentur. Gentium quidem sicut & reliquarum creaturarum est Deus conditor, non autem pater: nisi hætenus quòd inter alia solum hominem condiderit ad imaginem suam. At Christianorum reuera Deus pater est regeneratione, qua gignuntur

Bonichri- thiani tam sunt proximi inter se, quæ viuificantur ab eodem spiritu.

Omnes christiani consensu sunt eiusdem domini, & eodè modo felicitatis per eandem religionem.

Baptisma & fides natura proximum faciunt.

gnuntur ei per baptismum ex vtero matris Ecclesie: adeò vt verè clamemus ad Deum abba pater: ipso spiritu sancto testimonium reddente spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Propter quod & Ioannes dicit, Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus: non solum nominemur, sed & simus: nec simus quidem clamulum, sed & manifesta appellatione nominemur tales. Legite, inquit Augustin. Apostolum, & videte quia quando dicit Apostolus fratres sine aliquo additamento, non vult intelligere nisi Christianos. Non est autem subiectus, inquit, frater aut soror huiusmodi: cùm diceret de coniugio. Fratrem & sororem dixit Christianum vel Christianam. Iterum dicit: Tu autem quid iudicas fratrem tuum, aut tu quid spernis fratrem tuum? Et alio loco, Vos, inquit, iniquitatem facitis & fraudatis, & hoc fratribus. Quem loquendi morem seruauit Apostolus: quia sic oportet secundum veritatem, secundum quam nec Gentiles, nec Iudæos, fratres nostros appellare possumus. Quid tibi nunc videtur? Nonne graphicè & admirandis scematibus depingit scriptura eam proximitatem, vt ita loquar, quæ peculiariter est inter Christianos: non autem inter alienos à fide? D. Depingit sanè & maiori mysterio quàm putaram. M. Quòd autem sit vna communis mater omnium Christiani fidelium, cuius fetu nascimur, cuius lacte nutrimur, cuius sinu fouemur, vt inquit Cyprianus, nempe Ecclesia catholica, habes apud Paulum dicentem: Illa autem quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra: De clarauimus autem istud abundè lib. 2. Tract. 8. Ad hæc, quod sit vnus mediator inter Deum & hominem, vnus redemptor omnium, qui suo solus sanguine redemit nos omnes ab eadem massa perditionis, eadem seruitute, eadem morte in eandè adoptione filiorum, in eandè libertatem, in eandem denique salutem, multò clariùs exprimitur per omnem Scripturam, quàm vt demonstratione egeat nostra, nosque de ea re copiosè diximus Tractatu 3. lib. 2. Est autem & alia quædam ratio arctissimæ propinquitatis inter patrem & filium, fratres item & sorores eorundem parentum, qua reuera proximi sunt inter sese, communicantes in eodem sanguine & eisdem visceribus. Inter reliquos verò cognatos vsque ad septimum aut remotiore gradum, non inuenitur ratione sanguinis nisi propinquitas quædam, & ea, inter nepotes quidem maior, inter pronepotes verò minor, inter abnepotes minima: quòd illi vicinios communicent in eisdem visceribus quàm isti. Qui autem æquè commu-

Aug. in Plat. 32.

1. Cor. 7.

Rom. 14.

1. Cor. 6.

Galat. 4.

nicant & in eadem natura, & in eadem fide, & in eisdem visceribus, & in eodem spiritu Dei intus viuificante, & in eadem mortalitate, eademque gloria Dei, ij denique quàm numeroisissimis rationibus inter se proximi esse dicuntur. D. Et sanè soli proximi, vt apparet: nã omnes alij fieri possunt proximiores, primò per spiritum sanctificationis, deinde per gloriam beatitudinis: ergo necdum proximi erant. M. Non consequitur quòd infers. Satis enim est ad hoc, vt quis tibi veraciter proximus sit, quòd vel vna re adeò tibi propinquus existat, vt eadem propinquior fieri nequeat, nimirum aut natura, aut sanguine, aut regeneratione, aut spiritu sanctificante, aut beatitudinis gloria: quòd libet enim illorum est basis siue fundamentum eius, quæ est, aut esse potest, mutæ beneuolentiæ, mutæque fruitionis in Domino. Quòd si duabus aut tribus, aut pluribus rebus adeò est propinquus, vt secundum eandem propinquior fieri nequeat, iam multoties multoque de causis est proximus: propriè tamen proximior dici non potest, nisi hoc sensu, quia pluribus rationibus proximus. Nunc enim non magis homo cum illo quàm antea, licet nunc non solum illi consors natura sit, sed & gratia & sanctificatione, & tandem beatitudine, cùm ambo in cælis erunt.

Satis est vna re proximū esse

Condemnatos ad pœnas infernales non esse annumerandos inter proximos. CAP. XXI.

SI peccatores, si heretici, si infideles annumerandi sunt inter proximos quos oportet diligere sicut nosmetipsum, ergo & condemnati ad pœnas infernales erunt proximi nostri, & tanquam proximi diligendi. M. Quare hoc? D. Quia natura nobis fratres sunt, natura nobiscum communicantes in illo principio, ex quo, & per quod, & in quo sunt omnia: natura beatitudinis nobiscum capaces, sicut & ceteri peccatores terræ. M. Vtique fuerunt illi tales ab initio: quare & ab initio diligendi vt proximi: nunc verò haud quaquàm tales sunt, postquam malitia & obstinatio eorum, macula ite, & ruga, ac cicatrices ex peccatis relictæ, ipsis in naturam conuersa sunt, idque definito Dei iudicio, quo sunt cõdènati vt deinceps perpetuò & in æternum maneat, quod vsque ad articulum iudicij diuini obstinata, sua voluntate esse voluerunt, malitia, obstinatione, maculis, cicatricibus, exinde insidentibus in visceribus eorum, immobiliter, haud secus atque ipsa natura. Si cut enim secundum Physic. Habitus boni ac mali vertitur non quaquàm, nimia assiduitate in natura

Damnatio vera malitia eorum in naturam

Damnati non amplius nobis natura proximifunt. Damnati iudicio Dei reiecti sunt ab amicis nostris.

ita malitia reproborum post nimiam obstinationem conuertitur tandem ipsis in naturam: adeo vt amplius dici non possint nobiscum, Dei eiusque beatitudinis capaces secundum naturam, sicut & ceteri peccatores terrarum, in quibus adhuc separabilis est malitia a natura. Quapropter non omnino vera erat assumptio tua. Verum id si minus penetret acies mentis tuae, saltem hoc perpende, Deum a nobis amandum esse super omnia, praeter omnibus & in omnibus viribus nostris. Amantium autem debet cor vnum esse, & anima vna. Non licet igitur, vt affectus noster discordet vnquam a voluntate Dei, vt quos ille proiecerit procul ab amore suo, a societate sua, a benevolentijs ac beatitudine sua, nos eosdem ad talia amplius amemus. Frequens est in Republica vt princeps quempiam iusto iudicio exterminet a ciuitate in furcam aut exilium perpetuum. Et exterminatus ille nonne exinde caerere debet omnibus priuilegijs, benevolentijs, amicitijs, consuetudinibus, quibus antea in ciuitate gaudebat? Nonne & reliqui conciuues post tale iudicium, exonerati sunt & a societate, & a benevolentijs atque amicitijs, quas antea illi debebant, optimeque faciunt, conformando se iusto principis sui iudicio: offenderent autem grauiter, si exinde in contubernium suum reciperent talem, tamque sceleratum hominem iusto principis sui iudicio in exilium abactum? D. Haud dubie. M. Multo igitur magis nos nunc absoluti sumus ab obligatione impendendi quidquam dilectionis ac benevolentiae ijs quos constat per iudicium altissimi & omnipotentis Dei aeterniter condempnatos esse. Cui iudicio nos merito immo necessario conformare debemus tanquam ab omni iniustitia alienissimo. Nam & oramus, Fiat voluntas tua, sicut in caelo & in terra. Quapropter etiamsi maneat in damnata natura quam prius habuerunt, sintque ea nobis proximi, nunc aequae atque prius tamen nunc Dei iudicio ab omni beneficentia, benevolentiaque abscessi sunt & proiecti in aeternum & irrecuperabiliter, malitia eorum sic demerente. D. Etiam Iudaei & Saraceni, & quicumque non credunt in Christum condempnati sunt, dicente Salvatore: Qui non credit iam condempnatus est. M. Non dixit Saluator, iam condempnatus est: sed nec vere sic dicere potuisset. Nondum enim super quocumque infidelium aut delinquentium, dum adhuc viuit in terris, prolata est condemnationis sententia. Quod clarissime insinuat Dominus Marcus vii. dicens: Qui vero non crediderit, condempnabitur, per verbum futuri temporis, nempe si in sua infidelitate permanere

simile.

Ioann. 3.

Infideles iam sunt iudicari, sed nondum condempnati.

rit. At dixit Saluator Ioan. 3. Qui non credit iam iudicatus est, nimirum iudicio interlocutorio, qualia multa interlocutus est Christus in terris. Distinguunt iuris periti eleganter ac verè inter sententiam definitiuam & interlocutoriam: quod illa pronuntietur super principali, eaque pronuntiata iudex ultra causam pertractare non potest: perfunctus enim est officio suo: ista verò datur super incidente alioquo circa modum aut ordinem procedendi, aut circa iudicis competentiam vel incompetentiam, vt iuris periti loquuntur. Querunt quidem infideles ius sibi dici felicitatis obtinendae, alij a Ioue, alij a Sole, alij a Saturno, alij a Venere, alij ab alio quopiam ficto Deo. Verum Christus sua interlocutoria sententia quam protulit Ioan. 3. declarauit vniuersos illos putatiuos deos, esse incompetentes iudices in causa salutis obtinendae. Vni verò filio quem misit Pater, competere iusti iurisque dicendi in hac parte potestatem ab illo & per illum duntaxat quarendam esse animarum eorumque salutem. Omne enim iudicium deus pater dedit Filio, dataque est illi omnis potestas in caelo & in terra. Itaque qui non crediderit in Filium, iam iudicatus est, postea autem condempnabitur, vt planè excidat ab omni actione & spe salutis recuperandae. Querunt insuper Iudaei iustitiam & felicitatem per legem Moysi, quærunt & Graeci per bona opera naturae: at quærunt vtrique indebitè, modo & ordine quibus inueni non potest, super quo iam interlocutum est per Apostolum Christi. Quoniam ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Item, si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Adhuc contendunt haereticorum alij naturam sibi sufficere, vt peccatum vitent, ac iustificent: alij contra volunt naturam nihil efficere: sed omnia in omnibus praestare Christum: alij omnia vni fidei tribuunt, alij alia confingunt. At interlocutum est contra tales per Christum dicentem: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Item, sine me nihil potestis facere. Et per Dominum Iacobum asserentem, Quod sicut corpus sine spiritu mortuum est, sic fides sine operibus mortua est. Est, dico, interlocutum, quoniam si sic procedere pergatis, causa excidistis, condempnabimini, ne quis exinde ignorantiam praetendat. Itaque qui permanserint sine fide, sine baptismo, sine bonis operibus, aut in grauibus peccatis, ne semel audiendi erunt postea coram tribunali Altissimi in principali actione, quam habent ad summum bonum, partim ex creatione, potissimum autè ex redemptione per Christum interposita, Et certè in forma iudicij

Differentia inter sententiam interlocutoriam & principalem.

Ioann. 9. Mat. 23.

Rom. 8. Galat. 3.

Ioann. 3. Ioann. 15.

Iacob. 2.

iudicij extremi, quam describit Matt. 25. cap. sui Euangelij, non inuenies vllam fieri mentionem, aut disceptationem super perfidia infidelium, super erroribus haereticorum, super criminibus ac sceleribus malorum Christianorum: quod antea praedefinitum erat per iudicia interlocutoria Prophetarum, Christi, Apostolorum: prout luce clarius patet in legitimis instrumentis tam veteris quam nouae legis. Hinc & Christus dicit. Non enim misit Deus filium in mundum (per incarnationem) vt iudicet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui nihilominus interlocutus est, tum per semetipsum, tum per Apostolos suos, aliosque Apostolicos viros super omnibus quae aut ordinem vitiant quo quæruntur, aut incompetentiam habent eius per quem quæruntur salus. Nullus ergo mortalium quantumcumque fuerit malus, perfidus, vel sceleratus, debet dici aut condempnatus esse aut excidisse penitus a causa & spe salutis: quam diu in corpore viuit. Omnes itaque inter proximos merito annumerandi, & caritate diligendi, donec constiterit, eos definitiuo iudicio ad aeternam damnationem condempnatos esse. Quod quia constat de ijs qui manifestè in sua infidelitate, aut haeresi, aut alia quapiam malitia moriuntur: ideo illos nec amamus post mortem, nec oramus pro illis, neque vlla pietatis beneficia ipsis impendimus. Rursum, quia hoc non constat de Christianis Christianè, siue, vt Scriptura loquitur, cum pietate dormitionem accipientibus, ideo illos & diligimus post mortem sicut ante mortem, & officia vel pietatis vel venerationis affectuosè eis impendimus. Venerationis quidem officia ijs, quos in thronu gloriae Dei receptos constat, vel Scripturarum testimonio vel matris Ecclesiae. Quae perspecta habens aliorum martyria, aliorum verò virtutes & miracula quibus claruerunt, testatur nobis tales translatos esse ad thronum Christi. Pietatis verò ijs quos non constat eò translatos esse: acceperunt tamen dormitionem cum pietate, hoc est, Christianè mortui sunt. Quemadmodum ex Scripturis sacris, & antiquissima traditione demonstrauimus lib. 2. Trac. 4. Quos profecto quoniam sectarij huius temporis secludunt a dilectione sua, conuincuntur non diligere omnem proximum. Quia non illos fratres quos Deus diuinis dignos habet honoribus, neque alios morientes cum pietate, quos tamen metus est, post mortem nostro auxilio indigere, neque Ecclesiam Christi communè omnium fidelium matrem, neque veteris consuepudicij homines: qui tamen omnes quae plurimis rationibus nobis proximi sunt. Et porro

Ioan. 3.

Nemo mortalium est condempnatus quam diu viuit. Infideles & haeretici nobis sunt proximi sunt vsque ad mortem non autè post mortem.

Sectarij non diligunt tanquam proximos ne minimam quidem partem hominum.

si proccederet inductio nostra, concluderemus bono argumento, illos non diligere nisi seipsos. Nam quos maximè videntur diligere sectae complices, eos non diligunt: nisi quia sperant in multitudine talium posse tandem confirmari conceptam animi sui perfidia: quod reuera est non alios, sed in alijs seipsos diligere. Vti mox incipimus declarare.

An Angeli in caelis sint computandi inter proximos nostros. CAP. XII.

Vnt vtique Angeli sancti rationales creaturae sicuti & nos, ita ad imaginem Dei formati quae nos, tamque illius capaces quam nos, ne dicam multo magis quam nos, nobiscum perpetuo fruituri societate inuicem in perenni aeternae beatitudinis gaudio, docente Salvatore, quod homines erunt in resurrectione sicut Angeli in caelis. Luc. 20. D. Verum an vsipia Scriptura appellet Angelos proximos nostros? M. Apoc. 22. cum Ioannes Apost. vellet adorare Angelum reuelantem sibi mysteria: respondit Angelus, vide ne feceris. Conseruus enim tuus sum, & confratru tuorum Prophetaru, & eorum qui seruant verba Prophetiae libri huius: Ecce recusat Angelus adorationem Ioannis, eo quod conseruus noster sit, habens eundem Deum, eundemque Christum comunem nobiscum dominum: Nam Deus pater Christum constituit, teste Paulo, super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius. Ephes. 2. D. Aug. ex parabola Christi Luc. 10. ratiocinatur in hunc modum: Si, inquit, vel cui praebendum est, vel a quo nobis praebendum est officium misericordiae, rectè proximus dicitur: manifestum est hoc praeepto quo iubemur diligere proximum, etiam sanctos Angelos contineri, a quibus nobis tanta misericordiae officia impenduntur, quanta multis diuinarum Scripturarum locis animaduertere facile est. Hæc ille. Et certè dum diuina scrutamur eloquia, inuenimus & nunc miramur esse inter Angelos & nos mutuae benevolentiae communicationem, & postea multo fore maiorem aeternae societatis communem fruitionem merito ergo inter proximos computandi. Nunc temporis mittuntur passim Angeli in ministerium propter eos qui hereditatem capient salutis, ad Heb. 1. Nunc orant Deum & exorant pro nobis Zach. 1. Nunc nostras orationes studiose offerunt, & offerendo commendatores reddunt, Tob. 12. & Apocal. 7. Nunc curam nostri gerunt, Matth. 18. Habentes mandatam vt custodiant

M. Angelibus sunt proximi nostri.

Luc. 20.

Ephes. 2.

Augustin. lib. 1 de doctr. Christi cap. 30.

Inter Angelos & homines est mutua benevolentia.

Post hanc vitam erit communis societatis fruitio in ter angelos & homines.

Luce. 1.

Apoes. 7.

diant nos in omnibus vijs nostris, Psalm. 90. Nunc quoque ipsi Angeli vicissim gaudium accipiunt ex conuersionibus ac poenitentijs nostris, Luc. 15. Venerationem insuper ac cultum, vt patet ex factis Abrahæ, Lot, Iacob, Dauidis, Ioannis Euangelistæ ac aliorum. Post hanc verò vitam, qui digni habebimur futuro seculo, erimus omnes, teste Christo, sicut Angeli in cælis. Nec erimus solum sicut illi: sed & videbimus eum sicuti est, haud secus atque Angeli eius. Quod plus est, affabimus cum illis ante thronum gloriæ Dei & agni, sicut & nunc astant ante eundem thronum patres ac fratres nostri, qui hinc migrarunt, dicentes Ioanne: Post hæc vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum, & in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & exclamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro qui sedet super thronum, & agno. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, &c. Ecce quanta societas Angelorum nobiscum, quanta communis fruitio in Domino: idque in throno gloriæ magni Dei. Et ea sanè ratione diligendi sicut nos, propter mutuam beneuolentiam: venerandi autem & colendi super nos, & omne id quod in corruptibili hoc mundo præcellit, & dignum habetur honore, propter eminentiam status & gloriæ. Habes qui inter proximos computandi sint, qui non. Nunc porro inquiramus de qua dilectione loquatur præceptum.

Quod non præcipiatur hic nisi dilectio amicitie, & quæ sit illa. CAP. XIII.

M.

Vid differentie sit inter diligere & amare antea diximus. Nunc verò paulò fusius scrutari debemus, an præceptum hoc mandet de alia quàm amicitie dilectione, & quæ sit illa. D. Præceptum videtur loqui indistinctè, absque specificatione huius vel alterius amoris. M. Hoc quidem verum est. Attamen ex ipsis præcepti verbis licet demonstrare, tantummodo sermonem esse de amore amicitie. Dicit enim, Diliges proximum: non itaque rem, sed personam proximi, nec alia de causa, quàm quia proximus est. Non, quia tibi utilis aut voluptati, neque propter te, vt tu sis eius dilectionis finis: sed sicut teipsum, vt tuus de teipso amor exèplar tibi sit diligendi proximum tuum, beneuolus insuper, ac beneficus existas in illum, sicut es erga teipsum: quod est reuera diligere proximum amore amicitie. D. Sic vtique apparet. Nam teste Ci-

Dilectio præcepta qualis.

ceronæ, Amicitia est voluntas erga aliquem, rerum bonarum, illius ipsius causa que diligit, cum eius pari voluntate. M. Igitur, qui diligit seruuum suum, quia utiliter seruit: aut diuitem, quia crebro inuitat ad epulas: aut nympham, quia suauiter oblectat voluptatibus, nullaque alia ratione, ne utiquam diligit amore amicitie, aut eo modo quo præcipitur. D. Immo nec diligit quidem illos, sed tantummodo seipsum, suumque comòdum aut voluptatè quam caput ex illis. Non enim bene vult illis, sed sibi ipsi ex illis. M. Optimè. Et sanè eam ob causam, voluerunt præsci Sapientes seclusas esse à nomine amicitie, omnes voluptuarias, omnesque instabiles dilectiones, etiam eas, que utilitatis causa fiunt. Speciem enim habent amicitie, veritatem autem non habent. Nam si cessent illecebræ, aut commodum quod captabatur ex te, cessat & dilectio: & vertente se fortuna, auertitur à te affectio, dicente Ecclesiastico, Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Item, Est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis. D. De cuiusmodi amicis pereleganter dixit Naso Poëta.

Donec eris felix multos numerabis amicos, Tempora si fuerint nubila, solus eris.

M. Dum autem veterum Sophorum, potissimum verò diuini illius Platonis scripta attendimus, licet sic definire veram amicitiam, Amicitia est honesta, ac suavis, perpetuaque voluntatis communio: cuius finis est vita vna, siue consors viuendi societas: principium, cognatio: nedum amor. Dixi, Honestæ, vt excluda intelligas improborum contubernia, lasciuorumque congressus, & omnem utilitatis causa communionem. Dixi, Suavis, quia vbi amarulentia, aut imperus, ibi non valet diu subsistere amicitia. Dixi, Perpetua, quia leues inconstantium hominum beneuolentie etiã honestæ, nequaquam merentur veræ amicitie nomen. Dixi, Voluntatis, ne artium, opinionum, rerum, corporumque communionem posse rationem habere amicitie arbitris: nisi sit & animorum & voluntatum. Nam vbi idem est velle & idem nolle, ibi demum constans veraque est amicitia. Dixi, Communem, vt basim amicitie scias esse beneuolentie vicissitudinem. Principium autem quod communionis huiusce excitatur desiderium est cognatio, seu magis proprie coniunctio secundum naturam, naturamque principium ac finem. Vt qui naturæ consortes, ex eodè pendunt in vnum, meritò debeant impendere sibi mutuo, & voluntatum, & omnium denique rerum communionem. Iuxta illud: Amicorum omnia sunt communia. Cuius communionis for-

Cic. lib. 2. de Diuio. Qui diligit alium propter se non implet mandatum secundæ caritatis.

Eccles. 6. Ibidem.

Definitio amicitie.

uendæ

Luce. 13.

Dilectio proximi est iuris naturæ & diuini, magis constringens Christianos quàm ethnicos.

uendæ quasi medium est amor. Cum autem sit amor pulchri affectio, amicitiaque ab amore & ducatur pariter & dicatur, necesse est eos qui amici futuri sunt puleros esse: puleros, inquam, animo, vt scilicet non ferantur nisi affectionibus debite ordinatis, & quod oportet, & quantum oportet, & per ea per que oportet. Nam qui pulchrum corpus amant, non hominem, sed ea quæ sunt hominis amant. Homo enim animus est, corpus verò, hominis instrumentum secundum Platonem, vrentè tropo, quo & scriptura vitur dicens: Hodie mecum eris in paradiso, Atque huc sanè tendit præceptio Euangelica, Diliges proximum tuum sicut teipsum: vt tandem sit inter nos Christianos vera sinceraque amicitia, habens honestam suauemque perpetuam voluntatis communionem, qualem ex lumine naturæ sciuit describere Plato homo ethnicus, meritò tamen eam ob causam & similia diuinus cognominatus. Dicit enim & præcipit Phisica ratio, vt vinculum talis amicitie, mutuaque dilectionis, inter eos sit qui natura confortes, nec sine distant, nec principio. Multò autem iustius præcipit hoc ipsum fidelibus lex Dei, eò quod credentibus æquè datū est participes fieri redèptionis, quæ est per Christum, vitæ insuper quæ secundum Deum est, vitæ denique æternæ, quæ habet prorsus omnium communionem cum suauissima perpetuæ societatis fruitione. Qualia vt potiori cõiunctionis ratione vniunt, ita & maioris dilectionis, puriorisque amicitie meritò causa esse debent. Quam ob causam hoc præceptum constringit magis, & ad maiorem inter se dilectionem homines Christianos fidei radijs illustratos quàm ethnicos, vt mox dicemus. Non tamen ad hoc constringit, vt aliud Christianum aut quempiam proximum ames tantum, quantum teipsum, aut tanto labore ac studio quæras illi successum rerum, ac tibi ipsi.

Quousque se extendat particula præcepti, Si cut teipsum. CAP. XIII.

D.

Vosque igitur extendit se illa particula, sicut teipsum? M. Vox, sicut, non quantitatis, sed similitudinis significationem habet: est enim aduerbium similitudinis, & hæc significatio illi propria est & germana. Itaque, sicut teipsum, est perinde ac si diceret, eo modo quo teipsum non autem quantum teipsum. Quia conuenit ordini naturæ, amoris insuper caritatis, de qua scriptum est, Ordinauit in me caritatem, vt plus diligam me quàm proximum meum. Attamen mo-

Vox, Sicut non quantitatis, sed qualitatis significatio nem habet. Cantic. 2.

us dilectionis proximi, est dilectio teipsum vt similiter illud diligas sicut teipsum. Te quidem sic diligis, vt velis tibi bene esse, teque oportet eò posse venire felicitatis ac perfectionis ad quam creatus es. Præcipitur ergo vt sic diligas & proximum. Quod autem propterea non obligaris procurare proximo copiam rerum vel honorum, sicut tibi ipsi procuras, ex eo patet: multis enim malè est per rerum copiam, multis optimè per rerum inopiam, multis latuisse faustum, multis eminuisse super alios admodum infelix. Melius erat Diogeni Cynico, per arctum inanis dolij habitaculum, quàm Alexandro magno per ingentes thesauros, & imperium mundi. Melius item Ioanni Baptistæ in deserto per escam locustarum, quam Herodi in auro regio per varium epularum apparatus. Nam & Lazarum subuexere paupertas & patientia ad sinum Abrahæ, diuitiè verò epulonem demerferunt opes, & luxus ad infernum. D. An igitur sufficiat præcepto, beneuolum esse erga proximum? M. Minimè: quia oportet & beneficium esse pro loco & tempore. Exhibitio enim operis probatio est veræ dilectionis. D. Ioannes Apostolus loquens de dilectione proximi, sic respondet ad tuam quæstionem, Filioli mei nõ diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Non sufficit itaque ad impletionem præcepti, vt affectu diligas, benefacere cogites, atque sermone promittas, quod est diligere verbo & lingua, nisi simul & opere diligas & veritate, hoc est, præstes ex dilectione tantum proximo, quantum officium Christianæ pietatis requirit. Exèpli gratia, Eget proximus tuus cibo quo tu abundas, debes itaque illi de tuo cibo comunicare, quantum satis est necessitati eius. Si enim nihil porrexeris, non diligis opere. Si verò vales, & non porrexeris tantum, quantum necessitas illius requirit, nõ diligis veritate. Apostolus Ioannes terribiliter insonat dicens: Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? Quasi diceret, Ne utiquam manet in eo. Vera enim caritas otiosa esse non potest, si enim est, operatur, sin autem, vtique non est. Simili modo & D. Iacobus nos instruit dicens: Si frater aut soror, nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis, ex vobis, illis, Ite in pace, calefacimini & saturamini, non dederitis autè eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? aut quæ ibi caritas, quàm laborum? Optat quidem bene, & dicit per benignè: at nihil impendit de eo, quod habet: non igitur amat, nisi lingua & verbo, quod non est aliud quam

Non satis est præcepto, beneuolum esse erga proximum. I. Ioann. 3.

Diligere aliquem opere & veritate.

Ibidem.

Vera caritas otiosa esse non potest. Iacob. 2.

Simulare amorē quē nō habet. Opere oportet implere officiū dilectionis simul opere & veritate. D. An sit veritas aut falsitas in opere dilectionis? M. Omnino, Quemadmodū enim sermo est sine veritate, quoties vocatus significatio discrepat aut à rebus significatis: ut cum dicitur esse quod non est, aut à mente annunciantis, ut cum foris aliud sonat in ore, aliud intus latet in meditatione cordis. Ita & operatio est sine veritate, quādo nō est debitē moderata ratione, inter tale obiectū & potentiam. Ut cum quis credit verbo Dei, sed non alia constantia quāam verbo hominis, aut amat redemptorem Christum, at nō alia affectione quāam hominem, aut diligit proximum suum etiam operis cuiusdam exhibitione: verūm non uti oportet, pro illius indigentia, suaque abundantia. Verbi gratia, Vir admodum opulentus certum habet egestati istius miseriam creaturæ non posse sufficere ne libram quidem grossorum, nihilominus non nisi stipē donat, is profectō quam diligit affectu & opere, non tamen diligit veritate: quia opus, quo diligit non habet debitam proportionem ad copiam rerū donantis, & tantam inopiam accipientis. Quanquam enim non obligeris hoc præcepto dilectionis te ipsum impendere alijs iuuandis, ditandis, euehendis, quantum tibi ac tuis debes tamen subuenire omni proximo necessitate patienti in eo, in quo tibi proximus est: idque opere proportionato illius indigentia simul & tuis facultatibus. Natura tibi proximus est, & eget his quæ conseruandæ naturæ necessaria sunt, debes quantum poteris cōtribuere, quo subleuetur illa naturæ ipsius necessitas. Christianismo tibi proximus est, & incidit in necessitatem habendi ea quæ Christiano homini secundum Euangelium necessaria sunt, debes vel per te ipsum, vel per ministrum Ecclesiæ, eius in hac parte necessitate subuenire. Sanguine tibi proximus est, utpote pater tuus, aut mater tua, aut germanus frater, & eget eo quod consanguineorū est impendere consanguineis, nimirum consilio, auxilioque tuo infœdere, pace, contractu aut in eundis aut rescindendis, in curatione funeris, in executione Testamenti, in tutela vxoris ac prolium, debes hæc illi quantum sufficis, impendere. Singulis enim, teste Aristotele, propria & congruentia sunt attribuenda, ut homo diligatur ad id quod hominis est: Christianus ad id quod est muneris Christiani: consanguineus ad id quod conuenit secundum sanguinis principium. D. Mendicantes ostiatim & veste egent & cibo & omnib. ferè alijs; his ergo petentibus propter Deū, si tan-

In opere dilectionis debet esse veritas.

Omnino proximo subueniendum in eo quo proximus est.

tummodo stipē porrexero aut fructum panis & non tantum quantum toti egestati tollenda satis est, an offendendo contra mandatum dilectionis proximi. M. Minime. Mendici enim vt indefinenter circumeunt petentes à singulis, ita simbolo, hoc est, collatione iuuandi sunt. Et valet plerunque hoc genus indigentium multo melius, accipiendo à singulis minime quid, quā opifices in sudore vultus sui per diem perque noctem laborando. Nos hæcenus de illis locuti sumus qui verè patiuntur necessitatem, sicuti regulam Apostoli Ioannis, quam loco epilogi repeto, Qui habuerit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in illo? quomodo poterit dici dilexisse opere & veritate? An non optaret quisque in tali necessitate sibi ab alijs beneficijs? Optaret utiq;. Diligat ergo proximum suū in ea necessitate sicut seipsum diligeret constitutus in eadem. Tu autem quid repetendum putas post clausulā, Sicut seipsum? D. Verbū diligis, secundum formā constructionis Grammaticæ. M. Quid si perditē diligas te ipsum? Nunquid & eo modo diliges proximum tuum? Quid taces? Nihil hic cunctandum ob eā obiectiunculam. Præcepta enim non dantur nisi de actibus virtutum. Itaque intelligi debet præceptum de ea dilectione, quæ te debitè & secundum virtutē diligis: nā qd sit non bene aut semiplenè: quali non esset, reijcitur, vt in omni pratorio, ita & in doctrina Evangelicæ. De Iudæis dicit Christus: Videntes non vident, & audientes non audiunt. Ad Apost. verò dicit, Vestri autē beati oculi, quia vident, & aures, quia audiunt. Isti enim sicut oculis & auribus ita & intus iudicio & affectu audiebant & videbant: illi verò minime: sed tantummodo organo sensus, interim malitia subuertente iudicium cordis. Dicit insuper in materia dilectionis. Qui amat animam suam, nēpe solum humano modo ad felicitatem aliquā huius mundi, quod est semiplenè amare: potissimum publicato Euangelio, perdet eā. Et qui odit animam suam in hoc mundo, hoc est, qui negligit & posthabet hic vitam suam mortale præ illa quæ offertur in Euangelio, in vitam æternam custodit eam. Simili paradoxo dicens & illud, Qui non odit patrem suum & matrem, & c. adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Itaque diliges proximum tuum sicut te ipsum: diliges, inquam, debitè & secundum virtutem, ea scilicet dilectione, quæ reuera est dilectio, & non potius odium ac perditio tuipsum.

Mendici sunt symbolo collatione iuuandi.

Intelligendum præceptum dilectionis quæ diligis te de bene & secundum virtutem.

Ioanni. 14

Luc. 14

Non

Non omnes proximos equaliter esse diligendos. CAP. XV.

M. Vna coniunctio faciens quempiam tibi reuera proximum, vera est sufficientique causa, cur debeas illum diligere sicut te ipsum, meritò plures tales coniunctiones maioris dilectionis causa erunt. Vbi enim concurrunt plures diligendi cause, ibi conuenit propensior ardentiorque esse in diligendo. Atque hinc rectè colligimus Christianos debere plus diligere conparticipes gratiæ in Christo, quā illos qui foris sunt, aut hostes agunt Christi & religionis eius: quod illi non solum generatione, sed & regeneratione proximi existat. Quam collectionem veram demonstrat illud Apostoli, Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Nam quid opus erat illa cōparatione, Maxime autem ad domesticos fidei, si non debeat esse maior beneficentia, ac proinde maior dilectio ad conparticipes gratiæ Evangelicæ, q̄ ad atheos aut antichristos, aut sine fide homines? At pergat ratiocinatio. Itaque & illi qui tibi proximi sunt ea cōiunctio quæ coniunctos magis vnum facit, magis erunt diligendi, vt sunt pater, mater, filius, frater, vxor, alijsque sanctitate illustres, aut gloria beatitudinis sublimes, ipsa coniunctionis qualitate id exigente. Etenim pater est proximum principij naturæ tuæ, filius aliquid tui, vxor verò vna caro tecum, homines autem sancti vnus spiritus sunt cum Deo, glorificati denique toti in Deo, ex quo & tu vt totus pendes, ita in ipsum totus tendere debes. Quorū vnū breuitatis causa tibi demonstrabo, vt de similibus occurrente Scriptura similiter ratiocineris. Apostolus docet in hunc modum: Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam (& non tantummodo sicut te ipsum) & tradidit semetipsum pro ea. Subdit, Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit, nedum proximum. Nemo enim carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eā. Ceterum etiā hoc te debeo admonere, quod neutiquam oporteat omnibus eadem impendere ex dilectione quæ hic præcipitur, sed singulis singula iuxta personarum qualitatem, exigentiam insuper coniunctionis, ac virium tuarum facultates: nimirum parentibus honorem, domesticis curam, coniugibus amabilem societatem tanquam coheredibus gratiæ vitæ, pauperibus elemosinā, erantibus instructionē, peccantibus correptionem cū deprecatione, Præpositis Ecclesiæ & magistra-

Christianus magis diligendus quā in fidei.

Salat. 6.

Pater, mater, ac proles magis diligendi quā extranei.

Ephes. 5. Vxor magis diligenda quā alieni.

Ex dilectione nō omnibus eadem impendenda sed singulis singula.

Exod. 20. 1. Tim. 5. 1. Petr. 3. Tob. 4. Matth. 18. Hebr. 13. Rom. 13.

tibus obedientiam cū veneratione, dominis honorem, ac tributum, subditis gubernationem & disciplinam. Quæ si per singula velim demonstrationibus prosequi, modum excedam. Sed nec opus videtur: quia habent peculiare præceptiones in Scripturis, quodque suo loco. Tu igitur quæ indicauimus loca inspice, & quod tibi defuerit ex Scholastica Theologia pete. D. Faciam. Ceterum quotandè colligimus indicio nos vtunque obseruasse hoc mandatū? M. Huius duas regulas habemus in Scripturis sacris, quarū prior est. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri feceris. Altera est, Omnia quæcunque vultis (vultis, inquam, voluntate debita ratione moderata) vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Quas regulas qui obseruat ex corde per dilectionem non fictam, is reuera diligit proximum sicut seipsum, implens hoc secundū præceptum caritatis, adeo debitè, vt & Dominus illi vitam promittat, dicendo: Hoc fac & viues.

Quibus indicijs colligimus nos impluisse hoc mandatū. Tob. 4. Matth. 7.

Secundū mandatū caritatis, simili forma fuisse in veteri lege datū qua in noua. C. A. X. V. I.

N. Vsq̄am in lege inuenitur scriptū, Diliges proximum tuū, sicut te ipsum. Cur igitur testatur Evangelium, in lege sic scriptum esse? M. Immo Leuit. 19. legimus, Diliges amicum tuū sicut te ipsum. D. At aliud significat vox Amicus, aliud vox Proximus: alio item modo sumus amici, alio proximi. M. Optime. Nā affectu sumus amici, natura verò proximi, etiam si defiraffe sint. Interim certissimū habet, in lege ea forma dictū esse qua in Euangelio. Quia Domino interrogante, In lege quid scriptum est? quomodo legis? Atque Legis perito respondente inter alia, Diliges proximum tuū sicut te ipsum: approbavit Dominus responsionē eius dicens: Rectè respondisti. Rursum Dñs interrogatus quod esset mandatū magis in lege, dixit inter alia: Diliges proximum tuū sicut te ipsum, Igitur legerunt Leuit. 19. tū tēporis proximum tuum; vbi nos legimus amicum tuū, aut aliqua alia parte legis quæ non peruenit ad nos, sic scriptum fuerat. At illud prius multo est verisimilius, eò quod vox Hebræa quæ vitur textus Leuit. 19. significat tū proximum quā amicum. Et subinde veritatem interpreti proximus, etiā eodē cap. Ad hæc. D. August. citans idē cap. Leuit. 19. legit, Diliges proximum tuū; sicut te ipsum, pro diliges amicum tuum & c. D. Nihilominus Matth. 5. dicit Saluator: Audisti quia dictum est antiquis Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum, quali tempore legis, inter homines

Aliud significat amicus aliud proximus.

Luc. 10.

Matth. 22

De illo, Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum.

nes amicus fuisset dilectione: inimicus verò odio prosequendus. M. Caue scripturis imponas falsum: non enim adiecit Dominus illam vocem, Antiquis, neque vsquam præcipitur in lege, vt odio habeas inimicū. Sed inquit Dominus, Audistis quia dictum est, scilicet inter vos. Celebri namque proverbio passim Iudeis in ore erat, Diliges amicum tuū, odio habebis inimicum tuum: idque vel eoque quod Moyses annumerasset ruinā inimicorum inter ceteras benedictiones obseruatæ legis dicens: Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgent aduersum te, corruentes in conspectu vestro. Per vnam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua. Vel ex aliqua alia persuasione, vt animatores fierent contra hostes. At Dominus qui venerat implere legem, corrigit malum illud dictum hoc modo, Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persecutibus & calūniantibus vos. Præcipiens tria ad maiorem illuminationem præcepti caritatis: nempe vt inimicis dilectionem, oseribus beneficium, calūniantibus impendamus orationem, etiam eo ipso tempore, dum contra nos inimicitias, odium, vel persecutionem exercent. Cuius mandati hæc datur ratio: quia oportet magis attendere naturam proximi, quam accidentes illas qualitates inimicitie, odij, persecutionis. Illa manet, illa tibi consors est, & tecum capax eiusdem felicitatis, tantum abest, vt illa sit tibi contrarius, quomodo naturalē quandam inter se repugnantiam habent aqua & ignis, ouis ac lupus. Istæ verò affectiones per se pro voluntate mutantur, nisi eas in naturam verti contingat. Quò facto, vt fit in dānatis, reijcendi sunt & amici & inimici à dilectionibus nostris haud secus atque lupi ab amicitia ouium reijciuntur. Qui dixit, si esurierit inimicus tuus, ciba illum si sitierit, potum da illi: nequaquam dixisset, Si necem parat tibi inimic⁹, gladium illi porrige, aut propositum eius conforta. Quare? quia natura hominum semper est amanda, vitia verò hominum deploranda, odio prosequenda, corripienda. Itaque, Dilige inimicum: quia tam veraciter tibi est proximus, quam amicus tuus, & ciba illum dum eget, quia proximus est natura. Ora insuper pro ipso, vt Deo tuo lucrifacias quam redemit Christus, sanctificauit Spiritus sanctus, animam eius. Hoc enim faciens, carbones ignis cogeret super caput eius: quibus scilicet tandem incaluit cor eius, veræ caritatis flammulis. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum. Addit autem Saluator, Vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est. Qui solē

suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: in huiusmodi communibus ac necessarijs beneficijs præstandis, nullo habito respectu affectionum, quibus homines intus aut bene aut malè affecti sunt: sed tantummodo naturæ, qua dum sunt, factura eius existunt. Vt sitis, inquam, filij Patris vestri: non natura duntaxat illi consortes: sed & moribus & actione persimiles. Quales peculiari tropo filij patris sui dicuntur: eoque se repræsentent & naturam & viscera ac morum honestatē, quæ in patre conspiciuntur, quàm proximè totum quod patris est, in se exprimentes. Si enim diligitis, inquit Dominus, qui vos diligit, quam mercedem habebitis? Quasi diceret, Nullā nisi mundi huius. At mundus transit, & concupiscentia eius. Egeat ubi tū remuneratio vestra? Nonne & publicani hoc faciunt, quos certum est perire, nulla pro tali dilectione accepta remuneratione? Et si salutaueritis fratres vestros tantū, quid amplius facitis? Nonne & ethnici hoc faciunt? Nihil sanè dignum nomine Christiano, nihil paternis affectionibus simile feceritis, si hoc tantum facitis, quod & ethnici, & publicani, & omnes omnium hominum nationes faciunt. Vos ergo renati, redempti, cælestibus que muneribus reformati, estote perfecti, scilicet in norma dilectionis prosequenda, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Quam perfectionem ferè sustulerant Iudæi suo malo, sed trito proverbio, Diliges amicum: odio habebis inimicum. Hominum namque alios diligere, alios odio habere imperfectionis est. At diligere omnes eam perfectionem imitatur, quam est cernere in opere Dei, cum ualentis sua beneficia in bonos simul & malos.

De eo quod dictum est, Mandatum nouū do vobis, vt diligatis inuicē sicut dilexi vos. C. XVII.

Saluator noster Ioan. 13. Mandatū, inquit, nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Rursum Ioan. 15. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos: admodum serid inculcans hanc præceptionem, velut eximium quid, antea non auditū. D. Nonne in lege scriptū erat, Diliges proximum tuum sicut teipsum, prout hucusque me docuisti? Cur igitur nouum appellatur quod tam vetus esse conuincitur? M. Dicimus medicinam sanam, quia sanitatē in corpora malè affecta inducit. Mortem item pallidam, quod membra efficiat pallida. Timorem gelidum, vinum audax simili figura. Quæ & hoc loco dicitur mandatum caritatis nouum, non quod recens datum sit; sed quia

2. Cor. 4.

secundo dicitur nouum: quia nunquam antea datum.

Math. 5.

Christiani debent se mutuo diligere sicut diliguntur à Christo.

Sicut, similitudinis nō quantitatē significatiōne habet.

Præceptū Christi dicitur nouum quia nouum est.

noxia vetustate pulsa, totum hominem inueniet, vt sit noua creatura in Deo: & renouetur interior homo de die in diem, etiam si is qui foris est corrumpatur. Et reuera qui affectus erga proximum suum, quomodo erat affectus erga suos Christus, nouus foris inuenietur, nouus intus in corde, nouus in conversatione, totus alius quàm antea erat, totus azymus, totus Christianus, nihil spiras præter spiracula vitæ, nihil querens præter ea que Dei sunt & aliorū. At istud licet bene sit ac mysticè dictū secundū D. Aug. atque alios vetustissimos patres: tamen longè verius conformiusque textui dixeris, ideo vocari nouum mandatum, quia nunquam antea datum. Antea quidem præceptum erat, Diliges proximum tuū sicut teipsum: verum à Christo præcipitur, Diligite inuicem sicut dilexi vos. Dilectionis quæ antea præcipiebatur exemplar erat dilectio sui ipsius: dilectionis verò per Christum præceptæ exemplar est dilectio, qua Christus dilexit nos. Illa sequitur formam iuris naturalis: quia amabilia quæ sunt ad alterum naturaliter surgunt ex amabilibus que sunt ad seipsum, secundum Philosophos. Ista verò ordinem ingreditur rerum supernaturalium. Nam Christus dilexit nos diuinè, affectu plus quàm naturali vel humano, purè gratis, purè spiritualiter, purè propter Deum nostramque salutem, purè ad omnium quæ habuit communionem: aded quod sanguinem cordis poneret pro nobis, non spectando aliud, quàm vt nos secum vnum faceret cum Deo. Quemadmodum pulcerrimè explicatur, Ioan. 17. Vt omnes, inquit, vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Rursum, Et ego claritatem quam dedisti mihi dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Præcipit ergo vt Evangelicæ philosophiæ duces & discipuli, ita se mutuo diligant, sicut ipse dilexit nos. D. Siccine præcepit? Et quotusquisque saluus erit? Aut vbi sunt qui omnia, qui sanguinem cordis vel animā ponunt pro proximis suis? M. Rursum tibi hoc loco perpendendum, quod vox, sicut, non quantitatē, sed similitudinis significationē habet. Non enim præcipitur à Christo, vt tantum diligamus nos mutuo, quantum Christus dilexit nos: sed vt simili modo nos diligamus: nempe diuinè, spiritualiter, prorsus gratuito, non ob sanguinis odorem, non commodi vel relationis gratia, sed tantummodo hoc spectando, vt sint vnum nobiscum in Deo & Christo filio eius, nosque illis impendamus, quantum commode pro loco ac tempore, nostris que facultatibus possumus, ad eum finem vt sint, quod

eos esse oportet, in Christo, hoc est, vt verè Christianè diligamus quoscunque diligimus. Repetit autem Dominus hoc suum mandatum Ioan. 15. dicens: Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Quasi diceret, Nunc à me datur vobis hoc mandatum, quod ante me datum est nunquam, sicut nec dari potuit. Si quidem exemplar primum exhibendum, ac deinde quod ad eius imitationem fieri debet præcipiendum. Atque eam ob causam non dedit hoc mandatum, nisi eum accessurus esset ad mortem, iam iam positurus animam suam pro amicis suis. Augustinus verò intelligit quasi per emphasim dictum, hoc est præceptum meum. Ac si diceret, Hoc in primis, hoc præ omnibus, cordibus vestris impressum cupio, tanquā non sit vllum aliud mandatum. Etenim vnum hoc sufficit, vnoque isto obseruato, sunt obseruata omnia: ne multitudine præceptorum onerosum habeatur Euangelium. D. Ceterum quoniam nos similiter pro nobis mutuo debeamus animas nostras ponere? M. Omnino. Si officium susceptum, si necessitas Ecclesiæ, si fidei consistendæ, vel scandali præcauendi occasio sic postulant. Nam Apostolus Christi Ioannes expressè docet, Quoniam illi animā suam posuit pro nobis, & nos pro fratribus debemus animam, hoc est, vitam quæ corporaliter viuimus, ponere. Sicuti & innumera agmina sanctorum suas vitas deposuerunt pro fratribus. Non utique vt illis sanguinis sui effusione salutem pararent: hoc enim ad vnum spectat mediatorem generis humani Christū, qui est vitis vera cunctis palmitibus succum præbens & fructum, sine quo nec S. Martyres quidquam facere poterunt. Vnde D. August. tractans hunc locum Ioannis dicit, Et si fratres pro fratribus moriamur: tamen in peccatorum fratrum remissionem nullius sanguis Martyris funditur, quod fecit Christus pro nobis: neque in hoc quid imitemur, sed quid congratulamur contulit nobis. Hæc August. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quinimo, vt Ioannes Apostolus inquit, Adhuc apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Nihil defuit passionibus Christi: dixit enim, Consummatum est: quid quid scilicet pertinet ad mysterium redemptionis generis humani. Nullius hominis sanguis fundendus restat in pretium pro animabus fratrum redimendis. Verum vt, quod decrat passionum Christi, in corpore suo

Quando Christianus pro Christianis animam suam ponere debet.

August. 1. per Ioan. Tract. 84.

1. Cor. 13.

1. Ioan. 3.

Ioan. 19.

Quomodo homo implet

quæ de-

sunt pas-

sionum

Christi.

adimplerent. Restat namque vt olim tempo- re Apostolorum, ita & nunc aliquid afflictio- num & pressurarum Christi, quas ipse adhuc ferre debet, non quidem in suo corpore nato ex virgine Maria; sed in corpore suo mystico, quod est Ecclesia: vt tulit in D. Petro, Paulo, Stephano, Laurentio, alijsque Martyribus. Quales passiones licet in carne Martyrum consummatae sint: recte tamen Christi dicuntur eo loquendi tropo, quo afflictio membri dicitur esse capitis dirigentis membrum. Quo & illud dictum est, Saule Saule quid me persequeris? Quasi diceret, Persecutionem, qua membra mea male tractas, in me committis. Et illud, Amen dico vobis, quam diu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Hinc Apostolus pro fide afflictus, Adimpleo, inquit, ea quae desunt passio- num Christi, in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia. In carne enim mea sustineo, quod in membris Christi tolerandum restat. Sicut & alij Christiani sustinere debent quisque pro modulo suo, potissimum qui praesunt aut docendi prouinciam suscipiunt. Non enim passus est pro nobis Christus, vt nos nihil patiamur: quin potius vt sequamur, teste Petro, vestigia eius. D. At nos quomodo patimur aut pati debemus pro fratribus, immo pro corpore Christi quod est Ecclesia? M. Nonne quod facio aut patior in causa communi quae mea est & alterius, vt si mul illu adiuue, illum confortet, illu ad felice susceptae causae sine perducet, pro illo facio? D. Vtique. M. Alioqui vbi illud, Sanctoru communio? Et illud: Particeps ego sum omnium timentium te? Et illud: Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis? Si omnia benefacta, omnia gloriosa certamina, vulnera, aliaque merita Sanctorum cedunt in communem vtilitatem membroru corporis Christi: multo maxime ea confessio fidei, quae sub tormentis velut lux quaedam eximia fulget, constantiaque animi, qua gladius, vndas, rogos, & quidquid potest terribilius excogitare tyrannus, sustinent potius vel sexcentis vicibus, quam latum eulmum a Christo vel Euangelio eius declinent. Et munitum, & charos amicos, & vitam propriam, & omnia posthabentes, quod se multosque fratres secum Christo lucrifaciant. Quam profecto admirandam vim habent exempli & beneficentiae in communitate fidelium. De exemplo quid habes? Machab. 6. cap. Nam Eleazarus vnus de primoribus scribarum vir etate prouectus & vultu decorus, cum manus incircumcisorum hominum euadere potuisset vel modica simulatione, sic inquit, Non es

nim etate nostra dignum est, fingere, vt multo adolescentium arbitantes. Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter mea simulationem, & propter modicum corruptibilis vitae tempus decipiantur, & per hoc maculam atque execrationem meae senectutis conquirant. Nam et si in praesenti tempore supplicij hominum eripiar: sed manum Omnipotentis nec viuis nec defunctis effugiam. Quamobrem fortiter vitam excededo, senectute quidem dignus apparebo, adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. De beneficentia certum est. Na vt fide historiae tradunt, Sancti saepe multo plures lucrifecerunt Christo moriedo fortiter pro fide, quam antea exemplariter viuendo. Si impijs cessit ad lucrum & benedictione habere secum habitantes sanctos Dei homines, vt cessit (Nam Deus benedixit domui Laban propter patriarcham Iacob: & domui Puthipharis propter castitatis speculum Ioseph. Dicens insuper de Sodomis & Gomorrhais, Non delebo eos, inquit, propter decem iustos si inuenti fuerint inter eos). Nonne magis cedere debet pijs ad exemplum, ad benedictionem, ad inflammationem eximia illa virtus confratrum, qua vitam malunt depone- re, quam non facere quod Christiani est officij? Atque hinc est quod Apostolus asserit suas afflictiones quas patiebatur in carne sua esse pro corpore Christi, quod est Ecclesia: quia cedunt in comunem vtilitatem Ecclesiae, incitando illam, adiuuando, roborando, ditando denique ipsam sanctissimarum actionum & tolerantiarum vberimis meritis. Habet itaque caritas erga proximum sua incrementa ac gradus, quoru primus est, Diligere proximu sicut teipsum. Secundus, Diligere proximu sicut Christus dilexit nos. Tertius, Sic affectum esse amore erga fratres, vt velis omnia tua tam illis quos diligis, quam tibi communia esse. Quo gradu coeperunt sese diligere Christiani post datum Spiritum sanctum, Act. 2. & 4. cap. Quartus ac supremus gradus caritatis est, ponere animam suam pro fratribus suis, dicente Salvatore: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Nam qui impendit Christiane amicis suis non solum quod habet, quodque potest: verum etiam hoc ipsum quod est, nimirum animam suam ac vitam: is profecto summum perfectae dilectionis symbolum exhibuit.

Prodest impijs habere pro se cum habitantes. Genes. 30. Genes. 39. Genes. 41.

Dilectio proximi habet sua incrementa & gradus.

Ioan. 13.

ELEN-

Quid differentiae sit inter consilium ac praecceptum, & de varia significatione vocis Consilium. Cap. I. De quibus danda quaerendaque sunt consilia Evangelica. Cap. II. De verbis Apostoli quibus consulit virginibus, immuptis, ac viduis vt sic permaneant. Cap. III. De quibusdam difficultatibus circa verba Apostoli. Cap. IIII. Quid ipsemet Christus de virginitate ac celibatu tradat. Cap. V. Celibatum ac viduitatem, in primis virginitatem habere magnificam promissionem in Scripturis. Cap. VI. Qualia quantaque exempla sanctae virginitatis ac celibatus proponant nobis Scripturae sanctae. Cap. VII. De illo Scripturae, Nemo potest continens esse, nisi Deus dederit. Cap. VIII. Vota castitatis licita esse & sancta, etiamsi ipsa castitas donum Dei existat. Cap. IX. Quae sit paupertas ad quam nos hortatur Evangelium. Cap. X. Voluntariam paupertatem mundo illatam esse simul cum ipso Euangelio salutis. Cap. XI. Quid sit illud centuplum quod eligentibus paupertatem Evangelicam recipiunt. Cap. XII. Paupertatem Evangelicam non vnius generis esse, sed variam. Cap. XIII. De verbis Lucae in Actis Apostolorum, Nemo quidquam ex eo quod possidebat, aliquid suum esse dicebat. Cap. XIV. Quid censendum de illis qui volunt omnia omniu Christianidelium bona cunctis esse communia. Cap. XV. De laudibus quas habet in Scripturis spontanea possessio rerum in communi. Cap. XVI. De erroribus illorum qui aequant aut praeserunt diuitias paupertati. Cap. XVII. De obedientia quid sit, & quo proprie relatione habeat. Cap. XVIII. De diuisione obedientiae in diuersas partes quasi specificè distantes. Cap. XIX. Obedientia quae annumeratur inter consilia Evangelica quibus sit Scripturis demonstranda. Cap. XX. De diuersis gradibus obedientiae ex parte illorum quibus est obediendum. Cap. XXI. De gradibus obedientiae ex parte obedientis. Cap. XXII. Quam habeat obedientia promissionem in Scripturis sacris potissimum libera, quae inter consilia annumeratur. Cap. XXIII.

De monastica & eius partibus. Cap. XXIIII. Puram monasticen non debere insimulari hypocrisios aut seruitutis introductae contra libertatem Evangelicam. Cap. XXV. De veneranda monastica antiquitate. Cap. XXVI.

TRACTATVS DVO DECIMVS.

Quid differentiae sit inter consilium ac praecceptum, & de varia significatione vocis consilium. CAP. I.

Demne, an diuersum significant consilium & praecceptum, consulo & praecipio? D. Longè diuersum. Nam praecceptum stringit obligatione: consilium verò in beneplaciti libertate relinquit. M. Quam optimè. Siquidè teste Ambrosio, Consilium inuitat voluntarios, praecceptum verò astringit etiam inuitos. Vbi praecceptum est, ibi lex, vbi consilium, ibi gratia. Praecceptum vt ad naturam reuocet, consilium vt ad gratiam prouocet. Quibus astipulatur Hieronymus in hunc modum distulens: Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi praecceptum, necessitas est seruientis. Sed maioris, inquit, est mercedis quod non cogitur sed offertur. Consiliu qui libenter audierit & fecerit, maiorem habet gloria. At praecceptum qui non impleuerit, nisi poenitentia subuenierit, poenam euadere non poterit. Neque sit praecceptio, nisi in eum qui praecipientis auctoritati subijcitur. Consilium verò & quibusuis datur, & datum faciendi necessitatem non imponit. Virgo quippe si nupserit, non peccat, secundum Apostolum. At coniunx si vsum sui ad alienum virum transferat, valde offendit, propter praecceptum, Non mœchaberis. Dic igitur, vox Consilium quid proprie significat? D. Vox illa vt diuersis characteribus pingitur; ita & diuersas sortitur significationes. Cum enim scribitur per e, significat idem quod cœtus siue conuentus procerum, aut aliorum consultandi gratia coeuntium. Sic dictum à concalando, hoc est, conuocando: vel à consilio siue consensu, vt Festus opinatur. Cuius generis concilia leguntur inter Ethnicos celebrata, quoniam ardua communiaque rerum publicarum negotia id exigebant, dicente Caesare: Quibus de causis concilio conuocato de summa rerum deliberare inceptit. M. Leguntur & inter Christianos in arduis negotijs Ecclesiae quam creberrimè habita istiusmodi concilia. Quae Graecè Synodi, Latine verò conuentus Patrum appellantur. Idem quod potissimum à temporibus Constantini Magni

Ambros. lib 10. epi sto. 82. Idem lib. de viduis. Hiero. lib 1. contra Iouin. & ad Eustochium de custodia virginitatis. Aug. sermo 61. de tempore.

Vox consilium diuersimodè scripta diuersa significat.

Concilia & synodi idem significant.

Magni dantis Christianis liberam conuenientiam, qualem antea scruentibus persecutionibus nunquam habuerant. De quibus sane concilijs Ecclesie, potissimum ijs, quae primariae sunt, scribit D. Gregorius in hunc modum: Sicut sancti Euangelij quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere & venerari me fateor: Nicenum scilicet, in quo peruersum Arij dogma destruitur: Constantino politanum quoque, in quo Eunomij & Macedonij error conuincitur: Ephesinum etiam primum, in quo Nestorij impietas iudicatur. Chalcedonense verò in quo Euthycetis Diocorijque prauitas reprobatur tota deuotione complector, integerrima approbatione custodior. Quia in his velut in quadrato lapide, sanctae fidei structura confurgit. Subdit, Cunctas verò quas praefata veneranda concilia personae respuunt, respuo: quas venerantur, amplector. Quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit quisquis praesumit aut soluere quos ligat, aut ligare, quos absoluunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit. Quisquis verò praedictarum Synodorum fidem tenet, pax ei sit à Deo patre per Iesum Christum filium eius. Hec ille libr. 1. epist. cap. 24. scribens Ioanni Constantino politano & quibusdam alijs. Sunt autem & alia à Patribus habita venerandae auctoritatis concilia. Nunc Oecumenica, hoc est, vniuersalia, & ad illa ex omni parte orbis Christiani, patres conuocentur, tractandi gratia quae vniuersam Ecclesiam concernunt: nunc Prouincialia, in quibus ab vniuersae prouinciae episcopis & clero negotia suae dioecesis pertractantur. D. Ceterum, an eiusmodi concilia Ecclesiae vniuersalia vel particularia vltimum exemplar aut imaginem habeant in Scripturis aut factis Apostolicis? M. Omnino. Vniuersalia quidem Actorum decimo quinto, vbi narrat Lucas, quod audita relatione Pauli & Barnabae venientium ex Antiochia, ac aliorum ex alijs qui diuersam partem sustinebant, conuenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc, nempe an oporteat circumcidere gentes, & praecipere eis obseruare legalia, praesidentibus in eo concilio archiepiscopo Petro, & fratre Domini Iacobo Episcopo Hierosolymitano. Prouincialia verò Actorum decimo nono, vbi narratur, quod Paulus Apostolus, conuocatis Ephesi his, qui maiores natu Ecclesiae erant, fecit synodum eius prouinciae, cui & ipse praesedit. Vtiq; ergo est inuenire in scripturis formam tam vniuersalium conciliorum quam prouincialium. Quae quanta polleant auctoritate, quantaque ueneratione ipsorum decreta suscipi

debeant facile conuincit cui studio est contere demonstrationem ex Scripturis quas hic subijcio, Ecclesia columna est & firmitermentum veritatis. Si Ecclesiam non audierit, fit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quodcunque ligaueritis super terram, erit ligatum & in caelo. Cum autem pertransirent Paulus & Timotheus ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quae erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis. An quae vspiam possit aut plenius coire, aut uiuacius, aut potētius Ecclesia, quam in vniuersalibus concilijs? Nonne summae demeritiae foret nolle obseruare decreta conciliorum Ecclesiae, eum Paulus & Timotheus per ciuitates docuerint, retinenda ea quae tū temporis ab Apostolis & senioribus in publicis conuentibus communi deliberatione decreta fuerant? Verum quia isto loco non sumus pertractaturi de hoc genere conciliorum, ideo hae de illis praegustatio sufficiat, nosque ad institutum reuertamur. D. Cum verò scribitur vox Consilium per se, definitur à Cicerone, aliquid faciendi, non faciendive excogitata ratio. Quoties enim, teste Aristotele, per plura aliquid fieri potest, consilio inquiritur per quod facillime & optimè fiat. M. Et id sane optimè. Nam consilium non aliud est, quam ratio, inquisitio, ratio siue sententia profecti id inter plura, quod aptius expeditiusque ad praconceptum finem videtur. Et surgit aliquando in mente agētis, iuxta illud, Mens cordati hominis sedes est consilij: aliquando aliunde accipitur. Hinc Ioseph ad fratres suos, Non vestro, inquit, consilio, sed Dei voluntate huc missus sum. Diciturque tam in malo, quam bono. Nam David rogat, Infatua quaeo Domine consiliū Archithophel: eod quod peruersissimum esset. Est quoque in prouerbio, Malum consilium, consultori pessimum. Iudae autem Machabaeo incidit, ait Scriptura, consilium bonum, vt destrueret altare à gentibus pollutum.

De quibus danda quæreda; sint consilia Euangelica. CAP. II.

Hoc autem loco in primis scire debet, nec quari vnquam, nec dari consilium de ipso fine, vt finis est, eod quod fines principiorum ratione habeat. Principiorum autem non fit inquisitio: sed velut certa in mente agentis praconstituta manent. At consilium inquisitio quaedam rationis est. Quis enim prudens vnquam consilio inquirat, num Deo sit adherendum? eum is sit finis ac scopus, quod certo tendimus omnes,

1. Tim. 3. Match. 18. Ibidem. r. Tim. 3. Match. 18. Ibidem. Vox coe. filij per. quid lig. nificet. Gene. 4. 2. Reg. 16. 1. Mich. 4. M. De fine non quæritur con. silium.

Cuius sint auctoritatis quatuor Ecclesiae concilia

Oecumenica concilia.

Prouincialia concilia.

Concilia vniuersalia quae prouincialia habent exemplar in scripturis.

Flam. 72. De medijs ad finem datur consilium. Obiectio. Act. 2. Solutio. Act. 3. Consilia Euangelica non dantur de rebus minimis seu indifferētib. Rom. 14. 1. Cor. 8. 1. Cor. 10.

nes, dicente Propheta in persona Ecclesiae: Mihi adhaerere Deo bonum est. Idque absolute, citra omnem comparisonem. Quasi diceret, Hoc vnum, hoc semper, hoc in primis, & pra omnibus est optandum. Quia ecce qui elongant se à te peribunt. Ceterum de medijs quibus ad finem peruenitur, dat accipitque consilium vir prudens. Non tamen de quibusuis medijs: quia non de ijs quae certo determinata sunt, aut natura, aut pracepto, aut necessitate. Quis enim consilio inquirat, num cibo vi aut potu debeat: vel parentes colere: vel mortem euadere: Cum primum natura, secundum pracepto, tertium necessitate certo determinatum existat? D. Nonne Iudaei concepti corde ex sermone Petri, querebant consilium super eo, quod certissima lege Euangelica definitum erat, dicentes: Viri fratres, quid faciemus? M. Lex suscipiendi Baptismi, tunc quidem data erat Ioan. 3. verum necdum sufficienter inter alios promulgata, vt omnibus costaret lauaerum salutaris ablutionis esse medium necessarium salutis inueniendae. Quapropter recte querebat illi consiliū, dabaturque illis Petrus, dicens: Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. Sicut & Ioannes Baptista dedit consilium militibus, super ea re de qua secundum legem nihil erat dubitandum. D. Cur igitur dabatur? M. Quia militaris conscientia larga, corrupta, caeca, plerumque etiam expresse prohibita inter licita aut indifferētia cōputare solet. Adhaec non dantur consilia Euangelica de illis quae minuta sunt, seu prorsus talia, vt siue sic, siue aliter fiat perinde aestimatur à Deo. Qualia nunc tempore Euangelij sunt comedere vel non comedere suillas carnes, lotis vel illotis manibus manducare, edere de idolothytis, hanc aut aliam exercere artem mechanicam, concium vel extera in vxorem ducere, hac vel illa indui tunica. De quibus non magnopere curat Euangelium praescribere consilia: sed de eiusmodi pronunciat Apostolus certas quasdam doctrinas, quas pra oculis habere oportet dicēs. Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicat. Et alibi: Omnia quidem munda sunt: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Nam si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in eternum, ne fratrem meum scandalizem. Rursum, Siue ergo manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloria Dei facite. In illis itaque quae nec lege, nec praceptione, nec propriae voluntatis voto, nec vlla à Patribus recepta

consuetudine vetita aut in altera parte determinata existunt, neque multum momenti habent ad salutem, sic an secus fiant, oportet permittere, secundum Paulum, vt vnusquisque in suo sensu abundet. Qualiterunque enim facit, recte facit, dum modo in gloriam Dei dirigat quod facit, neminemque scandalizet, nec alium non facientem propterea iudicet. Quas tres, conditiones Apostolus in talibus diligenter obseruandas mandat locis praallegatis. Sunt alia quaedam media salutis inuenienda, quae licet in neutram partem sint definita, tamen tamen conducunt, atque expeditum faciunt, vt totus Deo diuinitque rebus inhaereas, nempe virginea castitas, celibatus, abdicatio rerum, vt nudus nudum sequaris Christum, fraterna possessionum tuarum communicatio, recessus ab hominum consuetudine amore veritatis contemplanda, submissio, sui ipsius sub alterius potestate, vicem Dei gerentis, dimissis omnibus soli Euangelio annuntians intendere, carnem mortificare abstinentijs certone ciborum delectu, & eius eminentia alia. Quamquam enim concubium, res item temporales, & munia functionum, potestas insuper propriae voluntatis, suarumque rerum ad suas utilitates vsus, adhaec edere & bibere, quiduis cum moderamine rationis, nihil repugnent Euangelio Christi, imò in eolaudem ac meritum habeant, dum secundum virtutem pertractantur, adferunt tamen secum multam sollicitudinem, variasque distractiones, & perturbationes, sed & frenum laxant inquietae carnis, malarumque insuper concupiscentiarum ignem nutriunt, haud secus atque arida ligna focum, ingerentes vnde quaque multifariam tentationem donec abstrahant, abstractumque illaqueant atque perdant: adeo vt Apostolus dicat, Qui volunt, inquit diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nocua, quae mergunt, homines in interitum & perditionem. Rursum, Tribulationem tamen carnis habebunt eiusmodi, loquens de virginibus nubentibus. Et Dominus ad Martham, Martha, inquit, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium. Non obstante eo, quod mulier sancta piensissimè occupata esset in ministerio Domini & discipulorum eius. Alia verò testimonia, quae hic citari possent, prudens sciensque omitto. Vt igitur amputentur à nobis fomenta malorum, sollicitudo insuper & distractio, sitque ad manum subsidium medium virtutis expedite colendae, dedit nobis ipse misericordiarum Dominus in verbo

Rom. 14. Consilia Euangelica de quibus sint data. 1. Tim. 6. 1. Cor. 7. Luc. 10. 1. Tim. 6. 1. Cor. 7. Luc. 10.

fuo diuino quaedam expressa consilia, quibus inuitat, suadet & hortatur, studio indefesso prosequenda, ea quae supra commemorauimus. Addens magnificas promissiones ijs, qui eiusmodi suis consilijs auscultant: ne quis arbitretur non quam gratissimum fore Deo suo, si in illis se fortiter exerceret. De quibus nunc demonstrationes singulatim aspiciamus. Et quidem primo de Virginitate, coelibatu & Viduitate. Secundo de Paupertate Evangelica. Tertio de Submissione superioribus sub obedientiam alterius. Quibus subiiciendum foret de abstinentijs, ciborumque delectu consultis ad corporis mortificationem, & de illa profundissima rerum tuarum largitione in pauperes ut thesaurum tibi reconditum habeas in caelis. Verum commo- dior de illis agendi locus erit libro sexto tractatu de virtutibus Evangelicis. Tu autem attentus esto, neque chartae aut calamo parcas. In enim de pretiosissimis margaritis Euangelicis inter nos ratiocinatio erit.

De verbis Apostoli quibus consultit virginibus, inuuptis, ac viduis ut sic permaneant. CAP. III.

M. 1. Cor. 7. Consilia Virginitatis & continentiae, quibus scripturis data sint.

DE quibus, inquit Apostolus, scripsistis mihi, o Corinthij, hoc respon- deo: Bonum est homini mulierem non tangere. Propter fornicationem autem vnusquisque suam uxorem habeat, & vnusquisque suam uxorem habeat. Rursus, Dico non nuptis & viduis, bonum est si sic permanerint, sicut & ego, Tertio, De virginibus praecipit Dominus non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Hec Apostolus 1. ad Corinth. 7. quasi diceret, O Corinthij, consulistis me scriptis vestris super connubio, virginitate, ac caelibate: ecce loco consilij verum Evangelici vobis rescribo, Bonum esse homini mulierem non tangere, hoc est, profusus abstinere a congressibus carnis. Et id quidem dico bonum homini citra exceptionem aetatis aut personae. Ergo cuius mortalium bonum non vtrique soli sacerdoti, sicut quidam, teste Theophylacto, nugantur. Et quidem bonum absolute, hoc est, tale bonum, quod per se est appetibile ratione virtutis ac honestatis & eminentiae, quas in se continet. Non autem ratione alterius, ut connubium & usus eius, quae ut inter bona connumerentur, aliunde coonestari debent, nempe Sacramento, fide, & prole, vel incon-

continentiae vitandae causa. Ne autem ex istis ea constantia pronuntiatis per Apostolum, existimarent Corinthij, aut soluenda connubia, aut a maritalibus commercijs abstinendum, mox subiungit per aduersatiuam particulam, Propter fornicationem autem vnusquisque suam uxorem habeat, & vnusquisque suam uxorem habeat. Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret: Quamquam Virginitas eximia quaedam res est, admodum ceteris praeligenda: tamen ipsa coniugia, ipsaque coniugum commercia vtrique licita sunt, etiam tempore Euangelij, vel fortius fornicationis vitandae gratia. Rursus, quamquam ad ineunda connubia nullo debito, nullae necessitate obligetur homo, quia bonum est homini mulierem non tangere, tamen quisquis contrahit matrimonium, vendit libertatem, debitorque alterius efficitur. Nam mulier post connubium potestatem sui corporis non habet, sed vir. Similiter autem & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier. Nolite igitur fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam vestram. Cui subnequit. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Ac si diceret, Tantum abest, ut prior illa mea sententia velim praedudicare congressibus matrimonialibus, ut ordinem vobis post orationem reuertendum in idipsum. Non quidem quod id praecipiam, nam multi sanctissimi coniuges ex mutuo consensu perpetuo abstinere a congressibus carnis, cum pudicitiae amore tum orationum causa: sed concedo, ut fiat regressio in idipsum propter quorundam incontinentiam, ne detur Sathanae tentandi vos occasio. Quae si non obstat, profecto vellem, quantum in me est, omnes homines esse sicut me ipsum. Sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic. Quo loco obseruabis quod Apostolus non indignatur se in medium proferre, quo magis persuadeat sanctam continentiam. Quod sane quoties facit, reuera arduum quid & excellens proponit: Hucusque, filii, vel in genere egit Apostolus de continentia & coniugio. Exinde autem in specie, & quidem nominatim agit de coelibatu, de viduitate, & de virginitate, intexens de coniugij indissolubilitate, nisi forte ob irrecuperabilem disparitatem cultus. Quod vnum misum faciemus, de reliquis qua poterimus diligenter pertractaturi. D. At quam bonum homini mulierem non tangere, cum dicat conditor Deus, Non est bonum hominem esse so-

Gen. 1.

lum, faciamus ei adiutorium simile sibi. M. Expecta paulisper. Postea oportunitur obijciendi haec & huiusmodi locus erit. Apostolus vero quod coeperat, prosequitur in hunc modum, Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanerint, sicut & ego. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quam vri. Rursus hic obserua, quam constantia consulat Paulus caelibatum & viduitatem continentiam. Per non nuptos enim intelligit caelibes, etiam aliquando parum virginum fuerint mente. Per viduos vero quosque a matrimonio vere continentem. Quamque claro sermone coepit caelibatum & viduitatem inter ea quae sunt simpliciter bona, per se expetibilia. Probans interim coniugium, vbi est incontinentiae periculum. Addit enim, Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quam vri. D. At homines sumus omnes, tentamurque omnes concupiscentijs, quod est vri, igitur singulis melius est nubere, quam sine coniugio permanere. M. Haudquaquam idem sunt tentari & vri. Quod enim vratur, detrimentum accipit ab igne, iamque concupiscentiae flammulis crematur. Tentatio autem ut oppugnat in carne contra carnem militantem: ita & in carne suam ipsius carnem vincentem: probatum reddit atque coronat. Dum surgit motus in carne, vel cogitatio mali in mente, tentatio est. Ceterum aduictio tum primum dicitur, quando tentatio trahit in consensum peccati. Sensit vtrique Paulus stimulos seu tentationem carnis. Non tamen vrebatur. Neque ob id sibi conuolandum ad nuptias putauit: quin potius ad orationem, qua tertio, hoc est, instantanter orauit Dominum, eiusque beneficio victoriam inuenit, nihil vltus, nihilque laesus in conscientia. At si raperis libidinibus in consensum, teque adurit concupiscentiae ardor, contumescas. Melius est enim inire connubiū a Deo institutum, quam scortationibus, alioque genere libidinum vri, quae nunquam non fuerit prohibita. Vri semper malum est, tentari vero neque malum per se, neque bonum: sed bonum vincuntibus, malum vero efficitur succumbentibus. D. Itaque abusua est comparatio qua vtitur Apostolus. M. Esto. Nam tales comparationes sunt admodum familiaris Scripturis sacris. Vt ibi, Melius est mihi (lonae fugienti a facie Domini) mori quam viuere. Et illic, Expediit ei, nempe scandalizanti pusillos, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Neque enim lonae bonum erat mori, neque scandalizanti bonum est demergitur in mare: sed vtrique idipsum bonum dicitur coepa-

Quid sit vri.

1. Cor. 12.

Tentari neque bonum, neque malum.

lonae. 4.

Mat. 18.

ratione deterioris quod euitatur. Vt cum dicimus, Melius est proicere merces in mare, quam naufragium pati: aut, Melius est habere vnum pedem quam nullum. Sic cum occurrunt duo nempe vri & nubere, istud certe praeligendum tibi quia licitum est, quod vites illud quod nunquam licere potest, semperque nocet. Progreditur porro Apostolus ad consilium seruandae virginitatis, quae ceteris praeminet, & inter homines Angelicae excellentiae gloriam habet, dicens: De virginibus autem praecipit Dominus non habeo (Dominus quippe nihil praeeperat de virginitate aut seruanda, aut in nuptias commutanda: tantummodo id dixerat, Qui potest capere, capiat) consilium autem do. Non quidem ut priuatus quispiam, sed tanquam is qui misericordia Dei peccatus sum ad Apostolatam, ut sim fidelis, vtrique in dispensandis scientijs & mysterijs eius. Existimo enim hoc (nempe dare vobis expressum consilium super hac re) bonum esse propter instantem necessitatem, scilicet persecutionum, tribulationum, dolorum, curarum, sollicitudinum. Et quale est illud consilium? Quoniam bonum est homini sic esse, nempe ut virgines sunt, in ea scilicet pudicitia quae nullam vnquam admittit sui corruptionem. De hoc consilium siue sententiam meam libera voce pronuntio, quoniam simpliciter bonum est homini sic esse. Ne autem haec dicendo videatur aut virginibus necessitatem imponere, aut contractis nuptijs velle derogare, mox subiungit, Alligatus es vxori, ne quaere solutionem. Solutus es ab vxore, (vel quia nondum duxisti, vel quia morte coniugis libertatem nactus es) noli quaerere vxorem. Nam ut liberis suadeo perennem castitatem, ita coniugatis non permitto coniugij dissolutionem, sicut nec permittere possum. Quod enim Deus coniunxit, homo non separet. Si autem acceperis vxorem, non peccasti, & si nupserit virgo, non peccauit. Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Non peccat caelibes, non peccat virgo, neque, ut infra dicit, peccat vidua, si coniugium incant. At tamen tribulationem carnis, siue secundum carnem habebunt eiusmodi per coniugium ad quod conuolauerunt. Quid possit aut clarius dici, aut conformius communi doctrinae catholicae Ecclesiae? D. Nunquid caelibes maiorem subinde tentationem carnis sustinent, quam qui matrimonio iuncti sunt, ipso vltu coniugij praestante refrigerium astanti concupiscentiae? M. Quae sunt secundum inclinationem naturae non minuunt naturalem affectionem, sed viu suo magis accendunt. Neque cessarent in eiusmodi

Consilium virginitatis seruanda.

Q q eiusmodi

Quid intelligat apostolus per tribulationem carnis.

eiusmodi ardores volendi, nisi deficerent vires agendi: quinimmo nec tunc quidem. At Apostolus per tribulationem carnis non intellexit lubricas illas tentationes carnalis concupiscentiæ, quibus vel extra coniugium vexantur cælibes: sed labores, sed pressuras, sed angustias, curas, sollicitudines, quales plurimas, ne dicam, sexcentas secum adfert coniugium, tum coniugis tum prolii causa: Adeo ut somnum auferant ab oculis, vires prosterant, rugasque obducant, & in florida adhuc ætate aridum ac quasi decrepitem plerumque reddant. Pergit autem Apostolus post pauca, in explicandis causis dati sui consilij, ac dicit, Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine vxore est, sollicitus est: quæ domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, sollicitus est: quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore & spiritu: Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, id est, non vt vos cogam, teste Augustino, sed vt prouocem ad id quod honestum est, & quod facultatem præbet, sine impedimento dominum obsecrandi. Hucusque Apostolus adeo plano disertoque sermone, vt nihil putem addendum. D. Est tamen quod mihi remoram facit. Nam quæ sunt ista, quæ Dei esse dicit, cum inquit, Innupta & virgo cogitat quæ Dei sunt? M. Explicat id fusè alio loco dicens: Quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplina. Adde, quæ vitæ, quæ incorruptionis, quæ Angelicæ nobilitatis, quæ beatitudinis, quæ æternæ vnionis cum eo qui semper est, omniaque potest, omnia habet, omnia præstat. Cetera tu ipse adiunge. Verum obserua quod dicit, Vt sit sancta & corpore & spiritu. Corpore, inquit, non autem membro. Membrum enim corporis pars est, corpus verò omnium compago membrorum intelligitur. Itaque vt sit sancta corpore, hoc est, omnibus membris. Non resonet lingua nisi puritatis sermonem, non festinet pes nisi à turpium consortio, nulla lubricitas in oculis, nulla in manibus, nulla sit in meditatione cordis. Illud quoque debes insculpere memoriæ tuæ, quod asserit honestum esse seruire virginitatem aut cælibem vitam, quoddamque præbeat facultatem induisse adhærendi Domino in oratione, alijque pijs meditationibus. An non igitur val-

dè decorum, vt sacerdotes qui precationibus ministerijsque diuinis peragendis pro populo dedicati sunt, virginitatis aut saltem cælibatus seruent statum. Vis nunc vt tibi summam repetam causas dati consilij per Apostolum? D. Admodum. M. Prima, Quia bonum est homini sic esse. Secunda, Quia hoc exortem facit à quàm plurimis. Tertio, Quia angustias, tribulationibus. Tertia, Quia virgo & cælibes vnica duntaxat tanguntur cura, nempe, quomodo placeant Deo, vtque sancti sint & corpore & mente: cum interim vtentes coniugio nec mente valeant, nec corpore esse sancti, id est, mundi & separati ab actibus impuritatis. Quarta, Quia cælibatus, potissimum autem virginitas præbet facultatem sine impedimento precandi Dominum, à qua coniugati longè ab sunt, hinc vxore querula, illinc liberis petacibus, istinc habendi sollicitudine quod sibi alijque alendis satis sit, inde quod reliquum est iuxta appetentiam carnis, in diuersum rapiuntibus. Quinta, Quod status ille per se honestam vitam quoddam habeat. Sexta, Quod ipsemet Apostolus Paulus cum statum tantamquam Euangelio magis conformem amplectus sit. Igitur (sic enim infert ex his alijsque Apostolus) qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit: qui non iungit, melius facit. Et, Beatior erit vidua si sic permanserit, secundum meum consiliū qui Apostolus Christi sum. Quæ certè omnia vt presiliū menti insideant tanquam consulta Dei, subneceat in sine capitis velut inuictum robur doctrinæ suæ, ac dicit, Puto quiddam & ergo spiritum Dei habeam: vt scilicet quæ Dei sunt aptè consulam.

De quibusdam difficultatibus circa verba Apostoli. CAP. III.

Vnt circa hunc textum Apostoli, quæ non solum cogitationem meam quiescere. M. Gradatim itaq; ac ordine proponere singula. D. Primum, Qua ratione dicit Apostolus, Bonum est homini mulierem non tangere, cum dixerit Deus, Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi? M. Aliud conditor Deus, aliud spectabat Euangelij prædicator Paulus. Cum sic diceret Deus, replenda erat terra hominibus. Cum sic diceret Paulus, replendum restabat cælum animabus sanctis. Deus vt perficeret, quod cœperat condere, genus humanum, tum necdum consummatum, noluit hominem esse solum, hoc est vnus sexus: sed vt pos-

Causa dati est per apostoli.

Replic.

Solutio. A. sit preceptum. Crescite & multiplicamini.

Matt. 20.

Luc. 12. Gene. 1. 9. 1. Cor. 7.

Ibidem. 1. Tim. 4.

Obiectio Explicatio illius, non est bonum hominem esse solum. Solutio.

vt posset propagare naturam, dedit Adæ adiutorium, natura quidem simile sibi, sexu verò dissimile. Enimuero tum demum vnum quodque in suo genere dicitur perfectum, quodque generare sibi simile. Apostolus cum potest generare sibi simile. Apostolus verò cum iam cæli patefacti essent, hominūque genus sufficienter multiplicatum, vt ruina Angelorū citius instauraretur, docuit continere à congressibus carnis, quò hinc inciperemus esse similes Angelicis spiritibus, quibus perpetuo posse associari in cælis, per Christū iam donatum fuerat. Nec tamen id præcipit, sed consulit: & quidem ijs duntaxat qui voluntarij sunt. D. At subiunxit deus suis verbis mandatum, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram, quæ non repletur sine congressu maritali. Malè igitur docet Paulus: Bonum esse homini mulierem non tangere. Aut certè verba eius aliam, quàm dictam est, accipiunt intelligentiam. M. Verba illa Genes. 1. & 9. cap. non sunt præcipientis, sed dantis facultatem propagandi naturam. Sicut & illa, Dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, sunt donantis imperiū super omnia animalia mundi. An peccent, qui non exercent imperium super lupos, aut tigrides, aut serpentes, aut super grandia cetera maris? Verbis Imperatiui modali quando iubemus, vt ibi, Voca operarios, & redde illis mercedem. Aliquando datur facultatem, vt ibi, Hoc facite in meam commemorationem. Et ibi, Crescite & multiplicamini. Aliquando datur consiliū, vt ibi, Sine vxore es, noli querere vxorem. Aliquando indulgemus, vt ibi, Iterum reuertimini in idipsum. Aliquando hortamur, vt ibi, Prædica verbum, insta opportunè, importunè, argue, &c. Esto autem sit præceptiuè dictum, Crescite & multiplicamini. At præcepta iuris naturæ, non antea, non magis, aut diutius obligant, quàm ipsamet natura. Vti demonstrauimus Tractat. 10. cap. 5. Natura autem non obligat ad generandum nisi quantum satis est propagationi. Vbi autem illa sufficienter est facta, & eidem adhuc insistent, quantum satis est, mulier alij bene spontanei, in hodiernum vsque diem, cessat tum obligare ius naturæ, quare & ipsum præceptum iuris naturæ expressiuum. Quid verò mirum si statu rerum mutato, mutentur præcepta? Alius status erat hominum ante Euangelium, alius est sub Euangelio. Alia insuper tunc hominū distantia à consortio cælestium quàm nunc, ideoque plurima quæ olim licita fuerunt, vt pluralitas vxorum, libellus repudij, circuncisio, ritus agni Paschalis, nunc planè illicita sunt. Multa etiam nunc licita sunt, vt cælibatus, vt nego-

tiatio in die Sabbathi, vt sacer Baptismus, vt communio corporis & sanguinis Domini, quæ olim in populo Iudaico nullum habuerunt vsu, sed nec habere potuerunt. Hinc D. Hieronymus, Pro conditione, inquit, temporum alij, illi (scilicet patres veteris legis) subiacuerunt sententia, alij nos, in quos fines seculorum decurrerunt. Quàm diu lex illa permansit, Crescite & multiplicamini. Et, Maledicta sterilis quæ non parit semen in Israël, nubebant omnes, & nubebantur, & derelictis parentibus siebant vna caro. Quando verò vox illa pertonuit, Tempus breuiatū est. Reliquum est, vt qui habent vxores, sic sint quasi non habeant. Et, Qui sine vxore est, cogitat quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, aliter scilicet res sese habet. D. Illud autem, Vnusquisque suam vxorem habeat, & vnusquisque suum virum, est ne vniversaliter, & præcipiendo dictum ab Apostolo, quali constituitur, vt singuli in eam coniugium, rem tutam, imbecillitatemque nostram adiuuantem, ne Ecclesia Dei libidinibus fedetur? M. Quantum terra à cælo, tantum hoc distat à mente Apostoli, prout luculenter demonstratum phrasibus orationis: nam dictum hoc, habere suam coniugem, ad vsum refertur eius, quæ tibi legitima vxor facta est: non autem ad contractum, quo tandem tibi vxor fiat. Alioqui dicendum fuisset, Propter fornicationem autem vnusquisque aliquam habeat vxorem, & vnusquisque aliquem habeat virum: nunc verò dicit, Vnusquisque suam vxorem habeat, hoc est, vtatur ea quæ iam per præeuntem contractum sua facta est: tum locupus rotius capitis, qui est, quod sancta virginitas, & facer cælibatus præferri debeant concubijs & vniuersis moderatis eorum vitijs: tum denique ea quæ mox sequuntur. In quibus seipsum speculum continentia proponit dicens: Volo autem vos omnes esse sicut me ipsum. D. Fortassis Paulus tum temporis conuix erat, Deoque sub conjugali consortio militabat. M. Non sit hoc verisimile. Nam iteratò subdit, Dico autem non nuptis ac viduis, bonum est illis, si sic permanserint, nempe sine coniugio & vltimè, sicut & ego, expressè se annumerans inter cælibes. Quod si se non continent, nubant, hoc est, conuolent ad coniugium. Vt certè certius sit Paulum saltem tum temporis fuisse sine vxore: etiam si non vique adeo certum existat de perpetua ipsius virginitate, sicut nunquam se inter virgines conuolentem. Nam & Ambrosius dicit, Exceptis Ioanne & Paulo omnines Apostoli fuerunt coniugati. At paulo ex-ctus inquit amicus illi conuix tum temporis

Hiero. contra Heluidium.

Obiectio Explicatio illius, vnusquisque suam vxorem habeat.

Solutio.

Replic.

Solutio.

Paulus erat sine vxore.

Ambrosius in cap. 11. 2. ad Cor.

fuit. Si fuit, aut prorsus tum abstinebat à cōgressu vxoris, aut moderatè utebatur coniu-
gio, quia vir sanctus erat. At neutrum verè di-
ci potest: igitur tunc sine coniugio erat. D.

Cur non posterius? M. An precor bo-
num non nuptis ac viduis sic permanere in
moderato congressu carnis extra matrimo-
nium, sicut Paulus mansit in matrimonio?
Abst vt hoc voluerit Apostolus Christi. Sce-
lus enim est, extrà matrimonium matrimo-
nialiter viuere. Ideoque subdit, Quod si non
se continent in eo statu, nubant. D. Cur
non priùs? M. Quia non erat consulend-
um non nuptis, ac viduis, sed præcipiendū
vt contineant. quamdiu tales sunt, sicuti &
mandatum Dei idipsum præcipit. Verum cō-
sulendum erat eisdem quod sic permanerēt,
nempe non nuptæ aut viduæ, sanctè colentes
cælibatum, sicut ipse Paulus in cælibatu per-
sistebat. D. Quorsum igitur alio loco
dicit, Rogo & te Germana compar, hoc est,
coniux, adiua illas: si vxorem nullam ha-
buit? M. Chrysostomus & Theophylas-
tus vetustissimi auctores, vterque Græcus,
& in Scripturis explicandis oculatissimus,
citant hunc locum non feminino genere, vt
tu germana compar: sed masculino genere
germane compar, referentes ad virum, qui
iam germanus frater erat in fide, ducens si-
mul cum Paulo iugum Domini: ideoque
compar siue coniux. Certè Theophylactus di-
cit, Nonnulli hic in errorem inducti aiunt
Paulum hic propriam coniugem adhortari
& precari: verum enimvero hoc esse haud qua-
quam potest. Vt enim, inquit, alia prætermi-
tam, si suam vxorem intelligere voluisset, de-
buisset dicere genere feminino *ἡ γυναῖξ σου*, id
est, Germana, coniux. Dicit insuper Oecume-
nius, & ipse inter Græcos interpretes perce-
lebris auctor & vetustus. Ex hoc loco quidā
suspicati sunt, vxorem habere Paulum, &
huic scribere: sed insulsum est hoc. Quale e-
nim esset, si Philippis eam hospitem & adue-
nam reliquisset, & neque Tharsi vnde oriun-
dus erat, neque Ierusalem vbi nutritus? Sed di-
cimus, quod vel maritus alterius fuit ex dua-
bus illis quarum fecerat mentionem vel certè
nomen proprium. Probatus autem fuit qui-
dam, cui etiam quas dixerat commendat.
Hæc ille. Quod itaque alij rethoricantur hoc
loco, quasi ad vxorem locutus sit Paulus, eò
quod secundum Atticū morem possent Græ-
ca & feminino genere accipi, vt *ἡ γυναῖξ σου* cō-
iux sincera siue germana (Nā *ἡ γυναῖξ σου* Græcis à
iugo pariter ducendo dicuntur) pro alieno &
insulto habere debes. Non enim tale quid cō-
suetè fuisse reprehensum à Græcis auctori-

bus proprietatis illius linguæ scientissimis, si
vlla ratione constare posset cū veritate, & ip-
sius Apostoli dicto. 1. ad Corinth. 7. vbi se in-
ter cælibes annumerat. Sed & D. Hieronymus
legit hunc locum masculino genere, referens
ad quendam nomine Germanum: si tamen il-
li verè sunt Hieronymi commentarij. Sic &
D. Ambrosius legit masculino genere. Immo
B. Hieronymus ad Eustochium, Non sunt,
inquit, audiendi, qui Paulum vxorem habu-
isse fingunt. Cū de continentia differens
& suadens perpetuam castitatem, intulerit,
Volo autem omnes homines esse sicut me ip-
sum. Notanda certè contra temerarios, sen-
tentia Hieronymi. D. Ad hæc cuperem
intelligere quousque se extendant secundum
Paulum hæc voces, Virgo, Innupta, Vidua. Si
enim virginem intelligit eam esse, quæ velo
votouæ Deo sacra est, quomodo ergo dicit,
Virgo si nubat non peccat. Si verò per vir-
ginem, vnaquamque viro incognitam, quæ
erit differentia inter virginem & innuptam
siue cælibem? M. Virginis definitio est, se-
cundum Hieronymum, & mente & corpore
incorruptam esse. Nam etsi corpus nulla labe
fuerit maculatum, non constat tamen pudici-
tiæ ratio, si animus incestus est, nec illibata
castitas videri potest, vbi conscientiam cupi-
ditas coinquinavit. Cælebs, verò siue innu-
ptus dicitur, qui vel semper fuit, vel nunc est
sine coniugio, & ab amplexibus amore con-
tinentiæ abstinet. Dignus secundum Hieron.
ac alios eo nomine, quod in carne celestium,
siue cælo dignam vitam agat. Quamuis enim
apud auctores literaturæ secularis Quinti-
lianum ac consimiles, cælebs oppositione
quadam relatiua sese habeat ad coniugatum,
& dicatur cælebs quicumque coniux nō est,
etiam si more lenonum & perditissimorum
nepotum luxuriose viuat: tamen Patribus
Hieron. August. Ambros. & vniuersis Tracta-
toribus Theologicis, nemo dicitur cælebs,
nisi extra matrimonium, reuera & pudicitæ
amore nunc contineat, qualis qualis antea
fuerit. Non enim qui impuram vitam agunt,
nefaris que libidinibus coinquinantur, vitam
cælestibus consimilem agunt. Quare nec cæ-
libes dici merentur, etiam si coniugio care-
ant. Perro vox vidua expositione non eget,
notam enim significationem habet. Vt au-
tem virginum alia sunt voto veloue ad per-
petuam virginitatem obstrictæ, alia libero
studio amoreque virtutis tales permanent.
Sic cælibum, sic & viduarum alia voto aut
cōsecratione sunt tales, alie verò in sua adhuc
libertate retinent permanere vel non perma-
nere quales sunt. Et quanquam de vtriusque
in sacris

Hiero-
4. cap.
pist. ad
Philip.

Quid
proprie
intelligi-
tur per
has vo-
ces, vir-
go, innu-
pta, vidua.

Virgo.

Cælebs.

Vidua.

Virginitas
viduarumque
varia cō-
ditio.

Obiectio

Philip. 4.

Dilutio.

Theoph.
in 4. cap.
ad Philip.

Oecume-
nius in 4.
cap. ad
Philip.

in sacris literis magna pertractatio fiat: tamè
Apostolus hoc loco ad velatas votouæ astric-
tas virgines aut viduas haudquaquam suum
consilium dirigit. Quis enim consulit appre-
hendendum, quod iam apprehensum est?
Eiusmodi enim virgines ac viduæ iam appre-
henderunt consilium Domini, seque in illo
proprie voluntatis voto confirmauerunt. Præ-
cipiendum itaque illis est magis quam consi-
sulendum, vt sic permaneant. De quo mox fu-
sus dicemus. Sed vtitur Apostolus dictis vo-
cibus, virgo, vidua, innupta siue cælebs in sua
generalitate, vt virgines dicantur omnes vtri-
usque sexus, qui se integros ab actibus Ve-
neris & incorruptos seruarunt. Vidui omnes
vtriusque sexus, qui trāsacto coniugio, exin-
de continent. Cælibes denique ac innupti,
quicumque continent à commercio carnis,
quales quales antea fuerint. Omnes siquidem
eiusmodi hortatur Apostolus, vt quod sunt
perpetuo esse velint. D. An verò salaces se-
minas, quibus nihil prius est in votis quam
nubere, matres fieri, & voluptatem carnis, li-
citis tamen medijs, experiri, Apostolus hoc
loco appellat virgines, aut viduas, vel cælibes?
M. Prima quidem facie apparet sic. Dicit
enim, Quod si non continent, nubant. Melius
enim est nubere, quam vri. Et, Virgo si nupse-
rit, non peccat. Verum si rem propius inspi-
cias, longè diuersum inuenies. Quia enim ra-
tione diceret Apostolus de talibus, Bonum
est illis, si sic permanserint. An conueniebat
adhortari procaces, vt permanerent ita, foris
speciem continentia, intus habentes nubendi
studium, vt nec mente sint quod dicuntur,
nec corpore quod imprimis esse quærunt?
Non vtiq; illa est virginitas aut viduitas quas
præ eo Evangelicus commendat. Animus se-
des est virtutis, non corporis membra. Nec
quæuis virtus, sed quæ eximia est ac præcel-
lens, diuini suadetur consilij. Qui ergo cir-
cumferunt in animo, haudquaquam sincerū
studium reuera continēdi, sed magis nuptias,
vllas meditantur, illas ambiunt & somniant,
ij indigni sunt nominibus virginum, vidua-
rum, aut cælibum. Licet enim carnem non eò
maculent illicitè, nihil tamen habent harum
virtutum in animo, ac promde non habent,
quas nisi animo habere non possunt. D.
Ad illud igitur, Quod si se non continent, nu-
bant. Ergo Apostolo computantur inter vir-
gines ac viduas etiam eæ quæ salaces sunt.
M. Dictum hoc non sic est accipiendum,
quasi Paulus istiusmodi reputet dignas no-
minibus virginum vel viduarum. Sed docet,
si quæ incipiant degenerare ab eo quod fue-
runt, nec reuera amplius continent, vt verè sint

quales esse creduntur, nubant potius, quam
concupiscentiarum incēdio pereant. Itaque,
vt tandem finiam, consulit Apostolus, vt om-
nis vtriusque sexus, qui adhuc mente & cor-
pore manet alienus à voluptatibus carnis,
quod est virginem esse, permaneat talis in æ-
ternum, propter rationes superius expressas.
Item quod omnis vtriusque sexus, qui soluto
matrimonio cœpit mente & conuersatione
esse viduitati addictus, sic exinde maneat in
æternum. Tertio, qui mente & opere hæste-
nus detractarunt iugum matrimonij, propter
libertatem seruiendi Domino: etiam animus
aliquando fuerit victus, caroque per infirmi-
tatem corrupta, nihilominus exinde perma-
neat sic, cælibatum potius quam connubiū,
amplectentes. Quia & victum postea vincere
vincentem se, gloriosum habet triumphum.
Quæ sanè consilia haud quaquam perfūcto-
riè ab Apostolo data sunt, sed sedulo, sed ner-
uosis rationibus adiunctis, multa que repeti-
tione. Principio enim dicit, Bonum est homi-
ni mulierem non tangere. Deinde, Volo om-
nes homines esse, sicut me ipsum. Tertio, Bo-
num est illis, si sic permanserint, sicut & ego:
Quarto, Quandoquidem honestū est sic per-
manere, & facultatem præbet sine impedimē-
to obsecrandi Dominum. Denique, Beatior
erit vidua, si sic permanserit. Addendo omni-
bus, Puto autem quod & ego spiritum Chri-
sti habeam. Qualem inculcationē qui leuem
existimat, nescio quid non eleuabit siue exte-
nuabit. D. Vnum autem, An quæuis pollu-
tio carnis interimat decus virginitatis? M.
Non corpus animo, sed corpore vtitur ani-
mus. Ideoque si animo non defuerit ars stu-
diumque continendi, etiam si maculetur cor-
pus vel somno, vel stupratoris violentia, non
propterea interrumpi censetur gloria me-
ritumque virginitatis. Vnde illustris virgo Lu-
cia, O tyranne, inquit, castitas mihi duplica-
bitur, si me contra meam voluntatem violari
feceris. Mens est quæ peccat, si indebita libi-
dinis tractum cōplectitur. Mens est quæ vi-
ctoriæ laudem possidet, si cauerit. In hac vir-
tus, in hac vitium, in hac totum bonæ malæ
actionis meritum.

Non om-
nis pollu-
tio carnis
tollit vir-
ginitatē.

Quid ipsimet Christus de virginitate ac cœ-
libatu tradat. CAP. V.

Aeterum nihil ne tradidit Chri-
stus de prædictis consilijs virginita-
tis aut cœlibatus? M. Saluator
noster postquam disseruisset mul-
ta pertinentia ad repurgandam, instaurandā
que primænam coniugij institutionem, do-
cens non

Obiectio

solutio.

D.
sententiā
Christi de
perpetua
cōiugij

Matth. 19

tens non posse coniugium vlla ex causa disuortium admittere, nisi ob fornicatione, dicitur ei discipuli ipsius, Domine si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere, hoc est, contrahere matrimonium. Volentes, vt apparet, ex verbis Domini inferre admodum graue, esse pondus vxorum, si excepta vna fornicationis causa, eam dimittere non licet. Quid enim si temulenta fuerit, si iracunda, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si vaga, si iurgatrix, si maledica, tenenda erit istiusmodi? Si tenenda, certe satius leuiusque fuerit nunquam iniisse connubiū, & certare eū naturalibus concupiscentijs potius, quam inquieto malo indissolubilitē alligatum manere. Quibus respondit Dominus, Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Quasi diceret, Vtique expeditus esset nō contrahere matrimonium, vt dicitis. Ceterum non omnes capaces sunt eius sententię. D.

Quam ob causam? An non satis proclue erat intelligere quod dictum fuerat ab Apostolis? Nonne & olim Vestales virgines, Palladisque sacerdotes continuerunt? M. Rationem sui dicti Dominus luculenter indicat, cum dicit, Sed quibus datum est. Non autem omnibus datum esse testantur verba Apostoli dicentis: Vnusquisque donum suum habet, alius quidem sic, nempe vt virgo aut caelebs permaneat; alius verò sic, scilicet vt moderato vsu carnis immaculati thori sanctiones custodiat. Vt certum sit sine munere Dei neminem posse verè virginem aut continentem esse. D. Quid igitur dicemus de virginibus Vestalibus? M. De illis iam audies, Quis, inquit D. Ambros. humano possit ingenio comprehendere (veram scilicet virginitatē) quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra vltim naturę sit? E celo accersit (virgo de qua loquitur) quod imitaretur in terris. Nec immerito viuendi sibi vsū quęruit e celo, quę sponsum sibi inuenit in celo. Subdens ibidem de virginibus Vestalibus in hūc modum: Quis mihi prædicit Vestę virgines, & Palladis sacerdotes? Qualis ista est non morum pudicitia, sed annorum, quę non perpetuitate, sed ætate præscribitur? Perulatio est talis integritas, cuius corruptela sentori seruatur ætati. Ipsi docent virgines suas non debere perseverare, nec posse, qui virginitati finem dederunt. Qualis autem est illa religio, vbi pudicę adolescentēs iubentur esse impudicę anus? Hęc Ambros. Non itaque possederunt Vestales virgines, aut Palladis sacerdotes veram virginitatē, sed speciem aut verius fucum quendam simulatę pudicitię.

Hiero. in commentarijs sup Matthei.

Ambros. lib. 1. de virginibus.

Quia non mente, sed nec corpore nisi ad tempus virgines fuerunt. D. An igitur inter Gętiles, nulla omnino fuerit vera virginitas? M.

Profectō nemo prudēs id asseuerauerit, potissimum cum non sit verū dissimile Sibyllas Erythręam atque Cumanam, reliquasq; octo reuera virgines fuisse, idque amore virtutis studioque contemplationis. Quarum, inquit Hieronymus, insignē virginitatē est, & virginitatē præmiū diuinitatis. Verum tales quę admodum non fuerunt vates siue Prophetissę mysteriorum fidei absque munere gratię diuinę: ita nec virgines. Tam enim virginitas quā prophetia donum Dei esse cognoscitur. Vtque illa, ita & ista Dei munificentia inter gentes effundi potuit. Vox autem, Capiunt, loco præallegato non idem est atque intelligunt, sicut argumentum tuum videtur vrgere: sed idē ac si diceretur, capaces sunt. Quomodo locus dicitur capax eius quod inferitur, si tam est spaciosus vt recipiat. Non omnes itaque capiunt verbum istud, idem est, ac si diceretur, Non omnes eius sententię capaces sunt. Quia affectibus præpeditis, consilio diuino nullus in cordibus ipsorum relinquitur locus. Dicens autē Saluator: Non omnes capiunt, sermone particulari, innuit aliquos capere. Sicut bene apprehenderant verbum istud: Elias, Eliseus, Iosue, Ioannes Baptista, virgo Maria, ipsemet Christus, plurimiq; postea apprehensuri erāt, vt sanē tum clarē præsciuit Christus. Ideoq; subdit, Sunt enim eunuchi qui de matris utero sic nati sunt. Et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus. Et sunt eunuchi, qui seipso castrarunt propter regnum celorum, id est, sponte propria priuarunt se contrahendi libertate. Non vtiq; verendorum executione (maledictū enim hoc) sed aut voto, aut sui additione ad eum statū qui non comparitur secum generandi vsū. De quo mox plura dicemus. Primus quidem sit capax cęlibatus natura, secundus violentia, tertius verò sponte propria, eligens sic viuere propter regnum Dei. Illos duorum priorum ordinum potest patiētia meritum, non autem continentię gloria claros efficeret. Istos verò tertij ordinis vel illustrissimos reddit virginitatē splendor. Ne autem exatum siue imperatū videretur eiusmodi continentię genus, addit Saluator: Qui potest capere, capiat. Quę vox, teste Hieronymo, est adhortantis; & milites suos ad pudicitię præmiū concitantis. Qui potest capere, capiat: qui potest pugnare, pugnet, superet ac triumphet. Non equidem cogo quenquam, sed tantummodo hortor, liberum relinquens cunctis, vt si possint ingredi arduam illam

Inter Gętiles potuit esse virginitas.

De fœda illius, Non omnes capiunt verbum istud.

Matth. 19. De eunuchis Euangelicis.

Hiero. in cap. 19. Matthei.

perpetuę continentię viam, ingrediantur, Nuptias vtiq; probat continentiam velut magis expedientem præfero. Quam quędam sic amantur propter regnum Dei, vt se velut spadones effecerint, reddentes se haud secus indoneos, quā si execti essent, quod quidem qui potest capere, moneo, hortor, cōsulo vt capiat, quia expedientiū est: Hęc Christus dominus. A cuius sententiā ne transuersum quidem digritum discessit Paulus in sua priori epistola ad Corinth. cap. 7. D. Christus nullam facit virginum viduarumque & innuptarum distinctam mentionem, discrepat igitur à Christo Apostolus. M. Quod verbo vno sententiōse dixerat Christus totū id fuisse ac distinctim posteā explicat Paulus, boni hypodidascali munus adimplēs. In quo, ne non attigisse sensum magistri sui putetur, addit, Puto quod & ego spiritum Dei habē. Illud enim Christi, Sunt Eunuchi, qui se castrarunt propter regnum Dei, vtiq; dictum est, & de virginibus, & de viduis, & de alijs cęlibibus. Nam vt illi qui statim ab initio dum adhuc mente ac carne incontaminati existūt, adimunt sibi potestatem deserendi illam carnem suā incorruptionē, reuera virgines sunt. Ita qui statim à coniuge defuncto præcindūt sibi potestatem conuolandi ad secundas nuptias, haud dubiē inter viduas sunt annumerandi. Sic cęlibes habent, qui post aliquale aut mentis corruptionem aut carnis, tandē se voto astringunt ad perpetuam vltiorē continentiam, quod est verè cęlibem esse. Atque omnes isti castrant se propter regnum Dei, alij quidem citius, alij verò tardius: omnes tamen vltioris voluptatis capiendę sibi potestatem præcindunt, quod est seipsum castrare, quodque capiendū hortatur Christus eos, qui capere possunt, omnesq; sic permaneant, nempe aut virgines, aut viduę, aut cęlibes, quod singulare. & eximium quoddam bonū existimat Apostolus. An itaque discrepant Christus & discipulus eius? D. Vt video, minimē. Sed Christus sententiōse locutus est, vt auctor: Paulus verò fusiū vt commentator. M. Vterque verò idem, vterque hoc ipsum: quod vsque nunc docet vbiq; Ecclesię Catholica.

Obiectio solutio.

Cęlibatum ac viduitatem, imprimis autem virginitatē habere magnificam promissionem in Scripturis. C A P. V I.

D. **A**mprecor habeat vllam promissionem in verbo Dei nō ducere vxorem, seque virginem custodire aut viduam. M. Habet sanē, & admo-

dum magnificam. Nam cum dicerent Apostoli, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Respondit Dominus inter alia, Omnis qui reliquerit domū vel fratres aut sorores, aut patrem aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Profectō relinquere domum, fratres, sorores, patrem ac matrem, propter Christum, haud dubiē arduum est: attamen non tanti momēti quin id ipsum passim fiat propter vxorem modicum periturę carnis oblectamentum, Dicente Scriptura: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suę. Relinquere verò vxorem quę tecum vna caro efficitur: Item filios, qui aliquid tui sunt, vel agros, sine quib; neque tibi prospectum erit, neque tuis, hoc in primis magnum, hoc multo maxime centuplo, vitęque æternę retributione præmiandum. An non magnifica promissio addicere pro spontanea dimissione coniugij quod centuplo melius est, & insuper vitam æternam?

D. At loquitur ibi Saluator de vxore quam habes, quid igitur hoc ad encomium virginitatē? M. Et de ducta & de ducenda vxore sermo est. Qui enim dimiserit ducendam, castrando se propter regnum Dei, quod indiuisius adhæreat Deo virgo aut cęlebs, potius, quā compedibus matrimonij in diuersum trahatur, is centuplū accipiet, & vitam æternam possidebit. Qui etiam dimiserit ductam malens rectē confitendo Christum separari ab illa, quā distitendo adhærere ei, vt fit tempore martyrii, cuius est inuenire illustre exemplum in diuo Adriano Martyre & vxore eius: vtque sit casu quo illa nollet cohabitare sine contumelia creatoris, aut liberū consensum præbuerit sic seruiendo Deo, super quibus nos instruit Paulus primę ad Corinth. 7. etiam talis centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ceterum si hæc tibi longius petita esse videantur, properemus ad Euangelicum illum Prophetam Esaiam, qui luce clariū exprimit, quantum promiserit Deus Eunuchis Euangelicis dicens. Et non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridū. Quia hæc dicit Dominus eunuchis, Qui custodierint sabbatha mea (hoc est, ea quibus verè requiescit in me spiritus hominis a sollicitudinibus, ac curis, & voluptatibus mundi & carnis) & elegerint quę volui (siue vt alius interpres habet quę mihi placent). Elegerint autem (quod sit libera voluntate: nā consulta eligere liberum, præcepta verò exequi non liberum sed necessarium est, & tenuerint fœdus meū (nā virginitas consulta, nisi decoretur obedientia mada

Matth. 19 Promissio facta continentibus per Christum.

Genes. 2.

Esa. 56. Promissio facta continentibus in Esaias.

De loco & nomine quibus virgines in caelis augu. lib. de sancta virginitate cap. 24.

torum Dei, reputabitur quasi nulla) dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus. Nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Ecce promissionem per magnificam sanè. Et ne mihi adhibuisse fidem peniteat, hunc locum tractans D. Augustin. interrogat, sibi que respondet ad hunc modum: De quibus eunuchis loquitur Dominus per Esaiam Prophetam, nisi de ijs qui seiplos castrarunt propter regnum caelorum? Firmis deinde rationibus demonstrans, non loqui Prophetam de eunuchis diuinum ac Regu, sic natis, aut excisione hominũ factis. Quos ardens Poëta describens ait.

Nec non infelix ferro truncata iuuentus, Atque execta virum.

Nam talium caelibatus si coniugio adæque tur, est quod gaudeant. Illis autem dat deus in domo sua locum, & nomen melius, quam reliquis filijs ac filiabus regenerationis. Habet sanè & coniugati locum suum in regno Dei. At eunuchis Euangelicis promittitur locus sublimior, nomenque melius præ alijs filijs regenerationis. Et quidè nomen sempiternum quod non peribit, vt perpetuo aut virgines dei, aut simili aliqua decoris appellatione sublimes existant in curia caelesti. Vnde porro, vnde de procul non solùm congressus matrimoniales, sed & coniugij nominatio. Nam qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent vxores æquales enim Angelis sunt. Ceterum Augustin. æternum nomen, inquit, de quo Propheta loquitur, quidquid illud est, non erit spadonibus Dei cum alijs commune. Nam ideo fortassis & nomen dictum est, quod eos, quibus datur, distinguit ab alijs. Vis autem scire nomen, locum, functione, quibus præ alijs gaudebunt virgines in caelis, lege quam scribit

Luc. 20.

Apoc. 14.

Virgines cur nomina Dei & agni frontibus inscripta habeant.

Apocalypsum virgo Ioannes, Ecce, inquit, agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor milia, habentes nomen eius, scilicet agni, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis. Fronsvtique sedes pudoris est, fronsque palam ac primò obijcitur obrutibus aliorum ad notitiam, & eam ob causam frontibus inscripta habebunt virgines nomina Dei & agni Christi, vt clarè, vt palam, & quidem primò obtutu constet eas semper diuinè pudibundas fuisse, vni que Deo ac Christo suæ integritatis pudicitiam perenni contemplatione dedicasse. Omnes quidem sancti signum habebunt in frontibus suis. At solis virginibus datum est, & Dei & agni immaculati nomen circumferre in frontibus suis, ad peculiarem tantæ virtutis prærogatiuam. Stant autem cum agno in monte

Sion, in signum quod de valle rerum mutabilium suauiumque secundum carnem, ad ascendentem sursum, & eleuatam contemplationem rerum caelestium animos suos elongarunt. Cantabant verò quasi canticum nouum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores. Et nemo poterat discere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor milia, qui empu sunt de terra. Ecce peculiarem functionem quam solæ virgines habent in triumpho gloriæ Dei. Si verò nunc quæras, quod sit illud canticum nouum. D. Profectò hoc ipsum interrogaturus eram. M. Respondeo. Vbi id nobis expresserit Ioannes Apost. ex primam & ego tibi. Interim certum habe officij virginium agminum esse, decantare Deo in gloria caelesti, quoddam canticum nouum, quod nemo aliorum canere potest. Quod autem hæc speciatim dicta sint de virginibus, patet ex eo quod sequitur: nam subdit Ioannes, Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coniugati, virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum quocunque ierit. Vides applicationem ad virgines. Vides & nomen melius, quo gaudent præ ceteris. Virginitas quippe vt non tollitur, sed consummatur accedente gloria, ita & virginis nomenclatura in æternum stabit, velut signaculum illibatae incorruptionis in corpore inuolataeque puritatis in mente. Quid enim aliud est incorruptibili carne incorruptionis perpetuæ meditatio, quam portio Angelica, quam Seraphicæ functionis inchoatio? Si plus lubet audire de loco illo virginum, Hi inquit, sequuntur agnum quocunque ierit, velut indiuisi à tergo eius. Gradiebatur agnus in mundo itinere virginali, sequuntur & illi. Amplectebatur agnus adhærere Deo præ alijs omnibus, sequuntur & illi. Voluit agnus esse Nazareus, hoc est, Deo consecratus, sequuntur & illi, consecrantes se Deo per votum aut velum. Agnus ex virgine ortus in virginali coniugio, non tamen ipse fructus coniugij, permanlit virgo in æuum, etiam illi, licet non processerint ex virgineis visceribus, vt agnus: at tamen sequuntur quod processit, nepe vt se quoque mente & corpore incorruptos offerant Deo immaculatũ sacrificiũ quomodo fecerat & ille. Processit agnus ad dexteram virtutis & gloriæ Dei, sequuntur & illi incorruptione gloriaeque proximi agno, comitandique studio indiuisi. Vti solent proceres præ alijs proximè Imperatoriam Regiamue maiestatem circūstare, ad illius suæque nobilitatis gloriam omnibus prælucentem. Quare, inquit Hieron. vocat eas emptas primitias Deo & agno, nisi quia viduæ & in matrimonio continentis erunt post primitias, id est,

De cantico nouo quod decantant virgines ante thronũ Dei.

Tertia p. m. l. i. o. f. a. c. i. o. n. u. m. n. u. m. M. a. t. t. h. 5.

Exod. 20.

1. Reg. 27.

1. Cor. 15.

Apoc. 21.

in secundo ac tertio ordine. Ne autem videar peregrinum quid te docuisse, lege August. de sancta virginitate 24. & 25. cap. lege D. Hieronymum aduersus Iovinianum libr. 1. Et Cyprianum tractatu de habitu virginum. Primarium insuper atque Ansbertum scriptores illustres & vetustos. Nam omnes isti eodem modo quo nos, sed fufius, hanc Apocalypsim Ioannis interpretati sunt. Vt autem hoc addam, Nonne Dominus noster Iesus Euangelio suo promittit conspectum Dei speciatim ijs qui sunt mundo corde, dicens: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt? Certè vt speculum si fuerit mundum accipit imaginem eius quod opponitur, non autem si fuerit commaculatum. Sic & anima si puritate nitet faciem Dei, & scripturarum ac reuelationum scientiam suscipit, & quo nitet magis ed suscipit expressius. D. Munditia de qua ibi loquitur Christus, nonne in puritate à sordibus peccatorum consistit? M. Esato. Consistit enim in eiusmodi emaculatione, verum non solùm in illa. Nam & congressus matrimoniales, & ipsa membra verenda turpitudinem suam habent, dicente Scriptura: Ne reueletur turpitudine tua. Nec potuerunt tempore legis sacerdotes assistere altari, aut edere de panibus sanctificatis, nisi mundi ab vxoribus, dicente Abimelech ad Dauidem: Si mundi sunt pueri, & maxime à mulieribus (id est, à pollutione, quæ contrahitur congressu mulieris, etiam si vxor sit) licet. Exhalationes enim quæ surgunt de voluptatibus carnis, vel in actu coniugij benè moderato, insciunt aliquo vsque animam, haud secus atque nuber vapor aërem, aut speculum anhelitus expirantis in ipsum. Non quod animam semper peccatricem reddant, sed carnalem, sed animale, sed ita nubilam vaporosis oblectamenta carnis, vt lumen Solis, hoc est, iustitiæ radios suscipere nequeat pro eo tẽpore. Hinc illud Scripturæ: Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Quia concupiscentiæ exhalationes surgentes de carne ac sanguine, nec partem, nec locum habent, vbi cernitur Deus in decore gloriæ suæ. Antea exuta, quæ sunt eiusmodi, antea expurgata oportet. Nõ enim intrabit in eam ciuitatem aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens. Ideoque in resurrectione neque nubent neque ducent vxores, sed erunt sicut Angeli Dei. Nuptiæ enim motusque carnis, & omnis voluptuaria operatio impeditiua est contemplationis diuinæ, sicut imbriferæ nubes nostrum Solis impediunt conspectũ. Quam vnã ob causam coniugati qualibet sancti non videbunt Deũ facie ad faciem, nisi depurati à talibus, corpore

rint esse dispositi tum corde, tum corpore vt virgines, imò vt Angeli Dei in caelis, agami vt illi, prorsus alieni a congressibus carnis, vt illi toti spirituales sicut illi. Itaque mundicia à peccatis non sufficit ad hoc vt contempleris Deũ facie ad faciem, nisi adfit & castimonia puritas, de qua diximus. Quoniã autè absolute dixit Saluator: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, ostendens cordis mundiciam causam esse videndi Deum. Consequitur luculenter plenior mundiciã cordis, causam esse plenioris visionis diuinæ. Si enim res, quia colorata, ideo est visibilis: aut quia odorifera, ideo est olfactibilis. Magis itaque colorata, aut odorifera magis visibilis, aut olfactibilis erit. Prærogatiuam ergo spectando Deo & gloria maiestatis eius habebit præ omnibus sancta vereque Euangelica virginitas, Secundam illam verò, viduam continentiam, & caelibatus. Exinde coniugalis castitas. Quæ tamen & idipsum quod castè tractauit posthabere debet priusquam in conspectum sancti sanctorũ prodeat. O virginum decus, ò immortalium spiritũ inter mortales homines gloriã, quàm felix qui te possidet, quàm exors, qui te perituris nuptijs cõmutat, quàm ineptus, qui sine te tui appellatione celebris esse studet, vt student multi de clero, multæ etiam sub velamine sacro, nihil minus quàm in te propensi, nihil sæpe magis, quàm à te alienissimi. Quod probè intelligentes olim Martialis Christi discipulus, & Clemens Apostolorum comes, multa scripserunt in laudem sanctæ virginitatis, ille epistola sua ad Tolosanõs, iste libro ad hoc edito. Post hos Ignatius martyr, & Ioannis Apostoli auditor. Post huc Tertullianus, deinde Eusebius, exinde sanctus Cyprianus edidit libros siue tractatus de emcomio virginitatis. Sicut & D. Athanasius, D. Basilius, D. Ambrosius, D. Augustinus, D. Hieronymus plurima scripserunt in laudem & defensionem sanctæ virginitatis & viduitatis. Accuratissimè autem Hieronymus contra Iulianum Heluidij & Ioviniani nihil præter impunitatem eructantium. D. Quid autem si omnes virgines fiat, quomodo stabit gens humana? M. Noli metuerè ne omnes virgines fiant. Difficilis res est virginitas, & ideo rara, quia difficilis. Multi vocati, pauci verò electi. Si omnes virgines esse possent, nunquã Dñs dixisset, sub hac forma, Qui potest capere capiat. Nec Apostol. in suadendo quasi trepidasset, dicens: De virginibus præceptũ Domini nõ habeo, consiliũ autè do, tanquam misericordiam consecutus. Vis autè audire quid ad tuam questionem respondeat Augustinus meo iudicio admodum verè ac pie? Vtinam, inquit,

Nomina turquiferunt in laudẽ virginitatis.

Matt. 23.

Inquit, omnes hoc vellet (nempe virgines permanere (duntaxat in caritate de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: multo citius ciuitas Dei completeretur, & acceleretur terminus seculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolū ubi ait, cum inde loqueretur, Vellem omnes esse sicut meipsum? Hęc Aug. de bono coniug. contra Iouinianum.

Qualia quantaq; exempla sancta virginitatis, ac celibatus proponant nobis Scripture sancta. CAP. VII.

Abent nescio quid viuidius ad docendū exempla magis, quam præcepta. Vt enim erudiunt ista, ita rapiunt, animosque impellunt illa, haud aliter atque calcaria equum. D. Non immerito. Siquidem facile imitatu arbitramur, quod palam & à multis factū cernitur. Vtile quoque ac religiosum, quod hereditario quodam paternæ virtutis vsu celebre esse constat. M. In medium itaque adducā præclara virorum, mulierumque illustrium exempla, qui se sua sponte castrarunt propter regnum Dei; sumpto exordio à virginitate, quæ quantum ceteris astris Sol, tantum ipsa omnibus alijs præeminet pudicitijs. Christus dominus & redemptor noster, dux & antesignanus Religionis quam præstemur, de virgine natus, virgo fuit, virgoque permansit, ac permansit in æternum. Volens cum iam virilis ætatis esset vita exprimere non illud legis. Crescite & multiplicamini, sed nouum illud nouæ legis, Bonū est homini mulierem non tan gere, quò huius, non illius post se exemplum relinqueret. An verò erret? An ridendum committit, qui sibi Saluatoris sui vestigijs insistentem credit? D. Christus deus erat & homo, potuitque omnia perficere quæ voluit. Nec omnis illius actio sequenda: sed alia in eo miranda, alia sunt imitanda. M. Non dixi debere nos imitari illius virginitatem: sed si imiteris, quis culpabit, imò quis non laudabit in te, quò in illo laudant omnes, celebrant vniuersi? Vt autem missum faciamus de Christo, Maria mater eius, tantummodo homo erat vt nos, sexu foemina, annis puber, viroque matura, vt ceteræ filiarum hominum, carne & sanguine vestita, vt omnes. Attamen virgo fuit, virgoque permansit toto tempore vitæ suæ. Nā ea ætate, qua solet in alijs perulantiore esse caro, dixit ad Angelum Gabrielem nunciantē virginem partu conceptionem; Quomodo fiet istud (nempe quod nuncias) quoniam virum non cognosco. Virgo itaque fuit eouq; Virgo insuper post conceptionem cum iam

1. Cor. 7.

M. Exempla magis rapiunt quam præcepta.

Christus virgo.

Maria virgo perpetua.

Luc. 1.

Matth. 1.

grauida esset, dicente Angelo ad Ioseph. Quod natum est in ea de spiritu sancto est. Qui nequam violat, sed sanctificat virginitatē. Virgo præterea vsque post partum, teste Matth. dicente: Et non cognouit eam, Ioseph, donec peperit filium suum primogenitū. Virgo denique à partu, & vsque in sempiternū. Siquidem responderat Angelo, Quoniam virū non cognosco, nullo scilicet qui est, vel poterit esse cognoscendi modo, non carne, non affectu non proposito aut voluntate, non cogitatione, qua cogitarem aut proponerem me aliquando id facturam. Etenim particula, Non præcedens verbum cognosco negat prorsus omnem cognoscendi modum respicientem carnis officium. Ex quo licet colligere, vt collegerunt Patres, & tota Catholica Ecclesia, Mariam voto disposuisse, perpetuò se mansuram mente & corpore incorruptā, prout inferius latius probabimus. D. Veruntamē ex phrasitextus illius, Et non cognouit eam donec peperit filium suum primogenitum, videtur cōsequi, quòd postea cognouerit, posteaque habuerit secundò vel tertio genitos. Quale etiā de ea approbare videtur is locus, qui de fratribus & sororibus Iesu mentionem facit. M. Fumi sunt Heluidiani quæ proponis quos discussimus excusimusque procul libr. 2. harum Demonstrationum cap. 9. tractat, meminitisne? D. Iam redit in mentem, nec opus est repetitione. Ceterum Virginem Deiparā, cui se infudit, teste Hieronymo, gratiarum plenitudo, quis imitandam cogitabit, quis imitari poterit etiam si cogitet? M. Lege & relegere omnia volumina eloquiorum Dei, non inuenies vsquam sic præuentam, sicque inuitam fuisse Mariam gratijs Dei, vt labi nequierit, aut mater fieri ordine naturæ, ne velle quidē potuerit. Non enim ad Angelum nuntiantem dixit, Quomodo fiet istud, quoniam gratia Dei non finit me cognoscere virū, etiam si velim. Nec vicissim Angelus respondit, Omnipotēs Deus tollet à te quod omnibus naturale est: sed inquit, Virtus Altissimi obūbrabit tibi, ne sit æstus in concipiendo, neque integritatis læsio in pariendo, quemadmodū vmbra frondium solet ab æstu Solis protegere eos, qui se sub tegmine ramosæ arboris continent. Gratia Dei adiuuans Mariam in pudicitia & proposito virginitatis suæ, plenissima sufficientissimaque fuit: attamen ipsa vouit, ipsa in se seruauit perpetuæ virginitatis constantiam, ipsa se continuit ab omni concubitu, omni que voluntate cognoscendi virum, vtique per gratiā Dei: Non enim gratia Dei continuit illam sine ipsa, sed adiuuit, sed obumbravit vt maneret in integritate sua, ipsa. Adeoque studiosè & in-

Ibidem

Iohannes Baptista virgo fuit

Multi in Scripturis elari sicut virginitate.

Philo lib. quem de vita theotetica sup. phicium in titulu. Euse lib. 2. cap. 17.

Apoca. 14.

& indefessè gratia Dei vta est, vt vocetur intaeta, alma, perpetuaque virgo. Gratia itaque Dei adiuuante imitari poterunt reliqui homines, quod ipsa homo gratia Dei incepit, gratiaque Dei adiuuante perfecit, nempe hoc quod mente carneque incorrupta manserit (nam quòd peperit virgo singulare priuilegiū est: quòd quod peperit, nec ab alijs exigitur.) Si autē imiteris munere dei auxiliante, quis dixerit vanum, & non potius valde eximium? An quod in illa tam fuit gratum deo, vt attraxerit filiū altissimi de solio gloriæ in vterum virginem pudicitia suæ, id in nobis displicebit, aut nullius meriti erit? O maledicentiam intolerabilem, o detestanda malarum mentium spiracula! Ar pergamus. Virgo fuit in finem vsque gloriosissimus ille præcursor Domini Iohannes Baptista, quo non surrexit maior inter natos mulierum, qui & plus quam Propheta à Domino appellatus est. Ad hæc virgo fuit & permansit Iohannes Euangelista, Hieronymo, Epiphano, Ambrosio, Oecumenio totaque Ecclesia sic attestantibus. Cui virgini, virgo Dominus, virginem matrem in cruce cōmendauit, qui & supra pectus Domini in cœna recombuit. Virgo item fuit Abel, virgo Melchisedec, virgo Elias, virgo Eliseus, virgo Ieremias, virgo Daniel & filij Prophetarum. Vt referunt Ignatius martyr & Hieronymus: ille in epistola sua ad Philadelphenses iste agens contra Heluidium & Iouinianum: Virgines fuerunt filij Zebedæi, vt affirmat Epiphanius contra Valesios. Virgines aut continentis alij Apostoli. Virgo D. Paulus (vt videtur Epiphanius & Ambrosius asseuerare) aut saltem continens post Apostolatū, quod omnino est extra controuersiam. Virgines filiarum: Philippi de quibus in Actis Apostolorum, & in Eusebio fit mentio. Virgines Timotheus, Titus, Clemens, teste Ignatio in epistola præallegata. Virgo aut continens Marcus Euangelista. Et examina illa sanctorum Eremitarum ab eodocsa in terra Aegypti, de quibus tam admiranda refert Philo Iudæus, & Eusebius libro secundo suæ historiarum, Hic si pergam recententibi Patrum scripta, aut quæ vsu publico comprobata habemus, annumerabimus myriades & agmina infinitæ multitudinis virginum calibumque vtriusque sexus, quæ castrarunt propter regnum Dei. Nam si Iohannes te thronum dei & agni centum quadraginta quatuor millia eorum, qui cum mulieribus non sunt coquinati, sed virgines permanserunt sequentes agnum quocunque ierit, extolis tribus filiorum Israel, quanta credendum est esse agmina sororum, qui ex gentibus

toto terrarum orbe, Deo & Christo suam virginitatem conseruarunt: In iudicijs forensibus quæ notoria sunt, proponi quidem possunt, probari autem non debent, eò quòd omnibus certa, omnibusque manifesta sunt. At de B. Agneta, B. Cæcilia, B. Catharina, B. Agatha, B. Martino, D. Antonio, D. Nicolao, & sexcentis alijs reuera notorium est, quòd virginitatem suam: cum sanctimonia vitæ Deo seruarunt & consecrarunt. Etenim ideo celebres sunt, ideoque festis ac statuis decorantur toto Christiano terrarum orbe. Illis itaque probandis insistere, quid aliud est quam acta agere, operamque ludere? D. Ceterum quibus præsidij hoc tam præcellens virtutum decus prosequi tutarique in se potuerunt? Vt non modò eius quod fuerit, sed & illius, qua scilicet ratione perstiterit tutata floridaque in multis virginitas, exemplum habeamus. M. Præsidia quibus tutatus est Iohannes Baptista suam virginitatem, fuerunt seclusus, abstinentia, cibium, zona pellicea, contēplandi, orandique studium, nunquam intermissum, vt licet legere Matth. 3. 11. præsidia quibus vta est D. Virgo Maria, fuit solitudo, meditatio, lectio sacra, ieiunium, precatio, domi sedulitas, foris modestia, vbique pudor, vbique puritatis amor. Prodire quippe domo: nascia erat, nisi religionis causa. Esse vero foris absque festinatione, inconsumpta. Alienis intercepta nunquam, nisi ob pietatem, vt cum ministraret cognatæ ferenti vterum in senectute sua. Factorum mysteriorumque Dei obseruatrix assidua, conferens ea in corde suo, & inter sese, & cum vaticinijs Prophetarum, & cum omnipotente bonitate Dei. Instans vtriusque commemorat D. Ambrosius in libro de virginitate sua, dicens: Talem hanc Euangelista, talem Angelus reperit, talem Spiritus sanctus elegit. Quæ denique præsidia suæ virginitatis electissima virgo A sella nomine elegit, D. Hieronymus edisserit dicens: Ab anno duodecimo ætatis suæ vnus cellule clausa angustijs, latitudine Paradisi fruebatur. Idem terra solum & orationis locus ei exiit & quietis. Cum eam non velle desiderium, sed humana conditio traheret, panis, & sale, & frigida aqua concitabat magis esuriam quam restinguerebat. Per omnem annū iugi ieiunio pascebatur, biduo, triduoque sic permansit. Veste fulciori monachæ contenta, ita se intracubuli secreta custodiuit, vt nunquam pedem suū proferret in publicum, nunquam viri agnosceret colloquium. Adeo assidua in oratione vt durities de genibus camelorum in sancto corpuscule præ orandi frequentia occaluerit. Hag

virginitas quibus præsidij situta.

Ambros. lib. 2. de virginit. & alijs locis. Hiero. ad Marcellā.

Exempla insignia seruatae viduitatis, Iudith, 3.

Hæc & similia de sancta illa virgine Hieronymus. Seruatae verò viduitatis quàm insignia exempla ministrat nobis Scriptura vtriusque Testamenti, nonne audiamus: Iudith vxor Manasse de tribu Ruben, mortuo viro suo mansit vidua vsque ad diem obitus, his admodum ad tutelam suæ viduitatis vtens, Clausa, dicit textus, morabatur in superiori cubiculo domus suæ cum puellis suis. Et habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbatha, & neomenias, & festa domus Israël. O eximia munia, munimenta que amabilis Deo viduitatis. In quibus quoniam sanctæ ac fortiter perstitit vicerunt foemine eius manus exercitum mundo terribilem, referentes de medijs hostibus caput Holofernis, ad communem totius gentis Iudææ salutem. Huic licet addere insignis pudicitie foemina Noëmi, quæ mortuo viro suo, quoniam post alterum non abiit, digna inuenta est, vt ex nuru sua Moabitide suscitaretur virga Iesse, de qua natus est Christus. Euangelium denique Luce edisserens de Anna Prophetissa filia Phanuel de tribu Aser, dicit, Quod vidua fuerit vsque ad annos octoginta quatuor. Quæ non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruans die & nocte. Quam ob causam & ipsa meruit præ alijs videre & agnoscere saluatorem nostrum in infantia carnis suæ. Tu autem obserua hio verè viduitatis arma, nedum exempla. Cetera autem Scripturarum exempla prætermitto, sufficiunt enim hæc. Quæ tibi explicata volui, vt in ipsis velut viuis formulis spectes præcipua munimina sanctæ virginitatis ac viduitatis esse, solitudinem, ieiunium, sedulitatem, orationem, rerum que caelestium meditationem, habitum denique sobrium a humilem, qui magis Dei oculos quàm hominum oblectet. Nam:

Otia si tollas perière Cupidinis arcus. Sic sine Cerere et Baccho friget Venus.

Neque mens verè intenta diuinis, illecebras recipit carnis. Peruens quoque oratio facile impetrat gratiæ, sine qua nemo virgo est aut vidua, subsidium. Vbi crapula, vbi otium omnium malorum ferax, vbi purpurissimum, cerussa, muscus, vnguentum, capillatura, gemmarum vestiumque luxus, ibi ignis & fomentum libidinum, neque diu ibi subsistere potest virginalis aut vidualis pudicitie radix. Quidam titulis Ecclesiasticis percelebris rogans me, Cur, inquit, adeo exagitor stimulis carnis præceteris hominum? Cui ego, Precor domine, ne tam admiratiue roges de quo nihil est mirandum. Tu tibi tuisque functionibus totus dices: Sacerdos preces horarias non peribis

uis, sacra non facis, nec te magis mysterijs, mysterijsque diuinis impendis, quàm si homo laicus esses. Ad hæc nunquam abstines. An mirum quod tali subtrahas tua munera Deus, tandemque procul abiciat? Nonne sic factum de seruo nequam & pigro: testatur dominus. Igitur o generose domine, imple officium cui obstringeris, otium vita & crapulas, Deoque supplex esto, & tum, nisi gratia Altissimi te inuictum reddiderit contra impugnaciones carnis, ipse iniqui consilij reus eris.

De illo Scripturæ, Nemo potest continens esse, nisi Deus dederit. CAP. VIII.

Nonne virginalis continentia venit inter dona Dei annumeranda? M. Et virginalis, & vidualis, & coniugalem continentias, dona Dei esse certo citra omnem ambiguitatem credimus. Dicit enim Deus per os Sapientis: Non possem esse continens, nisi Deus det: Plano quidem id & vniuersali sermone. Volens significare, hominem, in quocumque fuerit status, non posse continere, nisi Deus dederit, neque ante coniugium, neque in coniugio, neque post coniugium (etiã si dictum illud Sapientis de continentia, ab omni genere mali intelligendum sit.) Cui probè consonat sermo Apostoli dicens: Sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, nempe vt integram incorrupti corporis castitatem seruet, vel post solum connubium exinde, prorsus contineat: alius verò sic nempe vt sanctiones matrimonij inoffensè custodiens nullam incontinentie maculam admittat. Ex quibus verbis Apostoli tradidere Patres & virginalis & vidualis, & coniugalem pudicitias reuera dona Dei esse. D. Si autem dona Dei sunt, igitur non habet ea in sua potestate homo. M. Valde indebitè & præter artem colligis: Dona enim dici nequeunt, nisi vbi donata fuerint. Vbi autem donata sunt, iam vti illis vel non vti, eius, qui dono accepit, efficitur. An ob aliud, quàm vsum & vtilitatem donatarij dentur munera? Dicit Poëta.

Quo mihi diuitiæ, si non conceditur vti? Dicam & ego, Quo Deus omnipotens, si non concesseris vti, Munera largiris.

D. Non vti que de hoc, an donatis muneribus Dei vti liceat: sed de illo ambigimus, an dentur è caelo singulis munera instituto vitæ suæ Christiane peragendo necessaria. M. Apostolus constanter pronuntiat in hunc modum, Vnusquisque proprium donum habet ex Deo.

D.

Virginalis, vidualis, coniugalis continentie dona Dei sunt.

Augustinus, Theoph. Occurr.

An si quis habet sua dona Deo

Quando datur donum Dei?

Nemo Christianus relinquitur sine donis Dei necelarijs.

Ex Deo, inquit, ne putetur ex nature suæ qualitate habere. Et vnusquisque, non tantum vnus aut alter, nec sanè vnusquisque omnium hominum, sed eorum qui mystico corpori Christi sacramento insiti sunt, hoc est, Christianorum (de illis enim erat sermo) habet donum, & quidem proprium donum, hoc est, suum, sibi a Deo ad vltimum salutis in Christianismo deputatum: ne putemus vnum atque idem habere omnes. Varia enim sunt dona Spiritus sancti, qui distribuit singulis prout vult, vt docet cap. 12. eiusdem epistolæ. D. Etiusmodi verò dona quando dantur, dum nascimur ex vtero materno? An dum renascimur ex fonte sacro? An alio tempore? M. Id Deus posuit in sua potestate, & inter mysteria abditum à nobis esse voluit. Nam si Spiritus sanctus distribuit munera sua prout vult, etiã distribuit ea quando vult, & medijs quibus vult. Christo & intemeratæ matri eius, Ieremiæ item & Ioanni Baptistæ creditur eximium illud munus perpetuæ continentie donatum in sua natiuitate, dum in vteris matris sanctificabantur. Alijs in Baptismo dari potest, alijs alio tempore, dum conuenit, aut opus esse incipit, videlicet dum ipsa functio egens dono subsidiario Christiane apprehenditur. Siquidem ideo munera dantur è caelo, vt subsidio sint rebus Evangelicis Euangelicè peragendis. Aut dum hominum virium suarum infirmitate animaduersa incipit supplicis deuotionisque precibus implorare diuinæ miserationis auxilium. Itaque dona Dei subsidiaria ad peragendum debite certum genus vitæ Euangelio comprobatum, dantur aliquando præueniendo, aliquando in ipsa assumptione status, aliquando postea, dum virium suarum infirmitate explorata cœperit homo Deo supplex esse. Tanta autem est Dei erga nos munificencia propter Christum, vt nulli homini Christiano desit vlla gratia necessaria ad peragendam debite functionem Euangelio Christi comprobata, dummodo ipse nõ defuerit sibi. D. At quibus istud scripturis stabiliri poterit? M. In exordio epistolæ prioris ad Corinthios, in qua hæc materia peculiariter tractatur, Gratias ago, inquit Apostolus, Deo meo semper, in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu. Quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia, expectantibus reuelationem doni nostri Iesu Christi. Liber autem hic querere, verumne an falsum dixerit hoc loco Apostolus. Si verum, quod omnino fatendum est, ergo ita est locupletata fidelium Ecclesia per

Christum, vt nemini quidquam in gratijs ac donis ad vnum Euangelicum genus vitæ Euangelicè peragendum, desit, desit, inquam, ex parte Dei. Nã qui sua culpa æger est aut egenus, ipse sibi metipsum imputet. Si enim cuiquam desit, adeo vt nec habeat, nec habere possit, etiã si faciat quod in se est iuxta traditionem Euangelicam, is qua ratione dicitur diues effectus in omnibus per Christum, & non potius pauper & inops derelictus? Aut quomodo verum, quod nihil ei desit in vlla gratia, cum non habeat, sed nec habere possit, ne per supplicationem quidem, donum Dei, quo contineat post votum aut nuptias, vt oportet? An diues, qui eget necessarijs? An dicendum nihil illi deesse, qui necdum habet, quo carere non potest? Vt nuptiæ, ita & virginitas, ita & vidualis continentia comprobantur doctrina Christi, quod plus est, laudantur istæ atque suadentur. Si igitur Christi fidelibus desint dona Dei, sine quibus impleri nequit, quod status illi requirunt, non iam homo, sed Christus culpandus erit, docens seruandum quod viribus maius est, non addens simul gratiarum dona, quibus seruari possit. Inueniturque Apostolus falsus testis dicens: Quemadmodum testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia. Testimonium quidem Christi est, Non relinquam vos orphanos. Et illud, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Item illud, Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. An non valde orphanus, Christoque suo destitutus, & quasi in obliuionem datus, qui in conditione vitæ probata aut consultata per Christum, caret necessario auxilio Christi? D. Fortassis meritò caret, sua culpa sic exigente, Mirum quidem si non dentur promissa munera dignis. At quid mirum si negentur indignis, quales sunt multi? M. Prò dolor, nimium multi. Eamque ob causam in præmissis tetigi tria hoc loco obseruata perquam necessaria. Quorum primum est, vt homo muneribus Dei iuuandus, sit insitus in corpus Christi fide vel fidei sacramento. Quomodo enim recipiet gratiarum influxum à capite quod nulla compagine est coaptatum in corpore? Et ideo locutus sum in præmissis de homine Christiano, non autem de quouis homine. Quemadmodum & Paulus scribens Corinthijs ad Christum conuersis dicit, Vt nihil vobis desit in vlla gratia: vobis, inquam, qui in Christum credidistis. Nam qui extra Christum manet, conclusus in massa perditionis, quid mirum si multis, imò si non omnibus gratui-

Ioan. 14. Matth. 23.

Esa. 49.

Tria obseruanda.

vis donis Dei indigeat, cum per ipsum Christum, & in ipso sint omnia? Secundum est, quod ipsum genus vitæ vel susceptum vel suscipiendum sit Evangelio Christi comprobatum, ut sunt comprobata virginitas, calibatus, sacerdotium, coniugium, abdicatio proprii, usus rerum in communi, sui ipsius sub alterius obedientia submissio, & eius generis multa alia. Non enim futilibus aut reprobatis generibus vitæ aptat sua munera Deus: Tertium est, quod homo non desit ipse sibi, neque in suscipiendo, neque in prosequendo quod susceptum erat, hoc est, ut faciat homo quantum in se est, quod Christianè ac dignè probatum aliquod vitæ genus suscipiat, atque susceptum exinde prosequatur simili modo. Sunt qui præproperè & inconsultò, aut illo, quod aiunt, manibus statum perpetuæ continentia, onus suis viribus impar, apprehendunt, non magis de Christo auxilioque diuino cogitantes, quam si non essent Christiani homines. Si certè sibi metipsis desunt, non vtentes, sicuti deberent, illuminatione fidei semel desuper accepta. Sūt præterea, qui postquam bona fide, animoq; Christiano apprehenderunt, exinde decidunt irreligiòse & officianter, ne dicam, sceleratè viuentes. Et isti sanè non solum desunt sibi, sed & muneribus diuinis obstacula ponunt, dum officium negligunt, ociatque quærunt, aut luxui indulgent, quibus velut armatura quadam caro potens efficitur aduersus spiritum, etiam gratijs Dei adiutum. Qui autem hostem suum armat, quid aliud quam superari quærit? Non auditis, inquit Cyrillus, ex diuinis scripturis, quia certamen est inter homines, carnis aduersus spiritum, & spiritus aduersum carnem? Et nescitis, quia si carnem solum nutriatis, & ipsam frequenti mollitie, ac iugi deliciarum fluxu foueatis, insolescet necessariò aduersus spiritum, ac fortior illo efficietur? Quod si fiat sine dubio, eum in ditionem suam redactum suis coget legibus ac vitijs obedire. Si verò ad Ecclesiam frequenter veniens aurem literis diuinis admoueat, explanationem cælestium mandatorum capias, sicuti eibis & delictijs caro, ita spiritus verbis diuinis conualescet, ac sensibus & cupiditatibus robustior effectus carnem sibi parere coget, ac suis legibus obsequi. Nutrimta igitur spiritus sūt diuina lectio, orationes assidua, sermo doctrinæ. His alitur eibis, his conualescit, his victor efficitur, Quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis, nolite dicere, Quia volumus, sed non possumus, Voluimus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das

stimulos carni tuæ, tu eā aduersus spiritum tuum armas, & potetem facis, cum eā carnibus satias, vino nimio inflamas omni mollitie palpas, & illecebris nutris. An nescitis, quia nō potest edificium istud Ecclesiæ ex leprosis lapidibus construi? &c. Hæc ille Precor autem, si adsit auxiliator in bello ferre suppetias paratus, at tu ipse arma projicis, tu tempore excubiarū, aut insurgente prælio aliena pertractas: nūquid hic dicere poteris, perij auxiliij defectu? Nō arbitror. Sed magis dicere debes, perij mea culpa, quia quod in me erat facere nolui, & ipse mihi turpiter desuit. Sūt insuper, qui licet sciant virium suarū imbecillitatem, fomitis in superpotentiam, ac stimulos lapsulque carnis: tamen non magis supplices fiunt Deo gratiarū donatori per orationes, quam si opus non esset in eiusmodi certaminibus vllò gratiarum Dei subsidio. Et ij sibi desunt non implorates, quod possunt & debent, diuini muneris auxiliū. Oportet enim imitari Apostolum oratione Dominum instanter pro subsidio, dum tērationes carnis insurgunt, quemadmodum ipse fecit dicens, Ter, hoc est instanter Dominum rogavi, ut discederet à me, scilicet stimulo carnis. Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Ecce vbi fit oratio ad Deū, ibi mox sufficiens diuinæ opis auxiliū adest. Dicit Iacobus, Si quis vestrum indiget sapietia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hēsitas. Dicam & ego nuptiatoribus istis, qui semper caussantur carnis suæ infirmitatem, Si quis vestrū eget dono continentia, postulet à Deo, & dabitur ei. Dat enim Deus omnibus affluenter, & non improperat. Dat certè, sed præeunte oratione. Quod satis demonstrat ordo verborum Saluatoris dicentis: Petite, & accipietis, quærite & inuenietis: quasi petere, donū, quærere verò debeat præcedere inuentionem. Et alibi, Vigilate, inquit, & orate, ne intretis in tentationem. Ecce ut vincas tentatione, vult præcedere oratione. Sūt deniq; quidā adeo sordibus peccatorū, & perituris rerum mundi amoribus repleti, ut nihil sint minus, q̄ munerū Dei capaces. Et hi sibi desunt, non conuertentes se ad debitam poenitentiam, qua expurgenti quod gratiarum receptacula præoccupat. Concurrentib; autē ex parte hominis prædictis, nempe, quod Christian⁹ existat, sedulo sua præce ad ostiū, quod Christus est, pulsas, nec sibi in his quæ potest desit, dicimus tatas esse diuitias bonitatis diuinæ, tamque locupletam fidelium Ecclesiam per Christum gratijs ac donis Dei, ut nemo dixerit veraciter, perplexus sū, aut in labyrinthū incidij, aut quasi lupum auribus teneo. Quod-

Causa ob quas desunt multis muneribus Dei-

Cyrrill. li. 9 super Beuucū.

2. Corin.

Iacobu.

Matth.

Marc.

Tob. 3. Notanda sententia homini Christiano.

Offenso Deo non statim recedunt deo dei. Rom. 11.

Math. 25.

Luc. 27.

Actus vn⁹ Veneris non expellit donum continentia.

Quodeunque enim genus vitæ à Deo probatum ingressus fuerit, poterit illud Christo auxiliante perficere, dicente Scriptura: Hoc pro certo habet omnis, qui te colit, hoc est, omnis fidelis, quia vita eius si in probatione fuerit, coronabitur. & si in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in corruptione fuerit, ad misericordiam venire licebit. Itaque qui corrupto animo iniit coniugium, aut irreligiòse vovit virginitatem, vitamque monasticam, neutrum tamen facturus, nisi à Christo fuisset comprobatum: Rursum, qui rem bene ac religiose inceptam postea deseruit prolapsus in turpitudinem contrariam, non debet quasi perplexus esse, ut causetur se nec posse retinere eum statum, nec dimittere sine peccato, quæ admodum impuri Sacerdotes, monachi insuper & nonnulli libidine caussantur. Quoniam si poenitudine conuersus supplex fiat Deo, ad misericordiam ei venire licebit. Si autem ad misericordiam, ergo & ad donum Dei, quo inoffensè eundem statum pertranscat, modò ipse non desuerit sibi. Alioquin insufficienter redemisset Christus genus humanum de captiuitate & impotentia in qua antea fuerat. D. Nōne offenso Deo mox recedunt à nobis gratuita munera eius? M. Nequaquam. Sine poenitentia, inquit Apostolus, iuncta dona & vocatio dei. Hoc est, non ducitur Deus poenitudine super donis suis, ut mox vbi peccat homines, illa reuocet. De gratijs gratis datis, non autem quæ gratum faciunt loquimur. D. Euangelium tamen apertè dicit de seruo, qui non bene fuerat vsus talento sibi concredito, Tollite ab eo talentū, & date ei, qui habet decem talenta. M. Exprimit ibi Christus formam quandā iudicij diffinitiu, quod dabit super animabus fidelium, vel in die mortis, vel in contumatione sæculi. Quam diu autem peregrinamur in carne sub vexillo dominicæ crucis, tam diu expectat nos misericordiarum Dominus ad poenitentiam, secundum diuitias bonitatis suæ, patientiæ & longanimitatis, ut habet Paulus ad Romanos cap. 2. Venit enim Christus in hunc mundum, quærere, & saluum facere quod perierat. Est autem & illud diligenter aduertendū, quod sicut virtutes habituales, & actus vitij contrarij non directè inter se contrariantur, nec se mutuo expellunt. Vna enim detentio auara virtutem liberalitatis non tollit, neque vna veneris contrectatio virtutem continentia expellit. Quare nec donum dei, actus vnus contrarius abigit: quia dona Dei sunt quasi habitualia subsidia ad functiones Evangelicas Euangelicè perficiendas data. Actus actibus, & virtutes habitualibus vitijs contrariantur. Vene-

ris itaque congressus vsum quidem impedit tam virtutis continentia quam doni diuini, non autem illa extinguit, nisi assiduitate sui, aut nimia forte exuberantia. D. Et virginitas, nōne vel vnico congressu carnis perditur? M. Perditur sanè ipsa incorruptio siue integritas mentis & corporis, in quibus ratio virginitatis consistit, ut amplius dici nequeat alma, intacta, intemerata, aut reuera virgo, quæ sua sponte semel venercam voluptatem experta est. At secus se res habet de ipsa virtute continentia & dono eius. Quandoquidem & nupti, etiam inter moderatos amplexus coniugales, & viduæ post vsum coniugij, virtutem donumque continentia retinent, haudquaquā virginitatē. Habitus virtutū ex multis actibus præuijs generantur, quare nec perduntur, nisi multiplicatis actibus contrarijs. Quærunt autem D. August. Nunquid impij dona Dei habent? Sibi que respondet, Habent utique per eum, qui illuminat omnē hominem venientem in hunc mundum.

Virginitas perditur vno congressu carnis, nō autem continentia virtutis aut donum.

Vota castitatis licita esse & sancta, etiam si ipsa castitas donum Dei existat. CAP. IX.

Nemo potest continens esse ex suis solius viribus, uti superius probatū est. M. Esto. D. Temerariè igitur faciunt, qui se voto obstringunt perpetuæ castitati. M. Non consequitur quod inferis. Quoniam enim ex suis solius viribus continens esse nemo possit: omnes tamen tales esse possunt diuino auxilio accedere. Id enim reuera dicimur posse, quod amicorum auxilio possumus, secundum Aristotelem veteris Philosophia antistitē. Rursum, id dicimur posse, etiam in fidei & salutis nostræ negotijs, quod Dei munere, Deoque adiuuante possumus, secundum Paulum traditionis Evangelicæ Apostolum. Nam dicit, Omnia possum in eo qui me confortat. Neque dixit Sapiens: Nemo potest cōtinens esse absoluto sermone, sed cum hac cōditione, Nisi Deus dederit, quasi diceret potest utique homo, si Deus dederit. Quid obsecro magis extra vires nostras, aut magis est in donis Dei, quam credere, siue Deo fidem seruare religionis? Et tamen profitemur sacramentaliter in Baptismo, nos perpetuò ad hæreticos Deo per fidem, secundum Euangelium Christi. An temeraria sit sacramentalis professio religionis Christianæ, eam ob causam, quod dicit Apostolus: Gratia enim estis saluati per fidem: & hoc non ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur? D. Absit. M. Tamen & fides, & perseverantia in fide,

Phillip. 4. Sapien. 8.

Probatum à simili nos posse vouere continentiam etiam si donum Dei est. Ephes. 2.

R r 2 & omnis

DE CONSILIIS

& omnis totius religionis obseruatio, donum Dei est, quod nemo habet, nisi illo misericorditer donante. Itaque a simili, nequaquam temerarium erit vouere castitatem, licet eadem sit donum dei. Nonne & matrimonialis pudicitia donum dei est, quod nisi precibus impetrent a Deo, non habent coniugati? D. Oportet minino, ut iam probatum est. M. An eam ob causam dicemus, impium esse, innectere sese inseparabili iugo cum vxore, quod nefcius: si donum continendi tecum vna sit perseveraturum? An ideo opinabimur licere separare quod Deus coniunxit, quia inardescit libido in eam, quae non est propria vxor? Vides, fili, ad quae monstra ducit impura dogmatizatio hominum, qui dum prohibent continentiam vouere, etiam prohibent nubere: dumque soluant vota, etiam coniugia solui posse, admittere debent: nam eadem in vtrisque est ratio. Sicut enim continentia donum Dei est, ita & coniugalem castitatem inter dona Dei referre nos oportet. Sed haec docent non aliam ob causam, quam ut libido sua insolens freni vbi que inueniat nefarii operis libertatem. Nos fatemur cum Apostolo Paulo, quod vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic. Sed & hoc simul fatemur neminem vnquam corde bono, & ob finem honestum suscepisse statum vllum probatum in Euangelio, cui desit necessarium auxilium Dei: modum non desit ipse sibi, hoc est, modum faciat quantum in se est, & Christo vere supplex fiat. Adhaec fatemur cum Apostolo, quod melius est nubere quam vri. Nihilominus etiam confitemur cum Propheta, reddendum esse Deo, quod illi voto promissum est. Nam loquitur Apostolus de ijs qui potestatem corporis sui habent, nullo vinculo sacramenti, aut voti, aut naturae ligati. Alioqui posset & maritus cogitare de libello repudij, dicens: Melius est mihi ducere in vxore hanc quam amo, dimissa mea, quam assidue vrenis ignis sustinere aeternum. Quod tamen si fieret manifeste esset contra Euangelium Christi dicentis: Quod Deus coniunxit, homo non separet, & contra doctrinam Pauli asserentis, His autem qui matrimonio iuncti sunt, precipio, non ego, sed Dominus, vxorem a viro non discedere. Et vir vxorem non dimittat. Vt ergo liberis hominibus melius est nubere quam vri, ita ijs qui voto astricti sunt, melius est reddere quod sacrosancte promiserunt, quam nubere. Si post votum vrget impetus petulantis naturae, confugere oportet, ut antea diximus, ad orationem Dei, sicut ipse Paulus fecit, Siquidem ut alijs, ita & Apostolo suo permittebat Christus pugnam carnis, ut sit & vnde co-

ronet strenuum, & vnde humiliet miraculis clarum, ne infletur. Nunquam tamen vllum militem, qui sibi non deest, deseruit Deus, dicens ad Apostolum, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Verum de his paulo latius in tractatu de caelibatu sacerdotum. D. Interim cupio edoceri num nuperum sit & recens inuentum sese voto, virginitati aut viduitati astringere. M. Nuperum esset? Quinimo tam est vetustum quam ipsum Euangelium, tamque constanter hucusque productam ab incunabulis Ecclesiae, quam vlla doctrina fidei. Nolo mihi credas, rem scripturis sacris, deinde & succedentibus sibi patrum attestationibus demonstrabo. Enimvero Apostolus informans Timotheum Episcopum sic inquit, Adolescentiores autem viduas deuota. Cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quo loco fides accipitur pro constantia animi in prestando quod antea promiseras. Vt sit sensus, Fidem primam irritam fecerunt, id est, constantiam & fidelitatem, quam debebant voto suo siue sponsioni semel emissae in Ecclesia super viduitate exinde seruanda. Nam viduae, quae tum temporis recipiebantur in tutelam Ecclesiae, alendae sumptibus Ecclesiae, voto suam viduitatem Deo consecrabant. Vt autem certo certius constet hunc esse germanum sensum verborum Apostoli, ipsum Concilium Carthaginense quartum decretorum suorum capite vltimo explicat verba Apostoli sicutinos fed fusiis, dicens: Vt si quae viduae quantumlibet ad huc in minoribus annis positae, & matura aetate, a viro relictae se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiae religioso habitu apparuerint, postea vero ad nuptias seculares transierunt, secundum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausae sunt. Subdit, De talibus ait Apostolus, Quum luxuriatae fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Hucusque Concilium Carthaginense quartum. Sed & Concilium Toletanum quartum capit. 55. sic habet, Duo sunt genera viduarum, seculares & sanctimoniales. Seculares viduae sunt, quae adhuc disponentes nubere, laicalem habitum non deposuerunt. Sanctimoniales sunt, quae iam mutato habitu seculari, sub religioso cultu in conspectu sacerdotis & Ecclesiae apparuerunt. Haec si ad nuptias transferint iuxta Apostolum, non sine damnatione erunt, quia se primam Deo vouetes, postea castitatis propositum abiecerunt. Hec

Castitas matrimonialis donum Dei. Matrimonium non propterea debet irrita esse, quia castitas matrimonij est donum Dei.

2. Cor. 7. Vnusquisque proprium donum habet. Nemini deest necessarium auxilium Dei, modo sibi non desit. 1. Cor. 7. Melius est nubere quam vri, his qui liberi sunt. Vota enim sua reddere oportet.

Mat. 5. 19. 2. Cor. 7.

2. Cor.

Mos uendi castitatem peruenit esse scripturis probatur.

1. Tim.

Cecilius Carthagenensis.

Cecilius Toletanus.

Conci.

Concilium Toletanum quartum. Adhaec D. Augustin. libr. de bono viduitatis cap. 9. & 10. dicit, voto a virginibus vel viduis emisso, iam non solum non capeffere nuptias, sed etiam si non nubant, nubere velle damnabile est. Nam ut hoc demonstraret Apostolus, non ait, cum in delictis egerint, in Christo nubunt, nubere volunt: habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: etsi non nubendo, sed tamen volendo: non quia, ipsae nuptiae vel talium damnandae iudicantur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio boni inferioris, sed ruina a bono superiori. Hucusque Augustinus. Simili modo intellexerunt eadem verba Apostoli D. Hieronymus, & reliqui Patres quotquot dictum locum interpretati sunt. Itaque non dubitandum, quin ibi fides accipitur pro fidelitate seruanda in promissis ac votis. Secundo non dubitandum, quin tum temporis plerumque viduae voto se astringebat perpetuae viduitati vel sanctimoniales essent mutato habitu. Quantum vero ad virginitatem spectat, verba quibus virgo Maria respondit Angelo satis luculenter innuunt, quod ipsa suam virginitatem antea Deo dedicauerat, ait enim, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto, inquit August. non diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset. Non enim dubitat de facto, sed modum requirit & ordinem. Nec enim querit an fiet istud, sed quomodo fiet. Quasi diceret, inquit Bernardus, Cum sciat dominus meus testis conscientiae meae, votum esse ancillae suae non cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? Si oportuerit me infringere votum ut pariam talem filium, & gaudeo de filio, & doleo de proposito, fiat tamen voluntas eius. Hucusque Bernardus. Sed & venerabilis Beda tractans eadem verba Euangelij, Propositum suae mentis, inquit, reuerenter exposuit Maria, vitam videlicet virginalem se ducere decreuisse. Quae quia prima feminarum tantae se virtuti mancipare curauit, iure singulari praeter ceteris sponsonem Mariae ad Angelum plus aliquid significare, quam, Actum non cognosco virum: id enim videbat Angelus: aut, quam hucusque non cognouit virum: nam potuisset Maria post discessum Angeli nubere viro, & cognoscere eundem, eaque cognitione concipere, sicut Sara & Anna vxor Phanael post annuntiatum fetum cognouerunt viros suos, & ea cognitione conceperunt, adeo ut nihil fuerit opus dicere, Quomodo fiet istud, quoniam

Aug. lib. de sancta virginitate, cap. 4. Bernardus Homil. 4. super Euang. Mat. 1. est, &c.

virum non cognosco. Quapropter dicendum est, quod Maria intellexit suum responsum secundum plenitudinem significationis, quasi dixisset, Equidem Angele Dei, ego sum animo, eoque sum proposito ac voto, ut dispouerim non cognoscere virum, nullo sane tempore, nulloque modo: adeo ut merito debeam interrogare, Si Deus me filium parere voluerit, quomodo id fiet? An per cognitionem viri contra animi votum, an alio quopiam modo. Haec ex Scripturis. Ex fide autem historijs ac scriptis Patrum eadem luculenter constant. Nam Epiphanius contra haeresim vocantium se Apostolicos refert hoc modo, Tradiderunt sancti dei Apostoli, peccatum esse post decretam virginitatem, ad nuptias conuerti. Igitur illi & comprobauerunt vota virginitatis seruandae, & reprobauerunt nuptias quae post decretam virginitatem contrahuntur. Et Basilius libro de Virginitate adulteros vocat eos qui praetextu nuptiarum Deo dicatas virgines sibi copulant, inquit: Nullus seruus ad id impietatis erumpat, ut sponsam Domini contingere audeat. Nullus adeo insanus, ac sacrilegus sit, ut immaculatam hostiam impudicis manibus tractet. Nemo in tantum audaciae temeritatisque profiliat, ut huiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, non vasa inanima ex auri argenti que materia elaborata, sed animata ipsa, & viuua donaria, latronis more profanis manibus temerare, atque incestare praesumat. Immo vero nullus adeo impius, atrox, impurusque sit, ut non inanimata templi vasa, sed ipsum Domini templum, virginium scilicet corpus, ipsamque omnium pretiosissimam animam in templo Dei, sacratissimi donarij vice locatam libidinis facibus barbarica immanitate succedat. Et paulo post, Si autem qui dimissam a mortali viro ducit, adulter atque impius est: qui immortalis viri sponsam nunquam dimissam violare praesumat, multo profecto furens adulter atque impius erit. Et Hieronymus aduersus Iouinianum libr. 1. Si nupsit, inquit, virgo, non peccauit. Non illa virgo, quae se semel Dei cultui dedicauit. Harum enim si qua nupsit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Si autem hoc de viduis dictum obiecerit, quanto magis de virginibus prauelebit: cum etiam his non liceat, quibus aliquando licuit? Virgines enim quae post consecrationem nupsierint, non tam adulterae sunt quam incestae. Cui contemporaueus D. Ambrosius sic scribit, Melius est nubere quam vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Ceterum quae se sponndit Christo, & sanctum

Mos uendi castitatem probatur ex Patribus. Epiphanius.

Basilius.

Hieronymus.

Ambr. ad virg. laps. cap. 5.

R. 3. vela.

quod ei repromittitur? M. Iam audisti ex Marco. Est enim centies tantum. Vis autem expresse nominem, & exinde verbo Dei demonstrarem? D. Obsecro. M. Est ius sine actio ad ipsum regnum caelorum, cum suauiissima affluentia rerum in hoc mundo, quantum cupis, ac satis est illi virtuti colenda, cum qua & nascitur & consummatur omnibus expectanda felicitas. Quod sic demonstramus. Saluator noster cum se ad docendum in monte composuisset, aperiens os suum dixit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Eandemque doctrinam in campestribus sine plano loco iterum repetens sub his verbis, Beati, inquit, pauperes, quia vestrum est regnum Dei, voce illa, spiritu, praetermissa. Verum cum & Lucae Euangelium sit a Spiritu sancto profectum, nec in illo docetur nisi quod a spiritu surgit, spiritu fouetur, spiritu perficitur: Igitur si vera est haec doctrina Christi, utique per paupertatem spiritu fidei apprehensam acquiritur verum ius, solidaque actio ad omne illud, quod nomine regni caelorum, aut regni dei intelligitur. Cuius postea dabitur possessio realis, ut Iurisperiti loquuntur, cum per sententiam sedentis pro tribunali super sedem maiestatis suae dicetur, Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Ius autem ad tantum regnum an non centies melius est omni auro, omnibusque possessionibus, quae hic dimitti possunt? Arbitror quod sic, nec quenquam contrarie esse opinionis certum habeo. D. Putat plerique Matth. 5. sermonem esse de humilitate, non autem de rerum indigentia. M. Humilitas quidem parens est & nutrix, indiuiduaque comes paupertatis Evangelicae. At sermo Christi est de paupertate, quae diuitijs opponitur. Quod manifestius liquet ex Luca, dicit enim simpliciter, Beati pauperes sine mendici, ut Graecus textus interpretari potest. Et mox subdit horrenda quaedam, Vae, aptata contrarijs eorum, quibus antea beatitudines coniunxerat, dicens: Vae vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Vae qui saturati estis, &c. Et quid opus erat Matthaeum dicere, Beati pauperes, & non potius, Beati humiles spiritu, si nihil peculiariter dictum voluit de paupertate diuitijs opposita? Ne autem de omni tali locutus videretur, addidit vocem, spiritu, quo constaret Christum tantummodo locutum de ea paupertate, quae spiritu fidei suggerente eligitur, partim humilitationis, partim salutiferae commutationis causa, quo te aequales minimis, immo omnibus minoribus facias, atque pro onerosis diuitijs, quod

Illius ce-
cupli, quo
reanone-
ratur pau-
peres E-
uangelica,
explica-
tio.

Matth. 5.

Luc. 6.

Per pau-
peritatem
Euangeli-
ca acqui-
ritur ius
in regno
Dei.

Matth. 25.

An illud,
Beati pau-
peres spi-
ritu sit
dictum de
humilita-
te.

Luc. 6.

centupliciter vberius suauiusque possidetur obtineas. Voluit namque Christus communem falsamque cum vulgi, tum Philosophorum opinionem nouis caelestis suae doctrinae paradoxis penitus enervare, docendo veraciter inesse beatitudinem paupertati, luctui, patientiae, modum spiritu Evangelico apprehendantur (Nam vox, spiritu, ad singulas beatitudines repeti debet) quibus illi non nisi miseriam & infelicitatem attribuebant, quoad modum certe ferè nihil aliud habent spiritu Dei secluso, dicente Apostolo: Si in hac vita tantum, in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. At carere rebus mundi non necessitate, non infortunio, non natura, sed spiritu propriae voluntatis perfidem, hoc beatum praedicat Christus, beatum, inquam, quoniam talium est regnum caelorum. Non utique erit, sed nunc illorum est, nunc enim in illud verum ius habent, quomodo crebro ius habetur in rem ante actualem possessionem eius. Qualis sensus reuera est ut genuinus literae, ita consonus per omnia & vitae, & reliqua doctrinae tam Christi quam Apostolorum, omniumque qui primitijs Spiritus sancti in die Pentecostes ac postea decorati fuerunt. Nec tantummodo acquiritur pro dimissis bonis temporalibus praefatum ius ad regnum Dei, sed simul etiam suauiissima quaedam affluentia rerum huius mundi, quousque cupis, & satis est virtuti Evangelicae colenda, uti diximus. Habet enim textus Evangelij secundum Marcum, Amen dico vobis, Nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem aut matrem, aut filios, aut agros, propter me, & propter Euangelium, qui non accipiat centies tantum in tempore hoc domos, & fratres, & sorores, matres & filios, & agros. D. Etiam ad ipsum non pertineant? M. Neque vnquam pertinuerint, aut iure naturae, aut iure gentium, aut successione lege, aut vlla ciuiliu constitutionum obligatione, ad eum vel eos qui sua propter Christum relinquunt. D. Quomodo igitur accipiunt? Immo quomodo habent, quod ipsorum non est? M. Habent ad usum, non ad opes, aut proprietatem possessionis, accipiuntque spontanea donatione aliorum, qua affluunt eis sufficientissime per flumina caritatis: sic disponete Spiritu sancto, qui vnus singulorum corda tangit, dirigit, patefacit ad singula comembra mystici corporis, haud secus atque vnus spiritus vitalis singulorum membrorum vires, opes, officia conuertit in usum aliarum partium eiusdem corporis, quantum cuique opus est, & sufficit. D. At quomodo accipiunt centum domos pro vna, aut centum agros pro

1. Cor.

De illa
quia nu-
quid
pit p-
peris
uaga
in ha-
munda

1. Cor. 4.

Galat. 4.

1. Cor. 6.

Quomo-
do dulce-
& re-
munera-
tio pau-
peratis
Euangeli-
ca expli-
catur in
epistola
ad Corin.

pro vno, aut centum matres pro vna? Id necdum intelligo. M. Nec hoc dicit Christus. Sed inquit, centies tantum, domos, agros, fratres scilicet accipiunt, hoc est, centies tantum utilitatis ac beneficii accipiunt ex domibus agrisque alienis, ex fratribus, sororibus, matribusque non suis, quantum ex proprijs accipere potuissent. Omnium enim domus eis aperta sunt, omnium agri ipsi fructificant, omnesque pie fideles officia plus quam paternam, aut fraternam, aut maternam in eos congerunt & accumulunt. Adhaec tantum habent singulos coparticipes fidei pro fratribus, quam si de eisdem visceribus geniti forent, sicuti sunt per eadem viscera vnus Christi, eiusdemque Spiritus sancti, noua creatura in Deo. Habent insuper vniuersos qui regendi docentur in Ecclesia munia subeunt, tam pro colendis patribus, quam si de ipsis viuendi initium sumpsissent, sicut & sumpserunt, loquendo de vita Evangelica, qua Deiformes efficiuntur. Vnde Apostolus Corinthijs confidenter scribit. Nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui. Omnes denique quibus ipsi aliquod incrementum gratiae Evangelicae impartiti sunt, ut proprios filios amplectuntur, uti liquet ex eo quod Galatis scribit, Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Quales appellationes Evangelicae cognitionis passim per omnem scripturam sacram obuia sunt. Ut autem pergamus, legistisne qua magnitudine spiritus Paulus ad Corinthios loquitur? Quasi tristes, inquit, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. D. Legi frequenter, & non sine magna admiratione. M. Ibi explicat dulcedinem diuitemque remuneratione paupertatis Evangelicae. Quasi dicere, Nos qui nudi nudum sectamur Christum, videmur quidem mundi hominibus instar medicantium egere rebus: at locupletes reddimus quod plurimos, non solum bonis spiritualibus, sed & temporalibus. Quis enim pauperum in Hierusalem subleuauit inopiam? Nonne ego? Quis autem peperit Ecclesiae diuitias, quibus opulenter sustentat ministrum suos, nonne sancta illa primorum credentium paupertas? Nam & tum temporis cum nihil videbantur habere Apostoli, possidebant omnia. D. Fallit itaque dixerunt, Ecce nos reliquimus omnia. Nam omnia possidere, omniaque relinquere ex diametro sibi repugnat. M. Neque fallit dixerunt duces fidei, neque inter duo illa, uti arbitraris, est repugnantia.

Quae enim, ad nutum inseruiunt nobis, recte possidere dicimur. Quandoquidem possidere est in posse, hoc est, in potestate sua habere. Aliud possidere, aliud est rem tanquam suam, sibique propriam habere. Quam differentiam Cicero linguae Latinae parè insinuauit dicens: Sua esse omnia, atque a se possideri sicut propria volunt Philosophi. In monastica omnis professus omnia quae monasterij sunt possidet, nihil tamen suum habet, quia omnibus per votum renuntiauit. Omnia ergo possidebant Apostoli, quia de omnibus quantum libuit in sua potestate habebant, idque perspetaneam piamque aliorum communicationem. Omnia nihilominus dimiserant, quia omnium rerum dominium & proprietatem a se abdicauerant, habentes rursus quae aliorum sunt adeo ad nutum, ut nihil eis desuperit, imò ut dicat Apostolus, Testimonium enim perhibeo vobis (Galatis) quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Illi autem hoc facturi, an pecunijs, an alijs bonis percipissent erga Apostolum? Sed nec possunt magis volupe esse opes diuitibus, quam homini sancto sua paupertas voluntaria. Hinc Apostolus, Quali tristes (scilicet iudicamur a ceteris) semper autem gaudentes. Non enim alias laetamur, & alias meremur, sed semper gerimus intus merum gaudium Spiritus sancti. Quale est virtuti proprium, habens in se praegustationem eius dulcedinis quae in caelis est, sinemque nescit. Atque haec cui coniunctim accrescunt in tempore isto pro ijs quae dimisit, nonne tibi centies tantum accepisse videtur? D. Omnino. Verum adiecit Marcus, Cum persecutionibus. Vbi autem persecutio, ibi amaritudo, ibi & dolorum pondus. M. Virtus in infirmitate perficitur. Virtus sub aduersitatibus, ut palma sub onere, crescit. Virtus sola verum de se gaudium signit. Igitur quidquid virtutem exacuit, fouet, perficit, hoc accumulatur & gaudium cordis, sit persecutio, pauperies, aegritudo, sint entes, vnde, sartagine, aut quaecunq; velis. Nonne Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilij, quia digni habitus sunt pro nomine Iesu contumeliam pati? Gaudentes, inquit, ea ratione, quia digni erant pro nomine Iesu pati. Non enim ignorabant donum Dei esse pro Christo pati, secundum Paulum dicentem: In nullo terreamini ab aduersarijs, quae illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc a Deo. Quia vobis donatum est, pro Christo non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini. Itaque gaudebant de munere causam salutis adferente, certi neminem posse laedi, nisi a seipso: certi nihil posse

Quid sit
omnia
possidere.

Galat. 4.

1. Cor. 13.
Quid-
quid au-
get virtu-
te auget,
& gaudium
cordis.
Act. 5.

Philip. 1.

Donum dei
est pro
Christo
pati.

separare

Rom. 8. Separare à caritate dei que in Christo siue per Christum est, præter vnam propriæ voluntatis auersionem: certi denique de promissione quam antea audiuerant, Gaudete in illa die, & exultate, ecce enim mercès vestra multa est in celo. Sentientes simul in semetipsis cum Paulo, quòd licet is qui foris noster homo corrumpatur; tamen is qui intus est renouatur de die in diem. O si fide bene persuasam haberemus sententiam illam Pauli, qua dicit, id quod in præfenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis, Deus bone, quanta dulcedine & nostrum interiorem hominem perfunderent pauperies, tribulatio, ægritudo, mors denique ipsa. Profectò velut nouo, electoque multo inebriaretur corda nostra, Non contemplantibus nobis, vt inquit, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Ceterum præoccupatus affectus noster sic eo rerum præsentium carnaliumque voluptatum, quæ Dei sunt non percipit, neque enim potest. Gaudium spiritus et in tristitiam ac tædium conuertitur, haud secus atque febricitantibus dulcedo vini in amaritudinem.

Qua ratione paupertas que foris est generat intus in corde gaudium.

D. Rogo autem quale potest adferre gaudium aut dulcedinem tenuiter videri, ducit cubare, inopia, inediaque premi, qualia pauperibus Evangelicis primitiue Ecclesiæ quotidiana fuere? M. Quemadmodum venter satur super omnibus cibis nauseat, ita bene vacuatus stomachus vel solo pane & aqua deliciatur, subinde magis, quam regis lautitij quisquam epulo potest. Post longa quippe ieiunia post feruorem aut orandi, aut quid peragendi in opere Dei, quidquid apponitur delicia sunt, sapit beta, sapit faba, sapit ater mucidusque panis. Nec dissimiliter, vt ijs qui dietam somno indulgent, omnis lectus est insuauis, neque vllum cervical satis sub capite aptatum: ita ijs qui naturæ per vigilias vim faciunt, omnis locus pro suaui lecto est, cubant commodè super terram, suauiter super scamna & saxa. Prout miles post productas excubias stertit profundum, altumque, etiam quouis in loco. Et vnde gaudium? nonne ex eo quod voti compos efficeris? Cur opes titillant animum? nonne quia vsui sunt ad finem quo tendis? Itaque qui fit voti sui compos perueniendo ad desideratam propter Christum, inopiam, famem, nuditatem, cur obscuro non gauderet habens quod vult, quodque querit, & quo sibi quam optimè esse secundum spem promissæ salutis arbitratur? Verè igitur Paulus dixit de se, ac alijs Evangelicæ

paupertatis sectatoribus, Quasi tristes, semper autem gaudentes. Verè & Lucas de cælis Apostolis asserit, Ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habitu sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nec alienum haberi debet, quod inserit Christus discipulorum auribus, nepe sub maledictis & persecutionibus gaudendum atque exultandum, eò quòd eorum mercès copiosa est in cælis. Hucusque de promissione Dei quam repositam habent, qui propter Christum & Evangelium sua bona dimiserunt, sponte propria paupertatem eligentes. Nunc autem demonstrandum restat, num vna tantum, an varia sit paupertas Evangelica, quod modò facere tentabimus.

Paupertatem Evangelicam non vnius generis esse, sed variam. C. A. P. XIII.

Enuntiatio siue dimissio rerum temporalium propter Christum sit multifariam. Primò nudè relinquendo absque vlla de illis dispositione. Quomodo Apostoli relictis omnibus secuti sunt Iesum, Luc. 5. ac alijs locis. Secundò relinquendo certo quodam modo. Et hoc iterum bifariam, vel vendendo quæ habes, vt distribuas pauperibus. De quo modo inquit Saluator ad adolescentem. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Matt. 19. Vel conserendo omnia in communem vsum dimissa proprietate, vt iam non sint amplius tua solius, sed omnium, omniumque vsum inferuiant, quodque superest ad sinum pauperum recurrat. Prout factum est post acceptum Spiritum sanctum, Act. 2. & 4. Et certè permanet praxis horum modorum in Ecclesia Christi in hodiernum vsque diem, tum in conuentibus monasticis, tum extra tales conuentus. Olim ante tempora Basilij Magni crebrius extra monasticam professionem, & citra votum, vel Evangelij annunciandi causa, vel virtutis absque remora colendæ, nunc magis in monasterijs, & ferè non sine voto. Vtroque tamen modo, & sine voto, & cum voto fieri potest. Verum quòd fiat admodum Evangelicè atque vtiliter, necesse est vt sibi coniunctum habeat & illud, Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna. Cor, inquit, vnum, hoc est, studium commune, quo idem quærebant omnes, idem volebant, eodemque tendebant. Anima insuper vna, vt nemo sibi viueret, sed quisque quod erat, quod habuit, quod potuit, omnium existimabat esse. D. Cui obsecro horum modorum plus inest per-

perfectio? M. Non facillè id dixerim ego: tibi quid apparet? D. Quòd perfectius agant ijs qui in secundo aut tertio ordine sunt. Quoniam non solum ipsi toti aduolant ad studium pietatis, verum etiam disponunt, vt omnia sua quæ relinquunt eidem inserviant pietati, quod magnum momentum habet. M. Valde lepidè dixit Terentius, Pecuniam in loco negligere, interdum magnam est lucrum. Haud dissimili modo, nonnunquam vel summæ pietatis est, negligere quod per se pium videretur, intuitu maioris pietatis excedendæ. Domine, inquit, quidam, permittite mihi primum ire, & sepelire patrem meum. Sepelire verò patrem an non pium? Dicit tamen Saluator: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu autem me sequere. Et alter ait, Sequar te Domine, sed permittite mihi primum renuntiare (nota renuntiare) his quæ domi sunt. Ait ad illum Iesus, Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Etiam pia contemnatio bonorum mundi remoratur animum, & non nihil habet periculi. Cuius euidentis inuenitur exemplum in redargutione qua Christus monuit Martham dicens: Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro, vnum est necessarium. Itaque Apostoli aspicientes in Euangelium Christi, habebant bona huius mundi vt stercora, præ magnitudine eorum quæ offerebat Christus, imò etiam quam detrimenta. Vnde proijcientes ea, ab ipsis velut de compedibus exilliebant ad Christum, intra se cogitantes, Valeant quæ inter nos & Christum disidium volunt, tractent mundani mundi bona, nobis in Christo domino multò vberior fructus erit. Profectò dimissio rerum temporalium, hoc modo, hacque contemplatione facta, vt valde est cõformis factis Apostolicis, ita plurimè perfectionis habet, mereque Evangelica, nedum heroica reputari debet. Quod tibi explicatum volui, ne modum quo Apostoli reliquerunt bona mundi inter ceteros infimum locum habere putares. Quis autem inter sectatores Christi paupertatis Evangelicæ cacumen propius attigerit, solus ille iudicare potest, qui renes scrutatur & corda. Nam quo quisque in dimittendis rebus puriori fide, ardentiori que caritate fertur, plus fiduciæ habens in promissionibus verbi diuini, eò gratius Deo virtutis sue sacrificium offert. Multi autem primi erunt nouissimi, & nouissimi primi. Quæ coronidè subiecit Christus, postquam in hac materia plenè respondisset Apostolis. Quasi diceret, Multi nunc primi in hac virtute apprehédenda, erunt postea nouissimi. Vt Iudas cui postea ad eum in-

Pientissimum est pium maioris pietatis causa negligere. Luc. 9.

Luc. 10.

Marc. 10. Quomodo nouissimi fiant primi, & primi nouissimi. Matt. 26.

dit habendi sitis, vt dominum suum, seruato-rem suum, Deum suum triginta argenteis, tantilli scilicet lucelli causa venderet. Vtque Ananias & Sapphira, qui veluti præcipuo seruore ad consilium paupertatis aduolantes, mox longè ultra nouissimos exterminati sunt, propter fœdum suum mendacium. Et multi nouissimi erunt primi. Quia multi adhuc herent depressi onere cum infidelitatis, tum cupiditatum suarum, qui tamen reliquos vsque ad primum gradum huius perfectionis præteruolabunt. Vti fecerunt, quorum tetigit corda Spiritus sanctus in die Pentecostes, feceruntque postea in Aegypto Eremitæ, quos Philo Iudæus vocat *ἑρημίται* & *ἑρημίται*, hoc est, cultores & cultrices, libro de vita contemplatiua. Qui non solum dimissis rebus, sed & mundo, & hominum consuetudine, secesserunt, habitantes seorsum in prædijs extra vrbes, aliquando procul in solitudinibus, in montibus, atque speluncis, & in cauernis terræ. Alij solis fructibus folijsque arboreis famem nuditatemque refocillantes. Alij non nisi herbarum radicibus sustentantes naturam. Omnibus potus vnus erat aqua. Plurimis verò aliquid cocti sumpsisse (vti fidæ historiæ testantur) luxuriæ depurabatur. A deo vt non solum bona temporalia, sed & naturæ necessaria, quantum possibile erat, deseruisse videantur. Et certè hos quis non inter primos huius perfectionis sectatores annumerabit? Rursum, multi primi erunt nouissimi, quia multi feruenter incipientes, postea vix aliquid de hac virtute retinebunt. Vt apostata, & qui in monastica resplendent tandem mundi apparatu, non minus quam purpurati in principum aulis. Et multi nouissimi, hoc est, aut tardè, aut tepidè incipientes, succrescente paulatim ardore caritatis tandem emittentur summum. Denique multi primi hic inter homines secundum quandam apparentiam, reijcientur aut inter aut ultra nouissimos, cum veniens Dominus illuminabit abscondita tenebrarum, & consilia cordium, reddens vnicuique secundum opera sua. Multi que rursum, hominum iudicio nunc nouissimi, tunc iudicabuntur fuisse in hac perfectione præcipui. Qui sensus, & plures alij in dicta coronide Saluatoris veraciter secundum literam continentur.

De verbis Lucæ in Actis Apostolorum, Nemo quidquam ex eo quod possidebat aliquid suum esse dicebat. C. A. P. XIII.

M. T autem perspicias magnitudinem simul & rationem perfectionis, quæ est in ea paupertate Evangelica, qua nemo dicit aliquid suum esse, sed

Aug. Ter. 25 de verbis Apostoli.

sed omnia in communi cum alijs possidet, D. Augustinus sic inquit, Legimus in libro qui Apostolorum actibus adscribitur, tantam sub memoratis viris deuotionem plebis fuisse, ita populi Christiani floruisse primitias, ut post acceptam fidem nemo domum propriam sibi defenderet, & nemo suum aliquid vendicaret, sed iure fraternitatis essent illis cuncta communia, scilicet ut qui eodem consortio religionis tenebatur, eodem consortio fruerentur & vitæ, hoc est, ut quibus erat vna fides, esset vna substantia, & quibus erat communis Christus, communis esset & sumptus. Nefas enim putabant religiosi viri cum sibi participem non asciscere in substantia, qui particeps erat in gratia. Atque ideo caritate fraternitatis omnibus communiter utebantur, quia maior est fraternitas Christi, quam sanguinis. Sanguinis enim fraternitas similitudinem tantummodo corporis refert, Christi autem fraternitas vnanimitatem cordis animæque demonstrat. Sicut scriptum est, Erat autem credentium cor vnum, atque anima vna. Verè ergo frater ille est, qui rã corpore, quam vnanimitate germanus est: verius, inquam, frater est, cuius idem spiritus & voluntas in fratre est. Melior ergo est, sicut dixi, fraternitate sanguinis, Christi fraternitas, quoniam inter dum illa sibi inimica est. Illa inter se communia cum æmulatione diuidit, hæc etiam cum gratulatione communicat. Illa in consortio sæpè despiciet germanos, hæc assumit frequenter alienos. Tanta ergo, sicut dixi, illo in tempore Christianæ plebis deuotio fuit, ut nemo domum suã diceret, nemo proprium aliquid vendicaret, sicut ait S. Lucas dicens: Nemo quidquam ex eo quod possidebat, suum proprium esse dicebat. Non enim, inquam, erat quispiam egès inter ipsos. Beata igitur plebs, quæ dum plures in Christo habet diuites, nullum in seculo habet indigentem, & quæ dum æternas cogitat diuitias, à fratribus temporalem repulit paupertatem. Vendebant enim, sicut ait Scriptura, prædia, & domos suas, & pretia venditorum ante pedes Apostolorum ponebant, ut erogaretur prout cuique opus erat. Videte sanctorum virorum fidem, quæ admodum propter Christum toto se exposiebant patrimonio, & nihil sibi reliqui faciebant: Non enim verebantur ne esurirent ipsi, dum timebant ne alius esuriret. Hæc igitur sub Apostolis fuit plebis deuotio. Modò quid simile reperimus? Et certè Christus in nobis, idem quidem Christus, sed non idem animus in nobis. Eadem plebis fides, sed non in plebe est ipsa largitio. Hæc Augustinus. Quem quidem sermonem alij attribuunt B. Am-

brofio: vtrius autem sit, doctè profecto & cordatè enucleat vim & rationem perfectionis, quam retinet ibi expressa, ibique inchoata possessio rerum in communi.

Quid censendum de illis qui volunt omnia omnium Christianifidelium bona cunctis esse communia. CAP. XV.

Uritur reprehensione dignos iudicamus eos, qui asserunt Christianis debere omnia esse communia, prorsus abdicata proprietate rerum? M. Cur? Quia aliud euangelizatum quam euangelizatum est ab initio. Siquidem dicta factaque Christi & Apostolorum ut docent bonum esse ac sanctum, multumque expediens, cum ad functionem Euangelicam, tum ad virtutem expedite colendam, si beneuoli sua sponte conferant in comune omnia quæ habent, nihil sibi proprium referuantes, ita nusquam prohibent, ne Christianus sua sibi ad proprium usum referuet. At Anabaptistæ, & olim Adamitæ, atque Apostolici contendunt hominem non posse esse Christianum, vereque piũ, nisi renuntiet prius omni proprietati rerum. D. Idem quoque docere videtur Christus inquit: Omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. M. Hoc loco notandum, Saluatorem non dicere, Omnis simpliciter, sed, Omnis ex vobis, ad hoc scilicet delectis ut mecum sitis, & ante faciem meam præcedatis in omnem ciuitatem, postea mittendi in omnem mundi partem. Omnis, inquit, ex vobis, qui non renuntiat, id est, supremum vale dicit, omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Talis utique discipulus, quales vos duodecim, vosque septuaginta duo estis, quos mihi peculiariter ex omnibus auditoribus meis delegi. Et in hoc induxit ibidem Saluator duas parabolas, quibus persuadet, nemine sic posse esse discipulum Apostolicæ functionis, ut deferat mandata mea per vniuersum orbem, nisi prius supremum vale dixerit prorsus omnibus, quod sit expeditus. Vide quæso, quam viuis rationibus solidisque scripturis doceat B. Chrylóstomus hæc & eius modi non omnibus imperata esse, sed solis Apostolis, & discipulis, & neque illis in omne, sed ad præscriptum & determinatum tempus. Verbis illius vtor. Tu perlege tractatum eius ad Priscillam & Aquilam de colendis sacerdotibus. Non ergo mandatum imponit Christianis in vniuersum, sed præmonet duntaxat Apostolos & discipulos, quid ipsis fa-

D.

Dicere Christianis debere omnia esse communia hęc resis est.

Obiectio Lucæ.

Solutio. Ioh. Lucæ. Marc. 16.

1 Tim. 3. Ab initio multi Christiani habuerunt proprium.

Obiectio

Solutio.

Act. 10.

Act. 16.

Exempla imitari bonũ, sed nõ necessarium.

Marc. 10.

cto opus erit. Alioqui Apostolus Paulus loquens de Episcopis ordinandis per ciuitates, non diceret, Oportet Episcopum domum suã bene possessum esse, hospitalem, &c. Nota bene possessum esse, Ergo Christianus habet domum propriam, & factus Episcopus non iubetur illi renuntiare, sed ut eidem sit bene possessus. D. Erant tamen omnes qui credebant pariter, ut Lucas refert Act. 2. & habebant omnia communia. Dicens ille omnes & omnia nullam personam, nihil etiam rei propriæ exclusisse videtur. M. Vtique sic est: nequaquam tamen cõsequitur, Omnes tunc temporis sic faciebant, ergo postea, vel etiã tũ temporis sic factum oportuit. Tunc erant primitiæ Spiritus sancti, & flammula illæ cælestis delapsæ tantum impresserant feruorem mentibus credentium, ut non solum susciperent communia fidei præcepta, verum etiam contenderent singuli ad primos illos perfectionis gradus, quos appellamus consilia Euangelica. Nihil tamen, neque illis datum fuit in præcepto de hac communi rerum possessione, neque nobis. Quin potius cap. sequenti Act. 5. inquit Petrus ad Ananiam, Nonne manens tibi manebat, & venditum in tua erat potestate? Manes manebat Anania, & venditum in illius erat potestate, ergo non oportuit renuntiatum ante Christianitatem: nam Ananias iam Christianus erat. Sed & hoc constat ex Actis Apostolorum, non prorsus omnes in nascente Ecclesia renuntiasse omnibus quæ possidebant, quia Simõ coriarius in loppe Christianus retinuit domum suam, fuitque Petrus in domo ipsius hospitio susceptus. Et Lydia purpuraria ciuitatis Thyatirorum cum tota domo sua baptizata Philippis, domum propriam habuit dicens: Si iudicastis me fidelem Domino esse, introite in domũ meam, & manete. In meam, inquit, domum intrate, ergo propriam habebat. Neque exemplis iudicandum est, sed legibus, vt eleganter iuxta ac verè dixit Iuriconsultus. Non enim exempla, sed leges viuendi necessitatem imponunt. Multarum perfectionum habemus exempla in Christo, deinde in Apostolis, postea in electis illis militibus primitiæ Ecclesiæ, quos imitari res magna est, & exitium perfectionis studium: verum non imitari culpam nullam habet, cõ quod non sint constituta sub præcepto. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, inquit Saluator, hoc necessitatis, nam sine obseruatione mandatorum, vita esse non potest. Verum, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & veni, sequere me, & habebis thesaurũ in cælo. Non quidem hoc necessitatis, sed lu-

pererogationis. D. Contendunt tamen nõ nulli & illud habere vim præcepti. M. Sed imperitè, ne dicam, impiè. Siquidem modus loquendi sub conditione, finis insuper ob quem dicit, Vende omnia, & da pauperibus, nempe ut sis perfectus, & thesaurum habeas in cælo, luculenter demonstrat, loco consilij dictum esse. Non enim dantur præcepta sub conditione, potissimum cuiusdam perfectionis causa, aut sub spe præmij accessorij, quale est thesaurus in cælo, ut faciendi non faciendive arbitrium penes subditum permaneat: sed enuntiativo sermone dantur, atque de eo quod necessario esse debes, videlicet cultor Dei, æquus, pudicus, non fur, non mœchus, non testis iniquus. D. Attamen & illud, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, sub conditione dictum est. M. Ideoque propriè non est mandatum, sed instructio doctrinaque, necessario quidem apprehendenda propter necessitatem finis, eo quod sine vita nemo esse potest, quod esse debet. At velle perfectionis gradu ceteros præire, aut habere amplius quid, quam vitam, nepe thesaurum, in arbitrio manet auditoris: sine illo enim esse potest quod esse debet. Lege homil. Chrysoft. in Priscillam & Aquilam, & me vera Patribusque consentanea docere videbis. Sed & Saluator eodem penitus loco commemorat inter præcepta necessariò obseruanda, Non furtum facies. Præceptum autè furti præsupponit dominia & proprietatem rerum legitima esse. Nam furari, est alienum auferre, suumque facere, inuito domino. Ad hæc eodem loco verbis venditionis & donationis vtitur. Quid autem vendere? Nonne tuum ad alterius transferre dominium, suscepto ab illo pretio? Item dare pauperibus aliud est, quã pietatis studio efficere, ut quod tuum erat, nunc sit alterius indigētis? Omnia igitur hæc ut improbant violationem dominij in rem tuam, ita approbant venditiones, emptiones, donationes: At venditio, emptio, donatio esse nequeunt, vbi non subsistunt legitime meũ & tuum, propriaque possessio rerum. Ad eò ut nulla valeat ratio dici, verbis Saluatoris veritum esse, ne quis rem in suo retineat dominio, sibi que propriam habeat. Vbi vnquam requisitum Dominus viua illa membra doctrinæ suæ Euangelicæ, Martham, Lazarum, Magdalenam, Iosephum, Decurionem, Regulum, Centurionem, Nicodemum, ut sua omnia venderent, darentque pauperibus? Quinimo paralytico curato dixit, Tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Permittens ei suum lectum, suamque domum, tamẽ is vt fons, ita intus curatus ad Euangelicam

Nõ præceptum datur, sed continũ. Matt. 19.

Christus approbat proprietatem rerum. Matt. 19.

Matt. 9.

Societatem iam tum pertinebat: nam & remissionem peccatorum suorum tum simul acceperat. Sunt autem qui alia ratione circa dicta verba Saluatoris Ecclesie negotium fecerunt, contententes per ea præcipi non quidem actualem rerum abdicationem, sed habitualem, hoc est, promptitudinem animi ad dimittendum omnia, ubi persecutio, aut fidei confessio, aut necessitas, publicæ religionis utilitas id postulauerint. Verum hoc serpentinum caput aliis comminuemus, huc enim non pertinet. Nam qui volunt omnia omnibus Christifidelibus esse communia, statuunt actu vendenda esse dandaque indigentibus, neminemque verum Christianum posse dicere, Hoc meum est, hoc tuum, sed debere omnia omnibus communia esse. Quod tamen nusquam docet Scriptura noui aut veteris Testamenti, quin potius mille pæne locis contrarium, ut partim ex his quæ induxi liquet, plenius autem ex demonstrationibus quas Tract. 7. cap. 6. fecimus. Meministine?

D. Memini. M. Igitur Anabaptistæ, Adamitæ, & Apostolici sunt hæretici, annuntiantes aliud Euangelium, quam annuntiatum est ab initio. Qui verò sua sponte vtuntur rebus communiter ob pietatem expeditius colendam, nec interim improbat alios res proprias possidentes, sunt orthodoxi, & veri Evangelicæ traditionis sectatores. Illi sub falsa specie pietatis callidè quærunt de alienis sudoribus suauiter viuere, isti verò ad eam pietatem colunt ut etiam spontè cõtribuant sua: illi confundunt, immo subuertunt vniuersa iura: isti nihil cõtradiciunt, neque iuri gentium, neque vlli legum constitutioni. Approbant enim possessionum proprietatem, sicut eandem approbant scripturæ vtriusque Testamenti. Interim simul docent, & per naturam, & per Euangelium licere beneuolis sua sponte inter sese viuere cõmuniter, atque hoc ipsum non solum licere, sed & consultum esse tum à Christo, tum à spiritu sancto velut eximium quoddam opus perfectionis. Augustinus in libro de hæresibus, Apostolici, inquit, sunt qui se isto nomine arrogantissimè vocauerunt, eò quod in suam communionem non reciperent vtentes coniugibus, & res proprias possidentes, quales habet Ecclesia Catholica & monachos & monachas, & clericos plurimos. Sed ideo isti hæretici sunt, quoniam se ab Ecclesia separantes, nullam spem putant eos habere, qui vtuntur his rebus, quibus ipsi carent. Hæc Augustinus.

De laudibus quas habet in scripturis spontanea possessio rerum in cõmuni. C. A. P. X. V. I.

Communis rerum possessio inter beneuolos principio nihil prorsus in se continet, vnde merito culpari posset. Nihil enim pugnat aduersus ius gentium, nihil cõtra ius ciuile, ut patet ex his quæ dicta sunt Tract. 7. cap. 6. Nihil etiã continet seruilis aut coactionis, quia procedit de spontanea vniuscuiusque voluntate: nihil ociosum, fit enim intuitu pietatis expeditius colendæ. Deinde habet vnde toti mundo præclara & venerabilis esse debeat. Est enim veraciter secundum naturam optimè dispositam, qualis fuit tempore innocentie, & qualis erit rursus in cælo. Est insuper ad amissum conformis Euangelio Christi, ut est videre Act. 2. & 4. cap. Est expedita properatio ad perfectionem, ut patet ex verbis & factis Christi & Apostolorum eius. Est mutatio melioris pro eo quod bonum est, aut saltem non malum. Nam meum & tuum non sunt mala, etiam si nonnunquam sint à malo, & non raro malorum & dissidiorum causa. Est reditio ad primitias spiritus sancti, qui mox ut datus fuit, in primis velut eximium quiddam docuit viuere in communi. Est præludium eius societatis quæ expectatur post hanc vitam in cælis. Siquidè in cælis regnũ commune est vniuersis sanctis, prout clarè insinuat Saluator Matth. 25. Venite benedicti Patris mei, possidete paratũ vobis regnũ à constitutione mundi. Multi benedicti, regnũ vnum: tamè possidere illud omnes, quia omnibus paratum est vnum, ut possideatis illud vniuersim. Et quibus cõmunis est Deus, & Christus dominus, illis quomodo poterunt nõ omnia esse cõmunia? Est denique status quiddam firmans hominẽ in vno, ne amplius circũambulet in circuitu. Nam sicut impij secundũ Prophetã ambulãt in circuitu, sic & cupidi rerũ mundi huius laborant quasi in circulo siue circũtione semper quærentes, & nunquã peruenientes ad id quod est propriũ diuitiarũ, nimirũ suis rebus cõtentum esse secundũ Ciceronẽ. Nunc hos quærunt, nõ illud, post illud quoque aliud, nec interim minuitur sitis quærendi: quia omne quod habet sperato min⁹ apparet. Porro qui Evangelicè habet omnia cõmuniter, sibi imponit statum, ut deinceps præter cælestia nihil quærant in terris, apprehendentes præxim illius dicti Apostolici, Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nihil libi de suis, nihil de aliorum rebus petentes præter subuentionem necessitatis: ultra quam si quid inter eos superest, hoc continuo ad manus indigentium abit. Nã si inter illos qui viuunt communiter, singuli quidẽ renuntient proprietati possessionũ, sit tamen

Vnde et menderat possessio rerũ in cõmuni.

Illi in circuitu ambulant in circulo.

1. Tim. 6.

Quorum dicitur peccatum sit in cõmuni possessione rerũ in cõmuni.

tamen commune studium omnium augere rem supra modum, ut apud singulos maneat professio paupertatis Evangelicæ, apud communitatem verò ipsorum sint Cræsi diuitiæ, nec minus quàm Euechonis auaritia, certè nõ est hæc Evangelica illa, de qua loquimur, cõmunio rerum. D. Tamen istud perquam frequẽs est in multis cõuentibus nostræ provincie. M. Ideoque versi sunt in prædam, facti esca nobilium & laicorum. Iuxta illud: Quod non habet Christus, rapit sciscus. Ad mulos trãsit aut equos, aut his peiores scyphantas, quod in vsum pietatis sancta pepererat religio. Vindex manus Domini est, monasticos religiosos nõ infrequentè dura premi necessitate sub potentibus Prælati, etiam inter amplissimas suarũ possessionum opes: Quia dum habent abundè, maluerunt thesaurizare ad copiam, quàm indigentium subuenire inopia. Quod vidimus testamur. De illis hic agimus, quibus Christus quærendus primum est, post Christum virtus, respectus verò ad transitoria mundi vix vltimum locũ sibi vendicat. Quibus quod habent seruit ad vsum, secundum rationem & sobrietatem, adeo vt nullus ad luxum, nullus non habeat ad sufficientiam. Quod verò superest, ad finem recurrit pietatis. Quidquid de contemptu rerum prædicat Euangelium, in hoc profectò genere vitæ, quàm pulcerrimè sese demonstrat. Quidquid de vera pietate, nusquã adest vberius. Fieri enim non potest, ut qui tam amicè communicant bona sua temporalia, quæ vsu consumuntur, non communicent multò studiosius sua bona spiritualia, videlicet doctrinam fidei, adhortationem, orationem, fructum bonorum operum, gaudium in prosperis, subuentionem in aduersis, & omnem affectum cordis, quæ vsu consumi non possunt: sed quò communicantur liberalius, eò sunt & vberiora in se, & hero suo vtiliora. Quàm igitur bonum, & quàm iucundum habitare fratres hoc pacto in vnum. O quàm desideravi ego frequenter, ut ipse nosti, sic viuere in communi eum aliquot doctis & pijs sacerdotibus, meditando perpetuò in scripturis, non tam descendis, quàm vica exprimedis, citra votum & distinctionem habitus obseruationem, quàm diu vnicuique voluntas bene prompta & spontanea foret. Quãtè olim simul vixisse plurimos sacerdotès non dubito. Sed nescio quis eadẽ demon semper impediuit ne esset in operis executione, quod multo fuit tẽpore in voto. Credo me planè indignum incepto tam sancto, tamque verè Evangelico. Valde enim purgatos oportet in quibus Spiritus Dei ope-

rabitur tam eximia sua futuræ vitæ præludia. Necdum tamen diffido, quin Deo dante fiet aliquando, & tum temporis, tu filii mecum vnus eris, seu potius ego tecum: noui enim quàm ardeat intus in corde tuo pietatis studium.

De erroribus illorum qui æquant, aut præferunt diuitias paupertati. C. A. P. X. VII.

Aput vnum portentosi dogmatis circa paupertatem Evangelicam præcidimus, Verum alia ex parte aliud succrescit plus habens veneni, magisque difforme errorum varietate. Nã quidam diuitias paupertati æquant, vt Iulianus. Alij præferunt, vt Vigilantius. Alij cõtendunt Euangelium nec præcipere, nec cõsultere à facultatibus discedendum si non eripiuntur, sicut nec præcipit aut cõsultat res suas in commune conferre, vt illi qui se nostro auro vocarunt Protestantes, haud multũ distantes ab errore illorum, qui tempore Thomæ Aquinatis dogmatizabant in scripturis ne laudari quidem paupertatẽ actualem: sed tantũ modo habitualem, quã diuitijs, etiam si affluant, cor non apponitur: quã qui possident, tanquam non possidentes sunt. At omnibus his faucibus inferni obijciendum est: quod obijcit impetuoso Vigilantio D. Hieronymus, nimirum illud Saluatoris, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Rogo enim si melius, aut æquè benefaciunt, qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum pauperibus diuidunt, quàm qui possessionibus venudatis simul omnia largiuntur, cur æterna Dei sapientia fecit hanc necessariam cõsequentiã, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus? Omnis siquidem facta illatio per coniunctionem, Si, est necessaria. Omnis autem sermo indefinitus, vale t vniuersalem in disciplinis tradendis. Itaque vende quæ habes, & da pauperibus, idem est, ac si diceret, vende omnia quæ tua sunt, omniumque precium pauperibus distribue, vt à compedibus liber expeditè efficiaris nobis vita & functione similis. Nemo inter nos aliquid possidet, omnes omnibus mundi bonis renuntiauimus, vnicè sectamur, vnicè tractamus, quæ regni Dei sunt, quod nunc appropinquauit, nos prorsus, quoad necessaria vitæ, diuinæ prouidentie committentes. Quod certè est præcellentis cuiusdam perfectionis, vltra cõmuniẽ vitam credentium consistentem in obseruatione mandatorum

Variis error nolentium diuitijs præferre paupertatem.

Plalm. 61. 1. Cor. 7.

Exponitur illud, Si vis perfectus esse, &c.

Vinum Anabaptistæ in cõmuni sicut restigiosi: sed isti hæretici, isti catholicæ.

August. ad Quod male dicitur.

torum dei. Cuius perfectionis, quam tibi deesse video, si particeps esse quæris, veni nudus & exutus facultatibus tuis, & sequere me, si mihi modo quo isti qui mecum sunt. Paupertas expeditum facit, paupertas virtuti præparat, paupertas contra tyrannos & aduersitates armat, paupertas ad ea quæ regni dei sunt anhelum reddit, totumque hominem diuinæ providentiæ fide fiduciaque velut funibus quibusdam alligatum tenet. Hanc nos cultores aduenientis regni dei, præ regno mundi toti sectamur. In hac te nos sequi oportet, si vis perfectus esse. Quicumque igitur aut æquant aut præferunt diuitias paupertati, duces errorum sunt, subvertentes doctrinam veritatis, ne suis facultatibus addicti, à perfectione Evangelica longius abesse videantur, potissimum quos ultimo & penultimo loco induximus. Non veniat igitur anima tua in consilium eorum. Non enim tantummodo dixit, Vende quæ habes, sed vade & vende. Quo significatur propediem & citra moram faciendum quod consuluit. Putant quidem isti fati esse paratum habere animum, vendendum dum tempus, locus, aut fidei confessio postulauerint. At contra, Nunc, inquit, pede tuo adhuc stante vade, & vende, utroque verbo imperium præsentis temporis habente. Atque illam fuisse Saluatoris sententiam probè intellexerunt Apostoli actu dimittentes omnia. Intellexerunt & primitiæ credentium in die Pentecostes, de quibus scribitur. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Rursum, Quotquot possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Vendebant, inquit, diuidebant, afferebant pretia ad pedes Apostolorum. Hæc ad habitum bonæ voluntatis pertinent, an ad operis executionem? D. Arbitror ad operis executionem. M. Arbitraris? Quin potius certo certius habe. Iuncta est historica narratio eorum qui sic fecerunt, cum doctrina qua ita faciendum edocuerat Christus, quæ duo te fallere non possunt. Sic autem fecisse ex inspiratione Spiritus sancti, idque recens post primum illapsum eius, & adhuc sub ipsa Apostolorum gubernatione, an non maioris virtutis ac meriti esse debet, quam retentis facultatibus, in bono pioque earum usu persistere? Vindex dei manus exterminio damnauit Ananiam & Sapphiram uxorem eius, eò quod hanc Evangelicæ paupertatis sophiam fraude aspergerent, mentientes Spiritui sancto. Vbi ergo parèbunt, aut quæ damnatio illorum, qui non solum mendaciter,

sed superbè, sed malitiosè, confictis consiliisque argumentis, eam prorsus subvertente nituntur? Illi duntaxat partem de pretio fraudabant, metuentes forte ne res non haberet successum. At isti toti in hoc sunt, ut Apostolicum vitæ genus, quod pro sua cupiditate auersantur, penitus aboleant. Adeo vndeinceps nemo laudet, nemo promoueat, nemo denique sectetur. Reddat illis Deus secundum mensuram malitiæ retributionem in sinu ipsorum. D. Quid autem dicemus ad has Scripturas, Propter inopiam multi deliquerunt. Item, Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, & alias eiuscemodi? M. Quod loquuntur de paupertate communi, qua premitur homo nolens, qualis & inter gentes est. Nos autem hucusque differuimus de spontanea, fidei, Evangelica paupertate, quam Christus omnibus prætulit velut commodum vehiculum perfectionis Evangelicæ. D. Quid ad istas, quæ admodum contemptum paupertatem eleuant, videlicet, Etiam proximo suo pauper odiosus erit. Item, Fratres omnes pauperis oderunt eum. Item, Sicut abominatio est superbo humilitas, sic & exaceratio diuitis pauper? M. Quod loquuntur de communi paupertate idque secundum communem recordationem insensatorumque hominum estimationem, longè autem aliud esse iudicium dei, eorumque qui spiritu dei nobilitati sunt, dicente Psalmista: Parasti in dulcedine tua pauperi deus. Et alibi, Factus est Dominus refugium doch, hoc est, pauperi, contrito, & confrecto. Valde disertè Iesus filius Sirach, Est homo, inquit marcidus, egenus recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate, & oculus dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltauit caput eius, & mirati sunt in illo multi, & honorauerunt deum. Communis etiam paupertas qualibet misera & contempta, si per fidem & patientiam animo infracta, cum gratiarum actione à Domino suscipiatur, habet permagnum meritum apud deum. Nonne Lazarus mendicus vlcibus plenus, iacens famelicus ante ianuam diuitis epulonis, desertus, contemptus, cui ne de micis quidem cadentibus ex mensa diuitis dabatur, nonne, dico, hic talis misericordiarum Domino curæ fuit, & ab illo remuneratione accepit? Sic enim describit Lucas, Factum est autem ut moreretur mendicus, nempe Lazarus, & portaretur ab Angelis in sinum Abraham. Ostendere autem hoc loco innumeris scripturis & exemplis propensionem beneficentiæ diuinæ qua eiusmodi paupertates fouet atque remunerat, profectò non foret

Questio Eccle. 17. Provs. 30.

Respsa

Alia questio. Provs. 30. Eccle. 17.

Respsa

Psalm.

Eccle. 17.

Luc. 16.

M. Obedientia est felicitatis mater. Greg. lib. 35 Moral. cap. 12.

Rouerbium erat inter priscos, obedientia felicitatis mater. A fabulosis quidem figmentis poetarum sumptum, attamen verissimum. Nam teste Gregorio, Obedientia sola virtus est, quæ virtutes ceteras menti inserit, insertasque custodit. Virtus autem felicitatis possessio est. Rursum, Obedientia meritum fidei habet: quæ enim fides præmouet, ea exequitur. Ipsa igitur est felicitatis acquisitio, cuius illa præmonstratio erat. Præterea, Obedientia inferiora superioribus connectit, & quæ horum sunt, illorum facit. Nam bene morigerum esse progenitoribus suis, item naturæ, in primis autem Deo, participem facit felicitatis paternæ, felicitatis naturalis, felicitatis denique diuinæ. Sed & politica felicitatis alumnus permanent, qui gubernationi primatum per obedientiam cõsentunt. Immorigeri verò, quicumque illi fuerint, omnes tandem excidit à felicitate eius, cui per obedientiam subesse noluerunt. Filium rebellem patri leges exheredem definiunt. Et qui naturæ inobediens, ipsam suis prauis affectibus parere cogens, haud diu inter naturalia bona suauiter viuit. Vt enim sobrietas sanitatis mater est, ita plures crapula quæ gladius necat. Et effusa libido quos non reudit miseros, egenos, cadauerotos, vel inter ipsa naturæ bona? De inobedientia autè contra Deum vel Christum Dominum scriptum est, Quod retributio eius erit in flamma ignis, dantis vindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obedierunt Euangelio domini nostri Iesu Christi. (illud est insidelium, istud verò Christianorum non obedientium) Qui poenas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius: cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt. Vidène quàm excidit omnes inobedientes Euangelio à gloria felicitatis Christi, ipso dicente, Discedite à me omnes operarij iniquitatis? Quam ego non tradidi iniquitatem vestra voluntate quaeristis: quam tradidi Euangelio meo iustitiam, per inobedientiam depexistis: discedite nunc à me, quia non est talibus pars vlla mecum in regno Patris mei. Verùm, Qui facit voluntatem Patris mei qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum. Ipse mecum vnus erit (in felicitate mea) sicut &

2. Thest.

Luc. 13.

Matt. 7. 10. an. 17.

foret operosum. Verùm quia non est huius instituti ad reliqua consilia Euangelica exinde properabimus.

De obedientia quid sit, et quò proprie relationem habeat. CAP. XVIII.

ego cum Patre vnus sum in gloria eius: quæ voluntatem ipsius perfecimus. Ceterùm vt à vocis interpretatione exordium sumamus, Quid obedire? D. Obtemperare, auscultare, obsequi, aurem mentemque præbere. M. Hæc autem quò relationem habent, ad imperium 'ne potestatem habentis, an etiam ad alia? D. Puto ad iussum eius qui vel natura, vt Deus, & Pater: vel gubernatione superior est, vt Præpositus & Magistratus. M. Nonne melioris obedientiæ filius est, qui dicto obedit, & ad nutum obsequitur, quam qui imperium expectat? D. Sic apparet. M. Rursum, Tractus siue impulsio suauiorne est, an spontanea accessio? D. Vtque accessio, & illa quò magis voluntaria, eò suauior. M. Igitur inferiores quò magis præueniunt maiorum imperia, solo nutu vel signo voluntatis eorum contenti, eò purior est ipsorum obedientia, plus habens dulcedinis, & vim maiorem vniendi cum superioribus, vt fiat quod dicitur, Obedientia felicitatis mater. Videtur ergo relationem habere ad omnia, quibus superiorum placita, nedum iussa innotescunt. Placent autem maioribus & quæ docent, & quæ consulunt, & quæ monent, & ad quæ inuitant, plerumque magis, quam quæ per imperiũ iubent. Filij Israël cum ad obediendum bene spontanei essent, Omnia, inquit, quæ locutus est dominus faciemus, & erimus obedientes. Non tantum ea, quæ iubet imperando, faciemus: sed omnia quæ locutus est, hoc est, quæcunque sibi beneplacita fore vel verbo significauerit. Scripserat certè tum temporis Moyses in volumine legis vniuersos sermone Domini, iussa eius, monitiones eius, consilia, documenta. Nec expectauit Abraham imperiũ vt obediret, sed satis erat innotuisse sibi quoquo modo beneplacitum domini dei sui. Neque per imperium dictum fuit, Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quæ monstrauero tibi: sed per insinuationem siue inuitationem, qua deus auribus Abraham insinuauit, quid sibi bene gratum in eiusmodi foret. Quantulum enim esset, aut cur magna laude dignum, acquiescere omnipotenti deo de celo per expressum imperium iubentis? Quisue adeo est barbarus, vt numini prodigiosè è nubibus imperanti non pareat? D. Tamè verba imperatiui modi sunt, quibus dicitur: Egredere de cognatione tua, veni in terram, quæ monstrauero tibi, tolle filium tuum, & offer miltin holocaustum, &c. Sed & ipse textus vitatur verbo præcipiendi dicens. Egredere itaque Abraham, sicut præceperat ei Dominus. M. Esto. At vtentes verbis eius modi

Quid sit obedire.

Quò relationem habeat obedientia.

Obedientia relationem habet ad omnia, quibus superiorum voluntas innotescit. Exod. 24.

Genes. 12.

Obiectio

Solutio. Verba imperatiui modi non solum habent imperandi significacionem.

non semper imperamus: sed aliquando inuitamus, nonnunquam consulimus, aut adhortamur, uti supra ex Scripturis tibi demonstratum meminisse debes. Nec verbum praecepti, est proprie per auctoritatem imperare: sed potius anticipare, praecipere, praemonere, instruere, docere. Vnde & artium magistri vocantur praeceptores, & eorum documenta praecepta. Quemadmodum etiam Apostoli ac Iudei, qui a Christo doctrinam fidei susceperunt, uocant ipsum praeceptorem suum, eiusque salutare doctrinae recte Evangelica praecepta appellantur. Ad haec, quando dixit Saluator ad Petrum & Andream, Venite post me, & faciam vos fieri pisces hominum. Non utique per imperium dixit. Enimvero ueniens Iesus de deserto, ubi quadraginta diebus ac noctibus in oratione Dei latuerat incognitus omnibus, nullamque ullius potestatis speciem praese ferens, quomodo imperasset piscantibus casu repertis? Aut illi qua ratione persuasum habuissent, se homini illi ad obediendum subiectos esse? Non igitur imperij erat quod dixit, Venite post me, sed inuitantis. Illi tamen uidentes totum habitum inuitantes esse hominis Dei, per omnia ad functionem uirtutis compositi, relictis omnibus promptissime obediunt uocanti. Praeterea obediencia illa Rechabitarum scripturis non parum commendata, qua obtemperabant patri suo Ionadab filio Rechab in istis, Non bibetis uinum uos & filij uestri usque in sempiternam. Et domum non aedificabitis, & semetipsum non seretis, & uincas non plantabitis, nec habebitis. Nequaquam respiciebat istiusmodi uelut imperata a Patre (siquidem pater talia imperare non potest, quod patriam potestatem longe excedant) sed uelut ea, quae pie a pio patre praecepta, hoc est, docta erant, & itaque consulta, tanquam multum momenti ad colendam pietatem habentia. Haec autem omnia idcirco induxi, ut tandem uideri ualeas, quae sit natura istius obedienciae quam inter consilia Evangelica annumerare oportet.

De diuisione obedienciae in diuersas partes, quas si specificè distantes. CAP. XXX

M.

Venamodum omnem disciplinam, domesticam, scholarem, politicam, militarem multipliciter parti licet in ea, quae per imperium iubentur aut vetantur, & in decreta siue consulta (vnde & Senatus consulta, plebiscita, & id genus alia) in doctrinas, positiones, exhortationes, redargutiones, qualia etiam, & quidem

magis proprie, praecepta dicuntur, Lumen in super quo dirigimur in actibus nostris quod ulterius diuiditur in Lumen fidei, & lumen naturaliter inditum. Ita & obediencia multifariam partienda est. Primum in obediencia naturae, & obediencia fidei. Illa sequitur lumen inditum naturae; in hominibus quidem lumen uultus Dei signatum super nos, hoc est, lumen rationis: in reliquis uero creaturis instinctum naturalem. Haec autem sequitur directionem fidei, quam Paulus uocat obediencia fidei, dicens: Reuelationem mysterij, temporibus aeternis taciti nunc patefactam esse in obediencia fidei. Secundò in obediencia necessariam, nempe a lege uel natura impositam, & obediencia liberam, quam sponte propria eligis causa uirtutis circumspicius persueuerantiusque colenda. Illa respicit praecepta per imperium iussa, ista omnia quibus placita Dei uel superioris quoquo modo innotescunt. Non quòd omnibus obstringeris, sed quòd te illis sponte propria obstrictum uelis salutis causa. De necessaria obediencia, intelligitur illud: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata hoc est, ea quae iussione imposita sunt, quorum si uel unum per inobediencia praetermiseris, factus es omnium reus secundum Iacobum Apostolum. De libera uero dictum est, Sequantur agnum quocumque ierit, hoc est, quocumque praecesserit beneplacitum agni, eò prorsus, & quam obedienciae conuolant uirginea illa agmina, de quibus ibi sermo est. Et illud, Meus uisus est, ut faciam uoluntatem eius, qui me misit, ut perficiam opus eius. Hoc est, tam sapit mihi tamque reficit me, implere quaecumque placita sunt ac grata Patri, quam famelicum reficere potest bene parata etca. Rursum autem obedienciae quae Deo aut superioribus impenduntur, alia est seruitutis, qua quidem ira iubentis cauetur, sed obedienciae conditio nihil melior redditur. Quam secundum Scripturam licet inerte, inutile atque seruilem appellare. Cuius descriptio habetur Luc. 17. Cum feceritis omnia quae praecepta sunt uobis dicite, Serui inuiles sumus quod debuius facere, fecimus. Nam facere duntaxat opus imperatum, quid est praeter necessitatis debitum exhibere? Quid ultra praestat, quam animata inanimataque omnia? Quibus satis est pro impletis obsequijs, esse quod sunt, & intertineri in rerum ordine quomodo intertinentur, nihil eis ob hoc amplioris gratiae aut remunerationis debetur, ut plenius tibi ostendimus in primo tractatu huius libri. Alia est caritatis iuxta formam loquendi quam Apostolus Petrus obseruat dicens: Animas uestras

Prima uisio obedienciae Plat. 4.

Rom. 16.

Mat. 19.

Iacob. Apoc. 14.

Ioan. 4.

Necessaria obedienciae diuina.

1. Pet. 4.

Aliud est facere opus imperatiui, aliud facere uoluntatem Patris in opere operato. Mat. 7.

Rom. 4.

1. Pet. 1. Luc. 1.

Libera obedienciae subdiuina.

Plalm. 17. Quod licet obedire in auditu auris.

uestras castificantes in obediencia caritatis, pulcre eam ipsam sequestrans ab inerti & feruili obediencia, quae habenti inutilis manet. Nam quae caritatis est, gratia & remuneracione omnipotentis Dei digna habetur. Si quae solum facit opus imperatum, sed sic, eoque modo & affectu obtemperat, ut faciendo opus uoluntatem Patris qui in caelis est simul adimpleat: ut quae affectui paterno iubentis respondeat correlatiuus affectus filialis obsequentis. Quod unum successione in felicitatem & hereditatem paternam dignum iudicatur, secundum omnia iura, etiam secundum ius uerbo Dei expressum, dicente Saluatore: Non omnis qui dicit mihi, Dñe Dñe, intrabit in regnum caelorum: sed qui facit uoluntatem Patris, ut Patris est, & a Patre procedit, quod non fit, nisi correlatiuo affectu filiali. Praesidebat Deus olim Israelitico populo tanquam dominus, imperio quodam dominatio, ac lege, quae secundum Apostolum iram operatur, dicens: Ego dominus Deus tuus (qua phrasi plena est Scriptura ueteris Testamenti) illique largiebatur bona terrae, & fecunditatem in uxoribus ac gregibus, ueluti stipendia quaedam temporalia, qualia seruis conducticijs a Dominis dari solent. At renatis in Christo nunc tempore gratiae praesidet tanquam Pater, gubernans eos paterno affectu, ut filios suos atque heredes, coheredes autem Christi. Et eam ob causam ab eisdem renatis debet impleri uoluntas ipsius, uelut eius qui pater est, affectu scilicet & amore erga eum tanquam patrem. Quod utique est obedire obedienciae, quam Petrus appellat caritatis. Zacharias uero prophetando uocat seruitutem, qua seruimus Deo in sanctitate & iustitia, qua qualitates promeruit Christus his, qui in suo sanguine renati sunt, ut sancta grataque obediencia Deo patri obediunt tanquam filij. Haec de priori genere obedienciae quam necessariam appellamus. De posteriore uero genere, quam obediencia liberam uocamus, hoc habet, quòd & ipsa sub diuiditur in eam quae semper manet in arbitrij libertate, & ea quae spontaneo tuo uoto tibi in praeceptum commutatur. Illa promptè implet quaecumque Deus pater aut alius pro Deo legatione fungens annunciat, etiam si nec lege ad ea obstrictus fueris, nec natura. De qua dicitur, Populus, quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Hoc est, mox, atque promptè obediuit, ubi placeta mea peruenierunt uel ad alteram duntaxat aurium eius. Qua phrasi si significatur paratissima summeque obuia obediencia: adeò ut non expectetur donec praeci-

piendo praeceptum fuerit, aut ita poenis ac cõminationibus iustum, ut ambae tinniant audientium aures. Cui simile est secundum phrasim scripturae, Audire uocem domini, item, audire uerbum Dei, dicente Zacharia: Erigite hoc, si auditu audieritis uocem domini uestri. Dicente etiam Domino ad Apostolos, Uestri autem beati oculi, quia uident, & aures uestrae, quia audiunt. Ideo sanè beatae aures uestrae, quia sufficit uobis audisse doctrinam salutare: ideo beati oculi, quia sufficit uidisse mirabilia Dei, ut obsecundantes sitis ad omnia corde bono atque perfecto. Etenim ut Pater meo dixit, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui, ipsi audite, ita facitis, suscipientes obuia obediencia quaecumque annuncio Patri uestro, qui in caelis est, grata esse, non expectatis ullis iustionibus ac minis more seruorum: satis enim uobis, ut bene uolens filijs, est quòd is qui intus amoris affectus signo aliquo excitetur. Quòd quidem filius ut aliquid patris est, ita uocem patris tanquam uocem patris agnoscit, illique ea ratione audit. Hinc illud, Qui ex Deo est, uerba Dei audit. Propter eam uos non auditis, quia ex Deo non estis. Ecce inter audire & non audire uerbum Dei, unam hanc differentiam ponit, esse uel non esse ex Deo. Quòd unum rursum distinguit inter filios & alienigenas. Nam alienigenarum est, ex iustionibus & imperijs pendere eorum, quibus subditur: filiorum uero est esse ex patre, hoc est, naturam ex ipso habere. Atque hi sanè significantur per terram bonam in qua semen cecidit, quia corde bono & optimo audientes uerbum, retinent, & fructum afferunt in patientia. Dicit autem corde bono & optimo, ut etiam inter hos insipientium, & proficientium distinctionem subindicat. Magna profectò differentia est inter audire uerbum Dei, & facere praecepta eius. Illud proprie non nisi beniuolentium est & proficientium: hoc etiam seruorum & carnalium, qui oderunt quidem peccatum, sed solum formidine poenae, non uirtutis amore. Inter illos porro nonnullis timoratis, ne hoc quidem satis est, quòd pro suo arbitrio propriam uoluntatem captiuant in obsequium uerbi Dei, quin hoc ipsum etiam alterius iudicio uicem Dei gerentis faciunt, quòd circumspectis proficiant, quòd facere statuerunt, aut discipuli agere. Quòd filius prodigus redactus ad extremam necessitatem adhaeruit uicinijs regionis illius. Quomodo & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum eo credentes adhaeruerunt Paulo. Quòd

Quid audire uocem Domini aut uerbum Dei Zach. 6. Math. 13.

Math. 17.

Vnde differentia inter audire & non audire uerbum Dei Ioan. 8.

Luc. 8.

Magna differentia inter audire uerbum dei & facere praecepta eius

Luc. 15.

Act. 17.

De libera obedientia ad quam nos voto obstringimus.

& Ioannis Baptistæ discipuli adhererunt ipsi in omnibus audientes vocem eius. Vtrumque autem horum sit libera voluntate, & quam diu placeat. Posterior verò liberarum obedientiarum tunc incipit, quando homo non solùm dimittit quæ mundi sunt, sed & seipsum abnegat, ac prorsus Deo velut holocaustum consecrat. Prout fecerunt Apostoli & infiniti alij post Apostolos, prout etiam faciunt nunc monasticæ perfectionis candidati, per abnegationem propriæ voluntatis, immobili decreto animi firmatam, dum profitendo atque vouendo vertunt sibi consilium in præceptum. Quo facto non amplius integrum est pedem retrahere, aut retrorsum respicere, propter Scripturam, Vouete & reddite. Quia tamen non alia obligatione post votum astringuntur, quàm ea cui ipsi sua sponte se vouendo alligauerunt, etiam talis obedientia inter liberas annumeranda est, quod ex radice liberæ voluntatis ortum habeat. Ut autem velut epilogo concludam, habes ex præmissis partitionibus obedientiæ differentias, nempe obedientiam naturæ, & obedientiam fidei: obedientiam necessariam, & obedientiam liberam: obedientiam seruilem, & obedientiam filialem, obedientiam seruitutis & obedientiam caritatis, obedientiam denique semper liberam, & obedientiam in radice liberam. Quæ ut ex verbo Dei collectæ sunt, ita eidem intelligendo non parum lucis adferunt. D. At distantiam harum differentiarum necdum plenè assequor. M. Quantum lumen naturæ & lumen fidei, tantum distant obedientia naturæ & obedientia fidei. Illa ordinem limitæque naturæ non egreditur: ista verò ultra conscendens debetè submittit hominem verbo quod locutus est ipse Deus, vel per semetipsum, vel per Prophetas, vel per olium multifariam multisque modis: vel per filium suum quem constituit heredem vniuersorum, ut fecit novissimè diebus istis. Quantum insuper præceptum & consilium siue doctrina, tantum distant obedientia necessaria & obedientia libera. Illa enim si violatur reum facit damnationis: ista verò violata duntaxat minus bonum minusque perfectum constituit, nisi quantum timor & amor, tantum distant seruilia & filialis obedientiæ. Denique quantum distat animatum, & inanimatum, fides sine caritate, & fides per dilectionem operans, tantum distat obedientia seruitutis & obedientia caritatis: Illa ad salutem consequendam ferè nihil confert: hæc penè sola in eam regnumque Dei introducit. De liberis autem obedientijs, quas ipsas filia-

Psal. 75.

Hebr.

les ac caritatis esse oportet, alioquin ad meritum inefficaces, quomodo inter consilia Evangelica annumerentur. exinde differemus. Postea adiecit de gradibus obedientiæ, qui surgunt tam ex parte eius cui obediendum, quàm ex parte ipsius obediens.

Obedientia que annumeratur inter consilia Evangelica quibus sit scripturæ demonstranda. CAP. XX.

Dionysius Areopagita Pauli discipulus docet diuinum amorem essentialim facere, hoc est, amatorè sic extra se rapere, ut non sinat eum suipsius esse, sed eius què amat, vnitivum enim est amor, nec cessat, donec effecerit inter amantem & amatum vnum velle, & vnum nolle, cor vnum, & animam vnam, quod tandem cum Apostolo dicat. Vivo autem, iam non ego: vivit verò in me Christus. Cuius affectu & arbitrio perinde feror, ac si ipse non haberem affectum aut arbitrium. Quæ licet habeam, tamen amore rapiente, illius, quem amo, fiit, illiusque esse volo non unquam firmo immobilis: animi decreto. At inquires, Quorū hinc? Ut tertij consilij Evangelici rationem, quod est obedire vsque ad plenam suipsius abnegationem, à fonte, quod aiunt, tibi aperiam. Fons etenim talis obedientiæ est amor ecstasticus, quo velut liquefcit anima in Deum, cunctis quibus eximè colitur Deus conglutinata. Diximus de voluptatibus carnis abdicandis per continentiam, Quoniam qui cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Diximus præterea de bonis externis posthabendis per spontaneam paupertatem, Quia facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Nunc autem dicemus de abrenūciatione propriæ voluntatis quæ sit, tum per obedientiam fidei & caritatis, tum per eam quæ libera est, vel omnino, vel saltem in radice voluntatis spontaneè vouentis perfectam obedientiam. Quali motiva: promissione accedente, tunc demum fit plena suipsius abnegatio. Christus dominus inuitans discipulos salutaris suo consilio ad summam perfectionis, dicit: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & sequatur me. Abneget, inquit, semetipsum, non sua aut suos tantum, sed semetipsum, hoc est propriam arbitrij sui voluntatem: qua nihil homini æquè propriū, nihil intimius, nihil potest esse amabilius. Per hanc brutis animatibus præstat, per hanc frui & uti valet, per hanc suipsius potens suarum actio-

M. Dionys. de diuina nomina cap. 4.

Gal. 2.

Obedientia Deo etc. ad per. etc. suipsius abnegatione est coll. Euang. 1. Cor. 7.

Matt. 11.

Consilij perfectæ obedientiæ exprimitur. Matt. 16.

Luc. 14. Matt. 6.

Phillip. 3. Obedientia qua se Christus abnegauit

Ioann. 5. Ioann. 6.

actionū dominus constituitur: ut agendo bene, laudem mereatur: malè autem, vituperio ac punitione dignus habeatur. Quapropter rectè seipsum abnegasse dicitur, quicumque arbitrij sui libertatem sibi adimit, statuens nihil deinceps pro sua voluntate gerere: sed in omnibus dicere cum Christo. Veruntamen Pater non mea voluntas, sed tua fiat. Atque ex animo præcari. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Nam in cælo nulla est differentia inter iussa Dei, & placita eius: nullaque differentia obedientiarum in animabus sanctis sed in omnibus tam obuia tamque amabilis, quàm naturæ vis & dilectionis plenitudo præstare potest. Ne autem istam, de qua loquitur suipsius abnegationem putet quis pertinere duntaxat ad actiones personales, aut domesticas, aut ciuiles, in quibus non retinent suam voluntatè serui sub dominis, aut paruuli sub tutoribus & pædagogis, sed ad aliud quid p-spectet vniuscuiusque cogitatio, ideo adiecit, Et tollat crucem: non quidem meam, sed suam crucem, hoc est, aduersitatem sibi superuenientem propter studium virtutis æquanimitè ferat: non tamen listendo ibi, sed & sequatur me per arduam atque angustam illam puræ obedientiæ viam, pede inoffenso animoque infrecto, etiam si minè occurrant, & persecutiones & flagella, quantumuis amara aut probrosa. Nam ego hac via, atque his exercitamentis præcedo vos versus portum salutis, factus obedientis Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Vis autem nunc scire, qualiter abnegauerit seipsum filius Dei, ut æternum Patris sui beneplacitum adimpleret? Qui cum in forma Dei esset, inquit Apostolus, non rapinam arbitratus est esse se æquale Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Igitur abnegatio qua Christus semetipsum abnegauit facta est cum ipsius exinanitione, summaque obedientia vsque ad probrosissimum supplicium mortis: adeo quod nusquam desisteret à beneplacito Patris, sed semper constans, semperque immobilis obsequutione persisteret. Dicit enim Non quero voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Neque descendi de cælo ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Qualia, & plura similibus formæ, quis, obsecro, referat ad ea quæ per imperium iussa sunt, & non potius ad beneplacita Patris, paterno affectu desiderantis siue amantis tale quid in filio? Nam ideo Deus it nouum hominem, qui secundum Deum cre-

tiam cum voluntate Dei, ut pater est, componens, ne nos inter Deum & Christum imperatium quid somnietur, quale est inter dominos & seruos, inter iussa illorum, & obsecrationem istorum: sed quod dulcedine duarum voluntatum suauiter coeuntium festium atque amœnum est. Quale est inter beneuolam propensamque Patris voluntatem, & obuiam redamantis filij obsequiū, nihil sibi ob amoris magnitudinem de suo arbitrio relinquentis. Quale etiam esse debet in omnibus, qui imitatione Christi sectantur eam perfectione obedientiæ quæ est consilij Evangelici, ad quam inuitat Christus loco præallegato, dicens: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum & tollat crucem suam, & sequatur me. Adiu-gens ibidem, Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam, hoc est, conteret omnes affectiones viuendi, quæ diuinis placitis exequendis remoram præstant. Qui autem perdidit, hoc pacto, animam suam propter me, inueniet eam. Quid enim prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera sua. Quibus velut calcariibus incitat suos ad consilium abnegationis suipsius fortiter subeundum. D. Putabam ego verba illa Christi habere vim præcepti, & ad vniuersos pertinere Christi fideles. M. Forma dicendi sub conditione declarat non dicta esse per modum iussionis, sed doctrinæ aut adhortationis. Quæ quidem doctrina, quadam tenus omnibus necessaria est, & communis. At in sua plenitudine non proponitur, nisi per modum consilij & inuitationis, ijs qui spontanei sunt ad ardua illa perfectionis Evangelicæ cacumina superanda. D. Quo vsque igitur ad omnes, & quo vsque ad perfectionis studiosos? M. Amas, ut diximus, non remanet suipsius, sed amati. Debet ergo quisque seipsum abnegare, animamque suam odisse, quatenus id requirunt amati iussa, quæ præcipiendo præcepit. Alio qui suffunditur frigida, rumpiturque amor. Est quidam gradus diuini amoris, quo Deus diligitur propter se, & super omnia, quo certe minor esse non potest. Quæ ut attingas, omnia tibi & cuiuslibet abneganda sunt, quousque impugnat hunc amoris gradū. Qui enim amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus, & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. Rursum, Qui non expoliat seipsum veterem Adam, qui est de terra terrenus, & induit nouum hominem, qui secundum Deum cre-

Math. 10

Coloss. 3. 1. Cor. 13. Ephes. 4. 1. Cor. 13. 1. Cor. 6.

tus est, vt sit de caelo caelestis. Tertio qui non curat abluere & sanctificari, & iustificari in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri, ab illis sceleratis & monstrosis malis, quae enumerat Apostolus, I ad Cor. 6. Item in quo adhuc regnat peccatum per opera carnis, quae enumerantur ad Gal. 5. nec incipit virescere in fructum aliquem Spiritus sancti, de quibus ibidem. Denique qui non habet spiritum Christi, nec sit filius lucis, sed manet filius tenebrarum, ac Belial, siue operarius iniquitatis, hic non attingit ne infimum quidem gradum praesentis doctrinae Christi, vt aliquousque discipulum eius fiat. Quae enim participatio iustitiae eum iniquitate? Aut quae societas lucis ad tenebras? Aut quae conuentio Christi ad Belial? Igitur qui vult venire post Christum, debet in primis abnegare quod erat quatenus Christo aut veritati, aut diuinis iussionibus aduersatur. Debet praeterea & id quod sequitur praestare, nempe, Qui non tollit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Sequitur, inquam, saltem haecenus, vt malit cuncta tormentorum genera, & qualiacumque incommoda sustinere, quam ad vetustatem in Baptismo depositam redire, quam nouitatem in Christo inchoatam non proficere, quam vel minimum contra Dei iussa attentare. Porro prosequi antedictam Christi sententiam secundum intentum ac eminentem caritatis gradum, quem ipsemet praecedendo profecutus est sic abnegando te vt etiam in licitis tibi tuum arbitrium deneges, nec vlla carnis repugnantia patiaris animi tui obsequium diuelli a placitis Dei, etiam si tantummodo consulta fuerint aut vt te sponte offeras ad functionem Euangelij, quam certo certius manet discrimen vitae: aut ante tribunal tyrannorum prodeas necdum citatus, acclamando, Christianus sum. Quo sane genere seipsum abnegare, ad summam perfectionem vitae Euangelicae pertinet. Nec iniungitur cuiquam, sed velut eximium quid atque praecellens cum verbo Christi tum exemplo suadetur vniuersis: persuadetur vero fide illustribus, ac praecellenti caritate ardentibus. Et vocatur perfecta obedientia vocis diuiniae siue verbi Dei, longè & quasi genere distans ab ea quae vocatur praecceptorum obedientia, tantummodo imperium & iussiones respiciens. Claruit autem hac praeracta obedientia in primis pater Abraham credens, & obediens Deo, adeo vt eius placitis posthaberet & patrem & patriam, & omnem cognationem, filium denique vnicum, paratus peregrinari in terra aliena peregrinationem laboriosam & perdifficilem, vsque ad finem vitae suae, quemadmodum clarè patet in libro Genesios

Rom. 8.
Eph. 5.
1. Cor. 6.

Qui potissimum claruerunt perfecta obedientia Abraham

per multa capita. Deinde Rechabitarum, de quibus diximus. Filij itidem Prophetarum illustres facti sunt in scripturis, quod abnegata propria voluntate subderent se per omnia obedientiae vnus, qui spiritu prophético ceteris clarior erat, idque in admiranda rerum indigentia, & vitae abstinentia, vt legere est, 4. Reg. 4. In nouo autem Testamento ante omnes claruerunt hac perfecta obedientia fidei nostrae duces Apostoli, qui dimissis omnibus, firmiter adhaeserunt doctrinae Saluatoris in omnibus tam consultis quam iussis, vt liber Lucae de actis Apostolicis, & fide insuper historiarum vitae singulorum lauculenter testantur. Post Apostolos vero eodem genere perfectae obedientiae valde eminenter primitiae credentium, supra quos cecidit igneus ille Spiritus sanctus in die Pentecostes, de quibus scribitur Act. 2. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & orationibus. Nota quod dicit, In doctrina Apostolorum. Itaque in omnibus quae ab Apostolis velut consona pietati Euangelicae docebantur, ad omnia admiranda quadam animi propitudine aduolantes, nihil vltra cogitantes de rebus, de solita agendi libertate, de vita denique conseruanda. Omnia enim abnegabant, omnia longè Christo posthabebant, inhaerentes perfecta obedientia doctrinae susceptae. Post hos surrexerunt sanctorum Martyrum innumeri, qui velut antesignani & agonothetae spontè prostruebant ad agones fidei, abnegantes vitam propriam, & prorsus omnia, nedum suae voluntatis libertatem, quo sanguine testimonij sui & veram religionem illustrarent, & falsam obscuraret, & suos insuper commitiones praecido ad agones sacros inflammarent. (De illis hoc loco non loquor, qui adducti in medium, vt aut negarent aut mortem subirent, fortiter elegerunt mori magis quam negare: quia hoc est necessariae obedientiae dicente Christo: Qui negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei) Nec inferiores fuerunt in hac perfectione luminaria illa magna Confessorum, potissimum quos Philo Iudaeus, antea autem Apostoli vt Dionysio placet, *ἡρώδης τῶν βασιλέων*, hoc est, cultores & cultrices vocabant. Qui inherentes vestigijs Ioannis Baptistae, quo non surrexit maior inter natos mulierum, secessus querebant in montibus, in speluncis & cauernis terrae, adeoque seipsum abnegabant, vt ne summis quidem necessitatibus naturae satisfacerent, obintensum mortificandae carnis studium, solo pane, aut soli radicibus herbarum, alijsque siluestribus fructibus incitantes magis quam

Rechabitarum, Filij prophetarum

Apostoli

Primitiae credentium

Agonothetae Martyrum

Luc. 12

quam refocillantes famem, quibus terra prolecto, solitudo pro paradiso, cilicium, aut aliud magis vile pro indumento erat. Lege precor quae Philo Iudaeus libro de vita contemplatiua: quae Hieronymus, quae Athanasius epistola ad solitariam vitam agentes, & libro de vita Antonij eremita: quae alij vetusti illustrium eremitarum mentionem facientes scripsere. Fuit autem & hoc genere abnegationis simplicius, siue perfectae obedientiae mirè illustrata Ecclesia sub D. Basilio Magno in Graecia, sub D. Hieronymo in Palaestina, sub D. Augustino in Africa, sub D. Benedicto in Italia, sub D. Martino in Gallia, ac longe postea sub S. Dominico in Hispania, & S. Francisco in Alsia, viris sanctitate & miraculis admodum claris, vt ex illorum scriptis quo ad aliquos, claris item historijs, maxime autem ex permanente in hodiernum vsque diem eorum propagine, luce clarior constat. Nam extant monasteria siue numero, in quibus posthabitata ea, quae non ex Patre, sed ex mundo est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitae, firmissimo animi decreto subiiciunt se singuli obedientiae gubernationem tenentis: adeo vt nihil in otio aut negotio, nihil in vsu rerum aut abstinentia, nihil in consuetis peragendis, nihil in nouis inchoandis attentent sine scitu & placito superioris vicem Deigerentis. Quales profecto merito vocandi sunt iuxta Esaiam Sabbarthum delicatum, & sanctum Domini gloriosum: ed quod in ipsis non est facere vias suas, nec inuenitur voluntas propria in eis. Et hi quidem sic per votiuam professionem in conuentibus monasticis pulcherrimè exprimunt Euangelicum perfectae obedientiae consilium. Quod nihilominus faciunt & alij quam plurimi, singuli seorsum in loco habitationis suae. Vt fecit beatissima Elizabeth filia regis Hungariae vxor Langrauij Thuringiae, multo illustrior virtute & miraculis, quam sua regia prosapia esse potuit, obligans se per votum ad praestandam perfectam obedientiam in omnibus quae fidei & religionis sunt M. Conrado. Non sane ignota est, neque ab incognitis seculis vel finibus petita historia. Claruit enim haec sancta mulier innumeris miraculis, vsque ad suscitationem mortuorum, anno 1230. in Halsa nobis vicina.

Perfecta obedientia in monasterijs

1. Ioa. 2.

Isa. 50.

De diuersis gradibus obedientiae ex parte illorum quibus est obediendum. CAP. XXI.

M. Nonne homo vt varias habet conditiones, ita varè intelligi ac considerari potest? D. Omnino. Nam aliquando intelligitur homo vt crea-

tura Dei, subsistens per Deum, & in Deo. Aliquando vt inops & omnium egenus, sicut reuera in seipso est. Aliquando vt renatus ac filius Dei, redemptus item & libertate donatus, quales sunt boni Christiani, alijs quoque alijs modis. M. Rectè. Iuxta hanc autem considerationis varietatem licebit intelligere varias rationes ac gradus obedientiae ex parte eius cui obedire debemus. Nam homo vt creatura debet obedientiam Deo tanquam creatori, vtque omnium egens Deo tanquam omnium donatori, eodem iure naturae, quo vniuersa tam animata quam inanimata. Et quidem magis quam illa: quod ipse vniuersis sit natura & cognitione multo praestantior. Quapropter merito illi non praestanti impropere Scriptura dicens: Generatio praua atque peruersa, haecine reddis domino popule stulte & insipiens? Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? Et illud: Cognouit bos possessorem suum, & asinus praesepe domini sui: Israel autem non cognouit, & populus meus non intellexit. Cuius modi quanquam ad literam pronunciauerit Esaias in populum fidelem Iudaeorum, rectè tamen in omnes dista intelliguntur. Omnes enim sunt factura & figmentum Dei, omnes alumni eius. Aperit enim manum suam, & implet omne animal benedictione. Deinde homo, vt imago Dei, natura felicitatis aeternae capax debet fortiori ratione obedientiam, vt Deo auctori salutis, ita omnibus quae Deus salutis causa ordinauit, & proinde in primis Christo & Euangelio eius, post mysterium redemptionis nostrae potenter completum in sanguine ipsius. Ideoque debet se quisque necessariò subiicere Euangelio salutis, vbi ei sufficienter annunciatum fuerit. Quia non est in aliquo alio salus. Non est enim aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri: quam illud gloriosum nomen Iesu Christi, quem proposuit Deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiae eius in hoc tempore, vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi. Ad quam certè obedientiam tenetur homo, tanto strictius, quanto vita corporis salus animarum potior est atque praestantior, neque min⁹ necessaria ad finem creationis nostrae. Porro homo vt filius Dei, factus iam regeneratione noua creatura in Deo, debet Deo obedientiam qualem filius patri, & non solum quale creatura creatori, aut mente Dei capax, illi, cui⁹ imaginè gerit (Quarū illa instinctu naturalè, ista rationis iudicij consequitur) Et quidem obedientiam filialem tanto honorificentiorè amantiorèque, quanto praestante⁹ homini patri maiestatem,

Deut. 32.

Esai. 2.

Psal. 144.

Act. 4.

Rom. 2.

Christianus debet Deo obedientiam filialem.

re, & melioris immo vtriusque vitæ pater est, & cognoscitur. Hinc illud, Præbe fili mi cor tuum mihi. Rursum illud, Filius honorat patrem: si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Hoc est, si tu filius meus es, & ego Deus, tuus pater, subdas te mihi amanter, & ex corde, vt honor mihi sit ex te & oblectatio. Honor autem patris est summissio filij cum veneratione. Hinc Israëlitis impropertur. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autē spreuerunt me. Hinc denique cōparatio illa, quam profert de mandato Domini Ieremias, Israëlitis ostendens filios Rechabitarum obediuisse patri suo Ionadab filio Rechab in ijs quæ pene contra naturam erant: Israëlitem verò non audiuisse vocem Domini loquentis: vocatum insuper non respondisse, licet vt filius primogenitus & præelectus enutritus fuisset à Deo & exaltatus. Ad hæc homo vt est emptus atque redemptus à Christo, non corruptibilibus auro vel argento, sed pretioso ac intimo sanguine redimentis, adeoque vita ipsius: non euam à temporanea quadam seruitute, sed ab æterna; neque in vllum redimentis commodum, sed ad solius redempti salutem ac felicitatem, debet haud dubie pro eo redemptori suo Christo specialem aliquam & eximiam obedientiam. D. Quantam, præcor, & qualem? M. Multò sanè maiorem quàm homo homini debere potest: imò tantam ac talem, adoptatus filius meritò qualè Deo patri adoptanti debet. Ratio est, quia redemptione Christi efficiemur filij Dei patris, & hæredes ipsius, cohæredes autē Christi. Neque egent ista probatione, certa enim sunt. D. Ac alijs locis abundè satis demonstrata sunt. M. Gaudeo quòd memineras. D. Procedat itaq; inductio. M. Præterea homo transiens de Iudaismo, aut Gètilium idolotria ad gremiū Ecclesiæ sanctæ, iamque in ea regeneratus concepto semine Spiritus sancti, haud dissimiliter atque infans in utero materno, debet ipsi Ecclesiæ obedientiam, qualem filius matri egrediens de utero ipsius, itaque obedientiam filialem. D. Ergo Christianus talem debet obedientiam Ecclesiæ, qualem Deo ac Christo. M. Vtique talem: quia sponsa Christi est Ecclesia, & mater nostra: sed non tantam, quia Christus caput est Ecclesiæ, & saluator corporis eius, quem & Deus dedit caput supra omnem Ecclesiam, in regendo, in viuificando, in prouehendo. Major ergo obedientia debetur Christo quam Ecclesiæ: attamen vtrique similis, quia vtrique filialis. Nec tamen quouis affectu filiali, aut in quibusvis negotijs est obediendum Ecclesiæ, sed affectu nouæ illius creaturæ in quàm

caelitus renatus es, qua & Christianus existis, atque in ijs duntaxat quæ sanctificationem hominum, & Ecclesiasticam hierarchiam cōcernunt. D. Et qua tandem ratione tenemur obedire Præpositis Ecclesiæ? M. Eadē qua Christo, & Ecclesiæ sponsæ eius, quæque filius aut filia familiæ illi, quem pater & mater præesse voluerunt. Eadem quippe est mandantis & mandatarij auctoritas, dicente Apostolo: Pro Christo legatione fungimur, tantamquam Deo exhortante per nos. itaque & Apostolorum functio & nostrorum præsidetium in Ecclesia non alia quàm Christi auctoritate nititur. Quod & Christi verba significat, quibus dicit, Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Quibus insuper nominat Præpositos Ecclesiæ potissimum confessu vnitos, ipsam Ecclesiam, dicens: Si Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Licet autem eadem sit mandantis & mandatarij auctoritas, est tamen potior in illo quàm in isto. Iuxta illud Aristotelis: Propter quod vnum quodque tale & illud magis. Ideoque in primis Dei ac Christi mandatis, ac deinde pijs hominum constitutionibus est obsequendum. Enimvero ita est natura comparatum, vt inferiora per superiora regi debeant, per illa subsistere, per illa perfici, vtque media medio quodam modo sese habeant, ad superiora quidem submissiue, ad inferiora gubernatiue. Hinc obediendū quæ superioribus debentur, illa, qua obediendum est supremo, ex quo, per quod, & in quo sunt omnia, summè & præ omnibus stringit. Quæ verò medijs, non ita obligat, quòd medijs nō sit obtemperandum, nisi quatenus cum superioribus cōsentiant. Proinde cum aliud rex, aliud iusserit prætor: aliud Consul, aliud Proconsul, spreto hoc, illi obtemperandum est. Et cum aliud natura, aliud mandaret auctoraturæ, Abraham laudabiliter contra ius naturæ tentauit immolare proprium filium, quia sic præceperat auctoraturæ. Cumque aliud iuberent pontifices & magistratus ludæorum, ad aliud Deus, iustissimè respondit Petrus. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Quemadmodum enim sol superueniens reliqua astra obscurat, & velut de medio tollit: ita supremorum iussio, mediōrum potestatem eliminat aliud volentium. Nec inter obedientias, sed magis inter corruptelas est computanda ea, quæ æquè aut plus obediunt illis, penes quos minor est imperandi potestas. Quapropter omnes traditiones humanæ, quæ diuinis aduersantur, sunt iniquæ, & de medio tollendæ, nec vlla eis potest impendi nisi præpostera & irrationabilis obedientia. Vn-

Obi. duntaxat potestatem demerit ne qua Christi Ecclesiæ. 2. Cor. 1.

Luc. 10.

Matth.

Mp. per. quæ. dij. dicitia

A. s. Corrupta est obdite æquæ aut magis hominibus constans: omni atq; mandati Dei. Matth.

tia. Vnde merito reprehēsi sunt Scribæ & Pharisei à Dño dicente: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nā Deus dixit, Honora patrem & matrem, & Qui maledixerit patri vel matri morte morietur. Vos autem dicitis, Muñus quodcunque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Quod est ordini contrariū, & ab omni politia eliminandum. Quoniam autem Ecclesia catholica aded per orbem late est diffusa, vt sub hierarchia sua comprehendat primū regiones & prouincias, dioceses & parœcias, atque in his varia collegia & monasteria, velut familias quasdam sibi inuicem subordinatas, præfecit singulis singulos ministros verbi & gubernatores sibi inuicem similiter subseruientes. Prouincijs quidem Archiepiscopos, diocesis Episcopos ac Præpositos, parœcijs verò pastores Episcopis subsidiarios, collegijs denique Decanos, monasterijs verò Patres, in alijs alio nomine appellatos. Multis autem prouincijs Patriarcham, toti denique hierarchiæ, omnibusque simul ordinibus Ecclesiæ vnum, quem summū Pontificem appellamus, qui & pastor vniuersalis est, secundum Scripturam, omnium agnorū ac ouium, Petri successor, Christi vicarius. Vt hoc pacto omnis Ecclesiæ partitio atque diffusio in ordine constet, ordineque ad vnum principium relata, vna permaneat, citra scissuram ac turbam. Qualis scissura ac turba non potest non esse, quando infimi aut subijciuntur supremo, medijs prætermisiss, aut ad aliam nam transmittuntur obedientiam, aut alijs suo Ordinario superiori subtrahuntur. Vt sit per exemptiones, vniones, dispensationes, nō necessarias, aut ad edificationem Ecclesiæ inuicem utiles. D. Quomodo? Nā de illis paulò explicatiū audire cupio. M. Non est huius loci, nec capite vno fieri potest, volumen requirit, quale sedulo meditatur, aliquando id ad tuam aliorumq; vtilitatem edituri inscriptū de Ordine, & quatuor libris distributum. Vnum autem quod vetusti dicere solent superaddam, videlicet, Principium malorum multitudine: principium verò bonorū vnio siue vnitas. Quapropter multa nisi ordine recurrant in vnum, diu firmiterque consistere non possunt. Ordine consistunt orbis cælestes: adeo vt vnum corpus efficere videantur. Ordine mēbra multa in vnum corpus suauissima quadam harmonia cōeūt. Ordine totius vniuersi machina, vnus velut animatus corporis formā gerit. Voluit itaque & Christus suam Ecclesiam ordine constare ministrantium & obedi-

entiū. Aded vt populus clero, clerus verò vni subesset primati Ecclesiæ. In clero infimi Archidiacono & sacerdoti, illi Episcopo, Episcopus Archiepiscopo, Archiepiscopus Patriarchæ, ille summo Pontifici, summus autē Pontifex Christo & Deo, populus denique his omnibus: & inter hos speciatim illi, cuius parœciæ connumeratur. Itaque singulis quo maior est eorum prælatura siue præsidendi potestas, eò magis ac accuratiū ipsi est obediendum: habita semper vnitate ratione, ne sit schisma in corpore Christi, quod est Ecclesia. Est autem & hoc summopere laudandum, vt quisque consentiat cum alijs suæ communitatis, non solum in doctrina, verum etiam in moribus vsu receptis, tametsi nonnunquam parum momenti habeant, sic an aliter fiant: tum ne percutiant infirmas pusillorum conscientias, neue cuiquam, etiam si foris sit, offendiculo fiant: tum vt vnitas constet & concordia inter fratres, vt id ipsum dicant teneatque omnes. Qualia admodū exactè docet Apostolus Corinthios dicens: Si quis viderit eum, qui habet conscientiam, in idolo recumbentem, nōne conscientia eius sit infirma ædificabitur ad manducandum idolorum? Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autē peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meū, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem: Deinde Philippen- ses fratres sermone pleno affectibus dicens: Si qua consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, vt idē sapiatis, eadē caritate habētes, vnanimēs, id ipsum sentientes, nihil per cōtentionē, neq; per inanē gloriā, sed in humilitate, superiores sibi inuicem arbitantes, nō quæ sua sunt singuli considerantes, sed & ea quæ aliorum. Si verò ad aliam cōmigret quis parœcesim aut diocesisim, etiam illius receptas consuetudines insequi debet, & easdē ob causas. Super quo cum consulisset Augustinus Ambrosium Episcopū Mediolanensem respondit ille, Cum sum Romæ ieiuno in sabbatho, cum hęc sum non ieiuno: Igitur & tu Ecclesiæ ad quam forte veneris, consuetudinem obserua, si neque tu cuiquam, neque quenquam tibi scandalō esse velis. Quòd responsum loco diuini oraculi Augustinus semper habuit: vt ipse testatur in epistola ad Ianuarium. Verum de his alio loco fusius locuti sumus. Hactenus de gradibus obedientiæ qui surgūt ex parte eius cui obediendum est: Nunc verò dicamus aliquā

1. Cor. 8.

Philip. 2.

Aug. epist. 118.

vulum de ijs gradibus qui surgūt ex parte obedientis.

De gradibus obedientie ex parte obedientis. CAP. XXII.

M. Ollegit D. Bernardus & alios gradus siue differentias obedientie, ex parte eius qui obsequitur, quos tibi hoc loco subiiciam, magis illius quam meis verbis, sed succinctius. Primus est obedire voluntarie, iuxta illud: Voluntarie sacrificabo tibi. Quasi diceret, Non expectabo donec minis exactus aut poenis fuero: quin potius, Paratum cor meum deus, paratum cor meum, vt faciam libenter quacumque iusseris. Sola voluntas est quae totius operis ornat effectum, sine qua nec bene aliquid agitur, etiam si bonum esse videatur. Ex voluntate itaque suscipienda sunt imperia Praetatorum, & ipsum cor a suis reflexionibus abducendum, donec propria voluntas mactata mandatum diligat imperantis. Secundus gradus obedire simpliciter, vt sit verum, In auditu auris obediuit mihi. Quia post vocem Dei, vel vocem Dei gerentis nulla replica, multo minus autem duplica aut triplica esse debet in mente aut voce subditi querulantis, cur? quare? quam ob rem hoc magis quam illud? aut nunc potius quam alias? vel, cur magis ego quam ille, qui obligator est, aut me validior? vel vt dicit piger, Leo est foris, in medio platearum occidendus sum. Cuiusmodi querulis vocibus abstinendum est, vt voci superioris simpliciter obsecundet voluntas inferioris. Tertius est hilariter, & non quasi ex tristitia aut necessitate. Hilariter enim datur diligens deus. Serenitas in vultu, dulcedo in sermone multum decorant obedientiam obsequentis. Vnde & Gentilis ille Poeta, Super omnia vultus accessere boni. Contra nubilosa compositio corporis, & facies tenebris obfusata tristitiae deuotionem obediendi ab animo recessisse testantur. Quis autem locus gratiae obedientiae, vbi tristitia cernitur aegritudo? Quartus gradus est obsecundare velociter, ac velut festinanti studio. Vt Propheta fecit, dicens: Via mandatorum tuorum cucurri. Et Zacchaeus Euangelicus: is enim cum audisset a Domino, Zacchaei festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere, festinans descendit, & excepit illum gaudens. Quam ob causam audire meruit, Quia hodie salus domui huius facta est. Fidelis obediens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, praeripit praecipientem, parat oculos visui, aures auditui, manus operi, itineri pedes, totumque se

colligens, vt imperantis velocissimè colligat voluntatem. Quintus gradus adimplere viriliter, prout Psalmista ait: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in Domino, Si tribulatio, aut persecutio resulerat, si peccatores tibi laqueum ponunt, si maligni tuum iter impediunt, aut caro resistit, tu obedientiae viam non deseras, sed dic cum Psalmista: Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. Iunge igitur velocitati obedientiae animae etiam fortitudinem in exequendo, & tum decantabis securus, Manus peccatoris non mouebit me. Sextus gradus, obedire humiliter, vt post hilarem, celerem, fortemque obediendum tuam, sit semper & intus, & foris in voce illud, Serui inuiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Quantulum enim est praestitisse obedientiam illi, cui me meaque omnia debeo, sine quo nihil sum, nihil habeo, nihil valeo, a quo nihilominus sperata quae non confundit expecto, quod ipse est, quod habet, quod potest est autem omnia, & potest omnia, eritque omnia in omnibus, cum illa quae mala sunt in nobis expurgata fuerint. Nihil igitur obsequium nostrum respectu honorum Dei, sed magna miseratio eius est, nos in iniquitatibus nostris consumptos non esse. Quodque in humilitate nostra memor fuerit nostri, ipse qui fecit nos. Septimus gradus est obedire perseveranter, Qui enim perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. Non autem qui inceperit, aut aliquousque bonum perduxerit. Quid enim currere prodest, & ante metam deficere, aut desistere? Nonne per Ezechielem dixit Dominus, Si auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominaciones, quas operari solet impius, nunquid viuet? Omnes iustitiae eius quas fecerat, non recordabuntur in praeruaricatione qua praeruaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Sic currite vt comprehendatis, quo tandem dicere liceat cum Apostolo, Cursum consummaui, fidem seruauit, in reliquo reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex. Inter hos obedientiae gradus non commemorat Bernardus eam quam Archiapostolus obedientiam caritatis appellat: & quidem cordate, perpendens eam in singulis debere concurrere. Quocumque enim gradu obedientiae frugeam si caritatem non habuero, nihil sum, nihil mihi prodest, scilicet ad meritum vitae, & gratiae retributionis diuinae, vt lapè deducit Apostolus, 1. ad Cor. inth. 13.

Quam habeat obedientia promissionem in Scriptura

Scripturis potissimum libera, quae inter consilia annumeratur. CAP. XXIII.

D. N Scriptura tribuat liberam atque perfectam obedientiam vim aliquam eximiam & specialem bene merendi de Deo? M. Magnam, Fecit enim huiusmodi obedientia Christum sublimem super omne quod nominari potest, dicente Paulo: Propter quod (nempe, quia factus erat obediens usque ad mortem, mortem autem crucis) & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & inferorum. Fecit praeterea Ioannem Baptistam esse plus quam Prophetam, imò Angelum Dei ante faciem Messiae, ac tantum, vt non surrexit eo maior inter natos mulierum, vt habes Matth. II. Fecit & Apostolos iudicialia potestate eminere super omnes alios, ipso Christo promittente, Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me (nempe obedientia perfecta, non aliud quam hoc vnus repetens, Qui secuti estis me, quasi vnus hoc eos tanta euectione, qua sublimati praedicantur, dignos reddiderit) vos, inquit qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Ecce perfecta obedientia facit hominem quasi Deum, ac iudicem aliorum cum Christo, eodem sublimatum quod Christus. Nonne Zacchaeus natura pusillus, sed obediendi promptitudine magnus, quia obediuit voci Domini festinans ac gaudens, ideo audiuit a Domino, Quia hodie salus domui huius facta est, eod quod & ipse filius sit Abraham? Nonne qui vocatur Abraham, quando fide obediuit in locum exire quem accepturus erat in hereditatem, nesciens quo iret, & fidei, & omnium credentium pater appellatus est? Cumque obediunt offerre Filium suum vnigenitum, nonne Dominus iurauit per semetipsum ei dicens: Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti Filio tuo vnigenito, benedicam tibi, & multiplicabo seminum sicut stellas caeli, & velut arenam quae est in litore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae, quia obediisti voci meae. Insuper Rechabitarum obedientia quam magnifice remunerata sit latè exponit Ieremias propheta, dicens: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israel, Pro eo quod obediistis praeepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa quae praecipit vobis: propterea haec

dicat Dominus exercituum Deus Israel, Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus. Quid autem praestet fidei ac caritatis obedientia, quae & ipsa inter consilia Euangelica est annumeranda antea diximus. Ipsa enim & non alia facit haeredem, ciuem, & alumnium regni caelorum, quod per eam solam impleatur voluntas Dei patris, vt Pater est. Nihil ferè commendatur in Scripturis velut diuina munificentia dignum aded atque victimae & holocaustum: attamen melior est obedientia quam victimae secundum Scripturam, 1. Reg. 15. Quia vt Gregori inquit per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur. Tantò igitur quisque Deum citius placat, quantò ante eius oculos repressa arbitrij sui superbia, gladio praeepti se immolat. D. Nonne Christus victima erat mundum Deo reconcilians? Nonne Propheta ait, sacrificium Deo spiritus contribulatus, addens: Cor contritum & humiliatum Deus non despicias? M. Vtique. D. His autem victimis an maior sit obedientia nostra? M. Nequaquam. Nam & talium victimarum potissima pars, odorque suauissimus est ipsa obedientia. Nam Christus factus obediens usque ad mortem, post triumphatum hostem veritatis, obtulit se victimam pro mundi vita. Et spiritus contribulatus quid aliud est, quam obedientiae per penitentiam resumptae seruens ac sacra oblatio? Propheta autem samuel loquens Sauli Regi comparatione facit inter victimas & obedientiam separatim positas, nec respicit ad internas, sed externas victimas, reprehendens Saule, quod obedientia seposita, voluerit placare Deum mactatis bobus ac alijs de praeda capta, in victimam. Victima enim proprie hostia est, quae post victoriam dextra victrice immolatur, dicente Ouidio. Victima quae dextra cecidit victrice vocatur. Et de huiusmodi victimis loquitur textus. Saul enim rediens victor de caede Amelechitarum erexit sibi fornicem triumphalem immolaturus victimas pro parta scilicet victoria, dicens ad Samuelem. Tulit de praeda populus oves & boues primitias eorum, quae caesa sunt, vt immolet domino Deo suo in Galgalis. Et ait Samuel, Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quam victimae, & auscultare magis quam offerre arietem. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare, & quasi scelus idololatrie nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abiecasti sermone Domini, abiecit te, ne sis rex. Victimae & holocaustum grata esse non possunt.

Greg. lib. 35. Moral. cap. 12.

Quibus victimis praefertur obedientia.

nisi quatenus deuoto & obediēte animo offeruntur. Iure igitur ipsi praeponitur obediētia. Nam etiam si omnia tua pauperibus dederis, teque ipsum tradideris in martyrium, nisi ea per obediētiā retuleris ad implendā Dei patris voluntatem, non magis grata siue meritoria erunt, quam si facta fuerint absque caritate, cui incerta & indiuidua est sancta obediētia. D. An omnis obediētia sit cultus Dei pertinens ad religionem? M. Dicā paucis per distinctionē. Omnis obediētio procedit ex reuerentia, qua cultus atque honor impenditur. In quantū igitur procedit ex reuerentia erga Praelatos, continetur quodammodo sub obseruantia. In quantū verò ex reuerentia erga parentem sub pietate. In quantū denique ex reuerentia erga Deum Opt. Max. sub religione, pertinens ad deuotionē, actū principalem religionis. Quo etiā referēda est obediētia quae praestatur homini ea ratione, quia legatione fungitur pro Deo in mandando & praesidendo. Obediētia autē religiose Deo & vicē Dei gerentibus, cultus est gratissim⁹, ac proinde multo laudabilior, quam offerre illi externā victimam.

De monastica eiusque partibus. C. A. X. X. I. I. I.

M. Voniā autem monastica religio consilij Euangelicis vita exprimitur potissimum insitit, ipsa naturā consiliorum redolens, nō abs re fuerit hoc loco paululum abstergere calumnias & maledicta, quibus admodum respersit peneque suffocatur. D. Optimē. Nam quidam submurmurant in monasterijs reditio nem fieri ad infirma & egena mudi elementa ideoque velut mala submouēda esse. M. An mali esse potest, cuius omnes partes bonae sunt? An non prorsus Euangelicum, cuius singulae portiones in Euangelio conscriptae, laudatae, consultae inueniuntur? Sunt autem primariae partes monasticae, continentia, paupertas, obediētia. Quorum si quodque bonum est, miram vim habens praecellens virtutis Euangelicae, vt Scripturis antea demonstrauimus, nec repeti debet: meritū duo simul iuncta meliora erunt & efficaciora. Iuxta illud Sapientis: Si duo simul fuerint mutuo fouebuntur. Porro tribus contextis, sit funiculus triplex, qualis iuxta eundem Sapientem difficile rum pitur, sit & holocausti victima omni suauitatis odore gratior. Nam mente virgineus, aut probe continens, & simul spiritu perituris rebus maior, omnia velut stercorea despiciens, sui que, vt totus sit Dei, abnegator per fidem & caritatem erga Deum: primum efficitur

omni munitione inexpugnabilior, quasi virtus quaedam viua in Deo: & quidem virtus armata, si ad sint quae in instituto monastico ad esse debent nimirum abstinentia, vigilia, ieiunium, orandi psallendique studium, lectio sacra, disciplina, pars nulla temporis vacua sine opere. Cuiusmodi adeo sunt cognata monasticae, vt sine illis monachus sit hoc ipsum quod corpus sine spiritu, arx sine portis ac propugnaculis, auis implumis, sepulchrum dealbatum. Secundū efficitur holocaustum medullatum Deo, de quo Propheta, Holocau sta medullata offeram tibi. Inter holocaustū autem & sacrificium hoc interest, quod omne holocaustum sacrificium est, sed non omne sacrificium holocaustum. In sacrificio pars pecudis, in holocausto verò totum pecus offerri solet. Vnde holocaustum latina lingua totum incensum dicitur. Cū igitur electum quid de rebus tuis, aut de teipso omnipotentis deo offers, sacrificium est: cū verò temeritū Deo deuotes, offerendo illi quod es, quod habes, quod potes, in primis contritum & humiliatum, deinde propensam voluntatem ad obediendum, & omnem, quam praestare vales in opere Dei, functionem, reuera holocaustum est, velut adipe de spiritu fidei & dulcium lacrymarum pinguedine ab ardore cordis intinctum. Hoc autem modo seipsum offert monachus per votum, dum abnegatis quae mundi sunt, quae carnis, aut oculorum, quaeque ad superbia vitae pertinent, se obstringit ad ea quibus & spiritus liquefcit in Deum, & caro in seruitutem spiritus redigitur, & amor mundi extinguitur, nempe ad continentiam, obediētiā, & paupertatem, iuxta modum monasticae regulae in Ecclesia comprobatae. Efficiturque reuera sacrificiū medullatum Deo, dum modo ad sit cogitatio bona in opere, & recta intentio in cogitatione ex spiritu fidei ignescens in corde. Nam de his qui quod bonum est perperam faciunt, nihil loquimur. Olim nomine Nazaræorum appellati seipso vovebant Deo, quod est super omne votum, vt Origenes inquit. Nam filium offerre, vel filiam, aut pecus, aut praedium, hoc totum extra nos est. Semetipsum Deo offerre, & non alieno labore, sed proprio placere, hoc est perfectius, & eminentius omnibus votis, quod qui facit, imitator est Christi. Hæc ille. Nazaræus itaque efficitur omnis bonus monachus, id est, sanctus siue consecratus ac separatus Deo, vtique in hoc Christo redemptori suo sociatus. At tu an censeres monasticam malam esse? D. Minime, Verum sic agere, quomodo monachi, nū reditio quaedam est, vt dicunt, ad infirma ege

Per monasticam hunc vitam

Per monasticam hunc vitam

Quo do offer seipsum monach

Orig. hom. mil. 24. ut per Numeros.

Luc. 18. Math. 26 Math. 17

1. Cor. 6. 2. Cor. 11.

2. Pet. 1.

Iacob. 3.

Exercitamenta monastica non sunt annu meranda inter egeza elementa.

Galat. 4.

naque elementa? M. Si quae diximus, videlicet, abstinentia, vigilia, ieiunium, orandi psallendique studium, lectio sacra, disciplina, pars nulla temporis vacua sine opere Dei, inter egeza elementa annumerari debent, admodum male docuit Saluator dicens: Quoniam oportet semper orare, & non deficere. Et alibi, Vigilate, & orate ne intretis in tentationē. Rursum. Hoc genus Dæmoniorum non eicitur, nisi per orationem & ieiunium. Admodū male Apostolus dicens: Exhibeamus nos sicut Dei ministros, in multa patientia, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate. Et iterum, In vigilijs multis, in fame & siti, in ieiunijs multis. Admodum male Petrus cū dicit, Vos autem omnem curam subinferentes, ministrare in fide vestra virtutem: in virtute autem, scientiam: in scientia autem, abstinentiam. Ecce omni cura secundum Petrum subinferenda est abstinentia. Admodum denique male docuit Iacobus dicens: Tristatur autē aliquis vestrum? Oret: Ac quo animo? & psallat. Sed quid tempus tero in re certa? An nos, fili, inter infirma & egeza computabimus, quae Christus, & Apostoli eius velut sancta & efficacia virtutis colendae exercitia nobis proposuere? Hæc autem cū illis tribus eximij virtutibus continētia, spōtanea paupertate, obediētia, verbo Dei con sultis, sunt praecipua quae monachismum con stituunt. Quae reliqua sunt, politiam seu disciplinam domesticam concernunt, vt sit inter multos vnio, pax, cōcordia, sitque virtuti sua laus, quod verò diuersum est iuxta vindicatione non careat. Absit igitur, absit, inquam, ab omni cogitatione hominis orthodoxi, vt eiusmodi inter infirma elementa computanda censent. D. At Paulus nunquid id dicere voluit scribens Galatis in hunc modū. Nunc autem cū cognoueritis Deum, imō cogniti sitis a deo, quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo seruire vultis? M. Nequaquam non enim potuit veritatis doctor aut sui immemor, aut sibi contrarius fieri. Sed loquitur eo loco de Iudaicis ritibus, & typis veteris legis, qui tum aboliti erant propter veritatis praesentiam, tū mortiferi esse incipiebant propter falsitatis significationem, figurando futurum quod exhibitum fuerat. Quibus etiam si per fidem detraheris significationem, tamen infirma sunt, quia non valent iustificare: & egena, quia non ipsa, sed quae Christus instituit, vasa sunt gratiae diuinae in nos Christianos transfundendae. Quod vt certius constet, subdit de certis ritibus Iudaicis, dicens: Dies obseruatis, & mensēs, & tempora, & annos. Dicta itaque virtutum exercitamenta vti Euangelio docta

atque consulta sunt, ita permagnam vim habent & mortificandi carnem, & roborandi spiritum in Deo. Proindeque vbi adsunt, ibi demum valet vigetque vera monasticae. Vbi verò desunt, & hostis habet muros, septaque monasterij intrarunt mundos opes, satellitū carnis, videlicet, oecium, crapula, somnolentia, ibi sanē tam tuta consistit religio, ne dicam, monasticae, quam inter concitatos canes lepusculus, aut inter hostes armatos inermis. Quod verò dicunt, plus esse palcarum in monasterijs quam tritici, dolenter quidem audimus, sed non ob id conturbamur. Siquidem monasticae portio est regni caelorum huius peregrinationis, quod est Ecclesia. At ipsemet Christus comparat hoc regnum caelorum sagena missae in mare, & ex omni genere piscium congreganti bonos & malos. Itidē arcae in qua triticum est commixtum paleis: Deinde & Apostolus comparat Ecclesiam magnae domui, in qua sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & quaedam in honorem, quaedam autem in contumeliam. Igitur quemadmodum Ecclesia, ita & monastica pars eius, dum stabit, bonos habebit & malos, electos & reprobos, perfectos & imperfectos, poenitentes & impoenitentes. An vltus conuentus purius institui, aut accuratius custodiri potuit quam instituit Christus, & custodiuit suum collegium Apostolorum, ipse praesens, & moderationem eius gerens? D. Certum est quod non. M. Attamen in illo conuentu Apostolico fuere zelo vindictae sue censi, qui dicebant, Domine vis dicamus vt ignis descendat de caelo, & consumat illos? Fuerunt & ambientes primatum, Intrauit enim cogitatio in eos, quis eorum maior esset. Fuerunt insuper murmurantes. Nam videntes discipuli, factum scilicet Magdalenae, indignati sunt dicentes: vt quid perditio haec? Potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus. Fuerunt desertores, fuerunt & perseuerantes. Etenim multi ex discipulis eius audientes, dixerunt, Durus est hic sermo (nempe de manducanda carne filij hominis, & bibendo sanguine eius) & quis potest eum audire? Et abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Iesus ad duodecim, Nūquid & vos vultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes: Et nos credimus & cognouimus quia tu es Christus filius Dei. Respondit ei Iesus, Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus Diabolus est? Quid peius diabolo? Attamen vnus in conuentu Apostolico Diabolus erat. Fuerunt denique inter eos poenitentes, & impoenitentes. Na Iudas post

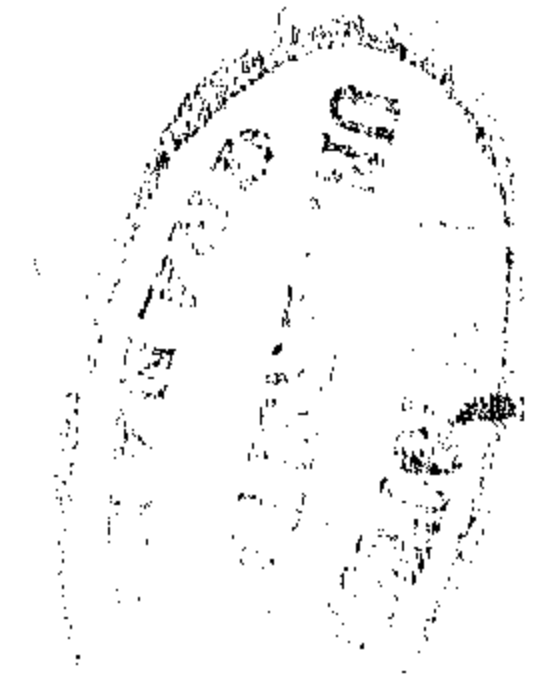
Multū palcarū semper erit in societate monastica. Matth. 13. Matth. 3.

2. Tim. 2.

Fuerunt palcae in conuentu Apostolico. Luc. 9. Ibidem. Matth. 26.

Ioann. 6.

Matth. 27. Matth. 26.

traditum Dominum abiens laqueo se suspen- dit. Petrus verò post trinam negationem pro- gressus foras fleuit amarè, profluuiò lacryma- rum diluens quod timiditate quadam com- missum fuerat. Sic & ceteri si quid effusione spiritus humani peccarant, ilicò audita me- liori informatione Domini, ab illo resilièbāt se indefinenter continentes in disciplina & o- bedientia ipsius. Quomodo boni religiosi si quid indignum sua professione commiserint, vt contingit, homines enim sunt, id mox vel lacrymis, vel monastica disciplina expiatum curant. Quid autè si persistant quidam in ma- licia sua obstinati, sicut persistit Iudas vnus de duodecim? Quid si retrorsum abeant lapsi in apostasiam, quemadmodum abierunt illi, de quibus Ioannes scribens dicens: Ex hoc mul- ti discipulorum eius abierunt retro, & iam nõ cum illo ambulabant? Nūquid propterea ex- ecranda sunt monasteria, cum tamen eam ob causam nemo execratione dignum censeat collegium Apostolicum & discipulorum? Si ergo in illo sanctissimo conuentu fuere om- nes istiusmodi differentiæ bonorum, malorū, fortium, infirmorum, pœnitentium, impœni- tentium, abeuntium, persistentiū, meritò non debemus conturbari videntes domum mona- sticam omnino non esse sine ligneis & fictili- bus vasis, hoc est, imperfectis personis: imò etiam si videamus non esse sine vasis in contu- meliam paratis, hoc est, sine ijs qui enormiter mali alijs scandalo existunt. Neque in hac pe- regrinatione sperandum, quòd area monaste- rij erit vnquam sine paleis, hoc enim tantum- modo fiet in consummatione seculi. Nā tunc exi- bunt Angeli, & separabunt malos de me- dio iustorum, & mittent eos in eam in ignem. Tunc permundabit Dominus aream suā, & congregabit triticum in horreum suum, pa- leas autè comburet igni inextinguibili. Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus re- linquetur. Duo in lecto: vnus assumetur, & vnus relinquetur. Vbi per lectum quietem in- telligere voluit, secundum Augustinum, non se miscntium turbis, aut tumultui generis hu- mani: sed in otio seruientium Deo, vt faciunt monachi vitæ contemplatiuæ dediti. De illis enim ibidem loquitur August. Et sanè etiam in- de vnus assumetur, & vnus relinquetur. Quā- quam autem fieri nequeat vt non sint paleæ in monasterijs: modis tamen omnibus sata- gendum, vt sint tam paucae, tam penè nullæ quàm fieri potest, gratia dei adiuuante. Ne- que suscepta monastica professione, ob id sta- tim perfectus efficitur aliquis. Nam monasti- cæ non est perfectio Evangelica, sed via, ac stu- dium seu aptum medium conitendi eò, in quo

inuenitur perfectio Evangelica, nempe ad ea- minentem gradum caritatis, qua mens lique- scit in Deum sincerè & vnice amatum. In quo sanè studio omnibus religiosi persistendum est, ne retrocedant, neque ad dextram vel sini- strā declinent. Et hinc vocatur monastica vi- ta status perfectionis, non quidè adeptæ, sed quærendæ per media ad hoc apta secundum Euangelium. Cuius si exactam demonstratio- nem velis habere, perpende verba Apost. ad Philip. 3. cap. Non quòd iā, inquit, acceperim, aut iam perfectus sum (tamen Apostolus erat, quòd est multò excellentius q̄ monachum es- se) sequor autem, si quo modo cōprehēdam, in quo & comprehensus sum à Christo Iesu. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Vnum autem, quæ quidem retro sunt obli- uiscens, ad ea quæ sunt priora, hoc est, potio- ra, extendens me ipsum, ad destinatum profe- quor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. Quicūque ergo perfecti sumus hoc sentiamus. Ex qua sententia Apostoli li- quet, quòd religiosorum & Episcoporū con- ditio non sit habenda pro Evangelica perfe- ctione, sed pro statu quodā tendendi ad perfe- ctionem, hoc est, per firmum animi decre- tum persistendi in vno illo, nempe, vt ijs qui retro sunt prorsus in obliuionem datis, conti- nuo se extendant toto scilicet conamine ad priora, hoc est, ea quæ secundum professio- nem præ manibus esse debent, & dimissis lō- gè potiora sunt. Quòd est tendere ad perfe- ctionem, donec destinatum supernæ vocatio- nis attigerint. Vbi cōtrectatio rerum tempo- raliū, ibi distractio caritatis: vbi cura earun- dē rerum, ibi plerunq; diligendi interruptio; vbi autè magna cupiditas, ibi demū nulla est caritas. Rursum, vbi oblectatio quæritur car- nis, ibi venenū paratur caritati, ac proinde cre- scente illa, decrescit puritatis amor: effereuf- cente autem illa in libidinem, nulla priorius manet dei dilectio. Adhæc, qui suo confidit arbitrio, nititur baculo arundineo. Nā lubri- ca est & cæca, atque in malum prona ferè o- mnis hominum cogitatio. Itaque quo quisq; hæc firmus per votum abnegauerit, magisq; in obliuionem dederit, extendendo se ad po- riora illa, quæ monastice sunt propria, eo p- pius ad ipsam Evangelicam perfectionem ac- cedit, qualis consistit in puritate & abundan- tia dilectionis Dei & proximi. D. Nōne & nos ad eandē perfectionem niti possumus vel extra monasticam? M. Possumus: sed certius ibi, vbi plura concurrunt ad minicula, & pau- ciora sunt impedimēta, vbi si tuæ curæ imme- mor fias, alij tui curam gerunt, alij pro te vigi- lāt, alij tua onera tecū portāt, sicut scriptū est,

Monasti- ce non est perfectio Evangelica, sed tendens ad perfe- ctionem Evangelicam;

Rom. 1.

Alter alteri onera portate: te exēplis inuitāt, oratione impellunt, officio delinunt, vbi ipsi in te, & tu in illis inuicem consolamini per eam quæ in singulis est fides, quemadmodū Paulus Romanis scribens, optat simul con- solari in eis per eam quæ inuicem est fides illorū & suam.

Puram monasticam non debere insimulari hypo- crisis aut seruitutis introductæ contrali- bertatem Evangelicam. C A P. XXV.

D.

Leunt præterea monasticam plus ha- bere hypocriticos quàm puræ reli- gionis, & velut in seruitutem quan- dam ab Evangelica libertate retra- here. M. Sicine dicunt? Et quam precor ob causam? D. Quòd color, compositio, materia distincti habitus, secessus item, viuē- dique singularitas, excogitata videantur po- pularis exstimationis captandæ causa. M.

Quæ est istæ dementia, ne dicam, malitia sic iudicantium? Quid enim æquè conducit vel vnanimiati fouendæ, de qua Act. 2. cap. vel concordia fraternæ stabilendæ, de qua Psalm. 132. atque communis omnium habi- tus vniformis, vnicolor, vnus pretij & mate- riæ, non inuentus ab vtete, sed à patribus ac- ceptus, communis insuper mensa, fereula ean- dem, eisdem vasis illata, eodemque iure per- fusa? Nōne patrefamilias, & heri vel domi- ni, quibus cor est in pectore, eiusmodi medijs propulsare student extra suam familiam om- nem offensionis & disfidiorum ansam? Elegit sibi præcursor Domini secessum à populo, & siluestrium partium loca horrida pro habi- taculo, cilicium de pilis camelorū pro vesti- tu, locustas & mel siluestre pro esca. Elegerunt similia Elias Thesbites, & Iudith victo- riosa sanctitate bellatrix, nec non vetusti illi monachi solitudinis Aegypti, & qui, teste Apostolo, circumierunt in melotis, in pelli- bus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, qui- bus dignus nõ erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in ca- uernis terræ. Sed & Christus habuit singularē vestem desuper contextam per totū. Nequa- quam igitur talium electio aut vsus hypocri- sis iudicari, debet: nam illi fuere per hæc toti mundo sanctitate venerabiles. Quòd autem ante annos mille, centum, aut ducentos ac vl- tra fuerit distinctus habitus monachorum & sanctimonialium à communi habitu laicali, viduarum insuper ac virginū Deo dicatarū à cōmuni habitu femineo, patet ex Epist. 199. August. ad Ediciam. Item ex Epist. D. Ambr. 36. ad Sabinum Episcopum vbi sermonem fa- cit de Paulino monacho factio. Patet quoq;

Monasti- cus habi- tus sua v- niformi- tate valde cōcordiæ seruandæ cōuenit.

Matth. 3. 4. Reg. 1. Iudith. 8.

Heb. 11.

1022. 19.

ex regula D. Benedicti ante annos mille con- scripta. Denique ex Dionysio Areopagita lib. de Eccles. Hierarch. cap. 6. vbi dicit, quòd sa- cerdos profitemem monachum tondet, exu- tumque veste omni, aliam induit. Extermina- re quidem faciem, vt videaris hominibus ie- iunans: aut orare in angulis platearum, vt de- uotulus appareas: aut tuba canere ante elec- mosynam tuam, reuera hypocritam habent, sic docente Christo Matth. 6. cap. Verum hæc longè minùs conueniunt monasticis perso- nis, quàm alijs de populo. Illi enim inter se, & intus in suis monasterijs, imò sæpè in solitu- dinibus, & clausis ostijs, magisque nocturno tempore quàm diurno hæc pertractant, idq; iuxta constitutionem patrum insequentium eas ipsas cautelas quas Christus vitandæ hy- pocriticos causa eodem capite docet. Ieiunijs autem & orationibus, & eleemosynis se in- desinenter exercere, modò absit captandæ gloriæ studium, tam non pertinet ad hypo- critam, vt nihil æquè diuinis adhortationibus per omnem scripturā inculcetur. Immo An- gelus de celo veniens ad vtrumque Tobiam dixit, Bona est oratio cum ieiunio & eleemo- syna magis quàm thesauri auri recòditi. Sunt enim tria hæc igne dilectionis succensa, velut currus igneus Eliæ. Ieiunia leuant, eleemo- synæ portant, orationes verò anhelis suis desi- derijs sursum trahunt. Nec possunt mala esse à quocunq; fiant, nisi quatenus malo ani- mo facta fuerint. At animus solius Dei iudi- cio relinquitur. Nam teste Scriptura, Homo videt ea quæ parent, Dominus autem intue- tar cor. Qui itaque culpant in monasticis personis quæ per se bona sunt, & mala esse nõ possunt, nisi malo, fiant animo, ijs objicien- dum est illud Apostoli, Nolite ante tempus iudicare: quoad usq; veniat Dominus, qui il- luminabit abscondita tenebrarum, & mani- festabit consilia cordium. Siquidem proba- re vel improbare factum ante plenam ipsius cognitionem est ante tempus iudicare. Et il- lud, Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Dominus suo stat aut cadit: stabit autem, po- tens est enim Deus statuere illum. An non tui comparatione alienus seruus est, qui seculo abnegato se totū diuinis macipauit seruitijs? Ceterū, de huiusmodi temerarijs iudicijs, & quid sit hypocritis, adhæc an omnis qui aliud foris apparet, aliud intus existit sit cen- sendus hypocrita, fulè & dilucide differui- mus supra Tract. 3. cap. 3. 4. 10. D. Memi- ni. Verum num seruale est, & impotentis a- nimæ, semper ex alterius pendere arbitrio, velis nolis: vt pendens monasticis institutis obstricti? M. Id si fiat aut legis aut na- ture

1022. 6.

Matth. 13. In cōlum- matione seculi fiet plena sepa- ratio ma- loriū à bo- nis. Matth. 3. Matth. 24.

Tob. 12.

1. Reg. 16.

1. Cor. 4.

Rom. 14.

Monasti-
ca obedi-
tia nihil
habet ser-
uitutis.

Quidli-
bertas.

Quid ser-
uitus.

Galat. 4.

Libertas
Euange-
lica.
Rom. 6.

Quae re-
quiratur
ad liberta-
tem Euan-
gelicam.

Libertas
Euange-
lica in pri-

turæ necessitate, sub imperio eius qui suam
vniuersi utilitatem spectat, sanè miserum ac mi-
serandum est, nedum seruire. At sponte pro-
pria velle subesse beneplacito patris Dei, cui-
us essentia, bonitas, cuius directio, virtus, cui-
us amor nostra est salus, id profectò summæ
perfectissimæq; libertatis exordiū habet. Iux-
ta illud Agathæ. Summa ingenuitas ista est, in
qua Christi seruitus cōprobatur. Quid enim
libertas, nōne facultas agēdi quod velis, tuis
insuper, teq; ipso vtendi ad tuā utilitatē quo-
modo velis? D. Vtiq;. M. Seruitus autē,
an aliud, q̄ non posse quod velis? Quam ope-
ris opibusq; tuis nihil tibi posse lucrifacere,
sed tantummodo alteri? D. Sic apparet.
M. Igitur, qui sponte obsequitur diuino
beneplacito, nec vult aliud, habens potesta-
tem faciendi fructum in opere salutis quo-
modo velit, is verè liber est ea libertate qua
nos liberauit Christus. Qualis libertas neque
præsidentiam Dei patris, neque gubernatio-
nem filij, aut vicem eius gerentis, neque ser-
uitutem iustitiæ villo modo excludit, non va-
lens ne momentum quidē sine illis subsistere.
Nam seruitus iustitiæ ac dei; ipsa demum li-
bertas Euāgelica est. An nescitis, inquit Apo-
stolus, quoniam cui exhibetis vos seruos ad
obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue
peccati ad mortem, siue obeditionis ad iusti-
tiam? Gratias autem Deo, quòd fuistis serui
peccati, obedistis autem ex corde, in eam for-
mam doctrinæ in quam traditi estis. Libera-
ti autem à peccato, serui autem facti estis ius-
titiæ. Humanum dico propter infirmitatem
carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis mem-
bra vestra seruire immunditiæ & iniquitati
ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra
vestra seruire iustitiæ in sanctificatione. Cū
enim serui essetis peccati, liberi fuistis iusti-
tiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in il-
lis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis il-
lorum mors. Nunc verò liberati à peccato,
serui autem facti Deo: habetis fructum ve-
strum in sanctificationem, finem verò vitam
æternam. Itaque libertas Euāgelica vt libe-
rum reddit à peccatis, ita seruum facit Dei,
requirens obeditionem ex corde, in eam for-
mam doctrinæ, in quam traditi sumus. Re-
quirat etiam, vt exhibeamus membra nostra
seruire iustitiæ in sanctificationem, sicut an-
tea exhibueramus eadem membra nostra ser-
uire iniquitati ad iniquitatem. Quidquid igitur
promouet, aut fouet, aut perficit seruitu-
tē Dei & iustitiæ, ac membra cogit in obse-
quitium Christi, id promouet, fouet, perficit li-
bertatē Euāgelicam, qua nos donauit Chri-
stus. Promouent autē in primis ac perficiunt

seruitutem Dei & iustitiæ ea quæ monastices
propria esse ostendimus. Omnia enim illius
instituta in hoc data sunt, vt cogant membra
seruire iustitiæ in sanctificationem, vt carnem
subijciant spiritui, spiritum verò Christo ac
Deo: illam mortificando, hunc roborando,
& charismatibus Spiritus sancti fecundando.
Quibus charismatibus abluitur mens à pec-
catis, iustificatur insuper, & sanctificatur: qui-
bus & confor redditur homo diuinæ natu-
ræ, vt sit verè ingenuus & illustris summa qua-
dam nobilitate, qualis à patre luminum est,
habens hic fructum suum in sanctificatione,
hoc est, actionum suarum merita: quibus gra-
tior Deo atque in se sanctior redditur, finem
verò vitam æternam. Cuius quidem libertatis
gustus ab omnibus pijs in Ecclesia habetur,
cuius incrementum in monastica quæritur,
cuius consummatio in cælis per beatitudinē
æternam possideretur. D. Ex prædicta sentē-
tia Apostoli satis liquet, seruire Deo & iusti-
tiæ, carnemq; cogere in obsequium spiritus,
partes esse libertatis Euāgelicæ. At quid per-
tinet eò, obstructū esse illi qui ipse homo est,
vt tu: ipse peccator sicut tu: ipse fortassis ma-
gis procul ab obediētia Dei quàm tu, vt sunt
obstricti omnes monachi? M. Esto, sit ta-
lis qui monasterio præest: attamen vicarius
Christi est, & legatione pro Deo fungitur, ea-
que ratione superior. Itaque vt Deus, diuina-
que præsidet auctoritate, iuxta illud: Ego di-
xi, Dij estis, & filij excelsi omnes: nam sermo
ibidem dirigitur ad iudices, & gubernatores
populi. Eadem quippe potestas est, qua Deus,
qua Christus, & qua Præpositus in Ecclesia
aut monasterijs gregi dominico præsidet: sed
non in singulis est modo eodem. In Deo ete-
nim est per potentiam: in Christo donatione
Patris: in Præpositis verò vicaria Christi com-
missione. Quapropter erga Deum ac Chri-
stum obediētia est, qua cœnobita Priori suo
vicem Dei gerēt, & ea sanè ratione obsequi-
tur. E diuerso autem erga Deum & Christū
inobediētia, qua cœnobita obstrepit Prio-
ri suo. D. Quid si mandet Abbas quod cō-
tra Deum est? M. Huic, vt antea diximus,
respondendum illud Petri, Obedire Deo ma-
gis oportet quàm hominibus. D. Quid si
aliena à regula præcipiat? M. Hic retinē-
da sententia D. Bernardi, qua dicit, Potestas
imperantis nequit se extendere, nisi quate-
nus attigerit votum profitentis. Qua & di-
cit, Obediendi modus tenor est professionis.
Et illud, Prælati iussio vel prohibitio nō præ-
tereat terminos professionis. Vota mea, in-
quit, nec augeat sine mea voluntate, neque
minuat sine certa necessitate, quæ legem non
habet,

mis foue-
tur in ma-
nastica.

Quousq;
debeat
monach^{us}
obedire.
Bernard^{us}
de præce-
pto & di-
spensatio-
ne.

habet, & ob hoc excusat dispensationem. Ce-
terum subiectus religiosus eiusmodi obediē-
tiam quæ voti finibus cohibetur nouerit esse
imperfectam. Nam perfecta obediētia legē
nescit, terminis non arctatur, nec contenta
angustijs professionis largiori voluntate fer-
tur in latitudinem caritatis, & ad omne opus
quod iniungitur spontanea vigore liberalis
alacrisque animi, modum non considerans,
in infinitam libertatem extenditur. Nimirū
vt perficere velit quidquid potest, & non-
nunquam ultra quam potest, vt is sit termi-
nus obediētiæ, qui & vitæ. Cuiusmodi obe-
diētiæ supremum gradum nobis commen-
dat vnigeniti Dei exemplum, qui factus est Pa-
tri obediens vsque ad mortem, mortem au-
tem crucis. Hæc ex Bernardo. D. Quid si
imperet superior planè indifferentia, quæ si-
ue fiant, siue nō fiant perinde est? M. Quo-
niam in superiore relidet maiestas fungentis
legatione pro deo, nō potest obediendi pro-
prietudo, ne in talibus quidem esse indifferēs,
etiā si indifferentia sint quæ præcipiuntur.
Nam induit religionis speciem, si præstetur
ea ratione, quòd à viro Dei, Dei vicem gerē-
te iussa fuerat: iam enim Dei causa præstita
est, Deus autem nihil sui causa factum relin-
quit irremuneratum. Profectò pomum vnū
in medio paradyfi res minimi momenti erat:
tamen postquam numinis edicto vetitum es-
set, gultus eius per inobediētiā factus, est
mortis & exilij plaga in præsentem vsque diē.
Sprent principio Naaman Syrus velut rem
nihil lauare se in Iordanis flumine: at vbi au-
diuisset à domesticis suis, Pater si rem gran-
dem dixisset tibi Propheta, certè facere de-
bueras: quantò magis, quia nunc dixit, Lauare,
& mundaberis, tum per obediētiā lau-
uit iuxta dictum prophetæ, & restituta est ca-
ro eius, sicut caro pueri paruuli, atque mun-
datus est. Nihil itaque quantumcunque exi-
guum super quo cadit beneplacitum aut ius-
sio Dei, velut indifferens, aut parui momen-
ti æstimari debet. Iussio autem superioris re-
cè præcipientis, quodammodo Dei iussio
est. Secundum illud, Qui vos audit, me au-
dit: qui me audit, audit eum qui misit me.

4. Reg. 5.

De veneranda monastices antiquitate.
CAP. XXVI.

D. Vident nonnulli & dicunt, monasti-
cen nuperam esse, & humana inuen-
tione excogitatum. M. Certè nu-
perrima est istiusmodi pessimorum
hominum maledicentia. Eadem quippe mo-
nastica religio quæ nunc est, fuit ante annos

Qua se-
rie vique
rit mona-
sticæ.

trecetos, vt clarius est videre in scriptis Tho-
mæ, Bonauenturæ, Alexandri, & aliorum qui
tum temporis claruerunt, & hoc genus vitæ
non tantum scriptis, sed & vita optimum esse
se docuerunt. Eadem fuit ante annos quin-
getos cū floreret D. Bernardus Abbas Cla-
reuallensis in Burgundia mirificus illustra-
tor eius. Cuius illustratio extendit velut pal-
mites suos innumera monasteria per Gal-
liam, Italiam, Germaniam, Angliam, vi-
uente adhuc S. illo Malachia Episcopo Hi-
bernæ viro monastici propositi tenacissimo.
Vterius eadem fuit ante annos mille, cū
exurgeret velut lilium inter spinas D. Benedi-
ctus admiranda sanctitate illustris. In cuius
regula vouenda proponuntur continentia,
paupertas, obediētia cum stabilitate loci,
haud secus atque nunc tria illa vota in omni
monastica fiunt. Manetque innumera mona-
stera eius instituti per omnem tractum or-
bis Christiani, alia extructa ab annis mille, a-
lia à nōgentis, alia ob octingentis, alia his ve-
ustiora, alia recentiora. Ex quibus prodierūt
Sedis Apostolicæ Pontifices decem & octo,
Cardinales ducenti, Archiepiscopi in diuer-
sis locis mille sexcenti, Episcopi verò fermè
quatuor millia. Ex quibus & catalogo san-
ctorum feruntur ascripti ob sanctitatem &
miraculorum operationem plus quàm quin-
decim millia religiosorum hominum. O be-
nedictam monasticen, quæ tanta sobole di-
tas Ecclesiam, tam claris luminibus pietatis
illustras. Adhæc viguit monastice in Italia an-
te tempora D. Ambrosij, qui claruit circa an-
num Domini. 380. Quoniam, vt ipse refert,
Eusebius Vercellensis Episcopus illam pri-
mus in occidentis partibus cum cleri discipli-
na coniunxit, videlicet eisdem habens cleri-
cos & monachos. Viguit & in Gallia, quando
vixit illustris ille Martinus Turonensis Epi-
scopus, quo vix fuit alius secundū Apostolos
sanctitate & miraculis clarior, qui ipsemet
monasticè vixit cū lxxx. fratribus eidē propo-
sito addictissimis, ante annos mille centum &
septuaginta. Præterea D. Hieronymus proposi-
tum monachorum arripiens circiter annum
domini plus minus 402. Aegyptum & Oriē-
tem petijt, q̄ illis in locis magis vigeret mo-
nastica institutio. Cassianus quoque florens
ante annos mille centum, quatuor egregios li-
bros de monachorum institutis scripsit. Sed
& Chrysostomus eò vetustior tribus libris ea-
ditis monasticæ vitæ calumniatoribus quàm
efficacissimè responderet. Insuper Rufinus re-
gulam Basilij Latinam fecit, sub qua mili-
tant ferè vniuersi monachi Orientales. Refert
& Eusebius de Valente Imperatore, quòd
data

stica reli-
gio ab
hinc vsq;
ad tempora
Apostolo-
rum.

data lege iusserit monachos militare, nolentes fustibus interfici. Igitur debuit tum temporis admodum numerosa fuisse monachorum propago. Si verò nò erat, quid opus fuit edicto Imperatorio illos ad militiam armatà cogere? Aut quorsum illi magis mori, vt dicit, eligebāt, quàm militare, si nullum habuit decorem virtutis supra communem Christianissimum monachatus? Refert & Sozomenus Græcus historiographus, ex quo partim collecta est tripartita historia de monastica philosophia in hunc modum, siue Aegyptij siue alij quidam huic ab initio philosophiæ præfuerunt: illud tamē apud omnes constat, quia ad suam reuerentiā atque perfectionem, moribus exercitationibusque decentibus, hanc conuersationem vsque perduxit D. Antonius maximus monachorum, quem tunc in desertis Aegypti morantem propter gloriam virtutis eius Imperator Constantinus amicum fecerat, literis honorabat, & vt pro quibus veller ei rescriberet, expetebat. Refert quoque Sozomenus lib. 8. hist. Tripart. cap. 1. q. Paulus de Libya in Schyti, non pauciores quingentis monachos secum habuerit. In fine eiusdem capituli narrans in hunc modum, Multi apud Palestinam & Syriam atque Persas fuere monachorum, quorum si vel nomina conscribere quispiam voluerit, multos libros implebit. Et hæc quidem temporibus Valentis imperantis circa annū Domini 360. quibus vt valde viguit monasticè, ita supra modum affligebantur per eundem Valentē, quotquot monastico instituto dediti erant. Ad hæc vt refert Nicephorus in sua historia Ecclesiastica, imperantibus Constantio & Constante, post mortem patris sui Constantini magni, in Oriente, isto in Occidente, extiterunt in Thebaide septies mille monachi, & quidem admodum celebres. De quibus si plura memoratu digna scire desideras, dictas historias atque alias diligenter perlege. Nos interim ad ipsa tempora Apostolorum demonstrationem extendemus: vt & tum viguisse monasticen liquidè constare valeat. Dionysius Areopagita primū Pauli discipulus, deinde Galliarum Apostolus, quo nemo traditionis Apostolicæ callentior esse potuit, graphicè depingit libro suo Hierarch. Eccles. cap. 6. cum mysteria monasticæ consummationis, tum diuinam appellationem, qua illos dignati sunt duces siue præceptores fidei nostræ Apostoli, dicens: Porrò initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo, monachorū est sancta distinctio. Subdens post pauca, Vnde sancti præceptores (quo nomine intelligit Apostolos) diu-

nis eos appellationibus sunt profecti: partim therapeutas, id est, cultores, à sincero dei famulatu ac cultu: partim monachos, ab indiuidua & singulari vita appellantes, vt quæ illis sanctis diuilibilium complicationibus, in diuinam & deo gratam monadem perfectionēq; promoueat. Et postea, de mysterio quo iniciantur sic ait, Stat quidem sacerdos ante altare, monasticam imprecationem psallens. Ille autem, initiandus scilicet, post sacerdotē astat, non vtrumque ponens genu, non alterum, non habens imposita sacra eloquia capiti: verū in solum sacerdoti astant mysticam super illum inuocationē prosequenti. Ea vero finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primū, an renuntiet diuilibilibus omnibus, id est, ijs quibus à Deo plerumq; diuidimur, non solum vitijs, verū et imaginibus ac phantasijs. Deinde exponit illi perfectissimā vitam, illud apertè contestans, oportere illum medio longè antecellere: obserua hic monasticen requirere perfectionem vitæ cōmune Christianissimum. Vbi verò ille ista omnia intente promiserit (ecce votum siue professionem) consignans eum crucis signo sacerdos tondet (vide rasuram monasticam temporibus Apostolorum vsitatam) trinas diuinæ beatitudinis personas in clamans (ne putes Deo nō gratam esse eiusmodi ceteroniam) exutumque veste omni aliam induit (ecce distinctum habitū in monachis) & cum sanctis alijs (hoc est, cū alijs simili modo consecratis, tale enim sanctum secundum Scripturam vocatur) qui astant viris, ipsum salutans (velut vnum ex illis) diuinorum mysteriorum participem facit. Hæc Dionysius cum adhuc quidā Apostolorum viuerent. Quæ si contuleris cum professionibus monasticis nostri tēporis, videbis ista mysteria monasticæ inchoationis, à nostris neutiquam aliena esse. Ne autem & illud prætermittam. Philo Iudæus Alexandrinus, qui Romæ Apostolum Petrum vidit, & librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribēs Ecclesia, in nostrorū (potissimum qui circa Alexandriam colebant monasticen) laude versatus est, nō solum eos ibi, sed in multis quoque prouincijs esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet inquit Hieronymus, talē primū Christo. credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiūt, vt nihil cuiusquam propriam sit, nullus inter eos diues, nullus pauper. Patrimonia egentibus diuiduntur, orationi vacatur & psalmis, doctrinæ quoque & continentia. Quales & Lucas refert primū Hierosolymæ fuisse credentes. Sed nec hoc silentio prætereundum, quòd

quòd sicut reliqua præcellentia Religionis Christianæ, in lege, figuris, ac vaticinijs præfigurata fuere: ita & monasticè tum temporis est præformata in Nazareis, in Rechabitis, in filijs Prophetarum, de quibus antea diximus. Videtur autem & Dauid cœnobitarum, quos probat Ecclesia, vitam & ipsum pœnè nomē in spiritu præuidisse cū diceret, Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Nec id solum mihi visum est, sed & Augustino interpretanti eundem psalmum. Dicit enim, Ista verba psalterij (nempe, Ecce quàm bonum, &c.) iste dulcis sonus, ista suaui melodia, tam in cantico quàm intellectu etiam monasteria peperit. Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iste versus fuit tuba ipsorum. Sonuit per orbem terrarum, & qui diuisi erant, congregati sunt in vnum. Et monachi appellati sunt, vt subiungit dicens: Quare ergo & nos non appellemus monachos, cū dicit Psalmus, Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum? *Mōvos enim vnus dicitur. Et nō vnus quomodo cūq; nam & in turba est vnus, sed vnā cum multis dici potest: mōvos non potest, id est, solus: mōvos enim vnus solus est. Qui ergo sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis verè, quomodo scriptum est, vna anima, & vnus cor: multa corpora, sed non multæ anime: multa corpora, sed non multa corda, rectè dicitur mōvos, id est, vnus solus. Hæc Augustinus. Quæ adieci, ne existimes, sicut & ego aliquando insipienter existimaui, nomen monachus ad solos Anachoretas & solitarios eremitas rejiciendum esse. Aded autem vnum sunt, vnumque sunt boni religiosi vnus monasterij, etiam si vrbes inhabitent, vt non aliter, atque solent Germani fratres, semper habeant & in mente, & in ore fraternitatis appellationem, simul & amorem. Quæ appellatio est omnibus Christianidelibus conueniat, illis tamen est peculiarior, quòd loco & instituto, habitu & animo peculiaritè vniti sint. Videtur insuper & Moyses ad hos respexisse cū Leui benedicens diceret, Qui dixit patri suo & matri suæ, Nescio vos: & fratribus suis, Ignoro vos: & nescierunt filios suos, Vni formiter loquens cū illo Matthæi, Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus, & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. D. At putabā ego id Matthæi generatim dictum ad omnes Christianos fideles. M. Quadam quidem tenus, nempe quantum præceptum Dei & fidei consilio requirūt, pertinet ad omnes. Quædam verò tenus, nempe vt eminentem illum*

gradum perfectæ caritatis comprehendas, quo sic adhæremus Deo, vt nec ad licita sit respectus retrorsum, pertinet ad statum perfectionis, qualem apprehenderunt qui aut monasticæ vitæ, aut contemplationibus, aut functioni Evangelicæ addicti sunt.

ELENCHVS CAPITVM TRACTATVS DECIMI TERTII.

Quid voces permittere, indulgere, & dispensare significant. Cap. I. Quomodo Deus cum sit summè bonus mala fieri permittat. Cap. II. De permissionibus quæ per cōcessionem fiunt, aut per indulgentiam aut dispensationē. Cap. III. Multa fieri contra Dei præceptum: sed nō contra ipsius voluntatem. Rursum præter Dei voluntatem: sed non præter eius permissionem. Cap. IIII.

TRACTATVS DECIMVS TERTIVS DE PERMISSIONIBVS DIVINIS.

Quid voces permittere, indulgere, & dispensare significant. CAP. I.

Quomocroator Deus ne in se possit illo specimine retorqueri quod ipse improperat pastoribus Israëlitijs populi per Ezechielem dicens: Imperabatis cum austeritate, & cū potentia. Quod infirmū fuit: non cōsolidastis, & quod contractum non alligastis: sapientissimè hominum genus gubernandum duxit, non solum præceptis & consilijs, sed & permissionibus. Quibus sanè multa aut tolerat, aut cōcedit, aut indulget, aut de seueritate remittendo dispensat aliter quàm ius commune requirit. De quibus nunc pauca dicemus. Verū quoniam luculentior est omnis institutio quæ a vocum explicatione procedit, dic quid hæ voces permitto, indulgeo, dispenso significant. D. Vox permitto variam habet significationem. M. Quin dicitis quàm variam. D. Aliquando significat transmittere, dicente Columella, Hoc genus casei potest etiam trans mare permitti. Aliquando incitare, Magister equitum, inquit Lilius, Romanus, infesta cuspide ita permittit equum, vt vno ictu exanimem equo præcipitaret. Aliquando dedere. Nam idem, Omnis, inquit, ira & spe fallacibus auctoribus nos ipsos, nostraque omnia cognatè permittimus fidei, scilicet aduersariorum. Aliquando

Lib. 1. hist. Eccle. Tripart. cap. II.

August. in Psal. 132.

Interpretatio vocabuli monachus.

Hieron. de Ecclesi. script.

Deut. 35.

Matth. 10.

M.

Ezech. 34.

Quid significat permittere.

Viguit monasticæ religio temporibus Apostolorum.

autem, & quidem sæpius significat concedere, tolerare, sinere, non impedire. M. Hæc sanè postrema vocis significatio huc demum pertinet. Siquidè hoc modo permittit Deus, permittit homo, permittit lex diuina, permittit lex humana. Deus enim tametsi prohibuerit mala, præceperit bona, consuluerit meliora: multa tamen misericorditer, plura longanimiter, nonnulla egrè, & non sine magna indignatione permittit: mala quidem omnia quæ fiunt tolerando, minora autem bona concedendo: inter prohibita verò nonnulla indulgendo, ne damnabiliter fiant, alia dispensatione sua licita reddendo. Et certè totum hoc, haud secus atque benignus pater, ne si omnia ad gnomonem perfectæ iustitiæ exigeret, hominem quem cæli capacem condiderat, nimia seueritate in barathrum damnationis præcipitem daret. Qui enim vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui nimium onerat mulam, perdit bestiam suam. Si Deus calamum quassatum ipse ulterius seueritate contereret, aut linum fumigans, dum adhuc enitentis flammulæ lux quædam speratur, exstingueret, ubi miserationes eius? Vbi quod dicit Sapiens: Tu autem Deus noster, suavis & verus es, patiens & in misericordia disponens omnia? Quid indulgere? D. Valla, indulgere, inquit, est cõcedere, & vt sic dicam, obsequenter, & quasi delicatè tribuere. M. Optimè ille. Significat enim peramantem & facilè concessionem: verum nõ semper accipitur in malam partem, vt culpandus sit qui indulget, licet propriè non indulgeamus nisi mala, potissimum in Scripturis sacris, vt infra patebit. At nihilne interest inter indulgere & ignoscere? D. Ignoscimus post factum, indulgemus ante factum, cõcedendo vt fiat eitra offensionè nostrã, potissimum enormè atque grauè. M. Hinc Apostolus, Hoc autem dico secundum indulgentiã, non secundum impensuram. D. Dispensare verò propriè est distribuere, quomodo à natura alendis seminibus de cælo imbres dispensantur, hoc est, distribuuntur. M. Quemadmodum etiã pastores in Ecclesia, & in familia cõonomi res cõmunes ad singulorũ vsus & vtilitates distribuunt, hinc dispensatores vocati, dicente Apostolo. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei. Significat nihilominus & potestatè facere agendi quod secundum legem communem vetitum erat. Qua significatione dictum est à Seneca, Nunc in petulantiã & audaciã erumpet malè dispensata libertas. Qua eadem significatione dicitur dispensatio esse quædam iuris relaxatio. Sunt autem & indulgentiæ & dispensa-

tiones, secundum nouissimum dispensandi modum, permissiones quædam. Sed quia peculiarem quendam permittendi modum obtinent, ideo primò de communibus permissionibus; deinde de illis quæ concedendo, indulgendo, aut dispensando fiunt in sequentibus dicemus.

Quomodo Deus cum sit summè bonus mala fieri permittat. CAP. II.

In principio Deus permittit fieri mala, id est, peccata, imò omnia mala quæ fiunt, quantumuis enormia, aut scelerata, deo permittente fiunt, nec omnino fieri possent, ipso non permittente. Non enim sit aliquid, nisi quod Omnipotens sic fieri velit, vel sinendo vt fiat, sicut mala: vel ipse faciendo, vt bona. D. At si mala sunt, cur deus fieri permittit? M. Cur? Certè ideo, quia bonus, nolens detrahere quã in creatione rerũ dederat arbitrij libertatem. Siquidem Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit illum in manu consilij sui, ponens ante eum aquam & ignem, vitam & mortem, bonum & malum, vt ad quod vellet porrigeret manum. D. Attamen in cælis, ubi nulla fiunt aut permittuntur mala, eadem est arbitrij libertas quæ hic. M. In cælis quidem manet in nobis eadem arbitrij libertas quæ fuit antea: sed longè aliter ibi disposita quàm hic. Ibi inflexibilis erit ad malum propter cõsummatam beatitudinem, æternũ bene actus virtutis præmium. Hic verò ad vtrumlibet flexibilis manet, vt gloriosior sit pugna, & ex te ipso quodammodo surgat futuræ coronationis meritum. De quo aliàs dicendi opportunior locus erit. Deinde verò quia Deus est benignus, longanimis, patiens, cupiens omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: ideo tolerat iniquitates hominum postquam commissæ sunt, nec statim adhibet vltionis iudicium: sed expectat patienter etiam multò tempore ad pœnitentiã, vt habes ad Rom. 2. cap. ne debeat per seueritatem perdere, quos per bonitatem condiderat. Tertio autem quia omnipotens, omnisciens, omnipotens, qui omnia quæcunque voluit fecit, portans omnia verbo virtutis suæ, omnium præsciens antequam fiant, intuens omnia dum fiunt: adeò vt nec passer cadat in terram sine eo, nec folium de arboribus, nec capillus de capitibus nostris. Ideo & malorum quæ fiunt nihil potest sine scitu & permissu fieri Dei patris, volentis omnia, quousq; bona sunt, permittentis omnia, quousq; mala. Vt illa velit & operetur, ista autem non nisi sinat & toleret.

D. Nõn.

D. Nõnne mala sunt & fiunt inter homines? **M.** Vtique, & quidem multa nimis. **D.** Ergo sunt à Deo, & per Deum, quoniam ex ipso & per ipsum sunt omnia. **M.** Ens bonum, & verum conuertibiliter dicuntur: vt quantum habeat quodque de ente, tantum de bono & vero. Et e contrario, quantum de bono & vero, tantum de ente. Omnia itaque mala quantum habent de entitate, vt ita dicam, hoc est, de natura rerum, tantum sunt bona, & a bono Deo auctore ac volente. Cum enim, teste August. Deo auctore dicitur, ipso volente dicitur. Quantum verò participat de non ente, hoc est, de malitia, aut defectu, aut priuatione, in tantum non sunt à Deo auctore ac volente. Non enim est Deus causa qua homo malus fiat aut deterior: sed ipsemet homo sua mala voluntate deficiens ab eo quod attactu in operatione oportuit, Deo patienter id ipsum permittente. Quemadmodum vna illa Ioannis Evangelistæ sententiã demonstrari potest, qua dicit: Omnia per ipsum, scilicet Deum Verbum, facta sunt. Quia omnium quæ sunt, & in quantum sunt, ipse auctor est. Sunt autem omnia, quatenus bona: quatenus verò mala, non sunt, Ideoque subdit, Et sine ipso factum est nihil, hoc est malum siue peccatum, quatenus malum est. Quatenus enim malum vel peccatum, eatenus nihil est. Neque dixit Ioannes, Ex ipso, aut per ipsum factum est nihil: sed, sine ipso, hoc est, absque eius voluntate aut operatione. Bona igitur sũt à Deo volente & operante: mala verò, hoc est, peccata sine ipso: quia sine ipsius voluntate, operatione, vel cooperatione fiunt. **D.** Nunquid verè dicitur, quòd omnia quæ fiunt, aut Deo volente, aut Deo nolente fiunt? **M.** Nequaquam: Nam priori concessio concedendum restaret, Deus malorum auctor est, quod nulla ratione concedi potest. Posteriori verò admissio, restaret admittendum, Deus non omnipotens est: ed quòd ipso nolente & inuito mala fiant à praua humanæ voluntatis cupiditate. Neutrum itaque cõcedendum est. Neque enim Deo volente, neque Deo nolente fiunt mala: sed dicendum est, quòd Deo non volente fiunt mala, quæ fiunt: nempe per negationem voluntatis diuinæ operantis vel cooperantis, atque ita citra positionem contrariæ eius voluntatis, qua nollet malum fieri dũ sit. Tantummodo enim permissiue finit absque hoc quòd velit vel nollet fieri. **D.** Nunc rursus interrogandi datur occasio, Mala fieri bonumne sit an malum? **M.** Haud dubiè malum. Vt enim malum est defectus siue priuatio: ita facere malum est deficere, deficere, inquam, à regula rectæ rationis, à sine quo

tendendum, à præscripto ordinationis diuinæ: quòd vtiq; malum est. Fieri itaque mala malum dici debet. Præterea deficere est tendere ad non esse, sicuti ad oculum cernimus in lumine, in igne, in animalium vita, in aqua & aère deficientibus. Quantum enim deficiunt, tantum ad non esse tendunt. Mala itaque fieri, quemadmodum deliquia fieri aut defectiones, malum est: nõ tamen sic malum, quin aliquid boni plarunq; in se contincat. (Quod enim ex toto malum est, seipsum destruit, nec subsistere potest) Quin etiam aliis quibus certa aliqua contemplatione sit bonum, dicente Augustino: Quãuis ea quæ mala sunt, in quantum mala sunt, nõ sunt bona: tamen vt non solum bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum, vt essent & mala, nullo modo sinerentur ab omnipotente bono. Cui proculdubio quàm facile est quòd vult facere, tam facile est quòd non vult esse, non sinere. Quòd certè tu ea ratione dictum intelliges. Quia ex malis quæ fiunt, Deus bona elicit. Deus enim omnipotens, rerum cui summa potestas, cum summè bonus sit, nullo modo sineret mali esse aliquid in operibus suis, nisi vsque adeò esset omnipotens & bonus, vt beneficeret etiam de malo. Hinc illud Apostoli, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ijs qui secundum propositum vocati sunt sancti. Quid æquè vile generi humano atque Christum vendi a Iuda, postulari ad crucis supplicium à Iudæis, adiudicari à Pilato? Attamen id ipsum vt factum fuit ab illis sceleratissimum erat. Et congressio Iudæ cum Thamar nuru sua in biuio, an aliud quàm scortatio erat? vt de incessu taceamus, quia ignorabat nurũ esse. Attamen ex illa natus est Phares, ex quo lineam genealogiæ duxit Saluator mundi Christus. Ad hæc quæ ab infidelibus fideles, aut ab hæreticis perferunt orthodoxi, an non apprimè mala sunt, vt fiunt ab illis? Veruntamen profuturum in modum ijs quibus fiunt: vel ad delenda peccata, vel ad exercendam probandamque iustitiam, vel ad demonstrandam miseriam huius vitæ, vel ad incrementum meriti, vel quinto ad relinquendum alijs pulcrum præclaræ virtutis exemplum. Quemadmodum aduersitas, miseria, ægritudo, & cætera eius generis vitæ incommoda, quæ hominibus mala dicuntur, vt exercent virtutem eius qui eiusmodi malis inuoluitur, ita alijs præclarum exemplum relinquunt. Vt est videre in Iob, in Tobia, in Lazaro mendico, in Apostolis, in Martyribus, in Confessoribus, & in ipso met Christo. De quo scribit Petrus, Christus passus est pro nobis, **V**u vobis

Prov. 30. 12. 42.

Sap. 15.

Quid significet indulgere.

1. Cor. 7. Quid significet dispensare.

2. Cor. 4.

Mala sunt & fiunt Deo auctore. Rom. 11.

August. 33. quæst. 93.

August. 1. Ezech. 9. Cur de peccatis fieri in Ecclesia.

Ioan. 1.

Neque volente neque nolente Deo mala fiunt sed Deo non volente.

Psal. 134.

Matth. 10.

August. in Ench. ca. 69.

Aug. eodem lib. cap. 1.

Rom. 8.

Genes. 38.

1. Pet. 2.

Luc. 17. vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Nec hoc prætermittendum pu- to, qd malaque facit homo, subinde sibivalde fuit vtilia, ipso misericordiarum Dño sic dis- ponente, vt inde efficiatur cautior, humilior, circumspectior. Quæadmodum est videre in Petro Archiapostolo, qui ob negatum antea Christum, adeo profuse toto tempore vitæ suæ fleuit, vt flumina lacrimarum velut ara- tiunculas in facie eius fecisse perhibeantur.

Luc. 18. Deinde in filio prodigo, quem error & luxu- riosa profusio rerum reddidit postea hu- millimam optimeque patri suo morigerum. Denique in Publicano, quem infame malum, quo Publicanus erat fecit in oratione suppli- cillimum, ac proinde gratia Dei iustificatum. D. Sequiturne, Hoc malè perpetratum, est a- lijs, aut ipsi perpetranti bonum, igitur est bo- num? M. Non, quia bonum dicitur ex inte- gra causa: malū verò ex singulis defectibus. At istud consequitur. Igitur non est ex toto malum: aut sic, malum quin aliquid habeat boni, vnde valeat prodelle. Quod enim ex toto malum est, seipsum destruit, nec subsiste- re valet, quia nihil, vt antea dictum est.

De permissionibus quæ per concessionem fi- unt, aut indulgentiam, aut dispensationem. CAP. III.

D. Idascaleo permittente, non pec- cat discipulus: œconomus per- mittente, non offendit dome- sticus: neque delinquit eius, permittente Magistratu. Maior autem est ijs omnibus Deus, & plenioris auctoritatis. Igitur permittente Deo, non peccat homo. M. Vide ne paralogis- mus sit in verbo permitto. Enimvero illi quos inducis, si permittant ante factum per concessionem, aut obsecutionem, aut dispensatio- nem, neuiquam peccant, quibus sic permit- tunt quod in sua potestate habent permitte- re vel non permittere: verbi gratia, Si ludima- gister cuiuspiam permittat ingenium laxare lu- sibus, iam non peccat ille ludendo. Rursus, Si indulgeat quibusdam ne sua ingenia furijs poëticis exagitant, non peccant illi non com- ponendo versus. Tertio, si dispensando in lege matutini studij permittat ijs quibus parum fir- mum est cerebrum somno indulgentius vacare, ab hysdem non peccatur contra legē surgendi. Hæc tamen eadem si quispiam discipulorum præsumat ac faciat, magistro duntaxat per to- lerantiam coniuente, nequaquam licita aut bona efficiuntur tali permissione: sed tan- tummodo impunita, idque ad tempus, do-

nec opportunior adhibenda disciplina occa- sio euenerit. Haud dissimiliter dicendum de permissionibus diuinis, prout scripturis lucu- lenter demonstratur. Eamque ob causam Doctores posuere plures modos permitten- di, videlicet, per meram tolerantiam, per concessionem, per indulgentiam, per dispensatio- nem: Primo quidem modo permittit Deus omnia mala, prout in superiori capite osten- sum est. Secundo verò modo permittit, id est, concedit minora bona. Quoties enim maius bonum non est præceptum, sed tan- tummodo consultum, toties minus eius- dem generis permittitur. Vt ex eo quod virginitas non præcipitur, intelligitur matrimoniū permittitur: non utique tanquam malum, sed tanquam minus bonum, dicente Apostolo: Si acceperis vxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccauit: tribulatio- nem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Similiter, quia non præci- pitur paupertas Evangelica, permittitur pro- prietas & contrectatio rerum temporalium: etiam si, teste Domino, Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem in- trare in regnum cælorum. Quo etiam modo permittuntur nobis Christianis cibi sine de- lectu, quales in lege, aut inter gentes prohibiti fuerat, modò citra offendiculum fratris, & cum gratiarum actione comedamus non con- tra ordinationem ecclesiæ, aut promissionis tuæ votum. Vt in superiori bus fuisse demonstra- uimus. Tertio permittit Deus nonnulla ma- la per quandam indulgentiam, vel quoad pœ- nam, vel quoad culpam. De posteriori modo habes I. ad Corinthio. 7. dicente Apostolo. Hoc autem dico secundum indulgenti- am, non secundum imperium. Id est, hoc vobis permittitur per indulgentiam quandam, velut minus malū: sed non iubetur tanquam aliquod necessarium bonum. D. Ceterum, quid est illud Hoc? nam pronomen demonstrandi semper aliquid certi designat. M. Putant nonnulli eo loco designari non tantum id quod proximè dictum erat, nem- pe, iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos sathanas propter incontinentiã vestram: sed totum, ipsum scilicet matrimonium, & omnè vsum eius. Ceterum cum matrimonium, & multi eius actus non egeant vlla indulgentia, adeo iuu Augustinū tibi sequendum censeo, qui exactissima demonstratione colligit ex scripturis, quid in hac materia sentiri ac do- ceri debeat. Verba eius sunt ista, Nunc autem quid dicturi sumus aduersus euidentissimam vocem Apostoli dicentis: Quod vult, faciat: nō peccat, si nubat. Et si acceperis vxorem, nō peccasti

Multi modis mittitur

Minoribus permittitur per concessionem,

1. Cor.

Matth.

Permittitur magis per indulgentiam.

1. Cor. 7.

Nuptiæ non egeant indulgentia.

Aug. III de bono coniug. cap. 10.

Concubitus causa incontinentiæ videtur per se debent tempora orandi, nec immutetur in eum vsum qui est contra naturam. De quo A- postolus tacere non potuit, cum de corrupte- lis nimis immundorum & impiorum homi- num loqueretur. Concubitus enim necessa- rius, causa generandi inculpabilis, & solus ip- se nuptialis est. Ille autem qui ultra istam neces- sitatem progreditur, iam non rationi, sed libi- dini obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere coniugi, ne fornicando damnabi- liter peccet, ad personam pertinet cōiugalem. Si autem ambo tali concupiscentiæ subigun- tur, rem faciunt non planè nuptiarū. Verum- tamen si magis in sua coniunctione diligunt quod honestum, quam quod inhonestum, id est, quod est nuptiarum, quam id quod non est nuptiarum, hoc eis auctore Apostolo secū- dum veniam conceditur. Cuius delicti non ha- bent horatrices nuptias, sed deprecatrices: si Dei misericordiam non a se auertat: vel nō abstinendo quibusdam diebus vt orationibus vacent, & per hanc abstinentiam, sicut per ieiunium, commendent preces suas: vel immutā- do naturalem vsum in vsum qui est contra na- turam, quod damnabilis sit in coniuge. Nam cum ille naturalis vsum, quando prolabitur vl- tra nuptialia, id est, ultra propagandi necessi- tatem venialis sit in vxore, in meretricie dam- nabilis: iste qui est contra naturam execrabi- liter sit in meretrice, execrabilis in vxore: Subdit, Decus ergo coniugale est castitas procreandi, & reddendi carnalis de- biti fides: hoc est op⁹ nuptiarum, hoc ab om- ni crimine defendit. Apostolus dicens: Et si acceperis vxorem nō peccasti: & si virgo nup- serit, non peccat: quod vult, faciat, non pec- cat si nubat. Exigendi autem debiti ab altero tro sexu immoderatio progressio secundum veniam conceditur. Hæc Augustinus: Matri- monium itaque quia bonum est & sacramen- tum, propriè non permittitur secundum in- dulgentiam. Vsum item matrimoni, qui est causa prolis procreandæ & educandæ ad cul- tum Dei, vel qui ordinatur ad reddendum cō- iugale debitum, indulgentia non eget. Ille enim religionis, iste verò actus est iustitiæ. Om- nis autem actus virtutis est Deo gratus, ac

Sap. 11.

Nuptiæ non egeant indulgentia.

Aug. III de bono coniug. cap. 10.

meritorius, si fiat ex fide per dilectionem o- perante. Quapropter indulgentia nulla eget, quia premio diuinæ ttributionis honoratur. At vsum matrimonij qui est causa incontinen- tiæ vitandæ, cum hac tamen animi modera- tione, quod nullo modo vellet tale quid per- tractare extra sanctiones matrimonij, is secū- dum indulgentiam permittitur, ne damnabi- liter offendant: etiam si in ipso nihil quod pro- priè matrimonij est, quærat. Et talem vsum permittit Apostolus secundum indulgentiam. I. ad Cor. 7. De tali quoque permissione dictum videtur illud prophetæ, Irascimini, & nolite peccare. De priori verò modo permittendi se- cūdm indulgentiam quoad pœnam, per sub- stractionem disciplinæ siue animaduersionis habetur, Deut. 24. & Matth. 19. dicente Salua- tore: Quoniam Moyses ad duritiã cordis ve- stri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Permisit, inquit, vobis, non simpliciter, sed ad duritiã cordis vestri. D: An igitur peccabant dimittentes vxorem, etiã interposito libello repudij? M. Quia Saluator adiecit, primò, Ad duritiã cordis vestri, apparet repudium fuisse permis- sum, non ob bonum aliquod cōsequendum, sed ad præcauendum enorme malum, quale est vxoricidium, ad quod procliuus reddebat Iudæos duritia cordis. Secundò, Ab initio nō fuit sic, ex quo constat repudium esse contra primæuum institutum matrimonij. Tertio, Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Et q̄ dimissã duxerit, mœ- chatur. Significas nulla causa solui vinculum coniugale. Videtur quasi certum, nunquam fuisse sic licitum repudiare vxorem, vt sine culpa fieret: quanquã fuerit hætenus licitum, vt sine pœna & animaduersione esset. Lici- tum quippe bifariam dicitur, aut quia non ob- uiat legis reãtudo, aut quia non obuiat iu- ris punitio. Atque hoc quidem posteriori modo licitum erat repudium vxoris secun- dum legem Moyli: quia in ege, nulla erat pœna repudianti constituta: modo con- scripto & porrecto libello repudij legitime fieret. Non autem licitum priori illo modo, quia repugnat lex naturæ, & reãt rationis dictamen. Quemadmodum etiam permit- tuntur secundum leges ciuiles meretricia, & publicæ vsuræ: non quod tali permissione licita fiant, quia repugnant legi naturæ, & di- uinæ: sed quod legibus ciuilibus in eiusmodi mala non animaduertatur, propter gra- uiora mala in Republica vitanda. Quintò, quædam permittuntur à Deo iuxta modum dispensationis, qua fit iuris communis rela- xatio quæ

peccasti: & si nupserit virgo, non peccat. Hinc certe iam dubitare fas non est, nuptias non esse peccatum. Non itaque nuptias secūdm veniam concedit Apostolus. Nam quis ambi- gat absurdissimè dici, nō eos peccasse quibus venia datur? Sed illum concubitum secūdm veniam concedit, qui sit per incontinentiam, non sola causa procreandi: quem nuptiæ non fieri cogunt, sed ignosci impetrant: si tamen non ita sit nimis, vt impediatur quæ seposita es- se debent tempora orandi, nec immutetur in eum vsum qui est contra naturam. De quo A- postolus tacere non potuit, cum de corrupte- lis nimis immundorum & impiorum homi- num loqueretur. Concubitus enim necessa- rius, causa generandi inculpabilis, & solus ip- se nuptialis est. Ille autem qui ultra istam neces- sitatem progreditur, iam non rationi, sed libi- dini obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere coniugi, ne fornicando damnabi- liter peccet, ad personam pertinet cōiugalem. Si autem ambo tali concupiscentiæ subigun- tur, rem faciunt non planè nuptiarū. Verum- tamen si magis in sua coniunctione diligunt quod honestum, quam quod inhonestum, id est, quod est nuptiarum, quam id quod non est nuptiarum, hoc eis auctore Apostolo secū- dum veniam conceditur. Cuius delicti non ha- bent horatrices nuptias, sed deprecatrices: si Dei misericordiam non a se auertat: vel nō abstinendo quibusdam diebus vt orationibus vacent, & per hanc abstinentiam, sicut per ieiunium, commendent preces suas: vel immutā- do naturalem vsum in vsum qui est contra na- turam, quod damnabilis sit in coniuge. Nam cum ille naturalis vsum, quando prolabitur vl- tra nuptialia, id est, ultra propagandi necessi- tatem venialis sit in vxore, in meretricie dam- nabilis: iste qui est contra naturam execrabi- liter sit in meretrice, execrabilis in vxore: Subdit, Decus ergo coniugale est castitas procreandi, & reddendi carnalis de- biti fides: hoc est op⁹ nuptiarum, hoc ab om- ni crimine defendit. Apostolus dicens: Et si acceperis vxorem nō peccasti: & si virgo nup- serit, non peccat: quod vult, faciat, non pec- cat si nubat. Exigendi autem debiti ab altero tro sexu immoderatio progressio secundum veniam conceditur. Hæc Augustinus: Matri- monium itaque quia bonum est & sacramen- tum, propriè non permittitur secundum in- dulgentiam. Vsum item matrimoni, qui est causa prolis procreandæ & educandæ ad cul- tum Dei, vel qui ordinatur ad reddendum cō- iugale debitum, indulgentia non eget. Ille enim religionis, iste verò actus est iustitiæ. Om- nis autem actus virtutis est Deo gratus, ac

Psalm. 4.

Permittitur quædam dispensationem.

Vu 2 xatio quæ

Genes. 2.

ratio quædam ob causam. Quomodo permissa fuit olim sanctis patribus pluralitas vxorum: non vtique ad duritiam cordis eorum, nam sancti erant, sed ob magnum bonum populi Dei augendi, ac mysterium, quod Deus in eo facto significatum voluit. Dispensauit itaque Deus in lege communi qua dictum fuerat, Et erunt duo in carne vna: non tres aut quatuor, quinque aut sex. Dispensauit, inquam, quoad sanctos patres ac reges, qui significatio nis typum gerebant, nempe illius, quod Messias nasciturus non solum sibi sociaret vnam Ecclesiam Iudæorum, sed illam, ac simul alias ex varijs nationibus gentium: & media mæcærie dissoluta faceret vtraque vnum. D. Nunquid passim in lege iungebant sibi plures vxores? M. Potest esse quoddam plurimi sic fecerint: alij religionis ergo, vt diximus: alij libidinis causa ac præsumptione quadam: & hi sanè magis tolerante lege, quam Deo dispensante idiplum faciebant. Tantum de permissionibus diuinis, vt intelligas quæ Deo permittente licita fiant, quæ non. Ac simul videas Deum multa indulgere, plurima verò tolerare etiam longo tempore nos expectando ad penitentiam. Quia paterno affectu magis quam dominatu gubernare genus humanum optat.

Multi fieri contra Dei præceptum: sed non contra ipsius voluntatem. Rursum præter Dei voluntatem: sed non præter eius permissionem.
CAP. III.

D.

Omnis Dei præceptum, Dei que consilium, rectè voluntate eius dicitur? M. Omnino. D. Nonne & permissio Dei est voluntas eius? M. Vtique: nihil enim permittit Omnipotens nisi volens. D. Hæc autem admodum diuersa sunt. Deus verò vnus est: & vna simplicissima que natura eius. M. Legistine, Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius: quasi plures sint voluntates Dei? Legistine & hoc, Voluntati eius quis resistet? quasi vnica sit voluntas Dei. D. Legi vtrumque, & sæpe multumque hinc mecum disceptaui, pluresne essent an vna duntaxat voluntas Dei. M. Scriptura sacra nonnunquam propriè aliquando tropicè & per schemata loquitur. Propriè autem loquendo, quemadmodum, vnus est Deus, & vna natura eius, sempiterna, incommutabilis, inpartibilis, simplicissima: ita est & vna duntaxat voluntas: quæ in ipso est, prorsus indiscreta à natura eius: quomodo & cætera quæ ipsi rectè attribuuntur. Siquidem, Deus est sua voluntas, sua sapien-

Psal. 110.
Rom. 9.

tia, sua bonitas, sua omnipotentia. Hæc autem voluntas Deo propria, non est affectus aut motus in Deo sicut in creatura, vt mutari valeat: aut ab omnipotentia seiuncta, vt inexplera maneat, sicut in nobis. Vnde dicitur, Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in celo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Et Apostolus, Voluntati eius quis resistet? Quæ Dei voluntatem rectè dispositionem aut beneplacitum eius appellamus: etiam si vocibus illis nonnunquam figuratè vtamur. Et hæc sanè est voluntas Dei, de qua rectè dicitur, quod sit omnium causa, ipsius autem nulla est causa. Nec dicere Deo quisquam potest, Quare ita facis? aut, quid fecisti sic? Tropicè autem & secundum schemata dicendi sunt etiam voluntas siue voluntates Dei, præceptio, prohibitio, consilium, permissio & operatio Dei. Quæ quoniam plura sunt, pluraliter à Propheta dictum est, Exquisita in omnes voluntates eius. Quoniam verò extra Deum sunt, & admodum diuersa ab æterna ipsius natura: ideo non nisi impropriè voluntates eius dici possunt, hæc tamen quidem, quia signa sunt, significatio, aut expressio diuinæ circa nos voluntatis. Idque simili loquendi tropo, quo tremendum futurum iudicium: item flagella quibus Deus vindicat peccata iniquorum, vocantur ira Dei, deprecante Psalmista, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me: cum tamen nulla omnino in Deum cadat ira. Tropicè itaque ea quæ dixi, ac simili ratione dicuntur voluntates Dei. Ne verò in pluratio sermone voluntatum Dei offendaris, obseruandæ sunt tibi & reliquæ scripturæ, in quibus inuenies dictum pluraliter, Misericordias Domini in æternum cantabo. Et alibi: iustitiæ Domini rectæ, lætificantes corda. Non aliam sanè ob causam, quam quia plures sunt diuinæ misericordiæ & iustitiæ effectus: etiam si nisi vna sit in Deo misericordia, vnaque iustitia ab ipsius natura penitus indiscreta. Accipitur autem hoc secundo modo voluntas Dei cum dicitur, Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in celis est, hoc est, ea quæcunque voluntate Patris mei iussa siue præscripta sunt, ipse intrabit in regnum caelorum, ipse, meus frater, soror, & mater est. Quales Dei voluntates vti que mutabiles sunt. Pro alijs enim temporibus dantur alia leges, alia præcepta, alia viuendi formula: quemadmodum alia fuere sub lege, quam ante legem: alia nunc post legem, quam tempore legis. Et sæpe manent tales Dei voluntates, inexpleræ. Multa quippe præcipit Deus, quæ non faciunt homines: multa

Psal. 134.

Rom. 9.

Ecclesi. 1.

Psal. 6 & 37.

Psal. 137 & 138.

Math. 7.

Math. 12.

Aug. de Spirit. & lit. cap. 33.

Aug. super per 16. Psalm.

August. in Ench. cap. 100.

nes: multa prohibet, quæ non cauent: multa consult, quæ non curant. Hoc an probatione egeat? D. Nulla. Quin vtinam non tam verum, tamque frequens esset, ac palam vsurpatum inter Christianos. M. Immo & infideles, teste Augustino, contra voluntatem Dei faciunt, dum eius Evangelicè non credunt. Multa itaque sunt contra præceptum Dei vel prohibitionem, quæ tamen non fiunt contra sempiternam eius voluntatem. Multa etiam fiunt præter Dei voluntatem, quæ ipse est, quæ tamen non fiunt præter illius permissionem, quæ ipse non est, vt fiunt mala opera hominum siue peccata. Quæ, teste Augustino, fiunt præter eius voluntatem, scilicet sempiternam. Quæ semper efficax est & omnipotens, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit. De qua verum est quod sæpimpletur aut à nobis aut de nobis. A nobis quidem, quando bonum facimus: ideo enim facimus, quia Deo placere scimus. De nobis, quando peccamus: siquidem etiam de hoc operatur Deus quod vult. Nam vult peccantem corripi, vult penitenti parcere, vult persequentem in bono gloriam dare, vult & in peccatis persistentem puniri, iudicari, damnari denique. Totum quidem hoc ad misericordiam simul & iustitiæ suæ offensionem. Atque sanè hæc sunt magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, & tam sapienter exquisita, vt docet Augustinus, vt cum Angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum est quod creator noluit, impletet ipse quod voluit: bene vtens & malis tanquam summè bonus, ad eorum dationem quos iuste prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benignè prædestinauit ad gratiam. Quatum enim ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum verò ad omnipotentiam

Dei, nullo modo id efficere valuerunt. Hoc quippe ipso quod contra voluntatem Dei fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Propterea nanque magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam contra eius sit voluntatem. Quia non fieret, si non sineret: nec vtique nolens finit sed volens. Nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene. Hæc Augustinus. D. At quo modo intelligam illud Aug. Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id efficere valuerunt? M. Hoc modo. Quia fecerunt contra præceptum Dei, quod voluntas eius appellatur, licet impropriè: non autem fecerunt contra beneplacitum Dei, quod propriè eius voluntas est. Hoc enim facere non potuerunt propter omnipotentiam eius: illud verò valuerunt propter permissionem ipsius. Et ita per hoc quod fecerunt contra voluntatem Dei, hoc est præceptum, de ipsis facta est voluntas eius, hoc est, impleta est sempiterna ipsius dispositio, qua tales damnare voluit. Sufficiant hæc. Nam cuestigio mihi aliò ad obstitendum perfidorum conatibus properandum est. D. Quid autem dicemus de tribulationibus ac pœnis, & ceteris eiusmodi, quæ mala dicuntur? M. Quod à Deo sunt, iuxta illud Esaiæ, Ego Dominus faciens pacem, & creans malum. Immo quod bene illuminati in fide talia non inter mala, sed inter dona Dei annumeranda censent, vt antea ex Paulo docuimus. Vale, & me laborantem in opere Dei tuis deuotis precibus adiuuare ne cesses.

De malis pœnarum quid censendum. Ela. 45.

Phil. 1.

FINIS.

V u 3

INDEX EORVM, QVÆ NOTATV
DIGNISSIMA IN HISCE DEMONSTR. CHRIST.
RELIGIONIS LIBRIS OCCVRRERVNT.

A, primam. b, secundam. c, tertiam. d verò quartam columnam significat.

A Doranda an sint omnia eodem modo	148. d	Ascensio Christi quando facta sit	83. d
Adoratur Petrus, Paulus & Barnabas nolue- rint.	148. c	Ascensio Christi vbi & quomodo facta sit	84. a
Adorabis solum Deum non inuenitur in Scriptu- ris.	148. d	Ascensionis Christi tempore quare eo modo appa- ruerint Angeli	85. b
Adoratur Deus duobus modis	149. a	Ascensionis Christi necessitas & utilitas	85. c
Adorare in veritate quid sit	149. b	Assumi nomen Domini in vanum qui prohibuit, multò magis vetuit assumi super re mala aut sce- lerata	164. b
Adoratio non fit paris ad parem	148. a	Auari laborant in circulo	241. d
Adorationem fieri ad homines & Angelos Scriptu- ris probatur	148. a	Auaritia	210. d
Adorari se cur patiebantur Angeli olim, nò autem tempore Euangelij	148. b	B.	
Adorentur quod quidam homines ratio datur	147. d	B Alii auferentes per confiscationem	192. b
Aduentum Domini nondum in proximo esse vna de sit verisimile	95. a	Baptismus iustificat & saluum facit non sola fides.	31. d
Adulatores	203. a	Bello iusto ablata	192. c
Adulationis malitia ex tribus consideratur	203. b	Bellum defensionum, & vindicans in eos qui malè agunt iudubiè est licitum	183. b
Adulterium quomodo tractet Euangelium	185. a	Bellum improbanteshæretici sunt	183. a
Adulterium defendentes hæreses	185. a	Bellum quanta mala adferat exprimi non potest 183. a	
Adulterium	184. b	Bellum vt iustè indicatur tria requiruntur	183. c
Adulterium potius crimen quam delictum	184. b	Bona minora permittuntur per concessione	254. b
Adulterium non potest fieri nec de consensu alte- rius partis	184. c	Bona nostra & nostra sunt & Dei	181. a
Adulteri sunt periuri	184. c	Bona opera quomodo iustificent	34. a
Adulteris constitutum erat supplicium mortis in lege	184. d	Boni in Ecclesia an maculentur malis	110. c
Adulteri commune est ad omnem corruptionem	185. b	C.	
Aërius damnatus est hæresios, eò quòd negaret me- moriam defunctorum faciendam in Missis	75. d	C Alumnatores	202. d
Amicitia definitio	213. d	Candelas accendi ante imagines quatenus bonu- m	161. d
Amoralcius quanta habeat mala	187. c	Canones auctoritatis exercenda præscriperunt A- postoli	177. c
Anima Christi habuit duas partes superiore & in- feriorem	54. c	Carnem & sanguinem regnum Dei non possessura quomodo sit intelligendum	119. b
Antequam & priusquam quid significant	50. b	Caritas habet suos gradus	217. c
Antichristi aduentus	93. c	Caritas aliquo modo perfecta etiam hic potest ha- beri	217. d
Antichristi nomen est in Scripturis	93. d	Caritas vera otiosa esse non potest	214. b
Antichristi descriptio ex Paulo	94. a	Caritas in quo differat à dilectione	214. d
Antichristi finis	94. d	Caritas neque ad malum, neque ad inanimata apta- tur.	214. d
Argumentum affirmatiuum ex scripturis etiam suu- periculum habet	18. c	Caritas quomodo sit forma fidei	25. a
Argumentum negatiuum ab auctoritate Scriptu- rarum quantum valeat	17. d	Caritas præcepta regula est iustitiæ nostræ	219. a
Arma Sanctorum quæ sint	183. d	Caritatis præceptu hominem hic posse implere de- monstratur ex Euangelio	219. b
Articuli distinguuntur secundum distinctionem personarum in diuinis	38. c	Caritatis mandatum quando implemus Scripturæ quædam indicant	210. a
Articulis quibusdam fidei cur præpositio In præpo- natur quibusdam non	42. b	Caritatis præceptu nos impleuisse quo iudicio scie- mus	219. d
Ascendit Christus præsentia multorum	84. a	Caritatis eodem præcepto obligantur homines v- biunque fuerint	216. c
Ascendit sensum Christus	84. c	Caritatis præceptum aliud exigit pro alio statu ho- minis	216. d
Ascendisse Christum non solum probatur	84. c	Caritatis vis Scripturis ostenditur	212. d
Ascendit Christus licet Deus, sed secundum quod homo	83. c	Caritatis præcepta duo	213. a
Ascendendo accepit Christus pro nobis regni cæ- lorum possessione	85. c	Caritatis præceptum qua ratione dicitur primum ac maximum	213. b
Ascendens Christus an portabatur in cælum	84. b		

I N D E X.

Caritatis p̄cepto quod hic possim facere	29. b	Christo quæ nomina approprientur in Scripturis.	48. c. d.
Caritatis p̄ceptum non potest impleri sine fide & gratia Spiritus sancti	25. d	Christi passio habuit omni ex parte symbolum per se	56. b
Caritatis p̄ceptum accuratius exprimitur in noua quam veteri lege	24. b	Christi & Adæ similitudo & dissimilitudo	66. a. b.
Caritatis p̄cepta explicantes cur variant Euangelistæ	idem.	Christum habuisse gaudiū diuinæ fruitionis simul cum dolore ipsius non est mirum	54. c
Caritatis lex olim promissa in Euangelio data est	24. b	Christum pati omni ex parte pulcrum ac plenum caritate	56. a
Castitas matrimonialis donum Dei est	236. c	Cogitationibus lubricis ludere admodum periculosum est	209. c
Causa omnis p̄cedit effectum vel tempore vel natura	63. b	Communio rerum & personarum multiplex	111. d
Causa prima non habet causam	45. b	Comunio sanctorum q̄ sit exoptanda etiā impijs	112. c
Cælestia non sunt merienda ex humanis	158. a	Communione rerum necius naturale p̄cipit, neque ius gentium proprietatem	191. a
Cæli multi	83. b	Communione rerum natura non p̄cipit	189. c
Christianus quando animam suam pro Christiano ponere debet	226. b	Communione societatis fruitio post hanc vitam erit inter Angelos & homines	223. c
Christiani boni hic viuendo sunt in cælo	86. a	Communione rerum possessio est iuris naturæ	189. b
Christus ferebatur in cælum suauissimè, & propria sibi inexistente virtute	84. c	Communia esse omnia sicut Anabaptistæ volunt hæresis est	241. c
Christum sedere in cælo a dextris Dei quomodo sit intelligendum	84. d	Communia omnia Christianis debere esse hæresis est dicere	240. d
Christus mortuus qua ratione descendit	69. c	Conceptionis opus cur specialiter tribuatur Spiritui sancto	49. c
Christus p̄dixit passionis suæ qualitatem & tempus	55. b	Concilium & Synodus idem significant	217. b
Christ. an descēderit ad omnia loca Infernorum	70. d	Concilia quatuor Ecclesiæ cuius sint auctorit.	217. c
Christus quos liberet ex inferno, quos non	71. a	Concilia œcumenica provincialia, vniuersalia idē.	idem.
Christus plurima passus est citra formā iudicij	32. d	Concubitus causa incontinentiæ vitandæ permittitur secundum indulgentiam	254. a
Christus multis modis dis factus est nobis Sapientia	59. d. 60. b	Concupiscentia non est nimis mala	208. a
Christus solus est magister noster	60. b	Concupiscentia nomine quæ nā intelligantur	207. a
Christus passus est ignominiosissimum genus supplicij vsque ad mortem	51. a	Concupiscentia duplex	208. b
Christus iniuste afflictus est idq; a suis subditis	52. b	Concupiscentia habitualis non est peccatū simpliciter idē	208. c
Christus erat Dominus eorum qui ipsum crucifixerunt	52. b	Concupiscentia actualis potest esse sine culpa	208. c
Christus fuit sine omni actuali peccato	51. b	Concupiscentia habere aliud est, aliud concupiscere. idem	208. c
Christus passus est immerito & cōtra æquitatē	51. c	Concupiscentia quæ est in carne quomodo & quādo peccatum est	208. c
Christus nihil nobis scripto reliquit	7. d	Concupiscentia qua ratione vocetur peccatum in hominibus iustis	209. d
Christus habuit duas naturas	47. a	Concupiscentia solutorū quæ & quando malæ	209. d
Christus quomodo aliter sit Deus secundum diuinam naturam, aliter Dominus secundum humanam naturam	47. b	Concupiscentias prauas habere minus decet Christianum quam legalem populum	210. a
Christ. specialius Dñs noster quam Gentiliū	47. c	Concupiscentia carnis quam rigorosè prohibita sit in Euangelio	210. b
Christus aliter Dominus piorum, aliter dominus impiorum	idem.	Concupiscentias carnis multis de causis aggrauat opus	211. b
Christus nusquam legitur gestisse sub tormentis passionis suæ	54. a	Concupiscentiæ vitium non imputatur christianis in peccatum	218. d
Christo attribuitur triplex operum genus	54. b	Concupiscere alienū virū an mulieri liceat	209. d
Christus secundum diuersitatem naturarū habuit geminam vitam geminamq; voluntatem	54. b	Condemnatus nemo mortaliū est q̄ diu viuuit	213. a
Christus qua ratione sit nobis sapientia, iustitia &c.	59. a	Consensus matris Ecclesiæ in discernenda doctrina fidei	14. d
Christus patiendo an aliquid meruerit sibi	66. c	Consensus interpretatiuus	209. c
Christus quod verus homo esset ideo mactatus, ideo expauit, &c.	55. c	Consensus in concupiscentias quibus modis cognoscitur	209. b
Christus regnans in cælis qua ratione nunc nobiscū est in terris	16. a	Consciētia bonæ in Deū interrogatio quid sit	105. c
Christus quod sit Deus de Deo scripturis probatur	46. c	Consilium non queritur de fine	218. a
Christum esse vnigenitum, & primogenitū in multis fratibus non repugnat	47. a	Consilia Euangelica non dantur de rebus minimis seu indifferentibus	idem
Christi nomen explicatur	48. b	Consilia Euangelica de quibus sint data	218. b
Christum esse Regem ac Sacerdotem	idem.	Consilia Virginitatis & continentie quibus Scripturis dentur	218. c
		Consilium virginitatis seruandæ	219. b

consilij

I N D E X.

Consilij virginitatis seruandæ dantur causæ a D. Paulo	219. d	ruptibilia, tamen passibilia	130. a
Constitutiones nouas fecerunt Apostoli præter eas quas fecerat Christus	179. a	Damnati non amplius nobis proximi sunt: iudicio enim Dei reiecti sunt ab amicitijs nostris	22. c
Constitutiones nouas fecisse Episcopos Apostolorum successores probatur	idem	Damnati versa malitia eorum in naturam	22. b
Consuetudinis efficacia	12. c	Defuncti etiam illa opera quæ sunt pro ipsis post mortem aliquo modo dicuntur gessisse in corpore suo	76. d
Consuetudinem vniuersalem præfert Paulus in epistolæ	idem	Defunctos viuandi traditionem vniuersa obseruabat Ecclesia tempore Augustini	idem
Consuetudinis efficaciam quomodo depingat Papa Pius	12. c	Defunctos qui dicunt mereri hæretici sunt	77. d
Consuetudine probantur vt mores viuendi, ita & articuli fidei	12. d	Deiterationes quæ sunt per Sacramenta aut creaturas	164. d
Consuetudini malæ non est obtemperandū. idem	idem	Depositi quid significet	11. c
Consuetudini particulari obtemperandum in eo loco vbi obtinuit	13. a	Deus rectè vocatur creator, conditor, factor, fabricator mundi, &c.	44. c
Consuetudinem particularem quomodo depingat D. Ambrosius	idem	Deus & homo diuersi sunt in modo faciendi	44. d
Continentia donum Dei est	188. a	Deus seipso & sua bonitate morus fecit omnia	45. b
Continentiæ donum non expellit vnus actus Veneris	236. a	Deus semper & quacunque comparatione facta dominus	145. c
Continentiæ esse non est in hominis potestate	188. a	Deus solus dominus, & tamen multi sunt domini huius mundi	150. b
Continentibus facta promissio in Esaiâ	232. b	Deus suscitauit Christum, & Christus sua virtute surrexit	82. b
Continentibus promissio facta per Christum	idem	Dei amoris vis erga nos non tam discitur quam sentitur	56. b
Continentibus facta promissio	233. a	Dei dicere & facere non distant	44. d
Corpo quo accipiat in p̄cepto Dei	214. d	Dei filius est, ergo deus: Sequitur optima consequentia	46. b
Cor. affectus rationalis, animus fere idem sunt	215. a	Dei naturam nemo potest comprehendere	38. b
Corpus glorificatum nullis potest arctari reb.	82. a	Deo conuenit tam facere quam creare	44. b
Corripere facile non oportet	201. c	Deo omne tempus præsens est	44. a
Corruptionem effugiendi ratio	118. b	Deos esse tres cur non sequatur ex eo, quod pater est Deus, & filius est Deus, &c.	41. d
Creatio hominis, Angeli & mundi quare facta sit	45. b	Deos esse plures includit contradictionem	41. b
Creare quid sit, quid facere	44. b	Deum esse vnum qua ratione persuadendum sit ijs qui Scripturas non recipiunt	41. a
Credentiæ salutem esse alligatam num sit indignū	38. d	Deum laudare in sanctis suis quid sit	153. a
Credenda sunt omnium disciplinarum principia. idē	idem	Deum vnum esse probatur scripturis	39. d
Credere Deo, & credere in Deū an differant	42. a	Deus cur non dedit, quod nec nostra voluntate consentiente possimus superari	65. d
Credere oportet nunc expresse de Deo patre & de Spiritu sancto sicut de Christo	36. b	Deus cur non potest proficere in melius	44. a
Credere oportet simpliciter circa mysteria diuinitatis	41. c	Deus & per se, & per alios sua dona largitur	idem
Credere quæ oporteat de Spiritu sancto	97. b	Deus gubernat mundum affectu paterno	42. c
Credo quid significet	38. c	Deus mortuorum, & demonum inferni dñs	146. d
Credo cur sit primum verbum symboli	38. d	Deus non potest facere aliquid vt per se subsistat citra conseruationem Dei	45. a
Credere quod passim requirat Scriptura non debet iudicari alienum	39. a	Deus omni momento dat homini quæcunque habet	idem.
Crede vnum Deum quomodo intelligendū	147. c	Deus pater creauit cælum & terrā per filiū	45. c
Credidit Thomas Apostolus aliud aliud vidit	24. a	Deus pater potuisset multis alijs modis liberare hominem quam per passionem mortis filij sui	57. d
Credo in Deum quare vocetur symbolum	37. b	Deus potest generare non tamen Deū aliū a se	44. b
Credulitati nudæ omnia tribuentes errant	138. a	Deus potest omnia quæ sunt potentia	44. a
Crucem ligneam nō adoramus, sed crucifixum, contra crucem	161. a	Deus quia sit omnipotens, inde multa consequuntur	43. c. d
Crucis prædicatio quare sit Gentibus stultitia, Iudeis vero scandalum	59. b	Deus quid significet	39. b
Crucis signo an Christus benedixerit	84. c	Deus quomodo omnipotens	43. a. b
Cultus distinguitur in λατρεία, δουλεία, & υπηρέδεια	149. c	Deus quomodo sit Deus noster	146. a. c.
Cupiditates quomodo sint prohibitæ in Euangelio	210. c	Detractio formalis ex genere peccatū mortale	201. c
Cupiditates & concupiscentias exactius prohibet Euangelium quam lex	210. d	Detractionibus audiendis aliter peccat pastor, aliter populus	idem.
	D.	Detractores	201. b
Damnati non morientur vltra	129. d	Detrahentem audire an sit peccatū mortale	201. c
Damnatorum corpora, quomodo erunt in corpore	idem.	Dextrarius	idem.

I N D E X.

Dextrum & sinistrum quid sint	89.c	Dominicis diebus magis laborat Sacerdotes & ministri Ecclesie quam alijs diebus	171.a
Diabolum sapius in die adorantes	95.a	Dominicis opera caritatis non sunt prohibita	idem.
Dies aduentus dñi cur certus, & hora incerta	93.a	Dominicis dieb. licet operari in reb. necessarijs	171.a
Dies aduentus domini omnibus incertus	92.d	Dominium Dei quale	145.d
Dies domini quis dicatur	71.d	Dominium Dei quibus epithetis decoretur	146.a
Dies septimæ determinatio	170.c	Dominium quomodo sit in Christo secundum humanam naturam	150.c
Die septimo ferias agebant tempore legis nature	idem.	Donum Dei est patri pro Christo	239.b
Die septimo vacandum Deo propter tria	170.b	Dona Dei quando dentur	235.a
Dies sept. fuit factus & celebris ab initio mundi	170.a	Dona Dei necessaria non desunt Christianis	idem.
Dies septimus quare consecratus, non primus aut quintus	168.c	Dona Dei ob quas causas multis desunt	235.c
Dies iudicij licet præsciri non potest, potest tamen ex signis verisimiliter colligi	93.b	Dona Dei non statim recedunt offenso Deo	236.a
Diem quemuis pijs æque esse sacrum, quem sensum Catholicum, & quem habeat hæreticum	173.a	Dona sua a Deo an singuli habeant	234.d
Dies vnus quare celebris non omnes	168.c	E.	
Differentiæ inter verbu Dei & verbu hominis	5.b	E cclesia accepit mandatum testandi de Scripturis	15.b
Dilectio non omnibus eadem impendit, sed singula singulis	225.a	Ecclesia aliter nunc Catholica, quam tempore legis	104.c.d
Dilectio præcepti qualis	223.c	Ecclesia Christi quo medio hoc nostro sæculo sit cognoscenda	113.a
Dilectio proximi est iuris nature & diuini, magis constringens Christianum quam ethnicos	224.a	Ecclesia definit de libris canonicis Scripturæ sacræ	16.d
Dilectio proximi habet sua incrementa et gradus	226.d	Ecclesia habet tribunalia, & veram auctoritatem iurisdictionis	176.b
Dilectionis præceptu cur dicatur nouu	225.d. 226.a	Ecclesia dicitur multis rationibus sancta	107.d
Dilectionis præceptu intelligitur de dilectione quate debite sit secundum virtutem diligis	224.d	Ecclesia quomodo dicatur sancta, etiam si omnia eius membra non sint sancta	108.a
Dilectionis mandatum nos impleuisse quibus iudicijs colligemus	225.b	Ecclesie attestatio cognoscuntur Scripturæ sacræ & traditiones Apostolicæ	17.d
Dilectionis operi debet inesse veritas	224.c	Ecclesie bifariam inesse possumus	109.d
Dilectione prox. tria a Christo præcipiuntur	225.b	Ecclesie definitio	100.c
Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum, quomodo sit intelligendum	idem.	Ecclesia de facta ingrediuntur fidei atq; iniqui	106.b
Diligere aliquem opere & veritate	224.b	Ecclesia ex alijs indicat, ex alijs Deus	106.c
Diligere tota mente, & tota fortitudine	225.c	Ecclesie membra, & non membra quid distinguat	106.d
Diligere corde, & toto corde	225.a	Ecclesie membra ab illis qui foris sunt tribus signis internoscuntur	107.a
Diligere tota anima	225.b	Ecclesie membrum quæ fides faciat	105.c
Diligere & amare quomodo differunt	224.c	Ecclesie sectarioru cur non potest esse Ecclesia Christi.	113.a.b.c.d.
Diligere se mutuo debent Christiani sicut diliguntur a Christo.	226.a	Ecclesie nostre vnitas probatur in omnibus suis partibus, cum præcedentibus Ecclesijs	114.b
Diligere toto corde aliud est, aliud prorsus ac omnino toto corde diligere	118.b	Ecclesie cui sit inhaerendum	114.d
Diligens alium propter se non implet mandatu secundum caritatis	223.d	Ecclesiam quomodo describant Patres	idem.
Diligendus magis est christian. quam infidelis	225.a	Ecclesie testimonij infallibilitas probatur	15.c
Dimissio reru propter Christu fit vario modo	239.d	Ecclesia primitiua facta promissio transit ad vniversam succedentem Ecclesiam	idem.
Dispensator fidelis cõmuniu bonoru quis sit	112.b	Ecclesia Sathanæ multo longius se nunc extendit quam Ecclesia Christi	105.a
Dispensare	252.c	Ecclesia Dei non est occulta aut inuisibilis	105.b
Diuina natura quatenus est in scripturis reuelata	38.c	Ecclesia multis nominib. tropicè exprimitur	100.d
Doctores qui legendi, qui reijciendi	20.a	Ecclesia Sancta, & Ecclesia malignantium fuerunt ab initio	101.c
Dominus nullus est simpliciter nisi Deus	145.d	Ecclesia sancta a condita a Deo	idem.
Dominus quid sit	145.c	Ecclesia malignantium semper permixta erit cum Ecclesia Sancta vsq; ad consummatione sæculi	101.c
Dominica laborare non minus prohibentur pauperes quam diuites	171.b	Ecclesie sanctæ proprietates	101.d
Dominica nobis celebris in memoriam resurrectionis	170.a	Ecclesie vnitas quomodo sit consideranda	102.b.c.d
Dominica die ad quid obligemur	170.d	Ecclesie caput est Christus	103.d
Dominica probatur semper in vsu fuisse a Patribus	169.c	Ecclesia quod inceperit a Ierusalem quomodo sit intelligendum	104.a
Dominicæ diei mentionem facit Scriptura	idem.	Ecclesia habet potestatem iudicialiter decernendi quæ sit Scriptura sacra quæ non	16.b
Dominicam qui obseruent fructuosè, qui inutiliter qui sceleratè & damnabiliter	171.c		
Dominicis diebus obligamur ad feriandum vt sanctificemus eas	170.a		
Dominicis licet parare cibaria	171.a		

I N D E X.

Ecclesia testatur de Scripturis quadrupliciter	16.c	Festorum constitutio quantæ debeat esse auctoritas	171.d
Ecclesia primitiua quomodo cognouerit de libris veteris Testamenti quod diuini libri essent	16.d	Felicitas humana actionis finis	237.d
Ecclesia mater est archimagistra	20.a	Fidei actus pendet a voluntate	21.c
Ecclesie nisi reconcilietur non fit peccator iustus	27.a	Fides ad sui perfectionem requirit quandam animi fiduciam	21.d
Ecclesia primitiua aliter discernit verbum Dei quàm nostra	13.d	Fidei definitio	23.b
Ecclesia sterit annis multis habens tantummodo tria Euangelia	9.b	Fidei definitiones alie	24.c
Ecclesia quare dicitur Sancta.	110.d.	Fidei diuersa acceptio	21.a.b.
postolica	110.d. 111.a.c.	Fidei doctrina multa habet, quæ non sunt scripta in Euangelio	9.b
Ecclesie auctoritas eadem quæ fuit temporibus Apostolorum	111.b	Fidei mensuræ	35.a.b
Eleemosyna danda pro defunctis	76.a	Fidei plena defensio consistit in tribus	20.c
Eleemosynæ etiam ijs profunt pro quibus fiunt	76.c	Fidei qualitas non iustificat, sed ea quæ fide apprehenduntur	21.c
Eleemosynæ quibus defunctis profunt	76.b	Fidei quare passim tribuatur iustificatio	34.c
Eleemosynarum distributiones pro defunctis a temporibus Apostolorum factæ sunt	idem.	Fidei regula quæ sit	19.d
Elogium veritatis	6.a	Fidei, spei, & caritatis ostenditur distinctio	24.d
Epistolæ Apostolorum quando sint editæ	8.c	Fidei virtus & necessitas summam perstringitur.	34.c
Episcoporum potestas quæ sit	179.b	Fidem deberi soli verbo Dei probatur	6.d
Euangelij doctrina viguit annos viginti ante omnem Scripturam noui Testamenti	7.d	Fidem esse separabilem a caritate	24.d
Euangelistæ quo tempore, & qua occasione scripserint sua euangelia	7.d. 8.a.b.	Fidem specialem asserentiu erroneu argumentu	26.b
Euangelio nondum scripto quidnam respondebatur contentiosis	8.c	Fidem specialem semel obtentam non posse amitti error maximus	26.a
Euangelium an sit prædicatum per totum mundu temporibus Apostolorum	104.d	Fidem specialem poterunt habere de se qui accipiunt specialem de se reuelationem	25.d
Euangelium longè ante datum fuit hominibus quàm scriptum in libris	8.d	Fides accipit diuersitatè ex parte obiectorum suorum	21.d
Euangelium non scripto, sed viua voce a principio fuit traditum	7.d	Fides aliter et aliter accepta a alio genere causarum iustificat	34.a
Eunuchi euangelici	31.d	Fides historica siue humana	21.d
Excommunicatio ad quem finem fiat	178.a	Fides catholica certior est scientia	idem.
Excommunicatio dum iure & debite exercetur nihil habet crudelitatis	178.c	Fides historice Euangelicæ quando dicenda sit historica quando Euangelica	22.a
Excommunicare ob quas causas liceat	177.d	Fides creuit, quantum creuit reuelatio credendorum	36.a
Excommunicatio quid sit secundum sententiam Cypriani	111.c	Fides fista, parua, infirma, sana, modica, magna, viuua, mortua, otiosa, &c.	21.b.c
Excommunicati traduntur in potestate diaboli: & diabolus plus auctoritatis habet in eos, quàm in ethnicum hominem	178.b	Fides informis, fides formata	25.a
Exempla magis rapiunt quàm verba	233.c	Fides ludæorum nunc viuuentium est perfidia & blasphemia hæresis	37.a
Exempla sequi bonu, sed non necessarium	241.a	Fides probatur esse eorum quæ non videntur	24.a
Exequiæ defunctorum	75.a	Fides quomodo reputatur ad iusticiam	34.b
Exorcismi qui sunt per adiurationes	168.a	Fides simplicium & maiorum item Christianorum & filiorum Israël eadem est	36.d
Extremi iudicij sententiæ	91.a.b.	Fides vniuersalis ex auditu	7.b
Extrinsèca iusticiam asserentiu argumenta	29.a.	Fides specialis contuincitur non esse fides	25.c
		Fiducia non solum pertinet ad spem	23.b
		Filius Dei æternus tamen conceptus & natus in tempore	51.a
F acere opus imperatum aliud est, aliud facere voluntatem patris in opere imperato	244.a	Finis mundi est consummatio sæculi	95.c
Falsum quid sit	200.c	Fornicando grauius peccat Christianus quàm ethnicus	211.d
Falsum testari propter se propter torturas an liceat	101.d	Fornicatio an sit peccatum	185.c
Festa constitutere an possit Ecclesiæ potestas	172.a	Fornicatio quæ mala contineat	idem.
Festa sanctoru sunt nostra quoque Sabbatha	171.d	Fornicationes non sunt omnes eiusdem nature	186.c
Festa nataua sanctorum ab olim celebrata sunt in Ecclesia	172.a	Fratres quot modis dicantur secundum Scripturam	50.c
Festa quæda Christi cõperunt tempore Apost.	172.b	Fructum passionis Christi cur non recipimus	68.c.d
Festa sanctorum quare nulla fuerint tempore Christi & Apostolorum.	idem.	Fugendum cur sit in pugna carnis	187.d
Festiuitates legis non sunt obseruandæ sicut nec Sabbathum legis.	172.a	Furta & rapina: an prohibita sint lege naturali	189.a
		Furta omnia quare non sint eiusdem generis	194.c
		Furta quæ violat iusticiam distributiua sunt peiora	101.a

I N D E X.

iora, quàm quæ communicationē violant.	194.c	Imagines Sanctorum num possint dici idola	40.a
Furtim res sibi ablatas recuperare aliquo casu licet.	193.d	Imaginum vsum totalem Deum non prohibuisse probatur ex Scripturis	160.a
Furtum	188.c	Imago agni Dei cur seruari debeat	162.a
Furtum continet in se duas malicias	idem.	Impiis prodest habere pios secum habitantes	226.d
Furtum est peccatum ex genere mortale	193.d	Impossibile non cadet sub præcepto	215.d
Furtum quibus de causis fiat veniale	idem.	Indulgere	252.c
G.			
Gaudium cordis auget, quidquid auget virtutem	239.b	Incestus	186.d
Gaudiū spiritus foris affligi propter veritatē	239.c	Inferna an sint sub terra	69.d
Generare non posse ab initio ac citra moram est imperfectio	46.b	Inferna esse varia ex Scripturis probatur	70.b
Gratiam Evangelicam nemo potest mereri	122.b	Inferna quæ dicantur si termini articuli accipiantur metaphoricè	70.a
Gratia procedit de imperfecto ad perfectum sicut natura	65.b	Inferna quæ sunt	69.c
Gratis venundati sumus, & sine argento redimimur	60.c	Infernalis ignis perpetuo vret, & cruciabit damnatos	91.d
Gloriosa quæ fortia	65.a	Inferni morsus quomodo sit Christus	71.a
H.			
Hædici qui sint	89.b	Inferni qualitas quæ sit	79.c
Hæreticus in vno articulo non retinet Christianam fidem	22.a	Infernū esse post hanc vitā negabant Albienses idē.	69.c
Historica narratio Apostolorum reuera verbū Dei est	4.b	Infernus dicitur relatiuè	69.c
Homicida dicitur qui seducit aliquem	181.b	Infernus damnatorum non solum stabit vsque ad iudicium, sed etiam post iudiciū in æternū	80.b
Homicidium multi perpetrare etiam si corpus non tangant	182.a. b.	Infernus inferior quibus nominibus appelletur	70.d
Homicidij genere comprehenditur omnis affectus ad nocendum fratri	181.d	Infernus varius	63.c
Hominem dici Saluatorem filiorum Israel aut mundi non est contra Scripturam	157.d	In fideles iam sunt iudicati, sed nondum condemnati	222.c
Homō spiritu suo eloquitur humanam non autem miseriam Dei	4.a	Iniquitas iudicum pertinet ad calumniam	197.b
Honor parentum non debet esse fictitiū, sed verus & cordialis	175.b	In iustus quare dicitur sit, qui non est in eo statu, vnde possit consequi finem suum	27.c
Honorauit Christus patrem suum	174.d	Institores	197.a
Honorare patrem & matrem includit tria	idem.	Intercedit Paulus pro alijs, & aliorum intercessio nes pro se fieri cupit	157.c
Humiliantes se nequiter peccant	202.c	Inuasio, læsio corporalis, diræ imprecationes mortis aut plagæ sunt contra mandatum Dñi	182.a
Hypocrisis	201.d	Inuenta	194.b
Hypocrisis an sit mortale peccatum	202.a	Ioseph mansit perpetuo virgo	50.d
Hypocrite an sint omnes peccatores cupientes pro bonis Christianis reputari	202.a. b.	Iudicia quadruplicia prohibentur in scripturis	205.b
I.			
Iactantia	202.b	Iudicium extremum	86.c
Iactantia an sit peccatum mortale	202.c	Iudicij diem non sciunt sancti, sed possit Deus eis reuelare si vellet	92.d
Idipsum dicere quid sit	11.b	Iudicij extremi tempore lamentabuntur impij, & gaudebunt pij	89.d
Idola ethnicorum aliud sunt, aliud imagines Christianorum	161.a	Iudiciorum aliud interlocutorium, aliud definitiuum	87.b
Idoli Christiana descriptio	40.a	Iudicium extremum ob quæ causas fiet	92.a
Idololatriæ causam quid præbuerit	40.c	Iudicium non veniet, nisi præcederint defectio & Antichristus	93.d
Idololatria fit plerumque non glorificans Deum secundum gratiam acceptam	idem.	Iudicium qua maiestate fiet	88.b
Idololatriæ quomodo increpentur a Domino	40.d	Iudicium vniuersale quare non fiet in cælo	87.d
Idololatriæ sunt multi Christianorum	idem.	Iudicium quare conueniat fieri in parte mundi inferioris	idem.
Idolum & simulachrum idem significant	40.a	Iudicij extremi tempore illuminabuntur abscondita tenebrarum	90.b
Idolum nihil est in hoc mundo	39.d	Iudicij extremi tempore qualis erit reddenda ratio vitæ	idem.
Iesus per impositionem vocatur	47.d	Iudicij extrema actio an multo tempore sit duratura	90.d
Iesus quomodo saluum faciet populum suum	48.a	Iudicij vniuersalis locus	87.d
Iesu nomen quomodo prænuntiauit lex	idem.	Iudicium an sit futurum in valle Iosaphat	idem.
Ignorantia affectata	118.c	Iudicium hypocriticum	205.b
Imagines verarū histor. solum admittēdas esse	161.c	Iudicium aliorum sui ipsius condemnatiuum idē.	idem.
Imaginum quis sit legitimus vsum	160.d	Iudicio peracto finis omnium rerum	95.a. b.
Imag. vsum non esse contrarium mandato Dei	161.a	Iudicium quid sit	87.b
		Iudiciū vniuersale cur addatur post particulare	87.c
		Iudicium vsurpatum	204.d

I N D E X.

Iudicandum quid sit de notorijs	205.c	Ius quo quis tenetur esse idoneus ad finem creationis suæ vnde surgat	27.b
Iudiciaria potestate vsi sunt Apostoli	176.d	Iusurandum computari debet inter ea quæ necessaria sunt, non inter ea quæ per se bona sunt	167.d
Iudici cur peccarint facientes quod fecerunt Deum faciendum erat	58.a	Iusti homines non moriuntur sed obdormiunt in Domino	133.c
Iudæi quare inuidebant Christo	58.c	Iustificare etiam potest, quod viuificare potest	119.c
Iudex quis sit futurus	86.d	Iustificari extrinsece, & extrinseca iustitia sunt profanæ vocum appellationes	29.a
Iudicabit Christus vt homo, non Deus pater idem	86.d	Iustitia Christi quibus modis se habet ad iustitiam nostram	31.a
Iudicatur quare sit Christus in forma humana	86.d	Iustitia duplex	194.c
Iudicandus proximus nō est, sed quantum fieri potest excusandus	205.c	Iustitia & meritum ex parte Christi inuenitur in remissione peccatorum	123.a
Iudicandum est iuste & piè in criminalibus	181.d	Iustitia fidei comparata Deo multum est	30.c
Iudicant aliter Doctores, aliter temerarij	204.d	Iustitia fidei suscipit incrementa & decremēta	29.c
Iudicare alienum seruum non licet	205.a	Iustitia nostra an possit dici ex nobis	221.d
Iudicare ante tempus, aut secundum faciem, vel secundum carnem quid sit	idem	Iustitia quæ iusti sumus coram Deo non est ex nobis	28.d
Iudicare de personis aliud, aliud de rebus	203.d	Iustitia quomodo accipitur	60.c
Iudicare indignè de rebus Deo sacris	204.a	Iustitia vt non est ex lege Moyfi, ita ex nulla lege, neque vllis viribus nostris est	28.d
Iudicare malè de legibus quàm magnum peccatum sit	204.c	Iustitia nostræ principales causæ	31.b
Iuramenta incauta	167.b	Iustitia ponuntur quatuor gradus a D. Berna	29.c
Iuramento suo an ligentur qui dolose iurauerunt.	167.c	Iustitia vox quid per se importet	27.d
Iuramentū dicere non esse licitum hæresis est	165.a	Iustificatio aliud, aliud remissio peccatorum	28.c
Iuramentum habet laudem & præceptum in Scripturis	166.b	Iusti qui non sint dicendi	26.c. d.
Iuramentum finis est controuersiarum	166.a	Iustus nemo nisi fuerit resitutus in eum ordinem vnde peccando exciderat	27.b
Iuramentum vergens postea in deteriorem exitum rescindendum est	167.b	Iustus nemo nisi reconcilietur proximo quem lese rat per iniquitatem	27.a
Iurandi consuetudo an excuset	167.d	L.	
Iurationis multi sunt casus	163.d	Latria intelligitur in Scripturis nomine seruitutis	151.b
Iurare an liceat alium cogere	167.c	Lex affert multas vtilitates	142.b
Iurare sit multis modis malè, vno autè bene	165.a	Lex est penes mandantem, obediendi necessitas in subditis	idem.
Iurare legitime per Deum est Deum colere ad religionis	166.a	Lex vetus tota interijt	143.c
Iurare leuiter in vanum an grande sit peccatū	167.d	Lex Moyfi, & lex naturæ non iustificat a peccatis	122.d
Iurare licet in genere sit prohibitum tamen in certa specie sanctè fieri potest	165.b	Libertas Evangelica quæ requirat	250.c
Iurare in iudicio & iustitia	165.c	Libertas Evangelica imprimis fouetur in monasteriis	250.d
Iurare omnino quare Saluator prohibuit	165.d	Libertas	250.c
Iurare per animam an liceat	166.d	Libri qui aperientur in iudicio extremo	90.a
Iurare per creaturam more iudæorum quomodo liceat, & quomodo non liceat	166.c	M.	
Iurare per creaturā quare Saluator prohibuit	167.a	Mala minora permittuntur per indulgentiam.	254.d
Iurare per creaturas more Gentilium malū est	166.c	Mala neque volente neque nolente Deo fiunt	253.a
Iurare per creaturas more stultorum Christianorum	idem.	Mala non fiunt Deo auctore	idem.
Iurare per nomen Dei in genere continet quandā irreuerentiam	165.c	Maledictio Dei quàm sit efficax	139.a
Iurasse leguntur Sancti	166.b	Maledici	202.d
Iurationi per creaturas debent adesse tres comites.	166.d	Malimanent colligati in Ecclesia non Spiritu sancto intus in habitante, sed donis eius	110.b
Iuratio super turpitudine aut iniquitate magis est polluere nomen Domini, quàm peccare	167.b	Mali quo inexistenti genere sint in Ecclesia	108.d
Iuratur bene per creaturas more Sanctorum	166.d	Mali perseverantes & impenitentes sunt in Ecclesia	109.b
Ius ad regnum prius, postea datur ei iudem possessio	91.a	Mali manifesti an sint in Ecclesia	109.c
Ius commune	189.b	Mali omnes an sint extra Ecclesiam, quia sancta esse	108.a
Ius & iustitia vnde dicantur	26.b	Malos in Ecclesia esse probatur Scripturis & exemplis	108.b. c.
Ius gentium cedit iuri naturæ	190.c	Malos non esse in Ecclesia ad quem finem contentant hæretici	110.c
Ius gentium introduxit proprietatem rerum propter tria	190.b		
Ius naturale, ius gentiū, & ius civile	189.c. d. 190.a. b.		
Ius primæ oum naturæ nulla lege aut ordinatione deseri potest	191.c		

I N D E X.

Malum non est cuius singule partes bonæ sunt.	148.c	num	161.d
Mandata Dei non esse graua	141.b	Miraculis Saluator noster doctrinam suam probat.	13.d
Mandata esse difficilia peccatoribus	141.c	Miraculorum attestatio per se non sufficit	16.c
Mandati Dei executio quid sit.	idem.	Miraculorum exhibitione antiqua doctrina non eget	14.b
Mandata latius explicandi commissionem habuit Moyses.	145.a	Miraculorum exhibitione noua doctrina fidei semper introducta fuit	idem.
Mandata tractabuntur Euangelice & non legaliter quia lex mortua est	143.b	Miraculorum attestatio	14.a
Mandatorum Dei obseruatio est via ad vitam	137.a	Misſæ Symbolum	46.b
Mandata Dei qui non custodit nō cognoscit Deū.	110.a	Misſarum sacrificia prodesse multis probatur	75.b
Mandato etiam cæleste regnum constat	141.d	Mœchus	184.b
Mandato constat pædagogia virtutis, & ordinis cognitio	idem.	Modi multi permittendi	254.b
Mandatorum Dei transgressores maledicatur multis modis in lege	139.a	Monachus quid significet	252.a
Mandatorum præuicarios quomodo exterminabuntur	139.b	Monachus quomodo seipsum offerat	248.d
Mandatorum Dei obseruatio si non adsit omnia nihil	137.d	Monachus quousque debeat obedire	250.d
Mandatum obseruans vt seruus non peccat, tamen sibi inutilis manet	142.d	Monastica obedientia nihil habet seruitutis	250.c
Mandatum primum habet duas partes	145.a	Monastica religio qua serie vigerit ab hinc vsque ad tempora Apostolorum	251.b
Mandatum sancte exequi sine gratia Dei impossibile est	141.d	Monastica religio viguit temporibus Apostolorū.	251.c
Mandatum sanctum & iustum	142.b	Monastica exercitamenta non sunt annumeranda inter egea elementa	249.a
Maria veraciter mater Dei	51.b	Monastica societas multum palearum semper habuit	249.b
Maria virgo concepit lege supernaturali	49.a	Monastice non est perfectio Euangelica, sed via tendendi ad perfectionem Euangelicam	249.d
Maria quod conceperit mirum & non mirū idem Mariam concepisse sine virili semine probatur	49.c	Monastice facit hominem velut virtutem armatā.	248.d
Mariam reuera genuisse & non effudisse Christum velut per fistulam	50.d	Monastice efficit hominem sacrificium medullatū Deo	idem
Mariam virginem fuisse vsque ad conceptionem, & post conceptionem, & post partum, ac peptuo virginem permanisse probatur	49.d. 50.a	Monasticus habitus sua vniformitate valde concordie seruandę conuenit	250.a
Martyribus quibusdam passionis sue dolorem mitigauit gratia Dei	54.a	Morientur omnes ante iudicium	131.b
Matrimonij legitima	185.b	Mors Christi qua ratione dicatur vicisse mortē	63.b
Mediator quod sit Christus, & sancti tamen sint intercessores quomodo constet	157.a	Mors varia	63.c
Mediator qua ratione dicatur Christus	157.b	Mortalis & immortalis vnus ac idem homo simul est	134.c
Mediator non vocatur Christus quia intercedit idē	107.d	Mortem omnē quomodo paulatim vincimus	63.d
Mendacia iudicium & aduocatorum	207.a	Mortuos iuuari viuorum intercessione exemplis probatur	77.d
Mendacia quæ videntur multa in scripturis excusantur	207.a		
Mendacium est triplex	206.b		
Mendacium multipliciter est vehementer perniciosum	206.c		
Mendacium quid sit	205.d		
Mendacium omne, malum est	206.a		
Mendacium habet conuolutam malitiam	idem.		
Mendacium perniciosum sit tripliciter citra culpā mortalem	206.d		
Mendicantium vulgus	193.b		
Mendici sunt symbolo seu collatione iuuandi	214.d		
Mens quid sit	215.c		
Mentiri licet nullius pietatis intuitu	206.a		
Mercedem operariorum fraudantes	197.b		
Merita Christi actu non operantur in nobis, nisi Christus fiat noster	67.b		
Meritum Christi sufficientia & efficientia	67.a		
Meritum Christi cur non perueniat ad omnes	66.d		
Miracula à Deo designari ad præsentiam imaginum			

I N D E X.

Nuptialis vestis quid sit	106.d	Orationes viuorum prodesse defunctis, Scripturis probatur	74.c
Nuptiæ non egent indulgentia	254.d	Oratum est pro defunctis à temporibus Apostolorum	74.d
Obedientia felicitatis mater	243.a	Originale peccatum non habuit Christus	52.b
Obedientia libera ad quam nos voto obstringimus	244.c		
Obedientia qua se Christus abnegauit	248.a	Parentes quales sint non est æstimandū, sed quod eos habemus parentes	175.a
Obedientia perfecta in monasterijs	246.a	Parentibus contumeliam aut iniuriam exhibentes peccant grauissime	175.d
Obedientia perfecta qui potissimū claruerūt	245.c.d	Parentum necessitati vt subuenias neque votū est soluendum, neque matrimonium	175.c
Obedientia quam exaltet hominem	248.a	Passionis Christi causa quomodo nos fuerim⁹	58.d
Obedientia quibus victimis præferatur	248.c	Passio Christi continet quatuor annotanda	61.c
Obedientia quō relationem habeat	243.b	Passio Christi licet nunc non sit, tamen nunc operatur per viam meriti	63.a
Obedientiam filialē Christianus debet Deo	246.b	Passionis Christi fructus	61.b.c.d. 62.a
Obedientiam homo debet Christo qualem Deo	246.c	Passio Christi fuit opus multorum, sed diuersimode	58.c
Obedientiæ necessaria subdiuisio	243.d	Passionis Christi necessitas quā denotat verbum oportet vnde nascatur	55.d
Obedientiæ perfectæ consilium exprimitur	244.d	Passio Christi quatuor de causis excedit omnem passionem aliorum	53.a.b
Obedientiæ subdiuisio	243.d	Passionis tempore Christus destitutus fuit omnifolatio dolorem mitigante	53.c
Obedientiæ liberæ subdiuisio	244.a	Passio Christi vna ratione est defendenda, alia ratione amanda	58.d
Obedire æque aut magis hominum constitutioni atque mandatis Dei corruptela est	246.d	Pastores qui fraudant populum necessario pabulo salutis peccant grauiter	182.c
Obedire Deo vsque ad perfectam sui ipsius abnegationem est consilij Euangelici	244.d	Pater cur potius vocetur Deus quā dominus in Symbolo	42.c
Obedire Deo magis oportet quā hominibus	151.b	Pater in diuinis non est antiquior filio	46.a
Obedire in auditu auris	244.a	Pater tribus de causis ponitur in articulo Symboli	43.a
Obediendum Ecclesiæ obedientia filiali	246.c	Patrem fecisse filium suum peccatum quomodo sit intelligendum	55.b
Obediendum præpositis eadem ratione qua Christo & Ecclesiæ	246.d	Patrem imposuisse Filio innocenti tormenta passionis non est indecorum	55.a
Obediendum non est alicui contra iustitiam aut veritatem	180.a	Patris & matris nomine quid intelligatur	174.b.c
Oblatio in cruce facta fuit tam pro defunctis quā pro vitis	75.b	Pauperes spiritu qui dicantur	238.c
Occidens animalia an sit sine culpa.	180.d	Pauperem facilius saluum fieri quā diuitem	211.a
Occiso quam facit princeps non propriè vocatur homicidium	181.c	Paupertas duplex	237.d
Occiso hominis prohibetur mandato Dei	181.a	Paupertas voluntaria computatur in consilia Euangelica	idem.
Occiso animæ per seductionem an prohibeatur mandato Dei	idem.	Paupertas Euangelica simul cum Euangelio modo illata est	238.a
Oculum quare fugiendum	187.c	Paupertas Euangelica cætuplo remuneratur	238.c
Oenopolæ	197.a	Paupertas Euangelica quam accipiet affluentiam rerum in hoc mundo	238.d
Offerendi potestas pro defunctis data fuit Apostolis à Christo	75.c	Paupertas quæ foris est qua ratione generet intus in corde gaudium	239.c
Offerendi consuetudinem pro defunctis ex Patribus probatur esse Apostolicam	75.c.d.	Paupertate Euangelica requiritur ius in regnum Dei	238.c
Opera valere ad iustificationem	33.a	Paupertatem diuitijs præferre nolentium varius erbor.	242.b
Opera bona quæ & fidem sequuntur & iustificationem quantum valeant	33.b	Paupertatis Euangelicæ dulcedo & remuneratio	239.a
Opera bona iustorum merentur pleniorē iustitiā.	33.c	Paupertati voluntariæ promissio facta	238.b
Opera bona iustorum merentur vitam æternam.	idem.	Peccare aliud aliud peccatum habere	117.a
Operum retributio fiet tam iustis quā iniustis	33.c	Peccare nemo non potest in hoc mundo	125.a
Opera bona hominis peccatoris quid vtilitatis habeant	113.b	Peccare non posse aliud aliud non peccare	125.b
Operamifericordiæ cur in extremo iudicio Christus solum explicet	92.b	Peccandi actus licet cessat: non statim tamen cessat auersio	115.d
Opera præcedentia fidem quæ dicantur, & quæ sequentia	32.d	Peccant homines non solum commissione, sed etiā omissione & negligentia	115.c
Operarij ac serui fideliter laborantes	197.c		
Oran. iū pro fratribus qui non perseuerant in peccatis vsque ad mortem inclusiue	74.c		
Orandi modum pro fratribus defunctis constituit à Ioanne Apostolo semper obseruauit Ecclesia Catholica.	74.d		

per quatuor 153.a
Sanctorum de numero aliquo esse vnde constat 153.b
Sanctorum cultum non esse reiiciendum propter quorundam abusus idem.
Sancti. aliter participes sunt iusti, aliter iniusti. 112.d
Sanctorum dies mortis vocatur natalis 158.a
Sanctorum mors corporalis est ostium vitæ 157.d
Sanctus quid significet 98.c
Sanctum in scripturis accipitur multifariam 107.d
Sanctificatio quid significet 60.c
Sapientia vera, est verbum Dei ad cor transiens 5.d
Satisfacere quid sit 60.d
Schismatici & excommunicati sunt foris extra Ecclesiam 107.c
Scriptura & Ecclesia loquuntur de sanctis tanquam viventibus, quasi mortui non essent 133.c
Scripturam ubique exigentibus quid respondendum sit ex ipis scripturis 18.a
Scripturis probatur certitudo qua credi debet verbum Dei 5.d
Scripturis solis esse credendum qui asseuerant hæretici sunt 18.b
Scripturam multi tenent sine verbo Dei 107.c
Scripturæ vt bene intelligantur opus est magistrum sequi 19.c
Scripturas per se non posse intelligi docet Hier. idē
Scripturæ vt bene intelligantur quem oporteat precipue ducem sequi 19.c
Script. pro se fere semper producant hæretici 18.c
Scriptura multipliciter vitiatur 18.d
Scriptura ver. Testam. tam est spiritus sanctus quā scriptura noui Testamenti 4.d. (no 176.b)
Sectarij odiendi, vellea ratione q̄ nō obstant in v. Sententia damnatorū qua praxi poterit vitari 92.d
Sent. interlocutoria & principalis differentia 122.d
Seruire quid propriè sit 149.c.d
Seruit nemo Deo in vitijs actibus 149.d
Seruimus Deo in quauis re honesta facta secundum rationem virtutis in laudem Dei 150.a
Seruendum sit & quomodo soli Deo 150.b
Seruis homini in honestis & licitis Deo seruit 151.a
Seruendum est Deo soli seruitute patriæ 151.b
Seruendum esse soli Deo scriptura quæ præcipit, eadem præcipit hominibus seruendum 151.a
Seruitus 150.c
Seruitus varia 63.d
Sicut non quantitatis, sed qualitatis significationē habet 224.a
Sicut similitudinis non quantitatis significationem habet 226.a
Signum vniuersale facit distributionem aliquando pro generibus singulorum, aliquando pro singulis generum 68.b
Simoniam tria capita requirit consideranda 195.b
Simoniam sex habet regulas considerandas 195.c
Simoniam vt sit puniēda ab ecclesia duo requirit 196.b
Simoniam mentalem, quæ tripliciter inuenitur in homine 196.c.d
Simulachra sua quo loco Gentes habuerint 160.b
Solicitudine anxia venit ex imperfectione fidei 42.d
Solicitudine rerū non oportet angere Christianos. 42.d
Speranda quæ propriè dicantur 23.c
Speranda quæ nam subsistant in nobis per fidem gehennæ 23.c
Spiritus varia significat in scripturis 96.a
Spiritus mali varij 96.c
Spiritus sanctus probatur esse Deus 96.d
Spiritus Dei est vita animæ 137.b
Spiritus dicitur sanctus per appropriationem 98.c
Spiritus sanctus habet alia nomina 98.d
Spiritus sanctus aliud est, aliud donum eius 110.b
Spiritus S. an per malos loquatur verbum Dei 5.a
Spiritus sanctus a Patre & Filio 97.c
Spiritus sancti duplex processus 97.d
Spiritus sanctus cur vocetur Spiritus Dei 98.b
Spiritus sanctus est præcipuus tutor fidei 20.c
Spiritus sanctus non quemuis illuminat intus in corde per reuelationem 16.a
Spiritus sanctus quomodo mittitur, & quomodo venit ad nos. 99.a
Spiritus sanctus aliter apparuit visibiliter, aliter Christus 99.c
Spiritus sancti fructus 99.d
Spolia Aegyptiorum facta per Israëlēm 192.b
Statuæ sancti. non contrariantur mādato Dei 159.d
Statuis Dei gloriam non exhibent Christiani 160.c
Scrupulum 186.c
Suffragia pro defunctis non habenda docentes dantur per concilia Ecclesiæ 75.b
Surrexit Christus sua virtute 82.a
Suffragones 203.a
Suffragio grauis peccatum quam contumelia idē.
Symbolum fidei est prima traditio Apostolica 37.d
Symbolum fidei traditum & compositum est ab Apostolis 37.b
Symbola quatuor fidei 37.a
Symboli vocis interpretatio. idem.

TEMPUS medium inter redemptionem generis humani & extremum iudicium, cui Saluator vocet horam 130.c
Tempus nullum post tempus legis Euangel. 77.c
Tempus merēdi non restat homini post mortē. idē
Tentari neque bonum, neque malum 229.a
Testamentorum veteris ac noui quanta sit corruptio nostro tempore 18.d
Testim. ferentes quidnam debeant obseruare 200.d
Testimon. falsum dicere cōtingit tribus modis 201.a
Testimonium falsum graue peccatum est: iniudicijs verò malum infame idem.
Testimonium falsum multipliciter dicitur extraiudicium forense 201.b
Totum quid significet secundum impositionem, & quid secundum phrasim 216.a
Totum & perfectū non separantur ab inuicē 220.a
Totius voce plenitudo significata habet suam latitudinem 217.b
Toto corde min⁹ diligitur Deus hic q̄ in cælis 117.c
Toto corde minus diligebatur Deus tempore legis quam tempore Euangelij idem
Toto corde minus diligitur, a sanctis ante, quā post resurrectionem corporum 217.c
Toto animo dicitur fieri q̄ præcipuo fit studio 216.b
Traditione accepta, & ea quæ scripta sunt candē habent vim 10.a
Traditionis descriptio 12.a
Traditiones quare cum scripturis seruatæ sint 11.a.b
Trans

Transgressio an fieri possit sine contemptu 141.a
Tribunal Christi 89.a
Trinitatis decretum de incarnatione & passionibus Christi 56.c. 57.a.b.c
Tuba nouissima quid sit 130.d
Verbi Dei proprietates 5.b
Verbo hominis non debetur fides qua Christi fideles sumus 6.a
Verbum aliter decernunt quibus reuelatur, aliter quibus alterius annunciat 14.a
Verbum aut vocem Dei audire quid sit 244.b
Verbum Dei antiquius est scripturis 7.c
Verbum Dei est extensius scriptura sacra 9.a
Verbum Dei est præcipuum obiectum fidei 7.a
Verbum Dei est fons vitæ 5.c
Verbum Dei est imber fecunditatis idem.
Verbum Dei est lumen vitæ 5.c
Verbum Dei est lux mundi idem.
Verbum Dei non mittit radices in malis 6.b
Verbum Dei non omnes habent, qui habent scripturam vtriusque Testamenti 107.b
Verbum Dei nemo rectè eloquitur nisi spiritu Dei 107.c
Verbum Dei qua fide sit suscipiendum 6.b
Verbum Dei quam obuiē debeat suscipi 6.a
Verbum Dei quid sit 3.d
Verbum Dei aliud, aliud scriptura sacra 107.c
Victoria duplex 63.d
Victoria per Christum quam sit valida 65.c
Virginalis, vidualis, coniugalitatis continentia donum Dei sunt 234.d
Virgin. cantat canticū nouū ante thronū Dei 232.d
Virgines cur nomina Dei & agni frontibus inscripta habent 232.c
Virg. in celis quo loco & nomine honorētur idem
Virgines fuerunt Christus, Maria, &c. 233.c. 234.a
Virg. non tollitur per omnē pollutionē carnis 131.b
Virginitas perditur vno congressu carnis, non autē continentia donum 236.b
Virginitas quibus præsidij sit vitanda 234.b
Virginitas vera inter Gentiles potuit esse 231.d
Virginitatis commendatores 233.b
Viduitatis seruata exempla insignia 234.c
Virgo, innupta, vidua, quid sint 250.d
Virginum viduarumque varia conditio idem.

Vita quid sit 131.d
Vita humana idem.
Vita æterna 132.a
Vitæ æternæ multis nominib. exprimerelicet idem
Vita hoīs sancta qua ratione vocetur æterna 132.b
Vita beata qua ratione sit æterna 132.c
Vita hominis duplex, temporalis & æterna idem.
Vita æterna subdiuiditur in vitam gratiæ & vitam gloriæ 132.c
Vitam æternam habentes quod moriantur vnde proueniat 133.a
Vita æterna aliter est in Deo & Christo, & aliter in sanctis 133.d
Vitam æternam habere possūt omnes homines ante mortem, sed diuersimode 134.a
Vita æterna in quibus sit regulis Euangelicis cognoscitur 134.b
Vita hominis naturalis, brevis est & caduca 131.c
Vita multiplex 180.c
Vitæ æternæ an mali Christiani. habeāt per fidē 134.b
Vita æterna aliter est hic disposita, aliter in futura felicitate 134.c
Vitam æternam hic habemus in nobis, postea verò intrabimus in illam 134.d
Vitam æternam nemo ingreditur, nisi qui prius habuerit hic vitam æternam in se 135.a
Vita æterna non est stipendium nostræ virtutis secundum rationem meræ iustitiæ 135.b
Vitæ æternæ initium pure est ex gratia, consummatio tamen eius etiam pro meritis datur 135.c
Vitam æternam sub merito cadere ex Paulo demonstratur 135.c
Vita vera, vita virtutis, vita æterna, quomodo vnū sunt, & idem in substantia 137.a
Vitam vnde habeant viuētia 180.c
Voluntates duæ in Christo 67.c
Vota emissa reddere oportet 236.c
Vouendi castitatis mos peruetustus est 236.d. 237.b
Vouere possumus continentiam etiam si donum Dei est 236.b
Vri quid sit. 229.a. Vrsura 197.c
Vrsura quibus regulis cognoscenda 198.a
Vrsura implicita quibus regulis cognoscitur 199.a
Vrsuram accipere a parato, &c. licitum est 199.c
Vxorum pluralitas olim permissa 184.c

F I N I S.

Errata sic corrigito: A: primam, B: secundam, C: tertiam, D: verò quartam columnam significat.

Folio 8. c. linea 25 docta. fol 9 c lin 1 numerum. fol 12 a lin 54 increpat. fol 13 c lin 16 scripta. fo 15 lin 1 Christiana. fol 18 a lin 40 deest neque. fol 29 a lin 25 dentans. & b lin 44 sic. & c lin 42 adeo & d circa finem salute. fo 31 c circa finem fides. fol 32 a lin 36 a symbola. fo 34 a lin 3 optimi. fo 36 d lin 17 perfectiorem. fo 38 d lin 22 inchoatur. fo 42 b lin 24 deest M. nona scilicet persona. fo 55 a lin 30 deest super. fo 56 lin 38 inus. fo 66 d lin 39 deest non, nempe, & non secundum spiritum. fo 77 b lin 40 martirij. & penultima lin purgatorij. fo 81 b lin 37 nos. fo 89 lin 42 reprobus. fo 91 b subsecuta. & c circa finem iudicij. fo 96 c lin penult. h. ulucinantur. fo 99 d lin 26 tamen. fo 105 b lin 5 manducanda. fo 114 c penult. lin inuiolabilit. fo 115 b lin 30 iterum. fo 116 a lin 8 debitum. & b lin 23 si. & c lin 13 homicidia. fo 124 a lin 53 sed. fo 129 a lin 4 prima vi. fo 131 d lin vlt. falsè. fo 136 b lin 14 permissionem. fo 137. lin 20 quis fo 139 lin 8 transiit. fo 141 lin 32 deest M. mutatio personæ. & lin 38 abundat vox Domino. fo 143 b lin 42. moralia. fo 144 lin 7. iuriconsulti. & eadem lin redegerunt. fo 146 lin 22 qua. & d lin 20 sic. 149 a lin 5 oblationibus fo 150 d lin 40 ad. & c lin 12. immutabiliter. fo 151 c lin 34 credidit. fo 153 b lin 31 more fo 157. d 15 iratusque. fo 163 c lin 2 liber. fo 166 c lin 19 alios fo 173 a lin 19 sefti. fo 175 lin penult. manebant. fo 177 b lin 4 2 aucloritate. fo 178 d lin 10 verbo. fo 179 b lin 3 deest pro 189 a lin 19 distinctionem. fo 210 a lin 33 D. pro M. fo 211 b lin 18 eam. fo 213 a lin 36 quot. fo 215 a lin 23 Rationalis. fo eodem c lin 30 est fo 222 b lin 3 immortalitate. & d lin 32 inueniri. fo 223 c lin 10 none. fo 224 a lin ante penult. ordini. & c lin 42. necessitati. & d lin 12 secuti. fo 232 d lin 30 in incorruptibili. fo 235 d lin 48 expurgent. & lin 54. locupletatam. fo 243 b lin 30 facimus. & c lin 48 militarem. fo 246 d lin 56 solus.

